EX BIBLIOTHECA
NOSOCOMII
S. M. NOVAE

5.5.347

A

5.5. 347

5·5·347
5P.5.

B

~~N~~

~~Zarae~~

~~IX XII~~

ZARAE
1615.

5.5.347
R+ 21422

B

N

Zarae

IX XII

ZARAE.
1615.

5.5.347
Pt 21422

5·5·347

5P.5.

5. 5. 347
C I

ANATOMIA INGENIORVM ET SCIENTIARVM

SECTIONIBVS QVATTVOR COMPREHENSA.

AVCTORE

ANTONIO ZARA

AQVILEIENSI

EPISCOPO PETINENSI.

VENETIIS, M DC XV.

Ex Typographia Ambroſij Dei, & Fratrum.

Superiorum permiſſu, & Priuilegijs.

INDEX CAPITVM, ET MEMBRORVM PRIMAE SECTIONIS.

Caput Vnicum de Hominis dignitate, ac præſtantia.

Membrum I. Ingenia Hominum varia, ac multiplicia exſiſtere.

Membrum II. Ingenia Hominum ex Tribus Cauſis, Naturali, Humana, & Diuina profluere.

Membrum III. Ingenia Hominū ex Elementis procedere.

Membrum IV. Ingenia Hominum ex Primis Quattuor Qualitatibus emanare.

Membrum V. Ingenia Hominū ex Tribus tantum Differentijs ſcaturire.

Membrum VI. Ingenia Hoīū ex Alimētis deriuare.

Membrum VII. Ingenia Hominum ex Quattuor Humoribus colligere.

Membrum VIII. Ingenia Hominum ex Temperamentis decurrere.

Membrum IX. Ingenia Hominū ex Progenitorum natura indagare.

Membrum X. Ingenia Hominum ex Regionum Situ penetrare.

Membrum XI. Ingenia Hominum ex Inſomnijs deprehendere.
Membrum XII. Ingenia Hominum ex Chiroſophia inueſtigare.
Membrum XIII. Ingenia Hominũ ex Phyſiognomonia cognoſcere.
Membrum XIV. Ingenia Hominum ex Educatione eruere.
Membrum XV. Ingenia Hominum ex Conſuetudine aliorum diſcernere.
Membrum XVI. Ingenia Hominum ex Legibus iudicare.
Membrum XVII. Ingenia Hominum ex Siderum Influxibus inuenire.
Membrum XVIII. Ingenia Hominum ex Dei benignitate innoteſcere.

SECVNDAE SECTIONIS.

Caput Vnicum, quo oſtenditur omnes Scientias huius Sectionis Imaginatiuæ cancellis coerceri.

Membrum I. de Scriptione.
Membrum II. de Magicis Artibus.
Membrum III. de Poetica.
Membrum IV. de Oratoria.
Membrum V. de Aulicitate.
Membrum VI. de Arithmetica Theorica.
Membrum VII. de Arithmetica Myſtica.
Membrum VIII. de Muſica Theorica.
Membrum IX. de Geometria.

Mem-

Membrum X. de Architectura.
Membrum XI. de Optica.
Membrum XII. de Coſmographia.
Membrum XIII. de Aſtrologia.
Membrum XIV. de Medicina Practica.
Membrum XV. de Militia.
Membrum XVI. de Regimine.

TERTIAE SECTIONIS.

Caput Vnicum, quo probatur omnes Scientias huius Sectionis Intellectus potentia comprehendi.

Membrum I. de Logica.
Membrum II. de Phyſica.
Membrum III. de Metaphyſica.
Membrum IV. de Medicina Theorica.
Membrum V. de Ethica.
Membrum VI. de Iuriſprudentia Practica.
Membrum VII. de Iudicatione.
Membrum VIII. de Theologia Theorica.

QVARTAE SECTIONIS.

Caput Vnicum, quo demonſtratur omnes Scientias huius Sectionis Memoriæ cellula contineri.

Membrum I. de Grammatica.
Membrum II. de Arithmetica Practica.
Membrum III. de Muſica Practica.

Mem-

Membrum IV.	de	*Rethorica.*
Membrum V.	de	*Humana Hiſtoria.*
Membrum VI.	de	*Dialectica.*
Membrum VII.	de	*Notatione.*
Membrum VIII.	de	*Iuriſprudentia Theorica.*
Membrum IX.	de	*Sacris Canonibus.*
Membrum X.	de	*Theologia Practica.*
Membrum XI.	de	*Sacra Hiſtoria.*
Membrum XII.	de	*Sacra rerum Geneſi, & earum Cataſtrophe.*

ANATOMIÆ INGENIORVM ET SCIENTIARVM

AVCTORE

ANTONIO ZARA

AQVILEIENSI

EPISCOPO PETINENSI

SECTIO I.

In Sereniſſimi Archiducis FERDINANDI Symbolum.

CORONA LEGITIME CERTANTIBVS.

5.5.347
PH21422

SERENISSIMO PRINCIPI FERDINANDO ARCHIDVCI AVSTRIAE, BVRGVNDIAE, STYRIAE, CARINTHIAE, ET CARNIOLAE DVCI, HABSPVRGI, TYROLIS, ET GORITIAE COMITI AVGVSTO, MAGNANIMO, DOCTO, PIOQVE.

CAPVT VNICVM.

De Hominis dignitate, ac præſtantia.

Rerũ creatarum congeries.

ETSI vniuerſa, quæ diuinum illud, ac æternum Numen procreauit, quod naturâ Vnum eſt, Triplex hypoſtaſi, FERDINANDE ARCHIDVX SERENISSIME, ſint planè diuina, ac immortalia, diuini, ac immortalis ipſius Dei monumenta, ſiuè oculorum, mentiſq; aciem in hæc pulcherrima Vniuerſitatis ornamenta conijciamus, & Aquam, atque Terram mutuis amplexibus conglobata, & in mediâ Mundi ſede ſuſpenſa cernamus; ſiuè Piſciũ incredibilia examina, & innatantium belluarum copioſas acies, & illam perpetuam Maris conſtantiam intrà conſtitutos ſibi cancellos ita ſe continentem penſitemus, vt nullis reciprocis vndarum fluctibus, nullis tempeſtatum motibus, nullis ventorum ſlatibus impulſam, quaſi ſcriptam in litore ſtationis legem cognoſcat, extrà pręfixas metas, arenarumq; moles exundare videamus; ſiuè opacorũ fontium gelidas ſcaturigines, & grata murmura, tantarum inſularũ delicias, viridiſſimos riparum veſtitus, vaſtiſſimas camporũ planicies, immenſas montium

A altitu-

altitudines, amęniſſima odoramētorũ viridaria, pretioſas aromatum ſiluas intueamur,& in terræ aluo, quaſi in quodam diuitiarum archiuio gemmarum,metallorumq; opes contemplemur, dorſumq; illius varijs florum depictum coloribus, & variegatum, totumq; Telluris corpus frugum omnium, ac herbarum inſatiabili copiâ,vmbroſis nemoribus,animaliumq; tùm cicurum, tùm ferocium innumerabilibus gregibus contectum admiremur; ſiuè in infimâ aëris regione aëreas illas animas, & volucrum ingentia agmina, ſtupendo diuini Pictoris artificio miris tincta coloribus conſpiciamus, & dulciſonos eorum cantus non ſinè animi voluptate audiamus; ſiuè in alijs eiuſdem oris tot ſpectanda verſicolorum, rugoſarumq; nubium ſpectra,cæleſteſq; aquas tàm anxiè ſæpius ab hominibus expetitas, eiuſdemq; concretas margaritas,canasq; pruinas,imbreſq; ſpumoſos, ac ſonoras tonitru buccinas,mortalium ſomnolentiam increpantes, & in altiori etiam loco tam varias faces productas ſpectemus; ſiuè domicilium illud denique cæruleum ſideribus quoquò verſus collucentibus redimitum ſuſpiciamus,& illam orbium perennem, celeremq; conuerſionem,illos ſtabiles Planetarum recurſus,illas in tantâ æqualitate inæquales à Sole peragrante, prodeunte, & ſeſe occultante viciſſitudines,& temporum, anniq; vices profectas conſideremus: his

Homo rebus omnibus creatis anteit.

omnibus tamen, atque ſingulis longiſſimè vnius hominis Opificium antecellit.Nam ſi quis humanum corpus iuſtis ſapientiæ ponderibus expendere voluerit,certò comperiet,nihil in rebus à Deo creatis ſpecie diuinius,nihil partium proportione venuſtius, nihil varietate facierum admirabilius, nihil ingenij magnitudine ſublimius, nihil ad ſciẽtias capeſſendas illuſtrius, nihil Animi immortalitate pretioſius, nihil demum ipſo quidquam perfectius poſſe reperiri. Ac,vt res ita ſe habere in ſapientũ luce appareat, operæpretium ducimus hanc Parui Mundi fabricã à baſi vſque ad verticem detegere, eiuſq; diuinam

Hominis Anatomia.

propè ſtructuram omnium oculis,non quidem Anatomicorum more,ſed noſtro ſubijcere,vt ex eâ quiſque facilè intelligat,nihil eſſe homine à Summo Opifice diuinius, & operoſius efformatum. Itaque

Pes.

hominis Pes huius pulcherrimi ædificij baſis,ab Iſchij, & Coxendicis articulo ad extremos vſque digitos protenditur; cuius ſuperior pars Femur, inferior Poples, anterior Genu, poſtrema Calx, infima Calcaneum appellatur, & Metapedij pars inferior, Planta no-

Venter.

minatur. Et pars illa huius corporis, quæ Coxendici imminet, Venter inferior eſt, qui ſuperiore parte Xiphoide, & Diaphragmate, inferiore oſſibus Pubis, poſteriore quinque Lumborum vertebris,& Oſſe Sacro, & anteriore toto Abdomine definitur. Quæ autem huic

Pectus.

proxima eſt,ſuperiori eius parte duobus quaſi clauiculis Pectus, & Thoracem claudit,inferiori Xiphoide, & Diaphragmate, veluti pa-

riete

riete quodam firmo, ſe ab inferiori regione ſecernit, & vtrimque ſui Thoracis latera duodecim Coſtis, quaſi cuiuſdam atrij columnis,& antè ſterno,retrò dorſo communit. Suprema verò, ac princeps regio

Caput.

primâ vertebrâ,& capitis vertice, hoc eſt Cerebri domicilio, ac propugnaculo, cuius caluaria duplici oſſe contexta, Diploe intertexta, carunculis,venuliſq; obſita, & deſuper Pericranio cute capillatâ velato circumfuſa eſt, terminatur, & ſubter durâ Meninge circumſcri-

Tres Corporis regiones.

bitur. At in imâ huius diuini operis regione Iecur, tamquam dyna-

Iecur.

ſta aliquis dominatur, cui Ventriculus, quaſi aulæ Præfectus Sympoſia præparat,& Bilis,Lien,Reneſq; vt famulæ, inquinamenta ver-

Bilis, Lien. Renes.

runt, & veluti è Culinâ eijciunt, vt Hepar venarum architectus commodius poſſit totam membrorum rempublicam ſanguinis purioris riuulis irrigare, & munifici principis inſtar proprio ſuſtenta-

Hepatis munus.

re diſpendio. Et hinc in Hæmatoſi bili, folliculum; melancholico ſucco, Lienem; & ſeroſo humori, Renes Deus pro peculiari cuique

Hæmatoſis.

ſede deſtinauit. In mediâ verò hominis regione,atque in ipſo thora-

Cordis officium.

ce, Natura diuini Opificis miniſtra Cor locauit, vt ex quodam quaſi centro in omnes corporis partes vitalem ſpiritum, & calorem peræquè diffunderet, fieretq; arteriarum ſcaturigo, pulſus, & reſpirationis primus auctor, nè hæc noſtra corporis nauis abſque ductore, abſque funiculis,placidoq; motu, diſcordibus acta, compaginis ſolutæ, ventis, in Mortis ſcopulos citius ferretur. Verùm huius moles exigua eſt ad faciliorem Syſtoles, ac Diaſtoles motum excitandum; magna verò, cum ſua vi, ac ſpiritu ſingularum partium calorem innatum foueat, ſopitum ſuſcitet, deliteſcentem promat, ac exhauſtum penè reſarciat. Vndè fit, vt cum Cor ingenti velut flammâ exardeſcat, flabello quaſi quodam indigeat, nè anguſto illud conclaui coërcitum, & aëre inuentilatum, tabeſcat. Naturæ igitur indu-

Pulmonũ munus.

ſtriâ factum eſt, vt Pulmones adinuenti ſint, & hoc ſpirabile, ac vocale organum, veluti ventilabrum, ad aërem excipiendum, mouendumq; cordi obiectum. Ac, vt Pulmones accuratius hoc exequan-

Lobi.

tur,Deus illis Lobos largitus eſt,nè eorum caro fatiſceret, & nè, vt puſilli Cor vndequaque amplexari nõ poſſent. Porrò ex hoc thoracis

Brachia, Manus.

trunco, Brachia quaſi rami, & Manus, tamquam frondes quædam enaſcuntur, vt non modò ſint tam diuino corpori ornamento, verùm etiam emolumento maximo futuræ. Manus ſiquidem pulchritudine totum corpus exornatur, eiuſq; apprehendendi actione tuetur, & conſeruatur. Quâ de causâ Deus illi tot digitos indidit inæquales, vt varia quęque & multiformia apprehendere, & maxima, atque minima continere poſſet. Ceterùm, in ſupremâ,ac cælo proxi-

Caput.

miori ſede, Deus Caput hominis, cerebri arcem, ac rationis regiam conſtituit, vt hoc modo regina Anima, paſſionibus humiliori

loco

loco conſtitutis dominaretur, & facilius illæ eius imperata capeſſe-
Caput cur rent; & rationis clauo ducerentur. Orbiculari verò figurâ tornatum
rotūdum. eſt, tùm, quia parti hominis nobiliſſimæ, nobiliſſima figura, & om-
nium capaciſſima debebatur, vt vaſtã cerebri molem coërceret, tùm,
quia hæc, cum nihil habeat aſperitatis, nihil offenſionis, nihil inclu-
ſum angulis, quòd principium, & punctum aliquod diſſolutionis
oſtendat, validiſſima eſt, minuſq́; nocumentis, ac ictibus expoſita;
tùm denique, quia tali figurâ præditum, in omnem partem, vt om-
Caput qua nia videat, ſeſe circumagere poteſt. Oſſibus autem circumcirca, qua-
re oſſeum. ſi quibuſdam propugnaculis hęc Cerebri arx obuallata eſt, vt irruen-
Neruorū origo. tibus extrinſecus iniurijs minus foret obnoxia. Et quamuis Cerebri
ſubſtantia mollis ſit, & ex puriſſimâ ſpirituum portione fabricata;
tamen Natura diuini operis æmula, ex penitiori eius receſſu tumi-
das neruòrum fibras ad hoc corpus, veluti funiculis connectendũ de-
Senſus, mo traxit, in eiſq́; ſenſuum, motuſq́; originem poſuit, cerebrumq́; ſa-
tuſq́; reſi- pientiæ domicilium eſſe voluit. Ac, vt ea, quæ mens in cerebri pe-
dentia. netralibus concepit, & in arteriolarum plexibus labyrintheis pepe-
Lingua. rit, in hominum cœtum aliquando reducerentur, Linguam rerum
conceptarum nunciam, ſermoniſq́; organum Deus optimus parens
in faucium atrio procreauit. Cuius vſus, etſi in multis homini cum
reliquis animantibus communis eſt, vt ſaporum ſcilicet differentias
dignoſcat, motuq́; eſculenta, & poculenta in Oeſophagum trãſmit-
Linguæ tat; nihilominus tamen voces articulatas edere, cõceptus animi no-
præſtãtia. ſtri exprimere, & voluntatis noſtræ ſenſa interpretari, ac alijs enun-
ciare, hoc ſolius hominis proprium eſſe, nemo prudens negabit. Eſt
Linguæ itaque penè diuinus Linguę humanæ vſus; abuſus autem execra-
maleficia. bilis, qui interdum ex hoc puſillo mẽbro inſtar cuiuſdam fauillulæ
exortus, in immenſum creſcit, & ingentes ſæpè virorum cateruas
incendio abſumit. Quod nè inconſideratè in aliorum perniciem
Labia. eueniret, ſapiens artifex Deus, Linguam labijs, dentibuſq́;, quaſi
Dentes. vallo quodam, & clathris clauſit, & tacito hoc Symbolo nobis indi-
Dei proui- cauit, vt omnia quæ efferimus, prius per rationis acutam, pruden-
dentia. temq́; limam, quam per incautam, laxamq́; Linguam proferamus.
Naſus. Et verò tanta eſt Linguæ cum Naſo odoratus organo ſocietas, vt
Vapor cu- hunc etiam voluerit Deus in editiſſimo loco, capitiſq́; regiâ collo-
ius natu- care, vt aſcendentem vaporem, qui natura igneus eſt, facilius per
ra. interiorem narem exciperet; odorum omnium ſpecies cerebro offer-
Naſi vtili ret; aërem ad ſpiritus animalis generationem duceret, mucoſam ce-
tas. rebri eluuiem expurgaret, & faciei decorem, atque ornatum præbe-
ret. Neque ſolum Nares homini cum ad dignitatem, tum ad volu-
Aures. ptatem neceſſariæ ſunt, ſed Aures multò magis, Auditus organum,
ſinè quibus nihil aliorum oratio nobis prodeſſet, ex qua artes, ſcien-
tiaſq́;

tiaſq́; haurire ſolemus, nì ſermonem ipſum audiremus. Vndè ſa- *Ariſt. di-*
pienter Ariſtoteles lib. 2. de Senſu, & Senſili, Auditum, diſciplinæ *ctum.*
ſenſum nominauit. Quapropter ij, qui ab incunabulis ſurdi fuerunt, *Cur ſurdus*
vt ſermonem numquam audiuerunt; ſic nec orationem vllam effor- *ſit etiam*
mare potuerunt, & omnis diſciplinę ſemper incapaces exſtiterunt. *mutus.*
Ex quo, vel vno, in quanto dignitatis gradu Auditus poſitus ſit, ſa-
pienti cuique erit perſpicuum. Siquidem Auditu etiam mediante fi-
dem percipimus, vt D. Paulus cap. 10. ad Romanos edocet, quæ nos *Paulus.*
ad cæleſtem vitam capeſſendam informat. Hæc autem Auditus offi *Fides ex*
cina tortuoſa eſt, & anfractui cochleæ perſimilis, vt illabentis, aut *auditu.*
aquæ, aut aëris frigiditas, aut vehementis fragoris tinnitus flexuum *Auris ædifi*
varietate ſenſim miteſcat; rotunda, vt plus aëris cohibeat; anguſta, *cium.*
& viſcoſa, vt vel nullum noxium ingrediatur, vel, ſi quod irrepſerit,
quaſi in viſco inhæreſcat. Quod reliquum eſt, intrà Auris foramen,
quoddam membraneum ſeptum, quod Tympanum dicitur, apparet, *Tympanũ.*
tenue, vt ſonum, externumq́; aërem facilè admittat; denſum, vt ex-
ternis iniurijs fortius obſiſtat; ſiccum, vt melius perſonet. Hoc ve- *Auditus cu-*
rò tribus oſſiculis innititur, quorum vnum incudis, alterum malleoli, *bile.*
tertium ſtapedæ figuram repræſentat. Intrà hanc denique membra-
nam congenitus quidam aër, & vernaculus ſeruatur, verum Audi-
tus inſtrumentum. Senſus porrò licet quinque ſint: inter hos tamen
rectè ſentientium iudicio, Viſus principatum obtinet. Hic enim mo *Viſus excel-*
mento omnia circumſpicit, omnia etiam longiſſimis interuallis diſſi- *lentia.*
ta, attingit, totius mundi fabricam, ac ornatum intuetur, lucis pul-
chritudine, ac ſplendore recreatur, colorum varietatem diſcrimi-
nat, corporumq́; omnium figuras aſſequitur, dumq́; vnum con-
trariorũ percipit, à perfectâ alterius cognitione non impeditur; vnde
ad intellectus naturam proximè accedit. Atque hinc meritò poſſu-
mus dicere, hunc eſſe illum dumtaxat ſenſum, qui rerum cognitio-
nem intellectui ſuppeditat. Præclarè Philo libro de Specialibus le- *Philonis ſen*
gibus: Defluxit, inquit, Philoſophia è cælo in hominum animos, *tentia.*
ſed oculis ſequeſtris deducta eſt in hoſpitium. Nam hi primi conſpe
xerunt vias, quæ à cælo ad nos tendunt regias. In ſupremâ autem
corporis parte conſtituti ſunt, vt tamquam exploratores in ſpeculâ e- *Cur oculi in*
minùs omnia proſpectent, vt, aut profutura capiamus, aut nocitu- *alto poſiti,*
ra fugiamus. At in antro quaſi quodam, veluti ſinuoſâ valle re- *& intro po-*
conditi ſunt, & in orbita retruſi, vt, & tutiores eſſent, & mi- *ſiti.*
nor ſpiritus fieret diſſipatio, & extrinſecus irruentibus iniurijs non *Genæ.*
ita forent expoſiti. Ideò genæ hinc protuberant, illinc naſus, quaſi *Frons.*
murus oculis interiectus apparet, frons, & ſupercilia inſtar vallis *Supercilia.*
prominent, & oſſibus vndequaque, ac palpebris, tamquam quibuſ- *Palpebra.*
dam ſepimentis obuallantur. Oculi verò ſunt in globum conforma- *Oculi cur*
ti, *ſpharici.*

ti, vt promptiori agilitate in hanc, & illam partem voluantur, & viſu omnia abſque motu locali apprehendant, & cælum, ad cuius imitationem ſunt effecti, aſſequantur. In eorum quoquè actione ſpeciem quamdam prę ſeferunt libertatis, quod reliquis ſenſibus Natura

Oculorum libertas.

denegauit; cum aures, nareſq́; perpetuò ſint patulæ; Oculi verò palpebras habeant, quibus ſe claudere, & ab intuitu, cum volunt ſemoueri poſſunt.

Cur duo oculi.

Et quia Oculorum vſus præſtantiſſimus eſt, duos ideò fabricauit auctor Naturæ Deus, vt vno obtuſo, alter incolumis permaneret.

Oculorum dignitas.

Eorum autem magnitudo etſi mirificè puſilla ſit: tamen ingentia mundi ſpectra, & eminentiſſima mõtium iuga, terrarum, aquarumq́; ſpacia in ictu colluſtrat.

Oculi variegati ſolum in homine.

Verùm in homine ſolo variegati, & verſicolores ſunt oculi: in ceteris aũt animantũ ſpeciebꝰ perpetuò ſibi ſimiles exiſtunt. Totum verò Oculi corpus Muſculis ſex, Tunicis ſex, tribus humoribus, duobus neruis, venis, arterijſq́; quamplurimis, adipeq́; copioſo cõſtituitur.

Oculorum muſculi.

Et Muſculorum quidem quattuor ſunt recti, quorum primus ſurſum, alter deorſum, tertius ad lęuam, quartus ad dexteram, oculum deducit; obliqui duo, quorum vnus quoque inferius, alter ſuperius obliquè oculum circumfert.

Oculorum Tunicæ.

Tunicarum porrò aliæ oculum capiti annectunt, aliæ ſplendore viſionem illuſtrant, aliæ ſpiritum fouent, & nonnullæ alimentum conueniens oculo ſuggerunt.

Adnata.

Et prima omnium eſt Adnata, quæ ab vltimis Pericranij oris exoritur, nec totum oculum tegit, ſed tantũ ad Iridem defertur. Huius ope Oculi vicinis partibus annectuntur, nè exorbitent, nè oſſium duritie lædantur, neve muſculi extra proprias ſedes aberrent.

Cornea.

Altera eſt Cornea, quod duritie cornu pertenue, & accuratè politum, ſplendidumq́; referat, & hæc à craſsâ cerebri membranâ Optici medullam ambiente deſcendit, totumq́; oculum circumdat. Corneæ interuentu cryſtallino humori propugnaculum exſtruitur, vt frigoris, aut æſtus appulſu, innocuus reddatur, vtq́; tenuiores tunicas, humoreſq́; omnes complectatur.

Vuea.

Tertia Vuea dicitur, quòd vuæ acinum, à quo pedunculus auulſus eſt, figurâ, colore, tenuitate, & lęuitate externâ oſtendat. Proficiſcitur hæc à tenui membrana Neruum Opticum inueſtiente, cuius centrum perforatum eſt, & Oculi, Animiq́; feneſtra dici poteſt. Alligatur autem poſteriore parte Optico Reticulari fibroſis nexibus, & Corneæ ad Iridem vſque adhæret, ſed anteriori parte libera eſt, & ſpirituum affluxu dilatatur, & ſola hæc inter oculi tunicas varijs, diuer-

Vueæ colores.

ſiſq́; coloribus illuſtratur. Siquidem anterior pars, quæ cryſtallinum reſpicit, fuſca; exterior, quæ Iridem efformat, nunc cærulea, nunc cæſia, & nunc nigra, pro cerebri, & oculorum diuersâ temperie conſpicitur: poſterior autem intus ſubalba, viridis, & cærulea, foriſq́; nigra apparet. Vuea porrò cryſtallinum defendere ſolet, nè

Cor-

Corneæ duritie lædatur, ac Reticulari, Corneæq́;, quæ venis carent, alimentum afferre, & ſuo colore diſſipatos ſpiritus colligere.

Aranea.

Quarta ab Aranearum telis nomen accepit, ambitq́; cryſtallinum pellucida, nè ſuâ denſitate viſioni obeſſet.

Reticularis.

Quinta cum Retis ſimilitudinem referat, Reticularis nominatur, & à Nerui Optici ſubſtantiâ enaſcitur, ſpirituſq́; viſiles per vniuerſum oculum diffundit, illorumq́; ſpectra ad cerebrum, veluti iudicem, deportat.

Vitrea.

Vltima tamdem Vitrea ideò vocatur, quod hunc humorem omni ex parte amplectatur.

Humor Aqueus.

Humorum verò alius eſt Aqueus, & in anteriori parte ſitus, vt cryſtallino ſit agger, nè is circumdantium membranarum duritie offendatur, & nè à perpetuo motu exſiccetur, & Corneus in Cryſtallinum corrugetur;

Cryſtallinus

alius Cryſtallinus ab ipſius ſimilitudine dictus, coloris alieni expers. Et licet figuræ ſit quodammodo rotundæ: non eſt tñ planè globoſæ, ne hinc, atque illinc flueret.

Cryſtallini ſedes.

Huius ſedes in centro quaſi oculi exiſtit, & anteriori parte albugineo, poſteriori vitreo veluti adhęreſcit, & vtrimque mediâ ciliorum tunicâ connectitur, ſoluſq́; à coloribus alteratur.

Vitreus.

Tertius denique à vitro fuſo appellatur, cuius munus eſt cryſtallinum à membranarum duritie tueri, eiq́; alimentum ſubminiſtrare, viſileſq́; ſpiritus ad glacialis illuſtrationem cohibere.

Neruus Opticus.

Quod reliquum eſt, Nerui oculorum duo inueniuntur, Opticus, qui ab inferiori cerebri parte exortus, & obliquè protenſus, per caluariæ foramen inſeritur, totuſq́; in tres tunicas diffunditur; alter, qui ab eâdem ferè cerebri parte emerſus per oculi muſculos tenuiſſimas fibras aſſuit.

Venæ oculorum.

Verùm oculorum Venæ à iugularibus internis per tunicas ſparſis, arteriæ à carotidibus deriuantur,

Adeps.

quas vndique copioſus Adeps, nè in continuis motibus oculus exæſtuet, oblinit.

Glandulæ.

Vltimò in oculorum angulis exiguæ adſunt Glandulæ, quaſi quædam lachrymarum origines. Hæc quidem omnia in capite, veluti variarum, pretioſarumq́; opum arcâ aſſeruantur, quæ licet tàm diligenti curâ facta, tanto ſtudio elaborata, tam diuino artificio cõpoſita, clariſſimè humanæ naturæ oſtendant maieſtatem, & vbique illius diuinitatis quodãmodo radios emittãt, & inter reliquas animantes oẽs principatũ obtinere demonſtrent: nihilominùs tñ cũ hiſce oĩbꝰ, ſi in hac corporis arce Cerebrũ nõ adeſſet, ab Aĩa Rationali informatum, hæc cuncta non plus ferè, ac reliquarum belluarum in pretio exſtarent.

Cur Caput factum.

Cerebri enim ſolius gratiâ Caput conſtructum eſt, quod Opifex Deus voluit eſſe nõ modo ſenſuum ſedem, & motuum artificem, neruorum, muſculorumq́; architectum, ſed inſuper Rationis palatium, quâ Deo genus humanum redditur ſimillimum.

Origo, ſenſus, motus, neruorum.

Cerebri partes.

Hoc autem ternas in partes diſcriminatur, in Anteriorem, Mediam, & Poſteriorem, quæ Cerebellum nominatur, & vtrumque à craſſioris membranæ duplici ordine à parte ſuperiori diſtinguitur. Por-

ro Ce-

Cur cerebro inuolucra.

ro Cerebri ſuperficies ſubcineritia potius, quàm candida apparet, oſtenditq; illud eſſe tot intrà mæandris intortum, tot anfractibus inuolutum, vt dubitãdi locus non ſit relictus, hos gyros ad Ingeniorum Triplices differentias conſtituendas eſſe formatos.

Ductuum munia.

Ductus verò qui in Cerebro apparent, alij ad ſpirituum animalium præparationem accommodati; alij ad eorumdem inſpirationem, & exſpirationem inuenti; alij ad odores ſuſcipiendos exſtructi; alij demum ad mucoſam eluuiem expurgandam fabricati videntur.

Excellentia humani corporis.

O igitur admirabile, ac diuinum diuinæ ſapientiæ monumentum. O ædificium ſuper reliqua omnia, & artificij excellentiâ, & nobilitatis ſplendore, & maieſtate pulchritudinis præſtantiſſimum. O diuinam hominis ſtructuram, in quâ Deus ſapientiſſimus artifex, omnes diuinitatis ſuæ radios vberrimè collocauit. Quid enim, aut dici, aut fingi poteſt, quod vt hominis vocabulo, ſic hominis amplexu non comprehendatur? Percurramus, ſi lubet, cogitatione ſingula, quæ diuinum Numen procreauit, & reperiemus omnia in homine eſſe conſtituta.

Microcoſmus.

Siquidem ille cum Plantis vegetat, cum Brutis ſentit, cum Angelis intelligit, & cum Deo, cuius viuam imaginem repræſentat, ratiocinatur.

Amphictionum ſententia.

Quamobrem ſapienter Amphictiones, templi Delphici foribus ſententiam illam verè auream inſcripſerunt, vt vnuſquiſque Animæ ſuæ excellentem Naturam, eximiamq; dignitatem probè cognoſceret. Ex huius enim cognitione clariſſimè intelligitur hominis nobilitas maximè, quà animantibus reliquis omnibus longiſſimè antecurrit.

Plotini elogium de homine.

Marſilius Ficinus.

Vnde ſapienter Plotinus lib. 2. Enneade 3. cap. 9. ex Ficini verſione poſteritati hoc de homine elogium reliquit. Homo profectò, ait, tàm pulchrum opificium eſt, quàm pulchrum eſſe poteſt, atque ita in Mundo conſtitutus eſt, vt ſortem habeat potiorem, quàm cetera, quæ in terrâ ſunt animalia. Et licet hoc verum eſſe palàm indicent tot pulchra hominis membra, tàm eleganter, tàm concinnè, tàm affabrè efformata, tot partium prudens diſcretio, tot organorum opulentia, & contextus, tot denique inſtrumenta ad quæque obeunda accommodata: nihilominus tamen hæc omnia penitus vileſcerent, & in ſordibus, ac ſquallore penè iacerent, niſi ab humano animo rationis, conſilijq; participe, informarentur.

Animi Vis.

Nam hic ratione, quam ſummam arcem obtinere voluit, totum corpus virtutibus, veluti quibuſdam luminibus illuſtrat, ſurgenteſq; paſſionum motus compeſcit, & ad certam normam dirigit; hic omnes humanæ vitæ actiones moderatur; hic nos ab hiſce fluxis, & caducis, ad ſempiterna, & diuina omni ſtudio, & contentione quærenda accerſit: hic demum ſingularibus Intellectus muneribus, ſe ſupra ſe conuertendo ad ſubſtantias illas ab omni materiâ abſolutas, & vſque ad ipſam diuinam naturam contemplandam euehitur, quod nulli alteri animalium à

Triſmegiſtus.

Animus Horizon æternitatis, & temporis.

Deo conceſſum, ac tributum eſt. Quâ de causâ fortaſsè Triſmegiſtus in Aſclepio Animum noſtrum Horizontem Aeternitatis, ac Temporis vocare non dubitauit, cum ſua ſublimi Naturâ, ac ratiocinio, quaſi cęleſtibus terreſtria, humana diuinis, fluxis æternã copulet, & pręclarus quidam intelligibilis, ac corporeæ naturæ nexus, ac concentus exiſtat.

Dinorchus, Empedocles & Ariſtoxenus.

Quem, cum Dinorchus, Empedocles, & Ariſtoxenus, Ariſtotelis auditor conſideraret, Animam noſtram Harmoniam eſſe perperã dictitauit, eò quòd animus noſter donec corporis haſce compages inanimat, ex his admirabilem quamdam veluti harmoniam, atque ſymmetriam elicere videatur.

Animus harmonia.

Corpus ſiquidem noſtrum, cum tornatile ſit, menſurâ proportionatiſſimâ, & proportione conſonantiſſima fabricatum eſt.

Humani corporis harmonia.

Totius enim corporis ad truncum eſt proportio ſeſquialtera, à tronco, & thorace, ad crura, & plantas, ſeſquitertia; à pectore, & collo, ad aluum, finemq. trunci, dupla; à latitudine iliorum, ad coxæ latitudinem, ſeſquialtera, ex quibus clariſſimè, Tonus, Diateſſeron, Diapente, & Diapaſon reſultant.

Plato.

Anima numerus.

Certè Plato etiam in Timæo Animam noſtram Numerum appellauit, eo quòd omnium rerum quaſi numeros, ſpecieſq. in ſe vnâ coërceat, earumq. imagines contineat.

Anima circulus.

Idem quoque eam circulum nominauit; quia, vt circulus à puncto ad punctum in ſe reuoluitur; ſic anima humana dum ratiocinatur, ab vnâ cognitione in aliam progreditur, & tàm diù per multas cognitionis ambages, cauſam, ſubiectum, paſſiones, proprietatem, & alia diſcurrit, donec tandem conſequens ex antecedente ſequi dijudicet, & denuò ad illum terminum, à quo diſceſſit, reuertatur, & hoc pacto circuli rationem imitetur.

Galenus explicatur.

Pari fortaſſis ratione Galenus lib. 3. de locis affectis, cap. 6. Animam noſtram primarum qualitatum temperiem vocauit, eo quòd illa tàm diù in hoc corporis ergaſtulo conſiſtere poteſt, quamdiù illæ in quadam temperiei conſonantiâ, ac moderatione perdurant; cum illis, vel perturbatis, vel corruptis, neceſſe ſit animo noſtro immortali, hæc mortalia membra deſerere, ac alio migrare.

Origenis opinio de anima.

Thomas.

Scotus.

Atque hinc, cum animus noſter ſit tot, tantiſq. veluti gemmis micantibus inſignitus, immortalitatis beneficio, excellenti naturæ præſtantiâ, alijſq. ſplendoribus conſpicuus, ita eum Origenes, teſte D. Thomâ parte 1. quęſt. 75. art. 7. Scoto par. 2. diſt. 1. quæſt. 6. & alijs, falsò extulit, vt Angelis naturæ ſpecificę perfectione æqualem eſſe aſſeueraret:

Franciſci Georgij ſententia de anima.

immò Franciſcus Georgius Minorita, in ſuâ Mundi Harmoniâ, Cantico 3. tono 3. cap. 2. ita quoque animas humanas euexit, vt ridiculè aſtrueret illas eſſentiali nobilitate, & eminentiâ Angelis præire vniuerſis.

Philonis, & Plutarchi iudicium de anima.

Verum inter reliquos, eum etiam Philo Iudæorum diſertiſſimus, libro quod deterius potiori inſidietur, & Plutarchus in quæſtionibus Platonicis,

animi noſtri ſublimem naturam, atque dignitatem penſitarent, im-
piè diuini Numinis particulam eſſe affirmarunt. Quod tametſi falſiſ-

Vera de Animis ſententia.

ſimum ſit, hominis animam ex Dei ſubſtantiâ eſſe progenitam: ve-
riſſimum nihilominus eſt, illam, vt planè nobilem; ſic ſpiritualem
quoque ſubſtantiam per ſe ſubſiſtentem, non ab vllo Angelo, ſed à
Deo ipſo, conceptis iam, & ad humanam effigiem diſpoſitis corpo-
ribus ſingillatim creari, illorumq. veram formam exſtare, & omnis
mortalitatis inexpertem eſſe. Quæ non modo intellexerunt illi qui-
bus cęleſtis diſciplinæ lumen diuinitùs effulſit; verum etiam illi com
prehenderunt, qui in cæcis errorum nubibus, & infidelitatis obſcu-

Tullius.

Eugubinus.

ris noctibus verſabantur. Nam Tullius lib. 1. Tuſculanarum quæſt.
& Eugubinus lib. 9. de Perenni Philoſophiâ teſtantur Pherecidem,
eiusq. auditorem Pythagoram primos fuiſſe, qui animorum noſtro-

Primi qui Animæ immortalitatẽ cognouerint.

rum immortalitatem, non ſolum ſenſerint, ſed etiam ſuis ſcriptis
ſanxerint. Hos poſtea magna Philoſophorum corona ſequuta eſt,
quæ profectò dignam exiſtimabat diſceptationem in quâ hominum
ingenia deſudarent, eaq. in Academiâ, in Lycæo, in Porticu, ac Gym
naſijs doceretur. In quorum numero huius veritatis proceres extite-
runt Triſmegiſtus, Plato, Ariſtoteles, Zoroaſtes, Thales Mileſius,
Diogenes, Anaxagoras, Plotinus, Thucydides, Proclus, Aratus,
Theophraſtus, Porphyrius, Numenius, Cicero, & alij quampluri-
mi, qui de animis noſtris, quamuis variè ſcripſerint: omnes illos tñ
ab interitu vindicarunt. Equidem, cum humana cognitio ad obiecta

Cõfirmatio.

etiam ſpiritualia, & à materiæ conditionibus abiuncta ferri ſoleat,
ſequitur profectò talem cognoſcendi actum, & ſpiritualem eſſe, & à

Dionyſius.

ſpirituali ſubſtantiâ proficiſci, vt ſapienter quoque D. Dionyſius cap.
11. de Cæleſti Hierarchiâ annotauit. Nam ſi è materiæ gremio ef-

Anima humana non egreditur è materia.

flueret, haud certè eſſet tàm ſubtilis, vt intimas, reconditasq. rerum
medullas peruadere; haud tàm ſagax, vt omnia etiam à mortalium
oculis diſſita, inueſtigare; haud tàm potens, vt quæ nec elapſis tem-
poribus fuere, nec præſentibus exiſtunt, nec etiam futuris eſſe poſ-
ſunt, componere, & effingere poſſet, eaq. meditaretur, quę à ſenſuum
vſu, & commercio ſunt remotiſſima, & cum commentata fuerit, ad-
mirabili ratiocinio perfectè cognoſceret, an rem ingenij acumine at

Animæ humanæ appetitus.

tigerit, vel etiam à ſcopo aberrauerit. Ecquid dicemus de illo tàm
vehementi appetitu nobis humanitus innato ad perennandum; quid
de illo vernaculo deſiderio ad perpetuam famam conſequendam;
quid de illâ naturali propenſione ad immortalitatem obtinendam?

Deus nil fruſtrà facit.

Profectò, ſi anima noſtra immortalis non eſſet, incaſſum ei Deus Na-
turæ parens immortalitatis igniculos indidiſſet. Hoc porro ex eo
quoque colligi poteſt, quòd licet ingentibus opum aceruis ſplendea-
mus, fideliſſimorum amicorum conſortio, ac tutamine ſtipemur, cha-
riſſimo-

riſſimorum affinium beneuolentiâ, ac auxilio recreemur, dulciſſimo-
rum liberorum, ac coniugum aſpectu fruamur, & denique omnis

Anima nullis rebus terrenis ſatiatur.

generis honoribus, delicijs, & diuitijs affluamus: hæc omnia tamen
ſimul congeſta, neutiquam nos ſatiare queunt, quin ad maiora ſem-
per mens anhelet, & illa exoptet, certiſſimus index non eſſe hæc flu-
xa, & caduca animæ noſtrę bona, ſed alia diuina, & ſempiterna omnì
conatu, & viribus quærenda, vt ijs in æternum perfruamur. Quapro
pter homines certè ſolent naturali quodam inſtinctu virtutum orna-
menta ſectari, vt illis ducibus immortalitatis ſemitam ingrediantur,
illisq. quaſi quibuſdam alis ſubuecti ad illam capeſſendam eleuentur,
clariſſima animæ noſtræ immortalitatis argumenta. Nihil hic dici-
mus, quid Sacroſancta fides noſtra decernat; tacemus quid Sancti Pa
tres ſtatuant; omittimus quid vniuerſalia Concilia ſanciant; præte-
rimus vtriuſque teſtamenti, vatumq. oracula; ſilemus tot demortuo-
rum apparitiones, quæ omnia voce, nutu, ſupercilio, animas homi-
num immortales eſſe conteſtantur, illasq. etiam à corpore ſeparatas

Anima ſeparata diſcurrit, mouetur.

cognitionum actus exercere, & diſcurrere fatentur, cum numquam,
ſiue in hiſce corporum ergaſtulis, ſiue extra illa conſtitutæ, rationa-
les, & ſui, aliarumq. rerum motrices eſſe deſinant. Hinc igitur faceſ-

Inuectiua in Atheos.

ſant impij, abſcedat lutulentus Epicureorum grex, Atheo nulla ſta-
tio, niſi in Barathrì cruciatibus relinquatur.

Verum enim verò, ex ijs, quæ hucuſque diſſeruimus, quanta ſit
animi, corporisq. noſtri eminens naturæ præſtantia, atque digni-
tas, vnicuique facile perſpicuum eſſe, poſſumus arbitrari. Et quidem,
quod ad horum excellentiam attinet, nonne videmus in excelsâ hu-
ius corporis regione animalia organa contineri, Cerebrum, ſcilicet,

Epilogus partiũ Humani corporis.

imaginatricis, intellectus, memoriæ, omniſq. ſenſus domicilium;
nonne in mediâ cor, pulmonem, arterias, vitalesq. partes reſpiratio-
ni dicatas conſpicimus; nonne in infimâ ancillas coctioni, expurga-
tioni, & procreationi deſtinatas intuemur? Meritò itaque ſuprema
animalis nuncupatur, quæ, cum Rationis arx facta ſit, Natura eã vo-
luit quibuſdam oſſibus, quaſi contra externa pericula, aggeribus mu-
nire; altera ſpiritalis dicitur, & partim oſſea, partim quoque carnea
effecta eſt, cum ad cordis robur, & ſepimentum, tum ad faciliorem
Syſtoles, ac Diaſtoles motum temperãdum; tertia naturalis vocatur,
atque hæc anteriori parte tota carnea exiſtit, vt ſi opus ſit, contrahi,
& ob alimenti coctionem, ſetusq. geſtationem, diſtendi quoque poſ-

Cur Animalis regio in alto ſit.

ſit. Quòd autem animalem regionem Deus in ſublimiori loco col-
locauerit, ſummâ prouidentiâ euenit, vt ſcilicet anima noſtra tan-
quam regina quædam ex alto ſolio oracula funderet, & ſenſibus, paſ-
ſionibusq. dominaretur. Hinc Oculi, eius exiſtunt exploratores; hinc
Aures ſonum aſcendentem percipiunt; hinc Olfactus fumantem re-

 rum

rum vaporem excipit; hinc guſtus denique ſapores, qui ad palatum faciunt, deorſum demittit. Sapientiſſimè verò Deus huius tanti opificij artifex principes haſcè facultates ab alimenti officinis abſtraxit, nè tetris nidoribus,crebriſq. halitibus,quibus illæ ſcatent,ob nimiam vicinitatē,inficerentur; ſapientiſſimè ſpiritalem regionem voluit medium locum occupare,vt ſupremam,ac imam vitali, ac munifico ſuo calore deuincire,recreare,& alere poſſet; & ſapientiſſimè Naturalē, veluti reliquarum culinam ad imum relegauit, quòd alimenti excrementa ob pondus,& commodius in infimâ ſede reſideant, & faciliùs etiā extrudātur. Ecquis ergò eſt adeò in Cymmerijs etiā nubibus cōſtitutus,qui in harum regionum diſpoſitione,non admirabilem ſummi Opificis prudentiam, & ſapientiam ſuſpiciat? Quis ex huius cognitione in Dei cognitionem non aſcendet? Quis diuinam propemodùm huius Parui Mundi fabricam non admiretur? Certè, ſi Phidiæ Mineruam; Apellis Venerem; Polycleti Normam mirata eſt antiquitas,quantò magis horum omnium Archetypum contemplabimur,& tanti Opificij auctorem, & Architectum cùm Regio Vate venerabimur? Celebrabo te Domine, quia mirabiliter formaſti me. Mirabiliter profectò, cùm Oſſa, quæ hanc noſtram corporis domum ſuſtinent,ſaxa imitentur; Caro,rubram tellurē; Venæ ſanguinis per corpus manantis, Aquarum riuulos; Pili per corpus diffuſi, herbas, arbuſtorumq. gemmas. Quòd ſi quis etiàm penitiùs ſcrutari voluerit,fodinas inueniet è quibus metalla, & lapides eruuntur,non quidē ad exſtruendam,ſed potiùs deſtruendam domum, cuius generis ſunt calculi, & arenulæ, qui foſſilium, mineraliumq. ſpeciem oſtentant. Meteorologica quoque nobis inſunt, Fulgura,& Coruſcationes in oculis; in Ventre crepitus, ibiq. ingruens flatuum vis, Terræmotus; in Auribus ſibila,& tinnitus,Ventorum flabra; in faucium ſpacia laryngem, & thoracem decidens deſtillatio,Pluuię, Imbreſq. in Oeſophago coacta,rotundaq. ſputa,Grandines; in oculis demùm lachrymæ,Roris ſimulachra. Ac pari ratione, cùm in homine quattuor humores exiſtant,Pituita frigida,& humida, Aquæ; Melancholicus ſuccus,frigidus, & ſiccus, Terræ aſſimilabitur; Sanguis frigidus, & humidus, Aeri; Bilis calida, & ſicca, Igni denique cōparabitur. Ceterū Caput hominis, cùm ſphæricum ſit,cęleſtem globum exprimere videbitur, & ipſius capilli nocturnas ſiderum acies, atque radios; oculi Solem, Lunamq. aures vtrumque Poluin; Naſus Viam Lacteam; Os denique Chaſma inſinuabit. Quamobrem homo ſapienter à veteribus Microcoſmus dictus eſt, quaſi totius maioris Mundi compendium. Vnde Macrobius eum Paruum Mundum nominauit, & Magnum Mundum, ingentem eſſe hominem aſſeruit. Quâ in re appoſitè D.Gregorius libro de hominis Opificio ſcribit, hominem idcircò

Cùr ſpiritalis ī medio.

Cur Naturalis ī imo. Ex hominis cognitione ī Dei cognitionē aſcenditur.

Phidias. Apelles. Polycletus.

Homo in ſe habet rerū vniuerſitatem.

Homo Mūdi compendium.

Macrobij dictū de homine. D. Gregorius.

à Deo

à Deo poſt reliqua factum eſſe, vt Deus in ipſo exprimeret ſub breui compendio quidquid diffuſè anteà fecerat: Nā omnia illa,quæ Deus in tàm ſpacioſâ machinâ diſtribuit, ea ipſa in homine conglobauit, vt etiam Chryſippus prodidit. Omnes itaque Mundi partes,ait conſtitutæ ſunt,vt neque ad vſum meliores fieri potuerint, neque ad ſpecies pulchriores. Sic,& indiuidua in ſuarum ſpecierum latitudine diſtributa ſunt quadam inæquali æqualitate, & conſonanti varietate, maximè humanâ, quorum quodlibet, & omnia ſimul mundani corporis imaginem gerunt. Atque hinc Ariſtoteles hominem poteſtate eſſe omnia affirmauit, & Fauorinus nihil in terris eſſe magnum præter hominem prodidit, eumq. Pythagoras rerum omnium Menſurā appellauit, & Mercurius Triſmegiſtus hominem, miraculum magnum,animal venerādum,Deū mortalem nominauit. Quarè Zoroaſter poſtquàm diù hominem contemplatus fuit, tandèm exclamaſſe dicitur: O Homo audacis Naturæ miraculum! Præclarè princeps Oratorum lib.1.de Legibus, hoc de homine ſcriptum reliquit. Hoc animal,inquit,prouidum, ſagax,multiplex,memor, plenum rationis, & conſilij, quod vocamus hominem, præclarâ quadam conditione à ſupremo Deo eſſe generatum. Quam fortè inter tot,tamq. ſublimes quibus homo decoratur, Silius Italicus lib.13.Belli Ciuilis intellexit, quandò illum erectum à Deo eſſe conditum,vt cęlorum ſplendorem, & aſtrorum intueri poſſit, & erecto quoque animo illorum moderatorem inueſtigare,cantauit.

Nonnè vides Hominum, vt celſos ad ſidera vultus
Suſtulerit Deus, ac ſublimia finxerit ora,
Cùm pecudum, volucrumq. genus, formaſq. ferarum
Segnem, atque obſcœnam paſſim ſtrauiſſet in aluum?

Et verò, cùm Speculator illum ſpecularetur in tit. de Cit.§.5.Hominem animal venerandum vocauit. Atque Triſmegiſtus illum ad Dei ſimilitudinem factum eſſe, vnà cùm c. Hæc imago, 33.q.5. & in l. ſi quis metallum,C.de pœn.teſtatur. Vndè Gloſſa in l.cognitionum, ff.de var. & extr. cognit. Angelicam naturam homini inſeruire affirmat, idq. etiàm Albertus de Candino in Tract. malef.in tit.quomodò cogn. de malef. quandò crimen eſt notorium fatetur. Picus porrò Mirandulanus, non modò Italiæ, ſed totius Europæ decus, in quadam oratione ad coetum Romanorum habitâ, refert ſe in Arabum monumentis legiſſe, Abdalam Saracenum quemdam interrogatum fuiſſe quid in hac mundi ſcenâ admirandum ſpectaret, & reſpondiſſe ſe nihil homine admirabilius videre. Sanè Ariſtoteles lib.2. de

Cur homo vltimo loco factus ſit. Chryſippus.

Ariſtotelis dictū de homine, Fauorini, Pythagoræ, & Triſmegiſti.

Zoroaſter de homine.

Tullij encomium de homine.

Silius Italicus.

Cur homo factus ſit erectus.

Speculator. Quid ſit homo.

Triſmegiſtus.

Homo eſt Dei ſimilitudo.

Angelus inſeruit homini.

Albertus de Candino.

Picus Mirādulanus.

Abdalas Saracenus.

Ariſtoteles. Homo nobiliſſimus.

Plinius.

Ani-

Animalibus, hominem nobiliſſimum nuncupauit. Et Plinius lib. 7. Naturalis Hiſtoriæ, cap. 1. dixit eſſe animal cunctis imperans, & excellens. Ac Lucius Apuleius libro de Deo Socratis, præſtantiſſimum animal eſſe hominem diſſeruit. Quocircà meritò ex Pſalmo 8. canit Eccleſia. Minuiſti eum paulò minùs ab Angelis, gloriâ, & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Quod, cùm Mercurius conſideraret, hæc Tatio filio exarauit. Illud animaduertas fili mi, quòd vnumquodque genus viuentium propriam Mundi prouinciam inhabitat. Humida quidem aquam, terreſtria terram, aërem volatilia; homo autem his omnibus vtitur, terrâ, aquâ, aëre, igne, & quibuslibet in eis contentis. Cælum inſuper ſuſpicit, ſenſuq. illud attingit, ſed ipſum Deum mente, & intellectu. Et quia cùm omnibus proportionem, & ſymbolum habet, ideò omnia intelligit, & ab omnibus ſymbolicâ vi trahit vndè alatur, & creſcat. Bifaria autem ſumit incrementa, à Deo quidèm Opifice, & genitore, tamquàm à patre omnia præbente nutrimenta, alitur à rebus autèm cæteris tamquàm pabulo à patre præparato in eius ſubſidium, & nutrimentum. Hæc ille. Neque verò à Mercurio, Ariſtoteles lib. 1. Politicorum diſcrepare videtur. Exiſtimandum eſt, inquit, vt plantæ animalium cauſâ ſint, ipſa autem animalia, hominis gratiâ. Ac, vt ſublunaria Deus propter hominem effecit; ſic credendum omninò cæleſtia quoque propter eumdem condidiſſe. Hoc enim animal eſt, cuius gratiâ Deus hanc totam aſpectabilem mundi machinam procreauit, & ſingulari beneficio ſubiecit, fecitq. vt iure inſitæ nobilitatis, & excellentis figuræ prærogatiuâ, totam corpoream naturam ad ſe conuerteret, illiuſq. finis vniuerſalis extaret. Hoc animal eſt, cui Deus omnium bonarum artium auctor, inter alia Naturę, & Gratiæ dona, non humanarum modò, naturaliumq. rerum, ſed diuinarum quoque cognitionem inſtillauit, animumq. illius rerum omnium imaginibus, ſcientiarumq. luminibus ad omnem pulchritudinis ſplendorem, & varietatem perpoliuit. Hoc animal eſt Algazeli, ad cuius compoſitionem veniens Natura, ceſſauit, tamquàm nihil honoratius componendum præ manibus haberet. In ipſo ſiquidèm concluſa eſt, Galeno teſte, omnis ſapientia. Quamobrem homine nihil præſtantius, nihil perfectius, nihil admirabilius à Deo conditum eſt, ſiuè Animum ipſius quis contempletur, & Ingenium; ſiuè figuram ſpectet; ſiuè temperiem conſideret; ſiuè partium ſymmetriam quis metiatur, vt verè poſſimus cùm Iobo exclamare, Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Sapienter ergò hominem, Microcoſmum veteres appellârunt, cùm in ſe ea omnia contineat,

Homo cunctis imperat.
Apuleius.
Homo præſtãtiſſimus.
Dauid.
Homo rerũ creatarum princeps.
Mercurius.
Hominis poteſtas, et præſtantia.
Homo à quibus alatur.
Ariſtoteles.
Cur Plãtæ, & animalia.
Propter hominem cæleſtia creata.
Cur Deus mundum fabricarit.
Homo mundi finis.
Homo rerũ omniũ ſcientias cõtinet.
AlgaZel.
Homo rerũ oĩum apex.
Galenus.
Homo animalium ſapiẽtiſſimus.
Homine nil admirabilius.

ti e t, quæ hic Mundus vniuerſus ampliſſimo ſuo ſinu cohibet, & coërcet. Quarè deſinant maledictis Naturam lace re, eamq. nouercam non hominis matrem appellare, quòd illum nudum, inermem, & non balbutientem modò, ſed etiàm vagientem, ac rebus omnibus deſtitutum ex aluo excludat; deſinant illam impetere, cùm Deus hominem tribus excellentiſſimis præſidijs armauerit, Manu ſcilicet, Sermone, ac Ratione, quæ ceteris animantibus denegauit. Etenim Manus rectè profectò inſtrumentorum omnium Inſtrumentum dici poteſt, cùm ipſa cuncta inſtrumenta, quibus hominum genus viuit, fabricet; arma multiplicis generis cudat; immania Nauigiorum corpora excitet; bellum cieat; ſementa recondat; hominem velleribus, ſericoq. vario veſtiat; arces ad aliorum iniuriam arcendam exſtruat; feras capiat; brutas animantes perdomet; atria dep ngat; leges deſcribat; aras Deo erigat, & denique ea omnia obeat ſola, quæ nullatenus belluę omnes in vnum collectæ neque aduncis vnguibus, latiſq. vngulis; neque exertis, acutiſq. dentibus; neque validis, limatiſq. roſtris; neque oblongis, duriſq. cornibus; neque demùm toto corpore perpetrare poſſent. Hominis autem Sermo tàm res præclara, tàm nobilis, tàm neceſſaria eſt, vt ſine ipſo etiàm elingues eſſe poſſemus. Videmus enim brutas animantes raucos dumtaxat quoſdam ſonos edere, nullaſq. ſyllabas articulatim effingere poſſe: at quàm illuſtre eſt hominem animi ſui ſenſa alteri indicare, & illa vario idiomate efferre poſſe; cùm amicis iucundè colloquia miſcere; cùm principibus viris negotia pertractare, & cùm ipſo Deo etiàm ſermocinari, & inſuper, vt tibicines digitorum, ac ſpiritus operâ in fiſtulis; ſic nos diuerſis modulis, vocumq. inflexionibus eum laudibus proſequi. Quod reliquum eſt, nemo non videt munificentiſſimè Deum cùm homine egiſſe, quandò illum Ratione inter omnes animantes ſublimauit, & per conſequens totam Naturam creatam ei quaſi tributariam fecit, & in hoc vno Rationis dono, vberrimam rerum omnium naturalium, diuinarumq. copiam incluſit, ac diuinis muneribus exornauit, omniumq. animalium ceterorum imperatorem elegit, illiq. eadem, ſiuè ad telluris culturam; ſiuè ad ducenda onera; ſiuè ad ſympoſia pręparanda, ſubiecit. Quocircà nemini mirum videri debet, ſi ſolus homo inter animantes omnes nudus, & inermis è matris gremio prodeat, nulla tunc obtineat ad ſui conſeruationẽ indumenta, nulla ad ſui defenſionem præſidia, nulla ad arcendas iniurias arma capeſſat. Siquidem, cum Deus illum diuinis Mentis luminibus illuſtrauerit, Ingenio acri, vario, & ſagaci donauerit, Linguâ animi interprete decorauerit, Manuq. communi inſtrumento, ac principe orna-

Homo mundi arcula.
Hominis nouerca nõ eſt natura.
Tria hominis præſidia.
Manus opera.
Arcis ethimon.
Sermonis præſtantia.
Rationis excellentia.
Omnia animalia ſubſunt homini.
Cur homo nudus in lucẽ prodeat.

ornauerit, facilè quæcumque Ingenium ad benè viuendum excogitauerat, ſibi ea manu conficere poterat, & pro libitu modo hoc, modo illud deponere, & denuò aſſumere, vel certè noua ſibi parare, & non continuo omnibus ætatibus, anniq. temporibus ijſdem tegumentis tectus, ijſdemq. armis cinctus incedere. Quòd ſi illum etiam Natura, vt reliquas belluas pellibus contexiſſet, profectò humani corporis dignitatem, & pulchritudinem, aut teſtis, aut ſquammis, aut

Plato.
Ariſtoteles.
Anaxagor.
Seneca.
Lactantius.
Galenus.

vilis, aut plumis operiendo, Natura ipſa abſtuliſſet, vt probè Plato in Protagorâ, Ariſtoteles lib. 4. de Part. animal. cap. 10. Anaxagoras apud Plutarchùm libello de Fortunâ, Seneca lib. 2. de Officijs, cap. 29. Lactantius libro de Opificio Dei, cap. 2. & Galenus lib. 1. de Vſu partium, annotârunt. Verum, non ob id tantum Deus homini Rationem, Linguam, Manumq. tribuit, vt illis ad vitam, vel tuendam, vel perennandam ſubſidia compararet, ſed multo magis, vt animum à diuino Numine procreatum, præſtanti rerum notitiâ, & ſciendi cupiditate excoleret, atque ita ad Deum, cuius adumbratam gerit effigiem, propius accederet.

Cur Auctor hoc Opus cõpoſuerit.

Quæ omnia, cum ipſe mecum tacitè reuoluerem, & diuinam propè corporis, ac animi noſtri præſtantiam conſiderarem, & tantam, tamq. variam, ac admirabilem in hac vnâ humanâ ſpecie Ingeniorum varietatem numerarem, atque ab illâ varias quoque multiplicesq. artes profectas recenſerem, illo naturali, omnibus hominibus à Deo Naturæ architecto indito ſciendi igniculo inflammatus, incepi meditari vnde hæc concors Ingeniorum diſcordia, vnde hæc ſtabilis varietas, vnde hæc ſcientiarum multiformia fluenta emanarent, & meditando, litteris hanc INGENIORVM, & SCIENTIARVM ANATOMIAM conſignare. Cui vero inter omnes orbis Chriſtiani Principes meas haſce qualeſcumque lucubrationes pro obſeruantiæ meæ labaro, amoris ſtemmate, & perpetuæ fidelitatis Chirographo potiſſimum conſecrare deberem;

Operis nuncupatio.

Laus Auſtriacæ Stirpis.

Tu, qui mihi primus es inter omnes Principes, FERDINANDE ARCHIDVX AVGVSTISSIME, multis, magniſq; nominibus in cor, in oculos, in mentem denique meam meritò primus occurriſti. Tu enim ex illorum Proſapiâ es, quæ veluti amœniſſimum Habſpurgicæ, Auſtriacæq. Domus Ver, ad omnem gloriæ, opum, & ſanctimoniæ ſegetem effloreſcens, Heroas inuictiſſimos, Reges, & Imperatores potentiſſimos, Viros, feminaſq. ſanctiſſimas in hunc mundi campum profudit. Tu ex illorum Proſapiâ es, cuius regnorum amplitudo ipſâ luce meridianâ, ipſis Solis Orientis, & Occidentis oris, ipſo nigræ noctis cubili, ac, vt vno verbo amplectar, ipſomet terrarum orbe terminatur. Tu ex

illorum

illorum Proſapiâ es, quæ plurima belli fulmina procreauit, quę ornatiſſimis claſſibus, numeroſiſſimis copijs potentiſſimos hoſtium exercitus nõ modò terruit, fugauit, ſed penitus quoque deleuit. Tu ex illorũ Proſapiâ es, quæ multa opida naturâ, & arte munitiſſima, hoſtibus extruſis, aquiſiuit, vaſtiſſima Oceani volumina ſuperauit, atque ad Indos vſque deleto illo Herculis ſymbolo, penetrauit. Tu ex illorum Proſapiâ es, quę non tantum nauigandi, & bellandi gloriâ totũ orbem terrarum nominis ſui famâ, ac ſplendore cõpleuit, & Imperij fines longè, lateq; apud barbaras nationes propagauit; verum etiam Orthodoxam Religionem pariter diſſeminauit. Tu ex illorum Proſapiâ es, cui hucuſque Deus ſapiẽtiſſimus Orbis moderator, & rector, Vndecim Heroes faſcibns cinctos, laureis redimitos, Imperatorio

Cæſares xi. ex Domo Auſtriaca.

diademate coronatos, per longam Quingentorum penè annorum ſeriem cumulauit, plurimoſq. alios vtriuſq. ſexus Duces ſanctitatis fulgore illuſtrauit. Tu MAXIMILIANI Cæſaris hoc nomine Primi, cuius & ortus diuinitùs prænunciatus, & nomen impoſitum, inuicti

Maximilianus I.

Maria, Caroli Ducis Burgundiæ, filia.

Orph. Lilio Zara.

illius animi, atque virtutis inſignia præceſſerunt; tu inquã, illius Abnepos es, qui, cùm Auguſtam Heroinam MARIAM, CAROLI Burgũdię Ducis filiam totiuſq. regni illius heredem in Vxorem duxerit, ORPHEVM LILIO ZARA quoque meum Tritauum, virũ, vt illuſtribus natalibus ortum; ſic conſilij magnitudine, ſic rerum gerendarum prudentiâ, ſic bellorum conficiendorum peritiá eximium, ſuum belli Ducem conſtituit, conſiliorum Arcanorum participem fecit, & vnà cùm lectiſſimâ coniuge ex Gallijs in Germaniam abduxit, ex quo poſteà familia mea vetuſtiſſima etiam in Germaniâ, ac finitimis regionibus proſeminata eſt, quę iam ZARA ſolùm meritò appel

Zara.
Rup. Abbas
Chryſoſt.

latur. Zara enim Rupertus Abbas lib. 8. in Geneſim, & antè ipſum D. Chryſoſtomus Homelia 62. itidem in Geneſim, Oriens interpretantur; cùm domus meæ Viri ob heroicarum virtutum ſplendorem, Imperio Romano, veluti fauſti quidam, & ſalutares Phanetæ illuxerint. Tu PHILIPPI Primi quoque Pronepos es, qui, cùm ingentes opes ſuas Infidelium expeditioni deuouiſſet, illius belli clauam Tito Orphei filio conceſſit, at pijſſimus Princeps antè expeditionem morte præuentus, è viuis ad ſuperos migrauit.

Philippus I.
Titus Zara

Carlus v.
Ferdin. I.

Tu denique huius pariter liberorum CAROLI Quinti, & FERDINANDI maximorum Cæſarum quales anteacta ſæcula pauciſſimos viderunt, Nepos es, quorum prior Hieronymum Titi filium, Auumq. meum, Auratum Equitem, & Conſiliarium ſuum creauit, deindè Oratorem ad Herculem II. Ferrariæ Ducem, ad Rempublicam Venetam, ad Franciſcum I. Galliæ Regem in illâ tantâ tantorum Principum contentione delegauit, & poſtremò etiàm ad Clementem VII. Pontificem Maximum tranſmiſit.

Hier. Zara.
Hercules ij.
Reſp. Veneta
Franciſcus.
Galliæ Rex.
Clemens vij.

C Qui

Qui cùm in omnibus rebus omnis virtutis, ac prudentiæ excellens ſemper ſpecimen dederit, ità illum CAROLVS adamauit, & ſe, ſuaq. illi concredidit, vt poſtmodùm in illo Reipublicæ Chriſtia-*Solymanus.* næ ſummo, ac vniuerſali diſcrimine, ad Solymanum Turcorũ Principem, Hungariam, Auſtriamq. nationum barbararum multitudine inuadere cogitantem, cùm poteſtate planè regiâ direxerit. In quâ quantus, qualiſuè Vir fuerit Hieronymus, vel ex hoc vno quiſque intelligere poterit, quòd non modò immanis Tyranni ferociam Ingenij ſui acumine temperauerit, expeditionemq; noſtris fortunis, ceruicibus; noſtris vxoribus, liberis; noſtris deniq. Templis, atque Sacris imminentẽ retardauerit: verùm etiam ſuo conſilio totam illam belli iam, iam ingruentis turbulentam, cruentamq. procellam à nobis, totâq. Europâ auerterit, & in Perſas, Abrahymi Baſſæ fauore, conuerterit, & effecerit quoque vt ille Turicã perfidiam exueret, *Abr. Baſſa.* Catholicã, veramq; religionem indueret. Neque verò hic ſubſtitit Hieronymus, ſed prudenti ſuâ dexteritate illud omnis admirationis monumentum excitauit, quandò Solymanum eò impulit, vt CAROLVM in Fratrem, & FERDINANDVM, tamquàm iuniorẽ in filium expetendos ſibi vltrò adoptaret. At paulò poſtquàm ex Cõſtantipoli in Auſtriam ouans redijſſet Hieronymus, CAROLVS Imperator, in FERDINANDVM chariſſimum Fratrem totam Romani molem reclinauit Imperij. Is verò Cæſar creatus, ſi antè, multò magis poſt adamauit Hieronymum, illiuſq; fidei Maranum in Forojulio, & S. Viti fluminis Opidum in Illyrio cùm Arce Terſatenſi concredidit, & ſupremum Siluarum, Salinarum, & Cameræ Prætorem effecit, & inſuper in amoris, & gratitudinis ſignificationem, quòd à focis, corporibus, aris, à toto denique Imperio atrociſſimi Tyranni arma arcuerit, illuſtre illi Dominium, Arcemq; Guettenegg cùm ſubiectis Pagis, in Carniolæ Ducatu in Feudum donauit. Verùm, cùm Solymanus denuò Hungariam, Auſtriamq; armatorum procellâ, Terrâ, & Aquâ inundare, ferro, & flammâ vaſtare, & occupare cogitaret, Hieronymus perpetuam illam ſui nominis Aram erexit, quandò Viennæ Danubianum illud Claſſicum Armamentarium varijs machinis, nauibus, birembuſq; exornatum ſuo Conſilio exſtrui fecit, cuius poſteà ille, ac totius Claſſis fuit à Cęſare Generalis declaratus. Hic verò in illa expeditione ità rem ſtrenuè geſſit, vt plurimos Hoſtis cuneos exſtinxerit, Turcicam Claſſem depreſſerit, & dein ſpolijs, ac triumpho ornatus ad Budæ obſidionem proceſſerit, ſub quâ Hieronymus Vir æternâ, vt vitâ; ſic memoriâ digniſſimus, ab Hoſte percuſſus, occubuit. Cuius mortis nuncium, cùm ad FERDINANDVM delatum eſſet, ex tanti, & tàm benemeriti Viri amiſſionis dolore, lachrymas fudiſſe dicitur.

dicitur. Reliquit autem Hieronymus poſt ſe tâlia ſuæ virtutis, ac probitatis pignora, quæ ſubſequentibus temporibus abundè ſatis Patris ſui vices, & vota expleuerunt, expectationemq; compenſarunt. Nàm Titus, & Veſpaſianus Fratres, bis à FERDINANDO ad *Titus Zara* Selymum, propter grauiſſima Imperij negotia, diuerſis, periculo- *Veſpaſianus* ſiſq. temporibus, Legati miſſi fuère, qui, cùm in ceteris vitæ parti- *Zara.* bus, tùm hiſcè legationibus fungendis, maximarum, plurimarumq; *Selymus.* illuſtria virtutum inſignia oſtenderunt, & ita perbellè trucis Tyranni animum demulcere calluerunt, vt cùm ad Strigonienſem obſidionem contendere voluerit, illum ab incepto aliò detorſerint, totamq; illam belli imminentis procelloſam tempeſtatem ſedauerint. At Veſpaſianus breui poſt, cùm à FERDINANDO ad CAROLVM V. in Hiſpanias Orator mitteretur, Madriti è vitâ diſceſſit: Titus verò Viennæ vna ſuſceptâ, cùm Catharinâ ex nobi- *Cat. Beſternach.* liſſimâ Beſternach domo, vxore, filiâ, vitam quoque cùm morte cõmutauit. Porrò reliquorum Fratrum diſpar non fuit virtus, rerum tractandarũ dexteritas, militaris prudentia, conſiliorum ſapientia, ceteraq; virorum præſtantiſſimorum ornamenta, quibus mediantibus perpetuam Honoris famam ſunt meritò conſequuti. Etenim prodeat in medium, ſi lubet, Andreas, qui ob ſpectatiſſimam honeſtiſſimę vitę integritatẽ, morum pręſtantiã, doctrinæ ſplendorẽ, à FER- *Andreas* DINANDO Epiſcopus Agrienſis fuit creatus. Prodeat Paulus illud *Zara.* belli iubar, inter arma Belgica, Tormẽtorumq; fragorem enutritus, *Paulus Zara.* dein à PHILIPPO II. Hiſpaniarũ potentiſſimo Rege, Triũ Milliũ Peditũ Dux cõſtitutus, qui excelſo ſuo, & forti animo inſultatẽ hoſtis audaciã cõpreſſit, flãmã, atq. ferrũ à vitâ, & tectis auertit, direptionẽ *Philippus ij.* ab opidis, ab agris depulit vaſtitatẽ, oĩaq. ſibi à Rege cõcredita illęſa cõſeruauit. Hic profectò ex tã excellẽti prudẽtiæ militaris virtute rebuſq. pręclarè geſtis tale nomen ex ſeſe, & Belgio per vniuersã fermè Europã diffudit, vt FERDINANDVS multis, magniſq. pollicitationibus ad ſe euocârit, Cõſiliariũ ſuũ fecerit, & in bello Seghettenſi Munitionũ Imperialiũ Tormẽtorumq. ſupremũ Pręfectũ creauerit. Cũ aũt Friderico II. Danię Regi hoſtis immineret, accerſitus Paulus, illum vniuerſæ contrà hoſtem Militiæ Imperatorem pręfecit. Verũ *Fridericus ij* rebus ſtrenue geſtis, cũ ex Daniâ reuerteretur MAXIMILIANI II. Imperatoris Nuncij cũ litteris ei obuiã venére, quib. illũ quoque Cę- *Maxim. 2.* ſar, vt ſibi inſeruiret, ſollicitabat, ſplendidiſq. promiſſis inuitabat. Cęſari morẽ gerit Paulus, & in primo ad ipsũ aduẽtu, honoris ergò, Capitaneatũ S. Viti fluminis, cui olim Parẽs ipſius p̃erat, cũ Caſtuâ, Veprinaz, & Moſchianizzâ tribus Arcibus alijs detulit, illũq. ĩ ſuperiori Hũgaria militari Pręturâ donauit, belliciq; ſui Cõſilij Aſſeſſorẽ conſtituit. Qui, cũ ſe in oĩbus generoſum, pariterq. prudentẽ Virũ oſtẽde-

ret, omneſq. in ſui admirationem raperet, MAXIMILIANO demortuo, illum quoque

Rudolph. II.

RVDOLPHVS II. magno amore, muneribuſq. complexus eſt. At tamdem Paulus Caſſouiæ moritur

Iudith ab Egg.
Bonauēt. ab Egg.

nullis liberis cùm coniuge Iudith, filiâ Bonauēturæ Baronis ab Egg, poſt ſe relictis. Prodeat etiam Iulius eius frater, & loquatur quàm

Iul. Zara.
Carolus Archidux.

illum CAROLVS, CAROLVS eheù ille tuus FERDINANDE, quàm illum in amoribus, ac penè delicijs ab ineunte adhuc ætate habuerit poſtquàm Prouinciarum iſtarum ſceptra capeſſiuit. Quoniàm illum Conſiliarium ſuum creauit, & regiæ Arcis Græcenſis, à quâ tota ſalus, iſtarum Prouinciarum dependere videtur, Præfecturâ decorauit, & Marano Nouo in Foroiulio præpoſuit, & demùm in toto ſuo Imperio ſupremum Munitionum, Tormentorumq. Præfectum declarauit. At etiàm iſte iàm grandæuus poſt multos pro ſuo Principe exantlatos labores, curaſq. perpeſſas, moritur ità Grætij eodem anno, quo ſuum Numen, vt tamèn Vir optimus, & illuſtre belli, ac pacis ornamentum in omnium mentibus ſit ſemper ſuperſtes futurus. Hic etiam nullum ſui cognominis

Blāca Maniaca.
Orpheus Zara.

heredem reliquit, niſi tredecim puellas cùm Blancâ ex illuſtri Maniacorum familiâ procreatas. Prodeat tandèm vltimò Orpheus Parens meus, qui Aquileiæ, totius Foroiulij Metropolis, Capitaneus conſtitutus, talia ſuę fidelitatis, ac ſapientiæ oracula dedit, vt non modò illum FERDINANDVS, ſed poſt etiàm Archidux CAROLVS Conſiliarium ſuum creauerint, & in magnis, grauibuſq. negotijs CAROLVS ipſe, & ipſe Cæſar, antequàm deliberarent, conſuluerint, & vota ipſius expectârint. Sileo ſecretiora Imperij, ac Prouinciarum Conſilia; taceo, quòd ipſe res fermè fractas, & auulſas ſæpiſſimè reſtaurauerit, & in priſtinum ſtatum, ac ſplendorem repoſuerit: deſero omnia alia, quæ illum inter mortales immortalitati perpetuò conſecrârunt. Verùm, ex humanis abijt etiàm relictis tan-

Maria Barozzi.
Ariſthæus Zara.
Veſpaſianus Zara.
Balderſtein.

tùm in viuis cùm primâ, ac vltimâ vxore Maria ex nobiliſſimâ Barozziorum ſtirpe, ſex liberis, alijs pridèm demortuis. Quorum Ariſthæus à FERDINANDO Cæſare Canonicus Aquileienſis, Vicariuſq. Imperialis factus, Vir prudentiâ, vitæ innocentiâ, & doctrinâ conſpicuus, cùm viſitandi gratiâ Veſpaſianum fratrem, & cognatam ex veteri Balderſtein familiâ, Razzizam veniſſet, è terris ad cęlum euolauit. Veſpaſianus autèm ità litteris humanioribus, aulicisq. rebus, rapacium auium Aucupium coniunxit, vt eius famâ à CAROLO auditâ, illum ad illarum Præfecturam accerſiuerit, ſed vxo-

Domitianus Zara.
Regina Semenich.

re, paruuliſq. filijs præpeditus, obſequi non potuit. Is poſt ſe, ex aliquot, vnum dumtaxat liberum, Domitianum reliquit, qui Caroloſtadij Equitum Locumtenens extitit, nobiliſſimamq. Virginem Reginam ex domo Semenich, in vxorem duxit, vt nihil dicam de me ipſo,

Auctor vbi natus, & quo anno.
Societas Ieſu.

ſo, qui Aquileiæ ſub Capitaneatu mei Parentis Anno 1574. natus, dein Grætium puer ſeptennis, ſub curâ D. Iulij Patrui mei miſſus, & tùm apud eumdem in Archiducali illâ Arce, tùm apud illa ſanctitatis, & ſcientiarum præclariſſima Societatis IESV lumina, in pietate, ac litteris enutritus fui, vt nihil etiam de Hieronymo fratre

Hieronym. Zara.
Vrſina à Dornberg.
Gaſpar à Dornberg.
Adamus Smēcouich.

meo diſſeram, Caroloſtadij quoque Equitū Vexillifero, qui lectiſſimam Virginem Vrſinam filiam Gaſparis Baronis à Dornberg, & Mariæ, Adami Smencouich olim Comitatus Piſini Baronis, filiæ, in coniugem accepit. Hæc verò ideò dico, vt tua Celſitudo optimè cognoſcat, & hos præſentes, & alios, qui venturis temporibus ex his naſcentur, tibi omnes fideliſſimè ſemper famulaturos. At parciùs fortè, quàm res poſtulabat, de immortalibus beneficijs, honoribuſq. ab Auguſtiſſimâ Domo Auſtriacâ in familiam Zara ſibi fideliſſimam collatis, dixi, quià aliarum rerum, factorumq. memoria, vel temporum iniuriâ, vel hominum obliuione, vel Scripturarum amiſſione perijt, nec aliud dixi, niſi quod Principum, ac Cæſarum diplomatis, litteriſq., manibus, ſigilliſq. illorum ſubſcriptis, obſignatiſq. vidi contineri; vt nunc lubens ea prætercam, quæ de domo Zara veterum ſęculorum, variæ nationis Scriptores prodiderunt, & inter reliquos,

Nicol. Honiger.
Nic. Dogl.
Sebaſt. Mūſterus.
Anſ. Zara.
Petr. Zara.
Sigiſm. Cæſ.

quæ Nicolaus Honiger à Konigshof, in ſuâ Hiſtoriâ Turcicâ, quæ Ioannes Nicolaus Doglionus, in ſuâ Hungaricâ, quæ Sebaſtianus Munſterus in ſuâ etiam Hiſtoria Germanicâ propalauit, narrauitq. ad Conſtantienſe Concilium Anſandum Zara Virum doctiſſimum, cum ampliſſimo famulatu comparuiſſe: Petrum verò, Sigiſmundi Imperatoris Supremum Campi Militaris Magiſtrum, ad id quoq. Concilium cùm triginta ſex famulis aduentaſſe. Cetera autem in affines familiæ Zara collata quoque beneficia, nè nimius ſim, lubens prętereo, & ſolum ea delibabo, quæ me ad hoc Opus tibi FERDINANDE Princeps Inclyte præ reliquis omnibus dedicandum imflammârunt.

Ea enim talia, ac tanta ſunt, vt nullius Ingenium excellens, & acutum, comprehendere, nullius dicendi uis, & eloquentia explicare, nullius manus etiam celerrima, non dico numerare, ſed nec percurrere ſcribendo poſſit. Enim verò, ſi quis tui generis ſplēdorem, atque maieſtatem conſiderare voluerit, comperiet profectò, ſi tibi eligendi optio etiàm à Deo ipſo data fuiſſet, auguſtiorem eligere non potuiſſe. Nàm domus tua tot Regibus coronata, tot Imperatorijs faſcibus ab vltimâ ſæculorum memoriâ cincta eſt, & velut Sol aliquis inter reliquas ſtellas Sereniſſima ſplendeſcit. Non commemorabo diuina illorum facta ab omni ſubſequenti temporis poſteritate ſummis laudibus extollenda, ſed ſolùm dicam te eſſe Magni illius FERDINANDI, vt Sanguine Nepotem; ſic Nomine, ac Virtutibus inclytum

Archidux Carolus.
clytum heredem à D. CAROLO Romano Imperio, Orbi Chri-
ſtiano, Eccleſiæ vniuerſæ, & Cælo ipſi procreatum. Atque hoc, ac tan-
to Patre natus es FERDINANDE, qui ob Rempublicam be-
nè, feliciterq. guberuatam, & ex Iuſtitiâ, ac Clementiâ ſimul mirificè
temperatam; ob eamdem, propugnaculis exſtructis, egregiè commu-
Caroli ſapientia, & prouidẽtia.
nitam, & Imperij fines aduerſus Turcorum impetus, fraudeſq. vigi-
lantiſſimè cuſtoditos, ac fortiſſimè propugnatos; ob Catholicam Fidẽ
ditione totâ conſeruatam, atque amplificatam, & Eccleſiaſticum Or-
dinem omni ope, ac auxilio opportunè adiutum, iure optimo CA-
ROLVS eſt ſempiternâ poſterorum memoriâ celebrandus. Teſtes
huius rei ſunt iura ab ipſo ſapientiſſimè renouata, & condita; Ciuita-
Caroli encomia.
tes melioribus legibus temperatæ; Magiſtratus creati, officijq. ratio
præfixa, ac diſtributa, & omnes ordines, ac totius Reipublicæ corpus
confirmatum. Teſtes ſunt ciuitates mœnibus cinctæ, ac etiàm CA-
Caroloſtadium.
ROLINVM illud Opidum firmiſſimum Imperij Chriſtiani pro-
pugnaculum ab ipſo fundatum, & cruento Chriſtianorum hoſti, tam-
quàm validiſſimum Germaniæ, ac totius Europæ præſidium in Car-
niolæ finibus obiectum, ipſaq. confinia milite, armiſq. magnanimè
ſemper & defenſa, & dilatata. Teſtes denique Collegium illud Socie-
tatis IESV Grætij à fundamentis magnifico opere excitatum, & li-
Academia Græcenſis.
beraliter dotatum, Academiamq. ibidem ad publicam, maximamq.
Prouinciarum ſuarum, reliquarumq. vtilitatem munificentiſſimè col
locatam. CAROLVS enim memor generis, memor ſanguinis,
virtutum domeſticarum memor, voluit veteres ſuos Auſtriacos imi-
tari, qui Gymnaſia aut fundârunt, aut collapſa reſtaurârunt, aut certè
Qui Auſtriaci Academias fundauerint.
ſuis Priuilegijs, & immunitatibus exornârunt. Siquidèm duo illi Al-
berti, quorum alter Viennenſe in Auſtriâ; alter Friburgenſe in Briſ-
goiâ; Maximilianus Francfordienſe in Branderbugio; Ferdinandus
Pragenſe in Boëmia, & Philippus Hiſpaniarum Rex Duacenſe in
Belgio communiuit, & celeberrima Muſarum, & humanæ pariter,
ac diuinæ ſapientiæ domicilia, & inſignes Orthodoxæ religionis ar-
ces, optimorumq. morum emporia, omniſq. virtutis opulenta Semi-
naria compoſuit. Porrò, vt CAROLVS Lycæum Societatis IE-
SV religioſiſſimis, doctiſſimiſq. Viris ad iuuentutem litteris, ac
pietate efformandam, ad flagitia tollenda, ad errores corrigendos, ad
virtutes inſerendas, ad peſtifera dogmata refellenda, & ad omnem
animi pulchritudinem, morum honeſtatem, vitæ integritatem in-
duendam, & ſcientiarum culmina, prudentiæ faſtigia conſcendenda,
Archiduciſſa Maria. D. Claræ Clauſtrum.
erexit, vt aliquando iuuentus illa Reſpublicæ Chriſtianæ probè, ac
vtiliter & præeſſe & prodeſſe poſſit; ſic MARIA eius dilectiſſima
Coniunx Virago prudentiſſima, Heroina ſapientiſſima, Religioſis D.
Claræ Virginibus Cœnobium Grętij non modò fundauit, exſtruxit,
ditauit,

ditauit, & variâ argenteâ, ac aureâ ſupellectili, omniſq; ſacri ornatus
ſplendido apparatu exornauit; verùm etiàm ſeipſam poſteà eò con-
tulit, & Ducale ſceptrum cùm cereâ Cruciolâ, Auguſtum Diadema
cùm obſcuro Religionis velo, gemmatas crepidas cùm vilibus ſoc-
culis, & Phrygiatam veſtem, ac auro, gemmiſq; intertextam cùm
Prĩceps Maria fit Monialis.
cinericeâ, ac ſquallidâ D. Claræ Lacernâ commutauit. Hæc illa tua
MARIA, & Diua Parens eſt FERDINANDE, quæ AL-
BERTO IV. Comite Palatino Rheni, Vtriuſque Bauariæ Du-
Maria quorum filia.
ce Patre nata, & Matre ANNA FERDINANDI filiâ, &
MAXIMILIANI Imperatorum ſorore exorta, hinc ex Au-
ſtriaco Auguſto ſanguine, indè ex antiquiſſimo Bauarico, veterem
vtriuſque gentis ſplendorem, ac maieſtatem excellentibus ſuis virtu
Maria quo die nata.
tibus non ſolùm excepit, ſed etiàm egregiè cumulauit. Hęc illa MA-
RIA eſt, quæ ipſo die in hanc Mundi lucem prodijt, quo diuino
Peneumate ſuperueniente, Iuſtitiæ, ac Clementiæ Sol Orbi vniuerſo
illuxit, ex quo citrà dubium illa MARIAE nomen ſortita eſt,
quod non tàm ab alijs accepiſſe, quàm ſuis virtutibus, ac meritis ſibi
proprium effeciſſe videtur. Nàm illa ex hoc fonte incredibili cultu,
ac pietate Deiparam ſemper venerata eſt, cuius quot ſunt religione,
ac ſanctimoniâ nobiles per Orbẽ Aedes; tot penè illuſtribus ſuæ mu-
nificentiæ monumentis, præſens, & abſens Archidux pijſſima libe-
Mariæ pietas.
raliter coluit, & ornauit. Quid Grætium proferam, & Styriam, in
quibus quot ſunt delubra, & aræ; tot ſuæ liberalitatis pignora appa-
Auctor Primus Rector B. Virginis Sodality.
rent? Quid Parthenium Sodalitium, cuius ego Primus Rector exti
ti, quid inquam eius Lychnos, belluata periſtromata, emblemata ar-
gento, auroq; fuſa, diuorumq; ſtatuas ab optimâ Principe donatas
numerabo? Quid in Bauariâ Oetingam, Sanctumq. vulgò Mõtem
referam; quid Lauretanam domum in Italiâ; quid Chaſtocouiam in
Poloniâ; quid Montem Serratum in Hiſpaniâ recenſebo, quæ om-
nia Princeps ſancta inſigni ſuâ liberalitate illuſtrauit? Non dicam
quo, & quanto amore ſuccenſa Deum coluerit, ipſiq. etiàm in Pau-
perum turmis inſeruierit; Noſocomia iuuerit, & demùm quàm pro-
uida, quàm ſollicita, quàm clemens Reipublicæ, & ſingulorum Or-
Amor Mariæ in Auctorem.
dinum Mater extiterit. Nihil de me commemorabo, cui Auguſta
Archidux ſæpiùs manu propriâ ſcripſit, & ſigillo paruo, magno Gra
tiæ ſigno, litteras obſignauit. Tacebo, quot Sacra quotidiè audiue-
rit; quot Hebdomadæ diebus ieiunauerit; quoties illa ſub Panis fi-
gurâ Deum carne cinctum ſumpſerit; quoties innocens corpus cili-
cio, ac flagello macerauerit, & ſolùm verè pronunciabo, omnis æta-
tis, omnis ſexus, omnium deniq. Principum Miraculum quoddã, &
Numen nobis adfuiſſe. O Archiduciſſam omnium ſermonibus, atque
libris decorãdam, de cuius diuinis propemodùm virtutibus, de Vitę
ſplen-

ſplendore,ac ſanctimoniâ,de Adoleſcentiæ candido candore, de Viduitatis illuſtri,ac religioſâ continentiâ, de Matrimonij liberorũ ſanctâ educatione,quoties cogito,toties animus admiratione defixus obſtupeſcit. Quę.n.ingenij vena etiàm aurea, quę incredibilis verborũ, ac ſententiarũ copia, quæ tanta orationis facultas poſſet Diuæ Archiducis in educandis, inſtruendiſq. Sereniſſimis filijs ſummam,ſanctamq. prudentiam,prudentem,aſſiduamq. diligentiam, diligẽtem, cautamq. in oĩbus circumſpectionem enarrare? Hoc vnum mihi erit inſtar oĩum,quòd Quindecim Archiducũ alma, ac felix Parens extiterit,quorũ qui adhuc inter viuos degũt Sereniſs. CHRISTIERNA, & LEONORA illuſtria ſanctitatis lumina, in religioſo Halenſi receſſu Deo,ac ſibi vacant; MARIA MAGDALENA Heroina prudentiſſima Magno Etruriæ Duci Vxor obtemperat: Sereniſs. & Reuerend. CAROLVS, & LEOPOLDVS Vratislauienſis, Brixinenſis,Paſſauienſis,& Argentinenſis Epĩ,& non modò Eccleſię Dei duo ſplẽdidiſſimi Soles; verũ etiàm totius Reipublicæ Chriſtianæ Numina quædã,& inſignia Columina Orbi Catholico pręſunt,& proſunt, vt Sereniſſimum MAXIMILIANVM ERNESTVM prætercam,excellens totius Imperij Decus, & Ornamentum, Delicium humani generis,& Gloriam. At prætereundæ non ſunt MARGARETHA quõdam Hiſpaniarum, ac Indiarum Regina, ANNA olim Poloniæ,& nunc CONSTANTIA. O MARIA igitur Magna Mater Reginarum! Certè, ſi Roma quondàm connubiorum fecunditati præmia dedit; ſi ius trium liberorum immunitatis nomen eſſe voluit; ſi Lacones ijs honorem habuerunt, qui maiori prolis numero Rẽpublicã adaugerẽt,quid de eâ Archiduciſsâ ſtatuendũ,quæ tot,nõ Principes modò,ſed Deas quaſdam,Deoſq. orbi Christiano peperit?

Maria xv. Archiducũ parens. Chriſtierna et Leonora. Maria Magdal. Carolus, & Leopoldus.

Maximil. Erneſtus. Margare--tha, Anna, Conſtantia.

Inter quos, principẽ locũ iure merito obtines FERDINANDE Archidux Magnanime, qui,cũ multis ab hinc annis ad haſce tuas florentiſſimas Prouincias maturus tunc magis regendi Ingenio, quàm ætate,auſpicijs feliciſſimis acceſſiſti, tecùm quoque cælo genitam, omnibuſq. bonis circumfuſam Pacem induxiſti, hoſtiumq. ad illa vſque tp̃a volitantium effuſo furori inopinatas timoris habenas iniecisti,ac ſubditorum tuorũ animos in ſpem maximã trãquillitatis erexiſti, & tamquàm Sereniſſima Aurora Diem oĩbus bonis affluentem oſtendiſti,& per conſequens effeciſti, vt qui oĩum Regũ, ac Principũ honorarius eſt ſingulari iure, ac proprio, tibi SERENITATIS titulus debeatur. O Archidux ergò digniſſimus,qui nullã occaſus iniuriã, nullã męſtitiæ caliginẽ aſpiciat, & q̃uis Adami lapſu mortalis ſit: in ſuâ tñ poſteritate numquàm mortalitatis labẽ ſuſtineat,ſed in ęternũ viuat,viuat immortalis. Ego equidèm ſic cenſeo, ipſius pacis, ac belli virtutes tã glorioſas, & ſublimes eſſe, vt multorũ iàm bellicæ laudes

Ferdinandi bellicæ laudes.

olim

olim celebratæ cum harum comparatione ſileant; arma,quæ ingentẽ efferatis populis pauorem inferebant, taceãt, & tot prius de hoſtibus reportata victoriarum vexilla conticeſcant, & vnius ſuæ glorię ſplendore obſcurata deliteſcant. Et quamquàm ipſe per ſe bella ſemper nõ geſſerit, & in caſtris atque acie conſpectus non fuerit: hæc nihilominùs eius felicitas fuit, vt rem bellicã ſic ordinauerit, ſic eius auſpicijs geſta, vt plus ipſe pręſidij, atque ſpiritus abſens attulerit,quàm alius Imperator,vel præſens,& dimicans adferre potuiſſet. Nec eſt quòd tripudietis barbari Caniſienſes, & vos Archiducis acie liberatos,obſidione ſolutos,captiuitate expeditos eſſe autumetis,& credatis in ipſius poteſtatẽ non ampliùs venturam arcem illam quam per ſummũ ſcelus inuaſiſtis; viuit,viuit FERDINANDVS, & viuet adhuc Dei beneficio,vt diutiſſimè, ſic pariter feliciſſimè,qui veſtram temeritatẽ conſilio, ferociam fortitudine, audaciam virtute ſuperabit: ne ampliùs auxiliares, externaſq. copias ſibi pollicitas, vſq. ad hiemis initiũ præſtolando, re infectâ non reuertetur, ſed proprijs, validiſq. contra vos tempeſtiuè caſtra mouebit, in vos truces inuolabit, occupabit, trucidabit. Deus pijſſimo Principi perpetuò quoque aſſiſtet, vt vos virgâ Iuſtitiæ ferreâ corrigat,dometq. & illi ſanctitatis proceres, illę Regnorum,vel inſtituendorum, vel fulciendorum firmæ celumnæ,& Diui Principes ex Auſtriacâ, Bauaricâq. Domo profecti, & iã Chriſto, in eius throno aſſeſſores, & harum Prouinciarum conſeruatores,hoſtiumq. repreſſores, vltoreſq. effecti, omnes ſimul ſuis meritis,ac virtutibus in noſtro FERDINANDO rediuiui,aduerſus totã conſpirantem,coniuratamq. perfidiam, in aciem cum ipſo prodibũt. Quæ vos tunc latebræ occultabunt, quæ vos tenebrę operient, quæ vos ſola etiam terrarum vltimarum tuebũtur? Speramus omninò fore,vt ampliùs non videamus vos ex illis tenebricoſis gurguſtijs erumpentes in harum Prouinciarum luce verſari. Hæc erit gloriæ tuæ lux FERDINANDE ex æternâ illâ luce delibata,quam Deus omnibus terris conſpicuam reddet, facietq. vt tu inſtar alterius Solis toti orbi ſalutaris,cumulato ſplendore colluceas. Ecquid enim aliud â tam virtutibus omnibus animato,plenoq. Principe naſci poteſt, in cuius pectore tota incluſa eſt ornatiſſima, & ordinatiſſima illa virtutum Reſpublica Heroicarum, Sapientia,rerum prouida moderatrix; Iuſtitia, Tribunalis anima; Magnificentia,rerum externarum ſplendor; Fortitudo,murus æneus; Prudentia, rerum omnium meta, & ſtatera; Magnitudo animi, Heroum maximè propria, cui nihil aduerſarium obſiſtere,nullus terminus pręfigi poteſt,& denique virtutes aliæ principes in ipſo geniculantur,omneſq. Deo ipſo intimè vegetantur. Etenim quæ in alijs ſingulis ſingula magna, atque diuina putantur, ea vniuerſa in vno hoc FERDINANDO ſumma effector ille virtutũ

Omnes Heroicæ virtutes in Ferdinando.

omnium ita collocauit,vt quaſi non à Principibus,Auguſtiſq. viris natus,ſed ab ipſo Deo fictus,& effectus eſſe videatur. Loquar nè, an ſileam? tanta in Archiduce FERDINANDO ineſſe florētiſſima Virtutum,Scientiarumq. viridaria,vt pauciſſimos habeat pares, ſuperiorem fortaſſe neminē? Teſtantur id permulti Viri doctiſſimi, quibuſcum ille ſæpè de rebus difficillimis, & abditiſſimis colloquia miſcet; teſtatur Bibliotheca illa libris optimis refertiſſima, quos ipſe ſuâ manu frequenter frequentat; teſtantur radij quibus Militiæ portenta,arcium propugnacula, exercitus, aut ſui tuendi, aut alterius inuadendi machinas in erudito puluere delineat; teſtatur animus ipſius, qui ad cęleſtes, diuinaſq. rerū naturas contemplandas ſæpiſſimè euolat; teſtatur denique Prouinciarū,populorumq. ſuorū Regimen, quo nihil perfectius,nihil prudentius,nihil ſapientius, nihil demū illuſtrius vmquā extitit.Itaque cùm FERDINANDVS neminē habeat,quē Virtutum gloriâ ſuperaret, ſeipſum hoc inſolito,ac Principibus viris nouo iā quaſi laudis genere ſuperauit, effecitq. hoc pacto, vt illū omnes tāquam cęlo delapſum Numen aliquod intueantur, & cū de illo,aut cogitant, aut loquuntur, in beatiſſimis illis Empyrei ſedibus ſibi degere quodāmodo videantur. Equidem dū hæc tacitè mecū meditor, admiratione tanti Principis perculſa mens obſtupeſcit,& ſcriptio ipſa tanto ſplendore circumfuſa in immenſo laudum ſuarum Oceano, quâ ex parte portum capiat,obcæcutit.Dicam tamē FERDINANDVM Auguſto ſanguini,prudentiæ militari, Reipublicæ gubernaculo,ſcientiarumq. varietati, eximiam quoque Pietatē adiunxiſſe, & veluti fulgentiſſimum Solē præ reliquis ſideribus lumen quoquo verſus ingens diffudiſſe:Nemo enim inops inuenitur,quē vacuis à munere manibus dimiſiſſet; nemo honeſtè aliquid petijt,.quod illico benignè non impetraſſet; nemo demùm bonæ indolis adoleſcens comparuit,quē non clementer in ſuū FERDINANDAEVM, in illud virtutum,ſciētiarumq. ſeminarium magnis ſumptibus ſuſcepiſſet. Quæ Xenodochia ipſius auxilium vberrimè nō ſenſerunt? quæ Viduæ,qui Pupilli ipſius tutelam non perceperunt? qui impotentes ipſius præſidium non cognouerunt? Cetera, ſi abſque iniuriâ poſſem, lubenter prætermitterē, quot ſtatis diei horis ſe totum mente ac corpore Deo conſacret; quot,ſingulis diebus Sacra in illâ ſuâ ædiculâ parietibus domeſticis incluſâ,attētione ſummâ peraudiat,et octauo quoque die peccata ſua apud Sacerdotem deponat, ac diuinum Chriſti ſeruatoris noſtri Corpus incredibili, & lachrymarū, & gaudij profluuio ſuſcipiat. Hæc quidem magna ſunt in ampliſſimo Principe, & neſcio an cuiuſque hominis mens, & cogitatio maiora capere poſſit: maiora tamen adhuc oboriuntur, quæ ſuo lumine perſtringunt aciem oculorum, illumq. Mundo,vt Solem quotidie renaſcentem,indigitant. Hęc verò

Ferdinandi ſcientia.

ſunt illa illuſtria planè pietatis, & ſanctimoniæ monumenta, illa Sacra eorum domicilia, qui aſperrimam D.Franciſci diſciplinam profitentur, quibus pijſſimus Princeps in omnibus fermè Opidis ſui Imperij,pro ipſorum Capuccinorum conditione,pomposè ſatis à fundamentis exſtruxit,illorumq. templa ſacro ornatu decorauit,& tantorū Clauſtrorum numero effecit, vt in ipſius Prouincijs, vna eorum eſſet Prouincia. Quid proferā aliorum Religioſorum Ordines, quorū nemo eſt,qui eū non modò clementem,verùm etiā in ipſos immenſâ liberalitate profuſum recognoſcat? Quid de IESV Societate dicā,de illo ſcientiarum,ac virtutum omniū Emporio,de illâ Religionis arce firmiſſimâ,ad cuius viros, cū oculorum aciem conuerto, veram mihi Ideam priſcorum illorū, ac Sāctorum Patrum ſimillimam videor intueri? Hi enim nullū pro Fide Orthodoxâ laborē renuunt,nullas neces,atque clades reformidant, ſed ſemper in cāpo, ſemper in Sole Fidei verſantur,vt armata Religio veritate,armatam falſitate vincat & iugulet Impietatem. Et hinc eſt, quòd hæc ſancta Societas tot varijs virtutum luminibus,velut cælum ſideribus illuſtretur,& ob Catholicam, Romanamq. Fidem tot Martyrū ſanguine purpureſcat. Quid, inquam,de illâ dicam,cui Optimus Princeps ad Parentū optimorum imitationē ſimul & incrementum,non Grętij ſolū in Styriâ,ſed Clagenfurti in Carinthiâ, ſed Labaci in Carniolâ magnificè Collegia ędificauit, ſplendidè ornauit, copiosè ditauit? Plurima, atque maxima alia generis eiuſdē commemorare poſſem,niſi vererer me potiùs hac enumeratione ipſius ſanctas aures offenſurum,quā vllâ ratione oblectaturum.Ita enim noſter Archidux ad Virtutes comparatus eſt,vt,ſi fieri poſſet,nollet,vt vllus mortaliū ſancta eius facinora cognoſceret; cùm tamen ad ipſius munificentiæ, & liberalitatis eximiæ ampliſſima beneficia vbique locorum, atque gentium accipienda, terrarum Orbis anguſtus eſſe videatur.

Capuccinorum Clauſtra.

Societas Ieſu.

Ferdinandi modeſtia.

Ergò miſſis omnibus, de me tantùm diſſeram, quem tu, FERDINANDE ARCHIDVX SERENISSIME à teneris adhuc annis ſemper amaſti; quem tu opimis tuis proprijs prouentibus Opidi S. Viti Fluminis donaſti; quem tu Piſini Præpoſiturâ decoraſti; quē tu Vigeſimum ſextum ſolummodò ætatis annum agentem,& primâ ſaltem Tonſurâ inſignitum,Diſpēſatione à CLEMENTE VIII. Pont.Max.obtentâ Nobiliſſimo Epiſcopatu tuo PETINENSI à CONSTANTINO illo MAGNO ante annos MCCC. & ampliùs fundato, ſublimaſti; quem tu Conſiliarium tuum creaſti, ac etiā ad maiora promouere cogitaſti. Quibus de cauſis, cui magis in toto terrarū orbe, quàm Vni AVSTRIACAE Domui ob munifica beneficia in familiam meam collata; & inter vniuerſos Principes,cui magis, quàm Vni Tibi FERDINANDE debeam, penitùs ignoro.

Amor Ferdinandi in Auctorem.

Cur Auctor hoc Opus Archiduci Ferdinādo, præ reliquis dedicauerit.

Accipe igitur pro animi Gratiſſimi argumento, pro grandis Obſeruantiæ meæ Debito, pro certo Fidelitatis Pignore, hanc meam Ingeniorum, & Scientiarum ANATOMIAM, quam tibi dono, quam tibi dedico, quam tibi vnà mecũ æternè conſecro; quam ſi intellexero tibi gratam eſſe, ad aliam quoque admirabilem Rerum Diuinarum Anatomiã ſub tuis etiam auſpicijs euulgandam lubentiùs me accingam.

Auctor pollicetur aliã adhuc Anatomiam de rebus Diuinis.

Verùm velim ſcias me ea omnia, quæ ſcripturus ſum, nõ Scholaſtico, ſed meo more, nec Aſiatico, ſed Laconico exaraturum, quæ, ſi aliquandò communibus, & veterum, & recentiorum Philoſophorum decretis aduerſabuntur, & noua exiſtent commenta, eaq. non adeò ſolidè confirmata, aduertat tua Serenitas me raptim ſcripturum, nec vllâ in re diù moraturum, & denique me voces, non oracula fuſurum, nec vmquàm in meâ opinione obſtinatum futurum, vbi melior affulſerit. Porrò Anatomiam Ingeniorum, & Scientiarum ſcripturus Anatomiæ decorum obſeruabo, eamq. in quattuor Sectiones diſpertiam, & vnicuique, nè monſtroſa ſit, vnum dumtaxat caput attribuã, eiq. ſua membra ſupponam. Quia verò omnia hominum Ingenia, meo iudicio, à Tribus ſolũ cauſis, Naturali, Humanâ, & Diuinâ promanant, de hiſcè in Primâ Sectione gradatim agam, & ex omnium rerum generibus illa in medium producam, quotq. illa ſint, proferã, & denique in ſequentibus Tribus Sectionibus, quæ noſtri inſtituti fines ſunt, ſingulis Ingeniorum claſſibus, ac differentijs, ſingulas, peculiareſq. ſcientias applicabo.

Anna Maria.

Ceterùm, Deus Optimus, Maximus, Principum Rector, & Protector concedat tibi FERDINANDE vnà cùm Auguſtiſſimâ Coniuge tuâ ANNA MARIA, quæ tantorum bonorum eſt etiã magna pars, vt ſenes feliciſſimè longæuam vitam exigatis, neque tu prior illâ viuendi finem facias, neque illa te priùs abſcedat, quin expletis pijs deſiderijs, viſoq. Tertio, ac Quarto Sereniſſimorm Liberûm veſtrorum Nepote, antè etiam regnandi conſortem, quàm ſucceſſorẽ accipiatis, & deinceps Filios, Nepoteſq. veſtros inſtar mũdiſſimæ ceræ veſtris quaſi manibus ità fingatis, & cõponatis, vt in omnibus reddamini, & nulla ex morte veſtrá lamentabilis viciſſitudo Prouincijs naſcatur, quando in cęlum aſciti, vt promeritorum veſtrorum diuina pręmia capiatis, perpetuò in Nepotibus rediuiui, Regionibus veſtris ſuperſtites exiſtetis.

Apoſtophe.

MEM-

MEMBRVM PRIMVM.

Ingenia Hominum varia, ac multiplicia exiſtere.

Ariſtoteles.

SAPIENTER, vt ferè in omnibus Ariſtoteles lib. 1. cap. 5. de Partibus Animalium, aſſerit nihil in rerum naturâ tàm minutum, atque abiectum reperiri, quod nõ aliquid admirationis hominibus adferat.

Nil fruſtra.

Etenim Deus nihil in tantâ, tamq. immẽsâ rerum Vniuerſitate iners, aut otioſum, nihil temerarium, aut fortuitũ, nihil ſuperuacaneum effecit, ſed omnibus ſtirpibus ſuam vim indidit, omnibus animantibus ſuam naturæ inclinationem impreſſit, & omnibus denique hominibus ſua Ingenia inſeruit, vt vel Naturæ ratio expoſcebat, vel rerum ordo, & ſeries efflagitabat, vel Vniuerſi decor requirebat.

Ingenio hominis nil magis varium.

Verum in tantâ, & tàm incredibili rerum exiſtentium multitudine, ac varietate, nihil magis varium, quàm hominis Ingenium eſſe videmus.

Ingenia belluarum vniformia.

Reliquorum enim animantum ſpecies perpetuò in ſuis ſpeciebus ſibi ſimiles exiſtunt, & ſuis locis, ac temporibus munia ſua obeũt, curſumq. perficiunt, & vniformia Ingenia oſtendunt:

Singuli homines habẽt peculiaria ingenia.

at in humanâ ſpecie ſinguli fermè homines peculiare, & vnicuique ſibi proprium Ingenium obtinent.

Ingeniorum conſideratio in Dei cognitionem nos deducit.

Quorum cogitatio, non ſolum animos noſtros ad diuini Numinis maieſtatem, & amplitudinem ſuſpiciendam, venerandamq. deducit, à quâ ſingula hæc producta, & profecta ſunt: verum etiam in ipſius notitiam, teſte etiam D. Paulo ad Romanos 1. perducit. Siquidem ex Mundo tàm mirifice condito, tàm ſapienter adminiſtrato, tàm affatim ornato, ſummus rerum Opifex nobis innoteſcit, & per conſequens quoque nos, tamquam in ſummi, ac optimi parentis, à quo tanta, tamq. varia Ingeniorum fluenta profluxêre, amorem dirigit.

Atque, vt ea, quæ diximus in apertâ luce videantur, mirum eſt

quanta

quanta Ingeniorum diuerſitas poſt primos illos mortalium parentes, in illis Mundi incunabulis per vniuerſas terrarum oras emanarit. Nam legimus apud Diogenem Laertium in tanto ſapientiæ encomio Zenonem Philoſophum apud Athenienſes fuiſſe, vt vrbis claues ei tradiderint, ipſumq. aureâ corona, & æreâ ſtatuâ donauerint. Nec Plutarchus ſat pro dignitate Platonis Ingenium laudare poteſt, cuius admirabilem ſapientiam ita Dionyſius Tyrannus, aliàs ſuperbiâ tumidus ſuſpiciebat, vt, cum intellexiſſet eum ad Scythiæ litora breui appulſurum, nauem omnibus rebus refertam, regiumq. currum obuiam miſerit, vt ad ſe veniret. Et Philippum Macedoniæ Regem, auctore A. Gellio, gloriari ſolitum fuiſſe accepimus, filium eo tempore ſibi in lucem prodijſſe, quo ſapientiſſimus Philoſophorum Ariſtoteles viueret, à quo, & mores Rege dignos, & variarum rerum ſcientiam haurire poſſet. Commemorat Suidas Artaxerſem Perſarum Regem ità erga Hippocratis doctrinam affectum fuiſſe, vt Hircano Helleſponti Præfecto ſcripſerit ſe nec auro, nec gemmis parcere velle, modo poſſit eum ſibi arcto amicitiæ vinculo colligare. At, vt hæc hominum Ingenia pacata exiſtunt, & ſtudijs dedita; ſic alia reperiuntur, quæ rerum bellicarum gloriâ excellunt. In quorum claſſe non infimum locum Scipio Africanus ille obtinuiſſe videtur, quem Ennius teſtatur hoſtium ſtragibus ſibi Cælos aperuiſſe; & eloquentiæ princeps eadem viâ Herculem ad Cælos aſcendiſſe fatetur. Profectò admiratione digniſſimum eſt, quòd Plinius, & A. Gellius de L. Cicinij Dentati militari virtute, rebusq. egregiè geſtis prodiderunt, ob quas Romanus Achilles dicebatur, cum centies vigeſies diuerſis prœlijs interfuiſſet, & quadraginta quinque vulnera in anteriori tantum parte accepiſſet, quæ tot ipſius fortitudinis, ac magnanimitatis linguæ fuerunt: nouies triumphauit, quibus temporibus octo Coronis aureis, vnâ Obſidionali, tribus Muralibus, Ciuicis ſexdecim, octoginta tribus Torquibus aureis, Armillis centum ſexaginta, Haſtis octodecim, & vigintiquinque Cyathis donatus fuit. Huic autem non multò inferior Annibal exſtitit, qui paruâ Africanorum manu in Hiſpanias, Italiamq. deſcendit, earumq. vrbes ferro, ac flammâ uaſtauit, vt Alexandrum illum Magnum prætereamus, qui totum penè terrarum orbem ſibi ſubiugauit. Magnus quoque certè in Antidono Philippi Regis milite magnanimitatis index apparuit, quando in obſidione Perinthi catapultâ confoſſus non prius eam euelli paſſus eſt, quàm hoſtem fugatum intrà mœnia compuliſſet. Hiſce porrò affinia ſunt illa Ingenia, quibus Plutarchus in Romulo narrat Cleomedem Aſtipalenſem præditum fuiſſe, qui, cum ſemel pugnum in columnam, quæ vrbis Lycæum ſuſtentabat, impegiſſet, dijecit, puerosq. inter lapidum ruinas interfecit. Et Sampſon Grammaticus

Diogenes Laertius. Zeno Athenienſis. Plutarchus. Plato. Philippus. Gellius. Ariſtoteles. Suidas. Artaxerſes. Hippocrat. Scipio. Ennius. Tullius. Hercules. Plinius. Cicinius. Annibal. Alexander Magnus. Antidonus miles. Plutarchus. Cleomedes. Sampſon Grammaticus.

cus aſſerit Harthenam athletam clypeum ex calybe fabricatum dentibus fregiſſe, prunasq. ardentes deglutiuiſſe, & per medios flammarum globos cucurriſſe. Neque vero admodum ab his rigida quorumdam, & ſeuera Ingenia diſcrepare videntur, de quibus recitat Aelianus numquam Anaxagoram ridere viſum fuiſſe, vt etiam de M. Craſſo, ac Xenocrate Platonis auditore legitur, qui tamen, cum ſemel riſerit, idq. ad Platonem delatum fuerit, dicitur reſpondiſſe, flores interdum inter dumeta etiam naſci ſolere. At non ſpinoſa ſunt illorum Ingenia, quæ omnia ſibi excidere permittunt. Siquidem Seneca refert Caluiſium Sabinum tàm curtâ memoriâ imbutum fuiſſe, vt iam Achillis, iam Priami, quibus cum familiariſſimè uixit, obliuiſceretur. Et Philoſtratus aſſerit Atticum Herodis Sophiſtæ filium ita memoria deſtitutum fuiſſe, vt Alphabetum numquam potuerit memoriæ commendare. Plinius verò lib. 7. cap. 24. ait Meſſalam Coruinum ſui nominis penitùs oblitum. Verum peioris notæ Ingenia Pſylli populi habuiſſe videntur, qui Phalange inſtructâ contra Auſtrum, qui turgidis ſuis flatibus illorũ regionem infeſtabat, ſępiſſimè progreſſi ſunt. Sed quid de Corebo illo Phryge dicemus, quem Lucianus affirmat ſolitum fuiſſe maris vndas, atque fluctus numerare? Ferunt quoque Amphiſtidem ita ſtolidum fuiſſe, vt ſe parentes habuiſſe penitùs pernegaret. Sed prorſus ridiculum eſt Zenophanis Ingenium, qui, quò magis ſibi riſum cohibere niteretur, eò profuſius ſe in cachinnos reſoluebat. Non autem Ingenium Mydæ auarum apud Ariſtotelem lib. 1. Politicorum riſit, quod à Ioue impetraſſe dicitur, vt quodcumque tetigiſſet, in aurum verteretur; neque Craſſi apud Appianum Alexandrinum, qui cum ob auri cupidinem Parthis bellum mouiſſet, aurum deglutire coactus fuit; neque Darij apud Herodotum, qui in Semiramidis tumuli inſcriptione irriſus remanſit. Alterius autem Ingenij, cum Agamencelus Alexandri Magni Præfectus extitit, qui aureis clauis crepidas ſuffigebat, tum Poppea Neronis vxor, quæ iumentis ſuis aureas ſoleas ſupponebat. Vt autem iſti in rebus alijs prodigi fuere; ſic Niſæus Syracuſarum Tyrannus in conuiuijs profuſus apparuit, vbi ab Aruſpicibus didicit ſe breui periturum. Et Aſtidamas Myleſius à Perſâ quodam Arabarzane vocatus ad ſympoſium, quidquid conuiuis alijs fuerat præparatum, ſolus deuorauit. Commode hic certè, aut Socrati, aut Platoni, qui ſolum pane, aqua, vel lacte veſcebantur, aut Maſiniſſæ Numidarum Regi, qui nonagenarius ſemel tantum interdiù, & abſque pulmento comedebat, conuiua aduentaſſet. Verum enim verò, malitioſa etiam in quibuſdam Ingenia uidere eſt, ut inter reliqua fuit illud Meſonis Aſtrologi, qui Athenienſibus in Siciliæ expeditionem nauigaturis, ut onus detrectaret, inſaniam mentitus fuit. Nec humilius Dionyſij Tyranni euaſit,

Harthenas. Aelianus. Anaxagor. Craſſus. Xenocrates. Seneca. Caluiſius. Philoſtratus Atticus Herodis filius. Plinius. Meſſala Coruinus. Pſylli. Corebus. Lucianus. Amphiſtid. zenophanes. Mydas. Ariſtoteles. Craſſus. Appianus Alexand. Darius. Herodotus Agamencelus. Poppea. Niſæus. Aſtydamas. Arobarzanes. Socrates. Plato. Maſiniſſa. Meſo Aſtrologus. Dionyſius Tyrannus.

ſit, ꝙ, cũ cuiuſdam Dei ſui ſtatua aureo panno magni valoris induta
eſſet, eum detraxit, quaſi nimis ponderoſum, ac hieme frigidum,
illamq. laneo induit, aſſerens hunc omnibus anni temporibus com-
modum futurum. Nec hîc ſubſtitit, ſed Aeſculapij Apollinis filij
aureæ ſtatuæ barbam eâ ratione expilauit, quòd indignum eſſet Ae-
ſculapium barbam geſtare, cum Apollo ipſius parens imberbis depin
Cliſophus. gatur. Huius Ingenium Cliſophus Philippi Macedonis paraſitus
imitari viſus eſt, qui claudum ſe fingebat, eo quòd Philippus fra-
ctum crus haberet, atque os, oculosq. eodem modo, ijſdemq. geſti-
bus, quibus ille, contorquebat. Quod idem fermè eueniſſe aliquan-
Cœlius. do Cœlio Oratori proditum eſt, cum quidam eius cliens ei omnia
concederet; quâ longâ aſſentatione faſtiditus Cœlius, dic, inquit,
contrà, vt duo videamur. Cœlius certè, ſi ambitioſus extitiſſet, vtique
diutius clientis adulatione delectatus fuiſſet, vt vel Ammon ille Car
Ammon Carthagin. thaginenſis, qui aues cicuras factas articulatim loqui docebat, vt Deũ
illum, poſtea emiſſæ, cantillando proclamarent; vel, vt Seſoſtris
Aegypti Rex, qui Reges à ſe domitos ad currum iungebat, eoq. mo
Seſoſtris Rex. do triumphabat; vel certè, vt Salmoneus, qui tonitrua fingebat, vt
Salmoneus. diuinitatis opinionem ſibi vendicaret. Intonuit næ Daphitæ Gram
Daphitas Grammat. matico, qui in Thorace monte, ob ipſius loquax Ingenium cruci af-
fixus fuit; intonuit etiam Theocrito Chioni, qui eâdem de causâ ab
Theocritus Chio. Antigono Rege, & Caliſthenes ab Alexandro fuêre interempti. E cõ-
Antigonus Rex. tra verò Catonis Romani Ingenium, quia ingenuum, liberè Senatus,
Populiq. Romani uitia arguebat, liberè eadem Phocion Athenis per-
Caliſthenes. Alexander. agebat. Vnde refert Plutarchus Demoſthenem Phocioni ſemel di-
Cato. Phocion. xiſſe, ſi fortè Athenienſes inſani fierent, ab illis è medio ſublatum iri:
Plutarchus. immo, reſpondit ille, ſi ſani, te ſolum occiderent. Ferunt quoque
Dyomedem pyratam ab Alexandro increpatum fuiſſe, quòd illas cir
Diomedes pirata. cumiacentes oras infeſtaret: Ego, inquit ille, qui unâ biremi per hęc
maria curſito, dicor pyrata, & tu, qui immensâ claſſe, & copijs nu-
meroſiſſimis omnia inuadis, & inuoluis, diceris Dominus, & Im-
perator. Fuit magna hæc Ingenij licentia, nec minor Harpali La-
Harpalus latro. tronis, qui Dijs illudebat, quòd illum tàm diù in illâ fortunâ uiuere
Tullius. permitterent, ut Tullius lib. 3. de Naturâ Deorum affirmat. Quod
reliquum eſt, quorumdam quoque Ingenia cõſtantia reperiuntur, ut
Anaxagor. Anaxagoræ, qui auditâ filij immaturâ morte, non mutatis ſuperci-
lijs reſpondiſſe dicitur nuncio, ſe mortalem genuiſſe, ac perinde nil
Anaxarch. noui illi euenire. Anaxarchus etiam, cum ab Anacreontis carnifi-
Anacreon. cibus tunderetur, nil aliud inter verbera repetebat, quàm tundite
pilam Anaxarchi, Anaxarchum non tunditis. Et cum infinita ſcom-
Ariſtippus. mata à quodam in Ariſtippum proijcerentur, ita, ut adſtantes ſilen-
tij obſtupeſcerent: nolite mirari, ait, quoniam ipſe patronus fuit in

dicendo,

Cambyſes. dicendo, ego autèm in audiendo. Pari modo, cùm Cambyſes Per-
ſarum Rex, filium Praxaſpis à quo vitandæ ebrietatis admonitus
fuerat, ſagittâ confodiſſet, pater dolorem ſupreſſit, atque etiàm Re-
M. Anton. gem, vt artis ſagittariæ peritum, laudauit. M. quoque Antonius
Tullius. tantâ fuit Ingenij conſtantiâ, vt nullo vmquam affectu, nullis rerum
fortunis, teſte Tullio de Senectute, vultum immutauerit: quòd etiam
Maſiniſſa Rex. de Maſiniſſâ Numidarum Rege conſtat, qui nonaginta annos natus
nudis pedibus ſemper inceſſit, nec imbre vllo, aut frigore potuit ad-
Argyrrius. duci, vt caput operiret. At huic valdè diſſimilis Argyrrius Dux qui-
ſpiam effeminatus fuit, qui nihil viri, præter barbam habebat. Et
Archiloch. quid etiàm de illo timido Archilochi Ingenio proferemus, quòd ſa-
tiùs eſſe clypeum abijcere ſcripſit, quàm interire, vndè eum Lacedę-
Piſander. monij ſuis finibus excedere iuſſerunt. Quid tamdèm de Piſandro,
qui necubi animæ ſuæ occurreret, pertimebat?

Cur non ſit mirũ eſſe tã tã ingeniorum varietatem. Quæ cùm ità ſint, nemini mirum certè videri debet, ſi in tantâ va-
rietate nationum, in tantâ Ciuitatum diſſimilitudine, in tantâ lin-
guæ, ac ſermonis diſcrepantiâ, in tantâ Craſium multitudine, tanta
etiàm Ingeniorum varietas, & diſſenſio reperiàtur.

Apoſtrophe. Verùm precamur te Domine Deus, vt omnium mortalium In-
genia, etſi varia illa ſint, & multiformia: tamen in tuæ doctrinæ con-
ſenſione, in piâ voluntatum coniunctione, in honeſtate vitæ,
vna ſit omnium mens, vna voluntas, vna ſenten-
tia, quæ Spiritus Sanctus, quaſi ani-
mus format, & quò
vult impel-
lat,
atque regat, vt hoc pacto omnium Ingenia
tibi obtemperando, tibi ſeruien-
do, tibi placendo in
Vnum coale-
ſcant.

E MEM-

MEMBRVM SECVNDVM.

Ingenia Hominũ ex Tribus Cauſis Naturali, Humana, & Diuina profluere.

Animæ humanæ omnes pares.

QVANTA ſit in humanâ ſpecie Ingeniorum inſignis varietas, ex pauculis illis, quæ percurrendo attigimus, vnuſquiſque poterit coniecturâ facilè conſequi, & ſimùl meritò admirari tantam Ingeniorum diuerſitatẽ à quibuſnàm cauſis proficiſcatur, & eò magis, quo Animi noſtri inter ſeſe, & ſpeciei ordine pares ſint, & naturæ nobilitate prorsùs ſimiles exiſtant. Sapienter enim Ariſtoteles lib.3. Metaphyſ. cap.3. lib.10.cap.13.& lib.7.Phyſic.capite 4. Durandus in 2. Sentent. diſt. 32. quæſt. 3. Zimarra Theor. 54. Sotus in Prædicam. capite de Subſtantiâ, quæſt.2. Soncinas lib.8.Metaph.quæſt. 26. & Argentinas in 2. Sentent. diſtinct.32. quæſt.1.artic.2.aſſirmant omnes hominum Animas naturæ dignitate omninò vniformes eſſe, nec inter ſtultiſſimi cuiuſpiam, & ſapientiſſimi hominis animos vllam planè diuerſitatem reperiri poſſe. Quòd ſi interdum videamus hominem alterum altero Ingenij acumine, & intelligendi vi excellere, hanc varietatem certum eſt, non à maiori, minoriuè Intellectus præſtantiá oriri, ſed ex organi diſpoſitione, & aptitudine diuersâ proficiſci. Atque hoc verùm eſſe, indè colligi poteſt, quòd eumdem hominem iàm in intelligendo promptiorẽ, paulò poſt etiàm hebetiorem factũ cernamus, & quoſdã graui morbo Ingenij excellentiã amiſiſſe, alios medicamentis acutiores factos fuiſſe, cõſpiciamus. Ferũt certè Carneadẽ, cùm ſe ad Stoicorum dogmata refellenda accingere vellet, vt magis perſpicax, & acutum Ingenium ſuum redderet, Elleboro albo caput purgaſſe, alioſq. eadem ſtudiorum gratiâ feciſſe, Plinius lib. 35.cap.5. recenſet. Ex quibus liquidò conſtat hanc Ingeniorum in-

Ariſtot. Durandus. Zimara. Sotus. Soncinas. Argent.

Ingenij varietas ex organi varietate oritur.

Carneades.

Plinius.

credibilem varietatem non ab ipſis animabus ratione, & intelligentiâ ornatis, ſed aliundè deſumi debere. Vndè, cum hæc Ariſtoteles meditaretur, non ab hominum formis, ſed à corporibus hanc Ingeniorum diuerſitatem collegiſſe videtur, quando Alexandro Magno perſcripſit Deum non creaſſe creaturam homine admirabiliorem; cùm non ſit in aliquo animalium, quòd in homine non reperiatur. Siquidèm, ait ille, eſt audax, vt Leo; formidoloſus, vt Lepus; largus, vt Gallus; amarus, vt Canis; durus, & auſterus, vt Coruus; pius, vt Turtur; malitioſus, vt Leæna; domeſticus, vt Columba; verſipellis, vt Vulpes; mitis, vt Agnus; velox, vt Capreolus; humilis, vt Pardus; piger, vt Vrſus; charus, vt Elephas; vilis, & ſtolidus, vt Aſinus; obediens, vt Pauo; garrulus, vt Paſſer; vtilis, vt Apis; vagus, vt Caper; indomitus, vt Taurus; recalcitrans, vt Mulus; mutus, vt Piſcis; rationalis, vt Angelus; Salax, vt Porcus; malitioſus, vt Bubo; vtilis, vt Equus; & noxius, vt Mus.

Ariſtot.

In homine oĩa bruta.

Ac, vt ea, quæ diximus, clarius videantur, accepimus illos veteres ſapientiæ duces Ingeniorum dexteritatem, vel tarditatem, ex quadam eorumdem aptitudine periclitari conſueuiſſe. Quare, cum Democritus Protagoram ſemel lignorum faſciculum magnâ ſymmetriâ vincire, & quaſi in æquilibrio diſponere intueretur, illum ex hoc facto ad ſcientias capeſſendas habilem iudicauit. Pythagoras verò Ingeniorum acumina, vel Arithmeticis quæſitis perſcrutabatur, vel quinquenij ſilentio illa, vt poterat, efformabat. At Socrates hominis Ingenium ex oratione inueſtigabat, vndè dicere ſolitus erat, Loquere, vt te videam. Plato certè neminem ad Philoſophiæ ſacrarium admittebat, niſi eſſet priùs ſcientijs Mathematicis imbutus, & Bion omnes delicijs deditos, vt ad ſcientias inhabiles, teſte Laertio lib.6.cap.7. repudiabat. Ariſtoteles autem res arduas, abditaſq. proponendo, ſtupida Ingenia remouebat, & per conſequens tacitè perſpicacia cognoſcebat. Porrò alij ex naturali quadam cuiuſque inclinatione in pueritiâ adhuc, Ingenia futura vaticinabãtur. Et hinc referunt Galenum Pergamenum à teneris annis Medicinà delectari incepiſſe, & Andream Veſalium Soricum Anatomiam inſtituiſſe. Aſclepiodorus verò Alexandrinus à teneris vnguiculis Naturę miracula, & artificum opera dicitur cõſideraſſe, vt etiam de Origene proditum eſt, qui Leonidam parentem de abditis diuinæ Scripturæ myſterijs, atque ſenſib⁹ interrogare ab ipſis incunabulis conſueuit. Et verò D. Nicolaus poſteà Myrenſis Epiſcopus in Lyciæ prouinciâ dùm puellus eſſet, ludis poſthabitis, ſacras lectiones frequentabat, & D. Athanaſius, cuius hodiè dum hęc ſcribimus feſtũ celebramus, teſte Niceph. lib.8.c.44. tenellus pueros alios fertur aquâ luſtrali lauare ſcolitus fuiſſe. Surius certè narrat D. Thomam Aquinatem in cunis ad-

Veteres, vt Ingenia periclitabãtur Democrit⁹.

Pythagoras

Socrates.

Plato.

Bion.

Ariſtot.

Laertius.

Alter modus ingenia inueſtigãdi.

Galenus.

And. Veſal.

Aſclepiod.

Origenes.

Nicolaus.

Athanaſ.

Niceph.

Surius.

Aquinas.

Carol. Borr.

huc exiſtentem, libros auidè ſemper appetiuiſſe, nec alijs rebus, vel crepundijs placari potuiſſe, niſi libris allatis. Vltimò D. Carolus Borromæus infans dùm eſſet in proprio cubiculo aras erigebat, & antè illas proſtratus Deum precabatur. Igitur ex hiſcè modis, & ſiuè in has, ſiuè in illas res primæ ætatis propenſione, quid poſteà ex puero futurum eſſet, non inconſultò præſagiebant. Appoſitè Propertius cecinit.

Propert.

Sunt quibus Elææ concurrit palma quadrigæ;
Sunt quibus in celeres gloria nata pedes.
Hic ſatus ad pacem: hic Caſtrenſibus vtilis armis:
Naturæ ſequitur ſemina quiſque ſuæ.

Variæ naturæ propenſiones.

Verùm hi Ingeniorum tantùm ſuperficiem luſtrabant, & potiùs effectum, quàm cauſam illorum, & originem ponderabant; at nos oportet penitiùs introſpicere, & vſque ad illorum fontes penetrare, variaſq; illorum venas, & fluenta reſerare. Quamobrem aſſerimus omnia hominum Ingenia quotquot fuerunt, vel eſſe poſſunt, à Tribus ſolùm Cauſis genericis, Naturali videlicet, Humana, & Diuina pronaſci, quas nos gradatim perſtringemus, & vnà cùm Platone lib. 5. de Republicâ, & Marſilio Ficino lib. 6. de eâdem, ſub ſapientum oculos proponemus.

Vndè ingenia oriātur.

Plato.
Marſilius.
Ficinus.
Apoſtrophe.

Fac verò tu Sancte Pater, qui rerum Vniuerſitatem creaſti, & tu Fili, qui humanam carnem aſſumpſiſti, & tu Diuine Spiritus, qui ab vtroque æqualiter procedis, vt, cùm iā Triplices Ingeniorum Cauſas patefacimus, te Vnum Numen in Tribus Perſonis, mortalium omnium Ingenia, architectum, te ducem, te rectorem ità recognoſcant, vt à te omnia bona in nos deriuare, & tibi omnem gloriam, & imperium deberi, corde, voce, ac mente palàm fateantur.

MEMBRVM TERTIVM.

Ingenia Hominum ex Elementis procedere.

CVM nos ſuperiori membro aſſeruerimus hominum Ingenia, inter reliquas genericas, à causâ etiam Naturali euenire, probè nobis in hoc principio Elementa occurrunt, quaſi quædam prima Ingeniorum rudimenta. Elementum ſiquidem eſt id, quod cuique compoſito ineſt primum, & in quod vltimum reſoluitur. Atque hinc Hippocrates dixit ſingula ortum indè ſuum habere, vndè, cùm intereunt, referuntur. Corpore enim intereunte, ſpiritus ſubſtantia partim in igneam, partim quoque in aëream regionem commigrat; & humores, aut in aquam, aut in vaporem reſoluuntur; & ſolidæ corporis partes, humore maximè deſtitutæ, in cinerem, vel terram abeunt. Porrò Elementa quaterno numero diſpertiuntur, in Aquam, Terram, Aërem, & Ignem, quæ etiàm Ouidius lib. 1. Metamorphoſeos cognouit.

Elem. quid ſi.
Hippocr.
Quò cadaueris partes vadant.
Quot ſīt elementa.
Ouidius.

Ignea conuexi vis, & ſine pondere cæli
Emicuit, ſummaq; locum ſibi legit in arce:
Proximus eſt aër illi dignitate, locoq;
Denſior his Tellus, elementaq; grandia traxit,
Et preſſa eſt grauitate ſui: circumfluus Humor
Vltima poſſedit, ſolidumq; coercuit orbem.

Hæc verò, cùm ſibi inuicem contraria exiſtant, in ſe mutuo agūt, & patiuntur, proq; variâ mixtionis ratione, ac proportione, varias quoque, & multiplices, tùm corporum, tùm ſimilium partiū formas conſtituunt. Etenim Aqua plùs materiæ, quàm formæ ſuppeditare

Elemēta inuicem contraria.

ſolet,ac proindè corporibus torporem, & otium inducere, & ſuâ

Aquæ effectus.

grauitate, & denſitate Aëri, atque Igni obſiſtere, & illa veluti quodam nexu colligare, nè proprio ſuo motu, aut ſe conficiant,

Elemētorū metamorphoſis.

aut deſertâ ſtatione in locum ſuum natiuum reuolent. Et quidem humiditas Aquæ, nimiam Terræ ſiccitatem, & Aëris frigiditas, Ignis caliditatem temperat, & colligendis, conglutinandiſq. corporibus vinculum quoddam excellens exiſtit, etſi interdùm

Terræ effectus.

Aqua in vaporem, vapor in Aërem commutetur. Terra autem, vt reliqua Elementa, mole ſuâ in corporis conſtitutione ſuperat; ità à reliquis potentiâ, & viribus ſuperatur, nec vllum magis illuſtre officium præſtat, quàm ſuâ craſſitie, aliorum tenuitatem, raritatemq. compeſcere, & generationi, tamquàm materiam ſe proſter-

Aëris effectus.

nere. Contrarium verò accidit in Aëre, qui cùm leuis, & tenuis ſit, corpora ad motum agiliora efficit, & plus formæ, quàm materiæ generationi conducit, & cùm ad Ignis naturam proximè accedit, facilè in illum conuertitur. Ceterum, Ignis, quoniàm ſuo

Ignis effectus.

calore omnium Elementorum efficaciſſimus eſt, in omnem corporis ſubſtantiam penetrat, omneſq. eius partes peruadit, & pro ſui naturâ afficit, Elementorumq; corpora, quantum fieri poteſt, commiſcet, parteſq. eiuſdem naturæ congregat, & quæ ſubſtantiâ differunt, ſeparat. Ac ideò in corporis noſtri generatione, partem eam,quæ potentiâ in ſemine Cerebrum eſt,ad illud reuocat; ſimiliter Cor, Hepar, Pulmones, Teſtes, Oſſa, Cartilagines, Neruos, reliquaſq. partes diſiungit, & quidquid cognatæ ſubſtantiæ in ſemine, ac ſanguine continetur, ſingulis cuiuſque locis applicat, & aptiſſimè ità diſponit, vt grauia omnia infrà ſubſideant, & leuia ſuperiorem locum occupent, atque,vt cuiuſque fert conditio, per vni-

Corporis cō formatio à quo.

uerſum corpus diſtribuit. Denique tota corporis conformatio,quæ in variâ figurâ, magnitudine, numero, & partium collocatione conſiſtit, quamquàm à toto temperamento, & naturæ operâ ob-

Quō Elemēta corpus ingrediuntur.

ueniat: præcipuè tamen à caloris actione, & terræ ſiccitate proficiſcitur, quæ ſemini, & ſanguini firmitatem, & robur indulgent.

Ingenia ex Elemētorū prædominio cognoſcūtur.

Elementa qualia ingenia efficiāt, & corpora.

Verùm iam formato, & è matris aluo excluſo fetu, Galenus affirmat hæc eadem Elementa cùm varijs cibis, & liquoribus corpus noſtrum ſucceſſiuè ingredi, idq. etiàm pro cuiuſque qualitate efficere, variumq. temperamentum inducere. Quamobrem concludimus Ingenium cuiuſque ex prædominante Elemento in corpore, cognoſci poſſe, in quo ſi Aqua prædominabitur, erit aluo profluenti ob retinentem facultatem parùm firmam, meatus laxos, & hu-

Aqua qualia cōſtituat

more aqueo diſtentos, turgidoſq. Erit quoque ſtaturâ mediocri, & amplâ magis, quàm procerâ, ventreq. obeſo, ac protenſo. Huic

quoque naſus ſimus exiſtet, & circà extremum obtuſus, & depreſſus, inflataſq. tumidaſq. buccas, mentumq. rotundum obtinebit. Ac huius mens, vt & lingua eius interpres, minùs agilis, & expedita erit, propter immodicam humiditatem quâ perfundetur. Quapropter huius Ingenium nec acre, nec eximium, ſed humile, & demiſſum fiet, & nihil ſublime meditabitur ob caloris imbecillitatem, qui ſtimulos, ac incitamenta ad res præclaras ſolet admouere. Non erit induſtrium, non ſolers, non ſagax, nec in

Caloris effectus.

negotijs peragendis verſatile, ſed iners, ignauum, & ſomno deditum apparebit. In quo verò Terra ſuperabit, Expultrix ob eius ſiccitatem, & meatus ariditatem, in deijciendis excrementis languida exiſtet. Siquidèm illa humorem omnem depaſcit, qui reli-

Terra qualia efformabit.

quorum vehiculum eſſe ſolet, totumq. corpus deforme reddit, ſomnum depopulatur, ſtaturam minus proceram facit, vngues incuruat, vocem extenuat, exilem, obtuſam, ſtridulamq. efficit, aures frigidas, & contractas, genas pendulas, labia pallida, tempora collapſa, oculos reconditos, & excauatos, greſſumq. tardum deniq. conſtituit. Quòd ſi Aër in corpore præ ceteris Elementis

Aer qualia generabit.

abundabit, illud frigore concutiet, & nihil vtilitatis, aut commodi ad eius conſeruationem, ac tutelam conferet, ſiuè in coquendi, digerendiq; munere, ſiuè in reliquis virtutibus, ac potentijs fouendis quis eius actionem ſpectare voluerit. Color verò liuidus, & plumbeus erit, qualem Aquilo hiberno tempore homines perfundendo inuehit, cùm eorum digitos, labia, genas, totamq. faciem nigreſcere, & fedo ſqualore decolorare conſueuit. Porrò huius conſtitutionis homini erit lingua parùm expedita, vox mollis, & titubans, naturæ facultates inualidæ, mens ſtupida, Ingenium obtuſum, animuſq. pauidus,& qui ad quemcumque ſtrepi-

Ignis qualia producet

tum expaueſcat. Quòd reliquum eſt, vbi Ignis aliquorum Elementorum ſodalitium exſuperabit, ibi erit ſtatura decens, ſpecies, formoſa, corpus, nec obeſum, nec multo adipe repletum, color viuidus, ac floridus, vox robuſta,lingua fluxa, & expedita, Ingenium velox, & ad omnia erectum, & ſublime.

Contra liberū arbitriū nihil militat.

Ceterùm, omni procul dubio abacto, firmum, ratum, certumq. habere oportet, omnes actiones noſtras ex libero Voluntatis noſtræ imperio, Liberiq. Arbitrij dominio proficiſci, nec vllam Elementi maſſam, vllam Qualitatum ingluuiem, vllam Humorum copiam, vllam Terrarum oram, vllam Aëris conſtitutionem, vllam Cæli plagam, & influxum poſſe Liberam Voluntatis noſtræ iuriſdictionem euertere, nec in quoquàm contra Liberum Arbitrium noſtrum militare. Quis enim humor Angelis inſedit, vt eos Deo rebelles efficeret, quæ intemperies in primis temperatiſ-

ſimis mortalium parentibus, vt eos in peccati labem pertraheret? Nihil profectò, præter Liberi Arbitrij noſtri dominium. Appoſui tibi aquam, & ignem, ad quod volueris, porriges manum tuam. Ergò quidquid hucuſque ſcripſimus, vel deinceps ſcribemus, ità accipiendum ab omnibus eſt, vt nulla omninò credatur neceſſitas à quocumque Libero hominis arbitrio inferri.

Apoſtrophe.

Quid enim optabilius, quàm Ingenij humani aciem in illud Sacroſanctum Triados templum erigere; quid antiquius, quàm igniculos nobis à Deo impreſſos, vt illum cognoſcamus, & ipſius maieſtatem adoremus, denuo in illum dirigere; quid ſanctius, quàm Ingenia noſtra ſe ab ipſo perpeti regere? Itaque Deus bonorum omnium ſator, erige mentes noſtras, eleua Ingenia, attrahe cogitationes, vt diuino tuo Spiritu afflata ſemper de te, tuiſq. rebus cogitent, ſemper mandata tua exſequantur, vt ſemper te & poſt hanc ærumnarum stationem, in beatâ illâ, ac æternâ vitâ intueri, te frui, te venerari mereamur.

MEM-

MEMBRVM QVARTVM.

Ingenia Hominum ex Quattuor Primis Qualitatibus emanare.

Quales qualitates ab elementis procedant.

ORDINIS ratio poſcere meritò videtur, vt, cùm ſuperiùs de elementis egerimus, nunc de ipſorum Primis qualitatibus ad Ingenia hominum cognoſcenda, diſſeramus. Etenim miſſis iàm ſecundis, ſolùm de Humiditate, quæ ab Aquâ; de Siccitate, quæ à Terrâ; de Frigiditate, quæ ab Aëre; de Caliditate, quæ ab Igne proficiſcitur, tractabimus, nec Cardanum curabimus, qui duas dumtaxat Qualitates commentatur, & meritò à Scaligero exagitatur.

Cardanus reprehenditur à Scaligero.

Ac, vt rem paulo altius exordiamur, certum eſt Naturam eſſe illam, quæ homines Ingenioſos efficit, & ad Scientias capeſſendas perbellè efformat, & effingit. Naturæ verò nomen, cùm multiplex ſit, in tantâ conſonantium vocabulorum ſiluâ inueniendum eſt illud, quod verè homines ad ſcientiarum decora cognoſcenda habiles reddit, & in hunc Solis ſplendorem ex opacis illorum vmbris producendum. Equidem D. Auguſtinus lib. 15. de Trinitate, Cap. 1. & antè ipſum Stoicorum nobiliſſimus Seneca, lib. 4. de Officijs, Deum pro Naturâ rerum omnium Opificem, ac parētem accepêre. Et Concilium Chalcedonenſe Primum in fidei Symbolo, Naturam pro cuiuſque rei eſſentiâ ſumpſit, vbi de Perſonis Diuinis diſputauit. At Plato lib. 10. de Rep. Tullius lib. 2. de Naturâ Deorum, Auicennas primo Sufficientiæ, cap. 7. & quidam alij, Naturam falſo dixerũt eſſe ſpiritum quēdam, qui hanc Mundi molem agitat, & quæcumque eius ac Cæli ambitu continentur, foueat, ac vegetet, & per omnia longè, lateq; ſeſe diffundat, & ſtirpes, animantes, homineſq; ſuſtentet, omnibuſq; vim impertiat quâ ſubſiſtant

Varia Naturæ nomina.
Auguſtinus
Seneca.
Concilium Chalcedonēſe.
Plato.
Cicero.
Auicennas.

ſiſtant: neque eſſe vllam artem, cuius ſolertiam: vllam manum, cuius artificium: vllum opificium, cuius opus imitando adæquare poſſet.

Ariſtoteles.

Quid ſit Natura.

Ariſtoteles autem lib. 12. Metaphyſices capit. ſeptimo Naturam, rerum creatarum vniuerſitatem intellexit; & lib. 5. Metaphyſ. cap. 4. Materiam, & formam Naturam eſſe proclamauit. At nos hoc loco Naturam vocamus eam facultatem, quæ ex Quattuor Primarum Qualitatum mixtione exſurgit. Ex hac enim veluti immenſo quodam Naturæ theſauro, non modò hominum, & belluarum, ſed etiàm ſtirpium Ingenia prodeunt, & tanta morum, ſtudiorumq; varietas emergit, quam in hoc Mundi theatro intuemur.

Magnetis natura.

Ruffinus.

Sympathia.

Quam ſi probè cognouiſſent ij, qui de occultis rerum miraculis parùm philoſophicè ſcripſerunt, vtique illis ea omnia aperta fuiſſent. Nàm, quòd Magnes ferrum alliciat, vt de Solis ſimulachro Alexandriæ, in Serapidis templo, paribus momentis ſuſpenſo, Ruffinus lib. 11. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, narrat: hunc illi effectum non occulto naturæ conſenſui, & Sympathiæ, quæ ignorantiæ aſylus, indoctorumq; clypeus nobis eſſe videtur, ſed huic Naturæ profectò tribuiſſent.

Magnetis, ac ferri qualitas.

Cur Magnes terram trahat.

Cur Magnes polum proſpectet.

Siquidèm, cùm omne ſimile ſimili gaudeat, & Magnes, atque ferrum qualitatibus frigidis, atque ſiccis imbuta admodùm ſint, & colore etiam perſimilia, hinc ille reciprocus amor, & attractio; hinc eâdem de causâ Poli Arctici plagam ſiccam, frigidamq; abſque intermiſſione proſpectat.

Faſcinatio vndè.

Antipathia

Remoræ vndè vigor.

E conuerſo autèm Faſcinationem, non illam Dęmonis artificio compoſitam, ſed illam ex noxio corporis habitu, oculiſq; emanantem, Antipathiæ ſubijciunt, & non vident, ex corruptâ, ac virulentâ bile, calidis, ſicciſq; qualitatibus armatâ proficiſci, & Echeneidis remorationem ex ſiccitate valentiſſimâ exoriri.

Porphyrius, Anaxagoras, & Pythagoras reprehenduntur.

Inſtinctus brutorum.

Porrò in tantam qu que profunditatem lapſa eſt ex huius Naturæ ignoratione quorumdam inſcitia, vt inter ceteros Porphyrius lib. 3. de Abſtinentiâ, & Anaxagoras, atque Pythagoras apud Plutarchum lib. 5. de Placitis, cap. 20. affirmárint brutas animantes ratione pollere, quandò ſcilicet ſpectabant tantam operum ipſarum varietatem, & mira artificia. Alij verò melioris notæ Philoſophi beſtiarum hanc induſtriam, Naturæ cuiuſque Inſtinctum, & phantaſiæ operationem eſſe voluerunt.

Vnde arboribus ſapientia.

Equidem nos hæc vniuerſa opera ex Primarum qualitatum temperamento euenire arbitramur. Videmus enim herbas, plantas, atque arbores quæ animâ Vegetatiuâ nutriuntur, & ſilueſcunt, in ſuâ ſpecie ſapientiſſimas eſſe, & abſque vllo externo doctore radices figere telluri callere, ijs nutrimenta proportionate haurire, concoquere, & per ſingulas trũci partes diffundere, ſuo tpe frondeſcere, iulos, flores, atque folia explicare, fructus exhibere, & vnicuique ſibi peculiarem figuram, atque formam retinere, vt nihil ad amœni-

tatem

tatem iucundius, nihil ad iucunditatem amœnius poſſit reperiri. Quæ res non aliundè, quàm ex Primarum Qualitatum beneficio prouenit.

Cur puero dẽs renaſcitur, ſeni minimè.

Quod ſi etiam mentis aciem altius erigere voluerimus, hæc eadem in Infante fieri ſpectabimus, cui licet tota dentium acies decidat: integra tamen denuò illi renaſcitur, quòd ſeni viro, nec dens vnus ſuccreſcet, & nihilominus dedecet aſſerere animæ humanæ eſſe impotentiam, & obliuionem reparare in ſenio non poſſe, quæ in iuuentute reſarcire ſciebat.

Pueritia quibus qualitatibus prædita.

Denscuius qualitatis ſit, & quõ producatur.

Quapropter fatendum eſt hæc munimina, & molimina ex Calidâ, & Humidâ qualitate illi ætati inditâ, procedere, quæ cùm in ſenibus exiguæ admodùm, & imbecilles ſint, deperdita nequeunt reficere. Et dens quamquàm naturâ ſuâ ſit frigidus, atque ſiccus; calor tamen, qui omnia reſerare ſolet, & ſeparare, humiditatis etiam ope dentium materiam ex alijs qualitatibus concretam euocat, denteſq; ex illâ in gingiuarum aggeres producit. Atque hæc, quæ de animâ Vegetatiuâ diximus, in Senſitiuâ quoque reperiemus, quæ corporis animantium fabricam, membrorumq; apparatum, delineamenta, ſetuſq; conformationem, ac alia ſuę ſpeciei ſimilia, ità ingenioſe componit, vt potiùs alicuius Numinis, quàm Naturæ manus id feciſſe videatur.

Plinius

Plutarch.

Ambroſius,

Aelianus.

Aranea.

Grus.

Hirundo.

Neque verò inferioris momenti ſunt illa, quæ Plinius lib. 8. Naturalis hiſtoriæ, Plutarchus libro de Induſtriâ Animalium, D. Ambroſius lib. 5. Hexam. & AElianus lib. 6. cap. 10. de Brutorum Ingenijs recenſent, quę hominum quodammodò prudentiam videntur adumbrare. Enimuerò, quid Aranei telâ admirabilius, quid Gruum exercitu artificioſius, quid Hirundinum, Veſparumq; domunculis ſtupendius?

Mira quædam de animalibus.

Oſorius.

Panthera Venatica.

Elephãs Põtificem adorat.

Ferarũ ſolertia à primis qualitatibus naſcitur.

Narrat certè Oſorius Siluenſis Epiſcopus lib. 9. ſuæ hiſtoriæ, ab Emmanuele Luſitaniæ Rege Leoni X. Pontifici Pantheram miſſam fuiſſe, quæ manſuefacta in ſiluis cùm Ceruis, & Apris decertabat; ſic quoque Elephantem Indicum mirę magnitudinis adiunxiſſe, qui, cùm ad Pontificis palatium perueniſſet, inter tot purpuratorum Patrum coronam, Principumq; conſeſſum, Chriſti ſeruatoris noſtri Vicarium oculis delibauit, & ter genibus flexis, & inclinato corpore venerabundus illum adorauit. Et licet hoc, vel diuini Numinis imperio, vel pręceptoris diſciplinâ factum ſit: negari tamèn non poteſt vnam feram eſſe alterâ diſciplinæ magis capacem, & Ingenio excellentem, quòd profectò non ab ipſorum formis ſolùm prouenit, ſed à Naturâ ſuperius illuſtratâ obuenit, quæ animam Senſitiuam ſua munia prudenter obire inſtruit.

Ceterum quòd anima Humana Rationis, ac Conſilij particeps, eâdem Naturâ dum hiſcè corporis compagibus irretitur, indigeat, argumẽto eſſe põt, quòd illa neque in Campis Elyſijs, neque in cęlorũ

ſedibus

ſedibus morabatur, antequàm concreti huius corporis domicilium

Plato reminiſcentiæ introductor reprehenditur

intraret, vt Plato falsò in Menone, & Phędro aſtruebat, & tamquàm è Tripode pronunciabat ſingulis animabus omnium rerum notiones congenitas eſſe, omnibuſq; illas ſcientiarum luminibus priùs illuſtratas à Deo fuiſſe; quibus tamen donec huius corporis noſtri mole veſtiuntur, alterâ primeuà veſte pretiosâ, & multicolori ſcientiarũ omnium ſpoliantur. Atque ex hoc euenire, vt cùm in animis noſtris ab eorum adhuc creationis exordio omnium rerum imagines, earũq; ſcientiæ conſignatæ fuerint, nihil noui prorsùs eas iam diſcere poſſe, ſed ſolummodò eorum, quæ anteà ſciuerant, & in ipſis quodãmodò ſopita erant, ſtudio, & labore, reminiſci. Verè autem Ariſtoteles

Ariſt. laud.
Anima noſtra tabella raſa.

cenſuit, animos noſtros à primâ eorum origine eſſe inſtar tabellæ alicuius nitidæ, ac mundæ, in quâ nulla planè res, nec veſtigium, aut vmbra appareat. Vndè inter cetera extat illud verum Peripateticorũ

Axioma.

teſtimonium. Nihil eſſe in Intellectu, quod priùs nõ fuerit in Senſu.

Varietas ingeniorum à primis qualitatibus naſcitur.

Quibus ità conſtitutis, clarius eſt, quàm Solis luce dies, hanc Ingeniorum varietatem à Primarum qualitatum Craſi, vt diximus, egredi. Vſurpamus enim ſępè eũdem hominem ſucceſſiuis temporibus ſibi planè ita contrarium, & diuerſum eſſe, vt ſi quis conferre vellet vnã eiuſdem ætatem cùm aliâ, non is, ſed alius quiſpiam eſſe videretur.

Aetatum diſcrimina.

Siquidẽ in infantiâ nullum lumen rationis ex ſeſe effundit, nec aliud, quàm, aut concupiſcibilis, aut iraſcibilis motus, inſtar ferè pulli alicuius, oſtendit. Ad prouectiorem verò ætatem promotus, miram In-

Animus humanus à nullo læditur.

genij indolem profert, eamq; continuò ſapientiæ luminibus illuſtrat, & auget, quouſque ad quorumdam annorum curriculum peruenit, vbi denuò illi retrocedendum eſt, & in pueritiæ quaſi mores redeundum. At, cùm animus noſter ſemper idem perſiſtat, nec ab vllo contrario eius ſimplex, & ſpiritualis ſubſtantia, vel lædi, vel alterari poſſit, cui cedò hæc varia ætatum argumenta tribuemus cui iſtius ha-

Puer.

bilitatem ad artes, & illius inhabilitatem concedemus, niſi cuius, cumque ætatis, & hominis ſingularibus qualitatibus. Quis infantem do-

Canis.

cuit in papillis lac ineſſe, ac illas tàm dextrè labijs arripere, & ſugere; quis ridendi, quis lachrymandi modum oſtendit; à quo externo

Auis.

ſenſu iàm, iàm natus hæc percepit? Videmus etiam canes mirâ ſagacitate in venando pollere; volucres admirabili arte, & variâ nidos, vel ſublimi in laquearibus arborumq; ramis, vel humilius inter ſpinas, & dumeta, pro Ingeniorum qualitate conſtruere, vbi poſteà oua deponant, calefaciant, & ſobolem collocent, quá natâ defen-

Araneus.

dant, illi eſcam quæritent, nutriant, & volare doceant. Aranea certè ſtupendo artificio telas texit, ceù quædam retia ad muſcas capiendas idonea; & formica animal tam puſillum incredibili prouidentiâ

messis

meſſis tempore ſibi granum hinc, & illinc colligit, & in ſuum horreum tranſportat, vt illo in ſquallidâ, ac ſterili hieme frui poſſit. Quis

Brutorum ſolertia vnde.

poſt Deum hiſcè animantibus hæc munera indidit, quis has dotes largitus eſt, niſi Natura illa quam ſuprà in medium protulimus? Equidem nos in hac opinione verſamur, quemcumque ſi frigidi, & ſicci mixtionem nanciſceretur abſque tantâ temporis intercapedine, ob rerum icones in medio ſinu hiſcè qualitatibus detentas, philoſophari poſſe. Prodidit certè Diuus Athanaſius in Diui noſtri

Athanaſius

ANTONII vitâ, ſemel illum à quibuſdam tumidis ſophis irriſum fuiſſe, quòd litteris Philoſophicis non eſſet imbutus: at ANTONIVS Reſpondete mihi quid priùs ſit, ſenſus, an litteræ, &

Antonius.

quid cuiuſque exordiũ, ſenſus nè ex litteris, vel litterę ex ſenſu oriuntur? Atqui illis aſſerentibus, quòd ſenſus eſſet auctor, & litterarum inuentor: igitur diuus meus concluſit, Cui ſenſus incolumis eſt, hic

Diſceptatio Senſus litteris potior.

litteras non requirit. Ac, ſi apertè dixiſſet, ſe abſque libris, ſolâ ratione, & Ingenij acumine, doctiſſimum eſſe. Et quamuis hoc illuſtre exemplum nobis admodùm faueat: non deeſt tamen etiam Angelici Doctoris p. 1. q. 101. art. 2. excellens argumentum. Hic enim,

Thomas.

dum ſecùm diſceptat an pueri in ſtatu Innocentiæ nati perfectum rationis vſum habuiſſent, poſt multas rationum ambages, negat il-

An pueri in ſtatu Innocentiæ habuiſſent Rationis vſũ.

los ſeruato rerum ordine propter nimiam cerebri humiditatem, rationis vſu pollere potuiſſe, vt ceteris, quibus iam ætas adoleuit. In hanc quoque ſententiam omnibus Ingenij neruis ibidem conceſſit

Caitanus.

Caietanus. Enimuerò ex his licet probè argumentari pueros in pa-

Qui pueri ſapientes.

rentum ſenectute procreatos, & frigido, & ſicco cerebro communitos extemplò ſapientes exiſtere, & rationis vſum è conuerſo obtinere poſſe. Quare nemo mentis oculos auertat, credatq; ea, quæ oſtendimus ex Qualitatum coagmentatione fieri nullatenùs poſſe.

Apoſtrophe

At clementiſſime Deus tales Qualitates in nobis inſere, tales excole, tales diuinâ tuâ gratiâ irriga, quæ teterrima vitiorum monſtra captiuent, eijciant, & trucident, vt nimiâ epularum humiditate abactâ; ſiccâ mentis cæcitate abolitâ, actionumq; frigiditate amandatâ, omnes tuo amore feruidi, pijs deſiderijs calidi, operibus pietatis ignei, ex hoc caliginoſo ſpecu ad lucidiſſimum tuæ diuinitatis domicilium abſque vllo offendiculo tranſeamus.

MEM-

MEMBRVM QVINTVM.

Ingenia Hominum ex Tribus tantum Differentijs ſcaturire.

Ternarÿ myſterium. Plutarchus.

TANTA eſt Ternarij maieſtas, atque numen vt Pythagorici apud Plutarchum libro de Pythagoræ diſcipulis, tamquàm ex Apollinis oraculo ſunderēt, Ternarium, ipſàm eſſe Iuſtitiam. Etenim nos, hoc loco negare nō poſſimus hāc Triplicem Ingeniorū Differentiam Iuſtitiam Diſtributiuam eſſe, quæ ſecundum Geometr. atque Aritm. proportionem munera pro cuiuſque dignitate, & merito diſpenſat, vt poſteà vnicuique cōſpicuū fiet.

Iuſtitia Diſtributiua, Propertio Geometrica et Arithmetica.

Antè verò, quā ad hoc deueniamus, oportet nos baſim iacere, & videre vbinàm hæ Ternæ Ingeniorum Differentiæ conſiſtant.

Senſus interni vbi reſideant. Nemeſius. Damaſcenus. Fernelius.

Quoniam D. Nemeſius libro de Naturâ hominis, cap. 6. & D. Damaſcenus lib. 2. Fidei, cap. 19. & 20. ſenſus internos in ſpiritibus, & Fernelius in cerebri inuolucris, & membranulis perperā collocārunt. Atqui nos in cerebri mole, ac medullá ſtatuimus, quæ, cum in ternas partes diuiſa ſit, contrà Veſalium lib. 7. cap. 6. & Realdum Columbum libro de Cerebro, & Neruis, cap. 1. aſſerimus illas ad imaginandum, ad diſcurrendum, & memorandum à Naturæ ſummo Opifice fabricatas eſſe.

Veſalius, & Columbus refelluntur. Cerebrū in ſe diuiſum. Galenus.

Nàm, ſi cerebrum totum eodem modo compoſitum, & conſtructum eſſet, omnes ipſius actus idem forēt, nec vlla inter eos diſcrepantia videretur. Quià verò diuerſa, ac inter ſe cōtraria etiam ſępè munia id obire cernimus, refragari nequimus, ipſum quoque in ſe ipſo diuerſum, ſedibuſq; diſtinctum eſſe debere. Certe in huius rei confirmationem apud Galenum libro de Symptomatum differentijs, cap. 3. & lib. 4. de Locis affectis cap. 2. variæ extant hiſtoriæ, quibus probat facultate vna læſa, alteram incolumem permanſiſſe, quòd vtique non eueniret, ſi cerebrum eſſet ubique eodem modo efformatū.

Vgo Senēſis.

In hac quoque ſententiâ Vgo Senēſis in Cōmētarijs ad artem Medicā Galeni, ſub Rubricâ de Figurâ capitis, Al-

phon-

Alphonſus Mareſcottus. Gregorius Nyſſenus. Damaſcenus. Nemeſius.

phonſus Mareſcottus in Compendio Medicinæ, D. Gregorius Nyſſenus lib. 4. de Virtutibus animæ, cap. 6. & 7. D. Damaſcenus lib. 2. Fidei Orthodoxæ, cap. 17. & D. Nemeſius libro de Naturâ hominis, cap. 6. verſantur, qui Cerebrum in ternas partes diuidunt, quarum primam Imaginatrici, mediam Intellectui, & poſteriorem Memoratrici potentiæ tribuunt, voluntq. ſingulos thalamos proprijs quibuſdam ſepimentis diſcriminatos, & in ternas veluti ſedes ſegregatos eſſe, vt Anima noſtra cōmodius imaginari, ordinatè magis ratiocinari, & diſtinctius quoque memorari poſſet.

Cur Cerebrum diuiſum. Imaginatiua munus. Intellectus officium. Memoriæ miniſteriū.

Atque hinc in primâ acie Imaginatio ſpectra ab omni materiæ contagio, nebuliſq. libera apprehendit, concipit, ac ea Intellectui in medio agmine pro tribunali ſedenti, tamquàm ad integerrimū, ſapientemq. iudicem, ac cenſorem defert, vt rerum quarūcumque cauſas, & idola antè ſe poſita contempletur, & circá ea diſcurrat. Qui probè ſuo munere perfunctus, & rerum vniuerſalium ideis cognitis, eas ad Memoriam in vltimo ordine, veluti ad fidelem tutricem, & notionum omnium communem arculam condendas, ſeruandaſq. cōducit.

Auicennas. Auerroes.

Porrò vniuerſa quoque Arabum familia, & cùm eâ Auicennas Fen. 1. primi, doct. 6. cap. 5. Auerroes in Canticis libro de Memoriâ, & Reminiſcentiâ, & in Colliget. Imaginationem in anteriori ventriculo, Rationem in medio, & Memoriam in poſteriori poſuêre.

Vbi ingeniorum differētiā cōſiſtit.

Quòd autē ità ſtatui debeat, ex celebri quoque ſubſtantiâ apparet, cuius ſincipitis ſinus mollis eſt ad facilius recipienda rerum veſtigia; medius neque mollis admodum, neque durus ad phantaſmata facilius depurgāda, & occipitis mollior ad reconditas rerum figuras accipiendas.

Minerua vnde. Galenus.

Quòd ſi velimus etiam ad Poëtarū fabellas recurrere, videbimus eos Mineruam è Iouis vertice prognatam finxiſſe, quia ait Galenus lib. 3. de Placitis, capite vltimo, ſubeſt vertici medius, iſq. principalis cerebri ventriculus, ſapientię origo, atque fons. Et idem libello de Oculis, Phantaſiam in anteriori, Rationem in medio, Memoriam in poſteriori ſede ſtatuit.

Phyſiognomones. Ex ſignis ingeniorū diuerſitatē cognoſcere. Hieronymus Fracaſtorius.

Phyſiognomones quoque ex capitis ſtructurâ Ingenia colligunt. Qui enim ſinciput, frontemq. prominentem obtinent, hos Imaginatrice valere affirmant; qui ſummitatem, Intellectu; qui denique occiput, Memoriâ pollere aſſerunt. Neque verò ab his, Hieronymus Fracaſtorius lib. 2. de Intellectione diſcrepat, qui etiam Imaginatricem in anteriori cerebri parte collocauit, & aſſeruit eos, qui eâ facultate benè ornati ſunt, partem eam calidam habere, & dùm imaginantur, frontem contrahere, corrugare, & acuere ſolere. Intellectum verò in medio cerebri ventriculo conſeſſum ſuum obtinere prodidit, eoſq. bonos Philoſophos eſſe, quibus ſinum illum probè diſpoſitum, & capacem Natura donauit. Memoriam denique in poſteriori coërcitam

eſſe,

Ingeniorũ præſtantia.

eſſe, faſſus eſt, dixitq. ex hoc colligi poſſe,quia dum memorari volu-
mus, partem illam ſcalpimus, vt ſpecies quaſi excitemus. Verùm,
vt horum Auctorum ſententiam apertioribus notis declaremus, nul-
lâ penitùs ratione eos ſic intelligi oportet, vt crediderint Intellectum
humanum, ac immortalem vllis rebus corporeis admixtum eſſe, &

Explicatio.

alicui corpori,tamquàm organo congenitum, ſed quia in ſupremum
cerebri ſinum frigidum, atque ſiccum omnia phantaſmata quaſi in
quamdam purgamenti officinam recipiuntur, ac Intellectui à Phan-
taſiâ exhibentur, vt ille rerum idolis viſis Intellectionem efformet,
operationem ab omni materiâ liberam, ac remotam, ideò is locus ab
illis Auctoribus Intellectus ventriculus nominatur, cùm ille Intelle-
ctui, rerum imagines qualitatibus illis conſeruando, famuletur, non
autem quòd in eo ſubiectetur Intellectus,& quoquo modo ei coniun-

Admonitio.

ctus ſit,ac illius qualitatum particeps exiſtat. Atque hinc vbicumquè
in hoc Opere ſparſim de ſupremo cerebri receſſu diſſeremus, qui ab
illis Intellectus Organum, Sinus, Inſtrumentum, vel Domicilium
impropriè vocatur, ſic decet intelligi, nec minus, ac ſi Princeps ali-
quis palatij alicuius rerum imaginibus inſigniti eſſet dominus, nec
illud inhabitaret,illius nihilominùs diceretur; ſic prorſus, licet Intel-
lectus humanus nulli organo addictus ſit, ſed ſolùm in ipſâ Animæ
immortalis ſubſtantiâ inhæreat: quia tamen ſummus cerebri vertex
illi,phantaſmata detinendo, inſeruit, hac de re fortaſſe Sinus ille,In-
tellectus domicilium ab illis appellatur.

Quæ,cùm ità ſint, vnicuique perſpicuum erit, quòd qui hæc terna
illuſtria corporis, ac animi munera conſequutus fuerit, nullam huic
obtingere poſſe firmiorem, ac præſtantiorem poſſeſſionem in quam
fortunæ temeritas, rerumq. humanarum æſtus, & concitatio minùs
iuris ſibi vendicet; cùm præ his dotibus, opes etiam immenſæ, ma-
gnifica palatia,ampla,longèq. exporrecta iugera,ambitioſi tituli,lon-
ga famulorum caterua, & honorificæ compellationes vileſcant, ni-
hilq. inter omnia huius vitæ bona magis ſummis votis certatim ex-
poſcendum, quàm præſtans in omnibus hiſcè Tribus Differentijs In-

Phantaſia quorum mater.

genium. Quid enim inter homines præclarius eſſe poteſt, quàm
inſignem Imaginatricem poſſidere, quæ nobiles Poetas, Oratores
eximios, ſubtiles Mathematicos, elegantes Aulicos & Ingenioſos
belli duces,rerumq.omnium artifices procreat, & quidquid in ſitu,in
proportione,in formâ,in actione, in figurâ, in ordine,in concentu,in
ſimilitudine,alijſq.ſimilibus ſitum eſt, illud totum à Phantaſia, tam-

Intellectus quorum parens.

quàm parente proficiſcitur? Quid de Intellectu dicemus, quo me-
diante Dij quidam videmur, & Angelis ipſis ſimillimi reddimur,
& in his perturbationnm ſcopulis non ſolùm nos ipſos ipſo regi-

mus, & laudabilem vitę rationem inſtituimus; ſed etiam alijs impe-
ramus, ipſumq; terrarum orbem moderamur? Ex hoc enim graues
Philoſophi, ſacri Theologi, excellentes Medici, inſignes Iuriſperi-
ti, & Iudices prodeunt. Quòd ſi Memoriam quoque contempla-
ri placuerit, videbimus tantam eſſe ipſius vtilitatem, vt parùm om-
ninò referret tàm multa audiuiſſe, legiſſe,animaduertiſſe,niſi ea no-
bis Memoria denuò, quaſi in tabellis conſignata ſub mentis oculos

Plutarcho, & Platoni quid ſit Memoria.

poneret. Vndè eam meritò Plutarchus libro de Educandis liberis
Cellam penuariam diſciplinarum, & Plato in Theæteto, Matrem
Muſarum,& Sapientiam, Memoriæ, & Experientiæ filiam nomina-

Memoria quorum genitrix.

uit;cùm ex illâ Grammatici,Hiſtorici, Dialectici, Muſici, alijq; plu-
rimi egrediantur,qui ſuis monumentis, ac virtutibus orbem mirificè

Mithrydatis memoria.

illuſtrant. Certè proditum eſt Mithrydatem Ponti regem, qui dua-
bus,& viginti diuerſæ linguæ nationibus imperabat, totidem idio-
mata percalluiſse,& pro concione ſingulis abſque interprete loquu-

Craſſi memoria.

tum fuiſse. Et Craſsus ille diues, cùm Aſiæ præeſſet, quinque Græci
ſermonis differentias ſic tenuit, vt quâ quiſque apud eum linguâ lo-

Cyneæ memoria.

queretur,eâdem reſponderet.Ferũt Cyneã Theſſalũ,cũ à Pyrrho Le-
gatus ad Romanos de pace tractãdâ miſſus eſſet, poſtero die peregri
num hoĩem, & Senatũ, & Senatui totam vrbanam plebem circum-

Cyri memoria.

fuſam nominatim ſalutaſſe. Cyrus quoque Perſarum Rex in nume-
roſiſſimo exercitu omnium militum nomina tènuit. Nec huic Sene-

Senecæ memoria.

ca inferior exſtitit, qui in Declamationum prologo, hæc de ſeipſo
recenſet.Hanc aliquando,ait,in me floruiſſe, vt non tantùm ſuffice-
ret,ſed in miraculum vſque procederet, non nego. Nàm duo mil-
lia nominum recitata, quo ordine erant dicta, referebam, & ab his,
qui ad audiendum pręceptorem noſtrum conuenerant, ſingulos ver-
ſus à ſingulis datos,cùm plures,quàm ducenti efficerentur,ab vltimo
incipiens vſque ad primum recitabam. Nec ea complectenda tan-
tùm, quæ vellem velox erat mihi Memoria, ſed etiam ad continen-

Muretus. Cuiuſdam Corſici memoria.

da,quæ acceperat.Hæc ille. Simile quidpiam M. Antonius Muretus
libro Variarum Lectionum de quodam iuuene Corſico, Patauij lit-
teris operam nauante, recitat, qui innumerabilia vocabula nullo ne-
xu cohærentia, fictaq; & barbara, quæ ſemel audiſſet, mox ſinè vllâ
hæſitatione,nunc eodem,quo acceperat ordine,nunc inuerſo, & quo
volebat quiſque,recitabat.Ergò fatendum,quidquid diſciplinę, quid-

Omnia à cerebri ſinib^9.

quid eruditionis, quidquid prudentiæ, totum id, poſt Deum bono-
rum omnium largitorem, ab animâ ratione participe, mediantibus
hiſcè Tribus cerebri muneribus deriuare.

Verùm obſcura diù fuit apud veteres quæſtio, ratiocinetur nè
anima noſtra, & phantaſmata ſpeculetur ob cerebri temperiem, vel
ob admirabilem eius ſtructuram. Siquidem Galenus lib. 7. de Placi-

tis, cauſam prudentiæ in homine, varietatem ſtructuræ cerebri, & magnitudinem illius eſſe affirmauit. Qui enim caput habent ſphæricum, anteriore ſummâ, & poſteriore parte protuberans, & vtrimque ad latera depreſſum, indicem eſſe ſapientis hominis; è contrà qui obtinent acuminatum, turbinatumq. caput, quale dicitur fuiſſe Therſitis apud Homerum, ſtolidi, fatui, & amentis hominis ſignum eſſe contendunt. At ſapientius Plato in Theæteto, qui non in cerebri ædificio, ſed eiuſdem medullarum temperie hanc cauſam conſtituit. Non rectè, ait, anima ſe habet in denſo, aut lutulento, molli nimis, aut duro cerebro. Molle enim celeres quidem ad percipiendum efficit, ſed eoſdem obliuioſos; durum diù memores, ſed ineptos ad percipiendum; denſum ſimulachra obſcura continet. Nec diſſimilia Hippocrates lib.1. de Diętà, ſcripta reliquit. Cum in corpore, inquit, pars ignea ſicciſſima, & aquæ humidiſſima æqualiter temperatur, prudentiſſimum quid naſcitur. At poſtea Galenus ipſe lib. 8. de Vſu partium, cap.13. quod prius dixit, videtur reuocaſſe, & temperiei hanc cauſam tribuiſſe. Quoniam verò de temperie mentionem fecimus, credimus Galenum, libro, Quòd animi mores corporis temperamentum ſequantur, contra communem interpretum ſententiam, non hominis formam ratione vtentem, ac immortalem, ſed formam Medicam, cuius finis eſt ſanitas, & quæ ex qualitatum temperie prouenit, ſapienter intellexiſſe. Ceterum Peripateticorum princeps libro 2.de Partibus Animalium, cap.7. Cerebrum ridiculè vult refrigerandi cordis gratiâ tantum conſtructum, quod exangue ſit, & ſine venis, quòd homini cerebrum ideo ſit maximum, quia cor calidiſſimum. At illum Galenus libro 8. de Vſu partium, non minus verè, quàm falsè conuellit; nec immerito, cum cerebrum, Deus ſapientiſſimus opifex, vt internorum ſenſuum domicilium eſſet, conſtruxit.

Reſtat nunc, vt quâ figurâ, quâ ſubſtantiâ, quibus qualitatibus prę ditum eſſe oporteat, Laconicè oſtendamus. Enimuero cerebri noſtri moles, vt ſuperius diximus, debet eſſe tornatilis, & aliquanto ad latera compreſſa, ex ſubſtantiâ delicatâ, ac ſubtili efformatâ, quæ, ſi talis, acutum Ingenium; ſin minus, craſſum oſtendet. Requirit etiam, vt ſufficientem pro illis thalamis materiam obtineat, & proprijs ſepimentis ab inuicem diſcluſam, & cuiuſque muneri obeundo proportionatam; quandoquidem inter omnia animantia, etiam corpore, ac capite vaſtiſſima, nullum pōt inueniri, quod ſinuū capitis mole, cerebrū hoīs antecellat. Qm̄ verò ipſa cerebri ſubſtantia, & ventriculorū receſſus, ijdem ferè aſpicientibus videntur, neceſſe eſt non ab horum ædificio, ſed à Primis Qualitatibus cerebro ipſi inſitis, hanc varietatem Ingeniorum venari. Itaque concedendi ſunt bonæ Imaginatri-

cis,

Qua de cauſa anima ratiocinetur.
Galenus.
Index ſapiētiæ.
Index inſipientiæ.
Homerus.
Therſites.
Platonis vera ſentētia.
Cerebri diuerſitas.
Hippocrat.
Galenus.
Galenus explicatur.
Ariſtoteles refellitur.
Galenus.
Cur cerebrū homini.
Quale cerebrum eſſe debeat.
Quantum ſit hominis cerebrum.
Vnde Ingeniorū varietas.

cis thalamo quę in anteriori capitis parte reſidet, Caloris tres gradus, cum modicâ Siccitate permixti; ſupremo ſinui, quē Intellectus Auctores ſuperius citati impropriè vocârūt, Frigiditatis tres gradus dādi ſunt cū pauculâ Siccitate imbuti; Memoriæ demū cubili in occipitio tres etiam gradus Siccitatis, cū exiguâ Frigiditatis portione tribuendi. Phantaſia ſiquidem, etſi caliditate Bregmati, & Memorię aduerſetur: ſiccitate tamen ſibi inuicem copulantur, & cohærent. Quòd aūt hiſcè tribus ſinibus has Qualitates largiri oporteat, ex eo apparet, quòd Imaginatrix illa eſt, quę rerum imagines concipit, ac etiam fingit, varias figuras architectatur, proportiones efformat, numeros cōmentatur, ac colores procreat, permutatq. vt Fernelius libro de Hominis procreatione, cap.12. etiam teſtatur. Legimus porrò in Diuinæ Scripturæ monumētis, Iacob virgas multicolores ante pecudum obtutus poſſuiſſe, illorumq. fetus ita verſicolores, ob vehementem imaginationem, prodijſſe. Narrat quòque Galenus in libro quem de Theriacā ſcripſit ad Piſonem, mulierem quamdam, ſpecioſæ Imaginis intuitu, pulchrum puellum ex deformi marito concepiſſe. Eadem prorſus Iſidorus lib.12. Ethymologiarum, cap. 1. ſcripta reliquit. Et Thomas Morus Martyr, de quadam quoque Anglicanâ adulterâ, in eamdem ſententiam pulchellis Iambis exarauit. D. Thomas etiam in 3. parte. q.13. art.3. affirmat animam poſſe proprium corpus immutare; neque hoc ſolum, ſed alterius etiam corpori certas notas imprimere. Videmus .n. ſæpius contigiſſe, vt prægnantes mulieres, aliquo bellario, quod optabant, fruſtratæ, ex vehementi Imaginatione, illius rei effigiem, infantulo, in ventris conceptaculis inuoluto, conſignaſſe. Denique Imaginatrix illa eſt, quæ rerum idola intellectui aduehit, facitq. illum phantaſmata à ſe allata, ſpeculari. Quæ omnia non niſi caloris interuentu, ac celeritate, qui ſpecies eleuat, commiſcet, & adaptat, fieri poſſunt. Atque hinc Albertus Magnus lib. 3. de Animâ Tract.2.c.2. ideo ait barbam viris naſci, quia ibidem ex acuto calore ab anteriore capitis parte reflexo, pili generantur, ex quo probat Imaginatricem in calido conſiſtere. Ac idem prorſus Conciliator capite vltimo Collectaneorum Artis Medicæ, vna cum Ariſtotele lib. 2. de Partibus Animalium, c.14. fatetur. Nam ſupremus cerebri vertex cū Frigidâ, & Siccâ Qualitate perlitus ſit, conſtans, ac ſtabilis permanet, nec hæ qualitates ſolent ſpecies, rerumq. imagines eleuare; quin potius ille ſinus in cauſa eſt, vt phanraſmata in eo, illis qualitatibus perbellè efformata, ac polita contineantur, & terrenarum rerū quaſi ſpolijs exuta Intellectui ſe ſiſtant, ac ille circa ea diſcurrat. Vnde prudenter Galenus lib.1. de Naturâ humana, Comment. 11. Animi dexteritas, ait, & prudentia à biloſo humore proficiſcitur, integritatis, & conſtantiæ erit auctor Melancholicus. Multo etiam minus Memorię qualitates hęc ſpectra cōcitabunt, cū hæ prorſus ad hoc ef-

Cerebri ſinus quot qualesue qualitatum gradus habere debeant.
Vt ſinus cerebri ſibi inuicem copulantur.
Phantaſiæ partus.
Fernelius.
Iacob Patriarchæ facinus.
Phantaſiæ uis.
Galeni teſtimonium.
Iſidorus.
Thomas Morus.
Aquinas.
Albertus Magnus.
Vnde barba viris.
Cōciliator.
Ariſtoteles.
Vnde cōſtantia.
Galenus.
Vnde dexteritas.

 ficien-

Qualitas organi Phantaſiæ.

ficiendũ inefficaces exiſtimẽtur. Quâ de causâ Imaginatrix, ſola erit cui hæc munera meritò cõpetẽt, quæq. humori Bilioſo ſubiacet. Porrò, ꝙ ſupremus ſinus Frigidâ, atque Siccâ qualitate concretus eſſe debeat, ex eo videre eſt, quod ẽt brutæ animantes quæ his præditæ ſunt, vt Elephas, & Formica, prudentiſſimæ credantur. Ariſtot. certè Sect. 30. Probl. 28. affirmat oẽs, qui litteris, & eruditione aliquando floruerũt, Melancholicos fuiſse. Vnde ferũt Heraclitũ dicere ſolitũ, Splendorẽ ſiccũ, animum ſapientiſſimũ creare. Ac idẽ Ariſtot. cũ hęc penitius contemplaretur, & videret gentes illas, quæ Zonæ Torridę ſubiacent, & feruentiſſimas regiones incolunt, vt Aegyptij, & ſimiles Ingenio præcedere eas, quæ Arctico, & Aquiloni sũt expoſitæ, tãdẽ faſſus eſt, ex eo procedere, ꝙ nimius calor ambiens, cutis meatus dilatãdo, natiuũ calorẽ euocet, & ꝑ cõſequẽs Cerebrũ Frigidũ, Siccũq. derelinquat, ꝙ deinde in causâ ſit, vt Aĩa noſtra tàm ſapienter ratiocinetur: è contra verò accidere ijs, qui gelu concretas prouincias inhabitant, quarũ aëris frigiditas ambiens, poros cõſtringit, caloremq́; innatũ, humiditatemq. conſeruat, qui poſtea cerebrũ ebullire facit, minuſq. laudabiles operationes ab eo fieri ꝑmittit. Ceterũ, Memoriã diximus in Siccitate, & Frigiditate cõſiſtere, nec perperã noſtrâ quidẽ ſentẽtiá. In hac .n. potiſſima Phãtaſiæ, & Rationis vis elucet, quę tã q̃ locuples penu, rerũ recõditarũ vberrimã ſupellectilẽ ab his duab. potentijs cõſignatã ſic continet, vt cũ opus ſit, depromi, ac erui poſsit. Quòd ſi humiditate tãtũ cõſtaret, nullas poſſet rerũ effigies cõtinere, ſed cuncta, vt in aquâ videmus, defluerent. Non tñ inficias ire poſsumus, in bene cõſtituto Cerebro ẽt aquæ humiditatẽ reperiri, ſed in tã puſillâ quãtitate, vt potius rõne, q̃ ſenſu cõprehendatur. Quocirca aſſerimus Memoriã præſtãtẽ aëris qualitate præditã eſſe debere, qui, cũ tenuis ſit, cellã quoque Memoriæ talẽ efficiet, ad recipienda rerũ ſimulachra apprimè idoneã cõſtituet, & cũ Siccus, atque Frigꝰ, ad eadẽ diuturno tꝑe cõſeruanda, ſtupendam efformabit. Exẽplo eſſe poſſunt pueri, qui cũ cerebrũ nimis humectũ habeant, ac molle, non ſolũ balbutiũt, ſed ẽt ea ipſis q̃ breui tꝑis interuallo Memoriæ cõmendârũt, extẽplo excidunt; & ſenes cũ idẽ frigidũ, & ſiccum obtineant, longiori quidẽ tꝑis ſpacio addiſcunt, ſed eorũ, quę iã Memoriæ cõſignârũt, vix amplius obliuiſcũtur. Ex quibus tãdẽ cõcludendũ eſt, ex hiſce ternis potentijs, terniſq. finibus, ſolũ oẽm Ingeniorũ varietatẽ promanare. Vt aũt vniuſcuiuſque faculatis regiam ſuprà adumbratã, ex ſignis etiam exterioribus quis probè poſſit internoſcere, hæc erunt ſchemata. Siquidẽ, cum Imaginatrix calore potiſſimum gaudeat, cuncta circum caput rubicundo colore erunt perfuſa; caro gracilis; oculi venis intertexti, hinc, atque illinc verſatiles; capilli multi, criſpi, duri, & rutili ſtatim erũpent, mox nigreſcent, & tandẽ caluitio ex anteriori parte decident. His paucæ admodũ ſuperfluitates in oculis, naribus, auri-

Qualitas organi ſupremi. *Quæ animalia prudentia.* *Ariſtot.* *Qui in litteris præſtantes.* *Heracliti dictum.* *Ariſtot.* *Aegyptij quales.* *Arctoi quales.* *Frigoris effectus.* *Organi memoriæ qualitas.* *Memoria pueri. Vnde balbuties.* *Memoria ſenis.* *Phantaſiæ facies.*

buſ, & faucibus exiſtent. Vbi verò organum pro phãtaſmatibus Intellectui ritè, & rectè offerendis diſpoſitũ erit, huic faciei caro ſcabra, & extenuata euadet; capilli citò naſcentur validi, & annulati potius, quàm recti ſeſe attollent, celeriterq. calueſcent. Hiſcè oculi etiã celeres exiſtent, nullas ſuperfluitates exundabunt; inſignis vigilantia vigebit, omneſq. inſitæ Intellectui facultates citra vllum incommodum munia ſua obibunt. Quod ſi cerebrum pro excellenti Memoria fabricatum erit, huic color pallidus, minuſq. ſuauis euadet, capillus laxus, fragilis, ſubmollis, ruffi, albiq. coloris particeps, & qui cito euaneſcet; cutis tactu frigida quam nonnulla adipis portio molleſcet, & oculi penè immobiles hiſcè conſiſtent, quique deſtillationibus plurimis capientur, & vigilantes denique prodibunt.

Intellectus imago. *Memoriæ vultus.*

Quibus ita conſtitutis, mirabuntur fortaſſis aliqui nos contra Peripateticorum dogmata ſenſuum internorum functiones in cerebro, tamquam in proprio Animæ domicilio poſuiſſe. Verum mirari deſinent, quando conſiderabunt Animam Intellectiuam verè, ac propriè hoĩs formam eſſe, contra Auerr. lib. 3. de Animâ, Com. 5. Themiſtium lib. 2. c. 27. Philoponum, & Simpliciũ lib. 1. ipſamq. oẽs corporis humani partes permeare, ac informare; cum ſingulæ illæ nutriantur, & nulla eſſe poteſt compoſiti materia, quæ ſubſtantiali formâ deſtituatur, & per conſequens dicendum Animam noſtrã etiã Cerebrum informare. Imò Plato apud Alcinoum in libro de eius doctrinâ, c. 23. etſi falsò: tamen in capite tantum Animam Intellectiuam, veluti in arce locauit. Nec ab ipſo diſſentit admodum Strato Phyſicus, qui eã in ſuperciliorum meditullio poſuit; Strato, & Eraſiſtratus in cerebri mẽbranulis; Herophilus in ipſius baſi; Xenocrates in vertice; & Hippocrates in toto cerebro conſtituit. Quod ſi Anima noſtra cerebrum verè informat, nec deforis aſſiſtit, vt erroneè Arabs commentiebatur, quid abſoni poteſt eſſe aſſerere Animam Intellectiuam, dum ſocietatem hanc cum corpore tuetur, cerebro mediante, ſenſuum miniſteria acceptare, quandoquidẽ ceterarum corporis partium viribus alia munia exſequitur? Et quoniam omnes Animæ humanæ eâdem nobilitatis præſtantiâ ornatæ ſunt, ſi illis cum cerebro nullum commerciũ intercederet, ſapientiſſimæ ſemper exſtarent, neque vmquam delirarent; atqui, cum contrarium experiamur, credendum eſt ex cerebri organo, aut probè, aut improbè efformato, & diuerſis qualitatibus, vel imbuto, vel deſtituto, has varietates prouenire. Quod quamuis ita ſit: non tamen aſſerimus vllas qualitates extrinſecas Intellectui ineſſe poſſe, ſed ſolum in cerebro ſubiectari, quod, cum inconcinnè phantaſmata ab Imaginatrice delata contineat, & cum Intelligentẽ oporteat Phantaſmata ſpeculari, cumq. nihil ſit in Intellectu, quod priùs non fuerit in ſenſu, licet ille à cerebro nullatenus dependeat, & non poſſit rectè dici illum in ſemetipſo imprudenter ſuas functiones obi-

Obiectio. *Solutio.* *Auerr.* *Themiſt.* *Philoponus.* *Simplicius.* *Aĩa totum corpus informat.* *Diuerſæ de loco Animæ opiniones.* *Alcinous.* *Strato Phyſicus.* *Eraſiſtrat.* *Herophil.* *Xenocr.* *Hippocr.* *Auerr. reprehẽditur.* *Cur anima delirat.* *Qualitates cui inſint.*

re: ſi tamen rerum idola improbè aut efformata, aut in cerebri fornice diſpoſita erunt, ſequitur ex illorum intuitu ipſum quoque incon-

Anima cũ cerebro ſocietas.

gruè diſcurſurum. Nam ſi Anima in copore exiſtens cerebri miniſterio non indigeret, nullâ profectò ratione, nec à ſenſibus, nec ab eorũ qualitatibus, & ſpeciebus decipi poſſet; quippè quæ à nullo phantaſmatum ſatellitio dependeret, & ſenſuum aliquando delirantium nebulis offuſcaretur. Sed heù, quia contrarium accidit, contrarios etiam

Cur aĩa tota rõnalis.

effectus ſæpiſſimè videmus. Hiſcè adiungi poteſt, quod cum Anima noſtra ſit immaterialis, & ex hoc indiuiſibilis, nulliſq. partibus prædita; ideo vbique rõne, & diſcurſu pollere; & nihilominus nemo expertus eſt illam in calcaneis, ſed ſolum in capite, mediãte Intellectu principali Animæ inſtrumento ratiocinari, ſignum euidens illam donec in hoc corporis carcere moratur, cerebri operâ indigere. Nec indè

Huartes refellitur. Intellectus non eſt organicus. Caiet. reprehenditur.

ſequitur Intellectum, potentiam organicam eſſe, vt erroneè Huartes ſentiebat, cũ Intellectus humanus nulli corpori, aut organo quoquo modo permixtus ſit, ſed ſolum in ipſâ Animâ ſubiectetur. Caiet. vero p. 1. q. 76. art. 1. in illum errorem lapſus eſt, vt crederet Animam hoĩs ſecundum gradum Intellectiuum, formam corporis non eſſe, & non vidit adeò naturalem eſſe Animę cum corpore, & Intellectus cũ Imaginatione connexionem, vt ſaltem ordinariè, dum Animus noſter in corpore continetur, non poſſit Intellectus vllius rei capere notionẽ, quin ipſum Imaginatrix comitetur. Vndè præclarè D. Greg. Nazian-

Gregor. Nazianz.

zenus Orat. 2. de Theologiâ ſcripſit impoſſibile eſſe Animos noſtros, qui maximè à rerum aſpectabilium contagione ſeparati ſunt, donec corporibus includuntur, commercium aliquod cum rebus corporeis non obtinere. Probè autem Ariſtot. lib. 3. de Animâ, c. 4. ex Anaxago-

Ariſtot. Anaxag. Axioma.

ræ ſententiâ ſcripſit, Intellectum, vt omnium rerum intelligibilium Imagines reciperet, nõ debere vlli organo addictum eſſe; cum Intus exiſtens, extranei cognitionem prohibeat. Verum hæc ratio in rebus dumtaxat materialibus vim aliquã exerit, vt ſi guſtus organũ humore bilioſo affectum eſſet, aliarum rerum ſapores vtique non dignoſceret; at Intellectui, vtpotè ſubſtantiæ ſpirituali nihil impedimenti ſubeſt, quò minus ad oĩum rerum ſpecies recipiendas indeterminatus

Plato. Empedocles

ſit. Plato certè in Timæo contrarium ſenſit, voluitq. oẽm cognitionẽ per quamdam ſimilitudinẽ inter rem cognitam, & cognoſcentẽ proficiſci. Vnde etiam exſtat illud Empedoclis poëticè philoſophantis.

Percipimus terram tellure, liquore liquorem:
Aether, & ex æthrâ ſentitur, & ignibus ignis,
Sic litem lis, pacem pax, amor offert amorem.

Anima licet perturba

Neque verò ideò quandò cerebrum magnis inflammationibus turget, & Intellectus noſter ſuæ rationis, ac iudicij munia rectè perficere

re

re nequit, dicendum vllatenus eſt, illum mortalem eſſe, ſed potiùs cũ Animæ inſit, & illa organo coniuncta ſit, hac de causâ illas perturbationes ſentire. Pari ratione, cũ Animus noſter propter nimiam corporis intemperiem illud deſerere cogitur, ſtultiſſimi hominis eſſet aſſerere, illum pariter mortalem eſſe, ſed ſapientis omninò ex hoc colligere Animam eſſe verum actum, & formam ſubſtantialem humani corporis, in quo quouſque inhabitat, neceſſe eſt illam vnà cum ſuo collegâ, omniumq. laborum ſocio affici, pariq. incommodo inuolui.

Anima licet perturbationes ĩ hac vita ſẽtiat, immortalis nihilominus eſt.

Vnde colligatur aĩa eſſe formã corporis.

Verè enim Triſmegiſtus in Aſclepio dixit Animas noſtras in Horizonte Aeternitatis, ac Temporis poſitas eſſe, nimirum quatenus in ſe, vt materiæ expertes, ac immortales, diuina, quæ extrà oẽ tempus ſunt, tranſcendunt; ſic quoque cum materiæ corporis coniunguntur, ad temporis viciſſitudines conferri.

Triſmegiſti dictum.

Anima humana extrà corpus ſubſiſtit.

Nec obſtat, quod Anima humana extrà aliarum ſortem emineat, poſſitq. ſeparatim ſubſiſtere, ac ideò à materiâ, vt à causâ ſui eſſe, non pendere: nihilominus, quia ſine corporis conſortio, nec informandi munus adminiſtrat, nec etiam ad cõplẽdam, abſoluendamq. ſpeciem pertingit, dicendum eſt illam cuiuſdã veluti coniugij æquilibrium conſeruare, ac conſenſum cũ corpore maritali quadam æqualitate tueri.

Anima in corpore vtitur corpore. Anima corporis coniux. Sympathia corporis, & animi.

Atque hinc quadam cõſortij lege, & corporis cum Animo ab omni materiæ concretione remotiſſimo, ſympathiâ, & cognatione, vitia quædam, virtuteſq. animi in corpus, & corporis in animum dimanant. Cum enim Anima corporeis organis vtatur, quę multifariam noxijs humoribus ſępè, vel afficiuntur, vel etiam vitiantur, fit, vt corruptis, aut vitiatis inſtrumentis, nequeat illa pro dignitate diuinam ſuam vim depromere, vt etiam D. Paulus

Paulus.

ad Galatas, c. 5. viſus eſt fateri. Atque hinc videmus quoſdã corporis affectione eſſe in vitia procliues, & talia pathemata, & facere, & pati, vt in ſtuporem hominum mentes concitentur. Et verò licet certum

Craſis licet ad vitia inclinet, eſt tamen in poteſtate hominis ratio.

ſit corporũ temperaturas ad varios affectus inclinarè: in cuiuſque tamen poteſtate eſſe, accedente diuini Numinis ope, nos ducẽ ſequi Rationẽ, inſurgenteſq. motus illius clauo cohibere, ac totum Animæ hoſpitium ad virtutes, proboſq. mores componere poſſe.

Apoſtrophe.

Quocircà precamur te Domine, ne ſinas hoc corpus, Animæ noſtræ receptaculũ, quod, vel gaudij, vel cruciatus ęterni futurũ eſt particeps, Superbiâ intumeſcere, Auaritiâ feruere, Luxuriâ accẽdi, Inuidiâ tabeſcere, Gulâ diſtendi, Irâ exuri, Acediâ torpere, ſed potius Domine IESV tribue nobis tuâ Gratia cooperante Humilitatis decora, Liberalitatis præmia, Caſtitatis laureolas, Benignitatis inſignia, Temperantiæ vexilla, Pœnitentiæ exempla, Pietatis ardores, vt his virtutibus, veluti Solis ſplendoribus redimiti, & Animâ, & Corpore tamdem aliquandò ad immenſam tuam gloriam ſubleuemur.

MEMBRVM SEXTVM.

Ingenia Hominum ex Alimentis deriuare.

Plato. Ingenia pendent ab Alimentis. Galenus. Auerroes. Plinius. Cœlius Rhodigin. Marſilius Ficinus.

QVIBVS locis hominum Ingenia contineantur, quibus qualitatibus ſtipentur, quâ ratione cognoſcantur, quot in claſſes diſtinguantur, ſatis nobis ſuperiùs diſſeruiſſe videmur; nunc reſtat, vt hoc Membro de Alimentis diſceptemus, cum ex ijs etiam maximè Ingeniorum cognitio depēdeat: Siquidem Plato lib.2. & 5. de Legibus, ſapienter affirmauit, plurimum momenti ad perueſtiganda Ingenia victus rationem adferre ſolere. Ac idem prorſus Galenus in libro de Cibis boni, & mali ſucci, Auerroes lib.5. Colleƈtan. cap.32. Plinius lib.11. cap. 37. Cœlius Rhodiginus lib.3. c.13. & Marſilius Ficinus, libro de Sanitate tuendâ, docuêre. Nam Galenus libro de Naturâ humanâ aſſerit ſingula Alimenta neceſſariò ad ſuam naturam deſcendere. Vnde, ſi quis frigidis Alimentis, vel alterius cuiuſcumque qualitatis vſus fuerit, tale etiam temperamentum ſortiri. Immo verò tanti fecêre ſemper viri docti Alimenta, vt etiam aſſeruerint Nutritione, & Augmentatione factâ, idem numero viuens amplius non eſſe, quod anteâ extitit; in quâ opinione, ſaltem ſecundum materiam, Philoponus lib.1. de Generatiòne, Aegid.q.26. etiam de Generatione, Pomponius tractatu de Augumentatione, Durandus p.1.diſt.20. q.4. & quidam alij verſati ſunt. Etenim, cùm proſpicerent in totâ rerum naturâ nil ſtabile, ac firmum ſubſiſtere, ſed omnes homines continuis viciſſitudinibus expoſitos eſſe, illorumq. temperamenta varias mutationes ſic ſubire, vt pleriſque calida Alimenta humorē abſumant; nonnullis nimia illorum humiditas calorem extinguat; multiſq. intenſa eorū quoque frigiditas, ſiccitatem inducat, exiſtimârunt in tantis complexionum mutationibus, materiam eorum pariter mutatâm eſſe, aliamq. diuerſam ſubintraſſe. Ceterùm, vt argumentum incepti operis proſequamur, perſpicuum eſt, hominum corpora aſſiduò diffluere, totamq. molem ad interitum vergere. Quamobrem Naturæ ſator Deus, voluit

Quo alimenta abeant. Qui fuit ante cibum nō eſt poſt cibū. Philoponus. Aegidius. Pomponius. Durandus. Vnde temperamenti mutatio. Dei benignitas. Quid ſit mutatio.

ſubſtan-

ſubſtantiam noſtram præterlabentem Alimentis reparari, quorum conuerſio in noſtram ſubſtantiam, Nutritiò nuncupatur, hæcq. cibo, ac potu perficitur.

Quot ſint Potentiæ.

Vt autem cibo ingeſto corpus alatur, & augeſcat, quattuor naturales Potentias omnes ferè Medici, & Philoſophi ſibi fabricârunt, quas nos vnam ſolùm eſſe profitemur. Potentia enim quædam per omnes corporis partes diffuſa nobis ineſt, cuius vi cibi alliciuntur, retinētur, alterantur, & immutantur, tandemq. illorum recrementa, huius etiā virtute expellūtur. Haud enim rationi diſſonum videtur, vt quæ vim attrahendi obtinet, facta ſit illicò tam imbecillis, vt eadem retinere non poſſit, & detinendo, calore naturali medio, alterare non valeat, & alterando non queat eſculentorum ſuperfluitates, quâ facultate attraxit, eâdem prorſus eijcere. Quorſum hæc entium multiplicatio? Profectò Anima noſtra etſi vnigena ſit: multiplices tamen functiones varijs inſtrumentorum differentijs accommodatas perficit. Quòd verò quadruplicia nomina obtineat, hoc ex quadruplici actionis officio prouenit.

Quo fiat nutritio. Cōcoctio prima. Concoctio ſecunda. Chylus. Cōcoctio tertia. Chyli laus.

Sed, vt ad rem reuertamur, primò cibus dentibus atteritur, & in ipſo oris veſtibulo exactè læuigatur, tùm in ventriculi fornacem ingeritur, vt concoquatur, cedatq. in proprium cuiuſquè membri, cùm nutrimentum, tùm quoque augmentum, fæcibus iam repudiatis. Atque ità prima varij Alimenti concoctio, vt inchoatur in Ore; ſic perficitur in Ventriculo, qui Chylum efformat, donec illum Hepar in venis Meſeraicis in formam ſanguinis contrahat, priſtinâ ſpecie exuat, & ſecundò excoquat. Tertia verò concoctio commune Alimentum accuratè elaboratum è minimis venis emanans, ceù rorem quemdam per ſingulas corporis partes diffundit, facitq. in cuiuſcumque ſubſtantiam, cui applicatur, conuertere. Quòd ſi Naturæ vis in conficiendo Chylo ſit valida, ſiq. è cibis optimi ſucci præparatus, tunc exoptata aſſiſtet temperies, parua vitioſorum humorū copia, nulla fermè morborum examina, ſed humores in purum ſanguinem tranſibunt, qui rorido, ac vitali ſuo madore oīa corporis membra mirificè vegetabit.

Quæ vitanda. Quæ mortē accelerant.

Quòd, vt verè ſic euadat, noxia quęque euitare oportet, quæ ingenitum nobis temperamentum conuellunt, vitam labefactant, ac ſubruunt, tandemq. præter ætatis rationem, ac naturæ curſum, præcocē ſenectam, mortemq. accelerant inexpectatam. Illa autem plurima ſunt, quæ corpus noſtrum vegetum, ac floridum, vel naturæ beneficio, vel parentum induſtriâ, vel demùm diuino munere effectum vitiant, & corrumpunt, vitalem ſuccum exhauriūt, calorem genuinum extinguunt, in eorumq. locum prauos humores inducunt; ſcilicet vitæ Intemperantia, vitioſæ Alimentorum facultates, intempeſtiuæ Vigiliæ, Animi mœrores, Veneris vſus, & alia, quæ ætatem florentem,

firmamq.

Crapula vitanda. Vnde ſcabies. Aelianus. Arcades. Argiui. Athenieſes. Tirynthi. Indi. Carmani. Sauromatæ Perſæ. Xenophilus Muſicus. Plinius. Veneris incommoda. Auguſtinus Plato. Gemmeū documentum. Seneca. Galenus. Hippocrates. Arnaldus. Albertus Magnus. Res mirabilis. Deus vltor ſcelerum.

firmamq. valetudinem marceſcunt. Siquidem ex aſſiduis, crapuloſiſq. ſympoſijs, cùm non poſſint ſatis humores excoqui, atque attenuari, cruditas exſurgit, quæ ructus fędos, olidoſq. procreat, quorum nidore cerebrū defumatur, aliæq. corporis partes inficiuntur, & extima cutis ſcabie, puſtuliſq. deformatur. Quæ, cùm veteres perpenderent, ſcribit Aelianus lib. 3. ſuæ hiſtorię Arcades glandibus ſolùm veſci cōſueuiſſe; Argiuos pomis; Athenienſes ficubus; Tirynthios piris; Indos arundinibus; Carmanos palmis; Sauromatas milio; Perſas terebintho, & naſturtio. Ex quibus elucet priſcis illis in maximâ rerum omnium opulentiâ, quàm victus frugalitas in pretio, ac honore fuerit. Quā fortè, cùm Xenophilus Muſicus ſectaretur, refert Plinius lib. 7. cap. 50. eum Centum quinque annis abſque vllo corporis incommodo vixiſſe. Alia verò corpus effetum, elumbe, aridum, & exangue reddunt, quòd nimirum tota pubertas, ac iuuenile robur vitijs exhauſtū ſit, & attritum. Quòd autem Luxuria non modò corporis vires, ſed etiā Ingenij aciem obtundat, D. Auguſtinus libro de Verâ Religione teſtatur, vbi aſſerit Platonem diſcipulos ſuos edocere ſolitum, vt â Venereis voluptatibus abſtinerent, perſuaſumq. haberent, veritatem non corporis oculis, aut ſenſu aliquo, ſed ſolâ mentis puritate videri, ad quam percipiendam nihil magis impedimēto eſſe, quàm vitā libidinibus deditā. Seneca quoque in Præfatione libri 7. Declamationū, nihil eſſe tàm mortiferum Ingenijs, quàm Luxuriā affirmauit. Iſtiuſmodi enim voluptates, cerebro, in quo interni ſenſus inſunt, plurimū nocent, vt Galenus in Cōmentarijs libri 8. Epidemiorum Hippocratis, & Arnaldus in Speculo Introductionum Medicinalium, cap. 83. teſtantur. Albertus Magnus certè lib. 22. de Animalibus, narrat factâ aliquâdò cuiuſdam corporis humani diſſectione, inuentum fuiſſe caput cerebro exhauſtum, cuius rei, cùm Medici cauſam inueſtigaſſent, compertum fuiſſe, ob frequentem vſum rei venereę, cerebrum deſtillaſſe. Omittimus hîc, quàm ſeuerè Deus ſcelerum vltor, in tales quoque animaduertat, qui, cùm intempeſtiuè, atque antè maturitatem areſcant, etiam cruciatibus ſempiternis mancipantur.

Exercitatio.

Igitur ad hæc euitanda, eſt optima vitæ, victuſq. ratio inſtituenda, & curandum, vt corpus optimis quibuſque cibis aſſueſcat, qui nihil ſucci vitioſi, aut humoris praui pariant, eoſq. obſeruatâ temporis, ætatis, conſuetudinis, & moderatâ quantitatis ratione, aſſumat. Præſtabit etiam valdè, cum antè, tùm poſt cibum aſſumptum, pro temporis ſtatu, laudabili exercitatione aliquâ animum à curis, corpuſq. à deſidiâ relaxare, vt agitatione, motuq. decenti, vigor ſopitus reuiuiſcat, calor natiuus augeſcat, appetitus acuatur, meatus dilatentur, vt liberiùs humores vltrò, citroq. commeent, & excrementa cōmodius expurgentur, concoctio maturius, pleniuſq. perficiatur, & per patētia venarum

conce-

Cautio.

conceptacula, ſucci probè elaborati diſtribuantur, & demùm omnes corporis partes, & ſenſus, cùm interni, tum externi agiles, & ad obeūdas actiones expediti, & mens hilaris, & erecta prodeat, nè cōtra torpeſcendo humoribus vndique turgeſcant, luxuq. tabeſcant. Verū vbi ab exercitatione deſiſtitur, & ad cibum, potumq. itur, vt vires reſtaurentur, illis parcè vtendum eſt, nè ſatietas, humorumq. redundantia ventriculum diſtendat, & cruditate afficiat. Similiter etiam ſunt ſumenda Alimenta, quę temperamenti limites non excedant, ſintq. naturæ quàm maximê conſentanea, & vniformia quantum fieri poteſt, nè qualitatum repugnantiâ inter ſe diſſideant, & perniciem corpori, cerebroq. importent.

Quale alimentum talis natura. Platonis dictum.

Vt verò propiùs ad inſtitutum noſtrum accedamus, in cōfeſſo eſſe debet apud omnes, talem ſingulos naturam ſortiri, qualem Alimenta, quibus potiſſimùm veſcuntur, obtinent. Vndè Plato in Timæo, ſicut ſtudia, & optimæ diſciplinæ vitia extirpant, & virtutes pariunt, pari ratione Alimenta idem pręſtare, ſcriptum reliquit. Nam, quamquàm Cerebrum noſtrum ſit in ipſo vitę exordio ex delicatis materię partibus formatum: quia tamen ſingulis propemodū diebus eius aliqua pars dilabitur, & illā Alimentis reſarciri neceſſe ſit, ſequitur, vt qualia fercula aſciſcuntur, tale etiam Cerebrum futurum, eamdemq. ciborum naturam accepturum, quod vel habitu noxio, hebes, turbidumq. efficietur; vel puro, ſplendidoq. acutum, ſerenumq. comparabitur.

Quæ Phantaſiæ proſūt. Plato. Galenus. Aetius. Arctæus. Trallianus. Celſus. Oribaſius. Anacharſis dictum. Eubulus. Cœlius Rhodiginus. Athenæus. Palamedes vates. Phantaſiæ alimenta.

Ac in primis, quicumque Phantaſiâ pollere, eamq. non modò fouere, ſed etiam excitare cupiuerit, expedit, vt vino meraco, claro, ſuaui, & odorifero, ſiuè albo, ſiuè rubro vtatur, quod ideò Plato lib. 2. de Legibus, & Galenus lib. 1. de Tuendâ valetudine, pueris interdixêre, nè cùm impensè calidum ſit, eorum incremento officiat, & corpus adoleſcere prohibeat, de quo abundè ſatis Aetius Tetr. 1. Sermone 1. Arctæus lib. 1. de Virt. acut. morb. c. 1. Trallianus lib. 12. cap. 3. & 4. & lib. 7. cap. 14. Celſus lib. 8. de Re Med. c. 27. & Oribaſius lib. 3. Medic. Collect. cap. 7. diſputârunt. Verumtamen Solis luce clariùs liquet, vini abuſum in omni ætate, corpori, atque menti incōmoda maxima parere. Vndè Anacharſis primum poculum dixit eſſe ſanitatis, alterum voluptatis, tertium contumeliæ, quartum furoris, & inſaniæ. Quod idem meritò Eubulus apud Cœlium Rhodiginum lib. 38. cap. 6. fatetur. Scribit quoque Athenæus lib. 10. vt per ænigma quoddam parcè ſumendum vinum eſſe indicaret, Palamedem vatem vaticinatum feliciter eos nauigaturos, qui tres aquæ cyathos cùm vno vini bibiſſent. Hoc enim ſymbolo ſignificabat vinum immodicè ſumptum Ingenium, iudiciumq. quaſi auferre, & contrà ſumptum modicè, excitare, & acuere, & per conſequens omnes actiones huius vitæ ad optatum deſiderij portum perducere. Reliqua, quæ Imaginatiuam ſuo

calore,

calore,ac ſiccitate augent,& conſeruant, ſunt Mel,Butyrum,Saccharum,& ex hortenſi prouentu,ac aromatum ſiluâ,Draconitis, Mētha, Vuæ paſſæ,Ficus aridæ,Perſicorum nuclei,ac Pinei,Eringium, Carduus, Cinara, Siſarum, Raphanus, Naſturtium, Allia, Cepæ,Abſynthium Ponticum, Piper,Porrum, Sinapis, Amaracus, Saluia,Ruta, Amygdalæ dulces,& amaræ,Dactili,Aniſū,Serpillū,Zinziber,Cynamomū,Crocus,Nux Myriſtica,& alia quàmplurima his ſimilia. Inter quadrupedes verò, Vituli, Verueces. Inter volucres,quæq. ſe volatu exercent,Galli gallinacei,Columbi,Perdices, Miliariæ, Frigilli,Ficedulæ,Sturni, Turtures,Phaſiani,Merulæ,Turdi,Paſſerculi, & ſimiles alites aliæ,exceptis ijs,quæ collo, roſtroq. oblongo præditæ ſunt, ac paluſtria loca inhabitant, valentemq. ventriculum exigunt.

Intellectus fercula. Porrò, ſi quis Intellectu valere optauerit, ſiccis, frigidiſq. rebus eū veſci oportebit, vt phantaſmata in ſupremo ſinu magis purgata Intellectui offerantur. Et primùm pane ex optimo Tritico laudatiſſimè confecto,& copioſo ſale reſperſo.Sal enim, cùm frigidum ſiccūq. ſit,menti plurimùm confert. Hinc illa oracula,Vos eſtis ſal terræ; ſal-

Actuarius Marcellus Empiricus. Viridicianus. Aegineta. Sapientiæ, & Intellectus; Quidquid offeres, ſale condies. Mira certe de Salis virtutibus Actuarius libro Meth. Medendi c. 9. Marcellus Empiricus libro de Medicamentis, cap.30.& Viridicianus Archiatrorum Comes deſcripſit,ac inter reliqua Aegineta vult, lib.7. cap.9. de Re Medicâ,quidquid eſt humidi in corporibus,id totum ſale depaſci.

Panis ſtatera. Panis verò debet eſſe ſeſquialter ad oua; triplus ad carnes; quadruplus ad piſces, herbas, fructuſq.& cibus denique duplus ad potum. Ex viridario eſt Meſpillum, multiplicis generis Pira, Mirabolanum, & Fraga. Ceterùm,huic ſupremo organo Leporina caro maximè conducit, cùm ſiccæ,frigidæq. conditionis ſit. Idcircò non immeritò il-

Martialis. lam laudauit Martialis.

Inter quadrupedes gloria prima Lepus.

Vrſina etiam caro, Ceruina, Caprina, & Cuniculi epulas exornare ſæpiùs deberent; ſic quoque Hiſtrix, Recocta, omniumq. auium cerebella,& quæ his maximè affinia ſunt,& cognata.

Memoriæ cibarium. Vltimò,ſi quis Memoriâ inſigni excellere deſiderauerit, ex horto ſibi Cucurbitas,Fungos,Pæoniæ baccæ viſcum,Cimulam, Thimbrā, Spinachium,Hydrolapathū,Melones, Lactucam, Hippolapathum, Bugloſſum, Cucumeres, Ceraſia,& ſimilia decerpat; ex ſtabulo Suil-

Galenus. Cardanus. lam carnem, apprimè à Galeno lib. 3. de Alimentorum facultatibus cap.1. laudatam, & Attagen á Cardano lib.18.de Subtilitate,celebratam, lac Caprinum, Caſeum recētem,Caprumq. tenellum educat; ex fluuijs verò Truttas,Lombricos,Salmones, Lucios, Anguillas, & ſimilia, quæ frigidis, viſcoſiſq. qualitatibus imbuta ſunt, extrahat, ſibiq. pro Memoriâ oportunum conuiuium præparet.

Quod reliquum eſt, bis in die ſumendum eſt Alimentum modicum, atque leue, & ſemper vt ſiccum pondere molle exuperet, famem cibus, ſitim potus expectet, ac vtriuſque auiditas menſæ ſiperſit, ſaturitaſq. procul abſit. Tamdem concludimus ex Alimentis calidis, ſicciſq. optimam Imaginatricem generari;ex frigidis,ſicciſq. ſublimem Bregmatis regiam creari; & denique ex ſiccis, frigidiſq. excellentem Memoriam produci, quique tales eſcas pro variâ ratione frequentauerint,talem Ingenii ſortem habituros, facili negotio quiſque poterit vaticinari. *Qualitas Alimenti.* *Documētū: Quæ Alimēta conducāt ſinibus cerebri.*

Apoſtrophe.

Tu ergo Domine IESV, qui pro noſtræ ſalutis reparatione Ieiunium Noua etiam lege ſanxiſti, da, vt à ſumptuoſis,numeroſiſq. ferculis abſtinendo,continuè de tuis in nos beneficijs collatis, cogitemus, perpetuo de tuá Diuinitate, pariter, ac Humanitate, vt hominum genus redimeres, diſcurramus, & æternè de noſtrâ ſalute, boniſq; operibus recordemur.

(.·.)

MEMBRVM SEPTIMVM.

Ingenia Hominum ex Quattuor Humoribus colligere.

Humorum mores. *Humores inclinãt, nõ violentant.* *Socrates. Pericles.* *Vt vitia domentur.* *Dæmonis aſtutia.*

OPERIS inſtituti ratio exigit, vt, cùm de Alimentorum facultatib. ſupra tractauerimus; iam ſingillatím de ipſorũ Humoribus, à quib. omnis Ingeniorũ phalanx deducitur, conciſè diſputemus. Nemo enim mortalium eſt, qui non pathemate aliquo interdùm vellicetur. Inſitum ſiquidem eſt naturæ humanæ, vt Phlegmatici deſides, ac veternoſi exiſtant; Melancholici mœrore contrahantur; Sanguinei exhilareſcant; Cholerici iraſcantur. Et quamuis hæc ſint Humorum incitamenta, naturæq. propenſiones: non tamen edicta prætoria euadunt, coguntq. nos illis ſubijci, quin potiùs adhibitâ in conſilium Ratione, mentiſq. iudicio, hę affectuum laruæ euaneſcunt, oĩſq. aut æſtus, aut torpor, relicto Rationi imperio, componitur. Legimus certè Socratem, & Periclem eâ mentis tranquillitate, & conſtantiâ præditos fuiſſe, vt in rebus, ſiuè proſperis, ſiuè aduerſis, numquam vultus immutárint. Equidem, qui vitiorum tyrãnidem excutere, domitaſq. cupiditates habere ſibi depoſcit, poſt Deum nil ſalubrius, quàm, vt illi affectuum moderatrix Temperantia aſſiſtat, quæ à Pituoſis ſomnolentiam; à Melancholicis mœſtitiam; à Sanguineis laſciuiam; à Cholericis iracundiam, alioſq. vitioſos affectus depellat, nec cõcedat hominem, aut corporis, aut animi morbis diuexari. Explorata certè res eſt, eum, qui circà internas, externaſq. cupedias temperanter agit, nec magnis animi motibus concuti, nec corporis Humoribus diſtendi; è contrario alium, omnibus dilatari. Ex quo fit, vt Dæmon mille dolis, mille technis, mille nocendi artibus inſtructus, ingluuie noſtrâ, humorumq. in corpore redundãtiâ perſpectâ, occaſionem captet hominem tentationũ arietibus impetẽdi. Quocirca Phlegmate, ex heſternâ crapulâ oppreſſos, ad ignauiam, ad inertiam ad incuriam, omniumq. rerum neglectum ſæpè inuitat; Melancholicos ad inuidiam, ad inſidias, ad deſperatio-

nem,

nem prouocat; Sanguineos ad luxum, ad ebrietatem, ad probroſas libidines hortatur; Cholericos ad latrocinia, ad ſeditiones, ad cædes, & animorum, locorumq. incendia inflammat, &, vt peſſimus conſultor impunitatem quoque, ac præmia pollicetur, modò poſſit eum omnibus malis inuoluere, ac longiſſimè à Dei contubernio auertere.

Remedium.

Vt autem neque illi, neque nobis ipſis anſam in ſcelera proruendi tribuamus, ſalubris eſt conſultatio ad diuinam opem confugere, & modicâ Alimentorum copiâ vti, quæ, vt rationis frenum minimè excutiet; ſic nullatenùs permittet Dæmonem clandeſtinè in ſenſa irrepere, ſpiritumq. Animalem in ſuam factionem pertrahere.

Pituita. *Pituitæ ſedes.* *Galenus.* *Pituita dulcis.* *Pituita acida.* *Galenus.* *Pituita ſalſa.* *Cur pituita ſalſa.* *Ariſtoteles.* *Galenus.* *Pituita vitrea.*

Verùm enim verò, vt ad rem redeamus, Humorum nobis ſeſe primum obijcit Pituita, ſanguinis nondùm exactè elaborati, rudimentũ, quod licet per totum corpus diffundatur, & ſanguinis, ac flauæ bilis feruorem in venas delatum temperet: peculiaria tamen conceptacula in Capite, ac Ventriculo obtinet. Huius quattuor ſpecies Galenus 2. de Different. febr. cap. 6. conſtituit, Dulcem ſcilicet, quæ concoctione domita melioreſcit, atque in ſanguinis naturam commigrat, hãcq. Galenus aſſerit 3. Aphor. 12. à paruâ præcedente frigiditate oboriri; Acidam, quæ, cùm priori frigidior ſit, teſte Galeno 1. de Simp. Medic. facult. cap. 19. Stomachum exſtimulat, & dẽtibus, ac palato ſtuporem infert; Salſam, quæ vbi accenditur, acrimoniâ ſibi innatâ totum corpus dilaniat. Hunc verò ſaporem acquirit iuxtà Ariſtotelem lib. 2. Problem. 3. 4. & Galenum 2. de facultat. natural. c. 8. cùm pars dulcis, caloris virtute ſeparatur, & pars terreſtris, quæ remanet, aduritur. Vitrea denique eſt illa, quæ, cũ eliquato, fuſoq. vitro ſimilis ſit, hoc nomen ſortita eſt, ac omnium frigidiſſima exiſtit, & ægerrimè concoqui poteſt, & in ſalutarem humorem conuerti.

Melancholiæ ſedes. *Thimon.* *Quo ſplẽ, cũ ſit melãcholiæ ſedes, poſſit eſſe riſus origo.* *Vnde melancholia.* *Galenus.* *Melancholiæ tres ſpecies.*

Porrò huic, Melancholia proxima eſt, cuius naturalis ſedes eſt Splen, riſus origo. Nam, quamuis humor Melancholicus tetricos homines, & ab aliorum commercio alienos, vt Thimon ille, qui oſor hominum dictus eſt, efficiat, faciemq. ſeueram, oculos toruè intuentes, adducta ſupercilia, frontemq. caperatam illis imponat: nihilominùs tamen, cùm Splen munere ſuo probè defungitur, & ex limoſâ ſanguinis fæce ſpiritus lucidos, puroſq. imbibit, eorum aſpectu mens exhilareſcit, & tripudiat. Verùm hic ſuccus Cerebrum etiam in ijs maximè occupat, qui Reipublicæ gubernaculo, ac Studijs ſunt addicti, quia his ex aſſiduâ mentis agitatione natiuus calor erumpit, & ſpiritus tã Animalis, quàm Vitalis attenuatus euaneſcit, & ex conſequutione Cerebrum frigidum, ſiccumq. relinquit. Ceterùm Melancholia à ſanguine defluit, illiuſq. purgamentum exiſtit, vt Galenus lib. 3. de Locis affec. cap. 5. & 7. teſtatur, qui etiam tres eius differentias enumerat. Alia enim, quæ à naturali puritate deflexit, ex Melancholico ſucco emer-

git,

Melancholiæ prima ſpecies. Secunda ſpecies. Tertia ſpecies.

git,& extranei caloris incendio in cinerem tranſit, & putreſcens acerbam qualitatem aſciſcit,mordaciq. acrimoniâ corpus depungit ; altera ex Phlegmatis aduſtione,& ſanguinis amurcâ concreſcit; tertia denique à flauâ bile deuſtâ conficitur,hæcq. picis in morem,& nigra eſt, & ſplendida ob igneam partium in denſâ , compactâq. materiâ conſiſtentiam , quæ vbi maiorem adhuc ardorem concepit, igniti, fulgentiſq. auri,purpureo nitore conſperſi,ſpeciem repræſentat.

Polyæmia.

Quod reliquũ eſt , Polyæmia huic anteit, quæ, cùm comites quoſdam circùm ſe habeat, de ijs priùs, poſtmodũ de illâ, verba faciemus.

Humor vitalis. Calor innatus. Spiritus.

Comites verò ſunt Humor Vitalis,qui fomentum,pabulumq. caloris domeſtici eſſe videtur,cùm illi incumbat, eiuſq. fauore ſubſiſtat ; dein Calor Innatus , qui humori inſidet , illoq. perfunditur, vitalemq. vim concipit ; vltimò Spiritus , qui præcipuum obeundæ functionis omnis inſtrumentum exiſtit, quiq. à corde per arteriarum decurſus in vniuerſum corpus diffunditur , moreſq. varios , pro craſſitudinis, aut

Spiritus animalis. Spiritus opera. Spiritus vitalis. Sanguis.

tenuitatis ratione producit, Animalemq. procreat, qui in ſinuoſis cerebri anfractibus elaboratur , & dein omnis actionis, ac facultatis auctor,& promotor euadit. Qui,ſi copioſus per corpus diffundetur,ſpecioſam , iuſtamq. longitudinem id aſſequi permittet: ſin minùs,rugoſum,ac incuruum efficiet . Poſtremò Spiritus Vitalis impulſu,qui natiui caloris eſt vehiculum , Sanguis , vitæ pabulum , per venarum riuos,ex corde,velut fonte vndique diffunditur,corpuſq. ſuſtentat. Cuius ſapor ſubdulcis,color purpureus eſt.

Cholera. Galenus.

Polyæmiæ autem proxima eſt Cholera , quam Galenus libro de Atrâ bile, cap.2.deſcripſit, atque hæc, cùm naturalis exiſtit,& concocti ſanguinis,amaro ſapore,igneoq. colore eluuies, quæ tunc flaueſcere ſolet,quandò Hepatis calor moderatus conſtituitur,& ſeorſum humorẽ,teſte Galeno lib. de Præſag.cap.47.abſumit.Illius domiciliũ eſt Fellis folliculus potiſſimum , ac ſanguis , cui permixta ſuâ tenuitate igneâ , adiumento eſt, vt facilius per anguſtos quoſque meatus,in venas penetret.

Bilis ſedes. Bilis citrina. Bilis vitellina. Galenus. Bilis Porracea. Bilis æruginoſa. Bilis rubra. Bilis Cærulea. Galenus.

Ab hac, Flauabilis, Pallida, ſeù Citrina,ex flauę bilis mixtione in ſeroſâ humiditate , procreatur , cuius ſocia Vitellina eſt, quæ iuxtà Galenũ 5.in 6.de Morb.Vulg.ex immodico calore craſſeſcentis Flauæ exurgit, luteumq. colorẽ cõcipit.Eſt,& alia Bilis ſpecies Praſſina,ſeu Porracea vocata à porri virore, hæcq. in ventriculo à quibuſdã oleraceis ſuccis , intenſoq. calore gignitur. Ex hac Aeruginoſa emergit,quæ à vehementiori calore,conſumptâ humiditate, rubiginis ferreæ ſpeciẽ æmulatur . Rubra deinde ſequitur,quæ eſt ſanguinis ichor ex portione alimenti tenuiori genitus, qui ob nimiã raritatem nõ concreſcit . Vltimò Bilis Cærulea agmen concludit, quæ inualeſcente calore, in Atram bilem exactè tranſmutari ſolet. Ex quibus cùm Galeno 2.de Differ.feb.5.facilè conijci poteſt,humores in perpetuâ alteratione

tione

Vndè mors. Vnde Humor incrementũ , vel decrementũ.

tione verſari,& ſibi inuicem miſceri , ac tandem ex vitiorum corruptelâ , & in primâ Mundi origine, contractâ peccati labe, corpori cladem inferre. Humores verò ex Alimentis , vel augeſcunt, vel decreſcunt , proq; nutrimenti naturâ alias, atque alias qualitates concipiunt,atque ex vno in alium commodè tranſcendunt .

Humores elementis ſimiles.

Equidem, quoniam ab Elementis omnia eueniunt , hos quoque Humores eadem quodammodo ęmulari certum eſt. Nam Phlegma, Aquæ humiditatem; Melancholia, Terræ ſiccitatem, Sanguis,Aëris frigiditatem; Bilis, Ignis caliditatem imitari videntur.

Sanguis eſt frigidus. Galenus.

Neque verò alicui mirum videri debet nos Sãguinem frigidum cõſtituiſſe . Etenim Sanguis originem ſuam à Phlegmate humido,frigidoq; ducit,ſtatimq; extrâ venas in gelu concreſcit, atque ad primã ſui naturam recurrit . Galenus certè libro de Tremore , & Pallore, cap. 7. amurcam ſanguinis frigidam eſſe, profeſſus eſt,& 4. de Simp. Medic. Facult. cap. 9. omnia dulcia miti admodùm calore perfuſa

Alb. Mag.

aſſeruit ; & Albertus Magnus lib. 4. de Animâ , Sanguinem Melancholici , frigidum eſſe voluit . Nec poteſt eſſe , vt ſanguis à ſuâ primæuâ frigiditatis origine tàm procul deflexerit; cũ videamus etiam vini fæculentam eluuiem , vini caliditatem retinere . Quòd verò

Cur ſanguis tactu calid⁹.

cruor tactu calidus percipiatur,ex eo prouenit, quòd calore naturali vegetatur,flauâq; bile fouetur . Pari modo nil contrà nos purpureus ipſius color euincit ; quandoquidem etiam Roſa, & Ceraſa admodũ frigida, & purpurea ſunt , & vinũ Rubrũ , albo minùs calidũ exiſtit.

Phlegmatis effectus quo ad ingeniũ. Effectus quo ad corpus.

Etenim Phlegma homines ſomnolentos efficit , inertes , minuſq. expeditos , & quibus perexiguum Ingenij acumen, rerumq; gerendarum dexteritas , & ſcientiæ adipiſcendæ ſtudium elucet , ſed ferme ad omnia ignaui , minuſq. habiles apparent ob ſiccitatem à nimiâ humiditate obrutam, quæ ſolùm ad proceritatem,& augmentum adminiculari , ceteriſq. functionibus officere , atque perficiendis actionibus ſuaptè vi nihil adiumenti adferre videtur . Conſtituit autem Phlegma corpus molle,cutem cãdidam atque glabram, venas deliteſcentes,capillum planũ,oculos glaucos,animiq; ſimplicitatẽ & ad iracundiã minimè expòſitũ.Quapropter Pituitoſi ſunt etiã memoria fluxâ,ſermone,ac pulſu tardiori, moribuſq; nullis fermè præditi .

Melancholiæ effectus. Bellorophon Homerus.

Qui verò Atrâ bilæ abundant , eâq. terreâ , atque craſſâ,ſe ex hominum ſocietate libenter ſubducunt , & ad loca deuia demigrant , vt de Bellorophonte,Homerus Iliade 3.cecinit.

Nàm miſer in ſiluis mœrens errabat opacis,
Per campos ſolus latos , perq. auia rura
Ipſe ſuum cor edens,hominum veſtigia vitans.

Effectus quo ad corpus.

At,qui aduſtæ bilis plus habẽt,amplis ſunt,tumidiſq; venis, vt Ariſt. 30.Sect. Probl. 1. cõſentit,colore corporis fuſco,cute hirſutâ,capillo ob caloris copiã,numeroſo,labris prętumidis,ob humoris in ſublime

G con-

concurſum, linguâ modò proruptâ, & expeditâ, modò blęsâ, atque balbâ. Quibus autem ea Melancholiæ ſpecies obuenit, cui frigidum, denſumq; phlegma affluentius commiſcetur, ſunt ad artes conſectandas naturâ inepti, ſegnes, ac ſtupidi.

Effectus quo ad Ingenia.

E conuerſo illi, quibus moderato calore Atra bilis perfunditur, & ex ſenis ſanguinis puri partibus, & tribus bilis flauæ, tribusq; atræ irrigatur, alijsq; humoribus ſinceris diluitur, præſtanti Imaginatrice, ſublimi Ratiocinio, excellenti Memoriâ pollebunt; quia bilis illa ſic compoſita, non torrebitur, & nigreſcet, ſed potiùs lucidè fulgebit.

Heraclitus. Galenus. Ariſtoteles. Qui Melancholici ſapiẽtes. Melãcholici qui riſui, qui lachrymis obnoxij. Heraclitus Tenebric. Democritus. Iuuenalis.

Hunc certè ſplendorem, ſiccum Heraclitus apud Galenum nuncupauit, animumq; ſapientiſſimum efficere ſtatuit. Ideò Ariſtoteles ſect. 36. Problematum affirmat, omnes qui aliquandò, vel in Philoſophiæ ſtudijs, vel in adminiſtrandâ Republicâ, vel in carmine pangendo, vel in alijs liberalibus artibus exercendis Ingenio claruerunt, Melancholiâ hac præditos fuiſſe. Cui affinis eſt illa, quæ teſte Hipocrate, & Galeno, 6. Aph or. 53. à fæce ſanguinis non aduſtâ prodit, quæq; quoſdam perpetuò ridere facit, alioſq; ob contrariam cauſam lachrymari. Ferunt Heraclitum cognomento Tenebricoſum, vnum ex ijs fuiſſe, qui continuò fleret, Democritumq; alium, qui aſſiduò rideret, de quibus bellè Iuuenalis Satyrâ. 10. cantauit.

Perpetuo riſu pulmonem agitare ſolebat
Democritus, quoties à limine mouerat vnum,
Protuleratq. pedem: fleuit contrarius alter.

Tullius.

Vndè appoſitè Tullius 2. de Oratore. Quid ſit ipſe riſus, ait, quo pacto concitetur, vbi ſit, quomodò exiſtat, atque ità repentè erumpat, vt eum cupientes tenere, nequeamus, & quomodò ſimul latera, os, venas, vultum, oculos occupet, viderit Democritus.

Democritus cuius complexionis. Fracaſt. Riſus obiect.

Porrò hic, cùm Philoſophus extiterit, dicere haud poſſumus illum ſanguineæ complexionis fuiſſe, quæ ad philoſophandũ inepta eſſe videtur, ſed flauam, atramq; bilem habuiſſe, dulci, & copioſo ſanguine perfuſam, cuius copia, quæque res, aut noue, aut leues quæ, teſte Fracaſtor. lib. de Sympathiâ, cap. 20. obiectum riſus eſſe ſolent, illum ad cachinnos permouebant.

Vndè lachr. Vndè audacia. Vnde taciturnitas. Galenus.

Qui verò libenter in lachrymas prorumpunt, fæce ſanguinis, aut torrefactâ nimis, aut putridâ laborant; qui audaces, & temerarij exiſtunt, Atrâ bile exedente incitantur; qui denique ſolẽt eſſe taciturni, & ad ſilentium compoſiti, Galeno libro de Morb. Vulg. teſte, frigidâ ſanguinis fæce turgeſcunt.

Sanguinei conditio. Galenus. Vndè ſolertia.

Verùm his merè è diametro Sanguinei opponuntur, qui ob copioſum, purumq; sãguinem, vt ad riſum ſunt profuſi; ſic apud Galenum Commen. 1. de Naturâ humana, ad ſcientias capeſſendas minimè idonei. Nam, cùm Galenus affirmet à Bilioſo humore Solertiam proficiſci,

ficiſci, & Conſtantiam à Melancholico, ſequitur Sanguinem, qui nihil, aut exiguum Melãcholici, aut Bilioſi humoris admixtum habet, ad horũ neutrum aptum eſſe; vt etiam Phlegma, ex quo ſanguis emergit.

Vndè conſtãtia.

Phlegma ad ingeniũ inutile. Sanguinis effectus.

Nec aliud ſanguis in humano corpore efficere videtur, quam circa vires verſari. Atque hinc videmus eos, qui pertenui ſanguine dotati ſunt, agiles eſſe, & ludo, iociſq; plùs ſatis deditos; qui feruido, eſſe truces, feroſq.; qui craſſo, fortes robuſtoſq;. Profecto, ſi natiuus calor, qui eſt omnium facultatum corporis vehiculum quoddam, & ad perficiendas functiones inſtrumentum, Sanguini non aſſiſteret, parùm ille vtilitatis, aut commodi ad corporis conſeruationem, ac tutelam conferret.

Caloris munus.

Calor ſiquidèm ille eſt, qui vndique diffuſus, Humores ſuâ qualitate imbuit, ac corpus, eiuſq; partes rubicundo colore illuſtrat.

Quod, quamuis hoc purpurei coloris munus Cholerici non poſſideant: tamen à Bilis naturâ dotes alias inſignes obtinent.

Bilis munera.

Cùm enim Bilis calida ſit, & ſicca, quantum Pituita humiditate obliuioni cauſam præbet, & ſanguis frigiditate anſam deſipientiæ ſubminiſtrat, tantùm Bilis magè Ingenium acuit, & ad varias diſciplinas adipiſcendas informat.

Bilioſi ſpecies.

Bilioſi verò corpus gracile habent, cutem ſcabram, & ſtrigoſam, colorem giluum, oculos ſcintillantes, corrugatas nares, inceſſum inſtabilem, vocem denique acutam, & ſubtilem.

Itaque ex his, quæ hucuſque tractauimus, intelliget vnuſquiſque arbitramur, tales Ingenij notas habiturum, quales qualitates ipſi Humores ex ſeſe ſcaturiunt. Ac proindè, qui Pituitâ abundabunt, & Sanguine, minùs ad ſciẽtias cõſequendas idoneos fore; q. Melancholiâ, & Bile, conſpicuos omninò in omnibus Tribus Ingeniorum Differẽtijs, atque in omnibus ſcientijs futuros.

Apoſtrophe

Tribue nobis igitur Domine Deus Melancholiæ virtutes, vt de Filij tui cruciatibus, pro generis humani Redemptione in Crucis trabe perpeſis, ſemper cogitando, cùm Heraclito lachrymemur, & lachrimãdo efficiamus, vt extenſa illius brachia, noſtra ſuſpiria amplectantur; traiectum illius pectus, à noſtro peccati vulnus amputet; ſanguis ex ipſo effuſus, noſtras ſordes emundet; & perterebrati illius pedes, noſtram ſuperbiam proterant, & ex corpore, ac mente noſtrâ omnia crimina excalcitrent. Largire Domine nobis Bilem, vt abſque peccato iraſcamur, & contrà manus licentiosè extenſas, noſtras protendamus; ora blaſphema obturemus, pedeſq. ad quæque vitia conſectanda lubricos, vinciamus.

MEMBRVM OCTAVVM.

Ingenia Hominum ex Temperamentis decurrere.

Temperamentũ quid.

QVONIAM de Humoribus, Primiſq. qualitatibus,& reliquis ſupra diſſeruimus,ſequitur iam, vt de Temperamentis,quæ ex ipſis profluunt,breuiter diſcurramus. Temperamentum ſiquidem eſt ipſarum qualitatum proportio, & ad temperiem facta reductio, ex quâ multiplicia Temperamentorum genera emergunt, quorum vnum dumtaxat omnibus numeris exactè abſolutum ita exiſtit, vt in eo omnium elementorum, ac qualitatum apta coagmentatio, perfectaq. ſymmetria, abſque vllo prorſus defectu, vel exceſſu videatur. Quâ de causâ merito hoc Temperamentum ad Pondus dicitur, eo quod omnes quattuor qualitates, paribus à medio interuallis, ad æquum quaſi librarum pondus coëant. Et licet in hominum genere tale Temperamentum reperiri, Garbius in ſuâ Summâ, Tract. 2. quæſt. 5. Iſaicus cap.1. Diætarum vniuerſalium, Fernelius libro 3. Phyſiologiæ, cap.4.& Marſilius lib.2.de Generatione, quæſt.15. crediderint: fieri tamen nequit ob hominum corpora, quæ varijs partibus heterogeneis conſtant, quarum ſingulæ varias temperaturas poſtulant, vt omnes quattuor qualitates æquâ graduum portione inueniantur.

Temperamentum ad Pondus. Garbius. Iſaicus. Fernelius. Marſil. Temperamentum ad Pondus an reperiatur.

Aliud vero Temperamentum ad Iuſtitiam eſt, quod ſcilicet diſparibus qualitatum portionibus concreſcit competitq; rei (, quaſi Iuſtitiæ ritu pro naturæ diuerſitate, formâ, & operatione, hæcq. Ariſtoteli 5. Ethicorum, capite tertio, Geometrica proportio nominatur. Porrò huiuſmodi Temperamentum præcipuâ quadam excellentiâ, & dignitate inter ampliſſima naturæ dona, primis noſtri generis Parentibus, à primæuâ origine, à Deo tributũ fuit: poſt illos vero nullus mortaliũ tale adeptus eſt, præter Chriſtum

Temperamentum ad Iuſtitiam. Ariſtot. Geometrica proportio. Adam, & Eua quale temperamẽtũ habuerĩt.

ſtum Dominum, cuius corpus ex Virgineo D. MARIAE ſanguine, Spiritus ſancti opera coagmentatum fuit; quam etiam huius Temperamenti ſpeciem corpora Beatorum obtinebunt: cum ad naturalem ſtructuram, perfectionemq; mixtorum pertineat; & in æternum mortalium Parentes habuiſſent, ſi nullâ peccati labe admiſsâ, Innocentiæ ſtatum ſeruaſſent, & ex conſequenti numquàm mortui fuiſſent, ſed ſolùm ſecundùm gradum, & intenſionem, varietatem aliquam percepiſſent. Chriſti verò Domini Temperamentum, etſi præſtantiſſimum fuit: tamen, quia illius qualitates, & humores erant eiuſdem naturæ, & ſpeciei cùm noſtris, ſi viuere continuaſſet,& non violentâ à Iudæis morte fuiſſet ſublatus, tandem deficiẽte paulatim germano calore, ac domeſtico humore, in ſenium, mortemq; naturalem incurriſſet. At glorioſorum corporum Temperamentum abſque vllâ prorſus mutatione, conſeruante id Impaſſibilitatis dote, totâ æternitate, floridum, conſtanſq. permanebit. Cui verò huiuſmodi Temperamentum obtigerit, in eo maxima animi ornamenta, heroica corporis dignitas, & eximia pulchritudinis ſpecies eluceſcet, corpuſq; habebit cõcinnè, ac decenter compoſitum; caput in ſpheræ figuram efformatum; capillos caſtanearũ colore tinctos; frontem ſerenam, nulliſq; rugis impeditam; ſupercilia perfilata, at in arcus morem incurua; oculos ſpadices; colorem floridum, ac ſuauem; genas roſeo naturæ pigmento perfuſas, & deniq; totum corpus, ac omnia eius lineamenta ad miraculum vſque elaborata. Quam quidem formã, ſolus fortè generis humani ſeruator, qui ex Pſalmo 44. Specioſus forma præ filijs hominũ fuit, obtinuiſſe videtur, vt quædã Lentuli Proconſulis Iudææ Epiſtola, & Nicephorus lib.1. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite vltimo, fidem faciunt, & cũ ipſis D.Bernardus ſermone 1.de Feſto Omniũ Sanctorũ, D. Ambroſius lib.1.de Virginitate,& D.Hieronymus in Mattheũ, teſtãtur.

Quale temperamentũ habebũt corpora Sãctorum. An Adam fuerit mortalis. An Chriſtus fuerit mortalis. An Beati in cælo ſint morituri. Icon temperamenti ad Iuſtitiam. Chriſti imago. Niceph. Bernardus. Ambroſius. Hierony.

Ceterùm, Temperamentum adhuc aliud eſt ſimplex, in quo vna tantùm qualitas reliquas exſuperat, & illæ ſimul iunctæ, æqualitatẽ inter ſeſe tuentur; aliud compoſitum, in quo duæ qualitates alias duas excedunt, & vt ſimplicis; ſic iſtius quattuor claſſes, pro proportionum varietate, exiſtũt. Nam Prima eſt in quâ Humiditas, & Frigiditas dominatur, & Aquea craſis, ac Phlegmatica vocatur; Secunda, in quâ Frigiditas, & Siccitas excellit, & terrea, ac Melancholica dicitur; Tertia, in quâ Siccitas, & Frigiditas abundat, & Aërea, ac Sanguinea appellatur; Quarta, in quâ Calor, & Siccitas excedit, & Ignea, ac Cholerica denique nominatur, quam qui conſequutus fuerit, ex hiſcè notis facile deprehẽdetur. Habebit enim corpus calidũ, macilentum, gracile, muſculoſum, eiuſdemq; ſtaturam potiùs puſillam,

Tẽperamẽti diuiſio. Temperamẽtũ Phlegmaticum. Tẽperamentum Melancholicum. Tẽperamentum Sãguineum. Tẽperamentum Cholericum. Cholerici effigies.

ſillam, aut mediocrem; quàm grandem, & proceram; cutim hiſpidam, venis, arterijſq; conſpicuis intertextam, & amplis: pulſum velocem, & inceſſum; celerem linguam, & denique capillum aut nigrum, aut flauum, & intortum, qui ſero caneſcet, & tempeſtiuè defluet. Sanguinea verò Complexio ex his argumentis innoteſcet, quæ illum rubicundùm, maximè in virenti ætate reddet; poſteà verò decreſcente æuo, & ſanguine magis frigeſcente, ſubnigro colore, & albo aſperget; cutim flaccidam, pauciſq; pillis obſitam, ijſq. ſubflauis, impertietur, & demùm ad ſimplicitatem componet. Melancholici autem ex hiſcè indicijs cognoſcentur, quòd illi corpore macilento, arido, glabroq; apparebunt, vnguibus recuruis exiſtent, colore pallido, liuidoq; deformabuntur; crinibus raris, ac ſenſim fluentibus flaueſcent; inceſſu tardo, & ex grauitate compoſito vtentur; vultu fere ſemper demiſſo incedent, & oculis conſtantibus intuebuntur. Denique, qui quartæ coniugationi ſubiecti erunt, hi corpus obeſum, & adipe vndique conſtipatum obtinebunt, & ſtaturam potiùs largam, quàm longam, cutim laxam, candidam, atque læuem, & capillos Lini colore imbutos, quiq. breui caneſcent, acquirent. Quòd, etſi verum ſit: hæ qualitatum tamen mixturæ, ſolent eſſe ſecundùm gradum primum, principemq; magis intenſæ, à quo hæ combinationes potiſſimùm nomen, ac prædominium ſortiuntur.

Sanguinei figura.

Melancholici vultus.

Phlegmatici deſcriptio

Quæ, cùm ita ſint, credimus perſpicuum cuique eſſe, quot ſint Temperamentorum genera, ac qui Calidam, Siccamq; qualitatem acquiſiuerit, hunc Phantaſiâ; qui frigidam, ſiccamq; Diſcurſu; qui denique ſiccam, frigidamq;, Memoria valiturum. Quartam verò compoſitionem veluti Ingenijs minimè appoſitàm conſultò hîc præterimus, & declaramus nos de Cerebri dumtaxat temperie, hæc intelligi ſolummodo debere.

Potentiæ ternæ quibus qualitatibus ſtipentur.

Ceterùm, anni quoque circuitus, temporiſq. circumactio, ad Temperamenta, vel conſtituenda, vel cognoſcenda, plurimùm conferunt. Nam Autumnus, cui Libra, Scorpius, & Sagittarius dominantur, ex Aeſtatis vicinijs ex vnâ, ſiccus, & ex Hiemis ingruentis ex alterâ parte frigidus exiſtit, & Menti adiuuandæ idoneus, ſcilicet ob phantaſmatũ purgatorũ præſentiam Intellectui ſeſe exhibentiũ. Hiems, cui præeſt Capricornus, Aquarius, & Piſces, humida, & frigida eſt, & ex conſequutione pro Ingenio minimè habilis. Ver, cui Aries, Taurus, & Gemini præſident, ex confinio Hiemis frigidum, & Aeſtatis approximãtis, ſiccũ euadit, & Memoriæ admodùm prodeſt. Vltimò, Aeſtas, cui Cancer, Leo, & Virgo incumbit, calida, & ſicca prodit, & Phantaſiæ eſt emolumẽto: quamquam illud animaduer-

Tpis varietas variat tẽperamentum.

Autumni tẽperies.

Hiemis conſtitutio.

Veris qualita.

Aeſtatis cõplexio.

uertendum ſit extrema cuiuſcumque partis anni, cùm vicinâ conſtitutione aliquo modo miſceri, & ſolùm Medium ſincerum Temperamentum conſtituere.

Vbi ſincerũ Temperamentum.

Pythagoras porrò non inſcitè has quadripartitas anni varietates hominum ætatibus accommodauit apud Ouidium lib. 15. Metamorphoſeos.

Pythagoras Ouidius.

Hominum ætatis cùm anno comparatio.

Quid non in ſpecies ſecedere quattuor annum
Aſpicis, ætatis peragentem imitamina noſtræ?
Nam tener, & lactens, Pueriq. ſimillimus æuo
Vere nouo eſt tunc herba virens, & roboris expers
Tranſit in Aeſtatem, poſt Ver robuſtior annus,
Fitq. valens Iuuenis: neque enim robuſtior ætas
Vlla nec vberior, neque magis ardeat, vlla eſt.
Excipit Autumnus poſito feruore iuuentæ
Maturus, mitiſq. inter iuuenemq. ſenemq.
Temperie medius, ſparſus quoque tempora canis.
Indè ſenilis Hiems tremulo venit horrida paſſu,
Aut ſpoliata ſuos, aut quos habet alba capillos.

In ætatibus ſiquidem, ac certis annorum ſpacijs Temperamenti mutationes incidere conſueuêre; cùm ætas, quæ eſt vitæ velox curriculum, atque caſus ab infantiâ ad vltimam vſque ſenectutem humani corporis conſtitutionem multifariàm vertat, & tandem etiam euertat. Equidem Infantia vſque ad annum ſeptimum ad ſummum progreditur, & humiditate abundat, ac proindè Diſcurſu deſtituitur; Pueritia vſque ad annum decimum quintum circiter producitur, & humiditate etiam cùm aliquâ caliditate imbuitur, & idcircò aliquem Rationis radium ex ſeſe effundit; Adoleſcentia vſque ad annum vigeſimum quintum protrahitur, & caliditate, & humiditate ſcatet, ac ideò maius prudentię lumen emittit; Virilitas vſque ad quadrageſimũ quintum protrahitur, & caliditate, & ſiccitate gaudet, & per conſequens excellentiùs mens ſuas obit functiones; Senectus vſque ad ſexageſimum quintum extenditur, & frigiditate, ac ſiccitate conſtat, & exindè tàm amplum, lucidumq; Rationis ſplendorem in hominum cœtum iaculatur. Vndè fit, vt prima ætas ad recipiendas rerum ſpecies ſit inualida; altera facilis ſed ad conſeruandum inefficax; tertia ad vtrumque magis apta; quarta ad Phantaſiæ operationes excellens; quinta ad ratiocinandum admirabilis conſpiciatur, quæ licet proximus ſit ad mortem aditus: tamen ob qualitatum ſtatum, eſt penè diuinum omnis Ingenij promptuarium.

Quid ſit ætas

Infantia.

Pueritia.

Adoleſcẽtia

Virilitas.

Senectus.

Aetatum diſcrimina.

Qđ reliquũ eſt, Aſtrologi etiàm apud Proclũ libro de Animâ, & dęmone Planetam vnum ſingulis ætatibus ſuo influxu præeſſe com-

Proclus.

Planetæ preſunt ætatib. Luna. Mercurius Venus. Sol. Mars. Iupiter. Saturnus.

mentiti ſunt. Atque hinc aiunt Lunam blando quodam officio Infantiam permulcere, & vberi humore fouere; Mercurium ſuo afflatu Pueritiam ad diſciplinas promouere; Venerem ad luxum, & laſciuiam inclinare; Solem ad honoris faſtigia Iuuentutem euehere; Martem ad pugnandi ſtudium Virilitatem excitare; Iouem grauitate, & ſapientiâ Senilem ætatem decorare, & vltimò Saturnum impertiri moroſitatem, & imperare, vt bonorum, malorumue operum ſarcinas quiſquis colligat, & cogitet breui emigrandum. Quocircà ijdem commenti ſunt eos, qui ſub Saturno naſcuntur, vtpotè frigido atque ſicco. Intellectu pollere, ac ideò octauo menſe natos in vitâ perſiſtere haud poſſe; quoniam, vt primo; ſic octauo menſi dominatur ille qui ſecùm, ob has qualitates, ſenium immaturè adfert, & interitum.

Cur octauo menſe nati non viuant.

Apoſtrophe

Si quandò igitur Domine ad has qualitates, vel naturâ, vel ætatis ratione, vel annorum decurſu deueniendum ſit, obſecramus, vt mentes noſtras, ac voluntates in te erigas, penes quem omnia conſiſtunt, nè, cùm Saturnus, Dæmon ſuâ falce acceſſerit ad peccatorum meſſem deſalcandam, ex improuiſo nos adoriatur, & in ſuum Inferni horreum tranſportet, quin potiùs largire, ad cuitandam illam falcem, vt aliam nos ipſi ad ſuperflua reſecanda, ad corpus domandum, ad malos mores corrigendos ſponte perſtringamus.

MEMBRVM NONVM.

Ingenia Hominum ex Progenitorum natura indagare.

Fortes creantur fortibus, & bonis
Eſt in iuuencis, eſt in equis Patrum
Virtus, nec imbellem, feroces
Progenerant Aquilæ, Columbam.

VERE Horatius lib. 4. Carminum cecinit. Deus ſiquidem ſapientiſſimus Mundi huius Opifex, poſtquam diuino artificio omnia ſolus cõdidit, & ornauit, primum quoque mortalium parentem in hac rerum vniuerſitate, veluti dominum produxit, illiq. ne ſolitariam vitam ageret, mulierem ſociam adiunxit, & pariter diuino munere vtrique indulſit, vt ex legitimo toro ſobolem ad genus hominum in illis mundi initijs propagandum, ſuſciperent. Ex quo factum eſt, vt iam totus terrarum Orbis hominibus vndiq. exornetur, qui ab illis, naturæ Ingenio procreati ſunt, qui nullo Continentiæ dono, aut Religionis modo detinentur. Quorum liberi, ſiue ex vago concubitu, & damnato; ſiuè ex permiſſo, & geniali editi, magnam ſolent, & corporis, & Ingenij habitudinem à parentibus, quodam hereditario quaſi iure ſecum deferre, vt etiam Plato in Oratione Funebri, & Ariſtoteles libro 1. Politicorum, capite 4. & libro 1. Rhetor. capite 9. cenſuit. Igitur, cum de hominum temperaturis ſupra egerimus, operæpretium nunc exiſtimamus de Parentum naturâ ſub breuitate, quædam in medium proferre, ex quâ poſtmodum filiorum Ingenia ex conſequutione quadã facilius deprehendi poſſint.

Horatius.

Hominum propagatio.

Plato. Ariſtot.

Ex quo ſemine ꝓdeat mas: ex quo femina.
Nulla femina calida, nullus vir frigidus.
Mulier barbata.
Anna Maria.
Feminarū varietas.
Vocis qualitas.
Corporis habitudo.
Coloris diſcrimen.
Capillorum diuerſitas.

Enim verò in comperto eſſe videtur, ex frigido, atque humido ſemine; Femellam; & ex calido, atque ſicco, Puellum naſci ſolere, & vix in humanâ ſpecie hominem reperiri, qui mulieris reſpectu, frigidus; & femina, quæ viri comparatione, calida dici poſſit. Vndè fit, vt nulli mulieri barba ſuccreſcat, niſi penè monſtrum ſit, quale nos in Aulâ Sereniſſimæ Principis ANNAE MARIAE vidimus. Erat omnibus partibus, ac moribus femina, colore rubicundo perfuſa, capillo nigro prædita, cuius à temporibus vſque ad guttur ſpiſſâ, & prolixâ barbâ genæ vndique veſtiebantur. Verùm non omnes feminæ iiſdem qualitatum gradibus continentur. Nàm, eæ, quæ Ingenio acri pollent, frigidæ, & humidæ in primo gradu exiſtent; quæ valdè ſimplices, & inſulſæ, in tertio; & quæ ex vtroque extremo participabunt, in ſecundo ſubſiſtent. Pari ratione mulieres illæ quarum vox eſt virilis, & valida, primum illarum qualitatum gradum capeſſent; quarum delicata, ſecundum; & quarum exilis, ac tenuis, in tertio conſiſtent. Quòd ſi his etiàm corpus pinguedine turgidum obtigerit, tertium frigiditatis, & humiditatis gradum oſtendent, & quò longiùs ab hoc corporis habitu ad graciliorem procurrent, eò magis ad inferiores gradus deſcendent. Neque verò omittendus eſt faciei, & corporis totius color, qui ſi candidus conſpicietur, frigidi, ac humidi humoris copiam arguet; ſi ſubniger, primum illorum gradum prodent; ſi roſeus ex niueo, ac purpureo æquali lance permixtus, ſecundum gradum monſtrabit, feminamq. pulcherrimam conſtituet. Ceterùm ex capillitio quoque facilè poterint harum qualitatum gradus diſcriminari. Eæ namque mulieres, quibus longæ, & copioſæ capillorum comæ, piliq. in mento enaſcuntur, in primo humiditatis, ac frigiditatis gradu verſantur; quibus pauciſſimi exoriuntur, in tertio conſtitutæ ſunt, & demùm quæ in ſecundo ſunt poſitæ, paucis pilis, iiſq; colore citrino tinctis, exornantur, quandoquidèm capillamentum caloris miniſterio extruditur, quod dein eius intenſionem, aut remiſſionem in humano corpore clariſſimis hiſcè notis manifeſtat.

De Viris.
Gradus qualitatum.
Vocis qualitas.
Carnis differentia.

Quod reliquum eſt, quibus etiàm qualitatum gradibus imbuti ſint Viri haud difficilè deprehendi poteſt. Siquidèm, qui variâ, ac inſigni Imaginatione valebunt, hi tertio Caliditatis, & Siccitatis gradu erunt præditi, & ſi pauliſper ab illo deflectent, ſignum erit Calori Humiditatē comitem aſſiſtere. Qui verò vocem craſſam, atque aſperam obtinebunt, hi tertium caliditatis, ac ſiccitatis gradum acquirent; ſed ſi ſonorâ, ac grata voce erunt dotati, tunc etiàm erit indicium calori humiditatem aduentaſſe. Ità quoque qui carnem delicatam, atque læuem habebunt, ſimiliter aliquâ humiditate ſcatebunt: contrà verò, macilenti, & quibus caro eſt duriuſcu-

la,

Cutis colores.
Pilorum colores.
Galenus.

la, venis, neruiſq. patentibus diſtenta, ac ſtrigoſa, in tertio caliditatis, ſiccitatiſq. gradu morabuntur. Ex cutis pariter colore, in quoto quis caliditatis, ac ſiccitatis gradu collocatus ſit, cognoſcitur. Quoniam, qui colore obſcuro imbuti ſunt, hi in tertio caliditatis, & ſiccitatis gradu exiſtunt; qui autem candido, & rubicundo ſimul ſunt perliti, ab illius gradus intenſione nonnihil recedunt, oſtenduntq. humiditatem etiam aliquod dominium inibi obtinere. Nec à cutis colore, pilorum color diſſentit, qui, ſi admodùm niger, craſſus, & durus eſt, denotat tertium gradum caliditatis, & ſiccitatis; at, ſi ab hoc ad caſtaneæ tincturam vergat, & mollis exiſtat, index eſt ſiccitati humiditatem admixtam eſſe, & huiuſmodi homines calidioribus, ſiccioribuſq. ſolent eſſe pulchriores. Denique qui cis, vel citrà medij limites progreditur, eius gradus naturam, ac nomen, cui magis vicinus eſt, ſortitur, & ab illo meritò denominatur, vt Galen. lib. 1. Artis Medicæ, fateri videtur.

Connubij finis.
Hippocr.
Quales debeat nubere.
A Deo petēda fecunditas.
Illegitimus cōcubitus arcendus.
Natorū ſimilitudo.
Maris procreatio.
Feminæ ꝓcreatio.
Lactant.
Vir feminæ moribus.

Quibus ita diſputatis, cùm connubij finis, ſit recta liberorum procreatio, ſummè intereſt Parentum temperaturas habere perſpectas. Etenim ſapienter Hippocrates libro 1. de Naturâ humanâ, Commentar. 11. Niſi calidum frigido, & ſiccum humido, modo, & æquabilitate reſpondeat, nihil generari, aſſeruit. Ac, ſi palàm dixiſſet viri ſemen contrarijs qualitatibus cùm mulieris ſemine pugnare debere, & ſi vtriuſque coniugis, iiſdem qualitatibus præditum exiſtat, nihil inde pronaſci. Quocirca, viri, ac mulieres, quæ in pari gradu, & per conſequens in diſpari qualitate, vt diximus, exiſtunt, tutò inuicem nubere poſſunt, qui hoc modo filios ſibi ſimiles, & vtriuſque parentis temperamenti participes, procreabunt. Et licet iſtarum rerum ſucceſſus è naturæ theſauro ſæpè accipiatur: nihilominùs nonnumquàm contingit, vt etiam benè conſtitutis facultatibus naturalibus, homo ſterileſcat, nullâq; prole recreetur. Idcircò à Deo bonorum omnium largitore fecunditatis ſubſidia petenda ſunt, omniſq. illegitimus concubitus procul arcendus. Quo facto, Deus benignè permittet naturam ſuo officio probè deſungi. Hinc porrò, volunt fermè omnes prolem alteri coniugum aſſimilaturam, cui ſemen affluentiùs profluxerit. Quòd ſi vterque pari menſurâ contulerit, ex vnâ parte matrem, ex alterâ patrem, relaturam. Si verò ſemen in dexterum vteri ſinum iaculatum fuerit, atque è dextero teſte emanauerit, marem, caloris ratione, futurum; ſed è læuis locis, & contrariâ qualitate, femellam naſcituram. Lactantius certè, libro de Opificio hominis, aſtruit ex viri ſemine, etiàm in partem læuam vteri immiſſo, marem procreari: at ta-

lem,

lem, vt feminam, formâ venuſtâ, voce gracili, mento glabro, animo denique minùs virili, repræſentet; cùm in eâ parte, quæ feminis procreandis deſtinata eſt, conceptus hic elaboretur. Quod ſi mulieris ſemen in dexteram partem deciderit, feminam quidem concipi affirmat, ſed quia in alieno domicilio cubat, vultum hiſpidum, vocem robuſtam, colorem fuſcum, animumq. virilem accepturam.

Femina vir moribus.
Imaginationis vis.
Vndè natis ſimilitudo.

Verùm, plerũq; etiàm ſolet tacita mulieris Imaginatio, hauſtęq. ſub ipſo conceptu imagines, & ſubito oborta cuiuſque rei cogitatio, varias formas, variaſq. effigies infanti inducere. Vndè alij auorum, alij parentum, alij etiam cognatorum imagines oſtendunt, quòd reliquis animãtibus natura denegauit ob Ingenij tarditatem, & cogitationis huiuſmodi carentiam, quæ in ſuo genere ſibi ſimiles ſemper perſiſtere patiuntur.

Qui filij ingenio ſimiles parentib.
Admonitio.

Quòd verò ad filiorum Ingenia attinet, ij ſunt pari propemodum conditione cùm Progenitoribus, eàmdemq. cùm ijs naturam ſortiuntur, quibus omnis ſpiritus vitalis, ac cogitationis vis cùm ſeminis facultate eſt infuſa. Quare ſedulò vtrique parenti elaborandũ, vt ita affectibus moderetur, ita vitæ curſum inſtituat, ita victus rationem ineat, ne, vel ſibi quidquàm incommodi, vel ſuis liberis aliquod vitium inferat. Cùm enim ſemen ex ſingulis corporis partibus defluat, omniumq; membrorum conſtitutiones complectatur, fit, vt quæ vitia illi parti inhæſerint, ea hereditario iure proles conſequatur.

An ſemẽ ſit ex omnibus partibus deciduum

Originale peccatum.

Neque verò hoc ſolum, ſed ſæpè etiam liberi parentum culpas, & ignominiæ notas imbibũt. Sic nobis Originis peccatum, Adamus omnium mortalium Parẽs inuexit, atque ex hoc traduce vitiata eſt humana natura, & hæc labes in omnem poſteritatem eſt diffuſa; ſic turpiſſimis Clericorum filijs, ex fędo concubitu prognatis, dedecus meritò impingitur, & à Sacris Canonibus cap. propoſuiſti, diſt. 82. & à Sacro Concilio Tridentino ſeſſ. 25. cap. 15. ab omni Eccleſiaſtico Officio, & Beneficio, quod flagitioſus parẽs poſſidebat, arcentur; ſic Maieſtatis læſæ criminoſorum liberis, etiam ante delictum procreatis, probrum nocet, vt Gigas tract. de Crim. læſæ Maieſt. folio 114. quæſt. 5. & Claudius in l. ſi quis id quod, num. 14. ff. de iur. omn. iud. fateri videntur. Ceterum, vbi humana natura, eiuſq. partes generando homini deſtinatæ, ita conſtitutæ ſunt, vt nihil in ijs, vel quæ ad conceptionem, vel quæ ad geſtationem prolis ſpectant, poſſit deſiderari, ſpecioſa quæque producit, & ſui generis ſimillima.

Spurij.
Crimen læſæ Maieſt.
Gigas.
Claudius.
Simile ſimile ſibi generat.

Vnde monſtra.

Cum verò vitium aliquod ſubeſt, & confuſa ſunt, ac corrupta ſemina, & conuoluta generandi principia, prodigioſos partus efformare

mare

mari neceſſe eſt. Atque hinc Hermaphroditi prodeunt, cum ſemen neutri parti aſſociatur, ſed in mediâ vteri caueâ fluctuat, & modo ex dextri, modo ex ſiniſtri lateris contactu formam, vireſq. capeſſit. Narratum fuit nobis ab amico quodam ſe vidiſſe Androgynum, cuius caput erat galeâ, ſiue rubicundâ membranâ obductum. De hoc tegmine aniculæ plurima nugantur, & ſtatuunt, ſi nigricante ſit colore, multa infantibus ſiniſtra impendere; ſi rubicundo, ad grandia euaſuros, & quæque facili negocio obtenturos. Hæc porrò ſuperſtitioſa, aniliſq. opinio, etiam apud veteres in pretio erat, vt Aelius Lampridius in vita Antonini Diadumeni, teſtatus eſt. Verum tria ſunt inuolucra, quibus humanus fetus in materni vteri conceptaculis obtegitur, quæque varijs coloribus imbuuntur, pro variâ circumfuſorum humorum qualitate, qui in vtero innatant. Mira profecto ex vteri tenebris in hanc Mundi lucem prodeunt portenta, quæ, cum ab ordinario naturæ curſu, & rectâ ſecundum ſpeciem diſpoſitione, peregrinantur, infinitam Dei omnipotentis benignitatem, & ſapientiam oſtendunt. Hiſcè enim mediantibus clarius Mundi decor, & elegantia cognoſcitur, vt D. Auguſtinus, lib. 16. de Ciuit. Dei, cap. 8. ſcriptum reliquit. Oppoſita ſiquidem iuxtà ſe poſita magis eluceſcũt, & atræ alicuius imagines vmbræ, reliquorum colorum eminentem pulchritudinem indigitant, magiſq. venuſtam, elaboratamq. figuram demonſtrant.

Hermaphroditi.
Androgyn. galeatus.
Superſtitio.
Lamprid. Diadumen.
Vnde varietas colorum inuolucrib.
Quid ſit mõſtrum.
Axioma.

Porrò quot modis Monſtrum fieri contingat, quæq. illorum cauſæ ſint, cum Ariſtoteles libro 4. de Generat. Animal. capite 4. & 8. Galenus in hiſtoriâ Philoſophicâ, capite 113. Ambroſius Pareus libro 4. de Monſtris, & Prodigijs, Boemus libro 2. de Moribus gentium, & Picus Mirandulanus libro 1. Exam. capite 6. copioſe diſſerant, nos conſulto præterimus. Monſtra vero varia procreantur, inter quæ infimum locum obtinent Pygmei, & ſupremum Gigantes. Inter hos autem varij varie deformes ſunt, & prodigioſi. Nam refert Diuus Auguſtinus libro 16. de Ciuitate Dei, capite 8. & Plinius libro 7. capite 2. quoſdam reperiri, quibus ita ingens pes ſit, vt illius magnitudine circumcirca vmbram ſibi efficiãt, & ſe hac ratione à Solis æſtu protegant, ideoq. Sciopodas appellari. Alios recenſet Boemus libro 2. de Moribus Gentium, capite 8. ita eſſe inſigniter auritos, vt illorum aures ad terram vſque pertingant, & in alterutram, quaſi lectiſternia, decumbant. Prodidit quoque Ariſtoteles libro 4. de Generat. Anim. capite 3. & Plinius libro 7. capite 4. Arimaſpos, quoddam genus hominum eſſe, cui vnicus dumtaxat oculus in fronte inſit; & aliud, quod ſine ceruice oculos in humeris habeat; aliudq. demum, quod caninis capitibus, pro voce latratum emittat.

Ariſtot.
Galenus.
Ambroſ. Pareus.
Boemus.
Picus.
Pygmei.
Gigantes.
Auguſt.
Plinius.
Sciopoda.
Auriti.
Ariſtot.
Plinius.
Arimaſpi.
Monoculi
Humeroculi.

Eheu

Apoſtrophe. Eheu nos ſumus rabidi canes, nos teterrima vitiorum monſtra; qui Deo, Diuiſq. pro hymnis, & laudum encomijs, raucos, caninoſq. ſcommatum, blaſphemiarumq. vlulatus emittimus; nos non canino rictu, ſed humano ore exornati; Caninos tamen inuidiæ latratus fundimus; nos verſipelles, nos flagitioſi canis adulationem imitamur, & ad peccatorum vomitus, & ſorbilla, vt canes, denuo reuertimur. At Chriſte miſericors, recordare, quod tui canes ſumus, non à te quidem ſic facti, ſed à Dæmone, & carnis noſtræ illecebris ſic effecti. Ne igitur monſtroſi maneamus, & manendo pereamus, dele Clementiſſime Pater, quod tuum non eſt, vt non pereat, quod tuum eſt.

MEM-

MEMBRVM DECIMVM.

Ingenia Hominum ex Regionum ſitu penetrare.

QVAM varia, atque multiplex ſoli, terræq. natura, ac conditio inuenitur, quibus in locis parentes filios ſuos progenerant; tam difformia propemodum, atque diuerſa eorum Ingenia reperiuntur. Quod, cum ſecum Hippocrates perpenderet in Epiſtolis, præcepit Cratenæ montanas herbas, altiſq. tumulis enatas, potius colligendas, quam aquaticas, humiliq. loco procreatas, quod harum virtus magis efficax, atque proba exiſtat. Vnde etiam Plutarchus in Apophtegmatis, & Herodotus in Calliope, teſtantur, Perſas cupientes pro montanâ, & aſperâ, planam, mollemq. regionem occupare, Cyrum non permiſiſſe, quod diceret, vt plantarum ſemina; ſic hominum corpora, moreſq. regionibus ſimiles fieri. Etenim ferunt in Perſide lethalem naſci arborem, cuius poma illico veſcentes interimant; ideoq; illis tantum in ſupplicijs vſum fuiſſe: tamen in Aegyptum, ac alio tranſlatâ Perſianam exuiſſe perfidiam, & ſalubrem euaſiſſe, de quâ ſic Columella.

Hippocr. *Plutar.* *Herod.* *Cyrus.* *Perſicus.* *Columella.*

Stipantur calathi pomis, quæ barbara Perſis
Miſerat, vt fama eſt patrijs armata venenis:
At nunc expoſiti paruo diſcrimine lethi,
Ambroſios præbent ſuccos oblita nocendi.

Et cum opidum Iſnue à Zamâ Afrorum vrbe paſſibus mille viginti diſtet, & vbique Africa ſerpentum aceruis ſcateat: in illo tamen loco nullus naſcitur, & ſi illatus fuerit, ſtatim emoritur, terramq. il-

Vbi ſerpentes moriantur.

lam

Aqua lapideſens. Cardanus. Signũ quod ſit lapis, & ferrum. Scaliger. Folia quæ vertũtur in piſces. Folia, quæ vertũtur in aues. Aqua frigida feruens. Mare ampullatum. Cur ſub Zona torrida maxima ſĩt flumina. Callimach. Cur ex Nilo, & Anauro nulla aura. Ludit. Maris æſtus. Maris malacia. Mare Liguſticum. Adriaticũ. Vnde frequens æſtus. Vnde rarus æſtus. Cur mare ſegnius alibi, alibi celeriꝰ moueatur. Vnde curſus ĩcitatior uel tardior.

lam alio deportatam idem efficere teſtantur. Inuenitur quoque in Hieropoli opido trans Mæandrum fluuium aqua, quæ in tophum ita lapideſcit, vt ex eâ integra ſepta exſtruantur. Nec minoris conſiderationis eſt, quod Cardanus libro 1. de Varietate, cap. 7. fabuloſè, vt remur, recenſet in Hiberniâ lacum eſſe, in quem ſi quis lignum proijciat, extemplo in lapidem tranſeat, & anni ſpacio in ferrum ſeſe conuertat. Certè Scaliger quoque Exercitatione 59. refert eſſe quaſdam Iuuernæ fluuio arbores imminentes, quarum frondes, ſi in illum deciderint, mox in piſces transformari; ſi in terram, in volucres tranſmutari. Qui volet, credat. Non enim hæc ſunt illius generis, quæ phyſicâ ratione fulciuntur, vt de aquâ illâ apud Culmam, quæ, cum ſit frigidiſſima: nihilominus tamen maximè feruere videtur, ob turgidos ſcilicet flatus illi permixtos ex aliquo ſpecu ſubterraneo erumpentes. Apud litus Baſcum quoque eâdem de causâ, Mare ſine vllis ventis ita ampullatur, vt ripam ipſam iam, iam obruere velle videatur. Huius argumenti poteſt etiam illud eſſe, vndè eueniat, quod ſub Zonâ Torridâ, & in calidiſſimâ, ac ſicciſſimâ regione, maxima flumina naſcantur; nimirum ob Solis radios, qui vapores ex ampliſſimis terrarum ſpacijs, lociſq. paluſtribus attrahendo, noctu in rorẽ cõuertit, & illas planicies humenti humore perfundit, & irrigat. Qđ ad hoc præſtandũ, maximè illud concurrit quoque, qđ ex æquo penè in illis prouincijs nocti cũ die diuiſũ imperium ſit, ex quo fit, vt nox vda euadat, & humore pleniſſima. Huic affine eſt, quod tradunt ex Nilo, & Anauro ſub Parrhaſio Arcadiæ monte apud Callimachũ, nullas auras in ſublime deferri. Qđ ſi ita eſt, id ex aquæ vel nimiâ craſſitie, vel tenuitate procedit, quarũ altera impedimẽto eſt, ne exhalẽt; altera exhalãdo, ne corpus cõcipiant, & intuẽtibus appareãt.

Quoniam vero de aquis mentionem fecimus, nobis aquarum maxima merito ſubiraſceretur, ſi illam tacitè præteriremus. Porrò hæc non ad Solem intumeſcit, non æſtuat, ſed Lunæ curſum ſequitur, vt obſeruatum eſt, in cuius Quadris malacia eſt, in Plenilunijs turgida vndarum volumina. Ceterum, nullus fere æſtus in mari Liguſtico apparet, ſed in Adriatico conſpicuus. Cuius rei cauſam, cum inueſtigaremus, ni noſtra nos fallat opinio, reperimus eſſe litora magis, minuſue ab inuicem diſſita, ad quorũ impulſus Mare repellitur, & fluctus fluctibus miſcere cogitur. Vbi autem Mare ſpacioſum eſt, nullusq. obex illi in anguſto obtruditur, in libero quaſi cãpo quietè, & abſque fremitu ſpaciatur, ac in eodem pene ſtatu perſeuerat. Quod autem Mare hîc ſenis horis, ad Ginegam Aethiopiæ quaternis moueatur, ex eo prouenit, quod, cum Luna non eodem ſemper loco oriatur, hanc curſus varietatem producat. Curſus hic porro ſegnior, ac incitatior alijs, atque alijs locis eſſe ſolet, ꝓ fundi maritimi rõne, qui vbi procliuior eſt, p̃ceps agitur; vbi tumidior, tardius ad ſublimia conſcen-

An mare creatum ſit ſalſum, vel dulce. Rupertus refellitur. Cardanus. Arbor admirabilis. Dion. Specus horrendum. Ludit. Virgilius.

conſcendit Mare, ac ſeipſum frangit, & deſpumat. Quod reliquum eſt, credimus id ſuæ creationis initio potiùs ſalſum, quàm dulce fuiſſe, contrà popelli inueteratam, ac Peripateticorum fermè omnium ſententiam, aſſerentium propter tenuium partium ablationem, illud ſalſedinem accepiſſe. Nam, ſi hoc verum foret, idem de Stagnis ingentibus, ac Lacubus dicendum eſſet, quæ omnia ex ſolari attractu ſubtilium partium, ſalſa extarent. At, cùm hæc ſalſedinis inexpertia ſint, & experiamur hanc qualitatem Deum etiam alijs entibus indidiſſe, & ſimiliter dulcedinem Saccharo, amarorem Abſinthio, Acetoſæ acrimoniam tribuiſſe, fatendum neceſſe eſt mare itidem in illis Mundi primordijs, Salſedine, tamquàm qualitate illi propriâ, imbuiſſe. Nec decet quemquam aſtruere aquam Marinam putrefactam eſſe; cùm hoc, nec colore, nec odore, nec ſapore, nec vllo alio ſenſu percipiatur, nec diuinæ Omnipotentis ſapientię conſonum eſt, id putrefactum condidiſſe, aut labente æuo, ſalſedinem ex putrefactione acquiſiuiſſe. Non tamen Ruperto Abbati ſubſcribimus, lib. 2. de Trinitate, cap. 24. & 29. aſſerenti omnes aquas ſuaptè naturâ ſalſas, & dulcedinem ſolùm ex Paradiſiacâ tellure, quam tranſeunt, adipiſci.

Et licet hoc ità à Deo factum, & perfectum ſit: non tamen ideò aſſerendum eſt diuinum Numen potus vſum hominibus abſtuliſſe. Siquidem non deſunt fontes irrigui, & ampliſſima flumina, quibus homines vbique locorum ſitim extinguere queunt. Immò verò teſtatur Cardanus lib. 6. de Varietate, cap. 22. eſſe in inſulâ Ferri, vnâ ex Fortunatis Arborem quamdam circà quam ſingulis diebus, horis antelucanis ingens nebula ſpiſſetur, quæ in aquamq; mox conuerſa, non modò hominibus, ſed, & vniuerſis beſtiarum gregibus abundè ſufficiat. Ità enim ſummus rerum Opifex hominibus prouidit, vt vbi nullum flumen, nulla ſcaturigo extet; ibi voluerit tamen diuinitùs alio modo hominum neceſſitati ſuccurrere. Proximè ad hoc accedit Barathrũ illud Hieropolis Syriæ, de quo Dion in Traiani vitâ, ſcribit eſſe tã tetri, ac lethalis odoris, vt, cùm omnes animantes, quæ illius halitũ hauriunt, interimat: ſolos tamen Eunuchos illius maleficij immunes eſſe permittat. O inſigne Priuilegium! Aduolate eò quotquot eſtis.

Verùm enim verò, ex his, quæ diſſeruimus arbitramur omnes intelligere, quãta ſit cuiuſque telluris, regioniſq. diuerſitas, & cuique ſuum ità ſibi peculiare, vt ſingulæ prouinciæ aliquid proprij decerpſerint, nec omnes omnia tulerint, vt verè Virgilius lib. 1. Georgicorum cantauerit.

Nec verò terræ ferre omnes omnia poſſunt:
Fluminibus Salices, craſſiq; paludibus Alni
Naſcuntur ſteriles ſaxoſis montibus Orni:

Littora Myrtetis lætiſſima: denique apertos
Bacchus amat colles, Aquilonem, & frigora Taxi.
Diuiſæ arboribus patriæ, ſola India nigrum
Fert Ebenum, ſolis eſt Thurea virga Sabæis.

Ità planè eodem modo de hominum Ingenijs iudicandum eſt, quo-
rum tanta in eâdem etiam vrbe, domoq. diſſimilitudo conſpicitur, vt
niſi res ordinaria eſſet, atque frequens, pro miraculo quodam habere-
tur. Vt autem Ingenia præclara euadant, maximè intereſt callere,
Aqua ſalubris. quo in loco quis degat, quibuſuè aquis vtatur. Nam ſalubris cenſetur
aqua illa, quæ leuis, pellucida, & ſaporum, odorumq. expers exiſtit,
nullamq. terrenam, peregrinamq. admixtionem, quæ illam deterio-
rem redderet, admittit. Refert verò Athanæus aquas pari pondere,
Athanæus. *Plinius.* ſed diſpari bonitate inueniri. Vndè Plinius ex hiſcè duabus eam me-
Quæ aqua melior. liorem eſſe teſtatur, quæ alterâ celeriùs calefit, & frigeſcit. Ceterùm,
bona aqua illa cenſetur quoque, quæ per ſolum purum, tophoſq. de-
currit, cuiuſq. fons ad Orientem Solem erumpit, qui benefico af-
Aqua paluſtris, & lacuſtris. flatu latices modicè excoquat. Sed aquæ Paluſtres, & Lacuſtres ideò
damnantur meritò, quòd ipſas Solis radij permeent, relictiſq. craſ-
ſioribus partibus, ſubtiliores eximant, & per conſequens ingratũ odo-
rem, ſaporemq. inducant. Huius fermè generis ſunt Niuales, & Gla-
Aqua niualis, & Glacialis. ciales, quia, cùm nix gignitur, & glacies concreſcit, neceſſariò, quòd
tenue eſt, exprimitur, & quod craſſum relinquitur. Pluuiales etiam
Aqua pluuialis. aquæ illæ, quæ æſtiuo tempore magnâ ventorum procellâ, & toni-
truum impetu decidunt, cùm exhalationes habeant raptim collectas,
minimè probantur; at quæ cælo ſilente defluunt, magis commendan
Aqua ciſternalis. tur. Sic quoque Ciſternarum, quibus grandiuſcula arena, vel glarea
ſubſternitur: aliarum autem non ità, quia, cum hiſcè careant, & Sol
eò non penetret, incoctæ ſunt; & cum perpetuò quieſcant, nec eas li-
berior aura ventilet, nonnihil putreſcere, & beſtiolas quaſdam proge-
Aqua fontana. nerare ſolent. Idcircò aqua Fontana, vt diximus reliquis omnibus
anteit, præſtatq. tum puteali, quod ſemper moueatur, & ſuâ ſpontè è
terræ cauernis ſcaturiat; tum fluuiatili, quòd non craſſeſcit exhalatio
nibus, nec diſſimilium aquarum concurſu miſceatur, nec tot herba-
rum, ſtirpiumq. radices, ac folia lauet, nec, vt illa, ſordes iniectas deue-
Hippocrates. hat. Atque hinc meritò Hippocrates librò de Aëre, Locis, & Aquis
aſſeruit, maximi eſſe momenti aquarum vires, ac qualitates di-
gnoſcere.

Porrò his, cuiuſuis quoque vrbis ſitum adiunxit, an Boream, vel
Auſtrum, an Exorientem, vel Occidentem Solem aſpiciat, & quos,
qualeſuè ventos habeat; cùm hęc omnia ſint inter ſeſe planè diuerſa,
diuerſoſq. effectus parturiant. Affirmat enim homines, qui ventis
calidis

calidis intrà ſolis hiemalem ortum, & hibernos occaſus perflantur, *Meridionalis ſitus.*
nec boreales frequenter illis ſpirant, ibidemq. aquæ hieme frigidæ,
æſtate calidæ exiſtunt, ſolere corpus phlegmate tumidum habere, & *Homines ventricoſi.*
Epialis, Diarrheis, & Epinyctidis expoſitum. Qui verò ad Arcton, *Borealis ſitus.*
ventoſq. gelidos intrà Solis ortum, occaſumq. æſtiuum habitant, &
ab Auſtro, æſtiuiſq. flatibus ſunt auerſi, hos vult ſiccos eſſe, ac ideo *Homines ſicci.*
Pleuritidis popularibus affici. Quòd ſi vrbes Solis exortum proſpi-
ciant, docet verè ſalubriores eſſe ijs, quæ vel ad Septentrionem, frigi- *Orientalis ſitus.*
damq. cæli plagam vergunt; vel ad Auſtralem, calidamq. declinant,
ob moderatum videlicet frigus, caloremq. qui in ijs reperitur, ac in *Homines tẽperati.*
cauſâ eſt, nè morbi ſint admodùm validi, & diuturni, ſed cuncta tem-
perata euadant, prout etiam incolarum complexio. Denique mon- *Occidentalis ſitus.*
ſtrat Vrbes, quæ ad Solis Occaſum conuerſæ quarum venti humidi, *Homines humidi.*
naturam ſortiti ſunt, nec ſalubres, nec Ingenio aptas æſtimari. Phaſia-
ni certè, qui regionem paluſtrem, ac Meridiei ſubiectam obtinent, *Phaſiani quales.*
ſunt humidi, ſegnes, & ad artes adipiſcendas minimè apti, prout etiã
Nomades, qui Heremiam planiciem aquoſam colunt ſub ipſis Ri- *Nomades quales.*
phæis montibus ſitam, vbi Boreas ſpirat, ac aër ibi perpetuò nebulo-
ſus perſiſtit, & vndique niue, ac glacie concretus. Quâ de cauſâ iſtis *Bœotiæ populi.*
dici poteſt, quod de Bœotiæ populis Horatius cecinit. *Horatius.*

Bœotum craſſo iurares aere natum.

Siquidem ex Aetij Tetr. 2. Set. 1. cap. 49. & Aeginetæ lib. 2. de Re Me- *Aetius.*
dica, cap. 3. ſententiâ, ex craſſo, humẽtiq. aëre, ex locis cauernoſis, bara *Aegineta.*
thriſq. malignam exhalationem ſpumantibus, & ex paluſtri ſolo non-
numquàm peſtilens aura, morbiq. populares oriuntur, quæ, vt corpus *Cauernæ qd faciant.*
inficiunt, ac torpore afficiunt, & inertiâ; ſic Ingeniâ quoque depra-
uant, & retundunt, minimèq. ad ſcientiarum decora capeſſenda, ha-
bilia conſtituunt. Quamobrem ſummoperè, & valetudini, & Ingenijs
confert, vt habitatio ſalubris eligatur. Proditum profectò eſt Oracu- *Oraculum.*
lum, opibus ſalubritatem, ſi non prætuliſſe, ſaltem comparaſſe My- *Myſcellus.*
ſcello, & Archiæ de condendis vrbibus, ſciſcitantibus. *Archias.*

Ductores populi, culturi mœnia, & agros,
Quæritis è Phœbo quas terras præſtat adire:
Voluentes animis, legite vtrum gratius horum,
Diuitias nè magis vultis, terraſnè ſalubres?

Etenim illæ inter fortunæ bona reputantur, quibus etiam carere
ſæpiſſimè pretioſum eſt; at valetudine bonâ frui, inſigni pollere In-
genio, hæc munerà Diuûm. Igitur luſtremus parumper cùm Hip- *Hippocrates.*
pocrate libro de Locis, Aere, & Aquis, Orbis regiones, vt ex illa-

Loca montana aprica. Homines fortes, agreſtes. Loca paluſtria humilia. Homines ſegnes. Loca excelſa aprica. Homines ingenioſi. Loca arida, nuda. Homines arrogantes pertinaces. Loca pinguia, mollia. Homines deſides, ſomnolenti. Loca ſterilia aprica. Homines bellicoſi robuſti.

rum qualitatibus, Ingeniorum quoque qualitates, ex comparatâ conſequutione, cognoſcamus. Equidem ſcribit ille, qui montana loca, aſpera, nullis arboribus conſita, nulliſq. aquis irrigua incolunt, eſſe corpore grandi, atque forti, ad laborem impigros, ſed agreſtes, ac efferatos. Eos verò, qui cauas, paluſtres, æſtuanteſq. regiones inhabitant, aquiſq. calidis vtuntur, vaſtos euadere, pilis nigris obſitos, fuſco colore tinctos, ad laborem ſegnes, & potiùs bili, quàm pituitæ ſubiectos eſſe affirmat. Sed qui excelſa loca, verùm plana, aprica, quibuſq. arbores præbent vmbracula, ventiq. ſuaues ſuſurros, ac flumina dulces irrigationes, ſibi elegerunt; hos aſtruit, vt ſublimi corpore; ſic Ingenio eſſe, acriq. iudicio, prudenti induſtriâ, in rebus gerendis catos, ſagaces, naturæ ſolertiâ, dicendi peritiâ, & vbertate ceteris præſtantiores. Contrà verò, qui prouinciam tenuem, aridam, nudamq. frequentant, horum corpora, dura, arida, & ſubnigra fieri fatetur, pariterq. Ingenium arrogans, atque pertinax illis ineſſe arbitratus eſt. Quibus autem pingues telluris glebæ, molles, ac vliginoſæ obuenêre, contendit flaccidos eſſe, inualidiſq. artubus donatos, laboris impatientes, Ingenio hebetes, artibus diſcendis ineptos, & ad deſidiam, ſomnolentiamq. efformatos. Quod reliquum eſt, opinatur Hippocrates ſterile ſolum, ſublime, niuibus hieme coopertum, & æſtate ſolis radijs exuſtum, homines graciles, firmis articulis, ad agendum, & perferendum alacres procreare, & in diſciplinis acquirendis habiles, atque ad res bellicas præſtantes euadere.

Vlpianus. Natio ſeruorum. Philalethes. Italorum ſtudia.

Meritò itaque Vulpianus in l.quod ſi nolit.§.qui mancipia vendunt de Aedilitio edic.lib.21.tit.1.hoc ſcriptum reliquit. Qui mancipia inquit vendunt, rationem cuiuſque in venditione pronunciare debent. Plerumque enim natio ſerui, aut prouocat, aut terret emptorem. Idcircò intereſt noſtra ſcire nationem. Præſumptum enim eſt quoſdam bonos eſſe, quia natione ſunt non infamatâ; quoſdam malos videri, quia natione ſunt, quæ magis infamis eſt. Ad quæ fortaſſis, cùm reſpiceret Philalethes Polycopienſis lib.1.Quæſtionùm Forcinarum, hæc de Italiæ locis exarauit. Amant, ait, Florentini Philoſophiæ partē, quâ principes rerū cauſæ tradūtur, plurimi faciūt Calabri Græcas litteras, Neapolitani Etruſcas, Lucēſes Diuinas, Veronēſes Politicores, Vicētini Philoſophiā Moralē, Bononienſes Mathematicas artes, Veneti rē Muſicā, Ferrariēſes, Patauini, Salernitani Medicinā, Senenſes Dialecticorum argutias, Peruſini Ius Pontificium, Mantuani Hebræorum litteras, & Papienſes ſophiſtarū nugas.

Italorū mercaturæ.

De Mercaturâ verò hæc habet. In mercaturis Florētini callidi, & cupidi rerū, Lucēſes fideles, Genuenſes audaciſſimi, lucriq. cauſā laborū tolerātiſſimi, Veneti pſenti pecuniā emūt, & diſtrahūt, & Mediolanēſes vitiū rei vēdētes

liberè

Italorū bella.

liberè dicunt, & fidem vſque ad mortem ſeruant. De bello autem hæc prodidit. In bello Peruſini ſtrenui, rapaces Piceni, præcipites Calabri, fortes, ſed inconſulti Aemiliani, Stratagemata norunt Spoletani, crudeles Ferrarienſes, & Placentini, felices Senenſes, truces Romani, animoſi Bononienſes, ſed parùm ducibus obedientes, maritimis bellis Genuenſes ſtrenui, terreſtribus pecudes languidæ, Neapolitani ſtrenuè hoſtem aggrediuntur, reſiſtunt Fauentini, dexteri Piſtorienſes clypeo, acres Laudenſes, Patauini, & Veronenſes optimi equites, Papienſes vix fugiunt, Vicentini victi ad vindicandum accenduntur, Veneti optimi in claſſibus, Brixienſes excellentes in exſtruendis vallibus, aggeribus, ac cuniculis, Bergomates in dolis, & cratibus, Piſcentes, & reliqui Ethruniæ ſtupratores, & crudeles, Florentini optimi exploratores:

Italorū bellica inſtrumenta.

in inſtrumentis præſtant Venetorum pecuniæ, puluis pyrius Ferrarienſium, Galeæ Mediolanenſium, equi Neapolitani, Carri Placentini, Clypei Parmenſes, tentoria Cremonenſium, enſes Taruiſiorum ad Saraualllum, Lanceæ Papienſes, calcaria Viterbienſium, & Piſtorienſes pugiones. Hæc ille.

Ptolomæus. Itali. Græci. Arctoi. Arabes. Armeni. Sauromatæ. Phryges. Afri. Ouidius.

Ptolomæus verò in Quadripartito aſſerit Italos, Græcoſq. præſtātes eſſe, benignos, amicitiæ ſtudioſos, animis, & corporibus temperatos, fortes, nobilium rerum cupidos, bellatores, & legislatores; Septētrionales feroces, peruicaces, & agreſtis truculentiæ; Arabes furaces, ſubdolos, & inſtabiles; Armenios mobiles, improbos; Sauromatas feritate immanes; Phryges leues, mulierculis morigeros; Afros in Venerem procliues, & temerarios. Quod vitium Ouidius Thracibus etiam appinxit lib.6.Metamorphoſeos.

Digna quidem facies, ſed & hunc innata libido
Exſtimulat, pronumq. genus regionibus illis
In Venerem eſt, & flagrat vitio gentiſq́, ſuoq́.

Maternus. Scythæ. Itali. Galli. Græci. Aſiani. Siculi. Hiſpani. Aegyptij. Babylonij. T. Lucius. Athenieſes. Lacedæmonij. Plinius. Aethiopes.

Neque ab his Maternus diſcrepare videtur. Scythæ, ait crudeles; Itali regali nobilitate præfulgidi; Galli ſtolidi, inconſultiq.; Græci leues; Afri ſubdoli; Aſiani venerei; Siculi acuti; Hiſpani elatæ iactantiæ animoſitate excellentes; Aegyptij ſapientes, & Babylonij prudentes. At Titus Liuius lib.45. ex aliorum placitis ſcribit Athenienſium populum eſſe celerem, & ſuprâ vires audacem ad conandum; Lacedæmoniorum cunctatorem, & vix in ea, quibus fidit, ingredientem. Plinius porrò narrat Aethiopes vicini ſideris vapore torreri, aduſtiſq. ſimiles gigni, & barbâ, & capillo vibrato; & aduerſâ mundi plaga, atque glaciali candidâ cute eſſe gentes, flauis crinibus, truces verò ex cæli rigone; mediam ſalubrem, fer-

H 3 tiles

tiles ad omnia ductus, modicoſq. corporum habitus, & magnam
in colore temperiem, ritus molles, ſenſus liquidos,& Ingenia fecun-
da,totiuſq. naturæ capacia.

Polemon. Adamantius. Aquilonares. Meridionales.

Ceterùm, Polemon,& Adamantius proclamant Arcto quicumque
ſubiacent, eſſe corpore procero, colore albo, capillis flauis, oculis
glaucis, naſis ſimis, craſſis cruribus, carne laxâ,& ventricoſâ; ſed In-
genio ſimplices,animoſos,leuiſſimi conſilij, animo præcipites, ac ſto-
lidos: Contrà, qui Meridiei ſubiacent, eſſe nigris, criſpiſq. capillis,
nigris oculis, gracilibus cruribus, diſciplinis parùm aptos, mente le-
ues,mendaces,doloſos, furaces,ac magis,minuſuè alios alijs, quò ma-
gis,minuſuè antiguas regiones his incolunt, vel locorum intercape-
dine ſeiunguntur. Mediæ verò regionis incolas, mediam habere figu
ram,ſigna,& Ingenia,faſſi,& profeſſi ſunt. Poſtremò Orientales,&

Orientales. Occidentales. Dio Caſſius. Galli. Alexandrini.

Occidentales, quò magis ad Meridiem, vel Aquilonem accedunt,eò
magis ipſos inter ſeſe differre, aſſeuerant. Hinc Dio Caſſius lib.39.
hiſtoriæ Romanæ, Gallos ait, ad quaſcumque res inexplebili cupidi-
tate ferri,ità neque audaciæ,neque timoris modum ſcire; Alexandri-
nos ad audenda omnia ſatis promptos, temerarios ad exequenda
quæcumque propoſita, ad bellum tamen,eiuſq. labores ineptiſſimos,
in ſeditionibus vitæ prodigos. Chriſtophorus verò Longolius in Ora-

Chriſtophorus Longolius. Gallorũ proprietates.

tione de D. Ludouici laudibus, & Francorum, Britones adfert duros
eſſe, vafros Normanos, religioſos Francos, induſtrios Flandros,mi-
tes Lotharingos,faciles Andegauos, bellicoſos Vaſcones,Burgundos
feroces, Picardos alacres, frugi Santones, & Pictauos, Narbonenſes
fideles, fortes Aruernos, Hannonios pertinaces,magnanimos Seno-
nes,verſutos Cenomanos,militareſq. Bituriges.

Sãguis craſſus quid efficiat. Lucanus.

Etenim quibuſcumque ſanguis craſſus exiſtit,aëriſq. ambientis fri
gore concreſcit, hi validos ſpiritus obtinent, motuſq. animi implaca-
biles,& qui ſerius deferueſcant,quin potiùs accepto vulnere acriùs in
hoſtem inſurgant,atque in pugnam incaleſcant ardentius. Vndè ap-
poſitè Lucanus lib.1. belli Ciuilis cecinit.

Quidquid ad Eoos tractus, mundiq. teporem
Labitur, emollit gentes clementia cæli:
Omnis in Arctois populus quicumque pruinis
Naſcitur, indomitus belli eſt, & mortis amator.

Vitruuius. Septẽtrionales quales.

Quod idem, Vitruuius hiſcè verbis ſenſiſſe videtur. Qui rigentia
mundi, inquit, & torpentia loca inhabitant, immanibus corporibus
ſunt, candentibus corporum extimis, directo capillo, & ruffo,oculis
cæſijs, ſanguine multo ex humoris plenitate, cęlique refrigerationi-
bus

Meridionales quales.

bus ſunt conformati. At, qui exuſtas à Sole mundi plagas incolunt,
breuioribus corporibus ſunt, colore fuſco, vibrato capillo, oculis
nigris,cruribus inualidis, ſanguine exiguo propter ſolaris ardoris ve-
hementiam; itaque etiã propter ſanguinis exiguitatem, timidiores
ſunt ferro reſiſtere. Vnde Meridianæ nationes ex acuto feruore
mentis expeditiùs, celeriùſq. mouentur ad conſiliorum agitationes.

Arctoi quales.

Ad Arctum verſi, ex infuſi cæli craſſitudine, ac ob aëris obſtantiam
refrigerati, ſtupidis ferè naſcuntur mentibus, quòd ex ſerpentibus
brumali frigore torpentibus, perſpicuum fit, quæ per calorem, cùm
exhauſtam habeant humoris refrigerationem, acerrimè mouentur;
per brumalia autem refrigeratæ, immotæ ſunt ſtupore. Cùm au-
tem Meridianæ nationes animis ſint acutiſſimis, infinitâq. ſolertiâ
conſiliorum, ſimul ad fortitudinem magno impetu feruntur, etiam
vbi ſuccumbunt, quia habent exuſtas à ſole virtutes animarum. Qui

Septẽtrionales.

verò in frigidis naſcuntur regionibus, ad arma paratiores ſunt, ma-
gniſq. viribus ruunt ſine timore, ſed animi tarditate, & ſinè ſolertiâ
irruentes, ſuis conſilijs refringuntur. Hactenùs ille, & antè ipſum

Ariſtoteles.

Ariſtoteles lib.7. Politic.cap.7.ſimilia prodidit.

Vegetius. Aquilonares quales. Aſiani.

Vegetius certè eligendos pro bello Tyrones Septentrionales ideò
iubet, quia, cùm largo ſanguine redundent, ad bellum promptiſſimi
ſunt, & quia remoti à Solis ardoribus,inconſultiores. Quòd alij,cùm
ſint nimio Soli vicini,calore,inquit,exſiccati,amplius ſapiunt,ſed mi-
nùs habent ſanguinis, & cùm ſe exiguam Sanguinis copiam ha-
bere nouerint, metuunt vulnera. Quæ naturæ conditio in Aſianis
conſpicitur, qui, cùm molles ſint, & effeminati,ingruente aliquo ti-
more exalbeſcunt,& vulnere,vel leuiſſimo illato, labaſcunt. Ex ad-

Glaciales quales. Temperati magis quales.

uerſo autem,qui Arcticum,& mare Glaciale, tractuſq. frigidos occu-
pant,infracto animo vitæ diſcrimina ſubeunt,&, vt vaſto ſunt corpo-
re; ſic Ingenij acumine obtuſi. Qui verò ab Aquilone nonnihil ad
alias ſolis oras deflectunt, quoniam moderatâ magis frigiditate im-
butos habent ſpiritus, animo obfirmato quiduis aggrediuntur, atque
in rebus obeundis ſtabiles permanent, nec facilè à conceptâ opinione
reſiliunt. At,quia calor illis languidus ineſt,nõ admodùm acuti ſunt,
& callidi. Verùm,qui ex ijs ad conſectandas artes ſe conferunt,quan-
tumlibet difficiles, & operoſas, ſtrenuè rem gerunt, nec ſinè laude in
ijs verſantur. Denique,qui in temperatâ regione degunt,ijs eſt acre

Temperati quales.

Ingenium, inſignis facultas ad quæque addiſcenda, expedita oratio,
ad excogitandum acuti, ad explicandum vberes, & ad eloquendum
mirè prompti.

Cùm itaque Ingeniorum diſcrimina ex locorum conditione orian
tur,quiſque ſecùm ipſe expendat quâ loci, quâ aquæ,quâ aëris naturâ
fruatur. Aër ſiquidem, qui continuò corpori noſtro ſe ingerit, il-

lud, aut fædo halitu, aut ſalubri afflatu vel vitiare, vel reficere ſolet. *Aeris qualitas.* Vndè pro quadripartitâ anni viciſſitudine, pro ſiderum aſcendentium varietate, pro aëris ambientis qualitate, corporis, ac animi ſta- *Aeris effectus.* tus hominum ſæpè immutatur. Ex quo fit, vt cælo nubilo, auraq. caliginoſâ, homines cùm tetrici, tùm ſomnolenti exiſtant: ſereno autem, ac amœno, hilares, & erecti. Quarè appoſitè Virgilius lib. I. Georgicorum cantauit.

Verùm vbi tempeſtas, & cæli mobilis humor
Mutauere vias, & Iuppiter humidus Auſtris
Denſat, erant, quæ rara modò, & quæ tarda relaxat,
Vertuntur ſpecies animorum, & pectore motus
Nunc alios, alios dùm nubila vultus agebat,
Concipiunt, hinc ille auium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & ouantes gutture corui.

Itaque non ſolùm inſiti humores mutant corpus noſtrum, ſed exter- *Solis, ac Lunæ uis.* na etiam Aëris conſtitutio ſeſe illis immiſcet, ac variè afficit. Cuius rei, Sol, atque Luna potiſſimùm ductores ſunt, quorum arbitrio om- *Lunæ facies.* nis rerum ſeries, anniq. viciſſitudines decurrunt. Et hinc ſilenti illâ, & obſcurâ, vel medio orbe diſſectâ, vel in cornua falcatâ, nullus fermè rerum motus, & incrementum conſpicitur: vbi verò cùm Sole congreditur, atque orbiculata emicat, tunc ventos diffundi, conchilia diſtendi, ac omnia augeri videmus. Quamobrem, cùm Lunam nos effugere nequeamus, ſaltem magna habenda eſt Ventorum ratio, & pro ſanitate tuendâ, & pro Ingenio confirmando. Quò ſpe- *Vitruuius.* ctat illud Vitruuij lib. I. cap. 5. aſſerentis in inſulâ Lesbo opidum eſſe *Aedificij cõſtitutio.* Mytilene magnificenter ædificatum, atque eleganter, ſed poſitum non prudenter, in quâ ciuitate, Auſter, cùm flat, homines ægrotare affirmat. Cui incommodo, ſi quis ſolum vertendo, occurrere nolit; attamen in conſtruendis ædibus, conſtituendiſq. oſtijs, ac feneſtris, & ſimilibus, ità ea erigat, vt ſaltem eam partem proſpiciant, à quâ ſalubres venti efflant, reliquis obturatis, quæ inſalubrem auram intromittere poſſunt: quamquàm ijdem venti nõ in omnibus prouincijs *Venti non vbique ſibi ſimiles.* eaſdem qualitates, vireſq. obtineãt. Auſter ſiquidem in Africa nubes diſſipat, & ſerenitatẽ inducit: in hiſcè verò prouincijs nubes cogit, ac pluuiam procreat; Aquilo apud Cyrenem, & Helleſpontum nubes agglomerat, & pluuiam effundit; apud nos autem ſerenitatem deuehit, hocq. variè ita contingit, ob varia terrarum, mariſq. ſpacia, quæ volando deligunt, quorum qualitates ſibi aſciſcunt.

Verum, vt ad rem propius accedamus, vt veteribus pauciores vẽti *Ouidius.* erant perſpecti, quòd etiam Ouidius lib. I. Metamorphoſeos teſtatur:

Eurus

Eurus ad auroram, Nabatheaq; regna receſſit, *Venti Cardinales.*
Perſidaq., & radijs iuga ſubdita matutinis:
Veſper in Occiduo, quæ littora Sole tepeſcunt
Proxima ſunt Zephyro: Scythiam, Septemq. Triones
Horrifer inuaſit Boreas: contraria tellus
Nubibus aſſiduis, pluuioq. madeſcit ab Auſtro.

Sic nobis nautarum ſagaci curâ, qui toties vaſtiſſimum Oceani ambitum, mariſq. Mediterranei ampliſſimos tractus prævernauigârũt, multò plures in Verſoriâ oſtenduntur. Etenim hi recenſiti, Cardi- *Ludit.* nales dici poſſunt, quòd è quattuor mũdi cardinibus alter alteri è diametro ſpiret, & nunquam tamen expiret. Subſolanus certè à naſcen- *Subſolanus.* te Sole egreditur, eſtq. ſiccus, calidusq. & à Ptolomæo Sanguineus appellatus: hieme tamen frigidus eſt, ac validus. Fauonius verò à Solis occaſu æquinoctiali perſlat Aprili menſe potiſſimum, & tepidus *Fauonius.* eſt, ac humidus, & à Plinio Spiritus genitalis vocatus. Notus autem à Meridianâ plagâ exoritur, calidus valdè, & humidus. Aparctias *Notus. Aparctias.* denique à mediâ nocte furit, & quia frigidus, & ſiccus eſt, ſaluberrimus exiſtit. Porrò venti horum intermedij eſt Borrhapeliotes, qui *Borrhapeliotes.* inter orientem, & occidentem oram per Græciæ meditullium permeat, & frigidam, ſiccamq. craſim obtinet; Notapeliotes, qui per *Notapeliotes.* Syriæ medium tranſit, & ortui, ac meridiei æquè interiacet, & calidam, humidamq. conditionem ſortitur. Notolybicus, qui inter *Notolybicus.* occaſum, & meridiem, medium occupat locum, perq. Lybiam remigat, humidæ naturæ eſſe conſtat. Poſtremò eſt Borrholybicus, *Borrholybicus.* qui æquali diſtantiâ inter ſeptemptrionem, & occaſum cubat, maximâ humiditate abundat. At verò hi circum ſeſe alios ventos, quaſi ſatellites obtinent, quorum ab oriente brumali Vpoeurus, Vultur- *Vpoeurus.* nus, & Meſoeurus, & ab ortu ſolſtitiali Meſocæcias, Cæcias, & Vpo *Vulturnus.* cæcias prodeunt, qui omnes, vt plurimum ſiccitate ſuâ ſalubres ſunt, *Meſoeurus.* & ſereni, æſtate calidi, & hieme frigidi. Oriuntur autem hi ferè ſem *Meſocæcias* per oriente Sole, & illo abeunte, abeunt. Et quidem Vpoeurus, & *Cæcias.* Meſocæcias ſicci ſunt, & ſereni; Vulturnus, à vulturis volatu ſic di- *Vpocæcias.* ctus, licet Subſolani naturam referat: ab Auſtrali tamen vicinâ regione, aliquid humoris tepidi contrahit, ac ideo initio ſiccus, & ſub finem humidus eſt ſæpiſſimè. Meſoeurus magis accedit ad Auſtrum, quàm Vulturnus, qui eamdem cum vicino Notapeliotê conſtitutionem oſtendit, amboq. Euro humidiores videntur. Cæcias à Cæci Heleſponti flumine ſic nominatus, etſi deberet eſſe calidus cũ Subſolano: quia tamen Arctico polo vicinus eſt, non parum frigoris ab illâ plagâ ſecum deportat, & interdum nubes condenſat. Tandem

Vpo-

Vpocæcias, Cæciâ aliquanto Borealior eſt, ac proinde illo etiam frigidior. Ceterum occidentales venti à Zephyri lateribus; & ad occaſum brumalem verſus meridiem, eſt Vpoafricus, Africus, & Meſoafricus, & ad occaſum æſtiualem verſus Boream, eſt Meſocorus, Corus, & Vpocorus, omnes contra Ariſtotelem æſtate humidi, atque tepidi. Vpoafricus, & Meſocorus vero, ſicut in confinio ſunt Fauonij, illiq. collaterales; ita quàmmaximè ad eius naturam accedunt. Quòd Africo Africano, qui ortum ducit à brumali occaſu, quique frigidus, & humidus eſt, non accidit. Sed quoniam Meſafricus magis ab occaſu, quàm Africus recedit, & auſtralior eſt, ideo Auſtraliũ ventorum qualitates quoque magis participat. Vlterius, Corus, ſeu Caurus ſic à ſiccitate dictus, comesq. Fauonij, ab occaſu æſtiuali erũpit, & à procellis, Argeſtes, ab Olympo monte, Olympias, & à rupe quadam Sciron appellatur, ſoletq. eſſe principio ſiccus, ſed paulò poſt frigidus, humidusq. percipitur. At Vpocorus, qui à Coro in auſtrum vergit, Borrholybici, cui affinis eſt, maxime proprietates repræſentat. Quod reliquum eſt, Meridionales venti omnes calidi nobis ſunt, & valdè humidi, quorum princeps eſt Auſter, qui ſuos quoque lateris ſtipatores obſeruat. Ac, hi verſus ortum brumalem ſunt Meſophœnix, Phœnicius, & Vpophœnix, & verſus occaſum brumalem Meſolybanoſus, Lybanoſus, & Vpolybanoſus. Equidem Meſophęnix, & Meſolybanoſus maximè Auſtri naturam imitantur. Neque verò ab his valdè diſſimiles ſunt, Phœnicias, ſeu Phœnix, vel Euronotus, qui calidus, & humidus exiſtit, magisq. Vpophœnice nocentior, qui tamquam orienti vicinior, altero ſiccior eſt, & ſalubrior. Contra verò, Lybanoſus eſt magis humidus, & Vpolybanoſus, cum Lybanoto ad occidentem magis deſcendat, illius temperamenti notas acquirit. Vltimò Septentrionales venti omnes frigidi, & ſicci ſunt, & vt ſerenitatis; ſic ſalubritatis pariter auctores exiſtunt, de quibus rectè dici poteſt, quòd Lucretius lib. 6. cecinit.

Vpoafricus. Africus. Meſoafricus. Meſocorus. Corus. Vpocorus. Corus. Argeſtes. Olympias. Sciron. Auſter. Meſophœnix. Phœnicius. Vpophœnix. Meſolybanoſus. Lybanoſus. Vpolybanoſus. Lucretius.

Tum porrò venti magnam quoque tollere partem
Humoris poſſunt verrentes æquora Ponti:
Vna nocte vias, quoniam perſæpè videmus
Siccari, mollisq. luti concreſcere cruſtas.

Horum equidem principalis Aparctias eſt, cui verſus ortum æſtiualem, Aquilo à celeri Aquilæ volatu, ſeu Boreas à boatu, lateralis eſt, & collateralis Vpaquilo, & Meſaquilo; at verſus occaſum æſtiualem lateralis eſt Circius, ſic dictus, quia omnia circinat, & Thraſcias, quia per illam prouinciam pertranſit: collaterales verò ſunt Meſocircius, & Vpocircius. Verum Vpaquilo, & Meſocircius, cum proximiores

Aparctias. Aquilo. Boreas. Vpaquilo. Meſaquilo. Circius. Thraſcias. Meſocircius. Vpocircius.

miores Vrſæ ſint, eamdem temperaturã cum illâ ſortiuntur, euaditq. Meſocircius niuium procreator ob vicinitatem Circij. Atqui Meſaquilo nonnihil magis mitis eſt, quàm Aquilo, eo quòd ab illo verſus ortum ſe reuoluat; & Vpocircius, quia magis ad occaſum declinat, Circio quidem extat humidior. Hiſcè porrò alij venti accedunt, Eteſiæ nuncupati, qui quotannis in Italiâ ab Aquilone; in Hiſpaniâ, & Aſiâ ab oriente, & in reliquis mundi partibus à meridie procurrunt. Quorum alij æſtiuo tempore ſpirare ſolent, octo circiter diebus ante Caniculæ exortum, ac ideo illius Prodromi dicuntur, & quadraginta diebus continuò à tertiâ lucis horâ vſque in tenebras iucundè perflant; alij poſt brumam diebus quaſi ſeptuaginta oriuntur, & illicò ſuauiter omnia ventilant. Neque verò hîc prætermitti debent Ornithias, & Chelidonius, qui circa veſpertinum Arcturi exortum Veris tempore à diuerſis mundi tractibus exiliunt, & circa terrę dorſum humiles feruntur.

Eteſiæ. Ornithias.

Quæ, cum ita ſint, exiſtimamus ex ijs, quæ hucuſque de Regionũ multiplici ſitu, de varijs Aquarum naturis, & diuerſis Ventorum qualitatibus diſſeruimus, clarum cuique fore, quòd ijs ſe quiſque efformabit, illorumq. qualitates imbibet, ac temperamenti Ingenium conſequetur, quorum Solo, Liquore, Ventisq. perpetuò vſus fuerit.

Age verò Domine, vt Angelus nobis ſignatus ad cuſtodiam omnes ſuperbiæ, ceterorumq. vitiorum peſtiferos ventos procul repellat, nullumq. alium præter humilem Chelidonium in corpus, animumq.
noſtrum intromittat, vt vitali illius aurâ ſic afflati, nos ex humo
eſſe, & in illam rurſum reuerſuros recordemur; ac proin-
de quidquid eſt tumidi, quidquid arrogantis,
quidquid inobedientis ſpiritus in nobis,
abijciamus, proteramus, annihile-
mus, vt tamdem aliquando
exhumati, diui-
na tua
Chelys nobis perſonet, Qui ſe humiliat,
exaltabitur, nosq. cæleſtis ille
concentus ſecum ad
cælos aduo-
cet.

Apoſtrophe.

MEMBRVM
VNDECIMVM.
Ingenium Hominum ex Inſomnijs deprehendere.

Somni emolumēta.

SI vlla res, quæ Deus Naturæ parens, pro hominum emolumento, & lenimine condidit, inſignis eſt, & pretioſa, Somnus profectò inter omnia principem locum meritò ſibi vendicare videtur. Is enim vires languidas reficit, ſpiritus ſopitos excitat, mœrorem pellit, animumq. placidum reddit, & quietum, diuturniſq. actionibus laborioſis finem imponit, ac denuò nos, illo excuſſo, erigit confeſtim in laudes Creatoris, & ad hæc innumera Vniuerſitatis oblectamenta, & negotia exercenda, alacres magis conuertit. Ex quo etiam inferimus, quòd cum Somnus ad quietem, viriumq. reparationem à naturâ inſtitutus ſit, in ſtatu Innocentiæ Somnum nequaquam ablegandum fuiſſe, vt etiam D. Thomas 1. par. q. 93. art. 3. affirmat. Igitur, cum Somnus ſit laborum, omniumq. moleſtiarum lenimen, atque à diurnis occupationibus relaxatio, nollemus quoſdam ita pellici, vt gratâ, ac neceſſariâ vigiliâ amandatâ, totos ſe ſomno dedant, & diù, noctuq. ſtertant. Vnde nocturnus Somnus octo plus, minus horarum ſpacijs circumſcribendus eſt, diurnusq., niſi, aut grauis laſſitudo ex æſtu, aut ex labore defatigatio vires afflixerit, aut nox pridiana intempeſtis vigilijs peracta ſit, procul eſt arcendus. Nam, vt hic ſtupidos homines, languidos, & inertes efficit; ſic nimia vigilia cerebro ſiccitatem adfert, memoriam labefactat, oculis caliginem offundit, concoctioni officit, ſpiritus depopulatur, omnemq. natiuum humorem abſumit. Qui ſic exhauſtus in causâ eſt, vt etiam dormientes, & leuiſſimè vellicati, expergiſcantur. Quòd accidit ijs quoque, qui tenui, & puſillo humore imbutos habent cerebri ſinus, contra verò, quibus cerebrum copioſo vapore perfunditur, arctiſſimè Somnus illos amplectitur, & difficillimè euigilant, nec facilè ob Somni profunditatem, Somniorum poſſunt reminiſci.

Somnus quid ſit.

Somnus an fuiſſet in ſtatu innocētiæ

Aquinas.
Ludit.
Vigilia.
Somni limites.
Cauſæ ſalubris Somni.
Vigiliæ nocumenta.
Vnde Somnus leuis.
Vnde Somnus profundus.
Obliuio Somniorum.

Ouidius

Ouidius porrò Ingenioſè libro vndecimo Metamorphoſeos Somni locum, vireſq. deſcripſit. *Ouidius.*

Somni domus.

Eſt propè Cimmerios longo ſpelunca receſſu
Mons cauus, ignaui domus, & penetralia Somni,
Quo numquam radijs oriens, mediusvè, cadensue
Phœbus adire poteſt, nebulæ caliginæ miſtæ
Exhalantur humo, dubiæq. crepuſcula lucis.
Non vigil ales ibi criſtati cantibus oris
Euocat auroram, nec voce ſilentia rumpunt
Sollicitiuè canes, canibusuè ſagacior Anſer.
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami,
Humanæuè ſonum reddunt conuicia linguæ.
Muta quies habitat: ſaxo tamen exit ab imo
Riuus aquæ Lethes, per quem, cum murmure labens
Inuitat Somnos crepitantibus vnda lapillis.
Ante fores antri fecunda papauera florent,
Innumeræq. herbæ, quarum de lacte ſoporem
Nox legit, & ſpargit per opacas humida terras.
Ianua, nè verſo ſtridorem cardine reddat
Nulla domo tota eſt, cuſtos in limine nullus.
At medio torus eſt hebeno ſublimis in antro
Plumeus, vnicolor, pullo velamine tectus,
Quo cubat ipſe Deus membris languore ſolutis:
Hunc circa paſſim varias imitantia formas
Somnia vana iacent totidem, quot meſſis ariſtas,
Silua gerit frondes, eiectas littus arenas.

Vnde Inſomnium.

Etenim occupatis Somno, deuinctiſq. cum externorum, tum internorum ſenſuum inſtrumentis, ſopitâq. facultate animali, & Phantaſiâ plerumque liberâ, ac ſolutâ remanente, ad eam, pro corporum, humòrumq. variâ diſpoſitione ſpecies aſcendunt, quas illa, pro corporis habitu, diuerſáq. conſtitutione effingit, & diſponit, & inde tam multiplicia Somniorum ſpectacula mortálibus exhibet.

Melancholici.

Pituitoſi.

Sanguinei.

Quorum certè naturalis obſeruatio non fallaci coniecturâ nos ad corporis diſpoſitionem, & Ingenij differentiam apprimè cognoſcendam, quaſi manu ſæpè deducit. Siquidem, teſte Galeno lib. 1. de Mor. Vul. & libro de Pleuritide, cap. 11. & libro de Humoribus Comment. 1. Melancholicis in Somno horrenda ſpectra, lemures, tetrici vultus vmbroſæ noctes, cadauera, fugę, & funera ob mentis oculos obùerſantur; Pituitoſis balnea, piſcationes, grando, imbres, natationes, & ſimilia inter quietem occurrunt; Sanguineis rubra idola, cantilenæ,

prata

prata virentia, varijs florum coloribus picturata, ioci, riſus, tripudia, laſciuiæ, & alia huiuſmodi ſimulachra obijciuntur; *Bilioſi.* Bilioſis denique faces, incendia, cædes, pugnæ, & alia funeſta, ac tumultuoſa ſeſe inferunt ludibria. Quorum profectò diſquiſitio cuiuſuis humoris redundantiam in corpore noſtro commonſtrat, & per conſequens, cuius ſit temperamenti, ac maiori ex parte, cui humori ſubiectus, oſtendit.

Noctambulones.

Sic ex effectu, quis humor Noctambulonibus dominetur, cognoſcimus, quorum natura hæc eſt; vt inter dormiendum opera vigilantium obeant, fores clauibus reſerent, tecta in ſublimè ſcandant, per trabes, & laquearia oberrent, & alia ſtupenda factitent, de quibus abundè ſatis Ariſtoteles lib.5.de Generat.Animal.cap.1. Galenus lib.2.de Motu Muſcul. Cœlius Rhodiginus lib.16.cap.36. Antiquarū Lect.Leuinus Lemnius lib.2.de Occultis naturę miraculis,cap.5.Ioannes Langius lib.2.Epiſtolarum Medic. Epiſt.45. Hieronymus Fracaſtoreus lib.2.de Intellectione, Antonius Mizaldus, Centur.4. Aphor. 75.Memorabilium, & Petrus Salius Diuerſus,de Affectibus partic. cap.18.ſuis ſcriptis conſignârunt.

Ariſtot. Galen. Rhodig. Lemnius. Io.Langius. Fracaſtor. Mizaldus. Salius.

Vnde noctambulatio.

Enim verò, quicumque clauſis oculis, & ſopitis per opacas noctis tenebras diſcurrunt, tumultuantur,& nullo fulti adminiculo ſumma tectorum faſtigia ſuperant, eos ſanguine ſpumanti, æſtuoſo ſpiritu, ac feruidâ bile imbutos, ac in florenti ætate conſtitutos eſſe, neceſſe eſt. Quòd ſi huiuſmodi corporibus minor ſit humoris ardor, atque concitatio, vociferantur ſolummodo,& ſubſiliunt, ſed numquam extra lectum ſe proripiunt.

Cur Noctambulones ex tectis nō decidunt.

Verum, quòd inoffensè, nulloq. corporis lapſu iſta peragant, ideo fit, quòd Imaginatiua eorum facultas totius domus imaginem præ oculis habet ita repræſentatam, vt quaſi vigilantes ædis totius conſtitutionem intueātur. Si enim illorum Phantaſia ædificij ſpecies ante obtutum non obtineret, inter ambulandum profectò in vnumquemque angulum impingerent,nec ea facinora perpetrare callerent. At quoniam vigilantis Imaginatiuæ vi feruntur, quæ nullis extat irretita vinculis, & vaporum caligine obfuſcata, hæc admiranda exercēt, quæ ſpectantiū animos in ſtuporem vſque extollunt. Ceterum, ſi nemo illos interpellauerit, & ab incepto reuocauerit, pedetentim denuò ad cubiculum, lectumq. redeunt;

Cur Noctambulones ex tectis interdum decidant.

at, ſi proprio nomine vocentur, & euigilent, diſſipatis ſcilicet ſpiritibus, diſcuſſiſq. domus, aut tecti figuris, Imaginatrici olim obiectis, illico Intellectu præſens vitæ periculum iudicante, ex perturbatione, incuſſoq. terrore, præcipites delabuntur.

Diuerbium. Vnde liber.

Quod reliquum eſt, Ebrij hos imitari videntur, quibus, cum vino ſopita ſit Ratio,& deliteſcat, humores ſuos effectus, tamquam è thecâ aliquâ depromunt, & venditant. Vnde veriſſimè dictum eſt, eſſe in vino Veritatem. Et hinc nobis creditur vini inuentor Liber dictus,

ob

ob linguæ licentiam, animi, humorumq. interpretis. Nam, vt corpus noſtrum affectum eſt, diuerſiſq. humoribus ſubiectum; ita vinum in illo, pro eius craſi, diuerſos quoque effectus producit, ex quibus de hominis temperie, ac Ingenio licet meritò vaticinari.

Ingenia ex ebrietate cognoſcuntur.

Ebrius melancholicus. Ebrius taciturnus. Ebrius loquax. Contentioſus.

Alij enim vino affluenter madidi, quibuſuè lenta pituita atræ bili vbertim permixta eſt, ſunt animo mœrenti, & in lachrymas effuſo; alij, quibus phlegma abundat, taciturni; alij quibus ſanguinis copia eſt, loquaces, & ridiculi; alij demum, quibus cholera ſcintillat, contentioſi. Quocirca cum Platone Dialogo primo, de Legibus concludimus, non modo ex Inſomnijs; verum etiam ex Vini copiâ hominum Ingenia deprehendi poſſe. Heu nimium. Quid enim homine Ebrio, aut turpius, aut ſpurcius, aut etiam fętidius dici, aut fingi poteſt, ex cuius oculis immundæ lachrymæ, ex naribus mucoſa eluuies, ex ore olidi ructus,& inconcocta ſpumantum craterum crapula deſtillat, & barbam, atque veſtes nidore, pedoreq. deturpat?

Plato.

Apoſtrophe.

At tu Chriſte pijſſime, dona ebrio tui cruciatus inſtrumenta, vt nimij potus immunditijs abactis, ex attrito, contritus euadat, & pro ebrietatis deſiderio, tuam lanceam; pro cyatho, ſpongiam; pro vino, contritionis amarulentum fel accipiat, & tandem dicat Conſummatum eſſe gulæ vitium, ſeq. ad ſaniorem mentem pertractum.

MEM-

MEMBRVM DVODECIMVM.

Ingenia Hominum ex Chiroſophia inueſtigare.

Ariſtot. Plinius. Nil fruſtra

COGITANTIBVS nobis ſæpenumero Deum, & Naturam, iuxtà Ariſtotelis ſententiam lib. 1. de Cælo, & Plinij lib. 11. cap. 2. & lib. 37. cap. 4. nihil fruſtrà egiſſe, nihil fruſtrà in hac rerum Vniuerſitate produxiſſe, nec neceſſarijs defeciſſe, nec abundaſſe ſuperfluis; ſubinde in mentem venit Manus lineas à naturæ Architecto non eſſe incaſſum deſignatas. Quòd, cum Ariſtoteles quoque in Problematis, & libro primo, de Animalibus, cap. 15. & lib. 2. Poſterior. conſideraret, ingenioſè cognouit ijſdem lineis myſteria contegi, ex quarum nos Anatomiâ ad varia Ingeniorum diſcrimina cognoſcenda, prouehemur.

Ariſtot.

Manus index temperata craſis.

Itaque Manus, quæ corporis reſpectu decenti conſtabit proportione, & inter ſeſe vnaquæq. illius pars conuenientem Symmetriã obtinebit, ac carnea, beneq. articulata exiſtet, indicabit hæc temperatam illius hominis complexionem. At, ſi concaua, & curua conſpicietur, calidi; ſi breuis, & recta, frigidi humoris redundantiam coarguet, qui ob eius imbecillitatem nequiuit vlterius Manum protendere. Pari ratione, de Neruis manus, philoſophandum eſt, qui ſiue à corde oriantur, vt Stoici, Plinius in ſua Naturali hiſtoriâ, & Ariſtotel. in libris de Hiſtoriâ Animalium credidêre; ſiue à cerebro proficiſcantur, vt verius Galenus in libris de Morbis Vulg. de Motu Muſculor. de Neruium diſſectione, de Vſu partium, de Semine, & de Decretis Hippocratis, & Platonis prodidit: vtcumque tamen ſit, cum effectus cauſam ſuam referat, ſi illi erunt probè fabricati, bonam conſtitutionem cordis, aut cerebri indicabunt. Manus ergo cui Nerui ſubtiles, & occulti obuenient, Pituitæ copiam oſtendet, & corporis debilitatem; cui molles, ſanguinis, & ſenſationem; cui duri, Atræ bilis, & fortitudinem;

Calidi, frigidi humoris ſigna. Stoici. Plinius. Ariſtot. Galenus. Pituitæ ſignum. Sanguinis index. Melancholia effectus.

nem; cui denique aſperi, & lati, Choleræ aceruum, & agilitatem demonſtrabunt. Verùm, vt Neruorum fons, Cerebrum eſt, & Cor Arteriarum; ſic Venarum, Hepar eſſe, Galenus in libris de Decretis Hippocratis, & Platonis, teſtatus eſt. Ex quo fit, vt Venarum profunditas, Phlegmaticam; ſubtractio, Melancholicam; apparẽtia Sanguineam; exilitas Bilioſam complexionem oſtendat. Quòd, ſi quis etiam ex Pilorum coloribus in Manu, hominis temperamentum ſcrutari voluerit, comperiet eum, qui ſuprà manus dorſum, & præcipuè circà inferiorem partem paucos, paruoſq; pilos permixti coloris habuerit, temperatam naturam ſortitum eſſe. Quibus verò Percuſſio glabra, piliſq; deſtituta, vel ſubalbis conſita contigit, indicium eſt humorem Pituitoſum abundare; quibus nigri, Melancholicum; quibus ſubruffi, Sanguineum; quibus demùm flaui, Cholericum dominari compertum eſt. Sic quoque per quandam quaſi auream Homeri catenam, ex eiuſdem Manus qualitatibus gradatim in Ingeniorum notitiam aſcendemus. Tactus ſiquidem inter caliditatem, & frigiditatem; læuitatem, & aſperitatem poſitus, temperati hominis ſortem elicit. Si verò frigidus is, & læuitate compoſitus erit, Phlegmatis abundantia; ſi frigidus, & aſper, Melancholiæ; ſi calidus, & læuis, Sanguinis; ſi denique calidus, & aſper exiſtet, Bilis exceſſus cognoſcetur. Quæ autem de pilorum colore diximus, eadem ad cutis notas poſſunt referri.

Bilis demõſtratio. Neruorum, Arteriarũ, Venarum origo. Ex venarũ qualitate cognoſcere quadruplicem craſim. Pilorum color, & humorum qualitas. Homeri catena. Tactus qualitates.

Ceterùm Manus Palma tunc proportionata eſt, temperatumq; corporis habitum indicat, quãdo exterior medij digiti longitudo, eiuſdem æquat longitudinem. E conuerſo, ſi longa, & craſſa promineat, digitoſq; breues habeat, vel nimium extenſos, tumidoſq;, tunc Pituitam reliquis humoribus anteire, ſignum eſt; ſi parua, lata, curtiq; digiti, Atræ bilis eſt index; carnoſa, & vbique ſibi, & digitis ſimilis, Sãguinis; vltimò lata cùm longis digitis, Flauæ bilis eſt argumentum. Enimuerò, ſciendum eſt Lineæ manus longitudinem à calore procedere, & breuitatem à frigiditate euenire; albedinem ex Phlegmate; nigredinem ex Melancholia; rubedinem ex Sanguine, & flauitiem ex Bile deriuare. Porrò Linearum proportio ab humidi, & calidi proportione naſcitur, earumdemq; continuatio è Sanguine proficiſcitur. Atque hinc bona poſſumus ijs ominari quorum lineæ diſiunctæ nõ ſunt, ſed continuæ, ſibiq; cohærentes. Nàm, cùm ex Anatomicâ ſectione conſtet lineam Vitalem ex Corde; Hepaticam ex Hepate; Naturalem, ex Cerebro, & Menſalem ex Stomacho promanare, ijſq; lineis horũ membrorum venas ſubeſſe, non inſcitè dicemus lineas continuas, benè diſpoſitas, coloratas, ac impreſſas, harum partium robur, vitamq; diuturniorem, ac Ingenij præſtantiam oſtenſuras. Equidem linea Vitalis, ſiuè Cordis eſt illa, quæ inter Indicẽ digitum, Pollicemq; oritur, illiuſq; montẽ vſque ad Raſcettã circuit; Linea Cerebri, ſiuè Capitis eſt illa,

Palma proportionata. Palma qualitatum arcula. Linearum qualitates. Linearum proportio vnde. Linea vitalis. Linea Hepatica. Linea Naturalis. Linea Menſalis. Vitalis origo. Naturalis origo.

quæ initium ſumit ab ortu Vitalis, & inter Pollicem, & Indicem per
Tabularis. volæ imum extenditur, & ad manus montem terminatur; Linea He-
Menſalis patis, ſiuè Tabularis eſt illa, quæ à Vitali aſcendens uſque ad Natura-
origo. lem pertingit, & Triangulum quendam cùm ijs conſtituit; Linea
Menſalis, & quarta, eſt illa, quæ ſub monte Auriculari propè dorſum
egreditur, treſq; digitos complectitur, & vſque ad montem Indicis
Triãgulus. extenditur. Hæ verò lineæ ſic conſtitutę, verſus Raſcettam, Triangu-
Quadrangulus. lum, & verſus digitorum montes, Quadrangulum conſtituunt, qui ſi
rectà procurrent, & angulos rectos efformabunt, indicium eſt omnes
illas, quas ſuprà retulimus corporis principes partes, optimè compoſi
tas, & diſpoſitas eſſe; quandoquidem ſignum, ſui ſignati naturam re-
præſentare ſoleat.

At reliqua inſana Chiromantum nugamenta de Planetarum
montibus, de Veneris cingulo, de Viâ lacteâ, de lineâ Solari, de Mar-
tis triangulo, de lineâ Saturninâ, alijſq; cùm prorſùs vana, fallacia,
Chiromantes refelluntur. ſuperſtitioſa, & damnata meritò ſint, reijcimus, & quantum in nobis
eſt, ad Inferos etiam deturbamus. Reſtat verò, vt ad noſtram Chiro-
ſophiam abſoluendam, & ad hominum naturas propius perſcrutan-
Vngues proportionati. das, de Vnguibus quoque paucula diſſeramus. Quorum alij, qui pro-
portionati ſunt, eorum longitudo pro tertio latitudinem ſuperat; &
Vnguium qualitates. bellè colorati exiſtunt, temperatum temperamentum indicant; alij
qui breues, Phlegmaticum; qui longiores, Sanguineum; qui reflexi,
Quid Vnguium notæ. Cholericum denique oſtentant corporis domicilium. Nàm, cùm Vn-
gues ex cute oriantur, ſintq; humorum excrementa, illos colorem
cutis, humorumq; naturam ſequi, neceſſe eſt. Ceterùm in Vngui-
bus quadruplicia Signa, ſiuè Puncta diuerſorum colorum ſæpiùs
conſpici ſolēt; videlicet Alba, quæ hominem Pituitoſum; Nigra, quæ
Melancholicum; Rubra, quę Sanguineum, Flaua, quę Bilioſum de-
monſtrant. Rectè equidem.

Apoſtrophe. At ſigna nos Domine I E S V tuo candore, vt nullo modo ſceleri-
bus nigri, ſed innocentiâ albi, euadamus; punge nos tuo amore, vt
pro te purpureo ſanguine laureemur; irradia nos tuo ſplendore, vt
inſtar ſolis flaui, ac lucidi tecùm in æternum viuamus.

MEMBRVM DECIMVM TERTIVM.

Ingenia Hominum ex Phyſiognomonia cognoſcere.

PRVDENTER quidem Socrates, ſed fruſtrà *Socrates.*
optabat, vt hominum pectora eſſent feneſtrata, &
quiſq; poſſet abditos animi receſſus alterius intue-
ri, nullaque extarent inuolucra, quæ proſpiciẽtibus *Tullius.*
velum obtenderent. Mens enim humana, Tullio *Iamblichus.*
teſte, multis ſimulationum inuolucris obtegitur. *Plato, Plutarchus.*
Quâ de cauſâ narrat Iamblichus morem Pytha-
goræis fuiſſe neminem in Lycęum admittere, niſi priùs vultus linea- *Phyſiognomiæ præſtantia.*
menta, corporiſq; figuram, & inceſſum perſpexiſſent. Vndè Plato
apud Plutarchum, ex oris dignitate vaticinatus eſt Alcibiadem ad
ſummum Reipublicæ faſtigium peruenturum. Olim enim in tantâ
famæ exiſtimatione Phyſiognomonia fuit, vt poſtpoſitis opibus, na-
talium ſplendore, amicorumq; potentiâ, neminem ad regni culmen
Gymnoſophiſtæ eueherent, niſi qui pulcherrimo corpore, eximiâ *Gymnoſophiſtæ.*
partium Symmetriâ, ac totius corporis maieſtate quadam fuiſſet ef- *Lucretius.*
formatus. Quibus alluſiſſe videtur Titus Lucretius.

Condere ceperunt tunc vrbes, arcemq; locare
Præſidium Reges ipſi ſibi, perfugiumq;
Et pecudes, & agros diuiſere, atque dedere
Pro facie cuiuſque, & viribus, Ingenijq;
Nam facies multum valuit---

Adamantius certè dicebat, ex fronte, & vultu, etiam in ipſo oris ſilen- *Adamãtius*
tio Naturã proloqui. Huius rei exemplum eſſe poteſt Euthimenis li-
ber apud Plinium lib. 7. c. 16. Inuenimus, ait, in monumentis Salami- *Plinius.*
ne Euthimenis filium in tria cubita triennio adoleuiſſe, inceſſu tar- *Euthimenes.*
dum, ſenſu hebetem, & iam puberem factum, voce robuſtâ, abſum- *Phyſiognomiæ neceſſitas.*
ptum contractione membrorum ſubitâ, triennio circumacto. Con-
ſtans enim ſemper fuit antiquorum opinio, vultus, corporiſq; in-
ſpectionem, plurimùm, cùm ad complexionem, tùm ad Ingenia cu-

Varro. Demetrius. Plinius. Manilius.

iuſque,& mores inueſtigandos, valere. Atque hinc Varro, oues quâ formâ eligere oporteat, docuit; Demetrius Conſtantinopolitanus Auceps, quales Accipitres ad aucupium idonei ſint, deſcripſit,& Plinius Leonum animoſitatem,ex caudâ, & Equorum ex auribus cognoſcendam,propoſuit.Manilius quoque lib.4.Aſtronomicon ex coloribus facierum,cuia ſnam quiſque ſit,demonſtrauit.

Idcircò in varias leges,variaſq; figuras
Diſpoſitum genus eſt hominum,proprioq; colore
Formantur gentes,ſociataq; iura per artus,
Materiamq; parem priuato fadere ſignant.
Flaua per ingentes ſurgit Germania partus:
Gallia virgineo nimis eſt infecta rubore:
Aſperior ſolidos Hiſpania contrahit artus:
Martia Romanis orbis pater induit ora,
Gradiuumq; ſuum miſcens benè temperat artus,
Perq; coloratas ſubtilis Græcia gentes
Gymnaſium præfert vultu,forteſq; Palaſtras.
At Syriam produnt torti per tempora crines:
Aethiopes maculant orbem,terraſq; figurant
Præfuſcas: Hominum gentes minùs India toſtas
Progenerat,mediumq; facit moderata tenorem.
Iam propior,telluſq; natans Aegyptia Nilo
Leniùs irriguis infuſcat corpora campis.
Pœnus arenoſis Afrorum puluere terris
Exſiccat populos,& Mauritania nomen
Oris habet,titulumq; ſuo fert ipſa colore.
Adde ſonos totidem vocum,totidem inſere linguas,
Et mores pro ſorte pares,rituſq; locorum.

Adamantius, Polemon. Ariſtoteles, Albertus. Magnum caput. Paruum caput.

Nos igitur, cùm ſuperiùs manus inſpectionem delineauerimus, hoc membro Caput hominis, eiuſq; partes, quæ ad inſtitutum noſtrum facient, quæq; præ reliquo corpore ob oculos obuerſantur, deſcribemus. Ergò Caput Maximum,tumidumq; ex Adamantij, & Polemonis in Phyſiognomonicis,ex Ariſtotelis libro de Somno,& Vigiliâ,& Alberti libro de Animalibus ſententiâ, videtur eſſe obtuſi,& indocilis hominis argumentum. Illius enim magnitudo potiùs materiæ abundantiam,quàm virtutis excellentiam denunciat. Quo fit,vt credamus eos, qui tali capite præditi ſunt, humore Pituitoſo plus ſatis abundare. Huic ex oppoſito Minimum Caput adferre poſſumus, quod Ariſtoteles in Phyſiognomonicis Inſenſatum nominauit; nimirum ob cerebri perexiguam molem, in quâ nihil

Mediocre caput. Planum caput. Gibbum caput. Acuminatum caput.

aliud præter brutæ iræ igniculi conſpiciuntur. Caput Mediocre verò ab omnibus laudatur, eò quòd pari ambitu cerebro ſinus repletos habeat,& terno Ingenij diſcrimine polleat. Contrarium porrò accidit in capite,cuius pars poſtica deperditur,& ob id nullius Memoriæ exiſtit, & pars anterior gibba eſt, ideoq; magnâ Imaginatione decoratur. Quòd ſi Occiput,& Sinciput globoſum erit,vtriuſque præſtantiam potentiæ demonſtrabit. Acuminatum quoque idem præſtaret pro ſupremo ſinu,niſi vapores in ſublimè eleuati, omnes, tãquàm ad punctum Stillicidij coëuntes, & caliginem Phantaſmatibus offundentes, impedirent quo minus Intellectus ſuo munere defungatur.

Pilorum ortus. Subflauus pilus. Nigerpilus. Ruffus pilus. Flauus pilus. Cur pueri imberbes. Aenobarbi. Claudianus.

Quoniam verò hominis caput Capillitio ad neceſſitatem ſimul,& ornamentum veſtitur, de eo aliquid adferre, haud erit inoportunum. Enimuerò Pili ex fuliginoſo, craſſoq; excremento generantur, qui ſubindè alios, atque alios colores ſibi aſciſcunt pro variâ humorum ratione. Nã Subflauus pilus ex humido,& frigido humore enaſcitur; Niger ex Atrà bile,& deuſto vi caloris vapore,elaboratur; Ruffus ex ſanguinis fęce extruditur; Flauus,cũ flauę bilis vapor ſit minus torridus,talem colorem ſortitur. Et tenella ætas, cùm tanto calore deſtituta ſit, & nimiâ humiditate, & frigiditate ſcateat, ideò nullâ lanugine barbeſcit. Verùm,quòd flaua cæſaries ſuſpecta ſit, & fallax, ſubdola,ac verſipellis habeatur,hoc,vel ex vario humoris illius Ingenio, vel ex corruptâ educatione, vel diuerſâ regionis naturâ proficiſcitur. Siquidem ferè omnes qui ad Arcton ſunt verſi, Aenobarbi eſſe ſolent,& tamen integerrimi,vt plurimùm,& ſpectatæ fidei exiſtunt. Hęc enim regio ſuaptè naturâ rutilos pilos germinat: at inter Aethiopas,ſi flauus inueniretur,contrà ſoli illius,cæliq; conſtitutionem,meritò poſſet lubricæ fidei vir exiſtimari. Appoſitè Claudianus lib.1. de laudibus Stiliconis cecinit.

Hic gemmata Niger tentoria fixerat Indus.

Et lib.1. de Quarto Honorij Conſulatu.

----Flauam ſparſere Sicambri.
Cæſariem-----

Lucanus.

Et Lucanus lib.2. Pharſaliæ.

Fundat ab extremo flauos Aquilone Sueuos,
Albis,& indomitum Rheni Caput-----

Galenus. Regionum diuerſitas.

Galenus quoque libro de Temperamentis in eadẽ ſentẽtiâ verſatur. Aegyptij, ait, Arabes,Indi,& omnes,qui calidam, & ſiccã regionem incolunt,nigros,exiguiq; incrementi,ſiccos,criſpos, & fragiles pilos habent; contrà,qui humidã,frigidamq; plagam habitant,Illyrij,Germani,Sarmatæ,& oĩs Scythica ora, modicè auctiles, graciles,rectos, & ruffos obtinẽt. Qui verò inter hos temperatũ colũt tractum, hi pi-

los plurimi incrementi,& robuſtiſſimos,& modicè nigros,& mediocriter craſſos,tùm nec prorſùs criſpos,nec prorſùm rectos edunt. Pari ratione Galenus lib.2.de Tẽperamentis,& Ariſtoteles lib.5.de Generatione Anim.c.3 .aſſerunt Scythas Ponti incolas, & Thraces eſſe pilo promiſſo,& ſimplici: Aethiopas autem, hiſq; ſimiles criſpum pilum obtinere.Hoc verò ideò nõ euenit, ꝙ qui feruẽtiſſimas regiones incolunt,ſint calidiſſimi,& qui algentiſſimas,frigidiſſimi exiſtãt,quin potiùs contrarium licet arbitrari. Nam ſapienter Galenus lib.2.de Temperamentis hunc in modum ſcripſit. Quippè,inquit, corporis temperies in regionibus ijs,quæ à temperie receſſerunt, inęqualis viſitur,internis ſcilicet,externiſq; partibus ad eumdem ſe modum non habentibus.Gallis enim,& Germanis, & omni Thracio, & Scythico generi, frigida,humidaq; cutis eſt, ideoq; etiam mollis, alba,& pilis nuda.Omnis verò naturalis hic calor in viſcera vnà cùm ſanguine cõfugit,vbi dum agitatur, & premitur,& feruet, iracundi, audaces, & præcipitis conſilij redduntur.Aethiopibus verò,& Arabibus, omnibuſq; denique ijs, q ad Meridiẽ habitãt, natura cutis ex ambiẽtis ęſtu & naturâli calore foras acto,vſta,dura,nigra,& ſicca redditur toto corpore,naturalis quidẽ caloris exiguã obtinente portionem,ſed alieno, atque adſcititio incaleſcente. Hactenus Galenus,quibus ſimilia Auerroes lib.4.Collectaneorùm,cap.2.ſcripta reliquit.

Gal. Ariſt.
Cur qui frigidi calidi, qui, calidi frigidi.
Galenus.
Auerroes.

Quæ cùm ita ſint, rectè philoſophari poſſumus cunctos populos, qui ſub feruenti climate habitant,internas corporis partes gelidas habere,& qui ſub frigido, calidas per Contrapoſitionem obtinere; nec ex Capillo molli,aut criſpo, probè poſſe hominis craſim, niſi externã ex ambiente aurâ,inueſtigari. Argumẽto eſſe poſſunt vtriuſque Zonę Ingenia,quorum illa,quę loca calida incolunt,ob caloris innati exhalationem, ex validis Solis radijs, & per conſequens cerebri frigiditatem,in omnibus ijs ſcientijs,quæ ad Intellectum pertinent,excellentia euaſêre; illa,quæ in locis glacialibus degunt,ob calorem in corpore cõtinuò incluſum ex aëris ambientis frigiditate, & per conſequẽs cerebri caliditatem, in omnibus ijs diſciplinis, quæ ſub Imaginatiuâ militant,conſpicua fuêre. Quòd in Septemtrionali populo verum eſſe ex nimio carnis eſu,potuſq; auiditate etiam apparet,propter internum ſcilicet calorem breui omnia decoquentem, ſitimq. amplam excitantem. Quâ de cauſâ iſtis quoque accidit, vt cutim denſam habeant,læuemq; ob externum frigus illam obdurans,& conſtringens; illi, ob calorem internum per poros exhalantem, cutimq; hirſutam efficientem, & Stomachum languidum conſtituentem, minus auidè comedant, minuſuè carnibus delectentur. Ex quibus quoque concludimus Hirſutiem, cutis raræ, ac poroſæ indicium eſſe, & Glabritiem, cutis denſæ ſignum manifeſtum exſtare. Meridianis

Antiperiſteſis regionũ, & corporũ.
Mira contrarietas ingeniorũ ex regionum cõtrarietate.
Vndefames, & ſitis Septemtrionalibus.
Cur arctois cutis læuis, meridionalibus hirſuta.
Vnde glabrities, & hirſuties.

enim propter calorem extrinſecùs ambientem, pori aperti ſunt; Arctois propter frigus, clauſi, pauciq;. Verùm, quòd Germani longas comas,& graciles nutriant,& Aethiopes curtas,& craſſas obtineant, hoc iſtis ex calore,& ſiccitate extrinſecâ obuenit, quę pilos neutiquã creſcere ob humoris abſentiam permittit; & illis ob externam frigiditatem,atque humiditatem,veluti illorum pabulum,in longum excreſcunt, atque molles eâdem de cauſâ euadunt, vt in puellis vtriuſque ſexus videre eſt.

Vnde coma longa, & curta.

Ceterùm Canities neque à frigido,neque pituitoſo humore oriri videtur, ſed potiùs à calore naturali deficiente, piliſq; genuino, vt Seruius de Numâ protulit; aliàs pueri, & femellæ omnes fermè canis eſſent conſperſæ. Quàm verò verum ſit,quod diximus, ex exemplo,quod Leuinus Lemnius lib.2.de Complexionibus,cap.2.adduxit, manifeſtum fiet.Narrat is in aulâ D.Caroli V.Cęſaris nobilem quendam iuuenem,ſpecioſum,ac venuſtum fuiſſe,qui,cùm cuiuſdam virginis pudicitiam expugnaſſet,& in carcerem coniectus fuiſſet,poſtridiè plectendus Capite,illicò ex præſentis mortis imaginatione,floridum colorem in luridum, nigrumq; capillitium in canum mutaſſe. Tantùm enim potuit imminentis ſupplicij cogitatio, horrorq;, vt ſopito naturali calore, & ad internas partes redacto, reliquæ areſcerent,& in deſpicatum habitum deuenirent. Quòd interdùm quoque Militibus in acie,& Nautis in procellis,& vitę deſperatione conſtitutis,euenire ſolet ex terrore,qui omnem corporis calorem depaſcitur. Recitat Plinius lib.7.hiſt.cap.2.Cteſias gentem ex his, quæ appellantur Pandoræ, in conuallibus ſitam, annos ſuperuiuere ducentos, & in iuuentâ candido capillo eſſe; qui in ſenectâ nigreſcat. Eadem de Gruibus Ariſtoteles lib.3.Animal. cap.12. commemorat. Cùm enim pueritia humido, ac frigido humore ex ſeſe imbuta ſit, accedente etiam frigido, & humido ſitu, calor vſque ad tempus deliteſcere cogitur, ex quo fit, vt pili albi producantnr; ſed poſteà paulatim calore cùm ætate, cibis, ac exercitatione inualeſcente, materiamq; pilorum torrente,illos nigro colore induit.

Vnde canities.
Seruius.
Leuinus.
Metamorphoſis mira.
Nautis, & militibus undè canities.
Plinius.
Pandoræ cani.
Ariſtoteles Grues.
Vnde Pandoræ nigri fiunt.

Vt verò omnes Pandoræ cani ſunt;ſic teſte Plinio, omnes Myconij Calui exiſtunt. Caluitium porrò, vel ex nimiâ capitis humiditate oritur,in quâ pili, quaſi herbæ in aquâ radices figere nequeunt, & ex intenſâ frigiditate, quæ fuligineum vaporem reuerberat, ac, vt glacie concreta tellus,non frondeſcit; vel ex feruenti caliditate, quę, cùm omnia abſumat, nil creſcere patitur; at ex ſiccitate extremâ, quæ,cùm nihil humoris admixti habeat,pili,tamquàm exſiccata,folia decidunt. Prioris autem generis Caluitium,quod ex humiditate, & frigiditate combinatâ proficiſcitur, arguit hominem Ingenij depreſſi,& hebetis;ſecundi,quod ex ſiccitate, & caliditate prouênit, ſu-

Myconij Calui.
Vnde Caluities.

Qualitates caluitiorũ. blimis Phantaſiæ; tertij quod ex frigiditate, & ſiccitate oritur, ſublimis Intellectus; quarti denique quod ex ſiccitate, & frigiditate innoteſcit bonæ Memoriæ indicium demonſtrat. At, ſi caput remiſſiori frigore ità præditum erit, vt tamen capillos nutrire poſſit, ij erecti erunt, apiceſq; ſurſum eleuabunt, vt in terrore perculſis, videmus.

Menti qualitates. De hiſcè quidem ſatis; nunc ad Mentum luſtrandum procedamus, quod ſi Rotondũ, & Depile, vel raris pilis refertum erit, Phlegmaticum oſtendet; Quadratum, Melancholicum; Carnoſum, Sanguineum; *Ariſtoteles.* Acutum, Cholericum denique hominem ex Ariſtotelis ſententia in Problematibus, inſinuabit. *Michael Scotus.* Quibus etiam Lingua ſubtilis, & velox eſt, hi Cholerici, vt Michael Scotus, & Conciliator af- *Cõciliator.* firmant; *Linguæ qualitates.* quibus tarda, Melancholici; quibus blæſa, Pituitoſi exiſtunt. Quod verò ad Dentes attinet, qui ex cerebro ortum habent, *Dentium qualitates.* ſi ij rari erunt, ſignum eſt euidens cerebrum humiditate repletum eſſe; ſi firmi, & ſpiſſi, proprio cerebri humore, Melancholico ſcilicet decoratum, vt Herculem Io. Chius teſtatur fuiſſe triplici Dentium *Io. Chius de Hercule.* ſerie armatum; ſi continuati, ſanguine imbutum, vt de Pyrrho Epirotâ Plutarchus refert, *Plutarchus de Pyrrho.* qui dentium vice vnicum os inſtar limæ deductum habebat; ſi longi, acuti, Bilioſum vaporem cerebrum continere eſt indicium. *Labiorum qualitas.* Labia autem vniformiter craſſa, Phlegma denotant; inferius ſolùm craſſa, Atram bilem; ſuperiùs ſanguinem; exilia in ore magno, & iuxta angulos laxa, Flauam bilem portendunt. *Genarum qualitates.* Tumidæ, flaccæ, & læues Genæ ſimiliter Pituitoſi humoris dominium indigitant; Carnoſæ, & duræ Melancholici; Oblongæ, Sanguinei; Graciles valdè, Bilioſi notas exprimunt.

At, cùm circa genas, Barba oriatur, eius partes deſcribere non erit incongruum, *Ruffus Epheſius.* quæ etiam à Ruffo Epheſio lib. 1. de Corporis humani partium Appellationibus, cap. 7. deſcribuntur. *Barbæ diuiſio.* Et quidem Barbæ primum ſub temporibus germinatio Iulus dicitur; primus deinde pilorum exortus in ſuperiori labro, Propogenion; pili in ſummo mento, Pappus; ſub mento, Hypena; extrema labiorum, Prochyla; cauitas ſuperioris labri, Phyltrum; connexiones labiorum, Proſtomion, & inferioris labij cauitas, Nympha nominatur. *Nuces abijciendæ.* Hunc porrò pilorum prouentum, qui adeptus fuerit, neceſſariò puerilia deſerere illum decet, nè dedeceat crepundijs poſteà contaminari. *Theodoretus.* Theodoretus probè libro de Prouidentiâ, ſermone 4. Si eos, inquit, qui virilem ætatem ingrediuntur, & pueriles annos tranſierunt, barba exornat, quæ genas aliquâ ex parte cùm mento inferiori veſtit. Et primò quidem lanugine florent malæ, deindè modicum pilorum velamen eaſdem tegit, vt augmento hoc ætatis diſcrimen doceat, & ipſa vultus figura homini perſuadeat, vt relictis puerilibus ludis, ad res ſerias accingatur. *Iuuenalis.* Meritò ſi fecerit, tunc illi faciendum, quod Iuuenalis cecinit.

Cre-

Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non aſſurrexerat, & ſi
Barbato cuiquam puer: illicet ipſe videret
Plura domi farra, & maiores glandis aceruos.

Nariũ qualitates. Verum, ad inſtitutum noſtrum reuertamur, & à Genis ad Nares calamo properemus, quæ ſi à fronte latæ fuerint, & depreſſæ, & in extremo craſſæ, Pituitoſum indicabunt; ſi longæ, & ad os protenſæ, *Sueton.* vt de Cæſ. Auguſto ſcribit Sueton. Melancholicum; ſi magnæ, & pulchrè deductæ, Sanguineum; ſi graciles, & in extremo aduncæ, Cholericum inſinuabunt. *Oculorum qualitates.* Oculi quoque valdè magni, prominentes, cęſii, & immobiles, Phlegmaticum oſtendunt; magni, ſpadices, concaui, & ſtabiles, Melancholicum; concinni, rubris venis delibuti, & ridentes, Sanguineum; parui, torui, mobiles, & flaui, Cholericum demonſtrant. Ceterum, magna, & lata frons eodem modo, Phlegma indicat; *Frõtis qualitates.* longa, mediocris, macra, aliquanto aſpera, Melancholicum; tranquilla, lenis, erugata, Sanguineum; circularis, nebuloſa, Cholericum hominem eſſe portendit, vt interim Metopoſcopicorum deliramenta prætereamus, *Metopoſcopi reiiciuntur.* qui frontis ſingulis lineis Planetas impietatis clauo affigunt. Quæ autem de Genis diſſeruimus, eadem de Temporibus, ac Auribus dicta eſſe volumus.

Apoſtrophe Sed vtinam debito tempore aures noſtræ Dei verbum reciperent, detinerent, & perfecto opere complerent, vt corpori coniunctæ eo aſcendere poſſent, vbi Sol ille eſt ſine motu, vbi triumphus ſine bello, & vbi perpetuitas ſine tempore perpetuo perſeuerat.

∴

MEM-

MEMBRVM
QVARTVM DECIMVM.

Ingenia Hominum ex Educatione eruere.

Finis Primæ Cauſæ. Initium ſecũdæ Cauſæ.

HACTENVS de Cauſâ Ingeniorum Naturali ſatis nobis diſputaſſe videmur; nunc ſupereſt, vt Humanam, quam ſecundo loco propoſuimus, more noſtro perluſtremus. Et hîc quidem principio nobis merito ſeſe recta puerorum Educatio offert, quam tanti momenti ſapientes viri eſſe exiſtimârunt, vt ſine ipſâ, nec hominum genus conſiſtere poſſe, arbitrati ſint. Refert enim Dio Caſſius lib.53. hiſtoriæ Romanæ, Diogenem Sinopenſem poſtquam multa verba in Megarenſium inertiam de educandis liberis conieciſſet, quaſi pro coronide concluſiſſe, ſe potiùs cuiuſpiam illorum Arietem, quam filium eſſe velle. Quo dicterio prudens vir, ex prauâ Educatione, & metamorphoſin hominis in belluam indicare voluit, & Megarenſes diligentiorem curam Arietum, quam liberorum gerere, oſtendit. Siquidem vbi illa probè deeſt, nec animo cultus adhibetur, filij verſipelles plerumque euadunt, ſubdoli, Ingenio vafro, & infido. Ad quod, etſi naturâ eſſent propenſi: optima tamen inſtitutio illos à turpitudinum cœno, ad virtutis callem deducit, atque ad laudabiles mores componit. Certè nobis hominum mẽtes, ac corpora propemodum vti arbuſta videntur, quibus, ſi quis nullam operam, nullam induſtriam adhibuerit, ſterileſcent, & ſquallore, ac ſitu obducta, nullos boni ſucci fructus proferent; quin potius improbâ Educatione ſilueſcent, & cũ à naturæ integritate deſciuerint, aut ſpinas, aut noxia mala protrudent. At experientiâ compertum eſt, vt qui etiam vitioſam naturam nacti ſint, bonæ Educationis beneficio ad diuitem virtutis frugem perduci. Vnde diuinum Numen videtur

DioCaſſius. Diogenis. Sinopenſis dictum.

Malæ educationis incommoda. Bonæ educationis beneficia. Homines, vt arbores.

videtur ideo hominem, quaſi inuerſam arborem ſurſum radices verſus Cælum habentem creaſſe; vt nimirum à Cælo, tamquam à proprio ſolo, eiuſq. agricolâ Deo, ac eius in mũdo Sublunari Vicarijs, neceſſarium mentis pabulum, Educatione mediante, capeſſeret. Quapropter omnibus Ingenij neruis enitendum eſt, vt ſinguli ad laudabilem inſtitutionem accipiendam ſe accommodent. Neque verò quis in animum inducat impolita Ingenia, & rigida ad humanitatis, virtutiſq. cultum perduci non poſſe: quoniam immanes etiã belluæ cicurantur, vt Plinius lib.8.cap.17. de Magone Carthaginenſium duce prodidit, qui Leonem indomitum perdomuit. Quod quidem facilè eueniet, ſi ab ipſis ſtatim incunabulis acerrimam liberis ſuis curam Parentes impenderint, vt cum nutricis lacte, quam optimis moribus, ac pietate imbuantur, aliàs quem virtutis fructum, adultâ iam ætate laturum id Ingenium ſperare poſſumus, quod á teneris annis in molli, ac corruptâ Educatione vitia omnis generis imbibit? Faciles profecto ad vtramque viam puerorum animos Natura gignit, vt, cum ducem aliquem nacti ſint, vel ad honeſtatem, vel ad turpitudinem non admodum repugnantes ſequantur; & tanta eſt quoque Educationis vis, vt non facile, cum inhæſerit, extirpari poſſit, ſed quaſi in naturam alteram abeat. Ferunt Lycurgum Lacedæmonijs oſtendiſſe, teſte Plutarcho libro de Educandis Liberis, binos canes eodẽ partu enixos, quorum alter ad culinam, alter ad venationem enutritus erat, quos, cum in medium proieciſſet, hic ad Leporem, ille ad cacabum ſtatim cucurriſſe dicitur. Eadem ferme Scotus de duobus puellis recenſet, quorum alter cum Suis, alter cum Capræ lac in pueritiâ ſuxiſſet, adulti facti, cœni volutabrum alter ingrediebatur, & vorabat; alter arborum folia, & cortices erodebat, adeo à teneris annis aſſueſcere multum eſt, vt ſi quis etiam velit, ægrè tamen impreſſos infantiæ mores exuere poſſit, vt verè dixerit Horat. lib.1. Epiſt.

Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem
Teſta diu.---------

Idcirco ſapienter Plato lib.4. de Republicâ, aſſeruit Educationem, & eruditionẽ bonã bona quoque Ingenia efficere. Et lib.1. de Legibus, Caput diſciplinæ, rectã Educationẽ eſſe, affirmauit. Sunt.n. vt Plutarchus docet, libro de Poetis audiendis, multę corporis partes per quas ſeſe vitia inſinuant, ſed vna ſolum virtuti expoſita. Quo fit, vt præcipuum Progenitorum officium eſſe debeat, ne nimium liberis ſuis indulgeant, ne nimium delicijs frui permittant, ac minimam conſuetudinem cum aliquo obſcœnis moribus deturpato, habere patiãtur, ne denique eos vllis vitijs laborare ſinant. Quod ſi fecerint, Plato grauiſſimus

Hõ arbor ĩuerſa. Vnde homini pabulum.

Oẽs poſſunt ad bonã frugẽ perduci. Plinius.

Parentũ cura.

Pueri in biuio.

Plutar.

Scotus.

Semel altè impreſſum, difficile deletur.

Plato.

Plutar.

Parẽtũ munus.

Plato.

uiſſimus honeſtatis Doctor ijs in Lachete pollicetur fore, vt temporis ſucceſſu vniuerſam Rempublicam, & prudentiâ, & conſilio, & morum integritate, non ſolum tueantur, & conſeruent, ſed etiã exor-

Filii quibus naſcantur. nent, & amplificent. Siquidem filij non tantum parentibus, ſed etiã Reipublicæ naſci dicuntur, quippe quæ ex illis conflatur, & alter alteri ſuccedendo, illam quodammodo immortalem efficiunt, vt l. 1. §. & gener. de vent. in poſſ. mitt. lib. 37. P. tit. 9. l. 2. de iuſt. & iu. P. lib. 14. ad Senatuſc. Treb. P. lib. 1. in fine, ad leg. Iul. maieſt. P. lib. 19. §. 7. de capt. & poſtlim. reuerſ. P. lib. 14. § 4. de mun. & honor. & l. proponebatur, de iud. P. l. liberorum, de verb. ſign. teſtatum reliquêre. Itaque, vt hoc eueniat, inter reliqua ſeruandum eſt ſalubre præceptum Iuuena-

Iuuenalis. lis Satyrâ 14. cantantis.

Nil dictu fœdum, viſuq. hac limina tangat
Intra quæ puer eſt: procul hinc, procul inde puellæ
Lenonum, & cantus pernoctantis paraſiti:
Maxima debetur puero reuerentia -----

Quod documentum quicumque parens amplectetur, certo ſibi perſuadeat, filios ſuos, cum ad rationis annos peruenerint, facile conceſſuros, vt virtutis, pietatiſq. ſtudio ducantur, vt dignitatis, & gloriæ ſplendore trahantur, vt vitæ honeſtate, tamquam animâ fulciantur, & ex hiſcè ſplendeant velut inter ignes Luna minores.

Nutrix qualis. Verum his quoque accedere debet Nutrix omnibus numeris perfecta, & virtutibus decora, & quæ nullis animi paſſionibus ſuccumbat, cum illæ vna cum lacte in infantem lactentem tranſire ſoleant,

Auicennas. vt prudenter Auicennas animaduertit, cum de lactentis moribus diſſeruit. Et hinc fit, vt ſapientes viri prohibuerint ſtolidam lactare.

Filij cur parẽtibus diſſimiles. *Virgil.* Miramur profecto pudicarum mulierum interdum filios, parentibus ſuis neque corporibus, neque moribus ſimiles exiſtere, & non perpendimus totam illorum indolem in peſſimæ Nutricis ſanguinem, & ſuccum eſſe conuerſam. Ad quod Virgilius lib. 4. Aeneidos alluſit cantillando.

Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus auctor
Perfide, ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus, Hircanæq. admorunt vbera Tigres.

Chryſippus. *Iuſtinus.* Et ob id Chryſippus optimas, ſapienteſq. nutrices pueris exoptabat. Prodidit Iuſtinus libro vltimo ſuæ hiſtoriæ Habidem Gorgoris Regis filium in Siluis Ceruæ lacte diu nutritum fuiſſe, ac ideò inter ceruorum greges compita, ſaltuſq. haud inferiori velocitate

pera-

peragraſſe. Tantum enim momenti poſitum eſt in nutricis lacte, ac moribus, vt tenella ætas obuia quæque proba, vel improba illicò hauriat, & ex ijs ferreum quaſi induſium ſibi fabricet, quo toto vitæ curriculo vtatur. Quæ res facit, vt cum aliquem, ſiue bonis, ſiue malis moribus imbutum adoleſcentem contemplamur, ſtatim mente ad ipſius Educationem curramus.

O Domine nos tui infantuli, tu noſtra fidelis, & ſapiens Nutrix, quę nos duplici bellariorum genere nutris, è terrâ, è cælo, vt anima, ac *Apoſtrophe.*
corpus noſtrum duplici Educatione tuâ enutritum, hoc
quantum eſt, totum tuum ſit, & non aliam Al-
tricem quàm te, debito tibi Deus
cultu, homines pietatis
officio, virtu-
tumq.
reliquarum cohorte
proſequa-
tur.

MEM-

MEMBRVM DECIMVM QVINTVM.

Ingenia Hominum ex Conſuetudine aliorum diſcernere.

Conſuetudinis efficacia.

SI erronea illa Pythagoræ ſententia aliquid ponderis apud Orthodoxos,& ſapientes habere poſſet, dicere quis valeret,plures homines eamdem Animã eâdem morum Cõſuetudine imbutam, poſſidere. Tanta enim eſt Conſuetudinis efficacia, & morum ſimilitudo quibus cum viuitur, vt ex multis vnus dumtaxat homo conflatus eſſe videatur. Vnde Tullius in Lælio affirmauit, nihil eſſe,quod tam attrahat, & alliciat ad amicitiam,quam ſimilitudo. Quo fit, vt bonos boni diligant, aſciſcantq. ſibi quaſi propinquitate coniunctos, atque naturâ. Ac idem lib. 1. Officiorum dixit eam eſſe iucundiſſimam amicitiam, quam ſimilitudo morum coniugauit; & nihil amabilius,nec copulatius, quam morum ſimilitudinem bonorũ eſſe, teſtatus eſt, vt etiam dixerit in his, in quibus eædem voluntates ſunt, fieri, vt æquè quiſque altero delectetur,ac ſeipſo. Quâ de cauſâ conſtat bonis inter bonos quaſi neceſſariam beneuolentiam eſſe: è contra verò diſpares mores, diſparia ſtudia ſequi; nec ob aliã cauſam vllam bonos improbis amicos eſſe non poſſe, niſi quod tanta ſit inter eos, quanta poteſt eſſe morum,ſtudiorumq. diſtantia. Conſuetudo autem ſiue laudabilis illa, ſiue infamis ſit, tanti valor s eſt, vt etiam corruptelâ malæ c nſuetudinis, teſte eodem Tullio libro 1. de Legibus, igniculi probi extinguantur à Naturâ dati, exorianturq. & confirmentur vitia contraria. Siquidem teneræ puerorum ætati, eorum quibuſcum viuunt,vitia facile eſt, vt adhæreſcant. Sapienter Seneca libro 3. de Irâ, Sumuntur, inquit, à conuerſantibus mo-

Cicero.

Conſuetudinum diuerſitas.

Seneca.

res,

res, & vt quædam in contactis corporibus vitia tranſiliunt; ſic animus mala ſuis proximis tradit. Atque hinc Ariſtoteles libro 1. Rhetoricorum, capite 3. & cum eo Galenus libro 3. de Simplic. Medicam. facul. capite 18. dixerunt Conſuetudinem alteram Naturam eſſe. Neque vero hiſce Leges aduerſantur not. gloſſ. ff. de lib. & poſthum. l. ſi quis poſthum. ſuper verbo Conſuetudo,quæ eamdem ſententiam confirmant.

Ariſtot.

Galenus.

Conſuetudo altera natura.

Et experimento quoque hoc verum eſſe, inſigni ſpecie puella ab Indorum Regina Alexandro miſſa Serpentum venenis delibuta, oſtendit apud Auicennam ex Ruſſi teſtimonio; & altera apud Galenum, quæ Hyocyamum, & tertia,quæ Aconitum ex frequenti Conſuetudine, impunè ſumebant. Ferunt quoque Mithridatem Ponti Regem ex aſſiduo Toxici vſu, ſe vſque adeò innocuum præbuiſſe veneno, vt cum illo vellet ſibi mortem conſciſcere, ne in Romanorum poteſtatem deueniret, nullam ex aſſumpto viru, noxam percepiſſe. Quocirca Cicero de lege Agrariâ ad populum contra Rullum, dixit,non ingenerari hominibus mores tam à ſtirpe generantis, & ſeminis, quam ab ijs rebus, quæ ab ipsâ naturâ loci, & à vitæ Conſuetudine ſuppeditantur. Narrat Hippocrates in eo libro,quem de Aëre, Locis, & Aquis conſcripſit, Aſianos, qui penes Meotidem paludem ſiti ſunt, quiq. Macrocephali dicuntur, conſueuiſſe olim infantibus recens natis, caput quibuſdam ligamentis oblongum facere: nunc verò Conſuetudine in naturam abitâ, omnem prolem ex ſeſe turbinatis capitibus enaſci. Accedit ad hoc, tantum quoque Conſuetudinem virium capeſſere, vt aſſerente Tullio libro 3. Tuſcul. Quæſt. eos, qui multa mala ſæpè perpeſſi ſunt,facilius quidquid accidat contrarij, ferre poſſe, eſſeq; contra Fortunæ tela obduratos, vt ille etiam apud Euripidem.

Puella venenata.

Auicen.

Ruffus.

Galen.

Mithrid.

Cicero.

Hippocr.

Macrocephali.

Tullius.

Euripides.

Si mihi nunc triſtis primùm illuxiſſet dies,
Nec tam ærumnoſo nauigaſſem ſalo,
Eſſet dolendi cauſa, vt iniecto equulei
Freno, repentè tactu exagitantur nouo:
Sed iam ſubiectus miſerijs, obtorpui.

Igitur, cum Conſuetudo ſit tam potens, vt hominis corpus, ac animum ferè in ſe transformet, & aliud quidpiam, quod non erat, efficiat, totis viribus conandum eſt, vt illa ſolum cum probis habeatur.

Exhortatio.

beatur. Improbi certè comites plerumque ſolent non adoleſcentes modo, qui ſunt rerum imperiti, conſilij inopes, & in virtutis, vitiorumq. biuio, ac ætatis lubrico conſtituti, blanditijs dementare, & ad peſſimum vitæ genus traducere; verum etiam grandiores, ac ſapientiores in deteriorem partem rapere, & vſque ad excidium perducere. Sic plerumque obſeruatum eſt plurimos improborum commercio à morum integritate degeneraſſe, & omnes ſuos conatus, ac molimina ad ſuas cupiditates, priuataſq. libidines ſaturandas, maximo populorum detrimento conuertiſſe. Quod ne Honorio ex prauâ aliorum familiaritate eueniret, ſapiens genitor illius curauit, vt ad omnia illuſtri viro digna ſe aſſuefaceret, teſte Claudiano in Tertio illius Conſulatu. *Claudian.*

Mox vbi firmaſti recto veſtigia greſſu,
Non tibi deſidias molles, nec marcida luxu
Otia, nec ſomnos genitor permiſit inertes;
Sed noua per duros inſtruxit membra labores,
Et cruda teneras exercuit indole vires.
Frigora ſæua pati, grauibus nè cedere nimbis,
Aeſtiuum tolerare iubar, tranſnare ſonoras
Torrentum furias, aſcenſu vincere montes,
Planiciem curſu, valles, & concaua ſaltu.
Nec non in clypeo vigiles producere noctes,
In galea portare niues, nunc ſpicula cornu
Tendere, nunc glandi baleari ſpargere funda:
Quodq. magis nimium pugnæ inflammaret amorem,
Facta tui numerabat aui, quem litus aduſtæ
Horreſcit Lybia, ratibuſq. imperuia Thule.

Hæc eſt laudabilis Conſuetudo; hoc inſigne commercium; hæc virtuoſa familiaritas. Etenim naturá comparatum eſt, quod animus, ac corpuſq; otioſum ſæpius homine honeſto minus digna meditetur. Quamobrem conſultum eſt, vt nemo otio marceſcat, nemo etiã prauorum ſociorum conſortio fruatur, ſed iam pietatis, iam litterarum, iam aliarum, atque aliarum rerum honeſtarum exercitio ſe oblectet, & detineat. *Admonitio.*

Prudẽter ſanè Spartiatæ, teſte Plutarcho in Apophtegmatis Laconicis, iuuenes ſuos non modo pręclarè inſtruebant, ſed etiã nonniſi optimè eruditos extra patrios lares excurrere ſinebãt. Vnde deuicto Agide, cũ Antipater pueros aliquot poſtulaſſet, Etheocles Ephorus, eò quod eſſent minus inſtructi, ſe daturũ denegauit. Et vero, vt optimè inſtruerentur, *Plutarch. Spartiatarũ mos.*

rentur, apud Lacedęmonios lege Lycurgi ſaucitũ quoque erat, vt Xenophon in eorũdẽ Republicâ teſtatur, vt nemo domi ſuę pro arbitrio alere, & erudire filium poſſet vltrà ſeptennium, quo elapſo, ad centurias dabatur, ac in aliorum contubernium mittebatur. Apud Perſas autem, teſte eodem Xenophonte in Cyropædiâ, ne pueri malis aliorũ moribus imbuerentur, pro illis tantùm, vt à reliquorum ſodalitio abiuncti eſſent, Forum, quod Liberum dicebatur, erectum fuit, Magiſtriq. illis honeſtiſſimi, ſapienter prælati. Non enim, ait, Cicero pro Archiâ, minùs intereſt quos aſciſcas Præceptores, quàm quos nactus ſis parentes. Vt liberi enim referunt fermè maiorum Ingenia à quibus proſeminati ſunt; ità Magiſtrorum, aut virtutes, aut vitia, à quibus ſunt inſtituti. Honeſtæ autem vitæ inſtitutio ab ijs potiſſimũ petenda eſt, qui virtute ipſis factis claruerunt, & non ab ijs, qui compoſitis arte verbis de virtute nugantur. Talis acu, Maximus vir ex omniũ ſcelerum colluuione conflatus Iuliano Apoſtatæ obtigit, quo doctore tantum potiùs defecit, quàm profecit, vt pietas, religio, humana, ac diuina iura, virtuteſq; omnes aliæ coactæ ſint ex ipſius imperio exulare. E cõtrà verò ij Principes, qui viros illuſtribus meritis, ac doctrinâ præditos habuerunt, terrarum orbem ſuis virtutibus illuſtrârunt, & æternam de ſe poſteritati memoriam benefactis reliquerunt. Hinc legimus apud Crantzium lib. 1. cap. 37. Carolum Magnum, Alcuino Bedæ diſcipulo doctore vſum fuiſſe; Honorium, & Arcadium Cæſares, binoſq; liberos Theodoſij Imperatoris, Arſenio Eccleſiæ Romanæ Diacono; Theodoricum Regem, apud Volaterranum lib. 14. c. 2. Antrop. Caſſiodoro; Otthonem III. Imperatorem, & Rupertum Galliæ Regem, Gilberto Floriacenſe Monacho Franciſcano, qui poſteà Pontifex factus, Sylueſter II. appellatus eſt, vt Ruffus Angliæ Rex ſileatur, qui doctorem obtinuit Lanfrancũ Archiepiſcopum Cantuarienſem, & D. Carolus V. Hadrianum VI. Pontificem Maximum. *Xenophon. Lacedæmonum lex. Xenophon. Perſarũ mos. Cicero. Cautio. Iulianus Apoſtata. Præceptorũ electio quãti ſit momẽti. Crantzius. Volateran.*

Quibus ita conſtitutis, facili labore vnuſquiſque in alterius Ingenij cognitionem, ex cõſuetudine illorum, quibuſcùm aſſiduo vixerit, deueniet, & de vnoquoque, prout eorum conditio, & diſciplinæ indices ferent, humanitùs vaticinari poterit.

Immò Domine aſſuefac nos tuæ Cõſuetudini, imbue nos tuis moribus, paſce nos tuis præceptis, vt tandem digni tuo conſortio effecti, de nobis diuinitùs dici poſſit, nos fore aliquando felices, ac beatos. *Apoſtrophe.*

MEMBRVM DECIMVM SEXTVM.

Ingenia Hominum ex Legibus iudicare.

Legum neceſſitas. Quid lex, quid iudex. Demoſthenes.

SI,vt liberi Arbitrij, ac Animorũ immortalitatis; ſic ſapientiæ, ac virtutis, heredes à Deo fas nos inſtitui fuiſſet,vtique poſt homines natos,neque Legibus,neque Iudicibus opus eſſet.At,cùm Liberum Arbitrium nos in biuio quaſi ſtatuat, noſtrumq; latus Adami lapſus titillet, ideò,& Leges,quæ ſunt Iudicũ animæ,& Iudices, qui ſunt legum voces,habere neceſſarium fuit, vt hominum ſocietas,aut præmio,aut pœnâ contineri poſſet. Quá de re Demoſthenes in oratione contrà Ariſtogitonem, aſſeruit primas leges, tamquàm optimum quiddam Deorum inuentum eſſe,& mortalium, ac ciuitatum moderatrices exiſtere, illorumq; beneficio, ſi quid deprauatum ſit in rerum naturâ, apud viros bonos ſpontè corrigi, cùm mali,vel inuiti,ea,quæ iniqua ſunt,euitare cogantur. Quòd cũ Iſidorus lib.1.Ethymologiarum conſideraret,dixit quoque ideo factas eſſe leges, vt earum metu humana coerceretur audacia, tutaq; eſſet inter improbos innocentia, & in ipſis improbis, formidato ſupplicio, refrenaretur nocendi facultas. Vndè Ariſtoteles etiam lib.5. Ethicorũ, eâdem de cauſâ faſſus eſt, leges eſſe felicitatis conſeruatrices. Etenim verè dixerunt vêteres,legem eſſe animam ciuitatis, & talem eſſe ciuitatis ſtatum,qualia Iudicia in ciuitate ſunt.Nec alia res priſcis temporibus in causâ fuiſſe videtur, vt ciuitates conderentur, niſi, vt eſſent, qui uim coarcerent, tenuiores à potentiorum iniurijs defenderent, ſuum cuique tribuerent, & iuris æqualitatem inter omnes ſeruarent, ad quod Euripides alluſiſſe videtur.

Iſidorus. Legũ finis.

Ariſtotelis. Lex ciuitatis anima.

Euripides.

Cuſtodia legum ciuitates continet.

Horatius.

Et vtinã contineret,vt nec litui,nec tubæ exaudirentur, & arma,aut rubigine exederentur,aut in ligones,& vomeres cõflarentur; ſed heù Horatium lib.3.audiamus.

Damnoſa quid non imminuit dies?
Aetas parentum peior auis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem.

Philo.

Et hinc Philo, libro de Confuſione linguarum,meritò exclamauit. Meritò, ait, profectò, & maius, quàm plerique putant, malum eſt humanum animum per ſe indomitum, & ad flagitia ruentem,ſine freno, ac rectore ſinere; cum is, etiam habenis, & ſcuticâ, & prudenti rectore adhibitis, ægrè tamen contineri queat. Immò verò, ſi mortales Legibus deſtituerentur, ipſo Sole carere næ viderentur,& in vitiorum limo, ac fuſis turpitudinum tenebris verſari. Sapienter itaque Tullius lib.1.de Oratore, ex Legum inuentione docemur, ait, domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, noſtra tueri, ab alienis, mentes, oculos, manus abſtinere. Quapropter idem lib.1.de Legibus, Legem dixit eſſe rationem ſummam inſitam in naturà,quæ iubet ea, quæ facienda ſunt, prohibetq. contraria. Vnde apparet ad ſalutem ciuium, ciuitatumq. incolumitatem, vitamq. hominum, & quietam, & beatam, conditas eſſe Leges.

Neceſſitas cura hominis.

Tullius. Legis beneficia.

Ex quo fit, vt quamquam praui Ingenij homines inueniantur, qui ad omne vitiorum genus procliues ſint: Legum tamen timore, & auctoritate prauos affectus corrigant, & virtutum tales effectus oſtendant, vt denique alij quidam ab ijs, quos natura produxit, eſſe videantur. Concludimus itaque hominum Ingenia ex ijs Legibus,quibus illorum ciuitates temperatæ ſunt, haud difficili curá cognoſci poſſe.

Apoſtrophe.

Ecquæ noſtra ciuitas aliud,quàm hæc ſpectabilis Mundi machina, à Deo eius Fundatore Sacroſanctis Legibus ſtabilita? Quid ipſius Conditoris Leges aliud, quàm noſtræ ſalutis duces, & lumina? Quid ergo aliud nos, omnibus animi viribus optare oportet, quàm, vt ijſdem Legibus, quas ad genus hominum redimendum fixit, animemur, vt ſic animati, nos ex ſuis eſſe recognoſcat? Cum igitur Domine Deus nobis Eſſe tuà ſapientiâ tribuiſti,Legibus bene Eſſe tuâ clementiâ largire, vt tecum in Empyreo ſemper lætemur.

MEMBRVM DECIMVM SEPTIMVM.

Ingenia Hominum ex Siderum Influxibus inuenire.

Finis ſecundæ ingeniorum cauſæ, & initium tertiæ.

TRIBVS proximis Membris, cum Humanam cauſam perſtrinxerimus, iam ad Diuinam aſcendere debemus, quam tertio loco propoſuimus. Diuinam porrò hîc intelligimus Siderum Influxus, quibus mediantibus illa in hæc inferiora agunt; cum teſte Ariſtotele lib. 1. Metaph. cap. 2. Sublunaria hæc corpora à ſupernis lationibus dependeant. Quòd idem Ariſtoteles lib. 2. Phyſ. lib. 2. de Generat. lib. 4. de Gener. Animalium, capite vltimo etiã ſenſit, & cum eo Mercurius Triſmegiſtus in Aſclepio, Plato in Theæteto, Ptolomæus lib. 2. Almageſti, cap. 12. & in Centiloquio, Aphoriſmo 38. Damaſcenus lib. 2. Fidei Orthodoxæ, cap. 7. Dionyſius Areopagita de Diuinis Nominibus, D. Bonauentura, & Ioannes Bauonus in 2. Sententiarum, Scotus ibidem diſtinct. 14. quæſt. 3. & D. Thomas lib. 3. contra Gentes, cap. 84. & 92. aſſeruêre Natalitia ſidera, Horoſcopos, Apoteleſmata, Lumine, & Motu concurrentibus in hunc inferiorem orbem influere, & multos, ac varios effectus procreare. Atque hinc Virgilius lib. 1. Georgicorum, ex colorum varietate in Lunâ, temporis viciſſitudines cantillando prædixit.

Ariſtot. Triſmegiſt. Plato. Ptolomæus. Damaſcen. Areopag. Bonauent. Bauonus. Scotus. Aquinas. Virgilius.

Luna reuertentes, cum primum colligit ignes,
Si nigrum obſcuro comprenderit aëra cornu,
Maximus agricolis, pelagoq. parabitur imber:
At ſi virgineum ſuffuderit ora ruborem
Ventus erit; vento ſemper rubet aurea Phœbe:
Sin ortu in quarto (namque is certiſſimus auctor)
Pura, nec obtuſis per cælum cornibus ibit,
Totus, & ille dies, & qui naſcentur ab illo,
Exactum ad menſem, pluuia, ventoq. carebunt.

Quare

Inferiora à ſuperioribus dependent.

Quare certum eſt hæc infima ſupernis illis multis in rebus ancillari, & ſiue quoad rerum progeniem, & interitum; ſiue temporum acceſſus, & receſſus interualla; ſiue quoad ſterilitatem, aut fertilitatem anni; ſiue demum quoad corporum noſtrorum Craſes, & Ingeniorum exinde diſcrimina cognoſcenda, ratâ lege illis obſequi. Quo fit, vt Ariſtoteles lib. 2. Phyſ. dixerit, Solem, & hominem, hominem generare, & Almanſor Aphoriſmo 104. aſſeruerit Solem, & Lunam omnibus rebus vim aliquam impertiri. Lucillus itaque omnium conchiliorum orbes, Lunam orbiculatam replere, affirmauit. Neque verò etiam Plantarum germina cæli ſtatum reſpuere videntur. Nam Luna, dum terrea Zodiaci ſigna peragrat, plantatæ arbores, robuſtiores, longioresq. radices ſub terram exerunt, & dilatant; dum aërea perluſtrat, arbos folijs luxuriat, ramosq. circumcirca diffundit. Et quando Luna etiam ex oppoſito Sole irradiatur, trabes, lignaq. cædere tutum non eſt, quia arbores humore Lunari emollitæ, vermiculantur, & marceſcunt. Ceterum, ferunt Lunarem eſſe herbam, rotundis, cæruleisq. folijs conſtitutam, quæ Lunæ curſum obſeruet, & illâ ſingulis diebus creſcente, folium vnum producat, & decreſcente, productum deponat. Eſt quoque Salenites lapis, qui Lunæ imaginem deferre dicitur, eamq. ſingulis diebus augeſcentem, vel decreſcentem reddere. Nihil hîc de Helitropio, herbisq. Solaribus loquimur, quę tam admirabili ſympathiâ erga Solem afficiuntur, vt ſtatim illius iubare exorto, illum ſpectent, & per immania cæli ſpacia decurrentem, prono vertice proſequantur.

Ariſtot. Almanſor. Lucillus. Plantarum poteſtas. Lunaris herba. Salenites lapis. Helitropiũ.

Bonauent.

Ac, vt hæc vera ſunt; ſic illa prorſus fallacia, quorum D. Bonauen. in 2. diſt. 2. ar. 1. q. 2. nu. 43. meminit, Sõniantiũ Stellatũ cęlum materiã animæ Vegetanti, Cryſtallinum Sentienti, & Empyreum Intelligenti peculiariter præparare. Nam planè falſum eſt vllum Cęlum, vel ſidus in hominum animas ſpirituales, Libero Arbitrio dotatas, ratione, ac conſilio decoratas, quoquo modo influere poſſe.

Quorumdã opinio damnatur.

Cælos non influere in animas. Cælos influere in corpora.

Quòd verò in corpus influant pro vario aſtrorũ aſpectu, & irradiatione, & ſuo motu, ac lumine illud alijs, atque alijs qualitatib. afficiãt, & inde diuerſa Ingeniorũ diſcrimina propagent, nõ vr̃, vel rõni, vel experientiæ aduerſari. Luna enim, cũ ſit noctis, humorumq. domina, ex Aſtrologorũ decretis, Phlegmatici humoris procreatrix exiſtet, & cui in horoſcopo obtigerit, pro variâ eiuſdẽ cũ Sole, ac reliquis Stellis habitudine, plus, minusvè illi ſuę naturę tẽperamentũ largietur, & per cõſequẽs cãdidâ cute, corpore obeſo, & tereti, capilloq. ſubalbo decorabit. Mercurius verò ꝓmiſcuę naturę eſſe vr̃ ob alterius Planetę qualitatẽ cũ quo copulatur. Vnde fit, ꝙ ob Solis ꝓpinquitatẽ, & p̃ferti, cũ occidẽtalis fuerit, vt plurimũ ſiccus ſit, & oriẽtalis modicè calidus euadat. Qui autẽ ſub hoc naſcetur, corpus gracile, ſtaturam mediocrem,

Luna cuius qualitatis. Lunæ effectus. Mercurij effectus.

 barbam

barbam raram nigro, vel ſpadice colore tinctam, labia ſubtilia, & naſum, oculosq. paruos obtinebit.

Veneris effectus.

At Venus plus humida, quàm calida eſt, maximè orientalis, & è radijs ſolaribus abiuncta, ac ideo roſeum colorem, ſubtilia ſupercilia, & labia, faciem venuſtam, flauumq. capillum largitur.

Solis effect⁹.

Soli porrò Genethliaci caliditatem, & ſiccitatem tribuunt, imparem tamen, prout magis, vel minus ſideribus vicinis ſociatur, & vel ad nos accedit, vel ẽt à nobis recedit. Hic criſpos, flauosq. pilos, barbam plenam, corpus firmum, ſtaturam decentem, & rubicundam, oculosq. prominentes progenerat.

Martis effectus.

Martis ſtella quoque calida admodum, & ſicca apparet, caloremq. orientalis adauget, & occidentalis ſiccitatem augmentat. Quo fit, vt hæc corpus gracile͏, & durum, carnem aſperam, colorem giluum, pilos craſſos, aſperſosq. & vel ruffos, vel nigros producat.

Iouis effectus.

Quod reliquùm eſt, Iupiter calidam, humidamq; craſim ſortitur. Et occidentalis quidem calidior, orientalis humidior notatur, ac proindè ſuo influxu cutim roſeo colore conſperſam, nigros oculos, magnoſq; efficiet, capillos, barbamq; criſpam, ac modicè nigram formabit, totumq; corpus formoſum conſtituet.

Saturni effectus.

Vltimò Saturnus frigidus orientalis, & ſiccus occidentalis animaduertitur, & ſolet corpus durum, capillos nigros, & hirſutos, craſſa labia, compreſſas nares, liuidumq; colorem in hominibus creare.

Modus Planetas agnoſcendi.

Si quis enim cunctantiùs horum Planetarum, aliarumq; ſtellarum aſpectus, figuras, colores, magnitudines, motus, & ſimilia contemplatus fuerit, quâdam proportione eadem omnia hominibus applicare, & vnumquemque ſuo charactere delineare poterit.

Idriotropia vndè.

Verùm has Idiotropias, quas recenſuimus, Planetę lumine, & motu mediante inducere, & aëra hiſce qualitatibus imbuere ſolent, & illa poſtmodùm hominum corpora pro cuiuſque temperamento afficere. Quòd, etſi ità ſit: nihilominùs tamen Planetæ in ſeipſis varij exiſtunt, variamq; temperiem in hoc ſublunari orbe producũt.

Planetæ vbi validi.

Nam illi ſolum in centris ſuorum orbium, à Naturâ illis debitum temperamẽtum obtinent, & in ijſdem magis humiles, & depreſſi, ab illo nonnihil deflectunt, & dùm in illis circulis aſcendunt, primæuam temperiem acquirunt, & dùm deſcendunt, quodammodò amittunt.

Saturnus. Iupiter. Mars.

Saturnus ſiquidem, Iupiter, & Mars quandò propter Excentricum ſunt altiores, in Apogæo potentiores exiſtunt, & proprijs dumtaxat qualitatibus prædit; attamen minùs calidi ob maiorem à Sole diſtantiam. Dùm verò in Excentrico ſubſident, & in Perigæo conſtituuntur, tũc ob ſolis vicinitatem, calidiores, ſiccioreſq; efficiuntur.

Venus. Mercurius.

Venus autem, & Mercurius quò ſunt humiliorés tàm in Excentrico, quàm in Epicyclo, eò ob Lunæ propinquitatem frigidiores, & humidiores euadunt; ſed alti in Excentrico, vel Epicyclo, quia ſeſe magis Soli appropinquant, calidiores, & ſicciores exiſtunt.

Enimuerò Saturnus, Iupiter, & Mars quinque inſignes ſtatus Solis reſpectu, & Epicyclorum obtinent. Quorum primus eſt, cùm ipſi ſub ſolis radijs latitant, luſtrantq. ſummas Epicyclorum abſides, ſiuè Apogæa, & velociſſimo curſu feruntur, obq. directum ad Solem ſitum, & vicinitatem ſicciores ſunt, & proprijs quaſi qualitatibus viduantur.

Planetarũ ſtatus quintuplex.

Secundus ſtatus eſt ab exortu matutino vſque ad primam ſtationem, ſeu Retrogradationis initium, quod poſt longitudinem mediam, ſeu Epicycli verſus Perigæum euenit, in quo ſtatu humidi reperiuntur. Tertius ſtatus eſt à ſtatione primâ ad medium Retrogradationis vſque dùm noctu exoriuntur, ſcilicet in eorum cùm Sole oppoſitione, & tunc Iupiter, & Mars calidi, magis calefaciunt, & Saturnus frigidus, magis frigefacit, ſuntq. nobis propinquiores. Quartus ſtatus eſt à medio Retrogradationis, ſeu à Solis oppoſitione vſque ad ſecundam ſtationem, vbi curſum dirigere incipiunt, in quo magis ſicci videntur. Quintus denique eſt vſque ad occultationem matutinã, & tunc magis frigidi, quàm ſicci eſſe creduntur.

Solis, ac Lunæ ſtatus.

Verùm Lunæ ſtatus reſpectu Solis, aut eſt à coniunctione vſque ad primam quadraturã, Hiemalis nimirùm, frigidus, & humidus; aut ad oppoſitionem, Vernalis, calidus, & humidus; aut à Plenilunio ad ſecundam quadraturã, Aeſtiualis, calidus, & ſiccus; aut demùm ab hac ad Nouilunium, Autumnalis, frigidus, & ſiccus.

Ceterùm, Aſtrologi contendunt ſingulis Planetis quaſdam Regiones, ac ciuitates, qualitatibus recenſitis, ſubiectas eſſe, in tantum illorum audacia progreſſa eſt.

Tullius. Tarutius.

Vndè refert Tullius lib. 2. de Diuinatione Tarutium quemdam Mathematicum, quem ille meritò exagitat, vrbis Romæ diem natalem conſtruxiſſe.

Luna quibus dominetur.

Atque hinc dicunt Lunam Africę, Granatæ, Hollandriæ, Bithyniæ͏, Colchidi, Zelandiæ, Phrygiæ, Numidiæ, & Scotiæ dominari: Ciuitatibus autem Carthagini, Tuneto, Treueri, Lubecæ, Magdẽburgo, Bernæ, & Venetijs imperare.

Mercurius quibus.

Volunt Mercurium Flandriam, Armeniam, Hircaniam, Brabantiam, Cyrenen, Longobardiam, Martianam, Sardiniam, Marmaricã, Achaiam, Aſſyriam, Cretam, Croatiam, Græciam, & Meſopotamiam regere: Vrbibus verò, Babyloniam, Corinthum, Antuerpiam, Bambergam, Hieroſolymas, Brugas, Louanium, Norimbergam, Londinum, Ceſenam, Cordubam, Rhegium, Turinum, Vercellas, Baſileam, Viterbium, Aretium, Cumas, Brunduſium, Lutetiam, Papiam, Rhodum, & Segniam ſub ſe habere.

Venus quib.

Sic ferunt Venerem, Auſtriam, Aethiopiam, Alſatiam, Caſpiam, Delphinatum, Liuoniam, Sabaudiam, Seres, Trogloditas, Aſiam, Cyprum, Franconiam, Heluetiam, Lotharingiam, Mediam, Perſiam, Boſnam, Poloniam, Ruſſiam, & Sueciam proſpectare: Sed opida Thebas, Viennam, Argentinam, Arelatum, Caietam, Laudam, Spiram, Placentiam, Sueſſam, Vlyſiponem, Bo-

noniam, Bergum, Lipſiam, Mantuam, Senas, & Tarentum intue-
Sol quibus. ri. Solem porrò, ſcribunt Boemiam, Galliam, Italiam, Chaldæā,
Phœniciam, Sabinam, Siciliam, & Turciam luſtrare: Vrbes Ro-
mam, Pragam, Linzium, Damaſcum, Confluentiam, Cremonam,
Mars quib. Rauennam, Syracuſam, & Vlmam irradiare. Pari modo affir-
mant Martem in Germaniam, Burgundiam, Forumiulium, Britan-
niam, Palæſthinam, Sileſiam, Sueuiam, Syriam, Cappadociam, Ca-
teloniam, Commagenam, Getuliam, Idumæam, Mauritaniam,
Noruuegiam, & Sueciam influere: At hæc emporia Aquileiam,
Neapolim, Florentiam, Ferrariam, Anconam, Capuam, Imolam,
Bergomum, Maſſiliam, Veronam, Algerium, Eichſtadium, Ge-
danum, Camerinum, Monachium, Taruiſiū, Piſtoiam, Trapeſuntiū,
Iupiter quibus. Valentiam, & Vrbinum deſpicere. Somniant quoque Iouem, Hi-
ſpaniam, Luſitaniam, Dalmatiam, Arabiam felicem, Celticam,
Miſniam, Hungariam, Calabriam, Garamantas, Lydiam, Normā-
diam, Iſtriam, & Pamphiliam illuſtrare: Sic vrbes Petinam, Tole-
tum, Auenionem, Budam, Caſcouiam, Mutinam, Narbonam, Hi-
ſpalim, Volaterram, Compoſtellam, Alexandriam, Ratisbonam,
Rhotomagum, Vuormatiam, & Parentium ſuo lumine complecti.
Saturnus quibus. Denique nugantur illi Saturnum Indiam, Macedoniam, Boſnam,
Bulgariam, Thraciam, Arabiam deſertam, Daniam, Oxianam, Sar-
matiam, Ruſſiam, Sogdianam, & Tartariam proſpectare, & Bi-
zantio, Croi, Oxoniæ Philippi, Sophiæ, Aphrodiſio, Lydiæ, Eru-
Planetarū dominium. pæ, Piſauro, & Vticæ imminere. Quoad reliqua, Aſtrologi ſibi ima
ginati ſunt Lunam eſſe Cancri dominam; Mercurium Gemini, &
Virginis; Venerem Tauri, & Libræ; Solem Leonis; Martem Arie
tis, & Scorpionis; Iouem Sagittarij, & Piſcis; Saturnum Capricor
ni, & Aquarij denique imperium obtinere, & cuiuſque qualitates ex
conſequutione inuicem copulare.

Neque his contenti, ad Zodiaci quoque ſigna prouecti, fingunt
Arietem, Leonem, & Sagittarium Orientales, calidos, ſiccoſq. Tau-
rum, Virginem, & Capricornum Meridionales, eſſe ſiccos, frigidoſq.;
Geminos, Libram, & Aquarium Occidētales, eſſe calidos, humidoſq.
Cancrū, Scorpionē, & Piſces, Septētrionales, eſſe humidos, frigidoſq.
Signorum qualitates. Ceterum, Zodiaci Signa hoc noſtro ſeculo nonnihil à Ptolomæi æuo
qualitatibus diſcrepant. Arietis ſiquidem Priores partes ventos, im-
Aries. breſq. mouēt; mitiores tñ, q̃ Ptolomęi tpe, quia illas iā Sol permeādo
Partes. magis, q̃ olim calefacit. Mediæ q̃uis tēperatę ſint: magis tamen ad ca
lorē, & ſiccitatē vergere videntur. Extremæ ſunt æſtuoſæ, ſed minus
peſtilentes, quàm priſcis temporibus. Porrò Boreale eius ſpaciū, ob
Saturni, Martis, & Mercurij ſtellas in propinquo, æſtuoſum eſt, ac no
xium. Pars quæ in Auſtrum vergit, eſt ſubfrigida; cum ad eam totus
fere

ferè Cetus referatur, cuius ſtellæ omnes Saturninæ exiſtunt. Aries ve-
rò Tertium Clima obtinet, & Germaniam, Galliam, Britanniam, Ba- *Clima.*
ſterniam, Syriam, Palæſthinam, Poloniam, Burgundiam, Sueuiam, *Prouinciæ.*
Sileſiam, & Veſtriam proſpectat. Vrbes autē has Neapolim, Capuam, *Vrbes.*
Ferrariam, Vincentiam, Veronam, Bergomum, Imolam, Patauium,
Brunſuuicum, Vticam, Lindauium, Cracouiam, Marſiliam, Floren-
tiam, Epidaurum, Anconam, Forliuium, & Fauentiam ſuo lumine
colluſtrant.

Hunc ſequitur Taurus, cuius Priores partes vbi Pleiades conſpiciun *Taurus.*
tur, ſunt minùs turbulentæ, nebuloſæ, & æſtuoſæ, quàm æuo Ptolo- *Partes.*
mæi; ſed Mediæ ſunt humidæ, & plus quàm olim in calore tempe-
ratæ videntur. Vltimæ vbi Hyades apparent, ſunt igneæ, & plus
quàm olim fulminoſæ. Boreale eius latus, ob ſidera ibidem tempe-
ratæ complexionis, temperatum quoque eſt; ſed Auſtrale, propter
ſtellas Martiales, & quæ Veneris, Saturni, & Lunæ mixtionem refe-
runt, inſtabile conſpicitur. Hoc Signum Quintum Clima poſſidet, *Clima.*
habetq; ſub ſe Parthiam, Mediam, Perſidem, Archipelagi inſulas, Cy- *Prouinciæ.*
prum, Aſiæ minoris partem maritimam, Poloniam maiorem, Albam
Ruſſiam, Campaniam, Rhetiam, Heluetiam, Franconiam, Hy-
berniam, Lotharingiam, Irlandiam, & Sueciæ partem detinet.
Colluſtrat autem Panormum, Bononiam, Senas, Mantuam, Taren- *Vrbes.*
tum, Parmam, Thuregium, Lucernam, Herbipolim, Caroloſtadium,
Metim, Brixiam, Iuſtinopolim, Gneſnam, Nouogardiam, Nancaium,
Burgim, Lypſiam, Veronam, Anconam, Peruſiam, Taruiſium, &
Conſtantinopolim.

At Geminorum Priores partes humidæ parumper ſunt, & noxiæ:
Mediæ, quàm olim, nunc ſicciores; Poſteriores magis ad ſiccitatem, *Gemini.*
quàm ad alias qualitates declinant. Huius pars Borealis ventos exci- *Partes.*
tat, terraſq; concutit; Auſtralis ſiccitatem, æſtumq; procreat. Huic Si-
gno Sextum Clima ſubiacet, & regiones Hircania, Armenia, Martia- *Clima.*
na, Cyrenaica, Marmarica inferior, Aegyptus, Sardinia, Brabantia, *Prouinciæ.*
Vuittemberga prouincia, Flandria, & Logdardia. At opida Ceſena, *Vrbes.*
Viterbium, Taurinum, Rhegium, Vercellæ, Louanium, Moguntia,
Bamberga, Brugis, Villacum, Chitzingum, Hasfordium, Londinum,
Corduba, & Nouaria.

Et verò Cancri priores partes terras quatiunt, & caliginem offun- *Cancer.*
dunt; Mediæ, & calidiores, & etiam ſicciores magis, quàm olim no- *Partes.*
tantur; Extremæ ſunt admodùm ſiccę, & tàm Boreales, quàm Auſtri-
næ, noxiæ, & æſtuoſæ exiſtunt. Cancri Septimum Clima eſt, & regio- *Clima.*
nes Numidia, & Africa minor, Bithinia, Phrygia, Colchis, Tune- *Regiones.*
tum, Granata, Scotia, Mauritania, Pruſſia, Holandia, & Zelandia. Pa- *Vrbes.*
ri ratione, ciuitates Cōſtantinopolis, Tunetum, Mediolanum, Vene-
tiæ,

Vrbes. tiæ, Genua, Luca, Piſæ, Lubecum, Treueris, Magdēburgum, Gorlitium, Berna, Eboracum, & Vincentia.

Leo. Partes. Nunc Leonis Primæ partes apud Aſtronomos, & peſtilentes, & ſuffocantes eſſe credūtur; Mediæ temperatæ, quæq. ad humiditatem aliquantò declinant; Vltimæ, quæ olim ſiccæ, & noxiæ erant, nunc ad temperiem concedunt. Pars verò huius Signi Borealis ignea, & inconſtans eſt; Auſtrina humida deprehenditur. Leo hic Quartum *Clima.* Clima deſpectat, haſq. regiones peragrat, Italiam, Etruriam, Siciliam, *Prouinciæ.* Boemiam, Apuliam, Turciæ partem, Aemiliam, Sabinam, *Vrbes.* Phœniciam, Chaldæam, & Orihiniam. Vrbes verò, Romam, Pragam, Vlmam, Damaſcum, Rauennam, Syracuſas, Peruſium, Cremonam, Confluentiam, Cremiſium, Mantuam, & Alexandriam Aegypti.

Virgo. Partes. Verùm Virginis Priores partes caldiuſculæ ſunt, & noxiæ; Mediȩ tēmperatæ; Vltimæ plus quàm olim aquoſæ. Et eiuſdem pars *Clima.* Borealis ventoſa eſt; Auſtrina temperata. Virgini, vt Septimum Clima *Prouinciæ.* obtigit; ſic hæ regiones Carinthia, Meſopotamia, Babylonia, Aſſyria, Græcia, Achaia, Creta, Cilicia, Sileſia inferior, Atheſana, & *Vrbes.* Rheni vicinia: Vrbes Hieroſolymæ, Athenæ, Alexandria, Corinthus, Papia, Nouarium, Aretium, Vratislauia, Cremona, Brunduſium, Erdfordium, Baſilea, Heidelberga, Segnia, Lutetia Pariſiorum, Lugdunum, Toloſa, Parma, Toletum, Imola, Beneuentum, & Tarentum.

Libra. Partes. Virgini proxima Libra eſt, cuius priores partes, etſi temperatæ: tamen plus quam olim ad ſiccitatem deuergunt; Mediæ temperatæ ſunt; Extremæ aquoſæ. Et huius quidem Borealis pars ventoſa, & *Clima.* Auſtrina ſicca, & peſtilens exiſtit. Libræ Quartum Clima conceſſum *Prouinciæ.* eſt, quod prouincijs imperat Bactrianæ, Caſperiæ, Sericæ, Thelzidi, Oſi, Aethiopiæ, Trogloditicæ, Auſtriæ, Alſatiæ, Etruriæ, Sabaudiȩ, *Vrbes.* Liuoniæ, & Delphinato. Vrbes autem coercet Viennam Auſtriæ, Francfordiam iuxtà Mœnum, Caietam, Sueſſam, Placētiam, Argentoratum, Spiram, Sueuorum Halam, Haylprunam, Friſingam, Moſpachium, Arelatum, Vlyſiponem, Vrbinum, Pedemontium, Oliuatum, Traiectum, & Salernum.

Scorpio. Partes. Quod reliquum eſt, Scorpionis Priores partes niues producunt; Mediæ, quæ olim temperatæ exiſtebant, nunc ſunt paulò humidiores; Extremæ turbulentæ. Huius Borealis pars æſtuat, & Auſtralis *Clima.* humectat. Hoc Signum Tertium Clima premit, & prouincias Meta*Prouinciæ.* goniticam, Mauritaniam, Getuliam, Cappadociam, Comogenam, Iudæam, Norduegiam, Sueciam Occidentalem, Idumæam, Catalaniā, *Vrbes.* & ſuperiorem Bauariam. Vrbes verò Aquileiam, Algieram, Trapezuntium, Patauium, Vrbinum, Piſtoiam, Camerinū, Brixiam, Meſſanam,

ſanam, Gedanum, Monachium, Aychſtadium, Viennam Allobrogū, Valentiam, Ciuitatem Auſtriæ in Foroiulio, Genuam, Ariminum, Mutinam, Cremam, Ceruiam, & Daruſium.

Scorpioni, Sagittarius aſſociatur, cuius Priores partes humidæ *Sagittarius. Partes.* ſunt, & quàm olim frigidiores; Mediæ temperatæ, ſed plus quàm olim ad frigiditatem declinantes; Extremæ igneæ. At eius Borealis pars ventoſa eſt, & Auſtrina inconſtans, & humida. Sagittarius Secundo Climati dominatur, & regionibus Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Ita- *Clima. Prouinciæ.* liæ, Felici Arabiȩ, Celticæ, Hungariȩ, Dalmatiȩ, Morauiȩ, Sclauoniȩ, *Vrbes.* & Miſniæ: Ciuitatibus Coloniæ Aggripinæ, Iudenburgo, Norimbergæ, Volaterræ, Mutinæ, Budæ, Caſſouiȩ, Narbonæ, Auinioni, Hieroſolymis, Toleto, Mediolano, & Firmio.

Capricorni conſtellationes Priores partes æſtuant, & nocent; Me- *Capricornus. Partes.* diæ ſunt temperatiores, & Vltimæ pluuioſæ. Et huius tam Borealis, quàm Auſtrina pars, eſt humida, & noxia. Sub hoc Signo iacent Pri- *Clima.* mum Clima, & India, Styria, Sinarum regio, Ariana, Gedeoſia, Mace- *Prouinciæ.* donia, Illyrium, Thracia, Boſna, Bulgaria, Lituania, Saxonia, Maſouia, Haſſia, Thuringia, Marchia, Orchades inſulæ, & Romandiola. *Vrbes.* Sicquoque opida Grætium, Brandemburgum, Conſtantia, Auguſta Vindelicorum, Ancona, Fauentia, Iuliacum, Gandauum, Vilna, Oxonium, Forliuium, Mutina, & Ferraria.

Aquarij imaginis Priores partes ſunt humidæ; Mediæ temperatȩ; *Aquarius. Partes.* Extremæ plus quàm olim ventoſæ. Huius Borealis pars æſtuat, & Auſtralis niues producit. Aquarius hic Primo Climati præeſt, & pro- *Clima. Prouinciæ.* uincijs Sauormatiæ, Oxianȩ, Sogdianæ, Arabiæ, Azaniæ, Aethiopiȩ, Sarmatiæ, Tartariæ, Daniæ, Ruſſiæ, Amaxobiæ, Sueciæ parti meridionali, Valachiæ, Pedemontio, Vueſtphaliæ, Moſellanæ, & Bauariæ *Vrbes.* parti. Emporijs verò Tridento, Salzburgo, Piſauro, Hamburgo, Bremæ, Ingolſtadio, Papiæ, Forliuio, Taruiſio, & Vrbino.

Piſcium denique Aſteriſmi Priores partes frigidiores, quàm olim *Piſces. Partes.* exiſtunt; Mediæ humidæ plus quàm olim, & Poſteriores minùs, quā olim æſtuoſæ. Horum ſpacium Boreale ventoſum eſt, & Auſtrale aquoſum. Piſces ſubiectas habent Phazianam, Garamantas, Naſamo- *Prouinciæ.* nicam, Lydiam, Ciliciam, Pamphiliam, Calabriam, Vuormatiam, & *Vrbes.* Nordmaniam. Vrbes autem Ratisbonam, Rothomagum, Hiſpalim, Compoſtellam, Petinam, Roanum, Florentiam, Parentium, Cumā, Anconam, Mutinam, Comum, Alexandriā Lombardiȩ, & Sybiliam.

Ceterum colligimus gentes illas, quæ in regionibus, & opidis horū Signorum, Planetarumq. Aſteriſmis ſubiacebunt, tale temperamen- *Signorū, & Planetarū effectus.* tū habituras, quale diuerſæ ſingularū imaginū partes obtinēt, & per cōſequens illas, aut Phantaſiâ, aut Intellectu, aut demū Memoriâ valituras, ac in ijs ſciētijs, q̄ Potētijs iſtis reſpondēt, inſigniter euaſuras.

Apoſtrophe. Quid ni? Inſigniter næ euademus Domine, ſi partes corporis noſtri nec Luxuriæ æſtus, nec Superbię ventus, nec Gulæ imber, nec Inuidiæ frigus, nec Impœnitentiæ demùm ſiccitas turbabit; inſigniter euademus, ſi ſingulæ corporis noſtri partes cæleſtem temperiem capeſſent; inſigniter euademus, ſi illas diuinus Sol permeabit. Vt igitur illæ temperatæ exiſtant, influe Clementiſſime Pater in ſuperiorem corporis noſtri regionem; aduola Sanctiſſime Spiritus in præcordia; deſcende optime IESV ad noſtri corporis baſim, vt tuis veſtigijs inſiſtat, in tuis ſemitis ambulet, & ambulando eò perueniat, vbi tu glorioſus triumphas.

MEMBRVM DECIMVM OCTAVVM.

Ingenia Hominum ex Dei benignitate innoteſcere.

LICET ea omnia, quæ diximus, nobis affatim Dei ſummam clementiam oſtendant, ex quâ veluti immēſo rerū omniū theſauro cumulatiſſimè corpora, ac animi noſtri multiplicibus naturæ dotibus, ac ſcientiarū luminibus exornentur: nihilominùs tamē inter tāta, tamq. varia diuinæ bonitatis argumēta, nullū magis illuſtre hominibus illuxit, quā quod ipſe ſuis quaſi manibus condidit. Nam, quòd homines aliqui excellētia Ingenia ſortiantur, hoc interdū quoque ex optimâ ſeminis naturâ, organorū diſpoſitione, & corporis tēperie, quę Deus, ſecūdis cauſis mediātibus, illis, illorumq. parētibus largitus eſt, prouenire ſolet, & hi etiā non niſi diuturnis, magnisq. laboribus ſciētias adipiſcuntur; at abſque labore, abſque hominum induſtriâ, abſque temporis intercapedine, ſtatim omnium ſcientiarum decora acquirere, hoc ſolius Dei diuinū munus eſt. Hoc porrò nos neque ad parentum complexionem, neque ad regionum climata, neque ad hominis Craſim, neque ad vigilias, & ſtudia, ſed ſolùm ad miraculum diuinitus à Deo cùm ipſo factum, quaſi manu deducit. Quòd, vt Sectionem huius Operis Primam, Cauſamq. Ingeniorum Tertiam, ac Diuinam abſoluamus, quam initiò propoſuimus, hæc nobis in hoc Membro ſcrutari oportet.

Dei clementia.

Ingeniū excellens vnde.

Equidem tale donum, poſt Adamum, Salomon ille Regū ſapiētiſſimus diuinitùs acquiſiuit; tale Deus Prophetis largitus eſt; tale Apoſtoli veritatis duces conſequuti ſunt. Et quoniam Deus hominibus etiam ceteris ſuæ benignitatis monumenta patefacere paratus eſt, & gratias, ac virtutes infundere, hinc fit, quòd alij etiam viri Sanctitate illuſtres à Deo repentè Scientiarum ſplendore irradiati fuerint. Teſtis huius rei eſt D. Auguſtinus, qui abſque externo præceptore doctiſſimus euaſit, vt Hymnus ille, qui à ſuis Fratribus Eremitis cantatur ad Laudes, verè fatetur.

Adam. Salomon. Prophetæ. Apoſtoli.

Auguſtinus.

Hic omne, quòd in litteris,
Quòd artibus in Liberis,
Et quidquid in ſcientÿs,
Nullo tradente, concipit.

Antonius. Ignatius. Ioachimus. Anſelmus. Iodochus. Aegydius. Hor. Maria. Stephanus. Ephrem. Romualdus. Thomas. Franciſcus. Catharina. Baptiſta. Tereſa. Hildegardis. Toſtatus. Picus. Vtrict. Ferdinandus Caſtilio. Albertus Magnus.

Teſtis eſt D. noſter ANTONIVS, qui diuinitùs omnia percalluit; teſtis D. Ignatius Loiola, qui, cùm anteà eſſet Palatinus, & dein miles, & poſteà diuino afflatus Spiritu Societatem illam, Religionis arcem fundaſſet, & IESV nomini, veluti omnium Ordinum Florem ſuauiſſimum conſecraſſet, illicò omnium Scientiarum genere decoratus emicuit; teſtis Ioachimus Abbas, Anſelmus Epiſcopus Marſicanus, Iodochus Palmerius, & Aegydius Polonus, qui de futuris Pontificibus oracula fuderunt; teſtis Hor Abbas, & Maria Aegyptiaca; teſtis Stephanus Anachoreta, Ephrem Eremita Syrus, cui D. Baſilius à Deo Græcas litteras impetrauit; teſtis Romualdus Abbas, Thomas Aquinas, Frãciſcus Aſiſias, Catharina Senenſis, Baptiſta Monialis Genuẽſis, Tereſa Hiſpana, & Hildegardis Abbatiſſa Spanheimenſis, quæ octogenaria multa piè latinè ſcripſit, cùm anteà penitùs Latinum idioma ignoraret; teſtis Alphonſus Toſtatus vir ſanctimoniâ præclarus qui abſque præceptore omnes artes liberales diuinitùs didicit, & cum ſolum XL. annos vixerit, tam multa ſcripſit, quæ alius ferè hoc annorum curriculo nec deſcribere potuiſſet, & eò maximè, quo ipſe à Conſilijs Regis erat, Hiſpaniarum maior Referendarius, & in Salamanticenſi Academiâ, Philoſophię, Theologiæ, Iuris Pontificij, ac Cæſarei eodem tempore Profeſſor, totq. alijs negotijs diſtractus, & implicitus; teſtes denique Ioannes Picus Mirandulanus, & Ioannes de Vtrict, qui Clotarij Regis tempore ab aratro ad Epiſcopatum vocatus ex indoctiſſimo, ſtatim doctiſſimus extitit. E contrà Ferdinandus Caſtilio, Centur. 1. hiſtoriæ Ordinis Dominicani, cenſet Albertum Magnum, virum aliàs Doctiſſimum, quinquennio antè ipſius obitum à D. Virgine impetraſſe, vt omnium eorum, vel quæ legit, vel quæ audiuit, & didicit, obliuiſceretur, nec eum permitteret in Philoſophorum opinionibus, ſed in ſolâ Fide, ac Chriſti Domini Charitate emori.

Vdo Epiſcopus.

Verùm, vt Deus iſtis inſignibus pietate viris tanta ſcientiarum ornamenta infudit, aut etiam, vt complaceret, diuinitùs effudit; ſic alijs ob crimina dein commiſſa, omnium rerum notas ex mente oblitterauit. Ferunt enim Vdonem Epiſcopum, Beatæ Mariæ Virginis precibus, à Deo Scientiarum Gratiâ donatum, ſed, cùm eâ abuſus eſſet, & in ſcelera incidiſſet, miraculosè, & ſcientiarum cognitione, & vitâ priuatum fuiſſe.

Meritò

Apoſtrophe.

Meritò Domina, meritò tibi ingratiſſimus pœnas luere debuit; meritò, quod tuâ interceſſione acquiſiuit, amittere; meritò ob peccata commiſſa, & nullâ Pœnitentiâ deleta, mortem etiam antè tempus oppetere. Age verò Domina cunctorum Regina, piorum Aduocata, patrocinare nobis, vt nos Deus Filius tuus, omnibus ſcientijs exornet, & exornando tribuat, vt nullis ſceleribus inuoluti, ſed virtutibus omnibus exculti moriamur, & poſt mortem te adeamus, gratias tibi redditurі immortales, vbi tu cùm Patre, & Filio, & Spiritu Sancto viuis beata, & immortalis.

ANATOMIÆ INGENIORVM ET SCIENTIARVM

AVCTORE

ANTONIO ZARA AQVILEIENSI EPISCOPO PETINENSI

SECTIO II.

CAPVT VNICVM

Quo oſtenditur omnes Scientias huius Sectionis Imaginatiuæ cancellis coerceri.

HVCVSQVE in Tribus Ingeniorũ geneſibus Naturali, Humanâ, & Diuinâ verſati ſumus, FERDINANDE ARCHIDVX SERENISSIME, earumq. varios veluti riuulos, ex quibus tanta, tamq. varia Ingeniorum fluenta profluunt, non ſine admiratione perſpeximus; reſtat nunc, vt propoſiti noſtri metam attingamus, & ſingulis Ingeniorum Differentijs, quas ſuprà adũbrauimus, prout earum prędominium fert, ſingulas ſcientias in particulari tribuamus. Quoniam verò Imaginatiuæ primum ordinem, Intellectui ſecundum, & Memoriæ tertium tribuimus, Naturæ ſeruato ordine, gradatim de ſingulis diſſeremus. *Operis ſcopus.* Verùm ſi aliquandò Ingenij gratiâ extrà alterius potentiæ limites excurremus, id non tantùm Scientiarum Claſſi, quàm nobis imputandum eſt. *Admonitio.* Ergò denuò Acediam amandemus, & lucubrationum noſtrarum curſum, ad maiorem Dei gloriam, & proximi vtilitatem inſtituamus. Non tamen noſtra mens eſt de omnibus diſciplinis, ac artibus agere, quæ ſub vnaquâq. Potentiâ militant, ſed ſolùm ex ſingularum genycæo quaſdam euocare, illaſq. tamquàm inter reliquas præcipuæ dignitatis, abſque pigmentis, & calamiſtris, nullâq. ſeruatâ ſcholaſticâ dictione, preſsè ſolummodò deſcribere.

Igitur in medium prodeant ſelectiores quotquot Imaginatrici coniunctæ ſunt, Scriptio, Artes Magicæ, Poëtica, Oratoria, Aulicitas, Arithmetica Theorica, Arithmetica Myſtica, Muſica Theorica, Geometria, Architectura, Optica, Coſmographia, Aſtrologia, Medicina Practica, Militia, & Regimen, quarum certè tota cohors Phantaſiæ ſagum ſubmiſit. *Sciẽtiarum nomina.* Nam ſuprà demonſtrauimus Imaginatricem facul-

Imaginatricis anima. Phantaſiæ effectus.

tatem nō modò in anteriori capitis parte dominari, ſed etiam trium graduum calore, veluti quodam natalitio,proprioq. pabulo, delectari quodammodò, & fulciri. Is enim Imaginatricis anima quædam eſſe videtur,cuius præſentiā celebris euadit illa,& abſentiā confeſtim torpet,& vileſcit. Calore ſiquidem verſatili, & perpetuò mobili, varias,difformeſq. figuras, rerum admirabilium imagines, ſymmetrias, concētus,ſimilitudines,& hiſcè ſimilia plurima architectatur, ex quibus hæc ſcientiarum acies profecta eſt.

Scriptio. Gradus. Pictura. Lectio. Gradus. Multiplex dictamen. Iulius Cæſar.

Quo fit,vt inter reliqua Scriptio quoque Imaginatiuæ opus in Primo caloris gradu cum dimidio exiſtat, ſi tamen illa concinna, & pulchrè delineata ſit. Nam deformis character, Imaginatricis deformitatem arguit, quæ ob puſillum calorem, & per conſequens remiſſa ſimulachra, minuſq. elaborata, nequiuit illa ſpecioſas litteras efformare. Sequitur itaque, quicumque pulchrè litteras depinxerit,hunc Phantaſiā valiturum, in Picturā, & huic affinibus excellentem futurum: in ijs ſcientijs verò,quæ,vel cum Intellectu, vel cum Memoriā ſodalitium obtinent,non ità præſtantem euaſurum. Ac,vt proba,& proportionata characterū forma ab Imaginatrice prouenit; ſic quoque expedita eorum Lectio ab eādem emanat caloris facultate mediante,quæ linguam acuit, & Phantaſiam ad celerem intuitum componit. Porrò Imaginatricis etiam effectus eſt Duorum graduum, vno, eodemq. tempore pluribus ſcribis, inter ambulandum,plures, diuerſaſq. litteras dictitare. Quā in re eximium fuiſſe Iulium Cæſarem,hiſtoriæ teſtantur, qui obequitando pluribus Librarijs epiſtolas ſuppeditaſſe dicitur, ità, vt potiùs dæmoniacum, quàm humanum commentum quis eſſe exiſtimaret. Opera namque illa,quæ quotidiano vſu remota ſunt, & aliquid admirationis in ſe continent, à vulgo imperito ſæpiùs in ſuſpicionem dæmoniaci contubernij trahuntur.

Inuentor Magiæ. Gradus. Phantaſiæ partus. Aegyptij quales. Ioſephus. Salomon.

Sunt tamen aliæ infelices artes plurimæ, quarum inuentor, aut peruerſa humanæ naturæ libertas, aut ipſe Dæmon extitit,qui ad eas propalandas, uiris Imaginatione in Tertio gradu calidis, & callidis potius abuſus, quàm vſus eſt. Nam, cum Imaginatiuæ fetus ſint lineæ, figuræ, & huiuſmodi,quis non videt Magicas artes ferè omnes linearum,idolorumq. omnis generis, eſſe ſuperſtitioſas magiſtras, & obſtetrices? Ferunt Aegyptios Imaginatricis præſtantiā varias huiuſcemodi artes fabricaſſe. Vnde apud veteres in magno exiſtimationis honore habiti ſunt. Ioſephus enim Flauius, cum Salomonis ſapientiam extollere ſibi propoſuiſſet, nec argumentum vllum magis ſibi idoneum,quàm hoc reperiſſet, Tanta fuit, inquit,ſapientiā,& prudentiā, quam Salomon diuinitus acceperat, vt omnes priſcos ſuperaret,

Auguſtinus. Apis bos. Plato. Aegyptij vt ſapientes. Sagacitatis inſtrumentum. Mercatores.

peraret,atque etiam Aegyptios, qui omnium ſapientiſſimi habentur. At quanta fuerit illorum ſapientia, ex illo apparet, quòd teſte D.Auguſtino lib.18. de Ciuit. Dei, cap.5. Apim bouem pro numine coluerint. Vndè ſapienter Plato, ſapientiam illam, quæ à Iuſtitiā remota eſt,nullatenùs hoc nomine decorandam eſſe duxit. Quòd verò illi nihilominùs ſapiētes crediti ſunt, ex eo fortaſſis euenit,quòd Aegyptus maximè Solis calori expoſita ſit, cuius vi cerebrum gentis illius magis exſiccatur, humiditaſq. depellitur, & aduſta bilis concreſcit, quæ Sagacitatis,calliditatiſq. ſolet eſſe inſtrumentum. Equidem, quicumque hanc quoque obtinuerit, in negotiationibus, mercaturis, alijſq. ſimilibus dextri,cauti, & quaſi vates euadunt, callentq. ſuo tempore negotia agitare, vendere, ac emere opportunè, & exindè opes,ac fortunati nomen apud vulgus acquirere, quod illorum ſolertiam non perpendit.

Plato. Poeſia. Tullius. Ouidius.

Sic quoque diuinitatis opinionem apud Platonem in Phædone Poëſia conſequuta eſt, eò quòd perperam crederet neminem poſſe abſque diuino afflatu carmen pangere. Quod idem,Tullius pro Archiā Poëtā ſibi perſuaſit. Ceterarum rerum ſtudia,inquit,& doctrinā, & præceptis,& arte conſtant: Poëta naturā ipſā valet,& mentis viribus exagitatur, & quaſi diuino quodam ſpiritu afflatur. Et Ouidius lib.6. Faſtorum.

Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo:
Impetus hic, ſacræ ſemina mentis habet.

Poeſis Phantaſiæ partus. Gradus. Ariſtoteles. Phræneſis vnde. Horatius.

Nimirùm, cùm Poëſis Phantaſiæ partus ſit,quòd proportio ipſius,ac conſonantia admirabilis oſtendit,fit,vt Tribus caloris gradibus ſtipetur,qui omninò,cùm Intellectui, tum Memoriæ aduerſantur. Atque hinc prodidit Ariſtoteles Sect.30. Prob.1.M. ciuem Syracuſanū Poëtam præſtantiorem fuiſſe,dum aliquantò mente alienaretur,quàm furore illo poëtico conſopito. Nam ſcimus, & hunc, & Phræneſim à calore exoriri. Verùm hic,quia feruentiſſimus eſt,abſurdas,& commentitias ſępè imagines antè faſcinatos Imaginatiuæ oculos protrudit,vt lib.2.Epiſtolarum apud Horatium Argiuus ille paſſus eſt,

Qui ſe credebat miros audire Tragœdos,
In vacuo lætus ſeſſor, plauſorq. theatro.
Hic vbi agnatorum opibus, curiſq. refectus
Expulit hellebero morbum, bilemq. meraco,
Et redit ad ſeſe: Pol me occidiſtis amici,
Non ſeruaſtis, ait, cui ſic exorta voluptas,
Et demptus per vim mentis grauiſſimus error.

Socrates. Porrò, cùm Socrates calore hoc deſtitueretur, & Imaginatione tantâ, haud vnquàm potuit verſus aliquot exarare; & tamen ob ſui Intellectus præſtantiam, ab Apollinis Oraculo, hominum ſapientiſſimus eſt iudicatus. Vt autem hæc veritas adhuc magis eluceſcat, *Verſificatores vndè.* ſciendum eſt, eos, qui nullam ad verſus naturalem propenſionem habuêre, illicò, cùm puellam aliquam adamare incipiunt, pariter Poëtas euadere; ſcilicet, Platone teſte, in Sophiſtâ, amore Cerebrum hominis, & exſiccante, & inflammante. *Poeſis ex ira.* Idem Ira ſolet factitare, quæ, cùm circà cor ferueat, & ſpiritus feruidos, ignitoſq. ad cerebrum emittat, bilemq. cieat, cerebri partes incaleſcunt, & hac ratione carmina pro- *Iuuenalis.* fluunt, quod Iuuenalis quoque adnotauit.

Si natura negat, facit Indignatio verſum.

Fruſius. Salmeron. Et poſt ipſum Andreas Fruſius, Societatis I E S V poëtarum acutiſſimus idem animaduertit, dùm P. Salmeroni perſcripſit.

Cum peteres verſus, me ſcribere poſſe, negaui:
Non petis, en ſcribo; nè lege, & vltus eris.
Inconſtans videor? non te latet eſſe Poetis
Hunc morem, Vates, vt Venuſinus ait.
Cauſa tamen non deeſt: facit Indignatio verſum:
Quis viſa Hæreſeon peſte tacere queat?
Mutus, ut antè puer vocem prorupit in altam,
Dum Crœſum patrem cerneret enſe peti:
Sic mihi nunc linguæ franguntur vincla coactæ,
Dum Matrem aſpicio penè perire meam.

Inconſtãtia vnde. Ex quibus etiam alia Poëtarum conditio eruitur, Inconſtantia ſcilicet, Caloris filia.

Oratoria. Gradus. Ceterum, ex calore itidem Oratoria proficiſcitur, quæ, cùm in Seſquialtero gradu Memoriæ coniungatur, in cauſâ eſt, vt humiditate cerebri non omnimodè abſumptâ, figuras eleuet, & copioſa orationis themata ſubminiſtret. *Tullius.* Vis enim Oratoris, ait Cicero libro de Oratore, profeſſioq. ipſa benè dicendi, hoc ſuſcipere, & polliceri videtur, vt omni de re, quæcumque fuerit propoſita, ab eo ornatè, copioſeq. dicatur. Quòd profectò opus præcipuè in ſententijs, figuris, dicterijs, exemplis; in diſpoſitione, in eloquutione, & in actione cum ſplẽdido verborum apparatu cõſiſtit, quæ omnia ab Imaginatiuæ thecâ, eiuſq. calore depromuntur. Orator ſiquidem, cùm facetijs, ſimilitudinibus, & comparationibus vtatur, ex ijs quædam rerum, & verborum inter

inter ſeſe conſonantia exurgit; cum probè ſua diſponat, & diſtribuat, ſymmetria emergit, & cùm perfectè agat, figura ubique, & proportio, & in voce, & in geſtu comœdiat.

Aulicitas. Gradus. Huic proximè Aulicitas in Bino caloris gradu accedit, quæ etiam in Choreis figuram, in Muſicâ proportionem, in leporibus ſimilitudinem, in haſtiludijs, armorumq. luſibus, ſymmetriam obſeruat. Quos itidem varij Alearum ludi imitantur, qui apud occioſorum Aulicorũ menſas in varijs prouincijs commorantur. Ac, inter omnes, præcipuum locum Scaccheida obtinere videtur, verum belli ſimulachrum, *Scaccheida.* in quâ qui catè, & callidè luſerit, excellenti Phantaſiâ pollebit; cùm hoc ludicrum certamen totum, in ordine, aſtu, & inſidijs verſetur. Ordo enim rerum Imaginatricem inter reliqua prodit, quæ cuique loco ſua accommodat. Quòd fit, vt qui ſui Muſæi, & corporis cultum, atque ornatum apprimè curat, hic quoque Imaginatione con- *Ornatus corporis.* ſtet, ac proindè nil malè compoſitum, & diſpoſitum pati poſſit. At, *Hannibal.* cùm hæc Imaginatiuæ ſpecies infima ſit, ferunt hiſtorici Hannibalem omnem corporis cultum ſpreuiſſe, & *Iulius Cæſar.* Iulium Cæſarem eumdem abhorruiſſe, nec Præcincturâ, apud *Macrobius.* Macrobium, vſum fuiſſe. Quæ res fortaſſe Tullium fefellit, vt potiùs Pompei culti partes, quàm Cæſaris inculti ſequeretur. Verùm, Syllam apud *Tranquillus.* Tranquillum non decepit, qui Romanos admonuit à puero malè præcincto cauere debere. *Hippocrates.* Quod Hippocrates libro de decenti Ornatu, etiam aſſeruit. *Phocion.* Phocion certè Athenienſis pede nudo ſemper inceſſit, & *Agis.* Agis adeò cultui aduerſatus eſt, vt quamuis formâ plurimùm valeret: ornatum tamen omnem effugeret. *Mimi.* Velimus Mimos, ac geſticulatores Phocionem imitari, & hieme atroci nudos incedere, quandoquidem illi ex Imaginatricis bonitate, aliorum actiones, geſtus, voceſq. arte admirabili repræſentant, & in publicis, priuatiſq. rebus, in forenſibus, ac domeſticis, in exercendâ mercaturâ, in negotiandi induſtriâ, in contractibus ſtabiliendis, & demùm in omnibus agibilib. dexterrimi euadunt, & vtinam ſic in audiendis concionibus, in perficiendâ precatione, in Sacris obeundis conſtantes euaderent, vt illorum mens ſolùm in Deũ erecta, non aliò, quàm in Numinis maieſtatem raperetur. De hiſcè *Iuuenalis.* verò Iuuenalis Satyrâ 3. appoſitè cantauit.

Ingenium velox, audacia perdita, ſermo
Promptus, & Iſæo torrentior, obiter illos
Eſſe putes quemuis hominem: tùm dicier aptè
Grammaticus, Rhetor, Geometres, Pictor, Aliptes,
Augur, Schenobates, Medicus; magis omnia nouit.

Arithmetica Theorica. Gradus. Arithmetica Myſtica. Gradus.

Quod reliquum eſt, Arithmetica Theorica ex Imaginatricis etiã Duorum graduum calore defluxit, quæ ſingulis numeris ſingulas figuras tribuit, & proportionem ad inuicem, qui effectus nulli alteri potentiæ, quàm huic concedi poteſt. Emergit ex hac deindè Myſtica ex Seſquitertio, quam Imaginatiua imaginata eſt, dum ad numerorum Arithmeticorum Symmetrias, myſticam numerorum rationẽ adiunxit, myſticumq. ex eis ſenſum eruit, hancq. ſcientiam ex myſticis numeris conflauit.

Muſica Theorica. Gradus.

Et cùm Imaginatiuæ opus ſit res inuenire, ac imaginari, imaginataſq. diſponere, hinc factum eſt, vt illa Muſicam quoque, Theoricam, Arithmetices affinem, in eodem Caloris gradu architectata ſit, eiq. harmonicam proportionem donauerit, vt gratus, & iucundus eſſet auribus mortalium, cùm vocum, tùm Muſicorum inſtrumentorum ſonus. Licèt enim vox ſonora, atque grata, potiùs ex gutturis, pectoriſq. temperamento, quàm ex Phantaſiâ naſcatur: certum tamen eſt linguæ illam, vocumque modulatam inflexionem ex eodem fonte, quo Imaginatiua oritur, proficiſci. Quo fit, vt Imaginatrix hanc harmoniam Theoricam commenta ſit, quæ etſi nullum ſonum edat: tacitè tamen illum ſibi, vt eſſe deberet, imaginatur, illumq. verbo mentis pronunciat.

Geometria. Architectura. Optica. Coſmographia. Gradus. Aſtrologia. Gradus.

Hanc, Geometria, Architectura, Optica, & Coſmographia ſequi videntur, quæ, vt in eodem Caloris gradu; ſic in figuris, lineis, & reliquis Imaginatiuæ effectibus conſiſtunt. Neque ab his Aſtrologia deflectit, quæ, cùm à Tertio Imaginatiuæ Caloris gradu prodeat, ſtupẽdas, variaſq. figuras, ac machinas fabricata eſt.

Medicina Practica. Galenus. Galenus. Diues ægrotus. Pauper ægrotus.

Porrò Medicina Practica, quamquã ſphęras non exſtruat: apud ſe tamẽ ad morborũ cauſas depellẽdas, remedia architectatur, q̃ Practicæ huius Medicinę fũndamẽta, fineſq. exiſtũt. Meritò igitur Galenus Epidem.6.p.5.cap.1. Medicum hũc Occaſionis inuentorẽ nominauit, eò quòd ſanitatis occaſio ex tẽporis, loci, ſignorumq. notitiâ, & pharmacorũ exhibitione depẽdeat, quæ et ã, cùm figuram, ſymmetriamq. inſinuent, hæc ſcientia ad Phantaſiæ potentiã ſpectabit. Quod, vt clariùs appareat, ſciẽdũ eſt dixiſſe Galenũ lib.11. Metho.cap.15. diuites potiùs, quàm pauperes perperã curari, eò quòd, cum illi magni nominis, ac potẽtiæ ſint, fit, vt Medicus in illorum curam non niſi cũ timore quodam incumbat, nè in ſuſpicionem, ſi quid aduerſi acciderit, aut malè dati medicaminis, aut indebitè curati viri, trahatur. Vndè euenit, ut quoties Medicus, vel ægrotantem inuiſit, vel ei medicamentũ præſcribit, id ſemper ferè cùm quodam horrore peragat, qui, vt calorem ad præcordia conuocat; ità Imaginatricem illo deſtituit, ſpecie buſq. anthidotũ pro ſanitate comparandâ, exſpoliat. Adit verò pauperem

rem Medicus omni prorſus terrore abacto, ex quo, ille non modò in propriæ Imaginatiuæ copiâ conſiſtit, eiuſq. beneficio fruitur; verùm etiam, cùm omnibus Ingenij uiribus ad ipſi opitulandum animosè accedat, excitantur ſpiritus, calorq. maior Phantaſiæ ſuccreſcit, qui ſpecies eleuando, ſalubria plurima machinatur. Cõtrarium verò huic accideret cũ Aduocato, ſi contrà diuitem litigaret. Nam ille, cùm rerum, gazæq. inops exiſtat, nec habeat vndè patrono abundè deferre poſſit, vſu venit, vt talis, etiam iuſta cauſâ interdum decidat. Aduocatus ſiquidem cui nec pro voluntate, nec pro ratione ſatisfit, torpet, ſpirituſq. illius, ac calor internus conſopitus quaſi deliteſcit, nec ſuo officio in patrocinando tam ſtrenuè, vt deberet, defungitur; at diues, cũ benè nũmatus Mecœnatem ſuum accedat, ex argenti, auriq. obtutu, illius mouentur ſenſus, ſanguis ampullatur, calor reuiuiſcit, per corpus vndique diffunditur, mens exhilareſcit, varioſq. conceptus pro cliente ſuppeditat, & quidquid olim legum legit, quæ ad ipſius faucrem facere poſſent, illas Memoria quaſi in Codice ſcriptas, repræſentat. Ex quibus tandẽ concludimus Medicinam Practicam à Seſquitertio caloris gradu pronaſci. Superius enim oſtẽdimus Poëticã quoque ſub Phantaſiâ ſedẽ habere, tribuſq. caloris gradibus ſtipari, & videmus excellẽtes oẽs Medicos Practicos in carmine pangendo, in Mathematiciſq. quibuſdã rebus eſſe verſatos, licet ipſorũ verſus non ſint adeò exquiſiti, & cum Poëtarum mètris, rerum inuentione, Aſtrologicorumq. ſolertiâ comparandi. Ex quo coniectamur in hoc Medico, Imaginatricis calorem eſſe non nihil Poëtico magis remiſſum. Et verò, cùm Medicinæ Practicæ munus ſit, non vniuerſalia, quæ ingenerabilia, & incorruptibilia ſunt, ſed indiuidua ſolum cognoſcere, & curare, hinc fit, vt hæc Imaginatiuæ tantũ inſeruiat, quæ ex Ariſtotelis ſententiâ lib.3. de Animâ, eſt motus ab exteriori ſenſu ꝑductus, quęq. particularibus, ſẽſuũ cognitione mediãte, docet mederi. Siquidẽ vnicuique in particulari iuxta cuiuſq. cõplexionẽ, medicinæ tribuẽdę ſunt, pulſus tractãdus, vrina inſpiciẽdã, & varia infirmitatis ſymptomata cõſiderãda, q̃ profectò opera nõ niſi cũ hoc, vel illo homine pertractãtur. Vndè emergit, vt neque Intellectus, neque Memoriæ, ſed ſolũ Phãtaſiæ miniſterio hæc peragantur. Quoniã nõ ſufficit artẽ dũtaxat probè callere, q̃ ad Theoricã, & Intellectus, ac Memoriæ potentias ſpectat, ſed neceſſe eſt, vt ad praxim eadem reuocetur, in quâ certè qui excellens euaſerit, optimâ Imaginatiuâ præditũ eſſe, cenſeri debet. Igitur cõcludimus nullũ inſignẽ Theoricũ, ob Phãtaſię defectũ in Practicâ excellentẽ futurum; neque Practicũ, ob Intellectus, & Memorię tenuitatẽ, in Theoricâ conſpicuũ euaſurũ. Exẽplo eſſe poteſt vterq. Medicus, quorum Theoricus nouit ęgritudinẽ ex cauſâ frigidâ ꝑfectã, pharmacis naturâ calidis curãdã eſſe, ſed an hoc loco Antonius tali morbo

Pauper litigans. Diues litigans. Gradus. Ariſtoteles. Diſcrimen inter Theoricũ, & Practicum.

laboret,

laboret, illi incompertum eſt ; ideoq; in praxi,ac anthidotis exhiben-
dis,à ſcopo aberrare poteſt . E conuerſo Practicus, in operationibus
Intellectus tamquàm abſtractis , nimiumq. genericis, hallucinari va-
let,ſed in ſingulari , priuatiſq. indicijs, ac proprijs infirmitatis,veluti
Imaginatricis iuriſdictioni ſubiectis , nequit vllo modo decipi, quin
immò admirabili ſolertiâ ad omnia perueſtiganda, & cognoſcenda
deducitur. Reſtat ergò, vt Medicina Practica Phantaſiæ ſubijciatur.

Militia. Huius comes Militia eſſe videtur , quæ ſolummodò illam in Me-
Gradus. dio Caloris gradu exſuperat,& in Ternis conſiſtit.Militia namque ex
Militiæ offi cium. ſuaptè naturâ in eo verſatur , vt inſidijs , & ſtratagematibus vtatur ,
vt omnes occaſiones hoſtem vel aggrediendi , vel illum declinandi ,
calleat , vt denique omnes nocendi artes optimè cognoſcat , atque in
illis expediundis celerrimè ſe moueat . Quæ profectò opera non niſi
Lucanus. in calore Imaginatricis pabulo conſiſtere poſſunt . Atque hinc à Lu-
cano lib.10. laudatur Iulius Cæſar tamquàm quoddam veræ militiæ
verum ſimulachrum

Nec tempora cladis
Perdidit inſomnis , ſed cæca nocte carinis
Inſiluit Cæſar , ſemper feliciter vſus
Præcipiti curſu bellorum , & tempore rapto.

Militia qd ſit. Inſuper Militia ità eſt Malitiæ affinis , quam Cicero libro de Naturâ
Cicero. Deorum,Verſutam,fallacemq. nocendi rationem appellauit,vt inter
vtramque parùm diſcriminis videatur. Ambæ enim in technis, doliſ-
Ducis pru- dentia. uè verſantur. Quapropter inſignem belli Ducem hoſti habere fidem,
omninò dedecet . Quoniam omnia hoſtis dicta, & cogitata, eò colli-
mant , vt fallant , alterumq. ſubuertant . Et hinc neceſſariò belli Du-
cem ſublimem Imaginatiuā habere oportet , vt hoſtis inſidias,aſtuſq.
militares, & præuidere, & præcauere valeat,ac tempore opportuno,
& inaſpectato eum laceſſere . Quòd vtique cùm maiori ipſius gloriâ,
minoriuè militum detrimento,& amiſſione obueniet. Boni enim du-
Vegetius. ces,inquit Vegetius, non aperto proelio,in quo eſt commune pericu-
lum,ſed occulto ſemper attentant,vt integris ſuis, quantum poſſunt,
hoſtes interimant certè,aut terreant.Hoc verò,præſtabit ſolùm is,cu-
Hannibal. ius Phantaſiæ calor verſipellem illum , atque aſtutum efficiet, qualis
Scipio: fortaſsè Hannibal fuit,qui fallacijs dūtaxat, doliſq. cum hoſtibus vte
Hippocra- tes. batur; Scipio contrà aperto Marte,& æquo campo cū hoſte cōgredie
batur.Verùm hoc differentiæ inter hos exſtitit,quòd Prudētia in qua
Prudentia in quo ſit. litate frigidâ,quæ iuxtâ Hippocratem 6.Aphor.23.timorem procrea-
re ſolet; & animi Generoſitas in calidâ conſiſtat , quæq. Scipionē ex-
Generoſitas vbi. trà timorē poſuit,fecitq. vt duces quattuor ſuperârit, exercitus quat-
tuor

tuor fūderit , & Syphacē Regē maximū profligârit . At calorē hunc
non tàm intenſum eſſe conuenit in Duce,vt in feritatem , ac rabiem
deuergat,vt de Ariſtomene Miſſenio,Plinius lib.11.cap.37. prodidit, *Ariſtomenes.*
qui ſolus integras cohortes,ac ter centum Lacedæmonios callidè cō-
fecit. Hic verò,cùm tertiùm captus eſſet,& diſſectus,Cor ipſius hirſu- *Plinius.*
tum,piloſumq. repertum fuiſſe memoratur, certum aſtutiæ, ac forti- *Cor piloſū.*
tudinis eximiæ argumentum.Equidem huiuſmodi conditionis homi
nes,licet magnâ ex parte excelſi animi magnitudine,ac corporis robo
re exiſtant: plerique tamen eorum præcipites, ac temerarij, improbâ
quadam nimij caloris cupiditate ad patranda facinora impelluntur .
Quorum Ingenio diſſimile admodum fuit Q.Fabij Maximi,vt ex En *Q.Fabius.*
nio, Tullius Dialogo de Senectute recitat, quod cunctando ferè vin- *Ennius.*
cebat, raroq. in apertum campum contrà hoſtes prodibat. *Tullius.*

Vnus homo nobis cunctando reſtituit Rem.

Talis quoque naturę diſceptatio inter Ariſtidem,& Themiſtoclē viſa *Ariſtides.*
eſt.Siquidem ille,etſi ab ineunte ætate cum Themiſtocle Neoclis filio *Themiſtocles.*
educatus fuerit : naturâ tamen,moribus,ac inſtitutione,longè diſſimi
lis euaſit. Quippè hic conſtans,modeſtus,quietus,& à mendacio,frau
deq. alienus apparuit: ille verò leuis,callidus,temerarius,ac in omnes
impetuoſus exſtitit.Res enim explorata eſt,verſutis, quibuſque calor
exundat , mentem celeriter verſari , inq. omnes partes abſque morâ *Verſuties*
circumferri,& pro Militiâ,belliq. Ducibus valdè habiles eſſe . Quod *vnde.*
non tam facilè ijs contingit,qui Intellectu eximio pollent, ob qualita
tum diſſidium , quibus Potentiæ hæ fundantur. Ex quo fit,vt qui In- *Mora vnde.*
tellectu valent , ex nimiâ frigiditate lento gradu procedant, tardeq.
operentur , & idcircò in bellis damna plurima,& maxima patiantur ;
cùm nō omnes Q. Fabio aſſimilentur: Qui verò Imaginatiuâ,& calo- *Celeritas*
re excellunt,præſtò ſunt,& in ictu oculi omnia contuentur , neque ſe *vnde.*
facilè circumagi patiuntur . Et cùm omnia illis ob oculos verſentur ,
vel minimum quemcumq. errorem illicò cognoſcunt,& ſeuerè corri
gunt, in exercitu maximè, in quo leuis etiam, ob periculum,capitalis
cenſetur.Neque verò quis inficias ire poteſt, Indignationem non eſſe *Quid ſit ra-*
rationis gladium , & quicūque illo caret, aut ratione,aut bile carere . *tionis gladius.*
Verūtamen plerūque contingit,vt ſopitâ, & ratione,& bile,excânde-
ſcamus, & in irā præcipites ruamus, ex nimiâ ſcilicet potus ingluuie . *Ira vnde.*
Quocircà Plato lib.2.de Legibus vſque ad ſidera legem illam Cartha *Plato.*
ginenſiū euexit,quâ Duci Vini vſus interdicebatur, dū in caſtris mo-
rabatur.Vinum enim largè epotum,rationem faſcinat,nimiſq. animo *Animoſitas*
ſum reddit hominem, vt Ariſtoteles Sect.14.Probl.15.fatetur . At ni- *vnde.*
hilominùs tamen , ſi belli Dux moroſus ſit,parùm plùs ſolito haurire
non

non nocebit,quouſque ſcilicet ad illud punctū peruenerit,quod Imaginatrix, belliq. negotium poſtulat; cum hæc calida appetat, nihilq. *Vinū cui prodeſt.* inueniri poſſit magis vino modicè ſumpto ad genuinū calorem procreandum efficacius. *Vinū cui nocet.* Vinum autē copioſius quicūque Iuſtitiæ,& Tribunali præſunt,euitare debent;cum ipſius effectus ratiocinio aduerſetur. *Ebrietas dānatur.* Ebrietas verò non ſolùm ex menſâ, ſed etiam ex mēte eſt abijciēda. Ecce varios tumulētorū effectus quos lib.1.Epiſt.Horatius recēſet.

Quid non Ebrietas deſignat? operta recludit;
Spes iubet ire ratas; ad prœlia trudit inermem;
Sollicitis animis onus eximit,ac docet artes.
Fœcundi calices quem non fecere diſertum?
Contracta quem non in panpertate ſolutum?

Mira res quàm varij ſint Ebrioſorum mores; ſed ad inſtitutum noſtrum. Excellens belli Dux, cùm Phantaſiâ polleat, & Intellectu non ſit deſtitutus, dedignatur obſcœna, aut viderc, aut audire,& propter rationem honeſtatis, quam illi Intellectus oſtendit, & propter figuræ turpitudinem, quā illi Phantaſia depingit, voluitq. Deus naturæ parens illa eſſe remota, & abſcondita. Non negamus tamen cū Benedicto Pererio è Societate IESV viro omni ſcientiarū genere ornatiſſimo, *Benedictus Pererius.* in caput 39.Geneſeos,diſp.4. permagnum eſſe cōſenſum inter facultatem Imaginatricem,& Generatricē,ità, vt alterâ motâ,continuò altera moueatur. Quod ipſum aliâ ratione Marſilius Ficinus lib.13.de *Ficinus.* Platonicâ Theologiâ, cap.1. demonſtrauit. Phantaſiam, inquit ille, quattuor ſequuntur affectus,Amor,Gaudiū,Metus,Dolor,hi omnes, ſi fuerint vehementiſſimi,ſubitò corpus propriū omninò, interdū verò etiam alienum afficiunt. Quantos ardores vel cupiditas vindictæ *Amoris effectus.* accēdit in Corde, vel libido voluptatis in Iecore? Immò ex immoderato amore,& mira pulſus commotio,ac variatio exiſtit, & animi,atque corporis ægritudo. *Eraſiſtratus.* Eraſiſtratus nobilis Medicus agnouit Antiochum filium Seleuci Regis Aſiæ, amore Stratonicæ nouercæ ſuæ,captū eſſe,quòd ad eius ingreſſum, & aſpectū illicò vultus ægrotātis mirandū in modū cōmutaretur. *Faſcinatio.* Cupido quoque nocēdi alijs per frequentē malignū intuitum,quàm pernicioſè pueros, alioſq. teneriores faſcinauerit,multis experimentis teſtatū eſt. *Imaginatio.* Prægnantis quoque mulieris auiditas, & vehemēs Imaginatio tenerū fetum cōſignat, atque inficit rei cogitatæ nota. Quàm varios filijs ſuis geſtus, figuraſq. & colores, & quàm ſibi diſſimiles imprimunt parentes propter vehementem rerum diuerſarum in ipſo coitu imaginationem? Ingens, & inopinata lætitia interitum nonnullis attulit. *Lætitiæ effectus. Philippides.* Philippides Comœdiarum Poëta haud ignobilis,cùm in certamine poëtarum præter ſpē viciſſet, & læ-

& lætiſſimè gauderet, inter illud gaudium repentè mortuus eſt. Præterea in Romanis Annalibus ſcriptum eſt, quâ tempeſtate apud Cannas exercitus Romanus cæſus eſt, anum matrem, nuncio de morte filij, allato, luctu, atque mœrore affectam eſſe, ſed is nuncius non verus fuit, atque is adoleſcens non diù poſt ex eâ pugnâ in Vrbem redijt,anus repentè filio viſo, copiâ, atque turbâ, & quaſi ruinâ incidentis inopinati gaudij, oppreſſa, exanimataq. eſt. *Nauſea.* Moleſtia item ex tetro, & fædo aliquo ſpectaculo interdùm inficit guſtum, & prouocat nauſeam ſolo aſpectu. *Miſericordia.* Quid Miſericordia, quæ dolor quidam eſt ex alterius dolore? Nonnè miſerantis corpus ità nonnumquàm malè afficit, vt miſeri, & miſerandi alterius corpus affectum viderit? *Sanguinis intuitus.* Multi Sanguinis humani aſpectu, ſpiritu deficiente labuntur. Quid maius? *Formidinis effectus.* Nonnè altis è feneſtris in terram deſpicientes caligamus præ formidine,& cōtremiſcimus,& nonnumquàm etiam ruimus? Pallent repentè timentes, trepidat illis cor, arrectæ ſtant comæ, vox faucibus hæret, deficit interdùm vita, vel morbi diuerſi ſequuntur. Nonnumquàm verò morbos quoſdam curat metus, & ſingultum, & quartanam febrim. Hæc ille. Eſt etiam bonæ Phantaſiæ, ac Ducis nota, ſi ille paucorum verborum ſit, nec ſcurram agat. Quoniam talis ob Imaginatricis excellentiam, quæ contrarijs qualitatibus cùm Memoriâ dimicat, cui orationis diſſolutæ profluuium attinet, arctè ſua proferet, & ſententioſè. *Vnde ſententiarū copia.* Quâ in re illud in mentem venit, eſſe quoſdam taciturnos quaſi, & qui nullum orationis ornatum affectent, ſed tamen in dicendo graues exiſtant, ac omnia ponderatè exprimant,quandamq. Imaginatiuam obtineant, quæ *Taciturni.* illis tempus, & occaſionem negotia tractandi, & ad optatum finem perducendi oſtendat, nullumq. alium in hiſcè, quàm ſeipſos conſulant. *Loquaces.* Alij verò exiſtunt, qui potiùs loquaces ſunt, quàm eloquentes, quique verborum farragine omnia complent, & de omnibus rebus publicis, priuatiſq. apud imperitos garriunt, & ſeſe, vt numina quædam oſtentant, ex Seſquialtero ſcilicet Phantaſiæ caloris gradu *Gradus.* cum Tertio Memoriæ. *Inſipientes.* Atqui inſipientes ſunt hi, nec pro Militiâ idonei. Sunt autem alij his proximi, qui nec ex vultus lineamentis, *Sapiens inſipiens.* nec ex factis, verbiſq. ſapientes ſunt; alij, qui ex faciei notis etſi ſint ſapientes tamen non creduntur; alij, qui ex vultus inſpectione ſapientes apparent, & in rei veritate inſipientes exiſtunt; alij demùm *Sapientes.* inueniuntur, qui ex corporis notis, & ex factis ipſis, verè ſapientes iudicantur. Et prioris claſſis quidem, ſi eis aduerſi quid, & præter vulgi opinionem ſuccedat, à quo ſapientes perperam creduntur, infortunatos illos nominat, & non videt infortunium ex ipſorum inſipientiâ contigiſſe, quòd negotij circumſtantias,

tem-

Ariſtoteles. Experientiæ, & Inexperientiæ filiæ. Plato.

tempus, locum, ac perſonas non diſcuſſerint. Verè enim Ariſtoteles lib.1.Metaph.cap.1.genus hominum arte,& ratione viuere prodidit. Artem verò Experientia, Inexperientia fortunam generat, vt Plato in Georgiâ aſſeruit. Qui enim ex artis normâ, & præcepto agunt, ij conſultò operantur; qui ſinè arte quidpiam aggrediuntur, temerè faciunt, & ſi voto ſuccedit, non prudentes, ſed fortunati nominantur. Atque hinc veteres illi, vt Fortunam indicarent, feminam oculis captam, pilæ rotundæ, & verſatili inſidentem depingebant: Mercurium autem apud illos artium parentem, ſaxo quadrato, & ſtabili affigebant, de quibus Alciatus in ſuis Emblematis cecinit.

Fortunati. Fortuna. Mercurius. Alciatus.

Vt Sphæræ Fortuna; cubo ſic inſidet Hermes:
Artibus hic varijs, caſibus illa præeſt.

Ceterùm, egregius belli Dux, is fortunatus, felixq. exiſtet, qui prudenter ad ſuum finem conſequendum, medijs illi quadrantibus vtetur, & negotij naturam ità perpendet, vt nihil fortuiti illi euenire poſſit, quòd omnia priùs ſecùm meditatus non ſit, & præuiderit. Tandem, vt talis belli Dux in conſpectum prodeat, & ex lineamentis extimis cognoſcatur, hoc erit ipſius oris, ac corporis ſchema, pedes magni, articulati, & neruoſi; dorſum magnum robuſtumq.; pectus latum, & benè articulatum; corpus quadratum, & ſtatura mediocris; os magnum, & vox ſonora; naſus à fronte aduncus, benè diſcretus, vel rotundus, & in imo obtuſus; oculi colore flaui, vel rubedine permixti; ſupercilia arcuata; capilli vel nigri, vel flaui, & inter rectos, criſpoſq. medij; caput denique caluitio deformatum, quod ſignum præcipuo quodam munere Imaginatricem eximiam indigitat. Litterarum monumentis certè proditum eſt, ſtrenuos omnes Duces Caluos fuiſſe. Sic de Iulio Cæſare legitur, ſic de Caligulâ, ſic de Otthone, ſic de Flauio Domitiano, ſic de Sergio Galbâ, alijſq. plurimis belli Ducibus generoſis, qui Calui fuêre. Nec turpe eſt Caluum eſſe, cùm Caluities optimi Ingenij index optimus exiſtat. Quod ſi hoc, Cæſar cognouiſſet, non tam auidè Lauream coronam exoptaſſet.

Prudẽtis officium. Ducis effigies.

Cæſar. Caligula. Ottho. Domitianus. Galba.

Defenſio. Regimen.

Enim uerò, vt ad finem properemus, ſupereſt, vt ad quam Potentiam Regimen quoque pertineat, breuiter videamus. Ac, cùm Rex omnibus artibus, ac ſcientijs apprimè inſtructus eſſe debeat, vt inferiùs patebit, per conſequens temperamẽtum illud ſortiri debet, quod Galenus libro de Temperamentis, cap.9. & libro, Quod animi mores, cap.4. & Plato Dialogo de Naturâ, deſcripſit. Sic enim excellenti

Galenus. Plato.

Ima-

Imaginatiuâ, & præſagâ ornaretur, cùm ad omnes ſcientias capeſſendas, quæ intrà illius confiniũ degunt, tùm ad quæque futura ſtupendè præuidenda, & omnia in ordine, figura, & proportione ſeruanda; ſic ſublimi Intellectu decoraretur, cùm ad eas ſcientias conſequendas, quæ intra illius conclaue morantur, tum ad ratiocinandum mirabiliter de omnibus rebus, diſtinguendum, eligendum, concludendum, & denique iudicandum; ſic optimâ Memoriâ inſigniretur, cùm ad eas ſcientias obtinendas, quæ ex illius genycæo prodeunt, tum ad præterita omnia recordanda, quæ aut legit, vidit, aut audiuit. Et quamuis diſſidentibus qualitatibus hæ Potentiæ conſtituantur, & ex conſequutione hæc terna naturæ munera in eodem homine eſſe quaſi non poſſint: in eo tamen conueniunt, quod ſiccitate mediante, ſibi inuicem quodammodò connexæ ſint, & copulatæ, & veluti quædam inter illos exiſtat idiomatum communio, & conſenſio. Quamobrem talis omninò Regi optanda eſt corporis temperies, qualis fortè poſt Adamum, Chriſtumq. Dominum, Dauidi, & Salomoni Regum ſapientiſſimo obtigit. Quam corporis conſtitutionem qui adeptus fuerit, pulcherrimus apparebit, & è contrà ex Ariſtotelis dogmate 14. Sect. Probl.1. efferis, & moribus, & aſpectu ille, cuius corpus nimio vel æſtu, vel frigore redundabit. Certè Amoris obiectum, Pulchritudinem eſſe, Plato Dialogo de Pulchro, teſtatus eſt, & Rex, qui eam conſequitur, non poteſt non ab omnibus amari.

Conciliatio. Ariſtoteles.

Amoris obiectum. Plato.

Quæ, cùm ità ſint, quis ibit inficias te FERDINANDE ARCHIDVX SERENISSIME à Deo naturæ Architecto cumulatiſſimè hæc omnia, ac infinita propemodùm alia animi, ac corporis dona obtinuiſſe? Quid enim ſibi vult Inceſſus ille tuus tardus, grauis, & magnificus, niſi te ſapientem, iuſtum, & Auguſtum Principem eſſe? Quid illa tua tàm affabrè elaborata, & ad numerum, pondus, & ſymmetriam effecta Statura, niſi te inter omnia hominum corpora, corpus omnibus numeris abſolutum, diuiniſq. quaſi manibus efformatum habere? Quid illa tua Pectoris, ac Humerorum latitudo, niſi in te virilem omninò animum, intrepidum, & inuictum ad ingentia facinora reſidere? Quid ille Capillorum ſubflauus, & cutis roſeus color, niſi te, vt corporis; ſic animi optimam compoſitionem geſtare? Quid inferius labium illud tuum prominens, niſi te modeſtiæ, candoris & clementiæ certiſſimum exemplar eſſe? Quid Aures illæ tuę tàm bellæ exſculptæ, niſi te illas incontaminatas ab obſcęnis gęnitibus, ab adulationum ſuſurris, & inuidioſorum vocibus ſeruare? Quid Oculi illi tui cærulei, & humiliter ſuperbi, niſi te cæleſte quoddam Numen eſſe, quod dùm quis firmiùs cupit intueri, oculos cogitur ſubmittere?

Archiducis Ferdinandi ſimulachrũ.

Quid

Quid frons illa tua regalis inter tranquillam, & nebuloſam conſiſtens, niſi te Iuſtitiam cùm Clementiâ temperare, ac circumcircà illam heroicas omnes virtutes reſidere? Quid demùm Caput illud tuum Imperatorio diademate digniſſimum, tàm artificiosè fabricatum, niſi te in illo ternas illas Potentias, omnibus ſcientijs ſuis, quaſi ſatellitibus ſtipatas, ſublimi, ac plus quàm humanâ ratione continere? O Princeps igitur omnium Principum exemplar certiſſimum. O Numen cęleſte inter terreſtria, inter cęleſtia, terreſtre, ſplendidiſſimum. O æui noſtri, & totius poſteritatis, & orbis decus maximum, & ſempiternum.

Apoſtrophe.

MEM-

MEMBRVM PRIMVM.

De Scriptione.

SOLERTIS callidi, ac perſpicacis ingenij viri Scriptionem olim inuenêre, tum, vt facilius, & commodius animi noſtri ſenſa amicis in remotiſſimis quibuſque regionibus degentibus communicaremus; tum etiã, vt res geſtas, inuentaſq. ab obliuione vindicaremus, & Scriptione æternitati conſignaremus; tum denique, vt Symbolicis quibuſdam figuris, & occultis notis de magnis, arduiſq. rebus tutò tractare, & perſcribere poſſemus. At quis primò hæc Scriptionis elementa, vt ea Lucretius lib. 2. vocat

Scriptio cur inuenta.

Lucretius.

Quin etiam paſſim noſtris in vrbibus ipſis
Multa elementa vides, multa communia verbis.

commentus fuerit, operæpretium eſt inueſtigare. Et verò Plinius lib. 7. cap. 56. contendit Aſſyrios fuiſſe inuentores. Diodorus autem Siculus Mercurium characteres in Aegypto inueniſſe aſtruit. Eupolemus verò Libro de Regibus Iudææ, litterarum inuentionem Moyſi conceſſit, cui, & Arthabenus aſſentitur. Et certè hanc iſtorum opinionem Crinitus illis verſibus à ſe tranſcriptis confirmare videtur.

Plinius.
Scriptionis inuentores.
Eupolemus.
Arthaben⁹.
Crinitus.

Moſes primus Hebraicas exarauit litteras:
Mente Phœnices ſagaci condiderunt Atticas:
Quas Latini ſcriptitamus edidit Nicoſtrata:
Abraham Syras, & idem repperit Chaldaicas:
Iſis arte non minore protulit Aegyptias:
Galphila prompſit Getarum quas videmus vltimas.

Litterarum inuentores.

Canninius etiã in ſuâ Grammaticâ Syriacâ exiſtimat litteras à Iudęis, & Chaldæis ortũ habuiſse. Verũ nos certò arbitramur antè Moyſen characteres exſtitiſse, & ab Adamo adinuentos fuiſse. Nam Tertullianus lib. 5. contrà Marcionẽ, & Ioſephus lib. 1. Antiquitatum Iudaicarũ affirmãt ab Adamo profectas, filioſq. Sethi duas colũnas, alterã lapi-

Canninius.
Tertullianus.
Ioſephus.

M deam,

deam, alteram latericeam exſtruxiſſe, in ijſq. omnes artes eleganti
ſculpturâ cælaſſe, quarũ vnam ſe in Syriâ vidiſſe prodidit. Porrò poſt
Adamum quis ex aliarum nationibus litteras inuenerit, videamus.
Etenim aliqui volunt Aſſyrios characteres Rhadamantum inueniſ-
Iſidorus. ſe. Iſidorus lib. 1. Ethym. autumat Reginam Iſidem Inachi filiam Ae-
gyptiacos commentam fuiſſe, Sacerdotes tamen diuerſos ab his, ſecre
Lucanus. tioreſq. habuiſſe, Phœniceſq. ſuos propalaſſe. Quòd etiam Lucanus
lib. 3. Pharſ. pomposè in huius rei confirmationem cecinit.

Phœnices primi, famæ, ſi creditur auſi,
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris:
Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Nouerat, & ſaxis tantum, volucreſq̃; feraq̃;,
Sculptaq̃; ſeruabant magicas animalia linguas.

Scriptionis varietas, & vetuſtas. Anticlides autem exiſtimat Memnonem quẽdam xv. annis antè Pho-
roneum vetuſtiſſimum Græciæ Regem characteres exaraſſe. Sed Epi
genes, & Beroſus Babylonios inuentores extitiſſe arbitrantur. Porrò
Eſdras quoque pro conſcribendâ lege Moſaicâ nouos characteres
Hieronymus. concepit, vt D. Hieronymus lib. 1. Regum teſtatur.

Scriptio in folijs. Ac veteres illi, qui nondum chartæ cognitionem habebant, in Pal-
marum folijs ſcripſiſſe certum eſt, atque ità, vt adhuc foliorum nomẽ
apud omnes vſurpatum remaneat. Quòd Virgilius Aeneidos lib. 3.
Virgilius. confirmare videtur, dum Cumeam Sybillam in folijs ſcribentem in-
troducit.

Fata canit, folijſque notas, & nomina mandat
Quæcumque in folijs deſcripſit carmina Virgo.

Et certè Dis Cretenſis, qui bello Troiano interfuit, fertur in Tiliæ fo
lijs totius illius belli res geſtas conſcripſiſſe, hæcq. volumina poſteà
Septimius. in ipſius ſepulchro inuenta fuiſſe, & Neroni delata, vt Q. Septimius in
iſtius Ditis vitâ prodidit. At labente æui curſu, factum eſt, vt homi-
nes experientiâ, & induſtriâ magis excitati, relictis folijs, in arborum
Scriptio in Corticibus. Platani, Fraxini, & Vlmi corticibus ad ſcribendum magis multò ac-
commodatis, notas ſuas imprimere cęperint, & cortici corticem con-
iungendo, & aptando, libros effecerint. Verùm humanum ingenium,
nec hiſcè contentum, aliam ſcribendi rationem comminiſcitur. Re-
Dion Caſſius. fert enim Dion Caſſius lib. 46. Hiſtoriarum Octauium, & Hircium,
Decio Bruto, vt ſe M. Antonio non ſubmitteret, ſed ab ipſis veniam
Scriptio in Plumbo. ſperaret, in plumbeis laminis concinnè inuolutis, ſuam ſententiam
Partheius. explicaſſe. Sic quoque Partheius in ſuis Eroticis, cap. 9. & Andriſcus
Andriſcus. lib. 1. de rebus Naxicis tradiderunt Dionetum Mileſium huiuſmodi
plum-

plumbeas laminas habuiſſe. Parthi autem, Plinio libro 13. capite
11. referente, litteras in veſtibus, acu, aut pingere, aut intexere conſue *Plinius.*
uerunt. Inſuper priſci ſolebant in tabellis quibuſdam politis, ac terſis, *Scriptio in tabellis.*
non pennâ, ſed calamo ſcribere, qui Stylus ab illis dicebatur. Vndè fa-
ctum eſt, vt qui iam eleganter, ac tersè componit, bonum ſtylum ha- *Stylus.*
bere dicatur. Hũc autem ſcribendi modũ vult Homerus antè bellũ
Troianum in vſu fuiſſe. Verùm veteres etiam, qui Nili, & Euphratis
litora incolebant, in quadam tenui cortice cuiuſdam arbuſculi, Papy *Scriptio in papyro.*
rus dicta, ſcriptitare ſolebant, voluntq. hunc ſcribendi modum, teſte
M. Varrone, Alexandri Magni tempore inuentum fuiſſe: quamquàm *Varro.*
Plinius vetuſtiorem affirmet, aſſeratq. Cneum Tarẽtinum huiuſmo-
di libros Numæ Pompilij inueniſſe, qui antiquior erat Alexandro.
Veteres quoque, vt refert Herodotus lib. 7. ſolebãt in Pergameno ex *Herodotus.*
ouium pellibus artificiosè confecto, ſcribere, cuius rei inuentionem
tribuit Varro Pergamenſibus eâ tempeſtate, quâ rex Eumenes illis
imperitabat. At hoc eſt Varronis commentum ex nominis ſimilitudi
ne deſumptum. Ioſephus enim lib. 12. Antiq. aſſerit libros Hebræorũ, *Scriptio in Pergameno.*
quos Eleazarus regi Ptolomæo tranſmiſit, fuiſſe in Pergameno artifi *Ioſephus.*
ciosè deſcriptos; quod certè multò antè Eumenem geſtum eſt. Tan-
dem ſagax, & impigra hominis imaginatio eò peruenit, vt Chartam, *Scriptio in Charta.*
quâ hodie paſſim vtimur, pro Scriptionis materiâ adinuenerit. Equi-
dem Iſidorus illam in Aegypto apud Memphim ortum nactam fuiſ-
ſe, auctoritate Lucani motus, & permotus credidit. *Lucanus.*

Conficitur bibula Memphitis Charta papyro.

Alij volunt Chartam à quadam vrbe penes Tyrum Charta nuncupa *Charta vnde dicta.*
ta ſuam originem traxiſſe; alij verò â Carthagine. Chartâ autem adin
uẽtâ, poſt aliquot ſęcula, Typographia quoque Friderico III. Impera *Typographiæ inuentio.*
tore, ſub annum MCCCCXL. â Ioanne Guſemberg Argentinæ pri-
mùm ingeniosè data eſt in lucem, deindè Moguntiæ ad finem perdu *Ioannes Guſemberg.*
cta. Hanc poſteà Sixtus Ruſinger anno MCCCCLXXI. Neapolim
detulit, & Vldaricus Romam importauit. Quibus rebus motus Be-
roaldus, in Germaniæ laudem hæc cecinit, vt Fulgoſius lib. 8. cap. 11. *Fulgoſius.*
teſtatur.

O Germania muneris repertrix,
Quo nil vtilius dedit vetuſtas,
Libros ſcribere, quæ doces premendo.

Primi porrò libri qui typis excuſi ſunt vult Volateranus D. Auguſti- *Libri qui primò impreſſi.*
ni de Ciuitate Dei, & Lactantij Firmiani de Diuinis Inſtitutionibus
fuiſſe. Exiſtimat autem Iouius apud Sinas prius Typographiam, quâ *Iouius refellitur.*
apud nos exſtitiſſe. Verum Marcus Polus diligentiſſimus rerum inda
gator, & perſcriptor, nullam huius rei mentionem reliquit. *Marcus Polus.*

Sed his tandem miſſis, nũc ad eos, qui ſcribere ſolebant, vndè Scri

Carolus Si- bæ dicebantur,accedamus. Hi namque, vt narrat Carolus Sigonius
gonius. lib.2.de Antiquo Iure Ciuium Romanorum,erant apud illos in ordi-
Feſtus. ne Apparitorum, Magiſtratuiq. inſeruiebāt. Et Feſtus ait,eos Libra-
Tullius. rios fuiſſe,qui rationes publicas ſcriberent in tabulis. Tullius quoque
Orat.5. in Verrem,dixit eorum munus fuiſſe honeſtum,quòd eorum
omnium fidei tabulæ publicæ, periculaq. Magiſtratuum committe-
rentur. Quòd etiam aſſeruit lib.3. de Legibus, vbi dixit Scribas ha-
buiſſe leges apud ſe,eaſq. Magiſtratui ſuggeſſiſſe. Sic enim loquitur.
Animaduerto quoſque in Magiſtratibus ignoratione Iuris ſic tātum
Admoni- ſapere,quantum Apparitores velint. Infigite vobis,qui Iuſtitiæ Iudi-
tio. cijs eſtis indignè præpoſiti hæc Ciceronis verba; recognoſcite veſtrā
Iuris ignorationem; conſiderate quot Iniuſtitiæ actus commiſeritis;
pōderate quot,vel iniuſtè abſolueritis,vel damnaueritis. Quod ſi hac
de cauſâ meritò indoluit Tullius, videndo Iuſtitiam,quæ aliàs erat
Reipublicæ Romanæ baſis, atque fulcrum vacillare, & per conſe-
quens etiam ipſius Rempublicam non diuturnam fore; certè ſi pru-
dentes ſumus, & nos ob præteritos lapſus, & inhabiles conceſſos Iu-
dices ingemiſcere, & ſi ſapientes ad euitandam noſtræ Reipublicæ,
vel euerſionem, vel reuolutionem,accingere quamprimùm Iuſtitiæ
Probus. clauo meliores præficiendo; deberemus. Demum voluit Probus in
Apud quos maiori dignitatis honore fuiſſe Scribas apud Græcos,quàm apud Ro
Scribæ di- manos,ſed apud vtroſque infimæ auctoritatis Naualem Scribam ex-
gniores. ſtitiſſe, Feſtus ſcriptum reliquit. Apud Hebræos verò Scribæ erant
Qui ſcriba dūtaxat Sacrarum litterarum interpretes, vt Epiphanius in ſuo Pæ-
infimus. nario annotauit. Immò D.Auguſtinus libro de Sermone Domini in
Hebræorū Monte,nulli,ait,apud Hebræos fuiſſe permiſſum litteras ſacras,præ-
ſcribæ qua- terquàm ſolis Scribis ſcribere.
les.
Epipha- Hinc enim ſapiētes viri ſecreta cōſilia tractaturi, vel ignoto,& pe-
nius. regrino idiomate,vel diuerſis characteribus, corūq. trāſpoſitionibus
Auguſti- diuerſis etiā vtebantur, nè ſi eorū occulta conſilia perſcripta prode-
nus. rentur, ſuo effectu fruſtarentur, ijſq. maxima eſſent ſubeunda, vitæ,
Cōſiliorum fortunarumq. diſcrimina; cū varij ſint fortunæ caſus, quibus arcana
ſecretorum conſilia in hoſtium notitiam peruenire poſſint, quibus ſcatent im-
ſcriptio. menſa Græcorum,Latinorumq. hiſtoriarum monumenta. Ac,nè in
ijs recēſendis tēpus protrahamus,paucula quædā dūtaxat ſeligemus.
Herodia- Et primò nobis occurrit illud,quod Herodianus tradit Commodo
nus. Imperatori eueniſſe,qui,cum in libello nomina quorumdam,quos eâ
nocte ſupplicio vitâ excedere cupiebat, deſignaſſet, cumq. pugilla-
res in cubiculo depoſuiſſet, neminem ratus illuc ingreſſurum; ecce,
dum ille balneo delicato oblectatur, puſio quidam ingreditur, li-
brum accipit, exportat, caſuq. in manus Martiæ incidit, quæ, cùm
ſe funeſtâ morte peti nouit, & aliorum etiam multorum cædē ſequi,
omnes

omnes conuocat, & Imperatorem veneno interimendum decernūt;
ſed,cùm res voto non reſponderet, in ipſo cubiculo ipſum miſerè iu- *Princeps ſit*
gulârunt, & hoc modo ſuæ in curiæ pęnas luere fecerunt. Refert idē *circumſpe-*
Maternianum Antonino per litteras nunciaſſe,vt Macrinum,qui Im- *ctus.*
perio inſidiabatur,è medio tolleret. Verùm redditis litteris,Antonini
negligentiâ contigiſſe, vt ipſe aurigandi ſtudio intentus, litteras Ma-
crino,qui tunc propè aderat,legendas traderet, iubens,vt ſi quid mo-
menti in ijs eſſet,ſibi poſteà nunciaret. Is itaque percepto nuncio,qui
ad ſuā perniciē tendebat,Martialem Centurionem,qui fuerat ab An-
tonino iniurijs affectus,in eius necem deſtinauit, à quo paulò poſt pu
gione perfoſſus, interijt? Hoc exemplo moniti,diſcant Principes ſua *Admoni-*
cautius,& diligētius tractare,& ipſoſmet ſuarum rerum primos inſpe *tio.*
ctores eſſe debere, & talia negotia non vſitatis, ſed peregrinis notis
conſignari oportere. Narrat denique Herodotus lib.6.Hiſtiæum, ad *Herodotus.*
Perſas, qui Sardibus commorabantur, quiq. de rebellione anteà ſecū
fuerant colloquuti, litteras miſiſſe, eaſq. tabellario cuidam Hermip-
po Artanitęo dediſſe,& eueniſſe,vt is litteras, non quibus deſtinaban-
tur,ſed Artapherni redderet,quo factum eſt,vt ille totum proditionis
conſilium detexerit,& Perſas poſtmodum ſupplicio affecerit. Nè au-
tē litteræ poſſent intelligi,veteres mirabiles,reconditoſq. ſcribēdi mo
dos excogitârunt. Ac Magi quidē flagitioſorū Spirituū artibus irretiti, *Magorum*
quoſdā ſibi characteres effinxerunt,vt ſuas artes à vulgarium lectione *characte-*
vindicarent, quorum Honorius Thebanus, & Apuleius lib.11.Meta- *res.*
morph.meminêre. Habet enim Dæmō ſuas notas, quibus ſententiam *Apuleius.*
ſuā Magis explicet, hiſq. characteribus ſcriptam dæmoniacè epiſtolā,
in Grammaticâ Armenicâ Theſei Ambroſij vidiſſe nos recordamur. *Theſeus.*
Verū alij,teſtibus Plutarcho,& Suetonio,vt in ſcribēdo celeritas prō- *Compendio*
pta eſſet,notulis quibuſdā,& primis ſolū litteris ſua ſenſa notabāt. Sic *ſi characte-*
ferūt Catonis orationē in Catilinæ coniuratos exceptā; ſic Titū Ve- *res.*
ſpaſianū,more Notariorū velociſſimè, ac cōpendioſè ſcripſiſſe. Extat
de hoc ſcribendi modo,ac interpretatione Valerij Probi libellus quē *Valerius.*
Petrus Diaconus auctiorem reddidit. Quod,vt exemplo clarius fiat,
hoc ſub oculos proponemus: PPPPESSSEVVVVVVVVFFFF.
hoc eſt: Primus Pater Patriæ Profectus Eſt, Secum Salus Sublata
Eſt, Venit Victor Validus Vicit Vires Vrbis Veſtræ, Ferro, Fame,
Flammâ, Frigore. Huiuſmodi notarū inſignes auctores Ennius, Tyro
Catonis Libertus, Perſannius Philargyrrus,& Aquila Mecęnatis itidē
libertus extitêre. Porrò teſtantur etiā Plutarchus, Donatus, Soſipater,
& Priſcianus Romanorū prænomina fuiſſe quibuſdā notulis deſigna-
ta,vt in nūmis argēteis,& vetuſtiſſimis marmorib⁹ apparet. Plato quo *Platonischa*
que dū breuitati ſtudebat, & dū peculiaria q̄dā intelligi volebat, iam *racteres.*
Aſteriſco ad dogmatū ſympathiā; ā Obelo ad ſuperflua reſcindēda; ā

 Anti-

Antigrapho ad varium ſenſum in translationibus denotandum; iam Ceraunо ad Philoſophiæ inſtitutionem; iam Chriſanone, & alijs vtebatur, quorum Laertius, & Iſidorus meminerunt.

Laertius.

Iuriſperitorum characteres.

Iuriſperiti etiã ſuos Legum libros ad varias forenſes cauſas, liteſq. denotãdas proprijs quibuſdam characteribus exornârunt. Hinc extat illud elogium per duo K K. Calumniæ cauſa; per IE. Iudex eſto; per K. damnatum; per A. abſolutum teſte Aſconio Pediano.

Aſconi⁹ Pedianus.

Sed Iuſtinianus Cæſar has notas, nè imperiti ab Ingenio callidis deciperentur, è Legum libris abolendas prudẽter ſanxit, nec aliæ remanſêre præter ff. & §. notulæ, & quędam aliæ pauculæ.

Militũ characteres.

At, & belli Duces olim ſuas peculiares notas habebant. Vbi enim militum nomina deſcripta, & ducum continebantur; ibi poſt commiſſum prœlium omnium nomina legebantur, & quot in cladibus occubuiſſe repererant, tot θ. ipſorum nominibus præfigebant, tacitè hac notâ ſignificare volentes, ipſum quaſi Martis telo cõfoſſum; quot verò è certamine ſuperſtites euaſiſſe conſpicerẽt, horum nomina T. litterâ ſalutari decorabant, vt etiam Ezechiel diuino afflatus ſpiritu præuidit. Et ſcripſit, inquit, Thau ſuper frontes virorum gementium.

Aegyptiorũ characteres.

Antiquos porrò Aegyptios comperimus ſua animi ſenſa, non characteribus, vt reliqui, ſed diuerſorum animalium, tũ Terreſtriũ, tum Aquatilium, & Aëreorum naturalibus figuris ſcripſiſſe, qui, cùm perſpectas haberent omnium penè animantum naturas, ex peculiari, & congenitâ eorum qualitate, ſub ipſis animalium, ceterarumq. rerum imaginibus res ipſas hieroglyphicè repræſentabant, ac tacito quodam ſermone loquebantur.

Aſtrologorum characteres.

Hunc ſcribendi modum veteres Aſtrologi imitati, quorum ſcientiam ab Aegyptijs manâſſe aliqui crediderunt, Cæleſtia ſigna varijs ſignis explicârunt, Planetarũq. aſpectus, ac Imaginum, varijs imaginibus adumbrârunt.

Muſicorũ characteres.

Verùm, & Muſici ſuas notulas inuenêre. At tempus ſiquidem, menſuramq. denotandam, ad vocem, vel deprimendam, vel eleuandam; ad diuerſa Muſices inſtrumenta cùm arte ſonorâ tractanda, diuerſas etiam figuras excogitârunt.

Alchymiſtarũ characteres.

Hîc pertranſimus Chymicos, qui etiam ad Ammoniacum Salem, ad Arſenicum, Plumbum, Aurum, Stãnum, Auripigmentum, & huiuſmodi plurima exprimenda varios characteres commenti ſunt.

Geometrarum, & Arithmeticorum characteres.

Hîc etiam ſilemus Geometras, & Arithmeticos, quorum illi ad demonſtrandas varias corporũ ſuperficies, ſitus, formaſq. multiplicibus vtuntur figuris; iſti ad denotandos diuerſos, & multiplices numeros, oblongam numerorum aciem efformârunt.

Principum characteres.

Dynaſtæ certè hoc noſtro æuo, occulta ſua Conſilia non alijs, quàm Arithmeticis notis perſcribunt. Equidem, ſi ambages, ac inuolucra ſpectare voluerimus, nihil occultiùs; ſi facilitatem, nihil inter omnes ſcribendi modos expeditius eſſe cernemus.

Cauponum characteres.

Tacemus quoque vulgi fæcem Caupones, qui propria etiam ſigna ad vini menſuras, aliarumq. rerũ pon-

dera,

dera, & quibus ca dederint, exprimenda, inuenerunt.

Ruſticorum characteres.

Quos Ruſtici imitati ſuis etiam lignis peculiaria ſigna cultro, vel gypſo imprimũt.

Scriptio vinea.

Ouidius.

Neque his ſcribendi modis contenta antiquitas, ad alia etiam deſcendit experimenta. Atque hinc legimus Paridem apud Naſonem vino litteras deſignaſſe, & amorem quo flagrabat, Helenæ indicaſſe.

Orbe quoque in menſa legi ſub nomine noſtro,
Quod deducta mero littera fecit Amo.

Scriptio lactea.

Auſonius.

Hoc etiam factitare veteres lacte ſolebant. Vndè extat illud Auſonij ad Paulinum Epiſt. 23.

Lacte incide notas, areſcens charta tenebit:
Semper in adſpicuis prodentur ſcripta fauillis.

Ouidius.

Confirmat idem Ouidius oſtendens quî tutò per ſcriptum hoc modo ſcribi poſſit.

Scriptio linea.

Tuta quoque eſt, fallitq; oculos è lacte recenti
Littera, Carbonis puluere tange, leges.
Fallet, & humiduli, quæ fiet acumine lini,
Et feret occultas pura tabella notas.

Scriptio feneſtrata.

Agrippa.

Cabaliſtarum characteres.

Polygraphia Trithemij.

Porta.

Polyænus.

Aſtutia.

Et verò alium quoque occultũ ſcribendi modũ antiqui in laminâ feneſtratâ inuenerũt; aliũ Agrippa vir Dæmonũ fallacijs implicitus, in ſuis de Occultâ Philoſophiâ libris tradidit; aliũ Cabaliſtæ induxerũt, & alium Abbas Trithemius in ſuis de Polygraphia libris excogitauit, quẽ artificioſè imitatus eſt Ingenioſus Porta eo libello, quẽ de Occultis litterarũ notis edidit. Et quot ferè præſtãtis Imaginatiuæ ingenia; tot etiã ſcribendi rationes extitêre. Etenim refert Polyęnus lib. 4. Strategematum, Attalum Regẽ contrà Gallos pugnaturũ, vt militũ animos prõptiores, alacrioreſq. ad pugnã redderet, inito cũ Sudino vate conſilio, in victimæ viſceribus Regis Victoriã inſcripſiſſe, qui, cum à Numine factũ crederent, acriter pugnando, Gallos ſuperârunt. Sunt & aliæ plurimæ technæ, ac veterum aſtus, inter quos alicuius momẽti eſt ille, quem Herodotus lib. 7. & Iuſtinus lib. 2. de Demarato Suſis cõmorante prodiderunt,

Herodotus.

Iuſtinus.

Scriptio cerea.

Polyænus.

qui, cùm Xerxem aduerſus Græciã expeditionẽ ſumere ſtatuentẽ accepiſſet, in pugillaribus nondum cerâ illitis Regis conſilium Græcis ſignificauit, tabulaſq. poſtmodum cerâ colliniuit, nè ſcripturâ detectâ, tabellario, cuſtodes viarum, quid negotij exhiberent. Huic ſimile eſt illud, quod idem Polyænus lib. 1. Strategematum, & Plutarchus de Virtute Mulierum, de Policryte feminâ tra-

 diderunt,

Scriptio placentea. *Scriptio leporina.* *Scriptiones conuolutæ.* *Ouidius.*

diderunt,quæ acceptâ poteſtate á Diogneto Erythreorum duce fratribus ſuis bellaria tranſmittendi, & nacta temporis opportunitatẽ, quo Mileſij patrium feſtum celebrando erant omnes vino, ac ſomno ſepulti,eos certiores reddidit incluſo in placentâ plũbeo libello, qui re intellectâ,nocte conſopitos hoſtes adorti,eos internecioni tradiderunt. Harpagus verò, Herodoto teſte, litteras in exentorato lepore incluſas,ſimulato venatore Cyro detulit. Alios in indumentorum latebris,in ſinu,in calceis,vt litteræ non deprehenderentur, litteras geſtaſſe accepimus: Quare ſic Ouidius cecinit.

Conſcia, cùm poſſit ſcriptas portare tabellas,
Quas tegat in tepido faſcia lata ſinu.
Cùm poſſint ſoleæ chartas celare ligatas,
Et uincto blandas ſub pede ferre notas.

Frontinus. *Herodotus.* *Scriptio ſagittaria.* *Scriptio auicularis.* *Nota.* *Plutarchus.* *Scriptio Lacedæmonica.*

Campani verò, vt narrat Frontinus lib.13.cap.13.Stratagematum, dum quædam Pœnis nunciare optarent,& vndique Romani eos obſidione cingerent, quemdam callidum, fidelemq. virum inſtar transfugę emiſerunt, qui ſimulatâ fugiendi occaſione, conſutam in baltheo epiſtolam ad Pœnos deferret. Nec defuerunt alij qui characterum ſtigmata in cute imprimerent, quorum meminit Herodotus lib.1.cap.4.de Hiſtiæo ad Ariſtagoram tranſmiſſo;alij iaculo litteras aptabant,& quò cuperent, dirigebant; ſic Artabazus,& Timoxenus fecêre. Hircius porrò Conſul per auem cicuratam, Frontino aſſerente, ad Decium Brutum, qui ab Antonio Mutinæ obſidebatur epiſtolas direxit;cui rei alluſit Plinius: Non vallum,& vigil,ait,obſidio,atque retia amne prætenta profuêre Antonio,per cælum eunte nuncio. At profectò, quæ humanum Ingenium ad præcauenda ſibi pericula ſolertius quæſiuit, eâdem Ingenij calliditate,& verſutiâ poteſt irritari, & euerti. Aliud quoque ſcribendi commentum recitat Plutarchus in vitâ Lyſandri, & A. Gellius in Noctibus Atticis fuiſſe Lacedæmonibus familiare,cùm ad Reges ſuos ſcriberent,nè litteræ interceptæ occulta hoſtibus conſilia indicarent, de quo etiam Auſonius ad Paulinum epiſt.23.cecinit.

Auſonius. *Scytales.*

Vel Lacedæmoniam Scytalem imitare libelli
Segmina pergamei tereti circumdata ligno,
Perpetuo inſcribens verſu, quod deindè ſolutus.
Non reſpondentes rebus dedit ordine formas
Donec conſimilis ligni replicetur in orbem.

Sermo digitalis. *Ouidius.*

Priſci adhuc modũ loquendi alium per digitos habebant,& computãdi, vt Macrobius in Saturnalibus, Beda, Hieronymus, & Apuleius oratione ꝓ Magia aſſeuerãt,de quo, ẽt digitorũ Flexu meminit Ouid.

Nil opus eſt digitis per quos arcana loquaris.

Et

Sermo igneus. *Diodorus Siculus.* *Polybius.* *Sermo papauerinus.* *Sermo Scythicus.* *Sermo geſticularis.* *Ouidius.*

Et verò etiam Igne ſolemus noſtri animi ſenſa tamquàm per litteras amicis in remotiori loco exiſtentibus indicare. Quâ in re exſtat illud illuſtre exemplum apud Diodorum Siculum lib.4.vbi legitur Medeã, ſi Peliã occidiſſet,ex ſpeculâ noctu igne, interdiu fumo Argonautis ſe facti ſucceſſum nũciaturã ꝓmiſiſſe; & cũ res ex deſiderio ſucceſſiſſet, fingens ſe Lunæ votum perſoluturam,accenſis funeſtis facibus, factũ Argonautis indicauit. Simile quiddam prodidit de Annibale Polybius,qui cùm Agrigentini à Romanis obſiderẽtur,crebris noctu ignibus intolerabilem exercitus famem patefecit. In promptu eſt aliud quoque veterum per tacitas ambages loquendi thema, quod Herodotus de Periandro Cypſeli filio; & Liuius de Tarquinio Gabiorũ Principe ſcriptum reliquit, qui pro reſponſo nil aliud,niſi alta papauerum capita virgâ decuſſit, tacitè innuens omnes Gabiorum primates morte multandos. Huc etiam pertinet,quòd Gobria de Dario Perſarum Rege à Scythis,obſeſſo, ſcripſit, cui illi Caduceatorem cum Aue,Ranâ, Mure, & quinque Sagittis miſerant, tacitè innuentes,Perſas,niſi aues effecti in cælum euolaſſent,aut, vt ranæ in paludes proſilijſſent, aut, vt mures ſub terram ſe abdidiſſent, Scytharum uim nequaquàm euaſuros,quin ſagittis obruerentur. Verùm enim uero Scriptio etiam conſiſtere poteſt in capitis nutu,in frontis,& ſuperciliorum compreſſione,vel expanſione, in vultus compoſitione,in oculorum motione, & intuitu, in manuum,& pedum geſticulatione, & denique in totius corporis geſtu,& figurâ,qui nutus omnes in Muto pro ſermone accipiuntur,quoſque ſic expreſſit Ouidius.

Cum premet ille torum, vultu comes ipſa modeſto
Ibis, vt accumbas, clam mihi tange pedem.
Me ſpecta, nutuſq; meos, vultumq; loquacem:
Excipe furtiuas, & refer ipſa notas.
Verba ſupercilijs ſinè voce loquentia dicam:
Verba leges digitis, verba notata mero.

Tandẽ,vt de Scriptione ſcribendi finẽ faciamus,nullam eſſe artẽ,nullam ſcientiã,nullam nationẽ arbitramur,quę proprios characteres ſibi nõ aſciuerit, vt occultius, cõmodiuſq. ſua arcana tractare poſſet, & nõ ab alijs, quã ab eiuſdẽ eruditionis, & idiomatis hominibus perciperẽtur. Nõnè Chriſtus Dñs Chriſtianorũ Vniuerſitatẽ Crucis ſigno cõſcripſit,& à reliquis ſeiũxit,& muniuit;nonnè per hoc nos Chriſtianos eſſe, & ſub Vexillifero Chriſto militare, ab omnibus cognoſci,& agnoſci voluit?

Apoſtrophe.

Cõcede igitur Dñe,vt quos hoc Signo diſtinguere placuit,aſſumere digneris;da nobis cõtra huius Signi hoſtes fortitudinẽ; ĩfunde omniũ Chariſmatũ dona,vt quos hoc Signo in Regenerationis lauacro initiari feciſti, id tecũ, cũ ad Iudiciũ Vniuerſale deſcendes, beati feramus.

MEM-

MEMBRVM SECVNDVM.

De Magicis Artibus.

ESSE Magiam aliquam mirabilium rerum effectri-
cem, tùm ſacra litterarum monumenta, tùm etiam
veterum hiſtoricorum ſcripta teſtantur, vt nō tàm
probatione, quàm explicatione hæc res indigere vi-
Magia duplex. deatur. Porrò duplicem illam exſtare reperimus; al-
teram naturalem, & veram, & ex occultis rerum
naturis, & virtutibus profectā, intimamq́; Philoſophiæ partem, &
admirandorum effectricem operum, & ab omni alienam ſuperſtitio-
ne, & à Dæmonum artificio, & maleficio puram, ſed pauciſſimis ad-
modùm mortalium exploratè perſpectam, quæ quaſi ex Naturæ in-
Plotlnus. timis theſauris miracula elicit, ac à Plotino Naturæ ſagax ſerua, &
Magiæ naturalis ſpecies. miniſtra nominatur. Hæc autem, vel eſt Phyſica, cuius nomine Me-
dicinam quoque complectimur, quæ circà arcanas rerum naturaliū
virtutes verſatur; vel eſt Mathematica, cuius excellenti peritiâ, mi-
ra effecerunt Architas, & Archimedes; vel deniq; eſt Præſtigiatrix,
quæ ſiuè operatione naturalium agentium, ſiuè incredibili tractu,
atque manuum ioculatione, ſtupenda producit. Quis enim, vel tin-
ctus litteris philoſophicis neſcit eſſe multas rerum naturalium vir-
tutes, & miracula incompertæ adhuc rationis in naturæ maieſtate
penitùs recondita, quæ ſi quis benè noſſet, ijsq́; occultè vteretur, vul-
gò Magus diceretur, & non niſi Dæmonum auxilio talia gerere cre-
deretur; cùm tamen opera illa eſſent naturalia, & naturaliter à cau-
ſis naturalibus profecta? Prodeat, obſecramus, in medium, illud Na-
turæ miraculum, quod iuxtà Harpaſa opidum Aſiæ cernitur, vbi
Cautes. Cautes ſtat horrenda, vno digito mobilis, ac eadem, ſi toto corpore
Nymphæū. impellatur, reſiſtens. In Nymphęo autē exit è petrâ ignis qui pluuijs
Dodo. accenditur; & in Dodone Iouis fons, cum gelidus ſit, & immerſas
faces extinguat, ſi extinctæ admoueantur, accendit; & in Illyrijs ſu-
Fons frigidus. prâ fontem frigidum expanſæ veſtes quoque flammam concipiunt;
vt interim Magnetis continuam ad polum Arcticum conuerſionem
Magnes. prætereamus. Nihil dicimus etiam de Remorà piſciculo, qui itâ na-
Remora. uigijs adhæret, vt licet ea ingentia ſint, curſuq́; incitatiſſimo feran-
tur:

tur: eorum tamen ita frenare impetum poteſt, vt nullà vî, nullis ex-
panſis in vela ventis, nullis remorum ictibus loco dimoueri poſſint.
Profectò Archimedes primum, deindè Poſſidonius Sphæram fabri-
cârunt, quę omnes cęleſtium orbiū conuerſiones ſuis motibus clariſ-
ſimè, perfectiſſimeq́; repræſentabat, vt potiùs diuinum, aut Dæmo-
niacum, quàm humanum opus eſſe quis exiſtimaret; cui ſic Claudia- *Claudian.*
nus alluſit.

Iupiter in paruo, cùm cerneret æthera vitro,
Riſit, & ad ſuperos talia dicta dedit.
Huccinè mortalis progreſſa potentia curæ?
Iam meus in fragili luditur orbe labor.
Iura poli, rerumq́; fidem, legeq́; Deorum
Eccè Syracuſius tranſtulit arte ſenex.
Incluſus varijs famulatur ſpiritus aſtris,
Et viuum certis motibus vrget opus.
Percurrit proprium, mentitus ſignifer annum,
Et ſimulata nouo Cynthia menſe redit:
Iamq́; ſuum voluens audax induſtria mundum
Gaudet, & humana, ſidera mente regit.
Quid falſò inſontem tonitru Salmonea miror?
Aemula naturæ parua reperta manu.

Ac idem Archimedes huius Magiæ fiduciâ fretus, auſus eſt adm irā-
dum illud Theorema ponere: Quantūlibet onus quibuslibet viribus
mouere; nec pronunciauit modo, ſed apertiſſimè Hierone Rege ſpe-
ctante, demonſtrauit. Ingentem enim nauim onerariam, quā copio-
ſa hominum turba, vix maximo labore mouere poterat, viris multis,
ponderibusq́; impoſitis, procul aſſidens, quietâ impellens manu, ad
ſe pertraxit. Cumq́; Marcellus terrâ, mariq́; Syracuſas obſideret,
Archimedes ad vrbis propugnationē, mirabiles, terribilesq́; omnis
generis machinas, atq; tela, huius Magiæ Naturalis ſcientiâ adinue-
nit, quibus tantas hominum ſtrages paſſim edidit, vt Romani incre-
dibili admiratione, ac terrore perculſi, dicerent ſe non contrà homi-
nes, ſed contrà Deos ipſos pugnare. Architas Tarentinus quoque ſi-
mulachrum Columbæ è ligno ratione quadam mechanicâ librame- *Columba lignea.*
tis ſuſpenſum, & aurâ ſpiritus incluſâ, atque occultâ concitum, ità
fabricauit, vt per ſeipſum volaret. Tradunt Seuerinum Boetium hu-
ius artis vi, metalla mugire, æneum ſerpentem ſibillare, aues ſimula- *Serpens æneus.*
tas dulciſſimè canere, & homines æneos in aëre buccinare feciſſe.
Narrāt Albertum Magnum caput æneum fabricaſſe, quod maximâ *Caput æneū.*
ſpectantium admiratione hominum more loquebatur. Quis non ſu- *Gemelli.*
ſpiciat illud, quod de duobus illis pueris in Germaniâ natis prodi-
tum eſt, quorum alterius latus dextrum, omnia domorum oſtia ta-
meſi

metſi clauſa eſſent,aperiebat, & alterius latus ſiniſtrũ , omnia aperta claudebat?

Magia dæmoniaca.

Quoniam verò duplicem illam eſſe diximus,ſuperiori miſsâ , aliã perſequamur , in cuius obſeruatione mortalium animi veſanâ quadam cupiditate noſcẽdi quæ futura ſunt, noxijs illuduntur fallacijs, atque impijs erroribùs illigantur,ſiquidem hæc ab omni ratione, & veritate vacua eſt , Dæmonumq; fraudibus , & maleficijs implicata,& ob id meritò infamis,& abominabilis , & è ſocietate hominũ exterminanda. Credidit verò auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ Zoroaſtũ huius Magiæ inuentorem exſtitiſſe.Ninus,ait,vicit Cham qui adhuc viuebat , & regnabat apud Bactrianos,vel vt placet alijs in Thraciâ, & appellabatur Zoroaſter inuentor Magicæ artis,qui,& hanc,& ſeptem liberales artes in XIV. columnis ſcripſit , ſeptem æneis, & ſeptem latericeis contrà duplex orbis excidium, quod futurum audierat,alterum per aquam,alterum verò per ignem . Ninus autẽ libros eius combuſſit.Et D.Auguſtinus lib.21.de Ciuit.Dei,cap.14.ſolum, inquit,Zoroaſtum quando natus eſt, ferũt riſiſſe, nec ei boni aliquid monſtroſus ille riſus portendit. Nam magicarum artium fuiſſe perhibetur inuentor . Verumtamen verius eſt Dæmonem harum parentem , & inuẽtorem exſtitiſſe à quo earum cognitionem mortales acceperũt, ꝙ D.Cyprianus ẽt lib. de Idolorum vanitate affirmauit, idemq; ſenſit Euſebius lib.5. de Præparat. Euang. cap.7. vbi ait Magicæ artis Deos Gentilium,& inuentores, & doctores fuiſſe.Verum nullus Magicas artes exercere poteſt, niſi facto cũ Dæmone expreſſo,aut implicitò Pacto,vt Cyprianus lib. de Duplici Martyrio , Auguſtinus lib.2.de doctrinâ Chriſtianâ,cap.23. cuius verba Gratianus in Decretum retulit, & omnes Theologi,Iuriſconſulti,Sagarum, & Maleficorum confeſſio,clariſſimè teſtantur.

Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ auctor.
Cham.
Zoroaſter.
Auguſtin⁹.
Portentum.
Magiæ inuentor.
Cyprianus.
Euſebius.
Pactum.
Cyprianus.
Auguſtin⁹.
Gratianus.
An Magi queant naturæ ordinẽ inuertere.

Nunc videamus,quæ Dæmones Magis mediantibus patrare,aut poſſunt,aut nequeunt. Etenim nequeunt Magi naturæ ordinem inuertere,legesq; Vniuerſi refigere,niſi qui eas fixit,vt ſapiẽter D.Auguſtinus lib. 3. de Trinitate, D. Thomas 3. contrà Gentes, cap.108. quæſt.16.art.8.affirmârunt. Neque etiam poſſunt illi Dæmonis operâ cælorum,ac ſiderum motus ſiſtere,eorũq; ſtatos curſus retroagere .Non enim valent Mundi ordinem turbare.Non negamus tamen illos poſſe ventos ciere,tempeſtates ſedare, fulgura etiam , tonitrua, grandines,& imbres excitare,& in agros immittere ; Et quamquàm Seneca lib.4.Naturalium quæſt.hoc irrideat: tamẽ narrat Philoſtratus ſe apud Brachmanes duo dolia Apollonij Tianęi vidiſſe , quorũ altero reſerato,imbres,ac venti erumpebant,altero clauſo,ſerenitas irradiabat.Et Sopater Philoſophus affectus vltimo ſupplicio fuit,eò quòd carminè magico vẽtos vinxiſſe accuſaretur,nè annona Byzan

Auguſtin⁹.
Thomas.
An Magi queant cælorum motus ſiſtere.
An Magi queant fulgura excitare.
Seneca.
Dolia Apollonij.

tium

tiũ inueheretur. Ariſthæus verò , teſte Pauſaniâ in Arcadiâ , & Dione Caſſio li.56.Cycladũ incolas certis ritibus,ac hoſtijs docuit Eteſias æſtiuo tempore elicere,vt aurâ illorum frigidulâ ſquallorem, & ſterilitatem ab agris depellerent. Sed Cianitæ Indi pluuiam ridiculo ritu procurãt , vt Patres è ſocietate IESV in Epiſtolis Peruanis fatẽtur.

Pauſanias
Dio Caſſi⁹
Peruanæ epiſtolæ.

Neque verò dubitãdũ eſt eos tenebras quoque excitare poſſe. Siquidem Marcus Venetus in Peregrinâ Aſiaticâ aſſerit Tartaros adeò pollere Dæmonũ præſtigijs,vt tenebras,cum velint, inducant ; idẽq; Haitonus in Sarmatarũ hiſtoriâ cõprobat,vbi affirmat quẽdam vexilliferũ Magũ incantatione hoſti tenebras obſcuriſſimas offudiſſe . Sic etiã poſſunt flumina ad tẽpus ſiſtere, è ſaxis aquas elicere, & fluuios in caput repellere,vt Plinius lib.2.c.103.ſuis tẽporibus ſcribit accidiſſe , idẽq; li.7. teſtatur quaſdã in Africâ familias voce,vel intuitu greges , & armẽta,arbores,ſegetes,atque infantes ꝑemiſſe. Turnebus verò lib. 9.Aduerſariorũ,c.16.dicit Bardanum Magũ meſſes, fructuſq; alienos pellicere,& aliò traducere ſolitũ fuiſſe. At Cenomanẽſis Triſcalerius Dæmonũ arte alienæ famæ nocebat. Cum enim quidã Parochus ſub brachio Breuiariũ geſtaret, fecit ille , vt precationũ liber in alearum manipulum cõuerteretur.Saxo,certè lib.3. & 5. Daniæ,narrat Ollerũ apud Suecos magicâ ope armis clarũ euaſiſſe,adeò, vt diuinitatis opinionẽ fuerit adeptus, & Oddonẽ pyratã abſque nauigio maria pererraſſe,& hoſtiles ſæpè naues,concitatis carmine procellis,ſubmerſiſſe, & inito cùm Normãnis prælio , ità vi carminũ hoſtilẽ hebetaſſe aſpectũ,vt Danorũ enſes eminus radios iacere viderentur. Et Diogenianus Adagiographus recenſet Epheſijs notulas quaſdam magicas, voceſq; fuiſſe,quib⁹ vſis in oĩ certamine victoriâ potiebãtur. Atque hinc teſtatur Suidas Mileſiũ quẽdã cũ Epheſio in Olympijs paleſtrâ depugnantẽ,nihil in illo conflictu obtinere potuiſſe, eò ꝙ Epheſius patrios characteres in talo deſcriptos geſtaret,quib.à Iudicib.obliteratis,illicò ſuccubuit. Gregorius aũt Turneus lib.4. hiſt.ca.28. fatetur Frãcorum exercitũ,Rege Sigeberto,ab Hunnis, obiectis carmine ſpectris , profligatũ fuiſſe.Memorat Iodocus Damhuderius de pecuniæ vituperio diſſerẽs,& Nicolaus Remigius lib.1.Dæmonolatriæ Dęmones poſſe theſauros,gẽmaſq; eruere,& Magis offerre.Vnd è Boiorũ hiſtoria lib. 7.aſſerit Federicũ Stuphiũ,qui ſe Federicũ II. mẽtiebatur, ex magicâ pecuniâ bellum paraſſe,& à Rudolpho Habſpurgẽſi captũ,& crematũ fuiſſe. Accepimus quoque Corneliũ Agrippã à D.Carlo V.Imperatore aulâ exulare iuſſum,eò quòd ille theſaurorũ ſpem per artem magicam obtuliſſet. Porrò Vates noſter Pſalmis 17.& 57. cenſet Magos animalia bruta incãtare poſſe,cui Silius Italicus de ſerpẽtib. cõſentit.

Serpentes diro exarmare veneno
Doctus Atyr,tractuq; graues ſopire Chelidros.

Et Pauſanias li.6.recẽſet Pythagorã carmine Aquilã cicuraſſe.Et Villamõtius Itinerarij lib.3.c.12.affirmat piſcatores quoſdã,Crocodillos

Marcus Venetus.
An Magi poſſint tenebras ĩducere
Haitonus.
An magi queant flumina ſiſtere
Plinius.
An Magi queant fructus alienos pellicere,& alio traducere.
Turnebus.
An Magi queant præſtigia offerre, & alienæ famæ officere.
Saxo.
Diogenian.
Suidas.
Turneus.
An Magi queant exercitum formare.
Iodocus Dãhuderius.
Remigius.
An Magi queant theſauros oſtendere.
Silius Italicus.
An Magi queant animalia incãtare.
Pauſanias.
Villamõtius

demul-

Grillandus.

demulcere ſolitos. Grillandus q.8. ſcribit ſe vidiſſe quēdā Magū Gręcū Romæ tempore Adriani VI. qui ſolis verbis vires cuiuſdam ferociſſimi Tauri compreſſerit, & funiculo arte magicâ fabricato, ipſum quò voluit, deduxerit.

An Magi queant animalia gignere.

Neque tranſeundum eſt Magos mixta quoque ſenſibilia, & quæ ex putrefactione oriuntur, gignere poſſe, vt vermes, muſcas, ranas, ſerpentes, & ſimilia, vt D. Auguſtinus libro 3. de Trinitate, cap. 7. D. Bonauentura in 2. diſt. 7. Alexander Alenſis in 2. quæſt. 43. & alij quoque ſensêre.

Auguſt. Bonauent. Alenſ.

Ac Dæmones quidem poſſunt monſtra edere, vt Chriſtianus Maſſæus lib. 20. Chronicorum, de infante quodam infami formâ, ac ſpecie, hermaphrodito, aſperâ vno cornu fronte, alatis brachijs, oculato genu, pede Accipitris, atque quibuſdam notis pectore inſignitis recenſet. Iornandus Epiſcopus libro de Gottorum origine ſcribit in Scythiâ, Iuſtiniano imperante, quaſdam Magas mulieres fuiſſe, quæ à Filimero Gottorum Rege in vltimas ſolitudines adactæ, atque ibi ab immundis ſpiritibus compreſſæ, tetros, ac feroces humunculos ediderint, indeq. ſuam Hunni originem duxerint. Quod idem P. Callimachus in ſuo Attilâ arbitratur. Aſſerit Alexander ab Alexandro lib. 2. ex nefario hominum, & ferarum concubitu, Alcippam, bello Marſico, Elephantem peperiſſe. Verùm quamuis hoc eſſe queat: tamen non ſumus ita creduli, vt ex homine, & ferâ, verus homo naſci poſſit; cum ferinum ſemen perfectionis illius ſit expers, quam tàm nobilis animæ domicilium requirit.

An queat ex homine, & fera homo naſci.

Ac tametſi Malefici, & Lamiæ cum Dæmonibus, illi quidem Succubis, hæ verò Incubis coëant: prolis verò, quæ naſcitur, non dæmon, ſed homo, erit parens, cuius ſemine Diabolus abutitur; cum ille, corpore, & per conſequens, ſemine careat, contra Philonem libro de Gigantib. Ioſephum lib. 1. Antiquit. Iuſtinum Martyrem Apologiâ 1. pro Chriſtianis, Clementem Alexandrinum lib. 3. Stromatum, Tertullianum libro de Habitu Muliebri, Apuleium libro de Dæmone Socratis, Maximum Tyrium ſermone 26. Pſellum libro de Naturâ Dæmonū, Franciſcum Georgium in Problematibus Sacræ Scripturæ, Cardanum lib. 16. de Varietate, cap. 92. Caietanum in caput 2. Epiſtolæ ad Epheſios, alioſq. non tàm falsè, quàm impiè aſſerentes habere Dæmones corpora, & quod flagitioſius eſt mulierum amoribus irretitos, è cælo ideo eſſe delapſos.

An dæmones queant loca diſſita implere. Ananias.

Ità quoque dicimus dęmonem loca ab inuicem magnis interuallis ſeiuncta, non occupato medio ſimul implere non poſſe; nec quantitatem corporum ſic mutare, vt vnum in pluribus locis, vel plura in vno, eodemq. loco penetratiuè collocet. Deus enim hæc ſoli ſuæ potentiæ reſeruauit. Atque hinc falsò aſſerebant apud Ananiam lib. 4. de Naturâ Dæmonum, poſſe illos, cum in vnius corpore ſint, per illorū ſubſtantiam hominem magno terrarum ſpacio diſſitum ad crimina perpetranda allicere. Vnde mentiuntur Striges illæ Lotharingicæ

apud

apud Nicolaum Remigium lib. 2. Dæmonolatriæ, cap. 4. quæ dicebāt dæmonem veteranis poteſtatem ſolum Lamijs tribuere, vt ædes penetrare, & per quaſuis anguſtas rimulas ingredi, & in Feles, huiuſcemodiq; puſilla animantia ſe cōtrahere queant; cum certum ſit dæmonem ipſum ianuas reſerare, ſtrigumq. ſenſus offuſcare, vt ſe tali formâ laruatas, & per arctos cancellulos ingreſſas eſſe credant.

Remigius.

An Magi queant ſe in animalia transformare.

Ac vt illud; ſic iſtud dæmon facere poteſt, vt quis à circumſtantibus nō videatur, ſpecies, ſcilicet viſiles, aut per corporis alicuius interpoſitionē, aut per nimiam aëris agitationem auferendo. Sic fraude dæmonum Apollonius apud Philoſtratum ſe oculis Domitiani Cæſaris ſubtraxit; ſic Gyges apud Ciceronē fictitio illo tectus annulo, latitauit; ſic denique de Perſei clypeo Græci ſabulati ſunt.

An Magi queant eſſe inuiſibiles.

An Magi queant ſpeciem immutare.

At non poſſunt Magi operâ dæmonum corpora ex vnâ in aliam ſpeciem transformare. Siquidem nequit anima humana corpus belluinum, nec Equi humanum, nec Leonis aſininum informare: Quoniam quælibet forma ſubſtantialis, vt ſuum eſſe in formando tribuat, peculiares, ſibiq. conuenientes diſpoſitiones, & corporis compoſitionem propriam requirit. Nihilominus tamen poſſunt ſpecies fictitias oculis obijcere, ſenſuſq. decipere, vt mulier illa apud Palladium in Vita D. Macharij, quæ Equa eſſe videbatur.

Palladius.

An Magi queant ſexū inuertere.

Non imus autem inficias poſſe dæmonem hominis ſexum inuertere. Nam naturaliter hoc factum conſtat ex Hippocratis lib. 6. Epidemiorum, par. 8. auctoritate, qui ſcribit Abderis Phætuſam, Pithei vxorem, & apud Thaſios Anamiſiam Gorgippi coniugem muliebrem corporis habitum in virilem permutaſſe. Liuius idem lib. 24. de quadam Spoletanâ belli Punici tēpore prodidit. Et Lucinius Mutianus refert viſā à ſe Argis, Areſcuſā in virum mutatam, vxorem duxiſſe, & Areſcontem appellatam. Et Ioannes Pontanus in hiſtoriâ Neapolitanâ recenſet Caietę mulierem piſcatori cuidam annis 14. nuptam, in virum migraſſe, & aliam cui nomen Aemilia Antonio Spenſæ ciui Eubulano nuptam, poſt annū 12. nuptiarum, in virum conuerſam, ſolutoq. matrimonio, vxorem duxiſſe, & liberos procreaſſe. Quam certè metamorphoſin nō cenſemus contrâ naturam eſſe. Ipſa enim ſemper perfectius molitur; nec aliud ad hoc deeſt, quàm, vt quæ ſunt intus vaſa ſeminaria, caloris naturalis impetu, foris erumpant. Quod autem vir in feminam tranſmutetur, difficilius arbitramur, etſi Auſonius lib. 1. hoc affirmet.

Hippocr. Liuius. Lucinius. Pontanus.

Auſonius.

Femineam in ſpeciem conuertit maſculus ales,
Pauaq. de pauo conſtitit ante oculos.
Nec ſatis antiquum, quod Campano in Beneuento
Vnus Ephoeborum Virgo repentè fuit.

An queant Magi facere, vt bruta loquantur, & inanima.

Et verò queunt dæmones efficere, vt brutæ animantes loquantur, & inanima; ſic, teſte Ariſtot. lib. 3. de Partibus Animalium, c. 10. accepimus caput præſciſſum, Cercydam homicidā indicaſſe; ſic memorat

Ariſtot.

Philo-

Philoſtrat. Euſebius Clemens. Glycas. An bruta ĩtelligant. An queant magi beſtiarũ voces intelligere, & ipſa inter ſeſe. Eunapius. An aues ſe mutuo intelligant. Oppianus.

Philoſtratus Orphei caput Cyro Perſarum Regi à muliere necandũ prædixiſſe,& Vlmum Apolloniũ Tianæũ ſalutaſſę. Et Euſebius lib.4. hiſt. Eccleſiaſticæ narrat idolũ Iouis ſub Maximino Theotecni Magi ope, Antiochiæ oracula fudiſſe. Clemẽs porrò in Itinerario,& Glycas in Annalibus aſſerunt Canẽ Simonis Magi,& alios,& D. Petrũ fuiſſe alloquutum. Vt aũt bruta ſciant, vel ipſamet percipiãt quid loquãtur, nullius virtute fieri poteſt; cũ careãt illâ participe rationis animâ, & diſcurſu, qui ad ſermonẽ ex inſtituto proferendũ, neceſſarius oĩnò eſt. Non negamus tñ hoĩes, beſtiarũ voces tãquã corporis, illarũ affectus, paſſionis,& appetitus indices, percipere valere, Apolloniũq; teſte Eunapio, paſſerẽ vociferantẽ intellexiſſe, & valdè probabile eſſe, vnamquãque auium ſpeciẽ ſui generis cãtus cognoſcere, poſſeq; illas quid velint alijs oſtendere, quod Oppianus agẽs de Elephantis, demõſtrat.

An queant magi cruciatus lenire. Iamblicus. An queant magi eſſe ĩuulnerabiles. Sprenger.

Cenſemus quoque Magos facere poſſe, vt cruciatibus expoſiti nullum dolorẽ ſentiãt. Narrat enim Iamblichus de myſterijs Aegyptiorũ, multos vates admoto igne nõ vſtos fuiſſe, vel ſi vſtos, vſtionem nõ percepiſſe. Quidã verò impij ſe inuulnerabiles eſſe exiſtimãt, ſi arma certo ritu incantent, ſi induſium horrendis inſcriptum imaginibus; ſi periapta quędã varijs characteribus magicis inſignita; ſi deniq; orationes Dei nominibus refertas ferant, quæ Sprenger in Malleo part.2. quæſt.1.cap.16.annotauit.

An queant magi ſomnũ conciliare. Lilius. Eudemus.

Perbreuis ſomniculus. Surius. Paulus Diaconus.

An magi queant inediam pati. Hypocrat. Portius.

Credimus etiam Magos Dæmonũ ope ſomnũ valdè diuturnum quibuſdam pharmacis conciliare poſſe. Scribit nãque Lilius Girardus Dialogo 4. de hiſtoriâ Poeticâ quemdã ruſticũ in Germaniâ totũ Autumnũ, atque hiemem dormiẽdo emẽſum fuiſſe. Et Eudemus narrat Epimeridẽ Cretẽſem, cũ ouẽ amiſſam pomeridianis horis quęreret, ſpeluncã ingreſſum, graui ſopore victum, XLVII. vel iuxtà Pauſaniã LXXVII. annos quieuiſſe, & experrectũ poſteà ratum ſe parũ ſomno indulſiſſe, ouiculã quærere perrexiſſe. Lõgiſſimus etiã fuit ſanctorum Dormientiũ ſeptẽ ſomnus apud Laurentium Surium, & aliorũ apud Paulũ Diaconũ; ſed priorũ partim fuit, vel naturalis, vel dęmoniacus; poſteriorum verò diuinitus dumtaxat immiſſus. Quòd ſi dæmon naturalibus rebus ad altũ ſoporẽ conciliandum immittere poteſt magnã vaporũ copiã; per cõſequẽs fateri oportet, illũ quoque poſſe facere, vt diuturnã inediã, humores aqueos cumulando quis patiatur. Certè teſtis eſt Hippocrates lib. de carnib', homines naturaliter vſque ad ſeptimũ diem, cibo, potuq; ãbſtinere poſſe. Portius enim, & Gerardus Bucoldianus narrant quamdã Spirenſem puellam tẽpore Ferdinãdi Cæſaris vltrà bienniũ omni poculẽto,& eſculẽto caruiſſe. Narrat quoque Quercetanus lib. Dieticon Polyhiſtoricõ c.4. puellã quãdã ſe cognouiſſe, quæ integris annis abſq; cibo vixerit. At ad hanc abſtinentiam non ſunt ſanctorum virorum ieiunia referenda.

An magi queant ſeneɛtam, & iuuentam cõmutare. Ouid.

Itaque pari ratione affirmare poſſumus, dæmonem humidum radicale reſtaurando, natiuam nimiam ſenectutis ariditatem temperãdo, ſuccum meliorem, calidioremq. ſupponendo, & reliqua requiſita ad tempus ſupplendo, poſſe facere, vt defectâ ætate viri, vires, nitoremq. iuuenilem, ac craſin reaſſumant, canos in colorem priſtinum commutent, frigus in teporem, teporẽ in agilitatem, & denique ſenectam in iuuentam conuertant. Quod idem nouit Ouid. lib. 7. Metamorphoſeos quandò cecinit.

---------- Barba, comæq.
Canitie poſita nigrum rapuere colorem,
Pulſa fugit macies, abeunt pallorq. ſituſq.
Adiectoq. cauæ ſupplentur corpore rugæ,
Membraq. luxuriant, Aeſon miratur, & olim
Ante quater denos hunc ſe reminiſcitur annos.

Torquem. Cardan. Langius.

Etenim Regius Vates Pſ.102. Aquilã iuuentam renouare, & ſerpentes abiectâ liberide ſenectutem exuere teſtatur. Et Torquemada Dialogo 1. Horti Floridi, Tarenti fuiſſe commemorat ſenem Centenarium, qui pilis, cute, vnguibus,& toto corporis habitu mutato de ſene iuuenis prodierit,& L. annos adhuc ſuperuixerit. Valeſcus verò Tarantaſius lib.6. Philonij, cap.12. ſcribit Abbatiſſam quamdam in opido Monuedro Regni Valentini ſenio confectam, iuuenem denuò extitiſſe. Petrus certè Maffeius è Societate IESV Indicæ hiſtorię libro 11.& Ferdinandus Caſteneda lib.8. commemorant cuidam Indo nobili, annorum quibus vixit CCCXL. ſpacio, iuuentæ florem ter exaruiſse,& ter reſtoruiſse. Imò Cardanus, & Langius Epiſtolâ Medicâ 79. dicunt in eodem Orbe nouo quamdam Inſulam Bonicam nomine repertam, in quâ fons ſcaturiat, cuius aquâ potâ, ſenium cum iuuẽtâ commutet. O ſi hoc verum eſset, quot eò confluerent, quot ſummis expenſis aquam illam viuificam ad ſe perducere procurarent, vt perennare poſſent! Sed pergamus.

An queant magi ſimulachra obiicere. Eunapius. Pauſanias.

Poteſt dæmon ſimulachris velociſſimè formatis ea phantaſiæ noſtræ proponere ſpectanda, vt mens quaſi in ſpeculo, vno intuitu cũcta cõſpiciat. Vndè legimus Chryſanthum, Iuliani Apoſtatæ tẽporibus, filiũ habuiſſe, qui Solis ſolo aſpectu oracula cõtrà Chriſtianos fundebat, vt Eunapius in eodẽ ꝓdidit. Eodẽ immũdo afflati numine varij paſtores gregũ, apud Pauſaniã in Somithia, uates extemplò extitêre.

An queant magi Ecſtaſĩ inducere.

Huic furori certè perſimilis eſt Ecſtaſis, atque Raptus, qui à dæmone, vel ligando, vel etiam ſpiritus interiores ſoluendo, inditur. Olaus enim Magnus lib.3. cap.18. narrat Lappios, ſi qùis peregrinorum de ſuorum conditione certi quid cognoſcere cupiat, præſtare eos, ut intrà XXIV. horarũ ſpaciũ reſciſcat quî, cũ illis agatur, etiamſi CCC. milliaribus Germanicis abfuerint. Nam incantator poſtq̃ carmen magicum ſuſurrauit, collabitur quaſi ę corpore anima exceſſiſset, ac nè

humi fuſum corpus dæmones abripiant, cuſtoditur. Horis elapſis
ceù, è profundo ſomno cum gemitu expergiſcitur, & vt fidē percun-
ctanti faciat, recenſet talia ex quibus ille comprehendit in proprijs,
vel agnatorum ædibus fuiſſe. Huius tamen anima, corpus nequaquā
Bodinus. deſeruit, vt falsò Bodin. lib. 2. Dæmonomaniæ, cap. 3. credidit. Siqui-
dem Deus ſolus, habet in hoīes necis, atque vitæ poteſtatem; neque
vllâ naturali facultate ſemel è corpore egreſſa, pōt reuocari, in ideq.
Plutarch. introduci. Atque hinc erroneè etiam Plutarch. in vitâ Romuli, ex He
rodoto, defunctum multoties reuixiſſe, & animam quoties voluit re-
ſumere potuiſſe, autumârunt. Nonnumquàm tamen ſolent, Deo vo-
lente, demortuorum animæ viuis apparere; vt ex tot veris apparitio-
Callimach. nibus conſtitit. Hinc Callimachus Cynthiam poſt obitum taliâ re-
cenſentem introducit.

Sunt aliquid Manes, Lethum non omnia finit,
Luridaq. euictos effugit vmbra rogos.
Nocte vagæ ferimur, nox clauſas liberat vmbras,
Errat, & abiecta Cerberus ipſe fera.
Luce iubent leges lethea ad ſtagna reuerti:
Nos vehimur, vectum nauta recenſet onus.

Et nonnè Chriſtus Dominus toties diſcipulis ſuis poſt obitum appa-
Surius. ruit; nonnè Surio teſte, tomo 6. die 15. Nouemb. à D. Petro in formâ
pueri quærentis veſtem ſuam ab Ario impiè conciſam conſpectus
eſt; nonnè denuò cum B. Virgine Mariâ, Petro, Ioanne, Stephano,
Martino, & plurimis Angelis Henrico II. Imperatori in templo Ro-
mæ pernoctanti ſeſe oſtendit, vt Nauclerus volum. 3. gener. 34. teſta-
Naucler. *Baronius.* tur? Et Cæſar Baronius Cardin. Annalium tomo 5. in annum D. 1412.
de Michaele Mercatore ſeniori aſſerit, cum nonnihil de Animæ im-
mortalitate dubitaret, inito cum Marſilio Ficino ſuo amiciſſimo fœ-
dere, vt quis prius moreretur, alteri indicaret, factumq. eſſe, vt Mar-
ſilius Florentiæ diem extremum clauſerit, & eâdem horâ ſe Michae-
li Patauij oſtenderit. Hoc impij mente reuoluant, qui Animæ immor
talitatem pertinaciter reſpuunt, & pernegant. O quàm melius illis
eſſet, ſi poſt obitum illorum Animæ, vt Inferni ſupplicia effugerent,
mortales forent.

An queant magi defunctorum aīas excitare.

Verum nequeunt Magi dæmonis ope veras defunctorum animas
in quocumque tamdem loco conſtitutæ ſint, nobis offerre. Vndè præ-
ſtigioſus fuit ille Samuel Sauli oſtenſus. Sic ſapienter ſenſit Tertull.
lib. de Animâ, cap. penultimo, Gulielmus Pariſienſis par. vlt. de Vni-
uerſo, cap. 24. Victoria Lectione de Magiâ, num. 17. & D. Thomas 1.
par. q. 117. art. 4. ad 2. vbi Iſidorum, Chryſoſtomum, Auguſt. alioſq. ci-

tauit. Eſt tamen certum dæmones ſolere earum vices ſæpius ſubire,
animaſq. aliorum mentiri, vt ex Porphirio, Iamblichus libro de My- *Iamblich.*
ſterijs Aegyptiorum ſcriptum reliquit. Ceterum concludimus dæ-
monem quoque efficere nullâ potentiâ poſſe, vt hominis demortui
Anima, corpus ſubintret, & informet; cum à perfectâ priuatione ad
habitum nullus detur naturaliter regreſſus. Inſuper Ioannes Nide- *Nider.*
rius lib. vltimo Fornicarij affirmat, cum Boemiæ regnum propter
hæreſes tumultu, & cædibus concuteretur, circà metas regni auditos
fuiſſe clamores, & equeſtrium virorum congreſſiones, coloribusq. va
rijs ſæpius indutos conſpectos fuiſſe, quę varijs coloribus amictę illæ
laruæ nil aliud portendebant quam hæreſum varietatem, & hæreti-
corum inconſtantiam. Ac dæmones quoque in nemoribus, alijſq. *Dæmonum*
amœnis locis veſte candidâ veſtiti, ſeſe inſtar puellarum formoſiſſi- *apparitiones*
marum tripudiantiū, vt incautos fallerent oſtenderunt; interdùm in
ſtabulis, equorum iubas pectentium uiſi ſunt; in fodinis quoque teſte
Georgio Agricolâ, cap. de Animabus ſubterraneis, cōſpecti; & demū, *Agricola.*
nullum elementum eſt, in quo non latitent. Solent quoque iſti futura
bella, peſtes, Regnorum reuolutiones, & ſimilia aliquandò denuncia-
re. Refert enim Sozomenus lib. 7. cap. 3. nocte quæ ſeditionem An- *Sozomen.*
tiochenam præceſſit, mulierem ingentem, aſpectu formidabilē aëra
ſcuticâ tam fortiter verberantem, vt ſonus totâ Vrbe exaudiretur,
apparuiſſe. Conſueuerunt etiam ſe Theſaurorum cuſtodes oſtende-
re, vt Cedrenus in Anaſtaſio, & Glycas 4. Annalium tomo fatentur. *Cedrenus.*
Porrò Guilhelmus Pariſienſis parte vlt. de Vniuerſo, ſcribit dæmonē *Glycas.*
aliquando aſſumpto belluæ cadauere militem deluſiſſe, qui cum pu- *Gulihelm.*
taret ſe formosâ potitum virgine, in amplexu cadaueris tabe ſoluti, *Pariſienſ.*
fœtidiſſimiq. iacentem ſe inuenit. Dæmon enim formam aſſumit in-
ſtituto ipſius maximè accommodatam, ſiuè eam ex aëre, vaporibus,
& elementis, ſiuè ex alijs quibuſcumque rebus effingat ſibi, & adap- *An queat*
tet, nullam tamen ſibi lubentius accommodat, quam hominis, quod *dæmon cor-*
eam ad congreſſum, & colloquutiones conuenientiſſimam eſſe iudi- *pora fabri-*
cet: indeq. aëris agitatione voces effingat, reddatq. *care.*

Hæc quidem in genere breui ſtylo dicta ſufficiant, nunc ad ſingu-
laria magis deſcendamus. Equidē principiò ſeſe nobis Alchimia of- *Alchimia.*
fert, tamquam quædam auidarum mentium inſignis præſtigiatrix,
quæ omnes ſibi addictos, aut expilauit, aut certè fefellit. Volunt ali-
qui hanc ex Plutarchi libro de Oſiride, & Iſide Chemiam, linguâ Sa *Plutarch.*
crâ, quaſi Aegyptiam dictam, eo quòd eā Aegyptij à Mizraimo Cha- *Alchymiæ*
mi filio acceperint, ab Aegyptijs Arabes didicerint, ab Arabibus Eu- *inuentor.*
ropæi aquiſiuerint. Chryſopoea autem eſt Alchymiæ ſpecies, quæ in *Chryſopœa.*
extrahendo, ſeparando, congregandoq. auro tota occupatur. Verum,
quidquid ſentiāt alij, certiſſimum nihilominus eſt, numquam aurum

eſt Indorum diuinatio, vt Floridenſium hiſtoria teſtatur. Nam rex
Holata Outina, vt ſciret quo in ſtatu res hoſtium forent, Magum
C X X. annos excedentem ad ſe vocauit, qui accepto quodam Scuto,
& circulo quinque pedum diametri circa illud ducto, characteri-
buſq. quibuſdam additis, in illud inſedit, & ſubmurmurato malo
carmine ad horæ quadrantem, illico tam horrendus apparuit, vt hu-
manam effigiem amplius non exprimeret. His peractis in momento
in priſtinum ſtatum redijt, & orbe egreſſus, hoſtium numerum, &
quo in loco illum expectarent, indicauit. Anthropomantia autem
Anthropomantia. hominum interfectorum fibras, & viſcera rimabat. Scribit Cedre-
Cedrenus. nus in Annalibus, & Theodoretus libro 3. capite 21. & 22. Helioga-
Theodor. balum, & Iulianum Apoſtatam eâ vſos fuiſſe, & grauidarum femi-
narum aluos Antiochiæ, & Charis diſſecuiſſe. Hanc etiam Tartari
Cromer. apud Cromerum libro 8. Hiſtor. Polonicæ, & apud Strabonem libro
Strabo. 3. Lituani obſeruabant. At Amniomantia, infantis recens nati ca-
Amniomãtia. put galeatum conſiderat, de quâ nos ſuperius diſſeruimus. De hac
Iouius. quoque magiâ Iouius lib. 2. Piſcarij multa deſcripſit. Augurium por-
Augurium. rò, & Auſpicium, eſt futurorum obſeruatio, quæ è cælo, & aëre, quē
Varro. Templum vocabant, capiebatur, vt Varro lib. 6. de linguâ Latinâ, fate-
tur. Expectabant igitur, vt fulmen videretur, vel tonitru exaudi-
retur, quemadmodum Plin. lib. 2. cap. 52. & 54. annotauit. Ex Auium
quoque vel præpeti volatu, vel ſuaui cantu, garritu, gemitu, & mur-
mure, futura prædicire putabant. Ita etiam ex pullorum tripudio,
Soliſtimũ. Augurium ſumebatur, Romaniq. Soliſtimo tripudio clades P. Clau-
Polybius. dij, & Lucij Iunij bello Punico primo, teſte Polybio lib. 1. tribuêre.
Sextus Pompeius. Erat aliud quoque Augurium, quod ex quadrupedibus, vt refert Sex
tus Pompeius, petebatur. Germani, vt narrat Tacitus lib. de moribus
Tacitus. Germanorum, ex equorum fremitu accipiebant; apud Plinium alij
ex lupi aſpectu; apud Tiraquellum ex capræ, aſini, leonis, vulpis, &
ſimilium intuitu captabant. Ceterum Claudianus ad Augurium,
Claudian. Omen reduxit.

--- Nulluſq. dies non triſte minatur
Augurium: quoties fluitantia ſerta comarum
Spontè cadunt? quoties exſudat ab vbere ſanguis,
Larga, vel inuito prorumpunt flumina vultu,
Incuſſæq. manus mirantia pectora tundunt?
Si buxos inflare velim, ferale gemiſcunt;
Tympana ſi quatiam, planctum mihi tympana reddunt:
Ah vereor nè quid portendant Omina veri.

Hæc

Prodigium. Hæc vero interdum Prodigia, & Oſtenta nominantur, vt illa quæ Q.
Q. Curt. Curtius libro 4. recenſet, E fornacibus Tyrijs, dum Alexander Car-
thaginem obſidebat, ſanguinē manaſſe & militē quendam in caſtris
panem frangentem, manantis ſanguinis guttas notaſſe; dumq. Ga-
zam coronâ circumdaret Alexander, præteruolantem coruum gle-
bam, quam vnguibus ferebat, ſuper caput eius demiſiſſe, illâq.
die ſagittâ vulneratum fuiſſe, hocq. periculum Ariſcandrem vatem
præuidiſſe. Sed ad alia properemus. Alectryomantia eſt, quando
Alectryomantia. definitus locus in partes æquales deſcribitur, & vnicuique ſingulæ
alphabeti litteræ inſcribuntur, & ſingulis litteris frumenti granum
imponitur, vt oſcen gallinaceus ea deglutiat, notanturq. characte-
res, quorum prima grana depaſcitur. Quâ magiâ deceptus Valens
Imperator, omnes, quorum nomina per T. inchoabant, occidi iuſ-
ſit, & tamen illi magnus ille Theodoſius in Imperio ſucceſſit. Arith-
Arithmantia. mantia autem duplex eſt, vna Chaldæorum, qui Alphabetum in
tres decades, quibuſdam litteris repetitis, diſtribuebant, & nomina
petentium reſoluta in numeros commutabant, illoſq. ſingulos ſuis
Planetis concedebant; altera erat Græcorum, qui litterarum pōdus,
& futurum victorem ex nomine illius, qui maiores numeros conti-
neret, conſiderabant. Atque hinc tradunt Hectorem ab Achille ſu-
peratum, eo quod iſtius numeri ſumma maior alterâ extitiſſet. De
Terent. quibus ſic Terentianus Maurus cecinit.

Et nomina tradunt ita litteris peracta,
Hæc, vt numeris pluribus, illa ſint minutis:
Quandoque ſubibunt dubiæ pericla pugnæ,
Maior numerus qui ſteterit, fauere palmam
Præſagia lethi minima parere ſumma.
Sic Patroclem olim Hectorea manu periſſe;
Sic Hectora tradunt cecidiſſe mox Achilli.

Aſtronomãtia. Quod reliquum eſt, cum Aſtronomantia, primam Alphabeti litterã
concludamus, cuius quinque exiſtunt partes; quarum prima circà re-
uolutiones, & belli, paciſq. viciſſitudines, aëris ſalubritatem, annonæ
Aſtronomãtiæ ſpecies. pretium, morbos animantum, & ſimilia verſatur. Altera Natiuitatũ
continet arcanas fabellas, & quid cuique hominum ſigillatim totâ vi
Iuuenalis. tâ obtingere poteſt. Quare ſic Iuuenalis cecinit.

--- Plus etenim fati valet hora benigni,
Quam ſi nos Veneris commendet epiſtola Marti.

Tertia autem huius pars, Electionum vocatur, quæ docet quid in ſin
gulis rebus conſulto, & vtiliter faciendum, quid omittendum, quãdo

 ædifican-

ædificandum,quandò nauigandum,equitandumq. quandò egredien
dum,manendumvè domi,& demùm quandò, & quibus locis ſingula
facienda,vt feliciter ſuccedant.Quarta certas quaſdam imagines,an-
nulos,ſigilla,ſtatuas,& alia quędam horum ſimilia exſtruit,in quibus
hi ſuperſtitioſi Aſtrologi cæleſtium corporum virtutes, atque influ-
xus recipi,receptoſq. varios affectus præſtare, affirmant. Hinc Anto-
Mizald. nius Mizaldus in ſuis Centurijs, & Theophraſtus Paracelſus de Cæ-
Paracelſus. leſti Medicinâ,non tam impiè,quam ridicule varias figuras, & annu-
los efformāt ad morbos, & beſtiolas abigēdas, & ad alia ſibi conciliā-
Ficinus. da. Huius generis non fuit illa imago certè, de quâ Ficinus libro de
Crux. Triplici vitâ hæc ſcripſit. Crucem, inquit, veteres figuram eſſe dice-
bant cum ſtellarum fortitudinem factam, tum earumdem fortitudi-
nis ſuſceptaculum,idemq. habere ſummam in imaginibus poteſtatē,
ac vires, & ſpiritus ſuſcipere Planetarum. Hæc autem opinio ab Ae-
gyptijs, vel inducta eſt,vel confirmata,inter quorū characteres,Crux
vnus erat inſignis,vitam,eorum more, futuram ſignificans, eamq. fi-
guram pectori Serapidis inſculpebāt. Illi certè ſideribus adſcribebāt,
quod Deo carnem aſſumpturo tribuere debebant, qui Cruci tam ex-
cellentes virtutes indidit,vt etiam illius ſigno muniti, dæmones abi-
gamus,& non modò in Serapidis pectore, ſed etiam in fronte, & re-
gum vertice imprimatur, de quâ ēt plura Ruffinus Aquileiēſis in ſuâ
hiſtoriâ Eccleſiaſticâ ſcriptum reliquit. Quinta deniq. eſt Interroga-
tionum,quæ res occultas,& ab hoīum notitiâ remotas, vt furta, the-
ſauros,virginitatem,& ſimilia inueſtigat.Argutè profectò, & philo-
Gellius. ſophicè Fauorinus apud A. Gell. lib.14. c.1.in hanc ſententiā ſcripſit.
Aut aduerſa,ait,euentura dicunt,aut proſpera, ſi dicunt proſpera, &
fallunt,miſer fies fruſtrà expectando; ſi aduerſa dicunt,& mentiūtur,
miſer fies fruſtrà timendo; ſi vera reſpondent, eaq. ſunt nō proſpera,
iā indè ex aīo miſer fies,anteq̄ à fato fias; ſi felicia promittūt, eaq. euē
tura ſunt,tū planè duo erūt incōmoda, & expectatio te ſpe ſuſpenſū
fatigabit,& futurū gaudij fructū ſpes tibi iā deflorabit. Nullo igitur
pacto vtendū eſt iſtiuſmodi hoībus res futuras præſagientibus.Certū
namq. eſt Aſtrologiam hanc,quò longius à communibus illis Aſtro-
nomiæ canonibus abit, & propius ad particulares, ſingulareſq. euen-
tus accedit,eò,& à ſcientiâ, & certitudine longiùs recedere, & men-
dacio, vanitatiq. ſeſe arctius coniungere.

Botanomantia. Verū Botanomantia ex Lunariæ, Verbenæ, Myricæ aliorūq. fo-
lijs, ramuliſuè quærentis noīe,& quæſtione ſignatis, futura vaticina-
tur. De Tamarice, ſeu Myrice ex Nicandri Scholiaſtę,Cæl.Rhodig.
Rhodig. li.7.Antiquarū Lectionū,c.29.hæc tradidit.Apollo Myricâ,inquit,va
tes ſanxit pronūciare mortalibus futura; ꝑpeà inſignē fruticē hunc,
Nicander,vatē appellauit. Quin,& magi,itē Scythæ Myricino ligno
vatici-

vaticinantur. Sed & in Lesbo, Apollo Myricæ ramū tenet, quâ rōne
Myricæus quoque eſt cognominatus.Et Archæus prodit qñdoq́ue in
ſōnis viſū Deū illū myricę ramo decorū.Quę aūt ficus folijs fit,Syco *Sycomantia*
mantia appellatur. Catoptromātia verò quęſitarū rerū figuras in ſpe- *Catoptromantia.*
culis politis, terſiſq; puello intuenti exhibet,quâ aſſerit Spartianus in
Iulianū,ipſum ſępiùs vſum fuiſſe,puerumq; Seueri aduentū,& Iulia-
ni deceſſionem præuidiſſe. Aliam Pagomantiæ mixtā Pauſanias in *Pauſanias.*
Achaicis recenſet, vbi ait antè Cereris templum fontem eſſe, ibiq;
oracula morborum dumtaxat omnium exhiberi. Solebāt autem ſpe-
culum tenui ſuſpenſum funiculo, ità demittere, vt non planè fontis
imum contingeret,& cùm in id inſpexiſſent,ex eius imaginibus peri-
turus,nè,an ſuperſtes manſurus ęger is eſſet,diuinabant.At Leloybe- *Leloyberus.*
rus lib.4.de Spectris,narrat Pythagoram ſolitum fuiſſe in ſpeculo cō-
cauo ſcribere litteras humano ſanguine temperatas,& ſpeculum Lu-
næ opponere, & ſic futura præuidere. Alij autem noſtro iudiciò ve- *Mirabile*
rius dicunt Pythagoram quęcumque collibuiſſet in ſpeculo chalybeo *inuentum.*
terſo ſcripſiſſe,& ea Lunæ pleno orbi oſtendere conſueſſe, & intentâ
in illam oculorum acie omnia quæ in ſpeculo, tāquam in Leuâ ſcri-
pta fuiſſent, perlegere potuiſſe: atque hoc modo vel in remotiſſimis
regionibus commoranti, noſtri animi ſenſa perſcribere, & indicare
nos valere.Quod contigiſſe prodidit Porta in ſua Magiâ Naturali eâ *Porta.*
tempeſtate quâ Franciſcus Gallorum Rex bellum aduerſus D. Ca-
rolum V.Cæſarem gerebat; Non enim ſemel,quæ per diē Mediolani
agerētur,per noctem, hac ratione, Pariſijs à quodam proditore ſigni-
ficata fuiſſe dicuntur.Cœlius verò in ſuis antiquis lectionibus teſtatur *Cœlius.*
Hoſtium quendam Auguſti temporibus Speculum fabricaſſe quod *Speculorum*
imagines longè maiores reddebat, ità, vt digitus,brachij menſuram *varietas.*
excederet. Porrò alia ſunt ſpecula in quibus aliorū videmus effigies,
& noſtræ latitant; alia, quæ certo loco poſita nullas imagines repræ-
ſentant; alia quòd inuerſas,& vnius plures reddāt imagines; alia quæ
ſuſceptam imaginem non intrà ſe repræſentant, ſed remotius in
aëra reijciunt, ibiq; tāquàm aëreum ſimulachrum apparere faciunt;
alia,quę rē maximā,minimā exhibent, & minimā maximā oſtendūt;
alia demū ſunt,quę remota,propinqua,& quæ ꝓpinqua,remota; quę
infrà pedes ſurſū,quæ ſuprà nos,deorſum, cōſpectui noſtro offerunt.

Cryſtallomantia verò ex cryſtallo in annulum, obelum,cylindrū, *Cryſtallomantia.*
& aliam formam conformatâ,reſponſa promit, ibiq; dęmon habita-
re dicitur, qui etiam theſauros ex illâ oſtendat innocenti puello in-
ſpectante. Narrat Spenglerus Norimbergæ quemdam præcipuæ in- *Spenglerus.*
ter ſuos auctoritatis virum huiuſmodi cryſtallum ſerico inuolutam
habuiſſe, in eaq; dęmonem habitaſſe. Coſcinomantia autem cribrū *Coſcinomātia.*
forcipi imponit,nomina ſuſpectorū ſubdit, illoq; nominato, nutat,
& mo-

& mouetur, ſicq; eum qui occultum crimen patrârat, deprehendit.
Sed Cephalæonomantia Aſini capite, ſuper prunas aſſo fiebat, Ger- *Cephalæonomantia.*
manis olim vſitata. Longobardi hanc in caprinum caput conuerte-
runt, vt Gregorius lib. 7. epiſt. 7. teſtatur. Iudæi verò cùm Germanis *Gregorius.*
conſentiebant, qui etiam aſininum caput diuinationi impendebant.
Vndè Appion. & Tacitus illos calumniantur, quod pro Deo, Aſini
caput colerent. Ciromantiâ Turcæ, & Illyrij ſolent occulta facinora *Ciromãtia.*
deprehendere. Accipiunt enim ceræ fruſtum, dumq; illud tardo igne
liquefaciunt, concepta verba ſubmurmurant, extrahunt, illaq; varias
figuras, domus, ſcrinij, & furis oſtẽdit, ex quib. in rei cognitionem de-
ducuntur. Cleidonomantia porrò per clauem peragebatur, circa quã *Cleidonomantia.*
chartula quæ ſuſpecti nomen gerebat, inuoluebatur, Biblijſq; clauis
alligabatur, q̃ à virgine puellâ ſuſtẽtabatur, & verbis certis ſuſurratis,
ad nomen criminoſi, chartula illicò circumuertebatur. Verùm Cap- *Capnomantia.*
nomantia eſt fumi obſeruatrix, quæ teſte Cedreno libro de verâ Sa- *Cedrenus.*
pientiâ, vel Seſami, vel nigri papaueris granis in ardentes prunas im-
miſſis, fiebat, & indè exurgentem fumum notabat, vel certè fumum
ipſum ſolùm ſacrificij, vel pyræ obſeruabat, de quâ ſic Papinius lib. *Papinius.*
11. Thebaidæ, vbi poſtquàm Pyromantiam Tireſiæ deſcripſerat, ad-
dit eum ore fumum fatidicum hauſiſſe.

Ille coronatos iam dudùm amplectitur ignes,
Fatidicum ſorbens vultu flagrante vaporem.

Iudæi quoque hac magiâ vtebãtur, vt Theophilactus in caput 4. Oſeę, *Theophilactus.*
& Pictorius libro de Magiâ, cap. 11. fatentur, fumumq́, qui ex victi- *Pictorius.*
marum ſacrificio rectum, vel obliquum aſcendebat, illi perpendere
conſueuerant. Critomantia verò, Alphitomantia, & Aleuromantia *Critomantia, Alphitomantia, Aleuromantia.*
ab edulib. ducebatur, de quâ Theodorus Balſam, in VI. Synodo, quæ *Balſam.*
in Trullo, diſſeruit. De hac etiam multa congeſſit Dionyſius Halicar- *Halicarnaſſæus, Theocritus.*
naſſęus. Sed Theocritus in Pharmaceuticâ huius aliã ſpeciem com-
memorat, quâ libamenta, & huiuſcemodi ſedulò obſeruabant. Cero- *Cerom ãtia.*
mantia autem adhuc alia eſt, quâ Aſiaticæ vetulæ vtuntur. Nunc ve- *Cabala.*
rò ad Cabalam accedamus, quam ridiculè quidam apud Picum Mi-
randulanum in ſuâ Apologiâ alicuius hæretici nomen eſſe autuma- *Picus.*
bant, à quo Cabaliſtæ nomen traxerint. Volunt aliqui hanc, Deo iu-
bente, ab Angelo Raziele Adamo primùm datã fuiſſe, illumq; Euã,
& filios ſuos docuiſſe. Picus autem Cabalam dicit eſſe arcanam diui-
næ legis expoſitionem Moiſi à Deo voce traditam, à Moiſe veteri-
bus Patribus datam, vt eam ij quoq; reliquis poſteris eorum ſapien-
tioribus traderent, quæ dicitur in illis LXX. voluminibus poſteriori-
bus contineri, quæ præcepit Deus Eſdræ lib. 4. c. 14. vt conſeruaret.
Vndè

Vndè Picus ex Rabbi Moiſis Aegyptij ſententiâ, aſſerit à Deo dupli- *Rabbi Moiſes.*
cẽ in monte Sinai Moiſi conſtituto traditam fuiſſe ſcripturam, vnam
litteralem, quam ipſe ex præcepto ſcripſit; alteram ſpiritualem, quam
tantùm memoriâ tenuit, & ſeruauit: quam opinionem ex eodem Eſ-
dræ loco probare conatur. Huic ſententiæ Origenes in epiſt. 3. D. *Origenes Hilarius.*
Pauli, & Hilarius in Pſalmum 2. ſuffragantur. Et cùm nihil huius Ca-
balæ vſque ad Babylonicæ captiuitatis tempus litteris mandatum eſ-
ſet, nè hæc ſcientia ob Iudæorum captiuitatem, neces, & exilia interi-
ret, voluit hanc Eſdras litteris conſignare, quam Picus fatetur ſe ma-
gnâ pecuniæ vi emiſſe, ijſq; lectis, non ſolùm religionem Moſaicam,
ſed Orthodoxã quoque reperiſſe; nempè Trinitatis myſterium, Ver-
bi Incarnationem, Meſſiæ diuinitatem, Originale peccatum, eiuſq;
expiationem Chriſto mediante, Dæmonum è Cælo lapſus, Angelo-
rum Ordines, Inferni, & Purgatorij pœnas, & demùm arma, atque te-
la quibus ſeipſos transfigunt, & lancinant Iudæi, ſe inueniſſe teſtatus
eſt. Verũ duplex eſt Cabala, vna falſa, & damnata, altera pia, atque ve- *Cabala duplex.*
ra. Equidem falſa falsò Moiſi tribuitur, & nil aliud eſt, quam quod-
dam Iudæorum ſomnium erroribus pleniſſimum, & Theurgiæ, ac
Goetiæ coniunctiſſimum, quod excantamentis, & præſtigijs tantùm
conſtare videtur, quibus Iudæi Dæmones in annulis, & ſpeculis de-
uinciunt, & Necromantiæ opera quamplurima exercent, putantq;
illi impiè hac arte Moiſem virgam in colubrum, aquas in ſanguinem *Impia deliria.*
vertiſſe, tot tormenta Aegyptijs immiſiſſe, mari eos operuiſſe; Solem
Ioſue ſiſtere coëgiſſe, Eliam ignem è cælo deuocaſſe, Danielem Leo-
num ora perſtrinxiſſe, & ipſum Chriſtum Dominum hac arte tot ſtu-
pẽda miracula effeciſſe, & denique qui hanc optimè callet, hu-
manam, & diuinam Philoſophiam, omniumq; rerum doctrinam my-
ſticè, & ſymbolicè continere, ità, vt cælis imperare poſſit, Solem ſiſte-
re, aut retrocedere cogat, maria diuidat, flumina ſiccet, totamq; Na-
turam commutet, & ſibi ad nutum obedire faciat. At hæc ſunt fig-
menta Iudæorum, & deliria, quæ non tàm refutatione, quàm digna
ſunt irriſione. Iam verò Cabalæ ſpecies proſequamur, quas accuratè
Rabbi Ioſeph Bar, Abrahã Caſtilio in ſuo Horto Nucis deſcripſit, in *Ioſeph Bar.*
cuius primo volumine de Dictionibus, ſecundo de Litteris, tertio de
Punctis egit. Porrò huius Prima ſpecies Breſith, ſiuè Coſmologia no- *Breſith.*
minatur, quam Xiſtus in ſuâ Bibliothecâ Phyſicam expoſitionem ap- *Xiſtus.*
pellauit, quęq; rerum omnium terreſtrium, & cæleſtium, ità philoſo-
phico ratiocinio exponit, vt nõ admodùm à Naturali Magiâ diſtare
videatur; Secunda Mercana dicitur, quæ eſt quædã Symbolica Theo- *Mercana.*
logia ſublimium, & diuinarum rerum, Angelorum, ſignaculorum,
nominum, & ſimilium contemplatrix, in quâ litteræ, numeri, figuræ,
nomina, characteres, lineæ, puncta, & accentus profundiſſimis plena
arcanis

Sefirod. arcanis exiſtunt. Hæc porrò, ſi à numeris myſteria depromit, Sefirod,
Semod. à Pico vocatur; ſi à nominibus Semod; ſi ex certis abſtruſis Dei nomi-
nibus myſteriorum quorumdam ethymon inueſtigat, ijſq́; quaſdam
occultas virtutes ad dæmones exorziſandos, & præſtigia facienda
Theomãtia attribuit, tunc Theomantia nuncupatur, quæ ob ipſius impietatem
exulare iùſſa eſt; ſi autem venatur tantùm nomina diuina Deo in Sa-
Arithman- cris Codicibus attributa, & fidei veritati nõ aduerſantia, Arithmãtia
tia. vocatur, quæ vel fit per Reſolutionem, vel per Compoſitionem. Per
Reſolutionem, cùm littera à litterâ, & hæc à ſuâ dictione ſeiungitur,
& ab vnaquaque litterâ ità ſeiunctâ, dictiones eruuntur myſteriorum
Cyprianus, indices, vt illud D. Cypriani in tractatu de Sinâ, & Sion, D. Auguſtini
Auguſtinus tract. 9. in Ioãnem, & Bedæ etiam in eumdem, vbi dùm ethymologiã
Beda. Adami ſcrutantur, dixerunt illum iuxtà hanc Cabalam ex quattuor
Mundi partibus conſtare, nimirùm Anatole, Diſi, Arcto, & Meſem-
briâ, Oriente ſcilicet, Occidente, Septentrione, & Meridie, quod idem
Sybilla. Sybilla lib. 2. Oraculorum cecinit.

Nimirum Deus is finxit Tetagrammaton Adam,
Qui primus fictus eſt, & qui nomine complet
Ortumq; Occaſumq; Auſtrum, Boreamq; rigentem.

Sic etiam interpretatus eſt Daniel tres illas dictiones quas prodigio-
ſa manus in pariete deſcripſit, Mene, Thechel, & Phareſim, quod
Ponderatum, Numeratum, & Diuiſum denotat, ex quibus Daniel
integras orationes confecit, dùm Regi dixit, Numeratũ eſt regnum
tuum à Deo, Ponderatum in Staterâ, & inuentum deficiens. Diui-
ſum eſt regnum tuum, & datum Medis, & Perſis. Per Compoſitionẽ
verò fit, cùm nouo ordine commutantur, & transferuntur litteræ an-
teà ſeiunctæ alicuius dictionis, & ex ijs fiunt Syllabæ, & orationes, vt
Hierony. D. Hieronymus in Hieremiam docet, & Mirandulanus in ſuo Epta-
Mirãdula- plo primam Geneſeos dictionem hac ratione expoſuit, quæ Cabali-
nus. ſtica expoſitio Ziroph appellatur, quã etiam vſus eſt D. Hieronymus
Ziroph. in epiſtolâ ad Paulam. Sed alter modus elementariæ diſpoſitionis Se-
Sefrod. frod dicitur, qui in numerorum ſignificatione repręſentatorũ à litte-
ris conſiſtit, quæ in ſyllabis, & dictionibus continetur, qui modus ad-
modùm apud Hebræos, & Gręcos vſitatus eſt, apud quos vnaquæq́ue
Appion. Alphabethi littera, numerum aliquem exprimit. Et hinc Appion
Alexandrinus dixit Homerum artificioſè à ſyllabâ incepiſſe, quæ
XLVIII. contineret, vt illos 48. libros Illiadis, & Odiſſeæ amplecteretur.
Philo. tur. Et Philo Hebræus in Hexameron, dicit in Iehoua, tres numeros
contineri, in Iod, X: in Thau VI. & binis He, X. quem numerũ aſſe-
ruit eſſe omnium numerorum complementum, & abſolutam omniũ
rerum

rerum ſcientiam, & ſapientiam. Verùm enim verò Raimundus Lul-
lius natione Catalanus, qui ſub annum Domini MCCCXI. vixit,
aliam Cabalam haud Dialecticæ abſimilem ad ingenij pompam, *Lullij Ca-*
& doctrinæ oſtentationem potiùs, quàm ad eruditionem compa- *bala.*
randam, excogitauit, quæ etſi friuola ſit: ità tamen quoſdam pelle-
xit, vt ineptè exiſtimarent ſe iſtâ ſolâ arte omnium humanarum, di-
uinarumq́; rerum ſcientiam breuiſſimo compendio aquirere, & de
quacumq́; propoſitâ quæſtione, inſtar Gorgiæ Leontini alicuius, ex
tẽpore in vtramq́ue partem diſſerere poſſe: tametſi ipſe vltimo capi-
te ſuæ Artis magnæ ingenuè fateatur, hanc artem non poſſe appre-
hendi, niſi ab eo qui in omni anteà ſcientiâ fuerit verſatus, quod idem
initio libri myſticæ Theologiæ, & Philoſophiæ comprobat. At cu-
rioſi, & pigri, relictis ſolidis, veriſq́; ſcientijs, quæ diuturno tempo-
re, & labore aquiruntur, ſe vni Lullij Cabalæ addicunt, in eiuſq́; ver-
ba iurant, & peierant, quæ multò plus pollicitationis, quàm emolu-
menti obtinet, nec tanta eſt, cui non poſſint admodùm plura adiun-
gi. Scimus enim veteres quattuor Tranſcendentia conſtituiſſe, Ens, *Tranſcen-*
Vnum, Verum, Bonum, quibus recentiores Auicennam ſequuti *dentia.*
Res, & Aliquid, addiderunt, ſed non aptè, cùm hæc in illis primis con
tineantur. Lullius itaq́ue nouem commentus eſt, Bonitatẽ, Magnitu-
dinẽ, Durationẽ, Poteſtatẽ, Cognitionẽ, Voluntatẽ, Virtutẽ, Veritatẽ,
& Gloriam. His ipſius commentator Magus Agrippa, tria adiunxit, *Agrippa.*
Eſſentiam, Perfectionem, & Vnitatem, quaſi verò quòd hæc ſub illis
non militent, & in illorum quadrato agmine non includantur. Sed
non videntur quoque ipſius quæſtiones eſſe planè vniuerſales, &
Philoſophiæ dignæ iudicio. Accedit ad hoc perplexionum Chaos
ob tot litterarum elèmenta variè poſita, & diſpoſita, tot figurarum
ſchemata, tot linearum ductus, tot nominum acies, ex quo ipſemet
Agrippa fatetur hanc artem maiorem colorem, fuciq́; ſpeciem quàm
veritatis lucem, corpuſq́; obtinere. Hinc Cardanus libro de rerũ Va-
rietate, dũ in Trithemiũ inuehitur, ſic de Lullio loquitur: Fuit vir, in- *Cardanus.*
quit, paulò antè noſtrã ętatẽ mendacior Agrippâ, inanior Raimundo
Lullio, Ioãnes Trithemius. Porrò ſimili quaſi artificio quidã Rabanus *Rabani Ca-*
Monachus talẽ Cabalã Latinis characteribus, varijs inſertis imagini- *bala.*
bus, quarũ lineamẽta ſacrũ aliquod myſterium oſtendebãt, ingenioſè
cõfinxit. Ceterũ, ſi qs voluerit de re oĩ propoſitâ doctè diſſerere poſſe, *Conſilium.*
huiuſmodi deſerat, accuratè ſtudeat, multũ legat, multũ audiat, mul-
tũ memorię mãdet, & retineat, vt iſtis ſic cõparatis tãquàm ſcientiarũ
omniũ Sol alijs colluceat. Sed reliqua texamus. Cliromãtia verò mul- *Cliroman-*
tiplex eſt, & pleraq́; nomẽ à materiâ ſortitùr. Culomãtia eſt Aleatoria *tia.*
Magia, cui Auguſtus, & Tiberius Cęſares, ex Suetonio, valdè dediti *Culomãtia.*
fuêre, & Attalus quoque Pergami Rex, hac crebrò vtebatur: Gręci ẽt
hanc

hanc celebrant, apud Buran Achaiæ, & in Appono Italiæ fonte, vt Pauſanias teſtatur.

Chiromantia, & eius ſpecies.

Chiromantia denique alia eſt Aſtrologica, illicita, alia Phyſica, & phyſiognomoniæ pars licita. Per lineas enim, & partes manus, ipſam corporis temperiem conſiderat, & ex corporis temperie, probabiliter animæ propenſiones indagat.

Ariſtoteles.

Hanc Ariſtoteles amplexus eſt lib. 1. Hiſtoriæ animalium, cap. 5. 30. & 34. Problematum ſectio. 10.

Vimpina.

& prolixè eam Conradus Vimpina lib. de Signis, cap. 10. 11. & 12. exequitur. Chiromantia Aſtrologica verò prorſus vana, fallax, & vetita eſt, & ſcientiæ nomen non meretur, vt optimè Franciſcus Valeſius in ſuâ ſacrâ Philoſophiâ, cap. 32. docuit.

Valeſius.

Nonnè enim ſuperſtitioſæ inſaniç eſt huic colliculo, Planetas præficere, illi areolæ, & lineæ aſtra præponere, vbi nulla inter illos ſympathia, nulla viciſſitudo, & nulla ſcientia exiſtit? Sed pergamus.

Diuinatio.

Dæmon quæ non poſſit diuinare.

Diuinatio eſt occultarum rerum ex pacto cum dæmone inito, ſignificatio. Verum tamen dæmon nequit omninò prædicere ea, quæ, vel liberè ſunt futura, vel quæ abſolutè à Dei voluntate dependent, neque ea quæ ſunt omninò, & propriè futura contingentia, quamdiù illa cauſam certam, & determinatam non obtinent; ità quoque neque ea quæ ex Arbitrij humani libertate dependent. Poteſt tamen dæmon ex illis, quæ certò non nouit, multa coniecturâ aſſequi, & prædicere probabiliter, vt D. Damaſcenus lib. 2. de Fide, cap. 4. aſſeruit.

Damaſcenus.

Dæmonis ſapientia.

Nàm ex diuturnâ obſeruatione maximam ſibi experientiam comparauit, & cùm Angelico Ingenij acumine polleat, apprimè callet rerum naturalium facultates, & ad quos affectus hominum temperamenta, mediante appetitu ſenſitiuo, hunc, vel illum inclinare valeant.

Dæmon quæ poſſit diuinare.

Contingit ideò ſæpè, vt prædicat ille quid, quandouè ſit is, aut ille aliquid facturus; quòd Deus talem gentem ſit deleturus, talem exercitū gladio, fame, peſte perditurus, & de ſolio talem deturbaturus, vt de Iſaacio apud Nicetam Choniatem lib. 3. legitur.

Nicetas.

Certò quoque dæmon de omnibus cauſis neceſſarijs, quæ à naturalibus alijs impediri nequeunt, vt de Cælorum motibus, eclypſibus, ſiderum coniunctionibus, & ſimilibus vaticinari poteſt. Quæ autem à cauſis naturalibus præpediri poſſunt, vt imbres, ventus, & reliqua, probabiliter tantùm ea prædicit. Quorum verò ipſe, Deo permittente, auctor eſt, vt ignium, fulminum, grandinum; ſic etiam furtorum, theſaurorum, metallorum in cauernis deliteſcentium, & ſimilium, quæ ipſi notiſſima ſunt, verè euulgare valet.

Dactylomantia.

Dactylomantia autem, annulis ad certam cæli poſituram conſtructis, & incantatis diuinat; ſic annulus ille, ex Ammiano lib. 29. ſuper tripodem ad certa verba mouebatur;

Ammian⁹.

ſic annulus Gygis apud Herodotum, Candaulam interemit; ſic duo illi Phocenſium tyrannorum annuli, ex Clemente Alexandrino, ſonitu ſpontè edito, commonebant eos commodo rerum geren-

gerendarum tempore: tametſi poſtea inſidias conſpirantium euadere nequiuerint.

Daphnomantia.

At Daphnomantia ex Laurei rami combuſtione exſurgit. Si enim fragorem reddit, proſperum nuncium, ſi ſinè ſtrepitu exuritur, infelix omen eſt. De hac Magiâ Ioannes Parrhaſius in librum 2. Claudiani de Raptu Proſerpinæ, & Cęlius Rhodiginus lib. 5. Antiq. lect. c. 7. plurima ſcripſère.

Parrhaſius.

Rhodiginus.

Egeſtio.

Ad quintam nunc Alphabethi litteram veniamus. Porrò Egeſtionis maleficium eſt, cum per os, vel alias partes ranæ, conchylia, lacertæ, oſſa, ligna, ſaxa, vitrorum fruſta, anguillæ, pilorum glomi, acus, panni, ſerræ, lucernæ, cultri, forfices, & alia ferramenta eijciuntur, de quibus Cornelius Gemma lib. 2. Coſmocrit. Catharinæ cuidam puellæ Louanienſi accidiſſe narrat, & Sprengerus in Malleo part. 2. quæſt. 1. cap. 13. de Zabernenſi muliere, Beneuenius libro de admirandis monſtrorum cauſis, de Florentinâ, Ioannes Langius lib. 1. epiſt. 38. de Vlrico Nauſeſſer, & Remigius lib. 3. Dæmonolatriæ de alijs commemorant.

Gemma.

Sprengerus.

Beneuenius.

Langius.

Remigius.

Poſſe verò dæmonem hæc, quæ extrà corpus, ex putredine naſcuntur, facere, vt ex prauis, corruptiſq; humoribus in corpore etiam humano coaleſcant, certum eſt; & ratio, & Galeni auctoritas lib. 2. ad Glauconē, Celſus lib. 5. cap. 6. Lemnius lib. 3. de Occultis naturæ miraculis, cap. 40. & aliorum perſuadeat.

Galenus.

Celſus, Lemnius.

Quæ Dæmon in corpore procreat, quæ nequeat.

Quæ autem ex putrefactione non generantur, vt forfices, & ſimilia artificioſè efformata, & cælata, haud in humano corpore excuduntur, ſed illa, vel dæmon contrahendo ſecùm importat, vel humoribus, qui egeruntur, talem effigiem præſtat, vel certè extrinſecùs illa adfert, & proijcit, ac ſi eſſent egeſta.

Extiſpicina.

Seneca.

Extiſpicina autem motum, & ſingula mactatæ hoſtiæ membra rimatur, maximè verò Iecoris, de quâ ſic Seneca in Oedipo.

---Ede certas viſcerum nobis notas.
Genitor quid hoc eſt? non leui motu, vt ſolent
Agitata trepidant exta, ſed totas manus
Quatiunt, nouiſq; proſilit venis Iecur:
Ac ſemper Omen vnico imperio graue.

Faſcinatio.

Scaliger,

Valeſius.

Vueierus.

Duplex Faſcinatio.

Verum Faſcinatio duplex eſt, vna Dæmoniaca, vt optimè Scaliger de Subtilitate, Exer. 349. Franciſcus Valeſius Sacræ Philoſophiæ, ca. 68. & Leonardus Vueierus lib. 2. & 3. de Faſcinatione; tradiderunt altera Naturalis. Nàm ea, quæ fit per extramiſſionem ſpirituum inficientium, ex oculorum partibus circà orbem iacentibus, Infectio dici poteſt: Dæmoniaca verò non eſt aliud, quàm pernicioſa quædam qualitas dæmonis arte illata, quam per aërem circumſtan-

tem

tem ſpiritus improbus diffundit, vt aërem infectum ſibi proximum, homo reſpirando, ad cor attrahat, & ſic labem, atque necem nanciſcatur. Hæc autem peragitur, cum, vel aſpicit, vt lædat, vel laudat, vt faſcinet Maleficus.

Fabanomātia. *Alexand.*

Fabanomantia autem illa eſt, quâ Lemures placabantur, & ex domibus eijciebantur, de quorum ritu Alexander libro 3. Genialium dierum, hæc ſcriptis conſignauit. Funeſtam, ait, familiam, aut hominem funere pollutum, nec ædes Deorum dedicare, nec publica ſacra facere poſſe liquet, niſi in Lemuralibus, & Parentalibus, in quibus inferis Dijs dare inferias vſus obtinuit, quo tempore ædes Deorum clauſę iacent. In Lemuralibus fabam noctu iacere vſurpatum eſt, Lemures ſe ex domo eijcere clamantes, quam nigram eſſe conuenit, ipſamq. lotis manibus, & pede nudo per ora verſare, & poſt terga reijcere, æriſq. tinnitum facere, atque Lemures fabis redempti, domo abirent, nouies orare.

Gaſtromantia. *Geomantia.* *Pictorius.*

Gaſtromantia equidem per phialas vitreas ventricoſas aquâ plenas, fiebat, in cuius ventre, reſponſi loco, certæ figuræ, & imagines apparebant. Sed Geomantia ſexdecim figurarum in ſolo, vel abaco nominibus diſpunctis, & ſexdecim additis diuerſis punctorum coordinationibus, peragitur, quæ nomina ſingulis ſuis aſtris exiſtimant reſpondere, de quâ Pictorius in Epitome de Magiâ, cap.8. plura diſſeruit.

Hoſtile maleficium. *Sprenger.*

Hoſtile verò maleficium varium eſt, vt ex lib.5. Decretalium, tit. de Sagittarijs, Innocentij III. patet, de quo Sprengerus par.2. Mallei, quæſt.1.cap.16. hæc ſcripſit. Hi fęderantur dæmoni: nam ex pacto ipſi addicunt corporis, & animæ dominium: ille viciſſim pollicetur ſe adfuturum, vt quàm longiſſimè diſſitum volent, infallibili ictu traijciant. Dæmon enim ſpondet ſe tela eò perlaturum, & hoſtili in corpore defixurum, & tantam illis ſe Baliſtâ Bombardauè iaculandi peritiam tributurum, vt nummulum capiti impoſitum abſque capitis læſione valeant deijcere. Solent etiam quaſdam fabricare imagines, quas, vel acubus pungunt, vel igne liquant, vel confringunt, vt certum interitum ijs adferant, quibus tales imagines deſignârunt, de quibus Ouid. in Epiſt. Hipſypeles cecinit.

Ouid.

Deuouet abſentes, ſimulacraq. cerea fingit,
Et miſerum tenues in iecur vrget acus.

Aemil. *Meierus.* *Europalata*

De hoc maleficio Paulus Aemilius lib.8.& Meierus lib.16. plurima ſcripsêre. Et Europalata in ſuâ hiſtoriâ narrat in Hippici Euripo fuiſſe tricipitem ſtatuam iuſſu Ioannis Morochezarij tribus malleis æreïs amputatam, ob quod factum duo Bulgarorum duces cecidêre,

re, & tertius ſauciatus aufugit. Zonaras tomo 3. & 5. Glycas parte 4. annalium recenſent quoque ſtatuam fuiſſe quandam ſuprà Xerolophum, cui iuſſu Ioannis cuiuſdam Aſtrologi caput amputatum fuit, vt Crobati à Simone Bulgarorum duce bello liberarentur, ferturq. dux eâdem horâ ex ſtomachi dolore interijſſe. Tradit Sprengerus parte 2. Mallei, quęſt.1. cap.11. maleficum quēdam Epilepticum morbum certis inflixiſſe, ex ouis in eſculentis præbitis, quæ cum mortuorum corporibus ſubtumulata, & quibuſdam cærimonijs exhumata erant. Apuleius quoque dicitur accuſatus, Apologiâ primâ, quod ſeruum ſuum Thallum lucernâ, & malo carmine incantatum corruere fecerit, & deindè ſui neſcium excitauerit, vt morbo caduco laborare videretur. Hydromantia porrò eſt per aquam diuinatio, quæ admodum Andronico Cæſari, teſte Choniate, Annalium lib.2. in pretio fuit. Vna autem iſtius ſpecies, fit per annulum de filo in aquâ ſuſpenſum, & vaſculi latera conſtitutis ictibus, inſtar horologij pulſantem; altera coniectis in aquam ſtatiuam lapillis, & obſeruatis gyris, qui circà lapillos voluuntur; tertia, variâ pelagi exagitatione fiebat, quâ olim Siculi, & Eubacenſes vtebantur; quarta ex aquæ colore, & imaginibus in eâ apparentibus. Sic tradit Varro belli Mythridatici euentum multis verſibus præſignificatum fuiſſe. Huiuſmodi fontes plurimi apud veteres extitêre, vt Macrobius lib.5. Saturnalium, cap.19. de Palicorum crateribus in Siciliâ, de Aegypti Ciſternâ in Aphacemo, *Zozimus* in vitâ Aureliani, de Iunonis paludeapud Laconiæ Epidamnus, & Pauſanias in Achaicis prodidêre. Huc referri poteſt Celtarum ritus, qui pueros recens natos Rheno eâ mente immergebant, vt ſi ſpurij eſſent, abſorberentur, ſi legitimi ſupernatarent, de quo Claudianus.

Zonaras. *Glycas.* *Sprengerus.* *Apuleius.* *Hydromantia.* *Hydromantiæ ſpecies.* *Macrobr.* *Zozimus.* *Pauſanias.* *Claudianus*

Et quos naſcentes explorat gurgite Rhenus.

Et Oinomantia illa quam Alexander Neapolitanus lib.5.cap.13. Perſis ex vino tribuit, & Virgilius lib.4. Aeneidos cantauit.

Vidit turicremis, cùm dona imponeret aris,
Horendum dictu, latices nigreſcere ſacros,
Fuſaq; in obſcœnum ſe vertere vina cruorem.

Quinta cyathum aquâ plenum ſtatuebat, & verbis immurmuratis obſeruabat, num aqua ſponte efferueſcens, effunderetur; Sextam Ioannes Leo lib. 3. deſcriptionis Africæ apud Feſſanas deſcribit, vbi aquam in vitreum catinum infundunt, illiq; olei guttulam admiſcent, ſeq. tamquàm in ſpeculo mira cernere opinantur;

Clemens. Septimam deniq; Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum re-
censet, vbi ait mulieres Germanas ſolitas eſſe ſonum, vortices, &
circumuolutiones amnium notare, & indè futura prædicere. Haru-
Haruſpicina. ſpicina autem, ſiuè Ariolatio, Iſidoro lib. 1. Etym. cap. 9. eſt quæ cir-
cà aras idolorum nefarias preces emittit, & funeſta ſacrificia offert,
Iſidorus. ijſq; celebritatibus dæmonum reſponſa accipit. Hanc vult Dona-
Donatus. tus ab Harugâ veteri vocabulo, quod oſtium ſignificat, deriuare.
Sed Haruſpicum prima diuinatio Victimaria eſt, ex viuà adhuc vi-
ctimæ obſeruatione dum producebatur, dum ad aram ſiſtebatur,
dum attrectabatur, dum vinum ei infundebatur, de quibus rebus Ber
Biſſonius. nardus Biſſonius lib. 1. Formularum accuratè ſcripſit.

Infanticidium. Nunc Infanticidium Strigum, Lamiarumq; maleficium cum
Serenus. Q. Sereno recenſeamus.

Præterea, ſi fortè premit ſtrix atra puellos
Viroſa immulgens exertis vbera labris.

Naſo. Et Naſo.

Nocte volant, puerosq; petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta ſuis.

Sagarum concilia. Hæ autem Sagæ ſolent quoque ad quædam conciliabula euolare,
vbi præcepta dæmonis accipiunt de frugibus euertendis, de immit-
tendis in arbores, fruticeſq; bruchis, de faſcinando pecore, de ſegeti-
bus pelliciendis, de veneno ſpargendo, de lacte armētorum ſugendo,
& denique de labefactando quantum in eis eſt, mortalium genere.
Forbachius. Antequam verò ad ſuos conuentus, teſte Forbachio, è lecto geniali
aduolent, incantatione ſomnum profundiſſimum maritis conciliant,
Itineris præparatio. vnguento ſe liniunt, quo ſibi ad ſua conuenticula iter præparant, in-
fantis culcitram, aut ſcopas, vel ſtramentorum faſcem ſupponunt,
vt ſi coniunx expergiſceretur, ſuam vxorem eſſe illi videretur, vel
certè dæmonem ipſum, vt ſuâ accubatione vices coniugis ſup-
Sagarũ volatus. pleat, relinquunt. Quibus ſic compoſitis rebus, aliæ in colo,
vel arundine feruntur, aliæ in tauri, aliæ in hirci dorſo, vel baculo bi-
furco, & aliæ in cane atro per aëra volitant. Quòd verò verè præ-
Remigius. ſentes iſtæ laruæ ſuis concilijs adſint, inter ceteros Remigius lib. 1.
Dæmonolatriæ, cap. 14. teſtatur. Nam, inquit cum Claudius quidam
Chotæus ad Paganalia pergeret, ex eiſq; rediret, ecce ſubito turbine
correptus ſtetit, etſi cetera tranquilliſſimus aër eſſet, aduertitq; in ſe-
ceſſu quodam laruatas mulieres ſex, inſtructamq; multo auro, argen-
toq; menſam quamdam ſaltando circumeuntes, ijſq; aſtantem in ni-
gri formâ tauri hominem, qui eas, vti ocioſus aliquis in triuio ſpecta-
bat: quod facinus, & feminæ illæ poſtmodum quæſtionibus ſuppo-
ſitæ,

ſitæ, faſſæ ſunt. Ac quædam mulier dum iter faceret aperto meri-
die, vidit in quodam aruo chorum in orbem ſaltantium, & virorum,
& mulierum: verum quod præter ſolitum aliorum hominum mo-
rem auuerſi, tergaq; oſtendentes id faciebant, attentius eos aſpiciens,
vidit prætereà, qui caprinis, bubuliſq; pedibus deformes, vnà in-
termixti ſaltatorium illum orbem verſarentur. Et idem Remigius *Remigius.*
lib. 1. cap. 25. narrat quandò Sagæ imbres noxios, & grandines *Pluuiæ faciẽdæ modus*
immittere volunt, ſolere virgâ quadam à dæmone acceptâ aquas
diuerberare è quibus vapor ſublimè effertur, & in grandinem,
pluuiamq; conuertitur; vel ollam fictilem accipiunt in quã dæmon
nonnihil antè quid aſpicientibus incognitum incluſit; vel ſcrobem
fodiunt è quâ hæ tempeſtates, ac ſi anteà tamquàm in cellâ prom-
ptuariâ incluſæ fuiſſent, erumpunt. Libro autem 1. cap. 26. aſſerit *Sacræ cãpanæ virtus.*
Sacræ Campanæ tinnitus, atque ſonus plurimum contrà omnia ma-
leficia valere, omneſq; veneficas dicit hanc veritatem fateri. Pau- *Grillandus.*
lus Grillandus ſcribit quandam veneficam, quam cum dæmon, de-
miſſo, vt aſſolet, conuentu, domum reportaret, audito æris Campa-
næ ſigno, quod ad Deiparam Virginem ſalutandam, dari ſolet, il-
licò in ſubiectas ſentes, dumoſq; quaſi viribus defectus, abiecerit.
Ex quo etiam Romanæ Eccleſiæ à Chriſto conceſſam potentiam, *Admonitio.*
Hæretici intueri poſſunt, & per conſequens reſcire certò nemi-
nem extrà hanc commorantem, animæ ſalutem adepturum. Ichthio- *Ichthiomantia.*
mantia verò piſcibus fit, hacq; vſi ſunt Polydamus, & Tireſias
Thebanus bello Troiano. Sed apud Lycios è piſcibus viuis non
vno in loco petebatur, nempè in Dinâ foſsâ, in Apollinis fonte apud
Myras, apud Syrrhum vicum, & alibi, vt ex Cœlio lib. 7. cap. 29. *Cælius.*
& Plinio lib. 9. cap. 16. apparet. Demum Ieduimantia eſt Iudęo- *Plinius.* *Ieduimantia.*
rum diuinatio per Ieduim animal, cuius Rabbini mentionem à
Moiſe factam Deut. 18. & Leuit. 19. comminiſcuntur. Volunt au-
tèm illi, fuiſſe beſtiam quamdam nomine Iedua humanâ formâ pręditam & ex vmbilico funiculum propendentem habuiſſe, quo inſtar
cucurbitę humo adhęreſcebat, & quantum funiculi longitudo pa-
tiebatur tantum circumcircà omnem terræ fructum depaſcentem:
capi autem à venatoribus non poſſe, niſi ſagittâ funiſæ præſcinda-
tur. Per eius oſſa verò certo ritu in ore geſtata, vaticinandi donum
hominibus largitum eſſe affirmant, indeq. Aridos Iddigonim dictos
eſſe cenſent. At hæc ſunt fabuloſa Iudæorum ſomnia. De ſimili
quoque animali Scaliger lib. de Subtilitate, & Laurentius Surius *Scaliger.*
in annum MDIV. mentionem fecere. Referunt enim ſibi à gra- *Surius.*
uiſſimis viris traditum eſſe in Inſulâ quadam non longè à Cazanen-
ſibus Tartaris ſemen quoddam inueniri non abſimile Melonum

ſemini, paulò tamen maius, & rotundius, ex eoq. in terram condito capite, oculis,auribus, ore, ſono, & reliquis omnibus, quiddam Agno ſimillimum, palmarum quinque altitudine enaſci, pellemq. ſubtiliſſimam habere, quâ permulti ijs in locis ad ſubducenda capitum tegumenta vtuntur. Inſuper aſſerunt hoc metaphoricum animal carnem quidem nullam habere; eſſe tamen ſanguine præditum, carniſq. loco materiam quamdam Cancrorum carni perſimilem obtinere. Et vngulas, non vt Agni corneas,ſed pilis ad cornu ſimilitudinem veſtitas habere; radicem quoque illi ex vmbilico oriri, & tamdiu viuere, donee depaſtis circum ſe herbis, radix ipſa pabuli inopiâ areſcat. Denique affirmant miram eius eſſe ſuauitatem,quæ lupos, aliaſq. rapaces belluas ad eam deuorandam inuitet, & pelliceat. Hæc quidem Deum facere poſſe, nemo eſt, vel ità ignorationis caligine circumfuſus, vel à pietate, & fidei doctrinâ alienus, qui negare audeat: nihilominus tamen, an hæc omninò vera ſint,admodum ambigimus. *Negat.* Siquidem hoc ſemen nullius eſſet ſementis, planta metamorphoſim ſenſus ſubiret, & denique tale animal, nec animal eſſet,nec femina, nec mas, nec hermaphroditus, ſed horum neutrum omninò exſtaret, & illi qui hoc Plantanimal oculis vſurpârunt, nonnè ad nos quoque ſementem vnum detuliſſent,vt in ſuis, aliorumq. viridarijs planta talis excreſceret? Iam alia luſtremus.

Ligaminis maleficium. Ligaminis maleficium aliquod reperiri, ſacri Canones, cap. ſi per ſortiarias. 23. quæſtio. 1. & toto tit. extra de Frigid. & Malef. & Theologi in 4. diſt. 34. D. Thomas parte 3. quæſt. 58. art.2. teſtantur. *Thomas.* *Bodinus.* Bodinus autem in Dæmonomaniâ L. modis aſſerit dæmonem hoc patrare poſſe; ſed Ananias lib. 4. de naturâ dæmonum plus dicit viris, quàm feminis officere. *Ananias.* *Lecanomantia.* Lecanomantia eſt de quâ Pſellus agit cap. vltimo, Nicetas lib. 2. & Cedrenus teſtatur Ioannem Magum Theophili Cæſaris præceptorem hac vſum fuiſſe. *Pſellus.* *Nicetas.* *Cedrenus.* *Glycas.* Glycas verò 1. Annalium, 2. aſſerit Alexandri patrem Aegypti Regem Nectanabum magiæ peritiſſimum hâc Aegyptum in hoſtium venturam poteſtatem præuidiſſe. *Libanomantia.* *Dio.* Libanomantia verò eſt, quam Dio Caſſius lib. 41. hiſtor. proponit,agens de Nymphæó propè Apolloniam, vbi oraculũ editur. *Lithomantia.* *Iamblichus.* Lythomãtia eſt,de quâ Iamblichus, & Orpheus,cùm de Siderite lapide agerent,meminêre. Hæc etiam apud Hebræos in vſu fortè fuit,quandò à Moiſe Leuit. 26. nè lapidibus quibuſdã diuinatorijs vterentur,prohibitũ fuit. *Lampadomantia.* Lampadomantia autem eſt,cũ candela in D. N. Antonij honorẽ accenditur, ſicq. ſe res perditas inuenturos confidunt. *Lucernaria* *Propertius.* Sed Lucernaria vetuſtior eſt,de quâ Propertius lib.4.

Sed neque ſuppletis conſtabat flamma Lucernis.

Marga-

Margaritonomãtia. Margaritonomantia verò ſolet ibidem ſuſpectum aliquem explorare. Nam accipiunt margaritum, illudq; ſuper lares penes ignem deponunt,ac ollâ fundo,ſurſum eleuato operiunt, incantant, & ſuſpectorum nomina recitant. Quòd ſi nomen veri furis proferunt, tunc margarita proſilit in altum, & facto in ollæ fundo foramine, ex ollâ exilit,atque hac ratione occulta cognoſcunt.

Necromantia. *Goetia.* Verùm Necromantia,& Goetia eſt,quæ demortuos ab Inferis excitat, & conſulit, polliceturq; vmbrarum, inferorumq; colloquia. *Apuleius.* Narrat Apuleius lib. 2. de Aſino aureo Zailam Aegyptium defuncti cuiuſdam adoleſcentis ſpiritum ab Orco reduxiſſe, corpuſq; ceù poſtliminium animaſſe quodam carmine, atque herbis, quarum alteram ori, alteram pectori admouit, ac denunciaſſe ſe noxio nouæ nuptæ poculo peremptum, vt adultero ſe manciparet. *Remigius.* Et Remigius lib. 2. Dæmo. cap. 1. dicit quandam feminam, vt theſauros poſſet in terræ abditis abſconditos nanciſci, patibulo cadauer refixiſſe,idq; eâ de cauſâ ad colloquium impuliſſe, ſed ab illo nihil certi habere potuiſſe, adeò ambigua,perplexaq; omnia eius reſponſa extiterunt. Præcipua autem Necromantiæ ſpecies eſt Theurgia, ſiuè ſepulchrale carmen, vt vocat Apuleius, quæ certis quibuſdam hoſtijs, & ſacrificijs dæmones inuocat. *Theurgia.* *Necyomantia.* Necyomantia verò duobus modis fit, vno per ſacrificium,& incantationem, quo vtebatur Tireſias;altero Theſſalico, adhibitis fùneſtioribus ritibus, oſſibus, fibriſq; mortuorum, feralibus cantiunculis, & funibus ſuſpendioſorum, quæ ſi quis attrectare audeat,ait Scaliger exercit. 327. etiam mereatur. *Scaliger.* At cum cadauer non eſt in promptu, tunc diabolus hominis figuram diſſimulat, vt ſi quis Alexandri,vel Ariſtotelis ſimulachrum videre optaret,illicò ille oculis illud offerret. Denique dæmones non coactè, ſed ſpontè Magis inſeruiunt, finguntq; dumtaxat ſe verborum,characterumq; vi cogi, vt optimè Henricus de Heſſiâ in Geneſim teſtatur. *Henricus.* Ipſe ſimulat, inquit, ſe captum, vt te capiat,ſe vinctum, vt te vinciat,ſe tuo imperio ſubditum, vt te ſibi ſubdat, à te incluſum, vt contrà, te finaliter includat,fingit ſe tuâ arte, vel imagini, vel lapidi alligatum, vt funibus peccatorum religatum ad Infernum te perducat. Cæptum proſequamur.

Dæmonomantia. Oraculum, ſeù Dæmonomantia, veram Theomantiam imitari conatur;cùm diabolus reſponſa ex antris,ex ſtatuis,vel ex hominibus exhibet. Talia fuêre Oracula Iouis Dodonæi, Iouis Ammonis, Iouis Trophonij, Apollinis Delphici, Clarij, Delij, Smynthæi, & alia numeroſa de quibus Cælius Calcagninus in tractatu de Oraculis dicit ſæpius Apollinem ſciſcitantibus res futuras, ſic reſpondiſſe. *Calcagninus.*

Quid fruſtrà petitis? non noſtrum eſt ſcire futura.

Enomaus. Enomaus porrò Græcus, & à religione noſtrâ remotus quemdam
librum de Oraculorum falſitate conſcripſit, in quo, hac ratione in-
Apollinem Delphicum inuehitur. Miſer, igitur tu, qui Delphos ha-
bitas, indè ad vniuerſum orbem inania ſundis reſponſa: inſani au-
tem omnes homines, qùi ad te quaſi ad veridicum Deum accurrunt,
Clemens. nec me ipſum inſanum fuiſſe inficior, qui, & bis ambiguitate nè igno
rantiâ tuâ dicam, fuerim deceptus. Et Clemens Alexandrinus, Vlti-
mo, inquit, ſilentio Caſtalius, & Colophonius fontes, ceteraq. fluen
ta, quæ diuinandi vim habere videbantur, extincta cum ſuis fabulis
deſluxerunt, totiusq. vinationis potius, quàm diuinationis nefanda
myſteria ceciderunt. Silet Pythius, Didemus, Amphiaraus, Apollo,
Amphilocus: taceat Haruſpices, Augures, Somniorum interpretes,
Arpinas. & qui farinâ, aut hordeâ vaticinabantur. Arpinas autem lib. 2. de Di-
uinatione ſic Apollinem irridet. Sed iam ad te venio, ô Sacrate Apol-
lo, qui vmbilicum terrarum certum obſides, vndè ſuperſtitioſa pri-
mùm euaſit vox fera: tuis enim oraculis Chryſippus totum volumen
impleuit, partim falſis, vt ego opinor, partim caſu veris, partim fle-
xiloquis, & obſcuris, vt interpres egeat interprete, & ſors ipſa reſe-
renda ſit ad ſortes. Ex quibus etiam quanta fuerit Oraculorum falſi-
tas apparet. Etenim per homines quoque Dęmon oracula fundebat,
Pauſanias. vt per feminas illas, quæ Dodonides columbæ dicebantur, de quibus
Pauſanias in Arcadicis; per Gallicanas mulieres antiſtites Gallici nu-
Comes. minis in Sænâ, Britanici maris inſulâ, de quibus Natalis Comes lib.
Pythonici. 6. Mythologiarum, cap. 10. per Pythonicos, vel Ventriloquos, & En-
Sternomantes. gaſtrimantes quibus ex ventris imo reſponſa dabant; per Sternoman
tes denique qui ſub pectore infrà cutem dæmonem oſtentabant, vt
Cœlius. indè loqui videretur, de quibus Cęlius Rhodiginus lib. 8. cap. 10. pro-
didit. Solet pariter dæmon ex arcâ reſponſa fundere.

Seruius. At inter omnes Vatidicos, Sybillæ illuſtriores fuêre, quæ à Seruio
Lactantius. in quarto Aenidos, & Lactantio in ſuis Inſtitutionibus Dei conſilia
Ambroſius. vocantur: tametſi D. Ambroſius in Commentarijs primæ Epiſtolæ
ad Corinthios, ſcribat illas à malo ſpiritu perculſas, ad futura prædi
Ariſtot. cenda, incitatas fuiſſe: Ariſtoteles autem, Problematum ſectione 30.
Sybillæ. hoc atræ ipſarum bili attribuit. Porrò Sybillæ, relicto Martio Ca-
Capella. pellâ qui duas, Heliano qui quattuor, verè Decem fuêre, vt inter cete
Helianus. ros M. Varro ſenſit. Prima fuit Sambethe Noachi filia, quæ Baptiſ-
Sambethe. ma, & prædicationem Præcurſoris Chriſti prædixit. Secunda è Ly-
Lybia. biâ fuit oriunda, cuius Euripides in Prologo Lamiæ mentionem fe-
Euripides. cit, quæq. de Chriſti miraculis cecinit. Tertia nata in Delpho eſt,
Daphnes. quæ à Diodoro Siculo Daphnes dicitur, cuiuſq. Chryſippus libro
Chryſippus.
Cumana.

de Diuinatione meminit, vixitq. ante Troiæ excidium, & de Chriſti
Paſſione cantauit. Quarta eſt Cumana Cumæ in Ioniâ nata, quæ
etiam dicta fuit Amalthea, Erophile, & Demophile, de quâ Dio-
nyſius Halicarnaſſeus, Solinus, A. Gellius, & Seruius ſcripſit, quæ *Solinus.*
nouem libros vaticinijs refertos dicitur Tarquinio Superbo, vt eme- *Gellius.*
ret, obtuliſſe: Quinta eſt Erithræa nata Erithræ in Ioniâ, quæ iux-
tà Polydorum Erithræum, Græcis Troiæ excidium prædixit. De *Erithræa.*
hac quædam ſcripſit Clemens Papa in Epiſtolam ad Corinthios. Fe- *Polydorus.*
neſtella millia verſuum ipſius ſub C. Curionis Conſulatu aſſerit Ro- *Clemens.* *Feneſtella.*
mam delata fuiſſe; Et Euſebius in vitâ Conſtantini Magni huius *Euſebius.*
Sybillæ de Chriſto ad iudicandum venturo, recitat oraculum: Sex-
ta eſt Samia ex Inſulâ Samo oriunda maris Aegæi penes Thraciam, *Samia.*
vel ex aliâ huius nominis Inſulâ è regione Epheſi. Hæc verò Pytho-
ne dicebatur, huiuſq. Annales Samij, vt refert Eratoſthenes faciunt *Eratoſthe-*
mentiònem, quæ Chriſti ingreſſum in Hieruſalem prædixit: Septi- *nes.*
ma eſt Cumæa ex Cumâ oriunda Romani territorij ciuitate, de quâ *Cumæa.*
Neuius libro de bello Carthaginenſi, Piſo in Annalibus, Plato in Phę *Neuius.*
done, Lactantius Firmianus libro quarto, contrà Gentes, Iuſtinus *Piſo.*
Martyr in admonitorio Gentium, Diuus Auguſtinus in Epiſtolam *Plato.* *Lactantius.*
ad Romanos, Euſebius libro quarto, vitæ Conſtantini, & Strato- *Iuſtinus.*
nicus Epiſcopus Cumanus in ſuis Collectaneis huius Vatis memine- *Auguſtin.*
runt: Octaua eſt Helleſpontica dicta Marmiſſa, ex Troianâ ditione *Euſebius.*
oriunda, quæ ſecundum Heraclidem Ponticum tempore Solonis *Stratonicus.*
Philoſophi, & Cyri Regis vixit, quæ de Chriſti doctrinâ ſcripſit: *Marmiſſa.*
Nona eſt Phrygia, quæ in ciuitate Ancirenſi Chriſti necem prophe- *Herachides*
tauit: Decima denique eſt Tiburtina dicta Albunea, quæ Chriſti *Phrygia.*
Reſurrectionem, & in Cælos Aſcenſionem vaticinata eſt. At pro- *Tiburtina.*
peremus. Onymantia, ſiuè Onychomantia docet, vt oleo, & fuli-
gine impolluti pueri vnguem illinant, & vngue ſolem verſus obuer- *Onymantia*
ſo, certum quid muſſitantes, quæ cupiunt, videant. Oculinoman- *Oculinomã-*
tia ex excuſſo oculo furem prodit. Omphalomantia eſt obſtetricum *tia.*
propria, quæ per nodulos vmbilico, & Secundis adhærentes, conij- *Omphalo-*
ciunt quoties puerpera ſit poſtmodum paritura. Onomantia verò ex *mantia.* *Onomantia*
conſulentis nomine petitur per elementa nominis diuerſimodè, &
quaſi per Anagrammatiſmum collocata, & fauſtum quid, vel infau-
ſtum indicantia. Hac teſte Philoſtrato libro quarto, putant aliqui *Philoſtratus*
Apollonium Romæ puellam quamdam ipſo nuptiarum die mor-
tuam, ſuſcitaſſe. Ornithomantia denique eſt Sortiaria, de quâ Ioan- *Ornithomã-*
nes Leo libro octauo Deſcript. Africæ ſcripſit. Fit autem in capſu- *tia.*
lâ abaculi formâ conſtructâ ad quam veniunt qui conſilium quæ- *Leo.*
runt, ac in capſulâ eſt Auis, eiq. nummum offerunt; auicula ſtipem

accipit, inq. capſulam roſtro infert; deindè regreditur, & reſpon-
ſum in chartulâ refert conſulenti.

Præſtigium. Porrò Præſtigium eſt effectus Magorum apparens. Vndè Ter-
Tertullian. tullianus lib. de Idolo. cap. 9. Magos, Sophiſtas appellauit, quòd ſuis
præſtigijs adeò perſtringant, & illudant ſenſus humanos, vt quæ
nullatenus ſunt, repręſentent, & videre faciant, vt de Paſſete legitur,
qui incantamentis quibuſdam repentè conuiuium ſumptuoſum ex-
hibebat, idemq. faciebat euaneſcere vbi libuiſſet, & dum aliquid
emebat, rurſum ſibi nūmos redire faciebat. Menippus certè ſimiliter
apud Philoſtratum Quodlibeto de Lamijs, ſplendidiſſimum nuptia-
Philoſtrat. rum apparatum, & vtenſilia induxit; Simon Magus, apud D. Clemen
Clemens. tem Romanum, lib. 2. Recognitionum, & Anaſtaſium Nicænum,
Nicenus. quæſt. 23. in Sacram Scripturam, ſtatuas ambulare fecit, igne voluta-
tus nō vrebatur, in aëre volabat, ex lapidibus panes faciebat, ſerpens
fiebat, & in alias beſtias transformabatur, duas habebat facies, in au-
rum conuertebatur, in conuiuijs exhibebat ſpectra, omnis generis
vaſa, quæ erant in ædibus faciebat videri tamquam ſuâ ſpontè mo-
uerentur, ad miniſterium ijs, qui portabant non viſis, efficiebat, vt
multæ vmbræ eum præcederent dicens eſſe animas mortuorum.
Dubranius. Zijto autem Boemus, teſte Dubrauio Epiſcopo Olumucenſi lib. 23.
nunc ſuâ, nunc alienâ facie, ſtaturaq; & in purpurâ, & ſerico, ac
confeſtim in lanâ, & panno ſordido Regi ſe offerebat, ambulan-
tiq; in terrâ, ipſe tamquàm in aquâ adnauigabat: conuiuas præte-
reà regis variè ludebat, interdùm manus illorum, nè illas ad pa-
tinas porrigerent in pedes boum, interdum in vngulas equorum
transformabat, & aliquoties frontibus illorum cornua ceruina
latiſſima adiecit, quoties ſcilicet è feneſtris ad ſubitum ſpectacu-
lum proſpicerent, nè rurſus caput, & ora inferre poſſent ad men-
ſam. Ac idem, præſtigiatorem alium Bauarum cùm omni ipſius
apparatu protinus deuorauit, ſolis calceis reiectis qui luto erant
obſiti, ſeceſſumq; deindè petens, ventrem, inſolitâ eſcâ grauem in-
dolium aquâ plenum exonerauit, præſtigiatoremq; adhuccè ma-
didum, fætidumq; ſpectatoribus reſtituit paſſim deridendum.
Prophetia. Prophetia iuxtà Caſſiodorum in Præfatione Pſalmorum, eſt di-
Caſſiodorus. uina inſpiratio rerum à nobis procul diſtantium euentu, immo-
bili veritate, & maximâ cum certitudine prænoſcens, atque
denuncians. Hæc verò ſolebat fieri, vel per ſacerdotes, vel pro-
phetas, cuius hæ ſunt ſpecies, Viſio primum, quæ eſt Prophe-
Viſio. tia, quâ mens ſpirituali oculo cernit obiectum propheticum, cæ-
leſti lumine repræſentatum: Verbum quæ eſt prophetia quâ
Verbum. Spiritus Sanctus mentali quadam loquutione prophetam occulta
docet:

docet: Ecſtaſiſque eſt abſtractio à terrenis, ſenſuumq. corporeorum *Ecſtaſis.*
functionibus: Somniumque eſt prophetia dormientibus tantū, me- *Somnium.*
dio ſimulachro, ſiuè phantaſmate contingens, ità, vt, quæ ſomniat,
intelligat. Olim quidem frequens erat prophetia, nunc raròcontin-
git. Legimus, Anſelmum Epiſcopum Marſicanum, Iodochum Pal- *Marſica-*
merium, Ioannem Abbatem, Aegydium Polonum Minoritam, & *nus.*
Ioachimum Abbatem de futuris Pontificibus multa oracula edidiſ- *Palmerinus*
ſe, poſtremumq. qui circà annum Domini MCC. vixit, lib. 20. Expo *Ioā. Abbas.*
ſitionis ſuper Apocalypſim, folio 83. de Societate etiā IESV, eiuſq. *Polonus.*
Patrum moribus, doctrinâ, & vitæ ſanctitate, prophetaſſe. Erit, ait, *Ioachimus.*
quidam ordo deſignatus in IESV, qui clarebit ſexto tempore Ec- *Societas Ie-*
cleſiæ, ideſt, in fine mundi, qui erit præ ceteris ſpiritualis, præclarus, *ſu.*
& Deo amabilis. Et folio 98. Deus, inquit, diliget iſtum vltimum or
dinem, quemadmodum Patriarcha Iacob Beniaminum filium ſuū,
eò quòd in ſenectute genuerit eum. Super Ieremiæ autem caput 1.
Reuelandi, ait, ſunt in Eccleſiâ Doctores, Prædicatoreſq. fideles,
qui terrena, ac carnalia corda omni plagâ percutiant, ac erectis, &
tumidis magiſterijs ſilentium ſtudijs ſuis imponant. Et benè filius
Melchiæ, Ieremias deſcribitur, quia ordo ille futurus, ad Obedien-
tiā Sūmi Pōtificis dirigetur. Et lib. 5. Cōcordiæ, fol. 14. Inſurget, ait,
vna noua Religio Sāctiſſima, quę erit libera, & ſpiritualis in quâ Ro
mani Pontifices potiti pace Eccleſiæ ſe continebunt; quam religio-
nem, & ordinem Deus ſuper omnes diliget, quia perfectio illius vin
cet omnes alios aliorum ordinum. Quòd quàm verum ſit, hæc om-
nia Societati IESV quadrare, orbi illucet vniuerſo. A Sanctis denuò
ad diabolica deſcribenda, tranſeamus. Pharmaceia eſt, quâ vtuntur *Pharma-*
Incantatores, qui diuinant freti ſolùm dæmonis commercio, præter *ceia.*
incantationem nihil adhibentes, ut Feſſæ Tribades, teſte Leone *Leo.*
in deſcript. Africæ lib. 3. & Aegyptiæ, ſiuè Cingalæ, hominum
fæces, facere ſolent. Pyromantia, vel Pyroſcopia fit mediante *Pyromātia.*
pice tritâ, quæ in ignem ſpargitur, vel etiam tedæ pice illitæ ac-
cenduntur, & certis characteribus ſignantur; & ſi flamma tedarum
in vnum coibat, proſperum; ſi lambens, & diuiſa comparebat, infe-
licem; ſi tricuſpis aſſurgebat, glorioſum euentum; ſi variè diſper- *Eius ſpecies.*
ſa, in ægro mortem, in ſano morbum; ſi crepitans, infortunium;
ſi ſubito extincta, ingens periculum ominabatur. Aliquandò etiam
hoſtiam in ignem conijciebant, & dumtaxat flammam ignis vi-
ctimarij conſiderabant, an ſcilicet in pyramidem coiret, quod for-
tunatum, an verò diuideretur, quod aduerſum. Quis etiam color igni
eſſet, quis ſplendor, aſcenſus, ſtrepitus, an citò victimam apprehende-
ret, vel extinguerętur. Huius volunt, vel Amphiaraum, vel Argonau-
tas

Valerius. Ananias.

tas inuentores fuiſſe, eratq. apud Romanos frequens magia, vt Valerius Maximus lib. 1. cap. 6. teſtatur. Lituani quoque, teſte Ananiâ lib. 3. de naturâ dæmonum, ſunt hoc errore impliciti, & de ægroti ſalute vaticinantur, ſi vmbra, corpore igni oppoſito ſecũda, vel recta cadat, certam ſpem recuperandæ valetudinis concipiunt; ſi aduerſa ceciderit, habẽt ægrũ pro demortuo. Huic ẽt errori deditι vidẽtur ij omnes, qui in ſucceníione pyrarum in honorem D. Ioannes hæc, & ſimilia attendunt.

Parthenomantia. Catullus.

Parthenomantia autem puellæ virginitatem explorare ſolet, quòd duobus modis fit; vna per funiculum, ad quod Catullus in Nuptijs Thetidis, & Pelei reſpexiſſe videtur.

Non illam nutrix orienti luce reuiſens
Heſterno poterit filum circumdare collo.

Gulihelmus.

Altero modo, teſte Gulihelmo Pariſiẽſi parte vltimâ de Vniuerſo, c. 22. Britanni vtuntur, qui Achatem in tenuem puluerem reducunt, & in potu, ſiuè mari, ſiuè feminæ præbent, qui, niſi virgines ſint, ſtatim illum euomere coguntur.

Palomãtia. Pettomãtia. Aſtragalomantia. Tacitus.

Palomantia, Pettomantia, & Aſtragalomantia ex bacillis, talis, oſcillis, pilulis, & tabellis inſcriptis, & in altũ proiectis exſurgit. Nam teſte Tacito lib. de moribus Germanorum, Germani virgam fructiferæ arbori deciſam in ſurculos amputabant, eoſq. notis quibuſdam diſcretos, ſuper candidam veſtem fortuitò proijciebant; quod vel ipſe ciuitatis ſacerdos, ſi publicè conſulebant; vel ipſe paterfamilias, ſi priuatim faciebat, & priùs Deos precati, cælumq. ſuſpicientes, ter ſingulos auferebant, & ſublatos, iuxtà impreſſam antè notam interpretabantur. Hæc Magia apud Iudæos quoque frequens erat. Apud Oſeæ enim caput 4. ſic Deus: Populus meus in ſigno interrogauit, & baculus eius annunciauit ei.

Rabbi Moyſes.

Magiam verò hãc, Rabbi Moyſes Sampſonis filius in explicatione præcepti Negatiui LII. ſic explicat. Decorticabant, inquit, bacillum ligneum vno tantùm ex latere, tum in aërem proijciebant; ſi fortuito caſu primo iactu ſuperior pars apparuiſſet decorticata, & ſecundo iactu ſuperior pars adhuc veſtita, proſperum ſucceſſum augurabantur; ſin è contrà prior pars veſtita, infelicem; ſi vtroque iactu veſtitum, vel nudatum latus ſuperius fuiſſet, mixtum euentum ſibi pollicebantur.

Phyſiognomia.

Phyſiognomia denique ex pilorum, & membrorum corporis colore, habitudine, proportione, & lineamentis, de temperie, valetudine, de moribus, & animi propenſionibus, coniectatur. Præcipuè porrò Frontem conſiderat, atque faciem, tamquàm intellectualium virtutum ſpeculum,

&

Metopoſcopia. Chiromantia.

& tunc Metopoſcopia nominatur: deindè conſiderat Manum, quaſi quoddam virtutum factiuarum ſpeculum, & Chiromantia vocatur.

Porphyrius. Plotinus.

Et verò, cùm corporis forma, animæ ſit ſimulachrum, quale erit corpus, tale etiam animam eſſe probabiliter exiſtimant. Porphyrius certè, dęmonas, quorum animi iniqui ſunt, corpora quoque habere deformia putabat. Et Plotinus ſenſit poſſe animæ qualitates ex corpore colligi. Vndè Diogenes, cùm formoſum adoleſcentem admodùm turpia quædam pronunciantem audiuiſſet; Non te, inquit, pudet ex eburneâ vaginâ plumbeum gladium exerere? Siquidem aſſolet ferè ſemper pulchritudo bonitatem ſequi, vt etiam Maximus Tyrius ſermone 11. & D. Auguſtinus lib. 15. de Ciuit. Dei, cap. 23. affirmârunt. Et Virgilius lib. 5. Aeneidos appoſitè cecinit.

Tyrius. Auguſtinus.

Gratior, & pulchro veniens in corpore virtus.

Virgilius.

Spartanorũ mos. Siculus. Conſilium. Cepola.

Hinc ergò apud Spartanos erat Lycurgi lege ſancitum, vt formâ liberali, & ſpecioſâ puer, publicis ſumptibus aleretur: mancus verò, & deformis, inter cautes, & locorum deſerta exponeretur. Idem, teſte Diodoro Siculo in Alexandro, Sophiſtes diſcrimen lege poſuit. Ariſtoteles quoque ſuadet in Politicis, vt Magiſtratui præficiantur ij, qui formâ decenti, & non monſtruoſâ ſint decorati. Hoc idem planè Cepolla tract. de Imp. mil. elig. concl. 10. cognouit.

Pythagoras. Plato.

Et Pythagoras priuſquàm in diſciplinam ſuam quemquam admitteret, ex oris, vultus, totiuſq. corporis filo, atque habitu cuiuſque indolem phyſiognomicè ſcrutari ſolebat, an ad philoſophandum aptus foret. Plato quoque cẽſuit corporis ſtructuræ, Ingenium reſpondere; ac ideò Lycæũ ſuũ ne quis figurâ deformi ĩgrederetur vetuit vir ſapiẽtiſſimus. Sciebat enim diſtorta mẽbra, diſtortũ ferè gerere animũ paſſionibuſq. obnoxiũ obtinere.

Nazianzenu.

Lubet autẽ Gregorium Nazianzenum de Iuliano diſſerentẽ audire, qui eum antequàm Apoſtata fieret, Athenis conſpexerat. Tũc igitur, inquit, me non malum huius uiri coniectorem fuiſſe memini. Non enim fortuitò iſta conſpexi, ſed faciebat me cautum inconſtãtia morum eius, atque incredibilis quædam mentis emotio.

Sententia.

Vates ſiquidem egregius eſt, qui benè conſiderat. Nullum enim ſignum in eo mihi vtile videbatur: ceruix inflexibilis, humeri iactabiles, oculi currentes, huc, illucq. directi, & furioſè reſpicientes, pedes inſtabiles, & titubantes, naſus contumeliam, & contemptum ſpirans, vultus lineamenta ridicula idem ſignificantia, riſus petulantes, ac effrenati, conſenſus, ac negatio ſimul, ratio nullâ ratione conſiſtens, interrogatio inordinata, atque reſponſio nullâ congruentiâ ſibi conueniens. Sed quid per vniuerſa diſcurro? talem antè opera conſpicatus ſum, qualẽ in operibus poſteà cognoui. Quod ſi eſſent mihi præſentes, qui tunc

aderant,

aderant, teſtarentur, quod, cùm hæc vidiſſem, repentè dixi. Quale malum, Romanorum terra nutrit! Hæc ille excellentiſſimus Phyſiognomus. Neque verò Apollinis oraculum de Ageſilao Spartarũ Rege claudo ab ijs, quæ diximus, diſcrepat, dum conſulenti cecinit.

Oraculum.

Sis inuicta licet, tibi dico Sparta cauebis,
Ne claudo victrix patiare incommoda regno:
Includent ſubitò multo te tempore morbi,
Et ſæuo bellum proſternens omnia fluctu.

Martialis.

Quæ omnia profectò, vt Apollo prædixit, contigêre. Martialis itidẽ lib.12. ex ſimilibus ſignis Zoilum ſuum malum eſſe, ſuſpicatur.

Crine ruber, niger ore, lumine luſcus:
Rem magnam præſtas Zoile, ſi bonus es.

Et lib.2. Epigrammatum extat Palladæ in quempiam hoc elogium.

Pes tibi quòd claudus, quòd clauda per omnia ſit mens:
Interius retegunt extera ſigna malum.

Theocritus.

Theocritus porrò hominem Ingenij hebetis, tardi, ac ſtupidi ex nimiâ corporis longitudine collegit, Praxinoen Idyl.15. introducendo ità de viro ſuo cùm ſociâ Gorgo loquentem.

Ille quidem pater, ille forum, quum nuper adeſſet
Empturus nitrumq; recens, fucumq; marinum,
Rettulit inſipidi demortua grana Salilli,
Hic vir inutilis vlnarum quinque, triumq;.

Virgilius.

Quamobrem vtilior Tideus, qui etſi corpore puſillus: erat tamen animo magnanimus, & Ingenio præſtans, iuxtà illud Virgilij.

Vtilior Tideus, qui, ſi quid credis Homero,
Ingenio pugnax, corpore paruus erat.

Caſſius.

Etenim in paruo corpore, virtus non ità per oblõga membra diſſipatur, ſed magis in vnum contracta, & vnita, fortior exiſtit. Quod cùm Caſſius Medicus Problem.51. hæc perpenderet, & inueſtigaret, Cur prodigioſæ formæ homines, plerumque etiam emotâ ſint mente, ſapienter reſpondit animam corpori, & animæ corpus conſentire.

Rhab-

Rhabdomãtia. Rhodiginus. Herodotus. Strabo.

Rhabdomantia verò alia multiplex quoque extat, de quâ Cœlius Rhodiginus cap.29. ſcripſit, Virgas, in rebus diuinis eximij cuiuſdam vſus veteribus fuiſſe. De hac etiam Herodotus lib.1. & 4. & Strabo lib.15. multa recenſet. Verùm hæc magia continebat etiam explicitam dæmonis inuocationem, quandò uirgula recta, ſpontè ſuâ in orbem, iunctis extremitatibus coibat. At, vlteriùs procedamus.

Superſtitio. Iſidorus. Donatus. Nonius. Lactantius. Philo. Somnificũ maleficium. Remigius. Berisfeldius. Ouidius.

Superſtitio itaque iuxtà Iſidorum lib.8. Etymologiarum, cap.3. ideò dicitur, quod ſuperflua ſit, & ſecundùm Donatum à ſenibus profluit, quia multis annis ſuperſtites, per ætatem delirant. Nonius autẽ lib.24. Superſtitioſos vocat eos, qui præ culturâ Deorum, cetera ſuperſedẽt; ſed multò melius Lactantius, qui Religionem veri cultus, Superſtitionem falſi vocauit. Atque hinc Philo libro de Specialibus Legibus, & Origine Magię, Superſtitionẽ à naturali magiâ vult profluxiſſe. Huius autẽ ſpecies, eſt Somnificum maleficium quod aliquâ potione, malo carmine, & prælatâ ſuſpendioſi alicuius abſciſſâ manu, efficitur, vt intereà nefandi, vel infantulos rapiant, & enecent, vel furto quid ſubtrahant, vel ſtupris, & adulterijs genialem torum contaminent, de quibus fusè Remigius lib.2. Dæm.cap.4. & Petrus Berisfeldius de confeſſ. malef.part.1.concl.5. ſcripſêre. Quibus ſic Ouidius lib.7. Metamorph. cùm de Medeâ ageret, alluſit.

Peruigilem ſupereſt herbis ſopire Draconem
Qui criſta, linguiſq; tribus præſignis, & vncis
Dentibus horrendus, cuſtos erat arboris aureæ.
Hunc poſtquàm ſparſit lethei gramine ſucci,
Verbaq; ter dixit placidos facientia ſomnos:
Somnus in ignotos oculos vbi venit, & auro
Heros Aeſonius potitur ---

Sortes. Aquinas. Stoicheimãtia. Cedrenus. Gregoras. Turonenſis. Somnia. Salisbertus. Artemidorus.

Sortes porrò teſte D. Thomâ 2.2. quæſt.95. art.8. triplices ſunt, Diuinatoriæ, Conſultoriæ, & Diuiſoriæ. Stoicheimantia verò, fit aperto Homeri, vel Virgilij libro, ità, vt quis verſum primò occurrentem attendat. Dicunt Socratem matris ſuæ diem hoc modo nouiſſe, & Claudium, Macrinam, Gordianum iuniorem, ac alios Imperatores tempus regni, ac vitæ vaticinatos eſſe. Huic impietati, impij quoque Chriſtiani manus dedêre, qui aperto Noui, aut Veteris Teſtamenti Codice, eadem peragebant; inter quos vnus Heraclius Imperator apud Cedrenum, Romanus Diogenes apud Cuſpinianum, Andronicus ſenior apud Gregoram lib.8. & Chrannus Regis Francorum filius apud Gregorium Turonenſem lib.4. Hiſt.cap.16. & 20. extitit. Demum Somnia, ſi Salisberto lib.2. credimus, in Inſomniũ, Spectrum, Somnium, Viſum, & Oraculum diuiduntur. Artemidorus

autem

autem lib.1.cap.2.illa ad Inſomnium, & Somnium tãtùm reuocauit, fecitq. vt ſub Inſomnio, Spectrum, ſub Somnio, Viſum, & Oraculum
Somnium. militaret. Somnium porrò ſomniantes definiunt eſſe motum, & figmentum animę multiforme futurorum bonorum, vel malorum ſignificatiuum, aſſeruntq. hoc experientiâ, & quâdam ſimilitudinis proportione rei ſomniatæ ad euentum conſtare. Hinc veteres, qui Somniorum cauſas nullâ certâ ſcientiâ agnoſcebant, variè ſenſerunt. Si-
Sinæſius. quidem Sinæſius libro de Inſomnijs ſequutus Platonem, animæ Ve-
Porphyrius. hiculum denuò ex lignariorum officinâ extraxit, illumq. ſomniorum auctorem creauit; Porphyrius Somniorum architectus partim dęmonas bonos, maloſuè, partim notiones quaſdam ex aliâ vitâ in corpus
Ariſtoteles. ab animâ adductas ex Platonis figmento, confinxit; Ariſtoteles inſi-
Plato. pienter nulla à Deo immitti Somnia, negauit; Plato, in ſympoſio, eâdem diſcipuli inſipientiâ, omnia Somnia dęmonibus attribuit, quorum vtrumque & ſacris litteris, & veræ Philoſophiæ repugnat. Me-
Hippocrates. lius igitur his Hippocrates lib. de Inſomnijs, qui vera Somnia tum Deo, tum naturalibus cauſis adſcripſit. Optimè verò D. Gregorius
Gregorius. lib.8.Moralium, cap.13. & lib.4. Dialog.cap.48. tres Somniorum au-
Somniorũ auctores. ctores, Deum, Naturam, & Dæmonem conſtituit. Ac proindè Deus, mediantibus bonis Angelis, nobis Somnia ſuggetit, vt ad bonum à malo deducamur; quorum obſeruatio tam pia, quàm licita eſt. Natura autem nobis ſomnia naturalia immittit, quæ vel à cauſâ intrinſecâ ſomniantis, vel à cauſâ extrinſecâ proficiſcuntur, iuxtà illud Eccleſia-
Claudianus. ſtici 5. Multas curas ſequuntur Somnia. Vndè prudenter Claudianus lib.3.cecinit.

Omnia, quæ ſenſu voluuntur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies.
Venator defeſſa toro dum membra reponit:
Mens tamen ad ſiluas, & ſua luſtra redit.
Iudicibus lites, aurigæ ſomnia currus,
Vanaq; nocturnis meta cauatur aquis.
Gaudet amans furto, permutat nauita merces,
Et vigil elapſas quærit auarus opes.
Blandaq; largitur fruſtrà ſitientibus ægris
Irriguus gelido pocula fonte ſapor.
Me quoque Muſarum ſtudium ſub nocte ſilenti
Artibus aſſiduis ſolicitare ſolet.
Namque poli media ſtellantis in arce videbar
Ante pedes ſummi carmina ferre Iouis.

Cete-

Ceterum, Somnia Dæmoniaca ſunt illa, quæ diaboli dormientibus inſidiosè imprimunt, vel ad paſſiones animi eliciendas, vel libidinem incitandam, vel ad deſperationem incutiendam, vel denique ad occultorum, futurorumq. ſignificationem eruendam. Tale profectò fuit Somnium Epithelis Meſſenij, vt ſcribit Pauſanias in Meſſeniâ, de anu liberandâ per humi effoſſionem inter myrtum & Smilacem; tale apud *Pauſanias.*
Antonium Bonfinium lib.3. Hiſt.Hun.deca.1.matris Attilæ de filio; *Bonfinius.*
tale apud Zozimum lib.4. Annalium Neſtorij Athenienſis; tale apud *Zozimus.*
Ammianum lib.21.Iuliani Apoſtatæ, & talis fuit illa Veneris, Gazæa *Ammianus.*
ſtatua, de quâ Marcus hiſtoricus teſtis oculatus in vitâ ſancti Porphyrij Epiſcopi ſcripſit, quæ in ſomnis dare reſponſa ſolebat ijs, qui ma- *Marcus.*
trimonium inire cupiebant, quæ poſteà ad Crucis ſignum deiecta, & dæmon inquilinus fugatus fuit. Verùm cùm Iuuenale concludamus. *Iuuenalis.*

Qualiacumque voles Iudæi ſomnia vendunt,
Spondet amatorem tenerum, vel diuitis orbi
Teſtamentum ingens.

Quod reliquum eſt, perſequamur. Thurifumia ex thuris fumo adoliti, diuinabat. Vndè Statius. *Thurifumia.* *Statius.*

Thurea, nec ſuprà volitante altaria fumo.

Tephramantia autem, ſiuè Spodonomantia, ex ſacrificiorum cineri- *Tephramãtia.*
bus vaticinatur, cuius erat vſus in arâ Apollinis Iſmenij, quam Magiã Sophocles, diuinatorium cinerem nominauit. Hodiè adhuc ſpirat, vti nam expiraret ſuperſtitionis huius veſtigium. Nam res de quâ diuinandum eſt, digito cineri inſcribitur, & cinis aëri puro permittitur, eâ intentione, vt cinis æthere agitatus, litteras rei futuræ *Tiromãtia.*
oſtendat. Tiromantia demùm caſeo perficitur, & Oomantia ex ſi- *Oomantia.*
gnis, quæ in ouis apparebant, quâ vult Suidas Orpheum vſum fuiſſe, *Leoninus.*
& Leoninus lib.3. Varia.hiſt.cap.13.de hac, multa deſcripſit. *Venenariũ maleficum.*
Porrò Venenarium maleficium, Deus interdùm Sagis permittit, *Auguſtinus.*
vt morbis, vel morte quoſdam afficiant, vt D. Auguſtinus lib.10. de Ciuit.Dei, Concilium Conſtantinopolitanum in Trullo, cano.61. In- *Concil. Conſt.*
nocentius VIII. Alexander VI. Hadrianus VI. Leo X. de Malef. & Incant. in 7.Decretalium ſenſêre. Quibus Ius Ciuile etiã conſentit, l. *Innocẽtius.*
multi.C.de Malef.& Mathem.l.eorũ.C.eod.tit.§.Et Andreas Teuetus *Alexãder.*
lib.7.Coſmographiæ, cap.13.narrat in Africæ opido Guzolâ, Elza- *Hadrianus.*
rum quemdam, duorum annorum ſpacio malis artibus plus quàm *Leo.*
octingentos homines interfeciſſe. Ioannes Niderius autem lib.5.For- *Teuetus.*
nicarij aſſerit in territorio Bernenſi quoſdam maleficos vtriuſque ſe- *Niderius.*

xus

xus ſuos proprios infantes occiſos, deuoraſſe. Hoc autem facinus im-
mane, vel venenis, vel herbarum ſuccis, vel animalium carnibus, vel
Vana Obſeruatio. veneſico carmine perpetrant. Tandem Vana obſeruatio ſecundũ D.
Thomam 2. 2. quæſt. 96. eſt magia ſuperſtitioſa ex quâ, nec naturali-
Thomas. ter, nec ſupernaturaliter aliquod cõmodũ ſperatur. Inueniuntur tamẽ
nonnulli, qui ſolo afflatu, & oſculo atrociſſima etiam vulnera, & mor
bos perſanant, quam artem alij D. Anſelmo tribuunt; & D. Paulo,
Pomponatius. Itali concedunt, de quibus Pomponatius lib. de Incant. cap. 3. Sicut,
ait, in herbis, lapidibus, & animantibus inueniuntur virtutes ſanandi,
ſic in humanâ ſpecie, vt in vno homine. At errat ille; quia ſanitati;
Paulus. conferendæ, donum eſt à Deo gratis datum, vt D. Paulus 1. Corint.
12. teſtatur. Hinc legimus Angliæ regibus olim hereditario quaſi iure
hanc gratiam à Deo conceſſam fuiſſe, vt annulorum quorumdam be-
nedictione, neruorum contractionem, & ſpaſmum ſanarent; & Gal-
liæ Reges crucis ſigno Scrofulas, & Strumas pellerent. Quòd autem
Mirandulanus. de Pyrrho legitur, Antonius Mirandulanus, mendacium cenſuit, quẽ
dicebant pollice morbos ſanaſſe, totoq. eius corpore in cineres reda-
cto, illum integrum, & incorruptum remanſiſſe. Illi verò Diuorum
Victoria. Anſelmi, & Pauli Curatores, Victoria relectione de magiâ, Veracru-
Veracracius. cius lib. 2. de animâ ſpec. & Nauarrus in Manuali cap. 11. num. 36. nec
damnant, nec approbant. Vana etiam ſuperſtitio eſt, ſi effectus imagi
Nauarrus. nibus, figuris, characteribus, & verbis magicis tribuatur; ſi certis preci
bus, & ſententijs ſacris; ſi operibus pijs ad Dei cultum, & honorẽ nõ
pertinentibus, vtamur; ſi ad rem optatam conſequendam certis ieiu-
nijs à Pio V. damnatis, delectemur; ſi Reliquias, Euangelia, & Pſalmo
rũ verſus in vaſe aliquo triquetro, vel rotõdo geſtauerimus; ſi denique
imagines pro pluuiâ obtinendâ in aquam immerſerimus. Reliqua aũt
ſexcenta Magiæ portenta, & animarum tormenta præterimus, quæ
ſi quis exercuerit, infinitis dæmonum laqueis irretietur, & ad æternas
Inferni pęnas detrudetur.

Apoſtrophe. At quoniam mortalium curioſitas tanta eſt, tanta acquirendi im-
proba libido, tanta vlciſcendi rabies, & tanta facinorum machinamẽ-
ta, ſupplices te obſecramus Optime Maxime Deus, vt illa à morta-
lium omnium opere, ac mẽte auerrunces, & pro perfidiâ, Fidem, pro
pręſtigijs, Pietatem, pro impietate Religionem, pro ſortilegijs, Pre-
ces, pro necromantiâ, Miſſarum ſollemnia, & denique pro omnibus
diabolicis artibus, ſanam doctrinam, & Pia, & Sancta opera inſeras,
vt ſęculo aliquandò defuncti, tecum in ęternas æternitates viuamus.

MEM-

MEMBRVM TERTIVM

De Poetica.

POETICA ex Plutarchi ſententiâ, eſt morũ, ac vi- *Poeſis quid ſit.*
tarum hominum nõ perfectorum, aut ſincerorum,
aut ab omni reprehenſione immunium imitatio.
Ex quâ inſinuare diſſimilia Poetarum ſtudia vide-
tur; cum alij honeſtis, alij vtilibus, alij turpibus Mu *Poeta quid ſit.*
ſis ſint dediti. Vndè aliqui voluêre Poeſim eſſe ar-
tem hominum actiones effingẽtem, eaſq. ad vitam
inſtituendam carminibus explicantem. Quâ de cauſâ, Poeta factor,
fictor, & imitator dici poteſt. Is enim, non ſolum res ipſas, quæ ſunt
repræſentat, verum etiam quæ non ſunt, ac ſi eſſent, & quo modo eſ-
ſe, vel poſſent, vel deberent, oſtendit. Et hinc Plato in Fedro, illuſtria *Plato.*
Poetarum carmina non eſſe humanas, ſed diuinas inuentiones aſſe-
ruit. Quod cùm in ſeipſo agnoſceret Ouidius, hæc cecinit. *Ouidius.*

Eſt Deus in nobis, ſunt & commercia Cæli.
Sedibus æthereis Spiritus ille venit.

Poeticæ verò Inuentionem aliqui Apollini, aliqui Olympo tribuêre.
At conſtat huius primum auctorem fuiſſe Moiſem, qui poſt eductum *Poeticæ inuentor.*
trans mare populum incolumem, viſumq. Pharaonis exercitum vn-
dis obrutum, puellos, puellaſq. in orbem quaſi coëgit, & Pæanicum
carmen gratus pro tam inſigni diuinitûs reportatâ de hoſtibus victo-
riâ, Deo cecinit. Quæ autem ſit Poëticæ materies, pulchrè Tullius *Tullius.*
lib. 1. de Oratore edocet. Eſt enim, inquit finitimus Oratori, Poëta,
numeris adſtrictior paulò, verborum autèm licentiâ liberior, multis
ornandi generibus ſocius, ac penè par: in hac quidẽ certè propè idẽ,
nullis vt terminis circũſcribat, aut definiat ius ſuũ, quo minus ei liceat
eâdẽ illi facultate, & copiâ, vagari, quâ velit. Vndè apparet nihil eſſe,
vel ſuprà Lunæ orbẽ, & æternũ, vel infrà, & fluxũ, ꝙ non ſub materiã *Poetica materia.*
Poëſeos cadat. Cum verò res omnes noſtræ, aut neceſſarij, aut vtilis,

P aut

Horatius. aut delectabilis genere comprehendantur,meritò is erit Poëtæ finis, quem Lyricorum princeps in ſua Poëticâ pronunciauit.

Poetica finis.

Aut prodeſſe volunt, aut delectare Poetæ,
Aut ſimul, & iucunda, & idonea dicere vitæ.

Docere ergò,& delectare,Poëtarum ſcopus eſt, quòd Metro,tamquã neceſſariâ conditione fieri oportet. Quamobrem tot antiquitùs Poëſis poëmatum genera tamquam variorum colorum gemmas adinuenit. *Carmen Paſtorale.* Inter quæ vetuſtiſſimum fuiſſe carmen Paſtorale arbitramur, teſtibus etiã huiuſce rei Varrone,& Thucydide.Nam prius certè fuêre paſtores,qui bruta paſcerent, quã ceteri, qui eis ad diuerſa opera vterẽtur. *Paſtoralis metri ſpecies* Hoc verò ſub ſe Bucolicum,Aratorium,Meſſorium,Feniſeciũ, Vinatorium,Lignatorium,Caprarium,Viatorium,Holitorium,Ouilium,Villicum,& Piſcatorium carmen comprehendit. *Horum argumenta.* Horum argumenta ſunt pecudes,eorum morbi,paſcua,bella paſtoralia, ſiluæ, belluæ, campi, ruſticana inſtrumenta, & alia quamplurima his ſimilia. Ab his porrò natalitium ſuum eduxit Comędia poëſis drammatica, *Comædia quid ſit.* quæ ad efformandam vitæ cõſuetudinem,ciuiles, priuataſq. actiones non ſinè leporibus,& facetijs imitatur,huiuſq. carmen per compita, *Argumẽtũ.* & vicos apud Siculos primò cantabatur. Hæc è pagis ruſticanam turbam, humili ſtylo,initijs turbatiuſculis,exitu hilari euocat; commeſſationes,luſus,nuptias,ſeruorum aſtus,ebrietates,deceptos ſenes, expilatoſq. in theatrum producit. *Tragædia.* Verum Tragędia, quæ apud Theſei ſepulchrum canebatur, non adeò antiquitate cedit Comędiæ, eſtq. *Tragędia quid ſit.* poëſis illuſtrium virorum per agentes perſonas infortunia oſtẽdens, vt miſericordiâ,& terrore animos ab ijs calamitatibus vindicet à quibus huiuſmodi tragica facinora emanârunt. *Argumẽtũ.* In hac Imperatores,Reges,Principes, viriſq. illuſtres ex vrbibus,arcibus,& caſtris prodeunt. Huius verò principia fauſta,& ſedata,fines funeſti exiſtunt.Hæc,oratione graui cultu exornatâ,& à vulgi dictione auerſâ,ſentẽtijſq. quaſi columnis fulcitâ vtitur; tota cuius fere facies anxietatibus,metu,exilijs,minis,morte,fletibus,deſperationibus,cædibus,incendijs, ruinis, bellis,epitaphijs,& epicedijs depicta conſpicitur,& pullata. *Tragicomædia.* At ex Comędiâ, & Tragędiâ, Tragicomędia confuſum quoddam , mixtumq. proficiſcitur,quod de vtroque quædam decerpit,& anguſtiores perſonas contrà legem Comicam introducit. Harum verò partes inter ceteras eſt Protaſis,quâ fabulæ, reiq. totius ſumma abſque exitus declaratione proponitur,& narratur. *Protaſis.* Protaſim ſequitur Actus ſic ab actionibus communibus rerum,ac fabulæ varietate appellatus. *Actus.* Hunc Scena comitatur,actus pars,in quâ vna,pluresq. perſonę fabulãtur,eiuſq. *Scena.* initium aliquandò omniũ ingreſſus,aliquandò vnius facit,ſicut,& abitus,finem.Chorus autem eſt pars inter actum, & actum, & qui in fine

fabulæ interdùm cum cantu muſiciſq; inſtrumentis adhibetur, & qui aliquando,cum aufertur,Mimi,qui omnia geſticulatione imitantur, in Scenã introducuntur. Hic antiquis in Atellanâ Exodion , eò quòd penitùs extrà fabulam eſſet, dicebatur. *Exodion.*

Satyra. Ceterũ Satyra à Satyris,quia dicaciſſimi,& ſalaciſſimi eſſent,vocata eſt. *Argumẽtũ.* Huius materia sũt ſaltationes,cõuiuia,potationes,dicacitates,lenocinia,ioci,impoſturæ,fugæ,inſectationes,ignauiæ,parodiæ quibus ſeria imitantur,imitando ſubuertunt,ſentẽtiæ inexſpectatæ,mercaturæ plebeiæ,doli,& exitus varij, & incerti. Rhapſodiaca porrò carmina, Piſiſtratus dum Homeri ſparſa offendiſſet, & in vnum quaſi faſciculum digeſſiſſet,& cantu,& ſuturâ concinnaſſet, fecit vocari. Ac, vt è Comędiâ, Mimus; è Tragędiâ , Satyra;ſic Parodia è Rhapſodiâ profecta eſt. *Rhapſodia. Parodia.* Cum enim Rhapſodi recitationem intermitterent, recreationis gratiâ Parodi prodibant, qui omnia illa priora inuerterent , & alia ridicula ſubinferrent. Huius perſonæ ſunt temulentę,aut amantes feminæ, ganeones,bona ſua abliguriẽtes,& ſimiles. *Argumẽtũ.* Cento autem à centone ideò dicitur,quòd ex varijs carminibus cõflatus vnum quaſi corpus efficitur. *Cento. Epos.* Sed Epos eſt verſuum opus elegans. *Lyricus verſus.* Lyricum carmẽ à cantu,& lyrâ ortum habuit. Huius materia ſunt laudes,iurgia,amores,inſectationes,deſideria,locorum , temporũq. deſcriptiones , querelæ, deliberationes,negotiorum ſuſceptiones,& crebræ,ſpiſſæq. ſententiæ. *Argumẽtũ. Odæ.* Odæ etiam à cantu nomen traxêre. *Epinicia.* Porrò Epinicium metrum eſt,quod in certamine,ac conflictu victori canebatur. *Peanes.* Pęane ſunt,quibus Dijs immortalibus pro victoriâ in pręlijs habitâ gratulabantur. Hymni,quorum volunt fuiſſe auctorem Anthem Anthodoniũ , Dijs ad aras dicebãtur. *Hymni.* Olympionici verò,Nemeonici,Pythionici,& Epipompeutici verſus, ad pompas,& carmen ſęculare referebantur. *Olympionici.* Seolia verò metra in cõuiuijs, in quibus poculum circumferebatur, quod abſque cantu , neque propinare, neque excipere liceret , canebantur. *Seolia. Argumẽtũ.* Horum materies erat virorum fortium laudes , adagia , & ſententiæ ad benè viuendum accommodatæ . Sed heus,iam nos vltrò ſcyphos arripimus;noſtræ menſæ plerumque non laudes,ſed iurgia,ſcommata,& impoſturas reſonant, & obſcęna quæque indignè reboant,& rarò ad benè viuendum aut loquuntur , aut inflammant . *Inuectiua.* Quò ruimus mortales morti proximi , vtriuſq. ſalutis , & dignitatis immemores ! At Dithyrambi à Baccho originem traxêre,cum in ipſius encomium recitarentur. *Dithyrãbi. Argumẽtũ.* Stylus horum eſt numerorum tarditatis plenus,plenus compoſitarum vocum , ampullarum , ſeſquipedaliumq; verborum . Huic proximum eſt Hyporchema,quamquàm nonnihil ſit laxius, & remiſſius : eſt tamen faſtuoſum, & affectuum valdè plenum . *Hyporch.* Threni eſt carmen lamentabile, quod in ciuitatum euerſionibus , vt plurimũ dicebatur, huiuſq. auctorem vetuſtas , vel Linum poëtam , vel Her- *Treni.*

Ionica. culem arbitrata eſt. Sed Ionica, Sotadica, & Feſcenina poemata ſunt
hymenæorum ſocia; cùm omnia in ijs, vel mollia, vel turpia audian-
Cinædica. tur. Quâ de cauſâ à quibuſdam etiam Cinædica dicta ſunt ob turpi-
Hilarodi. tudinem, & Sotadica à Sotade Mãnite eorum auctore. Hilarodi verò
verſus minus obſcęni ſunt, in quibus, cùm excelleret Simus, Simodi
ſunt appellati. In horum recitatione actores in veſte candidâ virili,
Aulodus. auro coronati, calceis, aut crepidis induti prodibant. Aulodus his eſt
proximus, niſi quòd Hilarodus puero, puellâuè canente, Aulodus ti-
Magodi. bicine modos faciente canebatur. Porrò Magodi, & Lyſiadi carmi-
nis modus diuerſus erat, ſed idem planè argumentum. Nam primus
muliebribus perſonis, virilia negotia; ſecundus muliebria virilibus,
Diræ. ille ad tympanum, hic ad cymbalum agebat. Diræ ſunt etiam poe-
mata, quibus mala ceteris imprecabantur. Hæ ſententijs grauibus, fa-
Palinodia. bulis, & hiſtorijs induuntur. Palinodia verò, eſt eorum, quæ anteà ali-
quis ſcripſit, & ſcriptionis pęnituit, recantatio. Huius inuentor exſti-
tit Steſichorus, qui cum Helenam verſibus laceraſſet, & idcircò ca-
Heroica. ptus oculis fuiſſet, conuerſo metro eius laudes celebrauit. Heroicum
carmen eſt, quo Heroum laudes extollimus, prout quoque Epopæia,
quæ Hexametro verſu illuſtrium virorum actiones per narrationem
Panegyris. imitatur. Panegyris autem, eſt oratio laudatoria carmine exarata,
Apobateriõ quæ apud multitudinem congregatam dici conſueuit. Apobaterion
carmen eſt, quò diſceſſuri vtebantur valedicendo; & Epibaterion,
Epibateriõ. quo ij poſt diuturnam peregrinationem, & longum poſtliminium in
patriam reuerſi Deo gratias agebant, & ciues ſuos, amicoſq. ſaluta-
Propemticõ bant. Propemticon verò metrum eſt, quo abeuntes votis, boniſq;
Siluæ. omnibus proſequi conſueuêre. Siluæ ſunt poemata quædam varia,
rudia, & effuſa, vt in ſiluis arbores, quæ doctæ artificis manus ad-
uentu caſtigantur, & poliuntur. Epithalamium, carmen eſt, quo nu-
Epithalamium. ptiæ celebrantur. Eius argumentum circà ſponſum, & ſponſam, eo-
Argumẽtũ. rumq. curas, ſtudia, caſtitatem, amorem, luſus, genus, patriam, hono-
Oariſtus. res, pulchritudinem, fortunas, & ſimilia verſatur. Oariſtus eſt carmẽ,
quod uiri, vxoriſq. confabulationes deſcribit. Genethliacum libero-
Genethliacum. rum natalitia pandit. Huius materia eſt annus, menſis, dies, hora,
Argumẽtũ. aſtra, locus, ſtemma, & alia. Proſeucticon eſt, quo omnia fauſta, ac fe-
Proſeucticõ. licia filijs precabantur. Apeucticon, quo idem, ſed aduerſis quibuſ-
Apeucticõ. dam ſublatis, petebant. Soteria eſt, quâ de beneficijs acceptis gratias
Soteria. agebant. Verum Aeni verſus ſunt inſtar picturæ alicuius, atque rerũ
Aeni. idola, quorũ altera ſpecies à rebus naturalibus, quaſi ab hiſtorijs deſu
mitur, dũ proindè, atque in ſcenã, nõ animalia ſolũ, ſed muta quęque,
enſes, vrbes, prelia, & ſimilia loquẽtia introducũtur; altera apertis no-
tis apertos ſenſus oſtendit, huiuſq. binę extant materiæ; quarũ vna in
nudis vocibus verſatur, cũ q̃s in eodẽ noĩe multa ſignificata excogitat

quoquo tandẽm modo, ac ordine illud legatur, qui modus ob amba-
ges, Griphos veteres nominârunt; altera in rebus ipſis conſiſtit, ac *Gryphus.*
Aenigma vocatur, quod ſenſu ſit obſcuriſſimo, & abditiſſimo, qui di- *Aenigma.*
uerſum omninò videtur innuere ab eo, quòd, vel carmine, vel picturâ
tegitur. Epigrammatum verò tot ſunt genera, quot cauſarum, & tot *Epigrama.*
verſuum generibus explicantur, quot verſuum genera reperiuntur.
Horum Breuitas propria eſt; Argutia eſt anima. Nobis quamquã om-
nia poëmatum genera ſemper arriſerint, & in ijs conſcribendis dum
Academijs olim operã dabamus, exercitatiſſimi fuerimus: nullum
tamen magis ingenij, & breuitatis gratiâ placuit Aenigmate, & Epi-
gramate, quorum ſæpiſſimè ſententias per hoc noſtrum Opus hinc il-
linc deſperſiſſemus, ſi potius noſtra, quam aliena ambire voluiſſemus.
Quæ omnia tamẽ cum verſuum omniũ generibus permixta, & Ora- *Auctor pol-*
tionum, ſi parum ocij comes fuerit, typis mandare, in duos tomos *licetur vnũ*
congeſta, decreuimus. Verum Cantiones variæ verijs gentibus ſem- *tomum Car*
per fuêre. Paſtores enim, teſte Ariſtophane in Atticis, & Callimacho *minum, al-*
in Hecate ſuas ad molam canebant. In Theſmophorijs quoq. femi- *terum, Ora*
næ dum pinſerent cantiones ſuas cantilabant. Textoribus etiam *tionum*
ſua erat cantilena, & Balnearijs, vt Crates in Tolmis prodidit. At ab
his omnibus diuerſam Teleclides in Amphictyonibus deſcribit, quã
operæ mercenariæ in agris, dum operarentur, cantare ſolebant. Nau-
tę quoque, vt ex Ariſtophaniorum Acharnenſium Commentarijs ap-
paret, aliâ, vel dùm vela contraherent; vel dùm ſecundis ventorũ fla-
bellis veherentur, cantione vtebantur. Elegia porrò funebribus lamẽ- *Elegiæ.*
tis, vt Ouidius in Tibulli obitum inſinuat, dicebatur. *Ouidius.*

Flebilis indignos Elegeia ſolue capillos.
Ah nimis ex vero nunc tibi nomen erit.

Sed hæc temporis progreſſu ad alia etiam argumenta conſcribenda
translata eſt. Huius inuentor Theocles Naxius extitit. Epicedium ve- *Epicedium.*
rò eſt carmen, quod in demortuorũ exequijs, dum iuſta perſoluerent,
antequam eſſet humatum corpus, dicebatur. Neniæ autem, Phrygũ *Neniæ.*
inuentũ, cuius meminit Hipponax, ad rogum cantabantur. Epitaphiũ *Epitaphiũ.*
Athenis erat anniuerſarium, hocq. ad tumulum lugubri cãtu dicebat.
Et Monodia eſt vnius luctuoſũ metrũ, quo ille è choro prodiẽs egre *Monodia.*
gia defuncti facinora, Lydijs modis ad tibiam celebrabat, huiuſq. in-
uentorem, Olympum tibicinem Ariſtoxenus conſtituit. Inferiarum *Inferiæ.*
porrò carmen, idem eſt quod Parentalia. Olophyrmum denique me- *Olophyrmũ.*
trum â lugentibus, & variæ fortunæ telis laceratis canebatur.

Ceterum Emblema, veteribus erant lapilli colorati, & minutè ſe- *Emblema.*
cti, qui rerum diuerſarum effigies, & ſimulachra pauimento, parieti,
vaſculis, & ſimilibus appoſiti, repræſentabant. Vndè extat illud Lu- *Lucillius.*
cillij apud Tullium de perfecto Oratore.

------Vt teſſerulæ omnes
Endo pauimento, atque Emblemate vermiculato.

Quæ autem in pauimento erant, Teſſelata; quæ in pariete, Vermiculata; quæ in lignis, Segmentata, teſte etiam Budæo, vocabantur. Nunc autem carmina hos rerum typos habentia, vocamus Emblemata, quæ Epigraphen velut rei totius animam, Picturam, & Poeſim germanas artes ità vincit, vt altera alteri ſit interpres, habeantq. quamdam ſimul, vt itâ loquamur, idiomatum communicationem, & ſympathiam: Pictura quidem, vt corpus, Poëſis, vt Animus. Emblema autem eſſe debet ſelectum, ſubtile, argutum, & vel à cauſis naturalibus, vel ab hiſtorijs, & mythologijs, vel ab ethicis, adagijs, ſententijs, vel à Pythagoreorum notis, vel denique ab Aegyptiorum hieroglyphicis deſumptum. Et verò, cùm Emblema conſtet iam picturâ, non erit abs re, ſi de eâ, coloribus, & hieroglyphicis quoque paucula proponemus. Et Picturam quidem, Plinio lib. 35. affirmante, voluêre Aegyptij ſex millibus annis antequàm Græcia eam noſceret, fabuloſè apud eos floruiſſe. Is verò auctor Gygen Lydium inuentorem extitiſſe prodidit. At huius inuentionem Ariſtoteles Pirrho, Theophraſtus Polignoto conceſsêre. Aratus autem voluit Cleophantem Corinthium Colores, & Apollodorum Athenienſem Penicillum inueniſſe, & Plinius lib. 35. Philodem Aegyptium, aut Cleantem Corinthium Picturæ lineas excogitaſſe. Iſidorus demùm lib. 19. Aegyptios primos humana corpora lineis circumſcripſiſſe arbitratus eſt. Et verò, quamuis arduum ſit hanc controuerſiam determinare: credimus tamen Moyſem potiùs in Aegypto gentilibus ſuis primò hanc artem rudi quodam modo, Dei in rubo montis Horeb à ſe viſi idolum depingendo monſtraſſe, & Aegyptios eamdem ab hoc, vel illis didiciſſe. Porrò Pictura eſt ſagax naturæ imitatrix; linearum formatrix, ſuperficierùm magiſtra, diſtinctrix luminum, fictrix vmbrarum, coloris, cutis, ſanguinis, venarum, neruorum, oſſiumq; admirabilis efformatrix, & quaſi totius corporis ſpiritus, ac anima. Quod verum eſſe, docet Martialis catella, quæ ità ad viuum coloribus depicta, & expreſſa fuit, vt ars cùm naturâ certare videretur.

Emblematum varietas. — Budæus. — Emblema vnde. — Pictura. — Plinius. — Picturæ inuentores. — Plinius. — Iſidorus. — Verus inuentor picturæ. — Pictura qd ſit. — Martialis.

Ipſam denique pone cùm catella:
Aut vtramque putabis eſſe veram,
Aut vtramque putabis eſſe pictam.

Verùm Color eſt quædam qualitas ex elemẽtorum mixtione conſurgens, cuius octo præcipuæ ſpecies numerantur, Albus, Niger, Ruber,

Colorũ ſpecies quot.

Ruber, Luteus, Fuluus, Viridis, Cærulæus, & Varius. At hîc nos cõſiſtere cogit Ariſtoteles Met. 10. qui inconcinnè putabat nigrum colorem, tenebrarum fortè ductus exemplo, eſſe albi priuationem; cùm re verâ, neque niger ſit priuatio albi, neque albus nigri. Sunt enim extremi colores, & ſpeciei diuerſæ, & ab inuicem ſeiunctæ. Si tamen hos alicui priuationi ſubijcere voluerimus, Album potiùs, qui omnes colores recipit, quod Priuationis proprium eſt, ſubijciamus. Albus igitur color erat apud veteres Dei Symbolum, & regenerationis, ac puritatis; vndè recens Baptiſmatis fonte initiati, veſte candidâ induebantur. Et apud Tertullianum erat libertatis etiam nota. Niger verò apud Romanos erat, cùm hominis infamis, tùm etiam doloris, ac conſtantiæ index. Hic alio colore permixtus, Fuſcum progenerat, qui dolorem, luctum, & amici obitum deſignat. Si rubro aũt niger temperetur, Pullus color emergit, Amoris ſignũ, quẽ Plautus Morulũ appellauit; ſi purpureũ ater ſuperabit, Ferrugineus generabitur; hyacinthi, & violæ color, ſolitudinis, & animi profunditatis hieroglyphicum. Luteus verò color ex albo, & nigro oritur, qui teſte Iamblicho in Myſterijs, res caducas, & corruptibiles exprimebat; & Pallidus huius comes, Alciatus in ſuis Emblematis, amantum pallorem ſignificare ſcripſit. Cinericeus, animum humilem, qui apud Aegyptios etiam erat infauſtus, denotat. Porrò Ruber color multifariam diuiditur. Alius enim Pyrros dicitur, cùm ardere quaſi videatur, hicq; erat, teſte Plutarcho in Vitis Marcelli, Pompei, & Bruti, apud Romanos iræ, & belli imago; alius Cirros à vini rubri colore nominatur, etſi M. Fronto apud A. Gellium eũ à Rubro, qui iuxta D. Hieronymum, Odium, & iuxta Heſichium afflictionem, & tentationem præſefert, nomen accepiſſe crediderit. Sed ex purpureo violaceo, Amethiſtinus, cui Coccineus ſimilis eſt, prodit, & ex hoc Purpuriſſus generatur, qui rubedine tinctus magis croceus fiet, & virore Aurigeneus euadet. Hunc ſequitur Fuluus, Leonibus à Virgilio attributus, & ab alijs Xantho Achillis equo, cuius eſt penè par Ceruinus, quem in Equis temerè laudauit Palladius. Huic proximus eſt Aeneus color, qui fecit, vt Tranquillus ruffam Domitiani barbam, ænobarbam vocaret. Flauus eſt hoc paulò clarior. Glaucus non eſt huic admodum abſimilis, niſi quod parũ viriditatis habeat, eſtq. Sapientiæ Symbolum. Atque hinc Minerua ab Homero, & Virgilio dicta eſt habere oculos glaucos, atque flauos, viridemq. capillum, quorum imitatione Scaliger Exer. 325. talem quoque ſuæ Naidi appinxit. At Viridis color lætitiam, & viuacitatem denotat. Cæruleus Cæli, vt ita loquamur colorem; cùm illud colore careat, imitatur, hicq. Neptuno datur; Cæſius hilarior, à cædibus ſic dictus, Mineruæ tribuitur, & Zelotypiæ ſpeciem repræſentat. Denique Varius color eſt quodam ve-

Ariſtoteles. — An niger ſit priuatio. — Albi ſignificatio. — Nigri ſignificatio. — Fuſci ſignificatio. — Pulli ſignificatio. — Ferruginei ſignificatio. — Lutei ſignificatio. — Pallidi ſignificatio. — Cinericei ſignificatio. — Rubri coloris diuerſitas. — Pirros. — Iræ ſignificatio. — Cirros. — Amethiſtinus. — Purpuriſſus. — Aurigeneus. — Fuluus. — Ceruinus. — Aeneus. — Flauus. — Glaucus. — Sapientiæ Symbolum. — Scaliger. — Viridis ſignificatio. — Cæruleus. — Cæſij ſignificatio. — Varij coloris ſignificatio.

luti corpus ex multiplici colorum varietate conflatum,& iuuentæ clà
rus index. Vndè olim in Comędijs iuuenes eo induti in Scenam pro-
dire ſolebant,vt ſapienter Veteres inconſtantiā, & multiformē iuue-
num varietatē demonſtrarēt. Origenes verò Ioſephi tunicam talarē,
& polymitam verſicolorem,vt Propertius loquitur, variarum virtu-
tū lumina,quæ ex illuſtri puelli indole elucebāt meritò interpretatur.

Hieroglyphica.

Ceterum ad Aegyptios ſacrorū antiſtites,vt Tacitus loquitur, pro-
peremus.Hi quamquam communes, omnibusq. vulgares litteras ha-
berent; alias tamen, nè eorū ſacra locum inter profana ſortirentur,
quæq. ſolis Sacerdotibus eſſent perſpectæ, cōmēti ſunt, eaſq. Hiero-
glyphica grammata nominabant. Quo in ſcribendi genere per rerū,
animaliumq. figuras Chæremontem fuiſſe inſignem prodidit Suidas.
Quicūque enim hiſce rerum imaginibus ſui animi ſenſa alijs reſerare
optat, hūc oīum animalium,aliarūq. rerum naturas,ac qualitates ha
bere exploratas oportet,vt congruè,& appoſitè hiſcè rerū notis, quæ
eſſent exprimenda,imitari poſſit. Et hinc illa vetuſtatis monumenta;
hinc illæ columnæ in Mineruę,aliorumq. Deorum tēplis huiuſmodi
typis inſignitæ,ac cęlatæ apparebāt,quas Hermetē Triſmegiſtum in-
ſcripſiſſe,Iamblichus libro de Myſterijs teſtatur. Hinc illi Seſoſtridis,

Iamblicus. *Plinius.*

& Semnoſernei Obeliſci ex Aegypto Romā deuecti, Plinio lib. 36. c.
8.& ſequētibus, teſte, quorū imagines rerum Vniuerſi naturas,ac ar-
chitecturā Symbolicis nutibus, tacitoq. ſermone aperiebāt. Hinc tot
idola immanibus inſculpta ſaxis cernuntur,quorū volunt præcipuum
auctorē Mercurium Triſmegiſtū, qui gradus quoſdā Anagogicos ad
diuina percipiēda hieroglyphicis litteris perſcripſit,quos in Soin Ae-
gypti vrbe Bithis vates īuenit,eoſq. Ammoni Regi interpretatus eſt,
extitiſſe. Hinc denique extat illud Auguſti Cæſaris hieroglyphicum

Auguſti hieroglyphicū.

numiſma,cuius alterâ parte Auguſti caput,alterâ Capricornus in Pi-
ſces terminans,& pedibus anterioribus Sphærā cōplectens, cerneba-
tur. Quæ figuræ,Tranquillo teſte,Cęſaris Horoſcopum ſine loquelâ

Trāquillus. *Theogenes.* *Caroli V. horoſcopus.*

indicabāt; cū ſub illis ſignis,vt Theogenes eſt auctor,ille in hāc mūdi
Vniuerſitatē prodierit. Quem etiam Horoſcopū nactus eſt D.Caro-
lus V.Imperator feliciſſimus, ac fortiſſimus,quandò in his mūdi ſub-
ſellijs,ac theatro terreſtre Numē Regibus apparuit. Neque ferè vlla

Diodorus Siculus. *Hieroglyphyca grāmata.*

res eſt,quæ nō poſſit hiroglyphicis ſignis repræſentari. Vndè Diodo-
rus Siculus lib.4.Bibliothecę,vult per Accipitrem,Fulgur,ac Sagittas,
ſubitā operationē ſignificari;per Crocodillū, Libidinē: cū Magi eius
dextrā genā dextro brachio alligatam credant libidinoſam titillatio-
nē excitare,quod Plinius,& Dioſcorides etiā affirmârunt. Et per Leo-
nē quoque Aegyptij,animi pręſtantiā;per Clauum,diuinū regimē, &
prouidentiā;per oculū, Deum;per clypeū,tutamen, & demū per Pan
theræ pellē,ſtēma Styriacū maculis inſignitā,Stellatum Cęlū denota-
ri

ri volebant. Quæ omnia, ac penè infinita alia fusè Orus Apollo libro

Orus. *Manethus.* *Hecatæus.* *Pierius Valerianus.* *Stemmata.*

de Sacris, ac myſticis Aegyptiorum Cælaturis, Manethus in Epyto-
me naturalium, Hecâtæus lib. 1. de Philoſophiâ, & Ioannes Pierius
Valerianus deſcripſerunt, & alij poſteà his imaginibus hieroglyphi-
cis ſępè parietes, periſtromata,lacunaria,fores, clypeos,& equorum
etiam capita,& equitum in Haſtiludijs exornârūt. Accepimus etiam
Amphiaraum,Thebano bello, pro inſigni, Draconem depictum in
clypeo,teſte Pindaro,geſtaſſe; Statium, Capaneum Hydrum; Poly-
nicem, Sphingem, Pompeiumq; Magnum enſiferum Leonem pro
inſignibus depictum, vt refert Plutarchus,habuiſſe. Narrat quoque

Dio Caſſius.

Dio Caſſius lib.43. Iulium Cæſarem, Armatam Venerem; Perſeum,
Phalangem; Ariſtomenē, Aquilā Anubis canem tenentem portaſſe.

Hieroglyphicorū dignitas.

Demùm in quantâ rerum prętantiâ, locoq; habenda ſint hierogly-
phica cōmenta, ex illo etiā clariſſimè apparet, quòd Chriſtus Domi-
nus verus Sapientiæ veræ parens, hiſcè in Euangelijs ſemper vſus ſit
adeò,vt ipſa hieroglyphicas vites, palmites, ſementa, turres, vineas,

Pagninus.

ſerpentes, columbas, lucernas, & ſimilia reſonuerint, quæ omnia
Xanthus Pagninus in vnum quaſi faſciculum ingenioſè collegit.

Apoſtrophe.

O Chriſte, quæſumus, Pagninum imitare; collige nos tua hiero-
glyphica grammata per Euāgeliorū campos ſparſa,nè extrà illorum
limites diſperſa,pereamus;fideles tuos in vnum faſciculum compin-
ge,vt à te compacti,& compuncti,non Dæmoni, ſed tibi,tuę clemen
tiæ gratiâ ſignati, reſeruemur, O quàm pulchrum, ò quam gratum
generis humani manipulum offerres Deò Patri ſanguine ſacratiſſi-
mo tuo redemptum! Quid plura? Nonnè optatum finem obtine-
bis tuæ Incarnationis? Coge ergò, & collige,obtinuiſti.

MEM-

MEMBRVM QVARTVM.

De Oratoria.

Orator quid. Feſtus.

ORATORES, apud veteres Romanos, Feſto referente, cauſarum Actores dicebantur, quorum tres in familiâ Curionum fuiſſe, aſſerit Plinius, hoſq. ſecundùm varia dicendi genera perorare conſueuiſſe. Macrobius certè lib. 5. Saturnalium copioſum dicendi genus Ciceronis fuiſſe prodidit, breue Salluſtij, ſiccũ, & aridũ Frontonis; Plinij ſecundi, & Symmachi floridum. Craſſus verò dictione graui, & maturâ vtebatur; vehementi, turgidâ, & flammis coruſcâ Antonius. Atque hinc Homerus verba ampullata Vlyſſi, ſubtilia Menelao, ſapientiſſima, ſententijſq. refertiſſima tribuit Neſtori. Hinc Rutilius etiam, & Polibius commemorant, tres Oratores illos, qui ab Athenienſibus Romam miſſi fuêre, in admirationem, ob varios dicendi modos, notaſq. Senatum illum vertiſſe. Carneades enim oratione violentâ, ignitâ, & rapidâ; Critholaus ſolidâ, & graui; Diogenes modeſtâ, & ſobriâ vtebatur.

Macrobius. Oratorum diuerſitas.

Orator quid ſit.

Orator porrò à M. Catone deſcribitur, Vir bonus, & dicendi peritus, hancq. deſcriptionẽ Tullius, Quinctilianus, & D. Iſidorus nõ immeritò amplectuntur; cùm viri boni ſit honeſtum, ac iuſtum tueri; Reipublicæ bonum ſecundum Ius, & æquum defendere; iuſtè Clienti patrocinari, & non pro veris falſa, pro honeſtis turpia, pro iuſtis denique iniuſta proponere, ac propugnare.

Tullius.

Quamobrem L. Craſſus lib. 3. de Oratore aſſerit quidquid boni de Virtutibus nos diſſerere poſſe, hoc eſſe proprium Oratoris.

Oratoris officium.

Verùm, Orator, vt dici poſſit, non ſolùm bonitate præditus; verùm etiam inſigni eloquẽtiâ conſpicuus, & exornatus eſſe debet, & vtrumque quodam quaſi congruo viciſſitudinis nodo coniunctum meritò habere, vt virtutes miris laudibus efferre, earumq. igniculos in Auditorum animos infundere; vitia vituperare, eaq. è mortaliũ mẽtibus radicitùs euellere, iuſta, ac honeſta ſuadere, & perſuadere, & iuſtè, aut accuſare, aut defendere poſſit, vt puniatur nocẽs, vel innocẽs relaxetur.

Oratori ſciẽtia neceſſaria.

Vt aũt oĩbus numeris abſolutus, & perfectus

fectus

fectus euadat, non ſolum oportet eum ex omnium Scientiarum Viridarijs flores delibaſſe, ſed eorum quoque fructus omnes, amenitate ſuaui refertiſſimos, & deguſtaſſe, & in ſuum ſanguinem, ſuccumq. conuertiſſe. Quâ de re teſtatur Tullius ſe non ſolum Rhetorum Scholis debere, ſed etiam ampliſſimis Academiæ ſpacijs. Quòd, cum anteâ Demoſthenes conſideraſſet; voluit eloquentiam à naturâ ſibi, & arte tributam varijs ſapientiſſimi Platonis diſciplinis exornare, eiuſq; Auditor extare. Neque verò Pericles Praxagoræ auditor, M. Cato, Scæuola, & Seruius Sulpitius ab his degeneraſſe videntur, qui, & in Eloquentiâ, & in Iuriſprudentiâ, & Philoſophiâ excellentes extitêre.

Philoſophia, & iuriſprudentia.

Bono quoque Oratori Hiſtoriarum plena cognitio planè neceſſaria eſt, vt rerum præteritarum exemplis, rebuſq. geſtis, poſſit res, quas tractat præſentes confirmare.

Pariter, & hiſtoria.

Quòd, vt in hac, & in reliquis Liberis Artibus præſtare poſſit ijs, priuſquam ex eminenti loco dicat, inſtructus eſſe debet, & naturâ, arte, exercitatioue, & imitatione expolitus, & ad inueniendum, explicandum, exornandum, & memoriæ facili negotio mandandum accommodatus; firmis lateribus, canorâ, & gratâ voce, ſolutâ, & liberâ linguâ, & oris, ac totius corporis concinnâ conformatione prẹditũ eſſe neceſſe eſt, vt hîc Actionem tranſeamus, quæ eſt rerum ipſarum Anima, & quædam corporis Eloquentia, cui primas, ſecundas, & tertias Demoſthenes meritò conceſſit; cum voce, aures; geſtu, oculi moueantur, per quos duos ſenſus veluti patentes aditus omnis ad animum penetrat affectus.

Natura, ars, exercitatio. Imitatio. Latera. Vox. Lingua. Corpus. Aetio quid ſit.

Affectus per quos ſenſus ingrediãtur ad animum.

Tacemus etiam verba, quæ ſuaptè ingenio poſtulant, vt ſint terſa, polita, vſitata, arte etiam aliquandò nouata, rebus ipſis congrua, & ex ipſarum naturâ deprompta, interdum quoque vetera, & poëtica, quæ in oratione inſtar ſtellulæ, vt Cicero loquitur, ſplendeſcunt, hancq. varijs tropis exornatã varijs figuris illuſtratã, varijſq. ſententijs, vt auditorum animos iucundâ voluptate afficiant, & in admirationem conuertant inſtructam eſſe, ita conuenit, vt ſuis poſteà quaſi pedibus, numeriſq. perfecta, conſiſtant.

Verba qualia. Sententiæ, figuræ.

Quibus omnibus, cum vteretur Hippias, Tullio teſte, dicere conſueuerat ſe vitam, necemq. ijs adferre, pro quibus, vel contrà quos peroraret.

Numeri, pedes.

Quâ etiam linguæ facundiâ, cum præditus eſſet Cineas Pyrrhi Legatus, plures ipſe Ciuitates linguâ Regis Imperio ſubiugauit, quàm Magnus ille Alexander armis perdomuerit.

Eloquentiæ potentia.

Quæ, etſi ita ſint: neceſſe tamen eſt, vt omnes vni Tullio Eloquentiæ parenti, & Latinæ Syreni cedant, & facundiæ lauream concedant, vt etiam Catullus palam confeſſus eſt.

Catullus.

Diſer-

Diſertiſſime Romuli nepotum.
Quot ſunt, quotq; fuere Marce Tulli,
Quotq; poſt alijs erunt in annis.

Cõcionator qualis. Ceterum, ſi Orator eſſe debet vir bonus, & dicendi peritus, quan-
tò magis Catholicus Concionator, quẽ non modò admirabili Elo-
quentiæ venâ, & omnibus Oratoriæ ſatellitijs inſtructũ eſſe conue-
nit, omniumq. ſcientiarũ ſplendoribus exornatum, & maximè Theo-
logiæ vtriuſque, & Iuriſprudentiæ, Sanctorum Patrum, Summorum
Pontificum, & Conciliorum Conſtitutionibus, & perfectâ, & ſanâ
prudentiæ doctrinâ conſpicuum; verum etiam vitæ ſanctimoniâ il-
luſtrẽ, & rebus piè geſtis ita ſublimẽ, vt verus doctor, & ductor po-
Concionatoris officium. puli dici poſſit, & haberi? Quocircà talis, neque Auaritiæ ſicco ſpi-
ritu, neque ambitionis tumido, ſe conciones affectare patiatur, vt in-
dè, vel lucrum aliquod, vel auram venetur popularem, ſed ob vnius
Dei gloriam, & auditorum ſalutem plenus Religione, plenus zelo
concionetur. Nam, qui aurum ſectatur, illiq. famelicus inhiat, is non
hominum ſalutem, ſed aurum piſcatur, & D. Petro Apoſtolorum
Principi, & hominum piſcatori contrarius efficitur. Probè D. Gre-
Gregorius. gorius in ſuis Moralibus. Spiritualis, ait, Prædicator, in cunctis quæ
dicit, ſolerti curâ ſe inſpiciat, nè in eo, quod rectâ prædicat vitio ele-
ctionis ſe extollat. Et Tullius affirmat non decere laudis causâ re-
Tullius. ctum ſequi, ſi tamen laus conſequitur, congeminari recti appetendi
voluntatem. Atque ideò in Tuſculanis, Honos alit artes, protulit,
& omnes incenduntur ad ſtudia, gloriâ. Hem, vitia in duobus extre
mis, virtus in medio conſiſtit. Porrò bonus Cõcionator illud D. Ioan
Chryſoſtom. nis Chryſoſtomi ob oculos velut ſpeculum cryſtallinum ſibi oppo-
nat, dum ait: Benè viuendo, & benè docendo populum inſtruis quo-
modò viuere debeat: benè autem docendo, & malè viuendo Domi-
num inſtruis quomodò te debeat condemnare. Sapienter enim D.
Gregorius: Cuius vita deſpicitur, reſtat, vt eius prædicatio condem-
Gregorius. ſententia. netur. Quòd, cum D. Gregorius Nazianzenus in ſuo Apologetico
Nazianz. conſideraret, ſcriptum reliquit, Nos prius mundari oportêre, & ſa-
pientes fieri, deindè alios mundare, & ſapientes facere: nos lumen
Clemens. fieri, & ſic alios illuminare; ad Deum accedere, & alios ad Deum
Antoninus. adducere. At propria Concionatoris materia, ex quâ cetera dicendi
Concionatoris materia. themata eruit, Clementis Pontificis diſt. 37. & D. Antonini 3. par. ſuę
Summæ tit. 19. auctoritate, Sacra Scriptura exiſtit. Quibuſcumque ve
Concionis tempus. rò de rebus concionetur, in ijs tamen neque adeò moroſus in longum
tempus dictionem protrahere debet; cum Alimenta, D. Gregorio in
Gregorius. quadam Homeliâ teſte, quæ minus ſufficiunt, auidius ſumantur;
neque

neque ità breuis, vt D. Hieronymo aſſerente, auditores non perci-
piant integrum fructum, & emolumentum; neque nimius, & affecta
tus in allegationibus, fabulis, & in rebus, verbiſq; riſum prouocãtibus
cum, vt idem D. Hieronymus aſſerit, Bonus Prædicator eſt, qui pro- *Concionis*
uocat propriè ad luctum, & non ad riſum; neque auditores ob com- *regula.*
miſſa peccata in deſperationem; neque ob Dei miſericordiam in præ
ſumptionem decet adducere; neque demùm ità proprio ſenſu in di-
uinis litteris explicandis abundare, & propria commenta oſtenta-
tionis causâ adferre, vt poſteà Orthodoxâ, & verâ doctrinâ in regio
itinere relictâ, peſtilens, & falſa arripiatur, quæ ſæpius hominibus
iſtis ambitione ventoſis arridet, illoſq; aureâ Inferni quaſi catenâ
circinat.

Verùm enim verò, cum Legati etiam Oratoris officium obeant, *Legati.*
non erit incaſſum de ijs quoque aliquid diſſerere. Et Legati quidem *Sigonius.*
nomen, apud Romanos illos priſcos, Sigonio teſte lib. 2. de Antiquo *Varro.*
Iure ciuiũ Romanorũ, variè ſumebatur. Horũ porrò geneſis à M. Var
rone libro de linguâ Latinâ explicatur. Nam Legatos aſſerit ſic appel *Legati ethymon.*
latos, quia publicè eligebantur, quorum operâ, & conſilio peregrè
Magiſtratus vteretur, quiuè Nuncij Senatus, ac populi extarent. Hos
autem Tullius contrà Vatinium, Nuncios pacis, belli Curatores, *Appianus.*
bellici Conſilij auctores, & muneris prouincialis Miniſtros vocauit.
Appianus verò Alexandrinus lib. 1. Belli Ciuilis, Legatos ait, Roma-
ni appellant, quos Prouinciarum rectoribus addunt, vt vitijs ſint ſub-
ſidio. At Cæſar lib. 3. Belli Ciuilis; Aliæ ſunt, inquit, Legati partes, *Cæſar.*
aliæ Imperatoris; alter omnia agere ad præſcriptum; alter liberè ad
ſummam rerum conſulere debet. Ex quibus varia apud eos fuiſſe Le
gatorum munia apparet, ſed noſtro iudicio fruſtrà; cum vnus dumta *Legati officium.*
xat ea omnia poterat adimplere. Horum erat auctoritas, vt vel in
caſtris iudicia agerent, & militum delicta, vt Marcus lib. 1. de Re mi-
litari aſſerit, corrigerent; vel in Legationibus apud exteros Reges *Marcus.*
pro bello, pace, aut fędere ineundo, vel pro alijs tractandis rebus mo
rarentur, prout, aut occaſio ferebat, aut neceſſitas poſtulabat. Quæ
veterum Romanorum laudabilis conſuetudo ad hoc vſque tempus
ab omnibus Principibus obſeruatur, qui in huiuſmodi apud exteros
Toparchas tractandis, & conficiendis negotijs viros probatæ vitæ, *Mos noſtratum.*
eruditionis, prudentiæ, fidelitatis, & grauitatis mittere conſueuêre.
Decet enim, vt qui Principis perſonam ſuſtinet, ac repræſentat, om- *Legatorum*
nium virtutum radios ex ſe tranſmittat. Atque ideò omni fidelitate *munus.*
in partibus ſui Principis tuendis, & promouendis, vti eum oportet;
prudentiâ in rebus, & agendis, & conſultandis; ſollicitudine in ne- *Legatus*
gociorum aſſiduâ tractatione; vigilantiâ in ſubtili Cõſiliorum inue- *quid ſit.*
ſtigatione, vt hoc modo dici poſſit hic Orator, alterius Principis Ex-
plorator;

plorator; circumſpectione in negotij difficultatibus, aut obuiandis, aut opportunitatibus arripiendis; dexteritate demum in ſibi Reges extraneos, eorumq. Aulas beneuolas reddendo inſeruire Legatus tenetur ſuo Principi, vt ſic viâ hac apertâ in plurimarum rerum cognitionem deuenire poſſit, & non è contra, vel ocio torpeſcere, vel crapulâ langueſcere, vel amore, aut muneribus corruptus ſordeſcere ſe patiatur, vel laboribus fractus, negligens, ac tardus meritò iudicetur.

Apoſtrophe. Sed quid nos ipſi poſſumus, niſi tu Deus conatibus noſtris aſpiraueris, niſi tu illos rationis, ac gratiæ permixto freno, in medio detinueris, niſi tu illos denique ſemper rexeris, & comitatus fueris? Mane ergo Domine, & permane nobiſcum, vt te rectore, te duce, poſt functas in hac vitâ, & propalatas tuæ gloriæ, tuæ benignitatis in nos, & promiſſi, apud Gentium Vniuerſitatem Legationes, ad contemplandam tuæ Maieſtatis ſpeciem aduolemus.

MEMBRVM QVINTVM.

De Aulicitate.

QVIA veri, probiq; Palatini ſuis ſcientiarum, virtutumq; ornamentis Principum Aulas illuſtrare ſolent, ſi de ijſdem quoque paucula diſſeremus, non erit hæc tractatio ab inſtituto noſtro aliena. Ac principiò, Aulicus eſſe debet nobiliſſimus, & plurimas ſuorum Auorum fumoſas imagines, & Gentilitia Nobilitatis ſtemmata oſtendere. Turpè enim planè eſt, vt humili loco natus cum Principe verſetur, & illi coram inſeruiat. Atque hinc l. nobilitas, iuxtà Landulphum in 2. Clem. dicitur illa eſſe dignitas è ſanguinis ſplendore proueniens ab auis demiſſo, & continuâ ſucceſſione manante in liberos legitimos. Boëtius autem lib. 3. de Conſolatione aſſerit eſſe laudem quamdam prædeceſſorum ob egregia facta. At Bartholus in Codice affirmat eſſe qualitatem quamdam honoris honeſti, quam Princeps, aut lex tribuere ſolet. Iodocus verò Clitoueus in tractatu de Nobilitate, affirmat illam non eſſe aliud, quâm excellentiam, dignitatemq; ſtirpis. Felinus porrò ſuprà Codicem ternas Nobilitatis differentias ſtatuit, vnam Sanguinis; alteram Virtutis; tertiam Virtutis, & Sanguinis ſimul; quæ certè noſtro iudicio omnibus numeris abſoluta exiſtit. Itaque hanc in ſuis Aulicis requirat Princeps, cuius vnum dumtaxat membrum, Stoici, & Ariſtoteles varijs in locis proſequuti ſunt. Nam lib. 1. Ethicæ, cap. 4. Nihil, inquit, aliud, quàm Virtus, & materia determinat ſeruum, & liberum, Nobiles, & Ignobiles. Huic ſimile eſt, quod D. Chryſoſtomus ſcriptum reliquit. Ille clarus, ait, ille ſublimis, ille nobilis, ille tunc integram ſuam nobilitatem putat, ſi dedignatur ſeruire vitijs, & ab eis ſuperari. Quâ de cauſâ Baldus in l. 2. C. de commer. & merc. dixit quemcumque virtute præditum, eſſe Nobilem. Ex quo extat illud, quòd vera Nobilitas ſit, clarum eſſe virtutibus. Idem ſenſit Hoſtienſis in ſuâ Summâ, vbi aſſeuerat non

Aulicus nobilis.

Landulphus. *Nobilitas quid ſit.*

Boetius. *Bartholus.*

Clitoueus.

Felinus. *Vera nobilitas.*

Chryſoſt.

Baldus.

Hoſtienſis.

Penna. genus nobilitare homines, ſed virtutes. Vndè Lucas Penna ſic eam definiuit. Nobilitas nil aliud eſt, quàm habitus, operatioq. virtutis in homine. *Mores gentium.* Hinc apud Romanos erant tot coronæ egregijs facinoribus deſtinatæ, & tot dona, ac ſtatuæ conceſſæ. Hinc apud Carthaginenſes tot donabantur annulis, quot prœlijs interfuiſſent. Hinc apud Iberos tot circà demortui ſepulchrum obeliſci erigebantur, quot ille ex hoſtibus interemiſſet. Hinc apud Scythas in ſollemni Sympoſio ijs tantum circumlatam pateram accipere licitum erat, qui hoſtem occidiſſent. Hinc apud Macedonas Lex erat, vt qui nullum hoſtem mactaſſet, capiſtro in ignobilitatis opprobrium cingeretur. Et Germanis vxorem ducere non licebat, niſi prius hoſtis occiſi caput Regi detuliſſent. Quæ, cum ita ſint, negare non poſſumus *Duplex Nobilitas.* Nobilem quoque illum eſſe, qui virtutum radijs ſplendeſcit: Nobiliſſimum verò, qui Sanguinis, & Virtutis gloriâ ſimul illuſtratur. Prudenter Baptiſta Mantuanus. *Mantuan.* Magnum eſt, ait, virtutis adiumentum claris ortum eſſe parentibus. *Tullius.* Et Tullius in Officijs. Optima eſt, inquit, hereditas à patribus tradita liberis, omniq; patrimonio præſtantior, gloria virtutis rerum geſtarum. *Plato.* Quod idem Plato affirmauit. Gloria parentum, ait, natis eſt præclarus, magnificusq; theſaurus. Quamobrem, vt Aulicus noſter perfectus exiſtat, Stemmatis, & Virtutis nobilitate debet illuſtrari; *Conſilium.* cum hæc ſit illius propria, illa à parentibus quaſi mutuò accepta. Fugiat idcircò Aulicus Ciceronis Scōma in Salluſtium. Ego, fatur ille, meis maioribus virtute meâ pręluxi, tu tuis probro es, & ignominiâ.

Aulici qualitates. Verùm, Aulicus vltrà nobilitatis natalitiæ clara inſignia, ſe omnibus humanum, affabilem, & ſerenâ fronte decoratum debet oſtendere, & formoſâ ſtaturâ, ac corporis quadam gratiâ præditum, vt omnes ad ſe amandum, & expetēdum tacitè alliciat, & inflammet. *Statura.* Staturā verò eius nollemus, vt ad extrema, quæ vitioſa, & deformia ſunt, declinaret, vel aſcenderet. Quòd ſi in altero peccandum eſſet, mallemus, vt in corporis paruitate, quàm magnitudine laboraret. Siquidem prægrandes omnibus ferè palatij muneribus exiſtunt inhabiles. Ac, cùm Aulicum robuſtum, agilem, & in omni armorum genere exercitatiſſimum eſſe oporteat, ſi ſtaturâ mediocri formatus erit, excellens euadet. *Armorum tractatio.* Debet itaque ille omnis generis arma tam equeſtria, quàm pedeſtria non modò cognoſcere, ſed etiam apprimè ſcire tractare, vt, & in bello pro ſuo Principe, & in priuatis diſcordijs pro ſe ipſo vtiliter ijs vti poſſit. Pari ratione, *Equitatio.* vt cum arte calleat equitare, equum in gyrum vertere, varioſq; ſaltus menſuratim efformare Aulico conuenit. Huic accedit decere eum cum optimè omnis generis frena, tum equos quoque ipſos, eorumq; craſim cognoſcere. Quorum hi meliores videntur,

qui paruo capite, & auribus, fronte latâ, iubâ crebrâ, atque ſpiſſâ, oculis inflammatis, naribus oblongis, collo incuruato, pectore lato, ventre oblongo, & gracili, pedibus, tibijſq; rectis, & vngulis rotundis, altis, atque duris ſunt præditi. *Equorum efformatio.* Quòd ſi Aulico colorum quoque qualitatis cognitio accedet, ex quâ pilorum varietas, & illorum naturæ cognoſcendæ index enaſcitur, maiori virtutis honore decorabitur. *Equorum complexio.* Equidem, Equi, qui terreo humore abundant Melancholici, graues, vileſq; exiſtunt, illorumq; color erit fuligini, ceruo, aut Sorici perſimilis; qui aqueo diffluunt, ſunt tardi, atq; molles, & colore albo colorati. Si iſtis verò plus aëris accedet, cæſij coloris exiſtent, ſanguinei, & agiles; ſi plus ignis, erunt Cholerici, & Saltatores, & Carboni accenſo, colore perſimiles videbuntur. *Equi boni ſigna.* Omnes autem pilorum extremitates, ſiuè aurium ſiuè iubarum, atque pedum illæ ſint, ſi denſæ, & nigræ fuerint, equum vigoroſum denotabunt. Optimum quoque optimi equi ſignum eſt, habere aut frontem ſtellâ inſignitam, aut pedes notis candidis deſignatos. *Diodorus. Auctor artis equitādi.* Diodorus porrò lib. 6. equitandi artem Neptuno tribuit, voluitq; Peletronios Lapithas frena inueniſſe, & orbem, gyrumq; equos facere docuiſſe, primoſq; fuiſſe, qui in bello equis catafractis vterentur. *Haſtiludia.* Palatinus igitur Eques factus, in omni Haſtiludiorum genere excellentiſſimus euadat, eaq; ità tractet, vt geſtus minimè affectatos, gratia non ingrata comitetur.

Quoniam verò hoc ludicrum certamen interdùm nimis ſerium eſt, Aulicum ad iucundiora etiam belli ſimulachra ſeſe conuertere non pigebit. *Aucupij auctor.* Inter quæ Aucupium nobis occurrit, cuius auctorem volunt Vlyſſem fuiſſe poſt Ilij excidium, quod tamen non ſolùm auibus edoctis, ſed etiam viſco, retibus, alijſq; auicipulis peragitur. *Piſcatio.* Piſcatio quoque iucundiſſima eſt, eaq; apud Romanos in tantâ celebritate habita, vt crederent magnam felicitatis partem in eâ verſari. Atque hinc narrat Suetonius Neronem deaurato rete, purpurâ, & cocco nexis funiculis ſolitum fuiſſe piſcari. Dicitur etiam Octauianus Auguſtus ſæpè hamo piſces extraxiſſe. Et, cùm illorum plurimi piſcinas varij generis piſcibus refertas inſtruxiſſent, factum eſt, vt illorum agnomina ab ipſis piſcibus traherent, vt Murenæ, Licinij, Horatij, Dentati, & reliqui, quorum aliquot Cicero etiam piſcatores nominauit. Irretitur autem iſte aqueus grex retibus, hamo, iaculis, naſſâ, raſtro, & piſcario toxico. *Venatio.* Huic perſimilis videtur Venatio, quæ ſubtili indagine, laqueis, pedicis, & canibus adhibitis feris nos potiri facit. Romulus certè Ceruorum venatione, & Meleager Aprorum delectabantur. *Pollux.* Iulius Pollux lib. 5. Onomaſticon ſuadet

Philo. Tullius. Virgilius.

Conrado Imperatori, vt ſe venationi tamquàm rei heroicæ, corpori vtili, animo iucundæ, & ad audaciam, militiamq; comparandam accommodatæ dedat. Idem ſenſit Philo in libro de Moyſis vitâ, & Tullius lib. 2. de Naturâ Deorum, qui venationem eſſe quamdam belli diſciplinam affirmârunt. Porrò veteres Romani vrbem peroſi, tamquàm ex vinculis liberati, rus ſe conferebant, & hiſcè omnibus delectabantur. Vndè Virgilius lib. 1. Georgicorum cecinit.

Nunc captare feras laqueo, nunc fallere uiſco,
Atque etiam magnos canibus circumdare ſaltus,
Inſidias auibus moliri, incendere vepres.

Agricultura. Cicero. Plinius. Auctores arcus, & Baliſtæ. Auctor fundæ. Statius.

Quòd ſi Aulicus quoque Viridarij amœnitate delectabitur, non erit ab ipſius inſtituto alienum. Xenophon certè apud Ciceronem libro de Senectute, nihil ſibi tàm regale videri aſſerebat, quàm ſtudium agri colendi. Vndè Cyrus Perſarum Rex ingenio clarus, & maximi gloriâ imperij opulentus, agrum ipſe ſibi fecit, arboreſq; ſuâ manu inſeuit, & in ordinem, aciemq; diſpoſuit. Neque verò tranſeundum eſt Aulicum callere etiam debere ad ſcopum ſiuè Baliſtâ, ſiuè Bombardâ, ſiuè Sagittâ collimare ad animi recreationem, & Principi, & ſibi excitandam. Plinius profectò lib. 7. capite 56. aſſerit Scyten Iouis filium, vel Perſen Perſei liberum, Arcum inueniſſe, & Baliſtam Phœnices excogitaſſe. In Arcus iaculatione refert Sidonius peritiſſimos Erithreos Aſiæ populos fuiſſe. Crinitus Scotos laudat, & Paulus Diaconus Gothos celebrat. Angelus Politianus verò Alconem extollit, qui Sagittâ Draconem interfecit ore filium ſuum ferentem, abſque filij læſione Saxo Grammaticus Enarum illuſtrat, qui Sagittâ quæque obuia perfodebat, & Curtius, Catenem militem, qui aues præteruolantes certo ictu tranſfigebat. Si verò Aulicus etiam fundâ iacere didicerit, non poterit non vſui ſæpiùs illi eſſe. Hæc porrò in inſulâ Baleari inuenta fuit, Vndè Statius lib. 1. cecinit.

Roboraq; in grauidas fundæ Balearis habenas.

Iſidorus.

Ac, vt illum nil prætereat, ad numerum ſaltare diſcat, cùm hoc nimis ſæpè in Aulis frequentetur; at hoc ità exerceat cùm arte, vt ſine arte ſaltare videatur. Porrò Choreas, iuxtà Iſidorum lib. 18.

Chorearum auctor. Homerus. Chorearum antiquitas. Euſebius. Homeri vetuſtas. Pererius. Homeri, & Salomonis ætas. Saltus in quo cõſiſtat. Salij. Plato. Athenæus. Chori auctor.

Etymologiarum, Arcades Salius inuenit, qui in Italiam ab Aeneâ tranſuectus fuit. Narrat certè Homerus Odyſſeâ 4. in nuptijs cuiuſdam ſocij Menelai, antiquiſſimis illis temporibus, Saltationes, Cantus, Muſicorumq; inſtrumentorum ſonos adhibitos. Quæ res, quàm ſit vetuſta, ex eo licebit argumentari, quòd Homerus, teſte Euſebio in Chronicis ſecundùm Apollodorum Grammaticum, & Euphorbium centum viginti quattuor annis antè Romam conditam, & ſecundùm Cornelium Nepotem centum annis antè primam Olympiadem floruit. Doctiſſimus Pererius verò libro 11. in Danielem, quæſt. 2. probat Homerum annis centum poſt Troianum bellum ex humanis exceſſiſſe, & circà Salomonis tempora vixiſſe. Saltus verò in geſtibus ordinatis, & paſſibus ad numerum, & figuram compoſitis, iuxtà inſtrumentorum ſonum, tonumq;, & nationis conſuetudinem conſiſtit. Saltus certè apud Romanos in honore habitus eſt; cum ij Salios Sacerdotes habuerint, qui in Martis venerationem ſaltitabant. Et Lacedæmonij à Caſtore, & Polluce choreas ducere, didicerunt. Socrates etiam, habitus ab Apollinis oraculo hominum ſapientiſſimus, non fuit rubore perfuſus ſaltus ſenex diſcere, eoſq; inter liberales artes collocare. Plato quoque lib. 2. de Legibus, Saltum Deorum munus vocitat, eumq; ineruditum appellat, qui illius eſt inſcius. Chamaleon verò Græcus aſſerit Ariſtophanem Choreas, honoratiſſimum ſpectaculum nominaſſe. Et Athenæus lib. 4. Cenæ ſapientum, affirmat Antiochum Regem ſaltare ſolitum fuiſſe, & narrat Polypercontem quamuis ſenem, & nulli militari ſcientiâ, & dignitate ſecundum: poſt cenam tamen ſaltare conſueuiſſe. Verùm, Chameleon refert Aeſchylum Choros, variaſq; ſaltuum figuras ordinaſſe. Vndè Ariſtophanes eum in quadam Tragœdiâ loquentem introducit.

Choris figuras ipſe feci.

Conſilium. Curſus.

At Aulicus ità ſe probis moribus præditum, caſtum, pudicum, & in omnibus prudentem, & à vitijs quibuſcumque abhorrentem verè oſtendere debet, vt nullam prorſus vel leuem ſuſpicionem quis de ipſo concipere meritò poſſit.

Choreis verò affinis eſt inter Gymnicos luſus, & Olympicos, Curſus, in quo, cùm illuſtris eſſet Camilla Regina, ſic eam Virgilius lib. 7. Aeneidos laudauit.

Illa, vel intactæ ſegetis per ſumma volaret
Gramina, nec teneras Curſu læſiſſet ariſtas.

Grammaticus. Cœlius. Curtius.

Curſus enim tùm vtilis, tùm neceſſarius interdùm eſt, in quo excellens Haraldus apud Saxonem Grammaticum extitit, qui ex æquo cùm equis currebat, eiſq; anteibat. Cœlius lib. 5. narrat Ipiclum Philacis filium ſuprà tritici ſpicas ſinè ipſarum depreſſione, & Damaratum ſuprà maris vndas cucurriſſe. Et Curtius lib. 7. prodidit Philippum Liſimachi fratrem, poſt Regem ducentis ſtadijs thoracatum curſitaſſe. Sed, cùm Aulicus hæc non ſit ſemper facturus, nec expediat, vt in eodem exercitio ſemper verſetur; ideò interdùm ad pacatiores luſus ſe transferat, qui ex Anacharſis Scythæ ſententiâ adinuenti ſunt, vt animus, corpuſq; poſt curas, & labores recreetur.

Luſus finis. Aleæ inuentor. Aleæ natura. Ouidius.

Ludos autem intelligimus eos, qui nullâ lege ſunt vetiti, & ab honeſtorum conſortio excluſi. Nam Alea præcipuè prohibita eſt, quam Theut Dæmon apud Platonem commentus eſt. Ac ea eſt aleæ conditio, vt vbi ſemel illius prurigo, & ſcabies animum alicuius occupauit, ægrè excuti queat. Prudenter Ouidius.

Sperne lucrum, vexat mentes inſana cupido,
Et reuocat trepidas Alea ſæpè manus.

Vida Epiſcopus. Scaccheidæ auctores. Damhuderius. Pilarum luſus. Pilarum inuentores. Homerus.

Admiſſi porrò luſus ſunt plurimi, inter quos inſigniores ſunt luſus globulorum ſuper abacum, & Scaccheidæ à Hieronymo Vidâ Epiſcopo carmine heroico celebratus, & dignus certè Principe quouis viro. Hunc tradùnt Palamedem tempore belli Troiani, vel Aegyptios iuxtà Iodocum Damhuderium inueniſſe. Exerceat ergò ſe iſtis Aulicus, & interdùm quoque Pilâ paruâ, vel Ventoſâ, quas volunt Herodotus Lydios, Hippaſus Lacedæmonios, & Plinius Pythoùm excogitaſſe, de quibus hæc Homerus in Odyſſeâ cecinit.

Illa pila dextra miſſurus ad aſtra reflectit.
Terga retrò, rurſuſq; ad magnum prominus ictum
Conſurgens, terram procumbit prorſus ad imam.

Athenæus.

Conſpicui in hoc luſu extitêre apud Athenæum libr. 1. Gymnoſophiſtarum Demetiles Theognidis Chij frater, Cherofanes,

Cteſilius Chalcidenſis Philoſophus, & Antiochi Regis Aulici. Denique Aulicus ea omnia honeſtè honeſta tractare, & peragere debet, quæ alij ipſius comites exercent, ni velit in ceterorum inuidiam, ac odium incurrere. Suadet hîc verò, & perſuadet honeſtas denuò inculcare Aulico, vt non niſi laudabilia, & honore digna amplectatur, & reliqua omnia honeſtati aduerſantia, tamquàm humani generis peſtes, morteſq; præſentiſſimas euitet.

Conſilium. Conſilium.

Muſica.

Vt variet autem Palatinus ſuas actiones, eaſq; iucundiores reddat, Muſicam, quæ vel voce, vel ſono, maximè Teſtudinis auditur, perdiſcat. Legimus enim ſenem illum Chironem, Achillem puellum muſicam docuiſſe, & manus illas, quæ tantùm Troiani cruoris fuſuræ erant, in Cytharâ pulſandâ occupari voluiſſe. Ac, vt Aulicum nullæ liberales artes effugiant, Picturæ ſtudeat quoque arti nobiliſſimæ, & tali, vt Græci, nemini præterquàm nobili eâ imbui permiſerint. Nollemus autem Aulicum noſtrum eâ ratione vti picturâ, vt ſeipſum picturet. Audiat is, quæ Aelianus libro vltimo Variæ hiſtoriæ prodidit. Senex quidam Cæus Lacedæmonem profectus eſt, & cùm vanus admodùm, & ſuperbus eſſet, propter ſenectutem erubeſcebat, & idcircò conabatur canos tincturâ occultare. Progreſſus itaque ad Lacedæmonios, tali oſtenſo capite, expoſuit ea, quorum cauſâ venerat. Tunc Archidamus Lacedæmoniorum Rex, quidnam veri, inquit, dicturus eſt hic, qui non ſolùm in animo, ſed in capite etiam mendacium circumfert? Vndè ſapienter dixit Ariſtoteles libr. 4. Ethicorum, capit. 7. mendacium per ſe improbum eſſe, & vituperabile: verum verò probum, & laudabile. Non enim decet quoquo modo Aulicum ſibi genas, aut capillos coloribus tingere. Verùm, ſi picturæ etiam Statuariam Aulicus adiunxerit, quæ Simia quædam naturæ dici poteſt, exiſtet maiori dignus honore.

Pictura. Aelianus. Salsè. Ariſtoteles. Statuaria naturæ Simia.

Ac, vt Aulicus perfectus omninò ſit, litteris operam quoque nauet, quæ maxima eſſe ſolent nobilitatis, & animi ornamenta. Vndè non malè à Græcis factum, & fictum eſt, ſinè Palladio vrbem minimè duraturam. Profectò Adrianus VI. Pontifex aſſerit D. Carolum V. Cæſarem Cæſaris commentarios lectione quotidianâ triuiſſe; in quo tanta imitatio illuxit, vt Solymanus diceret Iulij Cæſaris animam vnà cùm virtute, & fortunâ in Carolum migraſſe. Certè ambiguum eſt, an Iulius Cæſar armis, vel litteris excellentior fuerit. Omnes autem, qui militari gloriâ claruerunt, litteris quoque decoratos fuiſſe legimus. Alexander enim Magnus Ariſtoteli operã dedit, ſemperq; ſub ceruicali Homerum habuit, & Scipio Africanus Xeno-

Scientia. Palladium. Adrian. VI. Solymani dictum.

phontis libros continuò tenuit. Equidē Sago indutus, in bello dumtaxat prodeſt; at togâ armatus, ſuo prudenti conſilio, & pacis, & belli tempore vſui ſemper eſſe poteſt. *Scientia armis potior.* Ex quo fit, vt ſcientiarum peritia longè armis antecellat. Doctus ergò Palatinus datâ occaſione palàm ſuam oſtendet ſapientiam, quæ noſtro quoque iudicio in eo conſiſtet, *Veſtium qualitas.* vt ille veſtes verſicolores amandet, & grauibus, nigriſq;, aut ſubobſcuris vtatur. *Laruæ.* In Haſtiludijs verò, atque Laruis, ſuademus illi, vt variorum colorum veſtibus vagis, ſplendidis, pompoſiſq; induatur. Et, vt hoc decet; ſic illud maximè dedecet dehoneſtis verbis, gulæ vitijs, moribuſq; minùs politis veſtiri. *Conſilium.* Et quamuis facetijs vti, & ſalibus aliquando Aulicum oporteat: ab obſcœnis tamen, & iniurioſis abſtinere debet, & pari modo tempus, locum, perſonaſq; reſpicere, nè in alterius offenſionem incurrat, neuè indebito tempore ridendo, imprudens, leuiſq; à prudentioribus iudicetur. *Conſilium.* Quoniam verò ſæpiùs accidere ſolet, vt odio, vel inuidiâ alter in alterum aut exardeſcat, aut palleat, conſultiſſimum eſt, vt ipſi inter ſeſe indiſſolubili amoris vinculo connectantur, & ab illis omnes fuci, & aſſentationis laruæ procul abſcedant. *Seneca.* Meritò Seneca exclamat in Hippolyto.

O vita fallax, abditos ſenſus geris,
Animiſq; pulchram turbidis faciem induis:
Pudor impudentem celat, audacem quies,
Pietas nefandum, vera fallaces probant,
Stimulantq; molles dura.

Quòd ſi Aulicus hiſcè virtutibus, Liberalitatem tàm ergà alios, quâm ſuos agglutinauerit, ab omnibus foris amabitur, & domi fideliter auſcultabitur. *Plautus.* Audiat is, quid Strophilus ſeruus apud Plautum in Aululariâ occinendo fateatur.

Iniquè domini ſeruis vtuntur ſuis,
Et ſerui iniquè dominis nunc parent ſuis;
Sic fit neutrobi, quod fieret iuſtum foret.
Pænum, popinas, cellas promptuarias
Occludunt mille clauibus parci ſenes,
Quæ vix legitimis concedi natis volunt:
Serui furaces, verſipelles, callidi
Occluſa ſibi mille clauibus reſerant,
Furtimq; rapiunt, conſumunt, liguriunt,
Centana numquàm furta dicturi cruce:

Sic ſeruitutem vlciſcuntur ſerui mali
Riſu, iociſq;: ſic ergò concludo, quòd
Seruos fideles Liberalitas facit.

Ceterùm, quia de Palatinis nobis ſatis dixiſſe videmur, reſtat, vt de Genycæo verba faciamus. *Sententiâ. Genycæum.* Etenim, ut illi; ſic Aulicæ mulieres nobili Stemmate inſignitas eſſe oportet, & ijs denique ferè omnia conuenire, quæ uiris quadrare diximus. *Conſilium.* Enimuerò affectationem fugiant ità, ut tamen in omnibus rebus, ſermonibus, iociſq; gratiam tamquam comitem aſſiduam detineant. Sint pompoſis, uariorumq; colorum ueſtibus exornatæ; habeant gemmas, torques, inaures, armillas, annulos, & reliqua Semiramidis nugamenta, quæ Pythagoras apud Crotoniates, ut refert Iuſtinus ex Trogo lib. 20. fecit, & *Iuſtinus.* effecit, ut feminæ, uelut luxuriæ quædam inſtrumenta deponerent, eaq; omnia in Iunonis ædem inferrent, aſſerens Matronarum uera ornamenta, Pudicitiam eſſe. *Sententia. Conſilium.* Nihilominùs tamen in Saltationibus, & muſicis inſtrumentis ſint illæ edoctæ; ſint affabiles, ut ſermonibus honeſtis, gratiſq;, tempori, loco, & perſonis accommodatis, quemcumque detinere poſſint; ſint mente, & corpore pudicæ, non in molli otio, non in luxu, non in lenocinijs, non in aſtu, non in impudentiâ, leuitate, inſolentiâ, procacitate, petulantiâ, & pertinaciâ enutritæ. Euitent mendacia, detractiones, intempeſtiua dicteria, contentiones, & odia. Abhorreant oculos, vultum, atque riſum illecebris compoſitum; nutus, geſtus laſciuiâ imbutos. Deteſtentur fucatos colores, & facies illas perſonatas; non tamen omninò calamiſtra, cincinnos, & Speculum deferant. Speculum enim inuentum eſt, teſte Senecâ in Quæſtionibus Naturalibus, libro I. *Seneca. Speculi vtilitas.* vt homo ſeipſum cognoſcat, vt formoſus uitet infamiam, ut deformis cogitet corporis uitia uirtutibus redimenda, ut iuuenis fluxum ætatis conſideret, & formæ, ac ideò ſibi uiaticum præparet ad Senectam uirtutibus refocillandam, ut ſenex, & rugoſa anus, relictis carnis illecebris, mortem imminentem reuoluat. Speculo itaque non abuti, ſed benè uti opus eſt, ut noſtra uitia corrigere poſſimus cùm Plauto in Epidico. *Plautus.*

Non oris cauſa modò homines æquum fuit
Sibi habere ſpeculum vbi os contemplarent ſuum:
Sed qui perſpicere poſſint cor ſapientiæ.
Igitur, vt perſpicere poſſint cordis copiam,
Vbi id inſpexiſſent, cogitarent poſteà
Vitam, vt vixiſſent olim in adoleſcentia.

Plato quoque ſalubri conſilio temulentos adhortatus eſt, vt ſeſe in Speculo identidem ſpectarent, confeſtim à tantâ fœditate receſſuros. Quod ipſum Socrates adoleſcentibus conſulere ſolitus erat, vt, ſi eſſent egregiâ corporis formâ, & facie liberali præditi, nè illam vitijs contaminarent; ſi deformi eſſent ſpecie, & ſtaturâ minùs decorâ, illam Ingenij cultu, morumq; honeſtate penſarent. Igitur Aulicæ Dominæ exiſtant probis, honeſtiſq; moribus, Ingenio, & prudentiâ præditæ, ſintq; animi dotibus, & corporis elegantiâ ſpectandæ, ſcitulæ, nitidæ, & venuſtæ, nè ſub formosâ cute deformia latitent monſtra, neuè Lucianus, illas Aegyptiacis delubris comparare denuò poſſit, quæ forinſecùs pulcherrima, & variorum colorum marmoribus ſtrata, nobiliſſimo emblemate exornata, & ſumptuoſis picturis conſpicua exiſtunt: intùs verò, ſi quis Deum requiſierit, aut Felem, aut Simiam, aut Hircum reperiet. Certè per ſe, ipſa forma deformis eſt, & fluxa, niſi à virtutibus formetur, & ſtabiliatur. Vndè ſapienter Nemeſianus eclogâ 4. cecinit. *Nemeſianus.*

Non hoc ſemper eris, perdunt, & gramina flores,
Perdit ſpina roſas, nec ſemper Lilia candunt,
Nec longum tenet vua comas, nec populus vmbras:
Donum forma breue eſt, nec ſe tibi commodat omnis. *Sententia.*

Quamobrem Aulica puella in ſuis amoribus, ac delicijs non corporis formam, non fortunæ dotem, ſed animi habeat, audiatq; quod Horatius lib. 3. cantauit.

Dos eſt magna parentum
Virtus, & metuens alterius viri,
Certo fœdere caſtitas,
Et peccare nefas, aut pretium mori.

At heù, nos modò quò deuenimus, quò nos auaritiæ illecebra deducit, vt iam magis opulentam dotem, quam illuſtrem puellarum famam, & cupiamus, & æſtimemus? Oppidò Plautus in Perſâ. *Plautus.*

Tace ſtulta, non tu nunc hominum mores vides.
Quoiuſmodi? Hic cùm mala fama facilè nubitur,
Dum Dos ſit, nullum vitium vitio vortitur.

Verùm, non ſolum Dos quoſdam pellexit, ſed etiam, aut forma, aut verba doloſis illecebris plena, & mirabili arte conficta multos procos ità faſcinauit, vt quodammodò ſui obliti, feminas ab honeſtâ famâ

famâ quoque ſæpius alienas duxerint. Succubuit profectò harum inſidijs fortiſſimus Sampſon, Dauid ſanctiſſimus deuictus cecidit, Salomon ſapientiſſimus illarum formâ, & blanditijs captus, iugo collũ admouit. Tacebimus nè Herculem animi, & corporis robore inſuperabilem, à muliere tamen ſuperatum? Senecam in Hypolito audiamus.

Natus Alcmena poſuit ſagittas,
Et minax vaſti ſpolium Leonis,
Paſſus aptari digitis ſmaragdos,
Et dari legem rudibus capillis:
Crura diſtincto relegauit auro,
Luteo plantas cohibente ſocco,
Et manu clauam modo qua gerebat,
Fila deduxit properante fuſo.

Quare tu Deus, qui feminarum vafriciem noſti, cui hominum imbecillis animi fragilitas nota eſt, qui ſenſus turbidos fluctus comprimis, rationem ſuam tueri ſtationem imperas, concede clemens vtrique Aulicorum ſexui, vt, & ſuis Principibus, & tibi probè famulentur, & tandem terreſtri Aulâ, & corporis ergaſtulo relictis, ad cæleſtem, cætu Angelorum comitante, extollantur. *Apoſtrophe.*

MEMBRVM SEXTVM.

De Arithmetica Theorica.

Arithmeticæ neceſſitas Boet. Themiſt. Cuſa. Patrit.

ARITHMETICAE Speculatiuę tanta eſt neceſſitas,& præſtantia,vt Boëtius, & Themiſtius Arithmetices 1. aſſeruerint neminē in amplisſimis Philoſophiæ diſciplinis omnibus numeris abſolutum,& perfectum abſque hac euadere poſſe; quod, & Nicolaus de Cusâ Cardinalis in primo, quē de Doctâ Ignorantiâ ſcripſit libro, fidem facere videtur. Et Franciſcus Patritius lib.2.Inſt.Reip. omnibus tum liberalibus,tum etiam ſeruilibus artibus apprimè neceſſariam eſſe, contendit. Et verò, ex eo etiā eius & neceſſitas, & maieſtas colligitur, quod hæc nullius alterius adminiculo indigeat, ab hac vnâ autem ceterarum omniū ſcientiarum Mathematicarū cohors dependeat, & inter illas principem locum obtineat. Cui Iodocus Clitoueus in Epiſt. Introd. Arithmetices Iacobi Fabri videtur meritò ſententiæ adſtipulari; cum anteà,& Plato in Epimenide huic omnium artium liberaliū, & ſcientiarum Speculatiuarum principem conſeſſum tribuerit, ac ità,vt Neocli reſponderit ſciſcitanti, hominem ideò eſſe animalium ſapientisſimum, quia numerare calleret,& poſſet.Et Auenzoar Babylonius eum ritè omnia noſſe dixit, qui probè ſciret numerare. Ioannes quoque Grammaticus Phyſ.1. aſſeruit hanc reliquas Matheſeos ſcientias inſtar anteſignanæ alicuius antecellere.Et hinc Pythagoras huius ſcientiæ adiumento, quaſi alis quibuſdam ſubleuatus ad cæleſtium rerum cognitionem aduolauit.

Arithmetica independens. Clitoueus. Plato. Cur hō ſapiens. Auenzoar. Grammat.

Arithmeticæ inuentores. Purbach. Iſidor.

Arithmeticam porrò Arabes inueniſſe, Georgius Purbachius in ſuo Algorithmo,teſtatur.Iſidor. autem lib. 3. Etym. affirmat Pythagoram inuentorem in Græciâ extitiſſe, hancq. à Nicomacho fuiſſe amplificatam,donec Apuleius, & Boëtius in Italiâ de eâ ſcripſerint. Sed Cælius Rhodig.lib.10.ca.34.Antiquarum Lectionum, Arithmeticæ inuentionem tribuit Sidonijs.Nos verò Adamum opinamur primum fuiſſe mortalium qui numerare inciperet. Verum Arithmetica,

Arithmeticæ definitio.

ca,iuxtâ Ammonium,& Porphyrium,eſt diſiunctæ per ſe quantitatis cògnitio; iuxtà Ioannem Grammaticum, Poſter.1.cap.7. eſt de cōſonantibus rationibus diſputatio; iuxtà alios, eſt Numerorum per ſe exiſtentium ſpeculatio; ex quibus quodnam ſit eius Obiectum clarè apparet.

Ammon. Porphyr. Grammat.

Numerus quid ſit. Vnitas.

At Numerus,eſt vnitatum collectio, vel quātitatis aceruus ex vnitatibus profuſus. Et vnitas illa eſt, quâ vnaquæque res dicitur vna, quæ haud eſt numerus, ſed numeri exordium, ſicut lineæ Punctum. Numerus porrò in geminas partes diuiditur,in Parem, videlicet numerum, & Imparem.Et numerus Par, eſt is,qui in duo æqualia, nullâ mediâ vnitate,diuiſibilis eſt; atque hic in ternas ſpecies partitur. Nam,vel eſt numerus Pariter Par, qui in duo paria diuidi, & rurſus horum quodlibet in alia duo paria poteſt ſecari, vſque dum diuiſio partium ad indiuiſibilem naturaliter perueniat vnitatem. Dicitur autem hic numerus Pariter Par; quia eius partes,& nomine, & quantitate pares exiſtunt. Vel etiam eſt numerus Pariter Impar, qui in partes æquales diuiditur,& rurſum hæ partes,cùm ſint numeri imparis, non partiuntur. Is verò hoc nomen ſortitur; quia à ſuis partibus,quę cum nomine ſint pares: quantitate tamen ſunt impares; aut,ſi nomine ſunt impares,quantitate pares euadunt: Vel demum eſt numerus Impariter Par,qui,cum in æquales partes partitur, hæ partes denuò in alias diuiduntur; ſed in iſtâ partium ſectione non vſque ad vnitatem æqua diuiſio proficiſcitur; cū non in omnibus ſuis partibus par inueniatur. Atque iterum numerus Par, in Superfluum ſecatur, cuius partium ſumma ſummam totius exuperat; in Diminutum, cuius partium ſumma ſummam totius haud pertingit; in Perfectum denique,cuius partium ſumma, ſummam totius nec maiori, nec minori gyro excedit.Sed Impar numerus eſt,qui in duo æqualia nequit diuidi,quin vnitas interueniat. Huius ſpecies eſt numerus Primus, & Incompoſitus; Secundus,& Compoſitus; Per ſe Secundus,& Compoſitus ad alium comparatus Primus,& Incompoſitus. Et numerus quidem Primus,& Incompoſitus eſt, qui nullam aliam habet partem, q̃ cam ipſam,quæ à totius quantitate ſumit denominationem, & hæc pars ſemper eſt totius vnitas; quâ de causâ Primus, & Incompoſitus appellatur;quia à nullo numero priori componitur, & menſuratur. Numerus verò numerum componere, aut metiri dicitur, à quo ipſe multoties præcisè ſumpto,nullo deficiente, aut ſuperfluo, totus conſtituitur.Atque ità numeri, quorum præter vnitatem, nulla pars eſt, metiens Contrà ſe primi vocantur: ex oppoſito numeri Communicantes ſunt,quorum alia ab vnitate pars ambos menſurat. Numerus autem Secundus,& Compoſitus eſt,qui præter vnitatem, in ſe alium numerum cohibet,à quo compoſitus eſt,& nominatur Secūdus;quia habet

Par. Pariter par. Pariter impar. Impariter par. Superfluus Diminutus. Perfectus. Impar. Imparis ſpecies. Numerus metiens. Numerus cōmunicās.

habet numerum priorem à quo coniungitur, & compoſitus quidem eſt; quoniam in ipſum à quo coniunctus eſt, reſoluitur. At numerus per ſe Secundus, & Compoſitus, & ad alium comparatus, Primus, & Incompoſitus quis ſit, ex dictis facilè cuique conſiderāti, patebit.

Numerus multiplex.

Numerus Multiplex eſt, qui ad alium comparatus, ipſum plus, quam ſemel coërcet, qui ſi bis contineat, Duplus eſt, ſi ter, Triplus, & ſic de reliquis.

Numerus ſuperparticularis.

Porrò numerus Superparticularis eſt, qui ad alium relatus, ipſum quidem totum, & alteram inſuper eius partem continet, quæ ſi medietas fuerit, Seſquialter; ſi tertia, Seſquitertius appellatur.

Numerus ſuperpartiēs

Numerus verò Superpartiens eſt, qui ad alium comparatus, ipſum totū, & inſuper non vnam ſolam, ſed plures eius partes cōplectitur. Quod ſi numerus alium, & binas eius partes cohibeat, Superbipartiens; ſi ternas eius partes vltra totum in ſe habeat, Supertripartiens vocatur, & ſic ſucceſſiuè.

Multiplex ſuperparticularis.

Numerus autē Multiplex Superparticularis eſt, qui ad alium relatus, eumdem plus quam ſemêl, & inſuper alteram aliquā eius partem poſſidet; quare geminum hoc adeptus eſt vocabulum. Eo enim ipſo, quod maior minorem pluſquam ſemel contineat, Multiplex; quod verò rurſum aliquam minoris partem complectatur, Particularis dicitur. Si igitur maior minorem bis, & eius medietatē obtineat, Duplexſeſquialter; ſi tertiam eius partem dumtaxat comprehendat, Duplex ſeſquitertius, aut ſi maior minorē ter, & inſuper eius medietatem habeat, Triplexſeſquialter nominatur, & ſic deinceps.

Multiplex ſuperpartiēs

At numerus Multiplex Superpartiens eſt, qui ad alium comparatus, ipſum quidem pluſquam ſemel, & inſuper non vnam ſolum, ſed binas, ternas, quaternas, pluresuè eius partes amplectitur; quâ de re, qđ maior minores, plureſq. eius partes cōtineat, ſēper aliud, atque aliud nomen ſortiatur. Et hinc dicitur Duplex ſuperbipartiens, ſi minorē bis, & duas eius partes in ſe contineat; vel Duplexſupertripartiens, ſi minorem bis, & tres eius partes comprehendat. Triplexſuperbipartiens verò nuncupatur, ſi minor ter, & inſuper duæ minoris partes in maiori contineantur, & ſic de alijs.

Minores īaquales.

Verū Minoris Inæqualitatis ſpecies, tot, & eędem ferè, quæ Maioris Inæqualitatis exiſtunt; cum ſola nomina propter præpoſitionem annexam, diſcrimen progenerant. Vndè illa Submultiplex, Subduple, Subtriple; Superparticularis, Subſeſquialter, Subſeſquitertius; Subſuperpartiens, Subſuperbipartiēs, Subſupertripartiens; Subduplus, Superbipartiens, & Subduplexſupertripartiens prodeunt.

Proportio quid ſit.

Porrò hæ numerorum ad inuicem habitudines, Proportiones nominantur. Proportio autem, eſt duarum quantecumque ſint eiuſdem generis quantitatum, certa vnius ad alteram habitudo. Et proportionum ad inuicem habitudines, à Mathematicis Proportionalitates vocantur. Proportionalitas autem, eſt duarum, vel plurium proportio-

num

Proportionalitatis ſpēs.

num ſimilitudo. Proportionalitas Continua eſt, cùm termini ità diſpoſiti ſunt, vt vtriſque medium, extremis comparetur; & ſi numeri intermedij, ità diſpoſiti erunt, vt alius ad vnum, alius verò ad reliquos referatur, talis proportionalitas Diſiuncta appellatur. Conuerſa Permutata proportionalitas eſt, quæ in quattuor ad vnum, & octo ad duo ſe habere videtur. His annectere poſſumus proportionalitatē Arithmeticam, quæ tribus, aut pluribus terminis poſitis, qualitate proportionum neglectâ, ſolùm differentiarum parilitas ſeruatur; Harmonicam, quæ nec ijſdem differentijs, nec æquis proportionibus conſtituitur, ſed, vt maximus terminus ad minimum ponitur, ſic differentia maximi, & medij contrà differentiam medij, & minimi comparatur, & dicitur Harmonica, quia in hac Symphonia muſica inuenitur; Geometricam, quæ tribus, aut pluribus terminis diſpoſitis numerorum differentia intermittitur, ſolumq. proportionum æqualitas conſideratur.

Ac vt hoc in apertâ numerorum acie videatur, operæpretium eſt, Geometricas dimenſiones, quaſi militum agmina diſponere. Etenim omnis Geometrici exercitus dimenſio, aut Linealis, aut Superficialis, aut Solida reperitur.

Numerus linealis.

Numerus Linealis autem eſt, à duobus inchoans, appoſitâ ſemper vnitate, in vnum, eumdemq. quantitatis ductum, explicata congeries.

Numerus ſuperficialis

Numerus verò Superficialis eſt, qui duobus lateribus, Longitudinis ſcilicet, & Latitudinis concluditur.

Numerus triāgularis.

Numerus Triangularis eſt, qui in latitudinē ſecundum vnitates deſcriptus, tribus angulis, lateribus à ſingulis angulis æqualiter diſpoſitis continetur.

Numerus quadrangularis.

Numerus porrò Quadrangularis eſt, qui in latitudinem iuxtà vnitates deſcriptus, angulis quattuor lateribus æquali dimenſione ordinatis, coarctatur. Hic autem, etſi Quadrangularis ſit: non ſemper tamen habet æqualia latera, cum longitudine, & latitudine inæquali interdùm non vniformes facies deſcribat.

Numerus Penthagonus.

Numerus Penthagonus eſt, qui in latitudinem iuxtà vnitates diſpoſitus, quinque angulis, lateribus æquâ ſectione diſtinctis coarcetur; atque ità Hexagoni, Heptagoni, & ceteri definitione parum variatâ, numeri deſcribuntur.

Numerus ſolidus.

Et verò numerus Solidus, ſiuè Corporalis eſt, qui tribus lateribus ſeptus, arctatur, longitudinis, videlicet, latitudinis, & profunditatis, & ob id in modum corporis, atque in has ſpecies ſecatur.

Numerus pyramidalis

Quarum prima, Pyramidalis numerus eſt, qui in ſuis vnitatibus per modum pyramidis cuiuſdam conſtitutus, à latâ baſi exorditur, & in aſcendendo ſemper diminuitur, donec ad vnitatē, quæ huiuſcè pyramidis conus eſt, perueniat.

Pyramidis ſpecies.

Pyramis aūt haud vna eſt, ſed quædā eſt Trilatera, quędā Quadrāgula, quędā Sextangula, & Octangula ex numerorū, & corporū multangulari ſuperficie vario aſpectu efformata, quarū baſes noī ſimiles, & vnitati vni cō-

formes,

Numerus lateteculus. Numerus aſſis. Numerus cuneolus. Numerus paralellipes. Numerus cubus. Numerus ſphæricus.

formes, nomen itidem hoc varium adeptæ ſunt. Laterculi verò numeri ſunt, qui ex æqualium ductu, æqualiter in minus euadunt. Numeri Aſſeres ſunt, qui ex æqualium quoque ductu, in maius exurgũt. Cuneoli, qui ex inæqualibus inæqualiter per inæqualia oriuntur. Paralellipedes numeri ſunt, qui ex æqualium ductu, inæqualiter per æqualia fiunt. Cubi ſunt, qui ex æqualibus per æqualia producuntur. Ciclici, vel Sphærici ſunt, qui ex cuborum ductu ità generantur, vt à quo numero cubicè, quantitatis latus incępit, in eumdem altitudinis extremitas terminetur. Appellantur equidem Ciclici, vel Sphærici; quià ad initium proprium redeunt à quo profecti ſunt. Et quemadmodum ex vnico regreſſu de puncto in pũctum circulus deſcribitur; ſic, & vnâ numeri multiplicationis fecunditate Cicli generantur; & ſicut ex ſecundâ Semicirculi circũductione circâ Diametrũ, Sphęra perficitur; ità Cicli numeri per ſuum principiũ multiplicatione quadam, numerus Sphericus procreatur.

Apoſtrophe.

O vtinam ritè noſtrarum actionum omnium circà diametrum, Deum, ſphæricæ lineæ ducerentur; vtinam, ſicut omnes illæ à cẽtro, indiuiſibili puncto, ad circumferentiam procedunt, & ab hac ad illud denuò progrediuntur; ità quoque omnia bona, quæ in nos, veluti in periphæriam quamdam ab ipſo diuino Numine deriuant, rurſus ad illud tamquam ad ſummum, perfectiſſimumq. rerum omnium præclariſſimarum Principiũ, & ad ipſius ſphæricas arces, nobiſcum vnà reuertantur, vt quod theoricè audiuimus, practicè videamus.

MEM-

MEMBRVM SEPTIMVM.

De Arithmetica Myſtica.

Hæc Arithmetica, quibus maximè iſeruiat.

CVM Arithmetica hæc maximè ſit vnicuique docto viro, & Theologo neceſſaria; quippe, quæ myſticas in diuinis oraculis numerorum rationes referat, de hac quoque aliquid exarare iudicauimus. Quod quanti eam fecerit D. Auguſtinus ex lib. 2. de Ciuit. Dei, apparet. *D. Auguſt.* Etenim, numeri, inquit, ratio contemnenda nequaquam eſt, quæ in multis Sacrarum Scripturarum locis, quàm magni ſit æſtimanda, elucet diligenter intuentibus: nec fruſtrà in laudibus Dei dictum eſt. Omnia in Menſurâ, & Numero, & Pondere diſpoſuiſti. Et lib. 2. de Doctrinâ Chriſtianâ, Numerorum, ait, imperitia multa facit non intelligi translatè, & myſticè poſita in Scripturis. Ingenium quippe; vt ità dixerim, non poteſt non moueri, quid ſibi velit, quod, & Moyſes, & Elias, & ipſe Dominus noſter XL. dies ieiunauerunt; cuius actionis figuratus quidem modus, niſi huius numeri cognitione, & conſideratione non ſoluitur. Verum quo dignitatis loco hæc habenda ſit, ex dicẽdis, palàm vnicuique patebit, & huius Obiectum eſſe numerũ myſticum, perſpiciet. At nè huius Arithmeticæ numeros numerando, in infinitum contrà inſtitutum noſtrum progrediamnr; ſufficiet breuiter vſque ad Denarium peruenire, illumque myſticè explicare.

Vnitas.

Atque, vt à numeri principio, Vnitate videlicet auſpicemur, accepimus Pythagoricos, & Academicos dixiſſe Deum eſſe Vnitati ſimillimum; imò eſſentialiter, & ſimpliciter Vnum. Quibus adſtipulãs Xenophanes Parmenidis præceptor, & Pythagoræ coæuus, idẽ aſſeuerauit. *Hermes.* Et Hermes Triſmegiſtus, ex eiuſq. ſententiâ Cyrillus Alexandrinus lib. 1. contrà Iulianum, per Vnitatem, numerorumq. analogiã, ad veram Vnitatem, Deum. ſ. cognoſcendum nos erigit in Pimãdro. *Cyrillus. Dei cognitio vndè.* Porrò tantum eſt Vnitatis Sacramentum, vt cum Vnus ſit Deus, Mũdum itidem vnum ad ſui imaginem creauerit, vt Philo Alexandrinus animaduertit, & Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. celebratum *Mũdus cur vnus. Philo. Concil. Lat.*

Virtus vnà. Plato. Clemens. Ambroſ. Tullius. Plato. Ciuiũ concordia vnde. Pſeuſippus. Plato. Mors unde. Dualitas.

bratum comprobauit. Ac, cum Virtus quoque ſit quædam res præſtãtiſſima, non plures, ſed vna dumtaxat varijs nominibus expreſſa eſſe, videbitur, in quam ſententiam Plato lib.4.de Legibus, & Clemẽs Alexandrinus lib.1. Stromatum iuêre. Neque verò ab his D. Ambroſius in Lucam diſſentire videtur. Connexæ, inquit, ſibi ſunt, concatennatæq. virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur. Et Tullius lib.2. Tuſculanarum Quæſt. Si vnam, ait, virtutem confeſſus es te nõ habere, nullam neceſſe eſt te habiturum. Et verò quanti momẽti Vnitas etiam ſit in ciuitatibus, vel conſeruandis, vel amplificandis, Plato lib.5.de Rep. claris verbis aſtruit. Nullum enim, ait pernicioſius ciuitati malum, quam quod eam diuidit, & ex Vnâ plures facit, vel melius quidquam eo, quod ipſam vincit ſimul, & Vnam efficit. Siquidem affirmabat Pſeuſippus, tam diù eſſe quidquid eſt, quamdiù Vnũ eſt; cum autem deſinit eſſe Vnum, deſinit eſſe id, quod eſt; cum per Vnitatem res quælibet dicatur bona, atque perfecta. Atque hinc Plato in Georgiâ dicebat Mortem ſibi nil aliud videri, quam rerum duarum diſſolutionem.

Plato. Matth. Iudiciũ vniuerſale. Rebecca figura Eccleſiæ. Eliſeus.

Hanc verò diſſolutionem, vel Dualitatem, Pythagorici Iſidem, & Dianam appellare conſueuerunt. Vt enim Diana ſterilis creditur, teſte Platone in Theæteto; ſic, & prima Dualitas, cum exordium ſit diuerſitatis, & interitus. Hinc Duo ex Euangelio Matthæi, capite 25. iudicandorum in illo ſupremo diſtinctionis die depromuntur ordines, quorum hi ad dexteram, illi ad ſiniſtram Iudicis ſtatuentur. Hinc Geneſis capite 25. Angelus hanc Dualitatem Rebeccæ nunciauit. Ait enim Duæ gentes in vtero tuo ſunt, & Duo populi de ventre tuo diuidentur, & populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Rebecca enim, figuram gerebat Eccleſiæ, & vir eius Iſaac, Chriſti Domini typum exprimebat. Duæ autem gentes, quæ Rebeccæ vtere geſtabantur, Duas partes, factioneſq. diuerſas denotabant; partem ſcilicet Idololatriæ deditam, & partem veræ fidei, boniſq. operibus conſecratam; hanc gentium fidelium generationem Rebeccæ vtero, hoc eſt Eccleſiæ gremio fidelem perpetuò permanſuram; illam Infidelium, Iudæorum, & Hæreticorum omnium in ipſâ quaſi natiuitate à ventre Rebeccæ, Eccleſiæ, impiè diuidi, & ſeparari oſtendebant. Neque ſolum Iſaac, ſed etiam Eliſęus Chriſtum libro 4. Regum, capite 2. præſignauit, in quo Dualis numerus maximam Iudæorum ſtragem demonſtrauit. Paruuli namque illi, qui Eliſęo in Bethel aſcendenti ſalutando illudebant; Iudæorum omnium Iudæi perſonam gerebant, eorumq. qui Chriſtum impijs cachinnis irridebant. Aſcende calue, aſcende calue, clamabant; quia in Caluariæ loco erat Chriſtus Crucem aſcenſurus.

At

Eliſei dualitas. Plutonis officium. Ficinus. Manfredus.

At Eliſeus iuſtâ irâ percitus pueros maledictione exploſit, & illicò Vrſi Duo de ſiluâ exierunt, puero ſq. quadraginta Duos dilaniârunt irriſores. Quid, nonnè propemodùm ſic Iudæis contigit in quos Vrſi Duo, Titus, & Veſpaſianus Romani Principes Imperij de Gentium ſiluis, poſt Duos, & XL. annos ab Aſcenſu Domini noſtri in cælum, irruêre, captiſq. Ieroſolymis, tantam Iudæorum cladem edidêre, vt eorum Regnum perenni ſit tempore deletum? Hanc porrò Binarij naturam, nec Romani ignorauêre, qui ſecundũ anni menſem, Februarium appellârunt, & Plutoni, cuius eſt ſeparare animas, & ſeparatas, teſte Marſilio Ficino in Platonis lib.8. de Legibus, iudicare, dicârunt. Huius ſecundi menſis, ſecundâ die vrbem illi luſtrabant, vt vmbrarum ſpectra, terriculamenta laruarum, malorũ ſpirituum nocumenta pellerent, & iuſta Dijs Manibus perſoluerent, ac purgationibus quibuſdam demortuis parentarent, de quibus ſic Manfredus in Computi ratione.

Nam Februare quidem, dicunt purgare Latini.
Mos viguit talis Romanis ciuibus olim,
Anno ſub quinto, dùm cenſus fertur ad Vrbem:
Mœnia dùm muris, templa, & luſtrare Deorum,
Scilicet iſtius menſis ſub luce Secunda,
Vt quaſi purgarent delicti exceſſibus Vrbem,
Et venia, atque ſalus per ſupplicia iſta daretur.
Dicere luſtrare ſic, & purgare ſolemus.
Sic, & multotiens dicitur quinquennia luſtra.

Aelianus. Carolo Cæſari fauſtus dies. Marcellinus. Valentiniano iñfauſtus. Biſſextilis. Ternarius. Plutarchus. Ariſtoteles.

Verùm vnaquæq. ferè natio, & priuati etiam homines aliquod anni, menſis, & diei omen fauſtum, vel infauſtum obſeruare conſueuerũt. Et quidem refert Aelianus, Athenienſes menſe Tergilione, hoc eſt, Februario, inſignes ſemper de hoſtibus victorias reportâſſe. Hoc eodem menſe, & die D. Apoſtolo Matthiæ ſacro, litteris proditum eſt D. Carolum V. Imperatorem inuictiſſimum, auguſtiſſimumq. in hãc lucem prodijſſe; eodem die à Clemente VII. Bononiæ Imperatoriâ corona redimitũ; eodem denique die Franciſcum Galliæ Regẽ bello ſuperâſſe. E contrâ verò commemorat Ammianus Marcellinus, Calendas Intercalares Valentiniano Imperatori infauſtas ſemper exortas fuiſſe; & ideò eo die in publicum prodire numquàm voluiſſe. Narrat Valerius quoque Antipatrem Sidonium, Poëtam, quotannis eo die, quo genitus erat, febri laboraſſe. Mulieres verò fetæ annum Biſſextilem, vt ominoſum, & noxium expaueſcunt.

Nunc ſi lubet Ternarij numeri myſteria luſtremus, qui à Pythagoricis, auctore Plutarcho de Pyth. Diſc. Iuſtitia dicebatur. Ariſtoteles etiã lib.1. de Cælo, quo nomine eũ cõpellet, audiamus. Magnitudinis,

R inquit,

Tornarii amplitudo. *Vſus.* *Oraculum.*

inquit,ea quidem,quæ ad vnum eſt diuiſibilis, linea eſt; quæ verò ad duo,ſuperficies,& ea,quæ ad Tria,eſt corpus. Atque præter has nulla eſt prorſus magnitudo, propterea, quòd ipſa Tria,omnia ſunt,& ipſum Ter in omnē partem ſe fundit. Ternario quoque veteres tum in Sacrificijs, tùm Precationibus, & Imprecationibus religioſè vtebantur. Vndè extat illud Apollinis oraculum.

Terna quidem diuis Cæleſtibus hoſtia, & ipſa,
Candida mactanda eſt; Terna, & Terreſtribus,atque
Atra eadem.

Horatius. Et Horatij lib.3. Odarum.

Ter ſi reſurgat murus aheneus
Auctore Phœbo; Ter pereat necis
Exciſus Argiuis; Ter vxor
Capta virum, puerosq. plores.

Aratus. Et Arati.

Forma ſacrificii perfecti priſca caniſtro
Tres panes offerre iubet.

Herodianus. *Theocritus.*

Porrò,& Herodianus lib.1.recenſet Claudiam Veſtalem,vt ſe ab impudicitiæ ſuſpicione expurgaret, integritatemq. ſuam manifeſto aliquo exemplo comprobaret,nauim in quâ Cybeles vehebatur, cingulo ſuo tenui,poſt effatum Ternarium, quò voluit,pertraxiſſe. Theocritus etiam Idyll.6. Damætam ſic canentem introducit.

Tunc ego ne caperer propriæ ſub imagine formæ,
Ter ſecreta ſinus tetigi ſputamine noſtri,
Sicut anus docuit nos iſta Cotyttaris olim.

Scholiaſtes. *Columella.*

Scholiaſtes affirmat hunc morem ſuâ etiam ętate in mulieribus perduraſſe,quæ inuidiam abominantes in ſinum expuere ſolebant. Nec illud prætereundum eſt, quod Columella lib.10.memoriæ prodidit, beſtiolas illas maleficas, quæ Erucæ nuncupantur, enecari,ſi mulier menſtruoſa, ſolutis crinibus, & nudo pede vnamquamque areolam Ter circumierit.

At ſi nulla valet medicina repellere peſtem
Dardaniæ veniant artes, nudataq; plantas
Femina, quæ iuſtis tùm demùm operata iuuentæ
Legibus, obſcœno manat pudibunda cruore:

Sed

Sed reſoluta ſinus, reſoluta mœſta capillo,
Ter circum areolas, & ſepem ducitur horti:
Quæ, cum luſtrauit gradiens, mirabile viſu,
Non aliter quàm decuſſa pluit arbore nimbus,
Vel teretis mali, vel rectæ cortice glandis,
Voluitur in terram diſtorto corpore campe.

Volunt quoque Ternarium ligationibus aptiſſimum fuiſſe. Vndè extat iſtud eiuſdem Vatis in Pharmaceuticâ.

Ter tibi hæc primùm Triplici diuerſa colore
Licia circumdo, Terq; hæc altaria circùm
Effigiem duce.

Verùm hęc, & ſimilia ſuperſtitioſa planè ſunt, & impia, ab ipſo Dæmone, & Dęmonum aſſeclis ad ſe, alioſq. perdendos, inuenta. Nūc ad Sacra properemus. Et quidem Tertio menſe populus Iſraëliticus, cùm de Aegyptiacâ captiuitate exijſſet, ad montem Synai peruenit, ibiq. ſacrificium Deo obtulit, & die itidem Tertiâ Legem accepit. Elias lib.3.Regum,cap.17.Triplici inſufflatione Viduæ libero vitam inſpirauit,& Ter aquam ſuper tabernacula infudit. Reliqua ſexcenta de Ternario præterimus,nec aliud dicimus, quàm quod in illo etiam pleniſſimo ſtellarum domicilio, Ternarius admirabili modo diſpoſitus in Planetarum Terno curſu,reperiatur.Planeta etenim quādoque eſt Stationarius, quādoque Retrogradus, quandoque Directus,quæ ſunt quædam Ternarij Triados expreſſa ſimulachra. Deus enim Pater quaſi Stationarius eſt à nullo procedendo; ſed quaſi Retrogradus eſt Filius Carnem humanam aſſumendo; retroceſſit quippè Sol ad Decimam vſque lineam,vt ex oraculo Iſaiæ cap.38. videre eſt, videlicet,vſque ad humanam naturam, quæ Decima poſt Nouem Angelorum ordines numeratur; quaſi Directus denique eſt Spiritus Sanctus à Patre, Filioq. procedendo, & ad Fidelium directionem ſpirando.

Impia. *Pia.* *Elias.* *Ternarius in cælis.* *Ternarius in diuinis.*

Sed ad Quaternarium accedamus,qui integrum anni circulum explere videtur. Sol enim per Signiferum currens Quadripartitas temporum varietates efficit,& dùm Arietem, Taurum, & Geminos illuſtrat, amœnum, & viride Veris tempus adducit; dùm Cancrum, Leonem, & Virginem illuminat,exuſtam nobis Aeſtatem, & elaboratos in Sole, ac puluere manipulos porrigit; dùm Libram ingreditur,Scorpionem, & Sagittarium,onuſtum vuis,pomiſq. varijs Autūnum depromit; dùm demùm Capricornum, Aquarium, & Piſces circuit, canam, ſquallidam, frigoribuſq. concretam Hiemem nobis adfert, & crepitantem ſibilis Boream. Et orbis quoque in Quattuor

Quaternarius. *Anni tempora.* *Orbis diuiſio.*

R 2 partes

partes partitus eſt, Orientem, Occidentem, Meridiem, & Septemtrionem; quæ myſticè D. Petro Actor. 10. iuxtà D. Auguſtinum in Pſalmum 103. ſignificatæ fuerunt per Vas illud magnum linteum, Quattuor initijs de Cęlo in terram demiſſum. Et quia etiam totus terrarum Orbis per Euangelium vocãdus erat ad Fidem, Quattuor Euangelia conſcripta ſunt. Ac, vt Regis Vaticinium Pſalmo 18. de Apoſtolis prolatum, In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum, adimpleretur, hinc factum diuinitùs eſt, vt Apoſtoli ad concionandum Gentibus Euangelium, & ad ſerendum veræ Religionis ſemen, per totum Orbem, eiuſq. Quattuor partes, Quattuor cęli Trigonis ſubiectas miſſi ſint. Atque hinc Simoni, Bartholomæo, & Matthæo in ſortem contigit Trigonus Orientalis Geminorum, Libræ, & Aquarij, quibus ſubiacet Aegyptus, Bactriana, Armenia, & Aethiopia; hinc obuenit Andreæ, Thadæo, & Thomæ Trigonus Meridionalis Tauri, Virginis, & Capricorni, quibus Gręcia, Thracia, Macedonia, Theſſalia, Bythinia, Propontis vſque ad Danubium, Hircania, Perſia, Meſopotamia, Parthia, Media, & Brachmanum India ſubſidet. Iacobus autem Minor, Ioannes, & Philippus tertij Trigonis Occidentalis, Piſcium, Cancri, & Scorpionis, Syriam, Palæſthinam, Aſiam minorem, Ioniam, Ciliciam, & Pamphiliã peragrárunt. Petro denique Mathiæ, & Iacobo Maiori, Quartus Trigonus Aquilonaris oblatus eſt, qui Iudæam, Italiam, & Hiſpaniam deſpectat. Ex his Prouincijs autẽ, veluti inſignibus, ſonoriſq. Chriſti Domini tubis, non modò Euangelium vſque ad vltimam Thulem, ad Oceanum Deucalionium, ad Sarmatas, ad Venedos, Danos, Noruuegios, & Gothos delatum eſt, verùm etiam ad Hyperboreos, Bacaleos, & Indiarum populos ferè vniuerſos.

Auguſtinus.

Apoſtolorũ diuiſio.

Sed ad Quintum aſcendamus, qui præclarę dignitatis eſt; cũ præcipua, & magis patula Chriſti Domini pro mortalium Redemptione ſuſcepta vulnera præſeferat, quorum ſigna adhuc, & cicatrices, morte triumphatâ, rediuiuus in corpore ſuo glorioſo dignatus eſt ad cõprobandam diſcipulorum, reliquorumq. fidem ſuæ Reſurrectionis, cõſeruare. Silemus Quinque lapides quos magnanimus puellus Dauid Regũ 1. cap. 17. de Torrẽte ſumpſit, ſed vno Spuriũ, Goliathem, impudenter, & imprudenter exercitui Dei exprobantem, potenter concuſſit, proſtratumq. Gygantem occidit; uno effecit lapillo; cùm in vno Charitatis præcepto lex perficiatur vniuerſa. Tacemus Caiũ, referentem lib. 34. Digeſtorum Serapim Alexandrinam Quinque liberos vnico partu procreaſſe. Mittimus Ambroſiũ Parcũ memorię mãdantẽ libro de Prodigijs, Bernę apud Heluetios vxorẽ Ioãnis Gelingeri Doctoris, Quinas proles, tres mares, binas femellas vno partu edidiſſe. Nil dicimus de Alberto Magno Ratiſbonẽſi, ſcribente

Quinarius.

Chriſti vulnera.

Dauid.

Charitatis vis.

Caius.

Parcus.

Albertus.

Filiorũ numerus.

quamdã mulierẽ in Germaniâ LX. filios, quolibet partu quinque pepériſſe. Silẽtio inuoluimus Ariſtotelẽ lib. 7. cap. 4. de Naturà Animalium litteris exarantem mulierem quandam XX. filios quattuor partubus genuiſſe. Pertranſimus Martinum Cromerum lib. 9. de rebus Polonorum litteris conſignantem in diſtrictu Cracouienſi Margaretham Virboslai Comitis vxorem XXXVI. puellos viuos vno partu enixam fuiſſe.

Ariſtoteles.

Cromerus.

At hiſcè portentis relictis, ad Senarium contemplandum gradum faciamus. Senarius equidem à Pythagoricis, referente Clemente Alexandrino, Geneſi, & Nuptijs tribuebatur. Clementi, Martianus Capella aſſentitur, hunc numerum Veneri tribuendo. Sicut enim connubium ex maſculi, & feminę cõgreſſu oritur; pari modo Senarius ex impari ternario, qui maſculus eſt, & ex pari binario, qui femina eſt, procreatur. Et ſummus ille etiam Opifex Deus in mundi, & coniugij quaſi huius creatione vti voluit Senario, vt oſtenderet, ait Hugo Victorinus libro de Sacramentis legis Naturę, & Scriptæ, ſe in his, quæ fecerat Senario, nec ſuperuacaneum aliquid poſuiſſe, nec imperfectũ reliquiſſe. Confirmat hoc ipſum D. Auguſtinus lib. 4. de Trinitate, & lib. 4. in Geneſim, aſſerens Senarij perfectionem nobis in Sacris litteris commendari, & eò maximè, quò Deus Sex diebus perfecerit opera ſua, hominemq. ad imaginem ſuam creauerit. Quibus Orpheus alludens, iubet hymnos Sextâ generatione cantando finiri, eò quòd de rebus creatis non vltrà cantari poſſit; cùm ibi tota ſit terminata perfectio, & perfecta creatio.

Senarius.

Clemens.

Capella.

Ortus ſenarii.

Mundi connubium.

Victorinus.

Auguſtinus.

Orpheus.

Aetate in Sexta ſtudium finite canendi.

Poſtremò, ante Sex dies Paſchæ profectus Chriſtus eſt Bethaniam, & feriâ Sextâ, horâ Sextâ Cruci affigi pro hominum ſalute decreuit; cũ die Sextâ, teſte Hugone Victorino in Spec. Eccleſiaſt. creatus fuiſſet homo, horâ Sextâ peccâſſet, & Paradiſo, deliciarum loco, pulſus, & expulſus fuiſſet.

Senarii ſacramẽtum.

Hugo.

Admiratione porrò digna ſunt, quæ de vi Septenarij, Plinius lib. 3. cap. 3. Natur. Hiſt. & Ioſephus lib. 7. cap. 25. de Bello Iudaico retulêre. Dicunt enim quemdam eſſe fluuium, qui quamquàm ingentibus aquis præceps per ſex dies integros decurrat: mox tamen ceù obturatis, & exhauſtis fontibus deficere, & per integrũ Sabbathum, ſiccum per aluei medium præbere tranſitum, rurſumq. ſequentibus diebus, ignotis naturæ cauſis, ad priorem aquarum eluuiem redire, ob quod Sabbathicus ad incolis appellatur. Et illud haud parui ponderis eſt, quod Pomponius Mela, de Orbis ſitu, lib. 2. cap. 7. ſcribit Euripum eſſe inter Aulidem Boëtiæ portum, & Eubœam inſulam alterno curſu, Septies die, Septies nocte fluctibus inuicem verſis, & contra-

Septennarius.

Plinius.

Ioſephus.

Sabbathicus fluuius.

Mela.

Euripus Septenarius.

Bartholus. Turbido fluuius. Plinius. Fons vinaticus. Ludit.

rijs, eo impetu currere, vt nauigia onuſta, ventis repugnantibus, & vela implētibus ſecùm rapiat. Nec minoris admirationis eſt, quod Bartholus de Saxoferrato, Tract. de Nurſiæ alueo, narrat flumē quoddam eſſe, cui nomen Turbido, hocq. ſeptē annis fluere, totidemq. occultari. Nec illud tacendum eſt, quod Plinius lib. 31. cap. 2. contendit in Andro inſulá fuiſſe tēplum Baccho ſacrum, in eoq. fontē qui ſtatis ſeptennis diebus vinum emittat. O ſi huiuſmodi fons in noſtris prouincijs haberetur, nè illa Metamorphoſis fieret, omnes ferè, relictis patrijs laribus, eò confluerent, & fontem illum diù, noctuq. obſidendo, curis omnibus liberi, Liberi fonti ſeſe manciparent. At hoc, vel Plinianum fuit inuentum, vel Dæmonis præſtigium.

Octonarius. Bacchigeneſis. Priuilegiū. Octaui menſis dedicatio. Saluatoris myſterium. Sybilla.

Octonarium porrò, Plutarchus Baccho conſignauit, eò quòd Octauo menſe in lucem editus eſſet, cuius rei ſempiternum eſt illud elogium Naxos inſulæ mulieres illi dicatæ hanc præ ceteris prærogatiuam habere, vt ſolæ Octauo menſe ſalubriter pariant, fetuſq. illarū, ac ſi ſeptimo, vel nono menſe peperiſſent, longæuam vitam trahant; cum vbique ferè gentium omnes eo menſe geniti intereant, ideoq. illum veteres Saturno, & Parcis dedicârunt. At ſacris imbuamur. Etenim Græcis, Dei Filius, ΙΗΣΟΥΣ vocatus eſt, cuius nominis non tā etymologia, quàm qui litteris notatur numerus, perpetuæ ſalutis noſtræ myſteria redolet. Siquidem, ſi reſpicimus etymon, Octo abſolutè continet elementa: SALVATOR enim interpretatur. Si verò Græci nominis numeros ſpectemus, illi nobis futuram hominum Reſurrectionem oſtendunt. Et verò huius numeri ſunt I, 10; H, 8; Σ, 200; O, 70; Y, 400; Σ, 200, qui in vnum reducti, efficiunt 888. Octo, ſcilicet vnitates, Octo decadas, Octo hecatontadas, vt Sybilla Cumana his verſibus lib. 1. Oraculorum vaticinata eſt.

Tunc ad mortales veniet mortalibus ipſis
Interris ſimilis, Natus Patris omnipotentis,
Corpore veſtitus. Vocales quattuor autem
Fert, non Vocaleſq; duas, binum geniorum.
Sed quæ ſit numeri totius ſumma, docebo.
Namq. octo Monadas, totidem Decadas ſuper iſta,
Atque Hecatontadas octo, infidis ſignificabit
Humanis nomen: tu verò mente teneto
Aeterni, natum Chriſtum, ſummiq; parentis.

Mundi ætates.

Hoc igitur diuinum nomē Octonis abſoluitur litterarum elementis, vt noſtræ Reſurrectionis exemplum apertis notis demonſtraret. Nā poſt ſex huius mundi ætates, & ſeptimam Sabbati in quâ anima noſtra à corpore ſegregata, placidè, vel in Empyreo cùm ceteris Diuis beatitudine illâ fruetur; vel in Purgatorio ad tempus delictorum

ſen-

penſum perſoluet; vel in Lymbo, ob non ſuſceptum Baptiſmum, Dei Viſione priuabitur; vel in Inferno æternis mancipabitur cruciatibus, vt reſolutum in cineres corpus, Octauâ ætate, hoc eſt Iudicij extremi tempore illud reſumat, fiatq. æternum animæ domicilium. Huic rei Hermes quoque Armenius apud Platonem lib. 10. de Rep. alluſiſſe videtur; cùm ait animas in quodam prato herbis virentibus, & verſicolore florum genere conſito, dies ſeptem quieſcere, Octauo autem illinc recedere.

Reſurrectionis ætas. Plato.

Nouenarius. Infelicitas. Homerus.

Verùm ad Nouenarium tàm ſacris, quàm profanis litteris infauſtum numerum, properemus. Nam lib. 2. Regum, cap. 25. anno Nono regis Oſeę, Salmanaſar Aſſyriorum Rex Samariam cepit, populumq. Iſraëliticum captiuum deduxit. Et lib. 4. Regum, cap. 18. die Nonâ menſis Iulij vtrumque templum dirutùm, & euerſum eſt; atque ideò apud Iudæos infauſtus creditus eſt Nouenarius. Homerus porrò, qui ſua ſcripta omni ſcientiarum varietate ſparſit, nè deſiderare videretur ſacratior eruditio, myſticâ etiam numerorum obſeruatione, decorauit. Hinc illa Vlyſſ. Rhap. 10. carmina.

Lucibus hinc Nouem vaſtum trabe currimus æquor,
Nocte, dieq; ſimul remos lentamus in vndis:
Proxima poſt Nonam, cùm ſeſe Aurora moueret,
Tùm procul à fluctu patriæ mihi cernitur ora,
Atque Ithacæ decima ſe tollunt littora terræ.

Maternus. Anni critici. Enneatici. Gellius. Anni Climacterici. Mortis nota. Iſidorus.

Iulius quoque Maternus aſſerit Nouenos ætatis annos, ſicut, & ſeptenos eſſe decretorios, & ad vitæ filum ſuccidendum aptiſſimos, vocariq. Enneaticos, atque Hebdomaticos. Quod, cùm animaduerteret Galenus, Criticos illos libros compoſuit. Ex hoc autem fonte aſtruunt ſexageſimum tertium ætatis annum eſſe periculis infamem; quoniam vtriuſque multiplicatam, ac inuicem innodatam ſibi ſummam perficiat. Nouies enim ſeptem, & ſepties Nouem LXIII. efficiunt. Huic rei aſſenſum quoque præbet A. Gellius lib. 15. cap. 7. affirmatq. annum illum maximum fortunarum, vitæq. periculum adferre. Atque hinc dicebant Pythagorici ſexageſimam tertiam numerorum ſedem, perfecto orbatam eſſe numero, ſicut, & octogeſimam primam; quippè quæ ex Nouem Nouenarijs reſultaret, mortemq. paulatim adduceret; ac ideo illum Climacterium appellabant, quòd veluti per quoſdam annorum gradus, ſcalaſq. ad mortem aſcendatur. Græci verò hunc numerum litterá θ. deſignabant, mortemq. vt Iſidorus lib. 1. Etym. cap. 2. refert, indicare vole-

 bant.

Martialis.

bant. Vndè militari more T. nomini militis appoſitum, ſuperſtitem; θ, cæſum denotabant. Ad quod olim Martialis alluſit.

Noſti mortiferum Quæſtoris Caſtrice ſignum,
Eſt operæpretium, dicere Theta nouum.

Pedianus. *Notæ Iudiciales.* *Inuectiua.*

Ac Aſconius Pedianus prodidit publicis olim in iudicijs, ſortes, quæ in vrnam mittebantur, triplicem notam habuiſſe; nempè θ. Damnationis; A Ampliationis; I Cauſæ Reactionis, & T, Abſolutionis ſigna fuiſſe. Cuius vltimi characteris ſignificationem hi à Iudæis, noſtro iudicio, accepêre; cùm illi iuſſu Dei olim in domorum ianuis hoc ſignũ Agni ſanguine delineabant, nè illorum Primogeniti morerentur. Sed iam mente cæci, neque hoc ſignum Abſolutionis per Crucem, neque ſanguinem Agni, Chriſti Domini, quem Cruci affixerunt, neque hanc eſſe cęli ianuam, poſteſq. nec ſe primogenitos eſſe, volunt agnoſcere.

Seruius. *Defunctorũ mos.* *Horatius.*

Porrò Seruius Grammaticus narrat veteres olim defunctum, Septem diebus domi ſeruare cõſueuiſſe, Octauo cremaſſe, & Nono ſepelijſſe, quorum demortuorum exuſtorum pulueres Nouendiales vocat Horatius in Epodo.

O nec paternis abſoleta ſordibus,
Nec in ſepulchris pauperum prudens anus
Nouendiales diſſipare pulueres.

Caſſius. *Lugubris mos.* *Priuilegiũ.*

Ad hoc etiam facit, quod refert Dion Caſſius, cùm Plotina ſupremũ diem clauſiſſet, per Nouem funeris dies pullatum Adrianum inceſſiſſe. Qui mos dicitur etiam Iuſtiniani Imperatoris æuo viguiſſe, per quem ſancitum fuit, nè heres per illos dies in ius vocaretur, neuè defuncti Creditoribus reſpondere Nouem diebus ab obitu, teneretur, veſte lugubri incedendo. Quod verum eſſe in Auth. Sed neque. C. de ſepul. viol. De quo Gloſ. fin. l. ſi ex re. §. fin. ff. de ſtip. ſeru. clariſſimè apparet.

Denàrius. *Auguſtinus.* *Decima vndè.* *Moyſes.* *Herodotus.*

Ceterùm, Denarium luſtremus, quem D. Auguſtinus, ſermone de Decimis, Decimarum ſignificatiuum nominat. Attende, aít, quòd creatura Decima inter intellectuales creaturas, eſt Homo, quia Angeli in nouem ordinibus conſiſtunt, Decimus verò ordo eſt hominũ, & hominis eſt Decimam ſoluere, vt ruinam Angelorum valeat ſupplere, & Decimum ordinem adimplere. Ad quod reſpexit Moyſes Exodi 22. dum, & animalium, & omnium terræ frugum Decimas Domino conſecrauit, & perſoluit. Sed, & Cyrus à Croeſo monitus, Herodoto lib. 1. referente, omnium Hircorum Ioui Decimas obtulit;

lit;

Xenophon. *Plinius.* *Apoſtrophe.*

lit; & lib. 9. Aeginetam Decimas ex Perſarum ſpolijs, qui ad Plateas occubuerunt, Dijs quibuſdàm dedicâſſe, demonſtrat. Xenophon quoque in Oratione quam de Ageſilai laudibus habuit, commemorat illum biennio centum talenta, & ampliùs Deo apud Delphos, pro Decimis, dediſſe. Plinius denique lib. 12. cap. 15. narrat apud Sabotam vrbem Tus colligi ab incolis, & per quoddam oſtium deputatum, inferri, & Sacerdoti de illo Decimas dari conſuêſſe. O noſtra infelix ætas, Gentiles illi, qui, etſi neque vnum, verumq. Deum agnoſcerent, neque verum Sacerdotium haberent, & Eccleſias: Decimas tamen Dijs, & Sacerdotibus illorum exhibebant, & nos quibus Conſuetudo, Lex, & Deus ipſe Decimas impoſuit, vel impij Odio in Eccleſiaſticum ordinem agitati, illas nobis reſeruando, non perſoluimus; vel Sacrilegi Auaritiâ obcæcati, illas nobis vſurpando, Chriſti Patrimonium defraudamus?

MEM-

MEMBRVM OCTAVVM,

De Muſica Theorica.

Muſica duplex. Muſica quid ſit. Concentus quid ſit. Muſicæ diuiſio. Sonus quid ſit. Interuallū quid ſit. Genus quid ſit. Conſtitutio quid ſit. Tonus quid ſit. Mutatio, et Melopœia quid ſit. Muſices obiectum. Diſcrimen.

DVPLICEM eſſe Muſicam, aliam Practicam, aliam Speculatiuam, ab omnibus receptum eſt, hancq. Mathematices eſſe ſpeciem, nemo doctus dubitauit. Muſica igitur Theorica, eſt ſcientia concentus contemplatiua. Concentus autem eſt id, quod certum habet ordinem ex ſonis, & interuallis compoſitum. Hæc vero Muſica in ſeptem partes, quaſi harmoniæ acies diuiditur; in Sonos, Interualla, Genera, Conſtitutiones, Tonos, Mutationem, & Melopœiam. Et ſonus quidam eſt concinnus vocis caſus ad vnam extenſionem; Interuallum eſt, quòd duobus ſonis acumine, & grauitate diſcrepantibus clauditur; Genus eſt certa quattuor Sonorum partitio; Conſtitutio eſt ex interuallis pluribus vno, diſpoſitio; Tonus eſt quoddam vocis receptaculum Syſtematis capax, latitudine carēs; Mutatio eſt ſimilis alicuius in diſſimilem locum tranſpoſitio: Melopœia denique eſt Muſicæ tractationis, vſuſq. ad decorum, propoſitum argumentum. Muſices verò huius Obiectum, eſt Numerus, vti Sonorus, qui quidem non eſt cauſa proxima conſonantiæ, ſed remota; cùm proximum effectum Proportioni adſcribamus. Nec mirum alicui fortaſſe debet videri, Muſicam hanc non à ſimplicioribus, ſed à compoſitionibus ordiri; cùm inter hanc, & Arithmeticam ſat magnum diſcrimen exiſtat. Illa enim vnitatum multiplicationi ſtudet, ab illâ, ad plura aſcendit; hæc ex conglobatis, & ſimul conſpirantibus ſonis, diminutioni, & vnitati dat operam. Porrò hæc omnia in vocis qualitate conſpiciuntur, cuius duo ſunt Motus; alter quidem Continuus, & Sermocinalis dictus; alter verò interuallis ſegregatus, & ad benè canendum diſpoſitus.

Motus.

Motus vocis continuus intenſiones, & remiſſiones occultas abſque vllâ morâ progenerat. Verùm vocis motus interuallis diſtinctus contrario modo, quàm continuus mouetur. Siquidē moras facit, & intermiſſiones inter illas, & morę alternatim intermiſſionibus interijciuntur.

Motus ſpecies.

Moras itaque Intenſiones appellamus, Intermiſſiones autem, Migrationes à Tenſionibus ad tonſiones. At inter-

Interualla, quę pariunt differentiam Tenſionum, Intenſione conſtāt, & Remiſſione, quarum effectus, Acumen, & Grauitas eſſe perhibetur. Quod enim intenſione fit, ad acumen vergit, quod remiſſione, ad grauitatem tendit; vtriuſque verò communis eſt Tenſio.

Tenſionis effectus.

Quocircà Tenſiones ſimul, & Phthongi; illę quidem ab inſtrumentis ad eas cōparatis attendendo; hi, quòd voce etiam eduntur, hoc nomine appellantur. Sunt autem Phthongi tenſione innumeri; poteſtate verò in quolibet genere Octodecim.

Phthongi. Genera.

Et Genera tria ſunt, Diatonum, Chroma, & Harmonia. Et verò Diatonum canitur per Tonum, tonum, & Semitonium, cùm ab acuto in graue deſcendat; at ſi à graui in acutū procedat, per Semitonium, tonum, & tonum cōcinitur.

Chroma.

Et Chroma, cùm ab acuto in graue pergat, per Seſquitonum, ſemitonium, & ſemitonium cantus peragitur; ſed, cùm à graui in acutum nititur, contrario modo per Semitonium, ſemitonium, & ſeſquitonum cātatur.

Harmonica.

Harmonica demùm, cùm ab acuto in graue deſcendit per Ditonum, dieſin, & dieſin; ſin à graui in acutum, contrario modo, per Dieſin, dieſin, & ditonum modulatur. Hæc hactenùs.

Proſſambomenos. Hypatæ.

Proſſambomenos autem ideò dictum eſt, quod vocatis tetrachordis, in nullo communicat, ſed aliundè aſſumitur ob Epimeien conſonantiam, aſpiciens tonicæ rationem ad Hypaten hypaton, quam habet Meſe ad Perameſen. Hypatæ verò hypaton, cùm in primo tetrachordo prima ponitur, primum hypaton veteres vocabant: perhypatæ autem, quæ ipſi proxima eſt; at hypaton diatonus, & chromatico, & enharmonico melodiæ genere exprimitur, quandoquidem varia fit etiam tetrachordorum digeſtio. Atque hæ generaliter perhypatæ vocantur. Hipate verò meſon prima rurſùs meſon tetrachordi inter hypaten, & ſynemmenon conſideratur. Perhypatæ autem meſon, quæ huic ſuccedit, & ceteræ ſimiles ijs, quæ ſub hypates ſpeciem cadunt, quæ, & à ſuo genere Lichani dictæ ſunt, eodem nomine, quo digitus chordas articulatim perſonans, cognominatæ ſunt.

Lichani. Meſe.

Quæ porrò iſtas ſubſequitur, Meſe nominatur, cùm diſpoſitis iuxtà ſuum cuiuſque modum ſonis, media interiaceat. Hinc intenſione hemitonij, Trite ſynemmenon à poſtremá conſurgit, quæ poſt netem tetrachordon reperitur. Indè, & Chromatica, & enharmonica, diatonos eaſdē ob cauſas, ſubſequuntur.

Paranetæ. Synnēmenon.

Hæ verò Paranetæ appellantur; quoniam antè netem collocatæ ſunt, & ſuper his poſtrema ſita eſt. Verùm Synnemmenon, tota conſtitutio, quæ præiacenti perfecto vſque ad meſen coniuncta eſt, & ad meſe tonum intendendo, Chorda nominatur, & huic proximè aſſociata, Parameſe dicitur.

Chorda. Parameſe.

Quæ verò hanc ſequuntur, ijſdem nominibus, quibus, & conſtitutio ſynemmenon, ob eādem rationem, nuncupantur.

Diazeugmenon.

At conſtitutio hęc, Diazeugmenon vocatur, cùm ad alias partes non ſit ex æquo prioribus conſtitutionibus diſpoſita.

Trithyperbolæon.

ſita. Deindè Trithyperbolæon ſuccedit,& quæ deinceps hanc iuxtà, & præter eaſdem cauſas ſequitur, eaſdem cùm prædictis ſortientes denominationes. Et harum generica denominatio, eſt Hyperbolæon;

Hyperbolæon.

quoniam in hac humanæ vocis finem facientis, vis conſiſtit.

Sonorũ ſpecies.

At horum ſonorum, alij ſunt Stabiles, qui in generum differentijs non mutantur,ſed in eodem tenore permanent, vt Proſlambanomenos,Hypate hypaton,Hypate meſon,Meſe,Nete Synnemenon, Parameſe,Nete diazeugmenon,& Nete hyperbolæon; alij ſunt Mobiles, hiq. ſemper in generum differentijs variant,nec in eodem tenore perſiſtunt. Sunt autem omnes ij,qui inter Stabiles ſunt interiecti. Ac iterùm Stabilium ſonorum,alij ſunt grauitate denſi, vt Hypate, hypaton,Hypate meſon,Meſe,Parameſe,& Nete diazeugmenon; alij minimè denſi, quippè qui perfectas conſtitutiones comprehendunt,vt Proſlambanomenos, Nete Synnemenon,& Nete hyperbolæon. Mobilium verò alij ſunt Semidenſi, vt Perhypate hypaton, Perhypate meſon, Triteſynnemenon, Trite diazeugmenon, & Trite hyperbolæon; alij ſunt Acuti denſi, qui, & Diatoni dicuntur, & generatim quinque, in Harmoniâ quidem harmonici, in Chromate, chromatici reperiuntur. Lichanos hypaton enharmonios,Lichanos meſon enharmonios,Paranete ſynnemenõ enharmonios, Paranete diazeugmenon enharmonios, & Paranete hyperbolæon enharmonios. In Chromate verò hi exiſtunt, Lichanos hypaton chromaticè,lichanos meſon chromaticè, Paranete hyperboleon chromatice. Et verò,Conſona ſunt Diateſſeron, Diapente,Diapaſon, & ſimilia.

Conſona.
Diſſona.

Diſſona autem ſunt ea, quæ minora habentur,quàm Diateſſeron, Dieſis, Semitonium, Tonus, Seſquitonus, & Ditonus. At inter hæc,& Conſona, medium agmen Tritonus, Tetratonus,Pentatonus,& ſimilia tuentur.

Conſonãtia quid ſit.
Diſſonãtia quid ſit.

Conſonantia verò eſt duorum ſonorum acuti, & grauis concinna temperatio; Sed Diſſonantia eſt duorum ſonorum diſſidium, & mutuæ temperationis exacerbatio. Iam porrò ſimplicia interualla ſunt, quæ à Phthongis inter quos nullus intermedius eſt, includuntur, vt ab hypate perhypate, Lichano,& hypate meſon, quorum in reliquis interuallis eadẽ prorſus eſt ratio. Compoſita autem, quæ à Phthongis,inter quos alij intermedij ſunt, continentur, vt à meſe,& perhypate,à meſe, & nete, & à parameſe,& hypate. Et verò interualla quædam communia ſunt ſimplici, & compoſito,vt Hemitonium,& Ditonus, & reliqua inter hæc duo comprehenſa; quippè in harmonico genere ſunt Compoſita, in chromatico, & diatonico, Simplicia; & Tonus in Chromate, compoſitus; in Diatono, ſimplex exurgit. Et Trithemitonium in chromate quidem ſimplex eſt, & compoſitum in Diatonico; & Diatonum interuallum in harmoniâ ſimplex, in chromate autem, &

diatono,

diatono, compoſitum exauditur. Porrò reliqua interualla Semitonio minora,ſimplicia ſunt omnia, vt reliqua,quæ Ditonum excedũt, Compoſita. Interualla explicabilia ſunt, quorum magnitudines aſſignari poſſunt, ut Tonus, Semitonium, Ditonus, Titonus,& ſimilia. Inexplicabilia ſunt,quæ explicabilibus maiora, minoraue magnitudine aliquâ inexplicabili exiſtunt.

Verùm enim verò, cùm tria genera ſint, vt diximus, omne melos per conſequens,aut Diatonicum,aut Chromaticum, aut Enharmonicum, aut Commune, aut etiam ex his Mixtum erit. Diatonicum itaque eſt, quod diatonicâ diuiſione conſtat; Chromaticum, quod chromaticâ; Enharmonicum denique, quod Enharmonicâ ſectione conflatur; Commune, quod ex ſtatis phthongis componitur; Mixtum demùm, vbi duorum, vel trium, Diatoni nempè,& Chromatis,vel Diatoni,& Harmoniæ,vel Diatoni,Chromatis, & Harmoniæ veſtigia apparent.

Mali diuiſio.

Sed horum generum differentiæ fiunt in phthongis illis, quos Mobiles eſſe ſuperiùs aſſeruimus. Hinc enim Lichanos loco mouetur per Toni interuallum, & Perhypate per Dieſin. Quocircà Lichanos illa acutiſſima eſt, quæ tono diſtat ab acutiore duorum tonorum tetrachordum comprehendentium, & quæ procul abeſt à Semitonio; Grauiſſima, quæ à Ditono abeſt, & Perhypate meſon,& quæ diſtat Dieſi à grauiore duorum phthongorum tetrachordum continentium.

Lichani differentiæ.

Enim verò, Color Muſices eſt ſpecialis partitio generis.

Color.

Et horum explicabiles Sex eſſe videntur. Nam vnus eſt Harmoniæ, Chromatis tres,& duo generis Diatoni. Ergò Harmoniæ Color eâdem prorſus, quâ genus ipſum ſectione diuiditur.

Coloris partitio.

Per Dieſin enim, quæ eſt quarta pars toni, & dieſin alteram eidẽ æqualem,& per Ditonum minimè compoſitum,canitur. Porrò in diuiſione chromaticâ vnus Color chroma, alius chroma Seſquialterũ, tertius chroma Toniæum appellatur. Et molle quidem chroma per dieſin,quæ eſt tertia toni pars, & dieſin eidem æqualem,& per interuallum ſimplex æquale tono, toniq. ſemiſſæ, & tertiæ parti canitur.

Chroma molle.

Seſquialterum verò chroma per dieſin, & dieſin, quarum vtraque ſigillatim ſeſquialtera fit dieſeos enharmoniæ,& per interuallum ſimplex Septem dieſibus conſtans, quarum quælibet toni quadrans exiſtit, modulatur.

Chroma ſeſquialterũ.

Toniæum denique chroma eodem colore veſtitur, quo genus ipſum chromaticũ induitur; cũ per ſemitoniũ,ſemitoniũ, & trihemitoniũ efferatur. Atque Colores hi in chromatico genere,nomen à denſis phthõgis, qui in ipſis inſunt, ſortiti ſunt. Toniæũ nãque chroma à tono,qui in eo eſt, per cõpoſitionẽ nominatur; Seſquialterũ,quòd à dieſibus in eo poſitis,quæ ſeſquialteræ ſunt,dieſium enharmonicarũ vocitatur. Molle chroma dicitur,quia dẽſum chroma,quod in eo eſt,remittitur,& frangitur. Vltimò tandem Colorum diuiſionis

Toniæum.

diato-

Color mollis diatonicus. *Color ſyntonus.*

diatonicæ,alter Mollis diatonicus,alter Syntonusdiatonicus appelli- tur. Et quidem Color Mollis diatonicus per ſemitonium,& per interuallum ſimplex trium dieſium, & per aliud interuallum ſimplex quinque dieſiũ,canitur. At diatonicus Syntonus color eãdem habet proportionem, quàm genus ipſum; cùm per ſemitonium,tonum, & tonum canitur.

Conſtitutionis differentiæ.

Conſtitutionis autem differentiæ aliæ ſunt communes etiam interuallis,vt Differentia ſecundùm magnitudinem, ſecundùm genus,ſecundùm conſonum,& diſſonum, ſecundùm explicabile, & inexplicabile; aliæ ſunt ipſis conſtitutionibus propriæ, vt differentia continui, & ordine ſequentis ab eo, quod aliquid omittit,nec ordine ſequitur, & differentia coniunctæ,& diſiunctæ conſtitutionis, & differentia denique conſtitutionis immutabilis. Magnitudine etiam differunt conſtitutiones maiores à minoribus,videlicet diapaſon magnitudine à tritono,vel à diapente,vel à diateſſeron,vel à ſimilibus diſcrepat. Genere quoque differunt, vt diatonicæ ab henarmonicis, vel chromaticis; aut chromaticæ,& henarmonicæ à reliquis. Diſcrepant item ſecundùm Cõſonum,& Diſſonum conſtitutiones phthongis conſonis contentæ,à conſtitutionibus, quæ phthongis diſſonis continentur. Exiſtunt etiam conſtitutiones conſonæ aliquot in immutabili conſtitutione, quarum minima Diateſſeron duobus tonis, & ſemiſſe conſtans reperitur, cuiuſmodi conſtitutio eſt ab hypate hypaton,ad hypaten meſon. Altera conſtitutio eſi Diapente tonorum trium, & ſemiſſe,qualis eſt conſtitutio à proſſambanomeno ad hypaten meſon. Alia eſt Diapaſon tonorum ſex, qualis eſt à proſſambanomeno ad meſon. Alia eſt Diapaſon, & Diateſſeron ſimul tonorum octo, & ſemiſſis,qualis eſt à proſſambanomeno ad netem diazeugmenon. Vltima conſtitutio eſt Diapaſon tonorum duodecim, qualis eſt à proſſambanomeno ad netem hyperbolæon. Verùm conſtitutio,quæ Coniuncta dicitur,vſque ad octonariam conſtitutionem conſonam progreditur. Prima enim ipſarum eſt Diateſſeron; altera Diapente; tertia Diapaſon; quarta Diapaſon, & Diateſſeron ſimul; quinta Diapaſon, & Diapente ſimul; ſexta Diſdiapaſon; ſeptima Diſdiapaſon ſimul cùm Diateſſeron; octaua denique Diſdiapaſon ſimul cùm Diapente. At Diſſonæ conſtitutiones ſunt eæ omnes, quæ minores ſunt, quã Diateſſeron,vel inter prædictas conſonas ſedem capeſſunt. Porrò figuræ eiuſdem magnitudinis fiunt ex ijſdem ſimplicibus interuallis concretæ,& numero æqualibus; cùm ipſorum interuallorum ordo diſſimilitudine aliquâ variatur.

Diateſſeron ſpecies.

Quamobrem tres Diateſſerõ ſpecies numerantur,& harum prima à Barypycnis,ſeù grauiter dẽſis phthongis,vt ab hypate hypaton,ad hypaton meſon comprehenditur; ſecũda à Meſopycnis, ſeù medijs denſis

denſis phthongis,vt à perhypate hypaton,ad perhypaten meſon cõtinetur,tertia ab Oxypyenis,ſeù acutis denſis phthongis, vt Diateſſeron illud,quod à Lichano hypaton,ad Lichanon meſon concluditur. Ac in harmoniâ quidem, & chromate cõſonorum figuræ, præterquã in diatono ad dẽſi habitudinẽ ſumuntur; cũ hoc genus in ſemitonia, & tonos diſpertiatur; ſuntq. in Diateſſeron conſonantia ſemitonium vnum,& toni duo, & in Diapente ſemitonium vnũ,& toni tres,& in Diapaſon ſemitonia duo,& toni quinque inueniuntur. Indè autẽ fit, vt hæ figuræ,& conſonantiarũ ſpecies pro diuerſâ ſemitoniorũ poſitione conſiderentur. Nã prima conſonantiæ ſpecies Diateſſeron eſt, cuius ſemitoniũ ad grauiorẽ partem,quã toni vergit; altera eſt, cuius ſemitoniũ medio loco duorũ tonorum ſatellitio circumdatur; tertia demùm cuius ſemitonium tonis eſt acutius.

Diapente ſpecies.

Diapente verò conſonantiæ ſpecies quattuor recenſentur. Prima enim à Barypycnis includitur,in quâ tonus primum locũ verſus acutam partẽ poſſidet,fitq. ad hypate meſon vſque ad parameſon; altera à Meſopycnis continetur, in quâ tonus penultimum locũ habet, ſi à graui ordiatur,& in acutũ aſcendat,fitq. à perhypate meſon vſque ad trite diazeugmenon; tertia ab Oxypycnis comprehenditur in quâ tonus loco antepenultimo ponitur, ſi à graui ad acutum eleuetur,fitq. à Lichano meſon ad paranetem diazeugmenon; quarta denique à Barapycnis coarctatur, in quâ, ſi ab acuto in graue declinet, quartum locum tonus obtinet, fitq. à meſe ad netem diazeugmenon, aut à proſſambomeno ad hypaton meſon.

Diatoni ſpecies.

In Diatono autẽ prima ſpecies conſonantiæ Diateſſerõ eſt,in quâ ſemitonium primum, & grauiſſimum locum exercet; ſecunda in quâ ſemitoniũ primum locũ ad partem acutiſſimam capeſſit; tertia in quâ ſemitonium penultimum locum,tendendo à graui in acutum, amplectitur; quarta quoque in quâ hemitonium penultimam ſedem, tendendo ab acuto in graue,occupat.

Diapaſon ſpecies.

Ac Conſonantiæ Diapaſon ſpecies ſeptem exiſtunt,quarũ prima à Barypycnis phthongis coarctatur, in quâ tonus acutiſſimum locũ implet,eſtq. ab hypate hypaton ad parameſon,hicq. modus à Veteribus Mixolydius vocatus eſt; ſecunda à Meſopycnis clauditur, in quâ penultimum locum tonus obtinet, ſi à graui in acutũ ſubleuetur, fitq. à perhypate hypaton ad triten diazeugmenon, qui modus ab antiquis Lydius dictus eſt; tertia Oxypycnis continetur,in quâ tonus locũ antepenultimum tuetur, ſi à graui in acutum euehatur, eſtq; à Lichano hypaten ad paraneten diazeugmenon, hicq. modus olim Phrygius appellatus eſt; quarta Barypycnis phthongis coarctatur,in quâ tonus quartũ locum poſſidet,ſi ab acuto in graue declinet, eſtq. inter hypaten meſon, & netem diazeugmenon, & hic olim Dorius nominatus eſt;

Mixolydius modus. *Lydius.* *Phrygius.* *Dorius.*

Hypolydius.

Hypophrygius.

eſt; quinta Meſopycnis circumducitur in quâ tonus quintum locum ab acutiſſimo moderatur, hicq. modus olim veteribus Hypolydius erat, quique à perhypate meſon ad tritem hyperbolæon fiebat; ſexta Oxypycnis comprehenditur, & ſexto loco tonum ab acutiſſimo habet, fitq. à Lichano meſon ad paranetem hyperbolæon, dictuſq. eſt hic modus olim Hypophrygius; ſeptima denique Diapaſon ſpecies eſt ea, quam Barypycni phthongi amplectuntur, & in hac tonus grauiſſimum locum exercet, fitq. à meſe ad netem hyperbolæon, aut à proſſambanomeno ad meſen, hicq. olim, & Communis, & Locrus, & Dorius nuncupatus eſt.

Locrus.
Conſonãtiæ ſpecies.

Et verò in genere Diatonico, prima ſpecies Conſonantiæ Diapaſon eſt, in quâ hemitonium alterum eſt in parte grauiſſimâ, alterum autem in quarto dumtaxat loco, ſi à graui in acutum aſcendas; ſecũda eſt, cuius hemitonium alterum, locum tertium à grauiſſimo occupat, alterum verò, locum ſeptimum, & acutiſſimum; tertia in quâ vtrumque ſemitonium ab altero extremorum vno loco ſeiungitur; quarta in quâ vnum hemitonium grauiſſimo loco, ſed alterum quinto verſus acutas partes collocatur; quinta in quâ vnum hemitonium loco quarto poſt grauiſſimum, alterum ſeptimo, & acutiſſimo ponitur; ſexta in quâ vnum hemitonium tertio loco poſt grauiſſimum, alterum ſecundo ab acutiſſimo, ſeſſionem accipit; ſeptima tãdem ſpecies Conſonantiæ Diapaſon eſt, in quâ vnum hemitonium ſecundo poſt grauiſſimum loco, alterum verò quinto verſus acutam partem, gradum adipiſcitur. Ac, vt hæ Diapaſon ſpecies ab Harmoniâ, & Chromate in phthongis non differant; ità quoque in Explicabili, & in Inexplicabili non diſſident.

Coniunctio quid ſit.
Diſiunctio quid ſit.
Coniunctionum numerus.

Coniuncti autem, & Diſiuncti conſtitutiones ex diſiunctis tetrachordis conflatæ in eo diſcrepant, quòd Coniunctio ſit duorum tetrachordorum alterno ordine modulatorum, & ſpecie ſimilium phthõgus communis; & Diſiunctio ſit duorum tetrachordorum conſequẽti ordine modulatorum, & ſpecie ſimilium toni interpoſitio. Quorũ coniunctiones tres potiſſimùm numerantur, Media, Acutiſſima, & Grauiſſima. Et grauiſſima quidem, eſt duorum tetrachordorũ, quorũ alterum eſt tetrachordon hypaton; alterum verò tetrachordon meſon, cùm eam phthongus hypate meſon coniungat; Media eſt coniunctio tetrachordi meſon, & tetrachordi ſynnemenon, qui phthongo communi, meſe videlicet, connectuntur; Acutiſſima demùm coniunctio, eſt tetrachordi diazeugmenon, & tetrachordi hyperbolæõ, cùm hæc vnus cõmunis phthõgus nete diazeugmenõ innodet, & deuinciat. Vltimò; Diſiũctio vnica eſt duorũ tetrachordorũ diuiſio, quorũ alterũ eſt tetrachordon Mediarũ: alterũ verò tetrachordõ netarũ diſiũctarũ, quæ vno cõmuni tono, meſon, & parameſen ſegregantur.

Porrò

Conſtitutiones perfectæ.

Porrò conſtitutiones Perfectæ duæ habentur, quarum altera Maior, altera Minor appellatur. Et Maior quidem fit à Proſſambanomeno per diſtinctionem ad netem hyperbolæon in quâ quattuor tetrachorda exiſtunt, quorum duæ à duobus reliquis ſeparata, ſed ſibi inuicem coniuncta ſunt; nempè tetrachordum grauium, mediarum, diſiunctarum, atque excellentium, prout etiam duo illi toni, quorum alter eſt inter proſſambanomenon, & hypaten hypaton; alter autem inter meſen, & parameſen. Minor verò eſt, quæ fit per coniunctionem à proſſambanomeno ad netem ſynnemenon, ſuntq; in eâ conſtitutione tria tetrachorda coniuncta; tetrachordum videlicet grauium, mediarum, & coniunctarum, & inſuper tonus contentus à proſſambanomeno, & hypate hypaton; quoniam conſtitutio diapaſon, & diateſſeron ſimul, conſonantiæ definitione conſtringitur. Verùm in conſtitutione Immutabili, quæ ex duobus perfectis conſtat, tetrachorda duo reperiuntur, quæ communia ſunt vtrique perfectarum coniunctionum, tetrachordum Grauium, & tetrachordum Mediarum. In Coniunctâ verò eſt tetrachordum Netarum coniunctarum; in Diſiunctâ, netarum diſiunctarum, & tetrachordum netarum excellentium. At Simplices conſtitutiones ſunt, quæ ad vnam mediam; Duplices, quæ ad duas; Triplices, quæ ad tres; Multiplices, quæ ad plures diriguntur. Harum eſt media poteſtas phthongi, cui in diſiunctione tonum habere ſimplicem ad partem acutam, ſi conſtitutio ſit immutabilis, aliàs ditonum ſimplicem, vel compoſitum ad partem, ſignumq; grauem, accidit. In coniunctione autem alicui illorum, trium tetrachordorum coniunctorum obtinere, vel acutiſſimum phthongum medij tetrachordi, vel tetrachordi acutiſſimi grauiſſimum contigit. Ex horum verò mediâ, quaſi concentus viâ, reliquorum phthongorum vires, & quî quiſque ad mediã ſe habeat, facilè venari poſſumus. Ceterùm, quadruplicis nominis ſignificatione Tonus exprimitur. Vſurpatur enim plerumque pro Phthõgo, pro Interuallo, pro Vocis loco, & pro Tenore. Et Tonum quidem pro phthongo vſurpârunt illi, qui Cytharam Heptatonen vocârunt, quaſi ſeptem tonis, hoc eſt phthongis conſtantem, vt his verſibus Terpander.

Conſtitutio immutabilis.

Conſtitutio coniuncta, & Diſiuncta.

Conſtitutio ſimplex, & Multiplex.

Toni voces.

Terpander.

At nos quadriſonis inſtantes ſæpè camœnis,
Indè nouos Cythara heptatono celebrabimus hymnos.

Ion.

Et Ion quoque eâdem ratione hoc idem in ſuo Decachordo accepit. Sic enim cecinit.

Semper habes denas gradientes ordine chordas,
Et concordantes harmonias triſonas.
At Græci heptatono, Cythara, diateſſera cantant,
Captantes raro carmine dulce melos.

S Pro

Pro Interuallo autem Tonus ſuſcipitur, cùm dicimus eſſe à meſe ad parameſem; pro Vocis loco, cùm dicimus vocis tonum Dorium Phrygium, aut Lydium eſſe, & vlteriùs. Ariſtoxenus porrò *Tonorū numerus.* XIII. Tonos adiuenit; videlicet Hypermixolydium, ſiuè Hyperphrygium; Mixolydios duos, acutiorem, & grauiorem, quorum acutior Hypoiaſtius, grauior Hypodorius dicitur; Lydios item duos, acutiorem nempè, & grauiorem, qui Aeolius nuncupatur; Phrygios quoque duos, alterum acutum, alterum grauem, qui Iaſtius nominatur; Dorium vnum; Hypolydios duos etiam, acutiorem, & grauiorem, qui Hypæolius vocatur; Hypophrygios pariter duos, quorum grauior Hypoiaſtius dicitur. Decimum denique tertium Hypodorium reperit, voluitq. horum acutiſſimum eſſe Dorium. Demùm pro Tenore Tonus accipitur, vt cùm dicimus aliquem acuto, graui, aut mediocri tono cantare.

Mutatio quot modis accidat. Iam verò Mutatio quattuor modis accidere ſolet, in Genere ſcilicet, in Conſtitutione, Tono, & Melopoeiâ. Et in Genere quidem, cùm ex diatono in chroma, vel harmoniam, aut cùm ab harmoniâ, vel chromate in aliquod reliquorum generum fit migratio; in Conſtitutione, cùm à coniunctione ad diſiunctionem, aut contrà proficiſcitur; in Tono, cùm â Dorio in Phrygium, aut ab hoc in Lydium, aut ab his in ceteros fit tranſitus, iſq. erit concinnus, ſi phthongi erunt in mutatione ſimiles, ſi diſſimiles, inconcinnus; *Melopoeiæ affectus.* in Melopoeiâ denique mutatio fit, cùm ex affectu interuallari in Contractum, vel Quietum, vel ex hoc in Interuallarem, & Contractum variatur. Interuallaris autem Melopoeiæ affectus eſt, quo ſpeciem Magnificentiæ, Magnaminitatis, rerumq. heroicarum, atque his affinium affectionum exhibemus, quibus maximè Tragœdia delectatur, & ea, quæ tragicum ſtylum imitantur Contractus verò affectus eſt, quo animus in humilitatem, abiectionem, & in cetera minùs virilia contrahitur, iſq. amatorijs ægritudinibus, lamẽtationibus, & fletibus accommodatur. Quietus tandem affectus eſt, quo in pacatam, tranquillamq. diſpoſitionem animus pertrahitur, iſq. hymnis, encomijs, pæanibus, & ſimilibus gaudere videtur, de quibus fuſiùs inferiùs dicemus. *Melopoeia qui perficiatur.* Ceterum Melopoeiâ quattuor perficitur, & abſoluitur; Ductu nimirum, qui eſt meli progreſſio per phthongos deinceps conſequentes; Plexu, qui eſt alterna interuallorum poſitio; Luſu, qui eſt percuſſio in eodem tono ſæpiùs iterata; firmitudine vltimò, quæ eſt immoratio diù continuata ſecundum vnam, eamdemq. vocis pronunciationem.

Apoſtrophe. O nos beatos ter, & ampliùs, ſi debellatis vitijs, quæ corpus, mentemq. noſtram, vallo quaſi quodam multiplicium ærumnarum ſpineo obſident, & lancinant, quietum Melopoeiæ affectum ſumerémus,

remus, vt Deo tranquilla pæana, hymnoſq. pacatos canere poſſimus. At cum ab eiulatu, & planctu vitam exordiamur, non melos vllum in hac vitâ, ſed ſolùm lamenta, & querulas voces lachrymis temperatas edere valemus. Fac igitur optimè Deus, vt tibi ſtridulâ, & compunctâ cordis noſtri lyrâ, firmitudine quâdam ſecundùm vnam, eamdemq. Virtutem omnium ſemitam perpetuò reſonemus, vt Melopoeiâ in hac vitâ ſic vlulatibus abſolutâ, tibi poſteà in cælis, beatis ſpiritibus permixti immortales panegyres canamus.

MEMBRVM NONVM.

De Geometria.

HAEC Mathematices nobiliſſima ſpecies apud veteres in tantâ honoris exiſtimatione ſemper habita eſt, vt Plato antè ſui Gymnaſij fores ſcribi curauerit, neminem Geometriæ ignarum pedem introferret. Porrò hæc apud Aegyptios, nè ab Adamo, eiuſq. poſteris, quos rerum omnium cognitione præſtantiſſimos fuiſſe conſtat, eam repetamus, ex agrorum dimenſione, vt huius notio præſefert, originem dicitur habuiſſe. Nè enim anniuerſarijs Nili inundationum incrementis, limo cooperti agrorum termini confunderentur, vt Proclus libro 2. capite 4. in Euclidem teſtatur, cęperunt illi illorum terras metiri, & quaſdam metas deſignare. Ab Aegyptijs autem Thales edoctus, eam in Græciam magnâ omnium primò admiratione, Alpharabio aſſerente, transportauit. Hanc verò Philo Iudæus omnium ſcientiarum Principem, Matremq. appellat, & à Cælio lib. 4. Antiquit. Lect. Principium, & Metropolis omnium ſcientiarum Mathematicarum vocitatur, & à Franciſco Patritio lib. 2. de Regn. Auxilium, & Fulcrum omnium artium nominatur. Neque ab his alienus Cardinalis Beſſario in Platonis Calumniatorem apparet, dùm neminem pro docto poſſe abſque huius cognitione haberi, contendit. Patritius quoq. lib. 2. de Regno, c. 14. vult Duces, Regeſq. hâc non mediocriter imbutos eſſe debere. Etenim hæc vrbes, vrbiumq. propugnacula, quibus munitę, hoſtium viribus reſiſtere, eoſq. propulſare poſſunt, exſtruxit; varia belli inſtrumenta, & tormentorum plurima machinamenta ignes, globoſq. explodentia adinuenit; montium ambitus, & altitudines, locorumq. ſitus, & profunditates nobis aperuit; dimetiendorum, & terrâ, & mari itinerum, modum demonſtrauit; trutinas, ſtateras, & reliqua Iuſtitiæ Diſtributiuę pondera, quibus exacta actionũ æqualitas in Ciuitate ſeruatur, teſte Ficino l. 3. Aenead. 3. Plotini, cõpoſuit; fabricãdarũ nauiũ, triremiũ, pontiũ, cęterorũq. rõnem præſcri-

Geometriæ origo. *Proclus.* *Alpharab.* *Cælius.* *Geometriæ laudes.* *Patritius.* *Beſſario.* *Geometriæ vtilitas.* *Ficino.*

pſit, & quæcunque aut pondere, aut aquâ, aut ſpiritu, aut neruis, funiculiſq. conſtant, mouenturq. nobis indicauit. Hinc tot Horologia tàm affabrè, & ingenioſè effecta prodeunt, vt Ars cum Naturâ, vel Natura cum Arte contendere videatur, quorum inuentionem Erfordienſis, Geberto, qui poſteà fuit Sylueſter Secundus, quiq. tempore Otthonis Tertij ſub anno Domini Nongenteſimo Nonageſimooctauo vixit, adſcripſit. Deſinat igitur Antiquitas Sphæram illam Archimedis Geometricis rationibus exſtructam, iactitare; taceat Architæ ligneam Columbam Geometricis ponderibus volitantem; ſileat tybicinas, æneoſq. ſerpentes, quos huius artis adminiculo fabricauit Boëtius, qui ventorum flatibus perculſi reſonabant; nil dicat de Alberti capite æneo Geometricis modis voces articulatas proferente; prætereat Pilas ſuâ ſpontè ſaltitantes, æneaſq. Virgines ſuper abacum choreas menſuratim ducentes, & hanc vnam tanti Geberti inuentionem miris laudibus extollat poſteritas. Equidem Viualdus libro de Perſequutionibus Eccleſiæ, Perſequutione 10. affirmat Geometriam, & ceteris, & Theologis maximè eſſe neceſſariam, cùm in diuinis litteris ſæpius de eâ mentio habeatur. Nàm Iſaiæ capite 40. Ipſe ſolus, ait, menſus eſt pugillo aquas, & cibos patino ponderauit, qui appendit tribus digitis molem terræ, & librauit pondere montes, & colles in ſtaterâ. Et Sapientiæ 11. Omnia diſpoſuit Deus in numero, pondere, & menſurâ. Ac, licet Leges Ciuiles multas alias aſpernentur: hanc tamen C. de Malefic. & Mathem. L. Artem Geometriæ, amplexæ ſunt. Immò Lucas Penna Iuriſconſultus C. de Excuſat. Artific. libro 10. homines ad hanc addiſcendam exiſtimat cogi poſſe.

Verum Geometria bifariam diuiditur, cuius altera pars planas figuras, quæ ſolam latitudinem longitudini annexam habet, contemplatur; altera verò ſolidas conſiderat, quę ad duplex illud interuallum, craſſitudinem adſciſcunt. Et illam quidem generali Geometriæ nomine veteres appellárunt, hanc propriè Stereometriam nominârunt; & Geometriam cùm Opticâ, & Stereometriam cùm Mechanicâ non raro comparauit Ariſtoteles. Eſt autem Geometria, vt eam Proclus deſcripſit, Scientia, quæ verſatur in cognitione magnitudinum, figurarum, & quibus hę continentur extremorum: item rationũ, & affectionũ, quę in illis cernũtur, ac inhęrent, ipſa quidẽ ꝓgrediẽs à pũcto indiuiduo per lineas, & ſuperficies dũ ad ſolida cõſcẽdat, variaſq. ipſorũ differẽtias pateſaciat. Cũq. oĩs ſciẽtia Demõſtratiua, in quarũ cętu, & Lycęo hęc ẽt reſidet, vt placuit Ariſt. tribus quaſi colũnis fulciatur, Genere, & Subiecto, cuius ꝓprietates ſciẽtia ipſa vena-

Horologij inuentor. *Viualdus.* *Iſaias.* *Sapientia.* *Penna.* *Geometriæ diuiſio.* *Stereometria.* *Geometria quid ſit.*

 tur,

tur, & conſiderat; Cauſis, & Principijs, ex quibus baſibus Demonſtrationes emergunt; Proprietatibus demùm, quæ de genere, & ſubiecto per ſe proferuntur; Geometriæ quidem Subiectum in Lineis, Triangulis, Quadrangulis, Circulis, Planis, Solidis figuris, & Magnitudinibus, earumq. extremitatibus conſiſtit. *Geometriæ obiectum.* Hiſcè verò inhærent Diuiſiones, Rationes, Tactus, Aequalitates, & huiuſmodi propè infinita, ad quæ etiàm Poſtulata, & Axiomata, ex quibus hæc ineſſe demonſtrantur, reducuntur. At, nè hæc immenſa Geometricarum figurarum ſilua, nos in itineris progreſſu reddat implicatos, operæpretium erit, ceteris miſſis, ſelectiora ſeligere, & in vnum quaſi manipulum compingere.

Punctum. *Linea.* *Linearũ varietas.* *Superficies.* *Plana ſuperficies.* *Planus angulus.* *Rectilineus angulus.* *Perpendicularis linea.* *Obtuſus angulus.* *Terminus.* *Figura.* *Circulus.* *Diameter.*

Itaque Punctum eſt, cuius pars nulla eſt; Linea eſt longitudo, latitudinis expers, cuius termini ſunt Puncta. Linea verò alia eſt Recta, quæ ex æquo ſua interiacet puncta; alia Curua, quæ orbiculatim ducitur. Superficies autem eſt, quæ longitudinem, latitudinemq. tantum habet; Superficiei extrema ſunt lineæ. Plana ſuperficies eſt, quæ ex equo ſuas interiacet lineas. Planus Angulus eſt duarum linearum in plano ſe mutuò tangentium, & non in directo iacentium alterius ad alteram inclinatio. Cùm autem quæ angulum continent, lineæ rectæ fuerint, Rectilineus ille angulus appellatur; & cum recta linea ſuper rectam conſiſtens lineam, eos, qui ſunt deinceps angulis æquales inter ſe fecerit, rectus eſt vterque æqualium angulorum, quæ inſiſtit recta linea, Perpendicularis dicitur eius cui inſiſtit. Obtuſus verò angulus eſt, qui recto maior eſt. Et Terminus eſt alicuius extremum. Figura eſt, quæ ſub aliquo, vel aliquibus terminis comprehenditur. Circulus autem eſt figura plana ſub lineâ comprehenſa, quæ Periphæria nominatur ad quam ab vno eorum puncto, quæ intrà figuram ſunt poſita, cadentes omnes rectæ lineæ, inter ſe ſunt æquales. At Diameter circuli eſt recta quædam linea per centrum ducta, & ex vtrâque parte in circuli circumferentiam, quæ circulum bifariàm ſecat, terminata. *Semicirculus.* Semicirculus eſt figura, quæ ſub diametro, & ſub eâ lineâ, quæ de circuli periphæriâ aufertur, continetur. *Segmentũ.* Segmentum circuli eſt figura, quæ ſub rectâ lineâ, & circuli circumferentiâ clauditur. *Rectilineæ.* *Trilateræ.* *Quadrilateræ.* *Multilateræ.* Rectilineę verò figuræ ſunt, quæ ſub rectis lineis coercentur; Trilateræ, quæ ſub tribus; Quadrilateræ, quæ ſub quattuor; Multilateræ, quæ ſub pluribus, quàm quattuor rectis lineis continentur. Trilaterarum porrò figurarum, æquilaterum eſt triangulum, quod tribus lateribus gaudet æqualibus. *Iſoſceles.* Iſoſceles autem eſt, quod duo tantum æqualia habet latera; *Scalenum.* Scalenum, quod tria inæqualia. Et hæc Trilaterarum figurarum, rectangulum quidem triangulum eſt, quod habet

rectangulum. *Amblygonium.* Verùm Amblygonium eſt illud, quod obtuſum habet angulum; *Oxygoniũ.* Oxygonium, quod tres habet acutos angulos. *Quadratũ.* At Quadrilaterarum figurarum, Quadratum quidem eſt, quòd, & æquilaterum, & rectangulum eſt. Sed alterâ parte longior figura eſt, quæ rectangula quidem, æquilatera autem nullo modo eſt. *Rhombus.* Rhombus verò eſt æquilaterum, & rectangulum; *Rhõboides.* ſed Rhomboides eſt, quæ aduerſa, & latera, & angulos habens inter ſe æqualia, neque æquilatera, neque rectangula eſt. His itaque exceptis, reliquæ Quadrilateræ figuræ, *Trapezia.* Trapezia vocitantur. *Parallelæ.* Iam Parallelæ recti lineæ ſunt, quæ etſi in eodem ſint plano, & ex vtrâque in infinitũ produci poſſint: in neutram ſibi tamen mutuò coincidunt. *Solidum.* Nunc verò Solidum eſt, quod habet longitudinem, craſſitudinem, & latitudinem. *Pyramis.* Pyramis eſt figura ſolida, quæ planis continetur ab vno plano ad vnum punctum collecta. *Priſma.* Et Priſma figura eſt ſolida, quæ planis includitur, quorum aduerſa duo ſunt, & æqualia, ſimilia, & parallela; alia autem parallelogramma. *Sphæra.* Sphæra quoque eſt, quæ conuerſo circà quieſcentem diametrum, ſemicirculo continetur, cum in eumdem rurſus locum reſtitutus fuerit, vndè moueri cęperat. *Axis.* Axis verò Sphæræ eſt quieſcens illa linea circà quam ſemicirculus conuertitur. Et Sphæræ centrum, eſt idem, quod ſemicirculi; Et Diameter Sphæræ, eſt recta quædam linea per centrum ducta, & vtrinque à Sphæræ ſuperficie terminata. *Conus.* Equidem Conus eſt figura, quæ verſo circà quieſcens alterum latus eorum, quæ rectum angulum continent, Orthogonio triangulo clauditur, cum in eumdem rurſus locum illud triangulum reſtitutum fuerit, vndè moueri cęperat. Et ſi quieſcens, recta linea æqualis fit alteri, quæ circà rectum angulum conuertitur, Conus erit rectangulus; ſi minor, Amblygonius; ſi maior Oxygonius. *Cylindrus.* Hinc Cylindrus figura eſt, quæ conuerſo circà quieſcens alterum latus eorum, quæ rectum angulum continent, parallelogrammo Orthogonio circumdatur, cum in eumdem rurſus locum reſtitutum fuerit illud parallelogrammum, vndè moueri cęperat. *Cubus.* Et Cubus eſt figura ſolida, quæ ſex quadratis æqualibus conſiſtit; *Tetraedũ.* Tetraedum eſt figura, quę triangulis quattuor æqualibus, & ęquilateris cõtinetur; *Octoedrum.* Octoedrum figura eſt ſolida, quæ octo triangulis æqualibus, & æquilateris copulatur, *dedecaedrũ.* Dedecaedrum eſt figura item ſolida, quæ duodecim pentagonis æqualibus, & æquilateris, & æquiangulis conſtipatur; *Eicoſaedrũ.* Eicoſaedrum figura ſolida eſt, quæ triangulis viginti æqualibus, & æquilateris ſepta continetur. *Altitudo.* Denique Altitudo cuiuſque figuræ, eſt linea Perpendicularis à vertice ad baſim vſque deducta.

Ecquid aliud hoc eſt, quàm Deus ipſe, qui noſtræ figuræ Altitudo

quædam eſt, & cuius nos imaginem quandam referimus; ac ideò ille in nobis à capitis vertice vſque ad pedum baſim, lineam perpendicularem per omnes Animę noſtrę potentias, cordiſq. centrum delineat, ac imprimit, vt tali lineâ transfixi diuinitùs, & ſignati, nos ſuos eſſe, & ſubiectos, lubenti animo agnoſcamus. Verùm nè linea illa tua in nobis impreſſa, generis humani hoſtis, deleat, & abradat, precamur Domine, vt nos contrà illum munias, & interius, exteriuſq. cuſtodias, vt ſic gratiâ potentiæ tuæ ſepti, & protecti, per eamdem lineam recto itinere, & perpendiculari ad te conſcendamus.

Apoſtrophe

MEM-

MEMBRVM DECIMVM.

De Architectura.

HVIVS princeps, & origo cùm Geometria ſit, & ab illius principijs, lineis, figuris, angulis, menſuris, & reliquis proficiſcatur, meritò ſapientes viri inter Mathematicarum ordinem collocârunt. Inuentorem verò huius autumat Diodorus lib. 6. Palladem fuiſſe; alij Agatarchum Athenienſem, quem poſteà volunt, & Democritum, & Anaxagoram ſequutos. Verùm, cùm Adamo diuinum Numen rerum omnium ſpecies, & ſimulachra in animo, quaſi in promptuario conſignaſſet, & cùm poſt è Paradiſo abitum tot annis vixiſſet, & liberos procreaſſet, credimus eum, ſi non è marmoribus palatia, ſaltem è ceſpitibus caſas exſtruxiſſe, & ad culmen, atque faſtigium perduxiſſe, quibus ſe, ſuaq; à Cæli iniurijs, & fortunæ telis protegeret, & ſeruaret, & ſic Architecturæ principem, & inuentorem exſtitiſſe. Architectura autem iuxta Vitruuium, eſt Ars benè ædificandi, ſub cuius vexillo in campum prodeunt fabri Lignarij, Ferrarij, Cęmentarij, alijq;, qui Architecto duci inſeruiunt. Sed quoniam Vitruuius Architecturam dumtaxat Practicam, quæ eſt Ars definiuit, noſq; de Theoricâ agimus, quæ ſcientia eſt; ideò ipſius definitio, cùm ad inſtitutum noſtrum non faciat, vel repellitur, vel hunc in modum conuertitur. Architectura igitur eſt ſcientia Aedificiorum fabricandorum contemplatiua. Hanc porrò noſtram tuetur ſententiam Leo Baptiſta in proœmio de Re Aedificatoriâ, vbi fabricam, inquit, vſus manus exequitur, ratiocinatio demonſtrat proportiones, & qui cognoſcit materiam quâ vtitur, Architectus quodam modò eſt. Et Ariſtoteles 1. Moral. & Phyſ. 2. c. 2. differentiam inter Architectum, & fabrum conſtituit, atque affirmat Architectum intelligere ea, quæ facit, fabrum verò non ſemper. Quamobrem Plato aſſeruit libro de Rep. nullum Architectum manibus operari, ſed dumtaxat ijs imperare, qui manibus ad opus conficiendum, vtuntur. Et hinc in Clitiphone ab Architecto duo fieri dixit, Architecturam videlicet, & ædificium, illamq; quidem

Architectura vndè.

Diodorus.

Architectura auctor.

Architectura quid ſit.

Architectura duplex. Definitio.

Leo Baptiſta.

Ariſtoteles.

Plato.

doctri-

doctrinam, hoc verò opus eſſe. Vndè etiam ipſius Obiectum colligitur, quod non eſt aliud, quàm huius Architecturæ Architectura.

Obiectum. Architectura diuiſio. Ienographia. Orthographia. Scenographia. Eurithmia. Symmetria. Decorum. Diſtributio.

Et verò hæc in ſex quaſi partes diuiditur; in Ordinationem, quæ eſt ſummaria rerum faciendarum comprehenſio; Diſpoſitionem, quæ eſt concinna, & elegans partium futuri ædificij diſtinctio; quæ tripartita eſt. Alia enim Ienographia, quæ eſt rudis, & indigeſta futuræ rei figura; alia Orthographia, quæ quamuis perfectior, & politior primâ ſit: tamen non eſt adhuc ſuis numeris abſoluta; alia Scenographia, quæ eſt perfectiſſima, & abſolutiſſima futuri ædificij idea. Ac iterum Architectura in Eurithmiam diſpertitur, quæ eſt operis expolitio, & gracilitas; in Symmetriam, quæ eſt partium inter ſeſe proportio; in Decorum, quod eſt operis ornamentum; in Diſtributionem deniq́;, quæ eſt conueniens tùm operi, tùm Architecto diſpenſatio. Etenim aliter ruri, aliter in vrbe domus exſtruitur, & aliter in eâdem palatium, & aliter, atque aliter ipſa, eademq́; domus. Hæc enim Ionico, illa Dorico, tertia Corinthio opere magnifico, & pompoſo, & etiam his permixtis, ædificata conſpicitur. Quâ etiam de cauſâ baſes, parietes, ſtrata, porticus, laquearia, iſidomi, pſeudiſidomi, & reliqua vario, diuerſoq́; modo, & ordine cùm in priuatorum domibus, tùm Regum palatijs exſtruuntur.

Aedificia Priuata, & Publica.

Aedificia porrò, aut publico, aut priuato nomine ædificantur; priuato vniuſcuiuſque domus; publico autem vel ob Religionē, vt Templa, Sacella, Altaria, & ſimilia; vel ob tutamen, vt Arces, Propugnacula, Turres, & reliqua; vel denique ob commoditatem, vt Porticus, Fora, Theatra, Aquæductus, Pontes, & cetera oriuntur. At his miſſis Architecturę miracula in particulari magis ſuſpiciamus. Equidem occurrunt nobis primò admiranda illa vetuſtatis ædificia,

Obeliſcus Semiramidis.

Semiramidis in Aegypto Obeliſcus ex vno lapide integro ex Armeniæ montibus exciſus, cuius altitudo C X X. craſſitudo X X I V. latitudo V I. cubitorum exſtabat.

Pyramis Aegyptiaca.

Pyramis etiam Aegyptiaca inter Babyloniam, & Deltam tantæ fuit magnitudinis, vt trecenta ſexaginta hominum millia viginti annis eam conſtruxiſſe dicatur. Huius baſis L X. circiter ſoli iugera obſidebat, vnumquodque latus D C C C X I I. pedes continebat, altitudo eius erat M. pedum, & tota ex marmore confecta.

Solis Coloſſus.

His non eſt adeò inferior Solis Coloſſus apud Rhodios C X L I I I. pedum altitudinis, quem X I I. annis, trecentis talentis ferunt Charem Indum, Lyſippi diſcipulum fieri curaſſe.

Labyrinthus Aegyptiaca. Amphytheatrum Romanum.

Admirabilis etiam fuit Labyrinthus illa in Aegypto, cuius altitudo M. pedum exſtabat, & tàm in inferiori, quàm ſuperiori parte tria millia, & quingenta cubicula continebat. Amphitheatrum vero, quod M. Aemilius Scaurus Syllæ Priuignus Romæ

ædifi-

ædificauit, erat C C C L X. pedum altitudine, eiuſq́; Cauea L X X. hominum millia capiebat.

Dianæ templum.

Ingens profectò quoque fuit Dianæ Epheſiæ Templum ab Aſiâ vniuerſâ C C X X. annis fabricatum, cuius longitudo, Plinio teſte, erat C C C C X X V. & latitudo C C X X. Sed horum omnium monumenta longè ſuperaſſet, vel Steſicrates ille, vt refert Plutarchus, vel Dinocrates, vt placuit Vitruuio, qui ex Athos monte, Alexandri ſtatuam ſe facturum pollicebatur, in cuius manu, Ciuitas decem millium hominum capax aſſideret.

Babylonica turris. Beroſus.

Equid dicemus de Turri illa, quam Nemrod exſtruere cogitabat, nè Diluuij inundatio illius ſummitatem pertingeret? Siquidem refert Beroſus Annianus lib. 4. Nemrod, quem ille Saturnum Primum appellat, in Campo Sennaar turrim illam vſque ad montium magnitudinem, & altitudinem deduxiſſe.

Hieron.

Et D. Hieronymus lib. 5. Comment. in Iſaiam teſtatur, ſe accepiſſe ab ijs, qui turrim illam proprijs oculis curiosè ſpectârunt, altitudinem eius adhuc eâ tempeſtate, ad quattuor millia paſſuum tenuiſſe.

Diodorus.

Atque hinc ob maximam huius turris altitudinem, aſſerit Diodorus lib. 3. cap. 4. Chaldæos occaſionem nactos ex tantâ eminentiâ quoquò verſùs ſpectandi ſidera, ideoq́; excellentes in Aſtrologiâ euaſiſſe. Reliqua vetera ſilentio inuoluimus, & ex recentioribus vnum, vel alterum in medium adducemus. Nam admiranda planè etiam Architecturæ opera paſſim ferè in Europâ viſuntur, ſiuè palatia ornatiſſima, ſiuè templa magnificentiſſima quis ſpectare voluerit, vt turrim Cremonenſem altiſſimam taceamus, Argentinenſem, & Viennenſem quoque artificioſo, & regio opere admodùm elaboratam tranſeamus; cum magnificum, ingens, ſumptuoſum, artificioſum, & verè regium opus D. Philippi II. Hiſpaniarū Regis tàm antiquis, quā recentioribus operibus omnibus lōgè antecellat, vt non immeritò inter Mundi miracula primus ei locus debeatur.

Monaſterium Eſcoriale.

Is enim Regum potentiſſimus, Monaſterium D. Laurentio dicatum, in Eſcoriali, & à Monachis D. Hieronymi inhabitatum, V. milliaribus Madrito ità conſtrui in formam Cratis, in memoriam ipſius ſancti in Crate aſſati, fecit, vt potiùs diuinum, quàm humanum commentum eſſe videatur.

Apoſtrophe.

O Rex regum Hiſpaniarum, & totius Vniuerſi ſupreme, fabrica in nobis quoque monaſterium Craticulatum, vt à mundi, carniſq́; illecebris abſtracti, & religiosè viuendo, in hoc mundo potiùs ob commiſſa delicta aſſemur, vt in altero poſteà gloriam tuam puri conſequamur.

MEM-

MEMBRVM VNDECIMVM.

De Optica.

GEOMETRIAM proximè ſequitur Perſpe-
ctiua inſtar ipſius affinis; cùm hæc etiam in li-
neis, etſi viſualibus, conſiſtat, vt inter reliquos
Gellius.
A. Gellius lib. 16. affirmauit, aſſerens inſuper
hanc, tamquàm præſtigiatricem quamdam va-
rias technas, doloſq; viſui decipiendo obijcere.
Obiectum. Lineæ viſuales variæ.
Huius verò ſcientiæ Obiectum lineæ ſunt Vi-
ſuales, quarum duę ſunt ſpecies; altera per quam
radij recti, quibus mediantibus actus viſionis fit rectus, emanant; al-
tera per quam radij reflexi, & refracti, quibus medijs, viſio fit curua,
& obliqua, procedunt. Ex his autem ortæ ſunt binæ partes huius
ſcientiæ, prout hanc linearum viſualium diuerſitatem contemplatur.
Nam ea pars, quæ lineas rectas ſpeculatur, Optica; quæ obliquas con-
Optica, Catoptrix.
ſiderat, Catoptrix nominatur. Porrò Optica potiſſimùm Viſum,
Rem viſibilem, Medium, Modumq; videndi intuetur. Viſio autem
Viſio vndè.
ab inſtrumentis organicis oculorum, & à neruis Opticis à cerebro vſ-
que ad oculorum pupillam, centrumq; deſcendentes, ſecumq; hu-
morem puriſſimum ex cerebro ferentes, proficiſcitur. Quâ de cauſâ
Ariſtoteles.
Ariſtoteles lib. 5. de Generat. Animal. voluit viſum humori aqueo tri-
Hippocrates.
bui debere, qui dùm humido caret, exſiccatur, vt Hippocrates libro
de Victus ratione aſſeruit. Idem ſenſit Galenus libro de Inſtrumen-
Galenus.
to Odoratus, dùm viſum ab humore cryſtallino fieri profeſſus eſt.
Quomodo fiat Viſio.
Quî autem fiat Viſio variæ, & diuerſæ ſunt Philoſophorum ſenten-
tiæ. Democritus enim, Epicurus, & Lucretius lib. 6. Viſionem à ſi-
Lucretius.
mulachris fieri, & rerum imaginibus, eaſq; in oculos ingredi, arbi-
Macrobius
trabantur, quam opinionem abſurdam Macrobius lib. 7. Saturna-
lium, c. 14. refutauit. Hipparchus verò fieri mediante vtriuſque ocu-
li tutamine ad rem viſibilem cùm quadam palpitatione porrecto,
quâ rem quaſi manu viſibilem ſtringeret, arbitratus eſt. Plato autem
Plato.
in Timæo Viſionem fieri propter luminis nitorem putabat, fluendo
quædam ab oculis lux inſtar ignis in aërem extrinſecum delata, quæ
denuò à corporibus viſibilibus, quę obuiam veniunt, in oculos deſer-
Galenus.
retur; quam etiam opinionem Galenus lib. 7. de Placitis Hippocra-

tis, &

Alchindus.
tis, & Platonis, & lib. 10. de Vſu Partium, Alchindus libro de Aſpe-
Ptolomæus.
ctibus, Ptolomæus in Catoptrico, Chalcidius in Timæum, Seneca
Chalcidius.
lib. 1. Natur. Quæſt. & Aphrodiſæus lib. 1. Problematum, quæſt. 75.
Seneca, Aphrodiſienſis.
amplectuntur. At Stoici cauſam Viſus contendebant eſſe emiſſio-
nem radiorum ab oculis in res viſibiles, aëremq; medium. Euclides
Euclides.
libro de Perſpectiuâ, volebat ab oculis fluere quandam virtutem, vel
ſpiritus, vel radios luminoſos, qui veluti rectæ lineæ à centro ad cir-
cumferentiam procederent, & vſque ad Obiecta viſibilia pertinge-
Ariſtoteles.
rent. Sed contrà hos omnes Ariſtoteles lib. 2. de Animâ, c. 7. & 12.
& lib. 3. c. 1. 2. & 3. & libro de Senſu, & Senſili, c. 2. multis contendit Vi
ſionem fieri per Intuſſuſceptionem ſpecierum. Hanc ſententiam
quamuis plurimi amplexi ſint: nos tamen huic cõtrariam ſuſcipimus
Raphael Miran.
defendendam, quam quoque Porphyrius, Raphael Miran Hebræus
Lactantius.
libro de Speculariâ, c. 7. & Lactantius libro de Opificio Dei, c. 8. natu-
Vera ſententia.
râ duce, & ratione propugnant. Nam, cùm hominis Anima ſit tota in
toto, & in qualibet totius parte tota, & vnũquodque organum ad has,
vel illas functiones edendas, habeat accommodatum, cur nõ poterit
in oculo, tamquàm in Viſus domicilio, & per pupillam tamquàm pel-
lucidam feneſtram actum videndi exercere, & quæcumque voluerit
abſque his ſuperſtitioſis, & cõfictis ſpeciebus intueri? Ablegemus igi-
tur innumerabilium penè rerum idola, quæ Peripatetici vno ictu
oculos ingredi arbitrantur, & tàm puſillam oculi pupillam tantas pe-
netrantium ſimulachrorum copias, Viſum, ſi quod aſtruunt verum
eſſet, perturbantium, & impedientium, amandemus, nè obiecta
etiam exuuijs demiſſis, & in mortalium oculos influentibus expolia-
Ludit.
ta remaneant, & detecta. Sed heus, quâ, cuiuſuè attritione, & con-
uulſu magnæ corporis imagines accedunt paruæ, vt oculi pupillam
penetrent. Et ſint illæ, aut magnæ, aut paruæ, nonnè tranſuerſis, vel
aduerſis ventis aliò ferentur, nè ad oculos perueniant? Flantibus er-
gò illis Viſio tolletur? Ità, ſi Fracaſtorij libro de Sympathiâ, & alio-
Fracaſtorius.
rum hoc commentantium vera exſtaret opinio. Res Viſibilis porrò
Ariſtoteles.
iuxtà Ariſtotelem lib. 2. Animal. & lib. 2. de Animâ, cap. 10. eſt quod-
cumq; Obiectum aptum natum, vt videatur, quod tamen mediante
Theophraſtus.
lumine, & colore, vt ait Theophraſtus in librum 2. de Animâ, videtur.
Medium verò eſt illud ſpatium diuiſibile per quod Anima vſque ad
obiecta exercet viſionem.

Viſiones variæ.
Vltimò, videndi modus triplex eſt. Viſio enim, vel Directa, vel
Reflexa, vel Refracta exiſtit. Et Directa quidem, cùm Anima per-
pendiculariter intuetur, quod ſurſum, deorſum, dextrorſum, & ſini-
ſtrorſum reſpectu oculi motu, accidere poteſt. Reflexa autem fit in
corporibus, aut naturâ terſis, aut arte politis, ut ſunt gemmæ, ſpecula,
atque his ſimilia, ex quibus illicò radius ab oculo emiſſus, in oculum

denuò

denuò videtur reflecti. Refracta tandem Viſio mediante radio lu-
minoſo fit, qui, interdùm, cùm in corpus diaphanum, & luminis in-
capax impingit, eò magis ſuas vires, tunc exerit, vt illud angulis re-
ctis penetrare queat. Quòd ſi id efficere nequeat, relicto quaſi prio-
rì redit, vt illud altero angulo non ità recto, cùm priori tamen con-
nexo, lancinet. Ac, cùm Viſio ſemper Lumen, & Colorem, quaſi in-
diuiduos comites amplectatur, aſſerimus lumen in ternas partes di-
Luminis diuiſio. uidi, ſcilicet in Primam, quæ totum aliquod Muſeum illuminat; in
Secundam, quæ ipſius dumtaxat angulos illuſtrat; in Minimam de-
nique, quæ cum ſubdiuidatur, vix lucis actum retinere videtur. Co-
Themiſtius. lor verò ex Themiſtij ſententiâ lib. 2. de Animâ, & Platonis in Ti-
mæo, eſt flamma quædam, vel ſplendor, qui ab vnoquoque corpore
emicat. At his melius Ariſtoteles, qui eum definiuit eſſe Motum
Color quid ſit. actus perſpicui.

Apoſtrophe. Quid ni? Imbue nos Domine tuo colore, vt ad te pluribus acti-
bus moti, & permoti, talem habitum induamus, vt poſteà te in illâ
celſiſſimâ cælorum luce, tenebris hiſcè noſtratibus aboletis perſpi-
cuè intueri valeamus.

MEM-

MEMBRVM DVODECIMVM,

De Coſmographia.

COSMOGRAPHIA illuſtris Mathematicæ ſpecies Mundum vniuerſum, hoc eſt globum Terræ, & Aquæ ſimul connexum iuxtà tùm vniuſcuiuſque ſitum, tum ad cæli quoque habitudinem deſcribit. Huius autem ternæ partes ſub ipſâ veluti immenſâ Vniuerſi imagine comprehenſæ exiſtunt. Alia enim Geographia eſt, quæ dumtaxat Terram vmbrat; altera Hydrographia, quæ Aquam; tertia Chorographia, vel Topographia, quæ locorum particularium ſitus, ordineſq; delineat. Huius porrò Obiectum, Mundus eſt, videlicet terrarum, aquarumq; vniuerſitas ad cęli circulos, Zonaſq; relata. Coſmographiæ inuentorem Adamum fuiſſe, & Moyſem excoluiſſe ex ſacrâ hiſtoriâ erudimur. Coſmographia verò quantum ſplendoris, & vtilitatis omnibus ſcientijs importet, uel ex eo apparet, quòd niſi Hiſtoria alicuius rei geſtæ ſucceſſum, locumq; narraret, mutila eſſe uideretur; niſi Theologia Aegyptum, Rubrum mare, Arabiæ deſertum, Iudæam, Idumæam, & ſexcenta alia Aſiæ, Africæ, & Euriopæ loca, hac mediante cognoſceret, quæ paſſim in ueteri, & nouo Teſtamento habentur, in multarum rerum ignoratione uerſaretur; niſi Philoſophia hâc imbuta eſſet, multorum locorum qualitates, naturas, hominumq; temperamenta ex ſitu dependentia ignoraret; niſi Medicina huius cognitionem haberet, neque Climatum diſtinctionem, neque Stirpium, Animaliumq; varietates, & complexiones calleret; niſi Iuriſprudentia huius adminiculo maria, regiones, & alia Principum, & priuatorum hominū Status, & loca terminaret, illicò lites, iurgia, & bella orirentur; niſi Aſtronomia huius auxilio fulcita eſſet, neque cęleſtes apparentias iuxtà variam Sphæræ poſitionem, neque ortus, & occaſus ſiderum differentias, neque Zonas, & dierum, noctiumq; inæqualitatem comprehenderet; niſi Nauigatio denique, & Militia hanc imbibiſſent, inermes forent, tùm ad locorum, portuumq; opportunitatem inter vndarum uolumina abſconditorum inueniendam, tùm etiam ad regni, prouinciæq; controuerſias determinandas. Et hinc eſt, quod

Coſmographia efficiū.

Geographia Hydrographia, Chorographia, Topographia.

Obiectum.

Coſmographia auctor.

Vtilitas.

Coſmo-

Coſmographia vniuerſum Mundum deſcribit,limites prouinciarum
declarat,inſularum ſitum, & magnitudinem oſtendit, Oecani ampli-
tudinem,marium , & fluminum originem , eorumq; curſum patefa-
cit, lacuum, & ſtagnorum ambitum, & vrbium,aliorumq; locorum
congruam,& inter ſeſe,& cęli reſpectu poſitionem demonſtrat.
Quæ,vt facilius intelligantur, lubet quædam magis in particulari
Oceanus. perquirere , & exponere. Oceanus igitur eſt ingens illud pelagus ,
ſeu totius aquæ præcipuum corpus, quod vniuerſam terram ambit ,
eamq. veluti in partes diuidit , ſic ob eius velocitatem appellatus ,
Mare. quia fluminibus per interiora maria fluit ocius. Mare autem eſt
membrum tantummodò , ſeu brachium vniuerſi iſtius corporis
Lacus. aquei . Litus verò eſt illa terræ pars , quæ aquarum fluctibus pulſa-
tur. Sed Sinus eſt litus curuum , quod quaſi brachijs partem Ocea-
Sinus. ni,aut cuiuſuis maris,fluminiſq; amplectitur. Fretum porrò eſt angu-
Fretum. ſtum maris brachium inter duas terras comprehenſum, ità ab unda-
rum fremitu vocatum. At Inſula eſt terræ pars vndiq; aquis cir-
Inſula. cumdata; & Peninſula eſt quaſi inſula , quæ non omni ex parte aquis
Peninſula. alluitur , ſed aliquo terræ ſolidæ brachio annectitur. Iſthmus eſt ar-
Iſthmus. cta terra inter duos aquarum ſinus proiecta. Portus eſt locus maris,
Portus. aut magni fluminis tutus , & à naturâ , vel arte ità factus , vt multa
nauigia capere poſſit , ac illa contrà vndarum tonitrua , & vento-
rum flabra tueri. Promontorium verò , quòd conſpicuâ altitudi-
Promonto- ne , & longitudine in mari prominet , & protenditur , nomen acce-
rium. pit; quod ſi reſtringitur, & in ſublime eleuatur , Caput dicitur. Ve-
Caput. rùm Fons eſt perennis aquæ ſcaturigo. Et Fluuius eſt aqua perpe-
Fons. tuò ab aliquo fonte,vel lacu defluens. Torrens eſt facta vel à pluuia-
Fluuius. tili aquâ , vel niuium liquefactione , aquarum congeries , quæ ſuo
Torrens. tempore decurrere ſolet. Stagnum eſt , quòd aquam ſtagnantem
Stagnum. poſſideat hieme vberem , æſtate nullam. Palus eſt aquæ quantitas
Palus. quaſi mortua , quæ non fluit , ſed plerumque exſiccatur.Lacus eſt lo-
Lacus. cus profundus aquis perpetuis abundans ibidem erumpentibus,quæ
aliquandò riuos efficiunt , & flumina. Oſtium eſt fluuiorum , vt cu-
Oſtium. biculi patens aditus , & acceſſus. Puteus eſt locus qui æternis exun-
Puteus. dat aquis,ſic dictus,quòd ſæpè dùm cauatur ex alumine , & ſulphure
puteat. Continens autem , ſeù Continuum eſt omnis terra , quæ
Continens. ſibi tota copulatur , & cohæret. Regio eſt terræ pars , quæ à Re-
Regio. ge regitur. Prouincia verò dicitur omnis regio bello aquiſi-
ta , quòd eam Rex prouicerit. At Vrbs eſt plurium domorum
Prouincia. illuſtrium congregatio , quæ muris cincta validis , reliqua opi-
Vrbs. da amplitudine , & magnificentiâ exſuperat. Et Opidum olim ,
Opidum. vnaquæque vrbs dicebatur , Româ exceptâ , quæ ob excellentiam
Vrbs ſola vocabatur. Sed iam ferè omnes volunt tantùm eas
eſſe

eſſe Vrbis nomine dignas, quæ proprio Patriarchâ , Archiepiſcopo ,
vel Epiſcopo decoratæ fulgeant. Vrbium porrò aliæ ſunt Metropo- *Vrbes quæ.*
litanæ, quæ ceù parentes alias ex ſe vrbes pariunt; aliæ regionis prin *Vrbium di-*
cipes ; aliæ Coloniæ , quòd ad eas inhabitandas , & colendas coloni *uerſitas.*
mittantur. At Ciuitas eſt conflata ciuium multitudo, ſocietaſq; , iiſ- *Ciuitas.*
dem moribus, legibus, & inſtitutis gubernata. Et Emporium eſt ma *Emporium.*
xima ciuitas Nundinaria, ad quam ex varijs , ac remotis terræ locis
gentes mercaturæ causâ confluunt. Vicus eſt intra vrbem via do- *Vicus.*
morum ſeriem complectens. Caſtellum eſt paruus vicus muro cir- *Caſtellum.*
cumdatus. Pagus eſt ruſticanarum domorum,aut caſarum nullis mœ *Pagus.*
nibus , muriſq; ſeptarum aggregatio. Villa autem propriè , domus *Villa.*
extrà vrbem dicitur. Et Tugurium eſt ruſtica habitatio , aut ex pa- *Tugurium.*
lude , aut virgultis , aut etiam arborum ramis , paleiſq; congeſta , &
contecta. Mons eſt terræ altiſſimus tumor ; Collis minor , & quaſi
monticulus. Vallis eſt terræ planicias inter duos montes concluſa ; *Mons.*
& Conuallis eſt planicies omni ex parte à montibus , collibuſq; cir- *Collis.*
cumdata.Campus eſt amplum,atque magnum terræ planæ ſpacium. *Vallis.* *Conuallis.*
Sed Territorium eſt terræ ſpacium circà vrbem, ad illamq; ſpectans, *Campus.*
quod colonis bobus, & aratro terendum, excolendumq; relinquitur. *Territoriũ.*
Ager denique eſt quædam ipſius territorij pars , quæ priuatim ab a- *Ager.*
liquo poſſidetur.

Hiſcè peractis ad Orbis vniuerſi partitionem faciendam propius
accedamus. Et quidem refert Oroſius priſcos illos Oceanum terras
vniuerſas triangulares quodammodò efficere crediciſſe , & in Afri-
cam, Aſiam, & Europam diuiſiſſe. Verùm,cum diuini Numinis au-
ra mortales per altiſſima, ampliſſimàq; maria ad nouas , & anteà in-
uiſas regiones luſtrandas, capeſſendaſq; duxerit , hinc factum eſt , vt
terrarum orbis , quattuor partibus alijs , Americâ nimirùm Septen- *America*
trionali, vel,vt Sanuto placet , Atlanticâ Septentrionali , & Ameri- *duplex.*
câ Auſtrali , vel Atlanticâ Meridionali , quæ alio nomine Peruuia
paſſim vocitatur, ſit amplificatus. His Continens Auſtralis ſexta or- *Continens.*
bis pars accedit, cuius quidem litora , etſi penitus circumluſtrata ali-
quoties: interius tamen nondum benè perſpecta , & cognita fuêre.
Septima autem pars eſt terra Borealis , quæ omnium minima eſt , & *Borealis ter-*
non amplius quàm quattuor inſulas Polo ipſi Arctico ſubiectas cir- *ra.*
cumſepit, feruntq; ibi eſſe rupem nigram, & altiſſimam XXXIII. *Nigra ru-*
circiter Leucarum ambitu , & circà hanc illas eſſe inſulas inter quas *pes.*
Oceanus XIX. oſtijs erumpens , quattuor Euripos procreat quibus
indeſinenter ſub Aquilonem fertur , atque ibi in viſcera cauernoſa
terræ abſorbetur. Sed ad alia.

Equidem Africa nobis ſeſe primum offert ; quæ ſic, vel ab Africo *Africa.*
Arabiæ Felicis Rege , qui eam primus omnium incoluiſſe dicitur ,
T vel

vel ab Afro quodam ex Abrahæ poſteris, vt Ioſepho placuit, vel à quodam alio Afro Herculis Lybici filio, nominata eſt, prout etiam Lybia à Græcis, quia à Lybe Mauritaniæ Rege olim perdomita fuit, apud quos etiam Heſperia dicitur, de quâ, alijſq; mundi partibus, ex profeſſo inferius diſſeremus. Africa igitur reliquis Mundi partibus, & Europâ, mari Mediterraneo; ab Aſiâ, Rubro, vel, ſinu Perſico, diuiditur, & triangularis quadam ratione redditur; ab Occaſu ſuprà lineam Aequinoctialem Oceano Atlantico, quem Ptolomæus Occiduum, & Dionyſius Heſperium nuncupant, alluitur, & infrà ipſam lineam Oceano Aethiopico terminatur; ab Ortu, mari Rubro, & Aſiæ Iſthmo inter Mediterraneum, & Rubrum æquor definitur; à Septentrione mari Mediterraneo, ac freto Herculeo terminatur; poſtremo à Meridie, vbi Caput Bonæ Spei in acutiorem partem vergit, immenſo Oceano, quem Aethiopicum ex parte vocant, abluitur. *Africæ termini.*

Africa porrò habet montes maximos, ſed inter omnes principem tenet locum Atlas, qui immanibus iugis è mediâ arenarum vaſtitate conſurgit, & ſuprà nubes dorſum extollit, ſubq; Tropico Capricorni incredibili altitudine Lunæ etiam montes eleuati conſpiciuntur. *Atlas.* *Lunæ montes.* Et quamuis Africa duplo fermè Europam magnitudine excedat, habeatq; in Latitudinem LXX. & Europa XXXV. tantum: nihilominus nec tàm frequens, nec tàm commoda exiſtit. Nam huius tellus pluribus in locis ob aquarum inopiam inhabitabilis eſt, & ſolum ipſum, aut ſterilibus arenis, & inani puluere obductum, aut nimijs Solis ardoribus exuſtum conſpicitur. Accedit ad hoc periculoſæ arenarum moles, quæ dum ventis agitantur, omnia inuoluunt, & obruũt, animaliumq; venenoſorum tantus prouentus, vt nullibi tutò, vel ager coli, vel domus ædificari poſſit.

Aſia autem creditur, vel ab Aſiâ Oceani, & Thetyos filiâ, vel ab Aſio Manæi Lydi filio nuncupata. *Aſia.* Hæc ab Oriente Oceanum Eolium; ab Auſtro Indicum; ab Aquilone Scythicum; ab Occidente Tanaim, Pontum Euxinum, maris Mediterranei partem, & Iſthmum quoque, qui Aſiam ab Africâ, & mare Rubrum ſeparat à Mediterraneo, obtinet. *Aſiæ termini.* Aſiam quaſi mediam Taurus mons ab Occaſu in Ortum extenſus latitudine ſtadiorum trium millium ſeiungere dicitur. *Taurus.* Huius longitudo eſt eadem, quæ totius Aſiæ à tranſmarinâ nimirum Rhodi orâ vſque ad Indiæ, & Scythiæ extremos terminos Orientem verſus, quâ ſtadia circiter 58060. complectitur. Porrò tam lata, ac patens eſt Aſia, vt Europam, Africamq; connexas vaſtitate ſuâ longe excedat. Hæc autem cælo ſat temperato, & fertili ſolo gaudet, & ob id omni animantum genere feraciſſima ſtipatur. Sed quamquam talis, ac tanta ſit: cum ipsâ tamen Europâ, nec gentium frequentiâ, nec agrorũ cultu, nec morum, litterarumq; expolitura, nec omnis

omnis generis metallorum terræ puerperij fecunditate, nec vrbium numero, magnitudine, & artificio poteſt comparari; quippè quæ partim præruptis, & aſperis montibus; partim in immenſum vaſtis ſolitudinibus, arenis, & mari obſeſſa, & præpedita, partim etiam immanium ferarum, atrociſſimarumq; belluarum, ac ſerpentum gregibus infecta, aut nullius pluribus in locis, aut difficilis admodum eſt habitationis.

Europa vero etſi circuitu minima ſit: reliquas tamen omnes Orbis partes, rerum omnium, frugumq; copiâ, & pretioſorum, variorumq; liquorum qualitate, & numeroſiſſimis animantum ſilueſtriũ, & cicuratorum gregibus, & agrorum fertilitate, & hominum moribus, litteris, diſciplinisq; illuſtrium frequentiâ, & ampliſſimarum vrbium, florentiſſimorumq; regnorum numero, & cæli clementiâ lõgiſſimè antecellit, vt meritò totius Orbis flos pulcherrimus, & ferè niſſimus ocellus eſſe videatur. *Europa.* Hæc igitur ab Europâ Agenoris Phœnicum Regis filiâ, quæ à Ioue ſub nitidi Tauri formâ, ſi fabulis creditur, ex Sidonio litore per æquor in Cretam delata fuit, nomen accepiſſe videtur, & ab Oriente Tanai; ab Occidente, mari Atlantico; ab Auſtro, Mediterraneo; ab Aquilone, Britanico æquore clauditur. *Europæ termini.* Europa habet in longitudinem à maritimis Luſitaniæ oris, & Vlyſſibonâ Conſtantinopolim ad extrema vſque Græciæ milliaria Germanica CCCCCC. ac tot ferè in latitudinem, ſi Septentrionis tractus corpori Virgineo à Siciliâ Schriefinniam vſque ad extremitatem totius continui Europæ Borealis adiungatur.

Nunc cum Chriſtophoro Columbo ad Indias properemus verè felicis, & anteà inauditi nuncij candidâ columbâ, quæ veluti ex Arcâ Noe, ex hoc noſtrate Mundo peregrè per Diluuij inundationes, per vaſtiſſima, altiſſimaq; maria abſcedens Oliuæ ramum virentibus folijs, bacciſq; ore, Nouum, recens detectum, & viridem Orbem à noſtro penitus remotum, & anteà incognitum vir æternâ digniſſimus memoriâ retulit, poſtquam à Gadibus verſus Inſulas Fortunatas anno MCCCCXCIX. ſoluiſſet, quo inuẽto, Hiſpani interim ex vnâ parte in Occidente, nouas, & priſcis inuiſas terrarum oras penetrabant, & ex aliâ parte Luſitani in Oriente ampliſſimos illius tractus perluſtrabant. *Columbus. Columba.* *India quando inuenta.* Ac, nè alter alteri eſſet impedimento, auctoritate Alexandri VI. Summi Pontificis, inter ſe terrarum orbem in binas, æqualeſq; partes, hoc pacto inito, diuiſêre, vt quidquid Hiſpani ab Inſulis Heſperidum vſque in Occidentem præternauigarent, hoc illis in ſortem cederet, & quidquid Luſitani ab Auſtro vſque in Orientem incognitæ telluris inueſtigarent, hoc illorum obtemperaret imperio. *Alex. Papa. Indiarum diuiſio.* Verum India Meridionalis, Peruuia nuncupatur, quæ vno gyro tria millia, tercenta, & ſeptuagintaquinque, & amplius milliaria Germanica *Peruuiæ magnitudo.*

manica complectitur, & tota ferè intrà Aequatorem, & Tropicum Capricorni ſe inſinuat. India verò Septemtrionalis, America nominatur, quæ ſuo complexu Nouem millia, Tercenta, & vltra milliaria coercet. Quarum Indiarum, aliorumq́; locorum, cùm, & Coſmographi, & Hieronymus Oſorius Epiſcopus Siluenſis eleganti, & florido ſtylo, & Petrus Maffeius è Societate IESV graui admodum, & accurato dictionis filo eas deſcribant, nos conſultò omittimus Deum totius Vniuerſitatis Architectum flexo poplite deprecando, vt nobis tribuat benignus, hunc terrarum orbem ex altiſſimo orbe Empyreo præteritæ, ac benè inſtitutæ vitæ noſtræ ſtylo deſcribere, illumq́; Summo Conditori offerre, vt generis humani miſertus, orbem interius, exteriusq́; peccatum reddat, & aliquando ad ſe pertrahat.

Americæ magnitudo. Oſorius Epiſcopus. Maffeius. Apoſtrophe.

MEM-

MEMBRVM TERTIVM DECIMVM, De Aſtrologia.

QVAMVIS hæc naturâ ſit Arithmeticâ poſterior, & ab illâ quodammodò dependeat: illam longè tamen dignitate, & præſtanti nobilitate exuperat, primamq́; inter Mathematicas ſcientias ſedem meritò adipiſcitur. Hæc enim, cùm corpus Cæleſte pro Obiecto habeat, ſi eius ſoliditatem ſuſpicere voluerimus, nihil firmius; ſi motuum ordinem, nihil certius; ſi pulchritudinem, nihil elegantius; ſi nobilitatem, nihil illuſtrius; ſi ſplendorem, nihil ſplendidius eſſe intuebimur, & hunc puſillum Terræ globum magnâ ex parte aquis, mariq́; coopertum, & tot viciſſitudinum caſibus obnoxium, deſpiciemus, & pauimenta pario lapide, gemmiſq́; ſtrata, & laquearia ebore, auroq́; rutilantia contemnemus, & nil aliud quaſi, quàm fulgentes ſiderum acies, & cæruleum Cæli ſplendorem contemplabimur.

Aſtrologiæ dignitas. Obiectum. Cæli laudes.

Verùm, cum Aſtrologia ſit Matheſeos ſpecies, non erit abs re, ſi de hâc aliquid in medium proferemus. Etenim Mathematicæ nomen iuxtà Iſidorum nil aliud denotare videtur, quàm ſcientiam Doctrinalem. Et ideò Anatolius hoc nomine inſignitas fuiſſe exiſtimat, quia hæ ſine doctore addiſci minimè poſſint; cum eæ circà res obſcuras, ſubtiles, & vt Tullius lib. 1. de Oratore ait, ab arte reconditas verſentur. Pythagoras porrò, teſte Cælio lib. 4. Antiquarum Lect. aſſerebat neminem ad Philoſophię viridarium peruenire poſſe, Mathematicis deſtitutum. Et Alcinous Platonicus dicebat hominem Mathematicis haud imbutum, eſſe nudiorem Liberide, pauperioremq́; Ciriclo. Plato etiam in Epimenide non ſolum ad Philoſophiam, ſed etiam lib. 7. de Repub. ad diſciplinam Militarem conſequendam, neceſſarias eſſe affirmauit, miratuſq́; ſemper eſt Franciſcus Patritius libro ſecundo, de Regn. eos homines, ea quæ ſingulis propemodùm horis contingunt, Mathematicas non addiſcendo, velle ignorare. At Ioannes Grammaticus lib. primo, de Animâ, vult Mathematicas plurimùm ad diuinas ſubſtantias cōtemplandas, conferre; quod idem Proclus etiā in primum Euclidis, & Ludouicus Viualdus libro de Per

Mathematica quid ſit. Anatolius. Tullius. Cælius. Alcinous. Plato. Patritius. Grammaticus. Proclus. Viualdus.

 fectione

fectione Eccleſiæ Dei, Perf.10. palàm profeſſi ſunt. Matheſis etiã,
Hermes. quàm neceſſaria ſit Medicinæ, Hermes libro de Speculis,& Luce,te-
Hipparchus. ſtatur. Et Hipparchus libro de Vinculo Spiritus, cap.2.fatetur Me-
dicum ſine Aſtrologiâ, eſſe quaſi oculum lumine carentem. Albu-
Albumaſar. maſar verò in ſuo Introductorio,contendit aſtrorum peritiam Medi
Thomas. cinæ principium eſſe. Quod neque D.Thomas in ſuâ Summâ con-
trà Gentes, cap.82. negare viſus eſt,dum corpora Cæleſtia cauſas eſ-
ſe omnis alterationis, & omnis motus in hoc infimo mundo conſti-
Scotus. tuit; neque Scotus in 2.Sent.diſt.14.quæſt.3.ab his diſſentire videtur,
qui Stellis actionem, & imperium in Elementa, & Miſta, in Anima-
ta, Inanimata, & Senſitiua conceſſit. Quâ ratione commotus Hip-
Hippocrat. pocrates in Aphoriſmis,voluit morbos ob Stellarum variationem,&
mutationem procreari. Neque verò ſolum his, ſed etiam Agricultu
ræ ſunt vſui Mathematicæ, vt tempus ſerendi, arbores cędendi, &
huiuſmodi ſexcenta ad hominum vſum inuenta, ſcire valeamus.Vn-
Heſiodus. de Heſiodus iſtorum operum tempus demonſtrauit.

Vnam poſt decimam felix incidere vites,
Et tempeſtiuam ſegeti ſupponere falcem:
Tertia poſt decimam plantantibus optima ſurgit.

Virgilius. Ac, vt ventos, vel pluuias præſtolari, vel euitare poſſimus, ex ſi-
gnis collegit Virgilius.

Atque hæc, vt certis poſſimus diſcere ſignis,
Aeſtusq́; pluuiasq́;, & agentes frigora ventos:
Ipſe Pater ſtatuit, quid menſtrua Luna moueret,
Sol quoque, & exoriens, & cum ſe condit in vndas:
Signa dabit, Solem certiſſima ſigna ſequentur.

Verùm Mathematicarum inuentionem multis multi tribuêre.
Mathematicæ inuentores. Nam Ariſtoteles Metaph.1.Aegyptios inueniſſe arbitratur,eodemq́;
loco, eiuſdem opinionis eſt Alexander Aphrodiſæus. Græci Atlan-
Ariſtot. tem conſtituunt inuentorem, finguntq. Poetæ, vt aſſerit D.Auguſti
Auguſt. nus lib.18.de Ciuit. Dei eum humeris Olympum ſuſtentare. Et Pli-
Plinius. nius lib.5.cap.12.& lib.6.cap.26. Belum, Phœniceſq́; auctores fuiſſe
Lucianus. exiſtimat. Lucianus autem libro de Aſtrologiâ, Aethiopes inuento-
Diodorus. res fuiſſe,easq́; Aegyptijs poſteà tradidiſſe cõmemorat. Porrò Dio-
Philo. dorus Siculus lib.3.Babylonios, Chaldæosq́;, & vnà cum ipſo Philo
Hebræus libro de Tranſmigratione Abrahami, Mathematicarum
Ioſephus. inuentores aſtruere videntur. At nos, vt Adamum Aſtrologiæ peri-
Inuentores veri. tiſſimum tranſeamus, dicimus cum Ioſepho lib.1. Antiquitatum,
Seth

Seth liberos, Adami nepotes Mathematicas ſcientias inueniſſe.
Mathematica porrò generatim ſumpta ternis partibus ſibi ſubie- *Mathematicæ ſpecies.*
ctis imperat, Gnomicæ, quæ in Horarum dimenſione,poſituq́; Gno
monum exercetur; Meteoroſcopiæ, quæ eleuationum differentias,
& Stellarum interualla metitur; Diopticæ, quæ Planetarum, alio-
rumq́; ſiderum diſtantias diopticis inſtrumentis contemplatur. Cete
rùm, lubet in particulari magis de Aſtronomiâ aliquid recenſêre, & *Theodoſius.*
à Sphærâ exordiri, quam Theodoſius lib.1. Sphæricorum deſcripſit, *Sphæra.*
eſſe ſolidum quoddã vnâ ſuperficie contentum, in cuius medio pun-
ctus ſit,à quo omnes lineæ ductæ ad circumferentiam ſunt æquales.
Sphæra autem hæc in Septem Planetarum orbes; in Cælum Stella- *Sphæra diuiſio.*
tum, ſiue Firmamentum; in Nonum; in Decimum Cælum; in Pri-
mum Mobile, & in Cælum Empyreum, beatorum domicilium, di-
uinamq́; regiam diuiditur, quam Quadratam eſſe, eſt à veritate alie-
num. Nam,cum Primi Mobilis circum circà conuexam,rotundamq́; *An Empyreũ ſit quadratum.*
ſuperficiem ambiat, tangatq́;, neceſſariò concluditur, vel ſphæricæ
figurę eſſe oportere, vel à quattuor Empyrei angulis vſque ad conue
xam Primi Mobilis ſuperficiem, vacuum ineſſe debere. Neque verò
poteſt dici verſus partem ſuperiorem dumtaxat eſſe quadratum, &
verſus inferiorem rotundum; cum hæc figura eſſet planè inconcin-
na, incongrua, & inuerſa. Hac enim ratione, vbi pauimentum quaſi
conſtituere deberemus ad recipienda diſtinctis ſedibus poſt reſurre-
ctionem glorioſa corpora, ibi tectum globoſum, & ſi licet dicere,lu-
bricum collocaremus. Sed ad inſtitutum redeamus. Et verò, Sphæ-
ra, cum multis Zonis, Circulisq́; quaſi componatur, primus nobis
ſeſe offert Polus, qui eſt quidam Cardo cui Sphæra innititur, & cir- *Polus.*
cà quem circumfertur. Polus autem alter Arcticus ab Vrsâ,alter An
tarcticus ab oppoſitione vocatur. Aequinoctialis verò circulus eſt, *Aequinoctialis.*
qui Sphæram in partes æquales partitur,& æquis ſpacijs ab vtroque
Polo ſeiungitur, hocq́; nomen à Sole bis in anno per illum in princi-
pijs Arietis, & Libræ tranſeunte, quibus Aequinoctium per orbem
vniuerſum emergit,adeptus eſt. Signifer verò eſt circulus maximus, *Zodiacus.*
cuius poli à mundi polis, ſiuè Aequatoris, gradibus XXIII. & ſemis
ferè recedunt, vt hoc noſtro æuo compertum eſt, isq́; XII. ſigna his
verſibus à Manilio lib.1.Aſtronomiæ expreſſa,complectitur. *Manilius.*

Aurato princeps Aries in vellere fulgens
Reſpicit, & mirans aduerſum ſurgere Taurum
Submiſſo vultu Geminos, & fronte vocantem,
Quo ſequitur Cancer, cancrum Leo, Virgo Leonem,
Aequato tum Libra die cum tempore noctis *Zodiaci ſigna.*
Attrahit ardenti fulgentem Scorpion aſtro,
In cuius caudam contentum dirigit arcum

Mixtus equo volucrem, miſſurus iamq; Sagittam
Tum velut auguſto Capricornus ſidere flexus,
Poſt hunc inflexam diffundit Aquarius vrnam,
Piſcibus aſſuetas auidè ſubeuntibus vndas,
Quos Aries tangit claudentibus vltima ſigna.

Signorum diſſectio.

Horum autem vnumquodque ſignum in XXX. gradus, & quili-
bet gradus in LX. minuta, & quodlibet minutum in LX. ſecunda, in
LX. tertia, & ſic gradatim vſque ad decem diuiditur, & ſimili ratio-
ne reliqui omnes Sphæræ circuli, diſpertiuntur. Vt autem ingreſſum
Solis in XII. Zodiaci ſigna, eiuſdemq; locum, ſigniq; gradum quo-
libet menſe, & die reperire valeamus, hæc Ingenioſa, & pia carmi-
na demonſtrabunt.

Ingenioſa inuentio.

Inclita Laus Iuſtis Impenditur: Hæreſis Horret
Garrula: Grex Gratus Fauſtus Gratatur Honores.

Quorum ſignificatio, & vſus eſt, vt prima dictio Ianuario, ſecunda
Februario, & ordine aliæ dictiones, alijs menſibus tribuantur. Quo
facto, memorię inſuper conſignare oportet, XII. ſignorum ordine no
mina ſuperioribus verſibus cōtenta, & callere primum ſignum, Arie-
tem, ſcilicet, ingredi Solem menſe Martio, ſecundum Aprili, & ſic de
reliquis, hocq; comperto, priorum duorum Carminum dictio dato
menſi reſpondens accipiatur. Quotum enim locum in Alphabeto pri
ma littera illius dictionis occupabit, tot Vnitates ex XXX. auferren-
dæ erunt, vt dies, quo Sol illius menſis ingreditur, relinquatur. Vt au-
tem prætereà, quem gradū Eclipticæ quolibet anni die Sol teneat,
cognoſcatur, ad diem mēſis propoſitum, tot vnitates, quotum locum
in Alphabeto prima littera dictionis propoſito menſi reſpondenti oc
cupat, addentur. Et ſi numerus conflatus minor fuerit, quàm XXX.
indicabit is gradum ſigni menſis antecedentis: Si verò maior, quàm
XXX. fuerit, abiectis XXX. reſiduus numerus gradum Signi menſis
propoſiti oſtendet; ſi denique numerus ille inuentus rectè XXX. fece
rit, Sol in fine ſigni menſis præcedentis, & in initio menſis propoſiti
exſiſtet. In annis porrò Biſſextilibus, ad locum Solis inuētum poſt fe-
ſtum D. Matthiæ, vnus gradus adijciendus eſt, vt magis accuratè lo-
cus Solis habeatur.

Ecliptica.

Eclipſes quando fiant.

Draconis Caput, & Cauda.

Coluri.

Verùm, vt alios Sphæræ circulos proſequamur, in Zodiaco quędā
linea reperitur, quæ ex vnâ ſui parte ſex gradus, & ex aliâ alios ſex
relinquit, hæcq; Ecliptica nominatur, cum ſub illâ eclipſes Solis,
& Lunæ contingant, quandò ſub illâ directo filo exiſtūt. Et Solis qui-
dē, cū Nouiluniū emergit, & rectè inter aſpectū noſtrū, & corpus So-
lare Luna interponitur: Lunę verò, cū Plenilunium exſurgit, & per
diametrum Sol, & Luna ſibi opponuntur. Porrò has eclipſes ſem-
per, vel in Capite, vel Caudâ Draconis contingere neceſſe eſt. Iā duo
circuli maiores, quos Coluros vocāt, ſequūtur, hiq; Solſtitia, & Aequi
noctia

noctia dirimūt. Et Colurus quidē, qui ſolſtitia diſcriminat, p polos Mū
di, & Zodiaci, & per maximas Solis Declinationes, nēpè p gradus Cā
cri, & Capricorni permeat. Vndè primū pūctum Cancri, vbi Colurus
iſte Zodiacum diuidit, punctus Solſtitij Aeſtiualis dicitur; quia cum
Sol in eo degit, ſolſtitium Aeſtiuale procreatur, ſolq. nequit propiùs
ad Zenith noſtri capitis accedere. Primus verò punctus Capricorni,
vbi idem Colurus ex aliâ parte Zodiacum interſecat, punctus ſolſtitij
Hiemalis appellatur. At Colurus alter dum per Mundi polos, & pri-
ma Arietis, & Libræ puncta circumagitur, duo Aequinoctia generan
tur. Tropici verò duo ſunt, alter Cancri, quem circulum Sol in primo
puncto Cancri exiſtens, Firmamēti raptu deſcribit, & ſeſe ad inferius
hemiſphærium à nobis recedendo conuertit; alter Capricorni, qui
eâdem fit ratione, quandò nimirùm Sol ad nos reuertendo propiùs
accedit. Meridianus autem eſt circulus, qui per polos mundi, & no-
ſtri capitis verticem ita tranſit, vt vbicumque locorum, & gentium,
& quocumque anni tempore fuerimus, cùm Sol eum contigerit, me-
ridies nobis, æquinoctium fit Antipodibus. Demùm Horizon, ſiuè
Terminator, eſt circulus, qui ab inferiore, ſuperius hemiſphærium
diſtinguit, ſolumq. nobis dimidium Cæli intuendum concedit. Cæ-
lorum porrò figura qualis veteribus fuerit, inter alios Theodoretus
libro de Materia, & Mundo, & Plutarchus lib. 2. de Placitis Philoſo-
phorum, cap. 2. recenſent. Nam alij Cælum oui figuræ, alij nucis
pineæ, alij teſtudini conformârunt; nec etiam defuerunt, qui eis
quamlibet figuram commodè apponi poſſe, contenderint. Sed his
ſapientius Thales Mileſius, qui primus in Ioniâ, & Pythagoras in Ita-
liâ cælos globoſos eſſe docuêre, quorum ſententiam Babylonij, Chal-
dæi, Aegyptij, Græci, & Itali amplexi ſunt, eamq. multis rationibus
partim ab Aſtronomiâ, partim à Philoſophiâ erutis, Plato in Timæo,
Ariſtoteles libris de cælo, Ptolomæus lib. 1. cap. 3. Edit. Mag. Alpha-
granus Diff. 2. & Tullius lib. 2. de Natura Deorum, confirmârunt.
Quorum ſententiæ etiam Manilius lib. 1. Aſtronomicon cantando
conſentit.

Solſtitium æſtiuale.

Solſtitium hiemale.

Aequinoctia.

Tropici.

Meridian.

Horizon.

Theodoret.

Plutarchus.

Cælo qua figura.

Plato.

Ariſtoteles.

Ptolomæus.

Alphagranus.

Tullius.

Manilius.

Eſt igitur tellus mediam ſortita cauernam
Aeris, & toto pariter ſublata profundo:
Nec patulas diſtenta plagas, ſed condita in orbem
Vndiq; ſurgentem pariter, pariterq; cadentem.
Hæc eſt naturæ facies: ſic Mundus, & ipſe
In conuexa volans, teretes facit eſſe figuras
Stellarum, Soliſq; orbem, Lunæq; rotundum.

An cælū ſit animatum.

Cum autem priſci illi cernerent cælos moueri, eos animatos eſſe, cre-
didêre, ex quorum acie erant Chaldæi, Græci, Aegyptij, & aliqui La-
tini

tini,eorumq́. anteſignanus Plato in Cratilo,& Epinomide exſtitit. At
Plato. horum alij Mundum maximum quoddam animal eſſe, omneſq́. eius
Mundus animal. partes vnâ,eâdemq́. animâ præditas exiſtimabant, vt Origenes lib.7.
Origenes. Periarchon, & Boëtius lib. 3. de Conſol. aſſeruit Deum per mundi
Boetius. Animam motus corporibus cæleſtibus tribuere.

Tu triplici mediam naturæ cuncta mouentem
Connectens Animam per conſona membra reſoluis:
Quæ cum ſecta duos motu glomerauit in orbes,
In ſemet reditura meat, mentemq́; profundam.
Circuit, & ſimili conuertit imagine cælum.

Alij ſingulis orbibus ſingulas animas concedebant, quorum alij Al-
tricem, alij Intelligentem conſtituêre, & credidêre cæleſtem mun-
dum liquantibus Oceani humoribus in ſublimè eleuatis, depaſci. At
Ariſtoteles. horum opinio,cùm ridicula ſit, meritò eam Ariſtoteles Metaph. 1.c.
2.& 3.exploſit. Nam neque aër, neque aqua, neque terra vniuerſa in
vapores redacta,& conuerſa,ſufficerent cælis tam immenſis pro mo-
dica refocillatione. Quis autem mortalium,cælorum ora, & reliqua
organa ad nutritionẽ accommodata conſpexit? At neque anima Sen-
ſitiua cælis ineſſe poteſt,cum primis qualitatibus, quæ ad tactum ne-
Ludit. ceſſariæ ſunt, careant; neque Intellectiua, cùm hæc vtrumq́. ſuppo-
nat,& vel beatitudinem ſperat,vel cruciatum formidet.O quàm pul-
chrum eſſet intueri cælos ob motum,influxus, & cetera regulatiſſi-
mè ſeruata Empyreum ingredi; vel ob hæc, aut prætermiſſa, aut ad
amuſſim non exequuta,ad Infernum detrudi. Ridiculè: tamen Ori-
genem non puduit aſſerere tomo 1. Comment. in Ioann. Chriſtum
Dominum non tantum pro hominum peccatis, ſed etiam aſtorum
eſſe mortuum. Ac ideò fortè Aureolus apud Capreolum in 2. ſenten-
tiarum, & Scotus ibidem diſt. 14. quæſt. 1. aſtra eſſe animata putâ-
runt. Porrò horum ſomniantium,potiùs, quàm philoſophãtium ſen-
tentiam,probè D.Damaſcenus lib.2.Fidei Orth.cap.6. Cyrillus lib.2.
contrà Iulianum,Ambroſius lib.2. Hexameron, cap.4. Baſilius Hom.
3.Lactantius lib.2.cap.5. Auguſtinus libro de Duabus animis, cap.4.
Aquinas par.1.q.70.art.3.Alenſis par.2.quæſt.87. memb.3. art.4. Al-
Ocham. bertus tractatu de Coæuis,quæſt.4.art.25.Bonauentura par.2.diſt.14.
Aegydius. quæſt.2.nu.30.Durandus ibidem,quæſt.2.Ochamus,quæſt.12. Aegy-
Ariſtoteles. dius,quæſt.3.& alij philoſophico ratiocinio confutârunt. Verùm hi
Plato. vnà cùm Ariſtotele lib.8.Phy.Meta.12.cap.8. Platone lib.1. de Legi-
Thomas. bus, D. Thomâ Opuſc.10. art.3. D. Bonauenturâ in 2. diſt.14. art.3.
Bonauentura. quæſt.2.D.Dionyſio Cæleſt.Hierar.cap.5.& de Diuinis Nomin. cap.
Dionyſius. 8. D.Gregorio lib.4. Dialogorum, D.Auguſtino lib.3. de Trinitate,
Gregorius. cap.4.& alijs,opinati ſunt cælos ab Intelligentijs moueri; immò Au-
Auguſtinus.

reolus

reolus,apud Capreolum in 2. diſt.9.art.2.q.1.& Mirandulanus lib.24. *Capriolus.*
de Euerſio.ſingu. Certam.ſect.6.falſò credebant Angelos formas eſſe *Mirandulanus.*
ſui orbis motrices.

Nos verò, neque vllam, Animam cæleſtibus globis ineſſe, neque *A uuibus ea lũ mouebor.*
vllam Intelligentiam illis præeſſe, neque vllam quoquo modo for-
mam illorum Motricem exſtare,arbitramur. Quoniam, excluſis ſu-
prà animabus illis,fruſtrà ſit fieri per plura,quod fieri poteſt per pau-
ciora;profectò,ſi volũtate Angelus cælos mouet,eccur voluntate eâ-
dem non poterit Deus hoc idem efficere? Etenim Dei Velle,eſt Poſ-
ſe,& cùm voluit Vniuerſitatem rerum ex nihilo creare,creauit. Cum
igitur hoc fiat,quod Deus vult,neceſſe neutiquàm fuit, vt vlla Intel-
ligentia à Deo in Cęlis collocaretur, vt eos circumageret; cùm Om-
nipotens ità eos in illo creationis initio ordinauit,& ſuſpendit,vt ſuis
quaſi ponderibus librati mouerentur. Huic noſtræ opinioni Boë- *Boetins.*
tius, lib. 3. de Conſolatione fauere videtur.

O qui perpetua mundum ratione gubernas
Terrarum, Cæliq́; ſator, qui tempus ab æuo
Ire iubes, ſtabiliſq́; manens das cuncta moueri.

Idem etiam Ariſtoteles, ſibiipſi contrarius,ſenſiſſe videtur,quandò in
octauâ Sphærâ primum Motorem immobilem, vt reliquos inferio-
res cælos circumuolueret, conſtituit. Et verò Boetius denuò lib.1. *Boetius.*
non modò omnium globorum motus Deo motori attribuit, ſed etiã
totius anni varietates adſcripſit,dum olim cecinit.

O ſtelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nexus ſolio,
Rapido cælum turbine verſas,
Legemq́; pati ſidera cogis.
Tu frondifluæ frigora brumæ
Stringis lucem breuiore mora:
Tu cum feruida venerit æſtas,
Agiles noctis diuidis horas:
Tua vis varium temperat annum,
Vt quas Boreæ ſpiritus aufert,
Reuehat mitis Zephyrus frondes:
Quæq́; Arcturus ſemina vidit,
Syrius altas vrat ſegetes:
Nihil antiqua lege ſolutum
Linquis propriæ ſtationis opus.
Omnia certo fine gubernas.

Sapien-

Sapienter equidem. Nam cum Deus voluntate ſtellatas ſphæras moueat, per conſequens has varias anni viciſſitudines in hoc infimo mundo procreat. Seneca quoque in Hippolyto Deum cæleſtia voluere, credidit.

Seneca.

O magna parens natura Deum,
Tuq; igniferi rector Olympi,
Qui ſparſa cito ſidera mundo,
Curſu q; vagos rapis aſtrorum,
Celeriq; polos cardine verſas.
Cur tibi tanta eſt cura perennes
Agitare vias ætheris alti?

Claudian.

Atqui his omnibus aſſenſit Claudianus, dum eleganter, & prudenter ſic ſecum cantillat.

Nam, cum diſpoſiti quæſiſſem fœdera mundi,
Præſcriptosq; mari fines, anniq; meatus,
Et Lucis, noctisq; vices: tunc omnia rebar
Conſilio firmata Dei, qui lege moueri
Sidera, qui fruges diuerſo tempore naſci,
Qui variam Phœben alieno iuſſerit igne
Compleri, Solemq; ſuo: porrexerit vndis
Littora, tellurem medio librauerit axe.

Et verò, cùm Verbo Domini Cæli firmati ſint, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum, & Ordinatione tuâ perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi, vt ex Pſalmo 32. & 118. habemus, & D. Paulus Qui portat omnia verbo virtutis ſuæ, cur velimus ipſis commentitias illas Ariſtotelis Intelligentias affigere; cùm in initio illorum creationis, Deo ſic volente, & iubente, ſeſe mutuò rotare cœperint abſque vllo alio extrinſeco Motore? Quod ſi Deus terrarum Orbem Angelis non ſuppoſuit, quantò minus cæleſtem, qui loco proximiori Deo, materiæ præſtantiâ, naturæ dignitate, & eximiâ nobilitate longiſſimè hæc infima, & ſordida exſuperat? Etenim ex contrariâ Philoſophorum opinione videmus propemodùm infinita abſurda profluere. Auicennas enim lib. 7. Metaph. cap. 9. & Auicembron lib. Fontis Vitæ ſomniârunt, res corporales nonniſi ab aliquâ cauſâ ſpirituali, & immateriali immediatè produci. Vndè arbitrabatur Auicennas, quamdam Intelligentiam, ſupremi cæli Animam produxiſſe, & intelligendo id, quod de potentiâ habebat, ipſum ſupremum cælum effeciſſe. Ac rurſus Tertia intelligendo Secundam à quâ producta fuit, Quartam creaſſe, & intelligendo, quod de actu obtinebat, Animam ſecundi

Auicennas.
Auicēbron.
Ridiculum commentū.

di cæli condidiſſe, & intelligendo quod de potentiâ poſſidebat, ipſum Secundum Cælum efformaſſe. Et ſic gradatim procedendo vſque ad illam Intelligentiam deſcendit, quæ infimum Lunæ Cælum produxit. Hem, quid eſſe poteſt hoc dogmate abſurdius ex illâ opinione, quæ Cælis Intelligentias motrices affixit, profectò? Verùm alij etiam, qui hanc opinionem ſequuti ſunt, crediderunt Intelligentias illas Cælorum motrices, eſſe corporeas. Ita enim ſensêre Plato teſte D. Auguſtino lib. 8, de Ciuit. Dei, cap. 14. 15. & 16. & Platonici, teſte Apuleio in libro de Deo Socratis. Neque verò ab his diſcrepauit Origenes lib. 2. Periarchon, cap. 2. 3. & 8. Tertullianus libro de Carne Chriſti, Lactantius lib. 2. Inſtitutionum, cap. 15. Caſſianus collatione 7. cap. 13. Ioannes Epiſcopus Theſſalonice in 7. Synodo, actione 5. Rupertus Abbas lib. 1. de Operibus Trinitatis, cap. 11. Auguſtinus lib. 11. de Ciuit. Dei, cap. 23. & lib. 2. ſuper Geneſim ad litteram, cap. 17. Caietanus in caput 4. Ioannis, & in caput 1. ad Epheſeos, Auerroes lib. 2. de Anima, Auguſtinus Niphus Tractatu 3. de Dæmonibus, cap. 34. & Bodinus in ſuo Theatro Naturæ ſimiliter materiæ immerſas eſſe autumauit. Quamobrem tutius multò eſt, & rationi ipſi conſentaneum, Intelligentias illas à perenni illo motu abſtrahere, cœlisq. ipſis quod propriū, & peculiare eſt, concedere. At audiamus adhuc Ioannem Trithemium Abbatem huius opinionis ſectatorem, & motus Cælorum Intelligentijs illis tribuentem, quid in quodam libello de Intelligentijs cæleſtibus orbem poſt Deum gubernantibus, Maximiliano Cæſari, anni MDXLV. dicato fabuloſè ſcriptū reliquerit. Hic porrò commentus eſt Deum Intelligentijs quibuſdam in principio creationis Mundum gubernandum tradidiſſe, & quidquid ſpacio CCCLIV. annorum, menſiumq. IV euenit, quòd ſingularum regiminis tempus eſt, id totam Intelligentiæ illi adſcribere non dubitauit. Contendit autem Saturni ſpiritum Orifiel appellari, huncq. bellum Punicum inter Romanos, & Carthaginenſes effeciſſe; Romam igni, & aquâ quaſi perire voluiſſe; excidium Hieroſolymæ, & Templi per Antiochum, & Epiphanem cauſaſſe, & Chriſtum Dominum Orifiale ſic mouente natum fuiſſe. Ecquis in Cymmerijs etiam tenebris conſtitutus non videt hanc opinionem baſim ſuam, & fulcrum ex alterâ accepiſſe, quæ Intelligentias cælis addicauit? Scribit idem quoque Iouis ſpiritum eſſe Zacharielem, ipſiusq. propriū eſſe Imperia, & Regna mutare, & hoc in Clodouæo Francorum Rege effeciſſe, & Raphaeli Mercurij Angelo ſucceſſori ſuo, vt idem in Gotthorum, Vandalorum, Longobardorum, Germanorum, aliorumq. regnis ageret, ordinaſſe. De Samuele verò Martis ſpiritu hæc prodidit, & omnia, quæ ſpacio CCCLIV. annorum, menſiumq. IV. euenêre, illi cōceſſit. Sic enim ille. Anno Chriſtianorū MCCLXXIII.

Rudol-

Falſum inuentum.
Plato.
Auguſtinus
Apuleius.
Origenes.
Tertullian.
Lactantius.
Caſſianus.
Ioannes.
Rupertus.
Caietanus.
Aueroes.
Niphus.
Bodinus.
Trithemius
Saturni ſpiritus.
Bellum Punicum.
Hieroſolymæ excidiū.
Chriſti natiuitas.
Iouis ſpiritus.
Regnorum mutatio.
Martis ſpiritus.

Rudolphus Imperator.

Rudolphus de Habſpurg electione Principum Imperator conſtitui-
tur, & imperauit annis XVIII. Vir per omnia prudens, & optimus,
de quo Duces Auſtriæ omnes poſteà deſcenderunt. Et paulò poſt.

Huſſitarum hæreſis.

Sub Venceslao Bohemorũ Rege, & Imperatore dogma Huſſitarum
initium ſumpſit; quo depoſito Rupertus Comes Palatinus Rheni,

Rupertus Imperator.

Bauariæq. Dux fuit electus, & imperauit annis X. Et poſt. Sigiſmun-
do vitâ defuncto, Albertus Dux Auſtriæ gener eius ſucceſſit anno

Albertus Imperator.

Chriſtianorum MCCCCXXXVIII. regnauitq. annis dumtaxat duo-
bus, Vir optimus, & imperio dignus. Quo mortuo, Fridericus III.

Fridericus Imperator.

Dux Auſtriæ Erneſti filius, electione Principum Imperator conſtitu-
tus fuit, & annis LVI. imperauit, Vir ingenio diuinus, & animo pa-
cificus, anno Domini MCCCCXL. cępit regnare. Et verò ſpiritum

Solis ſpiritus.

Solis affirmat ille eſſe Michaelẽ ſub cuius regimine aſſerit Euil Me-
rodach Regem Babylonis libertatem, & Regem populo Hebræorũ

Merodach.

ad Michaelis directionem reddidiſſe. Quod autẽ de Anaele Veneris

Veneris ſpiritus.

ſpiritu differit, in medium proferamus. Et notandum, ait, quòd penè
toto tempore iſtius regiminis Angeli Veneris Chriſtianorum Eccle-
ſia in perſequutionibus floruit, & præualuit infinitis hominũ millibus

Artium inuentio.

pro fide Chriſti occiſis. Et infrà. Artes variæ ſubtilitatis his tẽporibus
auctæ ſunt, & per conuenientia naturæ Veneris ornatum ſumpſerũt,
& incrementum. Vlteriùs pergit ille, & ſcribit Mercurij ſpiritũ eſſe

Mercurij ſpiritus.

Raphaelem, huncq. Hungaros Otthone I. Imperatore ad fidem per-

Hungarorũ conuerſio.

traxiſſe. Denique conſtituit ſpiritum Lunæ Gabrielem, de quo hæc
comminiſcitur. Vrbs, inquit, Roma ſub imperio huius ſpiritus con-

Lunæ ſpiritus.

ſtruitur, anno MCCCCLXXXIV. qui fuit regiminis ipſius Gabrielis

Romæ fundatio.

in ordine CCXXXIX. defecitq. regnum Syluiorũ Italiæ, & Roma-
norum incępit. Et inferiùs. Circà finem, ait, gubernationis huius ſpi-
ritus Lunę, Nabuchodonoſor Rex Babyloniæ Hieruſalem cępit, &
deſtruxit, Sedechiam Regem, & omnem populum abduxit captiuũ.
Nonnè hæc ſunt dormientium ſomnia, & illius contrariæ opinionis
ludicra inuenta? Quaſi verò, quod hæc ab Aſtris, & Intelligentijs il-
lis in Cælo commentitijs proueniant, & non potius ab hominum, vel
malitiâ, vel bonitate promanent? Quâ de causâ omninò illâ ſenten-
tia, quæ cælis Intelligentias agglutinat, explodenda eſt.

Farra.

Ac, vt magis appareat huius ſententiæ inconcinna veritas, abſur-

Muſæ quid ſint.

dis ſuperiùs allatis, abſurdiora addemus. Refert enim Alexander Far-
ra in ſuo Septenario, Muſas, nil aliud eſſe ex Orphei ſententiâ, quàm

Bacchi quid ſint.

Sphærarum cæleſtium Animas, Bacchosq. ipſarum Intellectus par-
ticulares exiſtere. Atque hinc omnibus Muſis datum eſſe Bacchũ vnũ

Lunæ anima.

aſſeuerat, Animasq. has, Muſas vocatas, quæ Cælos harmonicè mo-
nendo, mirabilem parturiant cõcentum. Itaque volunt Lunæ animã

Mercurij anima.

habere Bacchum Lychintum, & Thaliam; Mercurij, Silenum, & Eu-

terpen;

Solis, & Martis aĩæ Iouis, & Saturni animæ.

terpen; Veneris, Lyſium, & Eratum; Solis, Triaterichum, & Melpo-
menem: Martis, Beſſarcum, & Clium, Iouis, Sebaſium, & Terpſicore;
Saturni, Amphiaraum, & Polyhimmiam; Octauæ Sphæræ, Peri-

Octauæ ſphæræ et mundi anima.

tonium, & Vraniam; Mundi deniq. Eubromium, & Callyopem. Quis
quæſo inficias ibit Ariſtotelis ſententiam non eſſe ex Poetarum Fa-
bellis deſumptam? Verùm, vt rem magis Alexander ille cachinnis
exponat, ex Hebræorum doctrinâ narrat Deum mediante Intelligen

Influxus fabuloſus.

tiâ Metraton Serapanim, ſcilicet Aſpectuum principe, Moiſis Ange-

Moiſis Angelus.

lo, in Primum Mobile influere; mediante Razielle Adami genio, in

Adami.

cælum Stellatum; mediante ZaphKielle, Angelo Noe, in orbem Sa-

Noe Angelus.

turni, mediante ZaKielle, Abrahami Angelo, in Sphæram Iouis; me-

Abrahami, & Sampſonis Angeli.

diante Camaelle Sampſonis Angelo, in Martis globum; mediante
Raphaelle Iſaaci Intelligentiâ, in cælum Solis; mediante Ceruielle

Iſaaci Angelus.

Dauidis ſpiritu, in ſphæram Veneris: mediãte Michaele Salomonis
Angelo, in cælum Mercurij; & demum mediante Gabriele Danielis

Dauidis, & Salomonis Angeli.

Angelo, influere in orbem Lunæ contendunt, & affirmant hiſcè me-
diantibus, Elementa, Animantes, & reliqua omnia fuiſſe producta. At

Danielis Angelus.

heùs nonnè hæc ſunt delirantium Hebræorum ſomnia? nonnè ſom-
niantium figmenta? nonnè fingentium ſtatuæ Dædalicæ? Quocir-
ca nil ſupereſt, niſi, vt hæc omnia, quæ de Intelligentijs cælis aſſiſten-
tibus dicta ſunt, potiùs ſilentio, quàm alijs argumentis reijciamus.

Verum, vt eò reuertamur, vndè noſtra digreſſa eſt oratio, dicimus
in cælis duos principes, & perfectos, duosq. minùs principes, & per-
fectos cælorum motus ſuſpici, quorũ primus proprius eſt Vndecimæ
ſphæræ, quæ idcircò etiã Primum Mobile appellatur, moueturq. ſim-

Primi Mobilis motus.

pliciſſimo, & regulatiſſimo motu ab Oriente per Meridiem, in Occi-
dentem, & hinc rurſus per Mediam noctem, in Oriẽtem ſuper Polos
mundi per circulum Aequinoctialem XXIV. horarum ſpacio reuer-
titur, ſecumq. reliquos ſubiacentes globos omnes ab Oriente in Occi-
dentem ſemel diebus ſingulis rapit. Huic autem contrarius eſt motus

Octaui orbis motus.

proprius Octaui orbis, qui etiam motus ſeptem Planetarum dirigit;
cùm is ab Occidente in Orientem ita permeet, vt etiã ſi à Primo Mo-
bili ab Ortu in Occaſum rapiatur: illicò tamen ab Occaſu per Meri-
diem ſuper polos Zodiaci per Signiferum reuoluatur. Porrò præter

Decimæ, & Nonæ ſphæræ motus.

hos duos præcipuos in cælis motus, ſunt alij duo Decimæ, & Nonæ
Sphærę minùs principales; quia integras reuolutiones non conficiũt,

Librationis motus.

ſed tantum intrà certos cãcellos hinc indè remeant, quâ de causà Li-
brationis nomen ſortiti ſunt; quia videntur hi cæli quaſi immenſo põ-
dere grauati iter deſtinatum in vtraſq. partes trepidando, conficere.
Et quidem Decima ſphæra Librationis motũ proprium habet à Se-
ptemtrione in Meridiem, & è contrà ab Auſtro in Arcton, hocq. mo-
tu Librat Octauum orbem, qui Stellatus nominatur, & reliquas infe-

riores

riores ſphæras, à Media nocte in Meridiem, & vice verſâ per 24. minuta ſub Coluro Solſtitiorum primi Mobilis, ità, vt poli Zodiaci huius Decimæ ſphæræ, à polis Zodiaci Primi Mobilis ſub Coluro Solſtitiorũ vltrò, citroq́. eant, redeātq́. duodecim dumtaxat minutis. Nona verò ſphæra præter motum diurnũ Primi Mobilis, & Librationis Decimæ ſphærę, motum Librationis proprium ſub Eccliptica Decimi orbis, & ſuper Polos eiuſdē ab Ortu in Occaſum, & è conuerſo per gradus duos, & minuta XX. obtinet. Verùm, vt Planetarũ motus poſſint cognoſci, ſciendũ eſt eorũ ſphærā præter totalem, & mundo concentricũ orbē, alios intrà ſe particulares, iuxtà cuiuſque varietatē diſtributos habere. Et quidem hi orbes reſpectu centrorũ ſuorũ à mundi centro diſſidentium diuerſis nominibus efferuntur. Nam alij Homocentrici, ſiue Concentrici appellantur, quorum centra nempè eadem cùm Vniuerſi centro exiſtunt; alij Excētrici, quorũ centra extrà Mundi mediũ inueniuntur: alij abſolutè Excentrici, quorũ conuexa, & concaua ſuperficies circulo, cuius centrũ eſt extrà Mundi medium, delineantur. Horum verò alij ſunt, quorum ambæ ſuperficies habent idem centrũ, ſuntq́. æqualis vndique magnitudinis; alij quorũ diuerſa ſe mutuò cētra reſpiciunt. Excentrici aũt ſecundum quid, ſunt ij, qui iuxtà vnam dumtaxat ſuperficiem, diuerſum à Mundo cētrum occupant, ſed ſecundum alterā eidem Concentrici exiſtunt. At orbes Homocentrici, & ſimpliciter Excentrici, vel ſuâ anguſtiâ excludunt, vel ſuâ latitudine includunt Epicyclos, & iſti ratione ſuorum Epicyclorũ ipſis annexorum, Homocentrici, vel Excentrici Epicycli nominātur. Epicycli autē ſunt quidem parui orbes, quibus immediatè affixi ſunt Planetæ, & hoc nomine vocitātur, quia circà globum terræ, & aquæ, ſicut ceteri orbes non apparent, ſed ſunt intrà aliorum craſſitiem immerſi. At punctum Excentrici, vel Epicycli, à terrâ remotiſſimum, Apogæum, & proximum terris, Perigæum Græcis dicitur. Linea autem recta per centrum terræ, & Excentrici ducta, hæc duo puncta connectens, Augis linea vocatur, & duo puncta in ipſo Excentrico ab Auge, & eius oppoſito intermedia, Longitudinis mediæ diſtantia nuncupatur. Quilibet igitur Planeta, præter Solem, ternos arculos poſſidet, Aequantem, Deferentem, & Epicyclum. Et quidem Lunæ Aequans, eſt circulus terrę concentricus in ſuperficie Eclipticæ exiſtens; Deferens eſt circulus excentricus, cuius medietas vna verſus ſeptemtrionem, altera verſus Auſtrum declinat, & Aequantem in duobus locis interſecat, illaq́. Interſectionis nota, Draco nominatur, cùm lata in medio, & anguſta in fine videatur. Et interſectio illa per quam Luna ab Auſtro verſus Aquilonem, Caput Draconis, & per quam à Septemtrione in Meridiem mouetur, Cauda Draconis appellatur.

Trepidationis motus.
Planetarũ orbes.
Homocentrici.
Excentrici.
Concentrici
Epicycli.
Apogæum. Perigæum.
Augis linea
Longitudinis mediæ.
Circulus Aequans.
Deferens.
Epicyclus.
Draco.
Caput Draconis, & Cauda.

Et quoniam vnuſquiſque Planeta, Sole excepto, ſuos habet Epicyclos, ſi duæ lineæ à terræ centro, ità quod includant Epicyclum alicuius Planetæ, & vna ex parte Oriētis, altera ex parte Occidentis ducatur, punctus ex parte Orientis cōtactus, Statio Planetæ prima, & punctus ex parte Occidentis contactus, Statio ſecūda nuncupatur, & Planeta in altera harum exſiſtens, Stationarius appellatur. Arcus verò Epicycli ſuperior inter duas Stationes interceptus, Directio, & Planeta Directus nominatur; & Arcus inferior inter duas Stationes poſitus, Retrogradatio, & Planeta ibi degens Retrogradus vocatur.

Verũ, cũ Signũ, vel Stella ſuper Horizontē ex Oriētis parte, inter diù aſcēdit, Coſmicus ortus dicitur, & occaſus, quādò Sol reſpectu oppoſitionis oritur cũ aliquo Signo, cuius Signi Signũ oppoſitũ Coſmicè deſcēdit. Chronicus aũt ortus eſt, quando Signum poſt Solis occaſum ſuprà Horizontē ex parte Orientis, noctu emergit, & occaſus quandò cōtrariũ accidit. Heliacus verò ortus eſt, quandò Signũ, vel Sidus ob diſtantiam Solis ab illo, quod priùs videri non poterat, poſteà videtur; & illius occaſus eſt, cùm ob Solis præſentiam Signum videri non permittit.

Ceterùm, Stellas, Plinius lib. 2. c. 41. MDC. viſu inſignes recenſet, ſed nos credimus in illo Cęleſti mũdo eſſe multò plures, etſi non tam facilè diſcerni queant, quod Ariſtoteles etiā lib. 1. Meteo. c. 8. D. Auguſtinus lib. 16. de Ciuit. Dei, c. 23. D. Thomas in caput 15. Geneſeos, & Abulenſis in 1. caput Deuteronomij, q. 6. affirmarunt. Hæc verò ſidera Aſtronomi, in XLVIII. Conſtellationes, non autem in LXXII. vt voluit Plinius lib. 2. c. 21. digeſſere. Quæ imagines nil aliud ſunt, quàm certus aliquis ſtellarum numerus alicuius animalis, vel alterius rei effigiem repræſentans. Et harum ſtellarum cùm errantium, tum fixarum magnitudinem varij variè expreſſerunt. Nam Stoici, vt Plutarchus lib. 2. de Placitis, c. 21. refert, Lunam terra maiorem fecere; Parmenides Soli æqualem; Anaximander decies, & nouies tellure ampliorem; Heraclitus Solem humani pedis magnitudinem non excedere pronunciauit; Empedocles terræ prorſus æqualem conſtituit; Epicurus, aut tantulum, quantulus apparet, aut paulò maiorem eſſe aſſeruit.

Statio Planetæ.
Directio Planetæ.
Retrogradatio Planetæ.
Coſmicus ortus.
Chronicus ortus.
Heliacus ortus.
Plinius.
Stellarũ numerus.
Ariſtoteles.
Auguſtinus
Aquinas.
Abulenſis.
Conſtellationes.
Plinius.
Stellarũ magnitudo.
Plutarchus.

At hæc imperitorum errata, peritiores Aſtronomi, tum rationibus, tum Ingenioſis inſtrumentis correxere. Vndè inueſtigarunt Semidiametrum concaui Lunæ continere ſemidiametros Terræ $33\frac{7}{16}$ vel milliaria $120630\frac{15}{22}$ Semidiametrum conuexi Lunæ, & Concaui Mercurij continere Semidiametros terræ $64.\frac{1}{6}$ vel milliaria $229687\frac{1}{2}$ Semideametrũ Cõuexi Mercurij & cõcaui Veneris cõtinere Semidiametros terræ $167\frac{2}{3}$. vel milliaria $600167\frac{24}{33}$ Semidiametrũ Conuexi Veneris, vel Concaui Solis continere Semidiametros terræ $1121\frac{7}{20}$. vel milliaria $4013923\frac{7}{22}$. Semidiametrũ Cõuexi Solis, vel Cõcaui Martis cõtinere Semidiametros terræ $1216\frac{1}{12}$. vel milliaria $4353025\frac{25}{44}$. Semidiametrũ Conuexi Martis, vel Concaui Iouis continere Semidiametros terræ $8853\frac{3}{4}$ vel milliaria $31692400\frac{25}{44}$ Semidiametrum Conuexi Iouis, vel Concaui Saturni continere ſemidiametros terræ $14378\frac{1}{4}$. vel milliaria $51467897\frac{8}{11}$. Semidiametrum conuexi Saturni, vel concaui Firmamenti cõtinere Diametros terræ $22612\frac{1}{2}$. vel milliaria $80942471\frac{13}{22}$. & Semidiametrum Cõuexi Firmamenti continere Semidiametros terræ 45225. vel milliaria $161884945\frac{2}{11}$.

Semidiametri Planetarum magnitudo.

Atque hi ſublimius aſcendendo cognouerunt Craſſitudinẽ cęli Lunæ continere Semidiametros terræ $31\frac{7}{11}$. vel milliaria $19056\frac{9}{11}$. Craſſitudinem cæli Mercurij continere Semidiametros terræ $103\frac{1}{2}$ Craſſitudinem Veneris continere ſemidiametros terræ $953\frac{41}{60}$. vel milliaria $3413755\frac{59}{66}$. Craſſitudinem Solis continere Semidiametros terræ $94\frac{11}{15}$. vel milliaria $339102\frac{1}{4}$. Craſſitudinem Martis continere Semidiametros terræ $7637\frac{2}{3}$. vel milliaria 27339375. Craſſitudinem Iouis continere Semidiametros terræ $5524\frac{7}{12}$. vel milliaria $19775497\frac{7}{44}$. Craſſitudinẽ Saturni cõtinere Semidiametros terræ $8234\frac{1}{6}$. vel milliaria $29474573\frac{19}{22}$. Craſſitudinem Firmamenti continere Semidiametros terræ $22612\frac{1}{2}$. vel milliaria $80942471\frac{13}{22}$.

Craſſitudines Planetarum.

Vt hæc autem lucidiora euadant, ſciendum eſt Diametrum Terræ continere milliaria Italica $7159\frac{1}{11}$. vel Germanica $1789\frac{2}{4}$. Ambitum terræ ſecundum longitudinem Continere milliaria Italica 22500. Germanica 5625. Superficiem conuexam terrę continere milliaria Italica $161079545\frac{5}{11}$. Germanica

Terræ magnitudo.

nica paulò plùs, quàm 40269886. Et denique ſoliditatem totam terræ continere milliaria Cubica vnius milliarij longitudinis pro vnoquoque latere, Italica $192197184917\frac{473}{1331}$. & Germanica ferè 148049296229.

At Ambitus cõcaui Lunæ deprehenſus eſt continere milliaria 758250. Ambitus Cõuexi Lunæ, vel Cõcaui Mercurij continere milliaria 1443750. Ambitus Conuexi Mercurij, vel Cõcaui Veneris continere milliaria 3772500. Ambitus Conuexi Veneris, vel Concaui Solis continere milliaria 25230375. Ambitus Conuexi Solis, vel Concaui Martis continere milliaria 27361875. Ambitus Conuexi Martis, vel Concaui Iouis continere milliaria 199209375. Ambitus Conuexi Iouis, vel Concaui Saturni continere milliaria 323512500. Ambitus Conuexi Saturni, vel Concaui Firmamenti continere milliaria 508781250. Et Ambitus Conuexi Firmamenti continere milliaria 1017562500. Ac etiam quæuis Stella Primæ magnitudinis in ſe continet terræ magnitudinem $107\frac{1}{8}$. Secundæ magnitudinis $50\frac{1}{8}$. Tertiæ $72\frac{1}{3}$. Quartæ $54\frac{11}{12}$. Quintæ $36\frac{1}{8}$. Sextæ $18\frac{1}{10}$. Saturnus verò in ſe continet terræ magnitudinẽ $91\frac{1}{8}$. Iupiter $95\frac{1}{2}$. Mars $1\frac{3}{8}$. Sol $166\frac{3}{8}$. Terra in ſe continet Veneris magnitudinem $37\frac{1}{27}$ Mercurij 219—52. Lunæ $39\frac{1}{9}$. Et Sol demùm in ſe continet Lunæ magnitudiuem $6539\frac{1}{5}$.

Ambitus Planetarũ.

Terræ, & Planetarũ comparatio

Negabis nè tibi anguſtum fore cælum, quod tam immanibus ſpacijs circumcircà ſeſe protendit? Anguſtum equidem, ſi cæleſtem callem non didiceris, edoctus non ſeruaueris, vt illo mediante, rectà ad cælum beatus pergere poſſis. Suſpice an in tota hac ſpectabili machina corporibus cæleſtibus aliquid, vel ad ordinem pulchrius, vel ad pulchritudinem certius, vel ad certitudinem ſplendidius, vel ad ſplendorem ornatius poſſit inueniri, vt meritò Boetius lib. 4. de Conſolatione cantauerit.

Cælum quibus anguſtũ.

Cælorũ pulchritudo.

Boetius.

Si vis ſummi Iura Tonantis
Pura ſolers cernere mente,
Aſpice celſi culmina cæli,
Illic iuſto fædere rerum
Veterem ſeruans ſidera pacem:

Non Sol rutilo conſitus igne
Gelidum Phœbes impedit avem,
Nec quæ ſummo vertice Mundi
Flectit rapidos Vrſa meatus,
Numquàm occiduo læta profundo
Cætera cernens ſidera mergi,
Cupit Oceano tingere flammas.
Semper vicibus temporis æquis,
Veſper ſeras nunciat vmbras,
Redditq; diem Lucifer almum.
Sic æternos reficit curſus
Alternus amor: ſic aſtriferis
Bellum diſcors exulat oris.

Apoſtrophe. Ergò, vt in cælis nullum diſſidium eſt, nullæ res inordinatæ, nulla opprobria; tu quoque vt cæleſtia, imitando, conſequêre, tolle rixas, res corporis, animiq. inordinatas compeſce, comprime ea omnia, quæ tibi opprobrium aliquod, ſiuè in cæleſti, ſiuè terreſtri mundo inurrere queunt, vt demùm omnibus vitijs reciſis, ad cæleſtia liber conſcendas.

MEM-

MEMBRVM DECIMVMQVARTVM.

De Medicina Practica.

VBI Adamus mortalium omnium parens Dei præcepto obtemperare, vel ſpreuit, vel neglexit; ibi illicò, non ſolùm morbi, & ſenectus, ſed mortes ipſæ ipſum, & hominum genus inceperunt aggredi vniuerſum. Vndè factum eſt, vt quidam prudentes viri ex diuturnâ rerum experientiá hanc inuenerint, quæ tū in morbis mortalium cognoſcendis, tùm ijſdem ſingulorum hominum curandis, tota occupatur. Peſtes autèm humanorum corporum multiplices ſunt, neque eſt vlla in toto orbe infirmitas, quæ non mortales aliquandò inuadat. *Mors vndè, & morbi.*

Atque hinc Febris caloris natiui conuerſio, quę à corde ad arterias, venaſq. & in totum corpus ſeſe diffundens, eius actiones lædit, & impedit. Hinc Ephimera diem vnum corpus excrucians. Hinc Putrida, quæ ex calore in humoribus ſuccenſo, eos putrefaciendo, oritur. Hinc Hectica in ſolidis membris, quandò calor præter naturam accenditur, exſurgit, quæ ſi ità excreuerit, omnia membra paulatim colliquat, & conſumít, Maraſmuſq. appellatur, & ſanari nullo mō poteſt. Hinc Continua, & Synochus ex ſanguine putrefacto nata. Hinc Ardens febris à flauâ bile ſanguini per venas immixtâ, efferueſcit. Hinc Quotidiana ex pituitæ extrà vaſa putredine factâ, militat. Hinc Tertiana ex bile flauâ extrà venas putreſcente prodit, quæ vnum diē intermittendo, tertio redit. Hinc Quartana ab atrâ bile extrà vaſa putreſcente exſilit, & duos dies intermittendo, posteà inuadit. Hinc Epialus ex pituitâ vitreâ erumpens ſimul algere, & ardere totum corpus facit. Hinc Lipyria, quæ intùs calorem, extrà frigus magnum excitat. Hinc Errabunda, quæ nullum, vel tempus, vel ordinem ſeruando, hominum corpora, cùm placuerit inclementer obſidet. Hinc Peſtilentialis, quæ pauculis horis hominem è medio tollit. Hinc Typice certis periodis mortalium artus contorquet. *Feb. ſpecies.*

Etenim, cùm ſinguli propemodùm morbi ſuos habeant circuitus, certaſq. periodos, cur Pituita, ſingulis; Bilis, tertijs; Melancholia, *Febriū circuitus undè.*

V 3 quartis

Auerroes. Cōciliator. Fernelius. Gentilis. Herculanus. Capiuacceus. Valeſius.

Quartis diebus moueatur, eſt ſubtilis inquiſitio. Verùm omittimus hîc Auerroem coll.4.cap.27. has peridos à naturâ, & calido innato pendere arbitrantem; relinquimus Conciliatorem Differ.88. à Lunę motu, & humorum formâ proficiſci ſentientem; tacemus Fernelium lib.4.de Feb.c.11.harum periodorum cauſam, eſſe qualitatem quamdam inſitam, & propriam credentem; præterimus Gentilem, & Herculanum in Auicennæ Com. has periodos à qualitatibus occultis prodire iudicantes; ſilemus Capiuacceū lib.6. de Feb.cap.12. harum periodorum cauſam humoris naturam eſſe affirmantem; deſerimus Valeſium lib.5.cap.25.Controuer. harum periodorum cauſam humoris copiæ tribuentem; cùm iſtorum nemo enucleatè, ſed confusè tantùm pronunciet. Credimus enim periodorum cauſam, eſſe diſtātiam illam viſcerum, quæ ſunt humorum domicilia, locorumq. affectorū, tàm ab ore ventriculi, quam cordis ſitu. Et quamuis Pituita, quotidiè inuadat, biliſq. celerius moueatur: hoc tamen non ab aliâ causâ quàm à phlegmatis lentore procedit, cuius ratione portio putreſcentis pituitæ, neceſſariò cùm eâ, quæ, iàm putreſcit, contigua eſt; quo fit, vt portione vnicâ abſumptâ, illicò putredo aliam fomiti contiguam inuadat, quòd in bile non euenit lentore ſpoliatâ; neque in Melancholiâ, & ſanguine ob à ſeſe diſtantiam, & humoris ad reſiſtendum magis, naturam, & putrefacti abſumpti à nō putrefacto intercapedinē: Sed quidquid ſit, hę totum tamen corpus emarceſcere faciunt, aut frigoribus, aut caloribus.

Capitis morbi.

At præter has, aliæ ſunt, quæ ſingula hominis membra corripere ſolent. Nam Alopecia, à Vulpis pilorum defluuio dicta, ſæpiùs hoc capitis ornamentum eripit. Ophiaſis deformat comam, Serpentumq. coloribus depingit, & relictis quaſi anguium tortuoſis, ſinuoſiſq. ſpacijs, deglabrat. Tineæ verò tenuiſſimis foraminibus cutē capitis perforant è quibus glutinoſa ſanies excernitur, hocq. morbi genus Saphatum Auicēnas nominauit. Fauus autem maioribus foraminibus caput terebrat, & mellis inſtar humorem continet. Porrigo ex illis ſurfuraceis ſquamulis è capitis ſuperficie decidentibus nullâ relictâ vlceratione oboritur. Pſydracia ſunt exiles puſtulæ ignis fauillas imitantes, quæ in ſummâ capitis ſuperficie erumpunt. Ficus porrò, eſt vlcus rotundum, acuminatum, ſubdurum, & ſubrufum, quod magnos dolores parere ſolet. Sed Syriaſis, eſt partium circà cerebrum, & eius membranas inflammatio. Et Cephalæa eſt capitis dolor vehemens, & diuturnus. Hemicrania eſt dolor quidèm huiuſmodi, ſed in alterâ tantùm capitis parte conſiſtit. Vertigo eſt quandò oculis denſæ tenebræ obuerſantur, & omnia circumagi, & rotari videntur. Ephialtes eſt humorum grauitas, & oppreſſio. Epilepſia, Comitialis, Sacer, vel Herculeus morbus, eſt totius corporis cùm læſione ſenſus, &

motus conuulſio. At Apoplexia eſt neruorum læſio, & motus, atque ſenſus amiſſio. Paralyſis autèm eſt alterius dumtaxat partis, eiuſq. functionis motus, ſenſuſq. perditio. Phrenitis, eſt cerebri inflammatio, cui ſi mentis alienatio acceſſerit, Paraphroſyne, & delirium exurgit. Lethargus huic ſe opponit profundiſſimus ſopor, & inexpugnabilis. Catochos, ſeu Catalepſis eſt morbus hominem corripiens, eumdemq. in eodem ſitu, & figurâ, cùm inuaſit, conſeruans. Melancholia eſt atræ bilis ſinè febri agitatio cùm mentis quadam, ac animi profundâ triſtitiâ. Mania eſt tumultuoſa, præceps, audax, & contumelioſa inſania. Lycanthropia eſt mentis deceptio, quâ correpti, ſeſe lupos eſſe imaginantur. Spaſmus eſt neruorum, muſculorumq. inſignis, & acerba conuulſio, cuius tres ſunt ſpecies, Emproſthotonus, cùm pectus, caput, ceruix, & reliquum corpus contrahitur; Opiſthotonus, quandò caput ſcapulis annectitur, & Tremor, cum membrum, vel grauitate repit, vel facultate ſurſum fertur. Catarrhus eſt humoris à capite in ſubiectas partes deſtillatio, qui ſi ad nares fluat, Grauedinem; ſi ad aſperam arteriam, Raucedinem inducit. Ophthalmia eſt morbus partem oculi candidam rubedine inficiens, ciliorum exaltatio, & palpebrarum ab inuicem ob humoris repletionem disiunctio. Tarazis eſt ex ſole, vento, puluere, fumo, & ſimilibus oculorum extrinſeca perturbatio. Sed Epiphora eſt inflammatio oculi maxima. Chèmoſis verò ex oculi inflammatione vehementiori vtraſque palpebras diſtorquet. Emphryſema eſt quædam palpebrarum tumori ſimilis excreſcentia. Pſorophthalmia eſt pruriginoſa palpebrarum ſcabies. Sclerophthalmia eſt dura oculi lippitudo, palpebrarumq. pigrior commotio. Grando eſt album, mobile, rotumdumq. in palpebris tuberculum. Hordeolum eſt palpebrarum pili depilatio. Fiſtula angulorum lachrymalium, vt vocant, eſt carnis abſceſſus inter maiorem oculi angulum, nareſq. Hypopion eſt oculi liuor in eius cauis ex ictu, vel contuſione exortus. Albugo eſt craſſa, atque alba in iride cicatrix; Et Vnguis eſt neruoſus circà tuniculam corneam tuber. Nyctilopa eſt uiſus in nocte priuatio. Suffuſio eſt humor inter corneam oculi, & cryſtallinam concretus tunicam quem quidam Cataractam nominant. Strabones, vel Luſcedo eſt aſpectus oculorum obliquus ex muſculorum, aut ſolutione, aut torſione profectus. Clauus eſt calloſum in nigrâ oculi parte tuberculum. Otalgia eſt totius auris dolor. Chophoſis eſt auditus grauitas, & Surditas eſt eiuſdem auditus ablatio. Phirea ſunt oblongæ in auribus eminentiæ. Vermiculantes aures, eſt aurium morbus vermiculis ſcatens. Chyphelides ſunt aurium ſordes auditum grauiorem efficientes. Ozainà eſt vlcus narium profundum, putridumq. Polypus eſt tuberculum carnem Polypi referens. Sarchona eſt carnis in naribus incrementum. Hemorrhagia

eſt carnis in naribus incrementum. Hemorrhagia eſt copioſa inſtar iaculi ſanguinis proſilientis effuſio. Lenticula eſt faciei ferruginea macula ab aſſiduo Sole contracta. Vari, ſunt exiles in facie tumores. Odaziſmos eſt dentium prodeuntium pruritus. Hemodia, eſt dentium ex aliquâ acerbitate contractus ſtupor. Prulides, ſunt iuxtà dentes in gingiuis orta tubercula. Ramula eſt inflammatus ſub linguâ tumor. Tonſillæ eſt faucium inflammatio. Columnella eſt eiuſdem tumor oblongus. Angina eſt in interioribus muſculis faucium inflãmatio. Oris tortura, eſt eiuſdem à muſculis, vel calore, vel humiditate infectis diſtentio. Blæſitas eſt linguę balbuties.

Pectoris morbi.

Lateralis morbus, eſt membranæ coſtas ſuccingentis inflammatio. Peripychimonia eſt pulmonis inflammatio. Dimaphthis eſt ſanguinis exſpuitio. Tabes eſt corporis vniuerſi extenuatio. Haſma eſt vehemens, & ſonora ſpirandi difficultas. Palmos eſt cordis palpitatio. Cardiaca, eſt ſtomachi punctura. Hanorezia eſt ciborum auerſio, & inapetentia. Bulimos eſt prægrandis, vehemenſq. fames, orta, vel ex penuriâ, vel ventriculi refrigeratione. Atrophia eſt quoque immodica fames; quæ omnibus etiam comeſtis, & abſorptis ſatiari non poteſt ob acidi humoris copiam ventriculum mordicùs infeſtantis. Bradipexia eſt imbecillis ciborum decoctio. Dippexia eſt ciborum in alienam qualitatem permutatio. Apexia, eſt eorumdem inconcoctio. Nauſea, eſt ciborum quædam reſpuentia, & vomitationis appetitus. Singultus eſt ventriculi motus, & conuulſio à retentrice, & expultrice facultate factus. Hepatici ſunt quibus debile, & infirmum eſt iecur. Ophalexia eſt malus corporis habitus in quo alimenta ferè omnia corrumpuntur. Icterus ſiue Regius morbus Aurigo & Arquatus eſt bilis per vniuerſum corpus in ſummam cutem diffuſio. Hydropiſis eſt vniuerſi corporis tumor aqueus.

Vetris morbi.

Dyſenteria, eſt inteſtinorum dolor, & cùm inflammatione exulceratio. Thineſmos eſt crebra, & inanis excrementa excernendi cupiditas. Heileos eſt implacabilis, grauiſſimuſq. inteſtinorum dolor propter tranſitus obſtructionem cauſatus, quo fit, vt fęces per os eijci interdùm ſit neceſſe. Nephritici ſunt renum dolores. Lithiaſis eſt calculorum morbus. Hixuria eſt vrinæ ſuppreſſio, & retentio. Strãguria eſt vrinæ ſtillicidium. Diabythis, eſt vrinæ pernix profluuium.

Corporis morbi.

Arthritis eſt humor redundans, & omnes corporis articulos debilitans; quòd ſi ad manus tantùm vergit, Chiragra dicitur, ſi ad pedes declinat, Podagra nominatur. Ixias, eſt acutiſſimus coxarum dolor. Perniones eſt clauus in orbem circinatus inſtar calli durus, in pedum plantis hieme maximè exoriens. Cancer eſt liuidus, peſtilenſq. tumor doloribus, & ſanie plenus; ſed Elephantiaſis eſt cancer quoque totum corpus oberrat. Lepra eſt morbus, qui circularibus, profun-

disq.

diſq. eroſionibus corporis cuticulam depaſcit, & ſquammeam cutem efficit. Pſora, ſeu ſcabies ſuperficiem tantùm cutis eroſionibus, & ſanie infeſtat, & cruentat. Papulæ ſunt pituitæ eruptiones, & quæ ſunt craſſiores Variolæ; quę tenuiores, Morbilli appellantur, Formica, eſt caro calloſa, & rotunda inſtar formicæ mordentis in baſi. Herpes eſt bilis puræ in aliquâ corporis parte ſeſſio: & Herpeſeſtiomenos, eſt morbus, qui ex calidâ materiâ exiguas puſtulas milij ſeminibus ſimiles in ſuperficie cutis excitat. Eryſipela, eſt ſanguinis inflammatio. Vlcus eſt tumor cùm ſanie, & craſſis humoribus in carnoſis plerumque partibus conſiſtens. Carbunculus, eſt tumor in corpore colore nigro rotundus, & oblongus. Apoſtema eſt humorum, ſub cute, muſculis, vel membranis collectio. Struma eſt inflata, turgidaq. colli cutis. Fiſtula denique eſt vlcus profundum, & oblongum. Hæc de morbis dixiſſe ſit ſatis; nunc morboſorum Vrinas inſpiciamus.

Vrina quid ſit.

Vrina ergò eſt ſanguinis, humorum, potus, & cibi in magnâ venâ delata per renes, & vaſa vrinaria in veſicam, aquea ſuperfluitas. Optima Vrina eſt ſubſtantiæ mediocris, quantitate cibis, potuiq. æquabilis, colore ſubruffa, & ſubflaua, hypoſtaſi alba, leni, & ęquabili. Tenuis Vrina autem, & alba inſtar aquæ, eſt magnæ imbecillitatis indicium, & denotat obſtructionem in membris internis, & renibus, & in acutis febribus Phrenitim inſinuat; quia humor, qui ipſam tingere debebat, ad cerebrum aſcenderit. Tenuis verò pallida maiorem coctionem indicat; tenuis aurea, bonam coctionem ſignificat; tenuis, crocea, curam, vigilias, ſolis æſtum, & labores denotat. Sed craſſa Vrina, & alba crudum humorem per corpus redundantem arguit, hæcq. aliquandò ab abſceſſu liberat; Craſſa, & lactea in fine veniens, calculos in veſicâ, vel renibus oſtendit; Craſſa, & turbida, dolorem capitis portendit; Craſſa, & ſubrubra cùm ſimili hypoſtaſi, longos morbos vaticinatur; Craſſa, & rubra ſanguinis copiam demonſtrat; Craſſa, & nigra melancholici humoris euacuationem, maximè in fine Quartanarum oſtendit. Viridis vrinæ color exceſſum prauiſſimæ bilis quantitate, & qualitate exauctæ demonſtrat. Vinea vrina ſanguineum humorem aſſari, & vel in rubram, vel in nigram bilem tranſmutari ſignificat. Oleacea pinguis vrina, liquefactionem corporis denotat. Cærulea, & ſubtenuis, melancholicum, & frigidum ſuccum indicat. Liuida, plagas, verberaq. homini inflicta præſefert. Nigra denique, ſi viridis, & liuida præceſſerit, caloris natiui fermè extincti, & hominis quoque moribundi, indicium eſt. Porrò id, quod in Vrinæ fundo cõſpicitur, Hypoſtaſis dicitur, & quod ad medium illius aſcendit, Sublime nominatur; quod autem vſque ad ſuperficiem peruenit, Nubes appellatur. Sunt, & alia, quæ ſemper

matulæ

matulę fundum petunt, Orobea colore vitello oui ſimilis, quæ cùm apparet, notat pingui iam abſumpto, carnem conſumi incepiſſe. Furfurea febrem infixam eſſe, & duras corporis partes attigiſſe indicat. Laminea hypoſtaſis gignitur, cùm febris procedens ſolidas corporis partes attingit. Similacea, quæ febrim ad conciſionem partium amplarum perueniſſe inſinuat. At Bullæ ſunt adulterini vrinæ ſpiritus innatantis ſigna, & ſemper aliquem capitis dolorem adeſſe aperiunt.

Corona. Corona eſt circulus per ſuperficiei ambitum vrinæ circumcurrens, qui ſi in vrinis aureis, rubris, vineis, & ſimilibus albus fuerit, ſignificat naturam morbo dominari incepiſſe; ſi in viridi, & paſſeá eumdem colorem, vel nigrum habuerit, denotat morbum naturam oppreſſam detinere. Araneæ tela, vel velamen quoddam interdùm in vrinis viſitur, & quædam quaſi puncta ex oleo iniecta cernuntur; hæc, aut totius corporis, aut renum dumtaxat colliquationem oſtendunt. Et Capilli ſimiliter in vrinis aliquandò videntur, ſignum renes malè affectas eſſe, cùm hi conſpiciuntur. Ceterùm ex Vrinarum quoque odore, grato, aut tetro, corporis, vel integritas, atque ſanitas, vel putredo, & infirmitas deprehenditur. At nunc his miſſis, ad Pulſuum varietatem deſcribendam properemus.

Pulſus quid ſit. Pulſus enim, eſt cordis, & arteriarum motus, qui ſe eleuando, contrahendo, & conſidendo palpantibus oſtendit. Et Diaſtole quidem, aer frigidus attrahitur, qui vitale robur vndè ſpiritus quoque animalis gignitur, exuſcitat: Syſtole autem, quòd ex humorum deuſtione in toto animali contractum, veluti fumida ſuperfluitas eſt, expellitur.

Pulſuum genera. Pulſuum verò genera ſunt Decem. Primum, quod ſecundùm motus tempus, aut quantitatem, tàm in Eleuatione, quàm in Contractione conſideratur; & hoc tres habet pulſuum differentias Velocem, qui breui temporis ſpatio multo mouetur interuallo præter virtutis robur; Tardum, qui longo admodùm tempore, modico mouetur interuallo; Mediocrem, qui medium motum obtinet. Secundum genus quantitatem Diaſtoles obſeruat, & huius tres ſunt quoque differentiæ; Latus, qui latitudine à naturali pulſu maior exiſtit ob humoris abundantiam; Longus, qui longitudine ob carnium circumiacentiũ ariditatem; Altus, qui profunditate. Tertium pulſuum genus à virtutis robore deſumitur, & huius etiam tres differentias obſeruat, Vehementem, qui tangentis manum eleuat, feritq. Debilem, qui inualidè, & languidè percutit, imbecillis virtutis index; Medium, qui mediam quamdam proportionem ad vtrumque ſeruat. Quartum genus fit ſecundùm arteriæ, & corporis ſubſtantiam, & conſtitutionem, & huius ſunt etiam tres differentiæ. Durus, cùm durior, quàm natura ferat arteria ſentitur, vel frigiditatem, vel ariditatem indicat; Mollis mollior; Moderatus, qui inter vtrumque extremum conſiſtit. Quin-

tum

tum genus quantitatem repletionis arteriæ intuetur, & huius quoque tres apparent differentiæ, Plenus, qui diſtentam oſtendit arteriã humoribus; Vacuus, qui bullæ ſimilem arteriæ eleuationem efficit, vt ſecundùm digitorum impreſſionem, quaſi vacua quædam, pulſu ſub tactu cadente, inambulatio contingat, & inanitionem oſtendat; Medius, qui medio ſe habet modo. Sextum genus Pulſuum à caloris qualitate, qui ſecundùm arteriam euidenter apparet, deſumitur: & hic, vel eſt Calidus, vel Frigidus, vel Mediocris. Septimum genus, ſecundùm quietis tempus conſideratur, & hoc tres oſtendit differentias, Crebrum, ſeù denſum, cui breue tempus quietis eſt ob ipſius caliditatem; Rarum, cui longum ob ipſius frigiditatem; Medium, cui mediocre. Octauum genus ſecundùm Rhythmum eſt. Eſt autem rhythmus temporis ad tempus proportio, & huius duæ ſeſe oſtendunt differentiæ. Equidem Eurithmus, & Arithmus, conſonus ſcilicet, & concinnus; diſſonus, & inconcinnus. Arithonos etiam ſunt tres differentiæ, Pararhythmus, qui mediocrem conſonantiæ, & concinnitati habet vicinitatẽ; Hetherirhythmus, qui magnâ ex parte à concinnitate digreditur; Ecrhythmus, qui longiſſimè à pulſus ſcopo aberrat, omnemq. concinnitatem peruertit. Nonum genus eſt, quod ſecundùm æqualitatem, & inæqualitatem deprehenditur. Et ſecundum Aequalitatem quidem, cùm magnitudo, vehementia, & crebritas omninò pares exiſtunt, quæ temperiem caloris optimam portendit; Secundum Inæqualitatem verò, cùm alius pulſus magnitudine eſt inæqualis, vel celeritate, vel vehementiâ, & crebritate, in quo genere pulſus Deficiens inuenitur, in quo nõ ad duas modò, ſed ad tres, vel plures percuſſiones immobilis arteria permanet, & extremam virtutis declarat ruinam; Intercidens, qui in medio expectatæ quietis, percuſſio quædam, veluti in vniuerſum ſuperflua intercidit; Caprizans, qui aliquantulum interciſus videtur, deinceps multò velocior apparet; Fluctuoſus in quo arteria non tota eodem tempore attollitur; ſed alia quidem eius pars prima, alia autem ſecunda, alia item tertia, atque quarta motu continuo permanente inſtar fluctuum, vndarumq. ſeſe eleuat. Quod ſi cùm Diaſtoles paruitate accidat, ac perreptantis arteriam, vermis ſpecies repræſentetur, tunc Vermicularis nuncupatur; & hic, ſi extremam debilitatem, frequentiam, & paruitatem incidat, tunc Formicans nominatur. Huic pulſus Hecticus adhæret, qui nullam magnam mutationem ſubire, ſed ſemper ſui ſimilis manere conſueuit. Pulſus Conuulſiuus eſt, qui vtrinque ex finibus extremitatum protractus, & protenſus, conuulſusq. ità videtur, vt inſtar funis alicuius extenſi ſenſum præbeat, cùm ſcilicet neruis aliquis ex inflammatione extendi-

tur.

tur. Ramoſus autem, vel Turbulentus eſt in quo inſignis quædam eleuatio apparet, & arteriæ partes partim ſurſum, partim deorſum ſecundùm vnum, idemq. tempus feruntur, & magnam Diaſtolen expoſcit, vt vitalis vigor functione ſuâ defungi poſſit. Pulſus Secans, eſt, cùm arteria quodammodò laxata, & tactui molliuſcula apparet, quæ inflammationis neruoſarum partium nota eſt. Decimum denique Pulſuum genus ex inæqualitate ordinis, & inordinationis naſcitur. Atque hinc Inordinatus pulſus eſt, in quo nullus ſeruatur incolumis circuitus. Vltimò Recurrens pulſus eſt quidem virtutis imbecillis nota; ſed tamen talis, quæ malo repugnare, ac reſiſtere poteſt.

Verùm hæc omnia Medici exactiſſimè callere debent, vt cognitâ, perſpectâq. infirmitate, eiuſq. ex Vrinis, ac Pulſibus morbi naturâ, & qualitate, opportuna Infirmis pharmaca adhibere quamprimùm valeant. Sed antequàm ea delineemus, operæpretium iudicamus Ponderum notas, quibus Pharmacopolæ quotidiè vtuntur, deſcribere. Minimum igitur Pharmacopolæ Pondus, eſt Granum hordei, quorum XX. Scrupulum efficiunt; Scrupuli tres, Drachmam; Drachmæ octo, Vnciam; Vnciæ XII. Libram Medicam conſtituunt. Pondus verò eſt quarta libræ pars.

Pondera medica.

Nunc verò Medicamenta Compoſita, vel extrà, vel intrà corpus aſſumuntur, & quæ intus accipiuntur, ſunt ſequentia. Electuarium, quod eſt liquidum ex ſaccharo, aut melle, & ſpecierum conflatum medicamentum. Confectio, eſt diuerſarum rerum ſimul contuſarum facta actio, quorum alia ab orbe, Rotula; alia à longitudine Morſuli dicuntur. Somnifera, ſunt medicamenta ſomnum excitantia. Mixtura, eſt vbi Electuaria, Confectionis, & Conſeruæ additis ſpeciebus, cùm aliquo liquore commiſcentur. Trageæ ex Electuariorū confortantium, aliarumq. rerum pulueribus, atque ſaccharo conficiuntur. Bolus fit, vel ex Electuarijs purgantibus adiectis conſeruis, ſimplicium floribus, & Saccharo; vel ex confectionibus additis ſimplicium medicamentorū ſpeciebus cùm Serapio, aut alio liquore ad Coli formam redactis. Conſeruæ, & Condita fiunt liquida, & cùm Serapijs commiſcentur. Loch eſt medicamen, quod in ore detentum paulatim liqueſcit. Iuleb, eſt ex aquâ, & Saccharo confectio. Rob, eſt ſuccus, Solis, & ignis calore denſatus. Serapiū, aut parum aquei in ſe habet, aut multum. Decocta ex Radicibus, Fructibus, Herbis, Seminibus, & Floribus fiunt. Infuſio eſt medicamen rei conciſæ, tritæ, & in puluerem redactæ, & in aquâ, vino, aceto, aut alio liquore citrà decoctionem immerſæ, & certo aliquo tempore maceratæ. Trochiſcus eſt rotunda, & plana confectio ad rotæ ſimilitudinem formata.

Medicamina.

formata. Pilulę ſunt quaſi paruę medicamenti alicuius pilæ, formanturq. cùm aquis, & Sirupis. Sieff eſt confectio inſtar pyramidis ſolida. Collyrium verò eſt medicamentum liquidum, cùm ſcilicet Sieff in aquâ, ſucco, aut alio liquore diſſoluitur. Glans fit ex radice Bliti melle perunctâ, ficu inuersâ, Sale conſpersâ. Clyſteria fiunt ex iuſculis: Gargariſmus ex aquis diſtillatis, vel decocto aliquo. Dentrifricia fiunt ad abſtergendos, dealbandos, & confirmandos dentes. Sternutamenta fiunt ex pulueribus quorūdam medicamentorū ſimplicium naribus admotis, aut attractis. Apophlegmatiſmus, eſt medicamen, quod in ore retentum, & demorſum, pituitam, reliquoſq. noxios humores à capite deorſum trahit, purgatq. Purgatio capitis fit liquoribus, ſucciſq. qui reclinato capite, naribus inſtillantur. Sed de his ſatis, quæ intùs aſſumuntur; nunc, quæ extrà applicantur pharmaca, enarremus.

Ac principiò nobis corpora Vnguentis delibuta occurrūt. Vnguentum vero fit Oleo, Exungiâ, Butyro, Speciebus, Cerâ, vel Gummi. Linimentum ex ijſdem ferè rebus, cerâ exceptâ, paratur. Emplaſtra ex herbis, floribus, radicibus, pulueribuſq. craſſioribus cùm liquoribus ſimul mixtis, vel decoctis conficiuntur. Cataplaſma ex herbis viridibus contuſis, vel ſiccioribus ad mollitiem redactis formatur. Cerotum ex oleis, cerâ, vel Reſinâ, & Speciebus præparatur. Dropax eſt vnguenti genus ad corporis partes depilandas accommodatum. Sinapiſmus fit ex oleo Coſtini, ex Caſtoreo, aceto, & Sinapi pulueribus, hocq. parti applicato cutem exulcerat, & cruento colore ſuffundit. Epithema, eſt ex ſuccis, vel aquis diſtillatis, & diuerſarum ſpecierum pulueribus confectio. Embrocha eſt ſublime ad membrum infirmum ſtillicidium. Fomentum eſt quaſi Embrocha quod ſuâ caliditate, & humiditate membrum, cui applicatur fouet, fitq; herbarū aquarumq; copiâ. Sacculus, ex radicibus, herbis, ſeminibus, floribus, & alijs quibuſdā formatur. Enearhiſma demùm, eſt decoctum ex herbis, radicibus, alijſq. rebus quibus ægrotus inſidere debet.

Vnguenta.

Reliqua, quæ de Morbis, Vrinis, Pulſibus, & alijs ſcribi poſſunt, conſultò, nè modum nobis præfixum excedamus, tranſcurrimus, Deum interim humillimè deprecando, vt quemadmodum primi mortalium, noſtrâq. propriâ culpâ facti ſumus tàm multiplicibus ærumnarum malis obnoxij, & in hac vitâ, mundoq. Viatores, poſt hanc vitam, mundumq. clementer nobis adſpirando, dignetur nos facere Comprehenſores.

Apoſtrophe

MEMBRVM DECIMVM QVINTVM,

De Militia.

Sequentis membri propoſitio.

QVIBVS virtutum ſplendoribus Princeps fulgere,
quâ ratione Metropolim ſuam inſtituere, quibus
modis Principatum ſuum florentem reddere, qui-
bus moribus, inſtitutis, legibus, eumdem tempera-
re debeat, inferiori Membro ſatisfacere propoſui
mus, modò, cùm ad ipſius, tùm reliquorũ tutamen,
de Militiâ paucula diſſeremus. Siquidem Militari
prudentiâ ſublatâ, aut non probè intellectâ, quid aliud eſt, niſi Solem
ipſum è mundo auferre, & ſolidiſſimam Principatus columnam tol-
lere, vt vacillando tandem aliquandò corruat, omneſq. liberales artes
ſecum in exitium deducat? Nam, cum bello aliquo ciuitas occupatur,
ingenuas diſciplinas latere, quaſi metu perculſas, & inter tubarum
clangorem, tympanorumq. ſtrepitum illas ſilere, nullumq. ſui vſum
præbere, neceſſe eſt. Et cum hoſtium copiæ etiam longè abſunt, nul-
laq. irruptio adhuc facta eſt, paſcua tamen deſeruntur, agricultura re-
linquitur, mercatorum negotia conquieſcunt, & omnia formido ſola
occupat. Florens enim Principatus, ac opimus exterorum inuidiam
acuere, ac ad ſe inuadendum tacitè hoſtium animos excitare ſolet,
qui niſi valdè naturâ, & arte munitus, & diſciplinâ Militari optimè
inſtructus, ac armatus fuerit, facilè eſt, vt hoſtium pateat incurſibus,
ab iiſdemq. miſerrimè diripiatur, & ſubuertatur. Miramur certè
quoſdam ità fuiſſe temerarios, vt nec ſe, nec ſuos ciues voluerint arci-
bus, ac propugnaculis tueri, ſed hoſtium dumtaxat furori peruios re-
linquere. Certum enim eſt, vrbes mœnibus nudatas, hoſtium direptio-
nibus; ciuium vitas, latrocinijs; vxorum honorem, libidini ſemper pa-
tuiſſe. Hinc Romani optimi Militaris diſciplinæ duces, non modò
vrbes, ſed etiã exercitus ipſorũ vallo, ac foſſâ muniebant, nec ſinè Ca
ſtris munitis prælia gerebãt. Vndè Paulus Aemilius apud Liuiũ li. 35.
ità ad ſuos milites diſſeruit. Maiores noſtri, inquit, caſtra munita, por-

Militiæ neceſſitas.

Militiæ effectus.

Propugnaculorũ neceſſitas.

Liuius.

tum

tum ad omnes caſus exercitus ducebant eſſe, vndè ad pugnam exi-
rent, quò iactati pugnæ receptum haberent; & qui caſtris exutus erat,
etiamſi pugnando aciem viciſſet, pro victo habebatur. Quæ enim o-
pida firmis propugnaculis obuallata non ſunt, illicò improborum ci-
uium coniurationes, ac ſeditioſorum cœtus exſurgunt, & bellis ci-
uilibus nos implicant. Quod, nè fieret, etiam Romani non modò vti-
le, ſed neceſſarium quoque duxerunt bellum externum contrà Ciui-
lia bella eſſe ſalutare. Vndè Cato Cenſorinus dicere ſolebat ab nullo
genere non ſummum periculum eſſe, ſi cœtus, & conſilia, & ſecretas
conſultationes eſſe ſinas. Et Hannibal quoque affirmabat, quòd
nulla magna ciuitas diù quieſcere poteſt, ſi foris hoſtem non habet,
domi inuenit, vt præualida corpora quæ ab externis cauſis tuta vi-
dentur, ſed ſuis ipſa viribus onerantur. Nullum igitur remedium ma-
ius eſſe poteſt, quàm eiuſmodi homines, qui propter deſidiam in otio
viuunt, & in ſuâ turpi inertiâ voluptatibus diffluunt, è ciuitate ad
bellum emittere, & veluti prauis, corruptiſq. humoribus plenum cor-
pus euacuare. Si verò fuerint refractarij, Manlij Capitolini Conſilium
ſequi oportebit. Oſtendite, ait, modò bellum, pacem habebitis, videãt
vos armatos ad vim, ipſi ius remittent. Meritò igitur D. Auguſtinus
ex Ciuitatum Diuturnitate prudens regimen collegit. Nullum illu-
ſtrius, inquit, eſt argumentum rectè, & ſapienter patriæ adminiſtran-
dæ, quàm ipſa Diuturnitas, & firmitudo principatus infrà hanc Lu-
nam ſe, ſuaq. omnia mutantem, ſub quâ nihil eſt ſtabile, perpetuum,
ſed nec quidem diuturnum. Verùm, vt ad rem propoſitam reuerta-
mur, cùm Arx, vt affirmat Varro lib. 4. de linguâ Latinâ, ab arcendo
dicta ſit, prudentis erit Principis Arces munitiſſimas, fortiſſimaſq. ad
hoſtes arcendos, propulſandoſq. commodis locis, ac ſitu ædificare,
atque in ijs Armamentaria pro omni armorum genere, tormentis,
machinis, omniq. apparatu bellico ampliſſima, tàm pro Terreſtri, quã
Nauali exercitu conſeruandis, extruere, ac in hoc etiam veteres
Romanos imitari, teſte Tullio pro C. Rabirio, qui ſolebant ex ædifi-
cijs, Armamentarijſq. publicis arma populo Romano per Conſulem
diſtribuere.

Atque hinc dicebat Plato lib. 12. de Legibus, ſi quis Conſilio ſuo
abſque auctoritate communi pacem iniuit, aut bellum mouit, vltimo
ſupplicio condemnetur. Iſta enim propria eſt Principis auctoritas, &
poteſtas, cui contraueniri præter Maieſtatis læſæ crimen, nullo modo
poteſt. Ex quo per conſequens concludimus nemini ex priuatâ vo-
luntate, licere ad hoſtes ſiuè Religionis, ſiuè Patriæ quoſcumque cu-
iuſcumque generis arma, aut facta, aut infecta transferre, niſi prodi-
tionis notam velit ſubire, vt l. 2. C. quæ res export. neque. affirmauit.

Aperti opidi incommoda

Bellum externum vtile contra bella ciuilia.

Inertes è Ciuitate eyciendi.

Vis oſtendẽda.

Prudens regimen vnde cognoſcatur.

Varro.

Arces extruendæ.

Armamentaria ædificanda.

Tullius.

Platonis lex

Prohibitio.

Deplo.

At

At heu iam non modò priuati homines abſque Principum conſenſu
pacem ineunt, aut bellum mouent, ſed etiam Bombardas hoſtibus
Inuẽtor bombardæ. deferunt. Quod ſubtilitatis, & operis admirandi inuentum anno
MCCCLXXX. à Bertholdo Schuuart, vt ſcribit Herburtus libro 12.
Herburtus. Polon. cap. 6. in lucem prodijt.

Porrò, Principes, vt magis ſua ſtabiliant, vt leges iniquas euellant,
vt populum reluctantem comprimant, vt ipſius priuilegia, quæ con-
tra iura Maieſtatis pugnare videntur, obliterent, indicto bello, hæc
omnia temperare, & pro prudentum arbitrio quaſdam nouas conde-
Principum facinus. re leges, vel veteres Prouinciæ partim auferre ſolent, partim etiam
in ſuo robore ſubſiſtere patiuntur. Princeps autem antequàm alteri
Bellũ debet eſſe iuſtum. Principi bellum indicat, & inferat, clariſſimè an iuſtum, vel iniu-
ſtum ſit, cognoſcere debet: cùm ex iuſtâ, vel iniuſtâ cauſa, aut Victo-
Cauſæ iuſti belli. ria ſæpè, aut Principatus Ruina ſequatur. Itaque bellum iuſtum il-
lud eſt, quod ex iniuriâ illatâ proficiſcitur, vt illam iuſtè, bello aut
vindicemus, aut arceamus, fitq. bellum tunc quidam Iuſtitiæ Vin-
dicatiuæ actus, qui in propulſandâ iniuriâ, tamquàm in proprio obie-
cto verſatur. Iniuriæ porrò multiplices exſtant, ob quas iuſtum bel-
Alphonſus à Caſtro. lum inferre poſſumus, vt Alphonſus à Caſtro libro 2. de lege Pœnali,
capit. 14. & Didacus Couaruuias Relectione in capit. peccatum. de
Couaruuias. regul. iur. parte 2. §. 9. annotárunt. Cùm enim innoxius tranſitus al-
Iniuria multiplex. teri prohibetur, qui iure gentium, & humanæ ſocietatis debetur;
cùm noſtra iniuſtè ablata, & ab hoſtibus detenta, bello recuperamus;
cùm contrà hoſtes patriam inuadere cupientes, inſurgimus; cùm ad-
uerſùs eos, qui inimicis ſuppetias, & arma deferunt, bellum moue-
mus; cùm Principi contumeliam inflictam vlciſcimur; cùm rebelles,
eorumq. fautores deprimimus; cùm vindictam de eis ſumimus, qui
improbos tuentur, nè promeritis ſupplicijs afficiantur; cùm denique
pacta, & fœdera violantur, poſſumus bello hæc illorum facinora corri-
Ius dubium. gere. Quòd ſi partium ius dubium eſt, tunc alter alterum debellare
nequit, ſed prudentum iudicio ſtandum eſt. Bello autem non poſſunt
Infideles nõ debent bello moleſtari. impeti à noſtrâ Religione alieni Infideles ob illorum infidelitatem,
vel ſcelera, etiam contrà naturæ leges commiſſa, cum illi extrà Eccle-
ſiæ gremium poſiti ſint, niſi iniuriâ noſtros laceſſiuerint. Conditio-
Conditiones iuſti belli. nes autem Iuſti belli, ſunt legitima auctoritas; Principis indicentis
Iuſta cauſa, & Intentio recta. Quibus, ſi bellum caruerit, iniuſtum
Auguſtinus. eſſe neceſſe eſt, vt præclarè D. Auguſtinus libro 22. contrà Fauſtum,
Aquinas. cap. 74. D. Thomas 2. 2. q. 40. artic. 1. Alexander Alenſis parte 3. q. 76.
Alenſis. memb. 3. Henricus Gandauenſis Quodlibeto 15. q. 16. Gabriel in 4.
Gandauẽſis. Gabriel. diſt. 15. q. 4. Alphonſus à Caſtro lib. 2. de Iuſtâ Hæreticorum punitio-
Alphonſus à Caſtro. ne, c. 14. Franciſcus Victoria in Relectione de iure belli, & Canoniſtæ
Victoria.

23. q. 1. 2. & 3. docuerunt. Fines autem iuſti belli, tres præcipuè nu-
merantur, Iuſta rei ablatæ recuperatio; Iniuriæ iuxtà culpæ propor- *Fines belli.*
tionem vindicatio; Pacis ineundæ, & ſtabiliendæ proba intentio.
Etenim, quicumque has iuſti belli conditiones, fineſq; ob oculos ha-
buerit, bellum legitimè gerere, illiq; intereſſe poterit.

Ex quibus inferimus non ſolùm Principes, ſed etiam Epiſcopos, *Epiſcopi poſſunt bellum gerere.*
qui temporali dominio ſplendeſcunt, bellum indicere poſſe. Hoc
nobis Silueſter, verbo, bellum 3. quæſt. 1. Innocentius in c. quod in du-
bijs, de pœn. affirmant; vbi quoque aſſerit Epiſcopum non fieri Irre- *Silueſter, Innocẽtius,*
gularem, ſi in bello per ipſum indicto homicidia commitantur, niſi
ipſe ea perpetrauerit, vt Baldus in Marg. verſ. Epiſcopus, quæſt. 5. de *Epiſcopi nõ Irregulares*
occidendis, & glo. 23. q. 3. di. c. Maximianus, oſtendit. Si verò hi ex *Baldus.*
Summi Pontificis licẽtiâ bello intererint, hoſteſq; mactauerint, nul-
lam Irregularitatem incurrent. Siquidem vnuſquiſque ex naturæ le-
gibus tenetur ſua, ac Patriam in maximâ neceſſitate conſtitutam *Vnuſquiſq; tenetur ſunt tueri.*
tueri, & hæc facta Eccleſiaſticis prohibitio, à iure duntaxat Poſi-
tiuo enaſcitur. Quamobrem non ſatis mirari poſſumus quoſdam
Theologos affirmaſse, Eccleſiaſticis de iure Naturæ bellum ge- *Theologi quidam refelluntur.*
rere illicitum eſſe; cùm à Naturâ nulla talis lex profecta eſt, & ſi
talis exſtaret, nec à Chriſto Domino, nec ab eius in terris Vica-
rio ſuper eâ diſpenſari potuiſſe, & tamen contrarium accidiſſe, com-
pertum eſt.

Ceterùm Principes, qui publicis, ac neceſſarijs de cauſis, vt dixi-
mus, iuſta bella ſuſceperunt, Cælites illis auxilio diuinitùs ſæpiſſi- *Cœlitum auxilia.*
mè fuerunt. Narrat Euſebius Cæſarienſis Conſtantinum Magnum *Euſebius.*
Epiſcopatus Petinenſis fundatorem munificentiſſimum, cùm aduer- *Conſtantinus fundator Epiſcopatus Pitinenſis.*
ſus Maxẽtium acie inſtructa pergeret, in aëre Crucem vidiſſe, in quâ
erat inſcriptum, In hoc ſigno vinces, ipſumq; illicò Imperatorium
Labarum in Crucis modum conformaſſe, eoq; vexillo numquàm
non victorem exſtitiſſe. Refert Theodoretus lib. 5. capite 24. Theo-
doſium Cæſarem, cùm contrà Eugenium propè Aquileiam pugna- *Crux aerea.*
ret, neque ſatis ſuis viribus fideret, totam noctem in precibus tran- *Miraculũ.*
ſegiſſe, & ſub cantum galli ſomno correptum, duos viros candi- *Theodoretus.*
do amictu veſtitos, equis albis inſidentes vidiſſe, qui eum bono ani-
mo eſſe, timoremq; deponere iuſſerunt, & ſe ipſi Anteſignanos fore
polliciti ſunt, alterumq, Ioannem Euangeliſtam, alterum Philip- *Ioannes Euangeliſta,*
pum Apoſtolum eſſe. Primâ igitur luce prœlium committitur, *Philippus Apoſtolus.*
ſigniſq; collatis, ventus illicò ità vehemens excitatus eſt, vt te- *Miraculũ.*
la, & iacula ab ipſis contorta, in eoſdem retorſerit, inſignemq;
victoriam Theodoſio pepererit. Scribit quoque Theodoretus,
quòd, cùm Roilas Scytharum dux aduerſus Theodoſium iu-

niorem cùm maximo exercitu pergeret, & iam Conſtantinopolim appropinquaret, Deum immiſſis fulminibus, ac facibus è cælo, cunctas eius copias Chriſtiano, pioq; Imperatori inimicas, diſſipaſſe. At, cùm eiuſdem Theodoſij dux Ardaburius contra Perſas pugnaret, Angeli quidam nonnullis è Bythiniâ Conſtantinopolim pergentibus apparuêre, & ſe à Deo miſſos, vt Romanis opem ferrent, affirmabant, acciditq;, vt commiſſo prœlio, Saraceni, quorum viribus Perſæ imprimis fidebant, timore ſint eiuſmodi correpti, vt ſe vndique à Romanis concludi videre viderentur, & in fugam coniecti, in Euphratem ſe præcipites dedêre, ibique Centum millia virorum periêre. Prodidit Luitprandus lib. 2. cap. 14. anno 915. Ioannem X. exercitum in Apuliam contrà Saracenos miſiſſe, ibiq; Apoſtolos Petrum, & Paulum à cunctis in aëre conſpectos fuiſſe, victoriamq; noſtris maximam peperiſſe. Ex his profectò palàm fit omnibus licita eſſe Chriſtianis Principibus bella, eiſq;, dùm iuſta exiſtunt, à Deo ſuppetias mitti ſolere, vt noſtri victoriam naciſcantur; cùm abſque diuino ipſius auxilio, & præſidio incaſſum omnia moliamur.

Miraculū.
Miraculū.
Luitprādus.
Miraculū.

Quare ſeruandum omninò eſt, vt bello iuſtè indicto, extemplò per dies aliquot preces, & publicæ ſupplicationes, cùm ad Dei iram placandam, tùm etiam ad ipſius auxilium implorandum humili voce, cordiſq; candido affectu, poſt elotas peccatorum ſordes, poſtq; acceptum ſacratiſſimum Viaticum, ſuſcipiantur, vt Deus benignè è cælorum altiſſimo domicilio deſpiciens, progreſſum, & regreſſum Principis, & exercitus ſui fortunare dignetur. Verùm, quod reliquum eſt, antequàm proſequamur, quædam pio Principi ſcitu digna, & pro diſciplinâ Militari neceſſaria, quæ tamquàm ſtellulę hanc prudentiam irradiabunt, edicere oportet.

Precationes inſtituendæ.

Equidem in primis illud nobis occurrit Principis pij, ac prudentis eſſe, bellum numquàm contrà Sedem Apoſtolicam, Chriſtiq; Domini Patrimonium ſuſcipere. Tale enim nequaquàm iuſtum eſſe poteſt, & qui contrà Pontificem bella geſſerunt, ij maxima ſemper ſunt damna perpeſſi. Pari ratione ſapientis Principis eſt contrà potentiores ſe, nec bellum inire, nec ſi fieri poteſt permittere ſe à pluribus eodem tempore bello aggredi; atque tutiùs eſſe iniurias perpeſſas conniuere, & delicta, quæ modò corrigi non poſſunt, in aliud tempus transferre. Philippus certè Macedonum Rex initio ſui Imperij à pluribus hoſtibus fuit adortus; cùm potentioribus rem non ſinè eius detrimento compoſuit; cùm infirmioribus autem bella ità geſſit, vt ſuis præliandi animus excreſceret, & inimicos perterrefaceret. Nullo quoque pacto prudentis eſt, ſe fortunæ arbitrio, & caſui exponere; cùm, teſte Platone in Alcybiade, prudentem dicemus ſibi, & Reipublicæ conſulere potentem, ac validum. Menander dicere ſolebat quòd

Bellum nūquam gerendum contra Sedem Apoſtolicam.
Bellum contra potentiores nō eſt ſumendum.
Prudentis non eſt ſe fortunæ dare.
Plato.
Menander.

Famulatur omne quidquid eſt Prudentiæ.

Hinc Tacitus de Tiberio Cæſare ſcriptum reliquit immotum aduersùs eos ſermones, fixumq; Tiberio fuiſſe non amittere caput rerum, neque ſe in caſum dare. Si verò res prudenter diſpoſitæ fuerint, omnibuſq; numeris abſolutæ, tunc procraſtinandum non eſt; cùm ſemper differre nocuerit paratis; quia hoſtes arcana noſtra penetrant magis, & ad offenſionem pariter, ac defenſionem ſe muniunt, vireſq; validiores colligunt, & inſidias vbique tendunt, ſtruuntq;. Ac, vt differre bellum, nocere; ità etiam illud cùm vicinis perennare, non exiguum damnum adferre ſolet: quippè quòd prœliandi exercitatione, vicini hoſtes bellicoſi admodùm euadunt, nobiſq; ſæpiùs ſuperiores. Turcarum Principes diuturnum bellum nullum gerunt, ſed modò iſtum, modò illum impetunt, & prouinciâ, vel arce inſigni aliquâ ſubactâ, fœdera ineunt, vt alterum laceſſant, variaſq; pugnandi artes pro vario populorum Ingenio diſcant. Vndè noſtri milites ſemper ferè inexpertes, nouiq;, & illorum ſtrenui, ac veterani exiſtunt. Quòd ſi cùm vicinis bellum neutiquàm continuandum eſt, multò minùs certè cùm ſubditis, nè excuſſo omnis fidelitatis iugo, & lacerato reuerentiæ ergà Principem velo, omnia infidelitatis machinamenta ſuſq;, deq; moueant, & bellicoſi euadant. At veriſſimum nihilominùs eſt Principem numquam paci, aut fœderi ità fidem habere debere, vt arma deponat, hoſtibuſq; nimiùm credat, tribuatq;. Etenim nimis verè Manilius lib. 2. Aſtronomicorum cantauit.

Prudentiæ omnia ſubſunt.
Rebus paratis non eſt procraſtinandum.
Dilatio nociua.
Bellum contra vicinos non ineundum.
Turcarum calliditas.
Bellum contra ſubditos raro faciendum.
Hoſti fidere dedecet.
Manilius.

Perq; tot ætates hominum, tot tempora, & annos,
Tot bella, & varios etiam ſub pace labores,
Cùm fortuna fidem quærat, vix inuenit vſquàm.
At quanta eſt ſcelerum moles per ſæcula cuncta?
Quantum onus inuidiæ non excuſabile terris?
Venales ad fata patres, matrumq; ſepulchra
Impoſuit: Phœbus noctem, terraſq; reliquit.
Quid loquar euerſas vrbes, & prodita templa,
Et uarias pacis clades, & mixta venena,
Inſidiaſq; fori, cædes in mœnibus ipſis,
Et ſub amicitiæ graſſantem nomine turbam?
Et fas, atque nefas mixtum, legeq; per ipſas
Sæuit nequities, pœnas iam noxia vincit,

Scilicet in multis, quoniam diſcordia vincit.
Corpora naſcuntur pars, & ſublata per orbem,
Et fidei rarum fœdus, Paciſq; Tributum.

Celeritas optima, ac rei ſumma.

Neque verò contrarium credat Princeps, quàm in expeditionibus celeritatem eſſe totius negotij ſummam, eamq; longiſſimè vires ipſas exercituum ſuperare ſolere. Nam Iulius Cæſar ſemper celeritate vtebatur, hoſteſq; ex improuiſo adoriebatur, vt ſæpiùs illos fregerit, & rariſſimè militem conſcribendi tempus conceſſerit, totamq; Italiam L X. dierum ſpatio occupauerit.

Occaſio non relinquēda. Opportunitas quid ſit. Momentũ tẽporis maximi momenti. Auſonius.

Quamobrem Princeps diligentiſſimè in id incumbat, vt expeditionum occaſiones opportunè amplectatur, quæ opportunitas, eſt quædam temporis periodus, & circumſtantiarum concurſus, quo tranſacto, vel non debito tempore apprehenſo, negotium difficillimè noſtrum euadit. Sapienter Liuius dicebat puncto ſæpè temporis maximarum rerum momenta verti. Appoſitè Auſonius Occaſionem deſcripſit.

Cuius opus? Phidiæ, qui ſignum Pallados eius;
Quique Iouem fecit, tertia palma ego ſum.
Sum Dea, quæ rara, & paucis Occaſio nota.
Quid rotulæ inſiſtis? Stare loco nequeo.
Quid talaria habes? volucris ſum Mercurius, quæ
Fortunare ſoleo tardè ego, cùm uolui.
Crine tegis faciem? cognoſci nolo: ſed heus tu
Occipiti caluo es. Ne tenear fugiens.
Quæ tibi iuncta comes? Dicat tibi. Dic rogo quæ ſis.
Sum Dea, cui nomen nec Cicero ipſe dedit.
Sum Dea, quæ facti, non factiq; exigo pœnas,
Nempè, ut pœniteat ſic Metanoea uocor.
Tu modò dic, quid agat tecum? Si quando volaui,
Hæc manet, hanc retinent, quos ego præterij.
Tu quoque dùm rogitas, dùm percunctando moraris,
Elapſam dices me tibi de manibus.

Polybius. Vegetius. Liuius. Occaſionis emolumentum. Lucanus.

Prudenter Polybius lib. 9. Valet verò in omnibus, ait, humanis rebus, & pollet Occaſio, ſed maximè in bellicis. Quamobrem dixit Vegetius lib. 3. cap. 26. quòd Occaſio in bello ſoleat ampliùs iuuare, quàm virtus. Itaque dixit Liuius lib. 22. vnumquemquè intentum eſſe, vt neque Occaſioni deſit, neque ſuam hoſti det. Scitè de Iulio Cæſare Lucanus lib. 1. Pharſaliæ cecinit.

Dùm trepidant nullo firmatæ robore partes,
Tolle moras: ſemper nocuit differre paratis.

Occaſio auro pretioſior.

Ecquis ignorat Occaſionem eſſe auro, gemmiſq; pretioſiorem, & abſque illá nullas res ſecundas, proſperaſq; nobis euenire poſſe? Princeps igitur Occaſionem nullam intermittat, & prætereat, ſi ſe, ſuaq; felicitare exoptat.

Qui principatus magis diuturni.

Sed illud nunc videndum eſt, quinam Principatus, Magninè, Medij, vel Infimi ſint diuturniores futuri. Etenim Magnos magis durabiles arbitramur, ſiuè quia ſunt ceteris potentiores, ac validiores, & non tam facilè aliorum iniurijs, vi, & libidini expoſiti, vt alij, qui frontem corrugare, & ſupercilia oſtendere nõ queunt inimicis ob eorum imbecillitatem, exiguum ærarium, & paruas militum, ciuiumq; copias, ac manipulos; ſiuè quia ampli Principatus contrà quoſcumque conglobatos hoſtes ob legionum multitudinem, prudentum virorum conſilia, commeatuum ingentes aceruos, armorum maximas phalanges, & pecuniarum ampliſſimos cumulos honorificè ſe tueri poſſunt.

Nullus ſpernendus.

Neque verò tamen cenſendum eſt Principatum, ob ipſius amplitudinem, & diuitias ità proprijs viribus fidere debere, vt externos, ſubditoſq; ſpernat, & ex hoc rerum omnium neglectum, ex hoc otium, ex otio libidinem, ex hac luxum, ex luxu ſuperbiam, auaritiam, & reliqua vitia, generis humani peſtes, & Imperij labes exoriri patiatur, & tandem, niſi hæc ad vltimas terrarum oras demandauerit, ipſe in excidium abeat.

Qui Principatus magis laudabiles.

Porrò, vt Principatum grandem, diuturniorem fore exiſtimamus; ità quoque, ac magis, ſi inter ſeipſum vnitus exiſtet. Nam illa regna quæ à ſe inuicem diſſita ſunt, ea debiliora apparent, nec commodè ſuccurrere ſibi mutuò poſſunt, vel ob ampliſſima terrarũ ſpacia inter vtrũque interiecta, vel ob alios Principatus aut hoſtiles, aut ſuſpectos in medio conſtitutos; quæ res facit, vt potiùs vnita, quàm diſtracta imperia eligamus. Accedit ad hoc, quod qui magnum, vnitumq; regnum inuadere cupit, is numquàm intentionis ſuæ metam aſſequitur. Quoniam ad illud obſidendum, opus eſt ampliſſimâ annonæ, & pecuniarum copiâ, & pluribus circùm circà exercitibus hinc indè diſpoſitis onerari. Ad hoc verò pręſtandum vnus Princeps ſufficiens non erit, & plures rarò poſſunt ſimul vniri, & compingi. Vndè eueniet, ut hoſtes eodem tempore omnes eius partes nequeant obſidere, & ſic facili negotio, aliæ Principatus partes, quæ hoſtili impetu uacabunt, poterunt obſeſſis ſuccurrere, illiſq; auxilio præſtò eſſe. Quòd ſi Principatus ipſe membratim diuiſus erit, longiſq; interuallis ſepoſitus, antequàm auxilia eò peruenient, iam ab hoſtibus dire-

ptus, & occupatus erit: quamquàm imperium diſiunctum, & ubique penes mare ſitum, aliquantiſper commodiùs iuuari poſſet, ſi terrâ copijs, mariq; claſſibus non obſideretur. Hoc quoque commodi coniunctum regnum obtinet, & amplum, quòd in eo nullæ rebelliones vniuerſales exardeſcunt, & ſingulorum clientelę, affinitates, amicitię, & factiones vnius loci, aut prouinciæ, non vbique ſeſe diffundunt; atque ideò poſſe Principem vnâ fideli prouinciâ alteram contumacem corrigere. Et quamuis potentiſſimus Hiſpaniarum Rex Auſtriacus, qui infinita propemodùm, & ampliſſima regna poſſidet, habeat ea à ſe inuicem diſiunctiſſima: tamen quia vnumquodque illorum per ſe potens, ac validum eſt, milite, pecuniâ, & armis contrà quoſcumque ſe tueri, per conſequens dicendum eſt ea diſiuncta, coniuncta dici ferè poſſe, & eò magis, quò mari mediante omnibus illis breui tempore ſuppetiæ, etiam vſque ad Indos tranſmitti poſſunt.

Quæ maior potentia.

Quia verò de imperio tùm penes mare poſito, tùm in terris longè à mari collocato mentionem fecimus, non erit noſtræ methodo diſſonum, ſi quæ maior ſit potentia Terreſtris, vel Maritima, librauerimus. Etenim plurimi in hanc opinionem iuêre, potentiam Naualem Terreſtri multò ſuperiorem eſſe. Sed hallucinantur iſti, & à rationis, & experientiæ ſcopo quamplurimùm aberrant. Nam naturâ ità comparatum eſt, vt Terreſtribus viribus, Maritimæ ſummè ſemper indigeant; cùm tellus arma, commeatus, ligna, funes, militeſq; illis ſubminiſtret, quibus omnibus mare vacuum eſt, raræq; Inſulæ huiuſmodi reperiuntur, quæ à terrâ ſuppetias expoſcere non cogantur. Vndè apertè quibuſcumque conſtat, quòd ij, qui ſolis Maritimis viribus freti erant, nunquam imperium dilatârunt, ſed vndarum dumtaxat littoribus coarctabantur. Narrat Paulus Paruta in ſuâ eleganti Politicâ Rempublicam Venetam nunquâm caput ex vndis extuliſſe, potentioremq; factam eſſe, niſi cùm Franciſcus Foſcarus Dux omnes Reipublicæ vires in vicina Opida exercere conſuluerit, affirmans Rempublicam creſcere nullatenus poſſe ſolis viribus Maritimis nixam. Ex quo ſequitur, quòd Maritimæ vires ſint Terreſtribus multò inferiores, & Terreſtribus, qui pollent poſſint vtraſq; capeſſere, & imperium maris etiam obtinere. Veteres Romani, qui Terreſtre dominium occupabant, X L. dierum ſpatio potentiſſimam claſſem in mare iecerunt, & maris iura Carthaginenſibus eripuerunt, Venetoſq; funditus debellârunt. Quæ, etſi ità conſtituta ſint: nihilominùs tamen vires Maritimæ plurimi adiumenti Terreſtribus adferre ſolent. Quò enim ſpacioſius, & ſpecioſius imperium eſt, eò magis lentum, & ad motum tardum ſeſe oſtendit; nec ibi tàm facilè milites ſimul

Paulus Paruta.

con-

congregantur, nec commeatus aduehuntur, nec reliqua bello neceſſaria vnum in locum transferuntur. Equi etiam in longo itinere, vel emoriuntur, vel ità defatigantur, vt vel claudi, vel enerues fiant, & ad prœlium inhabiles exiſtant. Milites hîc ſilentio inuoluimus, qui ex itineris diuturni labore, aut è vitâ diſcedunt, aut morbis infeſtantur. Denique intolerabiles expenſæ pro rebus bello, & exercitui neceſſarijs exportandis, numerantur. Hoc igitur emolumentum nobis præſtat mare, vt multò commodiùs, & citiùs, non tamen tutiùs, ob uentorum, tempeſtatumq; procellas, itinere Maritimo, quàm Terreſtri, res propè immenſæ, ingentes exercitus, & impedimentorum agmina paruulis expenſis, & morâ vehi, ac reuehi poſſint. Huic accedit, quòd in remotiſſimis regionibus ex improuiſo hoſtes nil huiuſmodi ſuſpicantes ſæpiſſimè aggredi valeamus. Atque hinc Cæſar Germanicus mille naues onerarijs mari commiſit, de quibus ſic Tacitus. Bellum maturiùs incipit, Legioneſq;, & Commeatus pariter vehi; integrum equitem, equoſq; per ora, & alueos fluminum mediâ in Germaniâ ferè. At de Terreſtri itinere idem Cornelius has incommoditates recenſet. Militem, ait, haud perindè vulneribus, quàm ſpatijs itinerum damno armorum affici. Feſſas Gallias miniſtrandis equis, longum impedimentorum agmen opportunum ad inſidias, defenſionibus iniquum. Reſtat ergò omnes neruos belli è terrâ proficiſci, militum delicias è mari exundare. At hæc ità viciſſim coniuncta, & conglobata ſunt, vt alterum alterius auxilio ſemper indigere videatur.

Qui maioris momenti Milites.

Nunc autem inſpiciamus, quænam in bello agmina Peditum, vel Equitum maioris momenti exiſtant. Equidem arbitramur illa eſſe maioris emolumenti, honoris, & commodi, quorum beneficio plura conſequimur. At Peditum agmina non modò in patentiſſimis campis; verùm etiam in vrbibus, ac arcibus, & nobis, & equitibus ipſis præſidio, & hoſtibus offenſioni eſſe ſolent. Illa enim in claſſibus, illa in vrbium oppugnationibus, illa in vinetis, illa in locis alpeſtribus, ac ſilueſtribus commodiſſima ſemper ſe exhibent. Veterum hiſtorias repetenti, occurret illicò eos, qui Equeſtribus copijs maximis abundabant, in ampliſſimis planiciebus victores extitiſſe, & immanes inimicorum ſtrages in illis edidiſſe, & meritò camporum principem poſſe Equeſtrem ordinem appellari. Si Equitatu audemus, ait Vegetius lib. 3. cap. 9. Campos debemus optare; ſi Peditatu, loca eligere anguſta, foſſis, paludibus, vel arboribus impedita. Si verò ad montes oculos quis conijciet, arces, & maria, extemplò videbit totum dominium, & laudem militarem, ſibi Pe-

Vegetius.

X 4 ditum

ditum agmen vbique vindicare. Siquidem nationes plurimæ, quæ
ingentibus Equitum phalangis in campis pollebant, etſi in illis vi-
ctoriam obtinuerint, hoſteſq; cæciderint: nullam tamen arcem, ob
Peditum abſentiam, niſi diuturnâ obſidione occupârunt. Tacitus
affirmat Equeſtrium ſanè virium proprium eſſe, citò parare victo-
riam, citò cedere. Iudicamus ergò maioris ponderis Pedites eſ-
ſe, qui ad omnes militares actiones ſeſe diffundunt, quàm Equites.

Vegetius.

Appoſitè Vegetius lib. 2. cap. 2. Ex quo intelligitur, inquit, magis
neceſſarios Reipublicæ Pedites, qui poſſunt vbique prodeſſe. Et

Tacitus.

Tacitus de Moribus Germanorum dixit in Pedite omne robur exi-
ſtere. Porrò idem Vegetius lib. 2. cap. 1. affirmat numerum Peditum

Vegetius.

ſumptu, & impenſâ minore nutriri.

Quid maioris virtutis ſit aquirere, aut conſeruare.

Ceterùm videamus an maioris virtutis ſit armis, & ferro aqui-
rere, quàm aquiſita, conſilio, & prudentiâ conſeruare Imperia. Ari-
ſtoteles certè in Policitis maiorem virtutem in conſeruandis, quàm
in aquirendis principatibus elucere iudicauit. Ea eſt enim huma-
narum rerum viciſſitudo, vt quodam naturæ fato, inſtar Lunæ,
cui ſubijciuntur, modò veluti quadam accretione luminis, niti-
diùs fulgeant, modò ſplendoris diminutione obſcurentur, & quo-
dammodò exſtinctæ interitum ſubire videantur, vſque adeò, vt hæc
omnia fluxa, & per ſe labentia Regum Imperia, niſi ſingulari qua-
dam, ac propè humanâ maiori virtute fulciantur, breui, aut tem-
poris diuturnitate ſuâ mole fatiſcenti ſubſidere, aut humanæ ſor-
tis varietate aliò migrare velle videantur. Addimus quòd Impe-
riorum aquiſitionem, militum induſtria, locorum opportunitas,
auxilia ſociorum, pecunia, claſſes, & commeatus plurimùm ſub-
ſidij ferre, & maximam iſtorum partem ſuo quaſi iure fortuna ſi-
bi vindicare videatur. Quod in eorumdem conſeruatione, quæ
olim adipiſcuntur, nihil ex iſtâ laude rei benè gerendæ fortuna,
nihil inſperata occaſio, nihil doli, & aſtus, nihil inimicorum incu-
ria ſibi decerpit, ſed totum quidquid eſt, illud virtuti Regnorum
conſeruatrici tribuitur, quæ, cùm fortunæ temeritate non mi-
ſcetur. Et hoc veteres non obſcurè ſignificaſſe videntur, cùm
Romani olim Fabium Maximum, Reipublicæ Scutum, &
Marcellum, Gladium nominare conſueuerant; ac tanto præſtan-
tiorem artem conſeruandi Rempublicam, quantò Fabius Mar-
cello ſuperior eſſet, iudicârunt. Thebani etiam, vt oſtenderent
multò nobilius eſſe conſeruare ſua, quàm rapere aliena, eos
afficere ſupplicio conſueuêre, qui Scutum in prœlio, non qui En-
ſem amiſiſſent. Vndè Epaminondas, cùm haſtâ traiectus, ſanguine,
& ſpiritu deficeret, circumſtantes ſe, an Scutum illæſum eſſet inter-
rogauit;

rogauit; quòd poſtquàm ex animi ſententiâ ſeruatum eſſe, comperit,
lætus occubuit. Apud Germanos certè Scutum reliquiſſe, præcipuũ
flagitium, nec, aut ſacris intereſſe, aut Concilium inire tali igno-
minioſo fas erat. Et quamuis nationum omnium communis con-
ſenſus, & conſpiratio, maximis laudum encomiis celebret eos, qui
egregio quodam corporis, & animi robore ſepti nouos gentium ſi-
nus, & regionum oras ſuis Imperijs ferro, & vi adiungere ſtudue-
runt, quàm eos, qui à maioribus imperia parta, in pace, & otio nul-
lis nouæ gloriæ inſignibus nobilitárunt, quia iſtorum effectus magis
conſpicui ſunt, & ſenſus mouent, maior quoque rumor, & fama
excipit: tamen quia conſeruationis, paciſq. artes, à tumultibus, re-
buſq. nouandis ſunt remotiores, maius quoque Ingenium iſtius, quã
illius arguere videntur. Prudenter Florus aſſerit, quòd difficilius ſit
prouincias obtinere, quàm facere: viribus parantur, iure retinen-
tur. Et Liuius, excellentibus, inquit, Ingenijs citiùs defuerit ars,
quâ ciuem regant, quàm quâ hoſtem ſuperent. Præclarè Heracli-
des parari ſingula acquirendo faciliùs potuiſſe, quàm vniuerſa teneri
poſſe, docuit. Certè enim in turbas, & diſcordias, peſſimo cuique
maxima uis; pax, & quies bonis artibus indigent. Quamobrem con-
cludimus, Imperia vi, ac robore acquiri, & ſapientiâ conſeruari. Ac
quantò ſapientia viribus, mens corpori præſtat, tantò Imperiorum
conſeruandorum ratio, quàm acquirendorum maioris exiſtit vir-
tutis.

Regnũ viribus paratur, iure retinetur.

Pax bonis artibus indiget.

Verùm, cum ſapientiâ conſeruantur Imperia, illaq. ex Studijs
præcipuè eruatur, operæpretium eſt videre, an præſtet viro bellico-
ſo bonarum litterarum ſtudijs ſeſe occupare. Etenim videntur ho-
mines, qui ſtudijs ſedulò operam nauant, reliqua omnia flocci pen-
dere, & in ea ſolùm incumbere. Teſtis huius rei eſt Archimedes il-
le, qui in ſuis delineandis figuris itâ intentus erat, vt Romani priùs
Syracuſas occupauerint, & ferro, ac flammis deripuerint, ipſumq. è
vitâ ſuſtulerint, quàm ſciret vrbem in hoſtium poteſtatem deueniſ-
ſe. Præthereà, ſolent ſtudia hominem melancholicum, & tetricum
reddere, vitium viuacitati contrarium, quæ in viro militari requiri-
tur. Epaminondas profectò, teſte Cornelio Nepote, & Aemilio
Probo in eodem, diſſuadenti Meneclidi Thebanis bellum, & pacem,
vt bello anteponerent, ſuadenti; fallis, inquit, ciues tuos, quod eos à
bello auocas. Otij enim nomine ſeruitutem imponis. Nàm paratur
pax bello, & qui eâ diutinâ volunt frui, bello exercitati eſſe debent.
Quare, ſi Principes Græciæ eſſe vultis, Caſtris eſt vobis vtendum,
non Paleſtrâ. Et Cato dicere ſolebat, Romanos tunc Imperium
amiſſuros, cùm litteris Græcis operam dare inciperent, inſtillauitq.

Quid maioris virtutis litteræ, an arma.

Cornelius Nepos.

Sena-

Senatui, vt ternos illos Græcos oratores quamprimùm Romano Imperio excedere permitteret, nè litterarum Græcarum deſiderio accenſi iuuenes, à Militiá auocarentur. Gothi porrò, cum viderent ſuos nimiùm Græca ſtudia amplecti, omnes libros exuri iuſſerunt. Certiſſimum nihilominùs eſt litteras mirabiliter Ingenia hominum illuſtrare, & infinitis documentis imbuere, & ea oſtendere ſolere vnâ horâ, quæ viginti luſtris vix, nec diſcere, nec videre fas eſſet. Nàm litteræ, tamquàm in aperto theatro omnia vno propemodùm intuitu oſtendunt; ex præteritis ſucceſſibus erudiunt duces, vt hæc, aut amplectantur, aut effugiant; prudentiam acuunt, & ad gloriam vnumquemque inflammant. Et quamquam hæc ità ſe habeant: negamus tamen neceſſarium eſſe militi priuato magnam eruditionem, cùm illius non ſit conſulere, & præeſſe, ſed potiùs conſulta exequi, & ſubeſſe.

Militis officium.

Atque hinc dicebat Ottho Imperator ſuis militibus, vobis arma, & animus ſit, mihi conſilium, & virtutis veſtræ regimen relinquite: fortiſſimus in ipſo diſcrimine exercitus eſt, qui antè diſcrimen quietiſſimus. Et Antonius I. Diuiſa, inquit, inter exercitum, duceſq. munera: militibus cupidinem pugnandi conuenire; duces prouidendo, conſultando, cunctatione ſæpiùs, quàm temeritate prodeſſe.

Qui milites præferendi.

Illùd etiàm quæri poteſt, num Exteri ſint Domeſticis militibus præferendi. Aliqui annuunt, prudentes reſpuunt. Nam tametſi Hannibal exercitum ex Mauris, Numidis, Hiſpanis, Gallis, Carthaginenſibus, Italis, Græcis conſcripſiſſet, clariſſimaſq. victorias adeptus eſſet, nec totos quindecim annos, quibus exercitui præfuit, ſeditio vlla militum exorta eſſet: tamen illud apprimè cauendum eſt, nè Princeps ſociorum copias maiores, quàm Domeſticas

Copiæ externæ nō debēt eſſe domeſticis maiores.

eſſe patiatur, nec tantam in alienâ ope ſpem collocet, vt ijs obſiſtere poſteà non poſſit; cùm vnicuique planum ſit penes eos ſummam imperij, ac rerum omnium eſſe, qui opibus, ac militum legionibus præponderant; & cùm voluntas acquirendi, & imperandi numquàm quibuſdam deſit, facilè credemus huiuſmodi homines

Volūtas imperandi, & acquirendi paucis deſit.

aliena, ex oblatâ occaſione inuaſuros. Quòd ſi prouidendum eſt, nè Socialis exercitus Domeſticis copijs robuſtior ſit, quantò magis cauendum ab exercitu peregrinorum quibuſcum nulla nobis ſocietas, nullum fædus, nullæ rationes, niſi mercede contractæ? Neque enim dubium eſt, quin ſuæ potiùs, & vtilitati, & ſaluti, quàm alienæ inſeruiant, & premente hoſtium metu, aut victoriæ laudem, prædamq. ſibi tribuant, aut certè fugæ latebras conquirant, & alienis ſtipendijs pareant opes, quibus alienum imperium adipiſcantur. Teſtis ſit Caradinus pyratarum maximus, ab Algerenſibus

accerſitus, vt eos ab Hiſpanorum imperio liberaret; partâ victoriâ, Selymum regem cùm reliquis occidit, & regnum Ariademo fratri dereliquit. Teſtis Saladinus Tartarus, quem Aegypti Princeps acciuerat, vt Chriſtianos ex Syriâ expelleret; venit ille longis itineribus, & pulſis Chriſtianis, imperium Aegypti occupauit. Teſtis denique Solymanus, qui contrà Ferdinandum Regem ab Hungariæ Reginâ vocatus, regnum illud in miſeram ſeruitutem redegit. Verè Lucanus lib. 10. belli Ciuilis cecinit.

Lucanus.

Nulla fides, pietaſq. viris, qui caſtra ſequuntur.

Venaleſq. manus: ibi fas, vbi maxima merces.

Ibi fas, vbi merces.

Aduenas enim videmus, vt Tacitus libro 3. Hiſtor. & 1. Annalium memorat, ſeditiosè agere, ſinè pudore flagitij, ſinè curâ ducum abire, fugere; cum non fide, non affectu teneantur, fiantq. teſte Curtio libro 3. populatores terræ, quàm à populationibus vindicare debebant. At in Domeſtico milite hæc non ſunt ità timenda; cùm ille, aſſerente Q. Curtio libro 10. non fortitudinem magis, quàm fidem colat, & illius obſequium, & patientiâ imperij longè præſtantior, quam exteris. Aſſerit Seneca libro 1. de Clementiâ, quòd noſtras miles in primâ frontè concurret, & aduerſa vulneribus pectora feret, nè Imperatoris ſui ſigna vertantur. Igitur cùm Curtio libro 10. dicamus, tutiùs eſſe genitos nobis milites, quàm aſcitos aſſumere. Dicet verò aliquis cum Liuio libro 27. quòd ſi Princeps eos armauerit, non in fide, non in officio manſuros, & aduerſus ſummi Imperij maieſtatem auſuros. At hæc non ſunt omittenda, vt hoc à noſtratibus fieri credamus. Audiat is Scipionem Maiorem apud Valerium Maximum, qui ſciſcitanti quâ re fretus claſſem educere pararet in Africam, viros armatos ſeſe exercentes, & turrim excelſam mari imminentem oſtendit, dixitq. nullum eorum eſſe, qui non conſcenſâ turri ſemet in mare præcipitaturus ſit, ſi iuſſerit. Nàm verum eſt, quod Seneca libro 1. de Clementiâ ſcriptum reliquit. Objicient ſe, inquit, mucronibus inſidiantium, & ſe, ſuaq. iactabunt, quocumque deſiderauerit imperantis ſalus. Vndè veriſſima eſt illa Vegetij libro 1. capite 28. ſententia, vilius conſtare erudire armis ſuos, quàm alienos mercede conducere. Ergò concludimus eſſe Principi omninò neceſſarium ſuos in armis exercere, & plus Domeſticis, quàm Exteris fidendum, ac iſtorum vires, alterius eſſe; illorum proprias, illius exiſtere.

Tacitus. *Curt.* *Seneca.* *Curtius.* *Liuius.* *Dubium.* *Seneca.* *Vegetius.* *Vilius cōſtāt domeſtici, quā alieni.*

existere. Nonnè Romani ſuos in armis tractandis, & digladiationibus exercebant? Proditum eſt à Valerio Maximo libro 2. armorum tractandorum meditationem P. Rutilium Coſ. inueniſſe, & vitandi, atque inferendi ictus ſubtiliorem rationem legibus ingeneraſſe, virtutemq. arti, & artem rursùs virtuti miſcuiſſe, vt illa impetu huius fortior, hæc illius ſcientiâ cautior fieret. Audiatur Liuius, cùm de excidio duorum Scipionum egit. Id quidem, ait, cauendum ſemper Romanis ducibus erit, exemplaq. hæc vetera pro documentis habenda, nè ità Externis credant auxilijs, vt non plùs ſui roboris, ſuarumq. propriè virium in caſtris habeant.

Valerius.
Quis auctor digladiationis.

Verùm, omnis militum copia ſi ſinè Delectu, & Diſciplinâ accipiatur, vt ſub ſignis militet, inutilis erit. Præclarè idem Vegetius in omni prœlio, ait, non tàm multitudo, & virtus indocta, quàm ars, & exercitium ſolent præſtare victoriam. Satis enim non eſt, vt tympanum boet, & coeant milites, vt Liuius libro 21. aſſerit, ignoti inter ſe, ignorantesq. & vt Curtius libro 9. fatur, purgamenta vrbium ſuarum, & qui, teſte Tacito libro 2. Hiſtor. habeant omnia indiſpoſita, temulenta, peruigilijs, & bacchanalibus, quàm diſciplinæ, & caſtris propiora. Circumferri merum, teſtatur Curtius libro 7. largiùs iubent, debellaturi ſuper menſâ Alexandrum: ſuas vires extollere, hoſtium paucitatem contemnere. At vidimus cum Liuio libro 9. viros natos militiæ factis magnos, ad verborum linguæq. certamina rudes eſſe. Heù iſti ſunt vini progreſſus, cuius niſi plurima vaſa adſint, ad bellum hic exercitus non egreditur, qui apud Salluſtium in Iugurthâ, eſt linguâ, quàm manu promptior, prædatur è ſocijs, & præda hoſtium. O quot exempla nobis ob oculos verſantur, quæ conſultò præterimus!

Delectus militum.
Liuius.
Curtius.
Liuius.
Salluſtius.
Bibuli ſunt promptiores lingua, quã manu.

Sed hoc prætereundum non eſt duces permittere ſolere, vt milites integram feminarum phalangem ad exercitum traducant. Harum enim odor Deo fætidus eſt, probis inhoneſtus, & moleſtus vniuerſis. Exiſtit hic grex imbellis omnibus in bellis impedimento, & quibus milites veſci deberent, ipſe priùs abſumit, illoſq. etiàm effeminatos reddit, & fugaces. Probè Heſiodus in Thegoniâ è congreſſu Martis, & Veneris, aſſerit Pallorem, & Timorem natos eſſe.

Ex caſtris femina exulent.
Heſiod.

---- Marti clypeos, atque arma ſecanti,
Alma Venus peperit Pallorem, vnaq. Timorem,
Qui dare terga virum armatas iuſſere phalanges
In bello triſti.

Nam

Nàm qui luxuriæ dediti ſunt, pallent, atque timent. Libido enim eſt omnium ſanè voluptatum maxima, & teterrima. Hæc opes dilapidat, obeſt memoriæ, vim oculorum labefactat, & ſtomachum frigidiorem, & imbecilliorem efficit; cum ſemen genitale calorem ſecum extrahat, quo cibus in ſtomacho concoquitur, ex quo plurima malorum humorum redundantia in eodem procreantur. Huic rei dediti, facie ſunt decorâ, corpore debili, & bellicis rebus minimè accommodati. Quare Ouidius in Epiſt. ad Helenam, ſic Paridem irriſiſse videtur.

Libidinis damna.
Ouidius.

Apta magis Veneri, quàm ſint tua corpora Marti:
Bella gerant fortes, tu Pari ſemper ama.
Hectora, quem laudas, pro te pugnare iubeto.

Amori porrò, veteres Poetæ adiunxerunt comites multas peſtes, quæ hoc Ingenioſo Maruli Epigrammate dialogiſtico ſunt delineatæ.

Marulus.

Quis puer hic? Veneris. Plenæ, quæ cauſà pharetræ?
Non bone prouiſus certa, quòd arma mouet.
Cur ſine veſte Deus? Simplex puer odit opertum.
Vndè puer? Pueros, quod facit ille ſenes.
Quis pennas humeris dedit? Inconſtantia. Quare
Nulla Deo frons eſt? Signa inimica facit.
Quæ ſors eripuit lucem? Immoderata libido.
Cur macies? Vigiles cura, dolorq. facit.
Quis cœcum præit? Ebrietas, Sopor, Ocia, Luxus.
Qui Comites? Rixæ, Bella, Odium, Opprobrium.
Quis cælo dignati? Homines. Quæ cauſa coegit?
Mitior auctore eſt credita culpa Deo.

Amor.

Agat ergò Princeps, vt impoſterum feminarum imbelle vulgus domi colum ducat, & numquàm ad bellum proficiſci patiatur, ſi cupit caſtra caſta ſeruari. Nàm teſte Tacito libro 2. Hiſtor. degenerat à robore, & virtute miles aſsuetudine voluptatum; & ſi quid ardoris, & ferociæ habuit, popinis, & commeſsationibus deteritur.

Conſilium.
Tacitus.
Animoſitas popinis ſubmergitur.

Seligat

Seligat autem militum florem, talemq. vt cùm illi armorum exerci-
tia, caſtrorum diſciplina, & militiæ vſus acceſſerit, poſſit Martis pul-
lus appellari. Talis enim Principi, vt Tacitus de Moribus Germa-
norum affirmat, erit in pace decus, in bello præſidium. Aſſerit cer-
Vegetius. tè Vegetius libro 1. cap. 7. quod vires regni, & Romani nominis fun-
damentum in primâ Delectuum examinatione conſiſtunt. Quare
prudens Princeps oculatè inſpiciat quos militari cingulo decorare
Tacitus. voluerit. Nàm Tacitus libro 3. Annal. reſpuit eos, qui quantò pecu-
niâ dites, & voluptatibus opulenti, tantò magis imbelles exiſtunt.
Veget. Neſcio enim, inquit, Vegetius lib. 1. cap. 3. quomodò minus mortem
timet, qui minus deliciarum nouit in vitâ.

Atque hinc dicimus cùm Liuio libro 9. horridum militem eſſe
Liuius. debere, non cælatum auro, argentoq. ſed ferro, & animis fretum,
vt Alexandri milites apud Curtium libro 3. non auro, neque diſco-
Curt. lori veſte, ſed ferro, atque ære fulgentes. Hi autem ſunt Agricolæ,
Qui boni milites. vt Vegetius libro 1. de Re Ruſticâ, capite 1. teſtatur. Ex Agricolis,
inquit, & viri fortiſſimi, & milites ſtrenuiſſimi gignuntur. Siqui-
Salluſtius. dem Agricolæ norunt, ex Salluſtij ſententiâ de bello Iugurthino,
hiemem, & æſtatem iuxtà pati, humi requieſcere, eodem tempo-
re inopiam, & laborem tolerare. Quare eodem teſte in Catilinâ,
talibus viris non labor inſolitus, non locus vllus aſper, non arduus
erit, non armatus hoſtis formidoloſus, & eò maximè, ſi à iuuentute
Milites quādo inſtruēdi operam Militiæ dederint. Benè Vegetius libro 1. capite 4. Si anti-
qua, inquit, conſuetudo ſeruanda eſt, incipientem pubertatem ad
Delectum cogendam, nullus ignorat. Nec enim tantùm celeriùs,
ſed etiàm perfectiùs imbibuntur, quæ diſcuntur à pueris. Quâ de
causâ idem lib. 2. cap. 23. dixit, quòd neque longitudo ætatis, aut an-
norum numerus artem bellicam tradit, ſed continua exercitationis
meditatio. Porrò, ſi Princeps Tyrones cum probis veteranis miſ-
Tyrones veteranis miſcendi. cuerit, euadent illi bellicoſiſſimi. Ceterùm, ſolent aliqui etiam ty-
ronum corporis ſtaturam intueri. Vndè refert Frontinus lib. 4. Stra-
Front. tagematum, capite 1. Pyrrho grandes placuiſſe; at tutiùs eſt cum Ve-
Miles fortis. getio libro 1. capite 5. & 6. non tàm ſtaturæ rationem habere; quàm
virium. Fortes namque inuicto animo quoque armantur. Animus,
inquit, Cicero libro 2. de Oratore, acer, & præſens, & acutus, idem
atque verſutus, inuictos viros efficit. Quòd ſi ſuos milites Princeps
iuxtà has notas deligere voluerit, non prætereat etiàm inquirere,
quodnam vitæ genus, & artis vſque ad illud tempus ſint ample-
xi; cùm mollium artium cultores, & ſedentarij, bello idonei non vi-
deantur. Præclarè Vegetius libro 1. cap. 7. Piſcatores, inquit, dul-
Veget. ciarios, linteones, omneſq. qui aliquid tractaſſe videbuntur ad gy-
necæa

necæa pertinens, longè arbitror repellendos à caſtris. Pari ratione,
teſte Liuio lib. 19. Opificum vulgus, & Sellularij, minimè Militiæ *Improbi milites.*
idoneum genus.

Quod reliquum eſt, veniamus cùm Valerio lib. 2. cap. 7. ad præ- *Liuius.*
cipuum decus, & ſtabilimentum Imperij, Militaris diſciplinæ te-
nacissimum vinculum, ex cuius ſinu omnes triumphi manârunt, &
quâ ſublatâ, vel minùs accuratè obſeruatâ, præceps labitur Impe- *Militaris diſciplinæ neceſſitas.*
rium. Appoſitè profectò Alexander Seuerus apud Lampridium.
Diſciplina, inquit, maiorum, Rempublicam tenet, quæ ſi dilabatur,
& nomen Romanum, & Imperium amittemus. Affirmat Valerius. *Lampridius* *Valerius.*
lib. 2. cap. 3. quòd hac Militari Diſciplinâ ſolâ acriter retentâ, princi-
patum terrarum Romano Imperio pepererit. Quâ de causâ Princeps *Militaris diſciplina reuocanda.*
omnibus Imperij neruis ad reuocandam priſtinæ diſciplinam Mi-
litię debet conniti. Nàm teſte Varrone lib. 4. de Linguâ Latinâ, Exer-
citus dicitur, quòd melior fit exercitando. Quocircà ſedulò curet *Varro.*
Princeps ex Vegetij doctrinâ lib. 2. cap. 23. lib. 23. lib. 1. c. 4. 9. & 1. 20. *Vndè exercitus.*
& 22. vt ſiuè Legio, ſiuè Auxilia fuerint, exerceatur aſſiduè, vt miſſile,
& deſtinato ictu, & magnis viribus iaciant; vt norint tractare Scu- *Armorum exercitia tractanda.*
tum, & obliquis ictibus venientia tela deflectere; vt militari gradu
ambulare celeriter, & æqualiter diſcant; ſic nè locum deſerant, nè *Vegetius.*
ordines turbent, ac, vt quæcumque euenire in acie, atque prelijs *Militum exercitia.*
poſſunt, omnia in Campeſtri meditatione prænoſcant. Itaque aſſue-
ſcere debent laborare, decurrere, portare pondus, & Solem, pulue-
remq; ferre, foſſam ducere, & ſudes ſcienter figere; in itinere, vel in *Ordo neceſſarius.*
acie, vt omnes milites incedendi ordinem ſeruent; vt æquali, legi-
timoq; ſpacio miles diſtet à milite, nec vltrà quàm expedit, aut con- *Xenophon.*
globent agmen, aut laxent. Nihil enim tàm vtile, aut decorum homi- *Curtius.*
nibus eſt, quàm Ordo, vt Xenophon in Oeconomiâ docuit. Idcircò
cùm Vegetio lib. 3. cap. 8. addendum eſt, vt pro gradu, legionibus, au-
xilijs, equitibus, ea peditibus loca vbi papiliones tendāt, deputentur,
ibiq. milites ſint ex conſilio Curtij lib. 3. intenti ad ducis non ſignum
modò, ſed nutum. Nàm qui argutuli, & refractarij ſunt, Tacito *Tacitus.*
lib. 2. Hiſt. aſſerente, iuſſa ducum interpretari malunt, quàm exequi. *Liuius.*
Hinc apud Liuium lib. 44. Paulus Aemilius dicebat militem tria
curare debere, Corpus, vt quàm validiſſimum, & perniciſſimum
habeat; Arma apta; Animum paratum ad ſubita imperia; cetera *Tria militi neceſſaria.*
Dijs immortalibus, & Imperatori curæ eſſe. Et Braſides ſuis apud
Thucydidem 5. dicebat, hæc eſſe bonæ Militiæ, Velle, Vereri, Obe- *Thucydides.*
dire. Qui enim obedientes ſunt, ità viuunt, vt teſte Vopiſco in *Vopiſcus.*
Aurelio, nemo pullum alienum rapiat, ouem nemo contingat, vuam *Obedientiæ*
nullus auferat, ſegetem nemo deterat, oleum, ſal, lignum nemo exi- *effectus.*
gat,

gat, annonâ ſuâ contentus ſit. Nec cuiquàm mira videantur, cùm apud veteres hæc tàm religioſè obſeruabantur, vt memoriæ tradiderit Scaurus apud Frontinum lib. 4. Stratagematum, cap. 3. pomiferam arborē quā in pede caſtrorū fuerat cōplexa metatio, poſtero die, abeūte exercitu, intactis fructibus relictā. At nunc, pudor, nihil intactū relinquitur, & domus ēt ipſæ oĩbus ornamētis, & ſupellectile exuūtur.

Frontinus.

Deteſtatio.

Igitur ad illos coërcendos pœnâ, & præmio opus eſt, hoc vtile, illa neceſſaria. Veteres Romani præmijs afficiebant eos, qui obedientes, egregij, & fideles erant, vt quoque amarentur; pœnis eos, qui hęc omnia ſpernebant, vt auſcultarentur. Scribit Liuius M. Marcellum, hordeum pro tritico dediſſe ijs, qui pugnæ ſe ſubtraxerant, ducéſq. cingulo priuaſſe, Semproniumq. Gracchum milites ſtantes comedere iuſſiſſe, Romanoſq., qui apud Cannas fugêre, exules factos, & ad certa loca deportatos fuiſſe. Nolebant etiam Romani, vt qui captus fuiſſet, & ſe in pugnâ malè geſſiſſet, redimi potuerit, ſed perpetuò mancipium maneret, quod actum fuit cum illis, qui bello Carthaginenſi interfuêre. Sed hîc non ſubſiſtebant; cùm pro maiori delicto Decimationem induxerint, fecerintq. decimùm quemque emori. Et quamuis omnes non obirent: timor tamen erat omnium. Nàm verè Clearchus apud Valerium lib. 2. cap. 7. à militibus Imperatorem potiùs, quàm hoſtem metui debere. Solebant verò illi præmijs decorare eos è conuerſo, qui gnauiter, & promptè bellabant, duciſq. mandata exequebantur. Illos pro concione miris laudibus illuſtrabant, & coronis, vt factio, & facinus egregiè commiſſum poſtulabat, exornare conſueuerant; quin immo, & ſtatuas illis erigebant. Nàm verè Liuius lib. 4. eò impendi laborem, & periculum, vndè emolumentum, & honos ſperetur. Finiamus ergò cum Vegetio lib. 1. cap. 8. Diſciplinam Militarem populi Romani debes inquirere, qui ex paruiſsimis finibus, Imperium ſuum penè Solis regionibus, & Mundi ipſius fine diſtendit.

Pœna.

Decimatio.

Valerius.

Dux metui debet.

Præmia.

Liuius.

Honos præmiū laboris.

Vegetius.

Quæ, cū ità ſint: tamen hoc etiàm ad diſciplinam, & militarē prudentiam pertinet, vt militū copias non in noſtræ prouinciæ meditullio, ſed in finibus ipſis detineamus, vel alio demandemus, vt inimicis circumſeſſæ, ſtrenuè rem gerant, & bellicoſæ euadant. Hannibal, cū in Italiam tranſire decreuiſſet, priùs Hiſpanias, & Africam præſidijs firmauit, & Africanos in Hiſpanijs, & Hiſpanos in Africâ ad præſidia quidem collocauit, vt omnem defectionem, turbaſq. hoc pacto remoueret, & reciprocâ æmulatione bellicoſiores euaderent. Vtile namque eſt æmulationem inter milites, pedites, equiteſq. inter vnum, ac alterum cornu, inter vnam, alteramq. legionem enutrire. P. enim Antonius vallum, portaſq. legionibus attri-

Milites procul detinēdi.

Militaris Prudentia.

Aemulatio nutrienda.

attribuit, vt diſcretus labor fortes, ignauoſq. diſtingueret, atque ipſâ contentione decoris, accenderentur.

Ac, vt æmulatio viros efficit; ſic propè Neceſſitatis vis. Hæc autem inuicta vis Neceſſitatis, tanta eſt prementibus armis, vt quæ iniuſta etiam ſunt, quaſi iuſtiſſima videantur. Iuſtum eſt bellum, ait, ille ad Samnites, quibus neceſſarium, & pia arma, quibus nulla niſi in armis relinquitur ſpes. Hinc aſſerebat Hannibal, quòd nullum incitamentum ad vincendum homini à Dijs immortalibus acrius datum eſt, quàm ipſa Neceſſitas. Et idem, dum in ipſo Italiæ corde conſtitutus eſſet, & hoſtibus vndique circūfuſus, tali Neceſſitatis oratione milites ſuos ad prœlium exhortatus eſt. Nihil vſquam nobis relictum eſt, niſi quod armis vindicauerimus: illis timidis, & ignauis licet eſſe, qui receptum habent, quos ſuus ager, ſua terra pertuta, pacata itinera fugientes accipient. Vobis neceſſe eſt fortibus viris eſſe, & omnibus inter victoriam, mortemq. certâ diſperatione obrutis, aut vincere, aut ſi fortuna dubitabit, in prœlio potiùs, quàm in fugam mortem oppetere. Et Cato Maior, vt ſuos ad egregiè dimicandum contrà Hiſpanos animaret, longè à mari, & claſſe illos deduxit, & in hoſtium medio ſiſtitit. Porrò neceſſitati huic, affine eſt Iuſiurandum, militumq. execratio, quibus Romani, aliæq. nationes bellicoſæ prudenter ſunt vſæ. Legimus Arcarnos auditâ Aetolorum famâ, qui ad eorum excidium celeri gradu properabant, vxores, pueros, ſeneſq. ad loca tuta demandaſſe, reliquoſq; omnes Iuramēto ſollemni ſe obſtrinxiſſe illorum neminem, niſi victorem ad patrios lares reuerſurum. Quæ fama ad Aetolos perlata, fecit illos illicò re infectâ ad patrios focos reuerti. Tantum enim potuit illa promptiſſimorum animorum deliberatio terrorem hoſtibus incutere. At hoc Militare Sacramentum haud coactum, ſed voluntarium, & promptum eſſe debet, & ab animo deliberato proficiſci. Quòd ſi violentum eſt, vix bonum effectum ſortietur. Nam, cùm Samnitum dux eos ad iurandum ſuper Arâ pepuliſſet, Centurioneſq. exertis gladijs coronam circà milites feciſſent, factum eſt, vt ipſi animo ſuſpenſo, perplexoq. remanſerint, & L. Papirio de ſe inſignem victoriam conceſſerint.

Neceſſitatis vis.

Sacramentū militare.

Militare Sacramētū debet eſſe voluntarium.

Hoc etiam ſæpiùs ijs accidere ſolet, qui inimicorum vires, arma, veſtes, oris formam, illorumq. in belli apparatu belluas ignorant. Etenim, cùm Romani ſæpiùs à Cimbris gente feroci, mactati fuerint, vt ſe pugnare potiùs contrà Deos, quâm homines crederent, Marius prœlium inire tàm diù detrectauit, quamdiù Romanus exercitus ad barbaræ linguæ ſonum aſſueſceret, & ex aſſiduo aſpectu Cimbrorum minùs paueret, videretq. illos eſſe ſibi

perſimi-

Cæſaris prudentia. *Conſilium.* *Xãtippi prudentia.*

perſimiles. Iulius verò Cæſar, cùm ſe ad bellum Africanum accingeret, & calleret gentem illam numeroſo Elephantum exercitu pollere, nè ſui milites illarum immanium belluarum aſpectum, & nouæ rei quaſi monſtrum formidarent, Romam aliquot duci imperauit, vt militibus inopinatus non eſſet illorum aſpectus, & ex diuturno viſu, & contrectatione, terrorem depellerent, & quânam in parte certo ictu vulnerari poſſent, condiſcerent. Maximi ſiquidem momenti eſt, ſcire quid vnicuique proſit, nè infeliciter ſuccumbat, & noſtrati militi nouo inuiſum anteà hoſtem oſtendere. Proditum eſt Carthaginenſes ſæpiùs in Africâ à M. Regulo ſuperatos fuiſſe, eò quòd non animaduerterent illi quibus in rebus Romani ſuperiores euaderent. At poſtquàm ex Græcia Xantippus Lacedæmonius eò aduenit, viditq. locum vbi Carthaginenſes cęſi fuerant, qui amplo equitatu, Elephantumq. cateruis valebant, ſecurè dixit non à Romanorum virtute Carthaginenſes, ſed ab ipſorum imprudentiâ occiſos fuiſſe, cùm ij grandibus Equitum, & Elephantum copijs, non in loco Campeſtri, & ſpacioſo, ſed in anguſtis, arduisq. locis contrà agiles Romanorum pedites dimicaſſent. Is ergò à montuoſis locis ad planiciem certamen deduxit, victorq. exſtitit.

Prævcntio vtilis. *Quod difficile facile.* *Cæſaris prudentia.*

Prudentes ſanè belli duces non modò hoc, verum etiam ventum, puluerem, ſolem, armorumq. ſplendorem, vt oculorum aduerſantium acies perſtringantur, notare ſedulò conſueuêre. Ac, quemadmodũ illud eſt prudentis; ſic ſapientis inimicos præuenire, illosq. vel paruâ manu, aut ex inſidijs, aut ex aperto aggredi. Si quis enim hac ratione in hoſtẽ ex improuiſo, vel incõſulto clam, vel palã inſurgit, animoſos ſuos reddit, terrefacit hoſtes, ſuſpicantur nè maior inimicorũ numerus in inſidijs deliteſcat, & demùm extrà ordines abeunt, & ſe in fugam conijciunt. Exſtant de hiſcè rebus quamplurima exempla, ſed hoc vnum nobis erit inſtar omnium. Iulius Cæſar, cùm in Helleſpontum transfretaret, eſſetq. in vnâ ſolummodò triremi, factus eſt illi obuiam cùm X. triremibus Caſſius factionis contrariæ dux, quem Cæſar non modò declinauit, verùm etiam ſpumoſis remorum ictibus obuiam celerrimè illi proceſſit, atque ità illum perterruit, vt ſe Cæſari extemplo redderet. Audeamus, dicebat L. Martius, quod credi non poteſt auſuros nos; eo ipſo, quòd difficillimum videtur, facillimum erit. Scio audax videri conſilium, ſed in rebus aſperis, & tenuibus, fortiſſima quæque conſilia, tutiſſima ſunt. Præclarè hoc modo Romani, non ſolum ſuos animabant, verum etiam de hoſtibus illuſtres reportabant triumphos. Præterea Cæſar, vt ſuis vigorem maiorem inderet, non imprudenter, vt aliqui belli duces, copias hoſtium extenuabat, quin magis magnificè eas extendebat, vt

poſteà

poſteà, cùm ad conſpectum minor multò inimicorum numerus accederet, ſui maiores ſpiritus ſumerent, hoſtesq. vilipenderent; ſic cùm Iubæ, aliorumq. Regum exercitibus egit. Nam militibus ad cõcionem vocatis, dixit, Iubam cùm centum millibus equitum, CCC. Elephantis, & cùm innumero Peditum numero aduersùs ſuos contendere.

Quæ faciãt animoſum. *Homeri dictum.* *Paſtor ouiũ animus.* *Mutationis mutatio.* *Exẽpla ducum.* *Liuius.* *Claudian.*

Animoſos quoque milites reddere ſolet tubarum clangor, tympanorum ſtrepitus, buccinarum ſonitus, cornuum, aliorumq. Muſicorum inſtrumentorum applauſus. Naires Indi certè quædam affabrè lamina facta, enſium manubrijs adaptant, quorum tintinnabulis mirum in modum ad pugnam excitantur. Et Turcæ, quoddam furioſum potiùs, quâm bellicoſum nectar imbibunt, quo ad inſaniiam vſque perducuntur. Itaque ex his conſpicitur quantum in prudente, ac ſapiente duce ſitum ſit. Qui ſi talis eſt, & bellicoſus, profectò feminas etiam tales efficiet; ſi imprudens, & ignauus, fortiſſimos quoſque tales ſibi efformabit. Vndè benè Homerus aſſeruit meliorem eſſe Ceruorum exercitum, cui Leo præſit, quàm Leonum, cui Ceruus anteeat. Numantini certè ſæpius Romanos internecioni mandârunt, antequàm P. Scipio illius belli prouinciam capeſſeret, à quo poſteà ſæpius in fugam verſi, ſæpiùs etiam cæſi fuêre. Qui à ſenioribus interrogati, quænam eſſet continui dedecoris, & ſtragis cauſa, vbinam eſſet priſtina illorum virtus, vbi tot de Romanis reportatæ victoriæ; reſponderunt illi, Oues quidem eaſdem eſſe, ſed Paſtorem mutatũ. Omnia, inquit, Liuius de Camillo mutauerat Imperator mutatus; alia ſpes, altus animus hominum, fortuna quoque alia vrbis videri. Affirmat Probus de Xerxe, quòd victus ſit magis conſilio Themiſtoclis, quàm armis Græciæ; & de Epaminondâ, quod vnus homo pluris fuerit, quàm vniuerſa ciuitas. Etenim ducis boni prudens vigor, conſilium, & exemplum ſeſe in exercitum diffundit vniuerſum. Dicitur de Iulio Cæſare, quod cùm ipſius copiæ in fugam eſſent verſæ, ipſum antè omnes præceſſiſſe, easq. nè diffugerent, detinuiſſe. Georgius Caſtrius antè ſigna ſemper proceſſit, primusq. fuit qui in Turcas irrueret, quorum pluſquàm duo millia propriâ manu proſtrauit. Germani, ait, Tacitus, Reges ex nobilitate, duces ex virtute ſumunt; nec Regibus infinita, aut libera poteſtas, & duces Exemplo potiùs, quàm imperio, ſi prompti, ſi conſpicui, ſi antè aciem agant, admiratione præſunt. Facta, dicebat ille apud Liuium lib. 7. non dicta meâ vos milites ſequi volo; nec diſciplinam modò, ſed exemplum etiam à me petere. Appoſitè Claudianus in 4. Honorij Conſulatum admonet.

 Si

Si longa moratur
Obſidio, tum vota caue ſecura remittas,
Incluſumq́; putes, multis damnoſa fuere
Gaudia, diſperſi pereunt, ſomnoq́; ſoluti,
Sæpiùs incautæ nocuit victoria turbæ.
Non tibi regificis tentoria longa redundent
Delicijs, non imbelles ad ſigna miniſtros
Luxuries armata trahat, neù flantibus Auſtris,
Neù pluuijs cedas, neù defenſura calorem
Aurea ſubmoueant rapidos vmbracula ſoles.
Inuentis vtere cibis, ſolabere partes
Aequali ſudore tuas. Si collis iniquus,
Primus ini; ſiluam ſi cædere prouocat vſus,
Nè pudeat ſumpta quercum ſtrauiſſe bipenni:
Calcatur ſi pigra palus, tuus antè profundum
Prætentet ſonipes, fluuios tu protere curru
Hærentes glacie, liquidos tu ſcinde natatu.
Nunc eques in medias equitum te conſere turmas;
Nunc pedes aſſiſtas pediti, tum promptius ibunt
Te ſocio; tùm conſpicuus, gratusq́; geretur
Sub te teſte labor.

Ducis inſtructio.

Verumtamen non ſuademus Principi, vt ipſe in primâ acie ſe collocet, manusq́. conſerat cùm hoſtibus; cum ipſius munus non ſit dimicare, ſed legiones regere, ordinare, & ex loco ſublimi, ſi fieri poteſt deſpicere exercitum, & ab illo ſuſpici, vt ſtrenuis præmia, atque laudes, ignauis pęnas, & opprobria decernat, & ſi opus eſt animet milites, fugam prohibeat, & denique ea omnia peragat, videat, prouideat, quæ prudentis, & generoſi ducis partes ſuadere poſſunt; inter quas hæc etiam vna eſt, vt ille ſe militibus ſuis ſemper hilari vultu oſtendat, cui lætitiæ ſemper videtur annexa victoria. Ità Hannibal in conflictu apud Cannas cùm Guiſcone; ità Scipio in Africâ cùm Carthaginenſibus; ità Gracchus in Hiſpaniâ cùm Celtiberis ſe geſſêre. Verè dixit Plato in Epiſt.4. ad Diònem, ab eo, quòd placeas hominibus, actionũ efficacia eſt. Quòd ſi etiam in Principe aliæ virtutes militares elucebunt, maximâ ſibi, & populi, & exercitus beneuolentiam conciliabit. Nam teſte Tullio in Oratore, virtutes ſpecie diſpares, Prudentiâ iunguntur. Et Dio lib.43. aſſerit, quòd qui imprudenter, & paſſim in omnibus potentiâ abutitur, is neque veram beneuolentiam, neque firmam ſecuritatem inuenit. Quarè ſapienter Seneca libro de Breuitate vitæ, Melius, aſſeruit, beneficijs imperium, quàm armis cuſtodiri. Auguſtus huius doctrinam imbibit, qui apud Tacitum libro 1. Annalium, militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otij pellexit. Qui ſic faciet

Ducis munus. — *Dux ſemper lætus eſſe debet.* — *Plato.* — *Tullius.* — *Potentia nõ eſt ſemper vtendum.* — *Seneca.* — *Regni munimen, beneficia.* — *Auguſti prudentia.*

amabitur, & ab vtroq́. milite interno, & externo æſtimabitur. Quoniam verò tanta eſt morum colluuies, & hominum, vt perpes lenitas contemptum inducat, non erit interdùm Principis prudentiæ contrarium, ſi fecerit cùm Cicerone Epiſt. 2. ad Brutum, vt ſalutaris ſeueritas vincat inanem ſpeciem clementiæ. Nam Ariſtoteles Polit. 5. cap. 10. aſſerit, quòd è contemptu plurimæ fiant euerſiones. Ità profectò, vel cum contemnitur Princeps, vel cum contemnit.

Prudens enim Princeps debet noſſe cùm Tacito lib. 3. Annal. quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus vrgendo, trahendouè bello modus ſit habendus, vt cum Cicerone pro lege Maniliâ adſit labor in negotio, fortitudo in periculo, induſtria in agendo, celeritas in conficiendo; ita tamen, vt nec temerè, nec incautè hæc exſequatur. Nam Auguſtus apud Suetonium, cap.25. nihil minus aiebat in perfecto duce, quàm feſtinationem, temeritatemq́. conuenire. Huic rei Claudianus de bello Getico alluſit.

Seueritas interdũ vtilis. — *Cicero.* — *Ariſtoteles.* — *Tacitus.* — *Ducis notitia.* — *Cicero.* — *Omnia prudenter facienda.* — *Suetonius.* — *Claudian.*

Ductorq́; placebat
Non qui præcipiti traheret ſimul omnia caſu,
Sed qui maturo, vel læta, vel aſpera rerum
Conſilio momenta gerens, nec triſtibus impar,
Nec pro ſucceſſu tumidus, ſpaciumq́; morandi,
Vincendiq́; modum mutatis noſcet habenis.

Et Liuius comprobat lib.22. duces nullo loco, niſi quantum neceſſitas cogat, commiſſuros ſe fortunæ. Temeritas enim, præterquàm, quòd ſtulta eſt, etiam infelix exiſtit. Et Curtius lib. 4. Temeritas, ait, vbi primum impetum effudit, ſicut quædam animalia, amiſſo aculeo, torpet.

Liuius. — *Curtius.* — *Temeritatis natura.*

E contrà is, qui ſua prudenter agit, Auctoritatem apud omnes acquirit, vt Tullius pro lege Maniliâ affirmat. Vehementer enim, inquit, pertinet ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocij de Imperatoribus exiſtiment.

Tullius.

Vndè Veſpaſianus, cùm hæc omnia perpenderet, dixit Imperatorem ſtantem mori oportere. Stare profectò illi oportet, & ſtare conſtanter, ac ſapienter, vt in ſe, regnumq́. ſuum Inſidias, ac Proditiones detegat, & vindicet. Quâ de causâ ſapienter Ariſtoteles lib.5. Polit. cap. 11. admonet, vt Princeps conetur, nè lateat quid quiſque ſubditorum faciat, aut dicat. Quòd ſi à magnis viris inſidiæ conceptæ fuerint, ſuadet Tacitus lib.11. Annal. vt ſecuritati conſulat antequàm vindictæ. Plerumque enim, teſte Salluſtio in Catilinâ, intrà mœnia, atque in ſinu vrbis ſunt hoſtes. Proditio certè eſt occultum, &

Mors Imperatoris qualis. — *Ariſtoteles.* — *Principi nil debet eſſe occultum.* — *Tacitus.* — *Salluſtius.* — *Proditio qd ſit.*

Stobæus. *Claudian.*

inſidioſum malum', quod ipſis quoque hoſtibus inuiſum eſt; tametſi apud Plutarchum in Apophtegmatibus Auguſtus diceret ſe proditionem amare proditores non approbare. Et Philippus Rex apud Stobæum ſermone 52. amare ſe prodituros, non proditores aſſerebat. Amarè hoc facinus Claudianus lib.2.in Ruffinum deplorat.

Heù,heù quàm breuibus pereunt ingentia cauſis,
Imperium tanto quæſitum ſanguine, tanto
Seruatum, quod mille ducum peperere labores,
Quod tantis Romana manus contexuit annis.
Proditor vnus iners anguſto tempore vertit.

Belli circũſtantiæ conſiderandæ. *Salluſtius.* *Liuius.* *Martis alea incerta.* *Sententia.* *Cæſar.* *Valerius.* *Carthaginẽſium mos.*

Verùm antequàm Princeps bello etiam iuſto alium laceſſat, diù, multumq́. conſideret omnes illius circumſtantias. Poteſt enim, vt Salluſtius in bello Iugurthino prodidit, omne bellum ſumè facili, ceterum ægerrimè deſinere, nec in eiuſdem poteſtate initium, & finem eſſe. Perpendat ergò Princeps futura omnia maturè, antequam bellum ordiatur. Hoc idem Liuius lib. 3. docet. Cum tuas vires, ait, tùm vim fortunæ, Martemq́. belli communem, propone animo; vtrimq́. ferrum, & corpora humana erunt: nuſquàm minùs, quàm in bello euentus reſpondent, Idcircò, vt ſecunda captemus, aduerſa arceamus, conſilio ſapientiſſimorum virorum, ac ducum opus eſt. Videmus enim tales apud Tacitum lib.2.Annal. plura conſilio, quàm vi perfeciſſe. Et non minùs dicebat Cæſar lib. 1. de bello Ciuili, eſſe Imperatoris conſilio ſuperare, quàm gladio. Vndè Carthaginenſes apud Valerium Maximum lib. 2. cap. 7. duces bella prauo conſilio gerentes, etiamſi proſpera fortuna ſubſecuta eſſet: cruci tamen ſuffigebant, & quod benè geſſerant Deorum immortalium adiutorio, quod malè commiſerant ipſorum culpæ imputabant.

Reprehẽſio. *Vellæius.* *Impauidus opprimitur.* *Liuius.*

Ità pęnè, & ijs accidere deberet, qui Securitate potius, quàm vllis alijs rebus nutriuntur. Frequentiſſimum initium, inquit, Velleius lib. 2. calamitatis Securitas: nemo celerius opprimitur, quàm qui nihil timet. Sæpè inquit Liuius lib.21.contemptus hoſtis cruentum certamen edidit, & incliti populi, regesq́. perleui momento victi ſunt.

Liuius. *Vegetius.* *Mora detrimenta.* *Tacitus.*

Illud etiam præſtat apud Liuium lib. 22. hoſtium exercitum, locorum ſitum, naturamq́. regionis noſcere. Pulchrum de Hannibale elogium Liuius prodidit. Omnia, ait, hoſtium haud ſecùs, quàm ſua nota erant. Nam probè Vegetius lib.3.cap.26.dixit difficilè vinci, qui de ſuis, & aduerſarij copijs verè poteſt iudicare. At vincitur tamen is, qui in aciem educere milites contrà hoſtes tremiſcit, & ſeden-

ſedendo, & vota colligendo, cunctatur. Sapienter Tacitus lib. 2. Hiſtor. Multa bella, inquit, impetu valida, per tædia, ac moras euanuêre. Xenophon certè libro 7. Cyropædiæ teſtatur, quòd, & in tardando, ſæpè ducibus, etiam optimi apparatus pars aliqua perit. *Xenophon.*

Aciei diſpoſitio.

Ergo tandem in hoſtes procedendum eſt, ſed antequàm acies diſponatur, Vegetius lib.3.cap.14. eſt audiendus. Si ſapienter diſponitur, inquit, plurimum iuuat; ſi imperiti, quamuis optimi bellatores, malà diſpoſitione franguntur. Non oportet autem omnium cateruas in aciem ingerere. Vegetius enim lib.3.c.17. ait ad victoriam plurimum conferre, vt lectiſſimos de peditibus, & equitibus habeat dux poſt aciem in ſubſidijs præparatos. Addimus nos quoque in inſidijs. Nam qui ex Thucydide 5. ſuperueniunt, terribiliores ſunt hoſti ijs, qui in manibus ſunt, & pugnant. Igitur princeps fortis ſit, atque prudens. Siquidem teſtatur Salluſtius in bello Iugurthino, ſemper in pręlio his maxime periculum eſſe, qui maximè timent. Audacia pro muro habetur. Quocirca ſapienter D. CAROLVS Archidux hoc Symbolum, fortes fortuna iuuat, ſibi applicuit. Tacitus verò lib. 14. quamquàm inquit, virtuti confidas: tamen exhortationes, & preces miſcebis, vt nullum, ait, 3. Annal. in tali trepidatione conſtantis ducis, aut fortiſſimi militis officium omittas. Occurſa pauentibus, retine cedentes, vbi plurimus labor, vbi aliqua ſpes, conſilio, manu, voce, inſignis hoſti, conſpicuus tuis.

Inſidiarum vtilitas. *Audacia murus.* *Symbolum Archiducis Caroli.* *Tacitus.* *Dycis officium.*

Extat, & aliud ſalubre monitum ex Vegetio lib. 3. cap. 25. quandò milites etiam victorioſi, vel labuntur, vel prædæ incumbunt, nè ſcilicet dilapſa acies, reparatis viribus, noſtros diſperſos, paſſimq́. ſequentes, interimat. Quamobrem præclarè Tacitus lib. 2. Hiſtor. Satis citò, inquit, incipis victoriam vbi prouiſum fuerit, nè vincare. Præteritis enim annis dum Turcarum Tyrannus Agriam pluſquàm CCC. millibus obſideret, noſter exercitus magnanimè illum caſtris priuauit, & in fugam adegit, dumq́. in tentorijs precioſiſſimæ ſuppelectili auarus miles incumberet, factum eſt, vt reintegratis viribus, & remiſſo in ordinem milite, noſtros partim prædæ intentos, partim illà onuſtos miſerè ceciderit, & ſua recuperauerit. Oportet enim apprimè proſpicere nè noſtcr miles prædator exiſtat, & prædando ſit præda hortium, neuè hoſtis in fugam verſus, & extrà aciem dilapſus, denuò ad ordinem reuertatur, & cum ſuis vniatur. Siquidem hæc vnio vigorem ſuorum acuit, ad victoriam aſſequendam incitat, alios exanimat, & demum ad exterminium propulſat.

Vegetius. *Miles non debet elabi.* *Tacitus.* *Victor eſt, qui ſibi benè proſpicit.* *Agrienſis obſidio.* *Prædator præda exiſtit.* *Concordia bona.*

Veteres prudenter ſolebant hoſtium vnionem lacerare, vt illorum maximę res, Diſcordia dilaberētur, & ſuæ paruę, Cōcordia creſcerēt.

 Atque

Exploratores alendi.

Atque ideò prouidebant etiam maximè nè affinitatibus, amicitijs, iure hoſpitij, commerciorum, alijsq; arcanis practicis ſeſe vnirent: Solebant illi, cùm in proprijs regnis, tùm in hoſtium prouincijs tacitos, diligenteſq; rerum omnium inueſtigatores alere, vt omnia referrent. Apud pontes quoque, hoſpitia, & anguſta viarum loca cuſtodes detinebant, vt omnia reſcirent. Sinarum populi profectò ſub capitis pœnâ, niſi facultate impetratâ, è regno non egrediuntur. Sed ad alia procedamus.

Sinarum mos.

Confinium deſertatio.

Erat etiam apud bellicoſas nationes frequens, loca apud fines circum circà horrida, & denſiſſimis ſiluis imperuia, aut efficere arte, aut naturâ effecta, relinquere, vt hoſtis locorum aſperitate, & annonæ difficultate à finibus regni inuadendis, & vlterius penetrandis arceretur. Sic Tammas Perſarum Rex in confinijs ſui imperij cum Turcico peregit, & Moſcouita cum Polonico. Equidem hoc præſtare poſſunt Principes ſolummodò ij, qui ampliſſima terrarum ſpacia, & imperia poſſident. Nam qui anguſtis terminis includuntur, ob victus penuriam, agrorumq; paucitatem, non queunt metas Regni, vel deſerere, vel deſertare, ſed his ſufficiet, locis opportunis arces munitas circà Principatum diſponere.

Præuentionis commoda.

Eſt, & alius inſignis quoque modus inimicum fallendi; cùm illum ſcilicet, qui nos bello infeſtare optat, præuenimus, illiq; bellum in proprio Regno inferimus. Qui enim res ſuas in arcto poſitas eſſe conſpicit, facili negotio alterius pacatas, quietaſq; relinquit, vt ſuis melius proſpiciat. Næ Romani prudentiſſimè, cùm intellexerunt Philippum Macedoniæ Regem cum Hannibale fędus percuſſiſſe, nil conſultius decreuerunt, quàm Philippum bello præuenire. Præuentio namque terrefacit hoſtē, turbat, & à ſuſcepto conſilio detorquet, adigitq; eum ſata, commeatus, & reliqua huiuſmodi, vel ferro, & flammâ deterere, ac in cineres reſoluere, vel hoſtibus certè diripienda, & abſumenda relinquere. Quòd ſi is tantarum virium non exiſtat, vt hoſtem præuenire poſſit, ſecretò tractet cum potentiori Principe, vt ab eo occupetur; ac interim ipſe circum circà ſe muniat, ſuiſq; rebus conſulat. Ac, vt Præuentio, eſt hoſtis Præoccupatio; ſic Diuerſio, eſt eiuſdem à noſtro Regno in ſuum Regreſſio. Nam, cum hoſtis iam regnum noſtrum inuaſit, vt illum procul abigamus; optimum conſilium eſt, illum bello in propriâ ditione infeſtare. Agatocles certè, cum diuturnâ, ac feroci obſidione Syracuſis à Carthaginenſibus premeretur, nec eam diutiùs ſufferre poſſet, militum ſuorum parte in nauibus impoſitâ, transfretauit in Africam, ac ità hoſtes ibidem exagitauit, vt illi impulſi neceſſitate fuerint ex Siciliâ ſuos in Africam denuò reuocare.

Quid ſit Præoccupatio, quid Diuerſio.

Qui nos infeſtat, infeſtandus eſt.

Plurimum etiam prodeſt ad euertenda hoſtium conſilia, ad demo-

liendos eorum conatus, & ad quæq; expiſcanda, ſi in ipſorum regno, nobis fidos habuerimus illius Principis conſiliarios, aut belli duces, qui vel arma à nobis, ipſorum conſilijs auertant, & aliò potius conuertant, vel in dies magis differēdo belli exequutionem ea obtundāt, & inualida reddant, vel certè nos de quibuſuis ſimilibus rebus, quæ imperium noſtrum concernunt, ſecretò commoneant.

Amicorum vtilitas.

Neque verò minoris eſt momenti ad hoſtium impetus effringendos, quâm ſi cum pluribus fędera inierimus. Quoniam fęderis vinculum tam Sacratum eſt, & commune, vt qui vni fęderatorum iniuriā infert, omnibus intuliſſe videatur. Atque hinc formidant omnes, nè ex illatâ vni, tametſi minimo illorum, iniuriâ, omnes in eumdem inſurgant, & potentibus, varijsq; bellis facinus vlciſcantur. Si verò hoſtis tam potens eſt, vt hiſcè ſpretis, nihilominùs noſtra inuadat, tunc oportet illi, aut omnem commeatus commoditatem ſubtrahere; aut cum ipſo paciſci, & pecuniâ oblatâ, quæ armis fortior eſt, auertere; aut ſe in extremo libertatis, ac Principatus caſu, alicuius potentis Principis patrocinio ſubmittere, & commendare; ità tamen, vt Protector vicinus ſit, & abſque itinerum magnis difficultatibus clientes iuuare poſſit. Qui enim immanibus itineribus diſtant, & inter ſe, ſuoſq; habent hoſtilia interpoſita, vix vſui, & emolumento eſſe poſſunt.

Fæderum vtilitas.

Hoſti commoda auferenda.

Pleriq; verò, dum circumuicini bellorum incendijs inuoluuntur, vt ſua tutò, & pacatè conſeruent, ſeſe vndique opportunè muniunt, & obſerant, nè altero, aut debellato, aut poſtmodum pace coniuncto, totum belli pondus, communi conſilio, ad illos deferatur. Facit ad hoc propoſitum, quod Horatius libro primo, Epiſt. ſcripſit ad Lollium:

Bellum dū gerunt vicini munimine eſt opus.

Horatius.

Et quid
Ad te poſt paulò ventura pericula ſentis?
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet,
Et neglecta ſolent incendia ſumere vires.

Nè præſtoletur ergò Princeps, qui nulli iſtorum coniunctus fuit, nec ſuppetias miſit, vt ſinè valido munimime exiſtat, illiq; inter ſe bellum componant, ſi optat ſua ſarta tecta conſeruari, aliàs dicetur illi, quod Virgilius lib. 11. Aeneidos cecinit.

Virgilius.

Antè quidem ſumma de re ſtatuiſſe Latini,
Et vellem, & fuerat melius, non tempore tali
Cogere Concilium, cum muros obſidet hoſtis.

Cæſar. *Principis præſentia vtilis.* *Plutarchus.* *Nimis.* *Iuſtinus.* *Princeps quando debeat ire ad bellum.* *Vrget præſentia Turni.* *Curtius.* *Dux vnus tantum ſupremus.* *Thucidides*

Vndè præclarè Cæſar libro quinto, Timet, inquit, atque eum deficere omnia videntur, qui in ipſo negocio conſilium capere cogitur. Cum igitur hoſtis Principatum inuadit, ſolet à pleriſque ambigi an Principi ad bellum procedere, & prædio intereſſe, conſultum ſit. Ac, cum in Principe ſumma ſit imperij poteſtas, ſalusq; collocata, negant aliqui, eoq; minus, ſi hoſtes in intimos Principatus receſſus penetrauerint. Ità quidem, ſi Princeps ignauus, & abiecti animi fuerit; ſi magnanimus, ac ſtrennus omninò eat obuiam hoſtibus. Incredibilem enim Principis præſentia animum militibus addit, viresq; duplicat. Nam, cum Eumenes Imperator, teſte Plutarcho in eodem, ægrotaret, exercitus pugnam detractauit, fecitq; illum lecticâ aduehi in Campum, vt eius auſpicijs, ac ductu prælium inirent. Ità quoque poſt Philippi Argei Regis Macedoniæ obitum, in regno ſuccedente Europæ filio admodum paruulo, Illyrij Macedones aggreſſi ſunt, illosq; in primo conflictu fugârunt; in alterâ autem pugnâ, Regem in cunis adhuc exiſtentem, arte primam aciem collocârunt, & conſerto prælio, magnâ cede Illyrios vicerunt, & oſtenderunt Regis numen Macedonibus, non virtutem defuiſſe, vt Iuſtinus libro ſeptimo, commemorat. Verum nihilominus eſt, Principem numquam ſuam Regiam deſerere debere, niſi vel maximâ neceſſitate impulſus, vel certâ ſpe regna ampliſſima acquirendi adactus. Rebus ità poſitis, ſi Princeps ipſe ad bellum proceſſerit, illicò illum inſignis nobilium virorum comitatus comitabitur, & fortiſſimi quique e plebe, & agris milites vltrò cum illo lubentesq; volentesq; ibunt, & egregiè prorſus pro Regni, Regisq; præſentis ſalute decertabunt. Accedit ad hoc, tutamen, & conſeruationem Regni tanti eſſe momenti, & honoris, vt Princeps nulli alteri, niſi ſibiipſi ſoli hoc permittere, & tribuere deberet, & agere, vt omnes à nemine, præterquam ab ipſo Principe ſalutem, libertatemq; patriæ, vxorum, liberorum, aræ, ac foci recognoſcant, ſed omnia ipſius conſilio, vigilantiâ, iudicio, magnanimitate, Ingenio, & fortitudine conſeruata fuiſſe. Curtius verè lib. 10. Militarem, ait, ſine duce turbam, eſt corpus ſine ſpiritu. Vnum verò Supremum, Summumq;, non plures in vno bello eſſe debere exiſtimamus, cui reliqui duces auſcultent. Nam certum eſt, quod Thucydides lib. 6. protulit, plurimum nocere, & multitudinem imperantium, & regimen nullum, aut incertum.

Princeps

Quæ bello neceſſaria. *Vegetius.* *Incurius per ſe corruit.* *Lãpridius.* *Sententia.* *Princeps indiget cuſtodia.* *Seneca.*

Princeps igitud ad bellum iturus, neceſſariò Pecuniam, Commeatus, Milites, Arma, & Conſilia habere debet; cùm prius parandum ſit bellum, quàm exercendum. Antequam, inquit, Vegetius lib. 3. cap. 3. & 23. inchoetur bellum, de copijs, expenſisq; ſollicitus debet eſſe tractatus. Nam qui frumentum, neceſſariumq; commeatum non præparat, vincitur ſine ferro. Etenim, ait Lampridius in Alexandrum libro tertio. Nemo prouocare audet, aut facere iniuriam ei Regno, aut populo quem intelligit expeditum, atque promptum ad uindicandum. Si Princeps autem in loco tuto, ac pacato Cuſtodes corporis adhibere debet, quantò magis contrà hoſtes proceſſurus? Somnum, inquit Seneca libro primo, de Clementiâ, eius nocturnis excubijs muniãt, latera obiecti, circumfuſiq; defendant, incurrentibus periculis ſe opponant. Et Tacitus de Tiberio. Miles, ait, in forum, miles in Curiam comitabatur.

Stratagema. *Tacitus.* *Vegetius.* *Inſidiæ meliores.*

In bellis porrò, nullum Conſilium eſt magis neceſſarium, magis vtile, ac glorioſum, quàm id, quod callidum, & Stratagema à Græcis nominatur, cuius vis propriè, ait Frontinus in Præfatione, in arte, ſolertiâq; poſita proficit tàm vbi cauendus, quàm vbi opprimendus eſt hoſtis. Atque hinc Tacitus libro duodecimo Annalium. Necte moras, ait, muta locos, & miſſis corruptoribus exuendam ad fidem hoſtes, emercare. Et de Moribus Germanorum docet eos eſſe à ſe inuicem diuellendos. Nihil præſtare, ait, maius fortuna poteſt, quàm hoſtium diſcordiam. Nulla enim, ait Vegetius libro tertio, cap. nono, quamuis minima natio poteſt ab aduerſarijs perdeleri, niſi proprijs ſimultatibus ſe ipſa conſumpſerit. Et idem, boni duces non aperto Marte, in quo eſt commune periculum, ſed ex occulto ſemper attentant. Atque hinc docet ipſe eodem libro, cap. vigeſimoſecundo, vt imparatis, cibum capientibus, ſuperueniamus. Ecquis neget verum eſſe illud, quod Virgilius libro ſecundo, Aeneidos cecinit?

Mutemus clypeos, Danaumq; inſignia nobis
Aptemus; Dolus, an virtus quis in hoſte requiret?

Auguſtinus.

Sapienter profectò Braſides apud Thucydidem quinto. Illa belli, inquit, furta pulcherrimam laudem habent per quæ hoſtes maximè decipiuntur, & amici plurimùm iuuantur. Verè enim Diuus Auguſtinus quæſtione decima, ſuper Ioſue. Cum iuſtum bellum, ait, ſuſcipitur, vt apertè pugnet quis, aut ex inſidijs, nihil

ad Iu-

Polyænus.

ad Iuſtitiam intereſt. Accepimus ex Polyæno lib. 5. Stratagematum, Theoclem, cùm Megarenſes ex vrbe eijcere cogitaret, finxiſſe ſe belli tempore votum nuncupaſſe, ſi ciuitate potiretur, duodecim Dijs ſacrificia peracturum, pompamq. armis ornatam celebraturum. Megarenſes certè nil tale ſuſpicantes, arma lubenter dedêre; at poſtquâm illi armati in foro conſtitêre, Megarenſes inermes antè Solis occaſum diſcedere impulerunt.

Stratagema.

Ceterum, Princeps hiſcè rebus omnibus vallatus, ad bellum tutò proficiſcatur. Ac, nè longas texemus hiſtorias, exemplis veterum, & noſtrorum relictis, rem dumtaxat ipſam more noſtro breuiter perſtringemus. Antè omnia autem deſideramus Principem vigilantiſſimum omnibus in rebus, ac mentis oculis Argum longiſſimè ſuperare. Sapienter omninò Plautus in Rudente.

Plautus.

Vigilare decet hominem
Qui vult ſua tempori conficere officia;
Nam qui dormiunt libenter ſine lucro, & commodo quieſcunt.

Plutarchus.

Quieſcebat etiam ille ſocordiâ ſopitus, & inquirendi ſuſpectos negligentiâ, vt Plutarchus in Pelopidâ recenſet. Nam, cùm Acchæ Thebanorum tyranno allata de coniuratione, inter conuiuium fuiſſet epiſtola, & nuncius admonuiſſet, vt ſtatim eam legeret de rebus ſerijs ſcriptam, dixit in craſtinum ſe velle ſeria relegare, & eâ nocte fuiſſe à Pelopidâ cæſum. Eodem modo Nicephorus Phocas Orientis Imperator, vt Zonaras refert, coniuratione Theophaniæ, & Ioannis Zimicis in lecto dormiens occiſus ideò fuit, quia libellum ſibi traditum in quo coniuratorum nomina deſcripta erant, non legiſſet. Sic accidit Iulio Cæſari, ex Suetonio in eius vitâ, vt die quâ necatus eſt libellum, in quo nomina inſidiantium exarata erant, ab obuio quodam porrectum, cùm alijs, quos ſiniſtrâ manu tenebat, commiſcuerit, nec legerit, & ideò ſibi cauere non potuerit. Quare Princeps vigilantiſſimus, & diligentiſſimus vbique ſemperq. exiſtat, vt, & in vrbe, & in caſtris incolumis perſeueret.

Zonaras.

Suetonius.

Multũ circumſpectio neceſſaria.

Ergò Princeps in caſtris poſitus, & bellum aggreſſurus, in id incumbat, vt reſcire certò poſſit quo in loco hoſtis caſtrametatus ſit, quanto militum numero ſtipetur, & quibus pecuniæ, ac commeatus viribus polleat: deindè circumſpiciat an queat partem aliquam à reliquo exercitus corpore ſeiunctam adoriri, & ſimiliter acceſſus, atque regreſſus militum, & impedimentorum inuadere, vt rebus pedetentim diſtractis, virisq. interfectis, infirmior reddatur exercitus, & facilius ſuperentur. Quod ſi exercitus adhuc erit in itinere, haud difficile exiſtet illum ex inſidioſis ſiluis, ac ſaltibus circumuenire; itâ quoque

Hoſtiũ res ſcire oportet

Hoſtis in itinere aggrediendus.

quoque dum ſe ad iter accingit, dum equos, curruſq; rebus onuſtat, dum papiliones complicat, vt ſic rebus iſtis implicitus commodiùs deleri poſſit.

Pari ratione opportunum erit illum in viarum anguſtijs dum impedimenta vehuntur, militeſq; tranſeunt, ex improuiſo ex vtrâque parte laceſſere.

Hoſtis in viarum anguſtijs adoriendus.

Præſtolari etiam commoditatem, vt Ventus vehemens ſpiret, & ſe in vultus inimici exercitus rotet, & Sol ſuis radijs illius oculos perſtringat, ex re erit, & eò maximè, ſi ollas pice illitas, flamiuomas, & nebuloſas, ſimileſq; iaculentur.

Solis, & uenti in conflictu utilitas.

Prudentis ducis quoque eſt expectare, vt poſt longinquas, & diuturnas equitum curſitationes, uelitationeſq; exercitum defatigatum, & prædâ onuſtum, & tunc ad ſui defenſionem minus habilem inuadat.

Hoſtis quando inuadendus.

Præſtat admodùm quoque, ſi ex ſitus conditione iudicauerimus quo in loco hoſtilis exercitus pernoctaturus ſit, vt cum quamprimùm eò aduentauerit ex longo itinere ſitibundus, & defatigatus, ad ſua accommodanda intentus, & ex ordine hinc indè ad varia dilapſus, & ad cœnam præparandam anxius, ex varijs partibus vigoroſo milite oppugnemus.

Nox apta inſidijs.

Solent verò aliqui etiam aureâ manu viarũ ductores hoſtilis exercitus corrumpere, qui ad noſtra inuadenda è longinquis regionibus properat, vt à recto itinere ad loca inuia, & ſterilia ab illis deducatur, vt inædiâ, & viri, & equi macerentur, & tandem etiam ab illis deſeratur, vt oberrans, & egeſtatem patiens cõmodius expugnetur. Quod facilius adhuc accidet, ſi ſingulorum ſarcinis prægrauabitur, & ſi extrà acies progredietur. Porrò, ſi ordinem ſuum obſeruat, tunc à tergo, & latere feriendus eſt equitatu, peditatu interim in frondoſis latebris deliteſcente, vt in fugam fallacem equitatus conuerſus, & ad ſe inſequendum hoſtis pellectus, in retia inſidiantium incurrat. Quoniam verò, ſolent plerique magni exercitus impedimenta omnia, & demolitorum vulgus inerme inter duo agmina diuiſa, & ad plura milliaria extenſa, medio loco ducere, opportunum erit tunc alterâ protenſam aciem inuadere; cùm altera huic, propter media impedimenta ſuccurrere nequeat. Nec eſt minoris momenti conſilium eodem tempore aggredi hoſtem, quo ipſe ex caſtris excedit, vt diuiſo exercitu, tum ex Caſtris ipſius occupatis, tum ex patenti campo, ſcilicet à tergo, & fronte oppugnetur. At ſi hoſtilis exercitus viribus multò ſuperior exiſtet, agat Princeps, vt ſui opportunis locis hinc, indè occulti morentur, & circâ Solis occaſum bellum accendat, vt ſi noſtri amiſerint, aut noctis tenebris operiantur, aut illi incidant in inſidias.

Ductores hoſtilis exercitus corrumpendi.

Hoſtis, vt feriendus.

Agmen qđ prius opprimendum.

Hoſtis caſtris excedẽs inuadatur.

Illud

Hoſtis ſi pollet equitatu, quid agendum.

Illud quoque animaduerſione dignũ eſt, vt quandò hoſtis equitatu excellit, nos ad colles, monteſq; conſcendamus, & peditum cuneos ſparſim debitis locis collocemus, nè in campo aperto equitatu circumdati, pereamus, & è contrà in arduis locis noſtro peditatu circumueniamus hoſtem nos delere conantem.

Hoſtis ſi abundat bõbardis, quid faciendum.

Neque verò prætereundum eſt hoc conſilium in hoſtem bombardis, arcubuſq; pollentem, vt eum pluuio, ac imbrifero dumtaxat tempore aggrediamur, nè nitratus puluis ignem concipiat, nobiſq; detrimentum glandulis faceſſat, & arcuum nerui madefacti, & molles, incerti omninò ad ictum efficiantur. Iuuat quoque multum ad hoſtium vires eneruandas, ſi procul ab ipſorum exercitu, opida, pagoſq; ignibus immiſſis, conflagrauerimus, vt illi tum iſtorum præſidio deſtituantur, tum exercitus parte ad auxilium illis locis ferendum dimiſſâ, faciliùs altera pars impeti poſſit.

Locorũ conflægratio iuuat.

Pari modo etiam, ſi penes fluuium vadoſum, vbi hoſtis caſtrametatus eſt, noſtros quoque papiliones in eodem litore locauerimus, & in alterâ fluminis orâ ex aduerſo, alteram exercitus partem poſuerimus, hoc Ingenio, vt non ſolum altera pars alteri ſuccurrere; verum etiam, vt vtraque pars hoſtem ab occipitio, & ſincipitè tutò aggredi poſſit, & ille plures in partes ſe ipſum diuidere cogatur.

Fluminis opportunitas quid faciat.

Auxilÿs, vt vtendum.

Extat etiam aliud callidum conſilium, quo inimicum terremus, ſcilicet, cum nobis auxiliares copiæ mittuntur, nè permittamus eas ſeſe nobis coniungere, ſed tam diù debiteſcere, donec pugnam inimus, vt illæ ex latebris in cõflictus ardore hoſti ſuperueniant, eumq; hac ratione, vel cædant, vel in fugam agant.

Pontis vſus, & cõmodũ.

Quòd ſi ab hoſtium tergo flumen ſit, atque pons, oportet liberum tranſitum illis permittere, & tranſmiſſâ vnâ illius exercitus parte, in aliam illicò omni impetu inſurgere, vt ſeſe aut ex ponte, aut ripis in flumen præcipitent, vt Haſſen Baſſæ nuper in Illyrio contigit.

Hoſtis in monte poſitus, vt inuadendus.

Si autem per alicuius montis cacumen exercites tranſiturus ſit, conſultum eſt cuneatim illum inuadere, ac montis faſtigium præoccupare, vt hoſtilis exercitus in medio poſitus, & impedimentis in locis arctis irretitus, facilè ſuperari poſſit.

Auro ferrũ debellare.

Equidem maximi quoque ponderis eſt Auro ferrum debellare, vt aliquo belli duce corrupto, ex pugnâ ſe recipiat, & aliquod inſigne opidum vicinum ingrediatur, vt partâ victoriâ, in poteſtatem noſtram illud tradat.

Fuga fallax.

Et quià glorioſum ſemper eſt hoſtem fraudibus circumuenire vbi datur occaſio, fingat Princeps fallacem timorem, & ſi pedite, vel equite ipſum ſuperat, vel ad patentem campum conijciat ſe in fugam, vt equitatu pedites hoſtiles circumdet, & proterat; vel ad anguſtam vallem, vt ſuo peditatu hoſtium equites eminus,

nus, cominuſq; perdeleat.

Stipendiarius explorator.

Poteſt eſſe hoc quoque vſui ad hoſtem decipiendum, ſi præmiſerimus aliquot milites nobis fidos ad hoſtium caſtra, vel tamquam fugitiuos, vel tamquam futuros illorum ſtipendiarios, vt datâ quacumque occaſione, nobis poſteà inimicorum conſilia, vireſq; referent.

Grex ſtratagematicus.

Proderit ſimiliter plurimum, ſi boum armenta, gregeſq; ampliſſimos ouium in apertis paſcuis penes aliquam frondoſam ſiluam, & opacam conſtituerimus, militeſq; in illâ poſuerimus, vt hoſtes prædâ inuitati, & ad damnum nobis inferendum adducti, irruant in inſidias.

Hoſtis vt tractandus in vrbis expugnatione.

Conducet etiam valdè, ſi hoſtem in vrbis expugnatione prædæ inhiantem, & ad quæque diripienda, ſiuè in tentorijs, ſiuè in domibus intentum, minutis aciebus inuadamus hinc indè ſegregatum. Nam tanta eſt hominum auiditas, vt quamplurimi potius vitam, quàm prædam deſerere malint, & tanta tunc illorum confuſio exiſtet, vt nullæ præconũ creperæ buccæ, nulla tympana illos adigere poterunt, vt in vnum cocant; atque ità occupatis opidi vicis, domibuſq; omnes ſuccumbent.

Inuaſio callida.

Quòd ſi exercitus ille multis partibus noſtro maior exiſtat, & locum campeſtrem occupet, ſuademus, vt illum noctis ſolùm ſilentio, ac circumfuſis tenebris aggrediamur, hoc ſcilicet inſtituto. Imbelle vulgus omne, & omnia belli ſonora inſtrumenta ad alteram exercitus hoſtilis partem tranſmittenda ſunt, vt credulus ille totum exercitum ibi conſtitutum eſſe ad ſe inuadendum arbitretur, omnia ſunt clamoribus implenda, vt montium concauitates reboent: dux verò ex hac parte ſummo ſilentio, & impetu in hoſtem prorumpat, qui tenebris circumfuſus, nec noſtrum militem videre opportunè, nec noſtri illius magnitudinem, quæ terrorem perſæpè incutere ſolet, cernere poterunt.

Aggerum deſtructio.

Etenim, nec illud intermitti debet ad hoſtium oppreſſionem, vt ſi ille in loco aprico penes fluuium aliquem pernoctauerit, aggeres illius diruamus, vt aquarum exundatione exercitus inimicus obruatur.

Hoſtis, ut cædendus poſt uictoriam.

Si verò alio in loco ille victoriam conſequetur, milites ſuperſtites omnes ſimul congregare oportet, vt vniti, & refocillati, hoſtem ex certamine defatigatum, & nil tale ſuſpicantem, & ſomno, vinoq; ſepultum, mediâ nocte inuadere tutò valeamus.

Neceſſitas pugnandi, ut arripienda.

Verum, cum tanta ſeſe nobis interdùm pugnandi extrema neceſſitas offerat, vt nullo modo illam declinare noſtræ ſit poteſtatis; tunc in fronte noſtri exercitus acies nobis quoquo modo ſuſpectas conſtituere debemus, & ſic ordine alias phalanges, & demùm vltimo loco equitum agmina collocare, hac conditione proclamatâ, vt quicumque extrà ordinem iuerit, & ſe ſubtraxerit, ab equitatu minarum pleniſſimo trucidetur.

Collocare

Campeſtre munimentũ

Collocare etiam ab vtroque exercitus noſtri latere currus, & reliqua impedimenta, & foſſam, vallumq; latum, profundumq; vſque ad cornua circumducere, & bombardis vndique obſidere, tam ad hoſtium acceſſionem impediendam, quàm ad noſtros, nè dilabantur, inter metas detinendos, vtile erit.

Exercitus coordinatio.

Sic quoque ad obuiandum fugæ, claudere vrbis portas; ſecundo flumine, vel aduerſo naues procul ſubtrahere; à tergo amplum fluuium relinquere, eiusq; pontis caput abſcindere; equos procul abigere; abiectos animo increpare; ad victoriam obtinendam inflammare valebit, vt deſperatio in fortitudinem, fuga in conſtantiam, timor in vigorem, terror mortis in victoriam conuertatur.

Sed neceſſe eſt prouidere etiam, nè noſter puſillus exercitus ab immenſo hoſtili circumdetur; quod fiet, ſi ille montium apices, & collium amplexus fuerit, & circum circà bellica tormenta diſpoſuerit, & ad hoſtium aduentum quoque exploſerit, & ſi ſitum commodum hoſti præripuerit. Vt verò talis exigua militum manus coordinanda ſit, tacere haud oportet. Itaque circumducere aliquâ acie orbiculari vniuerſum exercitum oportet, bombardis armatos, & catafractos in cornibus cõſtituere, & bellica tormenta à lateribus locis probis diſponere; vel exercitum in quattuor phalanges oblongas diuidere, quæ ſeſe mutuò proſpectant, & quoquò verſus ſe vertere, & frontem inimicis oſtendere; vel denique quadratum agmen ad angulos fractum ordinare, vt id, & ſe validius tueri, & demortuorum, ac ſauciorum loca ſupplere poſſit. Accedit ad iſtorum tutamen quoque curruum longę acies à lateribus minutis bombardis onuſtorum, & ſpiculis, quæ à generoſo peditum ordine explodentur. Ac, vt magis munitus adhuc exercitus reddatur, inter equitem, & equitem in primâ fronte ſubſiſtentem, peditem oblongâ lanceâ munitum, eâq; in ſolo defixâ, & alterum bombarbâ oblongâ vallatum conſtituere decet contrà cuiuſcumque impetum, nè phalanx diſſipetur, & hoſtes totum exercitum peruadant. Sed quoniam accidere ſolet, vt fortiſſimi quique ex ephippio etiam, aut cingulo diſrupto, aut equo ſaucio, vel interfecto eijciantur, tunc equitem illum, nè ſit inutilis, inter velites adaptare conuenit, vt diſtricto gladio equos obuios confodiat, & ephippia reſcindat, vt haſtâ, & duabus curtis bombardis armatus, ſtragem hoſtium edat.

Curruum vtilitas.

Lanearcorũ neceſſitas.

Eques, vt ſit pedes.

Aduertat autem Princeps, nè vnquam procul à ſuis caſtris exercitu abeat, & illa abſque præſidio relinquat, vt ex conflictu ſiuè proſpero, ſiuè aduerſo, quò recedere poſſit receptum habeat. At ſi metum in hoſtes immittere deſiderat, ad longum acies peditum, equitumuè extendat, vt maior multò illorum numerus hoſti videatur, & illum laceſſere deſiſtat.

Caſtra non licet deſerere

Exercitus par uus, vt mag nus appareat.

Quod

Quòd ſi ille nihilominus obuiam venerit, paulatim exercitus à lateribus conſtringendus eſt, & condenſandus. Ac, vt hoſtis obtutum Princeps decipiat, ſeligere oportet loca alta, obliqua, & retorta cãporum, atque collium, vt ex vndoſis ſpacijs vacuis, & alijs eleuatis, pleniſq. maior noſtrorum numerus appareat. Inducere etiam, qui nuncient nobis in auxilium alias copias aduentare, erit ſalubre, ac in huius rei confirmationem caſtra dilatare, & ex noſtris ex agminibus ſubtractis, acies extendere, & vexilla multiplicare oportebit, vt hoſtis terrore concuſſus, & ſpe fruſtratus, retrocedat: vel certè procul ab exercitu tranſmittere omnia iumenta valebit, quæ ſarcinas, & impedimẽta duxêre, & facere, vt agaſones, & aurigæ illa conſcendant, & vexilla linea, ex mappis, aut Strophiolis facta, & coloribus delineata manibus geſtent, vt, cùm noſtri bellum gerere, & manns conſerere cùm hoſtibus inceperint, phalãx illa in hoſtium conſpectum prodeat, quaſi nobis in auxilium ventura. Terribiliores enim ſunt hoſti, ſcripſit Trucydides, qui ſuperueniunt pugnæ, quàm ipſi pugnantes.

Locorũ electio ad fallendũ hoſtẽ.

Auxiliũ cõfictum.

Thucydides.

Verùm, quoniam ſæpiùs cum barbaris nationibus pugnandũ eſt, quæ ſagittis plurimùm vtuntur, tunc conſulere debemus exercitui noſtro, vt ex equis deſcendat, & in alterum genu incumbat, & ex ſe teſtudinem efficiat, clypeiſq. & ſcutis ſe protegat donec illa crepitantium ſagittarum tempeſtas pertranſeat, quâ præteruolatâ, ſe maximo impetu in hoſtem ferre eſt neceſſum, nè tempus illi denuò concedatur ſagittas emittendi. Cùm autem in alpeſtri loco arboribus conſito res agetur, conſultum eſt militum cuneos ſparſim in inſidijs collocare, vt noſtri vel inuadendo, vel ex arte retrocedendo, tacitè hoſtes in inſidias deducant. Quòd ſi mons ille, colliſq. ramoſis arboribus deſtitutus erit, tunc militem in manipulos, ac triangulos diuidere oportet, vt alter alteri alternis vicibus ſuccedat, & à fronte, & vtroque latere hoſti negotium faceſſat. Subſidia enim, inquit Liuius in talibus iniquitatibus locorum maximo ſemper vſui ſunt, vt paucis fortè deturbatis, ſecundi, & tegant pulſos, & integri pugnam excipiant. Sed priùs ad huius peditatus tutamen, in montis radicibus præſidium diſponendum eſt, nè hoſti occaſionem præbeamus ab alterâ parte, peditatum cuſtodibus deſtitutum, à tergo feriendi. Vbi verò in planicie nos hoſtis inſtabili pugnâ laceſſiuerit, & nos ſtabili ordine nos tueri, & hoſtem cædere voluerimus; tunc militibus noſtris vſque ad talem terminum, ſpacium pugnandi, & hoſtem perſequendi præfigere opportunum erit, & imperare, vt nullus illum tranſire præſumat, & ut illicò ab illâ metâ ad ordinem ſuum vnuſquiſque reuertatur. Et ſi hoſtis phalangem noſtram à binâ fronte inuaſerit, nos dyphalangem conſtituere oportebit, & ordinem

Sagittariorũ deceptio.

Hoſtem in inſidias dedacere.

Securitas exercitus.

Z tueri,

Diſpoſitio exercitus.

tueri, nè amiſſo ſolo, amittamus exercitum. Præclarum quoque exiſtet, ſi ità acies noſtras diſpoſuerimus, vt primo loco lancearij pedites ſubſiſtant, ſecundo Bombardarij, ac cùm iſti explodunt in hoſtes, equoſq., vt illi ſe ſe profundè inclinent, nè tangantur, & ità ſe, ac lanceas demittendo, vallum efficiant. Ferunt enim plurimum adiumenti peditum lanceæ, nè hoſtilis equitatus acies perrumpat, & peruadat exercitum.

Machinamenta hoſtilia.

Ad cuius etiam obſtaculum, ſalutare erit foſſam oblongam, latamq. à fronte noſtri exercitus deducere, eamq. ignibus artificioſis vndique replere, craticuliſq. ligneis frondoſis obtegere, vt, cùm hoſtis eò peruenerit, inſidioſa materies ignem concipiat, illuſq. in aërem fumo, ac flammis explodat. Alius etiam modus prætereundus non eſt ad hoſtium impetus retardandos, vt poſtremis Centurijs primas Cohortes ſuppleamus, & antè has currules Bombardas falcibus acutis, & oblongis partim, partim curuis, & lunatis muniamus. At, ſi tali impetu hoſtis alijs machinis bellicis ſeptus feratur, vt nos eius impetum ſufferre nequeamus, & incolumes noſtros ſeruare optamus, ſaniùs eſt exercitum noſtrum in binas alas reſerare, vt hoſtilis, noſtrâ minore noxâ per medium tranſeat, & à noſtris ab vtroque laterè feriatur.

Congreſſus nocturnus.

Exercitus diſceſſio.

Huic alterum Stratagema perſimile eſt ad hoſtem fallendum, vt noctu ignibus in caſtris relictis, & præſidio, exercitus partem nihilominùs ad improuiſum congreſſum demittamus. Sed, cùm non ſemper fortunata exiſtunt auſpicia, ideò aliquandò retrocedendum eſt cùm hoc monitu, vt hoc pedetentim fiat, nè ordo turbetur, neuè hoſtilis turba, turmaq. animaduertat. Facilè autem id conſequemur, ſi in fronte noſtri exercitus, paleas, ſulphureos globos, & aridas herbas, ramoſq; poſuerimus, ut igne concepto, fumum latè patentem proijciant, & per conſequens viſum hoſtibus adimant, ac interim nos ſublimem locum, veluti aſylum cùm noſtris conſcendamus.

Auxilij ſignificatio.

Porrò, ſi hoſtibus, vel nobis etiam poſtmodùm auxiliares copiæ aduentauerint, vt noſtri pauorem abijciant, & animum generoſiorē concipiant, ignes miſſiles in aëra in auxilij ſignum, iaculentur, & ſi hoſtis ſuprà colliculum aliquem Tormenta diſpoſuerit, vt nos affligat, nos quoque ad altiorem conſcendere, & noſtra tranſuehere debemus, vt illorum obſtruamus, aut certè remoueamus, & victoriam denique obtineamus.

Conſilium.

Victoria natura.

Verùm enim verò, quoniam illa ferè ſemper inſolens, ſuperba, & ſui incapax eſſe ſolet, eam à Deo acceptam recognoſcere debet Princeps, illiq. ingentes gratias agere pro tanto beneficio, & ſui imperij conſeruatione in illum collatis, atque in hoc veteres illos, etſi à veri

Dei cultu alienos imitari, qui ad Deorum puluinaria ſollemnes ſupplicationes inſtituebant.

Thucydide.

Rerum humanarum ludibria antè mentis oculos ſibi ponat, & diſcat cùm Thucydide lib. 1. quòd is, qui in bello ob res ſecundas exultat, non cogitat, quàm infida fiducia ſe extollat.

Fortuna eſt vitrea.

Plinius.

Fortuna, ait, Publius, vitrea eſt, tunc, cùm ſplendet, frangitur, vt ſapiēter dixerit Publius in Panegyrico, quòd habet has uices conditio mortalium, ut aduerſa ex ſecundis, ſecunda ex aduerſis naſcantur.

Victoria nō mutat vmbram.

Rectiſſimè Archidamus Aegeſilai filius, cùm à Philippo, poſt partam victoriam ad Chennæam, acerbas, minarumq. pleniſſimas litteras accepiſſet, reſpondit: Si metieris vmbram tuam Philippe, haud quaquàm illam factam maiorem reperies, quàm erat antè victoriam. Huc pertinet ſapientiſſimum Creſi conſilium, ex Herodoto, datum Cyro expeditionem paranti contrà Tomyrim Meſſagetarum Reginam, cùm iam victorijs intumeſceret, & neminem ſibi reſiſtere poſſe, arbitraretur. Si tibi, inquit, eſſe videris immortalis, & eiuſmodi exercitui præeſſe, nihil eſt opus, vt meam tibi dicam ſententiam; ſi verò agnoſcis te quoque hominem eſſe, & alijs talibus præeſſe, illud ſcito in primis humanarum rerum circulum eſſe, qui rotatus ſemper eoſdem fortunatos eſſe non ſinit.

Res humanæ habent circulos.

Conſilium.

Cicero.

Pax.

Quamobrem totis mentis, & linguæ neruis Principem hortamur, vt bella compeſcat, & pacem iuſtam, atque fidam cùm aduerſarijs ineat. Illius enim nomen dulce eſt, ait Cicero in Philippicis, & pro lege Agrariâ; res verò ipſa cùm iucunda, tùm ſalutaris, quâ non modò ij, quibus natura ſenſum dedit, ſed etiam tecta, atque agri lætari videntur.

Liuius.

Concedat igitur Princeps pacem victis, vt teſte Liuio lib. 30. ſciant omnes illum, & ſuſcipere iuſtè bella, & finire.

Bernardus.

Nam verè D. Bernardus in Epiſtolis, pacem contemnentes, & gloriam appetentes, pacem perdunt, & gloriam. Quid enim boni ex bello minimè bello, niſi ſanguinis effuſiones, morientium vlulatus, matronarum decus, incendia, vaſtitates, & rapinæ?

Lucanus.

Veriſſimè Lucanus lib. 2. belli Ciuilis potiùs deplorauit, quàm cecinit.

Nobilitas cum plebe perit, lateq; vagatur
Enſis, & à nullo reuocatum eſt pectore ferrum.
Stat cruor in templis, multaq; rubentia cæde
Lubrica ſaxa madent, nulli ſua profuit ætas;
Non ſenis extremum piguit fcruentibus annis
Præcipitaſſe diem, nec primo in limite vitæ
Infantes miſeri naſcentia rumpere fata.

Crimine quo parui cædem potuere mereri?
Sed ſatis eſt iam poſſe mori.

Silus Italicus. Illa igitur cùm Silio Italico lib. 11. belli Punici alacri animo ſuſcipiatur.

Pax optima rerum
Quas homini nouiſſe datum eſt, Pax una triumphis
Innumeris potior, Pax cuſtodire ſalutem,
Et ciues æquare potens.

Fæderũ obſeruatio. Sed ſicut Principi curæ eſſe debet, vt bellum iuſtis tantùm de cauſis ſuſcipiatur, & Pax iuſtis conditionibus firmetur; ſic debet incumbere, vt fædera ſuſcepta, nullis cædibus, nullis direptionibus, nulliſuè dolis diſrumpantur, & nè magnum denuò incendium modicâ ſcintillâ excitetur. Probè profectò Aegeſilaus apud Plutarchum, fæderatum iniuſtè fallere, impium eſſe dixit; at hoſtes non ſolùm iuſtum, ſed etiam ſuaue, ac fructuoſum. Appoſitè Silius Italicus lib. 13. belli Punici.

Plutarchus.

Siliuus.

Fædera mortales, ne ſæuo rumpite ferro,
Sed caſtam ſeruate fidem, fulgentibus oſtro
Hæc potior regnis.

Deploratio. Sed heù, heù miſeri mortales, ſiccinè fidem alij ſeruabimus, fædera illibata cuſtodiemus, fidelitatis promiſſæ vinculum tuebimur; cùm noſmetipſos ſingulis propemodùm horis turpiter fallamus, fidem ipſi Deo datam impiè frangamus, & bella nobis ipſis ignominioſè moueamus, & ad quemcumque leuiſſimum quoque paſſionis ſuſurrum fluctuamus. Non ſumus Pauli, ANTONII, Hilariones, Franciſci, non ſumus reliqui Chriſtianæ Militiæ duces, militeſuè, qui de ſeipſis priùs triumpho reportato, & opibus patrijs derelictis, & titillationibus ſenſuum abdicatis, auorum nobilitate poſthabitâ, honoribus Aulæ poſtpoſitis, loca vepribus denſa, viridarijs; ſilentium, colloquijs; ferarum cubilia, ſuperbis ædium culminibus; humum deauratis lecti Hernijs; contexta ex paleis tegumenta, pompoſis, ſericeiſq. veſtibus; noctes, dieſq. inſomnes, ſopori; parſimoniam, atque famem ſaturitati; laborũ æſtus, quieti; fidẽ perfidiæ antepoſuerunt, & reliquos omnes factis, & exẽplis docẽdo, ab errorũ tenebricoſis gurguſtijs, ad veritatis ſplendidum theatrum, à turpitudine vitæ, ad morum honeſtatem, à ſupplicijs æternis, ad immortale beatorum domicilium traducere contenderunt. O quàm procul miles noſter Chriſtianus ab iſtis veris militibus, & heroibus ſeiungitur! At ipſummet de ſeipſo loquentem audiamus.

Miles Chriſtianus.

Recta probo, peruerſa ſequor, præſentia damno,
Damnata amplector; cupio cæleſtia, terris
Hæreo, memet amo, mihi me contrarius odi.
Conſector pacem ſinè pace, reciproca mecùm
Bella gero, totus comburor, & algeo, præceps
Dùm cado, conſiſto, ſanor dùm langueo, lætor
Dùm me dedecoro, morior dùm viuo, triumpho
Dùm ſuperor, curis me paſco, & gaudia capto.
Impero, cui demens ſubſeruio, liber aperto
Expatior cælo, ſed nec me carcere ſoluo.
Me lædo, me ludo, mihi mitisq;, feroxq;
Damna creo, bilemq; cio, ſplenemq; laceſſo.
Somnio ſæpè amens, me ſomnia cernere ſomno.
Caligo vigilans, mira vertigine mentis
Nunc huc impellor, nunc voluor fluctibus illuc,
Meq; ſeco in partes varias, perq; omnia verſo.
Quod petij, ſperno, repeto, quod nuper omiſi,
Cras, hodiè, hoc, aliud, iam, mox, nihil, omnia quæro.
Miles hebes ſerò clypeum poſt vulnera ſumo.
Efferor in vetitum præceps: Decliuia mecùm
Sunt uitia; accliuam Virtus petit ardua montem.
Faſq;, nefaſq; mihi paruo diſcrimine diſtant.
Quod libet, idq; licet: Quæ tanta inſana libido
Audit hoc, atque audet? Furor hoc meus audit, & audet.
Relligionis iners cuſtos, timiduſq; ſatelles
Arma Dei perdo, ſtationem deſero, facti
Sons fugio multa, non inſons horreo culpam:
Vt culpam vitaſſe noua eſt occaſio culpæ?
Saxa memor refero (ſic diſco cauere cadendo)
Rurſus ad icta pedem: pereo viuuſq;, videnſq;.
Ipſe ipſum perimo; prudenſq;, volenſq;, ſcienſq;.
Me medicum mihi quæro, nocenſq; ægreſco medendo.
Dùm cupio ſedare ſitim, ſitis altera ſæuit;
Dùm pereo flammis, occido ſulphure flammas;

Dum ſiſto vndantes vndas, vndantius vndant.
Sic me peſte iuuat medicina nocentior. Vlcus
Vlcere ſano mihi, mihi mulceo vulnere vulnus.
Heù quas inducias, atque impia fœdera pando
Cùm ſcelere, & Satana, fontiſq. cupidine vitæ?
Quam ſoleo caſſas peccandi innectere cauſas?
Vt vana illuſtri prætexo pallia culpæ?
Scribitur in glacie, pluuia indice, teſtibus Auſtris
Prima redempturum me brutæ tempora vitæ;
At citò me ſolitus rapit in contraria vortex
Aedituum timidum, & pugilem probitatis inermem;
Mortali nil dulce ſapit, niſi quod ſit amarum
Menti immortali: pinguis me Aegyptius ineſcat,
Alternumq́; animus nectar faſtidit, & odit.
Me domitor Mammon, me inſufflat myſticus hydrops,
Me diua omnipotens cuſa, effigiata, rotunda,
Me Belial, me vota Mydæ, me fulua ſupellex,
Me, me ſacra fames, Pactoliq́; aurea proles
Faſcinat, & ſicca fauces mihi dipſade mordet.
Gurges ineſt animæ, nil rictum claudit hianti;
Orcus ineſt auido, nil Piccam placat edenti.
Quæro ſatur, quæſita queror, quantumlibet indo.
Hic bolus extendit, non os occludit auaro.
Dulce mihi fœnus fert lamentabile funus.
Seruus amor mundi, mentiſq́; ancilla voluptas
(Hæc Cleopatra procax, ille helluo Sardanapalus)
Exigua ingentes præbent ſolatia luctus.
O quam mirandum cœloq́;, ſoloq́; creatum,
Corporis ex pecude, & mentis ſum numine monſtrum?
Igne leui mea terra grauis ſeſe altius effert;
In me tota runs carnis deſæuit, Erynnis
Ebrius ad mundi muſto, ſomnoq́; ſepultus,
Regnum animæ prodit ſpeculator ſpiritus hoſti,
Lætitiæ, & luctus trano per tempora vitæ,
(Vota mihi ventus, caro nauis, nauita ſenſu.)
Pacificum curis inter latrantibus æquor.
Seditio ſa meo Reſpublica pectore clauſa eſt:
Grex furrit in Regem, Rex audet temnere legem.
Eua mea eſt illex, Iacob meus, & meus Eſau,
Iuge odium exercent, tanta eſt diſcordia fratrum.
In me, quæ fiunt, ea non ego, ſed facit alter,
Qui facit, is meus eſt (heù quod meus) hoſpes, & hoſtis.
Mens mea verè in me, ſi non in me eſſet, ineſſet,
Nunc propè, ſed procul eſt, ſpurea turpatur amurca
Carnis, & immundi guſtat contagia Mundi.
Quæ cupio, haud capio, petor, & negor ipſus ab ipſo,
Et timeo, & ſpero, ſecuris langueo curis;

Nauſeo, & eſurio, ſitiens bibo fellea mella.
Me viuum doleo, riſus in funere fundo.
De petra mihi mella fluunt, de pumice nectar:
E ſcylla mihi nata roſa eſt, & ſentibus vua;
De ſicco fons manat aqua, de ſtipite gemma;
Et frontem in fontem, atque in flumina lumina ſoluo:
Ex iſto torrente tamen bibo gaudia vitæ.
Lux perplexa, iubar tremulum, caligo ſerena,
Spes exſpes, ſtatus inconſtans, perſuaſio fallax,
Lex illex, methodus confuſa, inconditus ordo,
Bellica pax, riſus lachrymabilis, impetus excors,
Flos deſtoreſcens, via deuia, cognitus error,
Fama infamis, iners ſolertia, diues egeſtas,
Mens amens, ratio delira, inuita uoluntas,
Dulce malum, mellita lues, funeſta voluptas,
Sors exors, deforme decus, ſubiecta poteſtas,
Plena fames, exoſus amor, deſpecta uenuſtas,
Triſte melos, probroſus honos, fiducia ficta,
Feſſa quies, obſcura dies, victoria victa,
Aegra ſalus; animæ ſunt hæc ſolatia mœſtæ.
Quid probo, quod reprobo, quid amo, quid damno quid opto?
Heù quis, quem, quoties, quæ faſtidita repoſco.
Nolo, volo, volo nolo; aliud damnoſa voluptas
Mens aliud ſuadet: formas mihi ſurgit in omnes
Protheus effectus: varia eſt, & vana voluntas.
Innumero capite Hydra, caro ſuppullulat, anceps
Eſt animus, Ratio multorum Dædala, ſenſus
Facta fugit, fugienda facit: mihi ianua caſtæ
Proditor eſt oculus Veſtæ, vagaq́; fluctuat æſtu.
Spes mea votorum vario, diſcordia concors
Me perimit, ſeruat diſcors concordia, ſemper
Diſpliceo, placeoq́; mihi, vellem ipſe tenere
Me ſine me, damnoſa mei, me copia perdit.
Qui me in me quærit, non me, vt me, inuenerit in me.
Hermaphrodito animo modò ſum Mas, Femina, Neutrum.
Seù ſum, ſeù non ſum, mecum, me Iudice, non ſum.
Me miſerum mihi perdo, nocens ægor exul ab ipſo;
Ipſe mihi turbas moueo, diſconuenit ipſi:
Non ego me memini, non ſum mihi concolor ipſi.
Credo mihi, non credo mihi, me ſæpè fefelli.
Me fugio, cupioq́;, mei ſum compos, & impos.
Ipſe ego, non ego ſum; ſum partibus alter, & idem,
Diſſimilis, ſimiliſq́; mihi, contrarius ipſi:
Sic ego nec ſinè me, nec mecùm viuere poſſum.

Hem audiſti nè militis noſtri fidem, audiſtin fœdus, pacem diuturuam percepiſti, qui nec pacem paciſci, nec fœdus ſeruare,

nec fidem tueri, nec cùm ſe ipſo, niſi tumultuosè, inconſtanter, & perfidè viuere poteſt? Quòd ſi noſmetipſos non amamus, nobiſmet ipſis inſidias teximus, retia ſtruimus, foueas fodimus, quantò magis exteris fidem inconſtantem proponemus?

Apoſtrophe.

At tu bone Deus, qui mortalium omnium cordis ſenſa inſpicis, qui occulta omnia, & nubibus cæcis obducta, & corporis compagibus obſtructa, tanquàm in apertiſſimâ Solis luce intueris, concede noſtris omnibus ardorem contrà hoſtes internos pugnandi, de ijs vincendi poteſtatem, pacem faciendi ſecuritatem, illamq. conſeruandi conſtantiam, vt illis tandem deuictis, ſuperatiſq. & reportatâ victoriâ, illius prȩmia, inauditis triumphis, inter diuorum ſpirituum ſedes, beati conſequamur.

MEM-

MEMBRVM DECIMVMSEXTVM.

De Regimine.

QVAMQVAM homines ſuoptè Ingenio liberi, & naturâ potiùs ad imperandum, l. Libertas. de Statu hominum, quàm ad ſeruiendum nati eſſe videantur: veriſſimum tamen eſt, quod Ariſtoteles ſcriptum reliquit in Politicis, alios quidem ad Imperium, alios ad Obſequium eſſe natos, & ſinè Principibus impoſſibile eſſe ciuitates regi poſſe. Vndè Dionyſius Halicarnaſſȩus hanc dixit eſſe Naturæ legem, vt meliores præſideant peioribus. Nam, cùm homo ſit animal Politicum, conuenit certè, vt vnus, iſq. reliquis excellentior, alijs imperet. Quæ profectò iuriſdictio, & officiorum diſtributio ità eſt naturæ conſentanea, vt etiamſi Adamus non peccaſſet, futura nihilominùs fuiſſet, vt benè D. Thomas par. 1. q. 96. art. vltimo docuit. Huc accedit hominum genus ità eſſe ad queq. vitia procliue, & in omnes turpitudinum ſcrobes quodam naturæ potiùs defectu, quàm libertate præceps ferri, vt ideò, qui id legum freno, & maieſtatis ſceptro cohibeat, & auertat, omninò indigere videatur. Et quoniam humana ſocietas ſpeciem quamdam fraternitatis videtur habere, teſte Vlpiano in l. verum. pro Socio, Patrem obtinere etiam neceſſe eſt. Quod, cùm Cicero quoque in oratione pro Roſcio cōſideraret, dicebat Rempublicam eſſe quoddam corpus ex pluribus hominibus tamquàm membris ſe mutuò iuuantibus collectum; quod ſi hoc capite careret, quis non mutilum, portentoſumq. eſſe videret? Sic enim Roxanes quandò puerum ſinè capite peperit, Magi, referente Photio ex lib. 12. Cteſiæ Cnidij, vaticinati ſunt Cambyſi nullum regni ſucceſſorem ab eo relictū iri, tantùm potuit illa Capitis viduitas præſagire. Mittimus hîc, quid D. noſtri Petrus epiſt. 1. cap. 2. & Paulus ad Romanos, cap. 13. & ad Titum, cap. 2. & 3. docuerint.

Homo liber. Ariſtoteles. Homo debet regi. Halicarnaſſeus. Iuriſdictio eſt naturalis. Thomas. Rectoris neceſſitas. Vlpianus. Cicero. Puer ſine capite. Photius. Petrus. Paulus.

Quamobrem, cùm Principes viros, qui nobis præſint, præeant, & regant, habere neceſſariò debeamus, de horum Regimine etiā preſsè ſcribere ſtatuimus, ſinè quo nullȩ Liberales artes, & ſtudia nec vigere, nec florere poſſunt. Regimen porrò eſt ſumma Principis poteſtas in

Regimen quid ſit,

omnes

Principis officium.

omnes ſibi ſubditorum ordines,eorumq. pia,iuſta, & prudens rectio. Quam Princeps facili negotio aſſequetur, ſi verâ religione Deum, pietate patriam, charitate propinquos, liberalitate egenos, clementiâ ſingulos, iuſtitiâ vniuerſos complectatur; ſi prudentiâ, & altitudine animi in conſilijs, fortitudine, & alacritate in rebus gerendis, modeſtiá in proſperis, conſtantiá in aduerſis vtatur; ſi ergà fæderatos, & ſocios amicum, atque fidum, aduersùs hoſtes formidabilem, in bonos amabilem, in ſceleratos terribilem, in vtroſque admirabilem,aduerſùs hu miles facilem, in arrogantes excelſum ſeſe demùm demonſtrabit. Equidem Princeps has virtutum gemmas obtinere debet,cùm ille,vt refert Plinius in Panegyrico Traiani, ergà omne hominum genus Dei vice fungatur,talemq. Principem Menander, imaginem animatam Dei appellauit. Atque in l. Titia Seio. §.fin. de leg.2. Sanctiſſimi: l. vnum ex famil.§. fin.eod.tit. Prouidentiſſimi, & Religioſiſſimi: l.quęris,de natal.reſtitut.ff.Nobiliſſimi, & Sanctiſſimi: l. in honoribus, de vacat. mun.ff.Optimi,& Maximi vocantur, & denique domus illorum in l.ad inſt.& ibi gloſſ.de Sacroſ. Eccl.diuina nominatur.

Plinius.
Menãder.
Princeps Dei imago.
Principis tituli.

Tyrannus.

At Tyrannus non ſolùm contraria, & hiſcè aduerſantia nomina, ſed omnium quoque odium, & inuidiam meritò ſortietur, vt verè Claudianus in Honorium cecinit.

Claudianus.

Qui terret, plus iſte timet, ſors iſte Tyrannis
Conuenit, inuideant claris, forteſq; trucidant,
Muniti gladijs viuant, ſeptiq; venenis,
Ancipites habeant artes, trepidiq; minentur.

Seueritas neceſſaria.

Quamquam interdùm Principi omninò ſeueritas neceſſaria eſt, vt populi peruiuacia frangatur, & rebellionis anſa tollatur, quæ ſæpiùs dùm Princeps nimiùm illius indulget, & iuſtam correctionem differt, ipſum, populumq. ſubuertunt. Nam verè illa potiùs ſegnities eſt, quàm clementia in Principe non cohibere legitimo metu populum inſoleſcentem, & ſinere contemptu hebeſcere aciem ſuæ auctoritatis,quo nulla maior peſtis Principi aduentare poteſt. Illa enim eſt totius Principatus anima, quâ ſublatâ, tollitur obedientia,indè contempus oritur,& ex hoc mox rebellio proficiſcitur,vt veriſſimum fit, nimiam clementiam,& delictorum impunitatem delinquendi illecebram creare. Quod ferè Reipublicæ Romanæ accidiſſet ob nimiam Pertinacis clementiam, & inſanam Heliogabali voluptatem,niſi illi periculo Alexander Seuerus ſeueritate ſubueniſſet. Verùm,ille profectò

Auctoritas anima Principatus.
Impunitas, delicti anſa.

fectò

fectò Principis nomine omnium conſenſu digniſſimus exiſtat, qui ſibi, ſuiſq. animi paſſionibus poterit temperare, vt ſapienter idem Poëta cantauit.

Princeps debet ſibi temperare.

Tu licet extremos latè dominere per Indos,
Te Medus, te mollis Acabs, te Sores adorent;
Si metuis, ſi praua cupis, ſi duceris ira,
Seruitij patiere iugum, tolerabis iniquas
Interius leges: tunc omnia iure tenebis,
Cùm poteris Rex eſſe tui.

Rex verus quis ſit.

At hoc tanti eſt momenti, ac ponderis, vt niſi quis ſe ipſum quotidiè libret,& ſui ipſius anatomen faciat, facilè eſt,vt paſſionum,tanquàm Sirenum vocibus allectus, in errorum ſcopulos allidat, frangatur, & ſeſe denique ſubmergat. Accepimus enim Ferquardum Scotorum regem, vt refert Hector Boëtius lib. 9. priuatus dùm eſſet, liberaliſſimum, & religioſiſſimum exſtitiſſe; at regno potitum, bonorum extortorem,religionis hoſtem, & cruentam ſanguinis humani belluam euaſiſſe. Et Domitianus, teſte Suetonio in eius vitâ, primis annis ſui regiminis moderatiſſimus habitus eſt, ſed mox in omniũ vitiorũ cateruas prorupit. Pari modo Domitius Nero, vt Suetonius refert, primo quinquennio Optimi Principis laudem meruit; at eo exacto, ſibi diſſimillimus euaſit, & cædium, & libidinum omnium maculas ſibi cumulauit, vt hîc Caligulam, Maxentium, Dionyſium, alioſq. plurimos prætereamus, qui, vel ingenti faſtu Imperij inflati,vel nimiá dominandi licentiá tumidi, vel maximâ rerum affluentiá ditati, vel propriæ naturæ inſtinctu improbi, vel pernicioſorum conſilijs impulſi, vel amicorum auxilijs freti, vel denique diuturno otio, & Regiminis ignoratione capti, in hæc ſeptena vitioſæ Hydræ capita impegerunt,& ſeſe illis miſerrimè innodarunt.

Hector Boetius.
Suetonius.
Suetonius.
Improbitatis cauſæ.

Quæ,etſi itá ſe habeant: nolumus tamẽ Principes maieſtatem,& imperandi auctoritatem,& in rebus omnibus grauitatẽ, quibus, vt aſſiduis ſocijs vti debẽt,exuere,& quemdam illorum dignitatis neglectum induere, nè ſubditis contemptibiles euadant. Cùm enim nimia ſeruatur humilitas, regendi frangitur auctoritas, D. Auguſtinus ſermone 3. de vitá Clericorum, & cap.4. quandò neceſſitas.diſt. 86.prodidêre. Etenim, cùm Xerxes Perſarum rex tot gentes immanitate barbaras, & tot regna opulentiſſima expugnaſſet, demùm bello in Græciâ infeliciter geſto,cõtẽptui eſſe cepit,& ſenſim auctoritate regiâ deficiente, Artabanum ipſius Præfectum ſpes regnandi itá inuaſit,referente Iuſtino lib.3. vt Regẽ quodam die trucidauerit.

Principi q̃ ſeruanda.
Humilitas nimia vileſcit.
Auguſtinus.
Cõtemptus cauſæ.
Iuſtinus.

Id

Id etiam ſæpiùs ijs Principibus euenire ſolet, qui in nimiâ rerum, ac
pecuniarum indigentiâ conſtituti, coguntur à proprijs quoque ſubdi
tis, non ſinè maieſtatis detrimento pecunias mutuò accipere, & hoc
modo ipſorum ad regendum, acquirendumq. ineptitudinem oſten-
dere, quæ vilem poſteà, & abiectam opinionem de Principe, eiuſq.
ciuili prudentiâ in hominum mentibus generat, & rebelliones ſæpè
excitat. Narrat Archiepiſcopus Vpſalenſis lib.17. Visbur Gotho-
rum regem ob inopiam nunc mutuò, nunc dono, nunc minis inter-
dùm pecunias extorquere coactum fuiſſe, quæ res tantùm illi odij, &
tantùm contemptus peperit, vt à duce Domaldro cùm totâ familiâ
combuſtus fuerit. Et quia Arſaces Sardanapalum quodam die pen-
ſa trahentem, & inter feminas diuidentem fuit conſpicatus, ità ipſi
incepit eſſe contemptui, vt ipſius regnum poſteà inuaſerit. Huic ſen-
tentiæ fauere videtur, quod Ariſtoteles lib.4. Politicorũ, cap.11. ſcri-
ptum reliquit; nimirùm, Principes inopes deiecto eſſe animo. Quæ
animi humilitas poſtquàm contemptum inter ſubditos genuerit, eos
ad quæque contrà ipſum perpetranda, adarmat.

Pecunia mutuata.
Vpſalenſis.
Vilia officia.
Ariſtoteles.
Inopes animo ſunt vili.

Sunt autem, & aliæ res, quæ Principem contemptibilem ſuis red-
dunt, ſcilicet, cum leuiter negotia Publica, & Iuſtitię pertractat; cùm
magnos, diuturnoſq. honores, aut temerè diſtribuit, aut in paucos
eoſdem omnes confert; cùm nimis remiſsè, & indulgenter imperat,
ex quo datur occaſio unicuique pro libitu quæq. agitandi: &, vt ma-
lum eſt habere Principem ſub quo nil liceat; ità peſſimum ſub quo
omnia liceant. Cum Princeps etiam Liberis caret, non ita æſtimatur.
Orbitas mea, inquit Alexander Magnus apud Q. Curtium lib.6. quòd
ſinè liberis ſum, ſpernitur. Et Tacitus lib.5. Hiſtoriæ, non legiones,
non claſſes, ait, æquè firma Imperij munimenta, quàm numerus libe-
rorum. Si etiam Princeps amicis, ijſq. multis, potentibuſq. non ſtipe-
tur; ſi eſt ludis, & vulgi familiaritati nimiùm deditus; ſi eſt, vel nimis
ſenex, vel iuuenis, continuò infirmus, vel deformis; ſi denique eſt ni-
miùm ſimplex, & credulus, nec Vulpis interdùm in conſilio, Serpen-
tis in negotio, & Leonis in imperio pelles induere calleat, ab omni-
bus ferè contemnetur.

Aliæ contẽptus cauſæ.
Libertas nimia damnoſa.
Curtius.
Tacitus.
Aliæ contẽptus cauſa.

Interdùm etiam Principes ob ipſorum demerita iuſto Dei iudicio
contemptui exponuntur, & tandem principatu etiam priuantur. Quo
circà conſulimus Principibus, vt tam propter ſuam, quàm ſuorum
ſalutem, pijſſimè viuant, & quo in altiori, & cælo proximiori digni-
tatis gradu reſidēt, eò quoq. ſint ab omnibus vitijs remotiores. Quid
enim in Principe indignius, qui negotijs Reipublicę vacare deberet,
ventrem diù, noctuq. eſculentis, & poculentis extendere? Abhorreāt
Antoninũ Heliogabalum, vt teſtatur Aelius Lampridius, & Hero-
dianus in eius vitâ, qui ad Apitij imitationem profuſiſſimas in conui-

Dei correctio.
Exhortatio
Gula vitiũ.
Lãpridius.
Herodianus.

uia impenſas faciebat, calcanea Camelorum, criſtas tantùm Gallina
rum, Linguas Pauonum, & Luſciniarum comedere ſolebat; deteſten
tur Hipparinum Dionyſij filium ob temulentiam apud Athanæum
lib.9. cap.13. iugulatum; fugiant facinus Alexandri apud Q. Cur-
tium lib.5. & Macedonum, qui ab ebriâ Thaiade inducti Perſepolim
Perſarum regiam, cui armati perpercerunt, ebrij incenderunt. Imi-
tentur verò Tyberij Cæſaris frugalitatem, qui, vt aſſerit Suetonius in
eius uitâ, ſæpè ſollemnibus etiam cęnis pridiana obſonia, & dimidia-
tum Aprum apponi curabat: ſectentur Aelij Pertinacis parſimo-
niam, vt teſtatur Iulius Capitolinus in eius vitâ, qui, etſi Imperator:
lactucas tamen reſiduas, carduoſq. conuiuis denuò adferri manda-
bat; adhæreant Didio Iuliano Cæſari, teſte Aelio Spartiano in eius
uitâ, qui per triduum Porcellum, aut Leporem menſæ incumbere
faciebat.

Ebrietatis vitium.
Athanæus.
Curtius.
Sobrietas.
Suetonius.
Capitolinus.
Spartianus.

Nam certè reprehendēda potiùs, quã laudanda ſunt conuiuia illa,
quæ noſtris temporibus præparantur, quibus, vt nil deſit, etiam ex
remotiſſimis quibuſuè regionibus, magnis ſumptibus quęque aduola
re imperant. Expenſæ fiunt grandes, & ex tantâ ferculorum varie-
tate, & Sympoſiorum frequentiâ, noxijs humoribus corpus noſtrum
dilatatur, cùm poſſit paucis, ijſq. ſalubribus cibis eſſe contentum, ut
præclarè Boëtius lib.2. de Conſolatione cantauit.

Conuiuiorũ damna.
Boetius.

Felix nimium prior ætas
Contenta fidelibus aruis,
Nec inerti perdita luxu,
Faciliq́ue, quæ ſera ſolebat
Ieiunia ſoluere glande:
Somnos dabat herba ſalubres,
Potùm quoque lubricus amnis,
Vmbras altiſſima Pinus.

Frugalitatis laudes.

Dicere ſolebat Alcmenes Telecri filius, vt Plutarchus in Laconicis
prodit, decere eum, qui multa poſſidet, pro ratione, non pro libidine
uiuere. Non negamus tamen Principem decere, immò debere inter-
dùm ad pompam, & ad honorem oſtendendum ſympoſia lautiſſima,
& ſplendidiſſima, tùm in procerum conuentu, tùm in legatorum adi
tu, tùm quoque in aliorum Principum ingreſſu, præparare. Neque
vero quotidiana ſolùm, ut, diximus magnifica conuiuia intermittere
debet Princeps; uerùm etiam omne id uitij genus, quod ex epulis
ſæpiſſimè oritur. Quid enim ſordidius, quàm ad fætidam pellicem
maieſtatem deijcere, illamq. contaminare? Quid deteſtabilius
quàm Principem, ſuorum ſubditorum patrem, & cuſtodem, ſtupris

Plutarchus.
Diues, vt debeat opibus vti,
Quando conuiuia facienda.

& adulterijs illorum honorem peſſundare? Nemini hoc facinus impunè fieri permittat, preſcindat ipſe ſibi libidinis occaſionem, & Alexandrum Magnum imitetur, qui aſſerentibus Gellio lib. 6. cap. 8. Darij vxorem ſpecioſiſſimam, reliquaſq. virgines, cùm ſecum in caſtris haberet, inuiolatas conſeruauit; ſuſpiciat Cyrum Perſarum regem apud Xenophontem lib. 5. & 6. qui, cùm omnium mulierum Pantheam formoſiſſimam captiuam haberet, in conſpectum ſuum adduci vetuit, nè amore illius caperetur. Quòd ſi hi heroes veri Dei, ipſiuſq. legis ignari hanc caſtitatis virtutem oſtenderunt, quantò magis Principes alij Dei doctrinis imbuti, hæc virtutis exempla ſectari tenentur?

Gellius.
Xenophon.

Principis error grauiſſimus.
Princeps ſpeculum.

Equidem, vt errata quæq. minima in alijs, in Principe ſolent eſſe maxima, quippè in ſublimi loco poſitus omnium ora, oculoſq. in ſe conuertit, & tamquàm terſum, nitidumq. ſpeculum, quemcumq. puſillum næuum oſtendit, & omnia eius facta, quæ ſecretiſſima etiam arbitratur, ab ijs, qui eius Aulam ingrediuntur amicis, vel inimicis, vel miniſtris reſerantur, qui, cùm multi ſint, facilè in vulgus ea effundunt, & impotentis nomen acquirit, vt ſapienter Boëtius lib. 3. hæc ſcripſerit.

Boetius.

Potentia in quo cõſiſtit.

Qui ſe volet eſſe potentem,
Animoſ domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Fædis ſubmittat habenis.
Etenim licèt Indica longè
Tellus tua iura tremiſcat,
Et ſeruiat vltima Thule:
Tamen atras pellere curas,
Miſeraſq. fugare querellas
Non poſſe: Potentia non eſt.

Impotẽtia.

Immò maximæ Impotentiæ eſt non poſſe nos ipſos quibuſcũ ſemper viuimus, loquimur, & ſumus ſub rationis imperio continere.

Adulatio, venenum.
Adulatio quid ſit.

Et verò, credimus etiam ſæpè cupiditatibus frena dare Principes potuiſſe, ni Adulatorũ blanditijs, quorũ Aulę illorum plerumq. abundant, aures dediſſent. Ac, vt Aſſentatio ipſi Principi ſæpiùs labem adferre ſolet; ità, & ruinam ipſius Principatui maximam. Nil eſt enim aliud Adulatio, quàm dulce venenũ, & dulcis Principatus, proditio, & alter Chamalæon quemcumq. proximum colorem ſibi aſſumens, vt quemcumq. ſe intuentem fallere poſſit, & præſtigiari. Hi enim malos Principes peiores reddunt, bonoſq. corrumpunt. Accepimus Caligulam, teſte Suetonio, in eius vitâ, in primordijs ſui Regiminis optimum

mum Principem extitiſſe, & poſtmodũ per Adulatores monſtrũ factũ fuiſſe, & tantùm Adulationibus intumuiſſe, vt inſtar Dei alicuius coli, imagineſq. ſuas in templis affigi vbique voluerit, excepto tẽplo Ieroſolymitano, vt aſſerit Ioſephus lib. 18. cap. 15. Antiquitatum, Iudęis contradicentibus. Quæ peſtis, nè Eccleſiam quoque Dei inuaderet, & inficeret, Concilium Carthaginenſe ſapienter cauit, aſſerente Gratiano in cap. Clericus, qui Adulationibus, diſt. 46. vt Clericus, qui Adulationibus, & proditionibus vacare deprehenditur, degradetur ab officio. Quàm verò Principi periculoſum ſit aſſentari, nemo eſt, qui non videat, cùm Regum opes, vt Q. Curtius lib. 8. teſtatur, ſæpiùs aſſentatio, quàm hoſtis euerterit. Principis itaque prudentia in eo elucebit maximè, vt Adulatores à fidis, & veridicis, veritatem à falſitate, fucum à ſimplicitate diſcernere poſſit, & nullo modo permittere ſe verborum lenocinijs illudi, & cogitare excellentiſſimâ ſe eſſe à Deo maieſtate decoratum.

Ioſephus.
Gratianus.
Clericus adulator.
Curtius.
Sententia.
Principis prudentia.

Tullius enim in Oratione pro Deiotaro, ſemper, inquit, Regum nomen in hac ciuitate ſanctum fuit, ſociorum verò Regum, & amicorum, ſanctiſſimum. Lacedæmones porrò nemini, prętterquàm Regi aſſurgebant, vt Heraclides in eorum Republicâ prodidit. Et verò tanto in honore ſemper Principes habiti ſunt, vt etiam pro ipſorum felici, & diuturnâ vitâ, quotannis vota Romæ, die tertio poſt Calendas Ianuarias ſuſciperentur, vt Caius in l. ſi caluitur. 235. §. 1. de verb. ſign. l. vni. de obla. uoto. teſtatur. Apud Aethiopas refert Diodorus Siculos morem fuiſſe, vt ſi quandò Rex aliquâ corporis parte debilitaretur, Aulici eius omnes, & amici eamdem ſpontè deformarent. Turpe enim exiſtimabant Rege claudo, non omnes alios claudos eſſe; cũ illa ſit amoris vis, atque lex, vt de aduerſis amicorũ rebus doleamus, & de ſecundis illorum lætemur.

Tullius.
Regis nomẽ.
Lacedæmoniorũ mos.
Heraclides.
Romanorũ mos.
Caius.
Siculus.
Aethiopum mos.
Amoris lex.

Ceterum, nè nimiùm in his immorari videamur, propiùs ad varias Regiminis facies accedendum nobis eſt. Et quidem principiò nobis ſeſe offert Tyrannis quâ Princeps illegitimè, & uiolenter, ſpretis gentium, & naturæ legibus, ſubditorum bonis, ac libertate ad libidinem abutitur. Nam Tyrannus, teſte Ariſtotele lib. 5. Politicorum, ad nullã reſpicit communem utilitatem, niſi gratiâ proprij cõmodi. Eſt enim obiectum Tyranni, id, quod placet, Regis autem id, quod iuſtum eſt; cùm, vt idem affirmat, Rex debeat eſſe cuſtos ſui regni, ut qui diuitias habent, nihil iniuſti patiantur, nec populus afficiatur contumelijs. Vndè prudẽter Seneca lib. 3. de Beneficijs, cap. 37. Hoc eſt Regnum, inquit, nolle regnare, cùm poſſis. Ex quo apparet quàm impia fuerit, & ſcelerata illa Iuliæ Auguſtę inceſtuoſos amplexus cupientis Antonino Caracallo Imperatori eius priuigno, facta reſponſio, vt Spartianus

Regiminis ſpecies.
Tyrannis.
Ariſtoteles.
Tyranni obiectum.
Seneca.
Sententia.
Spartianus.

Iulia ſceleratū reſponſum. Velleius. Quidquid libet, nō licet.

tianus meminit. Si lubet, inquit illa, licet: an neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, & non accipere? Scilicet, vt Velleius ait, Magnitudinem fortunæ ſuæ peccandi licentiâ metiuntur, quidquid liberet, pro licito iudicantes. Etenim Tyrannus abutitur Imperio ad explendas libidines; opibus ad libertatem opprimendam; robore ad ſceleſta facinora obeunda; ſcientiâ demùm, & eloquentiâ ad omnia ſuſque, deq. turpiter permiſcenda. Quamobrem meritò Tyrannide ad Inferos demandata, alias Reipublicæ formas inuiſamus.

Democratia. Ariſtocratia. Reſpublica. Oligarchia. Charocratia.

Et quidem Democratia eſt, in quâ maior pars populi ſimul collecta ſummum Reipublicæ Imperium obtinet; Ariſtocratia, in quâ optimates in reliquos ciues ius exercent; Reſpublica, in quâ omnium ordinum ciues ſuo ordine magiſtratus gerunt; Oligarchia, in quâ pauci ad priuatam magis, quàm publicam vtilitatem dominantur; Chærocratia denique, in quâ ſeditioſa plebs tripudiat, duæ Tyrannidis ſociæ quaſi, & affines.

Vndè hæc regiminis varietas. Plato.

Hęc autem Regiminis varietas non aliundè profectò, quàm ex varijs, diuerſiſq. hominum Ingenijs profecta eſt, vt optimè Plato etiam lib. 8. de Republicâ cognouit. Rerumpublicarum, inquit, formas à formis prouenire animorum, & omnem Rempublicam mutari ex eo, quod dominatur, quandò in ipſo ſeditio oritur, mores animorum gubernantium, ex moribus priuatorum colliguntur. Atque hinc refert Aelianus lib. 14. Variæ hiſtoriæ, Polycletum, vt varias vulgi, & inconcinnas opiniones, & è contrà vnius viri dumtaxat optimum iudicium oſtenderet, binas ſtatuas eodem tempore, alteram ſuaptè Ingenio affabrè, & iuxtà artis præcepta; alteram iuxtà vniuſcuiuſque, qui ad illum accedebat, dictamẽ, & voluntatem fabricaſſe, vtrumque ſimulachrum expoſuiſſe, quorum alterum omnes in admirationem rapuit; alterum omnes in cachinnos, & ludibrium conuertit: at Polycletus, quod vituperatis, inquit, & reprehenditis, à veſtra arte profectum eſt; quod verò ſuſpicitis, ego meâ facultate ſum fabricatus. Ecquis ergò non videt has Regiminis formas eſſe informes, & monſtruoſas, & quot capita, tot propemodùm eſſe ſententias?

Aelianus. Polycleti ſtatuæ.

Monarchia. Monarchiæ laudes.

Quâ de cauſâ Principi perfectiſſima Regiminis forma proponẽda eſt, quã Græci Monarchiã vocârunt, in quâ ille ſolus cùm ſummâ poteſtate, ad vtilitatẽ potiùs publicam, quã priuatam ſapienter imperabit. Hoc enim imperiũ eſt maieſtate pleniſſimũ, in rebus gerẽdis prudentiſſimũ, in conſilijs ſecretiſſimũ, in eorũ exequutione celerrimũ, in prouidendis, & prȩuidendis rerũ negotijs, & euentibus aptiſſimũ, & ad quæq. denique ſapienter agenda, accõmodatiſſimum. Hæc certè augusta Regiminis forma tantùm perfectionis habere videtur, & luminis, vt etiam brutæ animantes ab illâ illuſtratæ, ipſius numeris omnibus

Plinius. Monarchia in brutis. Ariſtoteles.

omnibus abſolutiſſimam ſpeciem cognouerint. Scribit enim Plinius lib. 11. Naturalis hiſtoriæ, cap. 17. Apes ſinè Rege eſſe non poſſe, nec plures vno tamen pati velle. Cui rei etiam Ariſtoteles lib. 9. hiſtor. Anim. cap. 40. adſtipulatur. Et Grues, idem Plinius lib. 10. cap. 23. refert vnum dumtaxat ducem eligere, & ſequi ſolere. Prudenti ſanè naturæ inſtinctu, vt ab vno, eoq. ceteris ſapientiore regantur, cùm vnius Principatus, vt ſcribit Iuſtinus in Exhortatione ad gentes, à bellis, diſſidijsq́. liber, ac ſolutus eſſe ſoleat. Quòd ſi hunc morem intellexiſſet Eucratides Bactrianorum Imperator, poſt ſuperatum Demetrium Indorum Regem, poſt victoriam de hoſtibus reportatam, poſt Indias in poteſtatem ſuam redactas, à filio certè, vt Iuſtinus ex Trogo narrat, quem ſocium Regni crearât, non fuiſſet interfectus, nec Domitianus conſors Imperij à fratre Tito Veſpaſiano, teſte Suetonio in eorum vitis, fuiſſet declaratus, qui fratrem adhuc viuum ſepeliuit, vt ſolus imperaret; nec Antoninus Baſſianus hac de causâ poſt obitum Seueri Imperatoris, fratrem Getam, vt refert Herodianus lib. 4. matris pectori incumbentem obtruncâſſet. Vndè ſapienter Ariſtoteles aſſeruit Principem nullum virum totius ſui dominij debere facere cuſtodem.

Iuſtinus. Sententia. Paricidiũ. Iuſtinus. Incõmoda conſortij. Suetonius. Fratricidiũ. Herodian.

Libertas magna, periculoſa. Sciẽtia quid ſit.

Verùm, enim verò, vt hæc omnia Princeps exquiſitè cognoſcat, dignoſcat, prouideat, vt præuideat, & per conſequens excellens adminiſtrator Reipublicæ euadat, neceſſariò ille, vt etiam fatetur Vegetius omnes artes, atque ſcientias callere debet, quæ oculi, atque anima boni, & prudentis Regiminis eſſe ſolent. Nam hiſcè diſciplinis Princeps imbutus, veluti validis, & diuturnis coloſſis ſuſtentabitur, & alis quibuſdam prudentiæ ſubleuabitur, vt omnibus antecellat. Princeps enim omninò debet peritos Geographos imitari, qui dùm montes, & excelſa loca deſcribere, & delineare cupiunt, in humilibus, profundisq́. vallibus ſubſident; dùm verò ima, atque demiſſa luſtrare deſiderant, illa ex ſublimibus montibus deſpiciunt. At montem hunc Regiminis conſcendere, vt ſubditorum Ingenia cognoſcat, nequibit, profectò Princeps, niſi fuerit in omnibus diſciplinis admodũ verſatus. Etenim, vt cognoſcere, eligere, & iudicare poſſit more Principis, omnia ea, quæ vel belli, vel pacis tempore ſolent occurrere, Mathematicarum debet eſſe peritus; in vtrâq. Philoſophiâ eruditus; in Eloquentiâ apprimè inſtructus ſinè quâ nullus Principatus, aut in proſpero, aut aduerſo ſtatu benè adminiſtrari, & regi poteſt, cùm illa ſit animorum imperatrix, & rerum omnium anima, & ocellus. Pari modo, vt quòd, ſiuè vitæ breuitate, ſiuè locorum cancellis Princeps interclusus, ſiuè diſtantiâ ſemotus, ſiuè alijs rebus præpeditus, non omnia poteſt, vel ſcire, vel luſtrare, Hiſtoriam omnium temporum,

Principis ſciẽtia quæ. Eloquentia quid ſit.

Cicero. *Hiſtoria quid ſit.* *Polybius.* *Hiſtoria vtilitas.*

nationum debet diligentiſſimè ſcrutari, & aſſiduò peruoluere, quam Cicero prudenter lib.2.de Oratore Lucem veritatis,& magiſtram vitæ appellauit,& quam Polybius lib.1. Veriſſimam diſciplinam, exercitationemq. ad res ciuiles nominauit. In Hiſtorijs enim tamquam in theatro quodam ab orbe condito rerum geſtarum ſcenas videmus; in ijs, quid ſequi,quid fugere debeamus, quid nobis proſit, quid noceat,erudimur; in ijs abſque vllis expenſis,& itinerum labore, latronumq. periculis,totum orbem peragramus; in ijs cernimus naufragia abſque horrore,bella abſque timore, gentium omnium mores,& ſtatuta abſque diſpendio; in ijs intuemur origines, media, & occaſus Principatuum,cauſasq. ipſorum incrementi,decrementi, & excidij; in ijs docemur,cur Princeps iſte regat ſuos pacatè,ille turbidè, & inquietè; iſte pacis arte floreat, ille armorum ſtrepitu creſcat; ille demum abſque emolumento profusè exponat, iſte parciùs cùm dignitate, & lucro aurum, atque argentum proferat; ex earum lectione tamdem præclariſſimam rerum omnium cognitionem, & ampliſſimam prudentiam, velut ex patentiſſimo diſciplinarum fonte haurimus.

Regiminis finis. *Metropolis exſtructio.* *Metropolis ſitus.*

Ceterum, Princeps hiſcè rebus ad pacem inſtructus, & ad bellum munitus, vt vnà cùm ſuis ſubditis benè, beatèq. viuat, quòd ipſius boni Regiminis finis eſſe cõuenit, accingere ſe debet ad ſuum Principatum Metropoli Ciuitate muniendum, decorandum, & amplificandum. Antè omnia verò ſalubris, atque commodus ſitus illi eligendus eſt, vt tùm ciues diuturnam, & benè valentem vitam ducant, & robuſti, & floridi euadant, & ad quæque perferenda, & ſubeunda aptiores; tùm, vt ſitus opportunitate fiat plena negotijs, & commercijs, Hoc obtinebit facilè Princeps, ſi Metropolim in loco fertili, & campeſtri,fluminibus irriguo, & mari proximo ædificauerit.

Metropolis Mercimonia.

Quoniam mercimoniarum,annonæ, aliarumq. rerum conductus nauigio breuì tempore, facillimis, negotio, & expenſis fieri poteſt, & quæcumque, vel exſtrahere, vel inferre abſque magno labore. Hinc oritur populi maxima frequentia,victus affluentia, & ingens pecuniæ copia.

Metropolis Academia. *Minerua vnde.*

Quòd ſi Metropolim Academiâ quoque decorauerit Princeps, fiet valdè populoſa. At quia ſtudia diminuere vires neruorum ſolent, ideò à veteribus ſcientiarum Dea, Minerua dicta creditur, operæpretium eſt, vt propter ſtudioſos etiam, ciuitas illa ſit aëre ſalubri, & puro illuſtrata, ſitu iucundo, atque vago decorata, fluuijs piſcoſis,& tranquillis, ſiluis viridibus, & opacis; fontibuſq. pellucidis circumdata, ut loci amęnitate inuitati ſtudioſorum animi, ad illam incolendam trahantur.

Conſilium.

Aduertat autem Princeps, vt in eâdem nulli libri imprimantur, qui, vel Religioni, vel

bonis

Inquiſitores Religionis, & Status neceſſarij.

bonis moribus, vel Principatui ipſi aduerſentur. Ac, vt hoc exquiſitè exequutioni mandetur,Inquiſitores Religionis,& Status conſtituat,vt his omnibus inuigilent,& diligentiſſimè examinent.

Collis. *Arx.*

Optaremus etiam, vt ciues in officio contineri magis poſſent, & hoſtes procul abigi,vt ipſi ciuitati collis ſaxoſus immineret, qui Arce munitus validâ,& rebus bellicis inſtructâ, propulſare quoſque hoſtiles impetus poſſet, pacemq. tueri.

Nobiles vbi habitare debeant.

Ad Maiorem quoque Metropolis amplitudinem excitandam, proderit admodùm, ſi viri nobilitate inſignes non ſparſim extrà in ipſorum palatijs, & arcibus, ſed in Metropoli ipsâ commorati fuerint. Romani certè Regiminis optimi duces, vt eorum vrbem magis, atque magis extenderent, & dilatarent, vicinas ciuitates nobiliſſimas, & ampliſſimas ſolo æquare iuſſerunt.

Vndè Roma excruerit.

Sic populus Romanus Veiorum ciuitatem ampliſſimam deſtruxit; ſic Tullius Hoſtilius Albam potentiſſimam vrbem euertit; ſic Tarquinius Priſcus Corniculum ditiſſimam deiecit, & Seruius Tullius Pomęriam poſt decennalem obſidionem à fundamentis conuulſit, vt ex harum vrbium ruinis, & ſedis mutatione, Roma in immenſum creſceret,& fieret omnium opulentiſſima.

Ciuitates inimicæ iuſtè tollendæ.

Romani quondam hoc fecêre, vt ciuitates inimicas etiam ex conſpectu tollerent. Nam profectò prudentiæ eſt, vt Princeps vicinas hoſtium ciuitates olim ædificatas, iuſtè, vel euertat, vel nouas moliendas impediat, vel certè alias magis munitas, forteſq. illis obijciat.

Habitare vrbis cõmodæ.

Itaque ſi nobiles viri, vt diximus in Metropoli habitauerint, reddetur illa magis nobilis,magis honeſtis,& modeſtis moribus prædita, & perpolita, & mercatorum, merciumq. negotijs illuſtrior, & valdè ditior, ad quam omnes auidè, velut ad penu omnium gentium propter commercium, rerumq. adfluentiam, ex remotiſſimis regionibus conuolabunt. Vbi enim eſt frequens nobilium multitudo; ibi Mercatores ſolent eſſe plurimi, qui quotidiè Principis ærarium diteſcere, ob vectigalia, quæ pendunt, conſueuêre.

Principis habitatio.

Quòd ſi Princeps eamdem ità formatam incoluerit, ad quam veterum ciuitatum magnitudinem non accedet? Confluent illicò ad illam omnium artium Artifices, omnia publica, & priuata negotia ad eam, tamquàm ad metam quamdam deducentur; Principum Legati, & ipſi Principes eò conuenient; quicumque ad honores, & Magiſtratus aſpirant eò concurrent; ad illam denique exteri, & ſubditi, tamquàm ad tutiſſimum portum, & aſylum, tamquàm ad promptuarium, & emporium rerum omnium, tamquàm ad deliciarum viridarium, ità congregabuntur, vt omnium ferax alumna,

Emolumentum ex Principis habitatione.

atque eadem prouida parens ſit futura. Ex hac etiam Principis reſidentiâ hoc emolumentum accedet vrbi, quòd illa bellicoſis propugnaculis circumcircà munietur, magnificis operibus templa extruentur, pompoſa palatia exædificabuntur; theatra, circi, turres, obeliſci, ſtatuæ, fontes, picturæ, & alia Artificum illuſtria opera, veræ magnificentiæ, & oblectamenti teſtimonia excitabuntur, quibus aduenæ, & ſubditi, quaſi magnete quodam ad hanc Ciuitatem inuiſendam trahentur, & poſteà tamquàm quibuſdam tutaminis, & deliciarum compedibus, nè abſcedant, detinebuntur. Valet etiam plurimùm ad alliciendos homines ad nouam Metropolim, ſi Princeps eos primis ſaltem annis vectigalium immunitate, & territorio ad colendum donauerit.

Romani poſt initam pacem cùm Tatio Sabinorum Rege, ſecum pacti ſunt, vt ipſe vnâ cùm ipſius populo vniuerſo Romam incoleret, & ideò ipſis Collem Quirinalem, & Capitolium tradidêre.

Gentium conductus.

Eſt enim potens medium ad amplificandam Metropolim, aliarum gentium conductus, & Magiſtratus in rebus Ciuilibus tantum, & Criminalibus diſtributio; cum Principem ſibi ipſi ſoli Armorum, Paciſq; tractationem reſeruare oporteat, à quibus ſalutem, felicitatem, & Principis auctoritatem dependere, certiſſimum eſt. Priuilegia verò ampliſſima ſubditis concedere, valdè periculoſum eſt. Nimia enim libertas ſæpius ſuadet, vt ſe immorigeros Principi præbeant, vt ipſius mandatis non obtemperent, vt illum non venerentur, & æſtiment, vt potiùs parem quaſi, quàm ſuperiorem cognoſcant, & tamdem, vt iugum fidelitatis excutiant, quod diuites potiùs, quàm pauperes affectare ſolent. Vndè præclarè Ariſtoteles. Beata fortuna eſt, ait, ciues mediocrem ſubſtantiam habere, tamquam ſufficientem, quia per mediocres optimè regitur ciuitas.

Quid Princeps ſibi ſeruare debeat.
Principis felicitas in quibus conſiſtat.
Cautio.
Ariſtotelis documentũ.

Propugnaculorũ neceſſitas.

Quibus ità poſitis, Princeps Metropolim ſuam propugnaculis validis munire debet, vt hoſtium arceatur incurſus, vt ſecuri vtriuſque ſexus homines degant, vt non tàm facilè ſint vniuſcuiuſque furori peruij, vt ſuæ fortunæ bona tutò conſeruent, vt Princeps denique tranquillè inter illos viuat, & mœnibus cinctus, ipſos quoque ſubditos, ſi forent peruicaces, iuſto, ac debito timore cingat, maximè, ſi Arma, Tormenta, & reliqua bellica muninina in ſuâ poteſtate retinuerit. Equidem Ciuitatis muri libertatem nemini adimunt, ſed potiùs in libertate eos contrà inuaſores conſeruant.

Princeps debet arma ſibi reſerudre.

Non enim ampliùs hoſtes vtuntur fundulis, non baliſtis, non arietibus, ſed bellicis tormentis diruunt obuia quæque,

ignitis

ignitis globis omnia in cineres redigunt, & oblongis bombardis perforant vniuerſa. Quòd ſi hæc, mœnibus circumdatæ ciuitates periclitantur, quantò magis apertæ, hoſtiumq. libidini patentes? Quæ ſecuritas in nudo, & aperto opido eſſe poteſt, vbi nec ciuis à ciue, nec vxor à marito, nec pater à filio, nec Princeps à ſubditis tutus eſſe plerumque poteſt? Quæ, etſi ità ſe habeant: tamen, vt murus æneus eſurgat, & contrà quoſcumque aduerſos conatus tutiſſimus euadat, debet hæc Plauti in Perſâ encomia obtinere.

Plautus.

Vrbis munimentum.

Perſa.

Quid id, quod vidiſti, vt munitum muro tibi viſum eſt Opidum?
Si incolæ benè morati, pulchrè munitum arbitror.
Perfidia, & Peculatus ex vrbe, & Auaritia, ſi exulent.
Quarta Inuidia, Quinta Ambitio, Sexta Obtrectatio,
Septimum Periurium. *Tox. Euge. Perſa. Octaua Indiligentia,*
Nona Iniuria, Decima, quod peſſimum adgreſſu ſcelus.
Hæc niſi indè aberunt, Centuplex murus rebus ſeruandis, parũ eſt.

Muri ſancti.
Marcianus.
Pomponius.
Vlpianus.

Porrò hi ciuitatis muri, quos Princeps exſtruere faciet, cum ſancti ſint, teſte Marciano Iuriſconſulto, in l. Sanctum. 8. de rer. diuiſ. ideò exiſtent quoque inuiolabiles. Si quis, inquit Pomponius l. fin. de rer. diuiſ. violauerit muros, capite punitur; ſicut, ſi quis tranſcenderit admotis ſcalis, vel aliâ qualibet ratione. Et Vlpianus leg. qui perforauerit. 11. ad l. Iuliam pecul. 48. Qui perforauerit muros, inquit, uel indè aliquid abſtulerit, peculatus actione tenetur; Quod idem de mœnium Portis cenſendum eſt, ut Caſſiodorus lib. 4. cap. 29. quoque teſtari uidetur.

Portæ inuiolabiles.
Caſſiodorus.
Suburbij detrimenta.

Ceterum, ſolent plerique incauti, & improuidi Principes, Suburbia, Viridaria, Pomæria, & ſimilia longè, latèq. extrà ciuitatis propugnacula exſtrui permittere, quæ deindè belli tempore exiſtunt hoſtium caſtra munitiſſima, & ipſi ciuitati, ob nimiam uicinitatem, perniciosiſſima. Nam ex domibus illis, tamquàm fortiſſimis arcibus hoſtes uerberant mœnia, ſe poſt illarum muros, nè vulnerentur, tutò defendunt; inter arbores deliteſcunt, aggeres eleuant, tormenta diſponunt, & ſe optimè ad omnia euertenda, ità accingunt, vt domibus, & pomærijs illis adiuuãtibus uſque ad ipſa planè urbis mœnia, militum coronâ, tormentiſq. bellicis quatienda, progrediantur. Quare nullà ratione prudens Princeps ſinat extrà ſuæ Metropolis propugnacula, intrà ſaltem milliare Germanicum, nec arborem plantare, nec, multò minùs, domum ullam exſtruere, niſi cùm maximo urbis periculo, ciuiũq. detrimẽto uelit ea omnia poſteà belli

Conſilium.

occaſione peſſum dare, & exterminare. Laudabimus verò eos, qui intrà vrbis propugnacula circum circà arbores frondoſas, & excelſas inſerent, tum, vt illæ hoſtibus proſpectum vrbis, & conſtitutionem videndam impediant, tùm, vt primæ ſint, quæ ictus accipiant, ollaſq. ignitas detineant, tùm denique vt ramorũ, frondiumq. latitudine milites in bellico certamine conſtitutos à Solis ardoribus protegant, & grata præbeant vmbracula, vel etiam à pluuiâ illos, ac arma defendant.

Arborum vtilitas.

E contrà verò Princeps nulli ex ſuis ſubditis, cuiuſcumque ſtatus ſit is, & dignitatis permittat vllam arcem propugnaculis munitã poſſidere, quia eſt res periculi pleniſſima. Igitur imperet Princeps, vt Metropolis ipſius tàm latè in Quadro ſe extẽdat, vt nullis ſit opus ſuburbijs, ſed eadem ciuitas omnes eodem gyro contineat. Ex quo facto ciuitas reddatur extemplò magis frequens, ditior, amplior, atque tutior. Prudenter ſanè D. Thomas in Opuſculo de Regimine principum. Romana Reſpublica, inquit, ex paucâ effecta eſt magna, quia domi fuit induſtria, foris iuſtum imperium, ſumma Religio, animus in conſulendo liber, neque libidini, neque delicto obnoxius.

Arcis munitæ conceſſio periculoſa.
Metropolis vt exſtrui debeat.
Thomas.

Metropoli itaque fundatâ, & exſtructâ, in id incumbat totis animi, atque corporis viribus Princeps, vt in eâdem veræ Religionis ſemina proſeminet. Sunt enim, ait Diotimus Principi tres res admodum neceſſariæ, Pietas, Iuſtitia, & Militia. Prima redundat in ſui ipſius, immò, & ſubditorum perfectionem; altera continet in obedientiâ ſubditos; tertia inimicos longè arcet. Etenim firmiſſimum Principatus fundamentum Religionem eſſe, iudicamus, quam ſi Princeps neglexerit, à Deo quoque negligetur. Vndè opportunè Horatius cecinit.

Diotimus.
Quæ Principi neceſſaria.
Principatus fundamẽtũ. Religio.
Horatius.

Dij, multa, neglecti, dederunt
Heſperiæ, mala luctuoſa.

Lactantius.

Et Lactantius lib.5. Inſtitut. cap.8. aſſerit ideò mala omnia rebus humanis quotidiè ingraueſcere; quia Deus mundi huius effector, & gubernator derelictus eſt; quia ſuſceptæ ſunt contrà quàm fas eſt, impiæ religiones. Quod facinus etiam Plutarchus in Camillo oſtendit. Humanam, inquit, infirmitatem metam, terminumq. non habentem, nec ſui potentem, ſed efferentem ſe modò in ſuperſtitionem, & vanitatem, modò in neglectum rerum diuinarum, & cõtemptum. Quamobrem præclarè idem Lactantius lib.3. Inſtitutionum, cap.30. Omnis ſapientia in hoc vno eſt, inquit, vt Deum cognoſcat, & colat. Deus, ait Hilarius, de Trinitate, Religione intelligendus eſt, Pietate profitendus eſt, Senſu verò perſequendus non eſt, ſed adorandus.

Plutarchus.
Lactantius.
Sententia.
Hilarius.

Adorandus certè eſt vero cultu, & pietate, quæ non in aliâ vllâ Religione, quàm in catholicâ Romana, à Chriſto Domino inſtituta, ab Apoſtolis promulgata, à Sanctis Patribus, & Concilijs eruditè confirmata reperiri poteſt. Ità profectò, quia Deo imponere nequaquàm debemus, nec poſſumus, cùm ille omnia ſit in omnibus, & nihil ſit illi imperuium, qui omnia penetrat, nihil tenebricoſum, qui omnia illuminat. Quâ de cauſâ, ille Religione purâ, & non fictâ ſummè colendus eſt, & eò magis etiam, quò Princeps ab ipſo capeſſat imperandi poteſtatem, & poſſit illum generis omnis flagellis obſidere, Principatu deijcere, & ad inferos etiam deturbare. Cicero vir à Religione noſtrâ alienus, quamquam ſapiens, lib.1. de Natura Deorum, totius humanæ ſocietatis baſim, Religionem eſſe, exiſtimauit, & cùm eius contemptu ſimul labi omnem fidem, atque iuſtitiam credidit. Plinius etiam lib.14. cap.10. vitam noſtram Religione conſtare affirmauit. Sunt enim à Deo naturæ parente naturaliter in vnoquoque noſtrûm quidam igniculi inditi, & notiones impreſſę Religionis, quos extinguere, vel oblitterare ſinè ſummâ impietate nõ poſſumus, vt Ariſtoteles quoque lib.5. Ethicorum ſcriptis conſignauit.

Vbi uera religio.
Deus vbique.
Principi maxime debet eſſe comẽdata Religio.
Cicero.
Religio humanæ ſocietatis fulcrum.
Plinius.
Religio non poteſt exſtingui.
Ariſtoteles.

Et quoniam in Principibus Religio maximè ſplendeſcere debet, ſuoq. exemplo reliquis præire; ideò iuſſit Plato lib.6. de Legibus, vt Sacræ ædes, Principum palatijs coniungerentur. Addimus nos, vt Princeps inculpatus euadat, ſe etiam viris ſacris coniungere debere, ijſq. ſemper in omnibus grauibus negotijs, & conſilijs vti; quia credendum eſt Epiſcopos, alioſq. viros in Religione inſignes, eſſe ob variarum rerum ſcientias ſapientes, & ob rerum humanarum cognitionem prudentes, fideles deniq. iuſtoſq. Ferdinãdus certè, & Iſabella prudentes Principes, qui hanc rem penitiùs introſpiciebant, ſeriò belli ducibus in nouo orbe commiſerant, vt nullum magni momenti negotium aggrederentur abſque Epiſcoporum illorum conſilio, & conſenſu. Præter hoc plurimum valet ad Religionem amplificãdam, honor, quem Princeps Eccleſiaſticis viris exhibebit. Ità etiam, ſi viros elegerit doctrinâ, & vitæ ſanctimoniâ præſtantes, eoſq. in ſuo Principatu, tùm ad imbuendam bonis moribus, & pietate iuuentutem, vel concionando publicè, vel priuatim in ſcholis docendo; tùm quoque liberales artes, atque ſacras ſcientias legendo, collocauerit. Fauebit etiam mirum in modum Religioni, ſi viros Eccleſiaſticos in paupertate conſtitutos Princeps ſubleuauerit; cùm pauperies, contemptum, neſcimus qualem Religionis ſecũ trahere videatur. Relinquat Princeps item viris Eccleſiaſticis de rebus ſacris Iudicium, & Theodoricum Gothorum regem imitetur, qui nihil ad ſe de Eccleſiaſticis negotijs, præter Reuerentiam pertinere, affirmauit. Certè Leo, & Antoninus Cæſares L. iubemus nulli, 14. C. de Sacroſan. Eccl.

Principis officium in Religione conſeruãda.
Plato.
Conſilium.
Electio virorum.
Honor, Religionis prouectus.
Sententia.

Conſilium. *Mores diuerſi faciũt diuerſas voluntates.* *Voluntatũ diuerſitas od efficiat.* *Concilium Toletanũ.* *Meierus.* *Sigebertus.* *Paulus Diaconus.*

Vt ſicut, inquiunt, ipſa Eccleſia Religionis, & fidei mater perpetua eſt; ità eius patrimonium iugiter ſeruetur illæſum. Patrimonium verò ipſius, & bona Immobilia, & Mobilia, Iuriſdictiones, & ſimiles eſſe, decernimus. Procuret item Princeps, vt viri docti, atque pij à noſtrâ fide alienos documentis, & vitæ probæ exemplis alliciant, ipſeq́. Princeps tales conuerſos, honore aliquo afficiat, vt ceteri hiſcè rebus ducti, noſtram Religionem liberiùs amplectantur. Nam vbi ſunt variæ ſectæ, & diſcrepantes; ibi ſemper ſolent eſſe mores diuerſi, diuerſa conſilia, diuerſæ, & diſcordes voluntates; ex quâ animorum contrarietate ſæpiùs Principatus grauia paſſi ſunt incommoda. Princeps igitur tales potiùs amore, & blanditijs, quàm terrore, & minis ad ſanam mentem perducere conetur, nè animorum diſſidijs, vel Principi inſidias, vel Principatui bellum Ciuile machinentur; cùm demùm nulla res violenta, & coacta, maximè in Religionis negotio, ſoleat eſſe conſtans, & diuturna. Vndè refert Concilium Toletanum 17. cap. 8. anno 694. Iudæos, qui in Hiſpaniâ Regum imperio ſacri fontis aquâ luſtrati erant, denuò relapſos fuiſſe, & cõtrà Regem Epicam, regnumq́. conſpiraſſe, & rebus omnibus nudatos, mancipia effecta fuiſſe. Aſſerit nihilominùs Meierus lib. 2. Annalium Flandriæ, anno 804. quoſdam à Carolo Magno Rege, & à Loderico Flandriæ Præfecto Prouinciâ pulſos fuiſſe, eò quòd in noſtram Religionem noluerint concedere. Affirmat Sigebertus in Chronico Oſualdum quoque Nordumbriorum Anglorum Regem Mercios noſtram Religionem ſuſcipere coëgiſſe. Narrat Paulus Diaconus lib. 21. Hiſtoriarum, Ratisbonenſes ſub Henrico IV. Imperatore inuitos vndâ Sacrâ fuiſſe ablutos anno 1086.

Templorũ conſtructio. *Sententia.* *Iſaias.* *Ieremias.* *Lucas.* *Baſilius Magnus.* *Nilus Epiſcopus.*

Religione demùm optimè ſatâ, & omnium pectoribus inſertâ, Princeps ad ſacras ædes Deo, Diuisq́. pomposè, ac ſplendidè ex arte Corinthiacâ ædificandas, & picturis varijs, imaginibusq́. exornandas inſudet. Si Deus enim, ipſiusq́. Sancti nobiſcum habitauerint, quis contrà nos inſurgere poterit? Porrò hiſcè Templis mirificè Religio, & honoratur, & dilatatur, & ſinè ipſis vix Deo cultus vllus exhiberi rectè poteſt. Eccleſia namq́. Iſaiæ 56. Ieremiæ 7. Lucæ 19. eſt Domus ipſius, Domus orationis. Vndè Baſilius Magnus in Pſalmum 28. Qui, inquit, in Templo Dei eſt, non vana, ſcurrilia, probroſaq́. loquatur, ſed in templo quiſque gloriam Dei dicat: aſſiſtunt Angeli verba deſcribentes, adeſt Dominus affectus intrantium conſiderans, preceſq́. cuiusq́. Deo manifeſtæ fiunt. Alius affectu orat, alius per ſcientiam cæleſtia quærit, quidam ſolùm ſummis labijs loquitur, cor autem eius procul à Deo eſt: & ſi orat, carnis proſperitatem, corporis bona, diuitias, & gloriam quærit humanam: oportet autem nihil horum committere in templo. Et Nilus Epiſcopus, & Martyr in

Gnomis.

Gnomis. In Eccleſiâ inquit, non ſecùs, ac in cælo verſare: ideò in eâ nihil loquere, aut cogita terrenum.

Principis Palatium.

Baſilicis itaque effectis, & perfectis, Princeps ſibi quoque in ipſius ciuitatis meditullio, ac centro Palatium opere magnico, regio, excelſo, & amplo exſtruat, vt omnia exteriùs pompam inſignem oſtendant, interiùs verò omnia ſint ampla, concinnè diſpoſita, & cùm ſingulari ſymmetriâ, & arte ità exſtructa, vt iſte locus ſit pro publicis Audientijs, & Comitijs; ille pro Principis priuatâ habitatione; iſte pro Principibus hoſpitibus, ille pro ludis, & ſpectaculis; iſte pro Principiſſâ, & Genycæo, ille pro reliquâ Aulæ familiâ; iſte pro varijs Conſilijs habendis, ille pro Iuſtitiæ Tribunali; iſte pro Aerario, & ſcripturis aſſeruandis, ille pro Armamentario, Auxiliaribus copijs, & ſtabulo; iſte pro Penu, & Annonæ conſeruatione, ille pro Piſtrino, Coquinâ, & Cellario, & denique ſic omnia diſponat Princeps, vt facilè ad vnumquodque accedere, ac illa viſitare poſſit, nihilq́. ſit illi in Aulâ inacceſſibile. Procuret autem, vt loca illa ſaltem publica, pro Audientijs, & Principibus ſuſcipiendis reſeruata, & ſimilia, illorumq́. parietes omnes ſint à ſummo vſque ad pauimentum ſericeis periſtromatibus variorum colorum, & auro, atque argento intertextis pomposè tecti, & exornatî, & vt in ipſis tholis nihil appareat, niſi gypſatus lapis auro micans, & picturæ ſpecioſæ hinc indè commodis locis ſuppoſitæ. Pauimentum verò, niſi ſit ex variorum colorum marmoribus ſtratum, & emblemate teſſelato picturatum, nudum nequaquàm relinquendum, ſed varijs, vagisq́. aulæis eſt operiendum. Demum omnia maieſtatem, pompam, & ſplendorem debent ſpirare, & oſtendere.

Hominum gradus diuerſi. *Conſilium.*

Porrò his hoc ordine conſtitutis, & inſtitutis rebus, niſi Princeps ſuam Metropolim diuerſi gradus hominibus informauerit, exiſtet illa profectò corpus quoddam inanime, nec ille rectè Princeps dici poterit, qui nullos ſub ſuo Imperio hominum ordines obtinebit, quibus imperare valeat. Idcircò relictis aliorum Principatuum ordinibus varijs ciuium, quibus pleni ſunt veterum Annales, nos alio itinere progrediemur, & vniuerſum huius ciuitatis hominũ cętum in tres claſſes, centuriasq́. diſtribuemus, quarũ prima ſub Principe erit Marchionũ, Comitũ, & Baronum; ſecunda Nobiliũ, Patritiorũ, & Mercatorũ; tertia Artificũ, Plebeiorũ, & Ruſticorũ, vt de viris Deo ſacris, & Militiæ deditis nil dicamus, cũ ij ex his ordinibus eligãtur. Præterimus hîc quoque aduenas, exteroſq́. quia nõ ſunt mẽbra huius corporis. Atque ideò cauere decet Principẽ nè hoſpitũ numerus, ciuiũ, vel ęquet, vel excedat numerũ, ob tollendam rebellionis, & machinamẽtorũ omniũ ſuſpicionẽ. Fiet aũt hoc facilè, ſi in Portis ciuitatis nomina ingredientiũ notabuntur, & ad diuerſoria ducẽtur, &

de

de ipſorũ negotijs, & morâ ſciſcitabuntur, & hoſpites teneantur ad-
uenarum nomina deſcripta Principi offerre, vt elapſo moræ termino
non liceat illis abſque licentiâ vlteriori amplius in hoſpitijs immora-
Ariſtoteles. ri. Recordetur Princeps Ariſtotelem lib. 5. Polit. cap. 3. obſeruaſſe
aduenas ſæpè ſeditionibus iactaſſe ciuitates. Sic hoſpites Bizantini
Coniurationes aduenarum. in ciuium oppreſſionē coniurârunt; ſic Amphipolitæ receptis Chal-
cidenſium colonis, ab illis extorres facti ſunt; ſic Zandeij, qui Samios
receperunt, ſolum vertere coacti ſunt; ſic denique Achæi apud Siba-
rim Træzenos ciues ciuitate pepulerunt.

At, vt eò reuertamur vndè digreſſi ſumus, dicimus poſſe fieri, vt
primæ claſſis viri, vel ob ſanguinis cùm Principe coniunctionem, vel
Qui timendi. ob longam affinium, & clientum cateruam, vel ob nimiam potentiam
illorum, & opulentiam, vel ob præcipuos Magiſtratus, & Præfectu-
ras, vel ob arces munitas ab ipſis poſſeſſas, & ſimiliter inſignia feuda,
vel certè ob grandem auctoritatem apud plebem, interdùm Principi
ſuſpicionem aliquam inſtillent. Quòd, cùm euenerit, Princeps, nec
Conſilium. Prima claſſis ordinum. iniuſtè, nec violenter, ſed quaſi ipſis non animaduertentibus, aliò pro-
cul eos ſub alio colore tranſmittat, officio ſubmoueat, aliâ dignitate
non periculoſâ exornet, collegas adhibeat, cum Ephori Regibus La-
cedæmoniorum quoque fuerint dati, Conſulibus Romanis, Tribuni
plebis appoſiti; arces, & feuda permutet, nullos Magiſtratus diutur-
nos ſinat, ab ipſis ingentem pecuniæ vim mutuò accipiat, alijsq. arti-
bus licitis, & cuniculis quaſi vtatur ad ipſorum conatus tacitè diruē-
Secunda claſſis. dos: in ipſos verò ſemper mentis aciem intendat. Viri autem ſecun-
dæ Centuriæ non ità timendi ſunt, quia primis ſunt, & diuitijs, &
potentiâ multò inferiores; & quia non ſunt egeni, per conſequens
non erunt rerum nouarum cupidi, bonorum raptores, & ambitione
perciti, & inter duos extremos ordines magis ordinatè conſiſtent.
Ariſtoteles. Tertia claſſis. Certè Ariſtoteles in omnibus aſſerit ciuitatibus tres ſpecies hominũ
reperiri Diuites, Pauperes, & Mediocres, hosq. optimos eſſe. At ter-
tia acies, tamquàm extrema, varia, inconſtans, & paupertati obnoxia,
eſt magis turbida, & periculoſa. Nam, vt Salluſtius inquit, homini
Salluſtius. potentiam quærenti, egentiſſimus quiſque opportuniſſimus, cui ne-
que ſua chara, quippè, quæ nulla ſunt, & omnia cum pretio honeſta
Pauperes inſtabiles. videntur: idemq. aſſerit, quòd ſemper in ciuitate, quibus opes nullæ
ſunt, bonis inuideant, malos extollant, vetera odio habere, noua exo-
ptant, odio ſuarum rerum mutari omnia ſtudeant.

Conſilium. Quare, vt hiſcè rebus occurrat Princeps, nullum remedium eſt iſto
Thucidides. Sententia. opportunius, quàm, vt eos otio torpere, quod has cogitationes pare-
re ſolet, nullatenùs patiatur. Thucydides erat ſolitus dicere ciuita-
Catullus. tem negotioſam in otium mutatam, confeſtim conteri. Et Catullus.

Otium

Otium Reges priùs, & beatas
Perdidit vrbes.

Curat igitur Princeps, vt omnes ſuo operi ſtrenuè, & aſſiduò inuigi- *Vagi è ciuitate eijciẽdi.*
lent, vagosq. qui nullam artem callent, nec famulatus obeunt, è ciui-
tate eijciat, quia tales ſunt turpitudinum ſatores, latrociniorum, fur-
torumq. architecti, vt Iulius Scaliger meritò conqueratur. *Scaliger.*

Furax progenies, recens, vetuſta,
Noſtris temporibus, paterna, auita:
Fur vxor ſinè fine, fur maritus:
Fures filius hic, & hic, & ille.
Quis furacior eſt, fuitq. curant,
Quis furacior eſt, eritq. certant.
Furaciſſima tempora hac triumphant.
Quarè progenies quoque hac triumphat.

Egenis verò, probisq. quique vel ob infirmitatem, vel membrorum *Princeps pauperibus, & ægrotis hoſpitalia extruat.*
mutilationem nullum opus exercere valent, Princeps Xenodochia
curet exſtrui, & prouentus applicet, vt in eis victu, & veſtitu conti-
neantur.

Verùm, cùm duobus quaſi, Commercio, & Imperio ſocietas ho- *Quibus rebus [illegible]ietas conſtat.*
minum conſtare videatur, vt Plato lib. 2. de Rep. & Calliſtratus Iuriſ- *Plato.*
conſultus in L. de nummis, lib. 50. ſcripſère, nõ poſſumus negare Mer- *Calliſtratus*
catorum conſuetudinem Principi vtilem non fore; quippè, qui no- *Mercatorũ vtilitas.*
bis ſuperflua aliò exportant, nummos alienos in vrbe relinquunt, &
aliundè, quæ nobis vſui, & frugi eſſe poſſunt, aduehunt, & ex vtriſ-
que vectigalia auferendo, & inferendo, Principi perſoluunt. At
Mercaturam exercere, Honorius, & Theodoſius Cæſares, Nobi- *Quibus vetita mercatura.*
libus viris vetuerunt, L. vnicâ, nobiliores. L. milites. qui à Rep. de
re milit. lib. 12. C. L. milites. Nobiliores natalibus, inquiunt, & ho-
norum luce conſpicuos, & patrimonio ditiores, pernicioſum vrbibus
mercimonium exercere prohibemus, vt inter plebeios, & negotiato-
res facilius ſit emendi, vendendiq. commercium. Ità quoque Ne-
gotiatoribus nè militiâ capeſſerent, neuè milites negotiarentur, apud
Ariſtotelem lib. 3. Polit. cap. 3. & L. vnica. negotiatores nè militent. *Ariſtoteles.*
lib. 11. C. tit. 35. & dicta L. vni. negociator nè militet. lib. 4. C. tit. ſanci-
tum fuit; nempè, vt vnuſquiſque ſuum ordinem tueretur, & inter il-
los nulla confuſio exoriretur. Lege autem ſeueriſſimâ caueat Prin- *Hoſtibus nil ferendum.*
ceps, nè Mercatores ex ſuâ Metropoli, & Prouinciâ vllius generis
commeatum, aut arma facta, vel infecta, equos, & ſimilia hoſtibus de-
ferant, aut quidquid illos iuuare quoquo modo, & tueri poſſit, illis
tranſportent. Hæc prohibitio ab iſtis legibus L. 1. quæ res export.

nequeant,

nequeant, C.l.eod.ferr. de public.l.vnic.de locorũ, & itinerum cuſtodiâ lib.11.C.tit.45.&l.2. quę res export. nequ.cap. ad liberan.terram ſanct.17.de Iudęis.lib.5.tit.6.non diſcrepabit. Aduertat quoque Princeps, nè Mercatorum mens quæſtus dulcedine delenita, Prouinciam rebus ad victum neceſſarijs ità exhauriant, & ad exteros traijciant, vt poſteà ſubditi penuriâ laborent. Quarè conſultiſſimum eſſet, vt annonæ Promptuarium perpetuò in vrbe exſtaret. At, cùm ſæpiùs ſub pallio Mercatoris, Explorator vrbis, & Principatus deliteſcat, ſatagere Princeps accuratè debet, vt hunc à verò Mercatore per ſuos Exploratores dignoſcat. Nam fraude fraus detegitur, & lupum lupus nouit. Solent certè Principes hoc tempore potiſſimùm Mercatoribus, tanquam non palàm ſuſpectis ad omnia exploranda tutò vti.

Verùm, cùm Artifex mercatoris ſit ſocius, & affinis, ſilentio prætereundus non eſt. Etenim ille nos induit, exornat, noſtra omnia fabricat, vt appoſitè Ariſtoteles lib.7.Polit.cap.8.& Plato lib.5. de Rep.aſſeruerint Artifices eſſe partes ciuitatis, & ſinè illis illã ſtare non poſſe. Caſſiodorus autem lib.13. Variarum, dixit Artem eſſe decus vrbium. Et Cicero 2. Officiorum, quid numerem, inquit, Artium multitudinem, ſinè quibus vita omninò nulla eſſe potuiſſet? Quis enim agris ſubueniret, quæ eſſet oblectatio valentium, quis victus, aut cultus corporis, niſi tàm multæ nobis artes miniſtrarent? Circà Artifices hos ſollicitus ſit Princeps, vt omnia eorum opera fuco, & fraude careãt, vt ſint perfecta, & mercatores ad emendum inuitent, & non, ob falſitatem, ad deſerendum, cùm graui Principis etiam damno repellant. Conſtituat Princeps hac de cauſâ ſingulis Artibus, ſingulos Præfectos, quorum cura ſit, vt opera ſecundùm bonam fidem perficiantur, &, vt Ergolabi, & Monopolia, etiam l.vnic.de monopol. vetita, non fiant, neuè ſub Artium prætextu coniurationes noxias moliantur.

Porrò, cùm hi nos veſtiant, veſtes in medium adferendæ ſunt, quę à Principe viro vagæ, verſicolores, auro, & argento intertextę, abijciendæ ſunt, & graues, pro qualitate temporis, ex panno, vel ſerico nigro induendæ. Nam Iulianus Imperator apud Ammianum lib.25. turpe eſſe ſapienti dicebat, cùm animum habeat, captare laudes ex corpore. Et ſanè D.Carolus V.Cæſar æternâ digniſſimus memoriâ, veſte reſtrictâ incedebat, ſimiliq. veſte omnes Heroes, teſte Syneſio, Oratione de Regno, vtebantur. Leuiter, inquit, & ſinè curâ ſeipſos habuerunt, non ab apparatu, ſed ab animo Reges, & introrsùm à plebe differebant, extrorsùm, vel gregarijs ſimiles videbantur. Tantùm enim valet veſtium cultus, & earum obſeruatio, vt referat Q.Curtius lib.3. Darium principiò Imperij vaginam acinacis Perſicam, iuſſiſſe mutari in eam formam, quâ Græci uterentur, protinuſq. Chaldæos interpretatos Imperium Perſarum ad eos tranſiturum, quorum ar-

ma

Annonæ cautio, & promptuarium.
Explorator principatus, vt cognoſcendus.
Artificũ neceſſitas.
Ariſtoteles.
Plato.
Caſſiodorus.
Cicero.
Vigilantia ĩ Artifices.
Artificum præfecti.
Veſtium qualitas.
Ammian.
Syneſius.
Curtius.
Vaticinium Chaldæorũ.

ma eſſet imitatus. Ioannes Ducas, Orientis Imperator decreto certè ſanxit ſub infamię notâ, teſte Enemondo Bonefidio, nè ullus peregrinis ueſtibus uteretur. At iam ridiculè uidemus Germanum, Italumq. Gallicis, aut Hungaricis ueſtibus indutum, & quod magis riſui proximum eſt, neutrum idioma plerumq. norunt. Quò nos affectus rapit, quò nos curioſitas tam procul extrà confinia trahit! Narrat Liuius lib.34.olim apud Romanos, anno ab vrbe conditâ 540. legem Appiã in medio ardore Punici belli, tuliſſe C.Oppium Tribunum Plebis, Q. Fabio Maximo, T.Sempronio Graccho Coſſ. ne qua mulier plùs Semunciam auri haberet, neù veſtimenta uerſicolori uteretur, neù iuncto uehiculo in Vrbe, Opidouè, aut propiùs indè mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum cauſâ, ueheretur. Sapienter certè ueteres illi uetuerunt, nè feminarum ambitioſarum luxu familia ſenſim concideret. Sed poſteà tantùm ualuit earum audacia, & pertinax obſecratio, vt earumdem legem poſt annos uiginti C. Valerio Flacco, & M. Catone Maiore, aboleuerint. Et quidem, inquit, Valerius Maximus lib.9.cap.1. Feminæ obtinuerunt, vt ius per continuos viginti annos ſeruatum, aboleretur. Non enim prouiderunt eiuſdem ſæculi viri ad quem cultum tenderet inſoliti cetus pertinax ſtudium, aut quò ſe vſque effuſura eſſet legum victrix audacia. Quòd ſi animi muliebris apparatus intueri potuiſſent, quibus quotidiè aliquid nouitatis ſumptuoſius adiectum eſt, in ipſo interitu ruenti luxuriæ, obſtetiſſent. Meritò quoque ſui temporis ſtatum prodigum, Tiberius Cæſar apud Cornelium Tacitum deplorat, quòd propter auidas gemmarum feminas, pecuniæ extrà Romanum Imperium efferentur. Lapidum cauſâ, inquit, pecuniæ noſtræ ad externas, aut hoſtiles gentes transferuntur. At anno poſtmodùm ab vrbe conditâ 769. Siſennâ Statilio Tauro, & L.Libione Coſſ. à Tiberio Cæſare, vt refert Dion Caſſius lib.7.Hiſto. fuit lex Veſtiaria renouata, ne quis vir ſericâ veſte vteretur, neque aurea vaſa, niſi ad rem Sacram haberet. At heù, ſi nunc Romani illi veteres ex Inferis prodirent, & noſtros luxus, noſtras pompas, noſtra vaſa intueri poſſent, nonnè in ſtuporem verterentur, & meritò cùm ipſorum Tullio exclamarent, O tempora, ò mores! Nam ciuitates parſimoniâ, & frugalitate creſcunt; luxu, & opulentiâ, ad interitum labuntur. Deliciæ enim eneruant mentis, atque animi vires, corrumpunt in nobis omnia, & vitia nutriunt varia, vt ſapienter Seneca dixerit Conuiuiorum luxuriam, & Veſtium, ægrę ciuitatis eſſe indicia. Quamobrem omninò conſulimus Principi ſuam Metropolim perẽnare cupienti, vt in ipſâ duos Cenſores annuos, vnum ex nobilitate, alterum ex ciuibus creet, munuſq. imponat, vt omnium mores, viuẽdi rationem, conuiuiorum apparatum, Veſtium ornatum, legum tranſgreſſiones, & Politiæ ſubtili indagine penetrent, præuaricatoreſq.

Bonefidius.
Affectus effectus.
Liuius.
Lex Appia.
Valerius.
Tacitus.
Gemmarũ diſpẽdium.
Dion.
Deploratio.
Ciuitas parſimonia creſcit, luxu labitur.
Seneca.
Sententia.
Cẽſores morum, & policiæ neceſſarij.

reſq. Tribunali deferant, licitumq. ſit cuiq. quoſcumque clam, etiam
adhibitis teſtium nominibus, denunciare. Olim Romæ tantâ reueren
tiâ, & metu venerabatur hoc Cenſoris officium, vt Tiberio Graccho
Cenſore, referente Plutarcho in Tiberio, Romani in cęnis tempeſti-
uè lumina extinguerent, nè longius, quàm par erat conuiuijs indul-
ſiſſe viderentur. Et tanta illis poteſtas erat, vt quamuis reliqui, depo-
ſito Magiſtratu accuſari poſſent: Cenſores tamen Magiſtratu abdi-
cato, non accerſarentur, vt Liuius lib. 39. prodidit. Cenſoris poteſtas
erat, inquit Dio Caſſius lib. 40. quâ priuatim quoque in cuiuſque vi-
tam inquirendi, meritoſq. infamandi ius habebat. Plutarchus in Ca-
tonis vitâ Cenſuram dixit honorum omnium quoddam faſtigium
fuiſſe Romæ, cùm ingenti auctoritate in mores, & vitam hominum.
Igitur Princeps, vt diximus Cenſores in ſua Metropoli ad benè, bea-
tèq. viuendum inſtituat.

Plutarchus. *Cenſoris maieſtas.* *Liuius.* *Caſſius.* *Plutarchus.*

Quòd ſi etiam in pagis ſingulis ſingulos Magiſtros Rurales, quaſi
Cenſores deſignaret, non eſſet à prudentiâ alienum. Refert enim
Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 2. Romulum lege Ruſticis Præfectum
dediſſe, vt ſegnes colonos obiurgaret, multâ, ſi opus eſſet, caſtigaret,
& illorum controuerſias dirimeret. Romulus hoc ſanciuit in illo in-
nocentiæ quaſi ęuo, in quo ruſticana vita à Tullio pro Sexto Roſcio,
parſimoniæ, diligentiæ, & iuſtitiæ magiſtra nominatur; ſed quantò
ſalubrius iam deberet Princeps Ruſticis Cenſorem præficere, qui à
priſcis illis ætatibus tam procul aberrârunt? Ruſtici illi veteres erant
innocentes, iſti vafri, & callidi; illi erant parci, & impigri, iſti temu-
lenti, & otioſi; illi erant pacis amatores, iſti diſcordiarum ſeminato-
res, quos certè, vel propria malitia, vel vrbium frequens vſus defor-
mauit. Non enim ampliùs ab aratro ad Dictaturæ principatum vo-
cantur Quinti Cincinnati, C. Fabricij, C. Marij, Curij Dentati, Por-
tij, Catones, & Serrani; non ampliùs ad Regnum Saules, Dauides,
Diocletiani, Attali, Cyri, quia profectò facta eſt verè agreſtis vita
ſordidiſſima, & fallaciſſima. Ceterum, quamquàm hæc ità ſe habeāt:
Ruſtici tamen ad labores ſub dio, famem, frigora, ſitim, & æſtus etiā
ſeminudi perferendos, ſunt aptiſſimi, &, ſi probè inſtructi, & exerci-
tati in diſciplinâ militari eſſent, euaderent fortiſſimi, vt appoſitè di-
xerit Ariſtoteles lib. 6. Polit. cap. 4. quòd optimus populus ſit ille, qui
ex Agricolis conſtat.

Cenſores pagani. *Halicarnaſſæus.* *Tullius.* *Ruſticana vita quid.* *Ruſticorum vituperia.* *Ruſticorum laudes.* *Ariſtoteles.*

Verùm enimuerò, etſi hæc omnia Principi ſecundum vota, & deſi-
deria ſuccederent: nihilominùs tamen perpendere debet rerum hu-
manarum inconſtantiam, fortunæ proſperæ fallaciam, regnorum am-
pliſſimorum ruinas, tot Regum, ac Imperatorum cœdes, exilia, ludi-
bria, quæ omnia admonere, & vellicare illum debent nè ſecundis re-
bus plùs æquo tribuat, neuè illis intumeſcat. Conſideret fortunam
cęcam

Rerum humanarū inconſtantia.

cęcam depingi, eoſq. quos ſæpè amplectitur, cæcos efficere, nè ſe
ipſos, & ſua cognoſcant. Idcircò poteſt volucris, & inconſtans illa læ-
titiam luctu, diuitijs pauperiem, regnum exilio, morte vitam permu-
tare. D. certè Chryſoſtomus in Pſalmum 9. nemo, inquit, de poteſtate
ſibi magnificè placeat, nec intumeſcat. Quod idem alio modo Siren
Latina Boëtius lib. 2. de Conſolatione Principi inſinuauit.

Chryſoſtomus. *Boetius.*

Cùm polo Phœbus roſeis quadrigis
Lucem ſpargere cœperit,
Pallet albentes hebetata vultus
Flammis ſtella prementibus:
Cùm nemus flatu Zephyri tepenti
Vernis irrubuit roſis,
Spirat inſanum nebuloſus Auſtor,
Vt ſpinis abeat decus.
Sæpè tranquillum radiat ſerenò
Immotis mare fluctibus.
Sæpè feruentes Aquilo procellas
Verſo concitat æquore.
Rara, ſi conſtat ſua forma Mundo,
Si tantas variat vices,
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.

Quamobrem ſapientis Principis quoque erit vitā diuturnam, benèq.
valentem, & contrà hoſtium technas protectam, ducere cupientis, vt
exercitatiſſimum Chirurgum, peritiſſimum Pharmacopolam, Excel
lentiſſimum Medicum, & exquiſitiſſima omnis generis Pharmaca, ac
Antidota ſibi conducat. Hiſcè enim munitus Princeps virus inimi-
corum diluet, vulnera non formidabit, morbos propulſabit, & in flo-
ridâ, ac conſtanti valetudine vſque ad extremum ſenium perſeuera-
bit. Enimuerò, cùm nihil etiam tā firmum ſit, ac ſtabile, quod non va-
riet, nihil tam Sanctum, quod aliquandò non violet audacia, nihil tā
ſemotum, quod auaritia non penetret, nihil tam excelſum, quod re-
gnandi libido non attingat, & rapiat; ideò conſulimus neceſſariò Prin
cipi, qui omnibus, nec ſubditis, nec exteris fidem habere debet, vt ad
proprium tutamen, & terrorem in alios immittendum, de armato, &
ornato Satellite ſibi proſpiciat. Si enim Principes alijs cuſtodibus cir-
cumſepti, ab inſidiatoribus fuerunt interempti, ſi vigilantiſſimi, for-
tiſſimi, & optimi Duces extrà belli ſtrepitum, inſidiantium manus,
& aſtus non potuerunt euitare, quantò minùs Princeps inermis, &
nullâ munitus cuſtodiâ? Legimus apud Appianum Alexandrinum
libro

Principi conſulenda. *Nil tutum.* *Principis ſatellitium.* *Appianus.*

libro de bello Hiſpanico, Viriatum prudentiſſimum Ducem, & de militibus optimè meritum, qui numquàm arma deponere diù, noctuq. ſolebat, inſtigante magnis pollicitationibus Cæpione Romano, ab Aulace Ditalcone, & Minutio, quos legatos illi miſerat, fuiſſe iugulatum. Deioces certè poſt ſibi à Medis delatum regnum, vt Ariſtoteles lib. 7. Polit. cap. 9. prodidit, priuſquàm illud ſuſciperet, voluit ſibi magnificum palatium erigi, ſtipatores ſui corporis adiungi, regiamq. mœnibus muniri, primuſq. eſſe, qui caueret, nè cui ad Regem ingredi liceret, niſi per internuncios. Sciebat enim ſapientiſſimus Rex quantis inuidorum, malignorumq. hominum odijs Principes ſubijciantur, & illos vſquequaque non eſſe tutos, vt ſapienter ſententioſus Seneca in Hercule Oeteo Principi inſuſurrauerit.

Latrociniū.

Deiocis prudentia.

Seneca.

Tu, quicumque es, qui ſceptra tenes,
Licet omne tuum vulgus in aula
Centum pariter limina pulſet,
Cùm tot populis ſtipatus eas,
In tot populis vix vna fides.
Tenet auratum limen Erynnis,
Et cùm magnæ patuere fores,
Intrant fraudes, cautiq. doli.

Ecquis ignorat Principis maieſtatem ſinè viribus ſaluam eſſe, non poſſe, eoſdemq. eſſe dominos Reipublicæ, qui belli, & armorum? Muniat ergò ſe Princeps foris, denique veteranâ, & fideli militum coronâ.

Dominus regni quis.

Neque verò hoc ſolùm, ſed etiam ſe ſapientum, prudentumq. virorum conſilio armare debet, cùm certum ſit, teſte Tacito lib. 13. Annalium, plura in ſummà fortunâ auſpicijs, & conſilijs, quàm telis, & manibus geri. Et, cùm idem Tacitus lib. 1. & 3. aſſerat Principem ſuâ ſcientiâ non poſſe cuncta complecti, nec vnius mentem eſſe tantę molis capacem. Ideò neceſſe erit illi, vt feliciter, & diù imperet, Conſiliarios ſibi aſſumere in partem curarum, & documentum illud Velleij lib. 2. imbibere, magna negotia, magnis adiutoribus egere; cùm omnis ratio, & inſtitutio vitæ, ait Tullius lib. 1. Officiorum, adiumenta hominum deſideret. Probè enim Salluſtius oratione de Republicâ. Formanda eſt, inquit, Reſpublica non armis, neque aduersùs hoſtes, ſed quod multò maius, multoq. aſperius eſt, bonis pacis artibus: quæ artes non in arenâ, & caſtris certè, ſed in prudentum conſilijs inueniūtur. Hallucinantur enim profectò ij, qui Principatum aliquem à diuitijs, potentiâ, & militaribus copijs æſtimant; ſed ij oculatius, & ſapientius, qui ex formâ eius præſtanti, aut mutilâ, ab eius legibus, & moribus,

Tacitus.

Conſiliariorum neceſſitas.

Velleius.

Salluſtius.

Iudiciū Principatus.

moribus, quanti ponderis ſit, dijudicant. Hinc Princeps cuius potētia anguſtis terminis cōtinetur, ſi ſua attollere prudenter, & impotentiā cautè celare calluerit, magis hac opinione de ſe apud homines conceptâ ſe muniet, quàm ſi arces in ſui cuſtodiā exſtruxiſſet. At hoc obtinet ſæpiſſimè verborum paucorum Princeps; quia garrulo non ità creditur, quàm taciturno, cuius propria videntur facta, alterius verba, & eò magis, ſi omnia cùm grauitate peraget abſque affectatâ ſuarum rerum iactatione. Quòd, cùm talis eſset Scipio Africanus apud Liuium, miris laudibus ab ipſo extollitur. Loquebatur, ait, ità elato ab ingenti virtutum ſuarum fiduciâ animo, vt nullum ferox verbum excideret, ingenſq; omnibus, quæ ageret, cùm maieſtas ineſset, tùm fides. Vt hoc autem Princeps conſequatur, dictione hyperbolycâ, rerumq; nimiâ exaggeratione nequaquàm vtatur, nè fidem apud auditores amittat. Atque ideò numquàm Princeps, ſi ſua honoris, ac dignitatis ſarta tecta ſeruare cupit, rem aggrediatur, quæ vel ſuas vires ſuperet, vel illis multò inferior ſit, ſed ad illa tantùm ſe accingat, quæ certò ſciat, ſe poſſe cū honore, ac auctoritate conſequi, vt de illo dici poſſit, quod olim de Scipione, qui non ignorabat inſtandum famę, ac prout prima ceſſiſſent, fore vniuerſa. Cùm verò Princeps aliquod heroicum facinus amplectitur, ex quo veluti indice reliqua coniectari liceat, non decet illum ab incepto deſiſtere, nè incipiendo, iudicium, & Ingeniū habuiſſe, & non finiendo, vigore, & animo caruiſſe videatur. Vndè ſapiēter dixit Marcellus de Q. Fabio, multa magis Ducib. ſicut nō aggredienda; ità ſemel aggreſſis, non dimittenda eſſe; quia magna famæ momēta in vtrâque partem fiunt. Caueat autē Princeps nè vnquàm humilia, & abiecta negotia tractanda ſuſcipiat; quia quod magnaminitatem non oſtendit, non poteſt illum glorioſum efficere.

Principi impotentia cautè celanda.

Taciturni sūt facta, loquacis verba.

Principi hyperbolica fugienda.

Conſilium.

Princeps ſuas vires metiatur.

Princeps ab heroico facinore non deſiſtat.

Sententia.

Princeps humilia non tractet.

Itaque, cùm Princeps ſemel regere inceperit, hanc artem regiam nūquàm ampliù' deſerat, & ſe ad vilia deijciat, vt Principis obſcuret ſplendorem. Non ſequetur Neronem in ſonando, neque Theobaldū Nauarræ, & Chilpericū Galliæ Reges in metris componēdo; neque Domitianum in ſagittis certis locis defigēdo; neque Eropum Macedoniæ regem in lucernis fabricādo; neque Valentinianum Imperatorē in Imaginibus ex cerâ, & cretâ excitando; neque Carolū IX. Gallię regē quotidiè venando; neque Alphonſum X. Caſtiliæ regem aſſiduè Mathematicis ſtudēdo; neque demū Michaelē Imperatorē in Philoſophiā ſemper incūbendo. Iſtę enim nō ſunt Principis germanę artes, quibus, cū plùs tribuit, propriā intermittit, ex quo deindè integra propemodū errorū acies in ipſius Principatus labē erūpit. In oībus certè rebus debet Princeps eſſe admodū circumſpectus, & tēpore tempora tēperare, & occaſionibus, viriſq; cū decoro, & maieſtate, & nō cū dedecore ipſius, atque detrimēto abuti. Reuocet in memoriā Alexādrū

Reges illaudati.

Principi quæ ſeruanda.

Alexādrū, quis dipinxerit, & ſculpſerit. Antiochus, & Ludouicus reges refelluntur.

Magnum non ab alio, quàm Apelle ſe depingi curaſſe, nec ab alio, quàm Lyſippo ſe ſculpi voluiſſe. Ex quo facilè intelliget Princeps Antiochum perperâm, & inconſultò Apollophanem ipſius Medicū totius conſilij Præſidem conſtituiſſe, & Ludouicum XI. Galliæ Regem minùs prudēter Medico quoque ſuo pro Cancellario,& Chirurgo pro Legato vſum fuiſſe. Ecquis quæſo etiam ridendo non ſtomachetur, & talem Principum rotundam prudentiam non explodat? Hoc eſt amittere auctoritatem,hoc eſt amittere apud vulgus prudentis Principis opinionem, hoc eſt negotia deſtruere, hoc eſt denique apud omnes vileſcere,& virum nullius iudicij,nullius valoris ęſtimari. Quod idem eueniet Principi etiam illi,qui minùs cautè,vel à conſilio, vel operâ alicuius ſe dependere oſtendet, ipſiuſq; dicta, & facta inſtar oraculi tenere monſtrabit; cùm hoc modo, aut ſuperiorem illum, aut certè æqualem in Principatus adminiſtratione ſibi eſſe inglorius Princeps tacitè fatebitur. Neque verò Princeps aliquem Conſiliarium ità amare debet, vt ei omnia prorsùs arcana ſua detegat, nè deindè ſi Conſiliarius Principem ſit oſurus, poſſet illa in ipſius perniciem conuertere,& reſerare.

Princeps à nemine dependeat.

Princeps nō omnia ſua fidat.

Plato. Conſilium quid ſit.

Verùm, ad rem propiùs accedamus, Plato in Theage refert Socratem dicere ſolitum fuiſſe, Conſilium rem eſſe ſacram, neque diuinius àliquid eſſe de quo quis conſulere queat, quàm de inſtitutione ſui, atque ſuorum in arte Gubernatoriâ. Et in Alcibiade, Hominis ars,& ſcientia,inquit,gubernandi Reſpublicas nulla alia dicitur, quàm bonum Conſilium:bonum autem Conſilium hoc vocatur,quod ad meliorem ciuitatis inſtitutionem,ſalutemq;,ad conſeruationē populi,& tranquillitatem pertinet. Hinc Lampridius in Alexandro Seuero, vt Conſilij boni oſtenderet maieſtatem, & neceſſitatem, dicebat tutiorem eſſe ſtatum publicum ſub malo Principe, cui boni Conſiliarij aſſident, quàm ſub bono Principe, cui adſunt mali Conſiliarij; quia vnus malus poteſt per plures bonos emendari, at plures mali ab vno bono ſuperari nequeunt. Quamobrem omnibus Ingenij neruis,contendat Princeps, vt à Conſilijs viros probos ſibi eligat. Optimum enim quēque, Plinius in Panegyrico,fideliſſimum putat. Accedit ad hoc, quòd Princeps bonus à probis Conſiliarijs, optimus efformabitur,& rerum,negotiorumq; adminiſtratione,& Conſiliorum aſſiduitate, prudentiſſimus efficietur. Et ſi ſemper ipſis Conſilijs Princeps aſſeſſor exiſtet, hoc commodi indè aquiret, vt etiam corruptus Conſiliarius,ſi quis inter alios latitauerit,aut dignoſcetur,aut certè fidelis magis ex Principis præſentiâ euadet, conabiturq; candidius, & diligentius negotia diſcutere,& ſuæ integritatis, & prudentiæ ſpecimen exhibere. Princeps verò,ex prudenti,& recto Cōſilio,maiorem apud populum maieſtatem,obedientiam,amorem, metum, & auctoritatē con-

Conſilium bonū quid. Lampridiꝰ.

Melius eſt eſſe ſub malo Principe cui boni ſint Conſiliarij, quā ſub bono Principe cui ſint mali Conſiliarij.

Plinius. Sententia.

Princeps aſſiſtat Conſilijs.

Conſilij vtilitas.

ſequetur,& fiet,vt,ſi quæ interdùm dura,& inſolita imperentur: ea tamen ob bonam Principis, & Conſiliariorum apud plebem impreſſam opinionem,non niſi æqua,& iuſta videantur.

Cōſiliarius qui ſe debeat gerere.

Conſiliarij porrò debent illorum placita cùm lenitate,modeſtiâ,& decoro ità dicere, vt Principis non lædatur maieſtas, nec vllum verbum aſperum ſibi excidere pati, quo Principis animus exaſperetur. Ipſi enim nullam habent auctoritatem ſtatuendi, nec imperandi, ſed ſolùm ſua animi ſenſa exponendi; & tunc muneri ſuo ſatisfecêre, quando quæ meliora illis viſa ſunt,protulêre, concluſionemq; totius negotij Principi faciendam, reliquêre.

Quorumdā mos refellitur.

At illud non eſt pro derelicto habendum, ſolere quoſdam Principes ſtatuto quaſi quodam grauiora negotia in dies feſtos reijcere, & Conſilium horis pomeridianis accerſere; cùm tamen diebus illis Deo vacandum ſit, & capiendis Conſilijs matutinum ſit apprimè opportunum. Poſt epulas enim, & pocula Ingenium, iudiciumq; ex vaporibus illis ſopitum, obtuſumq; remanet, nec ullius ferè prudentis cogitationis eſt capax. Vndè meritò Perſarum mos apud Strabonem lib. 15. vituperatur, quibus impendio magis placuit temulenti ferè, quàm ſobrij agitare Conſilia. Itaque cōſulimus, vt exceptâ neceſſitate, Conſilia diebus Infeſtis,& matutino ſolùm tempore habeantur.

Perſarum mos refellitur. Strabo.

Conſilium. Conſilii baſis conſilii anima.

Ac, vt totius Conſilij baſim, Prudentiam ſtatuimus; ſic Arcani Conſilij, Silentium, animam eſſe omninò iudicamus. Vndè Pompeius Feſtus, Conſilium nō à conſulo, ſed à Cōſileo dictū credidit. Atque hinc Valerius Maximus miris encomijs lib. 3. c. 3. celebrat Pompeium, qui à Gentio Rege interceptus, & iuſſus Senatus Cōſilia prodere, potiùs manum ardenti faci cremandam vltrò præbuit, quàm contra ſilentiū verbum vllum excidere pateretur, quæ res magnam cupiditatē expetendæ amicitiæ populi Romani Regi iniecit. Simile quiddam Liuius lib. 42. de Eumene Rege commemorat, qui, cùm Romam veniſſet,& Regem Perſen in Senatu accuſaſſet, ac de toto bello cùm Patribus deliberaſſet, in præſentiâ nihil, præterquàm fuiſſe in curiâ Regem, ſcire quiſquam potuit: bello deniq; perfecto, quæq; dicta ab Rege, quæq; reſponſa eſſent, emanauêre, vt verè dixerit Valerius lib. 2. c. 2. Non dicam vnum, ſed neminem audiſſe crederes, quod tàm multorū auribus fuerat commiſſum. O miram,& diuturnam ſilentij fidem. O virtutem omniū litteris, atque linguis prædicandam. O factum ęternitati ipſi ad perennem hominum memoriam conſignandum. Refert quoq; ex Trogo, Iuſtinus lib. 44. de Hiſpanis, quòd dura ſit omnibus parſimonia, bellum, quàm otium malint, ſi extraneus abeſt, domi hoſtem quærant; ſæpè tormentis pro Silentio rerum creditarum immortui, adeò illis fortior taciturnitatis cura, quàm vitæ celebratur. Et Plutarchus in Apophtegmatibus, & in Oratione 1. de Ale-

Feſtus. Cōſilii etymon.

Valerius. Pompei cōſtantia.

Liuius. Senatus Romani ſilentium.

Valerius.

Iuſtinus. Hiſpanorū taciturnitas.

Plutarchus.

xandri fortunâ,prodidit, quòd, cùm Alexander arcanas quaſdam litteras à matre accepiſſet, quibus Antipatri crimina continebantur, eaſdemq; Hephæſtioni legiſſet, detractum anulum ori eius admonit, vt hoc facto ſapientiſſimus Princeps indicaret nemini conceſſum eſſe Principis ſecreta reſerare, ſed ea quaſi ſigillo obſerata in cordis centro tegere, & conſeruare debere. Apud Perſas certè, ait Ammianus lib. 21. neminem Conſiliorum fuiſſe conſcium, præter optimates taciturnos, & fidos, apud quos Silentij quoque numen colitur. De quibus etiam Curtius lib. 4. meminit more quodam Perſarum arcana mirâ celari fide, non metum, non ſpem elicere vocem, quâ arcana prodantur, veteremq; diſciplinam Regum Silentium, vitæ periculo ſanxiſſe, linguamq; grauiùs caſtigari, quàm vllum probrum. Ex quo idem aſſerit, quòd nec res magnæ ſuſtineri poſſunt ab eo, cui tacere graue ſit, quod hominum facillimum voluit eſſe natura. Nam veriſſimum eſt, quod Valerius lib. 2. cap. 2. ſcriptum reliquit Taciturnitatem optimum, atque tutiſſimum rerum adminiſtrandarum eſſe vinculum. Sapienter ſanè excogitatum eſt Iuramento Conſiliarios de Silentio obſeruando deuincire, quod etiam animaduertit Capitolinus in Gordianis, dùm Diocletiano ſcriberet. Omninò exemplum, ait, Senatuſconſulti taciti, non aliud eſt hodiè, quàm quòd veſtrâ clementiâ conuocatis ad interiora maioribus, ea diſponit, quæ non ſunt omnibus publicanda; de quibus Adiurare etiam ſoletis, nè quis antè rem cõpletam quiſquam, vel audiat, vel intelligat. Polybius verò lib. 9. accuratiſſimè ſeruandum eſſe Silentiũ, idq; neque verbo, neque ſigno patefaciendum quoquo modo eſſe, docuit. Primum, præcipuumq;, inquit, eorum, quæ ad felicem Conſilij exitum requiruntur, eſt Silere. Itaque neque gaudij oſtentatione, ob ſpem ſcilicet inopinatam effulgentem, neque metu, ſed neque familiaritate inductum, aut affectu, & amore quidquam communicare cùm exteris oportet; ſed cùm ijs dumtaxat, ſinè quibus res ad exitum deduci non poteſt; nec ijs ipſis antequàm cuique rei agendæ tempus adiget. Silere autem non linguâ tantùm oportet, ſed multò magis mente. Multi enim ſermone quidem celantes, ipſo aſpectu, & vultu, aut, & factorum aliquo reuelârunt ſua decreta. Quod facinus, cùm meritò Imperator Leo deteſtaretur, ſic in Libello de Bellico Apparatu docuit. In rebus, ait, occultis, & abditis, fideles adhibe tibi, & Temperantes viros, & Taciturnos, & qui in ſuâ, & non aliorum poteſtate ſunt, cùm ſecretæ res iſtæ, vt ſecretiores fiant, non indigeant ad agnoſcendum multitudinem. Certè in leg. ſi quis teſtamentum. 41. ad leg. Aquiliam. lib. 9. tit. 2. Secretorum detectores pœnis iniuriæ, & damni puniuntur. Recenſet Paulus Iuriſconſultus in leg. ſi quis aliquid, 38. §. tranſ-

Alexandri exemplum.

Ammianus Perſarum mos.

Silentij numen.

Curtius.

Loquax infidus.

Valerius. Sententia.

Capitolinus

Polybius.

Silere quomodo oporteat.

Leo Cæſar.

Paulus Iuriſcõſultus.

fugæ. de pœnis. lib. 48. tit. 59. L. omne delict. 6. §. exploratores. de re milit. lib. 49. tit. 16. legem quoque apud Romanos exſtitiſſe, quæ Conſiliorum proditores, & transfugas, viuos exuri, & furcæ ſuſpendi imperabat. Diodorus Siculus profectò affirmat apud Aegyptios legem fuiſſe, quæ abſcindi illis linguam iubebat, qui arcana Reipublicę detexiſſent. At! at! ſi hæc lex hodiè apud nos in vſu eſſet, pauciſſimi certè linguas mouerent, tàm proni ſumus ad ſecreta quæque Principum detegenda. Probè Horatius Satyrâ 4. cecinit.

Fingere, qui non facta poteſt, commiſſa Tacere
Qui nequit, hic niger eſt, hunc tu Romane caueto.

Deploranda certè eſt noſtri temporis miſera conditio vbi Principum Conſiliarij arcanum vix vllum Conſilium conticeſcunt, & antè de rebus in Conſilio actis fiunt exteri certiores, quàm res ipſæ ad effectum perducantur. Quod cùm conſideraret Vegetius lib. 3. fieri quid debeat, cùm multis, inquit, tracta, quid facturus ſis cùm pauciſſimis, vel potiùs ipſe tecùm. Nulla ſunt meliora Conſilia, quàm quę ignorauerit aduerſarius antequàm fierent. Quàm verò grauis, & noxia ſit Principi, & Reipublicę hęc propalatio, & maximorum dãnorum, & odij, belliq;, & interdùm excidij quoque cauſa, nemo ſapiens ignorat.

Verùm, non ſolùm Conſiliarijs tacendum eſt, ſed ſępiùs ipſi etiam Principi ſilentio ſententiam ſuam inuoluendam, nè ceteris aſſentiendi neceſſitas fiat, vt Tacitus lib. 4. Annalium, obſeruauit. Si enim ipſe quò inclinat, declararet, omnes illicò ſecùm tacitè raperet, tàm potẽs eſt adulatio, metus, aut amor Principis. Sed neque Princeps dictis iam ſententijs, oſtendat quam amplectatur; cùm interdùm vnius opinio reliquorum ſoleat eſſe prudentior, & hanc publicè probando, videntur alij iniuriâ affici. Ideò Princeps ſuæ meditationi quædam relinquat, vt idem Tacitus lib. 16. Annal. docuit, quæ poſteà, cum placuerit, ſumere poterit. Et idcircò audiat Princeps patienter omnium ſuffragia, etiam inter ſe diſſidentia, rationeſq; ſingulorum ponderet, & ſi nulli horum adhærere voluerit, vel denuò negotium in Conſilium ducat, & deliberationem, vel ſententiam ſuam palàm proferat, vel eam celando, omnibus inſcijs, aut paucis conſcijs Conſiliarijs, diligenter quod ſibi viſum fuerit, exequi imperet. Cenſebat enim Tiberius Cæſar apud Dionem Caſſium lib. 57. Principis animum nemini cognitum eſſe debere.

Porrò, docuit Plato in Phedro tales adhibendos eſſe Conſilio, qui rerum, negotiorumq; ſint peritiſſimi, de quibus conſulitur. At neceſſe eſt, vt Conſiliarius vndequaque perfectus exſiſtat, hominum Ingenia quoque quibus cùm degit, mores, inſtituta, &

Quibus pœnis loquaces corrigebantur apud Romanos.

Diodorus.

Aegyptiorũ mos ĩ loquaces.

Horatius.

Vegetius.

Conſilium ignotũ optimum.

Tacitus.

Princeps maneat in conſilijs ſuſpenſus.

Princeps ſuæ meditationi quædã relinquat.

Princeps cõſiliariorum rationes ponderet.

Caſſius.

Conſiliario quorum cognitio neceſſaria.

Cicero.
Sententia.
Aduenæ ad conſiliū rarò admittendi.
Intereſſatus ad conſiliū nō admittatur.
Liuius.
Tacitus.
Sententia.
Ariſtoteles.
Infamis ad conſiliū nō recipiatur.
Principes illaudati.
Suetonius.
Herodian⁹.
Suetonius.
Principes laudati.

idioma callere, nè pluribus in rebus decipi velit. Scitè Cicero lib.2. de Oratore, ad Conſilium de Republicâ dandum, dixit, caput eſſe, noſſe Rempublicam. Quocircà aduenæ rariſſimò admittendi ſunt Conſilio, tùm quia vix illi totius Reipublicæ periti emanant, & ſi peritia etiam adeſt, abeſt tamen viuidus affectus, & ſincera fides; tùm quia, cùm ſint alteri Principi ſubiecti, vel ob patriæ, aut Principis amorem, aut timorem, vel ob auaritiæ corruptelam, fieri penè nequit, vt fideles euadant; tùm quia, cùm Prouinciales ſibi externum præferre vident, Principi ſubiraſcuntur, & oritur quædam animorum auerſio. Cooptandi etiam nullâ ratione ſunt ij, quorum quoquo modo aliqua intereſt, cùm proprius affectus eos obcæcare ſoleat, & ad ſuum dumtaxat commodum, ſcopumq; vniuerſa dirigere, & neruo quaſi quodam cupiditatis attrahere. Veriſſimum enim eſt, quod Liuius lib.22. prodidit, priuatas res ſemper offeciſſe, officereq; publicis Conſilijs; & quod Tacitus lib. 1. Hiſto. dixit peſſimum veri affectus venenum, ſuâ cuique vtilitas. Refert Ariſtoteles lib. 7. Polit. cap.9. quibuſdam populis legem fuiſſe, vt qui agros limitaneos hoſtibus haberent, non admitterentur ad Conſilia belli gerendi, quaſi ob priuatæ rei affectum ſuadere minùs commodè poſſent. Ità quoq; à Conſilio arcendi ſunt ij, qui aliquâ infamiæ notâ laborârunt. Ecquis enim non dicet Principem tales admittendo, vel non repellendo, eorum vitam probare, parumq; Reipublicæ vtilitati proſpicere? Peſſimè profectò audiuit Caius Cæſar Caligula, quòd in curiam homines improbiſſimos, omnibuſq; vitijs coopertos introduxerit, vt ſcilicet ſceleſtiſſimorum conuerſatione, ipſius ſcelera minùs conſpicerentur. Peſſimè audiuit etiam Tiberius Cæſar apud Suetonium, cap.42. quòd Pom. Flaco, & L. Piſoni, cùm quibus noctem, continuumq; biduum potando conſumpſerat, viniq; amphoram vno hauſtu euacuauerat, alteri Syriam Prouinciam, alteri Vrbis Præfecturam confeſtim detuliſſet, & nobiliſſimis quibuſuè illos antepoſuiſſet. Peſſimè denique audiuit Antoninus Heliogabalus apud Herodianum, & in indignationem, & contemptum Senatus, & Militum incidit, quòd Scenicos, & Artifices Reipublicæ Conſilijs, & moderationi præpoſuiſſet. Non ſic Veſpaſianus Imperator apud Suetonium cap.8. qui adoleſcentem vnguentis flagrantem, qui ad eum pro Præfecturâ impetratâ, vt gratias ageret, acceſſit, voce grauiſſimâ increpauit, litteraſq; reuocauit; Non ſic Domitianus apud eumdē, qui Quæſtorium virum, quòd geſticulandi, ſaltandiq; ſtudio tenebatur, Senatu priuauit. Iſta enim potius leuitatem, & faſtum, quam grauitatem, & prudentiam redolent, quæ in Conſiliario deſiderantur.

Conſultiſſimum ſanè Principi eſſet, ſi ſuos ſubditos eorumq; Ingenia exquiſitè cognoſceret, & ea omnia inueſtigaret, quæ in ipſius

Pro-

Prouincijs tractantur, nè illi à malè conſulentibus imponatur, neuè mendacijs doloſa illorum firmentur conſilia. Tacitus certè lib. 3. Annal. probauit noſcendam eſſe vulgi naturam. Nam ſunt, inquit Liuius lib. 44. tam ciuitatum, quàm ſingulorum hominum mores, genteſq; aliæ iracundæ, aliæ audaces, quædam timidæ, & in Vinum, & Venerem proniores aliæ ſunt. Vndè meritò cecinit Martialis.

Principis eſt virtus maxima noſſe ſuos.

Ferunt annalium monumenta multos Principes hac de causâ ſuas ditiones luſtrare conſueuiſſe, vt nihil illos latere poſſet. Nam Princeps, qui extrà, Aulæ, aut ciuitatis limites non egreditur, ea tãtum nouit, quæ à Conſiliarijs proponuntur. Quòd ſi hi eum decipere voluerint, quandò eorum aliqui in idipſum Conſilium conſpirauerint, facili negotio aſſequentur. Atq; hinc operantur, vt Princeps iſtum ad honores, & Magiſtratus aſſumat, quem negligere oportebat, & illum deſerat, & à Reipublicæ adminiſtratione amoneat, quem maximè detinere, etiam inuitum quaſi debebat. De quibus fusè in Aureliano diſſeruit Vopiſcus. Sed ego, inquit, à patre meo audiui Diocletianum Principem iam priuatum dixiſse, nihil eſse difficilius, quàm benè imperare. Colligunt ſe quattuor, vel quinque, atq; vnum Conſilium ad decipiendum Imperatorem capiunt, dicunt quid probandum ſit. Imperator, qui domi clauſus eſt, vera non nouit: cogitur hoc tantùm ſcire, quod illi loquuntur. Facit Iudices, quos non oportet, amouet à Republicâ, quos debebat retinere. Quid multa? vt Diocletianus ipſe dicebat bonus, cautus, optimus venditur Imperator. His haud diſſimilia ſunt, quæ Miſitheus Pręfectus prętorio Gordiano Auguſto genero ſuo apud Capitolinum teſtata reliquit. Euaſiſſe nos grauem, ait, temporum maculam, quâ per ſpadones, & per illos, qui tibi amici videbantur (erant autem vehementes inimici) omnia vendebantur, voluptati nobis eſt, & eò maior quò tibi gratior emendatio eſt. Neq; enim quiſquam ferre potuit datas Eunuchis ſuffragantibus militum Præpoſituras, negatum laboribus præmium, aut interemptos, aut liberatos pro libidine, atq; mercede, quos non decebat, vacuatum ærarium per eos, qui quotidiè inſidioſiſſimè frequentabant; initas factiones, vt tu decipereris, cùm inter ſe de bonis, peſſimi quiq; haberent Conſilia tibimet ſuggerenda. Dijs igitur gratias, quòd volente teipſo emendata Reſpublica eſt. Delectat ſanè eſſe boni Principis Socerum, & eius, qui Omnia requirat, & Velit ſcire, & qui pepulerit homines per quos anteà, velut in auctione poſitus, Nundinabatur. Etenim decet Principem ob publicum, priuatumq; bonum Omnia ſcire, & Conſiliarijs integerrimis, ac prudentiſſimis ornari. Præclarè

Principi neceſſaria ſubditorum cognitio.
Tacitus.
Liuius.
Martialis.
Princeps luſtrare deberet ſuas regiones.
Nota.
Vopiſcus.
Quid difficile.
Cōſpiratio.
Indiſcretio.
Capitolinus
Princeps omnia deberet ſcire.

 pro-

Baſilius Cæſar. *Qui boni Conſiliarij.*

profectò Baſilius Imperator, cap. 18. ad filium ſcripſit. Conſiliarijs, ait, vtere ijs, qui rebus proprijs benè conſuluerunt, rectéq; eas adminiſtrârunt, non autem, qui per imprudentiam, malè. Nam qui ſuis rebus malè proſpexerit, numquàm ille benè conſuluerit alienis. Hinc tantoperè Leſcus Rauitum adamauit, vt potiùs regnum, quàm optimum Conſiliarium negligere duxerit. Sic enim Cromerus lib. 7. Hiſtor. Poloniæ refert Miecislao ſeniore Principe Polonorum defuncto, cùm Poloni Leſco Albo nepoti ex Caſimiro fratre, regnum eâ conditione offerrent, ſi Gouoritium Rauitum Palatinum Sendomiricenſem relegaret: Leſcum potiùs regnum repudiaſſe, quàm Gouoritium fideliſſimum Conſiliarium deſerere voluiſſe.

Cromerus. *Princeps quanti facere debeat bonum Conſiliarium.*

Signum interituri principatus.

Atqui, vt ſignum eſt Principatus labentis vbi Pelegrini ad eum fulciendum adhibentur, ſic quoque vbi Iuuenes ad eiuſdem Conſilia aſſumuntur. Nam Ariſtoteles lib. 7. Polit. capite 9. aſſeruit Vires in iuuenibus, Prudentiam in ſenibus eſſe. Vndè ſapienter Tullius libro de Senectute, cùm ad gubernacula Reipublicæ, ait, temerarij, atque audaces homines accedunt, maxima, & miſerrima naufragia fiunt. Ij enim ſunt inſtabiles, affectus ponunt, ſumuntq;, prudentiæ, iudicij, & experientiæ inexpertes, creduli, turbidi, & ità feruidi, vt quod modeſtum, ignauiæ ſpeciem apud illos habeat; quod circumſpectum, & prouidum ſegnitiæ; quod autem abruptum, & præceps, id forte, & virile cenſeatur. Et quia in ætatem illam Auctoritas etiam non cadit, quæ iubendi ſuadendiq; regina creditur; ideò Solon vetuit valdè iuuenem neque magiſtratum gerere, neq; conſulere, etiamſi optimè à mente conſtitutus eſſe videretur. Quare G. Benedicti in ſuâ Repet. c. Rain. in verb. adiectæ impub. de Teſtam. ſenum Conſilia omnibus iuuenum Conſilijs anteposuit. Senes itaque ad Conſilium vocandi ſunt, ſenes dicimus moribus magis quàm annis. Nam in quibuſdam, teſte Senecâ epiſt. 4. non Pueritia, ſed quod grauius, Puerilitas remanet. Senum verò prudentiæ, & iudicio, ſi doctrina acceſſerit, exſiſtent optimi Principum Conſiliarij. Illa enim, teſte Caſſiodoro Variarum lib. 10. epiſt. 3. deſiderabilis eruditio litterarum, quæ naturam laudabilem eximiè reddit ornatam. Ibi prudens inuenit, vbi ſapientior fiat; ibi bellator reperit, vndè animi virtute roboretur; indè Princeps accipit quemadmodum populos ſub æqualitate componat. Nec aliqua in mundo poteſt eſſe fortuna, quam litterarum non augeat glorioſa notitia. Hiſcè rebus motus Attalaricus Rex, ſcripſit Aratori apud eumdem Caſſiodorum lib. 8. Variar. capite 12. Perfectionem, ait, neceſſariarum rerum completam eſſe iudicamus, ſi quemadmodum eligendo virum magnificum patritium armatæ Reipublicæ prouidimus; ità, & de ſociando ei virum litterarum peritiſſimo

Sententia. *Ariſtoteles.* *Tullius.* *Iuuenes à Conſilio arcentur.* *Auctoritas quid ſit.* *Benedicti.* *Seneca.* *Senes pueri.* *Caſſiodorus* *Laus eruditionis.*

tiſſimo conſulamus. Decet enim tractatores habere doctiſſimos, quibus poteſtas ſumma committitur, vt nullo defectu impediente meritorum prouiſa Reipublicæ vtilitas explicetur. Præſtat enim, vt qui honore alijs anteit, ità ſcientiâ præcellere debeat, nè viliſſimus exiſtimetur, tex. in cap. viliſſimus. 1. quæſt. 1. Et idem Rex alibi apud Caſſiodorum lib. 8. Epiſt. 18. Profeſſionem, inquit, conſtat eſſe Iuſtitiæ Legũ peritos Iudices ordinare; quia vix põt negligere, qui nouit æquitatẽ, nec facilè erroris vitio ſordeſcit quẽ doctrina purgauerit.

Qualis Conſiliarius. *Iudex doctus.*

Quod etſi ità ſit: tamen interdùm aliqui iſtorum, dum Ingenij acumen oſtendere conantur, longâ ſermonis copiâ, rerumq. multiplici inuentione obruunt ſeſe, & vix ad rectum Conſilij portum quadam maturâ iudicij normâ enatare poſſunt, omniaq. aduerſarij Conſilia erroneè à ſubtili illorum Ingenio metiuntur. Sed profectò, Experientiâ rerũ optimâ magiſtrâ edocti, vidimus ſubtilia huiuſmodi Cõſilia ſæpiſſimè fuiſſe noxia, & ad effectũ non potuiſſe perduci. Nã quò plus ſunt acuminata, ad amuſſim magis illa exequi oportet, quod in magnis negotijs rariſſimè fieri contingit ob varia media, caſus improuiſos, & tẽporum, locorum, perſonarũq. circũſtantias, quæ ſæpius mutationẽ ſubeunt. Ità planè neque magnifica, & ſplendida Conſilia ſunt capeſſenda, ſed potiùs facilia, atque tuta; quoniã illa habẽt plus detrimenti, & coloris, q̃ emolumẽti, & firmitudinis. Pari rõne etiã reijciẽda ſunt Cõſilia illa vaſta, quæ res quaſi immenſas cõplecti videtur, ad quas conſequendas, nec pecuniæ noſtræ, nec diuturna vita, nec vires queunt ſufficere, quæq. tot media flagitant, quæ nequeunt ſimul cõpingi. Conſilia quoque audacia, atque callida interdũ periculoſa euadunt, atque triſtia. Sapienter Liuius lib. 35. Cõſilia callida, & audacia primâ ſpecie læta ſunt, tractatu dura, euẽtu triſtia. Quocircà, his ſpretis, ſuggerenda Principi ſunt Cõſilia matura, & fortunæ caſibus, quoad fieri põt, minùs ſubiecta: quamq̃ in nouo, ſubitoq. aliquo rerum diſcrimine, & vbi, vel de acquirendo, vel de aggrediẽdo hoſte res agitur, his Cõſilijs vtiliter, & neceſſariò vti poſſumus. Facit ad propoſitũ noſtrũ, ꝙ Capitol. in Maxim. ſcriptũ reliquit hãc nouis rebus dẽre ineſſe conſtantiã, vt rapienda ſint Conſilia, non quærenda. Neque verò, ab hoc Tacitus lib. 1. Annal. diſſentire vr̃, vbi ait cunctatione non eſſe opus, vbi pniciosior ſit quies, q̃ temeritas. Imò extremis rebus, extrema ſunt quærenda: Inter ancipitia deterrimum eſt, media ſequi, ſuaſit idem lib. 3. Hiſtor. Verùm in rebus arduis, arctiſq. ità debemus rapere Conſilia, vt tñ hæc celeritas nobis naufragiũ non prouidendo ſatis, haud pariat. Nam appoſitè Artabanus apud Herodotum lib. 7. dixit feſtinare quoduis negotiũ, gignere errores, vndè maxima detrimenta exoriri ſolẽt: at in cũctando bona ineſſe, quę ſi non ſtatim talia videntur: tamen in tempore bona quis eſſe reperiet. Thucydides profe-

Conſiliarius qualis refellitur. *Experiẽtia quid.* *Conſilium ſubtile.* *Conſiliũ magnificum.* *Conſiliũ vaſtum.* *Conſilium audax.* *Liuius.* *Conſilium maturum.* *Conſilium velox.* *Capitolinus.* *Tacitus.* *Extremis extrema q̃renda.* *Herodot.* *Feſtinatio mala.* *Cunctatio bona.* *Thucydides*

Cunctatio in deliberãdo, celeritas in cõficiẽdo. *Demoſth.* *Conſilium.* *Tacitus.* *Conſilium bonum.* *Liuius.* *Spes fallax.* *Polybius.* *Conſilium vanum.* *Hieronym.* *Eruditio mater timoris.* *Lucian.* *Conſilij præcipitis comes quæ.* *Sententia.* *Sueton.* *Exequutio celerima debet eſſe.* *Agrippæ laus.* *Res maturè ad conſilium deducenda.* *Demoſth.* *Cicero.* *Sententia.* *Tacitus.* *Inutilis cũctatio damnoſa.* *Achæorum lex.*

profectò libro 1. nobis ſapienter ſuggerit eos, qui cùm ſummâ fiduciâ ſententiam dicunt, in re ipſâ trepidantes deficere. Et Herodotus libro 7. Vir, ait, eâ ratione fiet optimus, ſi in deliberando quidem cũctetur, & pertimeſcat quidquid poſſit contingere; in agendo autẽm confidat. Ecquid Exord. 20. Demoſthenes? Conſulere quidem oportet lentè, Conſulta exequi feſtinanter. Scelera certè affirmat Tacitus libro 1. hiſtor. impetu, bona conſilia morâ valeſcere. Itaque, qui ſuas, alienaſq. vires parùm librat, & negociorum euentus ad ſua vota pertrahit, hic Principem ſæpè fallet. Ipſe enim ſpem magis ipſam, ait Liuius libro 22. quàm ſpei cauſam intuetur. Audiamus Polybium lib. 2. docentem nunquàm de futuris rebus tanquàm iam factis deliberare, neque præfidere conſtanter in ijs, quæ aliter euenire poſſunt. Præclarè Thucydides libro 2. vt tranſtulit D. Hieronymus in Epiſt. ad Euagrium, Imperitiam dixit Confidẽtiam, Eruditionem Timorem creare. Vndè ſapienter Tacitus potentiam cautis, quàm acrioribus conſilijs tutiùs haberi, affirmauit. Videmus enim magnos Principes quibus curæ eſt Principatus potiùs conſeruare, quàm nouos acquirere, Conſilijs lentis vti ſolitos. Etenim, aſſerente Luciano in Andologiâ tardum conſilium longè præſtantius eſſe, præceps autem ſemper habere comitem pęnitentiam. Hinc Brians ait celeritatem in loquendo euitandam, huiuſq. ſociam eſſe pęnitentiam. Et hinc Suetonius quoque in Octauiano Cæſare dicebat lentè feſtinandum, cautumq. ducem, temerario meliorem eſſe. At, cùm iam negotia ſuis ponderibus in lance libraueris, quod conſuluiſti, exequi feſtinanter oportere, vt quod Velleius Agrippę, hoc Principi tribuatur. Vir, inquit, labore, vigiliâ, periculo inuictus, & per omnia extrà dilationes poſitus, Conſultiſq. facta coniungens. Hanc laudem facilè Princeps aſſequetur, ſi negotia tempeſtiuè ad Conſilium deduxerit. Nàm ſcitè Demoſthenes in Philippicâ 3. Dum nauis eſt ſalua, promptè conſulere, & prouidere oportet, nè euertatur; poſtquã fluctus exuperat, inane eſt ſtudium. Sicut enim ait idem, in Philippicâ 1. Imperatoris eſt præire exercitui; ſic benè conſulti viri ipſis negocijs. Etenim prudenter Cicero in Philippicis aſſeruit magna in republicâ momenta eſſe temporum, & multum intereſſe idem illud vtrũ antè, vel poſt decernatur, ſuſcipiatur, agatur. Ergò in negotijs pertractandis, nil tempore pretioſius. Quare grato animo ſuſcipiat Princeps quiſq. illud Taciti lib. 3. Hiſt. dogma nè inutili cunctatione agendi tpa deliberãdo cõſumat. Sciat quoque Princeps apud Achæos legem fuiſſe, vt in Conuentibus dies vnus deliberationis eſſet, alter decreti. Quàm legem, cum Athenienſes non ſeruarent, & ſeſe tardè ad negotia mouerent, illos Demoſthenes Philippicâ 1. increpuit, dum ſic ad illos perorauit. Nàm agendi tempus in apparatu conſumimus;

mimus; rerum autẽm occaſiones non expectant ignauiam veſtram, & tarditatem.

Verborũ copia vitanda. *Veritas qualis eſſe dẽat.*

Hic tardus Athenienſium apparatus nobis duplex fuiſſe videtur, rerum nempè, verborumq. qui in Conſiliis exulare deberet, & locum dumtaxat rectum iudicium, preſſâ dictione declaratum, obtinere. Præclarè apud Liuium Latinorum ille Prætor. Ad ſummam, inquit, rerum noſtrarum pertinere arbitror, vt cogitetis magis, quid agendum vobis, quam quid loquendum ſit. Facile erit explicatis Conſilijs accommodare verba. Etenim meritò compoſitæ orationes alibi locum ſibi vendicent, Veritas pulchrior eſt nuda, & ſimplex, quam operta, & fucata. Hoc idem Græcorum Oratorum princeps ipſe Exord. 65. docuit. Sed, ſi quidem, ait, verba audituri conueniſtis, hæc dicere, & audire oportet; ſin autem ſuper rerum electione deliberaturi, res ipſas per ſe nudas, quantum poteſt dijudicare vos hortor, auferentes ſermones omnes, qui facti videntur ad fallendum.

Lamprid. *Diſcretio perſonarũ.* *Reprehenſio.*

Alexandro Seuero apud Lampridium nè imponi poſſet, & rectè, ac prudenter cuncta adminiſtraret, non modò ornatas dictiones, tanquam minùs probas, ſuſpectaſq. reſpuit; verùm etiam cum prudenti delectu, illius rei, quæ tractabatur, peritos conſulebat. Vndè, fuit illi, inquit, conſuetudo, vt ſi de iure, aut de negotijs tractaret, ſolos doctos, & diſertos adhiberet: ſi verò de re militari, milites veteres, & ſenes benè meritos, & locorum peritos, ac bellorum, & caſtrorum, & omnes litteratos, & maximè eos, qui hiſtoriam norunt, requirens quid in talibus cauſis, quales in diſceptatione verſabantur, veteres Imperatores, vel Romani, vel exterarum gentium feciſſent. Sapienter ille quidem; at nos modò Aulicos noſtros in delicijs enutritos, rerum publicarum inexpertes, de bello, paceq. conſulimus. O quantùm ab illâ veterum Principum prudentiâ defleximus!

Veterũ æqualitas refellitur. *Vnius Conſilium prudentius.* *Plurium cõſilia tutiora.* *Cominæus.*

Atqui, vt Principes aliqui in hoc; ità quoque in alijs rebus maximè à rectâ iudicij normâ aberrare ſolent. In publicis, inquit Plinius, Conſilijs nihil tam inæquale, quam ipſa æqualitas. Nam, cùm ſit impar omnium prudentia, par omnium ius eſt. Heù cur permiſimus hunc abuſum inualeſcere, vt potiùs numeremus Conſiliariorum ſententias, quàm expendamus? Nonnè ſæpiùs vnius ſoliùs prudentis Conſilium reliquorum omnium ſolet eſſe præſtantius? Quod, etſi ità ſit: tamen monemus, interdùm eſſe periculoſum vnius ſolius Conſiliũ pertinaciter amplecti. Audiatur M. Antoninus Philoſophus apud Capitolinũ, ęquius eſſe aſſerens, vt ille pluriũ amicorum Cõſilium ſequatur, quàm illi vnius ſolius voluntatem. Philippus Cominæus vir perſpicax in ſuâ Hiſtoriâ Gallicâ Carolo Octauo ſubſannat, quòd ſe

tamquam

Herodot. Pluralitatis votorum cõmoda. Princeps cõſiliariorum tortura. Capitolinus. Prĩcipis miſeria. Tacitus. Seneca. Veritatis penuria.

tamquam fune à ſuis duci permitteret. Quapropter tutius eſt in rebus grauibus plures prudentes audire. Quod idem Artabanus apud Herodotum lib.7.Perſarum regi ſuaſit. Rex,ait,niſi diuerſæ,varianteſq. ſententiæ dicantur,nõ poteſt quis eligere meliorem, ſed neceſſe habet vti eâ,quæ dicta ſit;at,cùm plures ſunt, licet tamquam Aurũ purum ſecernere. Ex quo per conſequens colligimus Principem debere Conſiliarios ad ſententias illorum liberè edicendas prouocare, & arte quadam intimos illorum ſenſus elicere. Nàm Capitolinus in Gordiano Iuniore ſcripſit miſerum eſſe Imperatorem apud quem vera reticentur,& minus liberos, & veraces illos Conſiliarios, qui cùm fortunâ potiùs Principis loquuntur,quàm cùm ipſo, vt Tacitus lib.1. Hiſtor. aſſeruit. Quam virtutem, cùm in Principum Aulis Seneca lib.6.de Beneficijs,cap.30.non reperiret,monſtrabo tibi,inquit,cuius rei inopiâ laborent magna faſtigia, quid omnia poſſidentibus deſit, ſcilicet ille,qui Verum dicat

Decretorũ conſtantia. Tacitus. Princeps cõcordiæ ſtudeat. Cõmunis res abſque animorum communione nõ benè regitur. Tacitus. Suſurrationes pollẽdæ. Tullius. Conſilium. Lamprid. Eunuchorũ miniſteria improbantur.

Veritatem næ dicere oportet, ſed tamen cùm modeſtiâ.Huius cõſtantia debet eſſe comes,vt quod ſemel maturè,& prudenter ſancitũ eſt,non euertatur. Nàm illa decretorum vacillatio,inſuper, quod vacillantis iudicij ſit nota,hoc incommodi etiam adfert, vt ſemper hominum animi ob inconſtantiam illius Aulæ ſint dubij, & ſuſpenſi,& formident ex leui ſuſurro poſterioribus decretis, priorum euerſionẽ, parumq. fidant Principi. Quâ de causâ totis viribus hoc vitet, & euitet Princeps, remoueatq. anſam ideò inter Conſultores diſcordiarũ, nè quod Tacitus Annal.14. notauit, illi eueniat. Iulius Claſſicianus, inquit, Suetonio diſcors,bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat. Quod ſi inter Conſiliarios tales eſſent, procuret Princeps, vt vel ipſimet eas deponant, vel ipſe cùm auctoritate eas ſeponat. Nunquam enim communis res abſque animorum cõmunione rectè adminiſtrari poteſt.Eſt,& aliud boni Conſilij impedimentum,domeſticæ illæ,& occultæ Aulicorum ſuſurrationes, quibus, teſte Tacito 3.Annal. oĩa Principum honeſta, atq. inhoneſta laudare mos eſt, & qui aſſerente Tullio ad Q.Fratrem aures eorũ fictè,& ſimulatè quæſtus ſui causâ inſuſurrant. Caue, vt ſeruus is de ijs rebus, quæ ad officium imperij tui,atque ad aliquam partem Reipublicæ pertinent,nè quid attingat. Hoc dogma priùs ad vnguem exequutus eſt Alexander Imperator apud Lampridium, qui Eunuchos, nec in Conſilijs, nec in miniſterijs habuit,qui ſoli Principes perdunt, dum eos more Gentium,aut Regum Perſarum volunt viuere,qui à populo etiã amiciſſimum Principem ſemouent, qui internuncij ſunt aliud, quàm reſpondetur, ſæpè referentes, claudentes Principem ſuum, & antea omnia agentes nè quid ſciat. Qui,cũ empti ſint,& praui fuerint,quid tamdem poſſunt boni ſapere? O noſtri quoque temporis Penicillum

quo

Martialis.

quo Principes plurimi,& Eunuchi,illorum .ſ. Aulici veris coloribus depinguntur! Ecquis non videt Intereſſe illud eſſe, quod oĩa exuperat? Hoc,nec confederationi,nec amicitiæ,nec affinitati parcit.Cautus igitur Princeps nemini fidem habeat, cui aliqua quoquo modo intereſt;cum is pro vtilitate ipſius, & commodo iam hoſtis, iam hoſpes ſeſe ſoleat oſtendere,& pacis,belliq. nominibus, pro opportunitate, & arbitrio vti, & abuti. Prudentis ſanè Principis eſt occurrere malo primis initijs,nè temporis progreſſu longius ſerpat;& vires acquirat maiores,ruinamq. ſecum deducat. Optimè Martialis.

Principijs obſta, ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuere moras.

Procraſtinatio quãdo vtilis.

Ottho autem Imperator dicere ſolebat nullum cunctationi locũ eſſe in eo Conſilio,quod non poteſt laudari,niſi peractũ.Quod ſi malũ ità vehemens,& robuſtũ ſit,vt vires noſtras excedere videatur,procraſtinatione tunc opus eſt, quæ ſæpiùs tẽporis progreſſu res aliter afficit.

Negotia multa ſimul ãplecti difficile. Princeps nil moliatur antequã ſe muniat. Sententia.

Ac, vt illud;ità hoc eſt prudẽtis Principis vno,eodẽq. tp̃e multa ſimul,& grãdia nõ amplecti;quia vires noſtræ, quæ contrà vnum militare poſsẽt,aduersùs plures ſuccũbẽt. Cũ Princeps aũt rẽ in ſuã ptãtẽ iã redegerit,nil noui moliatur,niſi illa optimè priùs firmauerit. Deſtinationis certũ,ait Tacitus de P.Oſtorio,nè noua moliretur, niſi prioribus firmatis. Infirma ſiquidem facili negotio denuò euelluntur.

Miniſtrorũ electio. Miniſtri negotiis ſint pares. Conſilio offenſus non admittatur. Executio nõ cõmittatur ei,qui in conſulendo diſuaſit. Exequutio cui committenda. Romana cõmiſſionis forma. Cõmiſſariorũ pluralitas refellitur.

Inuigilet itaque omnino Princeps, vt quos pro rebus gerendis elegit Miniſtros,perſpicuè eos cognoſcat,nè ſint negotijs inferiores,vel etiã ſuperiores.Nam qui ſuperior eſt,negotiũ deſpicit,qui inferior,id exercere nequit. Sint ergò Adminiſtri negotijs pares, quod perfectè Tiberius obſeruare conſueuit.Obſeruet quoque Princeps,nè in Conſiliũ admittat quemquã,neque ipſi amplius facilè fidat, qui ſe ab ipſo offenſum arbitretur; cũ vindictæ deſideriũ tã ardens ſit, vt datâ etiã leui occaſione excitet. Nõ cõmittat negotij cuiuſcũque exequutionẽ illi,qui in conſilio contrariæ opinionis extitit. Is .n.nunq̃ ad effectum perducet,nè in diſſuadendo imprudens,& ſibi ipſi in exequẽdo cõtrarius fuiſſe videat;ſed illi ſolũ, qui negotiũ amplexus fuerat, & vt executioni mãdaret,cõſuluit: abſque tñ vllo executionis pręſcripto mõ, & formâ.Limitare.n.exequutiones Cõſiliorũ,eſt Miniſtrũ tricis iuoluere, & negotiũ deſtruere;cũ hoc maiori ex parte à tp̃is,locorũ,perſonarũq. opportunitate dependere ſoleat, quæ plerũque immutãtur. Romani certe optimi rerũ gerendarũ magiſtri ſuis ducibus, Cõſulibuſq. nullam certã cõmiſſionis formã in quibuſcũque expeditionibus p̃ſcribebant,præter hanc, Nequid Reſpublica detrimenti pateretur, Nullis certis mandatis, Ex re conſulturos. Pari rõne laudare nõ poſſumus eos,qui vnum negotiũ duobus, tribuſuè ſimul cõmittunt;cum

vnus

Ariſtot.
Boer.
Aegid.
Barthol.
Cardinalis.

vnus prudens, ac fidelis ſolus ſufficere videatur. Duo enim ſegnius imperata exequuntur. Certè optimo viro potiùs ait Ariſtoteles lib. 3. Polit. cap. 11. & 12. quàm multis poteſtatem tribuendam eſſe. Cũ Philoſopho Iuriſperiti conſentiunt Boerius in Tract. de Cuſtodiâ Clauium Portarum Ciuitatum, Aegidius in Tract. de Regimine Principum, Bartholus in Tract. de Regimine Ciuitatum, & Cardinalis in c. in opibus. 7. q. 1. Et quod per vnum rectius, quàm per plures Reipublicæ conſulitur, aſſerit tex. in l. 2. §. deindè, quia difficilè, verſ. nouiſſimè, ff. de origine iur. Hoc idem quoque docuit tex. in l. 3. §. quamuis autem, verſ. apparet, ff. de Adminiſtr. Tutor. vbi aſſerit, quod faciliùs per vnum Tutorem, quàm per plures tutela adminiſtretur, & ratio aſſignatur in gloſ. in verbo faciliùs, cum inquit;

Segnius expediun commiſſa negotia Plures.

Miniſtri debent eſſe plures.
Conſilium.
Caſſiodor.
Qualitas miniſtrorum.
Pulchrè.
Claritas natalium.
Proles parẽti ſimilis.

Verùm hoc nolumus intelligi de publicis, ordinarijſq. Adminiſtris, qui vno plures ſemper eſſe debent in eodem negotio, vt ſunt Conſiliarij, Iudices, & ſimiles reliqui, quos, vt benè conſultum ſit Reipublicæ, oportet, vt Princeps cum maximâ curâ eos eligat. Ad ornatũ Palatij, inquit Caſſiodorus in perſonâ Theodorici Regis lib. 4. Variar. epiſt. 3. credimus pertinere aptas dignitatibus perſonas eligere; quia de claritate ſeruientium, creſcit fama dominorum. Tales enim prouehere Principem decet, v quoties procerem ſuum fuerit dignatus aſpicere, toties ſe cognoſca ecta iudicia habuiſſe. Et idem Theodoricus apud eumdem lib. 2. Var. epiſt. 15. ſuaſit, vt ex genere honeſto Miniſtri eligerentur. Prudentiæ noſtræ, inquit, ratio eſt in tenerâ ætate merita futura tractare, & ex parentum virtutibus, prolis iudicare ſucceſſum. Quia bona certa ſunt, quæ fidem ab exordio trahunt, dum origo neſcit deficere, quæ conſueuit radicitùs pullulare. Fertur .n. curſu perenni fontium venà vitalis, & hanc conditionem ſuſtinent cuncta manantia, vt ſapor, qui conceſſus eſt origini, niſi per accidentia fuerit fortè vitiatus, neſciat riuulis abnegari. Quis ibit inficias? Habet.n. ait,

Seneca.
Excelſa ingenia non ſe demittũt ad ſordida.
Dio.
Prĩcipi cautio.

Seneca, hoc optimũ generoſus aĩus, ꝙ cõcitetur ad honeſta. Neminẽ excelſi Ingenij virũ humilia delectant, & ſordida. Ex quo, Princeps, qui ſibi viles Miniſtros applicat, aĩo vili exiſtimetur. Si Rempublicã, inquit, Dio Caſſius lib. 52. ignauis, & non magni pretij hominibus cõmittas, ſtatim, & nobilium, & ſtrenuorum iram in te prouocabis ob contemptã eorum fidem, & maximis in rebus damna patieris. Quid enim præclari homo vilis, aut ignobilis gerat? Quis hoſtis eum non contẽnet? quis ſocius ei obediat? quis militum non dedignetur ſub imperio eius eſſe? Porrò, ſi in aliquo licet etiam humili loco progenito illuſtres ſplendeſcunt virtutes, dicimus cum Velleio lib. 2. opti-

mum

Virtuoſus nobilis.
Honores nõ emendi.
Lamprid.
Vendit, qui emit.
Dio.
Mediocritas laudabilis.
Plutarch.
Magiſtratus datur pro cuiuſq. indole.
Caſſiodor.
Magiſtratus, cribrũ hominis.

mũ quemque nobiliſſimũ eſſe; & in cuiuſcunque animo virtus inſit, ei plurimum eſſe tribuendum. Verùm cum hac conditione, vt virtute ſolâ, non nummis poteſtatẽ acquirat. Alexãder Seuerus dicebat apud Lampridium ſe non pati mercatores Poteſtatũ: neceſſe eſſe enim, vt qui emit, vendat. Sed nonnè hæc oĩa in Principis decus, vel dedecus redũdant? Ità enim Męcenas Auguſto apud Dionem lib. 3. dixit nulli amicorum, aut officialium nimiam eſſe indulgendam potentiam, ſed ità ijs moderandum, vt nè te in culpam, aut reprehenſionẽ conijciant. Quidquid .n. hi rectè, vel ſequius egerint, id verò tibi adſcribetur, talemq. te cuncti cenſebunt, qualia eos facta exercere permiſeris. Plurimũ propterea iuuat Principem, vt aptos ſibi admoueat Adminiſtros, Ingenia illorum dignoſcere. Sapienter Plutarchus in Politicis præceptis, quemcũque cuique functioni, pro indole ſuâ admouere: & ille ad Ciuilia, hic ad Bellica, naturâ eſt aptior. Sed interdũ Principis inclinatio in hunc, offenſio in alium eſt, vt dicat poſteà is cum arguto Caſſiodoro non eſſe maius meritum, quàm gratiam inueniſſe regnantium. Verùm tamen plerumque euenit, multos in prouincijs adminiſtrandis contrà q̃ ſpes, aut metus de illis fuerit, egiſſe; excitari quoſdam ad meliora magnitudine rerum, hebeſcere alios.

Tacitus.
Obedientiæ vtilitas.
Miniſter debet eſſe vtilis.
Conſtantini dictum.
Velleius.
Affectatio exulet.
Actio ſine oſtentatione actionis.
Seneca.
Qui nec bonus Miniſter, nec Aulicus.
Polybius.
Mores illaudati.
Polyb.

Ex his verò, qui digni ſunt, vt Principi inſeruiant, ij ſint ſemper obſequioſi. Nam ait Tacitus lib. 1. Annal. quod quantò quis obſequio eſt promptior, honoribus, & opibus extolletur. Neque verò hoc ſolũ, ſed etiam vtiles debent extare Principi, vt dictum Conſtantini Imperatoris euitent, qui Miniſtros ſuos proprijs dumtaxat commodis inhiantes, Tineas, & Sorices Palatij nominabat. Hic autem vtilitatis labor cùm affectu, & effectu, affectatione exulante, debet eſſe coniunctus, duce Piſone apud Velleium lib. 2. quo nemo aut validius otium dilexit, aut faciliùs ſuffecit negotio, magiſq. quæ agenda ſunt, egit ſinè vllâ oſtentatione agendi. Qui hoc faciet, Inuidiam aliorum euitabit, & odium. Audiant Senecam lib. 1. de Tranquillitate, cap. 4. Quorumdam parum idonea eſt verecundia rebus ciuilibus, quæ firmam frontem deſiderant; quorumdam contumacia non facit ad aulam. Sed illenè bonus Adminiſter, qui Heraclidem apud Polybium imitatur, aduersùs inferiores ſeuerus maximè, & ſuperbus, ergà ſuperiores imprimis adulator? Tales ad tempus currunt, vt decidant, immò, & qui probè currit, ſæpè labitur, nî cautè incedat. Xantippus ille, vt Polybius lib. 1. teſtatur, reſtitutis Carthaginenſium rebus, paulò poſt in patriam redijt, optimè ſibi conſulens. Nam res egregiè geſtę, & præclara facinora, quæ omnium amorem, & panegyres viro procreare deberent, inuidiam, & calumnias gignere ſolent.

Virtutum ſpurij.

Hoc quidẽ in ſubiectus Principi ordines euenire conſueuit, nõ autem in ipſum Principem cadere, cũ ille quò magis in Reipublicę ne-

gotijs,

Iudicia. gotijs, & adminiſtratione, in ſubditorum protectione, & in Tribu-
Princeps, agat Iudicẽ. nalis exercitio inſudauerit, eò maiorem ſibi amorem in hominũ ani-
mis excitabit. Quamobrẽ iudicamus oĩno neceſſariũ, vt Prĩceps, qua-
lem ſuperius efformauimus ipſemet ſępius Iudicẽ agat, & colloquia,
maieſtate tñ ſeruatâ, cũ ſubditis miſceat. Quid.n. efficacius, ad mutuã
Principis, & ſubditorum concordiam tuendam, quàm Principẽ pro
Tribunali ſedentem intueri, & ad ipſum ſuorum actiones referre, ip
ſum videre, & audire, & viciſſim ab ipſo videri, & audiri? Accedit ad
Cauſa, vt Princeps iudicet. hoc Magiſtratum ſæpè, ſiuè odio, ſiuè gratiâ, ſiuè metu, ſiuè ſordibus
ad inique iudicãdum adduci poſſe, Principem verò numquàm. Quã-
ta etiam in Iudicibus ſolet eſſe ſæpè vecordia, quanta inſcitia bone
Plinius. Deus! Nulla certè, inquit Plinius lib. 2. Epiſt. eſt laudabilior Philoſo-
Iudicij præſtantia. phiæ pars, quàm agere negotium publicum, cognoſcere, Iudicare,
promere, & exercere Iuſtitiã, quæq. Philoſophi docent in vſu ha-
bere. Nihil præclarius profectò, & ad ſplendorem illuſtrius, quàm in
clariſſimâ populi luce poſitum Principem interdùm iudicantem vi-
dere. Interdùm dicimus, quia nec decorum ſemper eſt, nec etiam vti-
Moderatio. le, ac neceſſarium, vt aſſiduò Princeps Tribunali aſſideat, & cancellis
illis litigantium ſepiatur. Princeps igitur, qui Iudicijs aliquandò aſſi-
Principis comites. det, ità debet ſe gerere, vt Sapientiâ Salomonem, prudentiâ Auguſtũ,
moderatione Aurelium imitetur. Ad eum enim non tantùm ſubditi
Cultus animi, & corporis. ſed etiam peregrini ſpectandum conuolabunt, qui, ſi quæ minùs lau-
danda videbunt, non modò in animi, ſed etiã in ipſâ oris, & corporis
formâ, & in minùs ſplendido eius cultu, vituperabunt. Ageſilaus ille,
qui ſui famâ, ac rerum præclarè geſtarum gloriâ Orientẽ compleue-
rat, cũ Aegyptius Rex eum humi fuſum, ſordido Græcorum pallio
indutum, corpore puſillum, & claudũ vidiſſet, deſpexit. Quoniam ho
minis Præſentia ferè ſemper minuit eam, q̃ quiſque de ipſo excitauit
Minuit præſentia famã. opinionem, ac famam. Proditum eſt à Philippo Cominæo Ludouicũ
XI. Gallorum Regem, cum tanq̃ Arbiter ad lites dirimendas, quæ
Regi Caſtellę cum Rege Nauarræ intercedebant, proceſſiſſet, riſum,
& contemptũ ſui apud Hiſpanos excitaſſe. Illi .n. non ſolùm ſe ipſos
Ornatus, aut ſquallor corporis q̃d præſtet. pompoſè ornârunt; verum etiam totum illorum comitatum ſplendi-
dè induerunt, equoſq. aureis phaleris ſtrauerunt: è contrà Francorũ
Rex viliſſimis indutus veſtibus ſordeſcebat, nulla in eo oris dignitas,
nulla maieſtas apparebat, totuſq. illius famulatus ſquallidam, atque
abiectam ſpeciem oſtendebat, vt quis humiles Hiſpanorum ſeruos
eſſe, exiſtimaret. Quo exemplo cauere apprimè debet Princeps, cum
Princeps rarò principẽ adeat. ad alterius externi Principis colloquium acceſſerit, quod tamen nũ-
quàm, vel rarò fieri debet, ne quid in corporis cultu, oratione, ac ge-
ſtu reprehenſione dignum poſſit conſpici, ſed omnia cum grauitate
& decoro ità agat, vt ab omnibus prudentiſſimus iudicetur.

Dignum

Dignum nè eſt, vt Princeps ſe conſpici, & alloqui permittat in- *Maieſtas comes principis.*
tactè ſeruatâ ſemper maieſtate. Laudatur à Plinio in ſuo Panegyri-
co Traianus Cæſar hac de causâ. Facilis, inquit, adiri, è proximo ac- *Plinius.*
cipis vota hominum tuorum, vt quiſque ille conſultor eſt, etiam ſi *Laus Traiani.*
meruerit, quod eſt rarum repulſum, ferat tamen viſi numinis con-
ſcientiam. Similem ob cauſam extollit Pacatus Theodoſium, Ma-
mertianus Iulianum, Nazarius Conſtantinum, & Auſonius in Pane
gyrico Gratianum. Laudabile eſt, ait, Imperatorem interpellanti- *Grata Audientia facilitas.*
bus faciles præbere aditus, nec de occupatione cauſari. Tunc con-
firmas adhuc cũctantes, etiam querimonijs explicatis, ne quid adhuc
ſileatur, interrogas. Tulit Conſtantinus legem tit. de Offic. Rect.
prou. in C. Theodoſiano, quâ vetuit ille nè ſit venale Iudicis velum, *Turpis quæſtus audientiæ.*
nè ingreſſus redempti, nè infamiæ licitationibus Secretarium, nè vi
ſio ipſa Præſidis cum pretio. Itaque Principi conſulimus, vt ſolita
riam vitam, à negotijs, colloquijſq; omninò abſtractam, ſecluſamq; *Vita ſolitaria improbata.*
ſi amari, & honorari optat, penitùs abhorreat. Illa enim vel regnan
di incapacitatem, vel eximium faſtum denotat, quæ ſubditis, aut re- *Vita ſolitaria multorũ malorum mater.*
bellandi, aut ad alterius ditionem tranſeundi perſæpè occaſionem
præbent, dum Principis ſuorum tutoris palatium, & colloquium de
negatur. Non ſuademus tamen, Principem ità ſe demittere, vt de- *Familiaritas nimia euitanda.*
indè cum quouis arctæ vitæ conſuetudinem contrahat. Præclarè
Martialis lib. 12. cantauit. *Martialis.*

Si vitare velis acerba quædam, **Conſilium.**
Si triſtes animi cauere morſus;
Nulli te facias nimis ſodalem
Gaudebis minùs, & minùs dolebis.

Hæc quidem ità ſe habent; nunc videamus an tutiùs, & pruden-
tius ſit Magiſtratum præbere Alienigenæ, vel Incolæ. Contrà nos *In patria prohibiti rectoratus.*
in aciem prorumpunt Cæſarum decreta iuxtà l. potiorum, l. 5. & l. 2.
de offic. rector. C. 12. de offic. diuer. iud. C. quibus illi prohibuerunt,
ne vllus in propriâ patriâ munus aliquod obiret, & Prouincias regen
tibus, Nè quid in his, quas adminiſtrarent, emerent, aut conduce-
rent, l. non licet, 46. de contrah. P. l. quod contrà, 8. ad leg. Iul. repet.
P. l. aufertur. 46. quod à Præſide, de Iur. Fiſc. Nè dona caperent. l. ſo-
let. 6. §. non verò. de Offic. Proconſ. Nè ædificarent de contra. iud. C. *Prohibitiones variæ.*
d. l. aufertur. §. quod â Præſide. Nè vxorem ducerent, aut filias de-
nique ſuas prouincialibus coniungerent. l. quis offic. 38. l. qui in pro-
uin. 57. de ritu nuptiar. P. l. vnicâ. ſi rector prouin. vel ad eum pertin.

Prohibitionum cauſa. Prohibitio patri, filio, fratri.
Periculum quando plures affines magiſtratus gerunt.

l. 6. Hoc autem ideo factum fuit, vt ſublato amicitiæ Iudicis cùm
Ciuibus vinculo, Iuſtitia inuiolata permaneret. Pari ratione veti-
tum fuit, nè Pater, & Filius, aut duo Fratres in eâdem Curiâ, vel
Prouinciâ capeſſerent officia, de nupt. cum ſimil. Prudenter ſanè.
Nam res pleniſſima periculi eſt, quandò fratres, & affines plures in
eâdem Principis aulâ munia ſimilia, vel diuerſa obtinent. Siquidem
illi ſimul conglobati, & connexi facilius, & potentius quæque aude
bunt, & inuertent. Si in Principem conſpirauerint, quid non tenta-
bunt? Si in alterius damnum, quid non efficient? Si in fauorem e-
tiam iniuſtum, quid non turbabunt? Oculatus Princeps ſimiles rarò
admittet.

Externi ad magiſtratus raro admittendi.

Verùm, in illâ ſententiâ ſumus, exteras nationes, & maximè fini-
bus proximas rariſſimè; ſubditos ſemper ad quaſcumque functio-
nes, pro cuiuſuis Ingenio aſſumendos eſſe. At, cum hac notâ, vt in
patrio ſolo nullus inſeruiat, ſed hic ad illam, ille ad hanc ciuitatem
mittatur. Etenim, hoc modo, factiones, ſi quæ fuerint, à Principe,
aut radicitùs euellentur, aut per ſe ipſas conticeſcent; libido vindi-
ctæ contrà inimicos ceſſabit; amor propinquorum, atque amicorum,
longè illum à patriâ commorantem ad minus digna laude perpetran
da, non inflammabit. Pauciſſimi enim ſunt, qui non dependeant ab
aliquibus, vel aliqui ab illis non fulciantur. Aduenæ verò ſæpius idio
ma non callent; honores, atque prouentus è manibus ſubditorum eri
piunt, qui ad inuidiam in illos poſteà, & odium in Principem conci-
tantur; loculos pecunijs extendunt, & poſtquam opes cumulauerint,
redeùnt ad propria, & nonnunquàm illorum diuitiæ negotium Prin
cipi faceſſunt. Aliud periculum ad hoc accedit, quòd extranei, vt plu
rimum de proditione aliquâ patriæ illius, quæ eos excepit, ſuſpecti
ſint, neque admodùm integra illis fides ab incolis præſtetur. Rebel-
lârunt Neapolitani, & Siculi Gulielmo Siciliæ Regi, quòd præci-
puos Magiſtratus Gallis detuliſſet, atque ideo communi coniuratio-
ne Gallos omnes anno 1168. internecioni dederunt. Honorius cer-
tè, & Arcadius l. in Eccleſ. 11. de Epiſc. & Cler. C. ſtatuerunt in Ec-
cleſijs, quæ in poſſeſſionibus ſunt diuerſorum, vel vicis diuerſis con-
ſtitutæ, nè Clerici ex aliâ poſſeſſione, aut vico, quàm ex eo, vbi Ec-
cleſiam eſſe conſtiterit, ordinentur. Penè idem ſanxit Innocentius
III. in cap. bonæ. 4. §. intelleximus, de poſtul. præl. Non poteramus,
inquit, ſaluâ conſcientiâ, in aliâ perſonâ, quæ de Regno Hungariæ
originem duceret, congruè prouidere, nec vellemus ei præficere alie
num. Pro hoc militat cap. nullus inuit. diſt. 61. cap. quoniam in ple-
riſque, de offic. otdin. regiſt. 19. Cancellariæ Apoſt. vbi Sixtus Hiſpa
niæ Regi proprio motu conceſſit, nè peregrinus in ſuo Regno poſſet
Benefi-

Domeſtici quomodo ad Magiſtratum aſſumendi.
Sententia.
Suſpicio in externos.
Rebellionis cauſa.
Honorius. Arcadius.
Lex beneficialis. Innocentius Hungariæ priuilegium Hiſpaniæ priuilegium

Beneficium Eccleſiaſticum ſinè expreſſo eiùs conſenſu obtinere.
Idem in Galliâ, & in Angliâ vſu receptum eſt, vt gloſſ. in Proemio
ſanctionis ad Pragmaticæ, verbum Exterorum, teſtatur. Indigna e-
nim profectò res eſt, vt panis filiorum ab ore ipſorum ſubripiatur, &
detur exteris, & ſæpiſſimè hoſtibus.

Galliæ, Angliæ priuilegium.

Verum, illud quoque ſilentio præterire nolumus, Principes ali-
quandò ſolere vnum, vel alterum Palatinum pluribus honorum titu
lis, ac officijs onerare; cum certiſſimum ſit ſingula munera, ſingulos
homines deſiderare. Nullum eſt enim in Aulis officium, tàm leue,
& humile, quod non plurimarum rerum curis hominem diſtrahat,
vt vix illis dignè ſufficere poſſit. Quòd ſi ille pluribus honoribus am
bitiosè, ac tumidè ſplendeſcit, quid aliud eſt, quàm plures dignitati-
bus priuare, easq; omnes in vnum, alterumuè ſolummodò conferre,
vt magis turgeſcat? Hoc etiam incommodi accedit, quòd Aula ta-
lis Principis paucioribus Palatinis nobilitatur; quia, quod plures An-
lici obtinere deberent, pauci detinent, & Principi minùs commo-
dè, ac dignè famulantur, & meliores ſæpè coguntur deliteſcere.
Vndè ſapienter Ariſtotcles libro quinto Politic. Aliqui, inquit, inho-
norantur, cum ſint magni, & nihil inferiores virtute illis, qui Hono-
res capiunt: Omnisq; Reipublicæ interitus ſubiunxit in munerum
perturbatione conſiſtere. In Optimatibus autem ſeditiones fiunt ex
eo, quòd pauci ſunt Honorum participes.

Munera ſingula ſingulis hominibus deferenda.
Principum quorundam mos refellitur.
Nota.
Ariſtot.
Reipublicæ interitus in honoribus malè diſtributis conſiſtit.

Quæ res quoque nobis in mentem reuocat, an præſtet Magiſtra-
tus annuos eſſe, vel perpetuos. Certè, ſi antiquitatis monumenta
repetere voluerimus, in clarâ prudentum luce videbimus apud om-
nes ferè nationes Magiſtratus mutabiles fuiſſe. Cornelius Tacitus li-
bro primo Annalium recenſet Romanos æternos Magiſtratus re-
ſpuiſſe. Vrbem, inquit, Romam à principio Reges habuêre, Li-
bertatem, & Conſulatum L. Brutus inſtituit, Dictaturæ ad tempus
ſumebantur, neque Decemuiralis poteſtas vltrà biennium, neque
Tribunorum militum Conſulare ius diù valuit: non Cinnæ, non
Sullæ longa dominatio. Apud Thebanos etiam, certo tempore Du-
ces, ac præfixo à vulgò cum hac lege creabantur, vt ſub capitis pœ-
nâ nullus diutiùs officium detineret, quàm lege præfinitum eſſet, vt
Aemilius Probus in Epaminondâ ſcriptis conſignauit. Quod, cum
Epaminondas ipſe Bœotarchiâ vteretur, imperio quattuor menſes
addendo, vt idem Aemilius libro tertiodecimo de Variar. Hiſtor.
aſſerit, poſt deuictos Lacedæmonios, ex agro Laconico reuerſus, in
iudicium capitis fuit vocatus, nullâ ratione habitâ, quòd illos ſupe-
raſſet. Narrat idem Aemilius in vitâ Hannibalis, quòd Carthagine
quotannis bini Reges aſſumebantur. Refert Caſſiodorus, quòd qui

Qui Magiſtratus meliores annui vel perpetui.
Tacitus.
Romanorũ mos.
Conſulatus auctor.
Termini munerum.
Thebanorũ mos.
Probus.
Bœotarchia
Aemilius.
Carthaginenſium mos.
Caſſiodorus.

diutinè imperârunt, non modò ceteros contemnunt, ſed etiam ſuperioribus parere dediſcunt. Antiquitas, ait, prouinciarum dignitatem voluit annuâ ſucceſſione reparari, vt nec diutinâ poteſtate vnus inſoleſceret, & multorum prouectus gaudia reperirent. Etenim

Virtutis præmium quid ſit.

cum Virtutis præmium Honor ſit, Princeps optimus omnes ſuos, Honores, ac Magiſtratus, pro cuiuſque meritis aſſequi libenter patiatur; qui etiam, ſi ſeditionum, ciuiliumq; diſcordiarum ſtirpes,

Princeps permittat, vt omnes ad honores adſpirent.

fibraſq; euellere, ac elidere optauerit, numquàm efficiet, ſi Magiſtratus in perpetuum tribuantur. Siquidem ciuilium rixarum cauſa ſæpius eſt præmiorum inæqualitas: tranquillitatis verò, æqualitas, quę in tribuendis honoribus ſeruatur. Cum igitur Princeps Honores

Vnde rixæ.

pauciſſimis quibuſdam tribuet, inuidiarum, odiorumq; incendia ſuſcitabit. Ac nè ſcelerum impunitas continuos honores ſequatur, Magiſtratus perpetuos tollere oportet. Nullus enim perpetuis Magiſtratibus pœnas irrogare, nullus illos accuſare, nullus conuictos etiam damnare audebit. Et quamuis plurimi ſint inter eos, qui Magiſtratus obeunt, qui ſummâ virtutum omnium laude exornentur:

Humana fragilitas.

tamen, cum, & hi homines ſint, facilè eſt, vt amore, odio, aut auaritiâ diutinos honores aliquâ horum maculâ inficere poſſint. Et verò, publica quoque vtilitas, quę omnibus ſubditis cordi eſſe debet, ab ijs omninò deſeretur, quibus nec honores, nec Magiſtratus vllos gerere licebit: vndè priuatis cõmodis omnes intendent, & publica deſerta eſſe, patientur. Cur tàm diù Aſſyriorum, Perſarumq; Imperia floruerunt, niſi ꝙ in ſingulos annos Magiſtratus crearentur? Ab his tamen, Prin-

Arcanus Cõſiliarius debet eſſe perpetuus.

cipis arcanos Conſiliarios excipimus, quos perpetuos eſſe, conſultum eſt. Neque verò, nobis veremur, qui annuos Magiſtratus inſtituimus, nè illi, qui præſident, illicò ſua officia deſerere cogantur, nè publicæ, ac priuatæ actiones conturbentur, nè bella inchoata, iudicia cœpta interrumpantur, nè improborum accuſationes aboleantur, nè cruciatus differantur, nè demùm publica res maximis in periculis deſeratur.

Magiſtratus meta.

Nam volumus quemque ſuum Honorem, ac Magiſtratum per continuum Triennium tueri poſſe, ac debere. Porrò, elapſo Triennio, volumus illum, qui optimè ſe geſſit, & omniũ iudicio, cum laude Ho-

Magiſtratu bene functo ad altiorem eſt eleuandus.

norem ſibi collatum, adminiſtrauit, vt ad altiorem dignitatis gradũ à Principe extollatur; atque ità, vt alter alteri gradatim ſuccedat, omneſq; paulatim Honorũ ſedes, ac theatra capeſſant. Indignum enim planè eſt, vt digni Honoribus viri, vel reijciantur, vel ad Rempublicam adminiſtrandam non aſſumantur. Debent nè ſemper ijdem in ijſdem Honoribus perſiſtere, ac perennare? Quotuſquiſque melior ſeſe offeret, electo ad honorem peiori? Sapientis Principis index eſt Sapientum virorum delectum habere.

Adminiſtrà ſendicatui, ſubijciãtur.

Enimuerò, qui Capitaneatus, Præfecturas, Senatorium ordinem, & alios quoſcumque Honoris titulos, quos Magiſtratus nomine comprehendimus, acquiſiuerint, vt integri perſeuerent, & incorrupti, valde conſultum erit, eos Syndicatui, finito adminiſtrationis tempore, ſubijcere. Hoc enim conſentaneũ quoque eſt, Legi Iuliæ, C. vt omnes Iudices, tàm Ciuiles, quàm Criminales poſt depoſitam adminiſtrationem. Idem Philippus Pulcher Galliæ Rex in ſuo Regno prudenter obſeruari fecit, vt poſt ſingula Triennia, in vitam, & mores Magiſtratuum, & Officialium Regiorum inquireretur, vt l. Libertus. 17. §. in quæſtion. admun. P. l. Lucius. 21. §. ante, in eod. tit. l. reus delatus. 7. de munerib. P. l. vni. de reis poſtul. C. teſtantur.. Nam verum eſt, quod elegantiſſimus Boëtius libro ſecundo, de Conſolatione cecinit.

Philippus Pulcher.

Boetius.

Heù primus quis fuit ille
Auri, qui pondera tecti,
Gemmaſq. latere volentes
Pretioſa pericula fodit.

Auaritia.

Diteſcendi enim libido tàm vehemens eſt in plerisque, vt vtilitatem Iuſtitiæ, & honori ipſorum anteponant: Magiſtratus ideò ambiunt, vt opes acquirant, non autem, vt publicæ vtilitati proſpiciant. Quòd ſi vtilitas amoueatur, Illicò Iuſtitia in obſcuris ipſorum domorum latebris deliteſcet. Appoſitè Ouidius libro primo, de Ponto.

Ouidius.

Turpe quidem dictu, ſed ſi modo vera fatemur;
Vulgus amicitias vtilitate probat.
Cura quid expediat prior eſt, quàm quod ſit honeſtum;
Et cum fortuna ſtatq. caditq. fides.
Nec facilè inuenies multis de millibus vnum,
Virtutem pretium, qui putet eſſe ſui.
Ipſe decor recti, facti ſi præmia deſint,
Non mouet, & gratis pœnitet eſſe probum.
Nil niſi, quod prodeſt charum eſt, en detrahe menti
Spem fructus auidæ, nemo petendus erit.
At reditus iam quiſq. ſuos amat, & ſibi quid ſit
Vtile, ſollicitis computat articulis.

Seneca.

Quod idem, cùm ſpectaret ſententioſus Seneca, & videret quoſdam inſtar famelicorum canum opibus inhiare, & contrà illos, qui munera non ferrent, latrare, ſic in Hercule Oetheo cantauit.

Cupit hic gazis implere famem,
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Iſtri, nec tota ſitim
India vincit, nec quæ Zephyro
Subdita tellus ſtupet aurato
Flumina clarum radiare Tagum:
Nec, ſi totus ſeruiat Hebrus,
Ruraq; diues cingat Hydaſpes,
Intraq; ſuos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.
Auidis, Auidis Natura parum eſt.

Democritus · *Claudianus.*

At tales audiant Democritum; Diuitiæ, inquit, ſi non habentur, deſiderio affligunt; ſi habentur, curâ, metuq; diſcruciant; ſi amittuntur, mœrore, ac dolore conficiunt. Ac ideò à Claudiano ſummis laudibus Stilico extollitur, qui non ſolum Auaritiam, ſed etiam illius comitem, Ambitionem ex ſe ipſo expulerit, & ſolum vertere coëgerit lib. 2. in Stiliconem.

Trudis Auaritiam, cuius fidiſſima nutrix
Ambitio, quæ veſtibulis, foribusq; potentum
Excubat, & pretijs commercia poſcit honorum,
Pulſa ſimul.

Ambitionis natura. · *Ambitio mater Auaritiæ.* · *Boetius.*

Ambitio enim humilibus locis non contenta, inſtar ignis quæque ardua, & ſumma petere contendit. Et quamuis illius igniculis Ambitioſus ſemper exagitetur, & cremetur: tamen, quià abſque diuitiarum fulcro, & alis arbitratur ſe difficilè ad honorum culmina poſſe conſcendere; ideo Ambitio neceſſe eſt, vt Auaritiam illi pariat. At Ambitioſus quicumque audiat Boetium libro ſecundo, de Conſolatione canentem.

Quicumque ſolam mente præcipiti petit,
Summumq; credit Gloriam.
Latè patentis Aetheris cernat plagas,
Arctumq; Terrarum ſitum,
Breuemq. replere non valentis ambitum,
Pudebit aucti nominis.

Ambitioſi ſtudium. · *Ignorantia Ambitionis filia.* · *Boetius.*

Ambitioſus quoque, qui nihil aliud cogitat, quàm, vt Auaritiæ ſtudeat, non poteſt alijs ſtudijs operam dare, quàm ijs, quæ Ambitio illi ob mentis oculos proponere continuò ſolet. Vnde euenit illi, vt in ſummâ ſemper rerum omnium ignoratione verſetur, neque pro honoribus obeundis, & Magiſtratibus ſubeundis vnquam habilis exiſtat. Hos grauiter meritò idem Boetius lib. 3. de Conſolatione reprehendit.

Heù, heù, quæ miſeros tramite deuio
Abducit Ignorantia.
Non aurum in viridi quæritis arbore,
Nec vitis gemmas carpitis,
Nec altos laqueis montibus abditis,
Vt piſce ditetis dapes.
Nec vobis capreas, ſi lubet inſequi,
Tyrrhena captatis vada.
Ipſos quin etiam fluctibus abditos
Norunt receſſus æquoris.
Quæ gemmis niueis vnda feracior,
Vel quæ rubentis purpuræ.
Necnon quæ tenero piſce, vel aſperis
Præſtant Echinis litora.
Sed quonam lateat, quod cupiunt, Bonum
Neſcire cœci ſuſtinent.

Nam, qui Magiſtrâtibus exornari cupiunt, illorum finem ſpectare deberent, & non omnibus alijs rebus potiùs intendere, quàm ijs, quas ſemper in delicijs habere, neceſſarium illis omninò eſſet, vt iuſtum Iudicium de quacumque actione, ſiue Ciuili, ſiue Criminali ferre poſſent.

Claudianus

Ex aduerſo autem, qui ſcientijs imbutus eſt, Iuſtitiam ducem, comitemq; ſuam amplectetur, vt tutò incedere, & numquam à rectâ ipſius regulâ, atque viâ aberrare poſſit, & in Iniuſtitiæ tribulos impingere. Quod, cùm Claudianus de Conſulatu Manilij Theodoſij optimè calleret, ſic cecinit.

Tu prima hominem ſilueſtribus antris
Elicis, & fœdo detergis ſæcula victu.
Te propter colimus leges, animoſq. ferarum
Exuimus, nitidis quiſquis te ſenſibus hauſit,
Irruet intrepidus flammis, hiberna ſecabit
Aequora, confertos hoſtes ſuperabit inermis.
Ille, vel Aethiopum pluuijs ſolabitur æſtus,
Illum trans Scythiam vernus comitabitur aer.

Magiſtratibus porrò vtcumque inſtructis, Princeps illicò in ſuâ Metropoli ſupremum Iuſtitiæ Tribunal erigere debet, vt bonis prę-mia, improbis ſupplicia, Iuſtitia vniuerſis tribuatur, & vt ad illud omnes oppreſſi, tamquam ad tutiſſimum aſylum, ſuarumq; actionum tranquillum portum aduentare poſſint. Nam Principis prudentia in hoc maximè elucebit, ſi in memoriâ præterita, præſentia in ordinatione, futura in cautione Tribunal erigendo, legesq; condendo, retinuerit. Legimus apud Plutarchum in Apophtegmatibus Aegyptiorum Reges ad Iuſiurandum Iudices adigere conſueuiſſe, vt quamuis ipſe Rex eos aliquem iniuſtum actum exequi iuberet: nullum tamen exequutioni mandarent, tanti faciebant, vt Iuſtitia in regno ſeruaretur incolumis. Et Antigonus III. ſimiliter Ciuitates admonuit, vt ſi quid ipſe iuberet, quod legibus aduerſaretur, nè curarent, vt ſic Iuſtitia iuuiolata permaneret. Vndè illa Virgo creditur, & depingitur. Certè, cùm teſte Seneca libro primo, de Clementiâ, omnia facta, dictaq; Principis rumor excipiat, cauere debet qualem famam habeat, qui qualem habuerit, magnam habiturus eſt. Scribit Iulius Capitolinus, quod M. Antoninus Philoſophus erat famæ ſuæ curioſiſſimus, & requirẽs ad verum, quid quiſque de ſe diceret, emendans, quę benè reprehenſa viderentur. In virtutibus enim Principis, & Magiſtratuum, tota Reipublicæ ſalus conſiſtere videtur. Sapienter Seneca in Thyeſte.

Iuſtitiæ finis. — *Principis prudentia.* — *Plutarchus.* — *Aegyptiorũ lex.* — *Antigonus Rex.* — *Iuſtitia quid ſit.* — *Seneca.* — *Capitolinus.* — *Præclarè.* — *Seneca.*

Vbi non eſt Pudor,
Nec Cura Iuris, Sanctitas, Pietas, Fides,
Inſtabile regnum eſt.

Et præclarè Polybius lib. 6. Ille Reipublicæ ſtatus, ait, optabilis, & firmus eſt, in quo, & priuatim ſanctè, innoxièq; viuitur, & publicè Iuſtitia, & Clementia vigent. Verùm, ſæpiſſimè, teſte Tullio in Epiſtolis: Quales in Republicâ Principes ſunt, tales reliquos ſolere eſſe ciues. Vnde illi, eodem aſſerente lib. 3. de Legibus, plus exemplo, quàm peccato nocent. Plato ſolebat dicere, ſe interitum illi ciuitati videre, in quâ non lex Magiſtratibus, ſed legi Magiſtratus præſunt: Salutem vero illi vbi lex Magiſtratibus dominatur. Meritò igitur Princeps, Iuſtitiam accuratiſſimè integram obſeruẽt, & ab alijs ſeruare etiam ſeueriſſimè imperet. Tanta enim huius vis eſt, ait Cicero libro ſecundo de Officijs, vt nec ij quidem, qui ſcelere, & maleficio paſcuntur, poſſint ſinè vllâ particulâ Iuſtitiæ viuere. Sapienter planè Auguſtus apud Senecam in Ludo dixit Pietate, & Iuſtitiâ Principes Deos fieri.

Polybius. — *Tullius.* — *Sententia.* — *Plato.* — *Interitus ciuitati vnde.* — *Cicero.* — *Iuſtitiæ uis.* — *Seneca.*

Iuſtitia

Iuſtitia porrò, etſi in Legibus conſiſtere videatur, à quibus etiam peccata nobis oſtenduntur: tamen valdè Reipublicæ conſultum eſſet, ſi ingens illa legum farrago, ſtruesq. reſecaretur. Nam verè Tacitus lib. 4. Annal. aſſeruit, nos, vt anteà flagitijs; ſic nunc legibus laborare. Atque hinc nobis Italorum mos haud probatur, qui in hoc exſtare videtur, vt ingentes Proceſſuum moles exſtruant, eaſq. cauillationibus plerumque, ac dilationibus dilatent. Prudentius multò Germani, qui cauſarum merita ſolummodò inſpici, & tractari mandant, voluntq. Etenim hoc modo litigia anguſti temporis ſpacio concluſa abſoluuntur, minores admodùm expenſæ fiunt, pauperes, & pupilli ſua citiùs acquirunt, & horum vnuſquiſque ob tempus breue litibus præfixum, modicaſq. expenſas, facilius, & tutius cauſam agere poſſunt.

Vnde peccati cognitio. — *Italorũ mos refellitur.* — *Germanorũ mos laudatur.* — *Litigantiũ commoda.*

Quamobrem prudens Princeps caueat Plinio docente in Panegyrico, nè legibus fundata ciuitas, legibus euertatur. Quòd ſi hoc fecerit Princeps, & litigantium cauſas adhuc anguſtioribus terminis, limitibuſq. coarctauerit, inſignem ſibi populi amorem conciliabit, qui poſteà futurus eſt illi in rebus arctis contrà quoſcumque validiſſimum propugnaculum. Hæc arx inacceſſa, inquit Plinius in Panegyrico, hoc inexpugnabile munimentum eſt, munimento non egere.

Plinius. — *Conſilium.* — *Plinius.* — *Inexpugnabilis eſt, qui munimento nõ indiget.*

Augebit admodùm quoque hoc munimentum Princeps, ſi leges Clementiâ temperauerit, & eò magis, quò, vt aſſeruit Seneca lib. 1. de Clementiâ, Seueritas amittit aſſiduitate auctoritatem. Et videmus ea ſæpè committi, quæ ſæpè vindicantur. Temperatus enim timor eſt, qui cohibet, aſſiduus, & acer in vindictam excitat.

Seneca. — *Seueritas aſſidua quid efficiat.*

Verùm, cùm Iuſtitiæ fundamentum, Fides ſit, vt Cicero libro 1. Officiorum aſſerit, pauculis de illâ contrà quemdam impium diſſeramus, quem dedecoris cauſâ appellare præterimus. Cato Cenſorinus affirmat hanc Romanos in Capitolio vicinam Iouis Optimi Maximi eſſe voluiſſe.

Iuſtitiæ fulcrum fides. — *Tullius.* — *Nicolaus Machiauellus.* — *Cato.*

Nulla enim res, teſte Tullio lib. 3. Officiorum, vehementiùs Rempublicam continet, quàm Fides. Nonnè aſſerit Ariſtoteles, libro 1. Rhetoricorum ad Theodectem, cap. 15. quòd infirmatis, violatiſq. pactis, tollitur inter homines commerciorum vſus? Vndè ſapienter Cicero pro Q. Roſcio dixit, perfidioſum, & nefarium eſſe fidem frangere, quæ continet vitam. Optimè Ariſtoteles cap. 18. Rhetoricorum ad Alexandrum, non peierare timentes, ait, & diuinam vltionem, & humanam infamiam.

Fidei reuerentia. — *Reipublicæ vinculum.* — *Ariſtoteles.* — *Cicero.* — *Fides, vita.* — *Ariſtoteles.*

Atque hinc Sole lucidius videmus, falſum eſſe quod nonnulli, vt te-

ſtatur

Tullius. *Ambroſius.* *Maffeius.*

ſtatur Tullius libro 3. Officiorum ſumunt nullam eſſe fidem, quæ Infideli data eſt; cùm tamen certiſſimum ſit, quod, & L. 1. de conſtit. pecun. & D. Ambroſius docent libro 3. de Officijs fidem etiam perfidis præſtandam eſſe. Petrus Maffeius è ſocietate IESV in ſuâ Indiarum hiſtoriâ lib. 7. memoriæ prodidit Antonium Corream vbi cùm Peguſiorum Rege fędus inire decreuiſſet, & ad celeberrimum Martabani fanum ſummâ populi frequentiâ conueniſſet, in eum errorem incidiſſe, Chriſtianam fidem barbaris iureiurando obligari fas non eſſe.

Ergo Antonij iuſſu linteatus Antiſtes, qui nauticis præerat ſacris, humani, diuiniq. iuris parum peritus, in medium prodit, & pro Bibliorum, Euangeliorumq. libris, alium eleganter compactum, in quo luſus, & adagia continebantur, protulit. Antonius, qui ſacras paginas Chriſtiano ritu cùm ſollemni imprecatione tangere debebat, fallacem manum cantionum libro admouit, & diuinitùs fortè in eam Eccleſiaſtis ſententiam incidit, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Ex quo ſubitâ perculſus Religione Antonius cohorruit, & ſapienter animaduertit, quàm integram, atque inuiolatam fęderum fidem vel ipſis Ethnicis cæleſte iubeat Numen obſeruari. Vndè apud ſe perinde iuſtum, ratum, legitimum, fixumq. id Iuſiurandum Antonius habuit, ac ſi pro fabuloſo eo libro, ſacroſancta vtriuſque Teſtamenti volumina contigiſſet. Præclarum ſanè fidei obſeruandæ exemplum omnibus imitandum proponitur. Olim Aegyptiorum lege Periuri capite multabantur, tamquàm duplici ſcelere rei exiſterent, vt qui, & pietatem in Deos violarent, & fidem inter homines tollerent, ſummum ſocietatis humanæ vinculum. Et hinc dicere ſolitus erat Alphonſus ſapientiſſimus Hiſpaniarum Rex tantum valere debere ad fidem, Principum Verbum, quantum priuatorum hominum Iuſiurandum. Ac proindè Antonius Panormitanus libro 1. de eius Dictis, Factiſq. refert in fidei ſeruandæ Symbolum ſolere Principes magno ſigillo fila inſerere, vt ſciāt ſe promiſſis in perpetuum ligatos eſſe, & fidem, quòd iuxtà dicta fiat, appellatam eſſe; vt quoque Tullius lib. 1. Officiorum teſtatur. Pro nobis etiàm Cæſarum Leges militant, vt L. Cæſar. de publicanis, Bartholus, & Baldus ad L. 1. C. de donat. inter virum, & vxor. & l. Ciuitas, ſi certum petatur. Omne enim promiſſum de iure debitum eſt. C. de ſuffra. l. vnicâ in rub. & Inſtit. de verbor. obligat. in princ. iuxtà l. 1. ff. de pact. iuxtà l. non minorum. C. de tranſact. in cap. 1. de donat. & l. nemo. ff. de in integr. reſtit. Immò affirmant omnes viri ſapientiâ præſtantes Principem abſque alterius partis conſenſu non poſſe Prædeceſſoris ſui Contractum olim initum reſcindere, ſed eodem iure in ſucceſſorem tranſire debere.

Aegyptiorũ lex. *Periurij pœna.* *Alphõſi Regis ſentẽtia.* *Panormitanus.* *Cur ſigillis fila inſerantur.* *Vndè fides.* *Tullius.* *Bartholus.* *Baldus.* *Omne promiſſum debitum.* *Quod prædeceſſor fecit ſucceſſor nõ irritabit.*

re. Hoc docent c. licet, de voto. c. abbate ſanè. §. porrò. §. ſed ad hæc. §. fin. de ſenten. & re iudic. in 6. vbi apparet, quòd donatio, quæ Regni nomine facta fuit ab auis Aragoniæ Regis, non potuerit per ſucceſſores reuocari.

Moderatio *Pacta mala non ſunt pacta.* *Iuſtitia Harmonica.* *Iuſtitiæ harmonicæ munus.* *Iuſtitia harmonica quomodo vtendum.*

Hoc quidem verum eſt de legitimis Principis promiſſis, & fide datâ, ſi ea nec diuinis, nec naturæ, hominumq. probis legibus repugnauerint. Quamobrem pacta, quæ malo dolo facta ſunt, aſſerunt leges ſeruanda non eſſe. ff. de pact. l. iuriſgentium. §. dolo malo. Ex his porrò, quæ æquitati conſona ſunt, quædam Iuſtitiæ ſpecies, Harmonica ſcilicet reſultare videtur, quæ nec rigide planè legum imperia exequitur, nec admodùm remiſſè ea adimplet, ſed quadam mediâ viâ incedit, & reliquas Iuſtitiæ ſpecies, de quibus inferius agemus gratiſſimo concentu ſimul connectit, temperatq;. Hac, vt Princeps aliquandò vtatur, impigrè ſuademus. Nam exequutiones Criminales potiſſimùm huius Iuſtitiæ Harmonicæ melodiâ interdùm leniri deberent, non aliter, quàm ſi Gladio Lyram ſupponeremus, & ex Clementiâ, & Iuſtitia Iudicium formaremus. Nero, quamquàm crudeliſſimè in quoſcumque ſæuiret: initio tamen ſui Imperij omnium amorem ſibi conciliauit, adeptusq. fuit Principis Clementis nomen. Cùm enim Iudices quendam morti deſtinaſſent, illiq. allata fuiſſet ſententia, vt propriâ manu, confirmationis cauſâ, ſubſcriberet, ò quantum, dixit, gratum nobis foret, ſi ſcribere neſciremus. Mirificè iuuat etiam, vt Princeps clemens habeatur, ſi Iudicia Criminalia, eorumq. exequutiones Magiſtratibus inferioribus conceſſerit, ſibiq. tantum necis, ac vitæ imperium in reos reſeruauerit. Hoc eſt Ariſtotelis dogma. Princeps, ait, ipſemet honores diſtribuat; ſupplicia autem diſtribuere debet non per ſe, ſed per alios.

Nero clemens. *Iudicia criminalia quibus danda.*

Sed quoniam tanta eſt mortalium quorumdam improbitas, vt neceſſe ſit eam legum metu, ac freno cohibere; ideò conſultum eſt Principi, vt penes curiam, forumq. Iudiciale Carceres tutos, atque optimè munitos exſtrui patiatur, vt facilius, & abſque periculo captiui ad Iudicium duci, & reduci poſſint, & procurent quoque, vt tàm Iudicibus, quàm litigantibus ſecurus ad Tribunal pateat acceſſus.

Carcerum ædificatio.

Nam faſtuoſi, & opulenti viri ſæpiùs vi in Iudicio agere ſolent, & armis, quàm cauſarum meritis, & metum Iudicibus incutiendo, facere, vt Iudices iuxtà eorum arbitrium ſententias in minores iniuſtas ferant. Præclarè Plutarchus in Solone refert Anacharſim reprehendiſſe, & ſimiles telis aranearum tales Iudices dixiſſe, quæ capiunt paruas, & non magnas muſcas. Porrò, cùm Carceres iuris ſint publici, & ſinè publicâ auctoritate conſtrui, & haberi non poſſint citrà læſæ Maieſtatis crimen; hinc nemini permiſſum eſt priuatos

Plutarchus. *Facetè.* *Carcer eſt iuris publici.*

Carceres

Carcer priuatus prohibitus.
Carcerum varietas.
Carcer quid ſit.
Vlpianus.
Carceres inuiolabiles.

Carceres habere poſſe, vt l.vni. de priua. carc.lib.9. C. tit.5. & c.1. fin. C. de malef. & Mathem. aſſerunt. Carceribus autem publicâ poteſtate exſtructis, alij debent eſſe pro grauioribus culpis validi, rigidiq. alij pro leuioribus, leuiores; alij pro viris, alij ad tollendam libidinis occaſionem, pro feminis apti. Et quoniam Carceres ſunt publicâ ædificia, & iuſtitiæ promptuaria, eos violare crimen capitale cenſetur, argumento l. ſanctum. 8. & l. fin. de rer. diuiſ. lib. 1. titu.8. Vndè Vlpianus l.1. de effract. lib.47. tit. 18. De his, inquit, qui Carcere effracto euaſerunt, ſumendum ſupplicium, Diui Fratres Aemilio Tironi reſcripſerunt. Profectò capite multantur, & ij, qui è Carceribus reos, vel vi, vel alio modo eximunt, reiq. Legis Iuliæ de vi publicâ, exiſtunt.

Aerarium.
Aerarij valor.
Quid ſit pecunia.
Nicæus.
Tullius.
Demoſthenes.
Plutarchus.
Vlpianus.
Leo Cæſar.
Iuſtinianus.
Pecunia regni neruus.
Corporis humani, & Reipublicæ comparatio.

Quoniam verò incaſsùm ferè hæc omnia ordinantur, niſi Princeps Aerarium in ſuâ Metropoli quoque excitauerit, vt illo optimè munitus, vnumquemque in officio continere, & ſuum Principatum ab omnium iniurijs vindicare, & validum ſemper, ac florentem vſque ad vltimum Mundi ſenium conſeruare poſſit. Idcircò prudenter ſanè Veſpaſianus apud Dionem neruos Imperij Pecuniam eſſe proclamauit. Idem planè dicere ſolebat Mutianus, teſte Dione Nicæo, Pecuniam eſſe neruos Principatus. Hoc idem Tullius pro lege Maniliâ, Demoſthenes Declamatione 341. & Plutarchus in Cleomene aſſeruerunt. Et Vlpianus in l.1.§.in cauſa, de quæſtion. l.48. tit. 18. affirmat Bona, & Pecunias neruos eſſe Reipublicæ. Huic conſentit Leo Imperator in Nouell. tit. 51. & Iuſtinianus Cæſar in Nouell.tit.149. in quibus, omnes, Pecunias eſſe rerum publicarum validiſſimos neruos conſpirant. Nam, cùm Principatus quoddam corpus Ciuile ſit, corpus Phyſicum neceſſariò imitari oportet, cuius nerui, prima cauſa, & ſenſus inſtrumenta, motusq. exiſtunt. Beata ſiquidem Reſpublica, humani corporis imaginem referre debet, & omnia membra inter ſe aptâ, atque validâ neruorum coagmentatione colligata oſtendere, vt vnumquodque illorum munus à naturâ ſibi conceſſum accuratiſſimè, mutuisq. auxilijs vniuerſi corporis formam, & ſalutem totis viribus procurare valeant. Abſque neruis enim, corpus diſſolutum, ac fluidum exiſteret, membra ſua officia deſererent, tamdemq. corpus vniuerſum, eiuſq. partes ſingulæ in turpem deformitatem, & interitum laberentur. Non aliter de Pecunijs, & Aerario conſtruendo Princeps iudicet, à quibus dignitas, & ſalus in vniuerſum eius Principatum affluenter emanabit, & quibuſdam quaſi neruis ciues inter ſeſe, & cùm Principe beneuolè copulabit, hoſtes inſtar ſagittarum è neruis emiſſarum arcebit, & denique inſtar lembi alicuius neruis obtecti, ab inimicis quibuſcumque proteget,

Macrobius.
Auctor erarij.
Triplex erarium.
Cimilarchion.
Appianus.
Lucanus.

teget, & tuebitur. Quamobrem, cùm ex Aerario ampliſſima commoda profluere, & in vniuerſum corpus ciuile redundare cernamus, de illo breuiter nobis agendum eſt. Et Aerarium quidem veteres Romani in Saturni templo collocauêre, vt Macrobius lib. 1. Saturnalium, cap. 8. tradidit, & Valerius Poplicola huius inuentor fuiſſe creditur. Aerarium porrò ternum Romæ fuiſſe conſtat, Vnum in quo ciuium tributa, ſociorum vectigalia, & hoſtium ſpolia ſeruabantur; alterum Sanctius vocabatur in quo aurum viceſimarium ad vltimos Reipublicæ caſus, vt ſcribit Liuius, cuſtodiebatur, & Cimilarchion dicebatur; tertium erat, in quo pecunia Gallici belli cauſâ reponebatur, quam populus cum execrationibus conferebat eam indè non amouendam, niſi bellum Gallicum impenderet, vt Appianus Alexandrinus libro 2. de bellis Ciuilibus teſtatum reliquit. Horum expilationem à Iulio Cæſare factam, Lucanus lib. 3. Phar. deplorat.

Tunc conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis,
Romani cenſus populi, quem Punica bella,
Quem dederat Perſes, quem victi præda Philippi,
Quod tibi Roma, fuga Pyrrhus trepidante, reliquit,
Quo te Fabricius regi non vendidit auro
Quidquid parcorum mores ſeruaſtis auorum,
Quod dites Aſiæ populi miſere Tributum,
Victoriq; dedit Minoia Creta *Metello*
Quod Cato longinqua vexit ſuper æquora Cypro.
Tunc Orientis opes, captorumq; vltima Regum,
Quæ Pompeianis prælata eſt Gaza triumphis,
Egeritur, triſti ſpoliantur templa rapina.

Aerarium Militare.
Suetonius.

Auguſtus Cæſar poſteà Aerarium Militare fundauit, vt perpetuò, ait Suetonius, ac ſinè difficultate ſumptus ad tuendos milites, perſequendosq. ſuppeteret, Aerarium Militare cùm vectigalibus nouis inſtituit.

Cereales.
Lampridius

Etenim veriſſimum eſt quod Cereales teſtatur, neque quies gentium ſinè armis, neque arma ſinè ſtipendijs, neque ſtipendia ſinè tributis haberi poſſe. Vndè peſſimè agit Princeps, qui Aerarium expilat, & aliò, quâm in publicum emolumentum conuertit. Audiat is quicumque Alexandrum Seuerum apud Lampridium, qui aurum,

rum, & argentum raro cuique, niſi militi diuiſit, neſas eſſe dicens vt diſpenſator publicus in delectationes ſuas, & ſuorum conuerteret id, quod Prouinciales dediſſent. Quâ de cauſâ idem dicere ſolebat malum pupillum eſſe Imperatorem, qui ex viſceribus prouinciarum homines non neceſſarios, nec Reipublicæ vtiles paſceret. *Salsè.* Atque hinc aſſerebat Tiberius Cæſar Aerarium, ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera replendum erit. *Salsè.* Sic Græci immane Tributum inſtituêre, quod Chryſargyrum appellabant, quodq. quilibet mendicus, quælibet pellex, quæuis repudiata, quiuis ſeruus, aut Libertus, quiuis aut vir, aut femina nummum argenteum debebat Aerario pendere; atque etiam tantumdem de quolibet equo, mulo, & boue perſoluebat: de aſinis autem, & canibus in opidis, & rure degentibus, itemq. de fimo ſex oboli dabantur. *Chryſargyrum.* Cum autem hoc Tributum magnos vbique hominum eiulatus peperiſſet, Anaſtaſius Dicorus Imperator ſuſtulit poſtmodum, tabulasq. coram populo cremari iuſſit, vt Cedrenus, & Euagrius lib. 3. cap. 39. prodidêre. *Cedrenus. Euagrius.*

Heraclienſium ſtratagema.

Subtilius certè, & pro ſubditis melius Heraclienſes, qui, cùm ad belli apparatum magnâ pecuniæ vi indigerent, omnia, quæ ad forum ducebantur, coëmebant, polliciti ſe ad tale tempus omninò ſoluturos. Res illicò onerarijs nauibus impoſitas hoſtibus diuendendas mittebant, atque ità ipſis non animaduertentibus, pecunias illorum tacitè comparabant, vt illi in belli ardore nummis carerent, magisq. ipſi abundarent.

Hayton. Tamburlani ſtratagema.

Simile quidem narrat Hayton Armenus in hiſtoriâ de Tamburlano, qui, cùm aliquam vrbem inuadere cuperet, antequâm conſilium ſecùm habitum vlli reſeraret, pelles precioſas, ſericea periſtromata, aliasq. magni momenti merces mercatoribus, cùm hoc mandato diuendebat, vt ad illam ciuitatem proficiſcerentur, reſq. omnes ſoluto earum pretio, ſed admodùm vili, diſtraherent. Poſt mercatorum reditum, extemplò vrbem illam minùs huiuſmodi aliquid formidantem inuadebat, & vnumquemque, vt à mercatoribus emptum, reddere cogebat, pecuniasq. à mercatoribus repetebat. *Polyænus. Leuconis ſtratagema.* Refert Polyænus lib. 6. Stratagematon, Leuconem, cùm pecunijs egeret, promulgaſſe ſe aliam monetam percuſſurum, omnibusq. imperaſſe, vt ſuos nummos adferrent, ſi aliâ formâ excuſſi, illos valere optarent. Quibus illatis, Leucon aliud ſignum imprimi, duplicíq. pretio vnumquodq. numiſma valere iuſſit, dimidiamq. eorum partem lucratus eſt. *Nebriſſenſis. Sabellicus. Tendillani. & Michaelis ingenioſum inuentum.* At illud eſt Ingenioſum commentum, quod de Enico Lupide Tendillano Comite, Nebriſſenſis Decad. 2. lib. 3. cap. fin. & Sabellicus lib. 4. Enneade 9. & lib. 6. cap. 8. Exemplorum de Dominico Michaele Venetorum Duce referunt, quorum

rum prior, cùm magnâ pecuniarum indigentiâ laboraret, nec à Ferdinando, & Iſabellâ Regibus nummi mitterētur, dùm ille bello Granatenſis eſſet præfectus, interim ex chartis manu ſuâ ſignatis fictiles nummos confecit, pollicitus ſe pro illis papyraceis veras pecunias quamprimùm redierint, daturum: *Nummi papyracei.* alter, cùm Tyrum claſſe obſideret, & pecunia iam deficeret, è corio numiſmata certis diſcreta notis confecit, eaq. in ſtipendium naualibus turmis numerauit, ſpopondítq. ſe Venetijs pro loro æs ſoluturum. *Nummi coriacei.* Ex quibus clariſſimè apparet quanta neceſſitas pecuniarum, quantumq. momentum in illis poſitum ſit, nè ciuitas pecuniâ deſtituatur, neuè turpiſſimis rationibus priuatorum opes, ac ſanguinem Principes exſugere cogantur.

Omnibus igitur modis operam dare, & conniti oportet, vt Aerarij opes certiſſimis fundamentis, quæque labefactari non facilè poſſint, innitantur. Romulus prudenter agrum Romanum in tres æquas partes diuiſit, vt Dionyſius libro 2. aſſeruit, quarum vnam Deorum cultui; alteram Reipublicæ oneribus ſubeundis; tertiam Ciuibus aſſignauit, vt ex eorum fructibus pecuniæ in Aerarium publicum cogerentur. *Dionyſius. Romani agri diuiſio.*

Idem Aegyptij, vt Diodorus libro 2. teſtatur, fecêre, qui primam agrorum partem ſacris, & ſacerdotibus conceſſerunt; ſecundam Reipublicæ; tertiam Calaſyris, qui pro ciuibus tuendis, arma capere conſueuerunt, reliquêre. *Diodorus. Aegyptiaci agri diuiſio.* Hæc porrò prædia publica ità rata, firma veteres eſſe voluerunt, vt etiamſi centenis annorum curriculis priuati illa poſſiderent: nullâ tamen Præſcriptione ea innodare ſinerent; *Publicis in rebus nulla præſcriptio.* cùm dicerent, teſte Plutarcho in Themiſtocle, & Catone Cenſorino, nec mortales contrà Deum immortalem, nec priuatos contrà Rempublicam præſcribere poſſe. *Plutarchus. Argute.*

At hoc noſtro æuo, non ſolùm publicos fundos Præſcriptionibus Principes diſtrahi, ſed etiam ſub haſtâ vendi perniciosè patiuntur, & pecunias illas non ad Aerarium deferri, ſed potiùs abiectis, inutilibusq. hominibus dari mandant, vt ſic demùm prædijs abalienatis, paſcuisq. ciuitatum, ac ruſticorum venditis, vel donatis, exhauſtoq. Aerario, publica res abeat in ruinam. *Miſera conditio.* Non ſic Romani illi veteres, quibus tanta Aerarij publici, tanta diuitiarum cogendarum cura fuit, vt ferè omnes reliquos ſuperarent. *Romanorũ prudentia.* Teſtis huius rei eſt Liuius, qui libro 9. 31. 34. 45. 27. 26. de Aerario Romano hæc teſtata reliquit. *Liuius.*

Omne æs, inquit, Argentumq. in Aerarium conditum. Aeris grauis CCCXC. millia pondo in Aerarium intulit Caruilius Conſul: Fuluius Argenti CXLII. millia pondo: Auri CXXVII.

ex

Ararij Romani opulentia.

ex Hiſpaniâ in Aerarium intulit: Furius Camillus, Gallis trans alpes deuictis CLXX. millia Argenti pondo, Aeris CCCXX. millia retulit: Flaminius ex Græciâ Argenti infecti pondo decem,& octo millia CCLXX. facti vaſa multa,ſignati LXXXIV. millia tetradrachmarum Atticorum; Auri pondo tria millia DCCXIV. & clypeum vnum totum ex auro; Philippei nummi CXLV. millia,& centum XIV. aureæ coronæ ciuitatum dona in Aerarium coegit: Paulus Aemilius Macedoniâ deuictâ Seſtertiûm millies, & ducenteis, & Fabius Maximus LXXXIII. Auri pondo, præter Argentum, in Aerarium Romanum inuexêre. Cæſar verò ſubactâ Galliâ quater millies Seſtertiûm, teſte Appiano, Romam tranſportauit, vt prætereamus Scipionem Aſiaticum, qui Antiocho deuicto, Aureas coronas CCXXXIII. Argenti pondo CXLVII. millia; aureorum Philippeorum CXL. millia; Auri pondo MXXIV. Aerario Romano dedit. Scipio Naſica deniq. expugnatis Boijs,Aureis torquibus MCCCCLXX. Auri pondo CCXLV. Argenti bis mille CCCXL. Aerarium Romanum ditauit.

Monſtrum.
Aerarium duplex.
Modi Theſauros ſeruandi.
Leo Afer.

Noſtris autem temporibus nihil vmquam ex hoſtium ſpolijs, pecunijsq. in Aerarium Principis cogitur, ſed ſingulorum auaritia quæque abſumit, & antè ſunt animo direptæ vrbes hoſtiles, quàm obſeſſæ. Proditum eſt litterarum monumentis ſapientes Principes bina ſemper Aeraria habuiſſe, vnum quod ex Vectigalibus, ac Tributis ordinarijs conflabatur; alterum quod Sanctius appellabatur, quodq. inſtar penuarij alicuius intactè conſeruabatur, velut validiſſimum aliquod extremis temporibus Imperij munimentum. Hinc Perſarum Reges perindè, ac Romani, vt à rapinâ Sanctius Aerarium vindicarent, aurum in grauiorem laterculorum figuram conflabant. Hinc veteres Celtæ pecunias in lacus Diti ſacros; Græci in fana Deorum; Hebræi modò in templa, modò in ſepulchra deponebant. At, cum nullus tumulus tam religioſus, nulla delubra tam ſacra ſint, quæ fures non perfodiant, ſapienter ſanè Mauritaniæ Reges, Leone Afro teſte, immanem auri globum veru transfixum in altiſſimo pinnaculi loco conſtituêre. Veteres Aegyptij, quo minùs exteros Principes ad ſe inuadendum inuitarent, omnem illorum pecuniam ferè in Pyramidibus, in Nili aggeribus reficiendis, fluminibusq. deducendis conſumebant.

Sextus.
Romanorũ exercitus ordinarius.
Romanorũ prudẽtia in conſeruãdo Aerario.

Ceterùm, Romani, quamuis Aeraria, vt vidimus, refertiſſima haberent: tamẽ, vt Sextus Ruffinus aſſerit, Ducenta millia Peditum, Quadraginta millia Equitum,& Trecentos Elephantos bello gerendo aſſuetos, publicis ciuium ſtipendijs, alebant; currus Militares bis

Mille

Mille habebant; Arma, ac Inſtrumenta bellica pro Trecentis millibus armandis ſeruabant; Triremes,& Quinqueremes mille,& Quingentas cuſtodiebant; Naues grandes ſuprà Duo millia,& inſtrumenta Naualia pro Quattuor millibus nauium armandis neceſſaria, præter Octuaginta maximas Naues omni Regali apparatu inſtructiſſimas poſſidebant.

Vnde Romanis tanta amplitudo.
Coloniæ Romanorum.
Coloniarũ vtilitas.
Aſconius.
Coloniarũ numerus
Plinius.
Caroli V. ſapientia.

Hæc erat rerum adminiſtrandarum prudentia, quæ ſolâ famâ hoſtes longiſſimè propulſabat, omnibuſq. ſpem illos inuadendi, eripiebat, nè autem ab illis inuaderentur, ſummum omnibus timorem incutiebat. Equidèm Romani, ideò ad tantam amplitudinem ſunt prouecti; quià illi ſolis ſpolijs hoſtium non contenti, victis populis, & territorij parte multatis, Colonias tenuium ciuium mittere conſueuerant, illiſq. agrorum partes aliquas aſſignare. Hoc enim modo incredibilis tùm vtilitas, tùm gloria Imperio, nominiq. Romano accedebat. Etenim hac ratione plebs egenorum, quæ vrbem onerabat, exhauriebatur, ſtirpes ciuium propagabantur, materia ſeditionum ex vrbe tollebatur, victi populi, Romanorum moribus, legibus, imperijs aſſueſcere erudiebantur, inculta loca ad culturam reuocabantur, tellus ſerpentibus expurgabatur, crebris ignibus aër ſalubris, & ſerenus efficiebatur, & denique Connubijs cũ Romano populo contractis ſeſe inuicem amore proſequebantur. Quòd, ſi res nouas debellati moliri cogitaſſent, aderat Colonia, veluti quædam ſpecula, quæ hoſtes, vel præpedire, vel Romanum exercitum euocare poterat. Hinc narrat Aſconius, Romanos in Italiâ pluſquàm Quinquaginta tres Colonias deduxiſſe, multòq. plures Plinius extrà Italiam illos habuiſſe affirmat. D. Carolus V. Sapientiſſimus Imperator, Romanos imitatus, debellatis Peruanæ regionis gentibus, agros Ducibus, & militibus Hiſpanis eâ lege conceſſit, vt tantùm frui liceret, mortuiſq. primis, antequàm ſecundi ſuccederent, Fiſcus ſibi illos vindicaret, & ab illo poſtmodùm rogationibus expoſcerent, & Vnionum, Fodinarumq. quintam partem Aerario tribuerent. Ità fit, vbi ſapientes imperant.

Liuius.
Clades Romanorum.
Grandis liberalitas.

Verùm, Aerariũ quoque diteſcere ſolet amicorum, ſociorumq. Largitionibus, ac legatis. Quoniam verò hoc rariſſimè euenit, rara etiàm exempla proponemus. Illuſtre inter cetera eſt illud, quod, cùm Romanos Hannibal, Liuio libro 37. aſſerente, triplici trium exercituum clade oppreſſiſſet, ac totam penè Italiam imperio Punico ſubieciſſet, Aegypti Rex mille pondo Auri, Viginti mille Argenti Romanis dono miſit. Inſuper, teſte eodem Liuio libro 36. Auream Coronam pondo CCCXX. Modiorum Tritici CCC. millia, & Hordei CC. millia detulit, quæ Romani omnia cùm

Dd gratiarum

gratiarum actione remiſerunt. Similiter Ambraciotarum, & fæderatorum populorum munera recuſârunt, vt facilè dici non poſſit, rebus afflictis, & Aerario exhauſto, vtrorum magnificentia maior, eorum qui largirentur, an eorum, qui repudiarent. Romani certè reliquas nationes omnes animi inuicti fortitudine ſuperârunt, nec aliud accipere voluerunt, quàm auream Hieronis Syracuſarum Regis Victoriam, quaſi proſperum victoriæ adipiſcendæ omen Romanis detuliſſet. Contra verò, accepimus Rhodios, quandò immanis eorum Coloſſus ponderis grauitate, ac terræ motu concidit, naueſq. plures ſuo caſu contriuit, illos inuerecundè eblanditis precibus ad Reges legatos miſiſſe, vt ſibi pecunias ad reſtaurandum Coloſſum erogarent. Hiero, vt Polybius lib.5. refert, centum Auri talenta dono dedit; Rex Aegypti non modò ad Coloſſum reficiendum Auri Tria millia talentorum, ſed etiam ad Gymnaſium exſtruendum Argenti CCC. talenta; Frumenti modiorum ampliùs decies centena millia, materiam pręthereà infinitam ad naues extruendas, centum Architectos, Opifices CCC. ad victum annuum Auri talenta XIV. & ad ſacrificia ſuſtentanda modiorum tria millia, regali planè liberalitate elargitus eſt.

Romanorũ magnificentia. Victoriæ ſtatua aurea. Coloſſi Rhodiẽtis mira. Rhodiorum inuerecundia. Polybius. Coloſſi reparatio. Regum liberalitas.

Non puduit Rhodios ex vnius ſtatuæ ruinâ occaſionem arripere, vt exteri Principes ſuis opibus illorum Aerarium cumulatè implerent; nec Romanos puduit aliorum Principum heredes fieri, atque eorum imperia, & opes ſibi redicta, capeſſere. Ptolomæus enim Cyrenenſium, Attalus Aſiæ, Polemon Ponti, Coctius Alpium, Nicomedes Bithyniæ, & Eumenes Pergami Reges populum Romanum regnorum ſuorum heredem inſtituerunt.

Rhodienſiũ aſtutia. Romani Regũ hrredes.

At nunc pauciſſimi reperiuntur, qui Principibus aliquid Teſtamento legare velint. Quapropter eò magis ipſi in pecunijs congerendis, ſaluâ conſcientiâ tamen, & auctoritate, deberent eſſe diligentiores. Scribit Franciſcus Aluareſius in ſuâ Aethiopicâ, quòd ab Aethiopum Rege, qui ampliùs Quinquaginta Prouincias, & ampliſſima Indiæ Orientalis regna obtinet, nihil imperetur, ſed omnia ſpontè à ſubditis offerantur, quòd tanti Principis maieſtati quidquam à ſubditis petere, indecorum videatur. Sed ceteri Principes, quibus dignitas minùs chara eſt, & qui ſolùm mandatis imperare deberent, vt ſupremam maieſtatem ſubditi agnoſcerent, non ſolùm per ſeipſos, ſuoſq. delegatos petunt, verùm etiam extrà neceſſitatem ſæpiùs expetunt.

Aluareſius. Aethiopici regis maieſtas.

Succedit huic alius modus augendarum Aerarij opum, qui ex annuâ Penſione, Tributiſq. à ſocijs, ex fœdere percipitur. Sic victo Hannibale, Carthaginenſibus ſtipendium quotannis imperatum eſt, & Philippo II. Macedonum Regi in ſingulos annos Penſio impoſita, ſaluâ cuiuſcumque Imperij maieſtate. Equidèm neceſſariè ſunt magnis Principibus magnæ opes ad Aulæ ſuſtentationem, ad Principatus tutamen, hoſtiumq. conſilia, copias, & opes largitionibus euertendas; quia nullus Principatus Speculatoribus carere poteſt, ſæpiuſq. hoſtes, corruptis Ducibus, ac Conſiliarijs, quàm fuſis legionibus vincuntur. Legimus Philippum I. Macedoniæ Regem, muneribus, doniſq. Græciam penè totam ſibi ſubegiſſe; nec alijs adiumentis Perſarum Reges, ab Aſiâ Græcos, quàm corruptis Ducibus depuliſſe, vt Plutarchus in Lyſandro, & Aegeſilao prodidit. Siquidem, qui à Principe munera accipit, obligatur, & vel pudore, vel maioris beneficij adipiſcendi ſpe, vel etiam metu cogitur in gratiam ipſius aliquid agere, nè idem exiſtat accuſator, qui corruptor.

Modus augendi Aerarium. Penſio. Plutarchus. Munus qd efficiat.

Aliud quoque Aerariũ diuitijs adaugendum genus extat, in abundanti, & quæſtuosâ Mercaturâ collocatum, quam tamen Principem exercere improbamus. At nihilominùs meliùs eſt, ac tutiùs multò, degere ſub Principe Mercatore, quàm ſub Tyranno, & potiùs eligere Patritios negotiatores, quàm fortunæ aliorum deprædatores. Reges profectò Luſitaniæ, cùm anguſtis regni limitibus includerentur, mercaturam honeſtè, ac pompoſè tractare per alios non erubuerunt, atq. ideò ad Orientis opes, ac intimos Indiæ receſſus, portuſq. penetrârunt, Europamq. totam Aromatum infinitâ propemodùm varietate compleuerunt, ac in ſinu Perſico, & in ipſo Regis conſpectu arcem munitiſſimam fundârunt, quâ nauigantibus nec commeare, nec remeare, niſi vectigali ſoluto, liceret, hacq. mercaturâ Turcarum, Perſarum, Aegyptiorumq. Regibus, ac populis vberrimos quæſtus de manibus excuſſerunt. Italiæ Principes certè nunquàm mercaturam repudiârunt, quin immò negotiationibus otium tolli, vitia euelli, diuitias congeri, commoda priuatim, ac publicè augeri arbitrantur, & nil minùs cogitant, quàm, vt aliquis labem illis, & dedecus ex ſplendido mercaturæ negotio inferre poſſit. Quæ quidem, etſi ità fortaſſis ſint: tamen nulla eſt magis peſtilens, nulla magis ſordida, nulla magis deteſtabilis, quàm Honorum, ac Magiſtratuum mercatura. Sic enim quiſque improbus diues, rerũ diuinarum, humanarumq. ignarus, ac omnibus vitijs circumfuſus improborum probrum, ad Honores euehetur.

Modus augendi Aerarium. Mercatura Mercaturæ laus. Poteſtatũ Mercatura.

Augetur etiam mirificè Aerarium ex rerum Vectigalibus, quæ inuehuntur, & euehuntur, quæ ſi à Principe aucta fuerint aliquantulum, ſubditorum inopiæ, & Aerario in primis proſpicietur. Nam quò maiora fuerint portoria Vectigalia, vel eò parciùs res à peregri-

Modus augendi Aerarium. Vectigalia.

Vectigalia rerum augere. *Vectigalia rerum minuere.*

nis exportabuntur, vel vberior annona exiſtet, vel certè futuræ ſunt Aerarij opes multò maiores; cùm res neceſſariæ ad vitam beatiùs, commodiuſq. tranſigendam, vbicumque fuerint, conquirantur. Ac, vt Principi, & ciuibus vtile eſt portoria rerum earum, quæ euehuntur, & quibus carere non poſſunt, augere, ità neceſſarium eſt vectigal rerum inuectarum minuere, vt mercatores ad importandum alliciantur, ſinè quibus populus commodè nequit viuere. Poterit etiam Princeps omnium Opificiorum opera iam confecta, ſiuè lanificiorum, ſiuè ſericeorum, ſiuè fabrilium, aliarumq. ſimilium augere, vt ciues eadem facere lubentius condiſcant; minuere autem rudis, ac informis materiæ vectigal, non erit rationi diſſonum, earum maximè rerum, quæ à peregrinis ad illos deferrentur, vt exteri mercatores facilius ea inuehant, commodiuſq. ciues ea coëmant.

Modus augendi Aerarium.

Reſtat alius modus adhuc diteſcendi Aerarium ex Tributis, quæ à ſubditis exhibentur. At hic non ſemper laudatur, niſi in rebus valdè arctis, cùm ſcilicet hoſtis Principatum inuadere decreuerit: tunc enim omnes illicò iuſtè, nè Princepi Principatus, aut ciuitas intereat, quibuſcũque Tributis ſuccurrere Patriæ, ac Principi obligantur. Cùm Hannibal Italiam quateret, & Vrbem ipſam obſideret, de Ciuium in dando pecunias certamine, hæc Liuius libro 26. prodidit. Senatores, ait, pro ſe quiſque Aurum, Argentum, Aes in publicum conferunt tanto certamine iniecto, vt prima inter primos nomina ſua vellent in publicis tabulis eſſe, vt nec Triumuiri menſarij accipiendo, nec ſcribæ referendo ſufficerent.

Liuius. *Romanorũ certamen.*

Vectigal inutilium.

Romani etiam ſolebant, vt Liuius eodem libro teſtatur, imperare, vt qui bello gerendo inutiles eſſent, ſtrenuiſſimos quoſq. armis, ac ſtipendijs fouerent, ac ſuſtentarent. Dicitur C. Manlius Conſul, vt maioribus opibus Aerarium adaugeret, legem in caſtris ad Sutrium tuliſſe, vt ij, qui manumitterentur, fortunarum ſuarum viceſimam Aerario ſoluerent. Et Dio libro 38. refert Auguſtum legem Iuliam ad populum pronunciaſſe, vt quæ hereditates, legata, donationeſuè mortis cauſâ ad alios peruenirent, earum pars Viceſima ad Fiſcum pertineret.

Vectigal manumiſſorum. *Dio.* *Vectigal hereditatum.*

Albanus.

Tradunt Ducem Albanum Ferdinandum Aluarum de Toledo Belgis Decimam omnium rerum vænalium imperaſſe. Narrat Ariſtoteles in Politicis Cypſelum Corinthiorum Tyrannum Decimas fructuum omnium à ſubditis exegiſſe.

rincipi a- Por vndè.

Verùm hæc non ſunt facienda, niſi grauiſſimis Reipublicæ temporibus, & in apertâ rerum anguſtia, belloq. ità vrgente, vt deindè partâ pace tollantur. Immò prudentis Principis eſt, amoremq. ſubditorum cupientis, ineunte Imperio extraordinaria ſuperioris Prin-

cipis

cipis tributa, aut tollere, aut certè magnâ ſui parte imminuere.

Modus augendi Aerarium. *Captura Franciſci.*

Extat aliud quoque amplificandi Aerarium ex Captiuorum Tributis, feminarumq. Dotibus genus apud veteres, & recentiores vſitatum. Legimus Franciſcum huius nominis I. Gallorum Regem libertatis pretium Octingenties D. Carolo V. Imperatori dediſſe, & Belgarum Imperio, vt ipſius ſororem obtineret, ceſſiſſe. Prudenter ſanè fit, quandò Tributa Nobilitati, & locupletibus imperantur, vt inopes Aratores, & Ruſtici exonerentur. Sed noſtrâ ætate, Tenues tributorum pondere premuntur, & Opulentiſſimi quique à tributis, aut immunes ſunt, aut immunitatem honorum ſpecie adipiſcuntur. Teſtatur Plutarchus in Themiſtocle, cùm ille Athenienſium dux eſſet, & ab Andrijs tenuibus tributum exigere vellet, Deos potentiſſimos Vim, & Amorem illis ſe adferre palàm diſſeruit, affirmans ſe Amorem illis daturum, ſi dabunt; ſi negabunt Vim illaturum: at Andrij reſponſum Themiſtocli dedêre ſe his duobus, alios potentiores Deos habere Inopiam, & Neceſſitatem. Ex quo intelligimus potiùs diuites tributa pendere, quàm pauperes debere.

Plutarchus. *Themiſtoclis Vis, & Amor.*

Andricuſiũ Inopia, & Neceſſitas. *Tributum Sanctum.*

Hinc dicimus eſſe tributum illud gratiſſimum Deo, pulcherrimũ ciuitatibus, Principi honeſtiſſimum, ciuibus vtiliſſimum, quod ijs rebus imponitur, quæ ad corrumpendos mores, ad delicias excitandas, ad luxum comparandum, ad libidinem fouendam hominum animos irretire, & pertrahere ſolent. Auguſtus Cæſar, vt refert Gellius lib. 2. cap. 15. vt effuſas vtriuſque ſexus libidines coërceret, leges de maritandis ordinibus tulit, quibus, qui poſt annum quintum, & vigeſimũ vxorem non duxiſſent, aut cùm ductâ filios non procreaſſent, hereditatũ, quæ accreuiſſent, & legatorum, quæ ſibi relicta eſſent, partem Fiſco applicuit; eos verò, qui filios plures haberent, ab oneribus quibuſdam immunes declarauit. Hac enim lege Cæſar nõ modò Aerarium auxit, ſed etiam vagos concubitus, & impuras libidines incredibiliter repreſſit, ſpurioſq. quantum licuit è Republicâ ſuſtulit.

Gellius.

Connubij Vectigal.

Vectigal Iudiciarium. *M. Varro.* *Maymon.*

Verùm, quoniam tanta erat apud Romanos litium quoque augendarum rabies, ad cohibendam litigantium effrenatam licentiam, vectigal Iudiciarium conſtituerunt, vt M. Varro in libris de Lingua Latinâ retulit. Apud Hebræos etiam in temerè litigantes talis lex exſtabat, vt Rabbi Maymon lib. 3. aſſeruit.

Halicarnaſſæus. *Vectigal Capitationis.*

Tarquinius Superbus apud Dionyſium Halicarnaſſæum aliud vectigal commentus eſt, quod Capitationem vocabat, quodq. pater quiſque familias pro ſingulis capitibus, etiamſi nihil in bonis haberet, Fiſco dependere cogebatur. Hoc porrò vectigal Conſtantinus l. 1. de Capitatione ciuium cenſibus. C. l. 1. de colen. fug. omninò ſuſtulit.

Dd 3 Porrò

Mõtes Pietatis. Porrò in Italiâ vbique ferè varij Montes Pietatis, vt vocant, erecti ſunt ad tenuium egeſtatem ſubleuandam, & præcipuè in Vrbe tales exiſtunt. Ceterùm, ſunt Principes aliqui, qui cùm coniurationes, & defectiones proſpiciunt, pecuniam ſub vſuris grauioribus accipiunt, vt illi lucri ſpe allecti lubentiùs concedant, & magis eos, hac ratione, in officio, quibuſdam quaſi aureis compedibus detineant. *Agrippæ ſtratagema.* Agrippa certè Iudæorum Rex è regno expulſus, eius creditores omni ſtudio, & ſollicitudine laborabant, vt denuò in regnum reſtitueretur.

Modus Aerarium conſeruandi. Quod reliquum eſt, alia quoque exiſtit ratio Aerarij, ſi non amplificandi, ſaltem conſeruandi, quæ in re nummaria conſiſtere videtur, quandò ſcilicet monetarum deprauationi proſpicitur. Nam moneta corroſa minuit prouentus, eoſq. incertos efficit. Vndè Petrus Belluga *Belluga.* in Speculo Principum aſſerit, Reges Aragonum, cùm Imperij ſacris initiantur, iurare ſolitos ſe antiquæ monetæ leges minimè violaturos, nec eam pondere leuiorem facturos.

His quidem ità conſtitutis, videamus nũc quodnam ſit diuitiarum omniũ maximum, ac firmiſſimum munimentum. *Eleemoſynarum beneficia.* Etenim credimus Erogationes eſſe, quæ in egenos tribuuntur; neque vllæ familiæ, vlli Principes, vlla Imperia opibus, ac victorijs tàm floruiſſe videntur, quàm quæ maximam pauperum curam habuerunt, & ſe benignos, ac munificos aduersùs eos oſtenderunt.

Quarum virtutum, reliquarumq. omnium ornamenta, & Conſiliario Arcano ſupremoq. & optimo, ac piiſſimo Procere digniſſima, de quibus hoc Membro ſparſim tractauimus, cùm Illuſtriſſimus D. D. *Io. Vldericus liber Baro ab Eggenperg.* Ioãnes Vldericus liber Baro ab Eggenperg, & Eherẽhauſen, Auguſtiſſimi Imperatoris MATTHIAE, & Sereniſſimi Archiducis FERDINANDI intimus Conſiliarius, & Cubicularius, Sereniſſimę eius Coniugis ſupremus Aulæ Præfectus, ſupremuſq. Ducatus Carniolæ, Poſtoinæ, & Comitatus Piſini Capitaneus cumulatiſſimè obtineat, iure merito, non ſolùm eſt dignus, vt perpetuâ poſterorum memoriâ celebretur, verùm etiam, vt mortalitatis labem numquàm patiatur; digniſſimus verò, vt honorum, dignitatumq. cumulus, quem ab alijs abſtraximus, is totus in illum conferatur; cùm ille vnus, ſit inſtar omnium, ſtatera reliquorum, ſapientiæ ſpeculum, exemplar prudentiæ, humanarumq. actionum omnium promptuarium, illarumq. norma quædam, ac regula certiſſima. Dignus eſt igitur hic Heros FERDINANDO, & FERDINANDVS dignus hoc Heroe.

Quod reliquum eſt, Eleemoſynam duplicem facimus; nimirùm vnam, cùm aliquid inopi elargimur; alteram cùm prohibendo ab iniurijs, rapiniſq. ſubditos protegimus. Sæpiùs namque videmus improbos

probos homines maximâ impunitate, & licentiâ latrocinari; ſæpiùs, *Improbitas.* milites in ciues, & colonos grauiùs, quàm in hoſtes graſſari. Illi nullâ excuſatione; iſti, quòd ſinè ſtipendijs militare cogantur. Nam appoſitè Caſſiodorus. *Caſſiodorus.* Neque enim diſciplinam, ait, ſeruare poteſt ieiunus exercitus, dum, quod deeſt, ſemper præſumat armatus. Erit igitur *Principi q̃ ſuggerenda.* prudentis Principis ſui, & familiæ curam habere; ſtipendiorum militarium debito tempore ſoluendorum rationem tenere, & Magiſtratibus, nè ſtipendiorum inopiâ fœdiùs interdùm, quàm milites ſubripiant, ſtipendia ſoluere.

Vt hæc autem opportunè fiant, commodiſſimum erit ſingularum Prouinciarum, vt Princeps Compendia teneat accepti, & expenſi, vt *Princeps habet Cõpendia accepti, & expenſi.* nimirùm prouentus ſuos quotannis ad quam ſummam poſſint aſcendere, calleat, & caueat nè expenſæ, & largitiones exiſtant quàm ipſi reditus maiores, & ſic mutuam pecuniam petere, & ſingulis annis debita contrahere, & nunquàm ſe ex illis explicare cogatur. Si autem Summarium habuerit, uno intuitu hæc omnia accuratè cognoſcet.

Et quoniam etiam memoria hominum labilis eſt, & infinitâ propemodùm negotiorum multitudine obruitur, non erit à bono Regimine alienum, ſi Princeps publicarum actionum, quæ geruntur, & *Princeps habeat publicarum actionũ breuiariũ.* ſubditorum virtutibus, artibuſq. illuſtrium nomina breuiſſimis tabulis comprehenſa apud ſe detineret, illaq. ſæpiùs intuitus fuerit, vt ſuo loco, & tempore illorum operâ tutò vti poſſit. Certè Veſpaſianus, teſte Tranquillo, *Trãquillus.* Inſtrumentum Imperijs pulcherrimum confecit. Perſarum quoque Reges, qui ab extremis Indiæ oris, vſque ad Helleſpontum, Lybiæq. deſerta, Centum viginti ſeptem prouincijs imperabant, ſemper Inſtrumentum Imperij, & largitionum ſuarum, præ ſe diù, noctuq. ferebant. Teſtis huius veritatis eſt Aſſuerus in libro Heſter, cap. 6. qui, cùm impias coniuratorum manus Mardochæi beneficio euaſiſſet, & aliquantò poſt, noctem inſomnem duxiſſet, Inſtrumentum Imperij ad ſe deferri iuſſit, inuenitq. Mardochæum coniuratos in Regem, detexiſſe, & nullum tamen præmium tuliſſe; quo viſo hominem acciri mandauit, eumq; ampliſſimis honoribus illuſtrauit. Dicitur Auguſtus etiam Imperator tria Imperij volumina ſucceſſoribus reliquiſſe, quorum vno mandata de funere ſuo complexus eſt; altero Indicem rerum à ſe geſtarum; tertio Breuiarium totius Imperij, quot ſub ſignis milites vbique, quantæ pecuniæ in Aerario eſſent, & à quibus ratio exigi poſſet. *Regis Hiſpania potẽtia.* Ferunt quoque Hiſpanorum Reges Auſtriacos, quorum Imperium Orbis limitibus, Soliſq. curſibus terminatur, Imperij Inſtrumentum, Librumq. omnium litterarum, quas ad Legatos, & Præſides Prouinciarum ſcribunt, compendioſiſſimè ſingula complectentem, aſſiduò voluere, & reuoluere ſolere. Quis enim dubitat, ex hac lectione, Principes ſummam acquirere

prudentiam, & prouidentiam vndè ſua meliùs regere cōdiſcant, vno intuitu omnia negotia totius Imperij, ac imperata videant, & Magiſtratuum, Præſidumq. diligentiam, recognoſcant?

Forum rerū vænaliū.

Sed, cùm de Aerario, alijſq. ſatis nobis diſſeruiſſe videamur, reſtat nunc, vt ad Aerario proximum, quod Forum rerum Vænalium eſt, accedamus. Certum enim eſt, & experientiâ vbique compertum, nullam ciuitatem, nullum opidum, nullam denique familiam abſque hoc Foro commodè viuere poſſe. Igitur Princeps in ſuâ Metropoli hoc Forum etiam conſtituat, vt ad illud ciues pro rebus quotidiè neceſſariò coëmendis accurrere poſſint, & nunquàm deficiant. Probè Cicero lib. 2. de Officijs. Omnes, inquit, qui Rempublicam gubernāt, conſulere debent, vt earum rerum copia ſit, quæ ſunt neceſſariæ. Aliàs enim ex annonæ defectu, populus ingentibus incommodis, maliſq. afficitur, Princepſq. exoſus redditur, & inuiſus, populiq. ſeditionibus expoſitus. Præcipua certè Principi annonæ cura eſſe debet, vt ea comparet, quibus abundè populo victus ſuppetat, nè plebs fame tabeſcat, neuè Frumētarij, aut ſuppreſſione, aut pretij enormitate eſurientes pauperes opprimant. Romani quondam in primis publicæ annonæ rationem habuêre, poſtquàm tanta vrbem inopia inuaſit, vt multi è plebe, nè diuturniori fame cruciarentur, obuolutis capitibus ſeſe in Tiberim præcipitauerint. Annonæ verò Præfectura apud illos in tantâ honoris exiſtimatione habita fuit, vt illam Pompeio Magno poſt exactos Pyratas, poſt debellatum Mithridatem, poſt Orientem Romano Imperio ſubiugatum, treſq; orbis partes triumphatas, detulerint. Forum porrò debet eſſe quaſi in ipſius ciuitatis centro, vt omnes, veluti à peripheriâ per lineam directam, ſinè vicorum anfractibus, & circulis ad illud facili negotio, & breui morâ aduentare valeant. Forum verò hoc debet plures in partes eſſe diuiſum, vt ſingulæ res ſuis locis diſponantur. Theophraſtus certè in libris de Legibus, oſtendit Agoranomis apud Athenienſes duo præcipuè curanda fuiſſe, vt ſcilicet omnia in Foro compoſitè, citraq. tumultum agerentur, &, vt abſtinerent à mendacijs non vendentes modò, ſed etiam ementes.

Cicero. *Princeps debet habere curam annonæ.* *Annonæ præfectura.* *Fori ſitus.* *Theophraſtus.* *Fori leges.*

Splendorem quoque, & emolumentum addunt ciuitati Portus, Viæ, Angiportus, & reliqua ſimilia. Nam Portus ſunt tutiſſima commerciorum, ac bellorum refugia, quorum decet maximam curam habere, vt onerariæ naues tuto loco cōſiſtere poſſint, nè vndarū impetu quatiantur, neuè pyratarum, ac hoſtium prædæ exiſtant. Quod, vt obtinerent Athenienſes, Themiſtoclis conſilio, aſſerit Aemilius Probus in eodem, triplicem Piræi portum illos conſtituiſſe, & mœnibus circumdediſſe. Viæ autem à nullis domibus debent occupari, & præpediri quoquo modo; quia ſunt publicæ res, & propter publicam commo-

Portus quid ſit. *Aemilius.* *Viæ ciuitatis.*

commoditatem factæ, & relictæ, quæ ſi ex parte occuparentur, & ciuibus, & exteris faceſſerent negotium, & anxietatem. Similiter quoque, ſi quis vrbis Angiportus ſuis domibus incluſerit, qui aperti, & intacti ſunt relinquendi, vt merces intrà, & extrà commodè deferri poſſint, vt Varroni lib. 4. de Linguâ Latinâ, placuit.

Angiportus vrbis. *Varro.*

Veterum annales reuoluat Princeps, & comperiet multos ob ſplendida, & magnifica ædificiorū opera, ſua nomina immortalitati conſignaſſe. Hinc illæ Pyramides ab Aegyptijs exſtructæ; hinc illa Auguſti Cæſaris ædificiorum illuſtria Vrbis ornamenta, vt meritò gloriatus ſit ſe Vrbem, quam latericeam acceperat, marmoream reliquiſſe; hinc illæ ingentes Claudij Imperatoris molitiones, qui, vt refert Tranquillus in eodē, ex Fucini lacu ductus ꝑ tria paſſuū millia, partim effoſſis, partim excisis montibus, poſt XI. annos, continuis XXX. hominū millibus ſinè vllâ intermiſſione operantibus, abſoluit; hinc Veſpaſianus, & Capitolium, & Vrbis regiones XII. Neronis incendio abſumptas reſtituit; hinc illæ peſtes cuiuſcumque Principatus expelluntur, Egeſtas, & Inertia; hinc denique opificia condiſcuntur, pauperes ſubleuantur, otioſi exercentur, morbi arcentur, & Ciuitas ſplendore incredibili exornatur.

Aedificiorū vtilitas, & magnificentia. *Trāquillus.* *Principatus peſtes.*

Veteres ſapientiæ magiſtri, vt ipſorum vrbes tam diù durarent, quādiù ab vniuerſali orbis incendio abſumerentur, Aediles, viarumq. Curatores creauêre, quorum munus erat, nè ciuitas ruinis deformaretur; in publico ædificata, ſi publico vſui obeſſent, deponerentur; cœpta ædificia abſoluerentur; ex ſaxis, vel lateribus, qui facilè ignem nō concipiunt, domus exſtruerentur, & denique, vt Triumuiri cùm alijs cuſtodibus, incendijs arcendis, & ignibus extinguendis continuò inuigilarent. Refert Maffeius Societatis IESV vir grauiſſimus, lib. 6. Sinas ità eſſe accuratos in ſartis tectis conſeruandis, vt in mœnibus, quæ etiam antè bis mille annos conſtat extructa, nullam rimam, nullum ſinum, nullam labem poſſit quis reperire.

Aedilium creatio, & officium. *Maffeius.* *Sinarum diligentia.*

Verùm, quamquàm hæc omnia prudēter veteres illi diſpoſuerint: tamen quia hæc eadem fluxam, atque diſſolubilem naturam poſſidēt, conſequens exſurgit, vt nō ciuitates modò, ac Imperia, verùm etiam omnia quę ſæculis omnibus ſteterunt, ſint tandem aliquandò caſura. Vndè clariſſimè conſpicitur nulla tam præclara inſtituta, nullas tam ſanctas leges reperiri, quæ ab obitu Imperia vindicare poſſint. Aſſeruit certè Plato tunc Imperia caſum paſſura, cùm modulationis ſuauitas, & concentus periret; quod ità intelligendum eſt, vt poſtquàm ex hominum ſocietate Virtutes, & Iuſtitia ſublatæ fuerint, quæ admirabili concentu animos hominum demulcent, & connectunt, tunc Imperia quoque, Virtutibus in exilium demandatis, eſſe ruitura. Qui verò Ciuitatum, ac Imperiorum ſtatus, & conuerſiones à ſiderum vi,

Mundus mortalis. *Platonis opinio.* *Explicatio.* *Iudiciarij reijciuntur.*

ac poteſtate petendas eſſe exiſtimârunt, ipſi ſuâ temeritate, ac inſcitiâ refelluntur. Siquidem compertū eſt, maxima quæque Imperia ſuapte grauitate, ac pondere concidere; alia voluptatibus, ac turpi otio ignauiter diffluere; alia armis ciuilibus; alia popularibus morbis; pleraque hoſtium impetu euerti; nonnulla ità deprauata eſſe, & vi diuinâ momento ſubuerſa, vt potiùs ad miſericordiam, quàm ad inuidiam quemquam commouere poſſint. Ità pauca vetuſtate fatiſcunt, ſuâq. ſenectute tabeſcunt. Legimus profectò Duodecim Aſiæ vrbes, tellure abeunte, voraginibus abſorptas fuiſſe; tres, & viginti Italię ciuitates immanem terræ hiatum vno oculi ictu hauſiſſe; Buram, & Helicem Græciæ vrbes vnam aquarum eluuionem abſorbuiſſe. Scimus etiam ex ſacris litteris Sodomorum ciuitates, diuinitùs flammis vltricibus in illas delapſis vno fuiſſe, ac eodem conflagratas momento.

Cauſa interitus. *Vrbium interitus.*

Apoſtrophe.

Quamobrem totis animi viribus orandus eſt Deus, vt Principes virtutum omnium ornamentis exornet; prudentiâ in rebus belli, paciſq. tempore gerendis cumulet; ſapientiâ in ijſdem præuidendis illuſtret; concedat ijs Sampſonis fortitudinem in aduerſis, vt non deprimantur, & Conſtantiam Dauidis in proſperis, vt non extollantur; Largiatur ijs iudicium Salomonis in iudicando, & Conſtantini Religionem in Deum, Diuoſq. colendo, vt poſtquàm in terris benè, beateq. vixerint, & iuſtè, piè, ac prudenter Rempublicam rexerint, ad arces Empyreas beati ſubleuentur.

CA-

5. 5. 347

ANATOMIÆ INGENIORVM ET SCIENTIARVM

AVCTORE
ANTONIO ZARA
AQVILEIENSI
EPISCOPO PETINENSI

SECTIO III.

CAPVT VNICVM

Quo probatur omnes Scientias huius Sectionis Intellectus potentia comprehendi.

Finis ſecundæ ſectionis, initium tertia.

ABSOLVTA iam, diuini Numinis auxilio, Sectione ſecundâ, FERDINANDE ARCHIDVX SERENISSIME, ſcriptionis noſtrę ſtatutum flagitat, vt Tertiam commentemur. Cuius quidem ſcientiæ, noſtro iudicio hæ numerari poſſunt Logica, Phyſica, Metaphyſica, Medicina Theorica, Ethica, Iuriſprudehtia Practica, Iudicatio, & Theologica Theurica. Nam hæ omnes in Intellectus ratiocinio, eiuſque terminis uerſari videntur. Enimuerò, cùm humani Intellectus officium ſit probè argumentari, diſcurrere, iudicare, & inferre: ſic etiam ob abſurda, quæ ingruere poſſunt, dubitare, cùm diſtinctione reſpondere, & contrà reſponſum concludere, & tam diù ex antecedentibus conſequentia in bonâ formâ colligere, quàm diù Intellectus acquieſcat, ſit certè, vt hæ functiones nulli alteri potentiæ, quã Intellectrici conueniant. Imaginatricis enim facultatis, & Memoriæ munus propriè non eſt philoſophari, ſed tantummodò, uel memorari, uel ea, qnæ ſenſibus percepit, aut ſub ſenſus cadere poſſunt, imaginari.

Sciẽtiarum nomina.

Intellectus officium.

Quibus ità conſtitutis, reſtat, ut Logica ad Intellectum pertineat, quòd ipſius quoque nomen Rationem interpretatum, demonſtrat. Accedit ad hoc vniuerſam Logicam circà ternas Intellectus operationes occupari, vt quoque D. Thomas in Præfatione Librorum Perihermenias aſſeruit, qui ennumeratis tribus Intellectus muneribus, dixit Logicam circà ea, quæ has operationes dirigunt, verſari, ac ideò Rationalem vocari, quia circà Rationis actus diſcurrit. Et Philoponus quoque in Procemio libri Priorum, docet Logicam de Ratiocinatione agere, quæ ſolius Intellectus operatio exſiſtit. Neque verò Ale-

Logica.

Thomas.

Philoponus.

xander

Aphrodiſiẽſis. *Gradus.*

xander Aphrodiſiẽſis eodem loco diſſentit, qui ſimiliter affirmat Logicam de Ratiocinatione tractare, quæ mentis opere perficitur. Logica verò è Duobus gradibus frigoris Medij ſinus cerebri cum dimdio oriri videtur, illumq. præſtantem, & expeditum, & in argumentando, & in defendendo Logicum cẽſemus futurum, cuius ſupremus cérebri vertex quẽ Intellectus vocârũt impropriè Auctores ſuperiùs, cũ Vno gradu, & dimidio caloris Imaginatiuæ coniungetur. Ea aũt,

Qui bonus Logicus. *Phyſica.* *Metaphyſica.*

quæ de Logicâ diximus, Phyſicæ, etiam, ac Metaphyſicæ dicta eſſe, volumus. Siquidem, ſiuè hæ de rebus hiſcè caducis, & ſublunaribus, ſiuè de æternis, & cęleſtibus differant; perpetuò tamen in hiſcè tractandis, & diſcutiendis, Intellectus humani facultates concurrunt. Hæ porrò ambæ in Bino frigiditatis gradu conſiſtunt.

Gradus. *Medicina.* *Theorica.* *Gradus.*

In pari quoque frigiditatis portione Medicina Theorica poſita eſt, quæ ſolùm in id incumbit, vt methodicè præcepta medendi homi neni, in communi tradat, quæ opera non niſi Intellectus opere perficitur. Dum verò illa cauſas, rationeſq. cuiuſque effectus inueſtigat, et diſputat, modoſq. ex contrarijs, morbos depellendi meditatur, abſque dubio ſecùm philoſophatur.

Medicorũ Theoricorũ diuerſitas.

Atque hinc videmus excellentes Theoricos alios, vel inſignes Philoſophos eſſe, vel alios in re Anatomicâ, herbarum cognitione, linguarumq. peritiâ eximios exſtare. Et primi quidem, ex Intellectus perfectione in rebus philoſophicis præſtant; ſecundi ex Memoriæ excellentiâ in hiſcè alijs excellunt. Nam, cùm mediùs vertex qualitatibus iam dictis Memoriæ aduerſetur, per difficile eſt Medicum inuenire in Theoricâ præſtantem, quiquę horum vtrumque ſimul poſſideat.

Ethica. *Gradus.*

In Ethicâ verò, quæ ex Seſquitertio frigiditatis gradu Bregmatis procedit, quæq. tota ex Intellectus ratiocinio vt ita loquamur, conflata eſt, nullam Memoria ſedem occupat.

Ariſtoteles. *Virtutũ diuiſio.* *Intellectus.*

Virtutes enim ex Ariſtotelis ſententiâ lib.2. Ethicorum, cap.1. aliæ ſunt Morales, aliæ Intellectuales, & harum quædam Practicæ, quædam Contemplatiuæ, & veritatis cognitioni addictæ videntur. Inter Contemplatiuas verò, Intellectui primus honos defertur, qui eſt habitus Contemplatiuus quo quis ad aſſentiendum firmiter, ac euidenter primis principijs inclinatur;

Scientia.

ſecundus Scientiæ, quæ eſt quoque habitus Cõtemplatiuus quo quis ad auſcultandum firmiter, ac euidenter neceſſarijs concluſionibus, non tamen per ſupremas cauſas adigitur;

Sapientia.

tertius denique Sapientiæ tribuitur, quæ etiam habitus contemplatiuus eſt, quo quis ad inclinandum concluſionibus neceſſarijs per primas, ſupremaſq. cauſas inducitur.

Syndereſis. *Prudentia.* *Ars.*

Inter Practicas autem Syndereſis primum locum obtinet, qui eſt habitus quo quis propenſus redditur ad aſſentiendum primis, atque communiſſimis principijs Moralibus; alterum Prudentia, quæ eſt recta agibilium ratio; tertium Ars, quæ etiam recta factibilium

bilium ratio exiſtit. Porrò, cùm hæc ſcientia circà has Intellectuales virtutes philoſophetur, iudiciumq. de ijs ferat, media ad eas adipiſcendas inquirat, & eligat, adeptiſq. concluſiones inferat, meritò eam Intellectui ſubiectam eſſe dicimus. Non negamus tamen dùm Practicæ in praxim incumbunt, ad Imaginatiuam, quam Cogitatiuam alij vocant, pertinere, quæ circà ſingularia ratiocinatur: dùm verò in Contemplatione perſiſtunt, ſub Intellectus dominio commorari.

Aduocatio. *Gradus.*

Sic quoque de Iuriſprudentiâ Practicâ ſentiendum eſt, quæ ex altero Frigiditatis gradu emergit. Etenim, cùm leges condiderint homines, qui humanitùs non omnia euenta etiam antè mentis oculos habere potuerunt, neceſſe fuit, vt illæ ampliationes, reſtrictiones, interpretationes, & alia huiuſmodi paterentur, atque in his conficiendis Intellectus humanus ratiocinaretur, diſtingueret, concluderet, eligeret, atque iudicaret, quæ omnia profectò ſunt Intellectricis facultatis munia.

Quid Aduocato neceſſarium.

Quapropter neceſſarium omninò eſt, vt Aduocatus ſublimi Intellectu polleat, poſſitq. rationibus vel ex legibus petitis, vel ex proprio dictamine erutis, vbi id, aut caſus poſtulat, aut legum carentia expoſcit, clienti ſuo patrocinari. Quod hoc idem ipſæ leges l. nec leges. ff. C. de legibus. innuere videntur: Neque leges, nec Senatus conſulta ità ſcribi poſſunt, vt omnes caſus, qui quandoque inciderint, comprehendantur, ſed ſufficit ea, quæ plerumque accidunt, contineri. Cùm ſæpiùs verò noui caſus contingant, ijq. ad legum æquitatem, tenoremq. ratione, ac diſcurſu duce reducendi ſint, neceſſum eſt, vt hæc Iuriſprudentia ab Intellectu dependeat. Probat hoc idem ff. de Legib. & S. C. l. Scire leges, vbi ſcire leges, ait, non eſt verba earum tenere, ſed vim, & poteſtatem habere; ac ſi diceret, legum peritiam non conſiſtere in eo, vt quis earum verba, formulaſq. memoriæ conſignet, ſed ſenſum intelligat, poſſitq. illo pro ratione loci, cauſæ, & perſonarum, Iuriſperitus vtiliter vti. Atqui non ideò inferimus Aduocatum memoriâ deſtitutum eſſe debere, ſed ſolùm memoriam Intellectui aduerſam eſſe, nec vmquàm Aduocatum celebrem futurum, qui nobili ſit memoriâ præditus, præſtatq. magis hac, quàm Intellectrici potentiâ deſtitui. Qui enim Intellectu eximio ornati ſunt, licet memoriâ non ità valeant: eorum tamen Reminiſcentia tam perfecta eſt, teſte Ariſtotele libro de Memoriâ, & Reminiſcentiâ, vt memoriæ vices quodammodò ſuppleat, & meditando, præterita etiam exſuſcitet, & denuò ad memoriam reuocet.

Reminiſcẽtia. *Iudicatio.* *Gradus.*

Quocircà concludimus Aduocationem Intellectrici potentiæ omninò ſubijci.

Iudicationem porrò huic quoque tribuimus, quam ex Seſquitertio frigiditatis gradu oriri cenſemus. Hæc enim, non minùs, quàm Aduocatus, immò acutiùs multò, nè à contrarijs cauſarum patronis, & conflictationibus decipiatur, rationes cribrare, cauſæ negotium cognoſcere, diſtinguere, & ſuo iudicio ponderare debet, vt poſteà iuſtam ſententiam ferre poſſit. Nam accidere ſolet interdùm, vt vterque Aduocatus ijſdem legibus in ſuorum clientum fauorem vtatur, ac illæ ab ijs in varios, contrarioſq. ſenſus trahantur. Quo fit vt Iudex acri iudicio, & excellenti Intellectu ornatus ſit, oporteat, vt queat diſcernere cuinam ex his iuſta cauſa patrocinetur. Et quamuis adhuc optimè omnia diſcutiat hallucinari tamen aliquandò poteſt Iudex, cui à naturá Intellectus admodùm ſublimis conceſſus non fuit. Et hoc verum eſſe,

Iudex inferior errat. Iudex ſuperior errat.

ex eo conſtat, quòd plerumque ſententia aliqua Iudicis primæ Inſtantiæ, vt vocant, à ſuperiori Tribunali, aut obliteratur, aut certè emendatur. Quòd verò ſupremus Iudex etiam corrigi poſſit, nec ſemper Iuſtitiæ ſcopum attingat, ex eo quoque apparet, quòd in ijſdem, vel ſimilibus caſibus, litibuſq. diuerſo tempore ſentiat diuerſum;

Vnde Intellectus ſapiēs.

nimirùm, quia Intellectus humanus ex multis, ac frequentibus Iudicij actibus, acutior euadit, ac ideò reſpuit iam illud, quod olim placuit. Immò fieri poteſt, vt Iudex inferior ob præſtantius ratiocinium, ſuperiori melius iudicet. Quoniam maioris momenti, & virtutis eſt vnius dumtaxat Intellectus excellens, quàm aliorum plurimi imperfectiores, qui ſimul nequeunt connecti.

Salomon.

Vndè ſapienter Salomon, Multi pacifici ſint tibi, ait, & Conſiliarius Vnus de mille. Siquidem, qui eximio Intellectu conſpicuus exiſtit, licet etiam in Iuriſprudentiâ admodùm verſatus non ſit: quia tamen ſublimi illâ facultate pollet,

Indocti, docti.

quâ ſimili, Cæſares Legum farraginem condidêre, fit certè, vt talis ſapienter iudicet, & legibus vniformem ſententiam ferat, quamuis eam priùs non legerit.

Exhortatio.

Igitur, vt Iuſtitiæ ſatiſfiat, & Reſpublica rectè adminiſtretur, ac cuique ſuum tribuatur, viri profectò Iudicio præſtantes, vt pro Tribunali ſedeant eligendi ſunt, & non quicumque, ut ferè moris eſt, indifferenter accipiendi.

Theologia Theorica. Gradus.

Denique Theologia quoque Theorica Intellectus vi fulcitur; & qui in eâ præclari aliquandò euaſêre, Tres frigiditatis gradus conſequuti ſunt. Vidimus præcipuorum quondam Theologorum effigies ad viuum expreſſas, in quibus huius temperamenti character emicabat. Scimus autem illos neque in Latino, neque in alio idiomate terſos, puroſq. neque in carmine pangendo elegantes

gantes fuiſſe, ſignum euidens, nec inſigni memoriâ illos, nec imaginatiuâ valuiſſe. An verò Theologia hæc omnes Intellectus operationes exerceat, & de diuinis rebus excellenter diſcurrat, quis etiam mediocriter huius ſtudijs imbutus eſt, qui hæc ità eſſe, non calleat?

Apoſtophe.

Vtinam, vtinam ſic illi probè diſcurriſſent, & Intellectu excelluiſſent, qui verborum, carniſq. illecebris tot hæreſum monſtra proſeminârunt. At tu, Domine, quia Intellectu carent, illis ſuppedita, vt ertoribus cognitis reſipiſcant, illos deſerant, & abiurent, & in tuâ Fide, ac Eccleſiæ Catholicæ, Romanæq. gremio viui, mortuiq. perſiſtant.

MEMBRVM PRIMVM.

De Logica.

Logica cur inuenta. HOMINIS ingenium, cùm humanum ſit, & imbecille, atque ideò errare poſſit in tantarum rerum obſcuritate potiùs, quàm veritate indagandâ, & cognoſcendâ, in quarum cognitione acutiſſimus etiam quiſque interdùm hallucinatur; hinc veteres Philoſophi ſagaci inueſtigatione, diligenti induſtriâ, & diuturnâ obſeruatione quamdam certam ratiocinandi rationem inuenêre, quæ intelligendi, & differendi formulam ſuppeditaret, & vnumquemque certum redderet, nè ueritatis ſpecie deceptus, falſa pro veris, dubia pro certis apprehenderet. Nam, & ipſa nomina, quæ iam indè à ſui exordio huic facultati indita ſunt, & ordo, qui in Philoſophiâ addiſcendâ obſeruatur, rem ità ſe habere non obſcurè declarant. Priſci enim illi Stoici, vt adnotauit Boëtius in Topicâ Ciceronis, artem hanc Canonicam, hoc eſt Regulatiuam, Peripatetici Logicam, ſiuè Dialecticam appellârunt; quæ nomina, cùm differendi, & intelligendi notam quamdam præ ſe ferant, finem artis, & neceſſitatem oſtendunt. Illum quidem, quia etſi differere omnibus ſcientijs commune ſit: docere tamen differendi modum, certaſq. leges, & præcepta in eum finem tradere, Logices proprium eſt; iſtam, quia, vt Cicero ait, docet modum materias in ſuas partes diuidendi, & definiendo explicandi id, quod abditum eſt, & res obſcuras interpretando, faciles, dilucidaſq. reddendi, dubias diſtinguendi, & regulam tradendi certam, vt vera à falſis dijudicare poſſimus. Quamobrem benè Iſidorus lib.2. Ethymol. Logicam aſſerit eſſe diſciplinam ad diſcernendas rerum cauſas inuentam; & D.Thomas, cū eam definiret, dixit eſſe ſcientiā rationalē actuū rationis directiuā; Boëtius quoque ait eſſe ſcientiā diſcernentē verū à falſo; quòd idē affirmat Albertus

Boetius. *Logices nomina.* *Iſidorus.* *Logica quid ſit.*

tus

tus Magnus, dum vult Logicam liberare eos à phantaſijs quæ non ſunt, ſed ſolùm eſſe videntur. Hinc eſt profectò, quod Plato lib.2. de Repub. diſciplinarum apicem, D.Auguſtinus lib.5. contrà Academicos, diſciplinarum diſciplinam, & Tullius lib. de Claris Oratoribus, artium maximam, & lucem omnium verè nominârunt; cùm teſte Auerroe Topic.1. Logica ſit principium, & modus ſcientias adipiſcendi vniuerſas. Quod, cùm certò ſciret D.Auguſtinus affirmauit Logicam eſſe artem artium, & ſcientiam ſcientiarum, quâ apertâ, omnes aliæ aperiuntur, & quâ clauſâ, omnes aliæ clauduntur, cùm quâ quælibet, & ſinè quâ, nulla. Valeat ergò Raimundi Cabala faſtuoſum, & inane ad omnes ſcientias Introductorium.

Plato. *Auguſtinus.* *Tullius.* *Auerroes.*

Iam verò, quodnam ſit Logices Obiectum videamus. Porrò Obiectū illud eſt, teſte Ariſtotele Poſterior.1. & Metap.1.cap.6. circà quod veluti materiam aliquam ipſa ſcientia occupatur, & ad quod vniuerſa, quæ in illâ tractantur, ſiuè tanquàm principia, ſiuè paſſiones, aut partes facili negotio reuocari poſſunt. Atque hinc colligimus, neque Argumentationem eſſe poſſe, ut uolebat Albertus Magnus cap.4. in Prædic. cùm hic primam, & ſecundam intellectus Logici operationem omittere, & tertiam tantùm, cuius eſt Argumentatio, recipere videatur; neque Demonſtrationem, vt putabat Alexander Aphrodiſienſis in Præf. libri Priorum, & Auicennas cap.2. ſuæ Logicæ; cùm hæc non ſit Obiectum immediatum, & totale, ſed mediatum dumtaxat, & partiale. Neque verò benè ſenſit Iādunus Metaph.2. quæſt.2. & Zabarella libro de Naturâ Logicæ, cap.19. qui contendunt res omnes eſſe primarium Logicæ Obiectum, ſecundas autem intentiones, ſecundarium. Nam hac ratione Logica à ceteris profectò ſcientijs nullo modo diſtingui poſſet, quibus res ſemper etiam adiunctæ, & admixtæ ſunt; neque vlla eſt tam inanis, & vacua, quæ ſub ipſis verbis non habeat res palliatas. Atque ideò Logica nonnulla etiam de ſecundis intentionibus interſerit, ut faciliùs ea, quæ ob mentis aciem proponuntur, perſpici poſſint. Eodem quaſi modo refellitur Plato apud Alcinoum lib.2. de Doctrinâ Platonis, Simplicius Præf. in Prædic. Philoponus in lib. Poſter. Ammonius Procemio in Porphyrium, qui uoces conſtituêre Logices Obiectum; cùm hæ ad Obiectum reuocentur, cuius quaſi pediſſequæ exiſtunt. Ac, cùm Logica inſtituta ſit, ut doceat, corrigatq. operationes intellectus, hinc eſt quòd interdùm ad uoces, ſcriptaq. deſcendat. Diuus uerò Thomas Metaph.4. lect.4. Opuſculo 56. de Vniuerſalibus, Heruæus Opuſculo de ſecundis intentionibus, quamquàm diuerſo modo loquantur: aſſerunt tamen Obiectum Logicæ ens Rationis eſſe. Verùm, cum hoc ex naturâ ſuâ operationibus poſterius ſit, ex quibus reſultat, non poteſt per

Quid ſit obiectum. *Ariſtoteles.* *Albertus.* *Aphrodiſienſis.* *Auicennas.* *Iandunus.* *Zabarella.* *Alcinous.* *Simplicius.* *Ammonius* *Philoponus.* *Thomas.* *Heruæus.*

 conſe-

conſequens, vt poſthumum operationis illius, vel rectæ, uel obliquæ, norma, & regula prioris eſſe. Nam ſi illæ rectæ, aut obliquæ erunt; ità quoque illud exiſtet, & non ualebit operationem, ad normam, lineamq. diſcurſus rectam dirigere. Et, cùm menſura etiam, atque regula notior debeat eſſe eo, quod menſuratur, vt Ariſtoteles Metaph. 10. cap. 14. docet, & Ens rationis minimum quid ſit, ac proindè ipſis operationibus magis ignotum, concluditur illud Logices obiectum eſſe non poſſe.

Meſura debet eſſe notior menſurato.
Ariſtoteles.

Ceterum miſſas facimus aliorum auctorum ſententias, & pro Logici intellectus Obiecto, operationes Rectas recipimus. Operationes autem rectas intelligimus illas, quæ iam certis præceptis, atque legibus definitæ ſunt, ut Definitio, Enunciatio, Argumentatio, Apprehenſio ſimplicium, Affirmatio, atque Illatio, & omnes denique Logicæ totius Operationes, quæ ſunt regulæ quædam, atque normæ iuxtà quas noſtras dirigere, & applicare debemus.

Obiectū Logices quid ſit.

Obiecto relicto, an Logica in ſcientiarum numero ſit collocanda, videamus. Equidem Academici, Balduino teſte, Quæſito 7. ſuper Logicam, D. Thomas in 4. Sentēt. ſect. 4. Scotus quæſt. 1. in Prædicabilia, Albertus, & Ammonius cap. 1. Logicæ. Fonſeca Societatis IESV vir acutiſſimus lib. 2. Metaph. cap. 3. quæſt. 1. ſect. 7. Auguſtinus Nifus Metaph. 4. & Boëtius in Prologo ſuper Porphyrium, Logicam ſcientiam eſſe nobiſcum aſſeuerant, etſi fortè non in eo gradu, atque notâ, ut Phyſica, vel Metaphyſica. Siquidem illa, cùm Inſtrumentum quaſi quoddam ſit, vt multi autumant, quo mediante ad reliquas quaſcumque ſcientias aditus aperitur, & ſcientiarum medullas inueſtigamus, & cognoſcimus, neceſſe eſt ipſam nobis non fuccos, & cincinnos, non vmbras, & inania ſimulachra, ſed veros colores, & corpora oſtendere. Quòd ità eſſe, facilè quiſquis Ariſtotelis Organum legerit, comperiet. Ariſtoteles namque in ijs vtitur libris non ſolùm veris definitionibus, diuiſionibus, verùm etiam nonnullis demonſtrationibus, ex quibus ſcientia veluti ex Equo Troiano in apertum ratiocinantis campum erumpit. Et quamuis in Topicorum, & Elenchorum libris, non ità reſeratæ inueniantur demonſtrationes, quæ ſcientiam pariant: non inficias imus tamen etiam ex Topico Syllogiſmo nos indè habere, & eruere ſcientiam opinionis, ex Pſeudographo, & Sophiſtico, falſitatis, & ſcientificè verum à probabili, & falſo nos dijudicare, & diſcernere poſſe. Hos verò libros Ariſtoteles ceteris ad ampliorem, ac dilucidiorem Logicæ tractationem adiunxit.

Logica an ſit ſcientia.
Balduinus.
Aquinas.
Scotus.
Albertus.
Ammonius
Fonſeca.
Nifus.
Boëtius.
Ex inſcitia ſcientia.

Logicam quoque eſſe Philoſophiæ partem, apud nos haud in controuerſiâ vertitur. Nam, vt ceteros omittamus, Plato vniuerſam Philoſophiam in ternas partes diſtribuit, Moralem, Naturalem, & Rationalem, cuius nomine, Logicam intellexit. Et Laertius in vitâ Zenonis, Euſebius lib. 11. de Præpar. cap. 2. Origenes Homeliâ 11. in Geneſim, & Cicero lib. 1. de Finibus, totam Philoſophiam in tres etiam partes partiti ſunt, in differendi ſubtilitatem, Logicam; in naturæ obſcuritatem, Phyſicam, & vitam honores ambientem, Ethicam.

Logica an ſit Philoſophia pars.

Laertius.
Euſebius.
Origenes.
Cicero.

Nunc ad Vniuerſale cognoſcendum accedamus, quod eſt quędam natura apta eſſe in multis, ac de ijs prædicari, à quibus realiter haud diſtinguitur; & quinque dumtaxat eſſe, Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens, certum eſt.

Vniuerſale quid ſit.

Prædicamentum porrò eſt aggregatum quiddam, & aceruus multarum rerum in vnâ aliquâ ſuperiori ratione conuenientium ſuprà ſe ſuperiùs nullum habente vniuocum, & ab alijs primò diſtrictâ omnibus. Hæc, etſi decem ſint: illa tamen ſex vltima incluſas in reliquis ſuas formales rationes habere videntur. Prædicamenta verò in primâ intellectus Logici operatione collocantur, quæ eſt Simplicium apprehenſio; In ſecundâ ponuntur conceptus, voces, & res quatenùs vere exprimuntur, omneſq. Enunciationes cuiuſcumque generis exiſtant, quarum principem locum Affirmatiuæ tuentur. Secunda autem operatio, eſt iudicium, & aſſenſus Animæ Immortalis quòd iudicat vnam rem apprehenſam conuenire, aut non conuenire alteri etiam rei apprehenſæ. Et hinc eſt, quòd ſi quis pro vero, certoq. apprehenderet Antonium cras ſcripturum, vel non ſcripturum, affirmaretq. alteram enunciationem de futuro contingenti eſſe determinatè veram, vel falſam, huius iudicium hallucinaretur; cùm neutra ſit determinatè vera, aut falſa, aliàs neceſſariò deberet id præſtare, & liberum arbitrium tollere, & fortuita efficere neceſſaria. Tertia demùm operatio potiſſimùm conſiſtit in illo iudicio, quo conſequens ex antecedenti ſequi, iudicamus; ex quo fit, vt nil aliud ſit, quàm iudicium quoddam intellectus, quo iudicamus ex aliquâ re quam cognoſcimus, aliam ſequi, quam ignoramus.

Prædicamētū quid ſit.
Prima Intellectus operatio.
Secunda Intellectus operatio.
Futurū contingēs an ſit determinatè verū, vel falſum.
Tertia Intellectus operatio.

Sub huius vexillo in acie conſiſtunt Diſcurſus, Syllogiſmus, & concluſiones pariter, quæ de eius eſſentiâ ſunt, atque ea omnia quæ ad ipſum ſpectare videntur. Forma nimirùm, Modus, & Figuræ; quæ Tres dumtaxat ſunt, nec Galeni quartam ſuperfluam, & ab his indiſtinctam, admittimus. Demonſtrationes verò tam Propter quid, quam Quia, & Auerrois Potiſſimam, quæ ab hiſcè duabus, niſi ſecundùm magis, & minùs differt, his etiam annectimus. Porrò Demonſtrationis finis eſt efficere ſcientiam, Dialectici opinionem gignere, Pſeudographi errorem, & falſam in modum ſcientiæ exiſtimationem creare, Sophiſtici deceptionem generare, vt verborum inuolucris,

Cōcluſio an ſit de eſſentia ſyllogiſmi.
Argumentorum fines.

Auerroes. *Auguſtinus.* *Hieronymus.* *Vrbanus Pōtifex.*

cris, & amphibologijs minùs perſpicaces irretire, & capere poſſint Sophiſtas hos meritò tanquàm Reipublicæ peſtes excluſit Plato, & Auerroës illos lib. 1. de Cælo, Commento 75. vt principiorum euerſores, & ſcientiarum deſtructores, vituperat, D. Auguſtinus lib. de Doctrinâ Chriſtianâ aſſerit eos euitandos, eorumq. cæcam contendendi libidinem, & puerilem verborum oſtentationem declinandam. Certè D. Hieronymus in epiſtolâ ad Damaſum, Nonnè, inquit, in vanitate ſenſus, & obſcuritate mentis ingredi Sophiſtæ videntur, qui diebus, & noctibus in Dialecticâ torquentur? Et Vrbanus Pontifex Diſtin. 37. c. Omnem vim; affirmat has Sophiſtarum rixas, nec Deo placere, nec Fidei noſtræ eſſe emolumento.

Apoſtrophe.

Ergò his miſſis malè philoſophantibus, peiuſq. concluden-
tibus, fac Domine, vt nos Logicè, hoc eſt rationabi-
liter, amandatis animi noſtri fraudulentis
technis, piè, & doctè de te,
tuiſq. rebus omni-
bus, & ſentia
mus
ſemper & diſcur-
ramus.

MEMBRVM SECVNDVM.

Phyſica.

Ariſtoteles. *Phyſicæ laudes.* *Mūdus punctum.* *Cicero.*

TANTA eſt Phyſicæ, vel Philoſophiæ Naturalis dignitas, & voluptas, vt meritò Ariſtoteles lib. 1. de Partib. Animal. c. 5. dixerit eam magni eſſe faciendam; cùm naturarum omnium quaſi ſiluam, multitudinem, & varietatem luſtrandam ſibi proponat, rerumq. ſingularum, quæ verè hoc Seneciano puncto continentur, quod inter tot mortales ferro, & igni diuiditur, principia, & cauſas venatur, in quorum inueſtigatione admiranda, atque iucunda reperiuntur, quæ ſuaui voluptate hominum animos oblectant. Quòd, & Cicero lib. 2. Academicarum Quæſtionum fatetur animorum eſſe, ingeniorumq. naturale quoddam pabulum, conſiderationem, contemplationemq. naturæ. Erigimur, inquit, humana deſpicimus, & cogitantes ſupera, atque cæleſtia, hæc noſtra quippè exigua, & minima, contemnimus. Quod verè videntur feciſſe illi, qui Philoſophiam naturalem ſcientiam eſſe, pernegabant. Nam Heraclitus Epheſius, & Cratylus eius auditor, Platone in Theæteto, & Ariſtotele lib. 14. Metaph. cap. 4. teſtibus, hanc opinionem mordicùs defendebant. Pythagoras, vt Laertius in ipſius vitâ commemorat, totius Phyſicæ ambitum dubijs opinionibus contineri aſſeuerabat; Socrates idem cenſuit, vt Xenophon lib. 1. de factis, & dictis eius, refert, qui rerum naturalium, vt ille aiebat, incertitudine, & mutabilitate deluſus, relictis naturæ arcanis, ad Moralē philoſophiā ſe conuertit. Academici etiā, vt Tullius in Academicis quæſtionibus, D. Auguſtinus lib. 19. de Ciuit. Dei, c. 4. & libro cōtrà Academicos recēſent, non modò rerū phyſicarum ſcientiā è medio tollebāt, ſed dicebāt quoque res oēs eſſe dubias, & fallaces, quibuſdamq. ipſiuſmet naturæ tenebris, uel obrutas, uel certè cōfuſas, implicataſq. latitare; quod placitū ait D. Auguſtinus lib. 3. cōtrà Academicos è Platonis fontibus illos hauiſſe, qui duos eſſe mūdos docebat, Plotino lib. 4. Enneade 6. & Ficino ibidē in Cōui

Phyſica an ſcientia ſit. *Plato.* *Ariſtotelis.* *Laertius.* *Xenophon.* *Tullius.* *Auguſtinus.* *Plotinus.* *Ficinus.* *Duplex Mundus.*

Lactantius.
Veritas in puteo.
Mirandula nus.

uiū referātibus;vnū Intelligibilē, in quo ipſa veritas habitaret; alterū Senſibilem, quem nos oculis vſurpamus, & in cuius contemplatione Phyſici occupantur: illum verum, hūc veriſimilem; de illo veritatem, de hoc opinionem generari. Atque hinc Democritus, vt Lactantius lib.3.cap.3. ſcribit, veritatem humanæ mentis effugiſſe conſortium arbitrabatur, eamq. in puteo fundo carente immerſam querebatur. Quamobrem veteres Philoſophi, vt teſtatur Mirandula lib.2.de Examine, nihil certi, & explorati in Phyſicæ veritatis inueſtigatione haberi poſſe, proferebant. Verùm, etſi minùs politiori illo pugnantium Philoſophorum ſæculo, infante quaſi, & balbutiente Philoſophiâ, Phyſicam, ſcientiam eſſe, negatum ſit: poſtaquàm tamen ceteri Philoſophi Phyſicam penitiùs penetrârunt, veritatemq. ſuis momentis magis penſitârunt, in eam ſententiam vnanimes iuerunt, eam in reliquarum ſcientiarum ordine, cœtuq. eſſe collocandam, vt nobis non ſit opus hoc rationibus demonſtare.

Phyſicæ obiectū quid ſit.
Galenus Paueſius.
Caietanus.
D. Thomas Soncinas.
Ferrarieſis.
Toletus.
Maior.
Auicennas
Algazel.
Albertus.
Scotus.
Canonicus.
Trombetta.
Phyſicæ obiectum.
Simplicius.
Venetus.
Achelinus.

Huius porrò Obiectum Galenus de Elementis 1. & Iacobus Paueſius volunt eſſe res Generabiles, & Corruptibiles, & per conſequens incorruptibilia è rerum nàturalium ſocietate arcere videntur; Caietanus Tiennenſis ſubſtantiam ſenſibilem eſſe arbitratur ex Auerois ſententia; D.Thomas eſſe Ens mobile cùm Caietano, Paulo ſoncinate Meta.4.quæſt.10. & Ferrarienſis quæſt.3. contendit Cardinalis autem Toletus, & Maior, dicunt eſſe ens Naturale; Auicennas ſufficientiæ 1. Algazel de ſcientiarum diuiſione, & Albertus arbitrantur eſſe Corpus Mobile, ſeù Naturale. Scotus denique, Ioannes Canonicus Phyſc.1.quæſt.1.art.2.& Antonius Trombetta Metaph.3.perſuadent ſibi eſſe ſubſtantiam finitam, & Naturalem. Verùm, ſi quis æquis animis perpendere voluerit, facilè percipiet, hoc non tàm eſſe rerum, quàm verborum diſſidium; Ad vitandam verò verborum obſcuritatem, & diſſonantiam, melius eſt Obiectum Phyſicæ, Corpus Naturale, quàm illorum aliquid aliud appellare; quia hoc proximum eſt, illa alia remota, vt Simplicius Phyſ.1. Paulus Venetus, & Alexander Achelinus tract.de Elementis fecêre.

Principiorū varietas.
Ariſtoteles.
Plato.
Hippocrates.
Plotinus.
Iuſtinus.
Epiphani⁹.
Clemēs Alexandrinus.
Vnum Principium.

At quanta fuerit etiam inter priſcos Philoſophos de rerum naturalium Principijs diſſenſio, & altercatio, refert Ariſtoteles, Phyſ.1.cap.2.Plato in Theæteto, & Sophiſtâ, Hippocrates lib.de Naturâ humanâ, Plotinus lib.9. Enneade 2. Iuſtinus Martyr in Parænesi ad Gentes, D.Epiphanius lib.2.aduerſus Hereſes, & alij recenſent. Nam Xenophanes Colophonius, Archelai, vel Botonis auditor, & Parmenides Eleates, qui Xenophani operam dedit, teſte Ariſtotele Metaph.1.cap.5.& Clemente Alexandrino libro 1. Stormatum, itemq. Meliſſus Samius Parmenidis diſcipulus, omnes, omnium vnum eſſe principium aſſeuerârunt, illorumq. aliqui partim finitum, partim infinitum eſſe dixerunt.

dixerunt. Et quoniam hi Philoſophi ſua ſcripta ænigmatum inuolucris obſcurârunt, tùm difficile erat verum, germanumq. ſenſum indagare, & eruere, tùm quoque vnicuique promptum ea in varios ſenſus deducere. Nos verò exiſtimamus Principij infiniti nomine, Deum intellexiſſe, quā ſententiā Tullius lib.2. Academ.quæſt.& Ariſtoteles Metaph.1.cap.5. Xenophanis fuiſſe affirmāt. Et certè vero ſimile eſt ab hoc Parmenidem, & ab hoc Meliſſum, omnes verò à ſacris litteris id accepiſſe. Finiti autem, hanc mundi vniuerſitatem, quâ cuncta coacentur, Simplicius Eudemum ſenſiſſe credidit, hancq. ſententiam Nicolaus Cuſa lib.de filiatione Dei, Eugubinus lib.3. de Perenni philoſophiâ, & Mirandula lib.6.de Examine Veritatis, tuentur. Pherecides porrò, teſte Theodoreto lib.de Materiâ, & Mundo, cenſuit Chaos elementum rerum omnium extitiſſe: Thales Mileſius Ionicæ familię parens, Principium rerum omnium, Aquam eſſe conſtituit, cui Anaximander, referente Ariſtotele lib.de Xenophane, conſentit, ex quâ, prout Origenes libro Philoſophorum recenſet, modò glomerata, modò rarefacta, conſurgerent vniuerſa. Equidem Anaximenes, eiuſq. auditor Diogenes Apolloniates, Idæus Imereus, & Archelaus Athenienſis Socratis Magiſter, Aerem rerum omnium initium eſſe pronunciabant. Ac Hippaſus Metapontinus, & Heraclitus Epheſius rerum primordia Igni dedêre. Atque hinc Rheginus Hippus mixtum ex Aquâ, & Igni poſuit; Anaximāder Mileſius medium, vel inter aërem, & aquam, vel inter ignem, & aërem commentus eſt. Verùm Leucippus Eleates, et Democritus Abderites, Mochum Phęnicum ſequuti, quem antè Troiæ excidium fuiſſe memorant, infinita rerum initia ſtatuêre; hoc eſt infinitas Atomos inſectiles, ex quarum concretione Mundum coaluiſſe aſſerebant. Eamdem ferè ſententiam Epicurus, & vnà cùm ipſo Lucretius libro 1. & 2.amplectuntur. Anaxagoras quoque Clezomenius hanc partium infinitarum congeriem induxit, quam infinito tempore abſque vllo ordine, & diſtinctione iacuiſſe dicebat, donec ſingulis rebus in ordinem digeſtis, diuinum Numen, Vniuerſum inſtruere pariter cępit, & ornare. Plura verò, etſi non infinita rerum elementa inuectus eſt Zareta Chaldæus, Lucem, & Tenebras ſub Patris, ac Matris nomine; Oenopides Chius, Ignem, & Aerem; Onomacritus, Ignem, Aerem, & Aquam; Empedocles Agrigentinus, præter illa tria, Terram, & Chaos inuexit, quod vniuerſa corpora in vnam informem ſpeciem concluderet, fingebatq. à Lite imperium Vniuerſitatis tenente, elementa ad rerum procreationem ſegregari, & rurſus antiquæ viciſſitudinis innouato fædere, infera ſuperis permiſceri, atque vniuerſa inter ſeſe confundi. Pythagoræi verò totum naturæ ordinem, initia, vires, effecta, & Symmetriam in numeros retulerunt, præſertim Denarium,

Principium infinitum.
Tullius.
Ariſtoteles.
Principium finitum.
Cuſa.
Eugubinus.
Mirandulanus.
Theodoretus.
Chaos.
Aqua.
Ariſtoteles.
Origenes.
Socratis magiſter.
Aer.
Ignis.
Mixta.
Atomus.
Lucretius.
Lux.
Tenebræ.
Lis.
Denarius.

Ariſtoteles.

narium, cui occultam vim ineſſe exiſtimabant, totamq. naturæ vniuerſitatem, vt Syrianus refert, Decada appellabant, ac decem principiorum cõiugationes ex quibus omnia fierent, & quaſi ad numerum aptè caderent, effinxerunt, quas Ariſtoteles Metaph. 1. cap. 2. aſſerit Alcmeonem à Pythagoricis, vel hos ab illo accepiſſe. Atque is Platoni vnum principium, tanquam formam, itemq. Magnum, & Paruum tamquam Materiam impoſuit; & Plutarchus eidem Mentem, Idæam, & Materiam attribuit. Et Iuſtinus Martyr in ſuâ Parenæſi ſcribit Platonem hac in re varium fuiſſe, quòd aliquandò tria Principia poſuerit, Deum, Materiam, & Speciem, aliquandò quattuor, quippè qui mundi Animam tribus illis adiecerit.

Magnum. Paruum. Mens. Idea. Materia. Iuſtinus. Deus. Materia. Species. Anima. Materia. Forma. Priuatio. Quid ſit Priuatio.

Iam verò his miſſis, ad Ariſtotelis ſententiam, ab omnibus nunc ſeneſcente Philoſophiâ receptam, accedamus, qui tria, Materiam, ſcilicet, Formam, & Priuationem conſtituit. At nos illum, illiuſq. interpretes errore lapſos credimus, qui Priuationi Principij nomen dedêre; cum duo dumtaxat ſint verè, proprieq. Vniuerſitatis principia, Materiam, Formamq. Priuationem verò hoc primordij nomine indignam eſſe, atque ab aliorum cœtu arcendam, ſolumq. illam Conditionem, ſine quâ Non, vt loquuntur, dicendam eſſe, aſſerimus.

Elementum quid ſit. Diſcordia concors.

Verùm lubet etiam quaſdam alias naturæ diuitias, baſibus iactis, conquirere, & ex ipſius theſauris in medium promere. Et primò nobis ſeſe offerunt Elementa, quæ ſunt quædam naturæ quadruplicia rudimenta. Hæc autem, etſi perpetuâ contrarietate inter ſe diſſideant, & bellum quodammodò cieant: tamen ab orbis natalitio mundum concordi, atque ſtabili fędere tuendo perennant, & quemdam naturę ſuauiſſimum efficiunt, ac rerum omnium concentum, & concordiam, vt eleganter lib. 4. de Conſolatione expoſuit Boëtius.

Boetius.

Hæc concordia temperat æquis
Elementa modis, vt pugnantia
Vicibus cedant, humida ſiccis,
Iunganteq́; fidem frigora flammis,
Pendulus ignis ſurgat in altum,
Terræq́; graues pondere ſidant,
Hiſdemq́; cauſis Vere tepenti
Spirat florifer annus odores.
Aeſtas Cererem feruida ſiccat,
Remeat pomis grauis Autumnus,
Hiemem defluus irrigat imber.
Hac temperies alit, ac profert
Quidquid vitam ſpirat in orbe:
Eadem rapiens condit, & aufert
Obitu mergens orta ſupremo.

Nam

Concordia diſcors.

Nam Deus huius Vniuerſitatis conditor Igni calidiſſimo, Aërem frigidiſſimum ſuppoſuit, & vtrũque ſiccitate, ac tenuitate quadam copulauit; Aëri frigidiſſimo, Aquam humidiſſimam coniunxit, & vtrũque frigiditate deuinxit; Aquæ demum humidisſimæ, Terram ſicciſſimam ſubiugauit, & grauitate quadam colligauit. Vndè euenit, vt rebus hiſcè ità diſpoſitis, & ſimul iunctis, hæc elementorum contrarietas, nullam mundo euerſionem moliri poſſit: immò, ſi hæc auferretur, mundum quoque auferre eſt neceſſe. Calidiſſimus enim ignis, niſi aëris frigiditas obſtaret, omnia exureret, & aquæ omnia inundarent, niſi terræ ſiccitas patulo ore eas imbiberet, & abſorberet. Quòd ſi elementa hæc eſſent tantum quædam qualitates, vt Stoici apud Ciceronem lib. 2. de Naturâ Deorum, Alexander Aphrodiſienſis libris de Animâ, & Laurentius Valla lib. 1. Dialecticæ credebant, profectò, neque ignis aquam popularetur, neque aquæ copia ignem puſillum extingueret, neque terra aquã hauriret, neque aqua terræ partes dilueret, & aſportaret, neque demum ignis à terrâ ſuffocaretur; neque ille in catapultis, ac tormentis bellicis terribili impetu erumperet, ſed quia corpora ſunt, hoc efficiunt.

Cicero. Aphrodiſienſis. Valla.

Flamma quid ſit. Ariſtoteles.

Hinc quoque colligimus Flammam eſſe fumum pinguem accenſum, & terreſtre quiddam non eſſe, contrà Ariſtotelẽ lib. 2. de Gener. & Corrup. cap. 1. & 4. quia celerrimè ardua quæque loca petit, & ſuper aërem puriſſimum effertur. At non ità ignes illi euolant, qui in intimis terrarum receſſibus, & cauernis vltrà, citraq. Tropicos, deliteſcunt; quia gelidus aër ambiens terræ hiatus obturat, & reſtringit, caloremq. ad centrum cogit; ſecus verò in oris torridis, vbi extrinſecus aër, per accidens calidus eſt, & terræ meatus aperit, ac ignea vis exhalat, & ignis ſurſum euolat. Quamobrem per antiperiſtæſim ſubterranea loca æſtate frigeſcunt, hieme autem caleſcunt. Et nos quoque hieme exterius frigemus, calemus intus: vndè ciborum appetitus, & fortior fames: æſtate verò calemus extrà, & interiora frigida ſentimus: vndè eſus imbecillis, validior ſitis, & præ ſtomachi languore, & inualido robore eſculenta amandamus, & poculenta ferè ſolum cupimus. Sed quia de Tropicis mentionem fecimus, illud admirationem excitat, quòd calor æſtate ardentius aërem citrà, & vltrà, quàm intra Tropicos inflammat; cum tamen intra illos radij Solis validi ſint, & perpendiculares, vltrà autem languidiores, & obliqui; & nihilominus ſcimus interdum tantũ fuiſſe Solis ardorem, vt Poloniam, & Moſconiam, earumq. armenta, fruges, ſiluas, & opida abſumpſerit, ſi Thomę Cromero lib. 17. hiſt. Polonicę fidẽ habemus, & pariter Sigiſmũdo L. Baroni, ab Herbenſtein in hiſtoriâ Moſcouitarũ aſſerẽti iata, nemora, & vrbes Solis incẽdio deflagraſſe. Horũ aũt cauſa hæc perſpecta eſt. Nam ibi plerumque craſſior aër eſſe ſolet à vaporibus,

Cur vltra Tropicos ignis latitet. Cur ſub Torrida Zona ignis erũpit. Cur famelici hieme, æſtate ſumus ſitibundi.

Cur citra Tropicos calor aerem inflammat.

Cromerus. Sigiſmũdus Libe. Baro. Ratio.

Lacubus,

Lacubus,fluminibuſq. exhalatus,quibus regiones illæ paſſim irrigan-
tur; Aër verò iſte, cùm denſus ſit, & calefactus, facillimè concipit ca-
lorem, illumq. tuetur, & ardentius decoquit; vt ignis, qui acrius vrit
in ligno,quā in ſtuppâ, & diutius vim ſuā in illo,quàm in iſtâ retinet.
Inter Tropicos verò regiones ſicciores ſunt, aërq. ita tenuis, vt ideò
vix calorē tueri poſſit; ex quibus rebus,cauſiſq. hæc orta eſt differētia.

Nunc Aërem deſcribendo, inſpiremus. Hunc Academici, & cum
Ariſtoteles. ijs Ariſtoteles lib.4.Meteor.lib.2. de Gener.& Corrup.& lib.de Mun-
Auerroes. do ad Alexandrum, Auerroes Theſa.tract.3.cap.2. Zoar cap.4.& Pla-
Zoar. to in Timæo eſſe humidum, & calidum putârunt; at hi opinione la-
Aeris qualitates. buntur;cum aër frigidiſſimus ſit,& ſiccus,& ſiccitate cum igne, frigi-
ditate cum aquâ copuletur. Atqui videmus Aërem,quò vehementius
mouetur, eo celerius omnia madida exſiccare. Argumento ſit,quod
ſi quis lenitur aperto ore, Aërem, vt Satyr ille Aeſopicus è pulmoni-
bus calidiſſimis efflauerit,calidum ſentiet; ſin ore anguſto violentius
ſpirauerit,frigidum percipiet; cum tamen reliqua quò magis agitata
fuerint,eo quoque magis incaleſcant,& maximâ ſui parte ignem ſolo
Ariſtoteles. motu concipiant, vt Ariſtoteles etiam ſectio.25. Problematum, con-
fitetur, ſignum euidēs Aërem naturâ ſuâ frigidiſſimum eſſe. Et certè
quęcumque etiam ab igne calefiunt,momento ab aëre refrigerantur,
quòd fieri non poſſet, niſi aër ambiens frigidus eſſet. Atque hinc vi-
demus in mediâ ſui regione, quâ maximè qualitas elementi cuiuſq.
percipitur,nubes,niues,grandines concreſcere: in ſuperiori quidem,
Cometas, & alia ignita ſpectra, ob ignis nimiam vicinitatem aërem
ex parte inuadentis generari: in infirmâ verò, & terræ proximâ re-
gione,aliquandò Aër calidus percipitur; tùm propter radiorum Solis
reflexionem, Aërem per accidens, & extrinſecus calefacientis; tùm
propter ventos è terrarum oris, aut meridianis, aut occidentalibus
flantes, qui illarum plagarum calore, & marium, quæ tranſeunt hu-
miditate imbuti, Aërem quoque ſic inficiunt, vt ille calidus, & hu-
midus eſſe videatur. Ex hoc fortè ventorum curſu errore lapſi ſunt
illi, qui Aërem calidum, & humidum eſſe opinabantur; cum tamen
aquę hoc propriùm ita ſit, vt amiſſâ humiditate pereat,calefactâ, non
Elementorum qualitates. intereat.Concedendum ergò eſt Aquæ ſummam humiditatem,terrę
ſiccitatem,igni caliditatem, & Aeri frigiditatem ineſſe,vt etiam Ga-
Galenus. lenus lib.1.cap.8. & 30.de Facult.Simpl.Medic. & lib.2. de Tempera-
mentis conceſſit; aliàs neque calor in corde conceptus nullâ reſpira-
An aer congeletur. tione, aut inſpiratione poſſet temperari; neque vapor in niues, gran-
dines,& pruinas vnquàm conuerti,ſed ab aëris calore diſſiparētur.Et
Ariſtoteles. quāquàm Aër iſte frigidiſſimus ſit: tamen nunquàm cōgelari ſcripſit
Theophraſtus. Ariſtoteles lib.3. de Generat.& Corrup.cōtra Theophraſtū lib.5.c.20.
de cauſis Plantarum; cū natura pati nō poſſit, vt vna,eadēq. res agat,
& à ſe ipſâ viciſſim patiatur,& ignis,qui vrere ſolet, ſeipſum exurat

At

At quædam alia, quæ in aëre interdùm cum voluptate, interdùm
cum gelido terrore ſolemus intueri, ſi placet,adeamus. Et hæc inter *Cur nubes*
reliqua Nubes eſt, quæ etſi tenuiſſima ſit: Soli tamen obiecta, illum *ſolem obſcuret.*
obſcurare ſolet,qui aliàs profundiſſima,ac denſiſſima aquarum vada,
& ſubeſt,& illuſtrat; nimirum,quia hæc nitida, & pellucida ſunt,nu-
bes opaca, & noſtris oculis magis, quàm Soli proxima. In aëre etiam
Nix ſpumoſus imber leuiſſimè congelatus,concreſcit; & Grando pa- *Nix.*
riter denſiſſimè concretus, lapideſcit; & Pruina numquam, niſi cælo *Grando.*
ſereno, & tranquillo decidit, aliàs motus aëris, & iactatio Pruinam, *Pruina.*
aut diſſiparet,aut in nubem conuerteret. Tonitrua porrò, Ariſtoteles *Cur pruina cælo ſereno*
lib.1.Meteo.cap.3.& lib.2.cap.vltimo,ex fragore nubis oriri credidit. *decidat.*
Ita quidem,ſi materia nubis ænea,aut ferrea eſſet, & velimus tormen *Vnde Tonitru.*
ta bellica cum vapore, & nube tenui, molliq. comparare. Sed quo-
niam in aëre,& nubibus nulla durities, nullæ anguſtiæ ſunt, quibus *Ariſtoteles.*
aër quaſi carceribus concludatur, qui patentiſſimis regionibus liber
ſolet excurrere; fatendum omninò eſt, Tonitru nil aliud eſſe, quàm *Tonitru*
ventorum colluctantium, &in ſeſe mutuò impingentium, & in illo *quid ſit.*
ampliſſimo, concauoq. aëris campo reboantium, fragorem. Nam,ſi
vera eſſet Ariſtotelis opinio, ſemper ruptis flammâ nubibus tonaret,
& ſinè nubibus tonitrua nunquā exaudirētur; at Herēnius Duumuir *Herennius*
Pompeiorum, ictus eſt fulmine cęlo ſereno, vt Plinius lib.2.cap.31.& *fulmine percuſſus cælo*
48.prodidit;& Aegyptiorū Labyrinthi, vt refert Seneca lib.2.Natura *ſereno.*
quæſt.c.31.cęlo quoque tranquillo,tonabant. Verū exploſis tonitruis, *Plinius.*
ſępius Iris, arcus verſicolor in roſcidâ, cauâq. nube expreſſus ſemicir- *Seneca.*
cularis apparere ſolet,argumentū Diluuij,ex Geneſis,cap.9.non am- *Iris.*
plius futuri. Imbres enim maximi effundi ſolēt à nubibus denſiſſimis,
& tenebricoſis in quibus Sol irradiare, & lucidos colores depingere
nequit,niſi in raris,& tenuibus,& Iris etiā,niſi parte cęli ſerenâ exiſte *Cur Iris finis ſit pluuia.*
re non poteſt; ex quo fit, Iride apparente,certò, vt vel pluuiæ ceſſent,
vel breuiores,leuioreſq. exſiſtant.Irides autem plures, non à Sole,ſed
à mutuâ ſingulorum in oppoſita loca reflexione exſurgūt; & nè tota *Vnde plures*
nubes iiſdem coloribus imbuatur, circularis nubium cauitas facit, vt *Irides.*
radiorum, vis in oppoſitâ parte ſolummodò coëat. Parelios verò,& *Parelios.*
Paraſelene,eſt Sol,aut Luna duplex,quæ fit ex alterius reflexione nu- *Paraſelene.*
bis denſæ, & lucidę alteri Planetarū oppoſitę,nō ſecus ac ſi quis Soli-
ſpeculum opponeret,& illud, Solē alterū quaſi oſtēderet,ac referret.

Hoc etiam præſtare ſolet Aqua, ſed imbecillius, & obſcurius; me-
lius tamen marina,quam fluuiatilis; quia hæc ex curſu continuo,&
terrę vicinitate,turbida,illa purior,à Solis ardore quęque impura ab-
ſumente, & ideò ſalſa ab Ariſtotele lib.2. Meteor.cap.1. credita. Et *Ariſtoteles.*
quamuis aquarum omnium fluentium origo ſit ab Oceano ſalſo:pars *Aquarum*
tamen illarum maximè dulcis,pars amara,pars acris,aut acerba ideò *qualitates.*

percipitur;

Plinius. *Aquæ lapidea.*

percipitur; quia aquæ ferè omnes terrarum percolatione dulceſcunt, & diuerſis metallorum ſaporibus imbuuntur. Vndè Plinius libro 35. cap. 13. aſſerit terram fontis Gnidi octimeſtri ſpacio lapideſcere. Plurimi etiam fontes ardentiſſimo calore feruent: tametſi vnius palmæ interuallo, gelidiſſimi riuuli exſiliant: quod fit, vel vtriuſque diuerſo itinere; ita, vt hę per ſubterraneos, ac ſulphureos ignes, aut iactatione per abrupta loca, & longiſſimas vias; tranſeundo incaleſcãt; vel certè, vt illæ per opaca, & frigida loca fluendo frigiditatem acquirant, & hanc varietatem inducant. Nam aliter tanta aquarum vis tot ſæculis affluens, ignes illos iam pridem reſtinxiſſet, aut ſi tanta flammarum copia ſub terris lateret, aquas exſiccaſſet, aut terram ipſam deflagrationibus in cinerem redegiſſet, aut terræmotibus ignis latens ad terræ ſuperficiem erupiſſet.

Terræmotus ſpecies.

Terrarum verò iſtæ concuſſiones multiplices ſunt. Epiclintæ enim ad angulos acutos terram quatiunt; Chaſmaciæ deorſum ſubſident; Rhectæ terram dehiſcunt; Oſtæ terram ſubuertunt; Palmatiæ per vibrationes reciprocas, & in vtramque partem inclinantes, terram erigunt; Mycetiæ mugitu boues interdum, feminarumq. acutiſſimos clamores imitantur; Braſtæ demum terram ſurſum ad angulos rectos proijciunt. Cetera, nè longiores ſimus, quæ de hoc terræ elemento, eiuſq. lapidibus, gemmis, metallis, & ſimilibus, & de reliquis quoque rebus naturalibus dici poſſunt, ſi ſcire quis voluerit, eos adeat, qui de hiſcè fuſius ſcripſêre; nobis ſatis erit per has creaturarum propemodum infinitas variaſq. cateruas, tamquam per quoſdam veræ cognitionis gradus, ad te, Deus Vniuerſitatis Creatorem cognoſcendum, & per conſequens ſummè amandum, & colendum, aſcendere.

Apoſtrophe.

MEM-

MEMBRVM TERTIVM.

De Metaphyſica.

Philoſophia quid ſit. Philoſophiæ effectus.

PHILOSOPHIAM eſſe humanarum ſcientiarum dominam, & reginam, nemo profectò, vel parum litteris imbutus, aut ſaltem tinctus eſt, qui ambigat. Etenim hæc mentem illuminare, animum inflammare, & ad æternum amorem ex rebus hiſcè fluxis traducere ſolet, quòd de ſe ipſo teſtatus eſt D. Auguſtinus lecto eo Ciceronis libro, qui Hortenſius erat inſcriptus, quo Philoſophiæ laudes, & encomia continebantur, cuius ille ſcientiã in ſuum ſanguinem, ſuccumq. conuertit. Et quamuis videantur aliqui ſtylum, denteſq. in Philoſophiã acuiſſe, vt inter ceteros Pacuuius, Ariſtophanes Comicus, Timo, qui Syllos compoſuit, Iuuenalis Satyrâ integrâ, & alij: hi tamen non in Philoſophiam, ſed in prauos Philoſophorum mores debacchati ſunt, quòd, & Athenæus fecit lib. 5. Cenæ Sapientum, qui affirmabat pluribus Philoſophis hoc innatum eſſe vitium, vt magis etiam quàm Comici ſint maledici.

Athenæus. Philoſophorum vitia. Philoſophorum honores. Athenæus. Cicero.

Verùm memoriâ proditum eſt, plurimos etiam philoſophos maximo affectos honore fuiſſe. Ariſtotelem certê tanto honore, & amore Alexander proſequebatur, auctore Athenæo lib. 9. Gymnoſophiſtarum, vt Stagyritam ipſius patriam reſtaurauerit, eumq. octingentis talentis, quæ ſummam faciunt aureorum XII. millium donauerit. Hinc etiam Pythagoras, Cicerone teſte lib. 1. de Naturâ Deorum inſtar Numinis alicuius à Crotoniatibus, & Metapontinis, ità habitus fuit, vt ipſius ædes in templum verterint, tantæq. fuit apud omnes auctoritatis, & opinionis, vt ipſius dicta Oraculorum inſtar haberentur.

Philoſophorum ſectæ. Ariſtoteles cuius filius. Quo anno natus.

Porrò Philoſophorum hæreſes à varijs rebus appellationem ſortitæ ſunt, vt Ammonius ad Ariſtotelis Categorias numerauit. Nam à Gymnaſio, Academici, & Stoici dicti ſunt; à Deambulatione, Peripatetici, cuius ſectæ princeps Ariſtoteles Nicomachi filius, ex Stagyrâ Macedoniæ opido oriundus exſtitit, qui natus fuit anno CCCLXXXI. circiter, ante D. Virginis noſtræ puerperium. Hic verò

rò, cùm ætatis ſuæ XVII. annum ageret, triennio Socratis doctrinæ operam dedit, dein in Platonis diſciplinam ſe contulit, ac in eadem XX. circiter annos verſatus eſt. Deindè ex legatione, cùm quâ ad Philippum Regem ab Athenienſibus miſſus fuerat, reuerſus, cùm ſe abſente Academiæ præfectum fuiſſe Xenocratem videret, Lycæum elegit in quo Philoſophiam doceret. Quia verò ad eum tamquam ad aliquod terreſtre numen diſcipulorum turba confluebat, deambulãdo diſputare cõgebatur, à quâ poſteà Peripateticus dictus eſt. Alij verò à doctore ſingulorũ nomẽ accepêre, vt à Pithagora Pythagorici; à patriâ Ariſtippi, Cyreneici; à genere vitæ Cynici, cuius auctor fuit Antiſthenes; à fine Philoſophiæ Hedonici, & Epicurei; à modo iudicãdi, Ephectici, Sceptici, & Pyrrhonij, ab Academiâ, Academici, vel Platonici, quia Plato in Academiâ, quod nemoroſum ſuburbium fuit ab Athenis mille paſſus diſtans, Philoſophiam docebat; Ionici à Thalete Mileſio, auctore Leandro, & Herodoto, qui, vt ex Tatiano refert Euſebius de Præp. Euang. c.3. ſeptem ſapientum primus fuit, isq. teſte Ariſtotele Met.1. cap. 3. primus Philoſophiam Naturalem inuenit, floruitq. circà Olympiadem L. vt Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum teſtatur: Stoici autem à porticu ſunt dicti. Siquidem porticum Athenis conſpicuâ varietate Polignetus depinxit, ad quam conuenire ad diſputandum conſueuerant. Cuius auctorem Zenonem Citticum ferunt fuiſſe, qui annis LVIII. ſcholæ præfuit, & tantâ apud Athenienſes auctoritate valuit, vt eum aurêa coronâ, & ærea ſtatuâ ornarint.

Euſebius.
Auctor naturalis philoſophiæ.
Thaletis ætas.
Clemens. Alexandrinus.

Verùm Philoſophiæ nomine, ſapientiæ ſtudium intelligimus quo rerum varietatem, veritatemq. venamur ità, vt Philoſophia Iſidori ſententiâ lib.2. Etymolog. ſit Humanarum, diuinarumq. rerum, in quantum homini poſſibile eſt, probabilis ſcientia, quam Tullius Deorum inuentionem nominauit. Et Plato dixit eam eſſe tale munus, vt maius nũquàm à Dijs immortalibus, fuerit mortalibus cõceſſum; cùm ipſa ſit vitæ lex, virtutum ſemita, vitiorum expurgatrix, norma humanarum actionum, lumen noſtrarum operationum, magiſtra morum, internarum cogitationum ordo, regula intellectus, fabricæ mundanæ exploratrix, & elementorum, cælorumq. contemplatrix, quâ mediante, vt aſſerit Apuleius Platonicus, homines fiunt Deo proximi, & propinqui. A quibus verò Philoſophia ſua prima incunabula capeſſiuerit, variæ ſunt, & diſcrepantes hominum ſententiæ.

Iſidorus.
Philoſophiæ laudes.

Nam Auerroes in proœmio Phyſices, & lib.3. de Cælo, tit.68. Ariſtotelem auctorem exiſtimat; quidam apud Laërtium, Linum Thebanum, Orpheumq. eius diſcipulum, & Muſæum Athenienſem primos in Græciâ ſapientes exſtitiſſe arbitrantur. Ioſephus autem lib.1. contrà Appionem, Clemẽs Alexandrinus lib.1. Stromatum, & Theodoretus lib.1. Græcar.affect. aſſerunt à Chaldæis ad Aegyptios Philoſophiam tranſtuliſſe Abrahamum, Zoroaſtre apud Bactrianos imperante, qui Linum, & Orpheum annis præceſſit nongentis. Euſebius porrò Cæſarienſis lib.10.& 11.de Præpar. Euang.& hanc, & reliquas ſcientias autumat apud Hebræos incœpiſſe; quòd negandum nullâ ratione eſt, immò potiùs aſtruendum, Adamum primum, & mortalium, & Philoſophiæ parentem fuiſſe. Nam, cũ homini naturale deſiderium ad ſciendum à Deo inditum ſit, quòd omnes vnanimi cõſenſu ſentiunt, & Ariſtoteles lib.1.Met.teſtatur, & parens mortaliũ Adamus cùm hoc ſciendi deſiderio rerum omnium ſpecies à Deo habuerit in mente, quaſi in quodam penu conſignitas, & depictas, vt iuxtà vniuſcuiuſq. naturam, qualitatem, & proprietatem ijs nomina imponeret, vt nobis Moiſes, & Eccleſiaſtes, c.7. & 17. ſcriptum reliquerũt; per conſequens credendum eſt ipſum primum, ſummumq. Philoſophum exſtitiſſe. Quam ſententiam quoque Magiſter Sententiarum lib.2.diſt.23.D.Bonauentura ibidem, art.1.q.1.& 2. D.Thomas par.1. q.94.& Hugo Victorinus lib.1.de Sacramentis, pag.8.cap.12. ſtrenuè propugnant. Ac, cùm Philoſophia in id incumbat, vt rerum varietate mentem perficiat, fit, vt quidquid ſub Reale Ens, cuius propriè eſt Veritas, cadit, id ipſius obiectum ſit.

Auerroes.
Auctores Philoſophiæ
Ioſephus.

Clemens.
Theodoret.
Euſebius.
Adamꝰ primus philoſophus.
Ariſtoteles.
Eccleſiaſtes
Magiſter.
Bonauent.
Aquinas.
Hugo.
Philoſophiæ obiectum.

His verò miſſis, ad Metaphyſicam accedemus, cuius tantus eſt ſplẽdor, & ornamentum, ſiuè illius obiecti magnitudo, ſiuè ſublimis conſiderandi ratio ſpectetur, vt veteres Philoſophi illam inſignibus nominibus decoratam ad poſteros tranſmiſerint. Hanc enim Mercurius Triſmegiſtus in Pimandro ſupramundanam vocauit, eò quòd illius non humana, ſed diuina, vt Ariſtoteles in proœmio Metaphyſices loquitur, ſit poſſeſſio, & vel à ſolo Deo, vel potiſſimũ poſſideatur. Alijs etiam nominibus, veluti ſtellulis ab Ariſtotele, ceteriſq. Philoſophis redimita fuit, qui eam iam primam Philoſophiam, iam ſapientiam, quæ rerum omnium cauſas teneret, iam Theologiam, quæ de rebus diuinis diſſereret, iam dominam, principem, & ſcientiarum reginam appellârunt, eò quòd reliquarum omnium ſcientiarum principia cõfirmaret. A recentioribus verò Metaphyſica dicta eſt, quaſi quædam ſit ſupernaturalium rerum ſcientia; non quòd agat de rebus quæ naturale lumen intellectus humani exſuperant, quòd Theologiæ peculiare eſt, ſed quia res, quas cõtemplatur, ſimpliciſſimæ ſunt, & abſtractę, atque ab omni materiâ, & mutatione, cui naturales ſunt obnoxię, quàm maximè alienæ.

Triſmegiſtus.

At huius obiectum non eſt Ens communiſſimè acceptum, vt omnia entia, ſiuè realia, ſiuè rationis, ſiuè per ſe, ſiuè per accidens com-

Metaphyſicæ obiectũ.

Zimara. Syrenus.

prehendat,vt Franciſcus Maioranus apud Zimaram in Tabulâ, Verbo Ens,& alij apud Iulium Syrenum,tract.de Obiecto Metaphyſicę, ſect.1.cap.21. arbitrabãtur; neque ſubſtantia in communi accepta, vt

Buridana. Paueſius.

Buridana,& Iacobus Paueſius diſpu.1. Met.quam compoſitam faciebant ex materiâ,& formâ; tùm quia Ariſtoteles Met.4. obiectum huius dicit eſſe Ens,vt Ens eſt, ceteraſq. ſcientias ſibi partem huius Entis pro obiecto abſcindere,quod Mathematicæ non competeret,quæ accidens conſiderat, & per conſequens Metaphyſica non eſſet ſcientia vniuerſalis,quippè quæ non ageret de omni ente, ſed de ſubſtantiali ſolummodò. Neque verum eſt Obiectum huius eſſe ſubſtantiam ſeparatam, Deum, & Intelligentias, vt exiſtimabat Auerroes, & Alpharabius;cùm Metaphyſica contẽplatur ens,vt ens eſt,quòd à Deo, & ab Angelis abſtrahit,nec ex ſe materiale,vel immateriale, corruptibile,vel incorruptibile comprehendit. Ex quibus colligitur eſſe Ens,

Verum Metaphyſices obiectum.

vt Ens eſt Reale, quod ſuo amplexu finitum,& infinitum,ſubſtãtiam, & accidens,creaturas, Deum, & Angelos contineat, vt lumine naturali,& philoſophico ratiocinio cognoſci poſſunt. Quam opinionem

Ariſtoteles. Alenſis. Soncinas. Iandunus. Aegidius. Scotus.

Ariſtoteles Met.4.quæſt.2.5.& 6.Alexander Alenſis,Soncinas 4.9.& 10. Met.Iandunus lib.1.Met.quæſt.3. Aegidius Met. 1. q.5.& Scotus ibidem quæſt.1.pari voluntate defendunt.

Metaphyſicæ partes.

Metaphyſicam tandem auctores tres in partes diuiſêre,quæ XIV. illos libros continerent, quarum prima, eſt præcipua, et ceterarum finis ratione cuius Theologia, & ſcientiarum præſtantiſſima, Metaphyſica nuncupatur,in quâ res à materiâ remotæ ſecundum rem, & rationem,vt Deus,& Angeli explicantur; altera eſt in quâ Tranſcendentia,Ens,Vnum,Verum,Bonum,Actus, & Potentia declarantur, quibus Mediantibus Metaphyſica vniuerſaliſſima eſt, & in omnes ſcientias habet imperium; tertia denique decem Prædicamenta coërcet, atque ità, vt vna Metaphyſica quidquid aſpectabili huius Mundi mole exſiſtit, thalari ſuâ veſte conſtringat.

Angelus quid ſit.

Quoniam verò Metaphyſica de Angelis, quos Philoſophi Intelligentias nominant, tractare ſolet; ideò paucula quædam de eiſdem diſſeramus, aſſerendo ipſos eſſe ſpiritus, & ſubſtantias nobiliſſimas, ac ab omni materiæ compagibus liberas, numero ſingulas differre,& numerum propemodùm infinitum conſtituere.

Angelorum Hierarchiæ. Seraphin. Cherubin. Throni.

In hac autem immenſâ Angelorum multitudine, tres Hierarchiæ exſiſtunt, quarum quælibet tres ordines obtinet. Ac in primâ Hierarchiâ ſunt Seraphin, qui flammanti charitate ergà Deum feruntur, reliquoſq. inferiores Angelos ad hoc quoque præſtandum inflammant; Cherubin, qui excellenti, diuinâq. rerum ſcientiâ pollent, alioſq. inferiores Angelos illuminant; Throni, qui

qui inſtar ſublimium ſedium Deo ſunt proximi, & ideò à rebus hiſcè terrenis remotiſſimi, & ad ſuſcipiendos diuinos fulgores idonei, & ad mandatâ capeſſenda inſtar throni alicuius ſemper parati. In ſecundâ verò ſunt Dominationes, qui liberi ab omni ſeruili affectu peccati ſibi ipſis in hoc dominãtur, & reliquis etiam inferioribus Angelis, quidnam ad Dei maiorem gloriam agendum ſit,imperant; Virtutes, qui inconcuſsâ fortitudine, tùm diuinum imperium ſuſcipiunt, tùm illud promptè perficiunt, opemq. ad obſequium præſtandum alijs Angelis demiſſioribus largiuntur; Poteſtates,qui mandatis à Deo acceptis, vt Iudices quidam, in alios inſuperabili conſtantiâ exequuntur,& Dei iuſtitiam aperiunt,& ad hoc obſequium exhibendum,reliquos Angelos promouent. In tertiâ denique ſunt Principatus,primates,primiq. exequutionis duces; Archangeli, qui ſunt medij inter Principatus,& Angelos; Angeli demum,qui ſunt infimi,nec aliquo dignitatis nomine gaudent,ſed nomẽ omnibus cæleſtibus ſpiritibus commune detinent. Porrò vnuſquiſque Angelorum Ordo,in triplicem ordinem diſpertitur; in ſupremum ſcilicet,medium,& infimum,vt D.Dionyſius cap.10. de Cæleſti Hierarchiâ teſtatum reliquit.

Dominationes. Virtutes. Poteſtates. Principatus. Archangeli. Angeli. Dionyſius.

An ſinguli Angeli differãt ſpecie.

Et quamquam hoc ità ſe habeat: tamen non videtur aſſerere, vel ſingulas Angelorum Hierarchias ſpecie differre, vel ſingulos etiam Angelos,vt D.Thomas p.1.quęſt.50.art.4.Auicen.lib.5.Met.c.5.Heruęus in 2.diſt.3.q.2.Abulenſis Paradoxo 5.cap.34.Capreolus in 2.diſt.3.quæſt.1.& Caietanus, crediderunt. Quoniam veriſſima eſt Scoti ſententia in 2. diſt.3. quæſt.7. Alenſis in 2. q.20. memb.6. art.2. Alberti Magni in 2.tract.2.quæſt.8.D.Bonauentura in 2.diſt.3. par.1. art.2.quæſt.1.Marſilij in 2.quæſt.3.art.1.Gabrielis in 2. diſt.3.quæſt.1. & aliorum aſſerẽtium omnes ferè Angelos eiuſdem eſſe ſpeciei.Nam certò nobis perſuademus ità eſſe omnes Angelorum Hierarchias vnius ſpeciei,ac eſt hominum Vniuerſitas;nec alio modo inter ſe Angelos differre credimus quàm officio,& dignitate,vt apud nos Imperator inter Reges,Reges inter Archiduces,Archiduces inter Duces, Duces inter reliquos inferiores ordines excellere videmus, ac differre.

Thomas. Auicennas. Heruæus. Abulenſis. Capreolus. Caietanus. Scotus. Alenſis. Albertus. Bonauentura. Marſilius. Gabriel.

Angelus an conſtet materia.

Neque etiam opinamur cùm D. Bonauenturâ in 1. diſt.3. art. 1. quæſt.1.& 2.Richardo ibidem art.1.quæſt.2.& art.2.quæſt.1.& 2.& Aureolo apud Capreolum eâdem diſtinctione, quæſt.1.art.2.falsò aſſeuerantibus Angelos ex quadam materiâ conſtare; ſed affirmamus cùm D.Dionyſio,cap.4. de Diuinis nominibus, Ariſtotele Met. 12. c.6.& D.Thomâ p.1.q.50.art.2.& alijs,Angelos eſſe omninò materię oĩs immunes, & ob hãc cãm eſſe incorruptibiles,& immortales.Hãc noſtram quoque ſentẽtiã Ignatius in Epiſtola ad Trallianos,Gregorius Naziãzenus orat.2. de Theologiâ, Gregorius Nyſſen.lib.de vitâ Moyſis,Chryſoſtomus Hom.22. in Geneſim,Epiphanius Hęreſi 26.

Bonauentura. Richardus. Capreolus. Dionyſius. Ariſtoteles. Thomas. Ignatius. Nazianz. Niſſenus. Chryſoſtom. Epiphanius.

Damaſcenus lib.2. Fidei Orthod. c.3. Hieronymus Epiſtolâ ad Aultum, Fulgentius libro de fide ad Petrum,& Gregorius lib.4.Moraliũ, cap. 9. propugnant. Nonnumquam tamen ſolent Angeli corpora aſſumere,ac ijs medijs,hominibus apparere.

Hinc ſequitur, Angelos, ſiuè in corpore aſſumpto, ſiuè in propriâ ſubſtantiâ,in aliquo loco exiſtere. Nam Lucæ 10. Videbam Satanam ſicut fulgur de cælo cadentem,& Apocalypſis 12. Et non eſt inuẽtus ampliùs locus eorum in cælo. Quibus moti Athanaſius in Epiſtolâ ad Serapionẽ, Ambroſius lib.1.de Spiritu Sancto,c.9.& 10.Gregorius Nazianzenus orat.2.de Theologiâ,Gregorius lib.2. Moralium,c.3.& Beda lib.1.in Lucam, c. 1. affirmârunt Angelos in loco exiſtere ſolere. Nam certè,vbi præſentes exiſtunt, in loco aliquo modo eſſe debent, nimirum formaliter, & metaphoricè per illorum ſubſtantiam. Si enim ſunt loco præſentes, eum contingere eſt neceſſe, vt optimè Scotus in 2. diſt. 2.q.6.Richardus in 1.diſt.37. art. 2.q.1. & Gabriel in 2.diſt.2.q.2.art.2.opinantur. Ex quo ſequitur contra Durandum in 1. diſt.37.q.1. Angelum vbique eſſe non poſſe naturaliter; cùm hoc,vel illo loco definitus teneatur: poſſe autem per abſolutam Dei potentiã ſimul in pluribus locis exiſtere; pari modo etiam per eamdem potentiam ſeſe mutuò plures Angelos penetrando,punctum occupare;cùm credamus plures Angelos, atque hominum animas naturaliter, etſi quantitate careant:eumdem tamen locum,nec adæquatè,nec inadæquatè occupare poſſe. Mouetur verò Angelus motu cùm continuò, tùm diſcreto,& dùm continuò motu mouetur, neceſſariò per media tranſire debet,& hoc,in tempore Angelico,exequi. Verùm,cùm Angeli paſſim Intelligentię vocentur,certè intellectiuâ cognoſcendi facultate præditos eſſe exiſtimandum eſt; & cùm ſint ſpirituales creaturæ, & corporis expertes; per conſequens quoque organorum,& ſenſuum, atque paſſionum, quæ ab ijs oriuntur, omninò immunes eſſe, oportet fateri.Ac,vt hæc vera ſunt; ità illud diſſonum eſt,Angelis duplicem Intellectum Poſſibilem,& Agentem ineſſe,vt Scotus in 2.diſt. 3.q.vltimâ credidit.Illorum,enim intellectus ſemper eſt in actu reſpectu omniũ intelligibilium, habetq́. ſpecies intelligibiles ab initio ſuæ creationis ſibi ingenitas. Nec etiam in Angelo, vel hominis animâ, intellectus re ipſâ,idem eſt, quòd illorum ſubſtantia, vt benè iudicauit D.Thomas par.1.q.54. art.3. & D. Dionyſius c.11. qui in Angelis eſſentiam,operationem,& virtutẽ diſtinxit. Et D.Auguſtinus lib.15. de Trinit.c.7.Mentem non eſſe animam, ſed id,quod in illâ excellit, aſſeuerauit. D.autem Anſelmus libro de Concordia Præſcientiæ, & Liberi arbitrij,cap.vltimo,affirmat rationem in anima eſſe, quaſi inſtrumentum quo ad ratiocinandum vtitur, & voluntatem quâ ad volendum.

Damaſcen.
Hieronym.
Fulgentius.
Gregorius.
Angeli incorporei corpora aſſumunt.
Angelus eſt in loco.
Athanaſius
Ambroſius.
Nazianz.
Gregorius.
Beda.
An Angeli ſint in loco.
Scotus.
Richardus.
Gabriel.
Durandus.
An Angelus ſit vbique.
An Angeli poſſint eſſe ĩ pluribus locis,& ſe mutuò penetrare.
Angelorum motus.
Angelus creatura ĩtellectualis.
An Angeli habeant duplicem Intellectum.
Scotus.
An intellectus ſit ſubſtantia Angeli.
Thomas.
Dionyſius.
Auguſtinus
Anſelmus.

Et verò etiam, arbitramur Angelum per propriam ipſius ſubſtantiam ſe, ſinè ſpecie ſuperadditâ,cognoſcere poſſe; quippè qui actu habet in ſeipſo formam ſui, & ſubſtantiam,nullâ materiæ opacitate, & craſſitie contectam,vt quoque Soncinas Met.12.q.39. Commentator ibidẽ, Ariſtoteles 3.de Animâ,Richardus in 2.diſt.3.art.7.q.1.& Henricus Gandauenſis Quodlib.4. q.7. demonſtrârunt. At non alter alterum hoc modo, ſe mutuò cognoſcere valet, ſed tantùm per ſpeciem intelligibilem ſibi naturaliter inditam; quia ex alterius ſubſtantiâ nullæ ſpecies egrediuntur;nec alteri ſubſtantia alterius,vt forma vnitur, & intellectus vices ſupplere poteſt. Similiter cùm Scoto in 2. diſt.3. q.9.& Marſilio in 2.q.7.art.1. concl.8. dicimus Angelum nõ per ſuam ſubſtantiam, ſed per ſpeciem intentionalem ſuperadditam, Deum naturaliter cognoſcere,licet non ità adequatè, & comprehenſiuè, vt vnus Angelus alium cognoſcit. Nam,ſi Angelus per ſuam ſubſtantiam Deum cognoſceret,nõ niſi cõfusè id acquireret; cùm illius ſubſtantia Deum diſtinctè,& clarè non reprẹſentet. Et quamquàm Deus ſit increatus, & infinitus: poteſt ille tamen ſpecies nihilominus tales indere finitas,& creatas,vt illum repræſentent,prout etiam D. Paulo indidit. Et certè ſi Angeli per propriam ſubſtantiam Deum cognoſcerent, ſequeretur Dæmones omnes beatos eſſe; cùm beatitudo in Viſione Dei,ex D.Thomæ ſententiâ,formaliter conſiſtat, & ſic hi in propriâ ſubſtantiâ ſemper Deum viderent. Ex quo ſequitur Angelum per ſpecies dumtaxat Deum cognoſcere.Vndè optimè D.Auguſtinus epiſt. 112. ex D.Ambroſio in caput 1. Lucæ aſſerit,inuiſibilem eſſe Deum naturâ,videri autem poſſe,cùm vult,ſcilicet ſpecies infundendo,ſicut vult.

Porrò Angeli quoque cognoſcunt res materiales iuxtà ipſarum naturam,vt D. Dionyſius cap. 7. de diuinis Nominibus docet; cum ſciamus Angelos ſæpè cum hominibus egiſſe, & in ijs ſpecies intelligibiles rerum materialium eſſe. Neque ſolum vniuerſalia rerum,ſed etiam ſingularia cognoſcũt,quorũ ſpecies cognoſcit Angelus per ſpecies ſibi ab initio inditas:aũt per ſpecies quas ipſe ſucceſſiuè acquirit, quãdo ſingularia exiſtũt.Impoſſibile enim videtur,vt vna ſpecies finita, infinita propemodùm naturæ vnius ſingularia repræſentare poſſit, & infinitam perfectionem oſtendere,& Deum in hoc adæquare; quia vbi pluralitas infert perfectionem, infinitas pluralitatis, perfectionem infinitam deberet inferre; & ſic credimus benè Scotum in 2. diſt.3.quæſt.vltimâ intellexiſſe.

Ex hoc etiam deducimus, Angelos minimè hominum cogitationes occultas agnoſcere poſſe naturaliter teſtè Ieremiâ 17.Prauum eſt cor hominis,& inſcrutabile,& quis cognoſcet illud? Ego Dominus; & 2.Paralipomenon 6.Tu ſolus noſti corda filiorum hominum.Idem

An Angelus per ſuam ſubſtantiam ſe cognoſcat.
Soncinas.
Comment.
Ariſtoteles.
Richardus.
Gandauenſ.
An Angelus alter alterum, abſq́; ſpecie cognoſcat.
Scotus.
Marſilius.
Vt Angelus Deũ cognoſcit.
Vt Deus increatus, & infinitus à rebus creatis,& finitis poſſit cognoſci.
Auguſtinus.
Ambroſius.
An Angeli agnoſcãt res materiales.
Dionyſius.
Vt Angelus cognoſcit vniuerſalia, & ſingularia.
Scotus.
An Angelus cognoſcat hominũ cogitationes
Ieremias.

Origenes. Cyrillus. Chryſoſtom.

planè Origenes lib.1.in Iob, Cyrillus lib.2.in Ioannem,cap.19. ſenſêre. Vndè D. Chryſoſtomus Hom.30.in Matthæum,verè dixit, Solius Dei eſſe mentem, atque animos hominum cognoſcere. Cùm enim hominum cogitationes ex illorum libero arbitrio dependeant, conſentaneum eſt,vt ſoli Deo innoteſcant.

An Angelus cognoſcat diuina myſteria.

An Angelus cognoſcat diſcurrendo.

Dionyſius.

Atque hinc per conſequens aſtruimus Angelos, neque diuina myſteria Incarnationis,Impij iuſtificationis, & ſimilium naturaliter cognoſcere poſſe. Ea autem omnia, quæ Angeli cognoſcere cupiunt, neque componendo, neque diuidendo, neque diſcurrendo, ſed ſimplici quodam intuitu,tàm ſubiectum, quàm ea, quæ ſubiecto conueniunt,& ſimiliter principia, & concluſiones cognoſcunt. Sic enim D.Dionyſius cap.7. de Diuinis nominibus docuit; quoniam Angeli perfectiori multò hominibus lumine intellectuali prædití, & decorati,hos varios intellectus actus exercere eliminant,vtpotè illorum naturæ minimè neceſſarios. Vndè inferimus Angelum poſſe quamplurima ſimul cognoſcere, & intelligere, vt benè intellexit etiam Dominicus Soto lib.1. Poſteriorum, quæſt.1. Gregorius Ariminenſis in 1.diſt.1.quæſt.1. art.3. & Durandus in 2.diſt.3.q.8. Et ſi poſſunt ſimul multa viſu conſpici,cur non etiam mente concipi?

An Angelus plura ſimul cognoſcat.

Soto. Ariminenſis. Durandus. Apoſtrophe.

Immò,cum hæc omnia vos beatæ Mentes efficere poſſitis, humilimè precamur, vt mortalium fragilitatis conſciæ, & miſeriarum,noſtra animi pia ſenſa, noſtra vota, noſtraſq. preces velitis mente concipere, ac illa antè Dei pedes, & tribunal proſtratas offerre, vt nos benignè è celſiſſimo ſolio reſpiciendo, vitam in hac vitâ tranquillam,& poſt hanc beatam, & felicem largiatur.

MEMBRVM QVARTVM.

De Medicina Theorica.

Medicinæ inuentores.

Ficinus.

VT ab huius origine exordiamur, Græci tradunt Aeſculapium in Medicinâ ab Apolline patre inſtitutum, filios ſuos poſteà eamdem docuiſſe,artemq; ipſam diuinis auſpicijs, vt Ficinus libro de Vitâ cælitùs comparandâ, teſtatur, incepiſſe, & ſucceſſione quadam hereditariâ à parentibus propagatam ſemper ad liberos ad Hippocratem Coum vſque, qui ex Aeſculapio oriundus fuit, perueniſſe. Antiquitas porrò Aeſculapium Apollinis filium inuentotem arbitrata eſt,quem fabulosè dicebat à mortuis Hippolytum, & Androgeum Minois liberos ab Athenienſibus occiſos, ſuſcitaſſe, cui Q. Serenus Samonicus alluſiſſe videtur.

Serenus.

Tuq; potens artis, reduces qui tradere vitas
Noſti, atque in cælos manes reuocare ſepultos;
Qui colis Aegeas, qui Pergama, quiq; Epidaurum.

Neque verò à Sereno diſſentire videtur Propertius,dum canit.

Propertius.

Et Deus extinctum Cretis Epidaurius herbis,
Reſtituit patrijs Androgeona focis.

Clemens Alexandrinus. Patritius.

Soranus Epheſius.

Ouidius.

Clemens autem Alexandrinus lib.1.Strommatum,& Franciſcus Patritius lib.2. de Repub.cap.3.ex aliorum ſententiâ arbitrantur Apim Aegyptium indigenam, priuſquam Io veniret in Aegyptum, Medicinæ inuentorem exſtitiſſe, Aeſculapium poſteà artem amplificaſſe. Quòd idem confirmat Soranus Epheſius, dum aſſerit medicinam Apollinem quidem inueniſſe,amplificaſſe Aeſculapium, Hippocratem perfeciſſe. Et quòd Apollo eam inuenerit, videtur Ouidius lib. 1.Metamorphoſeos arbitrari.

Inuentum medicina meum eſt, opifexq́; per orbem
Dicor, & herbarum ſubiecta potentia nobis.

Plinius.

Tacemus Aeſchylum, qui Prometheum inuentorem conſtituit; Silemus Chironem Centaurum Saturni, & Phyllirae filium, Achilliſq; præceptorem, quem Plinio teſte lib.7. ob magnam plantarum, herbarumq; cognitionem, quam habuit, Medicinæ auctorem fuiſſe exiſtimat; præterimus ceteros, quorum nemini medicinæ inuentionem tribuimus: Certum enim credimus Medicinæ originem à primo mortalium parente ad poſteros fluxiſſe, cui rerum omnium qualitates, vireſq; ſic innotuerant, vt conuenientia cuiuis naturæ nomina inderet.

Verus Medicinæ auctor. *Methodici.* *Rationales.* *Empirici.* *Galenus.* *Pirrhonius.* *Plinius.* *Eraſiſtratus cuius filius.*

Verùm veteres, non ſolùm Medicinæ exordia varij varia ſibi adſcripsêre, ſed etiam in ratione eius tradendâ variârunt, & varia quoque ipſius principia, parteſq; conſtituerunt. Nam Methodici, quorũ Princeps fuit Themiſon, cum particulares omnes effectus redegiſsẽt ad duos generales, Aſtrictum, & Laxum, curationes quoque adhibuiſſent vniuerſas ad aſtrictionem eorum, quæ eſſent laxa, & laxationem eorum, quæ eſſent aſtricta, abditas morborum cauſas, quas Rationales indagabant in primis, & experimenta reſpuiſſent, quæ Empirici potiſſimùm ſpectabant, diuerſam ab vtriſque ſectam inſtituerunt, vt Galenus libro de Sectis, Iſagogico præcipuè, & Sextus Pirrhonius, qui Empirica ſcripſit, tradiderunt. At Empirici ſub Philino Coo inter quos principem locum obtinebant, Aeſculapius, iuxtà Iſidorum, Creon, ſiue Acreon, & Serapion iuxtà Pliniũ, & qui hũc ſequuti ſunt, Glaucias, Heraclides Tarentinus, & duo Apollonij, Menodorus, & Sextus Afer, vſu contenti eorum, quæ aliàs obſeruaſſent, medicinam à Methodicis, Rationalibuſq; dirimerunt. Quæ res fecit, vt multis ſæculis pannoſa, atque lacera Medicina conſpecta fuerit, vt Plinius lib.28.c.2.& 3.fatetur. Hippocrates igitur Cous, cum eam reſarciuiſſet, ac methodo rationali vniuerſalia præcepta ſtabiliuiſſet, inſigniores ferè omnes Rationalem medicinam coluêre, Diocles Caryſtius, Praxagoras, Chryſippus Sophiſta, Eraſiſtratus ex Ariſtotelis filiâ genitus, & reliqui donec poſt ſexcentum propemodùm annos Hippocraticam doctrinam, & methodum, Galenus Pergamenus ex ſquallore, & tenebris erexerit, & in doctorum lucem euexerit.

Reges Medici.

Quòd ſi Galenus demortuam quaſi Medicinam è tumulo rediuiuam prodire fecerit, certè eam mirò anteà, & poſt ſplẽdore varij Reges exornârunt. Sabor enim, & Gyges Medorum reges, Sabid Arabum rex, Mithridates Ponti, Hermes Aegypti, Meſues regis Damaſci nepos, & Auicennas Cordubæ princeps, claris radijs ab ipſis excultam, & illuſtratam poſteritati tranſmiſerunt.

Porrò

An Medicina ſit ſcientia. *Plato.* *Herodotus.* *Fernelius.* *Auerocs.*

Porrò Medicinam eſſe ſcientiã, cùm Herophilus, qui eã ſalubriũ, & inſalubrium, & neutrorum ſcientiam nominauit, tùm obiectum, quod habet rerum naturalium cauſas, quæ à Medicis in eum finem diriguntur, quem Medicina ſibi proponit, cuius ratione eſt Phyſicæ ſcientiæ coniunctiſſima, ideoq. ſcientiæ nomine dignã, cõprobârunt. Plato tamen in Georgiâ hanc artem conſtituit, eò quòd curam, & naturam conſideret, & cauſam eorum, quæ facit, ſingulorumq. horum rationem reddere poſſit. Et Herodotus Introductorij Medicinalis auctor, vult grauiter errare eos, qui Medicinam eſſe ſcientiam contendunt, cui Ioannes Fernelius in Proœmio, Hippocrates in ſuis diebus Decretorijs, & Auerroes cap.6. Collectaneorum aſſentire videntur, qui artem ratione factiuam, & experimento inuentam, quæ, & ſanitatem tuetur, & morbum depellit, compellârunt. Nos autem cũ diſtinctione, & artem, & ſcientiam eſſe Medicinam dicimus. Et quidem, cùm duplex medicina ſit, Theoricam, ſcientiam, Practicam artem eſſe opinamur.

Medicinæ principia. *Aphrodiſiẽſis.* *Medicinæ finis.* *Albertus.* *Medicinæ officium.* *Natta.* *Deteſtatio.* *Plato.*

Huius verò principia ſunt ea, quæ Phyſicæ, vt etiam Alexander Aphrodiſiẽſis libro de Senſu, & Senſili voluit: Finis, & Alberti Magni 1.Ethic. & reliquorum conſenſu, eſt Sanitas; Officium M. Antonius Natta lib.5.de Pulchro, declarat, vbi ait medicos bonos dare operã, vt ægrotantibus proſint, ſi queant, ſi nequeant, vlteriorem ſaltem prohibeant lapſum. Verùm innumeri pene ſunt nomine dumtaxat vmbratili, medici, qui neque doctrinâ, neque experiẽtiâ valẽtes, ægrotos adeũt, & nõ congruis modo pharmacis interimũt, & non tã ægrotorũ, quã ſuorum loculorum curã gerunt, contrà quos Plato mirabundus in Critone exclamauit, Soli Medico occidiſſe hominẽ impunitas eſt. Aliqui verò, etſi doctrinâ, & ingenio polleant: ſunt tamẽ ità gloriæ ſpiritu tumidi, vt ſe inſtar Numinis alicuius coli exoptent, vt Menecrates ille Syracuſanus Medicus, qui quandoque ad Ageſilaũ Spartę Regem ſcripſiſſe dicitur, Menecrates Iupiter, Ageſilao Regi ſalutẽ; & is, cùm videret medicum cerebro laborare, & Elleboro indigere, reſpondiſſe legitur; Ageſilaus, Menecrati, ſanitatem.

Acutè. *Medici officium.* *Theophraſtus.* *Varro.*

Hæc de ineruditis potiùs, quàm doctis Medicis dicta ſint. Docti enim, & præmio, & pretio amplo ſunt digniſſimi. Nam ij Medicinæ baſim in Logicâ conſtituunt ob diſcurſum, & ratiocinium, quod de morbi qualitate, ægroti temperaturâ, & pharmacis adhibendis inſtituunt; in Oratoriâ ob elegantem, & concinnam perſuaſionem, quâ ægrotum, vt pocula ſumat, quæ naturâ aborremus, inducunt; in Arithmeticâ quandò variarum febrium dies, varias itidem horas, & momenta, quibus corripere morboſos ſolent, ennumerant, & obſeruant; in Muſicâ, quæ Theophraſto, & M. Varrone aſſerentibus, Ipſiadem, & Podagram curat; in Geometriâ, menſurando arteriarum,

venarum-

venarum q; pulſus, & cordis motum; in Aſtrologiâ, quando Lunæ varias facies, & temporum aptorum, ineptorumq; pro venæ inciſione, & liquoribus adhibendis, ſumendisq; contemplantur; in Theologiâ denique veluti in arce tutiſſimâ medicinæ, quando iuxtà Decretum Sacri Concilij Tridentini ab omnibus Medicis obſeruandum, infirmo in memoriam reuocant, & hortantur, vt ſe ſanctiſſimo Pęnitentiæ, & Euchariſtiæ Sacramento Medicaminum omnium principe ſummo, præſtantiſſimoq; refocillent, & corroborent; ad quod præſtãdum teneri medicos inter reliquos Nauarrus etiam in Enchiridio Confeſſariorum, cap. 25. nu. 60. vſque ad 64. & Baptiſta Codronchius, qui de Chriſtianâ, ac tutâ medendi ratione egit, ſcriptum reliquerunt. Quæ profectò præſtabit Medicos prælegiſſe; cum ibi tam quam in terſo, & mundo à næuis ſpeculo, quid agere, quid euitare debeant, quid ægrotanti, ſibiq; conſulere, intueri poſſint.

Nauarrus. Codrõchius.

Patritius. Medicinæ partes. Diœtica.

Ceterum à Patritio lib. 2. de Repub. vniuerſa Medicina in ternas partes diſtributa eſt, quæ Victu nimirùm, quæ Medicamentis, quæ Manu curat corpora, & ideò illa Diœtica, cuius princeps præ ceteris exſtitit Aſclepiades, qui ſublato magna ex parte pharmacorum vſu', totam Medicinæ artem ad victus rationem, ad quantitatem, & naturam ciborum, obſoniorumq; condimenta reduxit; ſequens Pharmaceutica, tertia Chirurgia, cuius inuentorem Clemens Alexandrinus, Mizraim Caini liberum, & Cornelius Celſus, Apim Aegypti Regẽ, conſtituunt. Sub hac porrò Anatomia ſua inſignia exerere videtur, quæ eſt recta membrorum corporis humani diuiſio. His addi quoque poteſt Veterenaria, quæ brutorum morbis mederi conſueuit, de quâ inter ceteros ex veteribus Scriptoribus Ioannes Ruellus volumen deſumptum conflauit. Sunt aliæ etiam Medicinæ partitiones, quæ à ſubiectâ materiâ, à ſalubribus ſcilicet cauſis, ſignis, corporibus, fluere videntur, quorum ambitu omnia artis Theoremata comprehenduntur, quæ ipſa rurſus diſtinguuntur ſecundum cauſas, & Theoremata alia ſpectantia ad Medicinæ materiam, ad corpus videlicet humanum, quæ Phyſiologica; ad formam, nempè ſalubritatem, & inſalubritatem, quæ Patologica; ad efficientem, hoc eſt inſtrumenta ſalubritatis, & inſalubritatis, quæ Aipologica; ad finem poſitum partim in cognitione per ſigna, quæ ideò Simiotica; partim in operatione, quæ Terapractica à Græcis appellantur:

Pharmaceutica. Chirurgia. Anatomia. Veterenaria Ruellus. Phyſiologica. Patologica. Aipologica. Simiotica. Terapractica. Morborum ſpecies.

Verùm enim verò, morborum ſunt variæ ſpecies, & nomina. Nam alij ſunt, qui ab Hippocrate morbi Diuini dicuntur, quorum meminit in libro de Aëre, Locis, & Aquis, vbi de Scythis, quos dixit eſſe Eunuchos, & muliebria officia obire, loquebatur, quo in loco ſecretam quamdam, & homini incognitam cæleſtem rationem intellexit; alij Sacri, de quibus extat liber falsò ipſi adſcriptus, Scaligero, &

Mercu-

Mercuriali teſtibus, quo quibuſdam luſtrationibus, & Magicis incantamentis horum affectionem impij, potiùs Magi, quàm Medici abducere tentabant; alij ſunt Hippocrati Communes; alij ſparſim graſſantes. Et Communes quidem, cum omnes, aut plerique vtriuſque ſexus eodem morbi genere capiuntur; Sparſi, cùm varij homines, varijs morbis corripiuntur. Atqui Communes, aut regionis, vrbisq; naturam ſequuntur, & ab Hippocrate lib. de Aëre, locis, & Aquis Endimici, à nobis Patrij; aut aliam cauſam comitantur, & ab eodem in libro de Morbis, Epidemici, à nobis Populares dici poſſunt.

Verè populares ſunt animorum noſtrorum morbi, qui non vnam domum, gentemq; non vnam vrbem, regionemq; ſed ipſam populorum omnium vniuerſitatem plurimis, turpiſſimisq; næuis inficiũt, infectam deprimunt, & vitiorum cumulo, tumuloq, cooperiunt, nè virtutum radios, nè cæli ſplendorem, & aſtrorum illius deprauati flagitijs oculi, intueri poſſint.

Apoſtrophe.

At tu ſumme animorum noſtrorum Medice, à corde paſſionum tumultus depelle, vt pacati virtutum calles ſequamur; ab ore vocis raucedinem abſterge, vt ſonorâ voce te laudemus; à mente multiplices, nigerrimasq; peccatorum infuſas caligines aurâ diuini Peneumatis exſuffla, vt redditâ noſtræ menti ſerenitate, & ſanitate, te in cæleſti regiâ videre, tecumq; habitare in æternum valeamus.

MEM-

MEMBRVM QVINTVM.

De Ethica.

Ethicæ finis

NATVRAE ordo exigere videtur, vt Corporum Medicinâ abſolutâ, cuius anima Philoſophia eſt, Animorum Medicina ſequatur, cuius anima Virtus eſt. Etenim Ethicæ inſtitutum, ac finis eſt, vt honeſtè viuendi rationem doceat, morum probitate informet, quid honeſtum, quid turpe, quid amplectendum, fugiendumuè ſit, demonſtret, vt benè, beateq; viuendo ad felicem vitæ ſtatum curru quodam triumphali ex domitis vitiorum monſtris tranſuehi poſſimus. At Obiectum huius Moralis Philoſophiæ ſunt Virtutes in Homine, vt liberè, & voluntariè agit ille propter finem, & vt poteſt bonis moribus excoli, humanamq; felicitatem adipiſci. Huius porrò inuentor, vt hic Adamum prætereamus, qui hanc à Deo infuſam habuit Socrates fuiſſe dicitur, vt Xenophon libro de eius dictis, & Tullius lib. 1. Academicarum queſt. teſtantur, qui hoc philoſophandi ſtudium ad componendam vitam è cælo euocauit, & in vrbibus, domibusq; collocauit. Ethica autem de rectà morum honeſtorum compoſitione, & de animi virtutibus ità differit, vt tamen in ijs felicitas non conſtituat, vt probe Gregorius Nazianzenus libro de Paupertate amandâ credidit; cùm illæ ſint quædam regia, & ampla via, quâ nos ad felicitatem tecti, tutiq; perducimur.

Ethicæ obiectum.

Ethicæ inuentor.
Xenophon.
Tullius.

Nazianzenus.

Et cum Moralis Philoſophiæ inſtitutum ſit, hominem ad felicitatem perducere, quæ eſt bonum quoddam, & vltimus humanæ vitæ finis, non erit diſſonum, ſi veterum illorum de Bono, & Fēlicitate, ſententias recenſerimus. Equidem, Ariſtippus, Epicurus, Eudoxus, Cyrenaici, & Philoxenus eam in voluptate collocarunt; Caliphones, & Demomachus eam in Honeſtate voluptati adiunctam conſtituerunt; Carneades, & Hieronymus Gordianus in rebus à naturâ primo genitis poſuerunt; Diodorus in Augmento; Theophraſtus in Fortunâ; Alcidamus, Herilus, & Socratici in Scientiâ: Thiberini populi, teſte Apollonio, & Pomponio, in Laſciuiâ, & Riſu; Plato, & Plotinus

Felicitas in quibus conſiſtat.

nus in Vnione; Bianes Prienus in ſapientiâ; Bion, & Boriſthenes in Prudentiâ; & Thales Mileſius in harum connexione; Pittacus Miteleneus in Bonis operibus; Tullius in Libertate, & Periander Corinthius, & cum ipſo Lycophanes in Potentiâ, Ocio, Diuitijs, Bonâ valetudine, & Honoribus ſummum bonum ſtatuêre. His melius profectò Pythagoras, Socrates, Ariſtones, Empedocles, Cleantes, Democritus, Dionyſius Babylonicus, Antiſthenes, Hecaton, Poſſidonius, Zeno, & Stoici, qui felicitatem non in externis corporis operationibus, ſed in animi virtutibus conſtituêre. Horum ſententiæ etiã Ariſtoteles lib. 1. Ethic. c. 7. lib. 2. Magn. Moral. cap. 10. & lib. 2. Polit. cap. 3. ſubſcripſit.

Ariſtot.

Cum Virtutes autem variæ ſint, & multæ; ideò varij variè in principe ſtatuendâ ſensêre. Siquidem Arnobius, Lactantius, & Macrobius Platonem ſequuti in libris de Republicâ, Iuſtitiam ſtatuerunt; Temperantiam alij; alij Pietatem, & alij aliam virtutem principẽ induxerunt. At nos iuxtà diuina Oracula, & D. Pauli teſtimonium, Charitatem principem virtutem eſſe dicimus, ſinè quâ ceteræ, vmbræ videntur mortuæ.

Quæ ſit princeps Virtus.

Porrò Bonum, Ariſtoteles lib. 1. Ethic. cap. 1. ſcribit eſſe id, quod omnia appetunt; quod fieri poteſt appetitu innato, aut elicito, ſenſitiuo, aut naturali, vel denique intellectiuo. Felicitas verò, ſiuè Beatitudo, nil aliud eſt, quàm Summum hominis bonum; vel, vt Boetius 3. de Conſolatione definiuit Status bonorum omnium aggregatione perfectus. Sed Ioannes Picus Comes Mirandulanus in Proemio libri 7. Neptali nobis aliam definitionem inſinuat, nempè, Felicitas eſt reditus vniuſcuiuſque rei ad ſuum principium. Verùm, quia neque omnis res capax felicitatis eſt, neque omne, quod ad ſuum principium, vel phyſicum, vel morale reuertitur, felix eſt; ideò fortè melius dicere poſſumus, felicitatem eſſe reditum vniuſcuiuſque hominis virtuoſi ad ſuum principiũ. Felicitas enim, vt ex hac Sorite apparet, eſt ſummum bonum, ſummum bonum id eſt, quod omnia appetunt, & quod omnia appetunt, id ipſum eſt, quod omnium eſt principium; idem igitur finis omnium, quod òmnium principiũ Deus, Vnus, Bonus. Vndè binæ illæ p̃cipuæ appellationes apud Pythagoricos emergunt, Vnum ſcilicet, & Bonum. Et vnũ quidem cognominatur, quâ omniũ eſt principiũ, vt Vnitas principiũ eſt totius numeri: Bonũ verò quâ omniũ finis, omniũ quies, & abſoluta felicitas eſt. Quæ ſententia etiam D. Thomæ 3. contrà Gentes, c. 25. & 26. adſcribi poſſet, aſſerenti Beatitudinem eſſe vltimi finis adeptionem, & poſſeſſionem.

Ariſtot.
Quid ſit Bonum.

Quid ſit felicitas.
Boetius.
Picus.

Thomas.

Naturalem porrò huius vitæ felicitatem duplicem eſſe, Ariſtoteles Ethic. 10. c. 7. docet; vnam Practicam, quæ vitæ Practicæ finis eſt; alteram Contemplatiuam, quæ vitæ Contemplatiuæ eſt quoque finis.

Duplex felicitas.
Ariſtot.

Atque

Alia felicitatis definitio. *Sapiens eſt etiam paſſionibus ſubiectus.*

Atque hinc ille Ethic.1.c.7. definiuit felicitatem eſſe operationem animæ per rationem,ſiue intellectum,aut non ſinè ratione,ſecundùm virtutem in vitâ perfectâ. Ex quâ eruebant Stoici hominem, nec felicem,nec ſapientem eſſe,in quem paſſiones caderent,illumq; verè ſapientem,& felicem exiſtimandum,qui animi paſſionibus,qui animorum quidam morbi ſunt,omni ex parte vacaret.At cum paſſiones hæ naturaliter mortalibus etiam obueniant ijs,qui ſapientiæ fulgoribus corruſcant,& multiplici virtutum ornamento refulgent, non poſſumus negare tales ſapientes non eſſe,& eò magis,ſi ij Rationem dominam præfecerint, quæ paſſionum motus,atque fluctus compeſcat,in puppi ſedeat, clauiũq. rationis teneat,nè hæc noſtra nauis in vitiorũ ſcopulos deferatur,frangaturq. Qui ergò has paſſiones rationi ſubmiſerit,aut ablegauerit,Virtuoſi nomen meritò ſortietur.

Virtus quid ſit. *Ariſtot.* *Prudentia.* *Gregor.*

Virtus porrò,vt cùm Intellectualem, tùm Infuſam comprehendamus,eſt Habitus operatiuus boni. Moralis autem, apud Ariſt. lib.2. Ethic.c.6.eſt Habitus electiuus in mediocritate conſiſtens eâ, quæ ad nos eſt definitâ ratione, & vt ipſe prudens definiuerit. Verùm enim verò,nunc de ſingulis virtutibus aliquid curſim in medium proferamus. Ac Prudentia quidem primas in primâ acie ſeſe offert, quæ in intellectu,veluti domicilio reſidet,& reliquas virtutes moderatur.Et hinc eſt,quod D.Greg.lib.2.in Ezechielẽ, Hom.22.aſſerit alias virtutes,quæ agunt,niſi prudenter agant, virtutes eſſe nequaquam poſſe. Quòd idem Plato ſenſit,quandò omnes virtutes ad hanc vnam reuocauit. Prudentia igitur Ariſt.Ethic.6.c.5.eſt Habitus agendi rectâ cũ ratione,circà ea,quę homini bona,aut mala ſunt.Et huius actus,Tres Ariſt.6.Ethic.c.9.& 10.conſtituit. Primum,Conſultare,& inquirere media, vt fine conſtituto ad quem quis aſſequendum contendit, voluntas intellectum moueat, vt inueſtiget media ad illum conſequendum idonea;Secundum, Iudicare, quæ nam è medijs inuentis ad finem obtinendum magis conducant;Tertium, Imperare, vt ea, quæ adepta,& iudicata ſunt, exequutioni mandentur ab intellectu dirigẽte,mouenteq. voluntatem. Partes verò Prudentiæ, quæ ad perfectũ illius actũ concurrunt,Octo à D.Th.in 2.2.q.48.numerantur, ſcilicet Memoria,quę eſt pręteritorũ cognitio;Intelligẽtia pręſentiũ,ſiuè ea cõtingentia,ſiuè neceſſaria ſint:Docilitas,quę eſt cognitionis acquiſitio per diſciplinã.Solertia,quę eſt repentina mediorum excogitatio. Ratio,quæ eſt cognitionis vſus, quo mens ex quibuſdam anteà cognitis,ad alia cognoſcenda,& iudicanda aduolat.

Prudentia quid ſit. *Prudentia actus.* *Ariſtot.* *Prudentia partes.* *Thomas.* *Memoria.* *Intelligẽtia* *Docilitas.* *Solertia.* *Ratio.*

Prudentia. *Circumſpectio.* *Cautio.*

Hæc autẽ,vt rectè progrediatur,& imperet, Prouidentiâ indiget, vt res futuras ad finem obtinendum diſponat;Circũſpectione,vt negociorũ circũſtantias cautè,& diligenter attendat;Cautione demum vt impedimenta, quæ accidere poſſunt, euitet, & remoueat.

Partes

Prudentia Monaſtica. *Prudentia Oeconomica.* *Prudentia Militaris.* *Prudentia Regalis.* *Eubolia.* *Syneſis.* *Gnome.*

Partes verò, quas ſubiectas coërcet Prudentia, quinque exiſtunt; Prudentia nempè Moñaſtica, quâ prudenter quis ſe ſolum ipſum gubernat; Oeconomica, quâ familiæ, domuſq. curam gerit; Militaris, quâ militum multitudini imperat; Regalis Politice, denique quâ Princeps ſubditos moderatur, illiq. Principi auſcultant. Et Prudentiæ potentiales partes tres numerantur, Eubolia, quæ eſt ad media inuenienda, facilè accommodata prudentia; Syneſis, quæ benè iudicat de ijs, quæ lege aliquâ definita ſunt; Gnome tandem, quæ iudicium de ijs fert, quæ non ſunt aliquâ lege deciſa, & tamen ſub praxin ſæpiùs cadunt.

Iuſtitia q̃d ſit. *Ariſtot.* *Ius quid ſit.* *Ius Naturale.* *Ius legitimum.* *Thom.* *Iuſtitia Legalis.* *Iuſtitia Particularis.* *Iuſtitia Diſtributiua.* *Iuſtitia Remuneratiua* *Iuſtitia Punitiua.* *Iuſtitia Cõmutatiua.* *Emptio.* *Venditio.* *Nudus vſus.* *Vſusfructus* *Locatio.* *Conductio.* *Depoſitum.* *Pignus.*

Nunc ad Iuſtitiam virtutem ſimpliciter moralem in voluntate conſiſtentem tranſeamus, quæ ſuum cuique Ius tribuit. Ius verò iuxtà Ariſtotelem Ethicor. 5. capite 2. eſt quid iuſtum, & rectum, quod aliud eſt Naturale, quod eamdem vim poſſidet; aliud Poſitiuum, ſeu legitimum, quod quà tale eſt, non ex ipsâ naturâ, ſed ex conſtitutione aliquâ dependet. Reliquas autem Iuris partitiones inferius explicabimus. Integrantes autem Iuſtitiæ partes generaliter loquendo duæ ſunt, vt D. Thomas in 2. 2. quæſtione 79. artic. 1. tradit, nimirum, Facere bonum: Declinare à malo. Et quidem Facere bonum, eſt æqualitatem ſeruare in ijs, quæ ad alterum ſpectant: Declinare autem à malo, eſt æqualitatem non corrumpere. Subiectæ verò Iuſtitiæ partes, sũt Iuſtitia legalis, quâ Principis, & Reipublicæ bonum commune ſpectatur, & Iuſtitia Particularis, quâ bonum particulare obſeruatur. Rurſus diuiditur Iuſtitia in Diſtributiuam, quæ in rectè diſtribuendo verſatur, quæq. Remuneratiuam coërcet, quæ honores, magiſtratus, munera, beneficia, & huiuſmodi plurima pro cuiusque dignitate,& meritis ſecundùm Geometricam proportionem iubet diſpenſare; Punitiuam, quæ ſimiliter nocentes,vt par eſt,ſupplicijs affici mandat: & in Commutatiuam,quâ quiſque in commutationibus ſuum cuique iuxtà Arithmeticam proportionem reddendo rectè ſe continet. Ex hac porrò, duodecim Iuſtitiæ iſtius actus exſurgunt; nimirũ Emptio,& Venditio, deindè Nudus vſus, quo quis non fruendi, ſed tantum vtendi rebus alicuius, ſaluâ earum ſubſtantiâ, ius obtinet; Vſusfructus, quo quis ius vtendi, & fruendi rebus alicuius habet; ſaluâ earum ſubſtantiâ, vt ex ff. de vſufruct. & Inſtit. eod. titulo apparet; Locatio, quæ eſt acceptio rerum, quas, & reddere tenetur locator,& pro earum vſu ſatisfacere. Conductio eſt etiàm rerum acceptio, quas reſtituere tenetur is, qui eas pretio vtendas accepit. Depoſitum,quo res non ad vſum, ſed ad conſeruationem traditur. Pignoris acceptio, eſt, cum res, non ad vſum, ſed ad reſtitutionem, poſt ſolutum

Fideiuſſio. Promiſſio. Stipulatio. Tranſactio.

ab altero pignoris nummum, accipitur, fideiuſſio eſt, cum ſit promiſſio ſoluendi pro alio, ſi ille non ſoluerit; Promiſſio ſimplex eſt, quâ aliquid alicui ſinè aliquâ petitione promittitur. Stipulatio eſt, quâ aliquid præcedente promiſſione, pollicemur; Tranſactio denique eſt concors, & mutuus circà rem litigioſam inter plures aſſenſus.

Religio. Deuotiò. Oratio. Adoratio. Sacrificiū. Votum. Iuramentū. Adoratio. Laus.

Iam verò potentiales Iuſtitiæ partes, hæ potiſſimùm recenſentur, Religio quâ quis rectè afficitur ad Deum colendum, ac venerandum, cuius interni actus, eſt Deuotio, quæ eſt voluntatis actus promptè ad ea præſtanda, quæ ad Dei cultum, & gloriam pertinent, & Oratio, quæ eſt decentium à Deo petitio. Interni verò ſex exiſtunt Adoratio, quâ non ſolum mente, ſed externâ etiam corporis ſignificatione Deo reuerentiam exhibemus; Sacrificium, quo Deo aliquid exteriùs offerimus ad eum, & placandum, & ad nos eius imperio ſubditos eſſe, profitendum; Votum quo deliberata, de bono aliquo, Deo fit promiſſio; Iuramentum, quo Deum, vt teſtem in alicuius rei confirmationem, aſſumimus: Adiuratio, eſt diuini nominis inuocatio, quâ quempiam deprecando, aut compellendo ad aliquid faciendum, vel omittendum inducimus; Laus demùm eſt diuini nominis in vocali cantu aſſumptio.

Pietas quid ſit. Obſeruātia. Obedientia. Veritas. Gratitudo. Liberalitas. Affabilitas. Amicitia.

Etenim, cum Pietas Religionis quædam comes ſit, eam, & ipſius quaſi ſocias in medium adducemus. Pietas igitur eſt, quâ ſanguine nobis coniunctis, ac patriæ beneuolis, officia, & cultum exhibemus; Obſeruantia, quâ dignitate præſtantibus honorem deferimus; Obedientia, quâ promptè, & voluntariè ſuperioris præcepta exequimur; Veritas, quâ quiſque qualis verè in ſe eſt, talem ſe verbis, atque factis oſtendit; Gratitudo, quâ ijs, qui de nobis benè meriti ſunt, gratiam non ſolùm habemus, & agimus, ſed etiàm, cum poſſumus, referimus; Liberalitas, quâ quis pecunias, atque alia huiuſmodi ī vſus ſibi, aliiſq. bonos, deſtribuit; Affabilitas, quâ quis in communi hominum cōſuetudine, & congreſſu prudēter ſe gerit, ſtudetq. omnibus benignè obſequi; Amicitia denique eſt, quâ aliqui mutuâ, apertâq. beneuolentiâ ſeſe amplectuntur, & reciprocis bonis afficiuntur.

Fortitudo. Fortitudinis actus. Martyriū. Magnanimitas.

Nunc ad Fortitudinem gradum faciamus, quam Ariſtoteles lib. 2. Eth. cap. 7. vult mediocritatem eſſe circà metum, & audaciam, huiuſq. actus Suſtinere, & Aggredi exiſtunt. Nàm, cùm Fortitudo circà Audaciam, & Timorem verſetur; hunc amandat ſuſtinendo, illam aggrediendo moderatur. Inter particulares vero Fortitudinis actus, principem locum Martyrium obtinet, quod animum in bono Fidei, & Religionis contrà cruciatuum, mortiſq. timorem confirmat. Sed integrantes Fortitudinis partes, eſt Magnanimitas, quâ quis parato,

prom-

Magnificētia. Patientia. Longanimitas. Perſeuerantia. Conſtantia.

promptoq. animo ad res arduas, difficileſq. aggrediendas ſe exhibet; Magnificentia eſt rerum magnarum, excelſarumq. cum animi amplâ quadam, & ſplendidâ propoſitione agitatio, & adminiſtratio; Patientia eſt, teſte Tullio lib. 2. de Iuuentute, honeſtatis, vel vtilitatis causâ rerum arduarum, ac difficilium voluntaria, & diuturna perpeſſio. Huius comes eſt Longanimitas, quâ res magnas, quæ procul à nobis ſunt, ſperamus; Perſeuerantia eſt in ratione benè conſideratâ ſtabilis, & perpetua permanſio, cui adnectere poſſumus Conſtantiam, quæ difficultati ex aliquo impedimento externo proficiſcenti, reſiſtit.

Tēperātia. Verecundia. Honeſtas. Abſtinētia. Sobrietas. Caſtitas. Quotuplex Caſtitas. Pudicitia. Continētia. Māſuetudo. Clementia. Miſericordia. Modeſtia. Humilitas. Studioſitas. Moderatio. Eutrapelia. Ornatus. Simplicitas.

Iam Temperantiam inſpiciamus, quæ circà voluptates ſenſuum occupatur, & odores moderandos verſatur, vt Ariſtoteles 3. Ethic. cap. 10. prodidit. Partes huius integrantes sūt Verecundia, qui eſt dedecoris, & infamiæ quidam metus; & Honeſtas, quæ eſt excellentia quædam honore digna ob animi pulchritudinem, quæ indecora repellit. Subiectæ autem Temperantiæ partes, sūt Abſtinentia, quæ in ciborum delectatione mediocritatem conſtituit; Sobrietas, quæ delectationes potus cohibet; Caſtitas, quæ Venereas titillationes rationis moderamine refrenat, & hæc vel eſt Virginalis, vel Matrimonialis, vel Vidualis; Pudicitia denique eſt, quæ voluptates reprimit eas, quæ in Venereorum ſignis reperiuntur. Partes porrò potentiales potiſſimum decem ſunt, Continentia, quâ prauis cupiditatibus ad tactum ſpectantibus reſiſtitur; Manſuetudo, quâ ira temperatur; Clementia, quâ pœnis modus imponitur; Miſericordia, quâ alienis inopijs ſubuenitur; Modeſtia, quâ honores nimium ambienti frena imponuntur; Humilitas, quâ hominis cupiditates nè in res magnas, & excelſas tendat, ſed potiùs ad infimas ſe demittat, prohibentur; Studioſitas, quâ ſciendi libido refrenatur; Moderatio, quâ corporis motus, geſtuſq. componitur; Eutrapelia, quâ ludis, iociſq. moderamen ſtatuitur; Ornatus, quo corporis cultui, veſtibuſq. limites deſignantur; Simplicitas denique, quâ nimiæ in hiſcè rebus inquirendis, & concinnandis ſollicitudini metæ conſtituuntur.

Charondæ leges. Siculus.

Ceterùm coronidis loco Charondę Sapientiſſimi Legislatoris Leges, quas ille, teſte Diodoro Siculo libro 12. Thurijs edixit ob oculos ponemus. Is enim lege ſanxit, vt ſuæ Reipublicæ ciues, diuinum auxilium implorarent, & ad virtutes adipiſcendas, & ad fugienda vitia ſe ſtrenuos præberent, hômineſq. vitijs deditos arcerent, virtutibus præditos ſectarent: Secunda, ſtudia illa addiſcerent, quæ homines bonos efficiunt: Tertia, vt dicta, & facta turpia fugerent: Quarta, vt honeſtum vtilitati anteponerent: Quinta, vt fortunas quas Deus largitus eſt, in bonos, pioſq. vſus conuerterent: Sexta alteri non fa-

 cere,

cere, quod ſibi fieri nollet: Septima dicto illo Pythagorico continebatur, ſcilicet, Nè quid nimis; cum Virtus non in extremis, ſed in mediocritate conſiſtat.

Apoſtrophe. O leges ad perennem veſtram memoriam in hominum animis conſignandam adamante, & auro digniſſimas. Vtinàm nos, vtinam has leges Duce Charondâ, Chriſto ſeruaremus, eaſq. affectu, & effectu exſequeremur. Sed quia tu Domine imbecillitatis noſtræ conſcius es, largire, vt quod piâ mente obſecramus, tamdem aliquando conſequamur.

MEMBRVM SEXTVM.

De Iuriſprudentia Practica.

IVRISPRVDENTIAM cùm in Practicam, tum in Theoricam diuidi, nemo eſt eâ qualicumque, imbutus, qui ambigat. De alterâ inferius, de primâ, quæ ſub Intellectu militat, quæque res forenſes, controuerſiaſq. litigantium pro noſtris, atque curiâ exercet, iam diſſeremus. Aduocatio igitur non eſt aliud, quàm Cauſidicorum ad opem, fauoremq. coram Iudice ex legibus, diſcurſuq. deſumptum, & Clienti præſtandum, facta coitio, ipſaq. cauſæ defenſio, quam, cum haud benè tueretur Trebatius, ſic ad illum Tullius in Epiſtolis. In re, inquit, militari multò es cautior, quâ in Aduocationibus. Ex quo etiam videre poſſumus humanum ingenium plerumque eſſe certis quibuſdam limitibus interclusum, & ad hanc, vel illam dumtaxat diſciplinam determinatum, quam ſi neglexerit, incaſſum ferè in ceteris inſudabit. Trebatius certè miles optimus, Aduocatus verò ineptus extitit; & credendum nihilominus eſt ipſum ſe in aduocationibus etiam exercuiſſe, quandoquidem in publicum prodibat, vt huic, & illi patrocinaretur, ſed ingenia illa ſunt admodum rara, & peregrina, quæ ad tantas, tamq. varias diſciplinas capeſſendas habilitatem iſtam à Deo accepêre.

Aduocatio quid ſit.

Ingenij humani limites.

At ad propoſitum noſtrum reuertamur. Procuratorem inter, & Aduocatum magnum diſcrimen eſt. Nam Procuratorem, Vlpianus lib. 1. de Procur. & Defen. dicit eſſe illum, qui aliena negotia mandato domini ſui adminiſtrat. Gulielmus verò in ſuo Speculo, Rubr. de Salar. & Iaſon ibidem Iuriſperiti volunt Aduocatum eſſe illum, qui cauſas, liteſq. ratione, & diſcurſu coram Iudice tuetur. Quod ſi ità eſt, Procuratoris profectò nomen ſatis humile, Aduocati autem nobile cenſendum eſt. Atque hinc Bartholus in C. tit. de Decur. & gl. mag. in cod. tit. de Tabul. lib. 10. in l. gener. Aduocatos à Procuratoris officio, cum abiectum ſit, arcere videntur; ipſorum verò laude, & honore dignum exiſtimant. In C. enim tit. de off. Ciuil. Iudic. l. 1. & in ff.

Procuratori quid ſit.
Vlpianus.
Gulielm.
Iaſon.
Aduocatus quid ſit.
Barthol.

l.1.§.Aduocatos,honora ti appellantur: & in C. tit. de Aduoc. diuerſ. Iud.l.Aduocati,ſtrenuis militibus comparantur,qui quamquàm non armis,& inſtructâ armatorum acie: decertant tamen pro ſuis linguâ, & vallatâ diſcurſu,& legibus phalange dimicant. Hæc porrò magna ſunt,at maiora multò illa,quæ in ff.tit.de Iuſt.& Iur.l.1.habentur,vbi illi ſacroſancto Sacerdotis nomine exornantur, eò quod non minorē ſuorum clientum curam gerant; quam Sacerdotes animarum ſibi cōmiſſarum. Sed de ijs ſolummodò hæc dicta æſtimamus, qui neque præmij, neque pretij ſpe ducti, piorum locorum, miſerabilium perſonarum,pauperum,pupillorum,viduarumq. iuſtas cauſas ſuſcipiunt defendendas, quibus in neceſſitate conſtitutis, & auxilio indigentibus gratis patrocinari,& Medici etiā eaſdem curare tenentur. Quā noſtram ſententiam, D.Thomas 2.2.q.71.art.1. Sotus lib.5.de Iuſt.& Iure,quæſt.8.art.1.& Silueſt. ver.Aduocatus,num.11. confirmare videntur. Non tamen inficias imus poſſe aliàs, & Aduocatum licitè vēdere iuſtum patrocinium, & Iuriſperitum verum conſiliū, vt D.quoque Auguſt.epiſt.54.ad Macedonium affirmauit.

Qui tenentur gratis ſeruire. Thomas. Sotus. Silueſt. Qui poſſunt vendere famulatum. Auguſt.

Si Aduocatus verò iniuſtam cauſam ſuſciperet defendendam,non modò mortaliter peccaret, verum etiam ad reſtitutionem teneretur, vt benè D.Thom.2.2.q.71.art.3. annotauit. Dubiam autem cauſam, & probabilem, poteſt pro arbitratu defendere, modo de dubio moneat clientem,quod Nauarrus quoque in Manuali,cap.25.& 28.aſſeruit. De Quotâ verò litis paciſci,nullâ ratione, ob fraudes, quæ committi poſſunt, l.ſi qui. C.de Poſtul. & l. ſumptus, ff. de Pactis, permittunt.

Thom. Aduocati officium. Nauarr. Prohibita.

Qui ab aduocatione arcentur. Thom.

Porrò Aduocati officio non poſſunt fungi, vt vult D. Thom. 2.2. q.71.art.2.neque Religioſi,& Clerici,niſi in neceſſitate,& cauſis pijs, vt habetur 16.quæſt.1.c.Monachi,& c. ex parte. extrà de Poſtul. cum hi non forenſibus,ſed diuinis ſint mancipati officijs: neque Infames, & Infideles ob defectum Virtutis, & Iuſtitiæ, niſi in neceſſitate pro ſe,& perſonis ſibi coniunctis,vt patet ex cap.Infames,3.q.7.aduocare poſſunt. His faſtuoſa indoctorum Aduocatorum turba addi poteſt, qui ad cauſam dicendam numquàm quoque admitti deberent; cū, & ſibiipſis, & clientibus ſuis ob legum ignorationem,detrimentum adferre ſoleāt maximū, Iudiciq. nauſeam facere,& pro lumine tenebras, pro cauſæ methodo, labyrinthum inducere. At,vt hi inſcitiam ſuam pallient, ſplendidis, ſericeiſq. vtuntur veſtibus, vt iſtorum doctrinæ neſcij,credant illos ingentes cliētum cateruas,& ampliſſima poſſidere ſtipendia; è contrà doctiſſimos quoſque ſi pannoſo incedant habitu,inexpertes, & indoctos eſſe poſſint arbitrari. Hoc autem indocti vulgi, & imprudentis eſt iudicium, vt etiàm hæc carmina ab Antonio Caſſaneo diuulgata, teſtantur.

Vulgi iudicium. Caſſan.

Vir

Vir benè veſtitus, pro veſtibus eſſe peritus
Creditur à mille, quamuis idiota ſit ille:
Si careas veſte, nec ſis veſtitutus honeſtè,
Nullius es laudis, quamuis ſcis omne, quod audis.

Demùm Aduocationem nobilem planè, & admirabilem, viri, & ſanctitate, & genere illuſtres reddiderunt. Nàm D.Germanus Epiſcopus Pariſienſis, D.Lipardus Sancti Leonardi frater, D. Iuon Britannus,& D. Ambroſius etiam aduocādo hanc mirificè nobilitârunt. Quid, nonnè ipſe generis humani ſeruator, Chriſtus Dominus pro Magdalenâ contrà Phariſæum, contrà Hebræos pro Adulterâ, pro Diſcipulis contrà Iudæos,Scribaſq. & pro ipſiſmet ipſum Iudęis Cruci affigentibus Aduocatus extitit? Nonnè ipſe in altiſſimis illis Empyrei ſedibus noſtram omnium cauſam coram Patre, D. Ioanne aſſerente, aſſiduo agitandam ſuſcepit? Perge ergò Domine Ieſu, vt cępiſti, perge aduocare, & pro quibus ſacroſanctum cruorem tuum olim effudiſti, nunc preces effunde, vt, & tu tuarum precum, & nos noſtri deſiderij fine, & effectu potiamur.

Qui Sancti fuerint aduocati.

Apoſtrophe.

MEMBRVM SEPTIMVM.

De Iudicatione.

Iudicis neceſſitas. Ariſtot.

Iudicium quid ſit.

Iuſtitiæ actus, vt ſit licitus, quid requiratur.

IN quacumque Republicâ Iudicem eſſe apprimè neceſſarium, qui ius dicat, & controuerſias, ſiue inter ciues, & ciues, ſiue inter ciues, & exteros decernat, omnes viri ſapientiâ præſtantes cum Ariſtotele 4. Politic. cap. 4. abſque vllâ diſceptatione affirmârunt. Iudicium verò Iudicis, aut Iudicatio, nil aliud eſt, quàm legitima, & iuſta cauſæ cognitio, & deliberatio. Ac, vt iſte Iuſtitiæ actus licitus ſit, debet, vel ex Iuriſdictione Iudicis Ordinariâ, vel Delegatâ, aut Arbitrâ, quæ etiam iure Gentium legitima eſt in eos, qui ſe illi ſubijciunt, vt probat Sotus lib. 3. de Iuſt. & Iure, quæſt. 4. art. 6. emanare. Quod ſi Iudex in peccato lethali exiſtens, iudicium ex alterâ harum ferret, non ideò iudicandi amitteret poteſtatem, vt Viclephus hæreticè ſentiebat, à Concilio Cōſtantienſi ſeſſione 8. dānatus; tum quia Iuriſdictio non eſt Gratia diuina, quæ per quoduis peccatum mortale amittatur; tum quia etiam hæc poteſtas non eſt Ordinis, ſed dumtaxat Iuriſdictionis, quam quicumque iuſtè exercuerit in Deorum potius, quàm hominum cœtum, teſte etiam Apolline apud Valerium Maximum, poteſt collocari. Verum, is profectò iuſtè iudicabit, qui neminem antequam audiatur, & ad abluenda crimina, tempus, locuſq. concedatur, condemnabit. Quod non modò eſt iuſtis Prudentiæ regulis conforme, verum etiam Melchiadis Papæ Decreto in cauſ. 2. quæſtione 1. conſentaneum, vbi Neminem, inquit, condemnetis antè verum, & iuſtum Iudicium, nullum iudicetis ſuſpicionis arbitrio, ſed primum probatè, & poſteà charitatiuam proferte ſententiam. Quod idem, Seneca in Medeâ annotauit.

Sotus.

Concilium Conſtant.

Melchiades Papa.

Nemo inauditus condēnandus.

Seneca.

Qui ſtatuit aliquid parte inaudita altera:
Aequum licet ſtatuerit, haud æquus eſt.

Neque

Pietas impia.

Ambroſius.

Tranquill.

Beroaldus.

Iudex Clemens.

Gregorius.

Neque verò ob pietatem etiam Iudicium peruertendum eſt; cùm hæc ſit illicita, & fucata, & à D. Ambroſio in ſuis Officijs Miſericordia iniuſta, nominata; ſed Iudex debet, iuxtà illud Deuteronomij, Quod iuſtum eſt, iudicare. Quòd cùm præſtaret Auguſtus, miris à Suetorio Tranquillo laudibus extollitur. Nec à Tranquillo diſſentire videtur Beroaldus, qui dicit ſummâ æquitate, nec minori lenitate Ius Auguſtum dixiſſe. Porrò Iudicis Iuſtitiæ, & Aquitati, comes adhibenda eſt Clementia, de quâ hæc D. Gregorium in ſuis Moralibus tuliſſe, accepimus, Omnis, qui iuſtè iudicat, ſtateram in manu geſtat, & in vtroque penſo Iuſtitiam, & Miſericordiam portatq, ſed per Iuſtitiam reddit peccatis ſententiam, per miſericordiam peccati temperat pœnam. At nihilominùs in rebus grauibus, quæ vel Religioni noſtræ, vel Principi, vel ipſi Reipublicæ præiudicium, & detrimentum adferre poſſent, ſe Iudicem, Seuerum vltorem ſemper præbere eſt neceſſe. Hinc eſt illud in Decreto 23. quęſt. 5. Miniſterio ſeueritatis quies noſtra adiuuatur; hinc etiam Tullius lib. 1. Officiorum, Ità probanda, inquit, eſt manſuetudo, atque clementia, vt adhibeatur cauſæ ſeueritas ſinè quâ Ciuitas adminiſtrari non poteſt.

Iudex in quibus ſeuerus.

Seueritas cauſa felicitatis.

Tullius.

Vt verò hæc omnia rationi, prudentiæ, legibus, perſonis, atque tempori ſint conſentanea, Iudex cano iudicio, maturo diſcurſu, ſcientiâq; exquiſitâ debet eſſe præditus, quòd Eccleſiaſtes quoque c. 25. exoptauit. Et ideò ſapienter Ariſtoteles lib. 3. Topic. cap. 2. affirmat iuuenes non ijs in rebus, quæ prudentiam requirunt, ſed in ijs ſolùm, quæ quamdam animi celſitudinem, & generoſitatem poſtulant, debere occupari. D. quoque Hieronymus in Iſaiam, Non eſt omnium, inquit, rectè iudicare, ſed eorum, qui ſunt prudentes.

Eccleſiaſtes.

Ariſtoteles.

Iuuenes ad iudicia inhabiles.

Hieronymus.

Eccleſiaſtici Iudicis ſcientia.

Orianus.

Panormitanus.

Incommodum.

Quæ non tàm de ſæcularibus, quàm de Eccleſiaſticis etiam dicta eſſe volumus, quorum ſcientia debet eſſe ità certa, & perſpicua, vt ipſi nullius alterius ope, conſilio, & doctrinâ indigeant, & quid, & quî iudicare debeant, neminem conſulant. Hoc iure Canonico cautum eſt, Extrà de Conſ. & Aff. c. exſtiterit, & idem Lanfrancus Orianus tract. de Teſtibus, & Panormitanus c. ſciſcitatus, de Reſcriptis, affirmârunt. Etenim turpiſſimum planè eſt, & indecorum, Iudicem, qui rerum gerendarum prudentiâ, & plurimarum diſciplinarum ſcientiâ ceteros præcellere deberet, ab his, vel illis oſtiatim illam legem, hanc ſententiam emendicare; iſti hunc Proceſſum, Cauſamuè, illi aliam videndam, diſcutiendamq; tradere. Quibus in rebus conſultores illi, qui Iudicis ignorationem animaduertêre, varias interdùm fraudes, odiò, amore, aut muneribus obcæcati, in partium, vel fauorem, vel detrimentum committere ſolent; de quibus hiſcè omnibus

Iudex,

Decretum. Timor. Eccleſiaſtes. Gellius.

Iudex, ſummo maximè Iudici Deo diſtrictam tenetor reddere rationem. Quod abſurdum, vt euitarent Iudices Eccleſiaſtici, Sacri Canones, Extrà de Elect.c.Cùm nobis.decreuerunt vnumquemq; Iudicem in Legibus verſatum eſſe oportere. Tales enim callent optimè iuſto metu humanam coercere audaciam, inter improbos innocentiam defendere, & bonorum ab aliorum inuaſione cupidinem refrenare. Reliqui Timore, Auaritia, Amore, & Odio quibuſdam quaſi Circæis venenis, & Syrenum cantibus, paſſionumq; fluctibus ducti, & ſeducti, in plurimorum criminum Scyllas, & Carybdes præcipites deferuntur. Si enim huiuſmodi Iudices in aliquem magni nominis, opum, & apud Principem exiſtimationis virum, ſententiam ſecundùm Ius, & illius demerita ferre deberent, illi timidi, & tremuli, nè ipſius gratiam, ſpemq; fauorum amittant, & nè ipſe in eos, eorumq; bona inſurgat, vel differendo nullam, vel certè puſillanimem, & iniuſtam proferrent ſententiam, contrà quos Eccleſiaſtes cap.7. meritò exclamauit. Noli quærere, inquit, fieri Iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, nè fortè extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in agilitate tuâ. Et hinc Cato apud A. Gellium lib.11. cap. vltimo. Priuatorum fures, ait, in neruo, & compedibus ætatem agunt, publici in auro, & purpurâ viſuntur. Neque verò hoc aliâ de cauſâ euenit, quàm quòd Iudices timore correpti publicos fures, hoc eſt qui Reipublicæ, vel Principi furantur, cum ſint in honoribus, & officijs conſtituti, impunè permittuntur eorum ſcelus exercere: priuatos autem, qui priuatorum ſcilicet bona ſubripiunt, vel ſuſpendio, vel carceribus deputant perpetuis. Iudicum Timor hoc magnum progenerat diſcrimen. Refert Capitolinus M.Antoninum Philoſophum nõ fuiſſe his pauidis Iudicibus ſimilem, ſed contrà ipſum Cæſaris Fiſcum ſæpiùs iudicaſſe, vt etiam Couarruuias lib.1.Variar.Reſol.cap.16.adnotauit, eſtq; l. Non puto.ff.de Iure fiſci. conſentaneum.

Capitolinus Antonius cõtra Fiſcum iudicauit. Couarruuias. Auaritia.

Auaritiâ etiam, & muneribus obcæcati iniuſtas proferunt ſententias. Quâ de cauſâ Deuteronomij 16. vetitum erat Iudicibus munera accipere. Non accipient, ait, munera, quia excæcant oculos ſapientum, & peruertunt verba iuſtorum. Quòd ſi ſapientum Iudicum oculos dona obcæcant, quantò magis inſipientum? Veh, inquit Iſaias cap. 5. qui iuſtificatis impium pro muneribus, & iuſtitiam iuſti aufertis ab eo. Et Iſidorus lib. 3. de Summo bono. Pauper, inquit, dum non habet, quod offerat, non ſolùm audiri contemnitur, ſed etiam contrà Iuſtitiam opprimitur. Hinc fluxit illud ſacrorum Canonum cau. 2. quæſt. 3.elogium, Citò violatur auro Iuſtitia. Quæ, cùm Plato libro de Legibus conſideraret, cauit, nè ſub capitis

Iſaias. Iſidorus. Pauper cur patitur. Aurum iuſtitiæ potentius. Plato. Plutarchus. Thebanorũ ſtatuæ.

Miſeria.

pitis pęnâ Iudices vllum munus capeſſerent. Atque ideò, Plutarcho referente, accepimus Thebis olim publicè Iudicum ſtatuas, eaſq; ſinè manibus poſitas fuiſſe, vt indicarent nihil eos à quoquam accipere debere. At heù, ſi hoc noſtro tempore Iudicum plurimorum ſimulachra in publicis foris collocarentur, Centimana profectò viderentur. Legimus quoque Poetas finxiſſe Iouem numquàm potuiſſe caſtam Danaæ mentem peruertere, priuſquàm ſe in auream pluuiam verteret, & in ipſius ſinum leniter deflueret, de quo ſic Horatius lib.3.cecinit.

Horatius.

Incluſam Danaen turris aenea
Robuſtæq; fores, & vigilum canum
Triſtes excubiæ, munierant ſatis
Nocturnis ab adulteris.
Si non Acriſium virginis abditæ
Cuſtodem pauidum Iupiter, & Venus
Riſiſſent: fore enim tutum iter, & patens
Conuerſo in pretium Deo.
Aurum per medios ire ſatellites,
Et perrumpere amat ſaxa, potentius
Ietu fulmineo: concidit Auguris
Argiui domus, ob lucrum.
Demerſa excidio: diffidit vrbium
Portas vir Macedo, & ſubruit æmulos
Reges muneribus: munera nauium
Sæuos illaqueant duces.

Quâ fabellâ ecquid viri ſapientes oſtendere volebant, quàm eſſe omnia auro aperta, & peruia? Philippus etiam Macedo ſolitus erat dicere, vt auri vim oſtenderet, nullam eſſe arcem tàm naturâ, arte, & præſidio munitam, quam ſi aſellus auro onuſtus ingredi poſſet, non caperet; iſque etiam, vt iuſti Iudicis officio fungeretur, alterâ aure occluſâ accuſatorem audiebat, vt alteram reo integram ſeruaret, ſemperq; nocentium ſpreuit munera, & vtilitati honeſtum, æquumq; antepoſuit, vt illi illa Horatij lib. 4. carmina meritò quadrare videantur.

Horatius.

Vindex auaræ fraudis, & abſtinens
Ducentis ad ſe cuncta pecuniæ,
Conſulq; non vnius anni,
Sed quoties bonus, atque fidus.

Iudex

Iudex honeſtum prætulit vtili, &
Reiecit alto dona nocentium
Vultu, & per obſtantes cateruas
Explicuit ſua victor arma.

Amor. *Seneca.* *Sententia.* *Rauennas.* *Ioannes.* *Peruſinus.* *Crotus.* *Manlij ſententia.* *Mira.*

Amore porrò Iudices quoque illaqueati, quo in affines, amicos, vicinos, notoſq; feruntur, in cauſâ eſt, vt ſæpiſſimè iudicium corrumpant, & nè iuſtum, æquumq; videant, Iuſtitiæ, ſibiq; ipſis nebulas offundant. Vndè hanc ſapienter Seneca, Amor iudicium neſcit, protulit ſententiam. Nec ab iſto Tullius, & D. Petrus Rauennas diſcrepant: Perſonam Iudicis exuit, inquiunt, quiſquis amicum induit, hoſq; D. Ioannes, cap. 8. grauiter accerſit: Vos, ait, ſecundùm carnem iudicatis. Quòd etiam humanâ lege, nè vllus in Conſanguinei cauſâ iudicaret, vetitum eſt, huiuſq; opinionis quoque Angelus Peruſinus, & Ioannes Crotus in Tractatibus ſuis de Teſtibus, fuêre. At non ità profectò Romanus ille Titus Manlius iudicauit, qui cùm Iudex inter Macedonas accuſatores, & proprium liberum accuſatum exſtaret, hanc admiratione, & iuſto Iudice dignam, in filium tulit ſententiam: Cum probatum ſit, inquit, Titilianum filium meum pecunias accepiſſe, ipſum repudio, & prole meâ indignum iudico.

Odium. *Ieremias.* *Eccleſiaſtes*

Odio denique cõmoti in proprium, vel amici inimicum, iniuſtum iudicium contorquent, & ſe huius paſſionis toxico infectos demonſtrant, palatumq; recti iudicij, & rationis hac qualitate virulentâ imbutum, oſtendunt, dùm recti iudicij ſapores guſtare nequeunt, & contemnunt. Contrà quos Sanctum Pneuma apud Ieremiam, cap. 5. iuſtè conqueritur: Cauſam, inquit, Viduæ non iudicauerunt; cauſam Pupilli non direxerunt, & iudicium Pauperum non iudicauerunt. Et Eccleſiaſtes, cap. 4. illis, vt iuſtè iudicent, his verbis ſuadet, & imperat: In iudicando, ait, eſto Pupillis miſericors, vt pater, & pro viro Matri illorum, & eris tu, velut filius Altiſſimi obediens, & miſerebitur tui, magis, quàm mater. Quòd ſi iniuſti Iudices hoc Dei Opt. Max. præceptum implere flocci pendant, ſciant ſe cruciatibus mactandos ſempiternis, & in illis Inferorum ſupplicijs, illius iniuſti, Cambyſis Perſarum regis, Iudicis exemplar expreſſuros, huiuſmodi iniuſta facinora perpetrari ſoliti, quem Rex ille excoriari, & cute exui, ſedeſq; Iudicum in perennem Iuſtitiæ faciundæ memoriam, illius corio obduci curauit, officiumq; parentis filio contulit, admonuitq;, vt in memoriam reuocaret, cuiuſnam officium, & ſedem capeſſeret, cutemq; ſedendo comprimeret. Demùm, vt Iudices germanum Iuſtitiæ ſimulachrum intueri poſſint, illis ob oculos hoc Epigramma proponere voluimus, & hortari, vt in omnibus Iudicijs

dicijs illius effigiem antè mentis aciem ſemper retineant, & iuſtè iudicando ad viuum, recto Iudicij penicillo, depingant.

Iuſtitia.

Quæ Dea? Iuſtitia. Ecquid toruo lumine? Flecti
Neſcia ſum, & lachrymis, & pretio, & precibus.
Quod genus? A ſuperis. Ex quo Genitore? Modo. Ecqua
Matre? Fide. Nutrix quæ tua? Pauperies.
Quis gremio infantem fouit? Prudentia. Quonàm
Freta duce agnoſcis crimina? Iudicio.
Cur gladium tua dextra gerit? cur læua Bilancem?
Ponderat hæc Cauſas, percutit ille Reos.
Quid rari aſſiſtunt? Quòd copia rara Bonorum eſt.
Quæ comes aſſidua eſt? Candida Simplicitas,
Aurium aperta tibi cur altera, & altera clauſa eſt?
Hæc ſurda Iniuſtis, panditur illa Bonis.
Paupere cur ſemper cultu? Iuſtiſſimus eſſe
Qui cupit, exiguas ſemper habebit opes.

MEM-

MEMBRVM OCTAVVM.

De Theologia Theorica.

Theologi qui. Auguſtinus Ariſtoteles, Tullius. Clemens. Euſebius.

VETERVM hiſtoriarum monumenta referunt, priſcos illos, qui de Deo, quoquo modo, ſcripſerunt, & in ſublimibus, diuiniſq; rebus contemplandis verſati ſunt, Theologos fuiſſe vocatos, vt D. Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. Dei, c.14. Ariſtoteles lib. 12. Metaph. Tullius lib. 3. de Naturâ Deorum, & Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum teſtantur, qui Orpheum Poëtam, Theologum nominârunt. Euſebius certè Cæſarienſis lib. 1. de Præparat. Euangelicâ, cap. 7. & lib. 2. cap. 1. Phęnicum, Aegyptiorum, Atlantorum, Græcorum, & Phrygum Theologiam dinumerat; quam triplicem M. Varro in libris de Antiquitatibus rerum humanarum, & diuinarum cùm D. Auguſtino lib. 6. de Ciuit. cap. 5. conſtituit; vnam Fabuloſam, Theatro; alteram Naturalem, Mundo; tertiam Ciuilem, Vrbibus accommodatam. At noſtras Theologia eſt Habitus fidei, quo intelligimus veritates ſupernaturales, & alia, quæ rationi naturali occulta ſunt. Eſt alius quoque habitus, quo partim ex aſſertionibus fidei, partim ex alijs rebus naturaliter notis ratiocinando, poſſumus eam ipſam Fidem explicare, confirmare, perſuadere, ac defendere. Hæc porrò Theologia, alia eſt Symbolica, quæ figuratis vocabulis diuina explicat; alia Demonſtrans, quæ diuina verbis proprijs vſurpatis explanat; alia Poſitiua q̄ ponit, & ſtatuit ex ſcripturâ firma Theologiæ principia; alia deniq; eſt Scholaſtica, quæ veris rationibus in primis, tùm ex ſacris litteris, & traditionibus, tùm ex Patrum decretis in Concilijs definitis, veritatem in apertam lucem producit, & diſcutiendo comprobat. Quòd cùm in ſcholis præcipuè argumentando, comparetur, id nomen meritò ſortita eſt. Nam etiam, qui optimè fuiſſet à Magiſtro eruditus, hominem de ſcholâ Princeps Oratorũ libro de Oratore, & Oratione in Piſonem nominauit. Et Seneca lib. 10. Controuerſiarum, Scholaſticum vocabat eum, qui eſſet probè in declamationibus exercitatus. Beda quoque de arte Metricâ, Prudentium nobiliſſimum Hiſpanorum, Scholaſticum appellat; & Gennadius in vitâ Iuliani Capuani, & in vitâ Proſperi, Muſęum, Iulianum, Eucherium, ac pleroſq; alios, inter Scho-

Varro. Auguſtinus Quotuplex Theologia. Quid ſit Theologia. Theologia Symbolica. Theologia Demõſtrãs. Theologia Poſitiua. Theologia Scholaſtica. Scholaſticæ etymon. Tullius. Seneca. Beda. Gennadius.

laſticos, hoc eſt inter ſcholaſticæ eloquentiæ profeſſores recenſet. Sidonius verò Apollinaris lib. 6. epiſt. cap. 17. eadem ſenſit, ac cum ipſo D. Hieronymus in Epiſtolam ad Titum, vbi ſcribit ſe calentibus Rhetorum ſtudijs multa de ſacris rebus, ſcholaſtico flore pinxiſſe, Paulumq; Apoſtolum cùm in Areopago concionaretur, concionis argumentum ab Aræ Atheniẽſium inſcriptione, ſcholaſticâ quadam elegantiâ traxiſse. At Iuriſconſulti ſcholaſticum vocant illum in C. L. Decurionibus, qui res forenſes exercet.

Apollinaris Hieronym.

Huius porrò originem inueſtigare oportet, quam Theodoretus lib. 3. de affect. curat. Græcorum, contendit eam vnà cùm primis ortam fuiſſe parentibus, indeq; ad poſteros ſerie quadâm continuâ deductam, & nouis ritibus, ac luminibus quaſi illuſtratam. Alij verò eius initium altius inquirebant aſſerebantq; eam à diuino lumine profluxiſſe. Quòd, quamuis inficias ire haud poſſimus, Deum bonorum omnium eſſe, & primum auctorem, & munificentiſſimum largitorem, à quo in hominum genus vniuerſum, veluti ab immenſo pelago influunt, & deueniunt optima quæque, ac ſaluberrima: tamen, quoniam hi ſuam opinionem non debitis arctârunt cancellis, videtur nobis potiùs dicendum, Chriſtum Dominum, Deumq; Theologiæ auctorem verè, proprieq. exſtitiſſe. Ipſe enim vniuerſa, quæ in Veteri Teſtamento quibuſdam quaſi inuolucris cooperta erant, reſerauit, perfecit, adimpleuit, Nouumq; Teſtamẽtum condidit, quod pretioſo ſuo ſanguine de Virginis Mariæ puriſſimis viſceribus ſumpto, quodam veluti ſigillo confirmauit, ex quibus fontibus noſtram Theologiam emanaſſe certum eſt.

Theodor. Theologiæ origo. Theologiæ auctor.

Ceterùm huius ſublimis ſcientię Obiectum inſpiciamus, quod Albertus Magnus, Deum ſub ratione Reuelationis; D. Thomas p. 1. q. 1. art. 7. ſub ratione Deitatis cõſtituunt. Mittimus Aegidium, qui volebat eſſe Deum, vt Glorificator eſt; præterimus Henricum Gandauenſem, qui aſſerebat Deum eſse, vt Infinitus eſt; tacemus D. Bonauenturam, qui dicebat eſse Chriſtum, vt in ſe duas illas naturas complectitur; ſilemus Hugonem Victorinum, qui affirmabat eſse Chriſtum, vt Chriſtus eſt, ſinè relatione ad illas duas naturas ab ipſo contentas; nihil dicimus de Liconienſi, qui contendebat eſse Chriſtum, vt vnus ex tribus ſpeciebus vnitatis exſiſtit, Hypoſtaticæ, Myſticæ, & Eſsentialis, quâ Patrem reſpiciet, & Spiritum Sanctum in vnâ eſsentiâ; Myſticâ, vnitatem Chriſti cum Eccleſiâ; Hypoſtaticà, unitatem duarum naturarum in vno dumtaxat ſuppoſito conſiſtentium; miſſos facimus reliquos, quorum nemini aſsentimur. Arbitramur enim Theologiæ obiectum Sanctiſſimã eſſe Trinitatem, ternas illas perſonas, Verbumq; Incarnatum comprehendendo. Nam vniuerſa, quæ in Theologiâ pertractantur, ad iſtud nullo penitùs negotio redu-

cun-

Theologiæ obiectum. Trinitas Theologiæ Obiectum.

cuntur, & ſeſe inuicem pari ſpacio amplectuntur.

Theologiæ dignitas.

Ex quibus quanta ſit dignitas diuinæ huius ſcietiæ, & maieſtas, ſiuè ipſius puritatē, certitudinem, & emolumentū, ſiuè finem, obiectū, & ſubiectum ipſius principale æquâ lance perpendere voluerimus, in apertiſſimâ luce apparebit. Etenim tanta eſt ipſius puritas, & caſtitas, vt cùm ceteræ rerum naturalium ſcientiæ errores admixtos habeāt, hæc vna ijs careat, vt optimè D. Thomas part. 1. quæſt. 1. art. 5. agnouit; tanta certitudo, vt niſi Deus ipſe fallat, qui ipſa veritas eſt, & omnia in veritate docet, vt verè, & ſanctè D. Ioannes aſſeruit, ipſa fallere non poſſit; tantum emolumentum, vt veriorem, ac iuſtiorem modum, quàm Logica diſcurrendi nos doceat; multò certius quàm Phyſica nobis rerum cauſas demonſtret, ipſarumq; cauſalitates; multò melius, quàm Medicina animorum morbos, ipſorumq; remedia reſerat, quæ longè corporis pharmacis antecellunt; multò prudentius, quàm Iuriſprudentia Dei mandata, atque legem edocet, in quibus hominis perfectio conſiſtit vniuerſa; multò ſapientius, quàm Ethica ſummum bonum, beatitudinemq; aperit, vt illa aſſequamur; multò vtilius, quàm Politica optimum regimē ſuijpſius quale, & quî eſſe debeat, declarat; multò illuſtrius, quàm Aſtronomia nobis Solem, & Sidera ob oculos ponit, nempè Deum Opt. Max. Menteſq; illas Angelicas ab omni materię concretione abſtractas, beatorumq; animas, quæ ob heroica, & ſancta facinora, poſtquàm horū corporum ergaſtula reliquerūt, ad Empyreū cęlum, ad illarū domiciliū euolarūt.

Thomas.
Ioannes.

Cùm autē Theologia potiſſimū de Deo loquatur, ac ratiocinetur, de eodē quædam breuiter attingere, ac in mediū proferre, nō erit ab inſtituto noſtro alienū. Etenim Deum eſſe, quidam impij, & inſipientes apud Regiū Vatem Pſalmo 13. negarūt; Tullius porrò lib. 1. de Naturâ Deorum commemorat quoſdam Philoſophos Deū eſſe, dubitaſſe, Diogenem verò penitùs negaſſe, quâ de cauſâ eum D. Auguſtinus contrà litteras Petiliani, cap. 21. Atheum nominauit. Hoc idē Lactantius lib. 1. Diuin. Inſtit. cap. 2. & Theodoretus lib. 3. de Curan. affect. Græcorum, teſtantur. O vtinam tantùm illis priſcis temporibus, & non etiam hac noſtrâ infelici tempeſtate Athei inuenirentur. Nihilominùs tamèn certiſſimum eſt, eſſe omnibus hominibus naturaliter inſitam quādam Dei notitiam, vt ſapientiſſimè Cicero lib. 1. de Naturâ Deorum ex ſuâ, aliorumq; Philoſophorum ſententiâ; Anſelmus in Proſologio, cap. 3. & 4. Prudentius contra Sabellianos in Apotheoſi, Gregorius in caput 36. Iobi, Damaſcenus lib. 1. Fidei Orthodoxæ, cap. 1. & 3. Auguſtinus tractatu 106. in Ioannem, Arnobius lib. 1. contra Gentes, Tertullianus in Apologiâ, cap. 17. Clemens Alexandrinus in Oratione ad Gentes, & Iuſtinus Apologiâ 1. fatentur. Vndè Cyprianus in tractatu de Vanitate Idolo-

An Deus ſit.
Tullius.
Auguſtinus.
Lactantius.
Theodoret.
Prodolor.
Naturalis notitia Dei.
Cicero.
Anſelmus.
Prudentius.
Gregorius.
Damaſcen.
Auguſtinus.
Arnobius.
Tertullian.
Clemens.
Iuſtinus.

Idolorum. Summa, inquit, delicti eſt nolle eum agnoſcere, quem ignorare non poſſis. Nam certè audito Dei nomine, omnes concipiunt aliquid, quo maius, & perfectius excogitari non poſſit. Hinc primum rerum omnium motorem immobilem Deum credimus; hinc arbitramur ipſum eſſe rerum quoque omnium cauſam efficientem à reliquis independentem; hinc ſentimus Deum eſſe ens neceſſarium, æternum, & nullam habens ſuæ neceſſitatis cauſam; hinc ſcimus ipſum, vt optimum, nobiliſſimum, ſupremum, & veriſſimum ens reliquis omnibus pro cuiuſcumque Ingenio perfectionis dotes indere, eaſq. admirabili prouidentiâ, & gubernatione dirigere, & in ſuos fines diſponere. Hæc enim eſt illa Iacob Prouidentiæ diuinæ Scala pertingens à terrâ vſque ad cælum, quâ non modo cæleſtia, ſed etiam terreſtria gubernat: hæc ſunt illius latera quibus fortiter, & ſuauiter omnia connectit, & ſuſtentat: hi ſunt illius gradus per quos aſcendunt, deſcenduntq. Angeli, noſtra vota, & neceſſitates Deo referētes, & ab ipſo nobis viciſſim diuina conſilia, & auxilia deferentes.

Iacob Scala.

Quo fit, vt ipſe ex nullâ materiâ, & formâ compoſitus exiſtat, vt falsò Thales Mileſius, & Democritus apud Euſebiū lib. 14. de Præp. Euang. cap. 16. M. Varro apud Auguſtinum lib. 7. de Ciuit. Dei, cap. 6. & 16. Plato, teſte Velleio apud Ciceronem lib. 1. de Nat. Deorum, & Plinius lib. 1. Naturalis hiſtoriæ, cap. 1. opinati ſunt. Si enim Deus ex materiâ, & formâ componeretur, per cōſequens imperfectus exſiſteret; cum omnis huiuſmodi compoſitio, vel in vtrâque, vel in alterâ parte aliquam imperfectionem comprehendat. Ac ideò Deum eſſe omninò ſimplicem, in c. Firmiter, extrà, de ſummâ Trinitate, & fide Cathol. ex Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. definitum eſt, idq. etiam à D. Auguſtino lib. 6. de Trinitate, cap. 6. & 7. Theodoreto libro Diuinorum Decretorum, capit. de Principio, & Cyrillo lib. 1. Theſauri, cap. 8. & lib. 2. capitulo 1. aſſeritur. Etenim, cum Deus ſit purus actus, qui poteſt ex materiâ, & formâ componi, & cum ipſe ſit bonus ex ſe, & non per participationem alicuius materiæ, vel formæ, quomodò compoſitus exſiſtere poteſt.

An Deus ſit ex materia, & forma.
Euſebius.
Auguſtinus.
Cicero.
Plinius.
Concilium Lateranẽſe.
Auguſtinus.
Theodoretus.
Cyrillus.

Neque etiam Deus ex materiâ, & ſuppoſito compactus eſt, contrà Gilbertum Porretanum apud D. Bernardum, Sermone 80. in Cantica, & Cōcilium Rhemenſe ſub Eugenio III. Quoniam per eſſentiam ſuam Deus ſummè perfectus eſt, nec habet in ſe aliquid ab eſſentiâ ſuâ diſtinctum, quo ſit ſuppoſitum, & in concreto ſignificetur. Et ſi diuinitas non habet in ſe perfectionem, quâ ſit ipſa Deus in concreto, non erit ipſa Deus, ſed aliquid inferius Deo, & proindè creatura; cum nihil quòd Deus non eſt, illi, aut magnitudine, aut æqualitate comparari poſſit. Hoc idem Anſelmus in Monologio, cap. 15. Grego. lib. 16. Moralium, cap. 21. Boëtius lib. 1. de Trinitate, cap. 7. Iſidorus lib. de

An Deus ſit ex materia, & ſuppoſito.
Bernardus.
Concilium Rhemenſe.
Anſelmus.
Gregorius.
Boëtius.
Iſidorus.

Fulgentius. Hilarius. Cyrillus. Athanaſius. Irenæus. Iuſtinus. Nazianzenus.

lib.de ſummo Bono, cap.1. & 7. Fulgentius lib.2.ad Tranſmundum, Hilarius lib.8.de Trinitate, Cyrillus lib.1. Theſauri, cap.8. Athanaſius orat.contrà Idola, Irenæus lib.2.capit.18. Iuſtinus quæſt.144.aſſeruêre. Ex quo Gregorius Nazianzenus in tractatu de fide. Quæ inquit, ſubſtantia Dei, niſi ipſum, quòd Deus, ſimplex, ſingulare, purum, nullâ concretione permixtum.

An Deus ſit ex eſſentia, & exiſtẽtia. Epiphanius. Lactantius. Rabanus. Iſidorus. Boetius. Hilarius. Hieronym.

Ac, nec quidem Deus ex eſſentiâ, & exiſtentiâ coaleſcit, vt ſapienter Epiphanius contrà hæreſim 69. Lactantius lib.1. Diuin. Iuſtit. cap. 7. Rabanus lib.1.de Naturis rerum, cap.1. Iſidorus lib.7. Etymologiarum, cap.1. Boëtius lib.de Hebdomadis, Hilarius lib.6.de Trinitate, & Hieronymus epiſtolâ ad Damaſum, ſcripſêre. Cum enim Deus ſit ens primum, & ſimpliciter neceſſarium, non poteſt exiſtere per huiuſmodi exiſtentiam, quę, vel ab illius eſſentiâ re diſtinguatur, vel non ſit omninò illius eſſentiæ intrinſeca; quià aliquandò poſſet Deus non exſiſtere.

An Deus ſit ex genere, et differentia. Aquinas. Gãdauenſis. Richardus. Ariſtoteles. Cicero. Auguſtinus. Veterum de Deo opiniones. Auerroes. Auguſtinus. Audæus. Tertullianus. Iſaias. Actus. Nazianzenus. Epiphanius. Chriſoſtomus. Ambroſius. Caſſianus.

Credimus quoque Deum ex nullo genere, nullâue differentiâ coagmentari poſſe, & Prædicamento circumſeptus includi cum D.Thómâ parte 1.quæſt.3. art.5. Henrico Gandauẽſi in Summâ, artic.26. quæſt.2. & Richardo in 1.diſt.8.quæſt.vltimâ. Et quamuis Deus Subſtantiæ Prædicamento non includatur: ſubſtantia tamen eſt, & quidem excellentiſſima, & incorporea. Contrà hanc noſtram aſſertionem quidam Philoſophi apud Ariſtotelem lib.4. Phyſicorum, Ciceronem lib.1.de Naturâ Deorum, & Auguſtinum lib.1. Cõfeſſionum, cap.6. ſenſêre. Nam, cum ij non poſſent à ſenſuum conſuetudine cogitationem auocare, credebant omnia entia eſſe corporea. Vndè Anaximenes, & Diogenes Apolloniates, Deum aëreum faciebant; Xenocrates cæleſti corpore præditum; Epicurus humano ſimili conſtantem. Hos imitatus Algazel apud Auerroëm in Deſtructione Deſtructionum, diſp.9. Deum corporeum quoque architectatus eſt. Et Saducæi, cum omnem ſpiritum è medio tollerent, Actorum 23. proculdubio Deum corporeum arbitrabantur: Manichæi autem teſte Auguſtino, Hæreſi 46. & Epiſtolâ 74. ad Deuterium, Deum quoddam corpus lucidum eſſe contendebant. Audæus quoque lib.10.cap.7. Hiſtor. Tripartitæ, & lib.4.cap.10. Hiſtoriarum Theodoreti, humanum corpus Deo tribuebat. Hoc errore etiam Tertullianus lib.contra Praxeã imbutus fuiſſe videtur. At Iſaias cap.40. horũ ſomnia euertit, & Actorum 17. ad Romanos 1. Gregorius Nazianzenus orat.2. de Theologiâ, Epiphanius Hæreſi 70. Chriſoſtomus Hom.5. in Epiſtolam ad Coloſſenſes, Ambroſius lib.2.de Spiritu Sancto, cap.10. & Caſſianus Coll.10.cap.3. horum irrationabilem rationem elidunt. Nam ſi Deus corporeus eſſet, profectò in ſe aliquam imperfectionem contineret, nec ſibi in omnibus partibus eſſet æqualis, & vbique præſens.

An in Deo ſit accidens.

Leo Pontifex. Cyrillus. Auguſtinus. Gregorius Nyſſenus. Impietates de Deo. Bernardus. Turrecremata. Thomas.

Ceterùm ex his colligimus in Deo nullum eſſe accidens; cum ille per eſſentiam ſuam abſolutiſſimè perfectus ſit, & ideò nullius accidentis capax, & egenus. Hanc veritatem optimè Leo Pontifex epiſt. 95.cap.1. Cyrillus Alexandrinus lib.11. Theſauri, cap.1. & Auguſtinus lib.5.de Trinitate, cap.5. & 16. & lib.7.cap.5. perſpexerunt. Et appoſitè inter hos Gregorius Nyſſenus Homel.5. in Cantica. Nihil eſt, inquit, quod circà ipſam conſideretur, non tempus, non locus, non figura, non quantitas. Verùm his non obſtantibus, Petrus quidam Abaylardus teſte D. Bernardo, epiſt.190. Spiritum Sanctum eſſe mundi animam cenſuit; Almaricus apud Turrecrematam libro 4. Summæ, part.2.cap.35. Deum eſſe ipſam rerum eſſentiam ſomniauit; & Dauid de Dinando, teſte D.Thomâ par.1. quæſt.3.art.8. aſſeruit Deum eſſe ipſam rerum materiam. Hęc porrò hominum deliria optimè D.Thomas loco prædicto refutauit.

Perſona quid ſit. An Trinitas actualiter cognoſcatur. Perſonarum notiones. Scotus. Pater Principium. Auguſtinus. Filius Verbum. Auguſtinus. Auguſtinus. Richardus. Alenſis.

Nunc diuinas perſonas flexo proplite, humili mente, curuo calamo adire, & concipere, & pro humano, imbecilliq. Ingenio deſcribere tentabimus. Itaque perſona eſt intellectualis naturæ indiuidua ſubſtantia; atque idem Perſona eſt, quod Suppoſitum, Hypoſtaſis, Res naturæ, & ſubſiſtentia in naturis intellectualibus, & vlterius in diuinis ſunt Tres Perſonæ in vnâ eſſentiâ, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, quę Trinitas appellatur, & naturali ratione minimè cognoſcitur. Harum porrò diuinarum perſonarum ſunt aliquę Notiones, vt Innaſcibilitas, Paternitas, Filiatio, Spiratio, Proceſſio, vt hic Scoti in 1.diſt. 28.quæſt.1. Inſpirabilitatem tranſeamus. Patri autem primæ Trinitatis perſonæ nomen Principij competit; cum ab illo, & Filius, & Spiritus deriuent, vt prudenter D.Auguſtinus lib.4. de Trinitate, capit.20. & lib.5.cap.3. diſſeruit; & cum primum principium ſit Pater, meritò Ingenitus dicitur, vt per negationem innoteſcat. Filij verò maximè proprium eſt, vt Verbum appelletur; quia ipſe ſolus verè procedit per intellectum diuinum, id quod omninò ad internum mentis verbum requiritur, quale dumtaxat locum poteſt in diuinis habere. Quâ de causâ D.Auguſtinus lib.7.de Trinit.cap.3. verè docuit Verbum habere ad intelligentem relationem, quam filius habet ad Patrem. Siquidem Verbum eſt ipſemet procedens filius. Et certè filius, vt Verbum eſt, procedit ex omnium cognitione, & omnia repræſentat, vt Auguſtinus lib.15.de Trini.cap.13. & 14. Bonauentura in 1.diſt.27.quæſt.2. Richardus in 1. diſt.27. artic.2. quæſt.3. & Alexander Alenſis part.1. quæſt.62.memb.1.art.4. ſenſêre. Nam cum Verbum diuinum ex eâ cognitione Patris procedat, quâ ſeipſum is comprehendit, & illa cognitio ſit, quâ Pater non ſolum ſe, ſed etiam creaturas omnes, vt earum efficiens cauſa, cognoſcit, certò ſequitur, Verbum diuinum ex creatione omnium creaturarum procedere.

Spiritus Sāctus. Baſilius. Auguſtinus. Trinitarij.

Hæc quidem de Patre,& Filio delibaſſe ſufficiēt;nūc ad Sanctum Spiritum procedamus. Equidem in primis hoc nomen perſonale eſt, vt D.Baſilius lib.5.contrà Eunomium, & Auguſtinus lib.5.de Trinitate,cap.11.& lib.15.cap.19.docuêre. At contrà hanc tertiam Trinitatis perſonam, Græci impietatis telis armati, & cum ijs Armeni, Rutheni,& Moſcouitæ,duce iſtorum Theodoreto, circà annum Domini CCCC.XXX.bellum Gyganteum mouere cęperunt, & negare eum à Filio etiam procedere; ſed hos Theologi omnes in par.1.cum D.Thomâ, veritate, & ipſo Spiritu Sancto anteſignano argumentorum machinis, Conciliorum plurimorum Decretis, & Sanctorum Patrum cum Latinorum, tum Græcorum dogmatibus debellârunt, penituſq. euerterunt. Ac, vt tanti erroris promeritas pœnas Græci luerent,& aliquandò reſipiſcerent,Spiritu Sancto permittente,anno poſt Chriſtum natum M. CCCC. LII. 5.Calendas Iunij, hoc eſt, poſtridiè Pentecoſtes, eorum Imperium, ipſo Imperatore occiſo, & Conſtantinopoli à Turcis captâ,euerſum fuit. Quod ſi etiam Spiritus Sanctus à filio non procederet; ab illo nihilominùs diſtingueretur, vt acutè Scotus in 1.diſt.11. quæſt.2. Ochamus, & Gabriel ibidem animaduerterunt. Vndè quoque dicimus Spiritum Sanctum à Patre,Filioq. tamquam ab vno Principio procedere; quia in diuinis eſt quiddam vnum ſimpliciſſimū, quod ex perſonâ Patris,& Filij,& eſſentiâ diuinâ, & relatione ſpirationis conſtat, & ſibi Patrem,& Filium identificat. Ex quo apparet in diuinis eſſe vnum quoddam principium, vt quod Spiritus Sancti,quod ſit Pater, & Filius.

Pœna impietatis. Scotus. Ochamus. Gabriel. Spiritus Sācti proceſſio.

Apoſtrophe.

Verum cetera quæ de Deo, ac diuinis perſonis diſputari poſſunt alijs commodius diſcutienda, relinquimus, & ſolùm iam precamur, vt quemadmodum tu Deus à nobis voluiſti cognoſci, facias, vt à nobis quoque ſummè ſemper, ameris,vt amandatis verborum,rerumq. illecebris,de te dumtaxat, & quæ ad honorem tuum, & ſalutem noſtram pertinent, quòd proprium Theologiæ eſt, loquamur, & ratiocinemur.

ANATOMIÆ INGENIORVM ET SCIENTIARVM

AVCTORE ANTONIO ZARA AQVILEIENSI EPISCOPO PETINENSI

5.5.347

SECTIO IIII.

ANATOMIÆ
INGENIORVM
ET
SCIENTIARVM

AVCTORE
ANTONIO ZARA
AQVILEIENSI
EPISCOPO PETINENSI

SECTIO
IIII.

CAPVT VNICVM

Quo demonſtratur omnes Scientias huius Sectionis Memoriæ cellula contineri.

Quarta, & vltima Sectio.

TANDEM aliquandò, fauente Deo, FERDINANDE ARCHIDVX SERENISSIME, Quartam, vltimamq. Operis noſtri huius Sectionem attigimus, quæ quaſdam veluti gemmas Grammaticam, Arithmeticā Practicam, Muſicam Practicam, Rhetoricam, Humanam hiſtoriamq́, Dialecticā, Notationē, Iuriſprudentiā Theoricā, Sacros Canones, Theologiā Practicā, Sacrā Hiſtoriā, & Sacram rerū Geneſim, ac earū Cataſtrophē ex ſeſe excludere videtur. Quarū certè Cathalogus Memoriæ meritò ſupponi debet. Et hinc illa ex Seſquitertio Siccitatis gradu Grammaticam procreat, quæ tota in præceptis, reguliſq. congruè loquendi occupatur. Vndè fit, vt ſecundùm proprios modos, tempora, & caſus varias enunciationes conſtruat, infinita propemodùm uerba, ſingulorumq. caſus oſtendat, eorumq. ſignificationem doceat, quæ omnia profectò ſolùm Memoriæ opera exiſtunt. Hoc verò manifeſtum eſt quoque ex tam immenſa, atque variâ variorum idiomatum, vocumq. ſiluâ, quæ neque Imaginatiuâq́, neque Intellectu, ſed Memoriâ dumtaxat apprehenditur. Licet enim prouectioris ætatis viri diſcurſu magis valeant, quàm pueri: hi tamen faciliùs, citiùſq. & peregrinas linguas, & Grammaticam ijs addiſcunt. Quam veritatē non modò Ariſtoteles Sect. 30. Problem. 3. cognouit, ſed ipſa experientia quoque nobis oſtendit. Siquidem, cùm idiomata nec ſecùm ratiocinando, nec cùm alijs diſceptando quis adipiſcatur, ſed tantùm audiendo, illorumq. ſignificationem intelligendo, & Memoriæ mandando acquiratur, fit, vt Grammatices, ſermoniſq. notitia Memoratrici potentiæ ſolummodò probè tribuatur. Enimuerò, voces, & nomina, Hermogenes apud Platonem in Cratilo, aſſerebat

Scientiarū nomina.

Grammatica. Gradus.

Ariſtoteles.

Grammatica & idioma, vt diſcitur.

Plato.

eſſe

Vnde verba.

eſſe ab hominibus conficta, & plurimorum conſenſu accepta, & ex ſeſe nullam rei naturam ſignificantia, quin immò cuilibet rei quoduis nomen imponi poſſe aiebat; atque hinc vnamquamque gentem, ac nationem peculiare idioma habere, & ferè vnamquamque vrbem ab aliâ idiomatum varietate differre.

Vnde linguarum diuerſitas.

Alexãder.

Alexander certè lib. 3. Natural. Quæſt. cap. 11. ex nominum æquiuocatione affirmabat voces, ſi cuiuſque rei naturæ conſonæ eſſent, vnius rei, vnum tantummodò nomen eſſe debere.

An verba ſignificẽt naturaliter.

Nemo enim negare poteſt, ſi voces naturaliter ſignificarent, aut omnium gẽtium vnum eſſe idioma, aut vnumquemque hominem, omnium gentium linguas percallere.

An verba ſignificẽt ex hominũ voluntate.

Ariſtoteles.

Quoniam verò hoc falſum eſt, nomenq. ſolùm, teſte Ariſtotele lib. 1. de Interpretatione, ex hominum beneplacito ſignificet, reſtat, vt Grammatica, & Linguarum varietas non aliâ, quàm Memoriæ potentiâ habeatur.

Heraclitus.

Pythagorici & Plato refelluntur.

Quæ, cùm ità ſint, apparet Heraclitum apud Ammonium, & Pythagoricos apud Doxippum lib. 1. in Prædicamenta, cap. 5. & apud Simplicium in Definitione Denominatiuorũ, & antè iſtos Platonẽ erroneè ſenſiſſe nomina eſſe rerum naturis, & proprietatibus explicandis accommodata. Exiſtimabant enim illi, inſitas eſſe homini ſcientias à naturâ, & conſequenter in animâ propriorum nominum, quæ rebus conueniant, naturalem ſcientiam ineſſe, illamq. nihil aliud, quã quędam Reminiſcentia videri. Quæ ſententia non modò Philoſophiæ, & Fidei, ſed etiam ipſi experientiæ repugnat.

Leo Pontifex.

Conciliũ Lateranenſe.

Quare eam meritò Leo X. Epiſt. 71. vnà cùm erroribus Priſcillianiſtarum damnauit, idemq. Concilium Lateranenſe III. Seſſione 8. præſtitit.

Quis auctor linguarum.

Moyſes.

Nemrod.

Verùm adhuc, an rectè Ariſtoteles ſenſerit voces ex hominum inſtituto formatas eſſe, inquirendum eſt. Etenim idiomatum fuiſſe Deum auctorem certò credimus, eâq. tempeſtate illa creaſſe, quà Adami poſteri ciuitatem Babel exſtruebant, vt Moyſes cap. 11. Geneſeos teſtatur.

Vt ſunt deleta nomina, & alia inſerta.

Deus enim, vt Gigantis illius Nemrod audaciam comprimeret, & inutile illud opus, ſuperbamq. molem deſereret, ex eorũ animis prioris linguæ omnia nomina deleuit, & deindè pro illarum gentium diuerſitate, quæ tribus ex filijs Noe proſeminatæ ad ædificandum conuenerant, variarum linguarum voces, phraſeſq. inſeruit,

Penes quem lingua Hebræa.

& ſolùm penes Heber, eiuſq. familiam, linguam Hebræam reliquit,

Quæ lingua omnium antiquiſſima.

Genebrardus.

quam reliquarum omnium Matricem, mundoq. coæuam eſſe, Genebrardus in ſuâ Chronologiâ arbitratur, qui quoque aliarum linguarum nomina ibidem orta, hiſcè verbis commemorat, Dum, ait, Septuaginta duas linguas dumtaxat Hebræi conſtituunt, hoc faciunt,

Quot ſint linguæ.

quia apud Moſem non plura ſtirpium capita, & Principes notantur, nempè ex Iaphet Quindecim; ex Cham Triginta; ex Sem Viginti ſeptem.

Matres linguarum.

Item, quia non plures proferri poſſunt ceterarum innumerabilium linguarum Matrices, Tales ſunt Hebraica genitrix Syriacæ,

Arabicæ;

Arabicæ; Latina Italicę, Valachicę, Gallicæ, & Hiſpanicæ; Gręca Doricæ, Ionicæ, Aeolicæ, Atticæ; Sclauonica Polonicæ, Bohemicæ, Moſcouiticæ; Germanica Helueticę, Anglicæ, Flandricę; Tartarica Turcicæ, Sarmacanicæ; Abyſſina Aethiopicæ, Sabææ. Sic illo numero minimè comprehenduntur ſingularum dialecti. Sunt enim tantæ diuerſitatis, vt intrà centum Leucarum diſcrimen in hominum labijs occultâ quadam cauſâ verſuram faciat tantam, vt vel propter accentum, vel mutationem aliquam litterarum, vel additionem, vel detractionem, tam pauculo ſpatio non ſe mutuò intelligant, ſicut in nouo orbe Americus Veſputius obſeruaſſe ſe ſcripſit. Hæc iſte.

Americus.

Arnobius.

Arnobius verò in ſuis Commentarijs in Pſalmum 104. & Septuaginta duo idiomata tunc orta eſſe fatetur, & illas gentes in varias orbis partes profectas prodidit.

Noe filijs q̃ puinciæ obtigerint.

Sem.

Noë, inquit ille, tres filios habuit, Sem, Chã, Iaphet. Sem primogenito pars facta eſt à Perſide, & Bactris vſque ad Indiam longè, & vſque Rhinocoturas, quæ ſpacia terrarum habent linguas ſermone barbarico Viginti ſeptem, in quibus linguis gentes ſunt diuerſarum patriarum Sex, & quadraginta. Siquidem multò numeroſiùs gentes multiplicatæ ſunt, quàm linguæ; exempli gratiâ, cùm vna ſit lingua Latina: ſub tamen vnâ linguâ diuerſæ ſunt patriæ, vt Brutiorum, Lucanorum, Apulorum, Calabrorum, Picenorũ, & Tuſcorũ.

Cham.

Cham uerò ſecundus filius Noë à Rhinocoturâ tendit vſque Gadira habẽs linguas diuerſas, partim ſermone Punico à parte Garamantũ, partim Latino à parte Boreæ, partim Barbarico à parte Meridiani, et Aegyptiorum, aliorumq. interiorum barbarorum uario ſermone utẽtium: habens inquam linguas Viginti duas, patrias uerò gentiũ Tercentas nonaginta quattuor.

Iaphet.

Iaphet denique ultimus filius Noë habuit fluuium Tigridem, qui diuidit Mediam à Babyloniâ, Sicut Sem habuit Euphratem, & Chã Gcon, qui uocatur Nilus. Poſteritas autem Iaphet diffuſa eſt in patrias Ducẽtas ſermone uario utentes, id eſt in linguis Viginti tribus. Fiunt ergò omnes ſimul linguæ Septuaginta duæ.

Linguarum numerus.

Patriæ uerò generationum, ſiuè gẽtium Mille, quibus uniuerſùm genus hominum orbem terrarum inhabitantium continetur. Hactenùs Arnobius.

Ex his igitur apparet Deum idiomatum omnium architectum Babylone fuiſſe, illaq. nonniſi Memoriâ apprehendi poſſe.

Diodorus Siculus.

Babylon uerò, ut hoc obiter perſtringamus, teſte Diodoro Siculo lib. 3. cap. 3. ducentis circiter annis poſt Nemrod, à Semiramide incredibili magnitudine, & magnificentiâ fuit abſoluta.

Babylonica Turris.

Turris autem illa tam excelſa, remanſit inædificata, quam Regina in delubrum uertit, idq. Belo Nini patri, à Chaldæis, & Aſſyrijs, pro Deo habito, conſecrauit.

Herodot ætas.

Ceterum, Herodotus, qui circà Olympiadem Septuageſimam quintam uixit, lib. 1. refert Turrim illam uſque ad ſuam ætatem, ni-

mirùm

mirùm per annos Mille quadringentos perduraſſe.

Enimuerò, quoniam de linguarum, origine mentionem fecimus, lectori fortaſſis non deſplicebit, ſi de Regnorum quoque, Nationũq. variarum primordijs quædam delibabimus à Noë liberis, Nepotibuſq. profecta. In quibus pertractandis, cùm earum gentium nomina, aut oblitterata iam, aut immutata, aut paucula earum retẽta ſint, quòd, & Ioſephus lib. 1. de Antiquitate præmonuit, nos haud inconſultò faciemus, ſi ex illius populi nominis ſimilitudine, regnorum nomenelaturam aliquandò deducemus. Etenim relictis Beroſi Anniani, & Epiphanij commentis de orbis terrarum partitione factâ à Noe filijs ſuis, ſcribit Ioſephus lib. 1. Antiquitatum, Noe, quem veteres Ianum vocabant, cùm à Deo mundi quaſi hæres conſtitutus eſſet, Iapheto Aſiam à Tauro, & Amano montibus vſque ad Tanaim, & in Europâ ab hac metâ vſque ad Gaditanum fretum omnes illos ampliſſimos tractus dediſſe. Chamo autem Syriam, omneſq. Amano, Libanoq. montibus circumiacentes regiones vſque ad Oceanum conceſſiſſe. Semo denique ab Euphrate Aſiam vſque ad Indicum Oceanum omnia illa ampliſſima ſpacia diſtribuiſſe. Huic porrò Aelã, Aſſur, Arphaxad, Lud, & Aram filij obtigêre. Quorum primus Aelamitis, à quibus Perſæ oriundi ſunt, nomen dedit, vt ex Daniele, cap. 8. apparet. Aſſur Aſſyriorum regnum fundauit, ciuitatem ampliſſimam erexit, quàm, cum Ninus Beli filius multis poſt annis amplificaſſet, ex illius nomine, nomen ſortita eſt, vt etiam D. Auguſtinus lib. 16. de Ciuit. Dei, cap. 3. teſtatur. Arphaxad verò, aſſerit Ioſephus lib. 1. Antiquitatum, Chaldæorum parentem exſtitiſſe. At Lud, creditur Lydos Aſiæ minoris populos creaſſe, & Aram, Meſopotamiam Syriæ condidiſſe. Ceterum, Aramo, Hus, Hul, Gether, & Mes orti ſunt. Et Hus quidem, D. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim, credit Trachonitidis, & Damaſci conditorem inter Palæſtinam, & Cælen Syriam fuiſſe, vbi D. Iobi patria exiſtit; Hul Armenorum; Gether Acarnaniorum, & Mes Mœonum parentes prodijſſe. Sic quoque inter reliquos à Iectan filijs, Sabâ Sabæi Indi, vt vult Dionyſius Geographus, dicti ſunt; ab Ophir, Ophir prouincia aurifera, & ab Heuilá, eiuſdem nominis regio è regione Aegypti uocata, memoratur. Quod reliquum eſt, Cham hos filios habuit, Meſraim, Phut, & Canaam. Et quidem primus contrâ Matthæum Beroaldum in ſuo Chronico, Aethiopibus nomen impoſuit; Meſraim olim prouinciã incoluit, quæ multis ſęculis poſt Aegyptus dicta eſt ab Aegypto Danai fratre, & Beli Aegyptij filio, quo defuncto, ille in regnum ſucceſſit, & Danao expulſo, Argos conceſſit, vndè Argiui prodière, & Danai. Et licet hæc vera ſint: Gerardus Mercator tamen regnum Aegypti, Aegyptioſq. non modò antè Diluuium; verùm etiam in mundi

exordio

Ioſephus. Beroſus. Epiphanius Ioſephus. Quid Noe veteribus. Orbis diuiſio, & conceſſio facta. Iapheto. Chamo q̃ regiones datæ. Semo q̃ prouinciæ tributæ. Sem filij. Perſæ à quo. Daniel. Aſſyrij à quo. Niniue. Auguſtinus Ioſephus. Chaldai à quo. Lydi à quo. Meſopotamia à quo. Hieron. Trachonitides, & Damaſceni à quo. Iobi Patria. Armeni à quo. Acarnani à quo. Mœcones à quo. Sabæi à quo. Dionyſius Geographus Ophir à quo Heuila à quo. Chani filij. Matt. Ber.

exordio fuiſſe contendit, eâ ratione ductus apud Euſebium in Chronico, quòd Decimã ſextã Aegyptiorum Dynaſtiã cùm ipſo Diluuij tempore concurrere crediderit, & opinatus fuerit, quindecim Dynaſtias Diluuium præceſſiſſe; cùm tamen hæc Dynaſtia Ducentis nonaginta duobus annis Diluuio poſterior fuerit, & per cõſequens Dynaſtias illas omnes poſt Diluuium incępiſſe, quod etiam Ioannes Annius in Manethonis Supplemento, fateri videtur. Phut autem teſte Ioſepho lib. 1. Antiquitatum, Lybiæ colonos dedit, de ſuoq. nomine tunc Phutos dici voluit. A Chanaan demùm Chananæa regio dicta eſt. Hic inter alios filios, poſſedit Sidonem, à quo Sidonij; Hethęum, à quo tellus illa nominata eſt, quæ Berſabeam, & Hebronem circinat, erantq. huius incolæ Gyganteâ mole formidabiles; Iebuſæum, à quo Hieroſolymitani dicti olim Iebuſæi; Amorrhæum, à quo Amorrhæi, qui trans Iordanem, vel circà Antilibanum, vel propè Cades Bernæ, vel Iudææ montana, ob populum numeroſum, ſparſim incolebant; Heuæum, à quo Heuæi, qui apud Ioſue cap. 11. & libro Iudicum, cap. 3. cùm ad radices Hermon in Maſphâ, tùm etiam in monte Libano habitabant; Aracæũ, à quo Arcas Opidum contrâ Tripolim, vt D. Hieronymus teſtatur; Sinæum, à quo vel mons Sinai, & vicinia, vel certè Sinarum regio; Aradium, à quo Arada inſula quondam populoſa, anguſto freto à Phoenices litore ſeparata; de quâ Strabo lib. 16. meminit; Samaræum à quo Samaria, & Samaritani; Amathęũ denique à quo Emath ciuitas, olim Antiochia, quam Ioſephus lib. 5. de Bello Iudaico, cap. 1. Metropolim Syriæ aſſerit fuiſſe. Verùm, inter filios Meſraim, Ludim eſt, qui Ludęis Africæ populis, & Aegypto vicinis nomen fecit; Laabim, qui Lybicis, priùs, teſte D. Hieronymo in Tradit. Hebraic. Phutæi, à Phut appellati, deniq; Philiſthim, qui Philiſtinæ genti nomen tribuit, quæ oram maritimam Chananææ tenuit, cuius incolæ erant Gazæi, Azotij, Aſcalonitæ, & Accaronitæ. Vltimò Chus genuit Saba, & Heuila diuerſos à prioribus, Sabbatha, Sabathacha, Nemrod, & Regma. Equidem tam Saba huius liber, quã Regma Sabæas gentes protulit, quarum aliæ ſinum Perſicum, aliæ Arabicum obtinebant. Ex hac plagâ odorum, aromatumq. ferace, contrà Ioſephum lib. 8. Antiquitatum, Regina illa diſceſſit, quæ Salomonem inuiſit. Ex hac quoque venêre illi Tres Magi, non tantùm Stellâ, quàm Deo duce, auitiſq. vaticinijs Iſaiæ, traditionibuſq. Hebræorum, à quibus illi deſcendebant, præuijs, qui Chriſto Domino infantulo triplicis generis munera detulêre. Heuila verò huius liber, teſte Ioſepho lib. 1. Antiquitatum, Getulos in penitiori Africâ progenuit; Sabatha, Aſtrabaros procreauit, quiſ, cùm penes Meroen Nili inſulam habitarent, Aſtrabores læuus eius alueus dictus eſt, vt Plinius lib. 5. cap. 9. prodidit. Ptolomæus certè refert in Arabiâ felici fuiſſe

quamdam

Aethiopes à quo. Aegyptij à quo. Argiui, & Danai à quo. Gerardus Mercator refellitur. Euſebius. Dynaſtiæ Aegyptiorũ Ioannes Annius. Manethon. Ioſephus. Lybij à quo. Chananai à quo. Sidonij à quo. Hethæi à quo. Gigantes. Hieroſolymitani à quo. Amorrhæi à quo. Heuæi à quo Ioſue. Anas à quo. Sinæ à quo. Arada à quo. Strabo. Samaritani à quo. Antiocheni à quo. Filij Meſraimi. Iudæi à quo. Lybici à quo Philiſtini à

Chus filij. Sabæi à quo. Ioſephus. Regina Saba vndè. Tres Magi vndè. Ioſephus. Getuli à quo Aſtabari à quo. Plinius. Ptolemæus. Sabatha à quo. Qui fuerit primus Tirannus. Babylon à quo. Gigantæum bellum. Euſebius. Ouidius.

quamdam vrbem Sabatha nomine, quam fortaſſe Sabatheni exſtruxerunt,deq. eorum nomine eam dici voluerunt. Quos autem Sabathacha diſſeminauerit in hoc Orbe,ignoratur;ad Antipodes fortè penetrauit. Nemrod certè primus Tyrānus poſt Diluuium exſtitit,qui regnandi cupiditate inflammatus,euerſoq. omni iure,temeritati, & violentiæ habenas relaxauit. Hic, cùm ſtaturæ proceritate, & audaciâ eſſet Gygas incomparabilis, ſuumq. nomen æternitati conſecrare vellet,Babylonem,Turrimq. illam altiſſimam fundauit,quam vrbem poſteà Belus exornauit,& à ſui nominis nomine vocari iuſſit, & Semiramis amplificauit. Hinc profectò Poëtæ nacti ſunt occaſionem fingendi bellum Giganteum contra Deos, &,vt eos è cęlo deturbarent, altiſſimos Theſſaliæ montes alios ſuper alios impoſuiſſe, quòd, & apud Euſebium lib.9. de Præparatione Euangelicâ,cap.4.Abydenus prodidit. Primos homines,ait,ferunt è terrâ natos,robore,atque magnitudine confiſos, Dijs ſpretis, turrim eo in loco,vbi nunc Babylon eſt,ad Solem vſque tollere contendiſſe,cumq. iam ferê ad cęlum ædificando perueniſſent, magnâ ventorum vi à Dijs miſſâ, dirutam turrim ſuper eos ipſos cecidiſſe, fuiſſeq. tunc inter Saturnum, & Titanū inceptum bellum. Simile etiam quid Ouidius lib.1.Metamorphoſeos ſcriptum reliquit.

Affectaſſe ferunt regnum cæleſte Gigantes,
Altaq; congeſtos ſtruxiſſe ad ſidera montes:
Tum pater Omnipotens miſſo perfregit Olympum
Fulmine, & excuſſit ſubiectum Pelion Oſſa.

Ezechiel. Regmæi à quo.

Sed fabellas deſeramus, & Regma vltimum Chus filium inuiſamus. Hic videtur Sabæis proximam regionem incoluiſſe, ex Ezechiele, cap.27.& indè Regmęos aurum,aromata,lapideſq. pretioſos Tyrum deportaſſe. Regmæ autem nati ſunt filij Saba, de quo ſuprà, & Dadam, qui ex Ezechiele videtur Idumæis vicinus fuiſſe. Vltimò tandem Iaphet emergit, quem aliqui voluêre Iapetum fuiſſe è cælo, terraq. ſatum,vnumq. de Titanibus,qui Iouem bello laceſſiuit, Promethei parentem,& Deucalionis auum,de quo Ouidius lib.1.Metamorphoſeos cecinit.

Quid Iaphet veteribus. Ouidius.

Natus homo eſt, ſiuè hunc diuino ſemine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo:
Siuè recens tellus, ſudataq; nuper ab alto
Aethere, cognati retinebat ſemina cæli,
Quam ſatus Iapeto miſtam fluuialibus vndis
Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.

Porrò

Porrò Iaphet natu maior fuit Gomer, qui apud Ioſephum creditur Gomeritas,vel Galatas in Aſiâ creaſſe; alter Magog,qui ex Plinij relatu lib.5.cap.2.& 3. videtur Cœlæſyriæ populos Palæſtinæ propinquos diſſeminaſſe,vel Gothos effeciſſe.D.Hieronymus verò in Trad. Hebr.& cùm ipſo Ioſephus autumant Magog,Getas, Meſſagetas, & Scythas à quibus Tartari, & Turcæ deſcendunt, inſtituiſſe. Verùm Turcæ videntur potiùs ab Iſmaele originem trahere, qui quondam Iſmaelitæ dicebantur,& Agareni ab Agar Iſmaelis matre, & Saraceni non à Sarâ, ſed à Saracâ, vt Stephanus, qui de Vrbibus ſcripſit,teſtatum reliquit. Saraca, inquit,eſt regio Arabiæ poſt Nabathæos,cuius habitatores Saraceni vocantur. Nabathæi autem à Nabaioth Iſmaelis primogenito nomen, proſapiamq. ducunt, vt ex capite 25. Geneſis apparet. Tertius verò Liber, Madai nominatur, ex quo Medi in Aſiâ maiori orti ſunt; quartus Iauan, à quo Iones Græcorum ſatores, & Athenienſium parentes, vt Hecathæus apud Strabonem lib.9.teſtatur; quintus eſt Thubal,quem Ioſephus Hiſpanorum parētem facit; Sextus eſt Moſoch quem quidam credunt Moſcouitas feciſſe; alij Cappadoces; alij gentes vel in Aſiâ, vel in Syriâ exſtitiſſe. Vltimus Iapheti filius Thiras appellatur,à quo Thraces nati, & non à Thrace Martis filio. Ceterùm, ex Gomer,Aſcenez,Riphath, & Togorma prodijt, quorum primus, cùm Germaniæ nomen ex Thargo Hieroſolymitano, præ ſe ferat, credendum eſt primum Germànorū parentem fuiſſe; alterum Riphæis montibus,populiſq. circumuicinis nomen dediſſe; tertium vult Ioſephus Phryges condidiſſe. Denique ex Iauan,Eliſa,Tharſis,Cethim,& Dodanim profecti ſunt. Et Eliſa quidem, non eſt improbabile emenſo Mediterraneo mari, & extrà fretum Gaditanum euectum, ad inſulas Fortunatas perueniſſe, quas Campos Elyſios ab auctore, veteres nominârunt. Tharſis vult Ioſephus lib.7. Antiquitatum eſſe Indiam, ſiuè Auream Cherſoneſum; alij Ciliciam,cuius Metropolis Tharſis D.Pauli patria. Cethim opinatur Ioſephus eſſe Cyprum, ac in eâ,vrbem eſſe dictam Citium, vndè Zeno Citicus Stoicorum Princeps prodijt; alij exiſtimant eſſe Italiam, vt tum Latinus, tum Chaldæus Interpres ſcriptum reliquit. Quod reliquum eſt, Septuaginta Interpretes, Dodanim putant Rhodum fabricaſſe. Reliqui verò Noë poſteri, ac nepotes, qui, & in Sacris,& in prophanis litteris ſilentio inuoluuntur credi fas eſt ad remotiſſimas terrarum oras conceſſiſſe,& ad alterum Hemiſphærium incolendum,quod Columbi, Americi,aliorumq. virorum præſtantiſſimorum induſtriâ repertum eſt,adnauigaſſe, & ideò incognitos quaſi noſtratibus, ac veteribus remanſiſſe.

Verùm enimuerò, tempus eſt, vt alias quoque diſciplinas perluſtremus.Et quidem Primò nobis Arithmetica Practica ex Sexquitertio

Iapheci filij. Galatæ à quo. Gothi à quo. Hieron. Getæ, Meſſagetæ, Scythæ, & Tartari à quo. Turcæ à quo. Stephanus. Saraceni à quo. Nabathæi à quo. Medi à quo Iones à quo. Strabo. Hiſpani à quo. Moſcouitæ à quo. Thraces. à quo. Gomor filij. Germani à quo. Riphæi à quo. Phryges à quo. Iauam filij. Campo Elyſii à quo. Ioſephus. Pauli patria. Cyprus à quo. Zeno Cicicus. Italia à quo. Rhodus à quo. Quo reliqui profecti ſint.

Arithmetica Practica. Gradus.

tio ſiccitatis gradu orta, occurrit, quæ in hoc à Theoricâ differt, quòd illa figuras, & proportiones adinuenerit, hæc autem inuentas, Memoriâ contineat ſolùm, nec circà eas diſcurrat. Illius enim munus eſt artis præcepta callere, vt probè numerare, addere, ſubtrahere, & reliqua ſimilia efficere poſſit.

Muſica Practica. Gradus.

Pari gradu cum hac Muſica Practica ambulat, quæ vna cum Arithmeticâ citius à pueris, quam grandæuis addiſcitur. Hæc porrò nil aliud, quàm præcepta rectè canendi oſtendit, vt ſecundum claues, tonos, notaſq. & ſimilia cantetur, & vbi mora facienda ſit, vbi mutatio vocis, & alia huiuſmodi ſciatur, quæ omnia ſunt Memorię exercitia.

Rhetorica. Gradus.

Ex eodem quoque gradu Rhetorica proficiſcitur, quæ ab Oratoriâ, & in Oratione, & in eloquutione, alijſq. diſcrepat, & tantũ in pręceptis tradendis conſiſtit. Nam, vt aliquis ex arte triplicis generis orationes componat, neceſſariò huius regulas eum tenere oportet, vt quid in exordio, quid in propoſitione, quid in narratione, quid in cõfirmatione, & peroratione facere debeat, optimè percalleat, & quali exordio, & orationis colore, ſiloq. vti deceat, non ſit ignarus; quę omnia, ac plurima alia, nec in Intellectu, nec in Phantaſiâ, ſed ſolummodò in Memoria verſantur. Quod, vt clariùs pateat, vidimus Rhetores in tradendis præceptis valdè celebres, ſed in perorando, valdè ignauos, & inelegantes fuiſſe, eò quòd illa Memoriæ, hæc Imaginitricis ope peragantur.

Humana hiſtoria. Gradus. Cicero.

Humana hiſtoria verò ex eodem Lyceo quoque, & qualitatis gradu egreditur, quam Cicero lib. I. de Oratore Memoriæ vitam appellauit. Siquidem huic incumbit, vt rerum geſtarum ſeriem deſcribat, vt belli negotia, paciſq. conſilia depromat, & denique quo tempore, & loco, & à quibus perſonis, quo aſtu, aut ſapientiâ res peracta ſit, demõſtret. Quod munus ad Memoratricẽ facultatẽ ſolùm pertinere certum eſt, quæ in hiſcè enarrandis, nec ratiocinatur, nec figuras, & proportiones commentatur, ſed ſolummodò prout res geſtæ ſunt, eas deſcribit, & ſub legentium oculos hiſtoricè deponit.

Dialectica. Gradus.

Atqui huius ſocia in qualitatis gradu Dialectica eadem præſtare videtur, quæ, cùm ratiocinium Logicę concedat omne, hæc tantùm benè ratiocinandi formulas ſuppeditat, ex verbis, ac nominibus hiſcè enunciationes efformat, modos varios illas enunciandi oſtendit, Syllogiſmos fabricat, illorũq. Figuras, Modoſq. demonſtrat, & denique quidquid ad artem perfectè diſcurrendi attinet, traditis pręceptis copiosè cõſtituit quæ ſi quis Memoriâ ſepiuerit, abſque alio, uel Intellectus, vel Phãtaſiæ auxilio, excellens Dialecticus euadet, quandoquidè hîc neque Imaginatrix in fingendis proportione, & figurâ partem aliquam ſibi vendicat, neque Intellectus, an probè, vel improbè facta ſint,

ſint, iudicat, ſed cuncta Memoriæ cedunt dominio. Neque verò ab hac vllâ in re Notatio diſſentire videtur, quæ annorũ, dierum, menſiumq. memorari debet, Teſtamentorũ, Codicillorumq. formulas ſcire, Inſtrumentorum, Contractuumq. variorum terminos, & clauſulas habere promptas, & ſexcenta alia Memoriâ continere, quæ hanc artem exercitantibus, ſingulis propemodùm diebus ſolent vſuuenire. Quoniam verò circa hęc nullus diſcurſus ab Intellectu formatur, nec ab Imaginatrice figura, aut ſymmetria vlla fabricatur, ſupereſt, vt hæc diſciplina Memoriæ ſolum ſubſtrata ſit.

Notatio. Gradu.

Iuriſprudentia Theorica. Gradus. Legis finis.

Et verò Iuriſprudẽtia Theorica etiam ex Memoriæ Archiuio proficiſcitur, quæ ceteras tamen medio illius qualitatis gradu exſuperat. Verùm, ſuperius diximus Practicam Intellectui ſubſeruire, nunc probandum eſt Theoricam ſub Memoriâ militare. Equidẽ Lex nil aliud eſſe videtur, quàm quædam legislatoris voluntas, quæ quî ſubditi viuere debeant, vt in pace degant, vt virtutes proſequantur, vt ſcelera fugiant, vt ſuum cuique tribuant, vt neminem lædant, & denique, vt iuxtà legis normam quiſque viuat, præſcribit. Atque hinc interdictũ eſt, c. I. de conſtit. vt in Iudicijs nemo ſuo ſenſu vti audeat, ſed legum ſolummodò auctoritate ducatur. Quoniam legum auctoritas tãta eſt vt etſi dura ſit, l. proſpexit, in princ. ff. qui, & à quibus: omnes ijs tamẽ auſcultent, & nemo, qui eiſdem cõtradicat, reperiri poſſit. Ex quo fit, vt Theorico ab earum decretis diſcedere nullatenùs liceat, ſed earũdẽ diſpoſitioni acquieſcere debeat. Quæ res in cauſâ fuit, vt leges tot Theoricorum veſtigijs, ac ſcriptis nobilitatæ ſint. Ideò Theorici pręcipua cura erit, vt legum varietatem, & ſententias omnes in Memoriâ veluti deſcriptas obtineat, earum appendices, limitationes, atque his ſimilia apprimè teneat, totumq. illarum textũ ob oculos quaſi habeat, vt incidente caſu aliquo, ſtatim illas allegare, & cõſulenti ſapienter reſpondere poſſit. Atque inter hunc, & Practicum hoc diſcriminis exſiſtit, quòd is ex allegatis legibus pro cauſæ ſuæ tutamine, plurima argumenta, propter Intellectus bonitatem eruet, lociſq. opportunis applicabit: ille autem, etſi Pandectas Memoriæ infixas habeat: vix tamen ob eius defectum ex omnibus illis Enthymema vnum efformabit. E contrà verò, quia ad Memoriam copia verborũ ſpectat, rerumq. recordatio, is pro ſuggeſtu in recitãdis, compilandiſq. legibus, iiſq. cum quadam dictionis pompâ, phraſiumq. lenocinio prælegendis, Practicùm longiſſimè ſuperabit.

Prohibitio.

Diſcrimen inter Practicum, & Theoricũ.

Sacri Canones. Gradus.

Hæc facultas ergò ad Memoriam pertinebit, vt etiam in eodẽ gradu Sacri Canones, qui ex Summorum Pontificum Decretis, Conciliorum Statutis, Sanctorũq. Patrum Placitis conflantur, & idcircò nil aliud apparent eſſe, quã quędam concinna ſacrarũ legũ collectio, quę, cùm iam facta, & definita ſit, circà eam nullo opus eſt diſcurſu, ſed tã-

tùm obſequio. Ac cuncta hæc nobis ad piè, feliciterq. viuendum ſancita, non Phantaſiæ proportionibus, & figuris, ſed Memoriâ tantummodò firmâ, & tenaci poſſunt contineri.

Theologia Practica. Gradus.

Sic quoque de Theologiâ Practicâ iudicandum eſt, quæ ex Tertio etiam Siccitatis gradu prodit, quęque Dei, ac Eccleſiæ præcepta nobis proponit ſeruanda, & obſeruanda; Sacramenta exhibet; Miniſtros inſtituit, & quibus illa, quouè modo, ac tempore danda ſint, inſtruit; omnia Virtutum, ac Peccatorum genera, vt hæc vitemus, illa ſequamur, oſtendit; Cenſuras profert, monſtratq. viam nè in illas incurramus, & incurſis, vt è veſtigio abſoluamur, & plurima denique alia ediſſerit, quę ad noſtram ſunt ſalutem diuinitùs inſtituta. Omnia porrò hæc nō amplius in diſcurſu, & ſymmetriâ, ſed tantū in eo ſita ſunt, vt pro debito eorum exercitio, quàm optimè Memoria comprehendantur. Ex quo concludimus, eum præſtantem Theologum Practicū futurum, qui Memoriâ inſigni valebit, ſed in Theoricâ ſubſeſſurum.

Sacra hiſtoria. Gradus.

Ad hanc quoque Ingenij differentiam Sacræ hiſtoriæ peritus pertinere videtur; quippè quæ, cum illa Mundi natalitium, & quæ ſingulis diebus condita ſunt; deſcribat, Adami lapſum, & exilium, filiorum eius genealogias, Noeticam eluuiem, gentium bella, Hebræorum leges, atque ſacra, Chriſti ſeruatoris noſtri ortum, vitam, atque obitum, diuini Pneumatis aduentum, Apoſtolorū peregrinationes, & Euangelia, & infinita propemodùm alia hiſtoricè tractet, fit, vt hæc, nec Intellectu, nec Phantaſiâ, ſed Memoriâ ſolum prout geſta, & exarata ſunt, concipiantur.

Geneſis rerum, & Cataſtrophe. Gradus.

Vltimò tandem ſacra rerum Geneſis, & earum Cataſtrophe nobis ex eodem Tertiò ſiccitatis gradu obuiam venit, quæ etiam, cum Vniuerſi huius primordia, ędificiumq. enarret, eiusq. excidium, ruinamq. recenſeat, ſequitur, vt ſacræ hiſtoriæ aſſimiletur, & in eiuſdem Potentiæ porticu vnà commoretur.

Apoſtrophe.

O Domine IESV eia fac nos tecum in tuæ Potentiæ porticu commorari, vt cùm vltima Mundi euerſio euenerit, non euertamur, nec tu clementiſſimam faciem tuam à nobis auertas, nè à te exciſi, excidium perpetuum experiamur, & in æternâ orbis ruinâ ſepulti, ob immenſos peccatis noſtris cruciatus meritò in Inferno debitos, ſic nec tibi viui, nec nobis mortui viuamus. Tuæ igitur benignitatis intuitu, largire, vt in cælum aſſumpti, te in æternum contemplando, colamus.

MEMBRVM PRIMVM.

De Grammatica.

Grāmatica encomia.

GRAMMATICA quamquàm humilis quibuſdam, atque vilis viſa ſit: à viris prudentiâ tamen claris in pretio ſemper eſt habita. Nam, ſi ex antiquitate, rei nobilitatem cognoſcimus, ſi ex cōſuetudine, probamus actionē, ſi ex neceſſitate rei pręſtantiam veneramur, quid amabo Grāmaticâ antiquius, quid conſuetudine per orbis vniuerſi nationes vſurpatius, quid ipſâ magis neceſsū intuebimur? Si extrema retro tēpora animis reuoluerimus, recognoſcemus Grammaticam in ipſis Mundi incunabulis vnâ cum Adamo natam fuiſſe, & pedetentim ità inualuiſſe, vt nullum modò ſit Regnum, nulla Ciuitas, nullus Pagus, nulla fere Domus in quâ nō triumphet; ſi antiquitatis annales replicauerimus, & cùm noſtris temporibus conferre voluerimus, nihil Grammaticâ inueniemus conſuetudine ſanctius, & ſolidius firmatum. Hæc enim non apud nationes modò, quas morum elegantia perbellè excoluerat, ſed apud illas etiā, quas barbaries fędiſſimè infuſcârat, tātum ſemper valuit, vt maximâ animorum contentione, ac auiditate perpetuò fuerit excepta, & recepta. Ac, cùm plurimarum ſcientiarum cognitione carere poſſimus, quis autem nos hac vacare poſſe, affirmabit? Muti eſſemus quaſi, & elingues: nihil ſcitè, nihil congruè diceremus; omnia eſſent quadā ignorationis nube ità obducta, vt nulla iā toto orbe perfecta ſcientia exſtaret. Quis enim ſcientias abſque Grammaticâ litteris cōſignaſſet, quarum omniū hæc baſis exſtitit? Hęc litteras cōmenta, hæc ſyllabas architectata, hæc voces enixa eſt; hæc cōgruè loquendi formas ſuppeditauit, & probè diſſerendi rationem, & præcepta demōſtrauit. Et verò in tantâ honoris exiſtimatione hanc habuit Carolus etiam ille Magnus Cæſar, vt Grāmaticam Germanicā formauerit, & noua nomina ventis, mēſibusq. impoſuerit. Scitè enim Quintilianus li. 1. Inſtitutionū. Ne quis igitur, inquit, tanquā parua faſtidiet Grāmatices elemēta, quia interiora, velut ſacra huius adeuntibus, apparebit multa rerū ſubtilitas, quę nō modo acuere īgenia puerilia, ſed exercere altiſſimā quoque eruditionē, ac ſcientiā poſſit. Atque ideò aſſerit hanc eſſe neceſſariā pueris, iucundā ſenibus, dulcē ſecretorum comitem, & quę, vel ſola oī ſtudiorū genere

Carolus Grammaticus. Quintilian.

Grãmatices priuilegiũ.

plus habeat operis, quàm oſtentationis. Meritò igitur Grammatices Magiſtris olim immunitas indulta fuit, nè hoſpites ſuſcipere tenerentur, vt Arcadius Iuriſconſultus in l. fin. §. fin. de mun. & hon. lib. 50. tit. 4. & l. fi. de Profeſſoribus, & Medicis lib. 16. C. tit. 52. teſtatũ reliquit.

Arcadius Iuriſconſultus.

Tacitus.

Litterarũ inuentores.

Porrò, qui Grammatices elemẽta reliquarum nationum poſt Adamum excogitauerint, Tacitus lib. 11. Annalium commemorat. Ac nouas, inquit, litterarũ, formas addidit, vulgauitq́. cõperto Græcã litteraturã non ſimul cęptã, abſolutãq́. primi per figuras animalium Aegyptij ſenſus mentis effingebant, & antiquiſſima monumẽta memoriæ, impreſſa ſaxis cernuntur, & litterarũ ſemet inuẽtores perhibent: indè Phęnicas, quia mari præpollebant intuliſſe Græciæ, gloriãq́. adeptos, tamquã repererint, quæ acceperant. Quippè fama eſt Cadmum claſſe Phęnicâ vectũ rudibus adhuc Græcorũ populis, artis eius auctorem fuiſſe. Quidã Cecropẽ Athenienſem, vel Linũ Thebanũ, & tẽporibus Troianis Palamedẽ Argiuũ memorãt ſexdecim litterarũ formas, mox alios, ac præcipuè Simonidẽ ceteras reperiſſe. In Italia Ethruſci à Corinthio, Aborigenes Arcades ab Euandro didicerunt. Et formæ litteris Latinis, quæ veterimis Græcorũ. Sed nobis quoque Punicæ primũ fuêre, deindè additę ſunt. Quo exẽplo Claudius tres litteras adiecit, quæ vſui imperitante eo poſt obliteratæ aſpiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiſcitis per fora, ac templa fixo.

Grammaticus quid ſit.

Nepos.

Ficinus.

Grãmaticus autẽ ille eſt, teſte Cornelio Nepote, qui diligenter, & acutè, ſcienterq́. poteſt, aut dicere, aut ſcribere. Et Marſilius Ficinus in Platonis Philebo, Grãmaticus, inquit, eſt, qui tenet quot, & quales in ſpecies vox diſtingui poteſt, dũ verba mente concepta, ore diſtinguuntur. Grammaticam verò Ammonius, & Porphyrius definiuerunt eſſe peritiam eorum, quæ magnâ ex parte à Poëtis, & rerum ſcriptoribus dicuntur. Sed Simplicius in Phyſicâ ſic eam deſcribit. Grammatica eſt ſcire cõfuſionẽ de ipſis Vigintiquattuor litteris. Sed heus, quid agimus, quid cogitamus? Si Grãmaticam pro dignitate nõ laudauerimus, Grãmatici nobis ſubiraſcentur, ſi nimiũ extulerimus, reliqui in nos ſcõmata proijcient. Conſultius ergò eſt huius laudes potiùs venerari tacendo, quã dicendo imminuere, nobiſq́. aliorũ iras ſuccendere; ſed nihilominus tamen, cum Deus nobis Grãmaticæ ornamẽta cõceſſerit, ꝗdquid de Deo, ꝗdquid de ipſius rebus diuinis dixerimus, id totum Grãmaticæ laudibus cedet per cõſequens, & ſuccedet. Nam nihil eſt in Ingeniorũ theatro, & ſcientiarũ, ꝙ non diuinũ Numẽ tãquã oĩum virtutũ fontẽ, & auctorẽ loquẽdo, & tacẽdo ẽt recognoſcat.

Grãmatica quid ſit.

Apoſtrophe

Tibi itaque Domine perẽnes agimus gratias, quòd nobis articulatè loquẽdi gratiam tribuiſti, quòd nos diſcurſu, & loquelâ omnibus alijs animantibus præcellere conceſſiſti, quòd nos demùm de te piè, verè, & ſanctè ſcribere grammaticè permiſiſti.

MEM-

MEMBRVM SECVNDVM.

De Arithmetica Practica.

Arithmetica neceſſitas.

Plato.

Numeratio

HVIVS tantum eſt neceſſitudinis pondus, vt Platone in Epimenide aſſerente, abſque hac neque ſcientia vlla, neque ipſa hominum ſocietas conſiſtere poſſit. Numeratio igitur eſt cuiuſuis numeri propoſiti per proprias figuras deſcriptio. Vtuntur autem Arithmetici Decem characteribus ad omnium numerorum deſcriptionem. Numerorum methodus verò docet, vt à dextro ad ſiniſtrum latus progrediamur, Phęnicum more, qui eam feruntur inueniſſe.

Numeri, vt ſcribuntur.

Arithmeticæ inuentor.

Additio.

Subtractio.

Multiplicatio.

Diuiſio.

Fractio.

Numerator.

Denominator.

Porrò hæc Additionem, ex ſe progenerat, duorum, vel plurium numerorum in vnam ſummam collectionem; Subtractionem, minoris numeri ex maiori, vel æqualis ex æquali ſubductionem, quorum maior erit, cuius figura vltima maior exſiſtet. Quòd ſi vltimæ figuræ duorum numerorum æquales ſint, ille maior erit, cuius penultima figura maior eſt. Et ſi penultimæ etiam figuræ ſint æquales, ille maior erit numerus in quo priùs maior figura ſeſe exerit. Sed multiplicatio eſt vnius numeri in alium ductus. Porrò tunc quilibet numerus in alium duci dicitur, cum alter ipſorum toties augetur, quoties in altero vnitas continetur. At Diuiſio, eſt propoſiti numeri in partes ab altero numero dato denominatas, diſtributio. Quorum aliqui ſunt integri, alij fracti. Equidem Fractio numeri, ac Minutia, eſt vnius, vel plurium partiũ alicuius totius, in plures ęquales partes diuiſio; vt ſi totũ aliquod ſectum in quinque partes ęquales eſſet, vna iſtarum partiũ fractus numerus tunc diceretur. Quęlibet autem Minutia duobus numeris conſtat, Numeratore, qui numerat quot partes contineat fractio propoſita ex illis, in quas totum, cuius eſt fractio, diuiſum eſt; Denominatore, qui omnes illas fractionis partes denominat, in quotnam partes totum eſſe diuiſum intelligitur. Ac Minutiæ cuiuſuis æſtimatio augetur, cũ Numeratore manente eodem, Denomi-

 nator

nator minuitur; vel cum Denominatore manente eodem, Numerator augetur. Et Minutiæ cuiuſuis valor minuitur, cùm Numeratore manēte eodē, Denominator augetur; vel cū Denominatore manēte eodē, Numerator minuitur. Ceterum Minutiæ quæcumque quarum vnus numerus ad ſuum Denominatorem eādem proportionem obtinet, quàm reliquarum, Numeratores habent ad ſuos Denominatores, inter ſe æquales ſunt. Verū Fracti numeri ſubtractionē, Detractionē, Diuiſionē, & Inſitionē æquè, ac alij integri numeri patiuntur.

Aurea regula.

Quòd reliquum eſt, regula Aurea, vel Proportionum ideò dicitur, quòd in quattuor numeris proportionalibus, quorum priores tres noti ſunt, quartus ignotus emergit. Vndè, & regula Trium à vulgo appellatur. Solet autem ex hac regulâ, alia quædam, quæ Euerſa nominatur, proficiſci, cum ſcilicet primus numerus per ſecundum multiplicatur, numerusq́. productus per tertium diuiditur. Et verò nonnumquam euenit, vt plures, quàm tres numeri noti proponantur, ſed principales nihilominus ſemper tres ſunt, ac reliqui minùs principales vel tempus, vel lucrum, vel damnum aperiunt. Quòd vbi acciderit, regula trium compoſita exſurgit, quæ bis, aut ter inſtituēda eſt, aut numerus per ſibi adiunctos multiplicandus certò, vt fiant tres dumtaxat numeri noti, per quos quartus ignotus eliciatur.

Euerſa regula.

Compoſita regula.

Societatum regula.

Societatum porrò regula à Mercatoribus adhibetur, quandò illorum plures conſortium aliquod mercimoniarum iniuerint, & collectis ſingulorum pecunijs in vnam ſummam, numerus collectus, primo loco, in regulâ Trium ſtatuitur; lucrum, vel damnum, quod omnium pecunijs prouenit, ſecundo loco moratur; tertio demùm loco ſingulorum pecuniæ exſiſtunt. Ac toties poſteà repetenda eſt regula Trium, quot ſunt illi, qui ſocietatem iniuerunt. Quandò autem temporum diuerſitas interuenit, tunc multiplicanda eſt cuiusque pecunia pro temporis diuturnitate antequam omnium pecuniæ in vnā ſummam colligantur; deindè hi numeri producti in vnam ſummam colligendi ſunt, vt primus numerus in regulâ Trium habeatur; tertium verò locum ſinguli numeri producti occupabunt, ex multiplicatione pecuniæ cuiusq́. in ſuum tempus, rurſum lucro, vel damno communi, in medio loco collocato. Equidem qui Mercaturam exercent, ſolent interdum varias merces variorum pretiorum miſcere, illisq́. omnibus idem pretium conſtituere. Nè verò in vendendo errent, regulâ Alligationis vtuntur, ſic dictâ, quòd varias merces ſimul alliget. Sed regula Falſi eſt illa, quæ ex falſo poſito, verum eruit; quòd quidē fit, cùm quemuis numerum ponimus, quem propoſitæ quęſtioni ſatisfacturum putamus, etiamſi non ſatisfacere poſſit. Hæc verò duplex eſt, vna ſimplicis Poſitionis, in quâ vnius ſolum numeri, vnica fit poſitio, quæ ſatisfactura quæſtioni creditur; altera duplicis Poſitionis, quæ,

Alligationis regula.

Falſi regula.

cum duos numeros deponat, vtrumq́. illorū quæſtioni ſatisfacere autumat. Inter has duas regulas verò hoc diſcriminis eſt, vt quidquid per primam ſoluitur, etiam per poſteriorem explicetur, non autē contrario modo accidere patiatur. Sed regula Falſi duplicis Poſitionis fit, ſi quiuis numerus, aut magnus, aut paruus ponatur, isq́. iuxtà quęſtionis tenorē examinetur. Si enim is quæſito reſponderit, ſoluta erit quęſtio, ſin minus notandus erit, vel defectus, vel exceſſus quo à veritate aberratum eſt. Deindè rurſus aliquis alius numerus, ſiuè maior, ſiue minor priore ponendus eſt, vt eodem modo examinetur. Nam ex duplici hac poſitione, ac errore, veritas erumpet, minori errore, ex maiori ſubtrahendo, numerumq́. relictum pro Diuiſore ſeruando. Deindè numerus primò poſitus per ſecundum errorem, & numerus ſecundò poſitus per primum errorem multiplicetur, minorq́. numerus productus ex maiori detrahatur. Siquidem numerus hic reſiduus, per Diuiſorem iam inuentum, diuidatur, dabit quoties numerum quæſitum, qui quæſtioni propoſitæ ſatisfaciet. Si verò in alterutrâ poſitione, à veritate diſceſſum eſt per exceſſum, & in alterâ per defectum, colligēdi erunt duo errores in vnam ſummam, vt habeatur Diuiſor. Similiter duo illi numeri, qui ex multiplicatione numerorum poſitorum, per errores, vt dictum eſt, producuntur, in vnam ſummam ſunt colligendi, vt numerus diuidendus habeatur.

Progreſſio Arithmetica.

Atqui Progreſſio Arithmetica eſt ſeries plurium numerorum ſe æqualiter ſuperantium, atque hæc in ternas partes diſpertitur. Nam prima Naturalis vocatur, incępitq́. ab vnitate in quâ omnes numeri ſe ordine ſuperant; altera eſt numerorum impariū, orditurq́. ab vnitate in quâ omnes quoque numeri ſe ordine pariter binario excedunt; Tertia denique numerorum pariū nominatur, progrediturq́. à binario, qui eſt primus numerus par, & in hac numerorum pariū progreſſione, omnes numeri ſe ordine exſuperāt etiam binario annumerato. Progreſſio autem Geometrica eſt plurium numerorū ſeries ſe in eadem proportione per duplam ſuperantium, ità, vt duplo maior ſit numerus ſubſequens, eo qui pręceſſit: & ſic de reliquis. At numerus quadratus eſt is, qui ex aliquo numero in ſeipſum multiplicato producitur, qualis eſt Quattuor, qui ex multiplicatione binarij, in ſeipſum gignitur, & ſic de alijs. Numerus autē, qui in ſe multiplicatus, producit quadratum numerum, appellatur Latus, ſiuè Radix quadrati. Exſtractio igitur radicis quadratæ, eſt inuentio numeri, qui in ſe multiplicatus numerum propoſitum producat ſi quadratus eſt, ſin minus, maximum numerum quadratum in eo contentum. Primus autem numerus propoſitus, cuius radix inueſtiganda eſt, punctis quibuſdam ſignandus eſt, poſito puncto ad dextram ſub primâ figurâ, & alio ſub tertiâ, ſub quintâ, alijsq́. imparibus; ità, vt quodlibet punctum duas

Progreſſio Geometrica.

Numerus quadratus.

Radix quadrati.

Exſtractio.

figuras habeat, illam ſcilicet ſub quâ punctũ ſignatum eſt, & aliã quæ hanc verſus ſiniſtram præcedit, excepto vltimo puncto ad ſiniſtram, quod aliquandò vnicam figuram habere ſolet, cùm videlicet figurarum numerus impar exſiſtit. Tot verò figuras radix propoſiti numeri obtinebit, quot puncta conſpicientur. Vt autem propinquior radix inueniatur, in infinitum progrediendum eſt, & minor quàm vera conſpicietur; quippè, quæ eius quadratus numerus, ſemper à numero propoſito ſuperabitur. Quòd ſi altero modo eundum eſt, in infinitum quoque permeare oportet, & veram nihilominùs excedet; cum eius numerus quadratus ſemper propoſito numero maior ſit futurus. Demùm vtraque via à Theone Alexandrino in librum primum Almageſti Ptolomæi, à Federico Comanderio in librũ Archimedis de Demenſione Circuli, & ab eruditiſſimo Chriſtophoro Clauio è Societate IESV demonſtrata eſt in ſuâ Arithmeticâ.

Theon.
Comandin.
Clauius.

Apoſtrophe.

Faxit Deus, vt in nobis omnia quadrata ſint affabrè à virtutibus dolata, vt nulla vitiorum ſuperfluitas, nulla lubrica Mundi rotunditas, nulla inſtabilis fortunæ pila locum aliquem ſibi vendicet, vt ſic probè quadrati, & firmati, numerũ omnẽ, quem infeſta humano generi Beſtia inter cornua præſefert, in infinitum ſuperemus, & ſuperando ex hiſce fluxis, caducisq́. rebus, ad æternas, cæleſteſq́. peruolemus.

MEM-

MEMBRVM TERTIVM.

De Muſica Practica.

PLATONEM tanti feciſſe Muſicam legimus vt in Timæo aſſeruerit Cælis ſingulis ſingulas Sirenes aſſiſtere. Nec à Doctore Calcidius Platonicus lib. 9. Panepiſtenon, Pontus Tyardeus Tractatu de Muſicâ, & Ficinus diſcrepârũt. Stoici quoque his adſtipulantur, qui aſſerunt Mundum, Muſicâ mediante, productum, atque ideò Pſellus in Muſices Sinopſide dixit hanc ſuo concentu omnia complecti, nihilq. ſinè huius, & Geometriæ adminiculo productũ. Iamblicus certè, Porphyrius, Proculus, & Syrianus, apud Franciſcum Georgium Venetum in ſuâ Mundi Harmonia, affirmant Naturam in Mundo producendo nihil antiquius Muſicâ habuiſſe. Et Cicero, & Macrobius lib. 2. de Somnio Scipionis volunt Cęlos Muſices ſono moueri. Huius porrò inuentionem Plinius Antiopæ, & Iouis filio tribuit: Græci apud Euſebium lib. 11. Præp. Euang. Dionyſio: ipſe lib. 10. Zetho, & Amphioni fratribus, tempore Cadmi, conceſſit: Polybius lib. 4. Arcadibus permiſit, Diodorus, & Philoſtratus Imaginum libro Mercurium conſtituerunt. Iſidorus ex aliorum ſentẽtiâ refert Pythagoram ex malleorum, & incudinis ſonitu Muſicam excogitaſſe: Chamaleon Ponticus apud Athenæum lib. 9. Gymnoſophiſtarum contendit Muſicam ab Auium cantu originem traxiſſe. Verius tamen eſt, quod Moyſes cap. 4. Geneſeos ſcribit, Tubal, patrem fuiſſe canentium Cytharâ, & Organo, & per conſequens Muſices inuentorem exſtitiſſe. Arcades porrò, vt narrat Atheneus lib. 13. Cenæ Sapientum à teneris annis Muſicæ operam dabant, vt poſteâ in Deorum honorem hymnos cãtare callerent. Et certè in tantâ veneratione apud priſcos ſemper Muſica fuit, vt aſſerente Tullio in Tuſculanis, cùm Themiſtocles Athenienſis in quodam conuiuio nec cantum, nec lyrã acceptare voluiſſet, indoctus habitus fuerit, & Epaminondas Thebanus, qui vtrumq. fuerat amplexus, pro erudito celebratus. Plato equidem apud Quintilianum lib. 1. Inſtitutionum, Muſicam

Plato.
Calcidius.
Pontus.
Muſica mũdi mater.
Pſellus.
Georgius.
Macrobius.
Muſica cæleſtis.
Muſicæ inuentores.
Euſebius.
Polybius.
Diodorus.
Iſidorus.
Athenæus.
Moyſes.
Athenæus.
Tullius.
Quintilianus.

ſicam

ſicam homini Politico neceſſariam eſſe affirmabat. Et Ariſtoteles in ſuâ Politicâ, eam inter artes Liberales collocauit. Nam Quintilianus ad rem pręclarè. Quis, ait, ignorat Muſicam tantùm illis iam antiquis temporibus, non ſtudij modò, verum etiam venerationis habuiſſe, vt ijdem Muſici, & vates, & ſapientes iudicarentur.

Quintil. *Ariſtot.*

Muſicæ poteſtas.

Hinc Timothæus Muſicus apud Plutarchum Phrygio cantu ſic Alexandri animum accendebat, vt efferatus in arma corrueret; vel ſi luberet, eum remollitum ab armis ad epulas retrahebat. Et Plutarchus recenſet, cum idem Antigonidam tibiâ modos incidentem, qui Harmatij dicuntur, audiuiſſet, ità inflammatum fuiſſe, vt manus in proximè aſſidentes iniecerit. Tullius cùm Boetio narrant Pythagoram, quemdam Taurominitarum vino madidum, cùm domum quâ detinebatur comburere vellet, ſpondęo reſonante pacatum reddidiſſe. Galenus quoque li. 5. de Hippocratis, & Platonis Decretis, affirmat Damon furibundos ſono compeſcuiſſe. Scribit Strabo tympano allici Elephantos, Ceruos ſonis detineri, & modulato carmine capi, cygnos hyperboreos cytharâ, & cantu vinci, auiculas fiſtulis irretiri, & auenâ paſtorali paſtu progreſſis quietem imperare gregibus. Profectò teneros etiam puellorum ſenſus, permulcet concentus, & crepitaculis vagientes conticeſcunt; vt è contrà in bello tympanorum boatu, militum animi in iras exardeſcunt. Quòd autem ſonus tantoperè animos hominum, vel commoueat, vel compeſcat, vel erigat, indè fortè euenire ſolet, quòd percuſſus à duris, ſolidisq. corporibus aër externus, & ſoni qualitate affectus vicinum aërem alterat, hic proximum afficit, donec continuatione quadam ad ſpiritus illos, qui in corde degunt tremulus, ac ſubſultans, aut pacatus, & cõpoſitus aër in pectus recipitur, & cùm ſibi affini in vnum coaleſcit. Quod etiam Scaliger, Exercit. 302. intellexiſſe videtur. Inſuper voluit Vetuſtas Muſicâ morbis curandis, expellendiſq. aptiſſimā eſſe. Vndè Aſclepiades medicus fertur Tubâ ſurdis mederi conſueuiſſe, cantuq. populi ſeditiones compeſcuiſſe; Iſmenias Thebanus Boëtiorum pluribus coxendicum dolore melodijs abſterſiſſe; Xenocrates organi concentu lymphaticos curauiſſe; Thales Mileſius cytharâ Peſtilentiam fugauiſſe, & Chiron Aeſculapij Magiſter, Saturniq. filius cytharâ quoque, teſte Staphilo lib. 3. rerum Theſſalicarum, & Boëtio in Muſicâ, nonnullos morbos ſedauiſſe. Et eò opinione amenti progreſſi ſunt, vt crederent Doricâ melodiâ prudentiam, caſtitatem, & doctrinam; Phrygiâ furorem, atque pugnas; Lydiâ denique ad Celeſtium rerum cupidinem auditores imbui.

Muſica duplex. *Clauis.*

Verùm Muſica alia eſt Choralis, quæ ſimplicem, & vniformem in ſuis notulis ſeruat menſuram; alia Figuralis, quæ diuerſam figurarũ quantitatem, iuxtà varia præcepta, ſigna exprimit. Huius Clauis, eſt

vocis

vocis formandæ index, æq. Viginti ſunt in Geminatæ Maiores, & Minores diſtributæ, & harum quinque ſunt ſignatæ, quæ in cantus exordio expreſsè ponuntur. Vox porrò eſt ſyllaba, quâ Tenor Clauis exprimitur, & alia eſt ſuperior, alia inferior, aliæ ſunt molles, naturales, & duræ, qui mollem, mediocrem, & durum ſonum reddunt, ex quibus Cantus oritur, qui eſt apta vocum ſecundùm Muſices præcepta digeſtio. At, quia non ſemper in eâdem voce perſiſtitur, hinc fit Mutatio, quæ eſt vocis in vocem in eâdem Claui vniſona variatio. In his etiam accidere ſolet figura, quæ eſt Silentij, ac vocis ſignum. Et Silẽtij quidem eſt Pauſa; vocis eſt Nota, quæ character dicitur ſecundum quem vox, & ſonus in Cantu formantur. Notæ verò aliæ ſunt Simplices, quæ abſque colligatione alterius notæ ponuntur, nimirũ Maxima, Longa, Breuis, Semibreuis, Minima, Semiminima, Fuſa, Semifuſa; Ligatæ aliæ cùm duæ, vel plures ſimplices notæ per virgulam in dextrâ, vel ſiniſtrâ parte coniunguntur, & hæ paſſim ligaturæ vocantur. Et harum item alia Recta eſt, cuius notæ quadrato corpore pinguntur; alia Obliqua, cuius notæ oblongo, & tranſuerſo corpore delineantur. At notæ Legibiles aliæ ſunt Maxima, Longa, Breuis, Semibreuis; Initiales aliæ, ſiuè primæ ligaturæ notæ; aliæ Finales, & vltimæ notæ ligaturæ; aliæ Mediæ, demùm, quæ ſunt notæ inter primam, & vltimam collocatæ. Concinnè. Nàm in medio conſiſtit Virtus.

Clauis. *Vox.* *Cantus.* *Mutatio.* *Figura.* *Pauſa.* *Nota.*

Apoſtrophe.

Colloca nos igitur Domine Deus in medio, vt omnibus Virtutum notis non modò ſignati, ſed planè, ac plenè imbuti, diuinam Muſicam, cùm Angelicis illis mentibus permixti, aliquandò tibi canamus.

MEM-

MEMBRVM QVARTVM.

De Rhetorica.

QVAMVIS Oratoriæ tanta ſit vis, tãtus ſplendor, tãta magnificẽtia, vt nõ modò omniũ ora, atque oculos, ſed animos ẽt oratione in ſe conuertat, mærentem populum excitet, effrenatũ moderetur, bonos laudibus, improbos vituperijs proſequatur: hæc oĩa tamen non tãtũ illi, quàm huic cõcedere æquum eſt. Nam hæc ſuis præceptis Eloquentiam enixa eſt, hæc docuit Orationes ſapientiſſimis ſententijs, lectiſſimiſq. verbis perpolire, & admirabili figurarũ ſplendore illuſtrare. Rhetorica enim, iuxtà Quintilianum, lib.2.c.5. Ariſtotelem Rhetoric.1.cap.1.& Tullium 2. de Oratore, eſt Ars benè dicendi. Quò fit, vt nihil ſit ſub cælo mortale, & caducum, vel ſuprà immortale, & æternum, quod non Rhetoricæ terminis ſeptũ teneatur. Omnia ſiquidem, quæ in hominum diſceptationem cadere poſſunt, Rhetoricæ regioni ſubijciuntur.

Rhetoricæ præſtantia. Rhetorica quid ſit. Quintil. Ariſto. Tullius.

Atque hinc oritur Exornatio, quâ laus, & vituperatio, tempus pręſens, & præteritum; Deliberatio, quâ ſuaſio, & diſſuaſio, tempus futurum; Iudicium, quo accuſatio, & defenſio denique continentur. Vt autem hæc omnia pro dignitate exerceantur, Inuentionem habere oportet, quæ eſt rerum verarum, aut veriſimilium, quæ quæſtiònem probabilem reddunt, excogitatio; Diſpoſitionem, quæ eſt rerum inuentarum in ordinem diſtributio; Eloquutionem, quæ eſt idoneorũ verborum, & ſententiarum ad Inuentionem accommodatio; Memoriam, quæ eſt firma animi rerum, ac verborum ad intentionem perceptio; Pronunciationem, quæ eſt rerum, & verborum cum dignitate, corporis, atque vocis denique moderatio. Et quamquam hæc, quæ diximus, ipſa Rhetorica ſubminiſtrare videatur: ſunt tamen ipſius Oratoris quoque partes. Qui, vt Rhetoricæ aditus magis penetret, Naturâ, Arte, Exercitatione, & Imitatione debet eſſe compoſitus. Siquidem prima ità neceſſaria eſt, vt ſi nos hæc deſeruerit, ad reliqua obeunda inhabiles omninò ſimus. Hæc enim nobis linguam ſolutam, vocem ſonoram, latera firma, vires proportionatas, & quamdam gratam totius oris, atque corporis figuram ſolet impertiri. Secunda, ità nobis quoque coniuncta eſſe debet, vt ſi abſque Arte, ſolũ naturâ duce diceremus, temerè profectò, nullâ ratione firmâ ediceremus. Si tertia à nobis excluderetur, quî nos tanti, vt tam diuina extẽplò commentari poſſemus? Si quarta à nobis exſularet, quàm nos ſępè ingrata blæſitas, cõſuetudo, deformitas dicendi, atque eloquendi barbaries inuaderet? Omnia penitùs in nobis ſilueſcerent. Verùm, vt quæ optimè inuenimus, pari diligentiâ collocemus, & collocata diſponamus, Oratione opus eſt, cuius primus aditus Exordium eſt, qđ animum auditoris idoneè ad reliquam actionem comparat, eum beneuolum, attentum, docilemq. faciendo. Atque ideò illud eſſe decet labore accuratum, acutum ingenio, ſapiens ſententijs, ſplendidum figuris, ornatum verbis, pompoſum dictione, & per conſequens non vulgare, non commune, non commutabile, non oblongum, non ſeparatum, translatumq. Hoc ſequitur Propoſitio, totius rei quaſi index; hanc Narratio, quædam rerum Orationis explicatio, & ſedes fidei ſtabiliendæ, quæ Breuis, Dilucida, Probabilis, & Iucunda eſſe debet, vt auditor intelligat, meminerit, credat, & delectetur. Hâc poſitâ, & benè diſpoſitâ, Confirmationem ſequi eorum, quæ dicta ſunt, neceſſe eſt, vt noſtra confirmemus, & ſi opus erit, aduerſarij infirmemus. Quod, vel Subtili, Acuto, & Tenui; vel Vehementi, Copioſo, & Graui; vel demùm Temperato dicendi genere, pro cauſæ, perſonarum, loci, & temporis qualitate perficiendum eſt. Ceterùm ad Orationem ex arte abſoluendam, Peroratione, quæ in Amplificationem, & Enumerationem partitur, vti oportet.

Exornatio. Deliberatio Iudicium. Inuentio. Diſpoſitio. Eloquutio. Memoria. Pronũciatio Natura.

Ars. Exercitatio Imitatio. Exordiũ. Exordij qualitates. Propoſitio. Narratio. Narrationis qualitates. Cõfirmatio. Genera dicendi. Peroratio eiuſq. partes.

Si nos hanc, eiuſq. membra ſecluſerimus, & nec amplificando tuæ Diuinitatis ò Deus tam infinita, tam varia, tam ſplendida argumenta immorabimur; nec enumerando tuæ benignitatis tàm præclara, diuina, & immortalia in nos collata beneficia hæſerimus, precamur Domine, vt noſtræ balbutiei conſcius, non ęgrè feras, ſed potiùs tuo Spiritu diuino aſſlati, vt loqui conceſſiſti, ſic eloqui aliquandò largiaris.

Apoſtrophe

MEMBRVM QVINTVM.

De Humana Hiſtoria.

CVM omnes laude ſingulari quadam digni videantur, qui omnem induſtriam in aſſequẽdis humanitatis diſciplinis collocant; tum ij præcipuè, qui quodã maiori ſapientiæ ſpiritu perculſi ad prudentiam ſibi comparãdam omnes cogitationes ſuas, omnes labores, & omnem operam conuertunt. Inter quæ profectò litterarum ſtudia, nullum magis accommodatum, nullum magis proprium, nullum magis peculiare videtur eſſe, quàm veterum temporum, & antiquitatis cognitio. Nam qui nullam rerũ geſtarum memoriam, nullam præteritorum ſæculorum notionem, nullam priſcorum hominum obſeruationem tenet, is ſe nihil planè ſcire, nihil ex ijs, quæ, aut ad vitæ vſum, aut ad humanitatis cultum, aut ad Reipublicæ gubernacula attinet, intelligere, decet fateri. Siquidem hæc nõ modò minores, ſed Philoſophos etiam ipſos inſtruit; iuuenes prudentiâ cùm ſenioribus comparat, ſeniores eorum, quos experti ſunt, caſuum comprobatione, confirmat; Conſiliarium cognitis maiorum ſuorum rebus, notatiſq. euentibus, conſilium patriæ fructuoſum adferre, docet; belli ducem ad faciendas, vel euitandas inſidias, ad hoſtium exploranda conſilia, ad ducendum exercitum, ordinandam aciem, ad compeſcendam ſeditionem, ad diſſoluendum metum imbuit, & quod caput eſt, omnes homines ad virtutem colendã incredibili quodam gloriæ ſtudio, atque eximio immortalitatis amore inflammat. Hæc turpiter factorum iudex eſt; hæc viam felicitatis oſtendit; hæc cauſas rerum aperit; hæc virtutis pulchritudinem, hæc vitij deformitatem demonſtrat, hæc earum rerum, quæ cùm virtute actæ ſunt, teſtis eſt denique ſempiterna. Reliqua enim omnia, vel vi extingui, vel vetuſtate conſumi poſſunt; Hiſtoria autem per vniuerſum terrarum orbem diſtracta, perpetuam ſui cuſtodem, æternitatem ità conſequitũr, vt nulla illã malorum hominum inuidia, nulla viuentium ſęculorum diuturnitas delere poſſit, quin imò æternis annalium monumentis res præclarè geſtas ab interitu vindicat.

Hiſtoriæ vtilitas.

Macro-

Macrob.

Macrobius certè lib. 1. Saturnalium, cap. 8. antè Saturni aduentum in Italiam aſſerit res omnes in tenebris, & ſquallore iacuiſſe, nec vllis fuiſſe litteris conſignatas. Poſteà quàm verò populos ex agreſti ad cultiorem viuendi rationem traduxit, tunc Hiſtoriam incepiſſe, & hinc fieri, vt in ſublimioribus fanorum locis Saturno dicatorum, Trithones collocati cùm ſonoris buccinis conſpiciantur, vt hoc Symbolo vetuſtas denotaret, Saturno auctore, mortalium facta eſſe mortalibus patefacta; quamquàm Plinius lib. 7. Cadmum Mileſium, Ioſephus lib. 1. Antiquitatum Græcos, Suidas Philiſtum Naucraticum, Laërtius Xenophontem Grilli liberum, Socratiſq. auditorem, Hiſtoriæ auctores conſtituant. Veriſſimum tamen eſt, quòd Euſebius de Præparat. Euangelicâ, & Franciſcus Balduinus libro de Inſtitutione Hiſtoriæ ſcribunt, Moyſem huius primùm inuentorem fuiſſe.

Hiſtoriæ inuentores.
Plinius.
Ioſeph.
Suidas.
Laert.
Xenophon. cuius filius.
Balduin.

Hiſtoria autem eſt rerum geſtarum cùm laude, vel vituperio, narratio, vt A. Gellius libro 5. Lucianus Samoſatenus libro de Scribendâ Hiſtoriâ, & Ariſtoteles lib. 2. Animaliũ, Strabo lib. 11. Geographię, Polibius lib. 12. & Ioſephus lib. 2. contrà Appionem teſtantur. Huius porrò Subiectum ſunt homines, quatenùs tractant, & ſubeunt publicam prouinciam, & maximi momentij negotia.

Hiſtoria quid ſit.
Gellius.
Lucianus.
Ariſtot.
Strabo.
Polybius.
Ioſeph.
Obiectum.

Præclarè Cicero. Nihil earum rerum, inquit, ſcire, quæ antequàm naſcereris factæ ſunt, hoc eſt ſemper eſſe puerum: cognoſcere verò res geſtas antiquitatum, exemplorumq. memorabilium habere notitiam, vtile, decorum, laudabileq. ac propè diuinum eſt. Et alibi. Iuuenibus cognitio hiſtoriarum ità valet, vt etiam anteactis ſæculis vixiſſe videantur. Diodorus verò Siculus aiebat, Pulchrum eſſe aliorũ erroribus vitam noſtram in melius inſtituere, & quid appetendum, fugiendumuè ſit, ex aliorum exemplis poſſe dignoſcere. Vndè Polibius dicebat, Cognitionem hiſtoriarum eſſe veram inſtitutionem, & præparationem ad publica officia cùm dignitate ſubeunda.

Tullius.
Hiſtoriæ neceſſitas.
Diodor.
Polybius.

Atque ideò ferunt Scipionem lectitare Cyripediam conſueuiſſe, Iulium Cęſarem ex Q. Curtio heroica Alexãdri facta, D. Carolum V. Cæſaris libros, vel Philippi Cominæi de rebus à Ludouico XI. geſtis, & Solymanũ Turcarum Tyrannum Cæſaris annales continuò triuiſſe. Quæ enim ſcientia, ac Hiſtoria melius Regnorum ortus, obitus, & conuerſiones oſtendit? Quæ pulchrius hominum mores, leges, ac inſtituta delineat? Quæ accuratius res omnium temporum, omnium nationum, omnium ætatum pace, belloq. geſtas deſcribit? Quæ callidius hominum verſutias, technas, impoſturas, & quæque machinamenta venatur? Quæ religioſius priſcorum vitas, aut virtutibus illuſtres, aut vitijs denigratas percurrit? Quæ denique copioſius tot, tamq. varijs ex vltimâ vetuſtate exẽplis accerſitis in nobis procreat, & nutrit prudentiam, quàm Hiſtoria?

Scipio.
Cæſar.
Carolus V.
Solyman.
Hiſtoriæ lumina.
Hiſtoriæ conditiones.

Quæ,

Verax. Quæ, vt conſequatur, neceſſe eſt illam Veracem forè, immò, vt Cicero loquitur, Lucem veritatis, in quo à Poëſi differt, quæ veris falſa interſerit, vt oblectet. Ex quo fit, vt plurimi Hiſtorici mendacij notentur, illiſq. fides integra non habeatur. Quis enim dicet apud Diodorum Siculum vera eſſe ea, quæ ipſe antè bellum Troianum, ſex libris, accidiſſe commemorat? Quis etiam in tenebris conſtitutus Herodoti, Theopompi, aliorumq. plurimorum fabellas non cognoſcit? Quare Sapienter Thucydides ob veritatem quâ ipſius libri fulgent, ſcripſit ſe immortalem poſteris Hiſtoriam relinquere. *Candor.* Huius Candor comes aſſiduus eſſe debet, & omnis fucus, & adulatio quã remota. Siquidem adulatrix Hiſtoria, vel eſt mutila tranſeundo factum aliquod nimius prudens, vel eſt affectata res nimiùm extollendo, vel eſt fabuloſa falſa veris conſuendo, vel denique talis, aut nulla ei fides à quoquàm meritò debeatur. Sapienter ſanè Alexander, Hiſtoriam Ariſtobuli, quæ plurima adulationis continebat, & egregia, facinora, atque diuina contrà Porum Indiæ Regem minimè facta, recenſebat, dicitur in fluuium deieciſſe. *Odium.* Neque verò ob Odium decet aliter res, quàm geſta eſt, narrare, & maledictis, atque probris aliquẽ lacerare, vt fecit Zozimus Gazæus ille, qui armatus gentilitiâ impietate in Chriſtianam religionem dentes, calamumq. exercuit. *Tempus. Loca. Perſonæ.* Conuenit autem, vt Hiſtoricus temporum ordinem ſeruet, dilucidè abſque inuolucris loquatur, vt loca rerum geſtarum, regiones, perſonaſq. deſcribat, & tersè, eleganter, non tamen oratoriè ſcribat, & affectatè. *Breuitas.* Ità pariter neceſſarium eſt, vt non ſit nimius, ſed breuis, at ſic breuis, vt neceſſaria ſaltem nullatenùs prætermittat.

Hiſtorici conditiones. Et quòd ſumma rei eſt, debet eſſe vir inſigni prudentiâ decoratus, & præſtanti iudicio præditus, antiquitatis peritus, exemplis copioſus, diues ſententijs, in publicis negotijs verſatus, ſedulus arcanorum explorator, rerum bellicarum expertus, & denique grauis, verax, ſeuerus, doctus, integer, vrbanus, atque diligens.

Qui ergò hiſcè virtutibus exornatus fuerit, poterit, aut Ephemeridem, *Gellius.* vt A. Gellius lib. 5. Noctium Atticarum loquitur, conſcribere, *Hiſtoriarũ varietas.* vt quidquid ſingulis diebus accidit, ſciatur; aut Calendarium, vt res ſingulis menſibus geſtæ, in lucem prodeant; aut Chronicom, vt hominum facta quotannis cognoſcantur, *Tullius.* de quâ ſic Tullius lib. 2. de Orat. Erat Romanis Hiſtoriâ nil aliud, niſi Annalium confectio; aut cuiuſque Prouinciæ particularis res exarare; aut demũ totius Orbis Hiſtoriam vniuerſalem componere.

Quis nobis dabit pennas Aquilæ ad volãdum, vt omnia cernamus, & poſteà ad ſcribendum Vniuerſi Hiſtoriam, vt quòd Deus fecit, & perfecit, omnibus innoteſcat. O vtinam Oceanus ipſe in Atramentum, Cælum in papyrum, arborum frondes in calamos verterentur;

vti-

vtinam Aeternitas ipſa ſcriberet, Tempus chartam, Hora atramentum ſubminiſtraret, vtinam Momentum ſingulis momentis folia verteret. Errauimus. Nàm, etſi hæc omnia ità forent, & nullus ſcribendi finis, nullus materiæ exhibendæ terminus, nullus interruptus ſcriptionis vmquàm curſus extaret: impoſſibile tamen eſſet pro dignitate ea omnia, quæ Deus fecit, non laudare, ſed nec quidem recenſere. *Apoſtrophe.* Statuimus ergò Domine melius eſſe ingentia totius orbis opera, quæ molitus es, potiùs ſilentio, quàm ſcriptione modò venerari.

MEMBRVM SEXTVM.

De Dialectica.

Dialectica vndè. Ariſtoteles.

CVM omnibus hominibus quidam ſciendi igniculi à naturâ inditi ſint, vt ſapienter Ariſtoteles etiam Metaph. 1. cognouit, factũ eſt ad rerum ſcientias capeſſendas, vt quamdam diſſerendi doctrinam, quæ ex notis ignota diceret, & probas diſceptandi formas ſuppeditaret, quam Dialecticam nominârunt, viri ſapientes commenti ſint. Hanc Cicero in Oratore ad Brutum, Orationem Philoſophorum appellauit, & in Academicis Quæſtionibus in Varronis perſonâ, Orationem ratione concluſam nominauit. Vndè aliqui hanc Rhetoricæ affinem eſſe aſſeuerant. Nam Tullius lib. 2. de finibus, affirmat Zenonem Rhetoricam palmæ, Dialecticam pugno comparaſſe; nimirum quia hæc preſſiùs, & religioſius, illa fuſiùs, & liberius vagetur.

Tullius. Dialectica quid ſit. Tullius. Dialectica, & Rhetorica cõparatio

Verùm Dialectica cùm Ars diſſerendi exſiſtat, nos nomina quædam, atque verba mente fabricare docuit, vt eadem poſteà voce, aut ſcripto proferamus. Horum quaſi comites ſunt Signa Formalia, quæ potentiam cognoſcentem ſimilitudine rei ſignificatæ informant, & Inſtrumentalia, quæ potentijs itidem cognoſcentibus obiecta, in alterius rei cognitionem, quaſi inſtrumentis quibuſdam nos deducunt. Signa verò Naturalia ſunt ea, quæ ex rerum naturis proficiſcuntur, & abſque alio interprete intelliguntur, & ſigna ex Inſtituto, quæ ex hominum conſpiratâ voluntate dependent; quorum alia ex Impoſitione, alia ex Conſuetudine ſignificant.

Signa formalia. Signa inſtrumentalia. Signa naturalia. Signa ex inſtituto.

Conceptus porrò ſub ſignis formalibus, & voces, atque ſcripta ſub Inſtrumentalibus militant; & primi ſunt ſigna naturalia earum rerũ quas ſignificant; Secunda ex Inſtituto. Et conceptus quidem alius eſt Medius, qui naturaliter ipſam vocem, aut ſcripturam, quæ proponitur, ſignificat; alius Vltimus, qui uocis, vel ſcripturæ ſenſum edicit.

Conceptus medius. Conceptus vltimus.

Atque hinc Nomen Dialecticum, eſt vox ex inſtituto ſignificans, definitè, ac ſinè tempore, cuius nulla pars ſignificat ſeparatim, quæq; adiuncto Eſt, vel Non, efficit orationem, quæ verum, aut falſum ſignificet. Et Verbum eſt quoque vox ex inſtituto, ac cùm tempore præſenti

Nomen. Verbum.

ſenti ſignificans, cuius nulla pars ſignificat ſeparatim, & ſemper eorum, quæ de alio prædicantur; eſt nota. Nomen autem aliud eſt Caſu Aequiuocum, quod diuerſis rationibus ſua ſignificata ſignificat, nullâ habitâ rerum ſignificatarum ratione cognationis; aliud Conſilio Aequiuocum, quod etſi diuerſis rationibus quodammodò intelligatur: eſt tamẽ ferè idem in ſuis ſignificatis denotandis, & huius vnum eſt Proportione; alterum Relatione; tertium Comparatione. Sed nomen Vniuocum eſt, quòd eâdem omninò ratione ſua ſignificata ſignificat; Concretum quòd compoſitâ; Abſtractum, quòd a compoſitione liberum, hocq; naturâ, & ratione primarium eſt. Connotatiuum verò nomen, eſt quòd ſignificat aliquid quaſi adiacens alicui, & Abſolutum, quòd ſignificat aliquid quaſi per ſe exſiſtens. Et verò nomen Denominatiuum, eſt Connotatiuum, quod à priori aliquâ notâ deducitur, & Denominans à quo Denominatiuum voce, ac ſignificatione depromitur. Nomen Commune porrò, eſt, quòd de pluribus, & Singulare, quòd de indiuiduis tantùm prædicatur; Tranſcendens, quòd de omnibus, ac ſolis veris rebus dicitur; Super tranſcendens, quòd de omnibus veris itidem rebus, alij ſq. verè affirmatur. Sed Negatiuum alicuius negationem: Poſitiuum nullius ſignificat. Nomen Repugnans, eſt quòd de eâdam re affirmare non poteſt, cuius alterum Oppoſitum, alterum Diſparatum nominatur, & Non repugnans, quòd aſſerere valet.

Nomen caſu æquiuocũ. Nomen conſilio æquiuocum. Nomẽ vniuocum. Nomen concretum. Abſtractũ. Connotatiuum. Abſolutum. Denominatiuum. Commune. Singulare. Tranſcẽdẽs. Supertranſcendens. Negatiuũ. Poſitiuum. Repugnans. Oppoſitum. Diſparatũ. Non repugnans.

Ceterùm nomina Primæ intentionis, ſunt rerum nomina, & Secundæ, nominum nomina exſiſtunt. Ex hac igitur nominum acie ſic diſpoſitâ, Oratio, quæ eſt vox ex inſtituto ſignificans, cuius aliqua pars ſignificat ſeparatim, exſurgit, quæ, vel Perfecta eſt, & integram ſententiam, vel Imperfecta, & mutilam enunciat. Enunciatio autem, eſt oratio perfecta, quæ verum, aut falſum ſignificat. Et verum quidem, cùm ſignificat id quod eſt, eſſe, & quod non eſt, non eſſe; & falſum, quòd contrarium oſtendit. Harum verò quædam eſt Simplex, quæ vnum de vno enunciat, ſiuè id ſimplex, ſiuè ex multis compoſitum ſit; quædam Abſoluta, quæ abſolutè ſignificat aliquid ineſſe, aut non ineſſe alicui; quædam Modalis, quæ quo modo aliquid inſit, aut non inſit alicui, pronunciat. Coniuncta, quæ ex Simplicibus coniunctione aliquâ nectitur. Equidem omnis Enunciatio abſoluta conſtare debet tum qualitate eſſentiali, coniunctione ſcilicet prædicati cùm ſubiecto, aut accidentali, nimirùm falſitate, aut veritate; tùm Quantitate, extenſione videlicet, aut vnitate numerali earum rerum pro quibus ſubiectum ſub prædicato accipitur; tùm Materiâ, habitudine vtpotè quadam prædicati ad ſubiectum, quæ in quibuſdam vel neceſſaria, vel contingens, vel impoſſibilis reperitur. At hæ enunciationes interdùm ſibi opponuntur, quæ Oppoſitio videtur duarum abſolutarum

Nomina primæ, & ſecundæ intentionis. Oratio. Enunciatio. Enũciationis ſpecies. Simplex. Coniuncta. Abſoluta. Modalis. Oppoſitio.

Contraria. Subcontraria. Cōtradicēs. Subalterna Aequipollens. Conuerſio. Simplex. Per accidēs. Per contrapoſitionem.

rum enunciationum eodem ſubiecto, & prædicato conſtantium ſecundùm affirmationem, & negotionem eſſe repugnantia, quæ ſic oppoſitæ, ſi fuerint vniuerſales, Contrariæ exiſtent; ſi particulares, Subcontrariæ; ſi altera vniuerſalis, altera particularis, vel vtraque ſingularis, Contradicentes dicētur; ſi vtraque enunciatio affirmauerit, aut negauerit idem de eodem, altera in totum, altera in partem, Subalternę vocabuntur. Aequipollentes autem enunciationes ſunt, quæ eodem ſubiecto, & prædicato conſtant, eodemq; robore pollent, ſeſeq. mutuò inferunt, quamuis vnâ, aut alterâ negatione differant. Harum Conuerſio, eſt extremorum, ſeruatâ qualitate, & veritate commutatio, quæ triplex reperitur, Simplex in quâ ſeruatur eadem quantitas, nullaq. alia particula additur; Per accidens in quâ mutatur quantitas; Per Contrapoſitionem, in quâ, & ſeruatur eadem quantitas, & additione negationum ex finitis extremis ſimplicibus, infinita emergunt.

Modalium enunciatio. Modalium qualitas. Modalium quantitas. Modalium materia. Modalium oppoſitio.

Porrò Modalis enunciatio aut ex neceſſario, aut contingenti, aut poſſibili, vel impoſſibili conſtat. Hæc autem duabus formulis in actu exercito, Nomine ſcilicet, & Aduerbio, effertur. Et quoniam Modalis duo obtinet ſubiecta, & prædicata, per conſequens duplicem qualitatem, quantitatem, & materiam poſſidebit. Et qualitas quidem altera in affirmatione, & negatione modi, altera in affirmatione, & negatione prædicati, quod continetur in Dicto, cernitur. Atque hinc Modalium quædam vtrūque prædicatum affirmant, quædam vtrūque negant, quædam Modum affirmant, & prædicatum Dicti negant, quædam denique Modum negant, & prædicatum Dicti affirmant. Vndè quæ Modum affirmauerint, affirmatiuę, & quæ negauerint, negatiuę dicendæ ſunt, etiamſi Dictum negatiuum, vel affirmatiuum exſiſtat. Qualitas autem accidentalis Modalium ità eſt conſtituta, vt numquam ſpeciem mutet, ſed ſemper aut vera, aut falſa permaneat. Quantitas verò harum altera in ſubiecto minùs principali Dicti cernitur, nempè vniuerſalis, particularis, indefinita, & ſingularis, altera in ſubiecto principali, nimirùm Dicti copulâ, eâq. temporis quantitate, quæ, aut vniuerſalis eſt, & Copulam Dicti in omne tempus diſtribuit, aut particularis, & in aliquod contrahit. Vltimò, Modalium Materiâ altera apparet inter Modum, & Dictum, altera inter prædicatum, & ſubiectum Dicti, quæ, vel neceſſaria, vel contingens, vel impoſſibilis exſiſtit. Sed nunc Modalium Oppoſitionem videamus. Et quidem Contrariæ, ex Dicto ſingulari, Modo vniuerſali, & Dictis contradicentibus conſtant; Subcontrariæ, Modo eodem particulari, & Dictis contradicentibus conflantur; Contradicentes, eodem Dicto, & Modis contradicentibus coagmentātur; Subalternæ tandem Modis, Dictiſq. contradicentibus oriuntur. Sed Contrariæ Modales quoad Modos quæ Dicto Communi procreantur, Modo eodem vniuerſali;

Sub-

Modalium æquipollentia. Modalium conuerſio.

Subcontrariæ eodem particulari; Contradicentes, & Subalternę Modis contradicentibus exſurgunt. Quæ verò, quoad Dicta, Contrariæ, Subcontrariæ, & Subalternæ, ſi ex neceſſario conſtiterint, Dictis Cōtradicentibus, aut Contrarijs; ſi ex Poſſibili, aut Contingenti, aut Impoſſibili, Dictis Contradicentibus, aut Subcontrarijs gaudebunt, Contradicentes vltimò idem Dictum capeſſent. Quòd verò ad Modalium Aequipollentiam attinet, oportet, vt omnes Modi, vel vniuerſales, vel particulares euadant, & Dicta enunciationum ex Poſſibili, & Impoſſibili, eadem inter ſe exſiſtant, Dictis uerò enunciationum ex Neceſſario obuerſentur. Poſtremò Modalium Conuerſio, eſt eorum extremorum, quæ in Dicto continentur, ſeruatâ Dicti qualitate, & totius Modalis veritate, commutatio. Vt probè autem hoc fiat, vniuerſalis negatiua, & particularis affirmatiua, ſimpliciter conuertitur, vniuerſaleſq; per accidens reuoluuntur; ſed particularis negatiua, ad falſitatem eluendam, numquàm reciprocatur. At enunciationes affirmatiuæ ex contingenti propriè ſumpto, eodem modo, quo abſolutæ conuertuntur.

Coniuncta enunciatio. Conditionalis. Copulatiua. Diſiunctiua. Antecedens Conſequens. Rationalis, Temporalis Cauſalis, Localis. Aduerſatiua.

Nunc, Coniuncta enunciatio, aut connectit, aut ſeparat ſententias; ſi eas ordine conſequutionis iungit, Conditionalis, ſiuè Hypothetica ſi ſinè ordine, Copulatiua nominatur; ſi diuidit, Diſiunctiua appellatur. Harum qualitas eſſentialis dependet à Coniunctionibus affirmatis, aut non negatis; accidentalis, vt in reliquis; ſed quantitatis omninò ſunt expertes. Itaque Coniunctę enunciationis Oppoſitio ex ipſâ contradictionis formâ cognoſcitur; cùm alteri negatio præponitur, alteri minimè, & in alijs, debent alia, quæ diximus, ſeruari. At Conditionalis enunciatio duabus ſimplicibus præcipuè conſtat partibus, quarum altera, quæ proximè ſequitur coniunctionem, Antecedens, & quæ ex illâ efficitur, Conſequens nuncupatur. Et Conditionalis poteſt vtrâq; affirmatiuâ, aut negatiuâ, aut antecedente affirmatiuâ, aut conſequente negatiuâ, aut è conuerſo conſtare, & huius veritas in ſolâ conſequutione reſplendet. Ad Conditionalem, Rationalis, Temporalis, Cauſalis, & Localis reuocantur. Vt verò Conditionales ſibi mutuò opponantur, neceſſe eſt Contrarias, Subcontrarias, & Subalternas, eodem antecedente, & contrario, aut contradictorio conſequente, conſtare debere. Copulatiua enunciatio verò nullo certo partium numero conflatur principalium, ſed quibus tamen conſtat, omnes veræ eſſe debent, vt ipſa vera eſſe poſſit. Ad hanc Aduerſatiua enunciatio reuocatur. Copulatiuæ autem Oppoſitio debet ſuas Contrarias, Subcontrarias, & Subalternans habere ſimplicibus Contrarijs, aut Contradictionibus effectas. Ità quoque Diſiunctiua enunciatio nullis certis partium membris concluditur, quæ, vt vera ſit, neque omnes falſas, neque omnes veras partes habere de-

KK 3 bet,

bet, ſed ſufficit, vt vna illarum vera ſit. Huius Oppoſitio fit, cùm Contrariæ, Subcontrariæ, & Subalternæ, ſimplicibus contradicentibus, aut Subcontrarijs conſtiterint. *Excluſiua.* Excluſiuæ enunciationes porrò ſunt quæ ſigno excluſiuo conſtant, & huius duo genera exſiſtunt, quorum vnum excluſi prædicati, alterum excluſi ſubiecti appellatur. *Exceptiua.* Et Exceptiua enunciatio eſt illa, quæ ſigno Exceptiuo; *Reduplicatiua.* Reduplicatiua, quæ ſigno geminato conſtat.

Verùm, quoniam ex hiſcè enunciationibus argumentationes eruuntur, non erit abs re, ſi paucula de eiſdem proferamus. Et, vt à *Conſequentia.* Conſequentiâ exordiamur, dicimus eam eſſe Orationem in quâ ex aliquo aliquid colligitur, & quod colligitur Conſequens, ex quo colligitur Antecedens nuncupatur. Huius quattuor genera reperiuntur. Nam, vel quælibet enunciatio ex ſeipſâ, aut ex ſuâ æquipollente colligitur; vel antecedens, & conſequens ijſdem planè verbis, ac ordine conſtans, non eumdem valorem obtinet tamen; vel antecedens, & conſequens ijſdem præciſè verbis, ſed non eodem ordine collocatur; vel antecedens plura poſſidet, quàm conſequens. Ho- *Conſequentiæ varietas.* rum Conſequentia, aut Formalis eſt, quæ vi formæ; aut Materialis, quæ vi materiæ concludit; aut Neceſſaria, cuius conſequens neceſſariò ex antecedente; aut Probabilis, cuius conſequens non neceſſariò ex antecedente colligitur.

Argumentatio. Ex his igitur Argumentatio exſurgit, quæ eſt Oratio in quâ ex argumento explicato, altera pars quæſtionis concluditur. Vt hæc autem artificiosè formetur, neceſſaria omninò eſt argumentorum inuentio ad materiam ſuppeditandam, eorumdemq. ad inſtitutum confirmandum accommodatio, quæ eſt quædam Iudicij ad formam adhibendam actio. Sed alijs Argumentationis generibus miſſis Syl- *Syllogiſmus.* logiſmum ſolùm perſequemur, qui cùm Ariſtotele lib. 1. Priorum, eſt Oratio in quâ quibuſdam poſitis, aliud quiddam ab ijs, quæ poſita ſunt, ex neceſſitate accidit, eò quòd hæc ſunt. Et Syllogiſmi ſimplicis materia propinqua, ſunt Propoſitiones ex quibus ille fabrica- *Propoſitio quid ſit.* tur; & Propoſitio, eſt oratio, quæ aliquid de aliquo aut negat, aut affirmat. Materia autem remota ſunt Termini, in quos Propoſitiones reſoluuntur. Itaque duabus propoſitionibus, vnâ concluſione, & tribus terminis omnis Syllogiſmus abſolutus conficitur. Et qui- *Termini.* dem Terminus vnus dicitur Maius extremum, quòd præſtantiorem locum: alterum Minus extremum, quòd inferiorem in illo poſſidet; tertius Medius terminus vocatur, qui bis in antecendente, & ſemel *Propoſitiones.* iunctus maiori extremo, ſemel minori ponitur. At Syllogiſmi propoſitiones vna eſt Maior, quæ ex maiori extremo, & medio oritur; altera Minor, quæ ex minori extremo, & medio ſtruitur, & Concluſio, quæ ex maiori, & minori extremo copulatur.

Et

Figura quid ſit. Et verò Abſoluti Syllogiſmi figura, eſt extremorum cùm medio ad aliquid concludendum apta collocatio, & *Modus quid ſit.* Modus ſumptionum ad concluſionem colligendam ſecundùm quantitatem, & qualitatem proba complicatio. Figuræ autem, vt ſuperius diximus tres tantùm exſiſtunt, Prima in quâ medius terminus alteri extremo ſubijcitur, & de altero prædicatur; Secunda in quâ prædicatur de vtroque; Tertia denique in quâ vtrique ſubijcitur.

Apoſtrophe. Age Domine Deus, vt vtrique, & Chriſto filio tuo, & eius in terris Vicario, & huic potiſſimùm Summo Pontifici Paulo V. nomine, & re ſanctiſſimo hominum Vniuerſitas ſubijciatur; age Deus, vt cæcitate cordis amandatâ, mentiſq. tenebris, veritatis luce diſcuſſis non aliam Fidem, quàm noſtram; non aliam Sedem, quàm Romanam; non alium Eccleſiæ Principem, quàm Petri ſucceſſorem, animorum noſtrorum rectorem, uirtutum omnium ſatorem amplectatur; Age Deus, vt qui ſe Chriſti Domini Vicario in Eccleſiâ Militante ſubiecerint, in Triumphante poſteà dominentur.

MEMBRVM SEPTIMVM.

De Notatione.

Notatio quid ſit. NE Tempus edax omnia exederet, Notatio inuenta fuit, quæ eſt animaduerſio, & nota eorum, quæ perennare optamus, ac ideò ea notamus, vt poſteà idem Tempus exſiſtat eorum cuſtodia, veritatis index, rerum geſtarum memoria, & fugitiuæ antiquitatis operum retractio. *Notarius quid ſit.* Et Notarius eſt is, qui Iudicij acta notis excipit, quiq; etiam, vt refert Ioannes de Plateâ, *Platea.* Tabellio vocatur, eò quòd acta in tabellis inſcribat; Scriniarius, eò quòd eorum ſcripta in ſcrinijs ſeruat; Librarius, eò quòd in Libros ea digerat; Protocola, & Graphiarius ob eamdem cauſam quoque dicebantur. *Notariorũ auctor.* Certè D.Clemẽs Põtifex Primus fuit qui Notarios creauit, Romãq. in ſeptem regiones diuiſit, eaſq; ſeptem Notarijs, qui Martyrum geſta omni curâ, & fidelitate conſcriberent, conceſſit, vt Liber de Pontificibus teſtatur. *Martyrologij auctor.* Sed Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus primus omnium Martyrologium confecit, vt Beda in Act. Apoſt. c.1. Vualfridus Strabo *Strabo.* libro de rebus Eccleſ.cap.28.& Molanus *Molanus.* libro de Martyrologijs c.2. fatentur. Horum munus, C.lib.12.tit.de Primicerio celebratur; cùm Notarius perſona exſiſtat publica, & ſuo officio Iudicis officium fulciatur. *Zaſius.* Vndè Vdalricus Zaſius in ff.tit.de Orig. Iuris. vult eos Pontificiâ, aut Imperiali auctoritate conſtitui, legitimos, & iuratos eſſe debere. Hoſtienſes porrò affirmat eos ſummâ fide Inſtrumenta, Proceſſus, Teſtamenta, Contractus, & ſimilia condere teneri, nullumq; tamen Vſuris deturpatum conficere poſſe abſque criminis notâ, & proindè quidquid acturi ſunt, illud tutâ Conſcientiâ, amotâ omni timoris, odij, amoris, ac ſimilium ſuſpicione, exequantur. *Gulielm.* Ceterùm Gulielmus in ſuo Speculo aſſerit ſingula Inſtrumenta inuocationem Domini Ieſu Chriſti, nomen Papæ, Cæſaris, aut alterius Domini loci, pariterq; Teſtium, Notarijq. nomina, & Signum, Annum ſimiliter, Indictionem, Menſem, atque Diem continere debere, de quibus minuta quædam diſſeremus. *Annus.* Et quidem Annum, Aegyptij, teſte Oro Apolline, *Orus.* depingebant inſtar Draconis annulati caudam ore tenentis, ad quod ſic Claudianus *Claudianus.* in Stiliconem alluſit.

Eſt ignota procul, noſtraq; imperuia menti
Vix adeunda Deis, Annorum ſquallida mater,
Immenſi ſpelunca Aeui, quæ tempore vaſto
Suppeditat, reuocatq; ſinu. Complectitur antrum,
Omnia qui placido conſumit nomine Serpens,
Perpetuumq; uiret ſquammis, caudamq; reducto
Ore vorat, tacito relegens exordia lapſu.

Aegyptiorum porrò Annus, vt Plinius lib.7. refert, erat ſex dumtaxat menſium; *Aegyptiorũ annus.* Beda aſſerit quattuor; Xenophon Tractatu de æquiuocis temporum illis interdum Vnum, aliquandò Duos, Tres, & Quattuor conceſſit. Vndè non videntur tam incredibilia conſideranti, quæ Aegyptij, & Chaldæi de ipſorum antiquitate ſcripſerunt. *Aegyptiorũ antiquitas.* Ferũt enim vſque ad Ptolomæum Cleopatræ patrẽ, ſe Reges ſuprà ſeptuaginta annorum millia habuiſſe, & Aſtrorum ſciẽtiam apud illos vltrà centũ annorum millia perduraſſe, vt Diodorus Siculus, Pomponius Mela, & Laërtius commemorant. Quoniam illi annos, aut ex Lunaribus curſibus, aut ex vniuſcuiuſque Planetæ conuerſione efficiebant. Chaldæi vèrò eodem argumento ſe cęleſtium rerum peritiam vltrà ſeptuaginta, & quadringentos mille annos obtinere aſtruebant; cum tamen ex Porphyrio Mirandulanus lib. 11. contrà Aſtrologos referat Calliſthenẽ Ariſtotelis diſcipulum, & nepotem, bellorumq; Alexandri Magni comitẽ Babylone omnia Chaldęorum monumenta euoluiſſe, & rerum cæleſtium obſeruationes quæ omnium vetuſtiſſimæ habebantur, nõ amplius quàm nõgentorum, & mille annorũ fuiſſe. Quo fit, vt in eam ſententiam libenter eamus, eorũ annos noſtris multò breuiores exſtitiſſe. Atque hinc Cẽſorinus aſſerit antiquiſſimũ illorũ annũ bimeſtrẽ fuiſſe, poſt à Piſone Rege quadrimeſtrem factum, tãdemq; ad menſes tredecim, & dies quinque pertractum. Atqui nũc ſi quis vltimam annorum compoſitionem, cum primâ inſtitutione conferre & ſupputare voluerit, abſque dubio, ad illã penè ſummam aſcendet, quam illi ſe vixiſſe gloriantur. Ad huius rei robur facit, ꝙ Diodorus refert à veteribus traditum, ſingulos illorũ Reges ſuprà mille ducẽtos annos regnaſſe. At cũ hominis alicuius vita, tam procul extendi non poſſit, in confeſſo eſt, illorum annos noſtratibus maximis interuallis anguſtiores fuiſſe, nec vltimam annorum creationẽ, cum primâ miſcendam eſſe, ſed ſolùm ex priori annorum ſanctione ſummam deducendam. Accedit ad hoc gentes illas fortaſſe, vt cæleſtium rerũ ſtudijs plurimum deditas, vniuſcuiuſque Planetæ conuerſionem pro anno computaſſe, ſicq; tam ingentem annorum ſummam confeciſſe. Illud verò falſum omninò eſt, quòd Ae-

gyptij mendaciorum parentes dictitāt ex quo Aegyptus ſtat quater
curſus ſuos vertiſſe ſidera, & bis Solem vndè nunc oritur, occidiſſe,
Mela. vt Mela lib. 1. cap. 9. prodidit. Illi etiā innouare ſolebant ſuorum an-
norum interualla, quoties à nouis victoribus leges accipiebant. Et
Epochæ. hinc exſtant illæ antiquiſſimæ Epochæ Naboneſſari, Philippi, mor-
tis Alexandri, & Philadelphi. Hinc etiam accepta eſt Epocha Augu-
ſti Actiaca, & Diocletiani, quam etiamnum Chriſtiani Aegyptij re-
Annus Canicularis. tinent. Et cùm ij, Anni obſeruationem in Caniculæ ortu ſtatuerent,
ideò Annum ſuum Canicularem vocabant. Arcadum verò apud Flo-
Arcadū annus. rum lib. 1. Trium menſium erat, apud Iberos aliquandò quattuor, ali-
Florus. quandò duodecim; apud Arcananos ſex; apud Lauinos tredecim.
Græcorum annus. Græcorum autem Annus CCCLX. diebus conſtabat, vt Plinius
recenſet. Nulli, ait, arbitror plures ſtatuas dicatas, quàm Demetrio
Phalereo Athenis; ſiquidem 360. ſtatuëre, quas mox lacerauerunt,
nondum anno hunc numerum dierum excedente. Varro etiam apud
Nonium ſcribit Demetrium tot ſtatuas adeptum fuiſſe, quot luces
Boetiorum annus. habet annus abſolutus. Sed Annus Boëtiorum vetuſtiſſimorum, vt
in Thargelione Attico apparet, à Vigiliarum ortu matutino inci-
Methonis annus. piebat. Refert Cenſorinus Annum Magnum Methonis 6940.
Cenſorinus. diebus conſtaſſe. Præterea, ait, ſunt anni Magni complures, vt Me-
thonicus, quem Methon Athenienſis ex Annis Vnde viginti conſti-
tuit, eoq́. Enneade ceteris appellatur, & intercalatur ſepties, in
eoq́; anno ſunt dierum ſex millia, & nongenti, & quadraginta. De
Indorū annus. Anno Indorum ſic autem Q. Curtius lib. 8. commemorat. Menſes in
Curtius. xv. deſcripſerunt dies. Anni plena ſpacia ſeruantur. Lunæ curſu no-
tant tempora, non vt plerique cùm orbem ſidus impleuit, ſed cum
ſe curuare cępit in cornua, & idcircò breuiores habent menſes, qui
Iaponenſiū annus. ſpacium eorum ad hunc Lunæ motum dirigunt. Idem de Iaponen-
Froes. ſibus, Aloyſius Froes è Societate IESV in quadam ſuâ epiſtolâ ex
Polus. Inſulâ Iapan, anno 1565. ſcripſit, & Polus Venetus de Prouinciâ
Tangut idem teſtatum reliquit. Totum Anni circulum, ait, per Lu-
nationes computant, nec alios habent mēſes, aut hebdomadas, quàm
Turcorum annus. Lunares. Annus Cilicibus, atque Turcis, eſt Hegira. Hic enim An-
nus incępit eo tempore, quo Mahometes lege ſuâ publicatâ coactus
Philolai annus. fuit fugam ſibi ex Mechâ conſciſcere. Sed Philolai Pythagorici An-
nus Magnus apud Cenſorinum ex quinquaginta nouem Annis con-
flabatur. Eſt, ait, & Philolai Pythagorici Annus ex annis quinqua-
ginta nouem in quo ſunt Menſes intercalares viginti & vnus. Et de
Democriti annus. Anno Democriti Abderitæ Magno, ſic idem. Et Democriti ex an-
nis octuaginta duobus, cùm Intercalares ſint Duodetriginta. Porrò
Oenopidæ annus. de Anno Oenopidæ Chij Aſtronomi hæc idem Cenſorinus recenſet.
Philolaus, inquit, Annum naturalem dies habere prodidit tercentū
ſexa-

ſexaginta quattuor, & dimidiatum; Aphrodiſius Tercentum ſexagin-
ta quinque, & partem diei octauam; Calippus autem Octingentos ſe-
xaginta quattuor, & Ariſtarchus Samius tantumdem, & præterea
diei partem Milleſimam ſexcenteſimam Vigeſimam tertiam. Me-
ton verò Tercentum ſexaginta quinque, & dierum duorum, & vi-
ginti partem vndeſexageſimam. Priſcis verò Germanis Annus Luna- *Germanorum annus.*
ris fuit, vt Tacitus prodidit. Coëunt, inquit, niſi quid fortuitum, &
ſubitum inciderit, certis diebus, cùm, aut inchoatur Luna, aut imple-
tur. Nàm agendis rebus hoc auſpicatiſſimum initium credunt. Immò
affirmat Iulius Firmicus lib. 2. Germanos decreſcente Lunâ pugnare *Firmicus.*
non conſueuiſſe. At veterum Danorum, atque Saxonum Anni ordina- *Danorum, Saxonumq́; annus.*
tio, ex Oceani fluctibus, cuius litora incolebant, deſumebatur, quo-
rum, & menſium nomina Beda recenſet. Et veteribus Gallis, Iulius
Cæſar Annum noctibus ſolummodò conflatum attribuit, quorum *Gallorum annus.*
ſæculum quoque Triginta annis Lunaribus finiebatur; de quibus
etiam Plinius lib. 16. de Viſco. Petitur antè, ait, omnia ſextâ Lunâ, *Plinius.*
quæ principia menſium, annorumq́; ijs facit, & ſæculi poſt triceſi-
mum annum. At veteribus Romanis antè ordinationem Iulianam, *Annus Romanus.*
Annum à Numâ inſtitutum fuiſſe, omnes ferè perſuaſum habebant.
M. autem Varro Annum antè ordinationem Pompilianam, non
ſolùm Decimeſtrem fuiſſe, ſed à Romulo cùm ipſâ Româ conditum
prodidit. Huic ſententiæ Ouidius quoque ex Romuli ſtatuto ap- *Ouidius.*
plaudit.

Quod ſatis eſt, vtero matris dum prodeat infans
Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis.

Ac Seculum apud eoſdem erat Luſtrorum Viginti duorum, perio-
dorum quinque, Annorum Centum, & decem. Vndè appoſitè Ho- *Sæculum. Horatius.*
ratius in carmine Sęculari.

Certos vndenos decies per annos
Orbis, vt cantus, referatq́; ludos.

Ob eam enim cauſam Anno Centeſimo decimo vertente, ineunte
centeſimo vndecimo, Ludi Sæculares inſtituti, quo tempore Annus, *Ludi ſæculares.*
in Solem, Luſtrum, in Annum, Periodus in Luſtrum conueniret. Ca-
lecutenſes etiam, qui nobiliſſimum Indiæ emporium incolunt, An- *Calecutenſis annus.*
nos ſuos à condito Calecut ordiuntur. Tyrij à deductâ à Roma-
nis Coloniâ Annos ſuos ſupputabant, eâq́; Epochâ faſtos ſuos, & *Tyrius annus.*
omnes actus legitimos ſignabant, de quo Vlpianus de Cenſibus. *Vlpianus.*
Sciendum eſt, inquit, eſſe quaſdam Colonias iuris Italici, vt eſt in
Syriâ Phœnice ſplendidiſſima Tyriorum Colonia, vndè mihi origo
eſt, nobilis regionibus, ſerie ſæculorum antiquiſſima, armipotens,
fœderis, quod cùm Romanis percuſſit, tenaciſſima. Huic enim D.
Seuerus, & Imperator noſter ob egregiam in Remp. Imperiumq́;
Roma-

Romanum inſignemq; fid em, ius Italicum dedit.

Macedonicus annus. Macedonibus verò qui ſub Seleucide in Syriâ, & Aſiâ fuerunt, erat Annus veteris periodi Macedonicæ, & Calippicus Lunaris.

Chaldaicus annus. Chaldæis autem, & Armenis in duodecim menſes æquabiles, & quinque appendices dies ſinè vllis ſcrupulis Annus deſcriptus fuit, & parum, aut nihil inter ſe Neomeniæ menſium diſcrepabant.

Perſicus annus. *Curtius.* At Perſarum Annus 365. continebat dies, de quo ſic Q. Curtius lib. 3. Magi proximi patrium carmen canebant. Magos Trecenti, & ſexaginta quinque iuuenes ſequebantur puniceis amiculis velati, diebus totius Anni pares numero. Hi porrò Annum ſuum vocant Neuruz, eiuſq; initium in Vere ſtatuunt, idq; epulis, & pompâ proſequuntur, vt etiam Fernandus Lopez Caſtagneda Indicarum rerum lib. 6. ſcriptum reliquit: Balthaſarem, ait, Perſonam detinuerat Præfectus, vt omnem apparatum ſollemnitatis Neuruz, & pompam regiam videret. *Lopez.*

Mexicanicus annus. Huic perſimilis eſt Mexicanorum, & totius illius magnæ Peruſianæ continentis Annus, qui in 365. quoque dies diſpertitur, ac ſingulis diebus heroum nomina, aliarumq; rerum præclariſſimarum notas imprimunt. Igitur eorum Annus in duodeviginti menſes tribuitur; menſis vicenis diebus explicatur de quibus omnibus Petrus Martyr, qui itidem retulit illos Annum ab occaſu Heliaco Virgiliarum incipere, & menſibus Lunaribus claudere. *Martyr.*

Deniq; Annus Aſtronomicus eſt à primo puncto Arietis, ad idem punctum reuolutio.

Olympias Annus autem ab Iphito Praxonidæ filio inſtitutus fuit, iſque cùm 23. intercalati eſſent, Elidenſes Olympiade tempus illud notabant, quòd annorum quinque exſtabat. Vndè Ouidius. *Ouidius.*

In Scythia nobis quinquennis Olympias acta,
Iam tempus Luſtri tranſit in alterius.

Planetarius annus. Sed Annus Planetarius, eſt cuiuſcunque Planetæ perfecta periodus.

Solaris annus. Atque hinc Hipparchus Annum ſolarem fecit ab Aequinoctis ad idem Aquinoctium reditu, & ab vno Zodiaci puncto, ad idem conuerſione, quod fit iuxtà Alphonſum Hiſpaniæ Regem ſpacio dierum 365. horis 5. minutis 49. & 16. Secundis.

Lunaris annus. Annus Lunaris porrò, eſt illud ſpacium quod Luna ſecundùm proprium curſum, Zodiacum circuit, quem, teſte Alphonſo, ſpacio 27. dierum, horarum 7. minutorum 44. & Secundarum 5. abſoluit.

Platonicus annus. *Durandus.* Et Annus Platonicus, quem Gulielmus Durandus lib. 8. c. 3. Rationalis, Magnum vocauit, eſt ille, qui Quadraginta nouem millibus annis Romanis abſoluitur, cùm ſcilicet omnia ſidera ad loca, quæ in Crea-

Creationis initio accepère, denuò reuertentur.

At Annus Emergens, eſt ille in quo heroicum aliquod factũ emergit, à quo poſtea in ipſius memoriam Annum incipimus cõputare. *Emergens annus.*

Annus Vſualis eſt, is, qui ex hominum inſtituto, & compoſitione quadam auſpicatur. *Vſualis annus.*

Luſtrum eſt Annorum quinque ſpacium, ſic dictum, quià quinquennio peracto vrbs Romana cenſu luſtrabatur. *Luſtrum.*

Verùm Indictio ter quinos continebat annos à Romanis ob tributorum ſolutionem indicta. Siquidem difficile erat ſingulis annis Romam ex remotiſſimis quibusque orbis partibus ad pendendum tributum proficiſci, & arduum quoque exigi; ac ideò veteres Romani indixère, vt primo quinquennio Ferrum ad arma fabricanda Romam importarent; Secundo Argentum ad pecuniam cudendam, pro ſtipendijs militibus erogandis adferrent; Tertio Aurum ad Deorum ſimulachra exſtruenda aduèherent. Indictio porrò 24. Septembris initium ſumebat, & triennio ſolùm antè Chriſti Domini noſtri Natiuitatem inſtituta fuit, Olympiade 194. Apud nos verò in die Circumciſionis Domini exorditur. *Indictio.*

Demùm Aera quid ſit, videmus. Etenim Alphonſus Rex vult in ſuis Tabulis Heram ſcribi debere, creditq; eſſe tempus quoddam heroicum. Vndè initio regnorum Philippi, Alexãdri, & Nabuchodonoſoris Heram vocauit, quem errorem Vaſæus in Chronico & Didacus Couarruuias lib. 1. Varias. Reſol. cap. 12. refutauit, & eadem ratione refellitur ipſe Couarruuias, & Geneſius Sepulueda à Reſendio, quorum alter credebat hoc nomen à Notarijs abbreuiatũ fuiſſe; alter dicebat primum elementum à reliquis litteris interpunctione eſſe ſeparandum. Lucilius lib. 29. Aeram numeri notam arbitratur, Fauſtus Regienſis lib. 1. de Spiritu Sancto, Aeram ſupputationem appellat, aſſeruntq; ſic dictam, quod in ære numeri nota cælata fuiſſet. At veriſſimum eſt, quod Iſidorus lib. 5.. Ethym. ſcriptũ reliquit Aerã ab ære dictam, tributoq; penſo, quæ ſub Octauiano ab Hiſpanis domitis cœpta eſt, anno vigeſimo octauo antequã Chriſtus naſceretur, vt D. Iulianus Toletanus Epiſcopus lib. 3. cõtrà Iudæos Eruigio Regi perſcripſit. Quod reliquum eſt, proſequamur. *Aera.* *Alphonſus.* *Vaſæus.* *Couarruuias* *Sepulueda.* *Lucilius.* *Regienſis.* *Iſidorus.* *Iulianus.*

Menſis, quorum duodecim Annum efficiunt, à menſurâ appellatus eſt, Tullius enim lib. 2. de Natura Deorũ. Qui, quia, inquit, menſa ſpacia conficiunt, Menſes nòminantur. Ouidius lib. 1. Faſtorum decem ſolummodò à Romulo inſtitutos fuiſſe affirmat. *Menſis.* *Tullius.* *Ouidius.*

Tempora digereret cùm Conditor vrbis in annum,
Inſtituit Menſes quinque bis eſſe ſuos.

Sed Numa Pompilius addidit Ianuarium, quaſi reliquorum ianuam, quẽ Iano dicauit, & Februarium, quem febribus, & ſebruis oblationibus *Ianuarius.* *Februar.*

bus demortuorũ, ipſoq; Plutoni ſacrauit. Martium Marti Romulus addixit: Aprilis ex anni temperamento nomen accepit, eò quòd tel-

Maius. *Iunius.*

lus tunc ad germinandum aperiatur. Maius à maioribus, Iunius à iunioribus; vel primùs à Maiâ Mercurij matre, & ſecundus à Iunone

Quintilis. *Iulius.* *Sextilis.*

vocatus eſt. Quintilis poſt Martium, Iulius à Iulio Cęſare dictus eſt; cùm eo menſe, & natus ſit, & de Antonio triumphum reportauerit. Sextilis quoque Auguſtus, ab Auguſto Imperatore fuit appellatus. Reliqui ab ordinis loco nomina ſunt ſortiti. In quolibet autem Men-

Calendæ. *Ouidius.*

ſe tres celebres dies reperiuntur, Calendæ, quæ in Iunonis honorem celebrantur. Vndè Ouidius.

Vindicat Auſonias, Saturnia Iuno, Calendas.

Nonæ â nono die poſt Calendas ità nuncupatæ. Idus à menſis, vel nũdinarum diuiſione quæ in nonis fiebant, ſic nominati.

Nonæ. *Idus.*

Dierum verò alius eſt Naturalis, quo Sol vigintiquattuor horarum ſpacio totam terram ab Oriente in Occidẽtem peragrat, ſic nucupa-

Dies naturalis.

tus, quiâ duo tempora lucem, ac tenebras comprehendit; alter eſt Artificialis, quo Sol ſuprà noſtrum Hemiſphęrium ab Ortu ad Occaſum moratur, ſic dictus, quia exercẽdis hominum artificijs aptus exſi-

Dies artificialis. *Diei partes.* *Noctis partes.*

ſtit. Diei autem tres partes numerantur, Mane, lux permanens; Meridies, media dies; Sero, ſerarum clauſura ob venturam Noctem, à nocendo nominatam, cuius quoque partes ſunt Veſperum ab Heſpero ſidere tenebras præcedente vocatum; Crepuſculum, quod lux iam quaſi crepuerit; Conticinium, omnium ſilentium; Intempeſtum, tempus ad omnia, præterquàm ad ſomnum, intempeſtiuum; Gallicinium, Galli lucis prænuncij cantus; Matutinum, noctis maturæ indicium, & abſceſſus; Diluculum denique, diei prima, paruaq; lux. Porrò dies Biſſextilis ex biſſe momentorum collectâ, eſt, qui bis ſexies ductus aſſem procreat, diemq; vnum perficit.

Dies Biſſextilis. *Hebdomada.* *Diei partes.*

Ceterum Hebdomada habet ſeptem dies, Dies viginti quattuor horas; Quadrans ſex horas; Hora ſexaginta minuta; Minuta ſexaginta ſecundas; Secunda ſexaginta tertias; Punctus duodecim momenta; Momenta duodecim vncias; Vncia qaadraginta ſeptem atomos; Atomus verò in indiuiſibili conſiſtit.

Largire precamur Domine Deus, nos tibi Atomos fieri, nè diuiſi pereamus; annecte nos tibi, & connecte ex omnibus Virtutibus cingulo confecto, vt à te numquàm ſeparemur; agglutina nos, & condenſa Chriſti Filij tui Religione, pietatis officijs, & amore, ac omnibus Orthodoxæ Fidei excellentiſſimis moribus, vt ità probè, & ſan-

Apoſtrophe.

ctè diuinitùs facti, & ſepti, inſtar Atomi indiuiſibilis, nullus Dæmonum incurſus, nullum ipſius præſtigium, nulla potẽtia nos cædere queat, quin ad Cœleſte domicilium tuum ſublati, penetremus.

MEM-

MEMBRVM OCTAVVM.

De Iuriſprudentia Theorica.

SI vlla poſt homines natos illuxit ſcientia, quæ mortales freno rationis à vitiorum cœno, ad virtutis viridarium pelliciat, à turpitudine vitæ, ad morum honeſtatem dirigat; ab iniuſtitiâ, ad iu-

Iuriſprudentiæ laus.

ſtitiam, ab iniurijs ad pacem, & felicitatem denique pertrahat, hæc profectò exſiſtit, quàm Pa-

Papinianus.

pinianus hominum prudentum Statutum, nocentium frenum, baſim, & fulcrum Reipublicæ appellauit. Baldus quoque turrim triangularem, tribus ſolidiſſimis

Baldus. *Iuriſprudentia quid ſit.* *Tullius.* *Iuriſprudentia quare.* *Ariſtoteles.*

præceptis munitam Honeſtè viuendi, Nemini nocendi, Vnicuique quod ſuum eſt, tribuendi, nominauit. Hanc Tullius 2. de Legibus ob ciuium ſalutem, ſecuritatem ciuitatum, quietem, & felicitatem omnium gentium inuentam eſſe, teſtatus eſt. Vndè ſapienter Ariſtoteles libro de Vitâ, & Morte aſſeruit, hanc eſſe animam, vitamq; ciuitatis. Siquidem, vt corpus abſque animâ conſiſtere nequit, ità nec ciuitas ſinè legibus eſſe poteſt. Quòd etiam Macrobius lib. 1. de

Macrob. *Iurisprudentiæ neceſſitas.*

Somnio Scipionis cognouit. Hic, ait, exiguus hominum cœtus ſine illis eſſe non poteſt. Quare Ariſtoteles in Politicis. Sicut optimum, inquit, animalium eſt homo fruens legibus; ſic peſſimum animalium eſt homo à Lege, & Iuſtitiâ ſeparatus. Et lib. 1. de Secretis demonſtrat Legum carentiam eſſe cauſam ciuſtatum interitus, & ruinæ. Etenim ſic ſecum ratiocinatur. Inuidia generat detractionem, detractio odium, odium iracundiam, iracundia repugnantiam, repugnantia inimicitiam, inimicitia bellum, bellum Legum diſſolutionem, diſſolutio, populorum euerſionem, & ciuitatum labem, & interitum. Quocircà Xenophon libro de Monarchiâ affirmabat Leges

Exemplũ. *Lex quid ſit.*

vnicuique ſtatui ad regimen corporis, & animi vtiles, & neceſſarias eſſe. Igitur iure merito eas tali encomio celebrat Tullius. Lex, inquit,

quit, eſt vinculum ciuitatis, fundamentum libertatis, æquitatis fons, mens, animus, conſilium, ſapientia, & vt corpora noſtra ſinè mente, ſic ciuitas ſinè Lege, eſſe non poteſt, cum hæc omnia commoda, atque virtutes pariat, prohibeatq; contraria. Atque hinc S. Canones Tractat. de Pœnitent. diſtinct. 2. Iuriſperitos, Solares radios vocârunt. Hinc ſuos Legislatores tanti fecit antiquitas, vt Deorum inſtar eos coluerit. Quid dicemus de Cecrope Moyſis coæuo, primoq; Athenienſium Rege, & de Mercurio Triſmegiſto, qui primi Aegyptijs leges dedêre? Quid de ceteris, quorum Draco, & Solon Athenienſibus; Licurgus, Lace-*Legum conditores.* dæmonibus; Deucalio, Delphis; Magi Perſis; Druides, Gallis; Zeleucus, Locrenſibus; Hippodamus, Mileſijs; Phidon, Corinthijs; Gymnoſophiſtæ, Indis; Belus, Chaldæis; Aeacus, Aeginæ; Zamulſis, Scythis; Charondas, & Phalæon, Carthaginenſibus; Saturnus Italis condidêre? Certè Tullius libro de Naturâ Deorum affirmat Apollinem Arcadibus; Volaterranus, Philolaum, Thebanis; Valerius Maximus libro de Simulatâ Religione, Minoem, Cretenſibus; Iſidorus, Phoronium, Græcis; Cælius, Zoroaſtrem Bactrianis; Platonem, Magneſijs; Romulum, Numamq; Romanis conſcripſiſſe? Ac, vt magis leges eorum apud populum venerationi eſſent, veteres illi commenti ſunt, ſe illas à Dijs accepiſſe. Vndè Zoroaſter, ab Oromaſo; Triſmegiſtus, à Mercurio; Charondas, à Saturno; Draco, & Solon, à Mineruâ; Zamolſis, à Veſtâ; Plato ab Appolline; Mi-*Dij Legislatores.* nos à Ioue; Numa Pompilius ab Egeriâ illis dictatas fuiſſe fabulabantur. Hi verò omnes in ſuis Legibus, vt Marſilius Ficinus *Ficinus.* animaduertit, inſtar Simiarum, Moyſem imitati ſunt, qui ab ipſo Deo eas ſuſcepit. *Plato.* Etenim Plato in libro de Legibus, nullas Leges abſque aliquo lumine cælitùs dato, condi poſſe, cognouit. Quòd in Protagorâ quoque affirmauit, quandò omnes ar-*Prometheus quid ſit.* tes, atque humanas diſciplinas à Prometheo deriuare, hoc eſt, ab humanâ Prudentiâ, aſſeruit; Leges verò, ſolùm à Ioue per Mercurium, ſcilicet à Deo per Angelum fluere. Et Tullius in *Lex quid.* Philippicis, Lex, ait, nil aliud eſt, niſi recta, & à numine Deorum tracta ratio. Hoc idem Imperatores in C. titul. de Præſcriptionibus, & in Canon. capit. Nemo. cau. 16. quæſtio. 3. teſtantur, vbi aſſerunt Leges per ora Principum eſſe diuinitùs promulgatas; quod videtur illud Prouerbiorum confirmare. Per me *Ariſtoteles.* Reges regnant, & Legum conditores iuſta decernunt. Ariſtoteles quoque lib. 1. de Rep. cap. 1. agnoſcit Originem Legum ex ipſâ Naturâ, nimirùm Deo, naturæ parente, proficiſci.

Leges porrò, quas Romulus Romanis dedit, Curiatæ dicebantur. Poſt has Numa Pompilius, Tullius Hoſtilius, Ancus Martius, Tar- *Lex Curiata.* quinius Priſcus, Tullius Seruilius, & vltimò Tarquinius Superbus alias tulit, quas omnes Sextus Papyrius in librum congeſſit, & ab ipſo *Papyrius.* nomen accepêre. Verùm abactis Regibus, Romani XXII. annis *Lex Papyriana.* abſque legibus vixêre, donec ijs ſuas Græci communicarent, quas in XII. tabulis æreis inſcripſêre, & leges ipſæ Duodecim Tabularum *Lex Tabularum.* dicebantur. Eodem tempore methodus quædam cauſarum diſceptandarum euulgata fuit, quæ legis Actio, aut legitima Actio vocabatur. *Legis actio.* Sed propter Plebis diſſidium, quæ ſe ad Auentinum ſubtraxit, lex Plebiſcita geneſim capeſſiuit. *Plebiſcita.* Indè Senatuſconſultum, cum populus cum plebe diſſentiebat, ad Senatores Reipublicæ regimen, *Senatuſconſultum.* clauuſq. delatus fuit; & hinc quæ ipſi ferebant, mandabantq. Edictum Prætoris, vel Ius Honorarium appellabatur. *Edictum prætoris.* Tempore autẽ Conſtantini hiſcè legibus, nouæ additæ fuerunt, quæ, cùm ſinè ordine digeſtæ eſſent, vt Iſidorus loquitur, in volumen, quod Theodoſianum appellatur, *Theodoſianum.* ad Hermogeniani, & Gregoriani imitationem, reduxit.

Iuſtinianus poſteà Cæſar cupidus ex tàm vaſtâ Legum ſiluâ medullas ipſas ſeligere, decem Iuriſperitis hanc prouinciam demandauit, vt ex omnibus, vnum volumem conficerent, quod Codex iam no- *Codex.* minatur, à Cogendo, vt autumat Azo in ſuâ Summâ, ſic nuncupa- *Azo.* tus. Rebus itaque ſic geſtis, Iuſtinianus Imperator omnium Iuriſprudentum reſponſa, Vlpiani, Gaij, Scæuola, Galli, Papiniani, aliorumq. in vnum quaſi faſciculum ſimul compingere imperauit, quæ duobus millibus Pandectarum libris continebãtur. *Pandectæ.* Sed quoniam hæ leges adhuc non probè collocatæ erant, mandauit, vt ſuperflua tollerentur, & meliori ordine diſponerentur. Vndè Digeſtum, quod *Digeſtum.* quinquaginta libris conſtat, nomen accepiſſe creditur. Hoc porrò *Infortiatũ.* denuò in Infortiatum à legibus fortioribus ſic dictum, & in Prætorum *Inſtituta.* recentiorum Edicta, bipartitum fuit. Poſteà verò Inſtituta, pro *Repetita prælectio.* Iuris tyronibus conſcribi curauit, & poſt illa, Repetita Prælectio à *Vlpianus.* ſecundâ editione ſic dicta, vt vult Vlpianus in libris Saberio ſcriptis, exorta eſt. *Nouellæ.* Vltimò tandem liber Nouellarum prodijt, ſic vocatus, *Cuiacius.* ex Cuiacij ſententiâ, quia hæ leges nouiſſimè poſt Codicem Iu- *Expoſ. Nouel. Conſt.* ſtiniani Repetitæ præelectionis promulgatæ fuerunt. Albertus verò Roſat. *Roſat.* credit ex Nouellis, Authenticas profectas eſſe, & com- *Authenticæ* pendioſiori ſtylo conſcriptas; quibus additus eſt liber Feudorum, & *Feuda.* Federici Minoris, Maioriſuè, & Conradi, atque Henrici VII. conſtitutiones, atque leges.

Ius naturale. Verùm enim verò Ius Naturale eſt, quod hominum vniuerſitati

vbique non conſtitutione aliquâ, ſed quodam naturæ inſtinctu con-
Ciuile. uenit; Ciuile, quod quæque gens, atque ciuitas ſibi proprium diuinâ,
Gentium. vel humanâ cauſâ conſtituit; Gentium quòd omnes gentes hoc tan-
Militare. quàm proprio vtuntur: Militare, quòd ea, quæ ad Militiam ſpectant,
Publicum. decernit; Publicum, quòd Sacra, Sacerdotes, & Magiſtratum concer-
nit. Publicum profectò; ſed cum noſtra reſpicimus, Priuatum.

Apoſtrophe. Infelix ætas! Siccinè publica priuatis, Sacra profanis, Sacerdotes impijs, exlegibus Magiſtratum commutabimus? Succurre Deus, nè leges, quas hominum cœtui ex Naturæ theſauris, ex morum Sacroſancta probitate, ex Rationis archiuio dediſti, homines hominum verorum deſertores, ſpecioſæ probitatis ſectatores, naturæ clandeſtini hoſtes euertere conentur. Tua protege Domine tuâ potentiâ, vt quæ ſemel pro vniuerſorum ſalute fixiſti, ab omnibus vnanimi, virilique conſenſu conſeruentur, nulloq. vel ariete, vel etiam æneis quibuſcumque machinis, refigi patiaris.

MEMBRVM NONVM.

De Sacris Canonibus.

SACRORVM Canonum, cum patentiſſimus ſit campus, iſq. variarum quaſi arborum fructibus vndiq. decoratus, & circumfuſus, nè in ijs omnibus decerpendis ſimus, & nobis, & alijs moroſiores, quarundam ſaltem arborum fructus ſeligemus, eorumq. ſumma dumtaxat corticum cacumina, quæ Tribunal concernunt, attingemus. Etenim ius Canonicum eſt Chriſtiani hominis ad finem æternæ beatitudinis apta directio. Nam qui Chriſtianus non eſt, nec iuri Canonico, nec Pontifici ſemper ſubijcitur; Cùm quæ extra nos, nihil ad nos, cap. Multi.2.q.1.cap.de Infid.de Conſ.& Aff.cap.Gaudemus, de Diuort. & Abbas in cap.1. de Conſt. Quamquàm in aliquibus caſibus etiam in Infideles Papa Iuriſdictionem ſuam exercere poſſit, vt videre eſt apud Domin. in d. cap. Multi, & Ioannem Andream in cap. Quod ſuper his, de Voto.27.q.cap.1. ſępè; apud Abbatem in cap.fin.de Conſtitu.& in c.Nouit, de Iudic.& apud Archid.in cap.Si quis ſuadente, 17.q.4.

Ius Canonicum quid. Non Chriſtianus iure Canonico nõ ſubijcitur ordinarie. Abbas. Dominicus. Andreas. Abbas. Archidiaconus.

Imperator autem, nec iuri Canonico, nec Põtifici ſubeſſe videtur, ex l.Princeps ff.de ll.l. Ex imperfecto.ff.de legat.3. At verius multò eſt Imperatorem quoque hiſcè legibus in omnibus ijs rebus quæ ſalutem ipſius, bonum commune, religionem, & mores concernunt, arctari, cap.Omnes.de Maior.& Obed.& diſtin.96.cap.Duo ſunt.& cap. Imperator.& cap.1.de Conſti.cap.Nouit.& in c.Cler.de Iud.& in cap. Per venerabilem, qui fil.ſint legit.

An Imperator ſubijciatur iuri canonico.

Sed ius Diuinum, eſt legis Moſaicæ, & Euangelicæ immutabile præceptum; cum neque Pontifex ipſe ſummus ſuper hoc diſpenſare poſſit, §.His, diſt.6. Arch.de Pęnit.diſtin.6. Abbas in capit.Litteras.de Reſtit. Spol.poſt, gl.25.q.c.1.Sunt multi.

Ius diuinũ. An Papa poſſit ſuper hoc diſpenſare. Archidiaconus. Abbas.

Conſuetudo autem ex Iſidoro lib.9. Etymol.capit.3. eſt ius aſſiduis actibus conſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur. Si enim pro lege à totâ

Iſidorus. Conſuetudo.

ciuium multitudine non ſuſciperetur, Conſuetudo non eſſet, vt benè apparet ex.ff.de Itin. actuq. priu.l.1.§. Iulianus rectè ait. & l.fin. Cùm verò pro lege vſurpatur, ſecundum illam optimè iudicatur, cap. Cùm veniſſent, de eo qui mit.in poſſ.& diſt.12.capit. Illa, & diſtin.32.capit. Placuit. Et bonæ Conſuetudinis, ac legis deſertor punitur, capit. In his, diſtin.12.cap.penult.

Abuſus.

At mala Conſuetudo, eſt potiùs inueteratus error, & abuſus etiam eliminandus, qui iuſtè neminem ad eius obſeruationem obſtringere poteſt, etiamſi iuramento ſit firmatus, cap. Mala.& cap.Conſuetudo.diſt.8.cap. Quantò, de Iureiur.

Conſuetudinis conditiones.

Porrò qualis Conſuetudo eſſe debeat, deſcribitur in cap.Fruſtrà.diſt.8.& in ca.Qui contra, & in cap.fin.de Conſuet.& in cap. In quod ſuper, de Cõſang.& Affin.& in l.de quibus, ff.de leg.

Conſtitutio.

Sed iam Conſtitutionem deſcribamus, quæ lex quædam ab Eccleſiâ, Euangelijs, & Canonibus conſentanea, ſcripta eſt. Hæc autem, vel eſt Conciliorum Vniuerſalium, Prouincialium, & Epiſcopalium Conſtitutio; vel Pontificum Decreta; vel Sanctorum Patrum Dogmata.

Epiſcopi auctoritas.

De hiſcè ſatis: nunc de Epiſcoporum auctoritate videamus, quâ ferè Summi Pontificis, Patriarcharum, & Archiepiſcoporum quoque poteſtatem comprehendimus. Epiſcoporum verò auctoritas permagna eſt. Hi enim habent facultatem non ſolùm ſibi ſubditos, & Clericos, & ſæculares iudicandi: verum etiam Ligandi, & Soluendi, Diocęſim viſitandi, Chriſma conficiendi, Deo, Diuiſq. Altaria, & Delubra conſecrandi, polluta repurgandi, Clericos ordinandi, Suſpendendi, Deponẽdi, Excommunicandi, Purgationem indicendi, Diſpenſandi, & quamplurima ſimilia agendi, vt patet in capit. Epiſcopum.10.q.1.& cap. Conquerente. de Offic.Ord.& capit.Epiſcopus de Offic.ord.in 6.

Firmanus. Concilium Tridentinũ. Naclantus. Campegius.

Apud Firmanum tractatu de Epiſcopis in 2.par.lib.4.& in varijs locis Concilij Tridentini; apud Iacobum Naclantum in Tractatu de Epiſcopali Poteſtate, & denique apud Thomam Campegium de Reſidentiâ Epiſcoporum.

Electio. Poſtulatio. Nominatio.

Porrò Epiſcopi, aut per Electionem, quæ eſt hominis alicuius ad dignitatem facta ſelectio: aut per Poſtulationem, quæ eſt concors Capituli alicuius petitio; aut per Nominationem, quę eſt plurium ſimul exhibita Pontifici nominatio, ad munus Epiſcopale aſſumũtur.

Electi poteſtas.

Poſtquàm verò aliquis horũ per Examen, Proceſſumq. formatũ, tanto munere dignus fuerit inuẽtus, tunc à Sũmo Pontifice Cõfirmatur, ita tñ, vt ſolum illius Eccleſiæ ſuæ ſponſæ Iuriſdictionis, ſed nõ Ordinis res adminiſtrare valeat.

Cõſecratio.

Quoniam ad vtrũque legitimè regendum, Conſecrationis Ordine opus eſt, quem intrà tres menſes, niſi legitimũ obſtiterit impedimentum, ſuſcipere tenetur, cap. Vt qm̃.diſt.110.c.Quoniam. diſt.75.c.De Syracuſanæ. diſt.28. & Concil.Trid.ſeſſ.23.cap.2.

Epiſcopi cõſecratores.

Et huius Conſecrationi tres Epiſcopi intereſſe debent, c.Epiſcopalis. diſt.64. Et idem Damaſus Papa mãdauit, cap. Coriepiſcopi. §. Quod autem.diſt.68.

Epiſcopi qualitas.

Paulus.

Qui autem hoc Conſecrationis munus obtinet, nullo crimine notatus, nullo, neque ſuſpicionis alicuius næuo tinctus eſſe debet, quin potius omnium virtutum corollis redimitus, iuxtà D.Pauli 1.ad Timoth.3. & cap. Quid proderit. diſt.41. & l.Magiſter. C.de Profeſſ.& Medic. lib. 10. & præclarè Concil.Trid.ſeſſ.22.c.2.

Claudianus

Huic rei profectò appoſitè Claudianus in Honorium alluſit.

------Tunc obſeruantior æqui
Fit populus, nec ferre vetat, cum viderit ipſum
Auctorem parere ſibi: componitur orbis
Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus
Humanos præcepta valent, ac vita Regentis.

Exemplum quanti ſic momenti.

Iudicium quid ſit.

Verùm, vt ſuperius prŏpoſuimus, inter præcipua Epiſcopi munia, eſt Iudicia exercere. Et Iudicium quidem eſt, Cauſæ coram Iudicis Tribunali ritè facta diſcuſſio. Vndè cauſa, tamquàm negotij origo & Iudicij materia exſurgit.

Iudicij varietas.

Iudicia autem alia ſunt Eccleſiaſtica, alia Imperialia, & his ſæculares, illis Eccleſiaſtici ordinariè ſubijciuntur: quamuis & Eccleſiaſticus ſæculares, & ſæcularis Eccleſiaſticos pluribus caſibus iudicare poſſit,

Aufrerius. Bernardus. Clarus.

quos accuratè Stephanus Aufrerius Toloſanus, tract. de Poteſt. Sæculari ſuper Eccleſia.& de Poteſtate Eccleſiæ. ſuper Laicis, & Bernardus Laurentij in quodam ſimilium Caſuum collectione, & Iulius Clarus in ſuâ Praxi Criminali fusè recenſent.

Proceſſus.

Vt verò Epiſcopus iuridicè omnia perficiat, & nullas Iudicij neceſſarias ſollemnitates omittat, totius Iudicij vniuerſa acta per Notarium aliquem, probatæ & eruditionis, & famæ debet facere conſcribi, capit. Ad audientiam, de Pręſcript.& capit.Illud de Præſumpt.

Citatio.

Et quoniam omnium Iudiciorum baſis, ac fundamentum, Citatio eſt, illa nullo modo prætermitti debet, quâ omiſsâ, etiamſi ingens ædificatus eſſet Proceſſus, illius ſtructurã neceſſe eſſet corruere vniuersã, l.De vnoquoque, ff.de re iud.Clem.Paſtoralis.cap.Inter quattuor.cap. Caueant.& capit.Omnia.3.q.9.l. Ea quæ.C.Quomodo, & quando Iudex. Abbas in capit.Quoniam contra, de Prob.& Legiſtæ in l. Necquidquam, §.Vbi decretum.ff.de Officio Proconſul.

Cõtumacia. Abbas.

Quòd ſi pars iuridicè citata Iudici ſe ſiſtere neglexerit, nullà legitimâ cauſâ prępedita, aduerſario accuſante, contumaciæ crimen incurret, Abbas in capit.

Speculator.

Conſtitutis, in princ. de Proc. & in capit. Prout, eodem, & in Practicâ, cap. 18. Speculator in tit. de Contumac. Abbas in c. Conſuluit. de Offic. deleg. & l. Properandum, §. Et ſi quidem. C. de Iud. vbi Baldus. l. Conſentaneum, & ibi Barthol. C. Quomodo. & l. Omne. §. Contumacia. ff. de re Milit. Abbas. in cap. 1. verſ. Nota Contumaciam, de Iudic. Ex his etiam apparet Contumaciam eſſe peccatum lethale, & ſupplicio capitali interdum puniendam. Contumacia verò eſt ergà Epiſcopum commiſſa inobedientia, vt eam Hoſtienſis in ſuâ ſummâ, & Panormitanus in ſuâ Practicâ, cap. Quis ſit contumax, deſcripſit. Contumacia autem duplex eſt, Realis, & Ficta, de quibus Iuriſperiti in fi. ff. de Reſt. in Integ. & in l. Properandum, §. ſin autem Reus. C. de Iudi. fuſius agunt. Porrò Contumaces reales variè etiam coërcentur, ſcilicet colonis interdicendo, nè Dominis contumacibus, vel prouentus reddant, vel ipſorum agros colant, Abbas in cap. Grauem, de Senten. Excom. Vel Litis damno, l. Contumacia. ff. de re iudic. Vel Multa, l. 1. ff. ſi quis iuſd. nõ obtemp. l. 1. ff. ſi quis in ius vocat. non ierit. Vel Refectione, l. Sancimus. C. de iud. Vel ſententiæ Eccleſiaſticę innodatione, cap. Quoniam frequenter, §. fin. Vt lit. non conteſt. c. 1. eo. in 6. cap. Conſtitutus. de Senten. Excom. in 6.

Cõtumacia qualis. Cõtumacia quid ſit. Hoſtienſis. Abbas. Contumacia duplex. Contumacis pœna. Abbas.

Quòd ſi reus contumax non extiterit, ſed coram Iudice, citatus, comparuerit, tũc Actor tenetur Iudici libellum offerre nullis ſinuoſis aufractibus, nullis technis, nulliſuè cauillis coopertum, ſed potius ità clarum, planumq. vt, & Reus cauſæ merita, & Iudex ſententiam futuram ex ipsà facili negotio eruere poſſint. Atque hinc Libellus nil aliud eſt, quàm clara, apertaq. Scriptura, Actoris continens intentionem, & contrà aduerſarium neceſſariò conclud ens. Igitur iuxta Sacros Canones vitioſa eſt libelli nimia garulitas, capit. 2. eod. Ita eiuſdem Alternatio, l. Prætor edixit, §. Quod autem. ff. de Iureiu. Sic quoque Conditionalitas, §. Ex cõditionali. Inſtit. de verb. oblig. Pari modo Aequiuocatio, capit. fin. de Reſcript. l. Si is qui ducenta. ff. de reb. dub. Similiter demum Obſcuritas, not. in cap. Conſtitutus, de in integr. reſtitut. apud Inn. & Abb. in cap. 1. eod. Libellorum verò alij ſunt Accuſatorij, alij Cõuentionales, de quibus Speculator De Libellorum concept. in cap. Quot ſunt ſpecies libellorum.

Libellus quid ſit. Libellus vitioſus. Libellorum varietas. Speculator.

Reus porrò libello perſpecto, poteſt interdùm licitè Exceptionem obijcere, quæ eſt actionis, vel intentionis excluſio, foriq. declinatio. Exceptio autem alia eſt Peremptoria, & Anormala; alia Dilatoria, quæ vel Iudicis incompetentiam arguit, vel de ipſo ſuſpicionem ingerit, cap. Si diligenti. tit. de foro compet. Si verò nulla exceptio adſit, tunc Reus mutuis petitionibus, ſiuè reconuentionibus aduerſarium ſuum coram eodem Iudice, antequàm litem conteſtetur, fatigare poterit,

Exceptio. Exceptionis varietas. Reconuẽtio.

poterit, Bald. in capit. Cum veniſſent. de Iud. Iaſon in l. Non ſolum. §. Monte. ff. de oper. num. Verùm ſi Actor Beneficio Eccleſiaſtico, aut alijs bonis, & iuribus ſuis à Reo fuerit ſpoliatus, Reus Actorem nullo modo reconuenire poterit, capit. fin. de Ord. Cognit. Sed ſpoliatus eſt antè omnia, & quo ad omnia reſtituendus, eidemq. omnia damna reſarcienda, & cuncta amiſsa reintegranda, c. Grauis. De reſt. ſpol. c. Accedens. Abb. in pen. not. vt lit. non cõteſt. Rota Deciſ. 25. l. 1. §. Vtrũ vi, & l. 3. §. cum igitur. ff. de vi & vi arma. Nec pignora, aut obſides tenetur Actor à Reo acceptare, cap. Cum aliquibus, de Sentent. Excom. & not. in capit. Epiſcopi. §. 1. 3. quæſt. 1. Immò de æſtimatione rerum ablatarum, ſtabitur ſpoliati aliàs iuramento, capit. fin. de his, quæ vi met. cauſa.

Baldus. Iaſon. Abbas. Rota.

Diſcuſſis igitur litigantium præludijs, ad litis Conteſtationem deuenitur, quæ eſt quoddam Iudicij totius quaſi fundamentum, ſuprà quod litis ædificium conſtrui debet, ſinè quâ, nec teſtes recipi, nec ad ſententiam deueniri poteſt. Hæc verò fit per petitionem, & congruam Partis reſponſionem animo litem conteſtandi, cum Iudex per negotij narrationem cauſam audire cęperit. Auditâ ergò per Iudicẽ litis conteſtatione, illicò iuramentũ Calumniæ vitandæ Partibus proponit. Quod ſi Actor, & Reus præſtare recuſauerint, ille ab inſtitutâ cadet actione, & iſte pro confeſſo habebitur, cap. fin. §. fin. eod.

Conteſtatio. Iuramẽtum calumniæ.

Ceterùm lite conteſtatâ, iuramento præſtito, & ſatiſdationibus exhibitis, quæ tùm à Reo debent dari de Iudicio ſiſti, l. Sciendum. ff. Qui ſatiſd. cog. cum reorum ſit fugere. l. Properandum. §. fi. C. de Iud. tùm etiam ab Actore de iudicato ſoluendo, Inſtitut. de ſatiſd. §. Sed hodie, in Auth. C. de Epiſc. & Cler. & in Auth. de litig. §. ad excludendas: quamquàm immobilia poſſidens, ordinariè ab hac ſatiſdatione releuetur, ſic in Auth. Offeratur. C. de lit. conteſt. & tit. qui ſatiſd. cog. & in l. 1. ff. Si quis in ius voc. non ierit.

Satisdationes.

Ad merita Cauſæ poſteà, & probationes deſcenditur, lite interim pendente, nihil innouando, ſic eod. tit. in 6. Rota eod. tit. deciſ. 3. niſi quis vellet fructus rei dilapidare, qui etiam pendente lite poterunt licitè ſequeſtrari, c. fin. de ſeq. poſſ. & fruct. l. Ab exequutore. C. Quorum appellation. non recip. Ad cauſam inquam Probationibus fulciendam itur, vel Partium confeſſione, vel Teſtium depoſitione, vel Inſtrumẽtorum exhibitione, vel Iuſiurãdi religione, Iudicis inſpectione, Rei notorietate, ſuſpitione vehemẽti, vel denique famâ, atque alijs adminiculis peragitur. Probatio autem eſt idoneis argumentis, & legitimis medijs facta demonſtratio, quę fieri incipit, cum reus Poſitionibus reſpõdet, quæ ſunt breues quædam narrationes facti ſeriẽ continẽtes ad veritatẽ eliciendã conceptæ, ſuper quibus quis petit ab aduerſario ſibi

Cauſæ meritum. Rota. Probationes. Probatio quid ſit. Poſitiones.

Articuli.

reſponderi. Differunt autem Poſitiones ab Articulis, quia illæ ſunt breues, hi longiores, & teſtium nomina, vel ſcripturas continentes, Bald. in l. Generaliter. §. Iuramento. C. de reb.cred. Speculator in tit.de Teſte. §. Nunc videndum,& c.Præſentium, de Teſtam.in 6. A Libellis etiam diſcrepant, quia libellus habet concluſionem, & illi reſpondens litem conteſtari videtur.

Baldus. Speculator.

Sententia quid ſit. Quo feratur.

Itaque lite iam legitimis probationibus ad finem perductâ, reſtat, vt Iudex Sententiam ſedendo, atque in ſcriptis ferat, quæ eſt Controuerſiæ propoſitæ ritè facta definitio. Quòd ſi hæc prætermitteret Iudex, & aut ſtando, deambulando, aut viuâ voce proferret ſententiam, illa nullius eſſet ponderis, & momenti. Anima enim quieſcendo fit ſapientior. Vndè D. Hieronymus ſuper illa verba capitis 1. Danielis: Antiquus dierum ſedit. Sedens deſcribitur, inquit, vt maturitas ſententiæ comprobetur. Pari quoque ratione ſcribitur, vt cum maturitate,& ventilatione feratur, Abbas in c.Sicut,eod. Valida nihilominùs eſt illius ſententia, qui ex equo eam proferret, Argum. l. Qui ſella.ff. de ſeru.præd. ruſt. & c.Dilectus, & c. Significaſti,de Homic. Ita etiam, qui, vel ex altâ turri, vel palatio, ob metum, Partibus inferiùs audientibus Sententiam pronunciaret, cap. Cum locum,de Spon.c.Bonæ.1.de elect.& l.Quod meo.§.Si uenditorem. ff. de acquirend.poſſ.& c.Statuimus,de Offic.deleg.in 6.& c.fin. de Hæret. eo.lib.

Sententia. Hieron.

Abbas.

Sententia interloquutoria. Definitiua.

Verùm Sententiarum alia eſt Interlocutoria, quæ nimirũ inter principium,& cauſæ finem fertur ſuper his, quæ incidunt, vel emergunt; alia Definitiua, quæ ſcilicet, aut condemnando, aut abſoluendo, principali controuerſiæ finem imponit.

Definitiua quomodo, et quando feratur. Abbas.

Definitiua verò Sententia ferri debet vocatis Partibus, cap. Cum olim,de teſt.Cle.Paſtoralis, de re iud.& l.ea quæ.C.quomodo,& quando Iudex. Abbas in c.Cauſam quæ,de Iud.& cap.Quoniam contrà,de prob.Item loco,ad Ius reddendum,conſueto,l.pen.ff.de Iuſt. & Iu.& Legiſtæ in l. Cum ſententiam.C.eod. Item tempore congruo,l.fin.C. de Ferijs,& l.2.ff.Si quis in ius voc.non ier.& l.1.C.qũo, & quando Iudex. Item inter diù, & non noctu, l. More Romano.ff.de Ferijs,& c. Cõſuluit.dc Off.deleg.ſententiare oportet. Sententiâ autem prolatâ, ſi nulla legitima appellatio occurrerit, intrà ſtatuta tempora erit exequutioni mandanda.

Apoſtoli. Appellatio.

Sed ſi à Iudicis Sententiâ, altera Pars appellabit, cùm cauſæ ſuſpenſione, dandi ſunt à Iudice à Quo ad Iudicem ad Quem, Apoſtoli, vel Reuerentiales litteræ in termino à Iure ſtatuto. Appellatio autem eſt prouocatio ad maiorem Iudicem ratione grauaminis illati, vel inferendi. Ad pares enim, vel minores non decet appellare, cap. 2.de conſuet. in 6. & l.1.§.Si quis in Appellatione. ff.eod. Etſi, omiſſo aliquandò medio, ad ſummum Iudicem appellare liceat, cap. Referente, & cap. Romana. §. 1. eod. At Appellationis duæ ſpecies exſiſtunt; vna ab Interloquutoriâ; alia à Definitiuâ Sententiâ, cap. 1. de Appell. in 6. & cap. Cum ſit, & cap. Super eo. Porrò ſi quis Appellationis remedio deſtitutus eſt,& ſe prolatione Sententiæ grauiter læſum conqueritur, Reſtitutionem in integrum apud ſummum Iudicem implorare poterit, & in hac etiam, ſi Cauſâ decidat, Reuiſionem apud nonnullos, iuſtis de cauſis, maximè Minor,& Eccleſia, cap. Conſtitutus,& cap. Tam ex litteris, impetrabit. Hæc quidem de Iudicijs Ciuilibus dicta ſufficiant; nunc ad Criminalium ſpecies attingendas ibimus.

Appellatio duplex.

Reſtitutio. Reuiſio.

Accuſatio.

Etenim Criminalia Iudicia, aut per Accuſationem, quæ eſt alicuius patrati criminis ſolemni præcedenti inſcriptione per accuſatorem coram Iudice accerſio; aut per Denunciationem, quæ eſt ſinè inſcriptione alicuius ad Iudicem delatio; aut denique per Inquiſitionem, quæ eſt præcedente diffamatione, & quaſi denunciante famâ de alicuius crimine, Iudicis inquiſitio, peraguntur. Verùm, ſemper haud eſt neceſſarium, vt Infamia præcedat, quòd in generali Diocæſis Viſitatione, quotannis ab Epiſcopo faciendâ, contingere ſolet, cap.Sicut.eod.& cap.Romana. de Cenſibus, in 6. & apud Abb.in cap. Qualiter.2.eod.cap.Cũ venerabilis, de Cenſibus. Sic in alicuius Caſtri etiam generali Viſitatione, cap.1. de Off.ord.l.congruit.ff.de off. præſid. Neque verò etiam neceſſe eſt talis Inquiſitio contrà aliquem priuatum virum, vbi non agitur ad pœnam, ſed ex Officij debito, cap.Poſtquàm,& cap.Cum dilecti, & cap. Nihil.& Innocentius,cap. 1. de Exceſſibus Prælatorum. Hoſtienſis in cap. Vni.Vt Eccleſ. Beneſi. & Abbas in cap. Qualiter, & in cap.pen.eod. Neque ad pœnam quoque, quandò hæc ſpecialis Inquiſitio ad Fiſcalis inquiſitionem procedit, l. Ea quidem. C. eod.cap.Prætereà,de teſt.cogen. Si quis autem omnibus numeris abſolutam de hiſcè Criminalibus Iudicijs tractationem ſcire cupiat, inter ceteros, Iulij Clari, & Proſperi Farinacei, Cameræ Apoſtolicæ Fiſcalis, qui in hiſcè principem locum tenẽt viri ingenio, iudicio, doctrinâ, clariſſimi, Practicam Criminalem legere non pigeat.

Denũciatio. Inquiſitio.

Viſitatio.

Abbas.

Hoſtienſis. Abbas.

Clarus. Facinaccius

Canonica purgatio.

Ceterum, cùm crimiroſus, nec teſtibus, nec propriâ confeſſione conuictus ſit, nec accuſator aduerſùs cum inſiſtat, & tamen alicuius criminis publicâ laborat infamiâ, eſt ei in ſupplementum Canonica purgatio indicenda, quæ eſt ſuper obiecto crimine, innocentiæ demonſtratio, quæ profectò, aut Vulgaris eſt,& vel igne, aquâ, ferro, vel ſingulari certamine, & Monomachiâ peragitur,& hanc Canones excluſerunt, ſuoſq. limites exulare iuſſerunt; aut Canonica, & à Sacris

Monomachia.

cris Canonibus comprobata, quæ iuramento purgat infamiam.

Apoſtrophe. O miſeri mortales! ò irati Numinis in nos animaduerſio! At! at! Miſericordis potiùs operatio. Verum equidem; ſed optandum nihilominùs eſſet, vt nullus lubricas vitiorum ſemitas calcaret, nullus in ijs delectaretur, nullus illas ſectaretur, ut per conſequens nullus ſe Iudici quoque ſiſtere teneretur. At heù quid fruſtrà poſcimus? Labem ex Adamo contraximus, contractam nobiſcum in tumulum vſque inferimus. Quocircà nil ſupereſt, niſi, vt Adami factori Deo ſupplices preces offeramus, vt ipſe naturæ fragiles ſenſus recognoſcens, internis beatitudinis ſummum deſiderium, & externis, ad eamdem conſequendam, modum, robur, conſtantiam, & exequutionem largiatur.

MEMBRVM DECIMVM.

De Theologia Practica.

CONDITOR humani generis Deus poſtquàm vidit non ſolùm Adami, ſed, & filiorum eius, atque poſterorum multiplices lapſus, vt legum timore, atque freno eos à turpitudinũ uitijs, ad uirtutum calles reuocaret errantes, non multis, ſed decem tantùm principiò legibus, ac pręceptis voluit homines, Moyſe uiro ſancto, & fideli, Internuncio, ac Doctore imbui. Temporis verò ſucceſſu, hominumq. malitiâ, ac eorumdem ſalute efflagitantibus, hic Pręceptorum quaſi manipulus, frondoſam, ac ingentem plurimarum rerum ſiluam, quibus hæc Theologia Practica, Poſitiua, aut Conſcientiæ Caſus fulciuntur, emiſit. Nos autem ex hoc amplo uariarum arborum nemore quaſdam dumtaxat, eaſq. præcipuas arbores ex quibus reliquæ pullulârunt, pro huius Theologię fabricâ conſtruendâ, ceteris iam relictis, accipiemus, eaſq. affabrè dolando ſub mortalium oculos erigemus. *Vndè legum numerus.*

Itaque propter hominis peccatum, quod eſt dictum, factum, uel concupitum contrà legem Dei ęternam, lex prodijt, quæ hoc loco, eſt reuelata Dei uoluntas, intellectum, & uoluntatem hominis dirigens, bonum, & uerum pręcipiendo, falſum, & malum prohibendo. *Peccatum quid.* Vndè fit, ut Deo tamquàm ſummo totius orbis, ac hominum Monarchę Fidelitatem, Reuerentiam, & Famulatum tribuamus; *Deus monarcha.* Proximo Dilectionem, quę ex corde, fraternam correctionem, quæ ex uerbis, miſericordiam, quæ ex operibus conſiſtit, debeamus; *Quæ Deo debeamus.* nec eum corde per iudicium temerarium, nec uerbo per contentionem, nec opere per ſcandalum, nec hiſcè, uel in corporis, uel honoris, uel fortunę bonis offendamus. *Quæ proximo.* Quibus ſeruatis, exurgit ergà Deum perfecta Charitas deſiderio plena Deo obſequia debita tribuendi, eumq. præ ceteris omnibus æſtimandi.

Quòd, ut excellentius fieri poſſit, & nos Gratiæ ipſius ſuſcipiendæ digniores, Chriſti Seruatoris noſtri Sacramenta pio affectu ſuſcipere, & cognoſcere debemus. Sacramentum uerò Nouæ legis, eſt *Sacramẽtũ quid.*

res ſenſibus ſubiecta, quæ ex Chriſti inſtitutione ſanctitatis, & Iuſtitiæ tum ſignificandæ, tum efficiendæ vim poſſidet. Hæc porrò ſunt Septem, Baptiſmus, Regenerationis ſacramentum per aquam in verbo vitæ; Confirmatio, Vnctio frontis baptizati ab Epiſcopo facta ſub certâ verborum formâ; Pœnitentia, dolor de peccatis commiſſis cũ propoſito ſe emendandi, & Eccleſiæ clauibus ſubijciendi per Confeſſionem; Euchariſtia, quâ Chriſtus integer, & perfectus ſub ſpeciebus viſibilbus continetur, & gratiã confert ſuſcipienti; Ordo, ſignaculum quiddam in quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato; Matrimoniũ, viri, & feminę coniunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens; Extrema Vnctio denique extremorum ſenſuum corporis vnctio à Sacerdote facta ſub certâ quoque verborum formâ.

Baptiſmus. Confirmatio. Pœnitẽtia. Euchariſtia. Matrimonium. Extrema vnctio.

Diſcrimẽ inter veteris, & nouæ legis ſacramẽta.

Verùm Sacramenta hæc, à Legis priſcæ Sacramentis in cauſâ Efficienti ità diſtinguuntur, vt hæc immediatè à Chriſto inſtituta ſint, illa à Deo, Moyſe interprete ſint promulgata; in cauſâ Finali, vt hæc non modò ad repræſentandam, vt illa, ſed etiam ad efficiendam gratiam ſint inuenta; in Materiali, vt res ſenſibiles, quibus vtraque Sacramenta conferuntur, longè diuerſæ exſtiterint; in Formali demum, quia noſtra conſtant verbis tamquàm formis; at uetera nec verbis, nec ex opere operato iuſtificabant, neque Vitæ æternæ aditum reſerabant. Teſtis huius veritatis eſt Baptiſmus, regeneratio in uitâ ſpirituali; teſtis Confirmatio, regeneratio in vitâ ſuſceptâ; teſtis Pœnitentia, reparatio gratiæ deperditæ; teſtis Euchariſtia, nutritio uitę ſpiritualis, & augmentum gratiæ ſuſceptæ; teſtis Ordo, recta, & legitima Sacramentorũ adminiſtratio; teſtis Matrimonium, legalis hominum propagatio, ac prolis educatio; teſtis denique Vnctio extrema, ad pugnam ſpiritualem confortatio.

Quæ ſacramẽta conferunt characterem. Sacramẽtorum modus.

Horum porrò, Baptiſmus, ſolùm, Confirmatio, & Ordo conferunt Characterem, neque abſque Sacrilegio reiterari poſſunt: reliqua verò pro neceſſitate, & cuiuſque voluntate ſępius poſſunt repeti. At Sacramenta omnia in vſu conſiſtunt, tranſeunt actu, & manent effectu, Euchariſtiâ exceptâ, quę, etſi, in vſu non conſiſtat: actu tamen tam diù manet, quamdiù ſpecies conſecratæ exiſtunt, & hæc ſola Chriſtum actu continet, reliqua ſolummodò eius virtutem comprehendunt.

Sacramẽtis eſſentialia, & accidẽtalia.

Horum materiæ eſſentiale eſt, vt ſit eadem ſpecie, quam Chriſtus inſtituit, & realiter ſuſcipientem attingat, & formæ, moralì ſaltẽ coexiſtentiâ coexiſtat. Accidentale autem materię eſt, vt ſit magna, vel parua, perfecta, vel imperfecta, & vel à naturâ, vel arte facta. At formæ eſſentiale eſt, vt verba ſenſum exprimant, quem Chriſtus intendit, & neque ſubſtitutione aliorum verborum, neque corruptione prolationis, neque additione, neque diminutione, neque eorum interruptione, & tranſpoſitione immutentur, ſed vnà cùm materiâ concurrant.

Quo

Quo autem idiomate hoc fiat, & an multis, vel paucioribus precibus, & cæremonijs abſoluatur, cùm hæc ad verborum eſſentiam non ſpectent, formæ non erit eſſentiale. Sed eſſentiale Miniſtro eſt, vt is habeat legitimam adminiſtrandi Sacramenta facultatem, et explicitam intentionem Sacramentum conficiendi, & faciendi ea omnia quæ Eccleſia facere conſueuit. Accidentale eſt Miniſtri qualitas, ſcientia, poteſtas. Verùm ſuſcipienti eſſentiale eſt, vt ſit homo, quia pro hominum ſalute ſolùm, Chriſtus Sacramenta inſtituit; ſimiliter, vt morti adhuc ſit ſubiectus, quia beato, aut damnato, aut in Purgatorij pœnis degenti, incaſſum Sacramenta conferuntur; & accidentale illi eſt, vt non ſit Cenſuris irretitus, & vt ſit ad ſingula Sacramenta ſuſcipienda benè diſpoſitus.

Legis eccleſiaſticæ varietas. Lex communis. Lex Clericalis.

Enim uerò iam dicendum ſupereſt de lege Eccleſiaſticâ, quæ aut eſt Præceptiua, aut Pœnalis, & illa quidem, vel Communis, vel Propria. Communis certè omnibus Chriſtianis eſt Sanctificandi Feſta; Ieiunandi diebus ab Eccleſia præceptis; Confitendi ſemel in anno; Communicandi circà Feſtum Paſchatis; Decimas, cui competunt, ſoluendi. Clericis, autem, & Beneficiatis commune præceptum eſt, ut in decenti Habitu, & Tonſurâ incedant; vt ſæcularibus negotijs non ſe immiſceant; ut Caſtè viuant, ut legitimè, tum adminiſtrent, tùm Sacramenta recipiant; ut denique horas Canonicas perſoluant.

Lex Pontificum. Lex Regũ. Lex Iudicũ. Lex Doctorum. Lex Pœnalis.

Proprias uerò leges quaſdam obtinent Summus Pontifex, Patriarchæ, Archiepiſcopi, & Epiſcopi: Cardinales, Nuncij, Archidiaconi, Archipresbyteri, Parochi, Patroni, & vtriuſque ſexus Regulares; item Imperator, Reges, Principes, Milites, ſuas habent leges; Similiter Iudices, Accuſatores, Rei, Teſtes, Aduocati, & Notarij legibus uallantur. Neque uerò deſunt leges Doctoribus, Medicis, & Stubioſis. At Poenalis lex, uel continet Cenſuras, Excommunicationem utramque, Suſpenſionem, & Interdictum; uel illas non coërcet, ut Irregnlaritatem, Degradationem, Depoſitionem, Ceſſationem à diuinis, Detentionem in carceribus, & ſimiles.

An lex obliget ad mortale.

Equidem lex hæc obligat ad mortale, ſi à legitimâ poteſtate feratur, quæ ſuâ lege uelit ſubditos hoc modo obligare, & ſi ſit materiæ dignitas, & grauitas, ut ſub mortali præcipi poſſit; ſi legitima adſit promulgatio, eiuſdemq. notitia; ſi quoque adſit in quibuſdam caſibus ſubditorum acceptatio.

Epiſcopi poſſunt leges ferre.

Quamquàm de iure, Epiſcopi abſque ſubditorum conſenſu leges condere, & ferre poſſint, & ad earumdem obſeruationem eos adſtringere: nihilominùs tamen lex neminem arctabit, ſi per contrariam conſtitutionem, & conſuetudinem abrogetur; ſi ſuper eâdem, uel à Romano Pontifice, qui in omnes Eccleſiaſticas leges ſummum imperium habet, diſpenſabitur; ſi à proprio Epiſcopo, qui etiam directè

in

in omnes leges, aut à ſe, aut ab anteceſſoribus ſuis latas ius habet moderandi, & indirectè etiam in omnes alias leges Eccleſiaſticas ſiuè à Concilijs generalibus, ſiuè à Summis Pontificibus latas, ſi illarum diſpenſatio ex iure, vel conſuetudine Latori, aut alteri non reſeruatur, ex legitimâ cauſâ diſpenſabitur.

Apoſtrophe. At toto cordis affectu optandum eſſet, vt populus Chriſtianus ſalutares leges omnes flagranti, atque pio deſiderio acceptaret, & acceptatas forti, & generoſo animo exactiſſimè vſque ad vltimum ſpiritum obſeruaret, ut obſeruatas, poſteà nullâ eſſet opus diſpenſatione, imbecillitatis clariſſimus index, nullâ à pijs, boniſq. operibus relaxatione, nullo denique tali fragilitatis noſtræ argumento, quin potiùs priſcos illos ſanctiſſimos moribus, uitâ, legibus imitando, poſſimus ad eumdem beatitudinis gradum peruenire, ad quem ipſi uitæ ſanctimoniâ aduolârunt.

MEM-

MEMBRVM VNDECIMVM.

De Sacra Hiſtoria.

HISTORIAE Sacræ nomine cùm Vetus, tũ Nouum Teſtamentum intelligimus, quæ profectò nil aliud eſſe videntur, quàm quædam diuini Numinis operum hiſtorica explanatio ad ipſius diuinitatem nobis patefaciendam facta, & ad noſtram ſalutem compoſita. *Sacra hiſtoria quid ſit.* Ac prioris quidem Deus auctor exſtitit; *Veteris teſtamenti auctor.* ſecundi Chriſtus Dominus eius filius, ac verus Deus princeps fuit, qui fecit, ut ad nos ex Apoſtolorum traditionibus, Sanctorum Patrũ doctrinis, Conciliorum decretis perueniret, qui diuino afflati Spiritu hoc ſcripſerunt. Vndè D. Paulus cap. 1. ad Galatas præclarè; *Noui teſtamenti auctor. Paulus.* Euangelium, inquit, quod euangelizatum eſt à me, non eſt ſecundùm hominem, neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. Vetus verò, Moyſe mediante, cui reuelatum à Deo fuerat, in noſtram cognitionem deuenit. Et verò, cùm Moyſes huius Sacræ hiſtoriæ primus fuerit Scriptor, de illo paucula ſcribere ſtatuimus, vt quantis ornamentorum ſplendoribus fuerit decoratus hic auctor, omnibus innoteſcat. Nam, cùm homines maximi ſemper faciant generis alicuius antiquitatem, & quò antiquius illud, eò magis ab omnibus honoretur, & æſtimetur, quid de Moyſe dicemus, *Moyſes primus hiſtoricus.* qui poſt orbem conditum primus Scriptor exſtitit, omneſq. alios multis ſęculis anteceſſit? Gręcia certè, Homeri Poëmate, vt Ioſephus *Ioſephus.* lib. 1. contrà Appionem prodidit nihil antiquius habebat, Moyſes autem quingentis annis Homerum ſuperauit. *Moyſis antiquitas.* Siquidem Moyſes, Cecropis primi Athenienſium Regis æqualis exſtitit. *Cecropis ætas.* Liquet uerò, ac certis argumentis obſeruatum eſt, quæcumque à Græcis ſtupenda facinora, ſiuè hiſtorijs propalata, ſiuè fabuloſis exaltata miraculis de ipſorum Heroibus, ac Dijs exarantur, ea omnia poſt Cecropem contigiſſe. Poſt ipſum enim, Deucalionis diluuium, Phaëtontis incendium, Proſerpinæ, & Europæ raptus, Ciceris myſteria, & partus

Apol-

Priſcorũ miracula. Apollinis extitêre; poſt Cecropem Cadmus Thecbas condidit, primuſq. litteras à Phœnicibus acceptas, Græcis tradidit; Liber pater Indos ſubegit, & Orientem domuit; Minos leges Cretenſibus dedit; Aeſculapius Medicinæ gloriâ excelluit; poſt Cecropem, Perſei victoriæ, Theſæi facta, Herculiſq. labores celebrantur; poſt Cecropem, Poëtæ, à quibus Græcorum Theologia profluxit, Amphio, Linus, Muſæus, Heſiodus, & Orpheus floruerunt; poſt Cecropem, bellum *Troianum bellum.* Troianum quadringentis annis geſtum eſt, & Troiæ excidio Centum annis poſterior fuit Homerus. Nec verò Moyſes priſcos tantùm *Homeri ætas.* Gentilium Poëtas, & Theologos anteiuit, ſed Mercurium quoque Triſmegiſtum apud Aegyptios Philoſophiæ inuentorem, maioris Mercurij nepotem, cuius auus Atlas Aſtrologus, & æqualis Promethei fuit, anteceſſit. Proditum quoque eſt, Socratem, ex quo velut pa- *Socratis ætas.* rente tot nobilium Philoſophorum familiæ proſeminatæ ſunt, poſt Prophetas Zachariam, Aggæum, & Malachiam fuiſſe, qui tamen poſt Salomonem plus quadringentis annis uixerunt, Moyſemq. hos omnes, ac etiam Septem illos Græciæ ſapientes, quorum Princeps Thales extitit, anteceſſiſſe. Ex quibus conſtat Moyſen primum Theologum, Poëtam, Philoſophum, ac Hiſtoricum fuiſſe.

Vt autem ad Sacram Hiſtoriam reuertamur, quæ Biblijs contine- *Hugo.* tur, ſic eam Hugo Victorinus definiuit: Sacra Scriptura, eſt liber vi- *Sacra hiſtoria quid ſit.* tæ, cuius origo eſt æterna, eſſentia incorporea, ſcriptio indelebilis, aſpectus deſiderabilis, doctrina facilis, ſcientia dulcis, profunditas in- *Driedo.* ſcrutabilis, verba innumerabilia. Sed Ioannes Driedo dicit eam eſſe ſermonem Spiritus ſancti, qui loquutus eſt per ora Prophetarum, & Apoſtolorum, eorumq. ſucceſſorum ex communi totius Eccleſiæ con- *Definitio.* ſenſu in numero, & ordine Sacri Canonis. Nos autem dicimus Sacram Hiſtoriam nil aliud eſſe, niſi Dei Patris, & Filij, & Spiritus ſancti rerum geſtarum, ac inſtitutarum vera, & ſancta narratio. Ex quo *Iſidorus.* apparet, hanc plurimùm à reliquis differre. Iſidorus enim lib. 3. de Summo Bono, Gentilium dicta, inquit, exteriùs verborum eloquentiâ nitent, interiùs vacua virtutis ſapientiâ manent: Eloquia autem Sacra exteriùs incompta verbis apparent, intrinſecùs autem myſteriorum ſapientiâ fulgent. Quocircà non minùs verè, quàm ſapienter *Dauid.* Dauid regius Vates cecinit. Bonum mihi lex oris tui ſuper millia Auri, & Argenti: Eloquia Domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum: Deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem pretioſum multum, & dulciora ſuper mel, & fa- *Auguſtinus* uum: Quid ni? Omnia mandata tua veritas. Vndè D. Auguſtinus lib. 13. Confeſſionum, cap. 29. O Domine, ait, iſta tua Scriptura uera eſt, quoniam tu verax, & in veritate edidiſti eam. Verè enim, Lucerna

pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis: Delectatio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis: Pax multa diligentibus legem tuã, & non eſt illis ſcandalum. Et D. Hieronymus *Hieronym.* in Pſalmum 147. Pinguiſſimus, inquit, eſt ſermo Dei, omnes in ſe habens delicias.

Atque hinc profectum eſt, vt qui huius ſacræ Hiſtoriæ lectioni frequentius aſſidebãt, plures eius ſenſus rimati fuerint. Etenim idem D. Hieronymus in Epiſtolâ ad Heluidiam, tres aſſignat, Hiſtoricum, *Hieronym.* Tropologicum, & Spiritualem. Et Hugo Victorinus lib. 3. de Clau- *Scripturæ ſenſus.* ſtro Animæ. In Refectorio, ait, Sacræ Scripturæ, tres ſunt menſæ, *Hugo.* Hiſtorialis, Myſtica, & Moralis. Prima menſa eſt pro indoctioribus; ſecũda pro doctis; tertia pro vtriſque. Prima eſt cibi craſſioris; ſecunda ſubtilioris; tertia dulcioris. Prima continet ſaporem exemplorum; ſecunda myſteriorum; tertia morum. Prima paſcit miraculis; ſecunda figuris; tertia verbis. D. Aurelius autem libro de Vtilitate credendi, & libro de Geneſi ad litteram, quattuor conſtituit, Hiſtoricum, *Auguſtinus* cùm res planè, prout, ſiuè diuinitus, ſiuè humanitùs ſucceſſit, narratur; Allegoricum, cũ dicta figuratè intelliguntur; Anagogicum, cùm Veteris, ac Noui Teſtamenti proportio demonſtratur; Etymologicum, cùm cauſa, cur hæc, vel illa res facta ſit, oſtenditur. Alij porrò vberius meliuſuè ſex ſtatuunt, Litteralem, cùm in litterarum, verborum proprietate, ac Etymologiâ ſenſum eruimus; Moralem, cùm quæ ſcripta ſunt, ad animæ virtutes, & iuſtitiæ opera referũtur; Tropologicum, cùm ex diuerſis tropis, ac figuris ſenſum, & verba ad Eccleſiæ ſenſum reducuntur; Anagogicum, cum omnia ad Dei gloriã, & vitæ cæleſtis contemplationem reuocantur; Tipicùm, cum res ad temporum mutationem, regnorum, ſæculorumq. reuolutionem trahuntur; Phyſicum, cũ res naturalis naturaliter in ſacrâ Hiſtoriâ conſideratur, vt interim Ioãnem Picum tranſeamus, qui in ſuo Heptaplo huius diuinæ Hiſtoriæ, præter iſtos, alios ſeptem ſenſus excogitauit.

Ceterùm huius ſacræ Hiſtoriæ interpretatio, neque apud gentes *Cui cõpetit huius hiſtoriæ interpretatio.* Idolorum cultui deditas, neque apud Meſſię perfidos ſpectatores, neque apud Fidei noſtræ deſertores, neque demùm apud homines alios hæreticâ prauitate forſcennatos verè commoratur, ſed ſolùm apud Eccleſiam Romanam, Catholicam, Apoſtolicam, Orthodoxam, Chriſti Domini pretioſiſſimo cruore fundatam, tantiſq. miraculis illuſtratam, mirâ tot Sanctorum Patrum doctrinâ imbutam, & tot Martyrũ ſanguine purpuratã, illęſa perennat. Quis enim dicet illos Sacras litteras probè interpretari poſſe ab oĩbus tribus Deitatis, perſonis dictatas qui cõtrà illas, ſuãq. Eccleſiã impietate armati, & ſpiritu Spiritui Sancto, contrario tumidi, debacchantur? Qui illorum Fidei, ac Virtutum gemmas, nec nouit, nec noſcere cupit, qui gemmas conchas in tàm

vaſto,ac profundo ſenſus Scripturæ oceano, comperiet, quibus retibus extrahet, quibus ferramentis aperiet, vt veritatem eruat, cùm ille extrâ Eccleſiæ veritatem, & ſenſum per obſcuras errorum tenebras vagetur? *Origenes.* Sapienter certè Origenes in Proęmio librorum Periarchon: Illa, inquit, ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſticâ traditione diſcordat. *Clemens.* Nam præclarè admonuit Clemens Epiſt. 5. de Communi Vitâ. Porrò, ait, etſi multa verba ſint, in Scripturis diuinis, quæ poſſent trahi ad eum ſenſum, quem ſibi vnuſquiſque ſpontè præſumpſit: non tamen id fieri oportet: Non enim ſenſum, quem extrinſecùs adulteratis, alienum, & extraneum debetis quærere, aut quoquo modo ipſum ex Scripturarum auctoritate confirmare, ſed ex ipſis Scripturis ſenſum capere veritatis. Quoniam Scriptura diuina, *Chryſoſt.* inquit, D. Chryſoſtumus Hom. 10. in Geneſim, nihil temerè, vel fortuitò loquitur, ſed, & ſyllaba, & apiculus vnus reconditum habet theſaurum.

Quamobrē ſapientiſſimè ſimul, ac ſanctiſſimè ab Oecumenico Cōcilio Tridenti congregato dec. 2. ſeſſ. 4. factum, & ſancitum eſt, vt nemo ſuæ prudentiæ innixus in rebus Fidei, & morum ad ædificationē *Dogma.* doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, Sacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorqueat, aut contrà eum ſenſum quem tenuit, & tenet Sancta Mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu, & Interpretatione Sanctarum Scripturarum, aut etiam contrà vnanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam Sacrā interpretarì audeat, etiamſi huiuſmodi interpretationes nullo vnquàm tempore in lucem edendæ forent. Quì contrauenerint, per Ordinarios declarentur, & pęnis à Iure ſtatutis, puniantur.

Apoſtrophe. O faxit Deus, quì cuncta regit ſuauiter, ac diſponit, vt nullus vnquam, neque ſub Eccleſiæ Militantis vexillo conſtitutus, neque illius deſertor, ac rebellis tantum ſibi præſumere audeat, vt peregrinum, & Dæmonis toxico cōditum ſenſum ex ſacrâ Hiſtoriâ comminiſcatur; Faxit Deus, vt nullus ab Eccleſiæ vnione, & concordi animorum cōſenſu, Dæmonis artificio, auellatur; Faxit Deus, vt vniuerſi Vniuerſa gens, diuino Peneumate afflata eadem credat, & ſentiat, quæ Sancta Mater Eccleſia, vt nec à Deo in Cælis, nec ab Ordinarijs in Terris hac de causâ condemnetur.

MEMBRVM DVODECIMVM.

De Sacra rerum Geneſi, & earum Cataſtrophe.

QVONIAM præcedenti membro de ſacrâ Hiſtoriâ curſim quædam in medium protulimus; nunc non erit ordini noſtro incōgruum, ſi de ſacro Mundi Ortu, & eiuſdem Obitu Laconicè diſſeramus. Ac, vt altius rē exordiamur, legimus apud Irenæum lib. 1. aduerſus Hære- *Irenæus.* ſes, cap. 20. Simonem illum Magum Doſithei *Stulta impietas de mundi creatione.* diſcipulum, Mundum non à Deo, ſed ab Angelis conditum exiſtimaſſe, hosq. Deum ex Selene quadam pellice, generaſſe. Idem penè ſenſit Menander Simonis iſtius auditor, eodem Irenæi libro, cap. 21. niſi quòd, non minus impiè, quàm ſtultè, Angelos, qui Mundum fabricârint, haud ex Selene, ſed ex Ennoca procreatos, arbitraretur. Et Baſilides, Menandri quoque diſcipulus, cap. 23. eiuſdem libri Irenæi, hunc Mundum inferiorem, ab Angelis, qui in infimo cælo degunt, productum fuiſſe, credebat. His etiam aſſentit Saturninus cap. 22. apud eumdem Irenæum, Tertulianum libro de *Tertullian.* Præſcriptionibus, & Auguſtinum libro de Hæreſibus, Hæreſi 3. affir- *Auguſtinus.* mans Mundum, ſinè Dei Patris conſenſu à Septem Angelis conſtructum fuiſſe. Quòd idem planè Cherinthus, cap. 26. eiuſdem libri Irenæi ſomniaſſe videtur, dum Mundum, Deo neſciente, à quadam Virtute factum eſſe putârit. Prodidit etiam Irenæus cap. 24. Epiphanius Hæreſi 27. Gnoſticos, ſiuè Carpocratianos autumaſſe Mundum non à Deo, ſed ab Angelis multò inferioribus ingenito Patre, creatum fuiſſe. Porrò iſtorum quidam, teſte Epiphanio, Hæreſi 26. Mundum *Epiphanius.* quidem à Deo, ſed Malo, Bono otioſo, ſentiebant creatum. D. autem

Auguſtinus Hæreſi 46.& Epiphanius Hæreſi 66.referũt Manichæos cum Gnoſticis quaſi ſenſiſſe, dum iſti omnes res corporeas à quodam Deo Malo, non Bono exſtitiſſe, affirmarent. Albigenſes verò cum *[Antoninus.]* Manichæis, referente Antonino par. 3. Hiſt. tit.19. cap.1. erant concordes, dum omnes creaturas viſibiles, non à Bono, ſed à malo Deo profectas eſſe opinarentur. Audiani denique Antropomorphiti, te- *[Theodoret.]* ſte Theodoreto libro 4. Hiſtor. cap.20. & libro 4. Fabul. Hæret.& Auguſtino Hæreſi 75. Aquam, Ignemq. à Deo creata eſſe, pernegabant.

At iſta ſunt delirantium hominum potius ſomnia, quàm commenta; cum certiſſimum ſit res planè omnes, quæ Deus ipſe non *[Omnes res à Deo.]* ſunt, aut immediatè, aut mediatè à Deo, tanquàm à cauſâ efficiente, & principe, productas fuiſſe. Aliter enim, aut nihil vnquam eorum, quæ fiunt, Deus egiſſet immediatè, & eſſent aliquæ cauſæ præter Deum, non ex Deo, ſed ex ſe, atque ità Deus; aut certè fatendum eſt Deum immediatè agere. Quamquàm negari quoque non poſſit, Deum interdùm mediatè agere, dum res huius Vniuerſi ſua munia, iuxtà cuiuſq. Ingenium, & inſtinctum obire facit, quæ rerum quædam Conſeruatio eſt, & earum continuata productio, vt benè *[Cōſeruatio. Aquinas.]* etiam D. Thomas par.1.quæſt.104.art.1. cognouit. Et quamuis hoc verum ſit, vt Deus etiam mediatè aliquandò agat; hallucinatus ta- *[Durandus.]* men eſt Durandus in 2. diſt. 1.q.5. num. 11. aſſerens Deum mediatè dumtaxat eſſe cauſam efficientem rerum omnium.

Ex his itaque clariſſimè apparet falsò cenſuiſſe Marcionem apud *[Tertullian.]* Tertullianum lib.5.contrà eumdem, & Hermogenem, eodem teſte, *[Materia Prima à quo.]* Materiam Primam non fuiſſe à Deo productam, ſed eſſe ipſi coæternam; quòd etiam Manichæi, aſſerente D. Gregorio Nyſſeno libro de Opificio Hominis, cap. 23. & Seleucus, & Hermias apud D. Au- *[Nyſſenus. Auguſtin.]* guſtinum Hæreſi 59. ſomniârunt. Nam, ſi Materia Prima eſſet ex ſe, & non ex Deo, tùm eſſet ens infinitum ſimpliciter, atque ipſe Deus; tùm, cùm quidquid eſt entitatis in Materiâ, illud finitum ſit, & cadit immediatè in cognitionem, & voluntatem diuinam, ſequitur profectò, quòd à Deo rerum omnium parente producta ſit. Hoc etiam euincunt Sacræ Hiſtoriæ teſtimonia, Rom. 11. Quoniam ex ipſo, & in ipſo, & per ipſum ſunt omnia; Ioann. 1. Omnia per ipſum facta ſunt; Acto.4. Domine tu, qui feciſti Cælum, & Terram, Mare, & omnia, quæ in eis ſunt; Geneſis denique 1. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat. Itaque in Sapientum omnium luce apparet, Deum optimum maximum ex nihilo, vel immediatè, vt Geneſis 1. In principio creauit Deus Cælum, & Terram; vel mediatè, vt Geneſis 2. Formauit Deus illum de limo terræ, vniuerſa

condidiſſe. Quòd etiam ſapienter D. Auguſtinus lib. 1. de Geneſi *[Auguſtinus]* contrà Manichæos, cap.6. intellexit, dum ſic diſputat. Ideò Deus, inquit, rectiſſimè creditur omnia de nihilo feciſſe, quia etiamſi omnia *[Omnia ex nihilo.]* formata de ipſa Materiâ, facta ſunt: hæc ipſa tamen materia de omninò nihilo facta eſt. Ità quidem de rebus dumtaxat corporeis, & ſublunaribus, quoniam Angelos, Animasq. hominum ex nullâ præ- *[Vndè Angeli, & Aīæ.]* exiſtente materiâ, atque ità ex nihilo, Deus immediatè creauit.

Atque hinc ſequitur, tùm Deum poſſe quod creauit, ſi vellet, an- *[An Deus poſſit oīa deſtruere.]* nihilare, quòd inſipienter Viclephus apud Valdenſem tom. 1. cap. *[Valdenſis.]* 18. negauit; tum etiam eumdem, vt eſſentiâ Vnum, & Perſonis Tri- *[An Trinitas creauerit.]* num, creaſſe, vt optimè quoque D. Dionyſius cap.2. de Diuinis Nominibus intellexit. Communia, inquit, totius Trinitatis eſſe omnia creabilia. Et D. Auguſtinus lib.9. de Geneſi ad Litt. c.15. Cuiuslibet, *[Dionyſius.]* ait, naturæ creator eſt Deus, id eſt, ipſa Trinitas, Pater, & Filius, & *[Auguſtinꝰ.]* Spiritus Sanctus. Quâ etiam de cauſâ in omnibus creaturis ali- *[Trinitatis veſtigia.]* quod Trinitatis veſtigium conſpicitur, vt probè Magiſter in 1. diſt. *[Magiſter.]* 3. & D. Auguſtinus libro 6. de Trinitate, cap.10. & lib. 11. de Ciuit. *[Auguſtin.]* Dei, cap. 24. & 26. explicârunt. Quæ, cùm ità ſint, in confeſſo apud *[Cuius ſit creare.]* omnes, & Theologos, & viros ſapientiâ præſtantes eſſe debet, ſolius Dei proprium eſſe, creare, atque ità, vt neque hanc poteſtatem *[An Deus poſſit creandi poteſtatē alteri cōcedere.]* Deus per abſolutam potentiam vlli creaturæ communicare poſſit, etſi Durandus in 2. diſt. 1. art. 4. & ibidem Gabriel contrarium crediderint. Creatura enim haberet hoc modo aliquam Dei proprietatem, & infinitam, diuinamq. virtutem, ac potentiam aliquid ex *[Durandus.]* nihilo, nulloq. ſubiecto concurrente, faciendi, quæ neque Angelis *[Gabriel.]* ipſis vmquâm, vel conceſſa fuit, vel concedi potuit contrà Auicen- *[Auicennas.]* nam lib. 9. Met. cap.4. exiſtimantem, exceptâ primâ Intelligentiâ, *[Plato.]* reliquas à ſeipſis creatas fuiſſe, & Platonem in Timæo cenſentem Angelos, quos ille Deos ſecundos vocauit, ex Dei præcepto, & imperio, ceteras creaturas, præter vnam hominis Animam condidiſſe. Verùm neque poteſt etiam creatura producere quidpiam ex nihilo tanquàm cauſa Inſtrumentalis; cùm hîc nullum ſit ſubiectum quod priùs diſponatur, & inſtrumentum aliquam actionem præuiam neceſſario obtinere debet, vt ſubiectum, vel aliquem terminum à quo actionis diſponat. Concluditur ergò ex dictis, ſolum Deum hanc rerum Vniuerſitatem creaſſe, nec alicui alteri, vel conceſſiſſe, vel concedere potuiſſe, vt ſit alicuius creationis conſors ipſius, & ſocius.

Atque hinc eſt quòd, cùm Vnus ſit Deus, per conſequens non *[Cur vnus mundus ſolum.]* plures, ſed Vnùm dumtaxat Mundum, tamquàm ipſius exemplar, & idolum eſſe, neceſſe ſit, contrà Democritum, priſcosq. Philoſophos,

An Deus plures mundos creare potuiſſet.

innumerabiles Mundos in hanc anguſtam Mundi ſcenam inuehentes. Et quamquàm itâ ſit: non tamen inficias ire poſſumus Deũ Mundorum myriades contrà Ariſtotelẽ lib.1. de Cælo creare poſſe; quandoquidem nullæ res, vel factæ, vel faciendæ queunt illius potentiam infinitam adæquare, multò minus exhaurire.

Ariſtoteles.
An mundus ſit ab æterno.
Ariſtoteles.
Auerroes.

Quamobrem ex hoc fonte illud profluit Mundum nõ eſſe ab æterno, vt falsò Ariſtoteles lib.8.Phy.& lib.1.de Cælo,& lib.2.de Generatione,& lib.12.Met.& Proclus Platonicus apud Philoponũ, & Auerroes lib. 8. Phy. & lib.2. de Cælo putauêre; cùm æternitas, ſolius Dei eſſentialis proprietas, & menſura, ſaltem à parte antè, vt loquuntur exſiſtat. Immò Deus, vt ſuam ſummam potentiam, maieſtatem, & clementiam ergà genus humanum apertiſſimo argumento oſtenderet, Mundum voluit initio aliquo temporis, antè quod non exſtitiſſet, cõdere. Et certè ſi Mundus ab æterno fuiſſet, vtique, vel Beroſus Chaldæus, qui hiſtoriam omnium vetuſtiſſimam conſcripſit, hanc Mundi æternitatem patefeciſſet; at hæc Noëticæ eluuionis memoriam non excedit, vt verè Ioſephus lib.1. contrà Appionẽ teſtatur; vel profectò exſtarẽt aliqua alicubi rerum in Mundo geſtarum omni memoriâ antiquiora monumenta; at hæc, cum nullibi reperiantur; nec vero ſimile eſt omnem infiniti temporis antegreſſi memoriam penitùs intercidiſſe, manifeſtum eſt aliquandò Mundum eſſe cępiſſe. Hanc veritatem nobis D.Moyſis Hiſtoria, quæ omnium, & ſacrarum, & profanarum antiquiſſima eſt, reſerauit, vt benè Ioſephus ſuprà citatus, Iuſtinus Apolog.2. Tertullianus in Apolog.c.19. Auguſtinus lib.18.de Ciuit.Dei, c.37. & Clemens Alexandrinus, lib.1. Stromatum annotârunt. Porrò facit ad hoc etiam illud, quòd videmus Mundum in dies quaſi membratim ſenio confici, & longis paſſibus ad interitum prolabi, vt Plinius lib.7. c. 16. obſeruauit, ſignum euidens illum olim infantulum, recensq. natum incunabula vidiſſe, vt etiam Lucretius lib. 5. affirmauit.

Cur Deus mundum creauit.
Ioſephus.
Iuſtinus.
Tertullian.
Auguſtinus
Clemens.
Mundi ſenium.
Plinius.
Lucretius.

Præterea, ſi nulla fuit genitalis origo
Terrarum, & Cæli, ſemperq; æterna fuere,
Cur ſuprà bellum Thebanum, & funera Troiæ
Non alias alij quoque res cecinere Poetæ?
Quò tot facta virum toties cecidere, nec vſquam
Aeternis famæ monumentis inſita florent.

An mũdus potuerit eſſe ab æterno.

Iam verò, etſi conſtet hanc pulcherrimam rerum Vniuerſitatem Cælorum, ac Terræ ſpecioſum, & ſpacioſum theatrum in tempore exſtitiſſe: videamus tamen an per abſolutam Dei potentiam ab æterno produci

produci potuiſſet. Ità quidem D.Thomas par.1.q.46.art.2. Heruęus in 2.diſt.1.q.1. Capreolus in 2. diſt.1. q.1. Socinas Met.12.q.31. Scotus lib.8.Phy.quæſt.2. Durandus in 2.diſt.1.q.2.& 3. Gregorius Ariminẽſis in 2.diſt.1.quæſt.3. Occan in 2.q.8.& Gabriel in 2. diſt.1. q.3. ſenſêre. At iſtorum aliqui Mundum ſecundum omnes ſuas partes ab æternò produci potuiſſe contendebant; alij ea dumtaxat, quæ ſunt firma, & fixa creari potuiſſe affirmabant; ceteri autem id fieri potuiſſe, quorum æternæ durationi nullum actu infinitum eſſet coniunctum, aſſerabant; ſed nullis ducti ſolidis rationibus. Quamobrem ſapientiùs Albertus Magnus in Summâ, par.2.tract.1. q.4. mem.2. item in 2. diſt. 1.art.10. Henricus Gandauenſis Quolib.1.quæſt.7.& 8. Marſilius in 2. quæſt.1.art.2. Toletus lib.8.Phy.quæſt.2.& alij, qui difficultatem hanc acutius, & firmius ſuis momentis penſitantes, negârunt Mundum quoad vllam omninò ſui partem, & ſecundùm præteritam durationem, ab æterno fieri potuiſſe. Etenim, ſi Deus Mundum ab æterno creare potuiſſet, illum profectò, aut de ente æterno, aut de non æterno, aut de nihilo condidiſſet; at de ente æterno minimè, cùm nihil ſit æternum eſſentialiter, niſi Deus; & ſic Mundus, vel eſſet de ſubſtantiâ Dei, vel ipſe Deus; cùm ipſius ſubſtantia ſit ſimpliciſſima, & indiuiſibilis, & non poſſit alteri communicari; De ente etiã non æterno non potuit eum Deus ab æterno producere; cùm ex hypotheſi, non eſſet æternus: Nec de nihilo eum ab æterno fabricare valuit; quia quod ex nihilo fit, aliquandò non fuit, ſed eſſe cępit, & quod eſſe cępit, non eſt æternum. Huic accedit, Dei bonitatem, æternitatem, & potentiam eadem in Deo eſſe; atque ideò non poſſe Deum aliquid quod non ſit de naturâ ſuâ, nec in bonitate, nec in potentiâ, nec in æternitate ſibi coæquare. Cùm ergò Mundus nullatenùs ſit eſſentiæ Dei particeps, certè æternus eſſe nequaquam potuit. Et verò, cùm Deus quoque in omnibus, omnia planè abſque menſurâ excedat, & excellat; ſi Mundus ab æterno eſſe potuiſſet, Deus illum non tranſcenderet, ſed pari paſſi cum illo procederet. Aliud quoque rationi diſſonum ex hac Mundi impoſſibili æternitate manaret; nimirum, Mundum, vel ex ſe ab æterno, vel ex alio fuiſſe productum. Ex ſe non videtur probabile; quia nullam potentiam conſtat illi ineſſe, tantæ potentiæ, vt illum ab æterno conſtituere potuiſſet. Quod ſi aliqua, quænam illa, & hæc ipſa, ex ſe nè, vel ab aliâ? atque ità in infinitum vſque progrederemur. Sin autem ab alio, tunc omninò fatendum eſt Mundum in tempore exſtare debuiſſe, non ſolùm ex parte ipſius conditoris, creationem ipſius præcedentis, verum etiam ex parte ipſiuſmet orbis ex tempore ipſo conflati, & conſtantis. Denique ad hanc noſtram ſententiam confirmandam Auguſtinus lib. 10. de

Thomas.
Heruæus.
Capreolus.
Soncinas.
Scotus.
Durandus.
Ariminẽſis
Occan.
Gabriel.
Albertus.
Gandauenſ.
Marſilius.
Toletus.
Non potuit Deus mundũ ab æterno creare.
Auguſtin.

Ambroſius. Damaſcen. Baſilius. Athanaſ.

de Ciuit. Dei, cap. 15. Ambroſius lib. 1. Hexameron, cap. 3. Damaſcenus lib. 1. Fidei, cap. 8. Baſilius lib. 2. contrà Eunomium, & Athanaſius oratione 2. contrà Arianos, concurrere videntur.

An mũdus Hieme conditus ſit.

Itaque cùm diſertè oſtenderimus Mundum ab æterno, nec fuiſſe, nec per abſolutam quoque diuini Numinis potentiam eſſe potuiſſe, videtur iam ordini conſentaneùm videre, quonam Anni tempore, ac Menſis Die à Deo ipſius ſapientiſſimo architecto ex nihilo eductus, & exſtructus ſit. Et quidem, quòd Hiemali tempore conditus fuerit, inter ceteras, tribus potiſſimùm de cauſis, apparet. Nam, cùm in principio creationis nullus fuerit Sol, nulla ſidera, nullus cæli motus, ſed denſæ tantùm tenebræ ſuper abyſſi faciem expanſæ, & immanes aquarum campi terram inanem, rudemq́. circumcircà obruẽtes, omninò Hiemem fuiſſe videtur, ſiuè propter carentiam ſtellarum, motusq́. cæleſtes, à quibus Mundus Sublunaris calorem recipit; ſiuè propter tenebras ob luminis abſentiam frigidas, aëremq́. ex illâ vaſtiſſimâ, ac profundiſſimâ abyſſi voragine ſurſum erumpentem, ac ſpumantem; ſiuè demùm propter aquas, terrasq́. naturâ ſuâ frigidas, quæ omnia ſi etiam in feruenti æſtate occurrerent, Hiemem parere viderentur. Et cùm Generatio quoque ſupponat corruptionem, & corruptioni aptiſſimum ſit Brumale tempus, videtur in Hieme potiùs, quàm in aliâ anni ætate, Mundus exortus. Hæc opinio ex cap. 3. Geneſeos vires acquirit, & baſem tertiam, cauſamq́. adfert ad propoſitum ſtabiliendum: Fecit quoque, ait; Dominus Deus Adæ, & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos. Quod certè, niſi hiberna aura ſpiraſſet, tempore incongruo, Deus illos pellibus induiſſet. Verùm, etſi hæc in illis primis Mundi initijs ex parte extiterint: quia tamen antè quartum diem nulla luminaria erant, vt eſſent in ſigna, & tempora, & dies, & annos; nullumq́. motum cæli capeſſiuêre, à quo tempus exoritur, ideò tempus nullum erat, & per conſequens non potuit eſſe aliquod tempus ante tempus, nec vlla temporis, anniq́. differentia. Addimus lucem illam quam Deus antè quartum diem creauit, Solis uices, & aſtrorum calefaciẽdo ſuppleuiſſe. Et certè etiamſi concederemus Hiemem ad Corruptionem eſſe apprimè opportunam: indè tamen non ſequeretur, Mundum, etiam Sublunarem à corruptione incępiſſe; cùm antè hunc nullus extiterit, qui hunc ex ſui corruptione effecerit, & nec phyſicè, nec modò iam ordinario eſſe cęperit; ſed ex nihilo, atque à non eſſe, ad eſſe perfectiſſimum. Quòd verò Deus mortalium parentes pellibus operuerit, indicium eſt, fuiſſe tempus Hiemi proximum. Et verò, cùm Deus ſapientiſſimus ſit, quî fieri potuit, vt ipſe in Hieme Mundum tam varijs florum coloribus depictum, infinitisq́. penè fructuum ſpeciebus

An initio creationis tempus fuerit.

Cur Deus primos homines pellibus contexerit.

ſpeciebus

ſpeciebus exornatum condiderit; & tempore tali, quo videmus omnia ſquallere, omnia præ nimio frigore, ac gelu rigere, & torpere. Hinc arbores ſuis folijs, comiſq́. viduatas, & quaſi ſteriles, exſiccataſq́. effectas conſpicimus; hinc ſola terrarum niue, ac glacie concreta induruiſſe, & ſuis herbis quaſi capillis, depilata fuiſſe intuemur; hinc maria, & fluuios in candidum quaſi marmor conuerſos, & nauigationi imperuios redditos aſpicimus; hinc illa in aëre rigida, & frigida ventorum flabra, atque ſibila audimus, quæ dùm inclementer ſæuiunt, terras verrunt, & tumidos vndarum excitant motus, & omnia exaſperant, & efficiunt ſæuiora.

Hiemis effectus.

Quæ omnia, cùm in Vere ſint placida, & amęna, allecti, & pellecti quidam fuêre, vt crederent hoc tempore Mundum exſtitiſſe. Sic enim Virgilius lib. 2. Georgicorum.

An mũdus in Vere ſit factus. Virgilius.

Non alios prima creſcentis origine Mundi
Illuxiſſe dies, aliumuè habuiſſe tenorem
Crediderim: Ver illud erat, Ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri.

Et Ouidius lib. 1. Metamorphoſeos cecinit.

Ouidius.

Ver erat æternum, placidiq́, tepentibus auris
Mulcebant Zephyri natos ſine ſemine flores.
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
Nec renouatus ager grauidis canebat ariſtis:
Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
Flauaq́; de viridi ſtillabant ilice mella.

Sed, & ſancti Patres alijs rationibus ducti idem autumârunt. Nam eo tempore ex ſeruitute Aegyptiacâ eductus eſt populus fidelis, & Incarnatio, Mors, & Reſurrectio Chriſti facta eſt ob perennem hominum ſalutem, quæ quędam animorum renouatio, & temporis Verni renouati, & Mundi eo tempore creati imitatrix eſt. Sic Cyrillus Hieroſolymitanus Cathecheſi 14. Athanaſius quæſt. 17. Antiochi, Gregorius Nazianzenus orat. de nouâ Dominicâ, Theodoretus quæſt. 72. in Exodum, Damaſcenus lib. 2. cap. 7. Ambroſius lib. 1. Hexamer. c. 4. Leo Serm. 9. de Paſſione Domini, Iſidorus lib. 5. Etym. cap. 8. & Beda libro de Ratione Temporum, cap. 40. credidêre. At pręcipuum fundamentum huius opinionis eſt quædam potiùs quaſi traditio ex ſimilitudinibus allatis deſumpta, quàm vera rei iuſtificatio. Equidem, cùm Dei perfecta ſint omnia opera, ſi Mundum in Vere creaſſet, illum imperfectum omninò effeciſſet. Ver enim quamquam pictura-

Cõparatio. Cyrillus. Athanaſ. Nazianz. Theodoret. Damaſcen. Ambroſius. Leo. Iſidorus. Beda.

Veris ſpecies.

pictura-

picturatarum auium dulciſonis modulis reſonet, & viridantibus vndique agris gaudeat, & florum varietate intuẽtium oculos mirâ voluptate oblectet: eſt tamen propter ipſius immaturitatem, & præſentis meſſis, fructuumq. carentiam ad hominum vitam commodè, vel ſuſtentandam, vel fouendam, & propagandam penitùs remotum, ac inutile. Addimus patere ex Geneſis cap. 1. 2. & 3. in creatione Mundi fuiſſe omnia ſuam maturitatem conſequuta, quod in Vere minimè accidere conſueuit.

Scaliger. Mercator. An Mundus in æſtate ſit conditus. Aeſtatis effectus.

Quàm rerum plurimarum afflučtiam, cùm Ioſephus Scaliger Libro de Emendatione Temporum, capite de Conditu Mundi, & Gerardus Mercator in ſuâ Chronologiâ inter cetera conſideraſſent, crediderunt Mundum menſe Iulio creatum, quo tempore tellus rerum parens fecunda ſegetes grauidas, maturaſq. vltrò expandit hominibus; quo tempore etiàm Columba ex Geneſeos cap. 8. dicitur cùm ramo Oliuæ virentibus folijs ad Arcam Noë menſe vltimo reuerſa. Ex quo Mercator colligit fuiſſe menſem Maium, & anni Vndecimum, & Iunium duodecimum, ac vltimum, primumq. anni, itemq. Mundi, Iulium. At diuinæ ſapientiæ valdè diſſonũ fuiſſet tempore hoc æſtiuo Mundum creare, tùm propter hoc tempus nondùm perfectum, & integrè adeptam fructuum, & alimentorum omnium copiam, & aceruum, quæ ad numeris omnibus abſolutam perfectionem, & rerum ſingularum creationem neceſſariò requiruntur; tùm denique propter ingentes Solis, Soliq. calores, quibus corpora flaccida, inualidioraq. redduntur, & beſtiolas, hoc tempore potiſſimùm hominibus infeſtas. Sed neque benè Mercator opinatur menſem illum fuiſſe anni Vndecimum; quià incertum eſt, an fuerit Maius, vel December; cùm Oliuæ folia, prout etiàm Lauri, Cupreſſus, Buxi, Terebinthi, Cedri, Tædæ, Taxi, Piceæ, & quarumdam aliarum arborum comæ, teſte Plinio libro 16. cap. 2. & ipsâ experientiâ, toto anni tempore, & in ipſis niuis, frigoris, & ventorum conglobatorum aciebus ſemper virore quodam grato veſtiantur. Vndè appoſitè Alciatus de Hederâ in Emblematis.

Arbores ſẽper virides. Plinius.

Alciat.

Haud quaquàm areſcens Hedera eſt arbuſcula, Ciſſo
Quæ puero Bacchum dona dediſſe ferunt.
Errabunda, procax, auratis furua corymbis,
Exterius Viridis, cetera pallor habet.
Hinc aptis Vates cinguntur tempora ſertis:
Palleſcunt ſtudijs, laus diuturna uiret.

Imò

Immò potiùs credendum eſt Deum quaſi ſeſe tempori congruo, & ad pluuias conglomerandas idoneo, & naturali accommodaſſe, & meliùs hiemali, frigido, & humido, quàm æſtiuo, calido, & ſicco, Diluuio terras operuiſſe. Credimus enim Sole Aquarium ingrediente Diluuium incępiſſe, hoc eſt XX. Ianuarij, & vſque ad decimum gradum Piſcium, ſcilicet vltimam Februarij perduraſſe. Verum non ideò hæc dicimus, vt arbitremur hæc ſigna frigida, & humida Diluuium cauſaſſe, quod diuinitùs accidit, ſed, vt demonſtremus Deum ſe cauſis, & tempori, quæ creauit, quodammodò accomodare voluiſſe; quod etiam videtur Lucanus lib. 1. de bello Ciuili intellexiſſe.

Diluuij tempus.

Lucanus.

Summo ſi frigida cælo
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,
Deucalionæos fudiſſet Aquarius imbres,
Totaq; diffuſo latuiſſet in æquore tellus.

Ioſephus.

Nec nos latet, quòd Ioſephus lib. 1. Antiquitatum ſcripſit Diluuij vaſtitatem in Nouembri incępiſſe ſecundo anni menſe; quòd, cùm hiemale tempus denunciet, noſtræ opinioni fauere videtur. Argumento etiam eſſe poteſt Diluuium hiberno tempore fuiſſe immiſſum, quòd Noe ſtatim poſt illud, ex cap. 9. Geneſeos Vineam plantauerit, quod opus à Vinitoribus in Martio fieri conſueuit. Quod verò ille vndecimus menſis non fuerit anni, ſed ætatis Noe, clariſſimè ex cap. 7. 8. & 9. comprobatur, quibus in locis conſtat computationem factam annorum, menſium, & dierum Noe, qui tàm annoſus obijt, fuiſſe nongentorum quinquaginta annorum, in quâ neceſſario vndecimus ille menſis certè eſt connumerandus.

Mundus in Autumno creatus. Abulenſis. Lyranus. Hieronym. Hebræi quãdo incipiebãt annare. Cur Martius caput anni. September exitus anni.

His ergò creationis Mundi opinionibus meritò amandatis, reſtat illum in Autumno conditum fuiſſe arbitrari. Etenim ſic ſapienter credidit Abulenſis, & Nicolaus de Lyrâ in Geneſim, & facili negotio hoc eſſe verum oſtendi poteſt. D. enim Hieronymus in caput primum Ezechielis Hebręos antè legem à Moyſe promulgatam initium anni à menſe Septembri numeraſſe, teſtatur, vt nimirum intelligant omnes eo menſe Mundum incępiſſe. Deus porrò Exodi cap. 12. iuſſit Hebræos celebrare initium anni in Martio non aliâ de causâ, niſi ob memoriam aſſerti populi Iudaici ab Aegyptiacâ ſeruitute in libertatem; & in Septembri ſeptimo menſe à Martio, Exodi 23. atque in Exitu anni eis feſtum Tabernaculorum agere, imperauit, quod in Septembri piâ populi pompâ colabatur. Quòd ſi Exitus anni in Septembri fuit, profectò in eodem, & initium eſſe neceſſe fuit.

Nam

Nàm Verſiculus ſic ſe habet: Celebrabitis ſollemnitatem quoque in exitu anni quandò congregaueris omnes fruges tuas de agro: & Exodi 34. Et ſollemnitatem quandò redeunte anni tempore cuncta conduntur; quæ omnia tantummodò in Autumno perfectè fieri, & congregari, quis niſi, vel mente captus, vel è cunabulis iam egreſſus ignorat? Quòd verò in illis Mundi primordijs omnia fuerint creata perfecta, & matura, patet tàm ex Dei omnipotentiâ, & ſapientiâ, quã ex Geneſis cap. 1. 2. & 3. atque hoc idem in Autumno exſiſtere quotannis, maximâ hominum voluptate, & emolumento videmus.

Deus nil extraordinarij facit.

Neque verò dicere ſapienti conuenit, Deum in illis Mundi initijs aliquid extraordinarij molitum circà plantas, frugeſq. ſed potiùs naturę curſui quem fixerat, ſe ità applicuiſſe, vt deinceps abſque miraculo omnes plantæ, & arbores in producendis earum fructibus in Autumno, curſum naturalem ſeruarent, quòd etiam D. Auguſtinus lib. 2. ſuper Geneſim ad litter. cap. 1. apertè cognouit.

August.

Et quamuis iam Mundo ſeneſcente hunc naturæ curſum, ac tenorem ab illis principijs, ex parte, vel deuiaſſe, vel ſedes mutaſſe, & non vbique terrarũ eadem eodẽ tempore eſſe anni tempora, & temperiem videamus, ſed in hoc Hemiſphærio eſſe Ver, Floreſq. in alio Autumnum, fructuſq. in tertio Aeſtatem, frugeſq. in quarto Hiemem, frigusq. atque ideò poſſe nobis ſubditi Deum in illâ rerum creatione aliquid extraordinarij circà tempus, qualitateſq. maturitatis, & productionis arborum, plantarum, & fructuum feciſſe; cùm iam cernamus non omnes fructus in Autumno, ſed quoſdam in Vere etiam, ac Aeſtate matureſcere: tamẽ verè fatendum eſt in illâ Mundi creatione toto terrarum orbe fuiſse eodem planè tempore Autumnum, aliàs non vbiq. terrarum Deus omnia produxiſset perfecta, & matura, & ſibi ipſi in rerum molitione diſſimilis fuiſset.

Iam nõ eadem vbique.

In creatione Mundi vbique autũnus fuit.

Quòd verò nos hoc tempore hanc temporis florum, & fructuum prodeuntium differentiam varijs in locis intueamur, illud hac de causâ euenit, ſiuè quòd cæli, & ſidera locum mutârint, quem in creatione acquiſiuerunt, nec iam, vt tunc æqualiter ampliùs influant, ſiuè quòd omnia ſint iàm inualidiora, & immaturo tempore erumpant, & illorum imbecillitatem aperiant, vt benè Alciattus de Amygdalo in ſuis Emblematibus protulit.

Vnde iã tẽporis varietas.

Alciat.

Cur properans folijs præmittis Amygdala flores?

Odi pupillos præcocis ingenij.

Siuè vltimò, quod Sol percurrens Zodiacum obliquum, eiuſdemq. Signa

Signa hanc temporum mutationem, & varietatem inducat; nimirum dùm à nobis recedit, & in Signis naturâ frigidis, & borealibus pernoctat, canam Hiemem prodire facit; dùm verò nobis ſeſe vicinum præbet, & in ſignis calidis diurnat, flauam Aeſtatem aperit. Atque hinc euenit, quòd pedetentim Mundus ab illo primo naturæ, ac rerum curſu deuiauerit, haſq. viciſſitudines varias inuexerit.

Stellarum mutationes

Siquidem ab Hipparchi ætate vſque ad hæc noſtra tempora omnia ſidera ſedes vno ferè Signo mutârunt: quo fit, vt ortus, & occaſus Heliacus, & Chronicus ſiderum, quem veteres habuerunt, noſtris ætatibus congruere nullo modo poſſit. Et Columellæ etiam temporibus Virgiliæ, ſiuè Pleiades Nonis Maij ortu Heliaco ab Horizũtę vna cùm Sole exoriebantur, ideſt cùm parte xxvj. Arietis Romæ, vel 28. Alexandriæ: at hoc æuo cùm parte 10. Tauri, & aliquot minutis aſcendit. Ex quo apparet omnium ſiderum, Ortus, & Obitus ab annis Columellæ 14. & amplius partibus Zodiaci tardiorem eſſe, & per conſequens aſtra ſedes primas mutaſſe. Quòd ſi à Columellæ ſolummodò ætate hæc tanta aſtrorum mutatio facta eſt, quid coniectari licebit à Mundi primordijs vſque ad Columellæ tempus accidiſſe? Nonnè credemus ſingula ſigna, atque ſidera longis paſſibus extrà cuiuſq. domicilium excurriſſe, & euagando quaſi aliorum ſtationęs occupaſse, anni ætates paulatim immutaſse, & demùm à primo illo curſu peregrinando, anni primam conſtantiam inuertiſse? Ouidius profectò libro primo Metamorph. hoc verum eſse cecinit; qui, cùm crederet aureo Saturni ſæculo perpetuum Ver fuiſse, aſſerit poſteà tempore ſeſe paulatim vertente has anni varietates orbi eſse inductas.

Ouidius.

Iuppiter antiqui contraxit tempora Veris,
Perq. hiemes, æſtuſq. & inæquales Autumnos,
Et breue Ver, ſpaciis exegit quattuor annum:
Tunc primùm ſiccis aer feruoribus vſtus
Canduit, & ventis glacies aſtricta pependit.

Porrò hanc noſtram ſententiam veram eſse, ex hoc etiam conſtabit, quod Meto, qui annis 132. poſt Thalem floruit, Arietis ſtellas in ipſo Aequinoctio deprehendit; Timocharis anno poſt Alexandrum Magnum 41. eaſdem ſtellas conſequi Aequinoctium vernũ duobus gradibus animaduertit; deindè Hipparchus annis 156. poſt Timocharim eaſdem Aequinoctio poſteriores fuiſse gradibus 4. minutiis nouẽ, cõſpexit; Menelaus poſt Hipparchũ annis 224. eaſdẽ quoque Aequinoctio poſteriores fuiſſe gradibus ſex, minutijs duodecim notauit; Ptolomæus eaſdem 6. gradibus, & 40. minutijs ab Aequinoctio differre ſigna-

Meto.

Stellarum Arietis variatio.

Timocharis.

Hipparch.

Menelaus.

Albategn. Alphonſ. Vernerus.

ſignauit; Albategnius poſt Ptolomæum annis 741. eaſdem ab Aequinoctio abeſſe 58. gradibus, minutijs duobus prodidit; Alphouſus rex poſt Albategnium annis 381. eaſdem ſequi Aequinoctium gradibus 23. minutijs 48. ſcriptum reliquit; Vernerus denique annis poſt Alphonſum 262. eaſdem ſtellas Aequinoctio poſteriores eſſe gradibus 26. & 54. minutijs commẽtus eſt. Ex quo facilè vnuſquiſque intelliget quantus ſit à Mundi natiuitate factus Cælorum excurſus, & indè exorta varietas temporum. Lactantius certè lib. 7. cap. 16. etſi de Mundi occaſu loquatur: tamen quià de Cælorum, ac ſiderum motibus egit ſic in illo Mundi excidio, vt in iſtâ Mundi ſenectute diſcrepantibus, nobis patrocinari videtur. Motus enim, inquit, extraordinarios peragent, vt non ſit homini promptum, aut ſiderum curſus, aut rationem temporum agnoſcere. Fiet enim, vel æſtas in hieme, vel hiems in æſtate: tunc annus breuiabitur, & menſis minuetur, & dies in anguſtum coarctabitur. Equidem ex hoc ſapientis viri teſtimonio, noſtra quoque de variato cælorum curſu confirmatur ſententia. Neque verò ex hoc ſolum, ſed etiã ex tabulis Aſtronomicis Ptolomæi, Alphonſi Hiſpaniæ Regis, Copernici, Regiomontani, Iulij Firmici, Andreæ Magini, Tichonis Brahe, ac aliorũ tàm priſcorum, quã recentiorũ Mathematicorũ ſcriptis hæc veritas eluceſcit. Ac proindè quoque credimus aſtra Deum creationis initio non tali quo iam, ſed pulcherrimo alio ordine diſpoſuiſſe.

Ptolomæus. Alphonſ. Copernicus. Regiomont. Firmicus. Maginus. Ticho Brahe.

Vt porrò certum eſt Deum omnia perfectè facere, cuius ex Deuteronomio, cap. 34. perfecta ſunt omnia opera, & in illis principijs, atque adeò in Autumno Mundum creaſſe; ità prorſus certum quoque eſt, Deum tunc nihil extraordinarij, & miraculosè feciſſe. Quoniam fruſtrà eſt fieri per plura, quod fieri poteſt per pauciora, vt ſcilicet ibi Autumnum, alibi Ver prodire faceret, ſed vbique Autumnales fructus æqualiter erumpere imperauit. Etenim Diluuij tempore ex capite 7. Geneſis, noluit nouo miraculo res, aut conſeruare, aut recreare, ſed iàm productas more prudentiſſimorum ab iniurijs ſolũ ſubtrahere; nec voluit Noë angulo aliquo terræ ità munire, vt eò eluuies accedere non poſſet; ità planè in illâ rerum primâ molitione voluit, vt omnia vbiq. terrarum eodem tempore ſibi ſimilia, & æqualia in medium prodirent. Ac, vt clarius adhuc conſtet Mundum in Autumno conditum fuiſſe, Deus, vt ſuprà inſinuauimus, vtroſque mortalium parentes veſtibus pelliceis, ex Geneſis capite 3. antequàm eos ex Paradiſo, & illo voluptatis omnis viridario, & deliciarum pleniſſimo loco exturbaret, circumdedit, nè Autumno in hiemem proximã vertente, frigus eorum artus occuparet. Ad hoc etiàm facit, quod eodem capite legitur; Emiſit eum dominus Deus de Paradi-

Cur Deus Noe à diluuio non ſubtraxerit.

Rõnes autũnales.

ſo

ſo voluptatis, vt operaretur terram de quâ ſumptus eſt, fecitq. Adam. Ex quo etiam intelligimus, poſtquã extruſus fuit Adam, illicò illum araſſe, & ſeminaſſe, quod aliud tempus non poterat eſſe induto pelliceis indumentis, quàm Autumnale. Nam neque in Vere, neque in Aeſtate pellibus circumtecti, & onuſti in Meſopotamiâ, & Orientis Solis oris ſeminant agricolæ. Addimus ex eodem capite dùm cognouerunt ſe eſſe nudos, Adamum, atque Euam folia ficus conſuiſſe, & feciſſe ſibi perizomata; clariſſimum Autumnalis temporis indicium. Eo enim tempore ficus ſunt maturæ, earumq. folia ſunt ſuam certam magnitudinem conſequuta, & ſic poterant optimè ſimul aptari, & conſui.

Quando ficus matura.

Aliud adhuc argumentum ſupereſt, Dei ex eodem capite deambulantis in Paradiſo ad auram poſt meridiem. Quæ certè non ideò ſcripſit Moyſes, vt indicaret Deum more hominum calore quodam languere, & per conſequens in frigidis opacarum arborum vmbris, vt auram captaret, deambulare conſueuiſſe; ſed magis, vt anni tempus Autumnale, quod nec frigidum nimis, nec calidum eſt, auræ nomine deſignaret. Verùm inter cetera argumenta, illud nos etiam permouet, quòd ſi Deus Mundum alio tempore, quàm Autumnali creaſſet, Adamum Vino, & Oleo pretioſis liquoribus, maximo hominum voluptatis detrimento à Vere vſque in Autumnum priuaſſet. Quod etiam nouit Regius Vates Pſalmo 102. qui totus in Mundi creationem inſudat. Vt educas, ait, Panem de terrâ, & Vinum lætificet cor hominis: Vt exhilaret faciem in Oleo, & Panis cor hominis confirmet. Quòd ſi hi fructus aderant maturi, qui in Autumno dumtaxat eſſe ſolent, fatendum omninò eſt, non in aliâ anni ætate, quàm in Autumno, exploſâ iam illâ extraordinariâ actione Dei, Mundum conſtitiſſe.

Vinum, & oleum quando. Dauid.

Hæc porrò fuit antiquiſſimorum quoque Arabum, Aegyptiorum, Chaldæorum, Hebræorum, Aſianorum, Latinorumq. ſententia. Nam teſte Gulielmo Durando lib. 8. Rationalis, ſic ſenſêre Arabes aſtrorum cognitione præſtantes, & Aegyptij, tot antiquiſſimis litterarum monumentis abundantes, qui referente etiam Ptolomæo libro Magnæ Conſtructionis, & Alphonſo Hiſpaniæ Rege, vnà cũ Chaldæis ab Autumni ſectione annũ ordiebãtur. Et Iulius Firmicus tradit Aegyptios à maiorib⁹ hãc ſnĩam acceptã poſteritati trãdidiſſe Solem in Librâ initio poſitum fuiſſe. Eadem fuit Indorum Malabarenſium opinio, vt Oſorius lib. 2. Hiſtor. Indicæ prodidit. Eadem quoque fuit de anni principio diſciplina veterum Hebræorum. Samuel enim antiquiſſimus Iudæorum magiſter, primam Tecupham, ſeu conuerſionem annuam in Autumni æquinoctio ſtatuit.

Gentium cõſpiratio. Durandus. Ptolomæus. Alphonſus. Firmicus. Oſorius. Samuel.

Eleazar. Ezra. Ionathas. Liranus. Ioſephus. Picus Toſtatus. Septembris nomen.

ſtatuit. Eleazar etiam in Geneſim, Abraham Ezræ in caput 7. Danielis, & Ionathas Chaldæus interpres apertiſſimè hoc confirmant. His ſubſcribunt Nicolaus de Lyrâ ſuper caput 7. Geneſeos, Ioſephus lib. 1. Antiquitatum, Ioannes Picus, cap. 6. libri 7. contrà Aſtrologos, & Toſtatus libro 1. in Geneſim, cap. 1. quæſt. 21. & par. 1. ſui Defenſorij ſcriptum reliquit priſcos Hebræorum cenſuiſſe Mundum XXV. Septembris creatum. Hinc ergò eſt, quòd September ab Hebræis Chaldaico vocabulo dictus eſt Tiſri, hoc eſt, Initium, vt vel ipſo nomine menſis hic ſe exordium anni exiſtimari debere, ſatis probare videatur. Vndè planum fit antiquiſſimæ gentis dogmata, & inſtituta cùm lege diuinâ, & Mundi conditu Autumnali congruere, & conuenire.

Aſianorum opinio de anni initio. Romanorũ opinio de anni initio. Liuius. Clauus. Feſtus.

Aſiatici pariter Olympiadas, & anni caput ab Autumno auſpicabantur. Quin etiam Romani ab vltimâ antiquitatis memoriâ ab Idibus Septembris menſem incipiebant. Et hinc, inquit Liuius libro 7. Lex vetuſta eſt, & priſcis ſcripta litteris, vt qui Prætor maximus ſit, Idibus Septembris Clauum pangat. Clauum verò hunc, Feſtus in verbo, Clauus annalis, annalem appellat, qui quotannis, ſcilicet, figeretur in dexterâ Capitolij parte, vt per eos clauos numerus colligeretur annorum.

Plutarchus. Non oua.

Quid, nonnè Auguſtus etiam ludos Olympicos Septembri menſe inſtituit? Quamobrem omninò concludere oportet cum Plutarcho in Sympoſiacis non oua, ſed aues, non Adamum puellum vagientem, ſed virum perfectum, non tenera virgulta, ſed robuſtas arbores, non denique inchoata, ſed perfecta omnia, quæ maximo Mundi ſinu continentur, à Deo condita in Autumno fuiſſe.

Iam verò quo in Autumni menſe Mundus effectus ſit, acutius inſpiciamus. Equidem hic eſſent repetenda ea, quæ de Septennario in noſtrâ Arithmeticâ Myſticâ docuimus; ſed iam ſufficit ex ipſâ Mundi creatione per ſimilitudinem quamdam demonſtrare Deum ſex diebus more hominum loquendo laboraſſe, & ſeptimo quieuiſſe, quòd in Septembri ſeptimo menſe accidit, quandò Deus

Mũdus quo menſe productus.

poſt introductam rebus omnibus perfectionem quieuit, Mundumq. effecit perfectiſſimum. Et certè Deus Septennario maximè delectatur.

Hinc Sacramenta; hinc diuini Peneumatis dona; hinc Virtutes ſeptem principibus vitijs contrariæ; hinc illa capitis 7. Geneſeos, Adhuc enim, & poſt dies Septem ego pluam ſuper terram; hinc capitis 8. Requieuit arcem menſe Septimo, viceſimo ſeptimo die menſis. Et paulò poſt, Expectatis autem vltrà Septem diebus alijs,

alijs, rursùs dimiſit columbam. Et iterùm Exodi cap. 23. Sex annis ſeminabis terram tuam, & congregabis fruges eius: anno autem Septimo demittes eam, & requieſcere facies, ut comedant pauperes populi tui. Et paulò poſt: Sex diebus operaberis, Septimò die ceſſabis. Et infrà: Septem diebus comedes azima. Hæc profectò Sacræ Hiſtoriæ loca, quamuis alio ſenſu dicta ſint: non explodere tamen videntur rerum creatarum ordinem, atque tempus. Sed magis adhuc ex Capite 24. Exodi eluceſcet: Et habitauit, inquit, gloria Domini ſuper Sinai tegens illum nube ſex diebus: Septimo autem die vocauit eum de medio caliginis. Ita planè quidem Domine texiſti

Conuerſio.

quadam operationis nube Sinai Mundum ſex diebus: Septimo autem die, atque menſe eum ex imperfectionis caligine infinitis propemodùm ornamentorũ generibus decoratum, ad abſolutam omnibus numeris perfectionem, & maturitatem, quòd in Septembri accidere ſolet, euocaſti: Euocaſti eum Domine tamquàm populum fidelem ex captiuitate quaſi Aegyptiacâ, ex non eſſe ad eſſe, & ab eſſe ad eſſe perfectiſſimum, vt eum menſe Septimo à Martio omnibus rebus onuſtum, refertum, cumulatum, & ornatũ oſtenderes poſteritati hominum vniuerſæ. Et certè, quid impedimenti eſſe poteſt, vt quemadmodùm Deus Mundum Septimo die, non etiam eumdem Septimo menſe, eoq. Septembri, & Autumni Principe perfectum, & abſolutũ offerret? Igitur in Septembri, & primo primi anni menſe credimus Mundum fuiſſe à Deo ædificatum.

Leo. Auguſt. Hieron. Quo die Deꝰ mundũ creare inceperit.

Quia verò Deus ſex diebus in Mundo, & creando, & exornãdo inſumpſit, opinamur cum non die Dominicâ præciſè, vt Leo Epiſt. ad Dioſcorum 81. cap. 1. Auguſtinus Serm. 251. de Tempore, & Hieronymus in titulum Pſalmi 47. voluêre, ſed die Lunæ creationem illius aggreſſum eſſe, & tamdem die Saturni quem nos iam Sabbatum appellamus, compleuiſſe, & die Dominico poſteà, quem Solis Aſtrologi nominant, vt nos exemplo iam, & documento de Feſtorum celebratione præcederet, quieuiſſe. Atque, vt hæc clarius conſtent, ſciendum eſt Deum in fine, vt ità loquamur, diei Dominici ſuppoſiti, & expleti Mundum fabricare cępiſſe, nè in die Feſto operari videretur; & ideò Moyſem illius creationis initium non à Mane, ſed à Veſpere deſcribere incępiſſe. Et hac etiam tempeſtate Eccleſia noſtra in officijs Eccleſiaſticis, & diebus feſtis celebrandis, à veſperâ ad veſperam

Cur Moyſes à veſpere incipiat creationem mundi. Explicatio. Sedulius.

auſpicatur. Quòd verò Sancti Patres Mundum in die Dominico creatum eſſe affirment, intelligere oportet diem Septimum à Lunæ die, idemq. Dominicum quo Deus quieuit, & quo totam hanc aſpectabilem Mundi machinam perfecit, & abſoluit. Quod itidem certè Sedulius lib. 4. Carminum intellexit.

Cæperat intereà poſt triſtia Sabbata, felix
Irradiare dies culmen, qui numinis alti
A Domino dominante trahit, primuſq; videre
Promeruit naſci Mundum, atque reſurgere Chriſtum.

An mūdus vna actione uel pluribus factus ſit.
Auguſt.
Philo.
Procopius.
Origenes.
Caietanus.

Verùm enim verò, vt ad rem propiùs accedamus, iam operæpretium
eſt intueri, an Deus hanc totam rerum Vniuerſitatem vnicá dūtaxat
actione, vnoq. momēto produxerit, an autem ſex ſucceſſiuis, diſcre-
tiſq. diebus, vt Moyſes litterarū ſacrarum monumentis prodidit, fa-
bricatus ſit. Et quidē in primis D. Auguſtinus lib. 1. ſuper Geneſim ad
litt. cap. 15. & lib. 4. cap. 34. & lib. 5. cap. 4. & 5. & lib. 11. de Ciuit. Dei,
cap. 9. Philo libro de Allegorijs legis Moſaicæ, Procopius in caput 1.
Geneſis, Origenes lib. 4. Periarchon, cap. 2. & Caietanus in caput 1.
Geneſis arbitrantur, etſi diuerſimodè explicent: ſimul eodem tamen
momento facta fuiſſe ea, quæ narrat Moyſes uniuerſa. Nā Eccleſiaſt.
18. dicitur. Qui viuit in æternum creauit omnia ſimul. Et Geneſis 2.
Iſtæ ſunt, inquit, Moyſes, generationes Cæli, & Terræ, quandò creatæ
ſunt in die quo fecit Deus cælum, & Terram, & omne uirgultū agri:
ubi non de diebus, ſed de vno ſolùm die loquitur. Hoc ex Concilio

Concilium Lateranēſe.

Lateranenſi ſub Innocentio III. celebratum cōfirmari uidetur, quòd
refertur in c. Firmiter, de ſummâ Trinit. & Fide Cathol. ubi dicitur
Deum ab initio temporis ſimul utramque de nihilo cōdidiſſe creatu-
ram, Spiritualem, Corporalem. Ità feciſſe videtur. Nam, cùm infinitæ
ſit uirtutis, & potentiæ Deus, quorſum mo re hominū imbecilliū non
potuiſſet uno momento ea creare, ſed dies, dieſq. præſtolando expe-
ctaſſet? Ad hunc enim Mundum fabricandum nullis inſtrumentis in-

Deus non indiget inſtrumentis.
Deus non eget tempore

diguit, & diebus multis quos architecti ſtipulantur. Quoniam, ut fini-
ta vis, & poteſtas tempus ad agendum requirit; ſic infinita nullius tē-
poris eget, ſed agit momento, & per conſequens ab illâ æterna, infi-
nitâq. cauſâ momento fieri potuit. Quòd autem Moyſes rerum crea
tionem in uarios dies diſcriminauerit, indè fortè euenit, quòd ille po
pulo rudi, & qui tantùm ſenſibus ducibus ducebatur hæc perſuadere,
& inſtillare cupiens, debebat ſe illorum captui accommodare. Siqui-
dem ea quæ Deus uno momento fecit, non potuerunt uno momen-
to explicari; ac ideò more prudentis architecti, totius ædificij ideam
per ſingulas eius partes debuit diſtinctè deſcribere. Hæc quidem ſen

Aquinas.

tentia nō ſolū ob ipſius ſubtilitatem, ſed etiam ob rationes quibus ni-
t itur, non uidetur aſpernanda, quòd idem D. Thomas parte 1. quæſt.
74. art. 2. iudicauit. Sed quia altera ſententia aſſerens Deum nonniſi
per tēporis ſucceſſionem, diſtinctoſq. dies Mundum condidiſſe, com-
munior eſt, & magis Moyſis narrationi hiſtoricæ conſentanea; ideò
eam

Hieron.
Gregorius.
Rupertus.
Magiſter.

eam cùm D. Hieronymo in Quæſtionibus Hebraicis ſuper Geneſim,
Gregorio lib. 32. Moralium, cap. 10. Ruperto Tuicienſi lib. 1. de Operi
bus Trinitatis, cap. 37. & Magiſtro Sentent. in 2. diſt. 12. & diſt. 15. ſe-
quemur, & more noſtro hos dies, Moyſe duce luſtrabimus.

Ergò ait Moyſes: In principio (ſcilicet Creationis, non temporis)
creauit Deus Cælum, & Terram: Terra autem erat inanis, & vacua,
& Tenebræ erant ſuper faciem Abyſſi, & Spiritus Domini ferebatur
ſuper Aquas: dixitq. Deus. Fiat Lux, & facta eſt Lux, & vidit Deus Lu
cem, quòd eſſet bona, & diuiſit lucem à tenebris, appellauitq. lucē Diem,
& tenebras Noctem, factumq. eſt Veſpere, & Mane dies Vnus.

Prima dies.

Hæc eſt igitur prima Mundi naſcentis dies in quâ creditur Cælū,
& Terram, & quidquid Cælo, & Terrâ tanquàm extremis, ac termi-
nis quibuſdam continetur, nihil penitùs excludendo, Deum creaſſe.
Atque hinc opinamur eum, non modò omnes cæleſtes orbes, quoad

Deus creauit omnes cælos, clemē. a Angelos.
Philo.
Clemens.
Baſilius.
Theodoretus.
Damaſcenus.
Abulenſis.
Aquinas.
Ratio.

illorum ſubſtantiam ſinè perfectione tamen lucis, & aſtrorum, & pro-
prij cuiuſuis motus, & influentiarum, quæ omnia reliquis diebus po-
ſteà acceſſerunt, feciſſe; verùm etiam Elementa omnia, ipſumq. Cęlū
Empyreum, ac Angelos, etſi Moyſes de hiſcè rebus nullam expreſ-
ſam fecerit mentionem, condidiſſe. Quòd verò hoc Cælum exſiſtat,
Philo Iudæus libro de Opificio ſex dierum, Clemēs Romanus Epiſt.
4. Clemens Alexandrinus lib. 7. Stromatum, Baſilius Hom. 2. Hexame
ron, Theodoretus quæſt. 11. & 14. in Geneſim, Damaſcenus lib. 2. Fi-
dei, cap. 6. Abulenſis in caput 23. Exodi, quęſt. 53. & D. Thomas par. 1.
quæſt. 66. art. 3. docuêre. Nam rationi erat conſentaneum, vt quemad
modùm Deus hominibus pro domicilio terras; ità Angelis, ſibiq. at-
que adeò ipſis hominum corporibus poſt reſurrectionem, aliquem
ſummum locum pulcherrimum, lucidiſſimumq. crearet, qui ceteris
omnibus operis maieſtate, amplitudine, ſplendore, ac venuſtate ante-

Empyrei creatio.
Lucis etym.

celleret. Is porrò locus quinam alius eſſe poteſt, quàm Cælum Empy
reum, non ab ignis calore, ſed à lumine ſic vocatum: non quidem illo
increato, Deo coæterno, & ex ipſius eſſentiâ manante, vt erroneè Au

Eugubinus.
Angelorum creatio.

guſtinus Eugubinus in ſuâ Coſmopeiâ, & in Tractatu de Naturis cor
poreis credidit, ſed ab illi inſitâ, & à Deo creatâ luce, hoc modo ap-
pellatum. Poſtquàm verò Deus hoc ſupremum Cælum condidit,
illicò mentes illas Angelicas ab omni materiæ concretione remotas

Strabo Beda.

in eodem creauit, vt benè ſenſit Strabo in caput 1. Geneſis, & Beda
Hom. 2. Hexamerō, vt tū Deū ſatellitio quaſi quodā ſtiparēt, eſſentq.
Cæleſtis aulæ Milites; tū etiam, vt eſſent magis Deo propinqui, & ad
obtemperandum, & iuſſa ipſius capeſſenda paratiores; tū denique, vt
quaſi ex altiſſimâ ſpeculâ res corporeas, humanaſq. intuerētur, & ſin-
gulis hominū aſſiſterēt. Noluit autē Deus eas nec antè Mundū corpo

 reum

Origenes. Nazianz. Chryſoſt. Baſilius. Damaſc. Ambroſius. Hieron. Caſſianus. Plato. Epiph. Theodor. Auguſt. Gregorius. Beda. Lypomanus

reũ creare,vt Origenes Hom.4. in Iſaiã,Gregorius Nazianzenus Sermone de Natali Domini,Chryſoſt.Hom.22.in Geneſim,Baſilius Homel.1.& 2.in Hexamenon,Damaſcenus lib.2.Fidei,cap.3.Ambroſius lib.1.Hexameron,cap.5. Hieronymus in caput 1.Epiſtolę ad Titum, Caſſianus coll.8.cap.7.& Plato libro de Opificio Mundi,opinati ſunt; nec ſimul cùm Mundo corporeo,vt Epiphanius Hære.65.Theodoretus,quęſt.3.in Geneſim, Auguſtinus lib.11.de Ciuit.capit.9.& lib.12. cap.5.Gregorius lib.32.Moral.cap.10. & Beda in caput 1.Geneſis, aſſeruêre; nec poſt totum Mundum corporeum, vt Gennadius, & Achatius apud Lypomanum in ſua Catenâ in Geneſim arbitrati ſunt; Sed dumtaxat poſt creatum Cælum Empyreum ipſos quoque Angelos Deus in eodem momento creauit, vt ſcilicet iam conditi,domicilium,in quo habitarent, haberent; cùm etiam iam Deus non antè hominum corpora, ſed poſt illa facta, & affabrè effićta, in ipſis creare ſolet animas, hæ quidem,vt informent,illi autem,vt inhabitent. Mora verò,quæ inter Angelorum creationem, ipſorumq. glorificationem, aut damnationem interceſſit,putamus fuiſſe vſque ad diem quintum, iuxtà illud, Lucifer,qui mane oriebaris,atque in hoc ſpacio in viâ eos fuiſſe ad merendum, vel demerendum; poſt verò Angelos bonos eſſe in bono,malos in malo obfirmatos,& ab inuicem ſegregatos. Quod autem Moyſes de Angelorum creatione nullam mentionem fecerit, hoc ideò accidit, quòd is ſolùm huius aſpectabilis machinæ procreationem explicare voluerit.

Mora Angelorũ inter glorificationem, & dãnationem.

Terræ magnitudo.

Nunc Tellurẽ inſpiciamus, quæ licet globoſa ſit: illam tamen Democritus diſco; Leucippus tympano; Anaximander columnæ; & Anaximenes menſæ ſimilem effecit. Pulchra ſanè menſa,quæ iuxtà Ariſtotelem lib.2.de cælo continet quadraginta millia ſtadiorum;iuxtà Hippachum teſte Plinio, milliaria triginta quattuor mille, ſexcenta,vigintiquinque; iuxtà Alphraganum viginti millia, & quadraginta;iuxtà Ptolomęũ viginti duo millia,& quingenta;iuxtà Chariſtenẽ, apud Macrobiũ in Sõnio Scipionis vnũ,& triginta mille, & quingenta; iuxtà Fernelium viginti quatuor millia, quingenta, quattuordecim, iuxtà alios denique qui Orbem, Oceanumq. peragrârũt nonies, & decies mille, octoginta. Terra porrò vacua,ſic fortè vocata fuit, quia nondùm ex aquis humeros extulerat, caputq. ſed ſub illis obruta,& oppreſſa remanebat, & nondùm plantas, arboreſq. protulerat. Quæ res fecit, vt Marſilius in 2.quæſt.8. putaret materiam Primam fuiſſe abſque omni formâ priùs creatam. Hoc quidem quamuis non fuerit: potuit tamen Deus per abſolutam ipſius potentiam facere,vt omni formâ exuta ſubſiſteret, vt quoque ſubtiliſſimus Scotus in 2. diſt.12.quæſt.2.Gregorius Ariminenſis in 2.diſt.12.quęſt.2.art.3.Do-

Materia prima.

minicus

Soto. Gabriel.

minicus Soto lib.1.Phyſ.quæſt.6. & Gabriel in 2.diſt.12.quæſt.1.ar.3. defenderunt. Nam,etſi materia Prima ſit pura potentia in genere determinati,& ſpecifici actus ſubſtantialis: nõ eſt tamen omninò nihil, vt rectè dixit D.Auguſtinus lib.12. Confeſſ. cap.3. ſed habet aliquam entitatem ab omni formâ diſtinctam, ratione cuius Deus illam abſque omni formà conſeruare poſſet, contrà D.Thomam par.1.quæſt. 66.art.1.Auicennam lib.2.Metaph.cap.3.Auerroem lib.1. Phyſ.D.Bonauenturam in 2.diſt.12.art.1.quæſt.1.& Durandum diſt.12.quæſt.2. contrarium aſſerentem. Porrò,cùm vnum ſit tantùm materiæ Primę nomen, videtur ex eâdem,cùm Elementa, atque mixta omnia; tum Cæleſtes orbes profluxiſſe,vt D.Bonauẽtura, in 2.diſt.12.art.2.quæſt. 1.Plato in Timæo,Abulenſis in caput 1.Geneſis,Aegydius Romanus in 2.diſt.12.& Scotus in 2.diſt.14.quæſt.1.crediderunt.

Auguſt. Thomas Auerroes. Bonauẽtura Durandus. Ex materia prima, omnia. Bonauẽtura Plato. Abulenſis. Aegidius. Scotus.

Sed iam è cælo ad terras deſcendamus. Siquidem,cùm Deus hoc die Terram creauerit,credendum eſt Lapides, Monteſq. etiam ædificaſſe; Lapides quidem terræ partes durioris,& inanimatos, vt tellus ipſa contrà Cardanum lib.7.de Subtilitate,& Leonem Baptiſtam Albertum lib.2.de Re Aedificatiuâ,cap.9.Et Montes quoque,qui terræ humeri videntur, & de ipſius ſubſtantiâ effecti, etſi quidam illorum ſint potiùs terræ tumuli Diluuij tempore ab aquarum curſibus, & terræ rapinâ cumulati,& eleuati.

Lapidum,et montiũ creatio. Cardanus. Leo Baptiſta.

His miſſis, videamus modò qualiſnam Spiritus Domini ſuper aquas ferebatur. Equidem benè dicitur Spiritus Domini,vel quia à Patre, Filioq. procedit, & proceſſit in illo Mundi exordio ſuper aquas, vt Baptiſmi Myſterium adumbraret; vel quia certè erat Spiritus hoc eſt Vẽtus Domini,ſcilicet Creatoris, ut Rabbi Moyſi libro Perplexorum, Tertulliano libro aduerſus Hermogenem, & Theodoreto q.8. ſuper Geneſim,uiſum eſt.

Spiritus Domini quid. Rabbi Moyſes. Tertullianus. Theodoretus.

Tenebræ autem, quæ faciem Abyſſi contegebant, Aërem lumine deſtitutum fuiſſe credimus, qui profundiſſimas,vel terræ uoragines, & hiatus; vel profectò ipſa Inferni loca in terræ centro collocata, operiebat. Deus enim, ut Beatis Empyreum; ità Damnandis,Infernum debuit præparare.

Aeris creatio. Inferni creatio.

At tenebras illas paulò poſt Lux creata diſcuſſit, lucidumq. aërem reddidit. Hæc porrò Lux non fuit ſpiritualis,ut Auguſtinus ſuper Geneſim lib.3.c.3. lib.11.de Ciuit.cap.9. & Rupertus Abbas Tuicienſis lib.1.de Operibus Trinitatis,cap.10.ſentiebant; ſed omninò corporalis,quia ex luce illâ illuminatus eſt orbis,ut omnes Theologi in 2.diſt. 12.D.Thomas par.1.quæſt.67. art.4. ad 2. Ambroſius lib.1. Hexameron,cap.9.Chryſoſtomus Hom.2.in Geneſim,Baſilius Hom.1.Hexameron, & D. Dionyſius cap.4. de Diuinis nominibus, annotârunt. Nec etiam fuit Corpus tale quale Manichæi apud Auguſtinum libro

Lux qualis. Auguſtinus Rupertus. Aquinas. Ambroſius. Chryſoſtomus. Baſilius. Dionyſius. Auguſt.

Nn 3 contra

contrà Epiſt.Fund.cap. 32.& Hæreſi 46.comminiſcebantur. Aiebant *Fabella.* enim in regno boni Principis eſſe quinque Elemēta, Lucem, Aërem, Ignem, Aquam, & Ventum, ſed Solem, Lunamq. eſſe duas naues quæ partes lucis purgatas, in regnum Patris inueherent. O pulchra fabel- *Bonauētura* la pſeudophiloſophica. Nec forma quoque ſubſtantialis eius corpo- *Theodoretus.* ris Lux eſt, cui ineſt, vt D.Bonauentura in 2.diſt.13.art.2.quæſt.2.& Theodoretus quæſt.7.in Geneſim autumârunt. Siquidem Subſtantia- *Ariſtoteles.* lis forma non eſt per ſe ſenſibilis, teſte Ariſtotele lib.3.de Animâ, Accedit ad hoc, quod res illa, quæ eſt accidens in vno corpore, eius forma ſubſtātialis eſſe nequit, aliàs Luce ſeſe aëris noctu abſentante, aër illicò corrumpi eſſet neceſſarium. Nec fuit Lux illa qualitas quædam *Scotus.* habēs in corpore eſſe ſaltem Intentionale, vt Scotus in 2.diſt.13.quæ- *Aegidius.* ſtione vnicâ, art.2.& Aegidius Romanus lib.2.de Animâ ſcriptum reliquerūt; quia aër dicitur lucidus, & quia lumen habet effectus quoſdam naturales calefaciendi, & exſiccandi, quas ſpecies intentionalis nullo modo habere poteſt. Vndè fit, vt nos Lucem eſſe qualitatem, & *Lux quid.* Intentionalem, & Naturalem ſimul arbitremur, illiq. propter eminentem ſuam perfectionem competere, vt ſit per ſe ſenſibilis, tanquā res naturalis, & tamen ſupra ſenſum poſita, non impediat ſenſationem tanquàm res intentionalis. Itaque, cùm Lux hæc, vt docuimus ſit qualitas quædam, neceſſariò alicuius corporis eſſe debuit. Hinc er- *Beda.* gò Beda in Hexamerō, *Hugo.* Hugo Victorinus lib.1.de Sacramētis Chriſtianæ Fidei, par.1.cap.9. *Magiſter.* Magiſter Sententiarum in 2.diſt.13. & D.Bo- *Bonauētura* nauentura ibidem, crediderunt fuiſſe lucem illam in quadam nube- *Lucis domicilium.* culâ, quæ circa Orbem, vt iam Sol, acta, diē efficeret, luceretq. vt olim columna Iſraëlitico populo: poſteà verò creato Sole nubem illam in præiacentem materiam, vel reſolutam, vel certè ex eâ corpus Solare formatum fuiſſe. Ità quidem iſti, & melius, quàm *Baſilius.* Baſilius Hom.6. *Theodoretus.* in Hexameron, & Theodoretus quæſt.14.& 16. in Geneſim, qui arbitrabantur Lucem illam non fuiſſe alicuius corporis, ſed tantùm diuinitùs abſque ſubiecto vſque ad diem quartum, ſeruatam, vt poſteâ illâ Sol illuſtraretur. At neque hoc miraculum Deum feciſſe credibile eſt contrà rerum naturalem ordinem, qui tunc eſſe inceperat; neque talem nubeculam fuiſſe, quæ creato Sole, ſuperuacanea foret; neque *Deus creauit omnia diuturna.* illam deſijſſe; cùm Deus res omnes in ſuâ ſpecie, vt eſſent diuturnæ, creauerit; neque illam, aut propè Solem manſiſſe, aut ex illâ effectum fuiſſe dicere decet ſapientem. Quid ergò? *Ludit.* Fortè nubes illa iam rarefacta, & ideò minùs lucida, per cælum ad longum diſperſa, ab Aſtronomis Via Lactea appellatur?

Dionyſius. Verùm D. Dionyſius cap.4.de Diuinis Nominibus, & *Aquinas.* D.Thomas par.1.quæſt.67.art.4.ad 2. opinabantur lucem illam omninò fuiſſe lucem Solis, imperfectam tamē, & informem: poſteà verò quarto Creationis

tionis die perfectioni redditam fuiſſe. *Reprehenſio* At hic nobis Sol, potius tenebricoſa lanterna eſſe videretur. Quî fieri enim potuit, vt cùm omnia opera Dei ſint perfectiſſima, iſtud fuerit tam imperfectum? Defuit nè fortaſſis Deo, aut potentia, nè lucem maiorem creare potuiſſet, aut Sapientia, vt ex puſillâ, & imbecilli grandiorem, lucidioremq. facere debuiſſet? Eccur, cedò hanc imperfectam lucem creaſſet, propter quæ, aut in quem finem condidiſſet, eccur Soli tribuiſſet? Nam primo creationis die Sol nullus aderat, nec vllo motu ab Oriente in Occidentem, nec ab Occidente in Orientem ferebatur; nullas habebat uires, vt ſuâ luce effectus quoſuis in noſtrate Mundo produceret; nullas dies, noctesq. nullas anni varietates efficiebat. Sol enim quarto die primùm creationis ſolummodò, ſi Moyſi credimus, factus, & effectus eſt. Et certè, cùm nec Deus, nec Cæli illâ Solis luce indiguerint, ſed tantùm hic inferior orbis ob rerum viciſſitudines, & anni uaria tempora excitanda, illa imperfecta, & exigua lux, & ipſis poſteà hominibus ſuperuacanea, & orbi vniuerſo fruſtranea, contrà verum Sophorum dogma fuiſſet.

Quamobrem opinionibus hiſcè miſſis, arbitramur Deum hac pri- *Ignis creatio.* mâ die Elementum quoque Ignis ſub cælo ultimo, quod iam Lunæ eſt, creaſſe, illamq. Lucem Ignis fuiſſe, per quā maximè dignoſcitur. Nam, cùm certum ſit, quattuor eſſe rerum fluētium initia, & horum duo, Aquam, & Terram fuiſſe à Deo creata, ut Moyſes apertè narrat, & tectè quodammodò ſub Tenebrarum nomine, Aërem; ità etiā ſub Lucis nomine, Ignem creatum fuiſſe, qui reliqua Elementa nobilitate, loco, & efficaciâ ſuperat, oſtendere debuit. *Ignis meta.* Hic porrò Ignis, ut ſuâ luce tenebras melius fugaret, Deus illū uſque ad quartū diem nō toto cælo diffudit, ſed magis unitum ad lucem maiorem, clarioremq. emittendam, retinuit. Neque ideò dicendum eſt Ignem hunc conflagrare cęlū potuiſſe; quia hæc inferiora, & caduca nullam habent vim agendi in ſupera, atque cæleſtia.

At Iudæi in ſuo Thalmudo, Ordine 2.tract.3. diſt.4.aſſerunt Deū, *Thalmud.* hunc Ignem haud hoc die, ſed Sabbato, & ut arbitrantur, Septimo creaſſe. Quòd ſi Thalmudiſtæ melius Geneſim, & Exodi caput 20.& 31.legerint, & perpenderint, clariſſimè comperient Deum die Septimo ab uniuerſo opere, quod patrârat, ceſſaſſe, & hoc eſſe ipſorū ſomnium apertiſſimè cognoſcent.

Quod autē dicitur Lux, fuiſſe Dies, & Tenebræ Nox appellata, iſta *Cur lux dies, tenebræ nox dicta.* eſt metaphorica loquutio à Sole poſt quartū diē huius Lucis creato, deſumpta; pari modo etiam de Veſpere, & Mane, niſi quòd inceperat priùs Moyſes à Veſpere, ut myſticè denotaret quaſi ex tenebris ad lucem, & à non eſſe ad eſſe res omnes fuiſſe à Deo productas.

Hæc de primo Creationis die dicta ſufficiant; nunc Secundum cū *Secūda dies.*

Moyſes deſcribamus. Dixit quoque Deus, ait Moyſes, Fiat Firmamẽtum in medio Aquarum, & diuidat aquas ab aquis: & fecit Deus Firmamentum, diuiſitq. aquas, quæ erant ſub Firmamento, ab his, quæ erant ſuper Firmamentum: & factum eſt ità, vocauitq. Deus Firmamentum, Cælum: & factum eſt Veſpere, & Mane dies Secundus.

Theodoretus. *Beda.* *Magiſter.* *Firmamentũ quid ſit.* *Baſilius.* *Ambroſius.*

Ac, vt incipiamus, de hoc Firmamento, & Aquis varias legimus auctorum ſententias. Nam Theodoretus quæſt. 11. in Geneſim, Beda in Hexameron, & Magiſter Sententiarum in 2. diſt. 14. crediderunt Firmamentum iſtud, eſſe corpus cæleſte, ſtellis redimitum, & ſic à duritie, & ſoliditate appellatum. Super hoc autem eſſe aquas quaſdam non fluidas, ſed concretas, & cryſtalli inſtar induratas, à quibus hoc cælum nomen accepiſſe arbitrantur. Baſilius verò Hom. 3. in Geneſim, & Ambroſius lib. 2. Hexameron, cap. 4. dixerunt Firmamentum eſſe corpus cæleſte, non tamen ex aquâ, ſed ex tenui quâdam materiâ veluti aëreâ denſatum. *Catharinus* Catharinus denique, in Geneſim, octauam Sphæram fuiſſe opinabatur, Firmamentum nominatam, quia Stellas firmiter infixas tenendo firmaret. Sed contrà, vniuerſus, & Mathematicorum, & Philoſophorum cætus reclamat. Quâ de cauſâ credimus Firmamentum, hoc loco nil aliud eſſe, quàm Aërem firmiter diuidentem aquas in nubibus contentas, ab aquis inferioribus, quæ ſeſe ſuper terræ faciem fluendo expandunt. *Auguſtinus.* *Rupertus.* *Durandus.* *Eugubinus.* *Pererius.* Hanc ſententiam D. Auguſtinus lib. 2. ſuper Geneſim ad litt. cap. 4. laudauit, illamq. Rupertus Abbas lib. 1. de Operibus Trinitatis, cap. 22. Durandus in 2. diſt. 14. quæſt. 1. num. 13. Eugubinus in ſuâ Coſmopæiâ, & Benedictus Pererius vir doctiſſimus lib. 1. in Geneſim nobiſcum amplexi ſunt. Etenim, etſi Deus, vt ſuprà oſtendimus, primo die Aërem creauerit, totamq. iſtud ampliſſimum ſpatium à terris vſque ad Ignis ſphæram illo impleuerit: erat tamen valdè impurus, & nebuloſus, & ex parte tenebricoſus, vt colligitur, & ex illo verſiculo. Et Tenebræ erant ſuper faciẽ Abyſſi, & 30. Iobi. Quis concluſit oſtijs mare quandò erumpebat quaſi de vuluâ procedens, cùm ponerem Nubem veſtimentum eius, & Caligine illud quaſi pannis infantiæ obuoluerem? & Sapientiæ 14. Ego feci in Cælis, vt oriretur lumen indeficiens, & ſicut Nebulâ texi omnem terram. *Explicatio.* Quamobrem Deus hac Secundâ die elemento Ignis pridie creati mediante, cuius proprium eſt aërem purum reddere, nebulaſq. diſſoluere, ex caliginoſâ illâ materiâ, quæ terras tegebat, purum & defæcatum effecit, illumq. expandit, fecitq. ut totum hoc ſpatium, quod Firmamentum Interpres nominauit à terræ, & aquæ globo vſque ad locum nubium occuparet, eſſetq. quaſi firmus quidam terminus, & cancellus interiacens inter aquas terram irrigantes, & nubium regionem è quâ aquas ſtillare videmus.

Ex his igitur conſtat Firmamentum, eſſe iſtud aëris ſpatium inter terram,

terram, & ſecundam aëris regionem, & per conſequens in medio aquarum, videlicet terreſtrium, & aërearum ſubſiſtere. *Firmamẽti etymon.* *Hieron.* Firmamenti autem nomen, teſte D. Hieronymo Hebraici idiomatis peritiſſimo, denotat quodcumque ſpacium. Vndè ille Epiſt. 83. ad Oceanum 1. Inter cælum, ait, & terram, medium exſtruitur Firmamentum. *Arias.* Et Benedictus Arias Montanus pro Firmamento, Expanſionem poſuit. *Aquinas.* Latini verò hunc aërem Firmamentum appellare voluerunt, eò quòd ibi nubes denſetur, & firmetur, vt quoque D. Thomas par. 1. quæſt. 68. art. 1. conſiderauit. Et in ſacris litteris hic etiam aër oculis hominum conſpicuus, cælum ſæpiſſimè appellatur. *Matthæus.* Chriſtus enim Matthæi 16. de nubibus loquens. Faciem, inquit, Cæli poteſtis probare: & Pſalmo 148. Volucres Cæli nominantur; & Lucæ, & Zachariæ 8. Cæli dicuntur dare rorem ſuum.

Quod autem Deus aërem, Firmamentum, & Firmamentum Cælum vocauerit, hic eſt, vel modus Scripturæ ita loquentis, vel phraſis interpretis, quo pacto etiam Ignem Lucem, & Lucem diem appellauit. *Explicatio.* Atque hinc patebit quomodò Deus dicatur Solem, Lunam, & reliqua ſidera in Firmamẽto collocaſſe; nempè in illo aſpectabili ſpacio à terra vſque ad ſupremam cæleſtium corporum regionem, quæ ab oculis mortaliũ tamquã aëri contigua cõſpicitur, & in quâ oculorũ iudicio aſtra collocata vidẽtur; ad quod cũ Moyſes populo agreſti ſcriberet, ſeſe accõmodauit; ſicut etiã, quãdo Solẽ, Lunamq. duo luminaria magna, ſenſuũ quoque iudicio appellauit, qa reliquis aſtris maiora vidẽtur; cũ tamẽ certiſſimis demõſtrationibus cõſtet Stellas multò eſſe Lunâ maiores, nullaſq. in aëre eſſe defixas. Pari ratione illud de auibus refellitur, quæ quarto die ſub, vel ſuper Firmamẽto dicũtur productæ. *Explicatio.* Nam dũ ſeſe alarũ remigio eleuant, perq. iſtud patẽs aëris ſpaciũ, quod Firmamentũ dicebatur tranſeũt, quoad ſuperiorẽ eius partẽ dicũtur ſub Firmamento; dũ verò ſeſe demittunt, quoad inferiorẽ eius partẽ dicũtur ſuper Firmamento volare. *Explicatio.* Quòd verò ad aquas attinet, quæ dicuntur à Firmamento diuiſæ, ea eſt ferè, quę de auibus ratio. Superiores enim aquæ ſunt illæ, quæ ſuper aërem ex uaporibus eleuatis generantur; inferiores autẽ, quæ ſubtus, ſuperq. terrã defluũt. Inter has eſt Firmamentum intermediũ, hoc eſt patẽs illud aëris ſpaciũ, quod vtriſque aquis eſt contiguum; & hoc ipſum quòd inter illas eſt, eas quodammodò diuidere dicitur, vt in hoc die Moyſes loquitur.

Tertia dies. Ceterùm ad Tertium diem progrediamur. Dixit verò Deus, ait Moyſes, Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt in locum unum, ut appareat arida, & factum eſt ità: Et uocauit Aridam, Terram: congregationeſq. aquarum appellauit Maria. Et uidit Deus, quod eſſet bonum, & ait: Germinet Terra Herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum Pomiferum, & faciens fructũ iuxtà genus ſuũ, cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper Terram: & factum eſt ità. Et protulit Terra

Terra Herbam virentem, & facientem ſemen iuxtà genus ſuum, lignumq. faciens fructum, & habens vnumquodque ſementem ſecundum ſpeciem ſuam. Et vidit Deus quòd eſſet bonum. Et factum eſt Veſpere, & Mane dies Tertius.

Tertius hic dies ſuis difficultatibus profectò non vacat. Nam, cùm Sancti Patres vniuerſam terram vndique immenſis aquis fuiſſe obrutam crederent, difficile eſt videre, quâ ratione, aut quem in locum potuerint ſic congregari, vt terræ partem aliquam diſcoopertam relinquerent. Et quoniam etiam multæ in lacubus, & fluminibus remanſêre, vt ſaltem ex quattuor illis Paradiſi fluuijs apparet, arduum eſt aſſerere quonam modo aquæ in vnum locum dicantur congregatæ.

Quomodo aquæ congregatæ fuerint.

Auguſtinus.

Primus modus.

Certè D. Auguſtinus lib. 1. ſuper Geneſim, cap. 12. ternos nobis modos quibus hanc aquarum congregationem factam fuiſſe oſtenderet, indicauit. Et primò quidem ſi aqua aſcenderit quibuſdam in locis in maiorem quamdam altitudinem ſuper terram, & ſic alia terræ loca aquis deſtituta, ac nuda reliquerit. At hoc modo videtur D. Auguſtinus ſupponere mare eſſe terrâ altius, vt etiam Baſilius Homil. 4. in Hexameron, Ambroſius libro 3. Hexameron, cap. 2. & 3. & Aquinas lib. 1. in Geneſim ſenſêre.

Baſilius. *Ambroſius.* *Aquinas.*

An mare ſit altius terra.

Caietanus. *Pererius.* *Clauius.*

Nam, ſi hoc verum eſſet, ſequeretur mare eſſe terrâ quoque multò maius, quòd tamen tacitis ſermonibus falſum eſſe, Europæ, Africæ, Aſiæ, & Indiarum immania terrarum ſpacia, & ipſæ in ipſomet mari inſulæ, conclamant; & apertè Caietanus libro 1. in Geneſim, cùm Benedicto Pererio è ſocietate IESV, & Chriſtophoro Clauio in caput 1. Sphæræ Ioannis de Sacroboſco, aduerſantur. Huic ſeſe connectit, quòd ſingulis ſaltem ſenis horis ſui fluxus, & reſluxus, mare tamquàm altius, terras omnes circumiacentes inundaret.

Iob.

Neque verò obſtat illud Iobi, cap. 38. Circumdedi illud terminis meis, & poſui vectem, & oſtia, & dixi, vſque huc venies, & non procedes amplius, & hîc confringes tumentes fluctus tuos; & illud etiam Prouerbiorum 8. & Ieremiæ 5.

Ieremias.

cùm hoc Dei opus non intelligendum ſit ſuprà naturę vires exertum, ac ſi mare eſſet altius terrâ, & ideò ſupernaturaliter inter præfixos ſibi confines, limiteſq. ſe cohibere deberet;

Explicatio.

ſed quia in hoc ipſo, quòd Deus dedit illi inferiorem terrâ locum naturæ ſuæ, & toti vniuerſo conuenientem, elucet maximè Dei ſapientia, & facit nos cùm Dauide Pſalmo 103. exclamare. Quàm magnificata ſunt opera tua Domine: Omnia in ſapientiâ feciſti, impleta eſt terra poſſeſſione tuâ.

Dauid.

Immò videmus flumina in mare, tamquàm locum inferiorem naturâ ſuâ dilabi. Vndè ſapienter Regius Vates Pſalmo 106. Qui deſcendunt mare nauibus. Et Eccleſiaſt. 1. Omnia flumina intrant in mare.

Secundus modus.

Alium quoque modum idem Auguſtinus nobis propoſuit, nempè, ſi fortè tunc aqua rarior inſtar nebulæ terras contegiſſet, quę poſteà cōgregatione ſpiſſata eas

partes

partes terræ nudârit, in quibus arida apparuit. At, cum hęc vera aqua fuerit, & terras omnes operuerit, illaſq. inuiſibiles reddiderit, non potuit eſſe ità rara, & inſtar nebulæ, vt protulit Aurelius.

Tertius modus.

Tertium modum denique nobis referat, aquas ſcilicet fuiſſe à terræ concauitatibus, antriſque abſorbta, ibiq. aridam apparuiſſe, vbi humor abſceſſiſſet. Sed neque hic modus hoc modo explicatus, nobis arridet. Siquidem miraculosè vſque ad hunc diem, aquæ ſuper illos vertices, patenteſq. cauernas, nè abſorberentur, incubuiſſent.

Quartus modus.

Quocircà quartum quemdam modum veritati conſonum comminiſci oportet; nimirum ſubtus terram, in eiuſq. viſceribus ingentes vbique eſſe ſpeluncas excauatas, eaſq. tunc in telluris ſuperficie obturatas vſque ad hunc diem permanſiſſe: accedente verò Dei imperio, obturamenta eliminata fuiſſe, aquaſq. partim ſuo pondere preſſas ad loca illa ſubterranea, & capacia deſcendiſſe, & tunc flumina fluere per ſubterranea loca incępiſſe, & ſic Aridam apparuiſſe; partim quoque, earum, quæ ſuper terram erant protenſæ, in vnum orbis terræ locū magis humilē, & depreſſū ità congregaſſe, vt earum congregationem Maria appellauerit.

Explicatio.

Baſilius.

Porrò quòd aquæ in vnum locum congregatæ dicantur, illud intelligendum eſt, vel pro maiori illarum parte, quod Mare eſt, vt etiam intellexit D. Baſilius Homil. 4. Hexameron; vel certè, quòd quæuis aqua per continuitatem quamdam, & ſucceſſionem, eſt in loco alterius cuiuſque dum per varios terræ meatus, contrà Ariſtotelem fontes, ac flumina arbitrantem in terræ anfractibus, fornicibuſq. ex aëre ibi concluſio, & parietibus illiſo, ac adhærenti, guttatimq. decidenti, generari, è mari aqua egrediendo in mare denuò refluit, vt quoque D. Hieronymus capit. 2. Habacuch, & D. Ambroſius lib. 3. Hexameron, cap. 2. affirmârunt.

Hieronym. *Ambroſius.*

Huic opinioni patrocinatur Eccleſiaſtes cap. 1. Omnia flumina, inquit, intrant in mare, & mare non redundat: nimirum quia Ad locum vndè exeunt flumina, reuertuntur, ſcilicet per ſubterraneas vias, Vt iterum fluant.

Cur terra arida dicta ſit.

Verùm illud quæri poteſt, cur hodierno diè Deus terram vocauerit Aridam. Duplici de cauſâ arbitramur, tùm propter aquarum abſentiam, à quibus fuit diù humefacta, & nunc ſiccitati reddita; tùm etiā, vt aratro proſcindi poſſit, facta ſit idonea.

Stirps. *Arbor.* *Herba.* *Frutex.* *Subfrutex.* *Stirpium partes.* *Stirpium excremēta.*

Nunc verò per Mundi Viridarium, hoc die, Deo iubente, è terrâ productum, ſi placet, deambulemus. Etenim hoc ſtirpem, Vegetabile corpus continet, & hæc Arborem, quæ in ſtipitem altius exſurgit; Herbam, quæ humilius ſubſidet; Fruticem, quæ à radice ramos promit; Subfruticem, quæ inter arbores, & herbas medium quemdam locum obtinet. Partes verò ſtirpium perfectiorum ſunt radices, medullæ, lignum, alburni, cortices, rami, caulices, folia, iuli, flores, fructus, ſuccus, & ſiliquę. Fungi autem, Viſcus, Muſcus, Reſinæ, Gummi, Myr

rhæ,

rhæ lachrymæ, Balſama, Thus, Lentiſci, Iuniperi reſina, & Laricis fungus, quem Agaricum Medici appellant, potiùs ſtirpium vtilia nobis excrementa, quàm partes exiſtunt. Porrò ſtirpium quarũdam maxima pars ſpontè ab eâ vi, quæ terris Dei munere tributa eſt, prouenit: reliqua ſeminibus, radicibus, propagatione, inſitione, inoculatione, truncorum plantatione, & talearum proiectione oriuntur.

Stirpiũ propagatio.

Stirpes quæ diuturniores.

Et primi certè generis ſtirpes, cùm ijs vita quædam ſilueſtris, & inculta ſit, diutiùs perennant, & citius germinant, quàm cultæ, & vrbanæ. Nam cultæ vim ſuam in fructuum vbertatem exerunt, & humor etiam additus, & illa conſueta aquatio efficit iſtas ita molles, & fluxas, vt ars hæc quodammodo naturam ipſam violare, & effeminare videatur; ſed incultæ in frondes, & ramos virtutem depromunt; quia hæ nec radicibus auulſis retardantur, nec detectis refrigerantur, nec ſectis cohibentur, vt citius pullulent.

Cõtraria in contrarijs.

Laniferæ arbores.

At cur ſtirpes facultate calidiſſimæ, vt piper Aquaticum, Naſturtium, in locis frigidis, & ſicciſſimæ, vt Arundo in locis humidiſſimis naſcantur, indè fortè euenit, vt Deus ſicca in humidis, & calida in frigidis, & contraria in contrarijs ſedibus collocando earum vitam diutiùs protraheret, haſq. qualitatibus contrarijs armatas melius tueretur, & ab iniurijs curaret, nè humidæ in humidis creſcendo, in humida, vel diffluerent, vel ab illis abſumerentur. Verùm Deus hoc die etiam arbores Laniferas, & Goſypias, ficum Indicam ſpecie mirabili, Muſcam, Nucẽ Moſcatam, Nucem Indicam, Mechoacanum, Morum Aegyptiam, Rharbarbarum, aliaſq. propemodùm innumeras creauit, in quibus Dei ergà nos diuitem largitionem licet intueri.

Quo terra produxit.
Caietanus.
Aquinas.
Abulenſis.
Pererius.
Impoſſibile.

An verò hoc Tertio die Terra Actiuè, vel Paſſiuè arbuſta produxerit, inquirendum eſt. Et quidem quòd actiuè, credidit Caietanus in Geneſim; quòd paſſiuè D. Thomas par. 1. quæſt. 70. art. 1. Abulenſis, & Pererius in hunc locum cum Aquinate conſentiunt, noſq. etiam illis ſubſcribimus ex illorum verborum efficaciâ: Producat terra herbam virentem. Etenim neque Solis, neque ſoli, neque ſeminis viribus accidere vnquàm potuit, etiamſi ſimul cum iſtis reliqua omnia ſidera concurriſſent, quòd illicò arbores varijs fructuũ generibus onuſtæ, & curuæ è telluris ſinu prodierint. Et quod de plantis aſſerimus, idem eſto de Auibus, Piſcibus, Brutis, & de Homine iudicium.

Falſum.
Auicennas.
Theoprastus

Neque hîc audiẽdus eſt Auicennas ſentiens contrà rationem, & experientiam poſſe quælibet animalia per ſolam elementorum mixtionem ſinè aliquo principio actiuo generari, & Anaxagoras, & Theophraſtus lib. 2. cap. 2. de Hiſtoriâ Plantarum, & lib. 1. cap. 5. de Cauſa Plantarum, arbitrantes ab aëre, & cælo ſemina in terram cum aquâ decidere. Hæc enim opinio, cum rationi, & experientiæ ipſi repugnat, digna eſt, vt, aut cachinnis explodatur, aut illis fulciatur. Deus enim ſemina in illo

rerum

rerum exordio, vel in fructibus, corticibus, vel in floribus tanquam in quodam prouidentiæ diuite penu clauſit, vt hac ratione nũquam in poſterum deficerent, & in ſpecie interirent, ſed fierent ſeminibus intermedijs, vſque ad Mundi cataſtrophen plantæ perennes. Vndè conſtat iam quoque terram è ſuo fæcundo gremio omnibus ferè in Mundi plagis potiùs paſſiuè, quàm actiuè herbarum ſpecies promere. Teſtes huius rei ſunt terrarum cultores, agricolæ: quamquàm infitias non imus terram etiam ipſam pro ipſius variâ qualitate, naturâ, & ſitu bifario herbas, arboreſuè varias interdum actiuè gemmare ſolere.

Deus actiuè.
Terra paſſiuè.
An noxiæ herbæ in pœnã ſint ortæ.
Baſilius.
Aquinas.

Reſtat ergò, vt credamus Deũ, hoc die, actiuè, & in actu omnes plantas, terrâ ſe paſſiuè dumtaxat oſtendendo, ità produxiſſe, vt omnes etiam herbas noxias, & venenatas germinare fecerit, non obſtante illâ Geneſis, cap. 3. ſententiâ. Quia audiſti vocem vxoris tuæ, maledicta terra in opere tuo, ſpinas, & tribulos germinabit tibi: quæ poſtmodùm in peccati pęnam ortæ videntur, vt Baſilius Homil. 5. Hexameron arbitratus eſt. Sed melius D. Thomas par. 1. quæſt. 69. artic. 2. qui credidit omnes fuiſſe hodierno die productas etiam in hominum aliquandò emolumento, & belluarum.

Metallorũ, gemmarũq. creatio.

Ceterùm hoc Tertio die arbitramur etiam Deum Metalla, Gemmaſq. in terræ viſceribus creaſſe, quæ ſunt quidam quaſi ſubterranei flores, & verſicolores violæ, roſæq. At Moyſes hæc, vtpotè occulta, & ab oculis illorum hominum quibus cum viuebat remota, ſilentio præterire iudicauit.

Quarta dies.

Nunc nobis Quartus creationis illuxit dies, miro Solis, Lunæ, & Aſtrorum micantium ſplendore ſerenus. Hoc enim die Dixit Deus, Moyſe teſte, fiant Luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem, & noctem, & ſint in ſigna, in tempora, in dies, & annos: & luceant in firmamento cęli, & illuminent terram. Et factum eſt ita: fecitq. Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt præeſſet diei, & luminare minus, vt præeſſet nocti: & Stellas; & poſuit eas in Firmamento cæli, vt lucerent ſuper terram, & præeſſent diei, ac nocti, & diuiderent lucem, ac tenebras. Et vidit Deus, quod eſſet bonum, & factum eſt Veſpere, & Mane, dies Quartus.

Excitatio.

Siderum auxilia.

Hic dies inuitat nos terras deſerere, & cogitatione ſupera, atque cęleſtia conſcendere, & illas cæli fulgidas faculas, & aureos ocellos ſuſpiciendo, æternum Numen tacitis vocibus venerari. Illud enim hęc omnia hac Quartâ, Primâq. luce pro hominiũ ſingulari beneficio, & voluptate condidit. Nam ſtellarum fulgore irradiati, non in tenebris, ſed in luce ambulamus. Illæ nobis tot temporum commodiſſimas, & conſtantes varietates adferunt; illæ nobis vitæ ſubſidia, & præſidia opportunis tẽporibus aduehũt, & qđ inter diù Sol nos ad laborẽ ęſtus excitauit; noctù Luna, relictis curis anxijs, ad quietem, & ſoporem, vt

ſimus

Aſtrorum Efformatio. *Cælorũ motus, & influentiæ.* *Primus mũdi dies.* *Ignis diſtractio.* *Mundi corpus.*

ſimus poſteà vegetiores ad reliqua perferenda, nocturno quodam rerum omnium ſilentio, inuitat; illæ nobis ſerenos, & nubiloſos dies, ac tẽpeſtates oſtendunt, & deniq. quidquid Agricultura, quidquid Nautica expoſcit, demonſtrant. Hæ porrò non primo die, vt vidimus, ſed hodierno ſolũ ab illo ſummo, diuinoq. Architecto factæ ſunt. Et quãuis cæli oẽs antè hunc diem exſtiterint: hodiè tamen dumtaxat Deus partes illas cęli condenſando, effecit, vt lucerent, & ſidera vocarẽtur, vt benè etiam Hieronymus Vilemius Luc. 20. in Hexameron ſenſit; hodiè etiam cælis omnibus, Empyreo excepto, motus peculiares indidit, & vires ad varios in Sublunari Mundo effectus, mediante lumine, & motu, producendos, conceſſit; hodiè verè incępit eſſe primus temporis, dierum, & annorum dies; Hodie primò Vigeſima Tertia Septembris primi menſis, primi anni exorta eſt, & hac die Sol in Librâ Signiferi Signo creatus, vt Deus Iuſtitię Sol ſapiẽtiſſimo hoc quoque argumẽto hominum generi demõſtraret ſe omnia in æquilibrio, & iuſtis Pondere, Numero, & Menſurâ condidiſſe; hodiè Ignis Lux à maiori, & ſplendidiori Solis Luce, & Stellarum velata eſt, & cęlorum motibus, Ignis ſub Lunæ cõcauo vndique diffuſus, & diſtractus; hodiè demum Mundus ipſe ſe tàm ſplendidis ſtellarum corollis caput redimitum; faciem cæruleo, lucentiq. colore illuſtratam, & Sole, & Lunâ duobus oculis micantem; collum criſpatarum nubium collari circumdatum; brachia tot varijs verſiculorum florum, & roſarum armillis exornata; pectus multiplicibus herbarum, & fructuum ſpeciębus onuſtum, ac decoratum habere, miratus eſt.

Sol *Cur Luna credita maxima.* *Aquinas.* *Chryſoſtomus.*

Verùm cur Sol, & Luna luminaria magna dicta ſint, videamus. Etenim maxima eſſe Ambroſius lib.4. Hexameron, cap.6. & 7. & Baſilius Homil.6. Hexameron credidit. Ita quidem Sol aſtrorum omniũ eſt maximus, Luna, & Mercurius omnium minima. Quòd autem Luna Soli ęquiparetur, hoc, vel oculorum iudicio, vel Planetæ huius virtute, & efficaciâ fit, vt quoque D. Thomas parte 1. q. 70. art. 1. ad 5. & Chryſoſtomus Homil.6. in Geneſim retulerunt. Sol porrò in Meridie creatus eſt, vt vniuerſo orbi luceret, & Lunę orbiculata in mediâ nocte, vt illi rectè præeſſet, & ſuo lumine iradiaret.

Plato. *Philo.* *Origenes.* *An cæli ſint animati.*

At hęc certè, cùm regulatiſſimo, & perenni gyro moueantur, Plato in Epimenide, Philo libro de Gygantibus, & Origenes lib.1. Periarchon, cap.7. animata eſſe putauerunt. Sed hæ rationes facilè elident fibras ſtuppeas iſtarum opinionum. Nàm, cum corpus cæleſte, nec generet, nec generetur, nec nutriatur, & augeatur, nec ſentiat; cùm operationes ſenſuũ non poſſint exerceri, niſi per organa corporum, quæ ſunt ex elemẽtis compoſita; nec ſuppeditet phantaſmata, quorum interuẽtu fiat intellectio, quæ per ſenſum formãtur, neceſſariò ſequitur cęlum, nec animã Vegetantẽ, nec Sentiẽtem, nec Intelligentẽ habere.

Demùm,

Cur aſtra poſterius plãtis facta. *Ambroſius.* *Chryſoſtomus.* *Baſilius.* *Dei ſapientia.*

Demùm, quod aſtra ſint poſterius plantis formata, ſummâ ratione factum eſt; tùm, vt mortales non crederent hæc à ſeipſis eſſe producta, & hæc plantas, arboreſq. produxiſſe, & hinc inſtar Deorum haberentur, vt Ambroſius libro 4. Hexameron, cap.1. Chryſoſtomus Homil.6. in Geneſim, & Baſilius Homi.5. Hexameron teſtantur; tùm etiam, vt Deus ſummæ ipſius ſapientiæ quoddam quaſi ædificium demonſtraret, dùm primo loco cælos, & Angelos creare, medio eos tot luminibus illuſtrare, vltimo Hominem tamquam iſtarum rerum omnium inſpectorem, archetypum, totiuſq. iſtius operis coronidem, & digniſſimum faſtigium formare voluit.

Quinta dies

Hactenus de cęlis, & Aſtris, cùm alibi de hiſcè diſſeruerimus; nunc nos tempus ſtellatum monet, vt ad quintum diem accedamus. Quinti diei opus, ſic à Moyſe narratur. Dixit autem Deus: Producant aquæ Reptile animæ viuentis, & Volatile ſuper terram, ſub Firmamento cæli: Creauitq. Deus Cete grandia, & omnem animam viuentem, atque motabilem, quàm produxerant aquæ in ſpecies ſuas, & omne volatile ſecundum genus ſuum. Et vidit Deus, quod eſſet bonum, benedixitq. eis dicens: Creſcite, & multiplicamini, & replete aquas maris: Aues quoque multiplicentur ſuper terram: Et factum eſt Veſpere, & Mane dies Quintus.

Vndè Aues ortæ. *Caietanus.* *Catharinus.* *Ambroſius.*

Hæc exorta eſſe non ex aquis, ſed ex terrâ, credidit Caietanus, & Catharinus in Geneſim adducti illo Geneſis capit.2. teſtimonio, formatis igitur de homo cunctis animantibus terræ, & vniuerſis volatilibus cæli, adduxit ea Deus ad Adam; Sed, cum hæc ſit de particulis, & quid ſubaudiri, & quî etiam Hebraicè, & Chaldaicè iſte locus legi debeat, Grammatica diſceptatio, Grammaticis, vt altercari poſſint, relinquemus. Patres porrò hiſtoricum Moyſis ſenſum probè ſequuti, omninò Aues ex ipſis aquis euolaſſe, opinati ſunt. Vndè ex D. Ambroſio cauit Eccleſia.

Summæ Deus potentiæ
Qui ex Aquis ortum genus,
Partim remittis gurgiti:
Partim leuas in aera.

Auguſtinus. *Aquinas.* *Rupertus.* *Auium productio.*

At nos credimus Aues cum Auguſtino lib.3. ſuper Geneſim, c.3. Aquinate p.1. q.71. art. vnico ad 3. Ruperto lib.1. de Operibus Trinitatis, c.50. non ex aquâ præcisè, quæ in terrâ fluit, ſed ex illâ, quæ in vapores conuerſâ, & in nubibus contentâ noſtro vertici imminet, in aëre productas fuiſſe. Nam, cum Deus rerum naturis quodammodò ſe cõformauerit, ſi illas ex aquâ formaſſet, certè ex purâ, & à fęcibus, & reliquarum rerum mixtione immuni, & intactâ, & per conſequens coloribus omnibus diſtitutâ feciſſet: ſed, cùm illæ ſint tot vagis coloribus depictæ, credendum potius eſt eas ex verſicoloribus nubibus condenſatis

elicuiſſe,

elicuiſſe,& efformâſſe. Videmus enim in nubibus tot,tamq. varia colorum oblectamenta,vt arbitremur Deum ex nube albâ,albas; ex nigrâ,nigras;ex luteâ,luteas;ex flauâ,flauas,ex uiridi,virides, & ex reliquorum colorum nubibus,reliquas uolucrum acies,& examina protuliſſe ; ità quoque ex nubibus varijs coloribus tinctis, & affectis, varijs item coloribus aërias illas animas permixtas prodijſſe. Et certè paſſim,& in Pſalmis,& in varijs Geneſeos locis,Volucres cæli,Volatilia cæli,hoc eſt aëris, vt vidimus, appellantur, vt ſcilicet intelligamus illas in aëre effigiatas fuiſſe.

Piſciũ generatio. *Baſilius.* *Plinius.* *Ariſtoteles.* *Piſcium differentiæ.* *Squammei.*

De Piſcibus autem nulla eſt difficultas quin Maritimi ex mari, Fluuiatiles ex fluuijs fuerint effecti. De horum differentiâ , & proprietate D.Baſilius Hom.7.Hexameron,Plinius lib.9.& 32.Natu.Hiſto.Ariſtoteles,& Medici varia prodidêre,& nos de his aliqua curſim in medium adferemus . Et quidem,vt à Piſcibus primò à Deo creatis exordiamur,hi,vel ſũt Scabri,vel Læues,& hi,vel Oſſati,vel Exoſſes, & illi Squãmei,Teſtacei,Cruſtacei, Spiculati,& Foſſatiles,qui in Põto, teſte Plinio , & Theophraſto, effodiuntur. Squammei autem ſunt Truttarum ſpecies quattuor,Trutta parua,& Salmones. Aſellorũ formæ quinque, Orphus,Dentex,Sparus, & reliquæ. Glaucorum quattuor ordines,Equiſolis,Lucius,Triſſa;Trutorum duodecim, Thymalus,Sudis, Chromis;Gobiorũ tres,Liparis,Salpa,Mæna,Smaris; Capitonũ quattuor,Cythari duę,Lacerti duæ,Lupi duæ,Scorpius,Alex; minatuli verò ſunt Andronis,Atherine, & Engraulis,& reliquus eorũ exercitus.

Aculeati.

Aculeatorũ verò piſciũ genera ſunt duo,alterum aculeis extrà,& ſpinis intrà ꝑditũ,cuiuſmodi ſunt Vranoſcopus, Amia,Draco,Seſerinus, Eperlanus; alterũ genus aculeos habet extrà,intus autẽ Cartilagine pro ſpinis circũdatur , ſcilicet Orchiorũ formæ tres orbiculares,Raia triplex,Aquila, Squarina,Paſtinaca.

Læues.

Verũ piſces læues, aut ſunt plani,ut Rhõbus,Barbuta,Paſſeres,Soleæ;aut oblõgi, ut Muræna,Lãpetra,Acus,Anguilla;aut certè cũ læuore mollitiẽ habent,et pro ſanguine atramẽtũ,vt Sæpia,Polypus,Loligo. Et Plinius quidem lib.9.cap.30.ſcribit Anguillas Gãgis trecentũ pedũ eſſe ; Balenas maris Indici quaternũ iugerũ;Priſtes ducenum cubitorum.Hos mollitie Cetacei piſciũ maximi imitãtur,Silurus,Glauis,Ichthicolla,Delphis, Phalęna,Scolapẽdra,Lamia,Orca, Priſtes, Gladius,Morſa,Manatus, Reuerſus cuius ope , ac induſtriâ mirabili , quaſi cane uenatico Indi reliquos piſces piſcantur,vt noſtrates interdùm Delphino.

Piſcium motus.

Piſciũ porrò motus multiplex eſt.Nã Cãcri gradiuntur,Cõchæ reptãt,Milui,ac Loligines volãt, Mugiles pinnis natãt, Polypi pedibus, Gammari caruatione,Serpentes,ac Murænæ flexu,Pectines ſaltu.

Teſtacei.

Sed Oſtracodermorum duplex eſt genus Cochlearũ,quarũ alterum ualuis ſaxeis tenaciſſimè ligamentis firmiſſimis hæret,quibus ualuas natiuas

ſic

ſic concludit , vt ſinè magnâ vi reſerari non poſſit, cuius generis ſunt Oſtrea,Mituli,Chamę,Lepades,Chelones,Tellinæ, Pectines,Pinnę, Donaces,Solenes;alterũ eſt eorũ qui teſtá quoque includuntur ; non tamen ligamentis annectuntur,ſed anfractibus in ſpiroidem figuram retinentur , cuiuſmodi ſunt Turbines infinitæ varietatis , Purpuræ , Limaces marini,& inter Polypodes , Nautilus nauigiorum archetypus , qui cælo ſereno ventis ſua vela obtendit , & pedum remigio nauim artificioſiſſimè fabricatam gubernat .

Nunc Amphibia adeamus,quæ mediã inter aquatilia,& terreſtria naturã ſortiuntur, vt Teſtudo, Cordulus, Hippotamus,Crocodilus, Phoca,Latax,Lutris,Caſtor, Ichneumeon, Cherſydrus, Mus aquatilis,Vitulus Marinus,Rana. *Amphibia.* At illud conſideratione dignum eſt,quòd hi,ac reliqui piſces,qui nihil penè caloris habent,frigoribus tamen in aquâ frigidiſſimâ non pereant. *Cur piſces non pereant.* Hoc,autẽ fit, quoniam,cùm aquarum dulciũ ſuperficies gelu concreuit,tũ maximè calent vada in quibus piſces hieme deliteſcunt . Reliqui , qui litoribus vagantur,aut teſtâ,aut cruſtâ denſiſſimâ conteguntur.Maria verò tantulum ventis commota , etiam hieme feruent : intima autem,& profunda ſemper brumali tempore tepent . Sic enim ſapientiſſimus Opifex hiſcè rebus hodiernâ luce omni animantum generi proſpexit, vt alia corijs veſtita,alia villis contecta,alia ſpinis hirſuta , alia ſquammis obducta, alia plumis operta eſſent, nè frigoris,aut caloris appulſu violarentur .

Auium diſcrimina.

At de hiſcè ſatis;nũc ad Alitũ genus ꝓperemus.Hoc porrò,aut eſt Implume,vt Veſpertilio,& Inſectũ volans, vt Eruca Serica;aut Pennatũ,& hoc,aut eſt Rapax,Aquaticũ,Pulueraceũ,Oſcine, aut Pãphagũ.Et quidẽ Veſpertilio etſi implumis ſit,& quadrupedũ in morẽ dẽtes,ac mãmas hẽat,& lacte pullos nutriat:qa tñ bipes eſt,vt ceterę uolucres , & alis quibuſdã ſubleuetur , ideò inter aues poteſt numerari .

Bombycis origo.

Pari modo ẽt Bombyx , quâ primò in inſulâ Coo repertâ, tradunt Pamphiliã Platis filiã bõbycea,& ſericea illic principiò neuiſſe. Hæc enim,& ſimilia,cùm uolitent,poſſunt inter aues quodãmodò uolatus dũtaxat gratiâ collocari , nõ aũt ꝙ ex nubibus Deus illas efformauerit,& ueris auibus in reliquis ſimiles effecerit.

Erucæ hiſtoria.

Itaque Erucã hanc hoc die Deus creauit,& ſpontè etiam olim abſque ouis,ut ferũt,apud Seres gignebatur;ſed nunc ex ouis menſe Aprili excluduntur uermiculi principiò nigelli, qui poſteaquã, Mori aut Vlmi folia depaſti ſunt, magnitudinem unà cũ candore aquirunt , ac Sole Cancrum ſubeunte,latebras quærunt, ramuſculos, & angulorum anfractus,ubi cõmodiùs nere,& telam pretioſiſſimã tutò collocare poſſint,quâ ſeſe quaſi ſericeis ædibus ouali figurâ contextis operiunt , poſteà ueterẽ cutim exuti,ac ſomno ſepulti totũ menſem dormiunt,quoad Sol Virginem attigerit. Tunc enim ſecundam pellem auream exuunt,ac perforatis

ædibus ſericeis candidiſſimi Papiliones, & ſericeæ auiculæ exſiliunt. Animal certè cuius operâ, atque telâ Principes ueſtiuntur.

Apes.

Huic Apes mellifluæ ſuccedunt, quę admirabili, & ingenioſo quoque artificio ſibi ſuas ædes, & aluearia componunt, & diſponunt, ceram, melq; pariunt, quibus totum orbem, & illuminant, & gratiſſimo dulcore afficiunt. Harum mores, œconomiam, bella, & ordines eleganter Virgilius lib. 4. Georgicorum deſcripſit. Sunt, & alij Papiliones, ut Bapreſtis crocei coloris quem nunc Pinus generat, Cicindela, quæ Citrus papilio dicitur, Scarabæi, Muſcæ, Formicæ, Locuſtæ, Veſpæ, Crabrones, Bruchi, & Canthandes.

Virgilius.

Aues rapaces.

At his, ut imperfectis miſſis ad aues rapaces accedamus. Hæ ſunt Aquilæ tres, quarum rex eſt Solaris, ſic dicta, quod altiſſimè à terra ſubuecta in Solem apertos oculos conſtanter, & diutinè defigat, deq. altiſſimo loco clariſſimè omnia deſpiciat, delapſa nō ſolùm omnibus auibus, ſed etiam Ceruis ipſis bellum inferat, atque incredibili rapacitate longè, lateq. omnia, maximè dùm pullos alit, populatur. Hanc ſequuntur Vultures, Accipitres, quorum ſpecies eſt Pygargus, Buteo, Triorchis, Circus, Fringillarius, Aiſalo, Tinnunculus, Collurio, Miluus, Bubo, Aſio, Aluta, Noctua, Vlula, Caprimulgus, quas omnes ad prædam unguibus, & roſtris recuruis armauit Natura.

Oſſifraga.

Has Oſſifraga imitatur, quæ duriſſimis, ingentibuſq. animantum oſſibus ſuſtentatur, vt] Gibber Indicus qui ſimiliter oſſibus uictitat. His perſimilis eſt Struthiochamelus, qui ferrum in uentrem ingeſtum decoquit. Bone Deus, ſi hæ alites, ut Sturni, uel Paſſeres gregabiles eſſent, quamnàm uaſtitatem aliarum animantum gregibus inferrent! Verùm, quia unaquæq. iſtarum ſatis ſibi ſinè aliarum adiumento confidit, hâc de cauſâ fortè gregatim non coëunt; & ſi turmatim uolitarent, bellum inter ſeſe mouerent, & maior minorem dilaceraret. Quæ uerò minùs rapaces ſunt, cuneatim oberrant, ut Corui, Cornices, & Graculi, qui, cū uermiculis, inſectis, & animantū uiſceribus ueſcātur, quæ ſępiùs aërē fędiſſimâ cōtagione imbuunt, hoc emolumēti indè aquirimus, quod ab hoc auiū genere regiones purgātur.

Cur rapaces aues nō ſint gregabiles.

Carniuoræ.

Aquatica.

Porrò uolucres Aquaticæ, uel ſunt Planipedes, ut Olor, Onocrotalus, Anſer, Vulpanſer, tres Anatum ſpecies, Coruus aquaticus, Fiberalis, Glaucion, Auoſeta, Larus, Gauia triplex, Phalaris, Tadorna, Colimbides, Phoſcus, Mergus triplex, Fulica planipes, Puſinus, & Anates Africanæ, quæ omnes, & natant, & aquis merguntur, & emergūt; uel nō Planipides, ut Ardearū quinque ſpecies, Phœnicaprerus, Ibis atra, Ciconia, Hæmantopus, Elorius, Capriceps, Crex, Callydris duplex, Capella, Fulica non planipes, Gytus, Ortygometra duplex, Alcedo, Merops, Porphyrio, & Velia, quæ tametſi ab aquoſis locis auelli omnino nequeant: non tamen, ut ſuperiores natant.

Pulueracea.

Pulueraceæ autem ſunt Struthio, Oodienemus, Orys vtraq., Attagen, Tetrao, Phaſianus, Pauo, Gallina Numidica, Perdix, Coturnix, Ceneboramis, Schœniclus, Scolopax, Gallinago; Sed inter hos ſolus Gallus domeſticus certis horis alis ſtrepere, & clarâ voce canere ſolet. Vndè Orientis plagæ populi olim Gallis gallinaceis pro Horologijs vtebātur. At canit ipſe, vel dùm contendit, uel dùm gregem ſuum cogit, vel dùm cælum mutatur, quòd potiſſimùm mediâ nocte, & Sole Meridianum Circulum prætereunte accidit. Percipit verò facile quamcūque aëris mutationem, quia habet teſtam capitis ſubtiliſſimā. At falſum eſt, quòd Porphyrius ſcripſit, & ꝙ impius Alcorani auctor prodidit, ſcilicet ad carmen Galli cęleſtis, Gallos terreſtres excitari.

Gallus horologium.

Cur Gallus canit.

Fabella.

Oſcines.

Nunc Oſcines, quæ Gallis modulatiùs cantillant, audiamus, & hæ ſunt Luſcinia, Luſciniola, Alauda, Carduelis, Acanthis, Thrauſpis, Aegythus, Florus, Turdi tres, Ficedula, Rubecula, Ruticella, Tyrannus, Regulus, Merula, Aſylus, & Corruca, quę ſuauiſſimis, & diuerſiſſimis cantibus audientium aures permulcent, & ſinè interruptione diutiſſimè continuant, apparetq; illas reſpirando æquè, ac ſpirando canere ſolere, nec à ſeipſis vmquàm diſcrepare; quia ducem naturam ſequuntur, quæ numquàm à ſe ipſâ diſſidet; & quia etiam illorum cantus breuiſſimis momentorum interuallis diſtincti ſunt, ideò euenit, vt fortaſſis diſſonantia percipi non poſſit.

Cur aues à ſeipſis non diſcrepent.

Volucres autem, quæ linguas hominum diſertiſſimè imitantur, ſunt Pſittacus, Merula, Pica, Monedula, Sturnus, Molliceps, Pyrrhocorax, Graculus, Vpupa, Galgulus, Coruus, & Cornix.

Ceterū, vt rem expediamus, Hirundinū quattuor ſunt ſpecies quibus Apodes, & Faculę cōtinentur. Et quamuis notis quibuſdā, & ipſâ corporis magnitudine diſtinguantur: eadem ferè tamen eſt omnium natura, victus, color, acceſſus, receſſus, & volandi celeritas quam maximis alis corpori paruo natura tùm ad Muſcarum venationem, quas illæ incredibili celeritate pręteruolando abripiunt; tùm etiam ad rapacium auiū euaſionē indidit. Diſcedunt hæ ſub Aequinoctiū autumnale, nè ſpirantibus Coris, qui Sole Scorpionē ingrediente flare incipiūt, ab imbribus frigidis interceptæ, perirēt: reuertūtur verò ad auitas domos, quādò Aequinoctio Verno, Fauonij lenes ſpirare ceperūt.

Cur hirundini maxima alæ

Diſceſſus.

Regreſſus.

Ac, vt Hirundines, ſic Paſſerum quattuor ſpecies gregatim pagos, & vrbes incolunt; Sed Picorum ſpecies octo ſiluas inhabitant. Et quamquàm hi coloribus, & magnitudine differant: naturâ tamen, & victus ratione, non ſunt valdè diſſimiles. Maximus omnium ater eſt; dein Martius colore purpureo inſignis, alius eſt Viridis, alius Cinereus, alius Certhius, alius Muralis, alius Luteus, alius alijs coloribus varijs depictus. Horū propriū eſt arbores reſonātis roſtri validiſſimis ictibus ferire, vt vermiculos, formicas, & ſimiles arborū peſtes inter

cortices latentes, vel exire cogãt, vel molliori cortice rupto detrahãt.

Poſt Picos ſequuntur quattuor ſpecies Fringillarum, & totidem Fringillagorum, in quo genere etiam Torquilla cenſetur, à collo in auerſum torquendo, ſic vocata. Hæc verò linguã Serpentis in modũ longitudine palmari exerit, vt illa formicis, muſcis, & alijs vermiculis impleatur, quo facto, illicò linguã inter roſtri ſepes retrahit, & hoc modo improuidas beſtiolas venatur, & depaſcitur.

Columbarũ ſpecies.

At nunc Columbarum ſpecies quinque inueſtigenus, nimirùm Domeſticam, Liuiam, quæ ſæpiùs fera eſt, pedibus rubentibus, penniſq. liuentibus prædita, Palumbus, Viuago, & Turtur, quibus omnibus gemebunda vox ineſt. Illud verò non eſt in præteritis relinquendum à veteribus conſignatũ eſſe litteris Phœnicem auem eſſe vnicã, quæ utque ad ſexcentos ſexaginta annos perennet, & cùm ad vltimã vitæ metã peruenerit, ex caſiâ, thuriſq. ſurculis ſibi cõſtruere nidum, replere odoribus, totamq. ſtruẽ propè Panchaiã in Solis vrbẽ deferre ſolere, & ſuprà emori, vt inter reliquos Plinius lib. 10. c. 2. & Mela lib. 3. c. 9. teſtatur. Ex oſſibus eius deindè, & medullis naſci primò vermiculũ, deindè pullum aſſirmant, & poſtremò Phœnicẽ quam diximus. Verũ ſi quis cogitatione voluerit rerũ ſingularũ ſpecies perluſtrare, inueniet in vnaquaq. plurima indiuidua à Deo creata eſſe, vt credẽdũ non ſit Deũ vnum dumtaxat Phœnicem creaſſe: qui, cũ ob uitæ diuturnitatẽ variæ hominũ induſtrię, & caſibus obnoxius ſit, facilè è medio poſſet auferri, mundumq. vnâ ſpecie priuatũ in pũcto remanere. Quare ſapiẽter Tacitus lib. 6. Annalium, quę de Phęnice dicũtur fabuloſis aucta miraculis teſtatur; eadẽq. Plinius lib. 10. c. 2. nõ diſſimulauit cũ Cardano lib. 10. de Subtilitate, & Scaligero Exercitatione 223. qui etſi hoc idẽ ſentiant: tñ ſcribũt fuiſſe viſũ Phęnicẽ, ac Semendũ ab incolis vocari. Nos aũt dicimus Phęnicẽ illã non fuiſſe, & ſi fuit, & capta ab indigenis, iã ſpecie vna mundũ orbatũ eſſe. Quòd, quã ſit diuinæ ſapiẽtiæ, & rerũ naturalium ordini, & naturæ aduerſariũ, nemo prudens nõ videt. Denique ſunt hodiernâ luce Piſcium, & Auium à Deo ipſarũ Cõditore infinitę propemodùm ſpecies creatæ, quas nos, nè noſtræ intentionis cancellos excedamus, recẽſere ſuperſedimus.

An Phœnix vllus exſiſtat.

Cur autem Deus his, & non plantis benedixerit, ideò fortè factum eſt, vel quia hæc ſuâ ſponte beneficio terræ multiplicantur; vel quia Deus voluit tantùm animalibus, & perfectioribus benedicere.

At inſtitutũ noſtrũ nos admonet, vt Moiſis Sextũ diem adeamus, qui hoc modo ab illo deſcribitur. Dixit quoque Deus: Producat terra animã viuentẽ in genere ſuo, Iumẽta, & Reptilia, & Beſtias terrę ſecũdũ ſpecies ſuas. Et factũ eſt ita. Et fecit Deus Beſtias terræ iuxtà ſpecies ſuas, & Iumenta, & omne Reptile terræ in genere ſuo: Et vidit Deus, quòd eſſet bonum, & ait: Faciamus Hominem ad imaginem, & ſimi-

ſimilitudinem noſtram, & præſit Piſcibus maris, & Volatilibus cæli, & beſtijs, vniuerſæq; terræ, omniq; reptili, quod mouetur in terrâ: Et creauit Deus Hominem, & reliqua.

Creauit Deus hæc omnia in actu, vt ex principio materiali, & paſſiuo, & ità creauit, vt hodierno die voluerit terreſtre animal, animam viuentem, cùm præcedenti die aues, piſceſq. ſolùm animæ viuentis vocauerit, appellare. Nec immeriò, cùm Quadrupedia ſint multò heſternis perfectiora, quod, & ipſa figura, & generandi modus, & ipſorum Ingenia clarè demonſtrant. Quid enim Equo nobilius, quid Leone generoſius, quid Boue vtilius, quid Simiâ iucundius, quid Vulpe callidius, quid Cane fidelius? Quòd verò hoc die Iumenta, Reptilia, Beſtiæ, & Quadrupedia ab Interpretibus appellentur, ad eorum diſtinctionem factum eſt. Iumentorũ enim nomine uolunt omnia animalia manſueta, quorum homini uſus eſt, intelligi; Reptilium omnis generis Serpentes, uel pedibus præditos, uel carentes; Beſtiarũ animalia effera; Quadrupedum, quæ nec fera, nec omninò domeſtica eſſe ſolent.

Animaliũ præſtantia.

Porrò, cùm inter hæc quædam adulterina uideantur, ut Mulorum, qui ex equâ, & aſino, & Innorum, qui ex equo, & aſinâ, & Lincium, qui ex Ceruâ, & Lupo procreantur, & ea, quæ ex putredine, & rerum corruptione, ut Inſecta, & Vermes, & noxia, ut Serpẽtes; meritò dubitari poſſit, an Deus hæc omnia hoc die creauerit. At dicimus animalia illa, quæ ex diuerſarum ſpecierum commixtione generantur, ſi ſterilia ſunt, non fuiſſe à Deo in illis Mundi incunabulis creata, niſi ſecundùm illas ſpecies à quibus enixa ſunt, ut etiam D. Thomas par. 1. quæſt. 73. art. 1. ad 3. & Rupertus lib. 1. de Operibus Trinit. cap. 57. dixêre. Illa uerò, quæ ex putredine excluduntur, plerumque etiam ſeminis beneficio naſcuntur, & fuerunt hodiè à Deo effecta. Si quæ autem ex putredine ſolùm oriuntur, illa non fuerunt condita; cùm nulla res in illo rerũ exordio corruptionem ullam paſſa ſit, nec quod creatum fuit, phyſicè ex aliquâ corruptione prodijt.

An Deus creauerit adulterina.

Et tametſi Serpentes, & ſimilia ſint pernicioſa: tamen etiam utilia exſiſtunt, & pro inſignioribus antidotis, & amuletis habentur, & ad Mundi quoque ornamentum, & rerum tantarum uarietatem, plurimùm conferunt. Poſtremò, cùm iam uiderimus Deum in Terrâ, Aëre, & Aquâ animalia creaſſe, ut benè etiam Ouidius lib. 1. Metamorphoſeos notauit;

Cur ſerpentes creati.

Ouidius.

Neu regio foret vlla ſuis animalibus orba,
Aſtra tenent cæleſte ſolum, formæq; Deorum:
Ceſſerunt nitidis habitandæ piſcibus vndæ:
Terra feras cœpit, volucres agitabilis aer.

An ignis ſit locus animalium. *Ariſtoteles.* *Plinius.* *Galenus.* *Dioſcorides* *Matthiolus*

Nobis cauſam præbet quærendi, an etiam in Igne Deus aliqua animalia creauerit. Et quòd inter cetera, in igne Salamandra, tamquàm in loco ſibi naturali peruiuat, ex Ariſtotele lib. 5. de Hiſt. animalium, cap. 19. Plinio lib. 12. Natur. hiſt. cap. 36. apparet. At verius, quòd idem Ariſtoteles non ex Stoicorum ſententiâ, ſed ex propriâ refert, ignem nulli animali eſſe locum naturalem; ſic ille lib. 4. Meteor. lib. 2. de Gener. & Corrup. lib. 2. de Generat. animalium, cap. 3. Galenus lib. 3. de Temperamentis, Dioſcorides lib. 2. c. 56. Matthiolus in hunc locum affirmans ſe probaſſe, & vidiſſe Salamandras igni abſumptas fuiſſe. Et certè, cùm ignis ſit ſummâ actiuitate, & conſumendi vi præditus, quis diù illum ſufferre poſſet? Oceanum ipſum, & ſaxeos omnes montes abſumeret, & in cineres, fauillaſq́; redigeret. Verùm, nè ieiuni prorſus videamur, operæprecium ducimus, more noſtro, hoc eſt breuiſſimè, quorumdam Animalium, & Serpentum ſpecies, hac luce à Deo creatas in medium adferre.

Animaliũ diuerſitas.

Ac vt paulò altiùs exordiamur, Terreſtre animal, aut Exangue eſt, aut Sanguineum; illud omnia, quæ repunt Inſectorum genera coërcet: Sanguineum verò Ouiparum, & Viuiparum comprehendit; illud omnia Serpentum, præter Viperam, & maximam partem inſectorum reptilium complectitur. Viuiparum verò, aut eſt Ruminans, aut Irruminans. Quod ruminat, aut eſt Excorne, vt Camelus, & Lepores; vel Cornigerum; & hoc rurſus, aut eſt Piloſum, aut Lanigerum. Hoc Ouilia, illud Caprilia, aut Bubulca continet. Sed Bubulcum, aut Domeſticum eſt, aut Silueſtre; hoc Vros, & Biſontes; illud Boues, & Bubalos perſtringit. Caprile item, aut Domeſticum eſt, aut Ferum. Huius generis ſunt Rupicapræ, Cerui, Damæ, Ibices. Irruminans verò genus, aut Latangulum eſt, vt Equus, Aſinus, Aper; aut Digitatum, vt Leo, Lupus, Panthera, Tigris, Vrſus, Mus, Felis, Melis, Canis, Vulpes, & Linx; vel Solidipes, vt Elephas, & Hippotamus dentibus exerti, aut dentibus plani, vt Equus, Aſinus, & duplex Monſtrum ex vtroque genitum. Quæ, cùm ità ſint, hæc magis in particulari luſtrare, & à minimis incipere haud pigebit.

Mures. *Vnde Gliri ſomnus.* *Hippocrates.*

Equidem Murium ſpecies ſunt nouem, Aquaticus, Araneus, Locoglis, Sorex duplex, Ponticus, Domeſticus, Alpinus, Agreſtis, & Cricetus. His Glis adiungi poteſt, qui cibo, ac potu vacuus, ac ſopore ſepultus, hieme totâ latitat, quod indè euenire creditur, quia adeps concluſis meatibus à frigore cogitur, & cùm immotus quieſcit, minùs eius humores diſſipantur, qui interim pabuli vices ſupplere, & ſópor ſitim, ac famẽ, teſte Hippocrate in Aphoriſmis, ſedare ſolet, & facere, vt faciliùs inediam perferat, & diutiùs viuat. Gliribus, Talpa cecitate nobilis proxima eſt. Illi enim totâ hieme in obſcuris caueis deliteſcunt, hæc toto anno ſub terra, in tenebris radices

Cur talpa cæca.

dices quibus victitat, conquirit cæca, nè ſi viſu prædita eſſet, in ſodendo, & terram ſurſùm erigendo, puluere ſemper cruciaretur. Poſt has Muſtelarum ſpecies ſequuntur, Ictis candida, Viuerra, Muſtela maior, Martes, & Putorius. Aliqui, iſtis Zibetam, quam veteres Pardalim nominabant, animal à cuius caudæ orificio pretioſum ſuauiſſimi odoris colligitur excrementum, adiunxêre. Huic ratione recrementi, ſimilis eſt Moſcus, capra quædam in Africâ interiori, atque Indiâ exertis dentibus, vt Aper, & vno tantùm cornu prædita, cuius ventris ſanguis in pelliculis ad nos defertur concretus, & à beſtiæ nomine denominatur.

Muſtela. *Moſcus.*

Canes. *Simia.* *Cur Simia abſque cauda.* *Cercopithecus.* *Sciurus.* *Vulpes.* *Elephas.* *Rhinoceros.* *Equus bellicoſus.* *Ariſtoteles.*

Iam Canũ triplex eſt ordo: Alios enim ad venationẽ quadrupedũ, & auium; alios ad pecoris cuſtodiam; alios ad hominum præſidia, ſapiens Opifex procreauit. Et hi corporis figurâ, ac pilis ſunt diſformes. Simia porrò animalium verſutiſſima, & hominum morum, atque actionum imitatrix, maximè à Cynocæphalis, Roſomachis, Ierſis, Taronibus, Cepis, & Cercopithecis differt, quia Simia ſola, caudâ vacat, vt in omnem partem ſit verſatilis. Hi autem, & Cercopithecus caudâ longiſſimâ, & tenuiſſimâ ſunt prædíti, quam in orbẽ iſte circumuoluere ſolet, eâq́. ſeipſum ramis, quaſi fune, ſiuè ad aſcenſum, ſiuè ad deſcenſum alligare. Sciurus quoque caudâ ornatur, & ad Solis ardores vmbrâ moderandos, & ad imbres arcendos. Vulpes verò, vt caudâ villoſiſſimâ alites è ramis deijciat, & vrinâ fetidiſſimi odoris imbutâ canum roſtra, conſpergendo, euadat, creditur munita. At Elephanto belluarum maximo proximus eſt Rhinoceros, qui cornu, & loricâ ferro duriore ſæpiùs Elephantum acerrimum hoſtem ſternit, tametſi ipſo multò minor ſit. Poſtremò ſolus Equus inter animantia belli apparatu gaudet, & tubarum ſonitu exſultat, terram fodit, & clarâ voce lætitiam teſtatur, quoniam animal generoſiſſimum eſt, & bellicoſiſſimum, contra Ariſtotelem lib. 3. de Partib. animal. cap. 2. credentem ceruos bellicoſos, equos fugaces; cùm videamus ceruis pernicitatem, & timiditatem ineſſe: equis verò robur, & vim animi ingentem, ità, vt impetu inuadant, calcibus feriant, pedibus proterant, & morſibus hoſtes dilacerent.

Serpentum ſpecies. *Morſus ſerpentum varij effectus.* *Cleopatra à quo occiſa.*

Sed quod reliquum eſt, proſequamur. Equidem Serpentum varia ſunt genera, hoc Sexto die à Deo è terris producta, Lacerta, Rubeta, Salamandra, Canchrena, Aſpis, Vipera, Iaculus, Amphisbæna, Baſiliſcus, Chamæleon, Typhlops, Draco Scythala, Hæmorrhois, Seps, & Dipſas. Aſpidum verò ſpecies ſunt Cherſæa, Chelidonia, & Pryas. Huius Pryæ morſu dicitur Cleopatra, quæ placidiſſimum ſoporem conciliat, interire voluiſſe. Dipſas autem ſiti enecat; Hæmorrhois ſanguinis copioſâ effuſione per omnia corporis orificia interficit; Iaculus quaſi iaculo celeri mortem importat; Cenchrena hydropem, &

Nicander. Oppianus. Ariſtoteles.

vlcera inducendo necem homini inducit: Vipera porrò non ideò dicta eſt, quòd ui pereat, uel pariat, ut Nicander in Theriacis, & Oppianus in libris de Venatione crediderunt; ſed quod ſola ex omni Serpentum genere Viuos pariat, ut benè Ariſtoteles lib. 3. c. ... & lib. 5. c. 34. de Hiſt. animalium teſtatum reliquit.

Aetius. Athenæus.

Quòd uerò Baſiliſcus ſolo intuitu emori faciat, ſcripſit Aëtius lib. 8. c. 33. & de Catoplebâ Athenæus eam bouis magnitudine, & figurâ eſſe, & magnam agreſtium hominum, ac militum Romanorum multitudinẽ ſuo aſpectu necauiſſe, & non niſi à tergo occidi potuiſſe, huiuſq. exuuias Caium Marium Romæ in Herculis templo appendiſſe.

Baſiliſcus vt intuitu occidit.

Et certè, quòd ſint aliqui Serpentes, qui ſolo intuitu occidere poſſint, facilè perſuadetur. Nàm, cùm ipſi ſint planè virulenti, & hominum hoſtes, dùm volunt, ex oculis toxicum per lineam directam iaculantur, quod, dùm ſuâ illâ qualitate peſtiferâ aërem inficit, & hic corpora pertingit, neceſſe eſt homines illo viru tactos emori; perindè, ac Veneficæ illæ, quæ ex oculis qualitatem aliquam venenatam emittendo, faſcinant. Ac, vt alij ſerpentes ex caudâ, dentibus, vel linguâ Venenum ſpumare; ità iſtos ex oculis iacere, credibile eſt.

Dracones alati. Lucanus.

At illud magis mirum videri poteſt, quòd in Africâ Dracones alati reperiantur, qui ingentes hominum, ac beſtiarum ſtrages in agris, & vrbibus edere conſueuerunt, de quibus Lucanus lib. 9. de bello Ciuili cecinit.

Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis aurato nitidi fulgore Dracones:
Peſtiferos ardens facit Africa: ducitis aluum
Aera cùm Pennis, armentaq; tota ſequuti,
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros.

Quales pennæ draconibus.

Verùm, quidam, tales reperiri pernegant, nec ſibi hoc perſuadere poſſunt, & vident tamen, etiam vermes, papiliones fieri. Quòd autem verè pennati ſint, ob contrariam, & diuerſam ab auibus naturam, vix credimus; ſed quòd pro pennis cartilagines quaſdam habeant, vt Veſpertiliones, arbitramur.

Sed nunc Chamæleontem colorum omnium receptatorem, & archetypum inuiſamus. Hic, cùm corpus habeat viridibus albicans ſtellulis pellucidum, & quaſi vitreum, pro rerum quibus adiungitur varietate, proximũ quemque colorem imbibere, ac referre ſolet, non aliter, quàm cryſtallinum, & terſum arte ſpeculum.

Dæmon in qua forma Euæ apparuerit.

Quâ de cauſâ credimus profectò Dæmonem ſub Chamæleontis figurâ Euæ mortalium Matri in Paradiſo apparuiſſe, illamq; ſub hac ſpecie decepiſſe. Nàm ſi Dæmon alterius ſerpentis formam ſibi aſſumpſiſſet, Eua, quæ omnes cognouit eſſe

humano

Scaliger. Landius.

humano generi noxios, tetros, ac deformes, illius aſpectum certè refugiſſet; ſed quandò Chamæleontem homini amicum, vt Scaliger Exercit. 196. & Ioannes Landius, ſcribunt, conſpexit, haud exhorruit, quin potiùs propiùs ad illum acceſſit, & quò magis appropinquabat Eua, eò pulchrior Chamæleon apparebat. In ipſo enim non modò tot viridantium arborum, quibus ſuberat colores pulcherrimi, ac varij relucebant, & verſiculorum pomorum admirabiles ſpecies, quaſi depictæ, aut teſſelatæ, reſplendebant; verùm etiam Euæ ipſius venuſtiſſima effigies emicabat, eamq; Chamæleon inſtar politi ſpeculi Euæ, vt ſe ſiſteret, & ſeipſam inſpiciendo metum abijceret, referebat, quæ, nouæ rei in ſtuporem acta, fucatis, & delicatis Serpentis huius verbis facilè aſſenſum præbuit, Ficumq; pomorum omnium delicatiſſimam, & ſuauiſſimã, teſte Moyſe Barcephâ in libro de Paradiſo, Philoxene in Oratio. de arbore vitæ, & Theodoreto quæſt. 28. in Geneſim, ad totius poſteritatis labem, contrà Dei, ipſius Opificis decretum, comedit.

Quod pomũ Eua comedit. Barupha. Philoxenes. Theodoret.

Hominum procreatio ex arborib.

Verùm enim verò hæc deſeramus, & ad mortalium Primi parentis creationem deſcribendam accedamus. Etenim veterum quidam credidêre hominem non à Deo ex limo terræ creatum, ſed ex cauis, rudibuſuè arboribus, tamquàm è quadam crudâ matris aluo excidiſſe. Vnde Statius lib. 4. cecinit.

Statius.

Arcades hinc veteres aſtris, Lunaq; priores
Agmina fida datis, nemorum quos ſtirpe rigenti
Fama ſatos, cùm prima pedum veſtigia tellus
Admirata tulit: nondum arua, domusq; nec vrbes.
Connubijq; modus: Quercus, Lauriq; ferebant
Cruda puerperia, ac Populos vmbroſa creauit
Fraxinus, & fœta viridi Puer excidit Orno.

Ex lapidibus.

Et poſt Diluuium quoque veteres fabulantur ſolùm Deucalionem cùm Pyrrhâ ſuperſtites remanſiſſe, Themiſq; Deæ templum adijſſe, vt quemadmodùm genus humanũ eſſet reparandum, ipſius oraculo docerentur. Reſpondet illa, & pollicetur ſe ex lapidibus quos Deucalion iaciet viros, & è ſaxis quæ Pyrrha proijciet feminas formaturam. Sed lubet Ouidium audire hæc lib. 1. Metamorphoſeos recenſentem.

Ouidius.

Diſcedunt, velantq; caput, tunicasq; recingunt,
Et iuſſos lapides ſua poſt veſtigia mittunt.
Saxa (quis hoc credat, niſi ſit pro teſte vetuſtas?)
Ponere duriciem cæpere, ſuumq; rigorem,

Molli-

Molliriq; mora, mollitaq; ducere formam:
Mox vbi creuerunt, naturaq; mitior illis
Contigit, vt quadam, ſic non manifeſta videri
Forma poteſt hominis, ſed vti, de marmore cœpta,
Non exacta ſatis, rudibusq; ſimillima ſignis:
Quæ tamen ex illis aliqua pars humida ſucco,
Et terrena fuit, uerſa eſt in corporis vſum:
Quod ſolidum eſt, flectiq; nequit, mutatur in oſſa:
Quæ modò vena fuit, ſub eodem nomine manſit:
Inq; , breui ſpacio, ſuperorum numine Saxa
Miſſa Viri manibus, faciem traxere Virorum:
Et de Femineo reparata eſt Femina iactu.
Indè genus durum ſumus, experiensq; laborum,
Et documenta damus quâ ſimus origine nati.

Pulchrè.

At hæc, cùm ſint fabuloſa Poëtarum commenta, relinquamus, & ad Deum hoc die Adamum ex limo terræ facientē, & diuinâ arte perpolientem mente accedamus.

Dei benignitas.

Equidem in hac Primi hominis creatione, hominum generi vniuerſo certè apparuit quanto amore, quantâ clementiâ, & quantâ liberalitate Deus illum, & ipſius poſteritatem proſequatur. Nàm propriæ quaſi maieſtatis, & potentiæ, vt ita loquamur, oblitus, Adamū non verbis, vt reliqua creauit, non ſummâ vſus eſt imperij potentiâ, ſed ſemetipſum quodammodò humiliando, non abhorruit aquæ terram miſcere, lutum inſtar figuli alicuius conficere, & proprijs quaſi manibus hominem è limo facere pariter, ac pinſere. O infinitam in genus hominum Dei lenitatem, & clementiam! O immenſi iubar amoris ſplendidiſſimum! O cataclismum liberalitatis omnis patentiſſimum! Formauit igitur Deus hodiè Adamum ex quadam potiſſimùm aquæ, & terræ mixtione, & ità formauit, vt tamen cetera elementa non excluſerit. Videmus enim hominem ex omnibus quattuor principijs conflatum, ſed præcipuè terræ, & aquæ elementis, ſenſuum quoque iudicio, conſtare. Vndè Moyſes à potiori, ac patentiori rerum maſsâ hominem effectum eſſe prodidit.

Cur Deus ex terra fecerit hominem.

Quòd verò Deus Adamum potiùs ex hoc limo, quā ex aliquâ aliâ nobiliori, & cæleſti materiâ condere voluerit, ſummâ iſtius ſummi Figuli, ac Opificis ſapientiâ euenit. Si enim Deus illum ex vnâ etiā nobiliſſimâ Orbis parte efformaſſet, neutiquàm perfectus extitiſſet; ſed, cùm de omnibus Vniuerſi rebus participat, & ex illis diuinitùs cōpactus ſit, meritò Paruus Mundus poteſt appellari, & eò nobilior æſtimari

Philo.

An Angeli fecerint hominem.

Sermo Dei quibus.

In Adamo Trinitas.

æſtimari quò illum non Angeli contrà Philonem in libro de Opere ſex dierum, formârunt, nec ad illos dixit Deus: Faciamus Hominem ſed Deus ipſe ſolus, vt Naturâ Vnus, & Perſonis Trinus, Adamum architectatus eſt, & de ipſiusq; formatione cùm reliquis Trinitatis Perſonis, vt omnes ad illum effigiendum concurrerent, loquutus.

Adami ſtatua.

Ac proindè iudicamus Adamum non modò ad Trinitatis imaginem fuiſſe effectum; verùm etiam ex humo perbellè efformatum, & in modum pulcherrimæ, & artificioſiſſimæ Viri ſtatuæ effigiatum exſtitiſſe, in quam Deus poſteà Animam infundendo, & illam in verum hominem transformando Adamum effecerit. Nobis enim caput 2. Geneſeos videtur patrocinari. Inſpirauit, inquit, in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. Ex quo apparet priùs Deum ſingula membra, quæ ſub faciei nomine, tamquàm nobiliori reliquis intelliguntur, delineaſſe, & affabrè efformaſſe, quàm Animam in ipsâ Viri Statuâ creaſſe. Porrò huic ſententiæ Diuus Chryſoſtomus Homil. 12. & 13. in Geneſim, Alphonſus Caſtro in Summâ de Hereſibus, ver. Anima, Hær. 3. Gennadius, & Abulenſis in caput 2. Geneſis, fauere videntur. Nam aliàs poſſet videri lutum illud animæ propriâ vi, ac virtute in carnem, medullas, ſanguinem, & oſſa conuerſum fuiſſe, animamq; ipſam hominem, non Deum efformaſſe.

Chryſoſt. Alphonſus. Gennadius. Abulenſis.

Imago quid ſit.

Verùm quî Adamus ad Dei Imaginem factus ſit, proferamus. Et imago quidem, hoc lòco, nil aliud eſt, quàm creata quædam ſimilitudo naturæ diuinæ in naturâ humanâ, per quam ille fit quædam Dei peculiaris imago, ratione naturæ intellectualis cuius eſt præditus. Vndè aſſerimus in vnoquoque ſexu, & homine, ſiuè iuſto, ſiuè peccatore eſſe veram Dei imaginem. At imago hæc multiplex eſſe poteſt. Nam, vt homo ratione naturæ intellectiuæ, immortalis eſt, Dei immortalitati aſſimilatur, vt benè Gregorius Nyſſenus in Orat. Cath. capit. 5. & Auguſtinus libro de Quantitate Animæ, cap. 2. ſenſerunt; & in eo quoque, quòd homo ſit liber, & omnia poſſit cognoſcere, quodammodò Deum repræſentat, vt D. Ambroſius lib. 6. Hexameron, capit. 8. animaduertit; in eo etiam, quòd Liberi Arbitrij poteſtate donatus ſit, vt Diuus Bernardus in libro de Gratiâ, & Libero Arbitrio, Damaſcenus lib. 2. de Fide Orthod. cap. 12. & D. Gregorius Nyſſenus libro de Hominis Opificio, cap. 4. annotârunt; in eo ſimiliter, quòd homo intellectu, & ratione dominium quoddam, & imperium obtineat in ceteras animantes, vt D. Baſilius Homil. 10. Hexameron conſiderauit, Deum referre videtur. Sunt, & aliæ quamplurimæ huius Imaginis notæ, vt verè D. Gregorius Nyſſenus libro de Opificio Hominis, cap. 5. dixerit, Multiplices, ac varios

Imago multiplex. Nyſſenus. Auguſt. Ambroſius. Bernardus. Damaſcen. Baſilius. Nyſſenus.

Homo refert Trinitatem. Aquinas. Nyſſenus. Ambroſius. Auguſt.

varios eſſe huius imaginis colores, quibus natiua Dei forma ad viuum exprimitur; Sed nos breuitati intenti, alias conſultò omittimus, & dicimus ſolùm omnes Trinitatis perſonas Hominem referre, vt etiam D. Thomas par. 1. quæſt. 93. art. 5. Gregorius Nyſſenus Orat. in illud: Faciamus Hominem. Ambroſius lib. 6. Hexameron, capit. 8. & Auguſtinus lib. 12. de Trinitate, capit. 6. ſapienter affirmârunt.

An homo Deum corpore referat. Epiphan. Theodoret. Auguſt. Magiſter.

Hinc itaque eluceſcet Hominem ſecundum corpus propriè, nullatenùs Dei imaginem exprimere; cùm Deus corporeus nullo modo ſit, contrà Audæum Antropomorphitarum anteſignanum apud Epiphanium Hær. 70. & Theodoretum lib. 4. Hiſt. cap. 10. & Martinum Lutherũ in Geneſim, Deũ corpore præditũ hereticè exiſtimantes: Impropriè autem, & per accidens fatendum eſt in humano corpore quodammodò Dei imaginem ſplendeſcere, vt D. Auguſtinus lib. 83. Quæſtionum, quæſt. 51. & Magiſter Sententiarum in 2. diſtin. 16. docuerunt. Nam, cùm Hominis corpus ad terram non ſit pronum, & abiectum, vt belluarum, ſed erectum, & ad ſplendorem illum cæli, & aſtrorum contemplandum effectum, indicare hoc ipſo videtur in animâ eſſe intelligendi facultatem, Hominemq; illâ mediante, fieri rerum cæleſtium, ac æternarum participem, & eatenùs Dei imaginem repræſentare. Hæc ferè Ouidius quoque lib. 1. Metamorphoſeos cognouit.

Ouidius.

Sanctius his Animal, mentiſq. capacius altæ
Deerat adhuc, & qui dominari in cetera poſſet:
Natus homo eſt, ſiue hunc diuino ſemine fecit
Ille Opifex rerum, mundi melioris origo:
Siuè recens tellus, ſeductaq. nuper ab alto
Aethere, cognati retinebat ſemina cæli:
Quem ſatus Iapeto miſtam fluuialibus vndis
Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.
Pronaq. cum ſpectent animalia cetera terram,
Os Homini ſublime dedit, cælumq. videre
Iuſſit, & erectos ad ſidera tollere vultus.

Eugubinus. Oleaſter.

Et quamuis hæc ità ſe habeant: tamen omninò hallucinati ſunt Auguſtinus Eugubinus in ſuâ Coſmopeiâ, & Hieronymus Oleaſter in caput 1. Geneſis, credentes Deum, cùm Adamum condere vellet, quamdam Humani corporis formam induiſſe, vt cum Homine poſteà facto inſtar Hominis ſermocinani poſſet; & ideò dixiſſe: Faciamus Hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram; eam ſcilicet

cet

cet corpoream, & Humanam, quam præ ſe ferebat.

An Deus in formatione Adami corpus ſibi fabricauerit.

At hoc commentum, cum nullo, vel Scripturæ teſtimonio, vel Sanctorum Patrum auctoritate, vel etiam ratione fulciatur, certum eſt per ſe corruere. Quamquàm non negamus, Deum corpus quoddam Humano ſimile aſſumere potuiſſe, tùm quandò Adamum, Euamq; formauit; tùm quandò ad eum cunctas animantes, ipſamq; Euam adduxit; tùm denique quandò ad auram poſt meridiem deambulauit, Adamumq; pellibus contexit, & ex illo deliciarum domicilio exturbauit. Hæc enim omnia, ſupponunt vocem, motum, aſpectum, conuerſationem, & familiare, vt ità dicamus Dei cum Adamo colloquium. Quæ profectò Deus non niſi mediante aliquo corpore formato, & aſſumpto, eoq. Humano, tamquàm perfectiſſimo peragere potuit. Quòd ſi Moyſes illum facie ad faciem toties intuitus eſt, & Martyrum anteſignanus Stephanus, & Doctorum Paulus ipſius Dexteram, abſque dubio ſub Humanâ ſpecie viderunt, quantò magis Adamus Deum quodam quaſi mortalitatis noſtræ velo obtectum conſpexit?

Origenes. Chyſoſtom. Eucherius. Catharin. Aquinas.

Sed viro relicto, ad ipſius Conſortis formationem appropinquemus: Origenes certè, Chryſoſtomus, Eucherius, Ambroſius Catharinus in Geneſim, & Aquinas par. 1. quæſt. 73. artic. 2. ad 3. crediderunt Euam, aut poſt ſextum diem, aut ipſo die ſeptimo fuiſſe formatam. Quæ opinio apertè contrà Geneſis hiſtoriam militat, & communem Patrum, & Eccleſiæ traditionem, nec refutatione magnoperè videtur indigere. Porrò conſentaneum omninò fuit, vt in illâ primâ rerum inſtitutione, Mulier quoque à Deo conderetur, vt Adamus feminæ conſortio mediante, genus humanum propagare potuiſſet. Atque hinc dixit Deus Geneſis 2. Non eſt bonum hominem eſſe ſolum: Faciamus ei adiutorium ſimile ſibi: ſimile certè non ratione ſexus, ſed ſpeciei. Neque verò ſolum propter prolem Mulier videtur formata, ſed etiam propter alia domeſtica opera, quæ potiùs muliebria ſunt, quàm virilia, vt Ariſtoteles lib. 8. Ethic. cap. 12. & lib. 3. Oeconom. cap. 3. notauit.

Cur Deus creauerit feminam. Ariſtoteles.

Eua vnde. Sophronius. Caietanus. Innocẽtius. Clemens.

Eua autem verè ex quadam Adami Coſtâ, atque adeò ex ipſo effecta eſt, contrà Origeniſtas, vt refertur in ſexta Synodo Generali, Act. 11. in Epiſt. Sophronij Patriarchæ Hieroſolymitani, & contrà Caietanum in caput 2. Geneſis negantes Euam propriè ex Adamo formatam fuiſſe. Sed in hos exclamant Theologi omnes in 2. diſt. 28. Geneſis caput 2. Eccleſiaſtes 17. Actorum 17. & 1. ad Corinth. 11. Item Innocentius III. in cap. Gaudeamus. Extrà de Diuortijs. & Clemens V. in Concilio Viennenſi, vt in Clement. vnicâ, de Summâ Trinit. & Fide Cathol. habetur. Et quamuis ex Adami Coſtâ Eua producta ſit: non ſequitur tamen mutilum, aut monſtroſum Adamum

mum

An Adamus fuerit monſtroſus.

mũ remanſiſſe;cũ Deus locũ illũ illicò diuinitùs materiâ impleuerit.

Cur Deus Euã ex Adamo formauerit.

Voluit autem Deus Euam ex Adam formare, tùm, vt ſe mutuò vnicè diligerent; tum, vt femina ſe viro inferiorem eſſe cognoſceret; tùm denique, vt Deus hac ratione ſignificaret futurum, vt Eccleſia, quæ per Euam intelligitur vim, & formam quamdam gratiæ ſpiritualis ex Sacramentis à Chriſto inſtituendis acciperet,quæ ex latere Adami, Chriſti nimirùm in Cruce dormientis,quandò Sanguis, & Aqua defluxit, manârunt.

Eua an ſolũ ex illa coſta facta fuerit.

Demùm Eua non tantùm ex illâ coſtâ, quæ ſat exigua fuit, & inſufficiens, vt ex illâ muliebre corpus formaretur, ædificata eſt; ſed Deus terræ limum,vt cùm Adamum condidit,accepit, & mulierem perfectam ex illo abſque materię alterius additione,vel rarefactione, vel nouæ carnis coſtæ additione, formauit.

Atque hinc quattuor fermè modos hominum productionis videmus. Nam,vel eſt abſque viro,& feminâ,vt Adami, vel ex viro ſinè feminâ,vt Euæ, vel ex feminâ ſinè viro, vt, Chriſti Domini, vel dènique ex viro, & feminâ,vt ceterorum hominum.

Adami Ecſtaſis.

Poſtremò, cùm ille Adami ſomnus, vera Ecſtaſis fuerit, credendum eſt ſinè vllo doloris ſenſu à corporis compage coſtam illam detractam fuiſſe; quandoquidem in tali ſenſuum omnium profundiſſimo ſopore, & vinculo, nullus etiam cruciatus percipi ſolet. De hac porrò Adami Ecſtaſi præclarè D. Auguſtinus lib. 9. ſuper Geneſim ad litt. cap. vltimo. ſcriptum reliquit.

Quod reliquum eſt, de Dominio Adami in animantes omnes, videamus. Ac, vt certum eſt Adamum in ſtatu Innocentiæ plenum imperium in omnes etiam ferociſſimas, & ſilueſtres belluas habuiſſe; ità verum eſt hominem nunc etiam in ſtatu naturæ corruptæ, poſſidere, vt ex Geneſis, cap. 9. ex Pſalmo 8. Eccleſiaſ. 17. D. Baſilio Homil. 10. Hexameron, & ex D. Auguſtino lib. 83. Quæſtio. quæſt. 13. & lib. 9. ſuper Geneſim ad litt. capit. 14. apparet, & à D. Thomâ par. 1. quæſ. 96. art. 1. aliquot rationibus probatur; etſi non ità perfectum, cũ iam homo non benè naturas animalium calleat, ac proindè non poſſit facilè cum illis agere, & obedientiam obtinere, niſi diuini Numinis imperio, quo in hoc ſtatu etiam viris Sanctitate illuſtribus, vt illis ad nutum parerent, fuerunt pertracta.

An homo habeat dominium in animantes.
Baſilius.
Auguſt.
Thomas.

Paradiſus vbi.

Nunc de Paradiſo illo, & deliciarum omnium pleniſſimo loco in quo primi mortaliũ Genitores à Deo collocati fuerũt, aliquid attingamus. Et quidē Philo in lib. de Allegorijs Legis Moſaicæ, & Origenes apud Epiphanium in Epiſt. ad Ioannem Hieroſolymitanũ, & D. Hieronymus in Epiſt. ad Pamachium, arbitrati ſunt Paradiſum hunc in tertio cælo collocatũ fuiſſe. Eadem videtur fuiſſe Ambroſij lib. de Paradiſo, Hermetis, & Seleuci hęreticorum ſentētia, teſte D. Aug. lib.

Philo.
Epiphanius.
Hieronym.
Auguſt.

de

de Hæreſibus, cap. 59. & Alcorani exiſtimantis in Paradiſo eſſe flumina pretioſiſſimis liquoribus, vini, nectaris, & ambroſiæ manantia, arboresq; penè aureas diuinis quaſi fructuum omnium ſpeciebus onuſtas, & ſimilia ridicula Turcorum quamplurima commenta, quæ riſu explodendimus, & Sanctorum Patrum de terreſtri Paradiſo ſententiam, Auguſtini videlicet lib. 8. ſuper Geneſim ad litt. cap. 1. & ſequentib. & lib. 13. de Ciuit. Dei, cap. 21. & q. 27. in Geneſim, Iſidori lib. 14. Etym. cap. 3. Damaſceni lib. 4. de Fide Orthod. cap. 13. Nyſſeni Orat. 5. in Orationem Dominicam, & Baſilij Homil. 11. Hexameron amplectimur aſſerentium Paradiſum illum verè in hoc terrarum Orbe, & Mundo ſublunari olim exſtitiſſe.

Alcoranus.
Auguſt.
Iſidorus.
Damaſcen.
Nyſſenus.
Baſilius.

Hic porrò Paradiſus inter reliquas, binas alebat arbores; alteram è cuius fructuum eſu Homini immortalitas; alteram rerum omnium, Boni, Maliq; ſcientia, videlicet ſingulari Dei munere, prouenìebat. Et illa rectiſſimè arbor Vitæ appellabatur, quia eius fructus eſu mediante, nec calor naturalis debilitabatur, nec humidum radicale per continuam actionem, & paſſionem, & humidi extranei ex ciborũ vſu accedentis admixtionē, diminuebatur, vt iam fieri conſueuit; ſed Hominem perpetuò vegetem, ac florentē, nè illum annoſa ſenectus diſſolueret, conſeruabat. Quamquàm inficiari non poſſimus diuinitùs fuiſſe quoque Homini inditam quamdam qualitatem in animâ, contrà Scotum in 2. diſt. 19. quæſt. vnicâ, quæ illum immortalē efficiebat. Hæc autē nil aliud fuit, niſi donum Originalis Iuſtitiæ, quo per peccatum amiſſo, Adamus illicò fuit illâ immortalitatis diuinâ veſte ſpoliatus.

Arbor vitæ.
Scotus.
Iuſtitia Originalis.

Arbor ſcientiæ.

Arbor verò Scientiæ Boni, & Mali, ideò dicta fuit, vel quia virtute quadam illi diuinitùs tributâ, hominis intellectum ex illâ comedētis reſerabat, & decus, atque dedecus aperiebat, vt quandò primi Homines nuditatis ignominiam cognouêre; vel quia certè futurum erat, vt ſi Adam ex illâ comedendo diuini Numinis pręceptum tranſgrederetur, in ſe per experientiam Malum, & per conſequens eius differentiam Bonum cognoſceret. Contraria enim ſub eodem genere, veluti duce militant, & eorũdem par eſt ratio, & iuxtà ſe poſita magis eluceſcunt. Vndè fatendũ eſt ex hoc fonte nomē iſtud arboris profluxiſſe. Narrat Epiphanius in 37. Hæreſim ex hac Hiſtoriâ fuiſſe nonnullos etiam poſt Chriſti aduentum, qui Serpentem, quaſi auctorem ſcientiæ Boni, & Mali diuino cultu honorarent. Ferũt quoque Pherecidem Syrum dixiſſe Dæmones à Ioue è cælo deturbatos, eorumq; Principem cognominatum eſſe Ophioneum, ſcilicet ſerpentinum.

An Paradiſus terreſtris adhuc exſtet.

Quòd verò iſtæ arbores, & ipſe Paradiſus nunc etiam exſiſtat, crediderunt Theologi fermè omnes in 2. diſt. 17. & D. Thomas par. 1. quæſt. 102. art. 1. ad 2. & 3. & art. 2. col. 3. & 4. Sed verius eſt Paradiſum

illum

illum terreſtrem nullatenùs amplius exſtare. Nam ex Geneſis 7.
proditum eſt diluuium Noëticum omnes Orbis terrę partes inundaſ-
ſe, altiſſimosq́; montes vniuerſos quindecim cubitis ſupergreſſum.
Ex quo euincitur Paradiſum illum fuiſſe ex tam altâ, & tot menſium
diuturnâ aquarum eluuie, penitùs obrutum, & deſtructum. Et certè,
cùm notæ ſint illorum fluuiorum origines, qui Geneſis 2. ex Paradi-
Ariſtoteles.
ſo oriri dicuntur, vt Ariſtoteles lib. 1. Meteor. cap. penultimo, & vlti-
mo teſtatur & cum etiam notus ſit ex Moyſis deſcriptione locus in
quo olim Paradiſus conſitus erat, nempè ad Orientis oras circà Ar-
meniam, Meſopotamiam, & Aſſyriam; tamen, cum nullus morta-
lium; poſt Diluuium ſaltem, eum vidiſſe perhibeat, fateri omninò
oportet, Paradiſum illum olim emarcuiſſe. Neſcimus autem quis lo-
cus in terris, & aquis tam remotus, & recõditus, manſerit hominibus
inacceſſus, quæ bella totum terrarum Orbem non peruaſerint, quæ
Regum priſcorum curioſitas Orbem vniuerſum non penetrauerit?

Siculus.
Oſiridis Peregrinatio.
Etenim legimus apud Diodorum Siculum lib. 1. Antiquitatum,
Oſiridem Aegypti Regem, antequam Iacob in Aegyptum anno cir-
citer centeſimo, ſe conferret, omnem propè Orbem peragraſſe, &
ad Indorum deſertos fines, & vſque ad Iſtri fontes, qui Arcto ſubia-
cent, perueniſſe, & Oceanum ipſum, qui omnia Zonæ torridæ loca,
circumfluit, adijſſe, & in Aethiopiâ ſuprà Aegyptum Meridiem ver-
ſus multas vrbes condidiſſe; quòd etiam quædam harum rerum in-
ſcriptio in columnâ Niſæ Arabici montis inciſa, fatetur. Narrat ve-
Marcellin.
Tacitus.
rò Marcellinus lib. 17. in Obeliſco quodam, hæc verba fuiſſe inſcul-
pta: Dominus Orbis terrarum Rameſthes longæuus; huncq́; affir-
mat Cornelius Tacitus dominatum fuiſſe Lybiæ, Aethiopiæ, Medię,
Perſiæ, Bactrianæ, Scythiæ, Syriæ, Armeniæ, Cappadociæ, Bithiniæ,
Rameſthis ætas.
& Liciæ. Vixit autem iſte iuxtà Euſebium quadringentis, octuagin-
ta tribus annis antè Salomonem. Salomon porrò, claſſe miſsâ traie-
Dominium.
Salomonis nauigatio.
cit oſtia rubri maris, media inter Tropicum Cancri, & Aequinoctia-
lem circulum. Et Tyrij omnium longiſſimas inſtituerunt quoque na-
Tyriorũ nauigatio.
uigationes, & in pluribus Africæ locis Colonias erexerunt, teſte He-
rodoto in Euterpe, eamq́; totam, vt ille lib. 4. ſcribit, circumnauigâ-
Herodotus.
Strabo.
runt, & in ſinu Perſico Colonias propè Tropicum Cancri, vt narrat
Strabo lib. 16. duxerunt, & vſque ad Alexandri Magni tempora per
annos ferè ſexcentos cuncta maria circumnauigando, floruerunt.
Strabo.
Seſoſtris iter
Idem Strabo lib. 16. & Sacra Hiſtoria referunt Seſoſtrem, quem illa
Seſac appellat, quinto anno Roboam filij Salomonis, Hieruſalem
cum mille ducentis curribus, ſexaginta millibus equitum, & immani
peditatu veniſſe, & Aethiopes, ac Trogloditas, qui ſub circulo Aequi
noctiali degunt, in ſuam poteſtatem reduxiſſe, & Diræ oſtia, quæ
inter ipſum Cancri Tropicum, & Aequinoctialem plagam ſita ſunt,
ſibi

Herodot.
ſibi ſubiecíſſe. Porrò Herodotus libro 4. recitat Nechaonem cũ na-
uibus Phœnicas miſiſſe, qui Africæ littora omnia Zonæ torridę ſub-
Nechonis nauigatio.
iecta luſtrarent, eoſq. è mari Rubro ſoluiſse, & Africam totam cir-
cum nauigaſſe, & poſt bienniũ ad Herculis columnas perueniſſe. Hic
Nechonis ætas.
Nechao erat Aegypti rex, & temporibus Ieremiæ Prophetæ vixit,
fecitq. Ioſiam Iudææ regem occidere. At Strabo lib. 17. & Herodo-
tus lib. 2. & 3. prodiderunt Cambyſem Perſarũ regem, euerſo Aegy-
ptiorum vetuſtiſſimo regno, maximis copijs inſtructum, annonæq. ap
paratu abundantiſſimo confiſum, intima Zonæ torridæ peruaſiſſe, &
Strabo.
Meroëm ſororem, cuius ſepulchrum inſulæ Meroë nomen dedit, in
Herodot.
illâ expeditione amiſiſſe. Hæc autem inſula à Nilo circumdata, me-
Cambyſis iter.
dia ab Aequinoctiali, & Tropico Cancri intercipitur. Et certè Alexã-
Vnde Meroe inſula.
der Magnus homo curioſiſſimus, & dominandi cupiditate flagran-
tiſſimus, qui, vt, non modò hunc orbem, ſed, & alios plures, quos eſ-
ſe credebat, inuaderet, vltima terrarum ſola, teſte Q. Curtio, pene-
trauit, & omnes Boreæ, ac Auſtri, & Solis orientis, & occidentis oras
delegit, & tamen cum reliquis Paradiſum hunc minimè adinuenit.
Strab. ætas.
Strabo quoque qui Octauiano, & Claudio Imperatoribus uixit, &
diligentiſſimè de Geographiâ ſcripſit, in Aegyptum vnà cum Aelio
Gallo profectus fuit, Thebas inuiſit, & ſingula illarum regionum cir
cumiacentia loca perſpexit, & inuenit dimidium Zonæ torridæ, vt
Plinius.
lib. 2. affirmat, habitari. Auguſto autem imperante, vt conſtat è Pli-
nio lib. 6. cap. 29. P. Petronius vir Equeſtris ordinis, Aegyptijs præfe-
ctus, omnia Aethiopum quæcumque exſtabant opida expugnauit,
& progreſſus à Syene octingentis ſeptuaginta milliarijs, tranſgreſſus
Nili fons
eſt Aequinoctialem circulum. Et Iuba Mauritaniæ rex ſe Nili fontes
Plinius.
in quodam inferioris Mauritaniæ monte inueniſſe, affirmabat, vt Pli
Meroes opulentia.
nius lib. 5. cap. 9. prodidit. Et idem Plinins refert lib. 6. cap. 29. vnam
Meroem dediſſe priſcis ſæculis Armatorum ducenta, quinquaginta
millia, & Artificũ quadringenta millia aluiſſe. Et nonnè lib. 2. Paralip.
c. 14. legimus ZARAM Aethiopũ regem, Asâ viuente, in Iudeã per-
rupiſſe, & ſecum decies centena armatorum millia perduxiſse?

Manipulus
Ac, vt in luce clariori res proſpiciatur, ſcimus per annos fermè à
Diluuio Ter mille nongentos Viginti non defuiſse quãplurimos vi-
ros indagandæ veritatis ſtudioſiſſimos, & orbẽ totũ inuiſendi curio-
ſiſſimos ex ſingulis nationibus, qui oĩa, etſi diligentiſſimè ſint rimati,
& præcipuè Hebræi, tũ pp plagæ, vbi dr̃ Paradiſus cõditus, vicinita-
tẽ; tum propter eũ oculis vſurpandi, curioſitatẽ: tñ nullus mortalium
vnq̃ prodidit ſe illũ vidiſse. Quò nõ Reges illi, ac tanti Iudęi, & exteri
penetrârũt, quò nõ tot exercituũ immenſæ copiæ inũdârũt, quẽ terrę
ſeiunctiſſimũ ẽt angulũ, & abſtrusũ nõ adierunt? Certè Ioſephus Fla-
uius qui Hebræorũ Antiquitatẽ accuratiſſimè deſcripſit, & oĩa ſuę gẽ

tis diligentiſſimè ſcrutatus eſt; ſi Paradiſus iſte poſt Diluuium extitiſſet, & ab aliquo, vel à ſeipſo repertus fuiſſet, litteris profectò conſignaſſet. Scimus autem iàm totum orbem terrâ, mariq. eſſe peruagatũ, & ea, quæ erant inculta, & horrentia terrarum loca, & ferarum potiùs cubilia, quàm ſedes hominum, nunc pulcherrimis ædificijs eſſe ornata, ſplendidiſſimis vrbibus illuſtrata, viaſq. tutiſſimo itinere perductas, agroſq. diligenti culturâ expurgatos, & cũcta denique à ſquallore, & impedimentis vindicata. Ecquid agimus? Teſtes huius veritatis ſunt ipſæ Indiæ patrũ noſtrorũ memoriâ repertæ. Hæ quamq̃ ſint remotiſſimæ, veteribus omnibus incognitæ, & à ſe inuicem diſiũctiſſimæ, ità, vt cũ Sol Canariæ, & Viridi Promontorio oritur, Malucchis, Philippinis, & Iaponijs occidat; & cũ Galleciæ, & mari Vermeo eſt Meridies, Maldiuaribus, & Zeilanis media nox ſit: tamen hominum induſtria, & ſagacitas poſt ampliſſima terrarum, mariſq. ſpacia emenſa eò peruenit, & totum orbẽ ab Occaſu ad Ortũ, ab Aquilone ad Auſtrum peruagata eſt, & nos credemus Paradiſum in hoc noſtro orbe, in Aſiâ, atque in ipsâ Aſſyriâ exſiſtere incognitum, & inuiſum? Credemus nè Rameſthẽ Meſopotamiæ, Aſſyriæ, & Armeniæ regem in cuius regnis Paradiſus Terreſtris plãtatus fuit, & qui noſcẽdi, & vidẽdi ſtudio totũ terrarũ orbẽ peruaſit, Paradiſi famã, nomẽq. aut nõ audiuiſſe, aut illum non quæſiuiſſe, aut inuentum non propalaſſe?

Locorum diſtantia.

Impoſſibile.

Næ, ſi Paradiſus iſte in aliquo terrarum loco exſtaret ſuperſtes, quattuor illis fluuijs ducibus certiſſimo itinere ad illum duceremur, qui ex illo olim egrediebantur. At ipſorũ fontes toties viderũt priſci, toties perſpexerunt moderni, & nuſquàm tamen Paradiſus iſte inuẽtus eſt, niſi fortè nudum ipſius ſolum conſpectum. Nam Phiſon, qui Ioſepho lib. 1. Antiquit. Epiphanio in Ancorato, Auguſt. lib. 1. de Geneſi ad litt. cap. 7. & Hierony. libro Trad. Hebr. in Geneſim, & Epiſt. 4. ad Ruſticum Monachum, eſt Ganges Indiæ flumen, qui Strabone lib. 15. Plinio lib. 6. cap. 18. Iſidoro lib. 13. Etym. cap. 21. auctoribus, ex Caucaſo Indiæ monte ſuam originem obtinet: Gehon verò, qui Epiphanio in Ancorato, & in epiſt. ad Ioannem Hieroſolymitanum, eſt Nilus, & peragrat Aethiopiam cui dominatur Pretioſus Ioãnes, ſuoſq. fontes, teſte Plinio lib. 5. in Mauritaniâ poſſidet. Verum à recẽtioribus cõperta ſunt Nili primordia ex ampliſsimis paludibus propè montes Lunæ, non procul à celebri Promontorio Bonæ Spei, vbi extremum eſt totius terræ Continentis, ſecundum latitudinem verſus Auſtrũ, profluere, vt iam meritò ſilere debeat Lucanus lib. 10. Pharſaliæ, & Palinodiam de Nili faucibus inuẽtis, cantare, cùm iã plurima quoque veteribus incognita, ſint hominum induſtriâ, ſagacitate, & labore deprehenſa. Tigris autem, Plinio lib. 6. cap. 27. referente oritur in quadam planitie Armeniæ Maioris, & influit lacum Arethuſam, indè in Tauri montis ſpecum, mergitur, & emergendo varia terrarum ſpacia irrigat. Euphratem denique Plinius lib. 5. capite 24. & 26. Strabo lib. 11. Q. Curtius libro 5. Philoſtratus libro 1. de Vitâ Apollonij, cap. 14. referunt exundare in Armeniæ Maioris Caranitide præfecturâ, vel in monte Abâ, vel radicibus Capoten, & ſinuoſum Meſopotamiam, ac Babylonem præterlabi. Vndè veritati Coſmographiæ non videtur conſonum, quòd Boëtius lib. 5. de Conſolatione prodidit, vno, eodemq. fonte, & Tigrim, & Euphratem erumpere, dùm cecinit.

Gangis fõs.
Ioſephus.
Epiphan.
Auguſt.
Hieronym.
Strabo.
Plinius.
Iſidorus.
Epiphan.
Nili fons.
Plinius.

Lucanus.
Plinius.
Tigris fons

Plinius.
Strabo.
Curtius.
Philoſtr.
Euphratis fons.
Boetius.

Rupis Achæmeniæ ſcopulis, vbi verſa ſequentum
Pectoribus figit ſpicula, pugna fugax.
Tigris, & Euphrates vno ſe fonte reſoluunt,
Et mox abiunctis diſſociantur aquis.

Neque verò alicui mirum videri debet ex remotis locis hos fluuios erumpere, Gangem ex Caucaſo, Euphratem ex Abâ, Tigrim ex Armeniâ, & Nilum ex Lunæ montibus ſcaturire; cùm certum ſit Paradiſum Terreſtrem ampliſſima, maximaq. terrarum ſpacia continuiſſe, vt infinitas arborum ſpecies, & animantum figuras, plantarumq. varietates innumerabiles ſuis ſepibus, ac terminis, tãquàm in variegato, ac pulcherrimo rerum omnium emblemate, coercere poſſet, quæ hortulus minimè excepiſſet. Quæ, cùm ità ſint, Paradiſum hunc omninò arbitramur abs Diluuij immenſâ eluuione fuiſſe arenâ, cœnoq. coopertum, & ſublatum. Verùm enim verò hæc de diuinis rerũ Originibus breuiter dicta ſufficiant; nunc ad earumdem Euerſionem, & Mundi Conflagrationem deſcribendam, properemus.

Cur hi fluuij ſint tam procul à ſe inuicem diſſiti.

Paradiſus Terreſtris delatus.

Equidem, vt Mundi interituri fundamenta iaciamus, ſciendũ eſt Deum rerum omnium primam, ac ſupremam cauſam nullâ neceſſitate, ſed liberâ voluntate dumtaxat agere. Siquidem à nullo ſuperiori cogi poteſt; cum principio, nihil prius, ſupremo nihil ſuperius inueniatur; nec ab æquali; quia ſi cogere poſſet, non eſſet æqualis, & nihil habet æquale, niſi ſeipſum, & à ſeipſo haud cogi poteſt; nec ab inferiore; cum ſit infinitæ poteſtatis, & ſuper omnia conſtitutus, & à nullo dependeat, ſed cetera omnia ab illo, ac tota hæc rerum Vniuerſitas, tamquàm creatura à creatore, linea à puncto, vita ab animâ neceſſariò dependent. Vndè fit, vt nihil ſuâ naturâ æternum eſſe poſſit, cuius prima cauſa voluntaria eſt. Status enim, & conditio illius, ab alterius arbitrio, ac voluntate dependet. Et cùm Deus huius Mundi cauſa fictrix, & conſeruatrix à fatis, & adraſtiæ legibus ſoluta, ac libera ſit, certum eſt Opificium iſtud Mundi ab eâ deſeri poſſe, ex quo ipſius ruinã ſequi neceſſe eſſet, & eò magis, quò Mundum tandem aliquandò

Mundi interituri fundamenta.
Deus liber, & ſupremus.

Deus poteſt mũdum deſerere.

Dauid. Iſaias. Scotus.

quandò interiturum, Deus, teſte Vate Regio Pſalm.101. Iſaiâ,capite 65.& Scot.libro 2.Sentent.diſtinct.2.quęſt.1.art.2.ſenio, ac vetuſtate decreuit, quod fluxa ipſius, & caduca natura etiam apertiſſimè demonſtrat. Nam, cùm Mundi partes elementares, & eſſentiales viciſſim corrumpuntur, quis dicet Mundum eſſe ab interitu immunem, cùm ſapor, ac natura totius Oceani, ex vnâ etiam guttulâ deprehendatur?

Mũdi partes corruptibiles.

Neque verò ſolùm hunc puſillum orbem ſublunarem caſurum credimus; ſed etiam Cælos ipſos omnes, Empyreo excepto, in fauillas reducendos, arbitramur. Etenim, cùm Cælum quoddam corpus ſit non phantaſticum, aut mathematicum, ſed phyſicum, ex partibus conflatum, & mobile, vt Ariſtoteles libro 1.de Cœlo, Auguſtinus lib. 6.de Trinitate, cap.5.Scotus lib.1.Sententiarum, diſtinct.8.quæſt.1.& Auerroes libro de Subſtantiâ orbis, teſtantur, idem quoque diuiſibile, patibile, ac diſſolubile eſſe, neceſſe eſt. Et profectò, cum cęlum materiâ coagmentetur, quàm corruptionis principium Ariſtoteles libro 3.Phyſ.appellauit, & figurâ præditum eſſe appareat, etiam qualitate conſtabit. Et verò, cum omnis motus naturalis neceſſariò ad quietem feratur, vt Ariſtoteles libro 1.de Animâ, cap. 8. lib. 3. Meta. & lib.10. Ethic. ad Nicomachum fatetur; & cùm corpus mobile, ac finitum, infinito, ac æterno motu agitari abſurdum ſit, ſequitur cæleſtia tamdem conquietura, & huic Mundo exitium certiſſimum allatura. Porrò idem probari poteſt ex generatione hominum, & multiplicatione, qui cum à materiâ finitâ oriantur, & Mundo finito coerceantur, impoſſibile eſt hominum corpora fieri infinita, & finem numquam habitura. Quod ſi Gabriel in 2.Sentent.diſt.12.quæſt.1.falsò credidit Angelos naturâ ſuâ eſſe corruptibiles, & ſolùm à Deo gratiosè conſeruari, vt etiam idem de Angelis, & Animabus ſenſit D. Hieronymus libro contrà Pelagianos, & Damaſcenus libro 2.Fidei Orthod.cap.3.& Synodus VI.generalis, Act.11.& D.Gregorius libro 19.Moral.cap.8. aſſeruit. Omnia in nihilum naturâ ſuâ conuertenda eſſe, niſi manus Omnipotentis illa ſuſtentaret; quantò magis credendum eſt Deum hæc caduca, & fluxa flammis ablaturum? Equidem, ſi generatio, & hominum multiplicatio in infinitum ſe extenderet, eorum numerus, vtpotè infinitus, nec ab ipſo Deo poſſet comprehendi, & numerari, & ipſorum hominum generatio ad nullum finem, quòd ab omni ratione alienum eſt, ordinata fuiſſet. Verùm Plinio teſte, omnes Scriptores conqueruntur hominum corpora, robur, & vitam ſemper imminui. Hinc legimus Oreſtem Agamemnonis filium octo cubitos in longitudinem habuiſſe. Et Vitruuius iuſtam hominis magnitudinem ſex pedibus definit. At nunc qualia, & quàm puſilla mortalium corpora? Nani profectò hominũ priſcorũ cõparatio-

Cæli caſuri.

Ariſtot. Auguſt. Scotus. Auerroes.

Materia corruptiõis fons.

Ariſtot.

Omnis motus refertur ad quietem.

Ariſtot.

Hoĩes non poſſunt in ĩfinitum generari.

Gabriel.

Ieronym. Damaſc. Gregor.

Hominum corpora decreſcunt.

Oreſtis ſtatura.

Hominis menſura.

ne

ne videmur, & vita noſtra longiſſima, uix illorum pueritiæ limites attingit. Etenim narrat Ioſephus lib.1. Antiquitatum, cap.3. ex Manethone Aegyptiarum rerum, Beroſo Chaldaicarum, Mocho Eſthiæo, & Hieronymo Aegyptio Phœnicum Scriptoribus, priſcos ad mille annos uitam produxiſſe. Et Plinius lib.7. cap.49. experimento hanc veritatem confirmat. Verùm illos non tot annos vixiſſe affirmat, vt hominum, ità Mundi ſenium, & tamdem obitum oſtenderet. Accedunt, inquit, experimenta, & exempla recentiſſimi Cenſus, quem intrà quadriennium Imperatores, Cæſares Veſpaſiani pater, filiuſq. Cẽſores egerunt. Et, vt multos omittam, inuenti ſunt duo, alter Bononiæ, alter Arimini, Centum quinquaginta annorum. In regione autem Italiæ octauâ, Centum annorum cenſiti ſunt homines centum quinquaginta quattuor; centenum denum, homines quinquaginta ſeptem; centenum vicenum quinum, homines duo; centenum tricenum, homines quattuor; centenum tricenum quinum, aut ſeptenũ, totidem; centenum quadragenum, homines tres. Hæc ille. At quanta iam hominum vitæ à Mundi exordio ad Diluuium, à Diluuio ad hæc noſtra tempora facta eſt decretio? Vix profectò credimus in totâ iam Europâ, tacemus Ariminum, Bononiamq. vnum virum centũ quinquaginta annos excedentem poſſe reperiri.

Ioſeph.

Priſcorum vita.

Plinius.

Exempla.

Verùm varijs de cauſis hominibus tàm longæua vita priſcis ſæculis conceſſa fuit. Nàm antè Diluuium habebant homines perfectum corporis temperamentum, eorumq. complexio, vel recens à Deo facta, vel à genitoribus propagata, erat firma, necdum tot morbis fracta, & vitiata, imò ad ſe ipſam conſeruandam integra, & ad contrarijs reſiſtendum valida exſiſtebat. Erant quoque in victu, & potu ſobrij, & in reliquis paſſionibus moderati, nec tàm varijs ferculorum patinis addicti, quibus vitam noſtram imminuimus iam, & morbis ſubijcimus, vt Horatius lib.2. Satyrâ 2. verè cecineritit.

Cur veteribus vita tã longaua.

Horat.

------------------ ſimul aſſis
Miſcueris elixa, ſimul conchilia turdis:
Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachoq. tumultum
Lenta feret pituita ------------

Illi etiam, qui proximi Diluuio vixerunt, non ſenſu duce, ſed ratione viuebant, & ideò ſolùm præſtantiſſimis alimentis nutriebantur, quæ maximè tunc terra efferebat, & à poſteris Noè edocti nouerant naturales vires, & facultates herbarum, fructuum, metallorum, lapidum, aliarumq. rerum vim habentium conſeruandi, & longiſſimè vitam producendi. Quæ res in cauſâ fuit, vt veteres illi tot, tamq. varias artes, atque ſcientias adinuenerint, & genus humanum latiſſimè

Vndè ſcientiarum varietas.

 pro-

Siculus.
Hominum multitudo.

propagauerint;quæ omnia iàm labefactari, & ad caſum tendere vnà cùm ipſo Mundo videmus, Mundi ſeneſcentis, atque obituri certiſſima argumenta. Quòd quidem verùm eſſe, ex Cteſiâ Diodorus Siculus lib.3.cap.2. etiàm confirmat, aſſerens Ninum Aſſyriorum regem in ſuo exercitu Peditum decies ſepties centena millia, Equitum ducenta millia, Curruum falcatorum paulò minus decem millia, & ſexcentos habuiſſe. Hic verò rex imperium inijt annis poſt Diluuium circiter ducentis quinquaginta. Ex quo apparet inſignem fuiſſe naturæ humanæ bonitatem, vt in tàm paruo temporis ſpacio, tàm multum excreuerit.

Mundi duratio.

Quamdiù autem Mundus adhuc duraturus ſit, variæ fuerunt antiquorum opiniones. Nam Plato in Timæo, & Mercurius Triſmegiſtus in Pymandro lib. 3. dicebant Cælum poſt aliquot annorum millia ad eoſdem prorſus Signorum, Stellarum, Planetarumq. aſpectus, vt initio creationis, reuerſurum, tuncq. Mundum in ruinam abiturū. Huius opinionis etiàm videtur fuiſſe Cyprianus Leouitius ille, qui de futuro Planetarum penè omnium concurſu cùm Eclipſi Solis anno MDLXXXIV. Mundum interiturum quaſi ex oraculo pronunciauit. Eádem temeritate Albuzamar religionem Chriſtianam, anno MCCCCXL. finem habituum ſcribere non puduit. Sed Panætius Stoicus apud Ciceronem lib. 2. de Natur. Deorum, credebat ſtellas eſſe igneas, & aquis veluti pabulo nutriri, quibus ad extremum conſumptis, putabat omnia flammas conceptura, & exuſta in cineres occaſura. Eadem Heraclitus apud Diogenem Laertium lib. 9. & Hippaſus apud eumdem lib. 8. ſenſiſſe videntur. Empedocles porrò rerum hanc Vniuerſitatem ab amore coniungi, à diſſidioq. diſſolui aſſerebat.

Mundi obitus à diſſidio.

Nonnunquàm connectit Amor ſimul omnia; rurſus
Nonnunquàm ſeiuncta iubet Diſſenſio ferri.

Millenarij.
Lactant.
Inſt. hæreſ.
Gaudent.
Auguſt.

Millenarij verò Mundum Sex mille annis duraturum eſſe affirmabant, vt Lactantius lib.7.diuin. Inſtitut. cap.14. & 24. Iuſtinus Martyr quæſt.71 ad Gentes, Irenæus lib.5.cont. Hæres.cap. 28. Gaudentius Brixienſis tract.50.& Auguſtinus lib. 20. de Ciuit. Dei, capite 7. Hilarius Can.17.in Matthæum, & Germanus Epiſcopus Conſtantinopolitanus libro de Theoriâ rerum Eccleſiaſticarum idem ex teſtimonio Hippolyti, & Cyrilli, docuêre. Hæc opinio omnium fermè Hebræorum quoque fuiſſe videtur, vt Genebrardus in principio ſuæ Chronographiæ, Galatinus lib.4.cap.20. & Mirandulanus lib.7. Heptali, cap.4. ex quodam Oraculo cuiuſdam Rabbini Eliæ refert, quòd in Thalmud, in lib. Senedrim habetur, & pręreliquis hoc Rabbi

Genebrard.
Galatinus.
Mirandul.
Elias Rabbi.

Iſaac

Iſaac in 1.caput Geneſis docuit. Hoc autē ideò verum eſſe credebāt, quià quot dies Deus in Mundo creando inſumpſit, tot eum perennaturum eſſe arbitrabantur. Volunt porrò Hebræi duo millia annorum eſſe inanitatis ſcilicet antè legem, duo millia legis, & duo millia tpis Meſſiæ. Nos tamèn opinamur tot annos Mundum duraturum poſt Chriſtum natum, quot antè Chriſti natiuitatem durauit. Et cum iàm conditi orbis agamus annos 5576. à quibus, ſi detrahere voluerimus 1614. anni Chriſti in quo iàm ſumus, reſidui erunt 3962. à Mundi creatione vſque ad Chriſti ortum, totidemq. nobis à Chriſti incunabulis vſque ad Mundi exitum remanebunt: atque ità dicimus Mundum poſt 2348. annos à quo hæc modò ſcribimus, ſi coniecturâ imbecilli agendum eſt, interiturum Septemq. millia, Nongentorum Viginti quattuor annorum in vniuerſum, permanſurum. Verùm veriſſimum eſt illud Actor.1. Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in poteſtate ſuâ; & teſtimonium Auguſtini libro 29. de Ciuit.Dei, cap.53. quia Mundi labes, & ruina pendet ex liberâ voluntate Dei, quæ niſi ſit reuelata, neque ab hominibus, neque ab Angelis ipſis poteſt aliquâ ratione inueſtigari, & eò magis, quò ratio facti, erit voluntas facientis, quæ tota in id incumbit, & numerus, ſoli ipſi cognitus, Prædeſtinatorum impleatur.

Mundus quot annis durabit.
Auguſt.

Ipſius verò excidium vltimum, & incendium die Sabbati inceptū iri credimus, quo die Mundum Deus condere finiuit, vt ſimiliter eodem illum deſtruere incipiat, & pridie, hoc eſt die Sexta, vel Veneris, quo ipſe ab impijs Iudæis iudicatus iniuſtiſſimè fuit, hominum genus iuſtiſſimè iudicaturum, vt die Dominico, & requiei, poſſit poſteà ad perpetuam requiem, atque gloriàm vna cùm beatis illis Spiritibus, ac diuis hominibus in Empyreum reuolare.

Incēdij dies.
Iudicij dies.

Ac, vt ad hanc Mundi exuſtionem gradatim veniamus, operæpretium eſt videre curſim ea, quæ Orbis incendium antecedent. Atque hic primò nobis ſeſe offert Antichriſtus, quem Hippolytus Martyr Oratione de Conſummatione Mundi, Dæmonem futurum in falsâ ſpecie humanæ carnis aſſumptæ ex falsâ Virgine exiſtimat; ſicut Dei Verbum veram carnem aſſumpſit ex verâ Virgine. Theodoretus aūt lib.5.diuinorum Decret.cap.de Antichriſto, Ambr.2. ad Teſſ.2. Beda Apoc.13.& Hieron. Daniel.7. ſentiunt futurū Antichriſtum, & verū hominem, & verum Dæmonem per veram incarnationē, prout Chriſtus verus Deus, & verus homo exſiſtit. Sed hanc opinionē Damaſc. lib.4.de Fide, cap.28. refellit; eum per nullam virtutem Diaboli, nec alterius vllius creaturę poſſit aliena natura hypoſtaticè aſſumi. Neque verò Antichriſtus formandus eſt virtute Dæmonis abſque humano ſemine, vel virginis, vel mulieris, teſte Auctore libri de Antichriſto, quia corporis formatio, & organizatio abſque materiâ, ſoli Deo com

Antichriſtus quid.
Hippolyt.
Theodor.
Ambroſ.
Beda.
Hieronym.
Damaſc.

 petit.

petit. Nec opinamur Antichriſtum generandum eſſe à Dæmone Incubo,& Succubo,ſemine alicuius impiæ meretricis mediante;cum ille non à prȩſtigioſis,ſed veris parentibus generandus,& educãdus ſit. Neque verũ eſt,quòd autumant aliqui apud Clictoueum in Commẽtarijs Damaſc.lib.4.c.27.& Genebrardũ in ſuâ Chronologiâ, Mahometem Græcè, & Lulter Hebraicè Antichriſtum fuiſſe, quia anno poſt Chriſtum natũ *666.* exortus eſſet, & vterque characteres Apocalypſis 13. Antichriſti notæ haberet.

Clictoueus. Genebrard.

At Lutherus, & Sectarij impudentiſsimè comminiſcuntur Summum Pontificem,Eccleſiæ Vniuerſalis, ac Romanæ principem, Petri legitimum ſucceſſorem,Chriſtiq. in terris Vicarium,eſſe Antichriſtum: quod impium commentum Illuſtriſs. Cardinalis Bellarminus validus Eccleſiæ Dei coloſsus inter reliquos, tomo de Summo Pontifice, veriſſimè refutauit.

Impudens mendaciũ. Card. Bellarminus.

Antichriſtum porrò credit D. Hieronymus in caput 7. Danielis, Babylone,& Damaſc.lib.4.cap.28. ex fornicaria muliere naſciturum. Irenæus verò lib.5.cap.30. Gregorius lib.31. Moral. cap. 58. Proſper lib.de Promiſſionibus,& Prædicatoribus Dei, par.4. cap. 9. Auguſt. quæſt.22.In Ioſue, Ambroſius lib. de Benedictionibus Patriarcharũ, cap.7.& Theodoretus,quæſt.109.in Geneſim, Antichriſtum ex tribu Dan fore aſſeuerant,ductr, tùm illo Geneſis 49. Fiat Dan Coluber in viâ, Ceraſtes in ſemitâ, & illo Ieremiæ 8. Ex Dan audiuimus fremitum equorum eius; tùm quoque illo, quòd Apocalypſis 7. tribus Dan non annumeratur ceteris tribubus ſaluandis.

Antichriſti natiuitas. Mater. Hieron. Damaſc. Irenæus. Gregorius. Proſper. Auguſt. Ambroſius. Theodor. Antichriſti Tribus.

Ex Iudȩâ certè feminâ,teſte Ambroſio 2.ad Theſſ.2.& Seuero Sulpitio lib.2.Dialogorum,vt tamquàm Iudæum hominem, & Circumciſum Iudæi in Meſſiam recipiant,creditur proditurus;ex impuro,& adulterino toro, vt tàm ſceleſtus homo, & vitijs omnibus coopertus,Chriſto contrariam,& turpiſſimam originem ſortiatur. Vt enim Chriſtus genealogiam ſuam ex gente regiâ,fideli,& ſanctâ traxit; ità è contrario iſte ex perfidâ Hebræâ,ex ſtirpe Dan impiâ,& abiectâ, & ex hæretico homine Arctoo deducat. Verùm quidquid ſit, hac de re quod iuramento non affirmamus,verè fatemur tamen nos hæc ità dicere, vt conſultò nulli, neque nationi,neque ẽt priuato homini iniuriam inferre velimus, & intendamus.

Ambroſ. Sulpitius. Antichriſti Pater.

Ceterũ hoc vř Ierem. c. 1. inſinuare.Quid tu vides? & dixi: Ollam ſuccensã ego video,& faciẽ eius à facie Aquilonis: & dixit Dominus ad me: Ab Aquilone pandetur Malum ſuper oẽs habitatores terræ: quia ecce ego conuocabo omnes cognationes regnorum Aquilonis, ait Dominus, & venient, & ponent vnuſquiſque ſolium ſuum in introitu portarum Hieruſalem,& ſuper omnes muros eius in circuitu, & ſuper vniuerſas vrbes Iuda. Ecquid iſta Olla ſuccẽſa ab Aquilone,

nisi

niſi olla furoris,olla incẽdij,olla dominãdi cupiditate flagrãtiſſima, olla iniquitatis oĩs ſimul collectæ,& cõglobatæ Antichriſtus? Hȩc.n. eſt illa olla,de quâ Damaſc.lib.4.de Fidẽ,c.17.loquitur.Veniet,ait,nõ pro Chriſto,ſed aduerſus Chriſtum,quâ etiã de cauſâ Antichriſtus dicitur; hæc eſt illa Olla de quâ Chriſtus apud Ioannem 5. Ego veni in nomine Patris mei, & non accepiſtis me, ſi alius venerit in nomine ſuo,illũ accipietis; hæc eſt illa Superbiæ olla 2. ad Theſſ.2. quæ ſuprà omne,qđ dř Deus,ſe oſtẽtabit tãquàm ſit Deus; hȩc demũ eſt illa iniquitatis Olla 2.ad Theſſ.2.quam Dñs Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui.

Damaſcen.

Itaque arbitramur Antichriſtum nullum regnum iure hereditario, ſed humilem dumtaxat geneſim habiturum: paulatim verò, ac fraudulenter regnum occupaturum. Hoc enim Damaſcenus c.17.indicare videtur. Ex fornicariâ,inquit,itaque naſcetur, & clam educabitur, ac repentè inſurget,caputq. attollet, atque Imperio potietur. A quo clam educabitur Antichriſtus,niſi à chariſſimo,& fideliſſimo, illo Miniſtro,& parente,qui etiã quacũq. perget Antichriſtus,illũ ſequetur, & vtrique Dȩmonis ſpiritu afflati miracula efficiẽt ſtupenda? De hoc enim Miniſtro,Pſeudopropheta,& Antichriſti Prædicante,præclarè D.Ioannes c.13.& 19.Apocalypſeos. Et apprehenſa eſt Beſtia, ait, & cum eâ Pſeudopropheta,qui fecit ſigna corã ipſo,quibus ſeduxit eos, qui acceperũt characterẽ Beſtiæ,& adorauerũt imaginem eius. Huic noſtrȩ ſentẽtiæ,Anſelmus in Elucidario,& Irenæus lib.5.c.28.fauere videntur. De his duobus ẽt Chriſtus Matthȩi 24.loquutus eſt: Dabũt ſigna,& prodigia magna, ità,vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt etiã electi. Et Iſidorus lib.1.de Sũmo bono.c.28.Olim,inquit,faciebãt miracula martyres, nunc autem videbũtur facere ipſi perſequutores.

Antichriſtus vilis. Damaſcen. Antichriſti educatio. Ioannes. Antichriſti pſeudopropheta. Anſelmus. Irenæus. Matthæus. Iſidorus.

Hic porrò Miniſter eo c. 13. dicitur duo cornua Agni ſimilia habiturus; vnum nempè contrà Eccleſiam Triumphantem,alterum contrà Eccleſiam Militantem; & Agni ſimilia; quia Chriſto Domino aſſerente apud Matthæum,cap.7.Videntur Agni: intrinſecus autem ſunt Lupi rapaces. Quòd autem principiò futurus ſit abiectus Antichriſtus,ſenſit Hieronymus in caput 11.Danielis, & Daniel ibidem. Stabit in loco eius deſpectus, & non tribuetur ei honor regius: & veniet clàm, & obtinebit regnum in fraudulentiâ. Ecquod regnum, niſi id, quod Cyrillus cap. 15. affirmat,Antichriſtum per Magicum maleficium decepturum gẽtes, & Romanũ Imperium vſurpaturum?

Miniſtri cornua. Hieronym. Daniel. Cyrillus. Antichriſtus magus. Antichriſtus Imperator.

Quarta enim bellua, quam Daniel diuino afflatus ſpiritu, cap. 7. & 8. præuidit, Imperium Romanum eſt, ex quo certè, & decem cornua, & cornu illud paruulum, ſcilicet Antichriſtus, quod bellum aduerſus Sanctos gerebat prodijt, vt ſapienter Theodoretus etiam in Danielem annotauit. Et idem Daniel capit. 7. Beſtia, inquit, quarta, Regnum quartum erit in terrà, quod maius erit

Daniel. Theodoret. Imperium Germanicũ

omnibus

Antichriſtus ſpurius. Hieronym. Chryſoſtomus. Regnorum excidia.

omnibus regnis, & deuorabit vniuerſam terram, & conculcabit, & comminuet eam. Quis enim illi reſiſtet, vngues, denteſq. ferreos habenti? Cuius metalli copia quis locùs, quæ gens, quæ prouincia in orbe terrarum Germaniâ ditior? Certè Ezechielis c.27. dicitur ex Dan ingentes ferri fabricati aceruos exuehi ſolitos. Et hoc regnum tam potens, & grãde, quod aliud eſſe poteſt, niſi Imperium? Et paulò poſt. Porrò, inquit, cornua decem illius regni, decem Reges erunt, & alius conſurget poſt eos, & ipſe potentior erit prioribus, nimirum Antichriſtus, qui, vt Daniel refert, cap.8. Contrà Principem principum conſurget, ſcilicet Imperatorem, & quidem non potenti, & numeroſâ armatorum manu, ſed, vt Daniel c.11. loquitur, In modico populo aſcendet, & ſuperabit, & abundantes, & vberes vrbes ingredietur, & faciet quæ non fecerunt Patres eius, & patres patrum eius. Patres eius, inquit, vt intelligamus ipſum Spurium fore, pluresq. ſe cùm ipſius matre miſcuiſſe. Sed D. Hieronymus in hoc caput Danielis de Antichriſto loquẽs; Brachia, ait, pugnantis populi Romani expugnabuntur ab eo, & conterentur. D. autem Chryſoſtomus Hom. 4. in 2. ad Theſſ. Quemadmodùm, inquit, regna illa deſtructa ſunt, quæ antè Romanum Imperium fuerunt, vtpotè regnum Medorum à Babylonijs, Babyloniorum à Perſis, Perſarum à Macedonibus, Macedonum à Romanis, ità, & regnum Romanorum ab Antichriſto deſtructum iri faſſus eſt.

Nabuchodonoſoris ſtatua. Daniel. Romanæ vrbis ruina.

Et verò ſub ænigmate illius Nabuchodonoſoris ſtatuę, quæ caput aureum, pectus argenteum, ventrem ęneum, & tibias partim ferreas, partim fictiles habebat, ſignificatum fuit Aſſyriorum, Perſarum, Gręcorum, & Romanorum Imperium, hocq. ex cap.2. Danielis per Decem digitos, in decem regna diuidendum. Non negamus tamen eamdem fortunam, Romanam quoque Vrbem Chriſtiani imperij caput ſubituram.

Lactantius. Oratio.

Et verò Lactantius lib.7. cap.15. ſcribit circà Mundi excidium futura eſſe ingentia prœlia, quorum, ait, vaſtitatis, & confuſionis hæc erit cauſa, quòd Romanum nomen, quo nunc regitur orbis tolletur de terrâ, & Imperium in Aſiam reuertetur, & rurſus Oriens dominabitur, & Occidẽs ſeruiet. At cùm Lactantio c.25. Precandus eſt Deus nè citius Tyrannus ille abominandus veniat, qui tantum facinus moliatur, ac lumẽ illud effodiat, cuius interitu Mundus ipſe lapſurus eſt. Precandus certè eſt Mundi rector, & moderator Deus, vt Imperium Romanum vſque ad vltimum Orbis occaſum feliciſſimum, ac florentiſſimum cuſtodiat; vt ab omnibus hoſtibus tutiſſimum reddat; vt Imperatorem MATTHIAM I. Auguſtiſſimũ diutiſſimè adhuc, & feliciſſimè viuere patiatur, & poſt obitũ illicò ad Empyreas arces, beatis ſpiritibus illum comitantibus, adducere faciat; vt alteri ex Do-

nio

mo itidem Auſtriacâ Heroo Imperij Romani ſceptra, & coronas largiatur; vt denique per continuam, & hereditariam ſucceſſionem, & alterius ad alterum traditionem vſque ad Mundi obitum in domo Auſtriacâ ſuffixi illi Imperij faſces, & ſtemmata perſeuerent.

Antichriſti exercitus. Anſelmus. Antichriſti theſaurus.

Sed eò, quò digreſſi ſumus, reuertamur. Igitur occupato per ſummum ſcelus, atque dolum, Romano Imperio Antichriſtus, & collecto Iudæorum, qui in Septemtrione, illiusq. finibus erunt, exercitu, & teſte Anſelmo in Elucidario acceptâ Dæmonum induſtriâ cunctà eâ pecuniâ occultâ, vel quam Mare vndoſum conteget, vel Terra ſinu operiet, vel montes cauernoſi auri, atque argenti anteà inuiſa mineralia obruent, in illos Decem Reges ſummo faſtu, potentiâ, & verborum lenocinijs inſurget.

Ioannes.

Porrò ſeptem Reges in Aquilonari plagâ, ac illius confinijs primò ſibi ſubiugabit, qui per cornua illius belluę notati ſunt, quique ex cap. 17. Apocalypſis, Vnum conſilium habent, & virtutem, & poteſtatem ſuam Beſtiæ tradent; cùm ex cap.13. eiuſdem Apocalypſeos. Data ſit illi poteſtas in omnem Tribum, & Populum, & Linguam, & Gentem.

Exercitus Antichriſti ex quibus conflandus. Ambroſius. Auguſtin. Ioſephus. Hieronym. Magog qd. Ezechiel.

Hinc ergò ingentes militum copias, teſte Ioanne, cap.20. Apocalypſis, ex Gog, & Magog conflabit, vt caſtra Sãctorum, & Ciuitatem dilectam, ſcilicet, Romam, Eccleſiamq. vniuerſam circumeat. Hunc verò exercitum D. Ambroſius lib.2. de Fide, cap. vlt. ex Gothiâ prodirurum arbitratur; alij apud D. Auguſtinum lib.20. de Ciuit. Dei, c.11. ex Getis, & Maſſagetis futurũ autumant; alij probabilius ex Scythis fore exiſtimant. Nam legimus Geneſis 10. filium alterum Iapheti, Magog appellatum fuiſſe, ex quo prouincia quam ipſius poſteri incoluêre, vocata eſt Magog, quam Ioſephus lib.1. Antiquitatum, cap.11. & Hieronymus in Quæſtionibus Hebraicis ſuper Geneſim, cap.10. Scythiam eſſe, conteſtantur. Apud Ezechielem verò, cap.38. & 39. vbi Vates de hoc exercitu, & futuro pręlio vaticinatur, Gog princeps exercitus Magog appellatur. Ergò credendum eſt hunc innumerabilem penè virorum exercitum ex omnibus Septemtrionis populis, ſed Scythis præcipuè, & qui ab eis ducunt originem, alijſq. gentibus cumulandum.

Ezechiel. Daniel. Antichriſtus totum orbem occupabit.

Cum hoc autem infinito propemodùm exercitu comparato, & illis perdomitis, & ſubactis Septem Regibus, eorumq. copijs, ab Aquilone diſcedet Antichriſtus, vt omnes habitatores terrę omnibus diris malis, iuxtà Ieremiæ vaticinium ſuperius allatum, diuexet, & inundet. Vndè probè Ezechiel, c.38. Et venies, ait, de loco tuo à lateribus Aquilonis tu, & populi multi tecum, aſcenſores equitum vniuerſi cætus magnus, & exercitus vehemens. Hinc eſt, quòd Daniel cap.8. protulit. De vno, autem ex eis, nimirum Germaniæ Regno, egreſſum eſt cornu vnum modicum, ſcilicet Antichriſtus, & factum eſt grande

contrà

contrà Meridiem,contrà Orientem,& contra Fortitudinem.

Ex quo oraculo clariſſimè apparet Antichriſtum omnes nationes quæcumque Meridiei ſubiacent, quæcũque Orientis plagas incolunt inuaſurum,& debellaturũ. Neque verò credendum eſt Antichriſtũ, qui reliquas Orbis terrę partes ſuo ſubiget imperio,Occidentis oras, in pace , ac otio relicturũ. Nam per Fortitudinem credimus Occidẽtem deſignari, tùm quia in illis oris , atque in ipſis Hiſpanijs,Regum omniũ Fortiſſimus , & Potentiſſimus,cuius regnorum terminos,ipſe terrarum orbis terminat,ex Auſtriacorum proſapiâ,qui nunc ibi reſidet, imperabit; tùm quia contrà Antichriſtum pro Fide Catholicâ, cuius Nomen , & inſignia meritò geſtat, vſque ad vltimum ſpiritum fortiſſimè decertabit.

Fortitudo quid.
Hiſpaniarum Rex.

At Hiſpanijs acquiſitis , ſtatim ſe Antichriſtus ad Indias inuadendas,& occupandas conuertet , & ampliſſimâ nauium claſſe agglomeratâ,Oceani immania ſpacia , vt ad illas Noui orbis inſulas penetret, ſulcabit. De quo pulchrè Daniel c.11.vaticinatur : Et conuertet, ait, faciem ſuam ad Inſulas,& capiet multas, & ceſſare faciet Principem opprobrij ſui;quia nullus nimirùm tam fortiter illi reſiſtet, atque Hiſpanus,quem vltimo quoque interimet, & opprobrium ſibi illatum fortiſſimè cõtrà ſe dimicando morte vindicabit.De ipſius verò Claſſe contrà Hiſpanum vẽturâ, ſic Daniel eodem capite loquitur:Et quaſi tempeſtas veniet contrâ illum Rex Aquilonis in curribus , & in equitibus in Claſſe magnâ : & ingredietur terras, & conteret, & pertranſiet : Et introibit in terram glorioſam, ſcilicet Iudæam.

Indiarum inuaſio.
Daniel.
Mors regis Hiſpaniæ.

Nam poſtquam in ſuam poteſtatem,partim ipſe,partim ipſius belli duces Indias redegerint , credibile eſt illum ſtatim latiſſimis tantarum nationum copijs ſtipatum,caſtra in Iudæam moturũ;& credibile eſt etiã tres Reges,nè illorũ regna occupet,illi obuiã prelio ituros. At Daniele c.7.teſte : Et ipſe tres Reges humiliabit: Et tria de cornibus primis euulſa ſunt à facie eius. Significat enim Daniel c.11. Illa tria regna,ac Reges,Aegypti , Lybiæ, & Aethiopiæ futuros. Quod etiam Hieronymus , & Theodoretus in Danielem , & Irenæus lib.5. c.25.& Lactantius lib.7.c.16. adnotârunt. Danielis autem Prophetia ſic ſe habet : Et mittet manum ſuam in terras , & terra Aegypti non effugiet,& dominabitur theſaurorum auri, & argenti, & in omnibus pretioſis Aegypti : per Lybiam quoque,& Aethiopiã tranſibit. Vndè conſtat nõ modò hæc regna Antichriſto ceſſura; verùm etiam ipſorũ Reges,qui per tria illa cornua euulſa intelliguntur,fore occidendos.

Iudæa.
Daniel.
Tria cornua quid.
Daniel.
Hieronym.
Theodoret.
Irenæus.
Lactantius.

Iam vero Antichriſtus tamquàm faſtuoſus tot Regnorum,Regũq. debellator,& pompoſus Imperij,Vrbis,& Orbis triumphator,& Monarcha,vt Hieroſolymis regiam teneat,ſedemq. figat,ac ibi,vt Deus aliquis, & Meſſias colatur , tot Regibus illum comitantibus Iudæam

Antichriſtus Monarcha.

occupabit,

occupabit, vt quod ex Ieremiâ ſuperius protulimus , nempè Malum ab Aquilone venturum , & omnes Cognationes regnorũ Aquilonis , & in vrbibus Iuda , & Hieroſolymis ſolium ſub tumido Imperatore Antichriſto poſituras,ad amuſſim impleatur.

Antichriſti ſedes.

Vt verò hæc clarius adhuc videantur, Daniel cap.9. aſſerit Hieruſalem in anguſtiâ temporis , eiuſq. platea,ac muri reædificandi. Et hinc Ioannes Apocalypſis,cap.11.conqueritur ab Antichriſto, & illis Regibus Ciuitatẽ Sanctã conculcandã mẽſibus Quadraginta duobus. Nam teſte etiã Daniele c.7. Tradetur Antichriſto hoc Regnũ, atque Ciuitas vſque ad Tempus,& Tempora,& Dimidium temporis , ſcilicet tres annos cùm dimidio , quo tempore Antichriſtus veluti totius orbis terræ Monarcha Hieroſolymis regnabit,& inſtar veri Meſſiæ , & Chriſti coletur.

Daniel.
Hieruſalẽ reædificatio
Ioannes.
Daniel.
Quid hoc?
Antichriſtus Meſſias.

Vndè credẽdum eſt Antichriſtum,Ieſum Chriſtũ Dñm, neque verum fuiſſe Meſſiam,neque filiũ Dei,neque Redemptorem hominũ , hominibus perſuaſurum,eiuſq. Religionẽ, & Sacramẽta euerſurum , hæcq. omnia vana , & ſuperſtitioſa eſſe,prædicaturum, ſeq. pro vero Meſſiâ introducturum , quæ nobis Ioan.1. can.c.2.inſinuaſſe videtur : Quis eſt mendax,ait,niſi qui negat Ieſum eſſe Chriſtũ,& hic eſt Antichriſtus? Immo Antichriſtus ſibi delubra erigi,& dicari,& tamquã verum Meſſiã,Deũq. coli,imperabit,quod D.Paulus 2.ad Theſſ.2.oſtendere videtur . Extolletur, inquit, ſuprà omne, quod dicitur Deus,aut quod colitur,ità,vt in tẽplo Dei ſedeat,oſtendens ſe tãquam ſit Deus. Atque hinc Antichriſtus introducendo ſe falſum Deũ,verũ,vt excludat,eſt neceſſe.Quamobrẽ opinamur Antichriſtum omnes Trinitatis perſonas negaturum , ſeq. ſolum Deum eſſe oſtenſurum , Atheumq. futurum. Quod apertè Daniel c.11.confirmare videtur. Eleuabitur, ait , & magnificabitur , aduerſus omnem Deum , & aduerſus Deum Deorum loquetur magnifica,& Deum patrum ſuorũ non reputabit, nec quemquam Deorum curabit,quia aduerſum vniuerſa conſurget.

Ioannes.
Antichriſtus Deus.
Paulus.
Antichriſtus atheus.
Daniel.

Ex quibus colligere etiam licet Antichriſtum Gentium Idola, & Chriſtianorum Aras , Diuorumq. effigies eſſe ablaturum , & ſolam ipſius Imaginem,quæ prodigioſè loquetur , in fanis , ſacriſq. ædibus erecturum. Quòd ad Idola attinet,Irenæus lib.3.c.6.& lib.5.c.25. & Hugo Aetherianes libro de Regreſſu animarum,cap.22.aſſeruêre.

Antichriſti imago.
Irenæus.
Hugo.

Et quamquàm Antichriſtus Idola è medio tollet, & omnem Deorum , Chriſtiq. cultum : tamen in quodam loco munito , & occulto Deum Maozim, in quo totam ſpẽ ſuam collocabit,& cuius ope opes, Mundi Monarchiam, & prodigia perpetrandi facultatem conſequetur ,adorabit.At præſtat Danielẽ c.11.hac de re vaticinantem audire. Deũ aũt Maozim,ait,ĩ loco ſuo venerabitur,& Deũ quẽ ignorauerũt patres eius colet auro , & argẽto, & lapide pretioſo,rebuſq. precioſis.

Maozis.
Daniel.

Quis

Maozis quid.

Quis verò futurus ſit iſte Deus Maozis, relictis aliorũ opinionibus, Luciferum Dæmoniorum omnium principem fore credimus, qui vſque ad Antichriſti tempora catenis deuinctus, & cruciatibus onuſtus, in illis Inferni profundiſſimis cauernis, hominibus apertè inuiſus delitescet. Quod idem D. Ioannes c. 20. Apocalypſis præuidit. Et cùm, inquit, conſummati fuerint Mille anni, ſcilicet annorum Mundi vniuerſitas, ſoluetur Satanas de carcere ſuo, & exibit, & ſeducet gentes, quæ ſunt ſuper quattuor angulos terræ. Ex quibus oraculis certò colligere licet, hunc verè futurum illum Satanam contrà quem Archangelus Michael in Empyreo pugnauit, illumq. ex altiſſimo illo cæleſti domicilio vſque ad terræ infimas voragines deturbauit, & qui ſub Mundi Cataſtrophen ex imis illis terræ partibus, Deo ſic permittẽte, erumpet, vt ſancti ipſius potentius exerceantur, & illuſtres de hoc humani generis hoſte reportent victorias. Atque hinc meritò dicitur à Daniele, Antichriſti patribus ignotus, quia illo Mundi ſolùm vltimo tempore, extremo omnium malo innoteſcet, vt Antichriſto mortalium perditiſſimo faueat diuitijs, imperio, & portentis.

Ioannes.

Daniel.
Miſſæ ablatio.
Dierum numerus.

Hic porrò Satanas, & Antichriſti Pſeudodeus eo tẽpore apertius regnare, videri, & graſſari incipiet, quo iuxtà Danielis caput 12. Ablatum fuerit iuge Sacrificiũ, & poſita fuerit abominatio in deſolationẽ dies Mille, Ducenti, Nonaginta. Ecquis enim negabit ipſum futurũ rerum omnium ſacrarum euerſorem, noſtræ religionis peſtem, & malorum omnium architectum? At, vt hæc omnia in apertiorem lucem prodeãt, & hunc Satanam eſſe illum Maozim Antichriſti Deum, & miraculorum ipſius effectorem, & Numerorum à Daniele prolatorum detentorem, ipſius nomen myſticè exaratum, apertioribus notis deſcribamus, oſtendamusq. ideò etiam ſex litteris conſtare, quia in ſextâ, atque vltimâ Mundi ætate ex Inferni gurguſtijs prodibit.

Sex litteræ.
Sexta ætas.

M	1000	aledicti
A	1	ntichriſti
O	70	culus
Z	9	abulus
I	10	nferni
S	200	atrapa.
	1290.	

Nunc ergò occultum Antichriſti Maozim ex tenebris in legentium ſplendorem traximus.

Verùm, quia de auguſtiſſimo Miſſæ Sacrificio, quod Antichriſtus Maozi ſuadente, & perſuadente, auferet, mentionem fecimus, vt Iudæi

dæi

dæi falſum Meſſiam, quem incaſsùm præſtolantur, clariſſimè dignoſcant, contrà ipſos non noſtrę Fidei doctoribus, & uiris ſanctitate, & doctrinâ præſtantiſſimis, vel aliarum Sectarum hominibus agemus, ſed Iudæis ipſis, ac inter eos inſignioribus, & vetuſtioribus, Iudęos ipſos conuincemus. Etenim Rabbi Salomon in illud Pſal. 72. Erit placenta frumenti in terrâ, in vertice montium. Magiſtri noſtri, inquit, expoſuerunt hoc eſſe genus placentarum in diebus Meſſiæ. Vndè in libro Siphiæ habetur: In diebus Meſſiæ frumenta producent placentulas, ſicut eſt plenitudo volæ, ſiuè palmæ manus, & venies, & accipies indè plenitudinem placentulæ rotundæ inſtar volæ manus iuxtà refectionem tuam. Rabbi verò Abraham in illud Pſal. 136. Qui dat eſcam omni carni. Hic eſt, inquit, de quo Pſal. 34. ſcriptum eſt: Guſtate, & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus, quia panis quem ipſe dat, caro eius eſt. Rabbi autem Ionathas libro Collectionũ. Et erit, inquit, Sacrificium panis in terrâ, in capite montium Eccleſię. Videat, qui habet oculos, quod ſicut dictum eſt, ille eſt Meſſias de quo loquitur totus Pſalmus. Cum ergò ait: Et erit placenta frumenti in terrâ, in capite montium, vult dicere, quòd placenta panis fiet Sacrificium in capitibus Sacerdotum, qui ſunt in Eccleſiâ. Et Rabbi Berachias in illud Eccleſiaſtici: Quid eſt, quid fuit? ipſum eſt, quod erit. Quemadmodũ fuit redemptor, inquit, primus, ideſt Moyſes: ita erit, & redemptor vltimus. Sicut enim redemptor primus fecit deſcendere manna, ſicut ſcriptum eſt Exod. 16. Ecce ego pluam vobis panem de cælo: itá quoque redemptor vltimus, id eſt Meſſias erit placenta frumenti in terrâ.

Diſputatio contra Iudæos.
Rabbi Salomon.
Rabbi Abraham.
Rabbi Ionathas.
Rabbi Berachias.

Rabbi quoque Simeon libro Inueſtigationis Secretorũ: Hoc eſt, ait, Sacrificium, quod poſtquam venerit Meſſias faciẽt Sacerdotes coram Deo ſancto, & benedicto. Tunc enim ceſſabunt oĩa ſacra, quæ priùs fiebant: facient autem Sacrificium illud ex Pane, & Vino. Et paulò poſt. Tunc Deus miſericordiâ implebitur, & virtute ingenti ſanctorum verborum, quæ ab ore Sacerdotum manabunt, illud, & omne ſacrificium, quod in vnaquâque arâ celebrabitur, in Corpus Meſſiæ cõuertetur. Tunc Angeli coram Deo ſancto, & benedicto laudes maximas edent, dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum, pleni ſunt cæli & terra gloriâ tuâ. Rabbi ſimiliter Iudas in caput 28. libri Numerorum, & in illud: Panis facierum corã me ſemper. Quare dicatur panis facierum, inquit, ratio eſt: tranſmutabitur ex ſubſtantia panis, cum ſacrificabitur, in ſubſtantiã corporis Meſſiæ, qui deſcẽdit de cælis: Et ipſe idem erit ſacrificium: ideoq. dicit: Reſpicietis ad offerendum mihi, id eſt, offerri me. Eritq. inuiſibilis, atque impalpabilis. Cuius rei fidem facit ſedes Eliæ. Et Magiſtri aiunt eam ob rem dictum eſſe panem facierum, quia in ipſo Sacrificio erunt duę ſubſtantię, Diuinitas, & Humanitas. Rabbi etiam Moyſes Haderſan

Rabbi Simeon.
Rabbi Iudas.
Rabbi Haderſan.

in

in illud Pſalmi 136. Qui panem, vel cibum omni carni. Amplius, ait, dictum eſt verbum notum: Qui dat panem omni carni. Hoc eſt, quod dictum eſt Pſalmo 34. Guſtate, & videte quoniam bonus eſt Deus; quia panis quem dat omnibus ipſe eſt, caro eius. Et dùm guſtatur panis, conuertitur in carnem, & hoc eſt, quod dictum eſt: Et videte, quoniam bonus eſt Deus: Et erit hoc mirabile magnum. Deniq. Rabbi Cahana in caput 49. Geneſeos hanc agnouit veritatem, dum verba illa perpenderet: Ligans ad vitem ciuitatem ſuam, & palmitem, ò fili mi, aſinum ſuum: Lauabit in vino veſtem ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum: Rubriores ſunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores. Hæc verba, ait, ligans ad vitem ciuitatem ſuam, oſtendunt, quòd ſacrificium quòd fiet ex Vino, nõ ſolum tranſmutabitur in ſubſtantiam ſanguinis Meſſiæ, ſed etiam conuertentur in ſubſtantiã corporis eius. Verba autem illa: Et ad palmitem, ò fili mi, aſinum ſuum: Significant, quòd Diuinitas, & Dei filius vnietur aſino, ideſt materię ſuæ. Rubriores ſunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores: Hoc eſt in Sacrificio, quod fiet ex Pane, non obſtante, quod album ſit, velut lac, conuertetur ſubſtantia Panis, in ſubſtantiam corporis Meſſiæ, eritq. in ipſo ſacrificio ſubſtantia ſanguinis Meſſiæ rubra, vt vinũ. Erunt etiam in ſacrificio Vini, ſanguis, & caro Meſſiæ, & eadem erũt in pane. Quoniam corpus Meſſiæ nõ poteſt diuidi, idq. ratio poſtulat. Nam ſi caro, & ſanguis diuiſa eſſent, diſtinguerẽtur ab inuicem: Corpus autem Meſſiæ non poteſt diuidi, ſicut ſcriptum eſt Exod. 12. Et ſubſtantiam non confringetis in eo. Prætereà caro ſinè ſanguine, & è conuerſo ſunt res mortuæ: Corpus verò Meſſiæ poſt reſurrectionem, quia glorificatam erit, ſemper viuet.

Rabbi Cahana.

Exhortatio

Quid antiquius, quid apertius, quid Miſſæ ſacrificio, quod noſtro Meſſiæ quotidiè, ex ipſius inſtitutione offerimus, magis ſimile, atque proprium? Omnes iſti Iudæi antè Chriſtum natum verum Deum, verum hominẽ, atque Meſſiam floruêre, omnes hanc Sacrificij futuri veritatem agnouêre, & tamen reliqui Iudæi obſtinationis frigidâ nube obtecti induruêre, vt neque hoc Sacrificium, neque Meſſiæ aduentũ, neque reliqua quæ de ipſo à priſcis Vatibus dicta ſunt, velint amplecti. Hem Iudæi, ſi noſtros renuitis, veſtros ſaltem religionis, rerumq. ſacrarũ fideles interpretes conſulite, eorũq. vt antiqua, ſic vera dogmata apprehendite, & clariſſimè videbitis iam Chriſtum, iam Meſſiã in lege promiſſum antè annos adhuc M D C X IV. aduẽtaſſe, illumq. quem præſtolamini fore Pſeudomeſſiam, Dei hoſtẽ, religionis euerſorem, legis Moſaycę cõtemptorẽ, regnorum fraudulentũ inuaſorẽ, labem denique, ac ruinã orbis terræ. Noſtrum Meſſiam iam miſſum amplectimini, ipſius legem, & mandata ſequimini, ſi ipſius cõdemnationis ſententiam in vltimo aduentu ferendam effugere deſideratis.

Sed ad rem redeamus: Sublato vbicùmque poterit Antichriſtus Miſſæ ſacrificio, & exquiſitiſſimis tormentorum generibus trucidatis pijs propemodùm innumeris Chriſtianis, tãdem illum, teſte D. Paulo 2. ad Theſſ. 2. Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui; ſcilicet Archangelo Michaeli imperando, vt quemadmodùm Luciferum in cælis rebellantem compreſſit; ſic Antichriſtum in terris ſæuientem trucidet, & vnà cum illo Pſeudoprophetam ipſius Miniſtrum ad perpetuos Inferni ignes cremandum, deturbet.

Paulus.

Antichriſti mors.

Miniſtri mors.

Ac, quemadmodùm Antichriſtus erit quodammodò Chriſti peſſimus pręcurſor; ſic Henoch, & Elias exſurgẽt Chriſti optimi Pręcurſores. Hi enim in hoc terreſtri orbe feliciſſimam vitam viuunt, atque in loco aliquo quidem ab hominum conſortio remoto, ſed tamen arborum ornatu, & elegantiâ, fructuum, florumq. omnium copiâ, & varietate, terræ fæcunditate, aëris temperie, cæli clementiâ, volucrum oblectamentis, & rerum omnium delicijs pulcherrimo, ac iucundiſſimo. Eſt enim rationi cõſentaneum, vt hi duo Diui, qui potiùs mereri, quàm demereri poſſunt, & Deo tàm grati, qui propter ipſius amorẽ, & obedientiam tàm diuturno tempore cæleſti beatitudine carent, & vitam quoque martyrio finient, locum aliquem amœnum, ac florentem incolãt, etiam poſt Diluuium à Deo conſitum. Vndè apparet nos nec Amb. lib. de Paradiſo, c. 3. nec Dorotheo in Sinopſi, nec Sixto lib. 5. Bibli. nec Alchimo Auito lib. 4. de Diluuio, c. 6. ſubſcribere, aſſerenti Henoch, & Eliam in Paradiſum, atque in cęlũ ipſum fuiſſe trãslatos.

Chriſti præcurſores.

Præcurſorũ locus.

An Henoch, & Elias mereri, aut demereri queant.

Ambroſius. Dorotheus. Sixtus. Auitus.

A prauo, quem priſca fides, & conſcia virtus
In cælum ſine morte tulit: ſic celſa petenti
Succeſſit magnis non impar filius actis:
Nec minimum eſt illum ſalui cum corporis vſu
Terrenas liquiſſe domos, intraſſe ſupernas.

Sed, nec etiam credimus Moyſem, vel Ieremiam, aut Ioannem Baptiſtam, vel Euangeliſtam futuros horum ſocios, & ſecundi aduẽtus Chriſti præcurſores, vt quidam veterum ſenſêre; cùm hoc grauiſſimorum Patrum teſtimonijs, Conciliorũ auctoritatibus, Sacræ hiſtoriæ lectioni, Eccleſiæ doctrinæ, quæ eos cum Chriſto regnantes, duplicis officij honore veneratur, & rationi ipſi denique repugnare videatur, vt fusè Theologi demonſtrant.

An plures ſint futuri præcurſores.

Porrò Henoch, & Elias, tùm viuâ voce, tùm ſcriptis, aliorumq. virorum Orthodoxorum ſanctitate, doctrinâ, & prædicatione adiuti, in orbe penitùs vniuerſo, Antichriſti tempore, Chriſti Domini Euãgelium, eiuſq. Sacroſanctam Fidem prædicabunt, & diuulgabunt, vt

Fidei diuulgatio quibus modis.

Auguſtinus. Proſper. Origenes. Damaſcenus. Gregorius.

optimè Auguſtinus Epiſt.78. & 80. ad Heſychium, & lib.de Vnitate Eccleſiæ,cap.15. Proſper de Prædictionibus,& Promiſſionibus Dei, par.3.cap.40. Origenes Tract.28.in Matth.Damaſcenus lib.4.cap.27. Gregorius lib.35.Moral.cap.15.& alij docuêre.

Ex omnibus nationibns ſunt aliqui ſaluandi. An omnes ſint credituri. Finus. Ioannes. Explicatio.

At,quoniam Chriſtus pro omnibus mortuus eſt,diuinę benignitati congruum videtur, vt ex omnibus nationibus aliqui ſaluentur; ꝙ, vt ſuccedat ad omnes populos Euangelij prędicatio debet diffundi. Verùm,etſi vbiq. terrarum propaganda ſit Eccleſia : tamen non ideò ſequitur omnes homines eſſe credituros; cũ hoc nec humano Ingenio, nec hominum libertati,nec diuinæ prædeſtinationis modo ſit cõſentaneum,qui potius malos bonis, infideles fidelibus videtur miſcuiſſe, vt probè etiã Adrianus Finus lib.7.c.5.intellexit. Neque verò Ioã.10. illa verba nobis negotium faceſſunt; Erit vnũ Ouile, & vnus Paſtor; quia Chriſtus ibi ſolùm prædixit futuram gentium conuerſionem,& ex his,& Iudęis eſſe vnum Ouile,atque vnam Eccleſiam vniuerſalem ſub vno ſummo Paſtore Chriſto, eiuſq. in terris Vicario,Petriq. legitimo ſucceſſore, conſtituendam ; non autem ſingulos homi..es ad fidem eſſe perducẽdos,neque Orthodoxam,veramq. Fidem amplexuros,ſed in ipſorum erroribus,velut in quodam incredulitatis rete, irreticos quamplurimos ex omni natione permanſuros. Quæ, cum ità ſint,neceſſe eſt Chriſtum ad ſentẽtiam in vltimo orbis die in probos, improboſq. ferendam,è cælo ad terras deſcendere.

Reſurrectio quid ſit. Qui reſurrectionem negabant. Plinius. Tertullianus. Matthæus. Epiphanius. Auguſtinus. Irenaus. Auguſtinus Epiphanius. Auguſtinus Sulpitius. Guido.

Verum,cum primùm futura ſit hominum Reſurrectio, de eâdem conciſim prius dicere iudicauimus. Reſurrectio itaque nil aliud videtur eſſe, quàm eiuſdem numero hominis olim demortui, diuina poſt facta reparatio. Hanc porrò diuinitùs futuram hominum Reſurrectionem priſcorum multi negauêre. Epicurȩi enim, & Stoici, quia credebant animam vnà cum corpore interire, Reſurrectionem reſpuebãt. Eodem errore Plinius lib.2.Hiſt.cap.7.& lib.7.cap.55.& alij laborârunt. Et Tertullianus libro de Præſcriptionibus Hæreticorum,cap.7.& libro de Reſurrectione carnis,omnes Philoſophos hanc veritatem impoſſibilem exiſtimaſſe,prodidit. Saducæos ſimiliter Reſurrectionem reſpuiſſe, Matth.cap.22.teſtatur. In hac falſitatis caligine Simon Magus apud Epiphanium, Hæreſi 16.& apud Auguſtinum, Hæreſi 1. Philetus quoque, & Hymenæus verſabantur. Hac etiam Carpocratiani apud Auguſtinum,Hæreſi 7.Gnoſtici apud Irenæum libro 5.cap.9. Colarbaſus, Cerdon, Marcion, & Apelles apud Tertullianum inuoluebantur. Neque verò ab his Archontici, teſte Auguſtino Hæreſi 20.& Seueriani,hæreſi 24.diſcẽdebant. His etiam apud Epiphanium Hæreſi 35. Bardeſaniſtæ; Hierarchitæ apud Auguſtinum hæreſi 47.& Hermiani hæreſi 59.aſſentiebant. Refert denique Sulpitius lib.2. Sacræ Hiſtoriæ, Priſcilianiſtas; Guido Carmelita

Euthymius. Bernardus. Antoninus.

lita in ſuo Cathalogo,Catharum; Euthymius in Panopliâ,tit.23.p.2. Bogomilem; Bernardus Luzenburgenſis in Cathalogo Hæreticorũ, Almaricum; Antoninus demum par.3. Hiſt.tit.19.cap.1. Albigenſes impiè hominum futuram Reſurrectionem pernegaſſe.

An reſurrectio ſit naturalis. An actio reſurrectionis ſit naturalis

Pythagoræi autem apud Auguſtinum lib.12. de Ciuit.Dei,cap.13. qui animarum tranſmigrationem ponebant, illaſq. immortales eſſe vnâ cum Democrito ſentiebant,hanc Reſurrectionem velut in tenebris conſtitutam,è longinquo aſpiciebant.Verùm certiſſimum eſt futuram hanc non naturali, ſed diuinà virtute, ac potentiâ hominum Reſurrectionem,hocq. ità verum eſſe,vt non modò Fidei lumine,ſed neceſſarijs quoque argumentis deprehendatur, & à Theologis non minus fusè, quàm verè, ac ſolidè confirmetur. Porrò hanc hominum Reſurrectionem non naturæ deberi, ſed omninò illam excedere, arbitramur. Ad primam enim corporis, animæq. vnionem queunt agentia naturalia materiam diſponere,formamq. diſpoſitioni illi debitam poſcere, vt Deus iuxtà naturalem prouidentiam, & debitum concurſum illam infundat: at in iteratâ vnione, quæ in Reſurrectione eueniet,cauſæ naturales nil efficere poſſunt, nec materiam diſſipatam quærere,nec aquiſitam ita diſponere, vt animam alibi detentam ſuſcipere poſſit,& ea,quæ in pulueres abierunt,informare.Nihilominus tamen Reſurrectionis actionem dicimus eſſe naturalem quoad ſubſtantiam,& ſupernaturalem quoad modum,ideoq. non eſſe eſſentialiter à primâ hominis productione naturali diuerſam, ſed tantùm accidentaliter in modo diſponendi,& efformandi corpus differre.

Epiphanius Durandus. An materia corporis eadem erit.

Vndè ſimiliter iudicamus contrà Origenem apud Epiphanium hæreſi 64. & Durandum in 4. diſt.44. quæſt.1. corpus reſurgentis ex eâdem numero materiâ, ex quâ prius conſtitit, compactum iri; cum materia ſuam propriam habeat entitatem,quæ ſub diuerſis formis eadem permanet,vt in genito maneat,quod fuit in corrupto.Ac, vt materia eſt de eſſentiâ hominis; ità identitas materiæ eſt de eiuſdem hominis ratione.

Nyſſenus. Auguſtinus. An Deus materiã addet.

Etquamuis hæc ità ſe habeant: tamen nec Gregorius Nyſſenus Orat.3. de Reſurrectione, nec Auguſtinus ſerm.2. de Conſolatione mortuorum, cap.3. audiendi ſunt, credentes Deum ex minimâ materiæ parte,poſſe corpus maximæ molis,nullâ factâ materiæ,ſed tantum quantitatis, aliorumq. accidentium additione fabricare; cum naturalis corporis conſtitutio in tantâ denſitate, neceſſario tantam materiam, ſicut,& tantam quantitatem requirat; immò tanta quantitas neceſſariò tantam materiam poſtulare videtur: aliàs, vel pars materiæ, vel quantitatis pars tollenda eſſet, vel certè hæc ſinè ſubiecto relinquenda; cum quantitas ità adæquate materiæ adhæreat, vt

quantitatis pars, parti materiæ reſpondere ſit neceſſe; & in vnâ ma-
teriei parte, duplex pars quantitatis, & in duplici parte materiæ, vna
pars quantitatis non ſubſiſtere poſſe videatur. Concludimus ergò
neque ex paruâ quantitate fore magnum æquè, vel magis denſum,
nullâ additâ quantitate, neque ex paruâ materiâ magnum corpus
nullâ additâ materiæ additione, fieri poſſe. Atque hinc deducimus

Nano dãda materia. Gyganti tol-lenda.

puero demortuo, atque Nano, vt in magnitudinem perfectam re-
ſurgat, neceſſariò aliquam materiæ additionem fieri debere; ità in
Monſtro Tripede, & Gygante, materiam ſuperfluam auferre eſt ne-
ceſſe; & nihilominus tamen, quià verè reſurget idem numero, qui
obijt, & eamdem materiam obtinebit, quam anteà habuit, aut dimi-

An hi ſint idem.

nutam, aut additam, verè etiam idem erit ſuſcitatus, qui fuit de-
mortuus.

Et quidem, vt is, qui obijt, perfectè reſurgat, neceſſe eſt, vt eadem
ſit materia capitis, & membrorum ſingulorum, quæ anteà fuit, quòd

An eadem materia erit Thomas. An eadem vnio erit.

benè D. Thomas in 4. diſt. 44. quæſt. 1. artic. 2. agnouit, vt nimirùm in
eâdem materiæ parte, quæ fuit organum virtutis, aut vitij, præmiũ,
vel pœna recipiatur. Pari ratione, ſicut homo eſt vnius ſpeciei; ità
eius Vnio, & Informatio per quam componitur vnius tantùm ratio-
nis eſſe debet, eamq. in Reſurrectione redituram opinamur. Sic cre-
dimus Numericam quoque aduenturam. Siquidem, cum Deus, nec à
ſubiecto, nec ab alijs circumſtantijs dependeat, poterit in Reſurre-
ctione eamdem numero Vnionem, quæ anteà inter materiam, & for-
mam fuit, reparare. Neque verò credere oportet Deum in Reſurre-
ctione permiſſurum, ut accidentia relinquantur. Nam licet Reſur-
rectio eſſentialiter ſit ſubſtantialis mutatio: tamen ſubſtantia, quæ
per illam fit, non poteſt naturaliter conſiſtere abſque accidentibus.

An Eadem accidentia reſurgent. Intellectus, Voluntas, quantitas.

Porrò hæc accidentia, vel ſunt Intellectus, & Voluntas, quæ etiam
poſt obitum in animâ reſident; vel Quantitas, quæ etiam in materiâ
Primâ inhæret, & hæc, vt eadem numero redeant, neceſſe eſt. Quo-
niam eadem principia ſubſtantialia, quorum vnio per Reſurrectio-
nem fit, neceſſariò conſequuntur. Vel alia ſunt accidentia, quæ per
ſe pendent à toto compoſito, & illo diſſoluto, aut ſtatim pereunt, vt

Senſus. Qualitates.

ſenſus, aut paulatim corrũpuntur, vt calor, atque alię qualitates, & hęc
nõ ſunt ſimpliciter ad veram Reſurrectionem neceſſaria: tametſi ve-
roſimilius ſit eadẽ numero accidentia reſtitutũ iri. Vel alia ſunt Sexus

Sexus.

accidẽtia, quæ potius in quadã figurâ, ſitu, & diſpoſitione membrorũ
corporis humani conſiſtere vñr, quã ipſam ſubſtantialem idẽtitatem
cõpoſiti cõſtituere, & hic ſexus etſi varietur, vel tollatur: nõ tñ Reſur
rectionis veritas, q̃ in cõpoſito ex materiâ, & animâ conflato cõſiſtet,
auferetur. Verùm in hominũ generali Reſurrectione Sexuum diuer

ſitas ſeruabitur, vt vnuſquiſque in eo, in quo conceptus fuit, reſurgat.
Nam aliàs, vel omnes homines vnius, vel nullius ſexus forent, vt

Prateolus.

Origenes apud Prateolum, noſtra corpora fore rotũda, & inorganica
hæreticè ſentiebat. Ad perfectam enim Reſurrectionem oportet vt
redeat idem numero homo ſecundum omnes conditiones, diſpoſitio
nem, & temperamẽtum, quod perfecta natura ſpecifica, & indiuidua

Capilli, Vnguis, Dẽtes.

poſtulare videtur. Alia demum ſunt accidentia, Capilli, Vngues, Den
tes, quæ poſt Reſurrectionem minimè neceſſaria, nulliq. vſui apta vi-
dentur; at hæc, cum mera excrementa non ſint, ſed quædam potius
corporum ornamenta, hæc eadem quoque in Reſurrectione reditu-
ra putamus.

Quod reliquum eſt, credimus in hac futurâ Reſurrectione, ſingu-

Angeli cuſtodis officiũ in reſurrectione. Cinerum, ac oſſium congregatio quo modo. Animatio.

lorum hominum Cuſtodes Angelos dumtaxat bonos, cinerum, ac oſ-
ſium fragmenta congregaturos. Quod fiet, vel Angeli Cuſtodis ſcien
tiâ naturali, vel diuinâ reuelatione, vel eorum hominum quorum cu-
ram gerebant materiei cognitione, quorum omnium Angelus ſpeciẽ
retinebit. Cineribus autem ſingulorum hominum Angelorum mi-
niſterio congregatis, Chriſtus illicò ſuâ virtute, ac potentiâ eas diſpo
nẽdo, organizabit, & animam cuique propriam in corpus iam effor-
matum introducet.

Michael cuſtodum princeps. Paulus. Tubarum confecto. Anſelmus.

Hiſcè verò peractis, Archangelus Michael omnium Angelorum
Cuſtodum princeps, teſte D. Paulo 1. ad Theſſ. 4. & 1. ad Corinth. 15.
cum ceteris corpora Aërea aſſumet, & ex eodẽ quoque ſibi vnuſquiſ-
que tubas admirabiles, & ſonoras conficiet, vt bellè etiam Anſelmus
in Elucidario ſcriptum reliquit. Nam adueniente Chriſto Domino
in ſuâ maieſtate ſenſibili ad iudicaudum homines ſenſibiles, con-
gruum eſt, vt aliquod ſignum ſenſibile præcedat, quaſi præeuntis prę-
conis, atque homines iudicandos conuocantis.

Qua virtute mortui reſurgent. Qua ætate reſurgent. Beda. Marianus. Onophrius. Genebrardus. Baronius. Chriſti ætas Euſebius. Beda.

Porrò non tubę virtute, & ſonitu, non Angeli potentiâ, ſed Chriſti
imperio mortui oẽs probi, improbiq. ſimul eodẽ momẽto reuiuiſcẽt,
& tâm viri, quã feminæ agent eũdem ætatis annũ, quẽ Chriſtus Dñs
habuit quãdo pro hominum ſalute Cruci affixus fuit. Hic aũt exſtitit
XXXIII. expletus, vt apud Bedam libro de Ratione Temporum, c. 4.
Marianum Scotum in Chronico, Onophrium in Faſtis, Genebrardũ
in Chronico, & Cardinalem Baronium in Annalibus anni Trigeſimi
Quarti, videre eſt. Nàm, cùm Olympiadum initium in menſe Iunio
ſumendum ſit, vt Onophrius lib. 1. Faſtorum demonſtrat, & Chriſtus
anno III. Centeſimæ, nonageſimæ quartæ Olympiadis natus ſit, vt
Euſebius in Chronico, & Beda libro de Sex ætatibus declarant,
idemq. anno IV. Ducenteſimæ ſecundæ Olympiadis demortuus, ne-
ceſſariò ſequitur Chriſtum XXXIII. annos expleuiſſe, & XIX. anno
Imperij Cæſaris Tiberij obijſſe.

Iudicium duplex.

Verùm his ita perractis, Chriſtus Dominus tamquàm hominum ſummus Rex, atque Iudex non modo per diuinitatem, ſed proximè etiam per humanitatem, ad futurum vniuerſale Iudicium deſcendet. Quia, etſi Deus vniuſcuiuſque hominis in illius morte modo quodam occulto, & priuato iudicet: nihilominùs ad maiorem ipſius gloriam, potentiam, & iuſtitiam oſtendendam, oportet, vt de eis publicum, & vniuerſale iudicium ferat.

Iudicij locus. Thomas. Paludanus. Antoninus.

Hoc verò futurum eſt ſuprà vallem Ioſaphat inter Hieroſolymitanam vrbem, montemq. Olíueti iacentem, vt D. Thomas in 4. diſt. 48. quæſt. 1. art. 4. Quolib. 10. art. 2. Paludanus diſt. 47. quæſt. 1. art. 1. & Antoninus p. 4. tit. 14. cap. 11. §. aſſerũt, ducti illo Ioëlis 3. teſtimonio; Congrebabo omnes gentes, & educam eas in vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis.

Ratio.

Dignum enim eſt, vt Chriſtus ibi ſuam gloriam oſtendat, vbi ſummam iniuriam ſuſtinuit, & vt ibi iuſtiſſimè iudicet, vbi iniuſtiſſimè iudicatus fuit, & vt ibi deſcendat, vbi glorioſus aſcendit.

Vt Chriſtus poterit ab omnibus videri. An omnes ad vallem Ioſaphat vẽturi.

Vt verò ab omnibus non incommodè videri, atque audiri poſſit, in eleuato à terrâ loco, & ſublimi, maieſtate pleniſſimus ſedebit. Ac, vt Solis ſplendor ab omnibus in remotiſſimis, diſiunctiſſimiſq. terrarum oris degentibus videtur & percipitur; ſic Chriſtus Iuſtitię Sol ab omnibus, & videbitur, & audietur. Atque hinc opinamur Chriſtum non omnes homines in illius vallis diſtrictu iudicaturum, & eò illos, qui hunc noſtrum orbem incolunt, congregaturum, & noſtros Antipodas eò quoque accerſurum', ſed diuinitùs ſuper illam vallem inſidẽdo ſe toti Mundo oſtenſurum, ſententiamq. laturum.

Matthæus. Cyrillus. Sybilla.

Deſcendente verò è cælis ad terras Domino tunc ex Matth. c. 24. apparebit ſignum filij hominis in cælo, quod ſignum, teſte Cyrillo Hieroſolymitano Cat. 15. eſt ipſa Crux, ad quam ſic Sybilla libro 6. Oraculorum alluſit.

O lignum felix in quo Deus ipſe pependit:
Nec te terra capit, ſed cæli tecta videbis,
Cum renouata Dei facies ignita micabit.

Crux ex quo, quanta. Anſelmus. Paſſionis imagines.

At Crux hęc nõ erit lignea, quia talis eſſet nimis puſilla, & à paucis videri poſſit; ſed referẽte Anſelmo in Elucidario, ſolùm Crucis ſignum in aëre efformatum, tantæ magnitudinis, vt ab omnibus facilè cõſpici, & diſcerni poſſit, apparebit. Arbitramur quoque vna cum Crucis vexillo, cetera quoque cruciatus Chriſti inſignia in cęlo oſtendenda.

Matthæus. Nubium Tribunal.

Interim, aſſerente Matthæ. cap. 24. Videbunt filiũ hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multâ, & maieſtate; & c. 25. Et omnes Angeli cùm; eo ęſtimãdum eſt ad oſtendendam Chriſti maieſtatem quamdam externã, diuinâ virtute ex aëre craſſiori nubes futuras, & diuino artificio ita diſpoſitas, vt ex fulgore corporis Chriſti admirabilis quidam aſpectus in eis appareat, & veluti in curru quodã triumphali

phali

Portenta.

phali Chriſtus inuectus deſcendat. Quòd autem dicitur vẽturus cum virtute multà, intelligere oportet omnia potentiæ ſigna, miracula, portenta, Angelorum tubas mortuos excitantes, terræmotus, tonitura, & ſimilia quamplurima, vt illud 1. Reg. 2. adimpleatur: Dominum formidabunt aduerſarij eius, & ſuper ipſos in cælis tonabit.

Angelorum aduentus. Daniel.

Angeli autem omnes Chriſtum, vel, vt Miniſtri, vel, vt Milites, vel, vt cęleſtes Aulici comitabuntur nemine prorſus excepto. Vnde Daniel 7. poſtquam throni poſiti ſunt ad iudicium ferendum, ſubiũxit: Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebãt ei.

Deprecatio.

Indulge nobis celeſtis Rex, vt hanc tuam maieſtatem, diuinamq. pompam probis oculis videamus.

An Angeli ſint habituri corpora.

Hic autem Chriſti veri Dei, atque hominis aduentus, cum ſenſibilis, & cum ſummâ gloriâ, externo, diuinoq. apparatu futurus ſit, cõſonum eſt, vt omnes Chriſti comites, Angeliq. ſenſibilia, pulcherrima, & ſplẽdidiſſima corpora aſſumãt, vt ſplẽdor, & maieſtas huius aduentus etiam ſenſibilibus oculis conſpici poſſit.

Matthæus.

Et verò, cũ huius aduentus finis, ſit vniuerſalis quædã operũ bonorum, malorumq. hominũ iudicatio, operæ pretiũ eſt videre, an ſolus Chriſtus, vel alij cũ ipſo ſint homines iudicaturi, iuxtà illud Matthęi 19. Amẽ dico vobis, quòd vos, qui ſequuti eſtis me, in generatione, cũ ſederit fluis hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael.

Qui iudicaturi. Victorinus.

Etenim Richardus Victorinus Tract. de Poteſt. Iudic. affirmat ſolis duodecim Apoſtolis hanc iudicandi poteſtatem fuiſſe promiſſam, & ſic videtur reliquos diuos ab hac iudicandi dignitate excluſiſſe.

Quomodo iudicaturi.

At credimus nos omnes diuos, diuaſq. tàm qui antè Chriſtum natum, quàm qui poſt eum vixerũt, eſſe vnà cum eo humanum genus in inferioribus quibuſdam nubium ſubſellijs ſententiæ Chriſti aſſentiẽdo, & diuina iudicia, & retributionum qualitates, & conſcientiarum occulta cognoſcendo, & ſuam cognitionem alijs intimando, iudicaturos.

An Angeli iudicabunt.

Verum Angeli nullo modo cum Chriſto, vt iudicent, conſedebunt; cum Iudicis aſſeſſores debeant eſſe eiuſdem naturę cum Iudice, & cum ijs, qui ſunt iudicandi, à quâ Angeli ſunt prorſus alieni.

Condẽnatio. An infantes iudicãdi. Bonauẽtura

Iudicandi porrò ſunt omnes Infideles, Hæretici, & Impij iudicio Condemnationis, vt diuinę iuſtitiæ ratio omnibus innoteſcat. Neque verò Infantes, qui ſinè Luſtrali aquâ ex hac vitâ migrârunt, vt ſapienter Bonauentura in 4. diſt. 47. art. 1. q. 3. teſtatur, iudicio carebũt. Nam, etſi iſti nec merita, nec demerita habeant: tamen culpam, quem retinent, contraxerunt, & de eâ eos iudicare decet, vt intelligant ſe, nec beatorum illo feliciſſimo domicilio, nec Inferni ſupplicijs mancipandos, ſed in quodam medio gloriæ, & cruciatus, conſiſtere oportere.

Diui porrò, qui excellenti Sanctitatis flore floruerũt, vt D. Virgo, Ioannes Baptiſta, & Euangeliſta, ſimileſq. iudicandi tantum ſunt

Qq 4 iudicio

Approbatio Diſcuſſio. Magiſter. Viguerius. Sonnius.

iudicio Approbationis: reliqui autē,qui imperfectū ſanctitatis gradū attigerūt,& grauia peccata bonis operibus admixta habuerūt,Diſcuſſionis iudicio iudicādos opinamur.Qđ ſi aliquorū merita pualuerūt, tunc cum Magiſtro in 4.diſt.43. Viguerio c.21.§.3.ver.8. Sōnio tract. de Extremo Iudicio,cap.26.arbitramur eorum præterita crimina fore celanda, & tantum eorum merita reuelanda, & iudicio dumtaxat Approbationis,vt beatitudinem capeſſant,fore aſſumendos.Quòd ad

Angelis iudicium. Bonauētura Richardus.

Angelos attinet,ſentimus omnes in iudicio comparituros,& cum D. Bònauenturâ in 4.diſt.47.art.1.q.4.& Richardo ibidem q.6.art.1.credimus bonos iudicium Approbationis,& præmium eſſentiale: malos verò iudicium Condemnationis, & eſſentiale ſupplicium ſubituros; illi, vt in perpetuum in Empyrei gloriâ reſideant, hi, vt in æternum in Inferni ſupplicijs crucientur. Hoc enim, vt publicè fuit, Iudicij Vniuerſalis ordo poſtulare videtur.

Daniel. Ioannes.

At illud quoque nobis ob oculos verſatur, quòd Daniel 7. diuino perculſus ſpiritu vaticinatus eſt.Iudicium ſedit, inquit,& Libri aperti ſunt; & Ioannes 20.Apocal.Et uidi mortuos magnos, & puſillos ſtantes in cōſpectu throni, & Libri aperti ſunt, & alius Liber apertus eſt, qui eſt Vitæ, & iudicati ſunt mortui ex ijs, quæ ſcripta erāt in Libris

Explicatio.

ſecundum opera ipſorum. Ecquinam Libri iſti,niſi detecta mortaliū opera, niſi diuina uis reſerans vnicuique quidquid boni, aut mali

Liber Vitæ. Liber Mortis.

geſſit,niſi ſingulorum conſcientiæ,niſi etiam diuina mens in quâ prędeſtinati omnes inſcripti ſunt? Hi quidem Libri Vitę, ſed alij ſunt quoque Libri Mortis in mente Dæmonis conſignati in quibus reprobos omnes,& eorum opera deſcripta detinet,vt ea in Vniuerſali Iudicio proferat.

Iudiciū quale.

Ceterùm hoc Iudicium aliqui exiſtimant ſolùm mētale futurum, aliqui ſolùm viuâ voce diſceptandum,aliqui, & melius partim mentale,partim vocale futurum opinantur,quandò ſcilicet Chriſtus generatim,vel Sāctorum virtutes laudabit, vel impiorum vitia exprobrabit. Quia autem per ſententiam Iudicium conſumatur,& finem ſortitur, vnicuique hominū Chriſtus ſententiam mente proferet, nè hæc actio tam diuturna,& moroſa foret. Veroſimile tamen eſt,vt poſtquàm de ſingulis in ſpecie iudicatum fuerit, ad conſumendum,diſſoluēdumq.

Duplex ſententia.

Iudicium, duæ illę generales ſententiæ ſint voce ſenſibili proferēdæ, vt vna Electis,Venite Benedicti Patris mei;altera,Reprobis,Ite maledicti,communis ſit.

Deprecatio.

Sed heù parce Chriſte, parce ſupreme hominum Rex, atque Iudex mentibus mortalium ægris,& aculeis peccatorum ſaucijs,& parcendo gratiam tuam largire, & largiendo concede, vt omnibus vna ſit communis ſententia, Venite Benedicti Patris mei;cohibe vim illā potentiſſimę ſententiæ tuæ,nè populum pro quo Sacratiſſimū tuum

cruo-

cruorem in Crucis arâ fudiſti, æternis Inferni ſupplicijs obuoluas; recordare Chriſte,quòd pro hominum genere è cælis ad terras deſcēderis,vt id à terris tecū ad cælos eueheres; prębe noſtris corporibus Agilitatem,vt ad illos aduolent,Subtilitatem, vt illos penetrent,Impaſſibilitatem,vt æternent,& Claritatem,vt Solis inſtar luceſcant;nè velis ergò populū tibi humiliter ſupplicantem aduerſâ ſententiâ opprimere,ſed potiùs erige ſecundâ,& tecùm eleua, vt tibi æternùm in Empyreo beatus,lætuſq. deſeruiat,tibi cæleſtes exhibeat honores, te perpetuò laudet, ac prædicet, & tuam ſemper experiatur lenitatem, & clementiam.

Corporis glorioſi dotes.

Verùm enim uerò aſcenſo Chriſto cùm omnibus reliquis Diuis, atque Angelis ad Empyreum, vt ibi perpetuò ſecundùm diuinitatē, & humanitatem regnet,& perennet, iuxtà illud Danielis 7.& Damnatis in Infernum detruſis,ſtatim ipſius incendij, & Mundi cōburendi miniſter Ignis operari incipiet in cælos, Elementa, & Mixta omnia, vt tantùm duo à ſe inuicem diſiunctiſſima loca, Empyreum,& Infernus remaneant. Etenim hanc terrarum,cælorumq. deflagrationem futuram ſapientes priſci præuidêre. Nam Cicero lib.2.de Diuinatione,Auguſtinus lib.18.de Ciuit.Dei,cap.21.Euſebius in oratione Conſtantini ad Sanctum Cœtum, cap.18. Proſper libro de Prædicationibus,cap.29.& Meliuitanus lib.3.quorumdam Acroſtichorū carminum Sybillinorum meminit,quæ ingenioſè Thomas Bozius Eugubinus Tomo 2.de Signis Eccleſiæ Dei Latinè reddidit.

Daniel. Incendium mundi. Quid conſumet, quid relinquet. Tullius. Auguſt. Euſebius. Proſper. Meliuitanus. Bozius. Qui mundi Exuſtionē cognouerint

Iudicij in ſignum tellus ſudore madeſcet,
Et rex æternus ſummo deſcendet ab axe,
Scilicet,vt Carnem,Mundumq́;, vt iudicet omnem:
Vndè Deum fidi ſimul, infidiq́; videbunt
Summum cùm ſuperis in ſæcli fine morantem,
Corporaq́;, atque animas, ut cunctas iudicet ipſe,
Horrebit totis cùm denſis vepribus orbis,
Reijcient ſimulachra uiri, gazaſq́; repoſtas:
Ignis Humum exuret, Cælum, Pontum,oſtiaq́; Orci,
Sanctorumq́; omnis caro libera reddita lucem,
Tunc repetet, ſemper cruciabit flamma ſceleſtos:
Vtq́; quis occultè peccauerit, omnia dicet,
Sub lucemq́; Deus reſerabit pectora clauſa.
Dentes ſtridebunt, crebreſcent vndique luctus,
Et lux deficiet, ſolemq́;, nitentiaq́; aſtra
Inuoluent tenebræ, tùm Lunæ ſplendor obibit.
Foſſæ attollentur, iugaq́; inclinata iacebunt,
Impedietq́; nihil mortales ampliùs altum,
Longa carina fretum non ſcindet, montibus arua
Ima æquabuntur: nam fulmina torrida tellus
Vnaq́;, & ſicci fontes, & flumina hiabunt,
Sidereiſq́; ſono triſti tuba claget ab oris,

Stul-

Stultorum facinus mœrens, Mundiq; dolores,
Et chaos in tetrum mergetur terra deliſcens,
Regeſq; ad ſolium ſistentur Numinis omnes,
Vndaq; de cælo fluet ignea ſulphure mixto
Aduoluens ſecum rebus quicumque caducis,
Turpè, & delicijs ſeſe addixere nefandis
Obſtricti vitijs, ſupremi Iudicis æquas
Reddet pro meritis cuique, vt Sententia partes.

Sybilla hæc hanc totam cæli, terræq. Vniuerſitatem fore comburendam vaticinata eſt, ad quod, cùm fortè reſpiceret Ouidius lib. 1. Metamorphoſeos ſimilia cecinit. *Ouidius.*

Eſſe quoque in Fatis reminiſcitur adfore tempus
Quo mare, quo tellus, correptaq; regia cæli
Ardeat, & Mundi moles operoſa laboret.

Lucretius. Lucretius quoque Poëtarum vetuſtiſſimus lib. 5. de Naturâ hanc à maioribus traditam quaſi per manus veritatem cognouit.

Vna dies dabit exitio, multoſq; per annos
Suſtentata ruet moles, & Machina mundi:
Nec me animi fallit, quam res noua, miraq; menti
Accidat exitium Cæli, Terraq; futurum.

Lucanus. Neque verò Lucanus lib. 7. belli Ciuilis, à reliquis diſſentire videtur, dum hanc Mundi extremam exuſtionem, pyramq. deſcribit.

Nil agis hac ira tabeſnè cadauera ſoluat,
An rogus, haud referet, placido natura receptat
Cuncta ſinu, finemq; ſui ſibi corpora debent.
Hos Cæſar populos, ſi nunc non vſſerit ignis,
Vret cum Terris, vret cum gurgite Ponti,
Supremus Mundi ſupereſt Rogus, oſſibus aſtra
Mixturus ------

Seneca. Seneca etiam in Hercule Oeteo hunc Terræ, Cæliq. rogum futurũ, ſic eleganter delineauit.

Iam, iam legibus obrutis
Mundo, cùm veniet dies,
Auſtralis polus corruet
Quidquid per Lybiam iacet:
Arctous polus obruet
Quidquid ſubiacet axibus,
Et ſiccus Boreas ferit:
Auulſum trepido polo
Titan excutiet diem:
Cæli regia concidet,
Certos atque obitus trahet,
Atque omnes pariter Deos
Perdet mors aliqua, & Chaos,

Et

Et mors fata nouiſſima
In ſe conſtituet ſibi.

Et D. Hieronymus certè in Iſaiæ cap. 51. & 65. hunc terræ globum, & cæleſtia corpora aliquandò igni eſſe peritura, omniũ Philoſophorum opinionem fuiſſe, aſſeuerat. Euſebius verò lib. 15. & 17. de Præparat. Euang. hoc etiam fuiſſe Stoicorum dogma, illudq. Zenonem, Cleantem, & Chryſippum aſtruxiſſe, fatetur. Et Sixtus lib. 3. Bibliothecæ, cap. de Ethnicorum Rapſodiâ aſſerit Platonem in Timæo, & pleroſque alios Philoſophos ſenſiſſe cælos eſſe aliquandò corrumpendos. D. Auguſtinus quoque lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 4. & 16. Beda in 2. Petri 3. Gloſſa Ordinaria 2. Petri 3. Ambroſius in Apocal. cap. 21. exiſtimant quædam elementa ſolùm eſſe igni abſumenda. At reliqui Patres omninò cenſent omnia fore exurenda, & annihilanda. Ità enim Hilarius in Pſalmum 118. Chryſoſtomus Hom. 14. ad Romanos, & Hom. 10. ad Populum, Theodoretus, & Oecumenius ad Romanos 8. Iuſtinus Martyr q. 93. 94. & 95. Ambroſius lib. 1. Hexameron, cap. 6. Baſilius Hom. 3. Hexameron, Gregorius Nyſſenus libro de Opificio hominis, cap. 24. Ambroſius Catharinus in Cõmentarijs ad Hebræos 1. & 2. Petri 3. Franciſcus Valleſius libro de Sacrâ Philoſophiâ, capit. 89. & Hieronymus Magius lib. 2. de Exuſtione Mundi, cap. 6. & 7. videntur docuiſſe.

Hieron. Euſebius. Sixtus. Auguſtinus. Beda. Ambroſius. Hilarius. Chryſoſt. Theodor. Oecumenius Iuſtinus. Ambroſius. Baſilius. Nyſſenus. Catharinus Valleſius. Magius.

In libris autem 2. & 3. Recognitionum Clementis legimus Empyreum, quod ſupremum eſt, intactum permanſurum, inferiores omnes cælos verò eſſe prorſus abolendos. Hæc porrò ſapientiſſimorum Patrum ſententia quãplurimis, præclariſſimisq. Sacræ Hiſtoriæ Oraculis, & teſtimonijs fulcitur. Etenim Chriſtus Dominus apud Lucam, cap. 21. & apud Matthæum 24. hæc ventura eſſe, teſtatus eſt. Statim autem, inquit, poſt tribulationem dierum illorum, nimirùm Iudicij, Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum; (quia nõ aderunt,) & Stellæ cadent de cælo, & Virtutes cælorum mouebuntur. Quid Chriſti teſtimonio clarius, & tamen impropriè quamplurimi hunc locum interpretari non perhorreſcunt?

Clemens. Lucas. Matthæus. Reprehẽſio.

At nos certum exiſtimamus per motum localem ſidera, cæloſq. ad ima mẽbratim caſuros, igne conflagrationis in ipſos diuinitùs agente, eoſq. annihilante. Origenes quoque hoc perſpexit, etſi diuerſo modo Stellas è cælo caſuras in Tract. 30. Matthæi arbitretur. Sed Tertullianus libro contrà Hermogenem, cap. 34. in nihilum redigendos credidit. Hebræi ſimiliter huic ſententiæ ſubſcribunt, qui cælorum Virtutes, ipſa aſtra intelligunt; quia in eis quædam uis, ac uirtus influẽdi inſidet. Sub his militat illud Apocalypſeos 6. Et Cælum receſſit ſicut liber inuolutus; & Iſaiæ 34. Tabeſcet omnis militia cælorum, ſcili-

Origenes. Tertullianus. Cælorũ virtutes quid. Ioannes. Iſaias. Cõparatio.

cet

cet ſidera;& cõplicabũtur ſicut libri,Cæli:omnis militia eorũ defluet, ſicut defluit foliũ de vineâ. Pulchra certè ſimilitudo ex rei naturâ deſumpta.Nã ſicut priſcorũ libri,vel ex arborũ corticibus, vel animaliũ mẽbranis,vel etiã ex papyro confecti, admoto igni inuoluũtur,cõtrahuntur,& cõburuntur ; ita prorſus cæli,inſtar libri huius,vt ardeant, Dei imperio,ac ignis virtute inuoluẽtur , & fruſtratim, ut arborũ folia,decidẽt. Quod profectò Iſaiæ,& Ioãnis oraculũ, idẽ eſt,teſte Hieronymo,& Cyrillo in Iſaiã,quod Chriſti teſtimoniũ. Præterea Iſaias c.51.Cæli,inquit,ſicut fumus liqueſcẽt, & Terra ſicut veſtimẽtum atterretur.Hũc locũ Aquila , & Symachus, vt notauit Hieronymus,ſic uerterũt. Cæli cõminuentur in nihilũ,& in Salis modũ cõterentur,et euaneſcẽt.Et Iob 14.Homo,cũ dormierit, nõ reſurget,donec atteratur cælũ.Et Eccleſiaſtici 17.Quid lucidius Sole,& hic deficiet : Et regius Vates Pſalmo 101. Opera manuũ tuarũ ſunt Cæli, ipſi peribũt, tu autẽ permanebis; & ad Hebræos 1. & Matthæi 24.Cælũ,& Terra trãſibũt,verba autẽ meã nõ trãſibunt:& Apocalypſis 20. Et vidi thronũ magnũ candidũ, & ſedentẽ ſuper eũ à cuius cõſpectu fugit Terra, & Cęlũ,& Locus non eſt inuẽtus eis;& denique exſtat clariſſimus locus 2.Petri 3.Cæli q nũc ſunt,& Terra eodẽ verbo repoſita ſunt, igni reſeruati in diẽ Iudicij,& perditionis impiorũ hominũ;& infrà.Adueniet autẽ dies Dñi,vt fur,in quo Cæli magno impetu trãſient,elemẽta verò calore ſoluẽtur,Terra aũt,& q̃ in ipſâ ſunt opera,exurẽtur : & paulò poſt 1. Properantes in aduentum diei Domini per quem cæli ardentes ſoluentur, & elementa ignis calore tabeſcent.

Hieron.
Cyrillus.
Iſaias.
Aquila.
Symmachus.
Iob.
Eccleſiaſt.
Dauid.
Paulus.
Matthaus.
Ioannes.
Petrus.

Omnia comburẽda præter Empyreũ, & Infernum.
Reprehẽſio.

Ex his igitur clariſſimè colligimus oẽs penitùs cęlos Empyreo excepto,totumq. hũc ſublunarẽ Orbẽ,Inferno reſeruato,eſſe igni tradẽdũ,& annihilandũ. Quocircà, quis erit tã effrons, vt hîc metaphoras obijciat, verũ, & litteralẽ ſenſum excludet,& q̃d Chriſtus, quod Vates,q̃d Sãcti Patres, q̃d Apoſtoli veritatis duces, & Doctores docuerũt,vel euertere,uel ſiniſtrè interpretari audeat? Et qm̃ hæc tota rerũ Vniuerſitas in cineres reducẽda eſt,& ipſius elemẽta omnia, arbores, herbę,animãtes,& mixta perfecta, & imperfecta exterminãda,& homines,aut ad cęlũ eleuãdi,aut in Infernũ deturbãdi, ad quid hic aſtrorũ, & cæli ſplẽdor, vt æterno tẽpore has temporum uarietates inducat,rerumq. omniũ generatio,et corruptio perennet? Crimẽ. Immò verò, cũ hæc omnia propter hominem fecerit, & effecerit Deus, & cùm Deus hominem poſt Iudicium ex hoc Mundi theatro, ſiuè ad glorię ſedem extollet, ſiuè ad tormentorũ ſcenam deprimet,per conſequens neceſſe eſt,vt hæc omnia,quæ propter ipſum condidit,è medio auferantur. Vndè appoſitè D.Gregorius Hom.10. Neque enim, ait,propter Stellas homo,ſed Stellæ propter hominem factæ ſunt. Et Iſaias, cap.60. Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec ſplen-

Conſentaneum.
Gregorius.
Iſaias.

ſplendor Lunæ illuminabit te,ſed erit tibi Dominus in lucem ſempiternam. Ex quo ſequitur,homine aliò translato, hęc quoque transferenda.

Neque verò nobis ſunt impedimento Anſelmus in Elucidario, & Gulielmus Pariſienſis quos Cartuſianus in 4. diſt. 48. refert,aſſeruiſſe terram poſt Iudicium fore odoriferis floribus,& violis ſemper florentem,& inſtar Paradiſi terreſtris decorandam. Hoc enim ipſorum eſt commentum,contrà quod exclamat D. Thomas in 4. diſt.48.q.2. art.5.Henricus Quodl.4.q.12. Antoninus p.4.tit.14.c.11.§. 3.alijq. ſapienter negantes animalia,plantas,mineralia,& reliqua corpora mixta in Mundo poſt eius conflagrationem permanſura.

Fabella.
Thomas.
Henricus.
Antoninus.

Ceterùm quædam ſunt loca,quę contrà hanc noſtram opinionem de Mundi incendio,& interitu,militare videntur. Nam Iſaiæ 65.Ecce ego creo Cælos nouos, & Terram nouam,& nõ erunt in memoriâ priora, & non aſcendent ſuper cor, ſed gaudebitis, & exultabitis in ſempiternum in ijs,quæ ego creo. Et c. 66. Sicut Cæli noui,& Terra noua, quę ego facio ſtare coram me dicit Dominus, ſic ſtabit ſemen veſtrum,& nomen veſtrum.Et Apocalyp.21. Et vidi Cælum nouum, & Terram nouam : primum enim Cælum, & prima Terra abijt, & mare iam non eſt. Et Auguſtinus lib.20.de Ciuit.Dei,c.4.Peracto,inquit,Iudicio,tunc eſſe deſinet hoc Cęlum,& hęc Terra,quandò incipiet eſſe Cęlum nouum, & Terra noua. Ex his igitur deduci videtur poſt illud Mundi incendium nouam Terram,Cęloſq. fore creandos, atque hoc ſenſu Patres de Mundi abolitione ratiocinantes, interpretari oportere.

Iſaias.
Ioannes.
Auguſt.

Verùm nos omninò in hac ſentẽtiâ uerſamur,omnes Cęlos cùm hoc Sublunari orbe eſſe igni deuorandos, & nihil penitùs hoc incendium euaſurum, niſi Empyreum, & Infernum, quorum alterum per nouum Cælum,alterum per nouam Terram debet intelligi. Nã exuſtis,& in fauillas redactis reliquis Cęlis, illicò Nouũ Cælum,quià ſcilicet hucuſq. ſub mortalium oculos non cecidit, ſed remotum, inuiſum, & ab alijs tectum delituit, Empyreum ſeſe intuentibus offeret; & Noua quoque Terra,quià totum hoc corpus ex terrâ, & aquâ conflatum, & in cineres redactum,ad Infernum deſcendet, vt verè Valerius Flaccus lib.1.Argon.de Inferno cecinerit.

Cælũ et Terra noua quid ſibi velint.
Flaccus.

Ingenti iacet ore Chaos, quod pondere feſſam
Materiem, lapſumq́ queat conſumere Mundum.

Et tunc Infernus totus apertus,qui iam tantâ terræ ingenti mole operitur, apparebit,damnatoſq. oſtendet inter illos immenſos cinerum, igniumq. globos cruciari. Quamobrem præclarè D.Petrus 2.cap.3. poſtquàm de illâ Mundi extremâ conflagratione diſſeruit, illicò ſubiunxit. Nouos verò Cælos, & nouam Terram ſecundùm promiſſa ipſius

Petrus.
Dilucidatio

ipſius expectamus in quibus Iuſtitia habitat; præclarè, inquam; ſiquidem Iuſtitiæ actus, eſt cuiq. ſuum tribuere iuxtà operum qualitates. *Empyreū.* Atque hinc Deus, vt hoc adimpleat, Empyreum pro Diuis cōſtituit, *Infernus.* Infernū pro damnandis. Nec alius vllus ſupereſſe poterit locus poſt *Limbus.* Iudicium, vbi Iuſtitia regnet, pręterquàm in hiſcè duobus. Infantes enim, qui abſque Sacri fontis lauacro è vitâ exceſſêre, non in aliâ, quā in ſuperiori, & Empyreo viciniori Inferni parte abſque vllo tamen *Purgatoriū.* animæ, corporiſq. cruciatu morabuntur. Purgatorium verò peracto Iudicio, deſtruetur, & eæ animæ, quæ ibi detinentur, ad Empyreum corporibus ſocijs euolabunt.

Ignis. His itaque conſtitutis, ad Ignem hanc rerum Vniuerſitatē exuſturum, mente accedamus. Et quidē hæc, & alia de hoc Igne habemus *Dauid.* Sacra teſtimonia. Pſalmo enim 49. Deus manifeſtè veniet, Deus noſter, & non ſilebit: Ignis in conſpectu eius exardeſcet. *Iſaias.* Iſaiæ 66. Ecce Dominus in Igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ eius reddere in indignationem furorem ſuum, & increpationē ſuam in flammâ Ignis: rotæ eius Ignis accenſus, fluuius Igneus, rapiduſq. egrediebatur à fa*Ioel.*cie eius. Et demùm Ioel 2. Antè faciem eius Ignis vorās, & poſt eum exurens flamma: quaſi hortus voluptatis terra coràm eo, & poſt eum ſolitudo deſerti.

Bonauētura. Ignis Inferni cuius naturæ. Igitur credimus hunc Ignem cùm D. Bonauenturâ in 4. diſt. 47. art. 2. q. 4. omninò Iudicium ſubſequuturum, eiuſdemq. futurum naturę cùm Igne Inferni corporeo, & elemētali contrà Lactantium lib. 7. *Lactantius.* Inſtitutionū, c. 21. aſſerentem Ignem Inferni à noſtrate naturę diuerſitate diſcrepare. Ignis autē iſte diuinitùs in vnum corpus coaleſcet, & quidem ille, qui iam ſupremum ſub Lunæ cælo locum occupat, Chriſto iubente, cęlos omnes vſque ad Empyreum cremabit, ſpectra omnis generis meteorologica, crinitoſq. Cometas excitabit, fulgura, & fulmina efficiet ſtupenda, & toto aëre in flammas conuerſo, ad terras *Ignium conglobatio.* globoſus poſteà rotabit, vt omnia velociſſimè inflammet, & penitùs exurat. E terræ autem latebris omnibus, & ex Inferno ipſo diuinitùs Ignis erumpet, vt vniuerſa deuoret.

O quale, & quàm horrendum ſpectaculum! Tunc videbimus cęlos ab vtroque Igni exuſtos cineritim delabi; tunc aſpiciemus elementa omnia abſumi; tunc audiemus immanem ſaxorum crepitantium fragorem; tunc terras intuebimur cùm omni excremento, incineritas ad Infernum deſcendere; tunc denique luſtrabimus omnia ab Inferno *Apoſtrophe.* vſque ad Empyreum eſſe cremata, & ſublata. At tu Chriſte nos ſerua, nos ab hoc Igne illęſos ſubtrahe, & tecū trahe glorioſos, ac beatos.

Operis concluſio. Nunc tibi rerum omnium effector, & moderator DEVS, cuius numine, ac imperio omnia continentur, cuius voluntate, & nutu cuncta gubernantur, quidq. ab omni æternitate à nullo fluis; tibi quoque

FILI

FILI naturæ gradu, maieſtatis potentiâ, æternitatis luce, Patri, à quo manas, rebus omnibus ęqualis; tibi etiā Sanctiſſime SPIRITVS qui ab vtroque procedis, non minor nobilitate, non inferior præſtantiâ, non ſimilitudine diuinitatis poſterior, gratias diuinas, & immortales, quantas animus meus capere poteſt, ago, & habeo, quòd me hoc Opus meum qualecumque tamdem aliquandò ad finem perducere permiſiſtis, quòd me in rebus ex tenebris eruendis veſtro diuinitatis lumine adiuuiſtis, ꝙ me denique toties auulsū, & diſtractum, toties negotiorum publicorum fluctibus quaſi obrutū caput attollere, & portum appellere conceſſiſtis. Nec te prætereo diua Parens, ſimulq. VIRGO pudiciſſima, Patris ſponſa caſtiſſima, Filia Filij, & Mater dilectiſſima, auguſtiſſimum Spiritus Sancti ſacrarium; nec te ANTONI mi Eremi cultor ſanctiſſime, Dęmonum debellator fortiſſime, ſenex virtutis omnis ſol ſereniſſime, qui veſtris precibus effeciſtis, vt meæ preces exaudirentur, mei conatus finem ſuum ſortirentur, & mei labores, pro veſtrâ maiori gloriâ, lucem intuerentur; neque te deſero mi Cuſtos Angele dilectiſſime, qui me cuſtodiēdo feciſti, ut ultimā manū huic Operi imponerē; neque vos Cęleſtes reliqui omitto, qui ſplendidiſſimam Trinitatis regiam incolitis ſuper omnes cæleſtium orbium globos conſtitutā, qui me à veſtro auxilio excludere noluiſtis, ſed magis mihi ad laborandum alacritatem, ad inſiſtendum conſtantiam, ad perferendum robur indulſiſtis, pro quibus omnibus, quas laudes vobis, atque grates, quos arcus, quas ſtatuas pro veſtræ in me immortalis liberalitatis, ac beneficii monumento erigam?

Verùm tibi etiam Beatiſſime Pater PAVLE V. Pontifex Optume Maxume, qui ſecundùm Chriſtum dux es, & cuſtos Reipublicę Chriſtianæ, Eccleſiæ Romanæ, ac Vniuerſalis Caput, Petri Apoſtolorum principis legitimus Succeſſor, & Heres, has meas Lucubrationes, quas non ad auram popularem captandam, ſed ſolùm ad maiorem Dei gloriam, & populi Chriſtiani utilitatem compoſui, quaſi fidelitatis, & honoris debiti chirographum ſubmitto, & humiliter obſecro, vt ſi quid fortè in hiſcè repereris, quòd vel falſitatis caliginem offundat, vel errorum laqueos texet, vel morum diſciplinam difformet, vel Sacroſanctæ Fidei noſtrę documenta impetat, & Religionem, & Sacra offendat, vel diręctè, aut indirectè contrà ea, quæ docet, & tenet Sancta Mater Eccleſia militet, palàm, & uerè fateor hæc me conſultò numquàm ſcripſiſſe, numquàm ab Eccleſię gremio, & vnitate deciſſe, numquàm falſa docuiſſe; ſed acceptare, conſeruare, credere, & docere ea, quæ Deus optimus Parens per Filium ſuum Vnigenitum humano generi tradidit, quæ Apoſtoli veritatis vexilliferi poſteritati prodiderunt, quę Sancti Patres Eccleſiæ lumina, & columina docuerunt, quæ tot hęreſes, & animorum peſtes vetuſtæ, & recentes num-

quàm

quàm labefactare potuerunt, quæ Eccleſia Romana ſequitur, & oſtēdit, cuius dogmata Chriſti promiſſionibus ſtipata, nulla vmquàm delebit, aut obſcurabit vſque ad Mundi euerſionem vetuſtas; At ſi in hiſcè nihilominùs aliquid eſt, quod eſſe non deberet, illud totum Sacroſancto Tuo, ac Eccleſiæ Vniuerſalis Iudicio, & Correctioni ſubijcio, & polliceor me, etſi puſillus ſim tanti, ac tā diuini Corporis articulus: perpetuò tamen, & Sedis Apoſtolicæ Maieſtati, & Eccleſiæ vniuerſæ tùm ſaluti, tùm dignitati pro meâ virili parte omni conatu, omni operâ, omni ſtudio, omni vigilantiâ, omni labore, atque induſtriâ famulaturum.

Scripſimus.

Petinæ in Epiſcopali noſtro Palatio XVI. Cal. Februarij, hoc eſt die D. noſtro ANTONIO Sacrâ, Anno poſt CHRISTVM Dominum Circumciſum M DC XIIII.

INDEX RERVM MAGIS INSIGNIVM

Quæ in hoc Opere continentur.

AB

ABbatis teſtimonium de infidelibus. 449
Abdalas Saracenus. 13
Abortus maleficium. 165
Abrahami ætas. 419
Abrahami Angelus. 271
Abrahimus Baſſa cuius ſuaſu factus fuerit Catholicus. 18
Abſtinentia quid. 435
Abulenſis teſtimonium de numero ſtellarum. 273
Abuſus quid. 500

AC

Academia Duacenſis à quo fundata. 22
Francofordienſis. ibid.
Friburgenſis. ibid.
Græcenſis. ibid.
Pragenſis. ibid.
Viennenſis. ibid.
Academici à quo dicti. 418
Acarnani à quo orti. 460
Acarnanorum annus. 490
Achæorum lex. 362
Achelini teſtimonium de obiecto Phyſicæ. 410
Aciei diſpoſitio. 311
Accipitres qui boni. 100
Accuſatio quid. 505
Actio quid ſit. 203
Actio ſine oſtentatione actionis. 367
Actionum æqualitas vnde. 244
Actuarius de ſalis virtutibus. 60
Actus quid ſit. 194

AD

Adam quo die creatus. 229
Adam an fuerit monſtruoſus. 558
Adam an fuerit mortalis. 69
Adam, & Eua quale temperamentum habuerint. 68
Adam nomen Cabaliſticum. 172
Adam primus Philoſophus. 419
Adam qua hora ex Paradiſo expulſus. 229
Adam qua hora peccauerit. ibid.
Adam ſapiens diuinitus. 125
Adami Angelus. 271
Adami Ecſtaſis. 558
Adami ſtatua. 555
Adamus Simencouich. 21
Adamantij opinio de magno capite. 100
Adamantij teſtimonium de gentium ingenijs. 86
Adiuratio quid. 434
Additio quid. 469
Adminiſtri ſyndicatui ſubijciantur. 373
Admonitio. 131
Admonitio ſalubris. 48. & 112
Admonitio vtilis. 76. & 148. & 149. & 179
Adnata. 6
Adoleſcentia. 71
Adoratio quid. 434
Aduenæ ad conſilium raro admittēdi. 358
Aduerſatiua enunciatio quid. 485
Adulatio quid ſit. 334
Adulatio venenum. ibid.
Aduocatio quid ſit. 437
Aduocationis gradus. 401
Aduocatione qui non poſſint fungi. 438
Aduocatus quid ſit. 437
Aduocati officium. 438
Aduocato quid neceſſarium. 401
Aer an congeletur. 414

Aer principium mundi. 411
Aer qualia corpora efformet. 39
Aeris creatio. 533
effectus. 38
qualitas. ibid. & 414.
Aeromantiæ inuentor. 165
A E
Aedificij conſtitutio. 88
Aedificiorum vtilitas, & magnificentia. 393
Aedilium creatio, & officium. ibid.
Aegidius ſapiens diuinitus. 126
Aegidij opinio de Alchymia. 164
Aegidij opinio de hominis ſtatu. 56
Aegidij teſtimonium de vnico cõmiſſario. 366
Aegineta Decimas perſoluit. 233
Aegineta de Salis virtutibus. 60
Aeginetæ teſtimoniũ de locorũ electione. 83
Aegypti à quo orti. 460
Aegyptij quales. 52
Aegyptij quare ſapientes. 133
Aegyptij Sapientes. 132
Aegyptiorum antiquitas. 489
Aegyptiorum characteres. 150
Aegyptiorum Deus. 133
Aegyptiorum Hieroglyphica. 200.
Aegyptiorum ingenia. 85
Aegyptiorum labyrinthi quales. 415
Aegyptiorum lex. 376
Aegyptiorum lex de periurio. 378
Aegyptiorum mos in loquaces. 357
Aegyptiacus annus quid. 489
Aegyptiaca delubra. 216
Aelianus de Anaxagoræ ingenio. 31
Aeliani teſtimonium de Cæo. 213
Aemilij teſtimonium de Hoſtili maleficio. 176
Aemulatio nutrienda. 304
Aeneus color. 199
Aenigma. 197
Aenobarbi quales. 101
Aeni verſus. 196
Aenorum ſpecies. ibid.
Aeolius tonus. 242
Aequans arcus. 272
Aequinoctia quæ. 265
Aequinoctialis quid ſit. 263
Aera quid. 493
Aerarium. 380
Aerarium duplex. 384
Aerarium militare. 381
Aerarium triplex. ibid.
Aerarij varietas. 380
Aerarij Romani opulentia. 384
Aeſculapius Empiricus. 426
Aeſtatis complexio. 70
Aeſtatis effectus. 522
Aeſtus frequens vnde. 89
Aeſtus rarus vnde. 80
Aetas quid ſit. 70
Aetatum diſcrimina. 44 & 71
Aetherianis teſtimonium de imagine Antichriſti. 573
Aethiopes à quo orti. 460
Aethiopum ingenia. 85
Athiopum mos. 335
Aethiopici Regis maieſtas. 386
Aetij opinio de vino ſumendo. 59
Aetij teſtimonium de locorum electione. 83
A F
Affabilitas quid. 434
Affectatio exulet. 367
Affectus effectus. 349
Africa à quo. 258
Africæ magnitudo. ibid.
Africæ termini. ibid.
Africi natura. 90
Afrorum ingenia. 85
A G
Agamenceli ingenium. 31
Ager quid. 257
Agidis incultura. 135
Agmen quod prius opprimendum. 317
Agricolæ teſtimonium de apparitionibus dæmonum. 163
Agricolæ boni milites. 302
Agricultura. 210
Agrienſis obſidio. 313
Agrippæ laus. 362
Agrippæ ſtratagema. 390
Aggerum deſtructio. 319
A I
Aipologica quid. 428

A L
Albertus Imperator. 270
Alberti de Candino ſententia de hoie. 13
Alberti Magni caput æneum. 155
Alberti Magni obliuio diuina. 126
Alberti opinio de magno capite. 100
Alberti teſtimonium de cuiuſdam Germanæ partu prodigioſo. 229
Albi coloris ſignificatio. 199
Albugo morbus. 279
Albumaſar refellitur. 566
Albumaſar teſtimonium de Mathematica. 262
Alchimia vnde. 163
Alchimiſtæ refelluntur. 164
Alchimiſtarum characteres. 150
Alchindus refellitur. 253
Alciati teſtimonium de Amygdalo. 525
Alciati teſtimonium de Mercurio, & fortuna. 142
Alcinoi teſtimonium de loco animæ. 53
Alcinoi teſtimonium de Mathematica. 261
Alcinoi teſtimoniũ de obiecto Logicę. 405
Alcippa Elephantem procreat. 158
Alconis mirum facinus. 210
Alcorani fabella. 547
Alcuinus Bedæ diſcipulus. 113
Alcuinus Caroli Magni præceptor. ibid.
Aleæ inuentor. 212
Aleæ natura. ibid.
Aleſtryomantia. 167
Alenſis teſtimonium de inſectorum productione. 158
Alenſis teſtimonium de iuſto bello. 288
Alecromantia. 170
Alexandri exemplum. 356
Alexandri ingenium. 30
Alexandri milites. 302
Alexandri ſtatua. 251
Alexandri teſtimonium de Alcippa. 158
Alexãdri teſtimoniũ de Fabanomãtia. 176
Alexandri teſtimonium de maleficio venenario. 191
Alexandri teſtimonium de Perſarum magia. 177
Alexãdrũ quis depinxerit & ſculpſerit. 354
Alexandrinorum ingenia. 86
Algazel quid ſenſerit de homine. 14
Alligationis regula quid. 470
Alimentum quale erit, talis natura erit. 53
Alimenti qualitas. 61
Alimenta quæ conducant cerebri ſinib. 61
Alimenta quo abeant. 56
Almanſoris teſtimonium de Sole, & Luna. 117
Alopecia morbus. 278
Alpharabij teſtimonium de obiecto Metaphyſicæ. 420
Alpharabij teſtimonium de Thalete. 244
Alphagrani teſtimoniũ de figura cęli. 265
Alphitomantia. 170
Alphonſi Regis ſententia. 378
Alphonſi teſtimonium de iuſto bello. 288
Altitudo quid. 247
Aluareſei teſtimonium de pretioſo Ioanne. 386
A M
Amatorium maleficium. 164
Ambitio mater auaritiæ. 374
Ambitionis natura. ibid.
Ambitioſi ſtudium. 375
Ambitus planetarum. 274
Ambligonium quid. 247
D. Ambroſij teſtimonium de Chriſti pulchritudine. 69
D. Ambroſij teſtimonium de Brutorũ ingenijs. 43
D. Ambroſij teſtimoniũ de virtutum vnitate. 224
America duplex. 257
Americæ magnitudo. 260
Amethiſtinus color. 199
Amicitia quid. 434
Amniomantia. 166
Ammiani teſtimoniũ de Dactilomãtia. 174
Ammiani teſtimonium de Iuliano. 348
Ammonis Carthaginenſis ingenium. 32
Ammonij opinio de animarum loco. 231
Ammonij teſtimonium de obiecto Logicę. 405
Amor quomodo verſificatores faciat. 134
Amoris Lex, & vis. 335
Amoris obiectum quid ſit. 143
Amorrhæi à quo orti. 461
Amphiarai ſtemma. 20

Amphibia. 545
Amphictionum ſententia. 8
Amphiſtidis ingenium. 31
Amphytheatrum Romanum. 250
Amurca ſanguinis frigida. 65

A N

Anna Maria Archiducisſa Ferdinandi vxor. 28
Anna Maria Archiduciſſa. 74
Anna Poloniæ Regina. 24
Anacharſis dictum. 379
Anacharſis dictum de vini vſu. 59
Anael Veneris ſpiritus. 270
Anagogici gradus. 200
Ananiæ teſtimonium de dæmonis potentia. 158
Ananiæ teſtimonium de ligaminis maleficio. 180
Ananiæ teſtimonium de Pyromantia Lithuanorum. 186
Anaſtaſij teſtimonium de Simonis Magi præſtigijs. 184
Anatolij teſtimonium de Mathematica. 261.
Anatomia quid. 428
Anaurus cur nullas mittat auras. 80
Anaxagoras reprehenditur. 42
Anaxagoræ ingenium. 32
Anaxagoræ opinio de intellectu. 54
Anaxagoræ opinio de nuditate hominis. 16.
Anaxarchi ingenium. 32
Andegauorum ingenia. 86
Andreas Zara Epiſcopus Agrienſis creatur. 19
Andreæ Veſalij iudicium. 35
Andrienſium inopia, & neceſſitas. 389
Andriſci teſtimonium de ſcriptione in laminis. 146
Androgynus Galeatus. 77
Anfandus Zara vir doctiſſimus. 21
Angelus quid ſit. 420
Angelus an alter alterum abſque ſpecie cognoſcat. 423
Angelus an cognoſcat diſcurrendo. 424
Angelus an cognoſcat diuina myſteria. ibidem.
Angelus an cognoſcat hominum cogitationes. 423
Angelus an conſtet materia. 421
Angelus an per ſuam ſubſtantiam ſe cognoſcat. 423
Angelus an plura ſimul cognoſcat. 424
Angelus an ſit vbique. 422
Angelus creatura intellectualis. ibi.
Angelus eſt in loco. ibi.
Angelus inſeruit homini. 13
Angelus vt Deum cognoſcit. 423
Angeli cuſtodis officium in reſurrectione. 581
Angeli. 421
Angeli an cognoſcant res materiales. 423
Angeli an habeant duplicem intellectum. 422
Angeli an poſſint eſſe in pluribus locis, & ſe mutuo penetrare. ibid.
Angeli an ſint habituri corpora. 583
Angeli an ſint iudicaturi. ibid.
Angeli, & animæ vnde. 517
Angeli incorporei corpora aſſumunt. 422
Angeli iudicandi. 584
Angeli non ſunt formæ cælorum. 407
Angeli, ſinguli an differant ſpecie. 421
Angeli vt cognoſcunt vniuerſalia, & ſingularia. 423
Angelorum creatio. 531
Angelorum aduentus. 583
Angelorum Hierarchiæ. 421
Angelorũ mora inter creationem, & glorificationem, & damnationem. 532
Angelorum motus. 422
Angina morbus. 280
Angiportus vrbis. 393
Angliæ Regum priuilegium. 192
Angliæ priuilegium. 371
Angulus obtuſus quid. 246
Angulus rectilineus quid. ibid.
Annij teſtimonium de Dynaſtijs. 461
Animus harmonia. 9
Animus humanus à nullo læditur. 44
Animi vis. 8
Anima circulus. 9
Anima corporis coniunx. 55
Anima cur deliret. 53
Anima cur ratiocinetur. 49
Anima cur tota rationalis. 53

Anima horizon æternitatis, & temporis. 55
Anima humana extra corpus ſubſiſtit. ibi.
Anima in corpore vtitur corpore. ibid.
Anima licet perturbationes ſetiat, immortalis tamen eſt. ibid.
Anima non egreditur à materia. 10
Anima noſtra tabella raſa. 44
Anima nullis rebus terrenis ſatiatur. 11
Anima numerus. 9
Anima quod ſit forma corporis vnde colligitur. 55
Anima ſeparata diſcurrit, & mouetur. 11
Anima totum corpus informat. 53
Anima vnde cognoſcitur immortalis. 10
Animæ appetitus. ibid.
Animæ cum cerebro ſocietas. 53
Animæ humanæ omnes pares. 34
Animatio quomodo in Reſurrectione. 581
Animoſum quæ reddant. 307
Animoſitas vnde. 139
Animoſitas voluptatibus ſubmergitur. 301
Animalia omnia ſubſunt homini. 15
Animalia quæ prudentia. 52
Animalium diuerſitas. 550
Animalium præſtantia. 549
Animalis regio cur in alto. 11
Anſelmi teſtimonium de Deo. 449
D. Anſelmi teſtimonium de intellectu. 422
Antecedens quid. 485
Anthropomantia. 166
Antichriſtus quid. 567
Antichriſtus Atheus. 573
Antichriſtus Deus. ibid.
Antichriſtus Imperator. 569
Antichriſtus Magus. ibid.
Antichriſtus Meſſias. 573
Antichriſtus Monarcha. 572
Antichriſtus Spurius. 570
Antichriſtus totũ orbem occupabit. 571
Antichriſtus Vilis. 569
Antichriſti educatio. ibid.
Antichriſti exercitus. 571
Antichriſti exercitus è quibus conflandus. ibid.
Antichriſti imago. 575
Antichriſti pater. 568
Antichriſti mater. ibid.
Antichriſti natiuitas. ibid.
Antichriſti mors. 577
Antichriſti Pſeudopropheta. 569
Antichriſti tempus. 573
Antichriſti theſaurus. 571
Antichriſti tribus. 568
Antidoni facinus. 30
Antigonus Rex. 376
Antiochus, & Ludouicus, Reges refelluntur. 354
Antiocheni à quo orti. 461
Antipatris dies natalis nefaſtus. 225
Antiperiſtaſis regionum, & corporum. 102.
Antiſthenes auctor Cynicus. 418
Antoninus contra fiſcum iudicauit. 442.
D. Antonini teſtimonium de materia Concionatoris. 204
D. Antonius ſapiens diuinitus. 126
Antonij dictio. 202
D. Antonij diſputatio. 45
Annonæ cautio, & promptuarium. 348
Annonæ præfectura. 392
Annus Acarnanorum. 490
Annus Aegyptiacus quid. 489
Annus Arcadum. 490
Annus Aſtronomicus. 492
Annus Boetiorum. 490
Annus Calecutenſis. 491
Annus Canicularis. 490
Annus Chaldaicus. 492
Annus Climactericus. 231
Annus Criticus. ibid.
Annus Danorum. 491
Annus Democriti. 490
Annus Emergens. 493
Annus Enneaticus. 231
Annus Gallorum. 491
Annus Germanorum. ibid.
Annus Græcorum. 490
Annus Hebdomaticus. 231
Annus Iaponenſium. 490
Annus Iberorum. ibid.
Annus Indorum. ibid.

Annus Lauinorum. 490
Annus Lunaris. 492
Annus Macedonicus. ibid.
Annus Methonis. 490
Annus Mexicanicus. 492
Annus Oenopidæ. 490
Annus Olympius. 492
Annus Philolai. 490
Annus Planetarius. 492
Annus Platonicus. ibid.
Annus Perſicus. ibid.
Annus Romanorum. 491
Annus Saxonum. ibid.
Annus Solaris. 492
Annus Turcorum. 490
Annus Tyrius. 491
Annus Vſualis. 493
Anni tempora. 227

AP

Aparctiæ natura. 89.& 90
Apparitiones in Bohemia. 163
Appellatio quid. 504
Appellatio duplex. 505
Apellis Venus. 12
Apexia morbus. 280
Aphrodiſæus refellitur. 253
Appianus Alexandrin. de Craſſi ingenio. 31
Appiani teſtimonium de legatis. 205
Appiani teſtimonium de Viriato. 352
Apum Oeconomia. 546
Apobaterion carmen. 196
Apogęum quid. 272
Apollinis oraculum de condiru vrbium. 83
Apollonius inuiſibilis. 159
Appollonius paſſerem vociferantem intelligit. 160
Apollonij dolia. 156
Apponenſis opinio de Alchymia. 164
Apophlegmatiſmus quid. 285
Apoplexia morbus. 279
Apoſtema morbus. 281
Apoſtoli quid. 504
Apoſtoli Sapientes diuinitus. 125
Apoſtolorum diuiſio. 228
Apuleius refellitur. 158
Apulei iudicium de homine. 14
Apulei teſtimonium de magicis characteribus. 149
Apuleij teſtimonium de Necromantia. 181
Apuleij teſtimonium de quadam femina grauida. 165
Apuleij teſtimonium de Thallo. 177

AQ

Aqua ciſternalis. 82
Aqua fluuialis. ibid.
Aqua fontana. ibid.
Aqua frigida feruens. 80
Aqua glacialis. 82
Aqua lacuſtris. ibid.
Aqua lapideſcens. 80.& 416
Aqua niualis. 82
Aqua paluſtris. ibid.
Aqua pluuialis. ibid.
Aqua principium mundi. 411
Aqua quæ melior. 82
Aqua qualia corpora conſtituat. 38
Aqua ſalubris. 82
Aquæ effectus. 38
Aquæ quomodo congregatæ fuerint. 538
Aquarum Species. 416
Aquarij clima. 123
Aquarij partes. ibid.
Aquarij prouinciæ. ibid.
Aquarij qualitas. ibid.
Aquarij vrbes. ibid.
Aqueus humor. 7
Aquilæ teſtimonium de cęlis. 588
Aquilonis natura. 90
Aquilonarium ingenia. 86.& 87
Aquinas ſapiens diuinitus. 126

AR

Arabum ingenia. 85
Aracæi a quo orti. 461
Arada à quo orta. ibid.
Aranea. 7
Aranei tela. 43
Arati teſtimonium de Ternario. 226

Aratorium carmen. 194
Arbor. 539
Arbor pluuioſa. 81
Arbor quando cędenda. 117
Arbor quando folia emittit. ibid.
Arbor quæ fit auis. 80
Arbor quæ fit piſcis. ibid.
Arbor ſcientiæ boni, & mali quid. 559
Arbor vitæ quid. 559
Arbores plantatę quãdo robuſtiores fiunt. 117
Arborum vtilitas. 342
Arboribus vnde ſapientia. 42
Arcadij Iuriſconſulti teſtimonium de Grammaticis. 468
Arcadum cibus. 58
Arcanus conſiliarius debet eſſe perpetuus. 372
Archangeli. 421
Archelaus cuius Magiſter. 411
Archidiaconi teſtimonium de infidelibus. 499
Archimedis ſphæra. 155
Architæ columba. ibid.
Architectura vnde. 249
Architectura quid. ibid.
Architectura cuius filia. 136
Architectura duplex. 249
Architecturæ auctor. ibid.
Architecturæ diuiſio. 250
Architecturæ obiectum. ibid.
Arctoi quales. 52
Arctoum ingenia. 85.& 87
Arctois cur cutis lęuis. 102
Archilochi ingenium. 33
Ardens febris. 277
D. Areopagitæ teſtimonium de influxibus cæleſtibus. 116
Arctæi opinio de vino ſumendo 59
Argentinenſis opinio de animarum æqualitate. 34
Argeſtes. 90
Argiui à quo orti. 460
Argiuorum cibus. 58
Argonautæ Pyromantiæ inuentores. 186
Argumentatio quid. 486
Argumentum Comędiæ. 194
Argumentum Dirarum. 196
Argumentum Dithyramborum. 195
Argumentum Epithalamij. 196
Argumentum Genethiliaci. ibid.
Argumentum Lyrici carminis. 195
Argumentum Paſtoralis carminis ibid.
Argumentum Parodiæ. 194
Argumentum Satiræ. 195
Argumentum Seoliorum carminum. ibid.
Argumentum Tragœdiæ. 194
Argumentorum fines. 407
Argutia epigrammatum anima. 197
Argyrrij ducis ingenium. 33
Ariæ teſtimonium de firmamento. 537
Arietis clima. 121
Arietis partes. 120
Arietis prouinciæ. 121
Arietis qualitas. 120
Arietis vrbes. 121
Arimaſpi. 77
Arioli cur Iddigonim dicti. 179
Ariſthæus Magus. 157
Ariſthæus Zara Canonicus Aquileienſis. 20
Ariſthæus Zara Ferdinandi Vicarius Imperialis. 20
Ariſthæus Zara vbi mortuus. ibid.
Ariſtidis ingenium. 139
Ariſtippi ingenium. 32
Ariſtocratia quid ſit. 336
Ariſtomenis ingens facinus. 139
Ariſtomenis Stemma. 201
Ariſtophanes Aeromantiæ inuentor. 165
Ariſtophanis teſtimonium de Chori auctore. 211
Ariſtoteles cuius filius. 417
Ariſtoteles cur Peripareticus dictus. 418
Ariſtoteles laudatur. 44 & 266
Ariſtoteles quo anno, & vbi natus. 417
Ariſtoteles refellitur. 50 & 253
Ariſtotelis cõſilium de eligendis pro Magiſtratu. 187
Ariſtotelis conſuetudo. 35
Ariſtotelis dictum. 5 & 29
Ariſtotelis dictum de homine. 13
Ariſtotelis documentum. 340
Ariſtotelis laus de homine. 13
Ariſtotelis opinio de inſomnijs. 190
Ariſtotelis opinio de monſtris. 77

Ariſtotelis opinio de magno capite. 100
Ariſtotelis opinio de phantaſiæ pabulo. 51
Ariſtotelis ſententia de Mendacio. 213
Ariſtotelis ſententia de nuditate hominis. 16
Ariſtotelis teſtimonium de Architectura. 249
Ariſtotelis teſtimonium de capite abſciſſo loquente. 159
Ariſtotelis teſtimonium de Chiromantia. 174
Ariſtotelis teſtimonium de cuiuſdam feminæ puerperio prodigioſo. 229
Ariſtotelis teſtimonium de figura Cæli. 265
Ariſtotelis teſtimonium de gruibus. 103
Ariſtotelis teſtimonium de influxibus cæleſtibus. 116
Ariſtotelis teſtimonium de inuentore Mathematicæ. 262
Ariſtotelis teſtimonium de legibus. 114
Ariſtotelis teſtimonium de liberis. 73
Ariſtotelis teſtimonium de melancholicis. 52
Ariſtotelis teſtimonium de neruorum origine. 964
Ariſtotelis teſtimonium de nobilitate. 207
Ariſtotelis teſtimonium de noctambulonibus. 94
Ariſtotelis teſtimonium de numero ſtellarum. 273
Ariſtotelis teſtimonium de philtris. 165
Ariſtotelis teſtimonium de quodam Syracuſano. 133
Ariſtotelis teſtimonium de re viſibili. 253
Ariſtotelis teſtimonium de Ternario. 226
Ariſtotelis teſtimonium de vini operatione. 139
Ariſtotelis teſtimonium de viſione. 252
Ariſtoteli cur cerebrum. 50
Ariſtoteli quid ſit natura. 41
Ariſtoxenus Ariſtotelis auditor. 9
Ariſtoxenus Tonorum inuentor. 242

Arithmantia. 167
Arithmantia Cabalæ ſpecies. 172
Arithmetica quid ſit. 219
Arithmetica myſtica cui inſeruiat. 223
Arithmetica Myſtica cuius filia. 136
Arithmetica Speculatiua independens. 218
Arithmetica Theorica cuius filia. 135
Arithmeticæ inuentor. 469
Arithmeticæ inuentores. 218
Arithmeticæ neceſſitas. 469
Arithmeticæ Practicæ gradus. 464
Arithmeticæ ſpeculatiuę neceſſitas. 218
Arithmeticorum characteres. 150
Arma an litteræ potiores. 297
Armorum diſtributio ad quem pertineat. 287
Armorum exercitia tractanda. 303
Armamentaria ædificanda. 287
Armeni à quo orti. 460
Armenorum ingenia. 85
Arnaldi teſtimonium de luxuriæ damno. 58
Arnobij teſtimonium de varietate linguarum. 459
Arpinæ teſtimonium de oraculis. 182
Arquatus morbus. 280
Ars quid. 400
Ars cuius filia. 142
Artis neceſſitas. 477
Artium inuentio. 270
Artificum neceſsitas. 348
Artificum præfecti. ibid.
Arſenius Honorij, & Arcadij præceptor. 113
Artemiodori teſtimonium de inſomnijs. 190
Arthritis morbus. 280
Articuli quid. 504
Aruernorum ingenia. 86
Arcis etymon. 15
Arcis munitæ conceſsio periculoſa. 342
Arcis neceſsitas. 339
Arces extruendæ. 287

AS

Aſclepiades Diæticæ auctor. 428
Aſclepiodori Alexandrini iudicium. 35

Aſconij Pediani teſtimonium de legum characteribus. 150
Aſia à quo. 258
Aſiæ amplitudo. 258
Aſiæ termini. 258
Aſianorum ingenia. 85.& 87
Aſianorum opinio de anni initio. 528
Aſpidomantia. 165
Aſtabares à quo orti. 461
Aſtragalomantia. 186
Aſtra cur poſterius planis facta. 543
Aſtrorum efformatio. 542
Aſtrologia cuius filia. 136
Aſtrologiæ dignitas. 261
Aſtrologiæ obiectum. 261
Aſtrologorum characteres. 150
Aſtronomantia, eiusq. ſpecies. 167
Aſtronomicus annus. 492
Aſtydami Myleſij ingenium. 31
Aſſyrij à quo orti. 460
Attali Regis aſtutia. 151
D. Athanaſij iudicium. 35
D. Athanaſij teſtimonium. 45
Athenæi teſtimonium de Antiocho. 211
Athenæi teſtimonium de Pilæ luſoribus. 212
Athenæi teſtimonium de Polyperconte. 211
Athenæi teſtimonium de aquis. 82
Athenienſium cibus. 58
Athenienſium ingenia. 85
Atheorum impietas. 448
Atlas mons. 258
Athos mons. 251
Atomus principium mundi. 411
Atrophia morbus. 280

AV

Auaritiæ effectus. 442
Auaritiæ illecebra. 373
Auctor cur hoc opus compoſuerit 16
Auctor cur hoc opus præ reliquis dedicauerit Archiduci Ferdinando. 27
Auctor pollicetur aliam Anatomiam de rebus diuinis. 28
Auctor pollicetur vnum tomum Carminum, alterum Orationum. 197
Auctor primus Rector Parthenij ſodalitij. 23

Auctor quo anno natus. 21
Auctor vbi enutritus. 21
Auctor Academiæ quis. 418
Auctor Conſulatus. 371
Auctor Aerarij. 381
Auctor Digladiationis. 300
Auctor Equitationis. 209
Auctor Hiſtoriæ. 479
Auctor hiſtoriæ Eccleſiaſticæ de Chã. 156
Auctor idiomatum quis. 458
Auctor internunciorum. 352
Auctor Martyrologij. 488
Auctor Medicinæ. 426
Auctor Muſicæ. 473
Auctor naturalis Philoſophiæ. 418
Auctor Notariorum. 488
Auctor Noui teſtamenti. 511
Auctor Olympiadum. 492
Auctor Ponticus. 418
Auctor Veteris teſtamenti. 511
Auctoris parens quis fuerit. 20
Auctori natura eſt primarum qualitatum mixtio. 42
Auctores Philoſophiæ. 418
Auctorum quorundam explicatio. 48
Auctoritas quid ſit. 360
Auctoritas Principatus anima. 330
Aucupij auctor. 209
Audacia murus. 311
Audacia vnde. 66
Auditus cubile. 5
Auenzoar teſtimonium de Arithmetica Speculatiua. 218
Auerrois error de informatione animę. 53
Auerrois error de loco animæ. 53
Auerrois opinio de alimentis quoad ingenia. 56
Auerrois opinio de ſenſibus internis. 47
Auerrois teſtimonium de periodis febriũ. 278
Aufrerij teſtimonium de iudicijs. 501
Augis linea quid. 272
Augurellus refellitur. 164
Augurium, & Auſpicium. 166
D. Auguſtinus ſapiens diuinitus. 125
D. Auguſtini teſtimonium de Aegyptijs. 133

D. Auguſtini teſtimonium de Decimis. 232
D. Auguſtini teſtimonium de inſectorum productione. 158
D. Auguſtini teſtimonium de inuentore Mathematicę. 262
D. Auguſtini teſtimonium de iuſto bello. 288
D. Auguſtini teſtimoniũ de myſtica Arithmetica. 223
D. Auguſtini teſtimonium de numero ſtellarum. 273
D. Auguſtini teſtimonium de pacto cum dęmone. 156
D. Auguſtini teſtimonium de riſu Zoroaſtri. ibid.
D. Auguſtini teſtimonium de Senario. 229
D. Auguſtini teſtimoniũ de ſtratagemate. 315
D. Auguſtini teſtimonium de vaſe lintæo. 228
D. Auguſtini teſtimonium de venenario maleficio. 191
D. Auguſtini teſtimonium de Veneris incommodis. 58
D. Auguſtino quid ſit natura. 41
Auguſti Horoſcopus. 200
Auguſti inſignis prudentia. 308
Auicembron reprehenditur. 268
Auicennas reprehenditur. ibid.
Auicennæ inſipientia. 540
Auicennæ opinio de ſenſibus internis. 47
Auicennæ quid ſit natura. 41
Auicennæ teſtimonium de conſuetudine. 111
Auicennæ teſtimonium de puero lactante. 108
Aues vnde ortæ. 543
Aues an ſe mutuo intelligant. 160
Aues aquaticæ. 546
Aues carniuoræ. ibid.
Aues cur à ſeipſis non diſcrepent. 547
Aues oſcines. ibid.
Aues oſſifragæ. 546
Aues pulueraceæ. 547
Aues rapaces. 546
Aues rapaces cur non ſint gregabiles. ibid.
Auium diſcrimina. 545
Auium productio. 543
Auiti teſtimonium de præcurſoribus. 577
Aulicus agricola. 210
Aulicus armiger. 208
Aulicus auceps. 209
Aulicus bombardarius. 210
Aulicus curſor. 211
Aulicus doctus. 213
Aulicus eques. 208
Aulicus frondibularius. 210
Aulicus liberalis. 214
Aulicus muſicus. 213
Aulicus pictor. ibid.
Aulicus piſcator. 209
Aulicus qualis. 205
Aulicus ſaltator. 210
Aulicus venator. 209
Aulici armorum tractatio. 208
Aulici equitatio. ibid.
Aulici nobilitas. ibid.
Aulici qualitates. ibid.
Aulici ſtatura. ibid.
Aulici veſtium qualitas. 214
Aulica mulier qualis. 215
Aulicitas, eiusq; gradus. 135
Aulodus verſus. 196
Aureolus refellitur. 266
Aurigineus color. 199
Auris ædificium. 5
Auris tympanum. ibid.
Aures hominis. 4
Auriti. 77
Aurum Iuſtitia potentius. 442
Auro ferrum debellare. 218
Aurea regula quid. 470
Auſonij teſtimonium de Occaſione. 292
Auſonij teſtimonium de Scytale. 152
Auſonij teſtimonium de ſexus mutatione. 159
Auſtri natura. 90
Auſtriacæ domus laus. 16
Authenticæ quid. 498
Autumnus vbique fuit in mundi creatione 524
Autumni temperies. 70
Auxilium confictum. 321
Auxilij ſignificatio. 322

Auxilijs vt vtendum. 318

A X

Axinomantia. 165
Axioma Peripateticum. 44
Axioma philoſophicum. 77
Axiomatis cuiuſdam explicatio. 54
Axis quid. 247
Azonis teſtimonium de codice. 497

B A

Babylon à quo orta. 462
Babyloniorum ingenia. 88
Babylonica turris. 459
Bacchus quid ſit. 270
Bacchus quo menſe natus. 230
Balbucies vnde. 52
Balduini teſtimonium de Moyſe. 479
Balduini teſtimonium de ſcientia. 406
Baldi teſtimonium de epiſcopis belligerantibus. 289
Baldi teſtimonium de Nobilitate. 207
Balneatorum cantilena. 197
Balſam teſtimonium de Critomantia. 170
Baptiſmus quid. 508
Baptiſta Genuenſis ſapiens diuinitus. 126
Bar teſtimonium de Cabala. 171
Bradipexia morbus. 290
Barba vnde viris. 51
Barbæ diuiſio. 104
Barcephæ teſtimonium de ficu. 553
Baronij teſtimonium de Chriſti ætate. 581
Baronij teſtimoniũ de Ficini apparitione. 162
Bartholi teſtimonium de Nobilitate. 207
Bartholi teſtimonium de vnico cõmiſſario. 366
Baſilides cuius diſcipulus. 515
Baſilij teſtimonium de mundi æternitate. 520
D. Baſilij teſtimonium de templo. 344
Baſiliſcus, vt intuitu occidit. 552
Batanomantia. 168
Bauoni teſtimonium de influxibus cæleſtibus. 116

B E

Beati in cælo an ſint morituri. 69
Beatorum curpora quale temperamẽtum habebunt. ibid.
Bedæ teſtimonium de Chriſti ætate. 581
Bedæ teſtimonium de nutibus. 152
Bellerophontis ingenium. 56
Bellugæ teſtimonium de Aragonia. 390
Bellum contra potentiores vt eſt ſumendum. 290
Bellum contra ſubditos raro faciendum. ibidem.
Bellum contra vicinos non eſt ineundum. ibidem.
Bellum debet eſſe iuſtum. 288
Bellum dum gerunt vicini, minimine eſt opus. 313
Bellũ externũ vtile cõtra bella ciuilia 287
Bellum nunquam gerendum contra Sedem Apoſtolicam. 290
Bellum Punicum. 269
Belli circumſtantię conſiderandæ. 310
Belli miſeriæ. 323
Bello quæ neceſſaria. 315
Benedicti Canoniſtæ teſtimonium de ſenibus. 360
Beneuenij teſtimonium de egeſtonis maleficio. 175
Bœotarchia Epaminondæ. 371
Bœotiæ populus. 83
Berisfeldij teſtimoniũ de maleficio ſomnifico. 189
D. Bernardi ſententia. 323
D. Bernardi teſtimonium de Chriſti pulchritudine. 69
D. Bernardi teſtimonium de Deo. 451
Beroſi teſtimonium de Turri Nemrod. 251
Bertholdus bombardæ inuentor. 288
Beſſarionis teſtimonium de Geometria. 244

B I

Bibuli ſunt promptiores lingua, quàm manu. 300
Bilis æruginoſa. 64
Bilis cærulea. ibid.
Bilis citrina. ibid.
Bilis hominis. 13
Bilis porracea. 64
Bilis rubea. ibid.
Bilis vitellina. ibid.
Bilis munera. 67
Bilis ſedes. 64

Billioſi ſpecies. 67
Bionis conſuetudo. 35
Biſſextilis ominoſus. 225
Biſſonij teſtimonium de Victimaria. 178
Biturigum ingenia. 86

B L

Blæſitas morbus. 280
Blanca Maniaca. 20

B O

Bodinus refellitur. 262 & 269
Bodini teſtimonium de ligaminis malefi-cio. 180
Boemi opinio de monſtris. 77
Boetij ſerpens. 155
Boetij teſtimonium de anima cæli. 266
Boetij teſtimonium de Arithmetica ſpe-culatiua. 218
Boetij teſtimonium de Fortuna. 351
Boetij teſtimonium de motu cæli. 267
Boetij teſtimonium de Nobilitate. 207
Boetij teſtimonium de priori ætate. 333
Boetij teſtimonium de pulchritudine cæ-lorum. 275
Boetij teſtimonium de vnico Cõmiſſario. 366
Bolderſtein familia. 20
Bolus quid. 284
Bombycis origo. 545
Bonauentura ab Egg. 20
D. Bonauenturæ teſtimonium de cælis. 117
D. Bonauenturæ teſtimonium de influxi-bus cæleſtibus. 116
D. Bonauenturæ teſtimonium de inſecto-rum productione. 158
Bonefidei teſtimonium de Duca. 349
Bonfinij teſtimonium de ſomnio matris Attilę. 191
Boni Conſiliarij qui. 360
Bonum quid ſit. 431
Boreæ natura. 90
Borealis ſitus. 83
Borealis terra. 257
Borealium ingenia. 87
Borrhapeliotæ natura. 89
Borrholybici natura. ibid.
Bozij teſtimonium de quibuſdam metris Acroſtichis. 585

B R

Braſtæ quid. 416
Breſith ſpecies Cabalę. 171
Breuitas epigrammatum proprietas. 197
Britonum ingenia. 86
Bruta an intelligant. 160
Brutorum opera. 44
Brutorum ſolertia. 45

B V

Bucoldiani teſtimonium de quadam ſpi-renſi puella. 160
Bucolicum carmen. 194
Budæi teſtimonium de Emblematum va-rietate. 198
Bulinos morbus. 280
Burgundorum ingenia. 86
Buridanæ teſtimonium de obiecto Meta-phyſicæ. 420

C A

CAbala. 170
Cabala dæmoniaca. 171
Cabalæ inuentor. 170
Cabalæ ſpecies. 171
Cadaueris partes quò vadant. 37
Cæciæ natura. 89
Cælum an ſit animatum. 265
Cælum & Terra noua quid ſignificet. 589
Cælum à quibus moueatur. 267
Cælum quibus anguſtum 275
Cæli laudes. 261
Cæli an ab Intelligentijs moueantur. 266
Cæli an ſint animati. 542
Cæli caſuri. 564
Cæli conſtant etiam materia prima. 533
Cæli influunt in corpora. 117
Cæli non influunt in animas. ibid.
Cælorum figura. 265
Cælorum motus, & influentiæ. 542
Cælorum pulchritudo. 275
Cælorum virtutes quid. 587
Cęleſtia corpora quid efficiant. 262
Cælitum auxilia. 289
Cæſar caluus. 142
Cæſaris animoſitas. 306
Cæſaris mos ſapiens. ibid.
Cæſaris prudẽtia cum ſuis militibus. ibid.

Cæſaris

Cæſaris teſtimonium de legatis. 205
Cæſares vndecim ex domo Auſtriaca. 17
Cæſij coloris ſignificatio. 199
Caietanus refellitur. 54. 158. & 269
Caietani opinio de pueris in ſtatu inno-centiæ. 45
Caij teſtimonium de cuiuſdam Alexan-drinæ prodigioſo partu. 228
Caij teſtimonium de votis Romanis. 335
Calcagnini teſtimonium de oraculis. 181
Calcidij teſtimonium de Muſica. 473
Calendæ quid. 494
Calidus frigidus. 102
Caligula caluus. 142
Callimachi teſtimonium. 80
Callimachi teſtimonium de Cinthia. 162
Callimachi teſtimonium de Hunnorum origine. 158
Calliſthenes cuius nepos. 490
Caliſthenis ingenium. 32
Calliſtrati teſtimonium de humana ſocie-tate. 347
Calor cur citra Tropicos aerem inflãmet. 413
Calor imaginatricis anima. 132
Calor innatus. 64
Caloris effectus. 39
Caloris muliebris differentia. 74
Caloris munus. 67
Caluities vnde. 103
Caluitiorum diuerſitas. 104
Camael Sampſonis Angelus. 271
Cambiſis iter. 561
Campegij teſtimonium de Epiſcopis. 500
Campus quid. 257
Campeſtre munimentum. 320
Cancer morbus. 280
Cancri clima. 121
Cancri partes. ibid.
Cancri prouinciæ. ibid.
Cancri qualitas. ibid.
Cancri vrbes. 122
Canninij teſtimonium de characterum auctoribus. 145
Canis Simonis magi loquitur. 160
Canum diuerſitas. 551
Canitięs vnde. 103
Canonici teſtimoniũ de obiecto Phyſicæ. 410
Canonica purgatio. 505
Cantionum ſpecies. 197
Cantus quid. 475
Capellæ teſtimonium de Senario. 229
Capilli, vngues, & dentes an erunt in Re-ſurrectione. 581
Capillorum muliebrium diuerſitas. 74
Capitolini teſtimonium de Aelio. 333
Capitolini teſtimonium de ſilentio. 356
Capiuaccei teſtimonium de periodis fe-brium. 278
Capnomantia. 170
Caprarium carmen. 194
Capreolus refutatur. 267
Capreoli teſtimonium de Angelis. 421
Capricorni clima. 123
Capricorni partes. ibid.
Capricorni prouinciæ. ibid.
Capricorni qualitas. ibid.
Capricorni vrbes. ibid.
Caput quid. 256
Caput acuminatum quale. 101
Caput æneum. 155
Caput cur factum. 7
Caput cur oſſeum. 4
Caput cur rotundum. ibid.
Caput Draconis. 272
Caput magnum quale. 100
Caput gibbum quale. 101
Caput hominis. 3
Caput humanum abſque cerebro, & qua-re. 58
Caput mediocre quale. 101
Caput paruum quale. 100
Caput planum quale. 101
Capitis morbi. 278
Carbunculus morbus. 281
Carcer quid ſit. 380
Carcer eſt iuris publici. 379
Carcer priuatus prohibitus. 380
Carceres inuiolabiles. ibid.
Carcerum ædificatio. 379
Carcerum varietas. 380
Cardanus Attagen laudat. 60
Cardanus refellitur. 158
Cardanus refellitur à Scaligero. 41

Car-

Cardani commentum. 161
Cardani teſtimonium. 80
Cardani teſtimonium de inſula Ferri. 81
Cardani teſtimoninm de Lullo. 173
Cardiaca morbus. 280
Cardinalis Bellarmini teſtimonium. 568
Cardinalis teſtimonium de vnico Cõmiſſario. 366
Carmanorum cibus. 58
Carneadis dictio. 202
Carneadis facinus. 34
Carnis virorum diſcrimina. 74
Carolus Archidux epiſcopus. 24
Carolus Ferdinandi parens. 22
Carolus Magnus Grammaticus. 467
Carolus V. Agyrippam in exilium mittit. 157
Caroli Archiducis Symbolum. 311
D. Caroli Borromæi iudicium. 36
Caroli encomia. 22
Caroli V. fauſtus dies. 225
Caroli V. Horoſcopus. 200
Caroli V. ſapientia. 385
Caroli V. veſtitus. 348
Caroli ſapientia, & prouidentia. 22
Caroloſtadium à quo fundatum, vbi ſitum. ibid.
Carthaginenſium lex pro belli Duce. 139
Carthaginenſium mos. 310
Carthaginenſium mos pro Magiſtratibus. 371
Cartuſiani teſtimonium de renouatione mundi. 589
Caſſanei teſtimonium de Aduocatis. 438
Caſſianus refellitur. 269
Caſſiodorus Thedorici Regis pręſceptor. 113
Caſſiodori teſtimonium de anſa. 348
Caſſiodori teſtimonium de portis. 341
Caſſij Medici opinio. 188
Caſſij teſtimonium de Bruto. 146
Caſſij teſtimonium de gentium ingenijs. 86
Caſſij teſtimonium de Libanomantia. 180
Caſſij teſtimonium de lugubri habitu. 232
Caſtellum quid. 257
Caſtilionis teſtimonium de Alberto Magno. 120
Caſtitas quid. 435
Caſtri teſtimonium de iniurijs. 288
Caſtra non licet deſerere. 320
Catalepſis morbus. 279
Cataplaſma quid. 285
Catarrhus morbus. 279
Catharini teſtimonium de Eua. 557
Catharini teſtimonium de Firmamento. 536
Catharina Beſternach. 19
Catharina Senenſis ſapiens diuinitus. 126
Catonis Romani ingenium. 32
Catoptrix quid. 252
Catoptromantia. 169
Catulli teſtimonium de Parthenomantia. 186
Catulli teſtimonium de Tullio. 204
Cauda Draconis. 272
Cauſæ meritum. 503
Cauſæ interitus. 394
Cauſæ iuſti belli. 283
Cauſæ, vt Princeps iudicet. 368
Cauſalis enunciatio quid. 485
Cauernę quid faciant. 83
Cauponum characteres. 150
Cautes ſtupenda. 154
Cautio quid. 432
Cautio in ſumendis alimentis. 59
Cautio parentibus neceſſaria. 113
Cautio Principis. 340

C E

Cecrops quid. 494
Cedreni teſtimonium de Capnomantia. 170
Cedreni teſtimonium de Dicoro. 382
Cedreni teſtimonium de Heliogabalo. 166
Cedreni teſtimonium de Heraclio Cęſare. 189
Cedreni teſtimonlum de theſaurorum cuſtodia. 163
Celeritas vnde. 139
Celeritas optima, ac rei ſumma. 292
Celſi opinio de vino ſumendo. 59
Celſi teſtimonium de chirurgia. 428
Celtarum magia. 177
Cenomanorum ingenia. 86
Cenſoris maieſtas. 350

Cenſores morum, & politię neceſſarij. 349
Cenſores pagani. 350
Cento quid ſit. 195
Centrum quid. 247
Cephalęa morbus. 278
Cephalęonomantia. 170
Cepollæ conſilium de eligendis pro Magiſtratu. 187
Cercopithecus. 551
Cerealis ſententia. 381
Cerebrum cur diuiſum. 47
Cerebrum in quot partes ſit diuiſum. 46
Cerebrum quale eſſe debeat. 50
Cerebrum quantum eſſe debeat. ibid.
Cerebri diuerſitas. ibid.
Cerebri partes. 7
Cerebri ſinus quot, qualesuè qualitatum gradus habere debeant. 51
Cerebri ſinus, vt ſibi inuicem copulentur. ibid.
Cerebro cur inuolucra. 8
Cerotum quid. 285
Ceruiel Dauidis Angelus. 271
Ceruinus color. 199

C H

Chęremontis ſcientia. 200
Chęrocratia quid ſit. 336
Chalcidius refellitur.
Chaldæi à quo orti. 460
Chaldęi cur Aſtrologi. 251
Chani quis ſit. 156
Cham quid obtigerit. 560
Chamalęontis teſtimonium de ſaltibus. 211
Chananęi à quo orti. 461
Chaos principium mundi. 411
Characterum inuentores iuxta Iſidorum. 146
Charondæ leges. 435
Chares Indus quid fecerit. 250
Charitas Princeps Virtus. 431
Charitatis vis. 228
Charta vnde dicta. 147
Chaſmaciæ quid. 416
Chelidonij natura. 91
Chemoſis morbus. 279
Cherubin. 420
Chili laus. 57
Chiragra morbus. 280
Chiromantia Aſtrologica. 174
Chiromantia Phyſica. ibid.
Chiromantes refelluntur. 98
Chirurgia quid. 428
Chirurgiæ auctor. ibid.
Chij teſtimonium de Hercule. 104
Cholera. 64
Cholerici effigies. 69
Choniatis teſtimonium de Andronico. 177
Chophoſis morbus. 279
Chorda vnde. 235
Chorearum antiquitas. 211
Chorearum auctor. ibid.
Chorographia quid. 255
Chorus quid ſit. 194
Chori auctor. 211
Chriſtierna princeps Mariæ filia. 24
Chriſtus an fuerit mortalis. 69
Chriſtus quale temperamentum habuerit. ibid.
Chriſtus quo die Cruci affixus. 229
Chriſtus Theologiæ auctor. 447
Chriſtus vt poterit ab omnibus videri. 582
Chriſti ætas. 581
Chriſti imago. 69
Chriſti natiuitas. 269
Chriſti præcurſores. 577
Chriſti vulnera. 228
Chroma. 235
Chroma molle. 237
Chroma ſesquialterum. ibid.
Chroma Tonięum. 238
Chronicus ortus. 273
Chryſargyrum. 382
Chryſippi deſiderium. 108
Chryſopoeia quid ſit. 163
D. Chryſoſtomi documentum. 204
D. Chryſoſtomi teſtimonium de poteſtate. 351
Chylus. 57
Chyphelides morbus. 279

CI

Cianitarum Indorum magia. 157
Ciceronis dictio. 202
Ciceronis opinio de Poeſia. 133
Ciceronis ſententia. 113
Ciceronis teſtimonium de Agricultura. 210

Ciceronis teſtimonium de conſuetudine. 111
Ciceronis teſtimonium de Oratore. 134
Cimilarchion. 381
Cinædica carmina. 196
Cingalæ. 185
Cinerum, ac oſſium congregatio quomodo in Reſurrectione. 581
Cinericij coloris ſignificatio. 199
Ciromantia. 170
Circij natura. 90
Circulus quid. 246
Circumſpectio quid. 432
Circumſpectio neceſſaria. 316
Cirros coloris ſignificatio. 199
Citatio. 501
Ciuium concordia vnde. 224
Ciuitas quid. 257
Ciuitas parſimonia creſcit, luxu labit. 349
Ciuitates inimicæ iuſtè tollendæ. 339

CL

Clades Romanorum. 385
Claritas natalium. 366
Clari teſtimonium de iudicijs. 501
Claudiæ Veſtalis Ternarius. 226
Claudiani teſtimonium de Archimede. 155
Claudiani teſtimonium de bono Duce. 369
Claudiani teſtimonium de Honorio. 112 & 307.
Claudiani teſtimonium de Indis. 101
Claudiani teſtimonium de inſomnijs naturalibus. 190
Claudiani teſtimonium de motu cęli. 268
Claudiani teſtimonium de Omine. 166
Claudiani teſtimonium de Tyranno. 330
Claudius de criminoſis quid ſenſerit. 76
Clauij teſtimonium de extractione. 472
Clauis quid. 474
Clauus annalis quid. 528
Clauus morbus. 270
Cleidonomantia. 179
Clemens Alexandrinus refellitur. 158
Clementis teſtimonium de Cane Simonis magi. 160
Clementis teſtimonium de magia Germanorum. 178
D. Clementis teſtimoniũ de materia Concionatoris. 204
Clementis teſtimonium de oraculis. 182
D. Clementis teſtimonium de Senario. 229
D. Clemẽtis teſtimonium de Simonis Magi præſtigijs. 184
D. Clementis teſtimonium de virtutum vnitate. 224
Clementia quid. 435
Cleomedis facinus. 30
Cleopatra à quo occiſa. 551
Clericus adulator. 335
Clictouęi teſtimonium de Antichriſto. 568
Clictouæi teſtimonium de Arithmeticæ ſpeculatiuæ independentia. 218
Clictouæi teſtimonium de Nobilitate. 207
Cliromantia. 173
Cliſophi ingenium. 32
Clyſteria quid. 285

CO

Coccineus color. 199
Codex quid. 497
Codronchij teſtimonium de officio Medici. 428
Cęlij ingenium. 32
Cęlij opinio de alimentis quoad ingenia. 56
Cęlij teſtimonium de Damarate curſore. 212
Cęlij teſtimonium de Daphnomantia. 175
Cęlii teſtimonium de Geometria. 244
Cęlij teſtimonium de Ichthiomantia. 179
Cęlij teſtimonium de Ipiclo curſore. 212
Cęlii teſtimonium de Mathematica. 261
Cęlii teſtimonium de Rhabdomantia. 189
Cęruleus color. 199
Collis quid. 257
Collis neceſſarius. 339
Colonia quid. 257
Colonię Romanorum. 385
Coloniarum numerus. ibid.
Coloniarum vtilitas. ibid.
Color quid ſit. 254
Color ſyntonus. 238
Color mollis diatonicus. ibid.
Color Muſices quid ſit. 237
Color niger an ſit priuatio. 199

Coloris partitio. 237
Colorum inuentor. 198
Colorum ſpecies. 198
Coloſſi Rhodienſis ruina. 386
Coloſſus Solis. 250
Coloſſi reparatio. 386
Columbus Indiarum inuentor. 259
Columbi opinio de partibus cerebri. 46
Columba lignea volans. 155
Columbarum ſpecies. 548
Columella morbus. 280
Columellæ teſtimonium de Perſicis. 79
Columellæ teſtimonium de philtris. 165
Columellæ teſtimonium de Ternario. 226
Coluri quid ſint. 264
Collyrium quid. 285
Comanderij teſtimonium de extractione. 472
Comarum breuitas vnde. 103
Comarum longitudo vnde. ibid.
Cominæi teſtimonium de Carolo. 363
Commiſſariorum pluralitas refellitur. 365
Comœdia quid ſit. 194
Compendioſi characteres. 149
Compoſita regula quid. 470
Compoſita interualla. 236
Communis res abſque animorum communione non bene regitur. 364
Communia interualla. 236
Concentrici orbes. 272
Concentus quid ſit. 234
Conceptus quid ſit. 234
Conceptus medius quid. 482
Conceptus vltimus quid. 482
Conchilia quando plena. 117
Conciliatoris opinio de Phantaſiæ fulcro. 51
Conciliatoris teſtimonium de periodis febrium. 278
Concilium Conſtantienſe. 21
Concilij Coſtantinopolitani teſtimonium de venenario maleficio. 191
Concilij Lateranẽſis teſtimonium de Deo. 449
Concilij Lateranenſis teſtimonium de diebus creationis. 529
Concilij Lateranenſis teſtimonium de Vnitate. 223
Concilij Rhemenſis teſtimonium de Deo. 449
Concilij Toletani teſtimonium de Iudæis. 344
Concilij Tridentini dogma. 514
Concilio Chalcedonenſi quid ſit natura. 41
Concionis regula. 205
Concionis tempus. 204
Concionator qualis. ibid.
Concionatoris materia. ibid.
Concionatoris officium. ibid.
Concionatoris ſcientia. ibid.
Concluſio an ſit de eſſentia ſyllogiſmi. 407
Concoctio prima. 57
Concoctio ſecunda. ibid.
Concoctio tertia. ibid.
Concordia diſcors. 413
Concordiæ Corona. 311
Conditiones iuſti belli. 288
Conditionalis enunciatio quid. 485
Condita quid. 284
Conductio quid. 433
Confinium deſertatio. 312
Confectio quid. 284
Confirmatio quid. 477. & 508
Congreſſus nocturnus. 322
Coniunctio quid ſit. 240
Coniunctionum numerus. 241
Coniuncta enunciatio quid. 485
Coniurationes aduenarum. 346
Connubij finis. 75
Conſecratio. 500
Conſenſus inter Imaginatricem, & Generatricem. 140
Conſentaneum. 588
Conſequens quid. 485
Conſequentiæ varietas. 486
Conſeruæ quid. 284
Conſeruatio quid. 516
Conſiliarius qualis refellitur. 361
Conſiliarius qui ſe debeat gerere. 355
Conſiliarij qualitas. 361
Conſiliario quorum cognitio neceſſaria. 357
Conſiliariorum neceſſitas. 352
Conſilium quid ſit. 354
Conſilium audax. 361

Conſilium bonum quid. 354
Conſilium bonum mora valeſcit. 362
Conſilium ignotum optimum. 357
Conſilium iuſtum. 361
Conſilium magnificum. ibid.
Conſilium maturum. ibid.
Conſilium pro Aulico. 211.&214
Conſilium pro Aulica muliere. 215
Conſilium ſalubre. 173
Conſilium ſubtile. 361
Conſilium vanum. 362
Conſilium velox. 361
Conſilij anima quid. 355
Conſilij baſis quid. ibid.
Conſilij etymon. ibid.
Conſilij prçcipitis quæ comes. 362
Conſilij vtilitas. 354
Conſilio offenſus non admittatur. 365
Conſilia pro Aulico. 213
Conſonantia quid ſit. 236
Conſonantiæ ſpecies. 240
Conſona quæ. 236
Conſpiratio. 359
Conſtantia quid. 435
Conſtantia vnde. 51.&67
Conſtantia Poloniæ Regina. 24
Conſtantienſis Concilij teſtimonium de Viclepho. 440
Conſtantini dictum. 367
Conſtellationes. 273
Conſtitutio quid. 234.499.& 500
Conſtitutio coniuncta. 241
Conſtitutio diſiuncta. ibid.
Conſtitutio immutabilis. ibid.
Conſtitutio multiples. ibid.
Conſtitutio ſimplex. ibid.
Conſtitutionis differentiæ. 238
Conſtitutiones perfectæ. 241
Conſuetudo altera natura. 111
Conſuetudinis condiciones. 500
Conſuetudinis efficacia. 110
Conſuetudinum diuerſitas. ibid.
Contemptus cauſæ. 331
Contemptus cauſæ multiplex. 332
Continens quid. 256
Continentia quid. 435
Contumacia duplex. 502
Contumacia qualis. ibid.
Contumacia qualis. ibid.
Contumacis pœna. ibid.
Conuallis quid. 257
Conuerſio. 529
Conuerſio quid. 484
Conuerſio per acciden quid.' ibid.
Conuerſio per cōtrapoſitionem quid. ibid.
Conuerſio ſimplex quid. ibid.
Conuiuiorum damna. 333
Conuiuia quando facienda. ibid.
Conus quid. 247
Copiæ extrenæ non debent eſſe domeſticis maiores. 298
Copulatiua enunciatio quid. 485
Cor arteriarum origo. 97
Cor piloſum. 139
Cordis officium. 3
Cornea. 6
Cornelius Agrippa magus à quo exul factus. 157
Cornelij teſtimonium de Homero. 211
Corporis conformatio à quo. 38
Corporis glorioſi dotes. 585
Corporis humani, & Reipublicæ comparatio. 380
Corporis morbi. 280
Corporis muliebris habitudo. 74
Corſici cuiuſdam memoria. 49
Cori natura. 90
Coſmicus ortus. 273
Coſcinomantia.' 169
Coſmographia cuius filia. 136
Coſmographiæ auctor. 255
Coſmographiæ obiectum. ibid.
Coſmographiæ officium. ibid.
Coſmographiæ vtilitas. ibid.
Couarruuiæ teſtimonium de iniurijs. 288

CR

Cranzij teſtimonium de Carolo Magno. 113
Crapula vitanda. 58
Craſis licet ad vitia inclinet, eſt tamen à poteſtate hominis ratio. 55
Craſſi dictio. 202
Craſſi memoria. 49
Craſſitudines Planetarum. 274
Cratylus cuius auditor. 409
Creare cuius ſit. 517

Chryſippi opinio de lumine. 13
Crimen læſæ maieſtatis quibus noceat. 76
Criniti teſtimonium de Gothis. 310
Critholai dictio. 202
Critomantia. 170
Cromeri teſtimonium de cuiuſdam Polonæ partu prodigioſo. 229
Cromeri teſtimonium de Mieciſlao. 360
Cromeri teſtimonium de Tartaris. 166
Croti teſtimoninm de iudicio. 444
Crux aerea. 289
Crux character Ægyptiacus. 168
Crux ex qua materia, & quāta futura. 582
Crux Serapidis. 168
Crucis imaginum princeps. ibid.
Crucis ſignificatio. ibid.
Cryſtallinus humor. 7
Cryſtallini ſedes. ibid.
Cryſtallomantia. 169
Cubus quid. 247
Cuiacei teſtimonium de Nouellis. 497
Cultri, acus, & ferramenta an generentur in humano corpore. 175
Cullomantia. 173
Cultus animi, & corporis. 368
Cumanæ Sybillæ vaticinium. 230
Cunctatio bona. 361
Cunctatio in deliberando, celeritas in conficiendo. 362
Curſus incitatior, vel tardior vnde proueniat. 80
Curtij teſtimonium de Catena. 210
Curtij ſententia de noſtrate milite. 299
Curtij teſtimonium de militibus Alexandri. 302
Curtij teſtimoniū de Philippo curſore. 212
Curtij teſtimonium de Prodigijs. 167
Curruum vtilitas. 320
Cuſæ teſtimonium de Arithmetica ſpeculatiua. 218
Cuſani teſtimonium de Eudemo. 411
Cuſpiniani teſtimoniū de Romano Diogene. 189
Cutis coloris virorum. 75
Cylindrus quid. 247
Cyncæ memoria. 49
Cynicorum auctor quis. 418
D. Cypriani teſtimonium de inuentore Magiæ. 156
D. Cypriani teſtimonium de pacto cum dæmone. ibid.
Cyprus à quo orta. 463
Cyrilli teſtimonium de Cruce. 582
Cyrilli teſtimoniū de mūdi creatione. 521
Cyrilli teſtimonium de Vnitate. 223
Cyrus Agricola. 210
Cyrus Decimas perſoluit. 232
Cyri memoria. 49

D

DActylimantia. 174
Dæmō an queat corpus fabricare ſibi 163
Dæmon auctor ſomniorum. 190
Dæmon in qua forma Euæ apparuit. 552
Dæmon quæ nequit diuinare. 174
Dæmon quæ poteſt diuinare. ibid.
Dæmonis aſtutia. 62
Dæmonis illuſio. 163
Dæmones an queant loca diſſita implere. 758
Dæmones cur homini inſeruiant. 181
Dæmonum operationes variæ. 163
Dæmonomantia. 181
Dalmerij oracula de Pontificibus. 185
D. Damaſceni de ſenſibus internis opinio. 26
D. Damaſceni opinio de partibus cerebri. 47
D. Damaſceni teſtimonium de dæmonis diuinatione. 174
D. Damaſceni teſtimonium de influxibus cæleſtibus. 116
Damaſceni à quo orti. 460
Dametæ Ternarium. 226
Damhuderij teſtimoniū de Scacheida. 212
Damhuderij teſtimoniū de theſaurorum inuentione. 157
Danai à quo orti. 460
Danielis Angelus. 271
Daphitæ Grammatici ingenium. 32
Daphnomantia. 175
Dauidis Angelus. 271
D. Dauidis ſanctum facinus. 228
D. Dauidis ſententia de homine. 14
D. Dauidis teſtimonium de Aquilæ, & ſerpentum renouatione. 161

Dauidis teſtimonium de ſerpentum incantatione. 157

DE

Decimarum ſolutio vnde. 232
Decocta quid. 284
Decorum quid. 250
Decretorum conſtantia. 364
Defenſio pro caluis. 142
Deferens arcus. 272
Definitio felicitatis. 432
Definitiua ſententia quomodo, & quando ferenda. 504
Defunctorum mos. 232
Deiocis prudentia. 352
Delectus militum habendus. 300
Delectus militum maximi momenti. 302
Deliberatio quid. 476
Demetrij teſtimonium de auibus. 100
Democratia quid ſit. 336
Democritus cuius complexionis. 66
Democtitus refellitur. 252
Democriti ingenium. 66
Democriti iudicium. 35
Demoſthenes cuius diſcipulus. 203
Demoſthenis teſtimonium de legibus. 114
Denarius principium mundi. 411
Denarij myſteria. 232
Denominator quid. 469
Dens cuius qualitatis. 43
Dens quomodo producitur. ibid.
Dentes cur homini. 4
Dentium qualitates. 104
Dentifricium quid. 285
Denunciatio quid. 505
Deploratio. 324.& 349
Deploratio miſera. 288
Depoſitum quid. 433
Deprecatio. 583.& 584
Deuotio quid. 434
Deus an creauerit adulterina. 549
Deus an habeat accidens. 451
Deus an materiam addet in Reſurrectione 574
Deus an plures mũdos creare potuiſſet. 518
Deus an poſſit omnia deſtruere. 517
Deus an poſſit creandi poteſtatem alteri concedere. ibid.
Deus an potuerit mũdum ab æterno creare. 519
Deus an ſit. 448
Deus an ſit ex genere, & differentia. 450
Deus an ſit ex eſſentia, & exiſtentia. ibid.
Deus an ſit ex materia & forma. 449
Deus an ſit ex materia, & ſuppoſito. ibid.
Deus auctor hominum. 190
Deus creauit Empyreum, Elementa, & Angelos. 531
Deus creauit omnia diuturna. 534
Deus cur creauerit feminam. 557
Deus cur è terra fecerit hominem. 544
Deus cur Euam ex Adamo formauerit. 558
Deus cur mundum creauerit. 518
Deus cur mundum fecerit. 14
Deus cur Noe à diluuio non ſubtraxerit. 526
Deus cur primos homines pellibus contexerit. 520
Deus cur ſicca in humidis poſuerit. 540
Deus, cùm ſit increatus, vt poteſt cognoſci à creaturis. 423
Deus fecunditatis auctor. 75
Deus in Adami formatione an corpus ſibi fabricauerit. 557
Deus liber, & ſupremus. 563
Deus, Materia, & Species principium mundi eſt. 412
Deus Monarcha. 507
Deus nil extraordinarij facit. 524
Deus nil fruſtra facit. 10
Deus non eget tempore. 530
Deus non indiget inſtrumentis. ibid.
Deus pater Stationarius. 227
Deus filius Retrogradus. ibid.
Deus Spiritus Sanctus Directus. ibid.
Deus poteſt mundum deſerere. 564
Deus qua die mundum inceperit. 529
Deus vltor ſcelerum. 58
Deus vbique. 343
Deus vt nomina Babylone deleuerit, & alia inſeruerit. 458
Dei benignitas. 56.& 554
Dei clementia. 125
Dei cognitio vnde. 223
Dei correctio. 332
Dei eſt naturalis notitia. 448
Dei prouidentia. 4
Dei ſermo quibus. 555
Dei ſapientia. 543
Deo quæ debeamus. 507
Dexteritas vnde. 51

DI

Diabythis morbus. 280
Dialectica quid ſit. 482
Dialectica vnde. ibid.
Dialecticæ, & Rhetoricæ comparatio. ibid.
Dialecticę gradus. 464
Diameter quid. 246
Diana ſterilis. 224
Diapaſon ſpecies. 239
Diaſtoles quid. 282
Diateſſeron ſpecies. 238
Diazeugma vnde. 235
Dies biſſextilis. 494
Dies naturalis quid. ibid.
Diei partes. ibid.
Dierum abominationis numerus. 574
Diatoni ſpecies. 239
Dictamen multiplex. 132
Diapente ſpecies. 239
Difficile fit facile. 306
Digeſtum quid. 497
Dij Legislatores. 496
Dilatio ſæpè nociua. 290
Dilucidatio pulchra. 590
Diluuij tempus. 523
Dimaphtis morbus. 280
Diodori teſtimonium de Architecturæ auctore. 249
Diodori teſtimonium de Chaldæis. 251
Diodori teſtimonium de equitationis auctore. 209
Diodori teſtimonium de Hieroglyphicis grammatis. 200
Diodori teſtimonium de inuentore Mathematicę. 262
Diœtica medicina quid. 428
Diogenes cuius auditor. 411
Diogenes Laertius hiſtoricus. 30
Diogenis dictio. 202
Diogeniani teſtimonium de Epheſijs magis. 154
Dionis teſtimonium de Hieropoli Syriæ. 81
Dionis teſtimonium de potentiæ abuſu. 308
Dionis teſtimonium de Sinopenſe. 106
Dionyſij Geographi teſtimonium. 460
Dioniſij Tyranni ingenium. 31
Dioſcoridis teſtimonium de Salamandra. 550
Diotimi teſtimonium de rebus Principi neceſſarijs. 342
Dippexia morbus. 280
Diræ. 196
Directio planetæ. 273
Diſcordia concors. 412
Diſcretio perſonarum. 363
Diſcrimen inter Practicum, & Theoricum. 465
Diſcrimen inter Theoricum, & Practicum medicum. 137
Diſcrimen inte veteris, & Nouæ legis Sacramenta. 508
Diſiunctio quid ſit. 240
Diſiunctiuæ enunciatio quid. 485
Diſſonantia quid ſit. 236
Diſſona quæ. 236.& 476
Diſpoſitio quid. 250.& 476
Diſpoſitio exercitus. 322
Diſputatio contra Iudæos. 575
Diſtributio quid. 250
Dithyrambi qui ſint. 195
Diuerſio quid ſit. 312
Diues ægrotus. 136
Diues litigans. 137
Diues, vt debeat opibus vti. 333
Diuinatio. 174
Diuiſio quid. 469

DO

Docilitas quid. 432
Dodecaedrum quid. 247
Dodonus fons miraculoſus. 154
Dodonides columbæ. 182
Domeſtici quomodo ad Magiſtratum aſſumendi. 370
Dominici teſtimonium de infidelibus. 499
Dominus Regni quis. 352
Dominationes. 421
Domitianus caluus. 142
Domitianus Zara Caroloſtadij Locumtenens. 20
Donato ſuperſtitio quid ſit. 189
Dorius modus. 239.& 242

Dorothei teſtimonium de Præcurſoribus. 577
Doxippi teſtimonium de vocibus. 458

D R

Drachma quid ſit. 284
Draconis caput. 264
Draconis cauda. ibid.
Draconibus quales pennæ. 552
Dracones alati. ibid.
Driedonis teſtimonium de Sacra Hiſtoria. 512
Dropax quid. 285

D V

Dualitatis myſterium. 224
Dubrauij teſtimonium de Zitij prodigijs. 184
Ductores hoſtilis exercitus corrumpendi. 317
Ductuum munia. 8
Durandi opinio de animæ æqualitate. 34
Durandi opinio de hominis ſtatu. 56
Durandi teſtimonium de anno Platonico. 492
Dux metui debet. 304
Dux ſemper lætus. 308
Dux quæ debeat ſcire. 310
Dux vnus tantum ſupremus in bello. 314
Ducis auctoritas quanti momenti. 309
Ducis effigies. 142
Ducis inſtructio. 308
Ducis munus. ibid.
Ducis notitia quorum. 309
Ducis officium. 311

D Y

Dynaſtiæ Aegyptiorum. 461
Dyomedis pyratæ ingenium. 32
Dyſenteria morbus. 280

E

Ebrietas damnatur. 140
Ebrietatis vitium. 333
Ebrius contentioſus. 95
Ebrius lachrymoſus. ibid.
Ebrius loquax. ibid.
Ebrius taciturnus. ibid.
Eclipſes quando fiant. 264
Ecliptici quid ſit. ibid.
Ecſtaſis quid ſit. 185
Edictum Prætoris quid. 497
Educationis bonæ beneficia. 106
Educationis malæ incommoda. ibid.
Egeſtionis maleficium. 175
Eicoſacdrum quid. 247
Eleazaris teſtimonium de creatione mundi 528
Electio quid. 500
Electionum Aſtronomantia. 167
Electi poteſtas. 500
Electuarium quid. 284
Eleemoſyna duplex. 390
Eleemoſynarum beneficia. ibid.
Elegia. 197
Elegię inuentor. ibid.
Elementum quid ſit. 37.&412
Elementa qualia ingenia efficiant & corpora. 38
Elementa quot ſint. 37
Elementa vt corpus ingrediuntur. 38
Elementorum inuicem contrarietas. 37
Elementorum metamorphoſis. 38
Elementorum qualitates. 414
Elephas pontificem adorat. 43
Elephas Rinoceros. 551
Elephantiaſis morbus. 280
Elias & Enoch an mereri vel demereri queant. 577
Eliæ Ternarium. 227
Eliſæus Chriſti figura. 224
Eliſæi dualitas. 224
Eloquentia quid ſit. 337
Eloquutio quid. 476
Elyſij campi à quo orti. 463
Emblema. 197
Emblema vnde. 198
Emblemata qualia. ibid.
Emblematum varietas. ibid.
Embrocha quid. 285
Emolumentum ex Principis habitatione. 340
Empedoclis opinio. 54
Emphryſema morbus. 279
Empiricus de ſalis virtutibus. 60
Empirici medici. 426
Empiricorum parens. 426
Emplaſtrum quid. 285
Emporium quid. 257

Emproſthotonius morbus. 279
Emptio quid. 433
Empyreum. 590
Empyreum an ſit quadratum. 263
Empyrei creatio. 531
Empyreo, & Inferno excepto omnia comburenda. 588
Encathiſma quid. 285
Ennius de Scipionis ingenio. 30
Ennij teſtimonium de Q.Fabio. 139
Enomai teſtimonium de oraculis. 182
Enunciatio quid ſit. 483
Enunciatio abſoluta quid. ibid.
Enunciatio coniuncta quid. ibid.
Enunciatio modalis quid. ibid.
Enunciatio ſimplex. ibid.
Ephialtes morbus. 278
Ephimera febris. 277
Ephrem ſapiens diuinitus. 126
Epialus febris. 277
Epicedium carmen. 197
Epiclintæ quid. 416
Epicyclus. 272
Epicycli orbes. 272
Epicurus refellitur. 252
Epigramma. 197
Epigrammatum anima. 197
Epigrammatum proprietas. 197
Epilaterion carmen. 196
Epilepſia morbus. 279
Epilogus partium humani corporis. 11
Epinicium metrum quid ſit. 195
Epiphanij teſtimonium de Angelis. 421
Epiphora morbus. 279
Epipompecitici verſus quid ſint. 195
Epiſcopi auctoritas. 500
Epiſcopi conſecratores. 501
Epiſcopi qualitas. ibid.
Epiſcopi belligerantes non fiunt irregulares. 289
Epiſcopi poſſunt bellum gerere. ibid.
Epiſcopi poſſunt leges ferre. 509
Epitaphium. 197
Epithalamium carmen. 196
Epithema quid. 285
Epochæ. 490
Epopæia. 196
Epos quid ſit. 195
Eques, vt ſit pedes. 320
Equus bellicoſus. 551
Equi boni ſigna. 209
Equorum animoſitas vnde cognoſcatur. 100
Equorum complexio. 209
Equorum efformatio. ibid.
Errabunda febris. 277
Eraſiſtratus cuius filius. 426
Eraſiſtrati opinio de loco animæ. 53
Eraſiſtrati prudentia. 140
Erdfordienſis teſtimonium de Horologij inuentore. 245
Erucæ hiſtoria. 545
Eruditio mater timoris. 362
Eryſipela morbus. 281
Eteſiarum natura. 91
Eteſiarum prouocatio. 157
Ethicæ finis. 430
Ethicæ gradus. 400
Ethicæ inuentor. 430
Ethicæ obiectum. ibid.
Eua an ſolum ex vna coſta facta fuerit. 558
Eua quod pomum comedit. 553
Eua vnde. 557
Euagrij teſtimonium de Chryſargyro. 382
Euangelia quot. 228
Eubolia quid. 433
Euchariſtia quid. 508
Eucherij teſtimonium de Eua. 557
Euclides refellitur. 253
Eudemi teſtimonium. 160
Eudemi teſtimonium de quodam ſomnolento Fretenſi. 160
Euerſa regula quid. 470
Eugubini teſtimonium. 10
Eugubini teſtimonium de Eudemo. 411
Eugubini teſtimoniū de firmamento. 536
Eunapij teſtimonium de Apollonio. 160
Eunapij teſtimonium de filio Chryſanthi. 162
Eunuchorum immunitas. 81
Eunuchorum miniſteria improbantur. 364
Euphratis ſinus. 563
Eupolemus de inuentoribus litterarū. 145

Euripidis teſtimonium de conſuetudine. 111
Euripidis teſtimonium de legibus. 114
Euripus ſeptennarius. 229
Eurithimia quid. 250
Europa à quo. 209
Europæ magnitudo. 259
Europæ termini. ibid
Europalatæ teſtimonium de Hoſtili maleficio. 176
Euſebij teſtimonium de Chriſti ætate. 581
Euſebij teſtimonium de Conſtantino. 289
Euſebij teſtimonium de Horatio. 211
Euſebij teſtimonium de inuentore Magię. 156
Euſebij teſtimonium de Iouis Idolo. 160
Euſebij teſtimonium de Lucretio. 165
Euthimenis ſtatura prodigioſa. 99
Euthymij teſtimonium de Reſurrectione 579
Eutrapelia quid. 435

EX

Excellentia humani corporis. 8
Excentrici orbes. 272
Exceptio quid. 502
Exceptionis varietas. ibid.
Æxceptiua enunciatio quid. 486
Excitatio mentis. 441
Excluſiua ennnciatio quid. 489
Exemplum quanti ſit momenti. 501
Exempla diuturnitatis vitæ. 565
Exempla ducum. 307
Exercitationis commoda. 58
Exercitationis vtilitas. 477
Exercitus vnde. 303
Exercitus paruus, vt magnus appareat. 320
Exercitus coordinatio. 320
Exercitus diſceſſio. 322
Exequatio celerrima debet eſſe. 362
Exequutio cui committenda. 365
Exequutio non committatur ei, qui in cõſulendo diſſuaſit. 365
Exhortatio. 332. & 402
Exhortatio ad Iudæos. 576
Exhortatio ſalubris. 111
Exodion quid ſit. 495
Exordium quid. 477
Exordij qualitates. ibid.
Exornatio quid. 476
Experientia quid. 361
Explicabilia interualla. 237
Explicatio. 578
Explicatio locorum quorumdam Scripturæ. 537
Explicatio. ibid.
Explorator Principatus, vt cognoſcendus. 348
Exploratores alendi. 312
Externi ad Magiſtratum rarò admittendi. 370
Extiſpicina. 175
Extractio quid. 471
Extrema vnctio quid. 508
Extremis extrema quærenda. 361

EZ

Ezechielis teſtimonium de littera T. 150
Ezræ teſtimonium de creatione mundi. 528

FA

Fabanomantia. 176
Fabij ingenium. 139
Fabella. 534
Falſum inuentum. 569
Falſi regula quid. 470
Fames vnde, & ſitis Septentrionalibus. 102
Familiaritas nimia vitanda. 359
Farinacei praxis criminalis. 505
Faſcinatio. 140
Faſcinatio duplex. 175
Faſcinatio vnde. 42
Fauonij natura. 89
Fauorini Dilemma argutum. 168
Fauus morbus. 278

FE

Febrium circuitus vnde. 277
Febrium ſpecies. ibid.
Februarius quid. 493
Februarius cui dicatus. 225
Federicus Stuphius à quo occiſus. 157
Felicitas quid ſit. 431
Felicitas duplex. ibid.
Felicitas in quibus conſiſtat. 430
Felini teſtimonium de Nobilitate. 207
Femina Barbata. 74

Femina nulla calida. 74
Femina prodigioſa. 163
Femina vir moribus. 76
Feminæ procreatio. 75
Feminæ biſſextilem formidant. 225
Feminæ ex caſtris exulent. 300
Feminæ quæ octauo menſe ſalubriter pariant. 230
Feminarum varietas. 74
Femella ex quo ſemine prodeat. ibid.
Feniſecium carmen. 194
Ferarum ſolertia à quibus qualitatibus. 43
Ferdinandus Capuccinorum clauſtrorum fundator. 27
Ferdinandus Collegiorum Societatis Ieſu fundator. ibid.
Ferdinandi amor in Auctorem. 27
Ferdinandi Archiducis ſimulachrum. 143
Ferdinandi Archiducis titulus. 24
Ferdinandi bellicæ laudes. ibid.
Ferdinandi heroicæ virtutes. 25
Ferdinandi modeſtia. 27
Ferdinandi pietas. 26
Ferdinandi ſcientia. ibid.
Fernãdi teſtimonium de Hunnorum origine. 158
Ferrarienſis teſtimonium de obiecto Phyſicæ. 410
Ferriginei coloris ſignificatio. 199
Fernelius quid ſentiat de temperamento ad pondus. 68
Fernelij opinio de ſede internorum ſenſuum. 46
Fernelij teſtimonium. 51
Fernelij teſtimonium de periodis febriũ. 278
Feſcennium carmen. 196
Feſſæ Tribades. 185
Feſtinatio mala. 361
Feſti teſtimonium de Conſilio. 355
Feſti teſtimonium de Scribis. 148
Feuda quid. 498

FI

Ficini opinio de alimentis quo ad ingenia. 56
Ficini teſtimonium de actionum æqualitate. 244
Ficini opinio de cauſis ingeniorum. 36
Ficini teſtimonium de Cruce. 168
Ficini teſtimonium de Phantaſia. 140
Ficini teſtimonium de Plutone. 225
Ficus morbus. 278
Ficus quando maturæ. 527
Fides ex auditu. 5
Fides vita. 377
Fides vnde. 378
Fidei deuulgatio quibus fiat modis. 577
Fidei reuerentia. 377
Fideiuſſio quid. 434
Figura quid. 246. 475. & 487
Filius verbum. 451
Filij cur parentibus diſſimiles. 108
Filij qui parentibus ſimiles. 76
Filij quibus naſcantur. 108
Filiorum numerus. 228
Finis primæ cauſæ, initium ſecundæ. 106
Finis ſecundæ cauſæ. 116
Finis ſecundæ Sectionis, initium tertiæ. 399
Firmamentum quid ſit. 536
Firmamenti etymon. ibid.
Fines iuſti belli. 289
Fini teſtimonium de prædeſtinatione. 570
Firmani teſtimonium de Epiſcopis. 500
Firmici teſtimonium de Germanis. 401
Fiſtula morbus. 279. & 281
Flacci teſtimonium de inferno. 589

FL

Flamma quid ſit. 413
Flandrorum ingenia. 86
Flauus color. 199
Floridenſium hiſtoriæ teſtimonium de Aſpidomantia. 166
Flori teſtimonium de Arcadibus. 490
Fluminis opportunitas quid faciat. 318
Flumina maxima cur ſint ſub Zona Torrida. 80
Fluuius quid. 256
Fœderum obſeruatio. 524
Fœderum vtilitas. 315
Folia arboris cuiuſdam quæ vertuntur in aues. 80

Folia arboris cuiuſdam quæ vertuntur in piſces. 80
Fomentum quid. 285
Fonſecæ teſtimonium de ſcientia. 406
Fons quid. 256
Fons vinaticus. 230
Fontis frigidi natura. 154
Forbachij teſtimonium de Sagatum itinere. 178
Forma ſacrificij veteris. 226
Formica morbus. 281
Formidinis effectus. 141
Fortitudo quid. 434.& 572
Fortitudinis actus. 434
Fortuna cuius filia. 142
Fortuna eſt vitrea. 323
Fortunæ ſedes. 142
Fortunati qui. ibid.
Fori leges. 392
Fori rerum venalium neceſſitas. ibid.
Fori ſitus. ibid.

F R

Fracaſtorij opinio de cerebri partibus. 47
Fracaſtorij teſtimonium de noctambulonibus. 94
Fractio quid. 469
Franciſcus Aſſiſias ſapiens diuinitus. 126
Franciſcus Georgius refellitur. 158
Franciſci Georgij ſententia de anima. 9
Francorum ingenia. 86
Fratricidium. 337
Frenorum auctor. 209
Fretum quid. 256
Fridericus Imperator. 270
Frigidus calidus. 102
Frigus quid efficiat. 138
Frigoris effectus. 52
Frois teſtimonium de Iaponenſibus. 490
Frons hominis. 5
Frontis qualitates. 105
Frontini teſtimonium de Bruto. 152
Frontini teſtimonium de Pirrho. 302
Frontonis dictio. 202
Frugalitatis laudes. 333
Fruſij teſtimonium de ira poetica. 134
Frutex. 539

F V

Fuga fallax. 318
Fulgentij teſtimonium de Angelis. 422
Fulgentij teſtimonium de Deo. 450
Fulgoſij teſtimonium de Beroaldo. 147
Fuluus color. 199
Fundæ auctores. 210
Fuſci coloris ſignificatio. 199
Futurum contingens an ſit determinatè verum vel falſum. 407

G A

Gabriel Danielis Angelus. 271
Gabriel Lunę Spiritus. 270
Gabrielis teſtimonium de iuſto bello. 228
Galatæ à quo orti. 463
Galatini teſtimonium de Millenarijs. 566
Galba caluus. 142
Galenus explicatur. 9.& 50
Galenus ſuem laudat. 60
Galenus quid dixerit de homine. 14
Galenus refellitur. 252
Galeni hiſtoria de diuiſione cerebri. 46
Galeni iudicium. 35
Galeni opinio de alimentis quo ad ingenia. 56
Galeni opinio de nuditate hominis. 16
Galeni opinio de ſenſibus internis. 47
Galeni opinio de ſtructura cerebri 49
Galeni teſtimonium. 51
Galeni teſtimonium de conſuetudine. 111
Galeni teſtimonium de neruorum origine. 96
Galeni teſtimonium de noctanbulonibus. 94
Galeni teſtimonium de pilorum varietate. 101.& 102
Galeni teſtimonium de viſione. 252
Galliæ priuilegium. 371
Galliæ regum priuilegium. 192
Gallus cur cantet. 547
Gallus Horologium. ibid.
Gallorum ingenia. 85
Gallicanæ antiſtites. 182
Gandauēſis teſtimoniū de iuſto bello. 288
Gangis fons. 562
Garbius quid ſenſerit de temperamento ad pondus. 68
Gargariſmus quid. 285
Gaſpar à Dornberg. 21

Gaſtrimantes. 182
Gaſtromantia. 176
Gaudentij teſtimonium de Millenarijs. 566

G E

Gebertus fit Pontifex. 245
Gebertus Horologij inuentor. ibid.
Gellius de Ariſtotelis ingenio. 30
Gellij teſtimonium de annis Criticis. 231
Gellij teſtimonium de Optica. 252
Gemellorum ſtupenda natura. 155
Gemmeum documentum. 58
Geminorum clima. 121
Geminorum qualitas. ibid.
Geminorum partes. ibid.
Geminorum prouinciæ. ibid.
Geminorum vrbes. ibid.
Gemmæ teſtimonium de egeſtionis maleficio. 175
Gemmarum diſpendium. 349
Genarum qualitates. 104
Genebrardi teſtimonium de Chriſti ætate. 581
Genebrardi teſtimonium de linguarum varietate. 458
Generoſitas vnde. 138
Genethliacum carmen. 196
Genicæum. 215
Gennadij teſtimonium de Adam. 555
Gennadij teſtimoniū de Scholaſtico. 446
Gentium conductus. 340
Gentium conſpiratio de tempore creationis mundi. 527
Gentilis teſtimonium de periodis febriū. 278
Genus quid ſit. 234
Genera quæ, & qualia. 477
Geographia quid. 255
Geomantia. 176
Geometrarum characteres. 150
Geometria quid. 245
Geometria cuius filia. 136
Geometria quibus neceſſaria. 245
Geometrię origo. 244
Geometriæ diuiſio. 245
Geometriæ laudes. 244
Geometriæ obiectum. 246
Geometriæ vtilitas. 244
Geometrica proportio. 46
Germani teſtimonium de Millenarijs. 566
Germani à quo orti. 463
Germanorum mos laudatur. 377
Getæ à quo orti. 463
Getuli à quo nati. 461

G I

Gilbertus fit Pontifex. 213
Gilbertus Ruperti Regis præceptor. ibid.
Gilbertus Othonis Cæſaris præceptor. ibid.

G L

Glabrities vnde. 102
Glacialium ingenia. 87
Glans quid. 285
Glauci coloris ſignificatio. 199
Glicæ teſtimonium de cane Simonis Magi. 160
Glicæ teſtimonium de Lecanomantia. 180
Glicæ teſtimonium de quadam ſtatua. 176
Gliri vnde ſomnus. 550
Globulorum luſus. 212

G N

Gnome quid. 433

G O

Goetia. 181
Gothi à quo orti. 263

G R

Gradus qualitatum virorum. 74
Græcorum ingenia. 85
Grammatica quid ſit. 469
Grammatica, & idioma, vt diſcitur. 458
Grammaticæ encomia. 467
Grammaticæ, gradus. 457
Gramaticus quid ſit. 468
Grammatici teſtimonium de Arithmetica ſpeculatiua. 218
Grammatici teſtimonium de Mathematica. 261
Grammatici teſtimonium de definitione Arithmeticæ. 219
Grammaticorum priuilegium. 468
Grando quid. 415
Grando morbus. 279
Granum quid ſit. 284
Gratiani teſtimonium de clerico adulatore. 536

Grata audientiæ facilitas. 369
Gratitudo quid. 434
Grauedo morbus. 279
Gregoræ teſtimonium de Andronico. 189
D. Gregorii documentum. 204
D. Gregorii Nazianzeni opinio de animę, & corporis ſocietate. 54
D. Gregorii opinio de die creationis hominis. 12
D. Gregorii teſtimonium de auctoribus ſomniorum. 190
D. Gregorii teſtimonium de Cephalęonomantia. 170
Grex Stratagematicus. 319
Grillandi teſtimonium de quodam mago Græco. 158
Grillandi teſtimonium de virtute Sacræ campanæ. 179
Griphi verſus. 197
Grues albæ. 103
Gruum exercitus. 43

GV

Guidonis teſtimonium de Reſurrectione. 578
Gulæ vitium. 332
Gulielmi teſtimonium de Aduocato. 437
Gulielmi teſtimonium de inſtrumētis. 488
Gulielmi teſtimonium de Samuele. 162

GY

Gygas de criminoſis quid ſenſerit. 76
Gygas inuiſibilis. 159
Gyganti tollenda materia in Reſurrectione. 580
Gygantes. 77
Gygantum familiæ. 461
Gygantæum bellum. 462
Gymnoſophiſtarum mos. 99

HA

Habidis educatio. 108
Hadrianus Caroli V. præceptor. 113
Hadriani teſtimonium de maleficio venenario. 181
Hæmatoſis. 3
Haytoni teſtimonium de Tartaris. 157
Halicarnaſſæi teſtimonium de Critomantia. 170
Hannibal incultus. 135
Hannibalis aſtutia. 138
Hannibalis ingenium. 30
Hannibalis prudentia. 304
Hannonis Carthaginenſis ingenium. 32
Hannoniorum ingenia. 86
Hanorezia morbus. 280
Harmonia. 235
Harpali latronis ingenium. 32
Haruſpicina. 178
Haſina morbus. 280
Haſtiludia. 209
Haytonis teſtimonium de Tamburlano. 382

HE

Hebdomada quid. 494
Hebręa lingua penes quem remanſit. 458
Hebræi quando incipiebant annare. 523
Hecatæi teſtimonium de Hieroglyphicis. 201
Hectica febris. 277
Hectoris teſtimonium de Ferquardo. 331
Heileos morbus. 280
Heliacus ortus. 273
Helitropia, herbæq. ſolares. 117
Hemicrania morbus. 278
Hemodia morbus. 280
Hemorrhagia morbus. 279
Henrici de Heſſia teſtimonium de dęmonis famulatu. 181
Hepatis munus. 3
Hepaticus morbus. 280
Herpeſeſtiomenos morbus. 281
Heraclidis teſtimonium de Lacedęmonijs 335
Heraclienſium Stratagema. 382
Heracliti dictum. 52
Heracliti ſplendor. 66
Heracliti tenebricoſi ingenium. ibid.
Herba. 539
Herbæ noxiæ an ſint in pęnam ortę. 541
Herbutri teſtimonium de Bombardæ auctore. 288
Herculani teſtimonium de periodis febrium. 278
Herculis dentes admirabiles. 104
Herennius fulmine percuſſus. 415

Her-

Hermafroditi qui. 77
Hermetis teſtimonium de Mathematica. 262
Hermetis teſtimonium de vnitate. 223
Herodiani hiſtoria de nece Comodi Imperatoris per vxorem machinata & exequuta. 148
Herodiani teſtimonium de Geta. 337
Herodiani teſtimonium de Heliogabalo. 332
Herodiani teſtimoniū de Heliogabalo. 358
Herodiani teſtimonium de Ternario. 226
Herodotus de Darij ingenio. 31
Herodoti ætas. 459
Herodoti teſtimonium de Decimis. 232
Herodoti teſtimonium de Harpago. 152
Herodoti teſtimonium de Hiſtiæo. ibid.
Herodoti Medici teſtimonium de Medicina. 427
Herodoti teſtimonium de Pergameno. 147
Herodoti teſtimonium de Poetis. 79
Herodoti teſtimonium de Rhabdomantia. 189
Heroicum carmen. 196
Herophili opinio de loco animæ. 53
Herpes morbus. 281
Heruæi teſtimonium de Angelis. 421
Heruæi teſtimonium de obiecto Logicæ. 405
Heſiodi teſtimonium de congreſſu Martis, & Veneris. 300
Heſiodi teſtimonium de Mathematica. 262
Hethæi à quo orti. 461
Hæuæi à quo orti. ibid.
Heuila à quo orta. 460

HI

Hiemis conſtitutio. 70
Hiemis effectus. 521
Hieme cur ſimus famelici, æſtate ſitibundi. 413
Hieroglyphica ſignificata. 200
Hieroglyphicorum dignitas. 201
Hieronis munus. 356
Hieronymus Zara Caroliſtadij vexillifer. 21
Hieronymus Zara fit feudatarius Imperij, datur dominium Guettenegg. 18
Hieronymus Zara Salinarum, Siluarum, & Cameræ Prætor creatur. ibid.
Hieronymus Zara ſub Buda moritur. ibid.
Hieronymi Zara conſilio Viennæ Armamentarium Danubianum exſtruitur, & illius Claſſis generalis declaratur. ibid.
D. Hieronymi teſtimonium de Chriſti pulchritudine. 69
D. Hieronymi teſtimonium de Eſdra. 146
H. Hieronymi teſtimonium de turri Nemrod. 251
Hieroſolymæ excidium. 269
Hieroſolymitani à quo orti. 461
Hieruſalem reædificatio. 573
H. Hilarij teſtimonium de otio. 342
Hilarodi verſus. 196
Hildegardis ſapiens diuinitus. 126
Hipparchus refellitur. 252
Hipparchi teſtimonium de Mathematica. 262
Hippocratis conſilium. 79
Hippocratis opinio de inſomnijs. 190
Hippocratis opinio de loco animæ. 53
Hippocratis opinio de temperie cerebri. 50
Hippocratis teſtimonium de aquarum cognitione. 82
Hippocratis teſtimonium de conſuetudine. 111
Hippocratis teſtimonium de inedia. 160
Hippocratis teſtimonium de Mathematica. 262
Hippocratis teſtimonium de ſexus mutatione. 15[illegible]
Hippocratis teſtimonium de viſione. 25[illegible]
Hipoiaſtius tonus. 24[illegible]
Hirſuties vnde. 10[illegible]
Hirundini cur maximæ alæ. 547
Hirundinum diſceſſus, & regreſſus. ibid.
Hirundinum nidi. 23
Hiſpaniæ priuilegium. 370
Hiſpaniarum Rex. 572
Hiſpani à quo orti. 463
Hiſpanorum ingenia. 86
Hiſpanorum taciturnitas. 355
Hiſtoria quid ſit. 337. & 479
Hiſtoriæ conditiones. 479. & 480
Hiſtoriæ inuentores. 479
Hiſtoriæ lumina. ibid.
Hiſtoriæ neceſſitas. ibid.

Hiſtoriæ

Hiſtoriæ obiectum quid. 479
Hiſtoriæ vtilitas. 338.& 479
Hiſtoriarum varietas. 480
Hixuria morbus. 280

H O

Holitorium carmen. 194
Homeri ætas. 512
Homeri catena. 97
Homeri dictum de Duce. 307
Horologij inuentor. 245
Horatij teſtimonium. 107.& 114
Horatij teſtimonium de cineribus mortuorum. 232
Horatij teſtimonium de fine Poeticæ. 194
Homeri teſtimonium de Nouenario. 231
Homeri teſtimonium de Pila. 212
Homeri vetuſtas. 211
Homo à quibus alatur. 13
Homo an Deum corpore referat. 556
Homo an habeat dominium in animantes. 558
Homo an queat naſci ex homine & fera. 158
Homo animalium ſapientiſſimus. 13
Homo arbor inuerſa. 107
Homo continet omnia bruta. 35
Homo cunctis imperat. 14
Homo cur creatus. 13
Homo cur nudus in lucem prodeat. 15
Homo cur ſapiens. 218
Homo cur vltimo factus. 13
Homo debet regi. 329
Homo Dei ſimilitudo. 13
Homo liber. 329
Homo mundi arcula. 15
Homo mundi compendium. 12
Homo mundi finis. 13
Homo præſtantiſſimus. ibid.
Homo qui ante cibum an ſit poſt cibum. 56
Homo refert Trinitatem. 556
Homo rerum apex. 13
Homo rerum creatarum princeps. 14
Homo rerum omnium ſcientias cõtinet. 13
Homo rerum vniuerſitatem continet. 12
Homo rebus omnibus creatis anteit. 2
Hominis anatomia. ibid.
Hominis cognitio ducit in Dei cognitionem. 12
Hominis ergo cæleſtia creata. 14
Homini cur cerebrum. 50
Homini pabulum vnde. 107
Homines arrogantes, & pertinaces. 84
Homines bellicoſi & robuſti. ibid.
Homines fortes, & agreſtes. ibid.
Homines ingenioſi. ibid.
Homines non poſſunt in infinitum generari. 564
Homines ſegnes. 84
Homines ſicci. 83
Homines ſinguli habent peculiaria ingenia. 29
Homines temperati. 83
Homines ventricoſi. ibid.
Homines vt arbores. 106
Hominum ætatis cum anno comparatio. 71
Hominum corpora decreſcunt. 564
Hominum gradus diuerſi. 345
Hominum multitudo. 565
Hominum procreatio ex arboribus. 553
Hominum procreatio ex lapidibus. ibid.
Hominum propagatio. 73
Hominibus cur mala obueniant. 342
Homocentrici orbes. 272
Honeſtas quid. 435
Honor Religionis prouectus. 343
Honores non emendi. 367
Honorij Thebani teſtimonium de *magicis* characteribus. 149
Honos præmium laboris. 304
Hor ſapiens diuinitus. 126
Horatij dictum. 73
Horatij teſtimonium de dote. 216
Horatij teſtimonium de ebrietate. 140
Horatij teſtimonium de quodam Argiuo. 133
Horatij teſtimonium de Ternario. 226
Hordeolum morbus. 279
Horizon quid. 265
Herophili teſtimonium de Medicina. 427
Hoſpites vt intromittendi. 345
Hoſtienſis teſtimonium de ſtabilitate. 207
Hoſtis caſtris excedens inuadatur. 317
Hoſtis in itinere aggrediendus. 316
Hoſtis in monte poſitus, vt inuadendus. 318
Hoſtis in viarum anguſtijs adoriendus. 317
Hoſtis quando inuadendus. 317

Hoſtis

Hoſtis ſi abundat bombardis quid faciendum. 318
Hoſtis ſi pollet equitatu quid agendum. ibidem.
Hoſtis vt cędendus poſt victoriam. 319
Hoſtis vt tractandus in vrbis expugnatione. ibid.
Hoſti commoda auferenda. 313
Hoſti fidere dedecet. 290
Hoſtem in inſidias deducere. 321
Hoſtium res ſcire oportet. 316
Hoſtium vnio laceranda. 312
Hoſtibus nil ferendum. 347
Hoſtile maleficium. 176

H V

Huartes refellitur. 54
Hugonis teſtimonium de Senario. 229
Humana fragilitas. 372
Humana natura in quo ordine ſit. 227
Humanæ hiſtoriæ gradus. 464
Humani corporis harmonia. 9
Humeroculi. 77
Humilitas quid. 475
Humilitas nimia vileſcit. 331
Humor vitalis. 64
Humori vnde incrementum, vel decrementum. 65
Humores elementis ſimiles. ibid.
Humores inclinant, non violentant. 62
Humorum mores. ibid.
Hungariæ priuilegium. 370
Hungarorum conuerſio. 270
Huſſitarum hæreſis. ibid.

H Y

Hydrographia quid. 255
Hydromantia. 177
Hydromantiæ ſpecies. ibid.
Hydropiſis morbus. 280
Hymni qui ſint. 195
Hymnorum auctor. ibid.
Hypatæ vnde. 235
Hypena quid. 104
Hyperbolæon vnde. 236
Hyperphrygius tonus. 242
Hypermixolydius tonus. ibid.
Hypoçolius tonus. ibid.
Hypodorius tonus. ibid.
Hypoiaſtius tonus. ibid.
Hypolydius modus. 240
Hypolydius tonus. 242
Hypophrygius modus. 240
Hypophrygius tonus. 242
Hypopion morbus. 279
Hyporchema quid ſit. 195

I A

IAcobi Patriarchę facinus circa oues. 51
Iamblichi teſtimonium de cruciatibus. 150
Iamblichi teſtimonium de falſis apparitionibus. 163
Iamblichi teſtimonium de Pythagoręis. 99
Ianduni teſtimonium de obiecto Logicæ. 405
Ianus quid veteribus. 460
Ianuarius quid. 491
Iaphet quid obtigit. 460
Iaphet quid veteribus. 462
Iaſonis teſtimonium de Aduocato. 437
Iaſonis teſtimonium de Reconuentione. 503

I C

Ichdiumantia. 179
Icon temperamenti ad iuſtitiam. 69

I D

Idiotropia vnde. 118
Idolum Iouis loquitur. 160
Idus quid. 494

I E

Iecur hominis. 3
Ieduimantia. 179
Ieduim cui animali ſimile. ibid.
Ieduim origo. ibid.
Iehoua myſterium. 172
Ienographia quid. 250
D. Ieremiæ teſtimonium de templo. 344

I G

Ignatij teſtimonium de Angelis. 421
Ignis an ſit locus animalium. 550
Ignis cur ſub Zona torrida erumpit. 413
Ignis cur vltra Tropicos latitet. ibid.
Ignis inferni cuius naturæ. 590
Ignis principium mundi. 411
Ignis qualia corpora producat. 39
Ignis creatio. 535

Ignis

Ignis diſtractio. 542
Ignis effectus. 38
Ignis iudicij. 590
Ignis meta. 535
Ignium conglobatio. 590
Ignorantia ambitionis filia. 376

I L

Illegitimus concubitus arcendus. 75

I M

Imaginationis vis. 76. & 140
Imaginatiuæ munus. 47
Imaginatrix quid. 137
Imago quid ſit. 555
Imago multiplex. ibid.
Imaginum Aſtronomantia. 168
Imitationis fructus. 477
Impauidus opprimitur. 310
Imperator an ſubijciat iuri Canonico. 499
Imperator Matthias. 570
Imperium Germanicum. 569
Impietates de Deo. 451
Impotentia. 334
Improbitatis cauſæ. 331
Improbi milites. 303
Impudens mendacium. 568
Impunitas delicti anſa. 330

I N

Incendium Mundi quid relinquet, quid conſumet. 585
Incendij dies. 567
Incommodum. 441
Incommoda conſortij. 337
Inconſtantia vnde. 134
Incubi dęmones. 158
Incurius per ſe corruit. 315
India quando inuenta. 259
Indiarum diuiſio. ibid.
Indiarum inuaſio. 572
Indiarum inuentio. 259
Indictio quid. 493
Indiſcretio. 359
Indocti docti. 402
Inertes è Ciuitate eijcien di. 287
Inexplicabilia interualla. 237
Inexpugnabilis eſt qui munimento non indiget. 377
Infamia. 71
Infantis ſolertia. 44
Infantes an iudicandi. 583
Infanticidium. 178
Inferiatum carmen. 197
Inferiora à ſuperioribus dependent. 117
Infernus. 590
Inferni creatio. 533
Infideles iuri Canonico an ſubijciātur. 499
Infideles non poſſunt bello impeti. 288
Infortiatum quid. 497
Infuſio quid. 284
Ingenium excellens vnde. 125
Ingenij humani limites. 437
Ingenij varietas ex organi varietate oritur. 34
Ingenio hominis nil magis varium. 29
Ingenia à tribus cauſis genericcis oriri. 36
Ingenia belluarum vniformia. 29
Ingenia excelſa non ſe demittunt ad ſordida. 366
Ingenia ex ebrietate cognoſcuntur. 95
Ingenia ex elementorum prædominio cognoſcuntur. 38
Ingenia pendent ab alimentis. 56
Ingeniorum conſideratio in Dei cognitionem nos deducit. 29
Ingeniorum contrarietas, ex regionum contrarietate. 102
Ingeniorum differentia vbi conſiſtat. 47
Ingeniorum diuerſitas ex ſignis cognoſcitur. ibid.
Ingeniorum tantum eſſe varietatem cur mirum non ſit. 33
Ingeniorum varietas a primis qualitatibus naſcitur. 44
Ingeniorum varietas vnde. 50
Ingenioſa inuentio ad inueniendum Solis locum. 264
Initium tertiæ cauſæ. 116
Initio creationis an tempus fuerit. 520
Iniuria multiplex. 288
Innocentij teſtimonium de Epiſcopis belligerantibus. 289
Innocētij teſtimonium de venenario maleficio. 191
Inopes animo ſunt vili. 332
Inquiſitio quid. 505
Inquiſitores Religionis, & Status neceſſarij. 339

625

Inſidiæ meliores aperto Marte. 315
Inſidiarum vtilitas. 311
Inſipientes quales. 141
Inſipientiæ index. 50
Inſomnium vnde. 93
Inſtinctus brutorum. 42
Inſtituta quid. 497
Inſula quid. 256
Intellectus quid. 400
Intellectus an ſit ſubſtantia Angeli. 422
Intellectus, & voluntas an erunt in Reſurrectione. 580
Intellectus non eſt organicus. 54
Intellectus quorum pater. 48
Intellectus vnde ſapiens. 402
Intellectus fercula. 60
Intellectus imago. 53
Intellectus officium. 47. & 399
Intelligentia quid. 432
Intereſſatus ad Conſilium non admittatur. 358
Interrogationum Aſtronomantia. 168
Interuallum quid ſit. 234
Interitus Ciuitati vnde. 376
Inuaſio callida. 319
Inuectiua. 195
Inuectiua in Atheos. 11
Inuectiua in Iudæos. 232
Inuentio quid. 476
Inuentor Arithmeticæ ſpeculatiuæ. 218
Inuentor Bombardæ. 288
Inuentor Palinodiæ. 196
Inutilis cunctatio damnoſa. 362

I O

Ioachimus ſapiens diuinitus. 126
Ioachimi oracula de Pontificibus. 185
Ioannes Epiſcopus refellitur. 269
Ioannes Guſemberg Typographiæ inuentor. 147
Ioannes Nicolaus Doglionus. 21
Ioannes Vldericus Baro ab Eggemperg laudatur. 390
Ioannis Abbatis oracula de Pontificibus. 185
Ioannis Andreæ teſtimonium de Infidelibus. 499
Iob patria. 460
Iodochus ſapiens diuinitus. 126
Ionathæ teſtimonium de creatione mundi. 528
Iones à quo orti. 463
Ionici à quo. 418
Ionica carmina. 196
Iornādi teſtimoniū đ Hūnorū origine. 158
Ioſephus refellitur. 158
Ioſephi teſtimonium de auctore litterarum. 145
Ioſephi teſtimonium de Aegyptijs. 133
Ioſephi teſtimonium de Caligula. 165
Ioſephi teſtimonium de inuentore Mathematicæ. 262
Ioſephi teſtimonium de ſeptenario. 229
Ioſephi tunica quid. 199
Iouis iter. 118
Iouis ſpiritus. 269
Ionis teſtimonium de heptatono. 241
Iouius refellitur. 147
Iouij teſtimonium de Amniomantia. 166

I R

Ira quomodo poetam faciat. 134
Ira vnde. 139
Irenæi teſtimonium de Marco hæretico dementato. 165
Irenæi teſtimonium de mundi creatione. 515
Iris quid. 415
Iris cur finis pluuiæ. ibid.
Irides plures vnde. ibid.

I S

Iſaac Chriſti figura. 224
Iſaaci Angelus. 271
D. Iſaiæ teſtimonium de templo. 344
Iſaicus quid ſentiat de temperamento ad pondus. 68
Iſidoro ſuperſtitio quid ſit. 189
Iſidori teſtimonium. 51
D. Iſidori teſtimonium de Choreis. 211
Iſidori teſtimonium de Haruſpicina. 178
D. Iſidori teſtimonium de inuentoribus Arithmeticæ. 218
Iſidori teſtimonium de legibus. 114
D. Iſidori teſtimonium de Mortis ſigno. 271
Iſoſceles quid. 246
Iſraeliticus populus quando legem accepit. 227

Iſraeliticus populus quando peruenit ad montem Synai. 227
Iſthmus quid. 256

I T

Italia à quo orta. 463
Italorum bellum, 85
Italorum bellica inſtrumenta. ibid.
Italorum ingenia. ibid.
Italorum mercatura. 84
Italorum mos refellitur. 377
Italorum ſtudia. 84

I V

Iudææ inuaſio. 572
Iudæi à quo orti. 461
Iudex quid ſit. 114
Iudex clemens. 441
Iudex doctus. 361
Iudex inferior errat. 402
Iudex in quibus ſeuerus. 441
Iudex ſuperior errat. 402
Iudicis ſcientia. 441
Iudices qui cum Chriſto futuri. 583
Iudicationis gradus. 401
Iudicium quid ſit. 400.476.& 501
Iudicium duplex. 582
Iudicium Approbationis. 584
Iudicium Condemnationis. 583
Iudicium Diſcuſſionis. 584
Iudicium Principatus. 352
Iudicium rerum Eccleſiaſticarum Eccleſiaſticis viris relinquendum. 343
Iudicium vniuerſale. 224
Iudicij dies. 567
Iudicij locus. 582
Iudicij neceſſitas. 440
Iudicij præſtantia. 368
Iudicij varietas. 501
Iudicia criminalia quibus danda. 379
Iudiciales notæ. 232
Iudiciarij refelluntur. 393
Iudith ab Egg Pauli vxor. 20
Iulianus apoſtata. 113
D. Iuliani teſtimonium de Aera. 493
Iulius Cæſar incultus. 135
Iulij Cæſaris ſtemma. 201
Iulius Zara arci Græcenſi præponitur. 20
Iulius Zara Capitaneus Marani fit. ibid.
Iulius Zara Caroli Cõſiliarius creatur. ibi.
Iulius Zara Generalis Munitionum, & Tormentorum creatur. ibid.
Iuliæ ſceleratum reſponſum. 336
Iulus quid. 104
Iunius quid. 494
Iupiter quibus dominetur. 120
Iuramentum quid. 434
Iuramentum calumniæ. 503
Iuriſdictio eſt naturalis. 329
Iuriſperitorum characteres. 150
Iuriſprudentia quid ſit. 495
Iuriſprudentia quare. ibid.
Iuriſprudentiæ laus. ibid.
Iuriſprudentiæ neceſſitas. ibid.
Iuriſprudentiæ Theoricæ gradus. 465
Ius quid. 438
Ius Canonicum quid. 499
Ius Ciuile quid. 498
Ius Diuinum quid. 499
Ius Dubium belli. 288
Ius Gentium. 498
Ius Legitimum quid. 438
Ius Militare. 498
Ius Naturale quid. 438.& 498
Ius Publicum. 498
Iuris effectus. 118
Iuſtitia quid ſit. 376.& 433
Iuſtitia Commutatiua quid. 433
Iuſtitia Diſtributiua. 46.& 433
Iuſtitia Harmonica. 379
Iuſtitia Harmonica quomodo vtenda. ibi.
Iuſtitiæ Harmonicæ munus. ibid.
Iuſtitia Legalis quid. 433
Iuſtitia Originalis. 559
Iuſtitia Particularis quid. 433
Iuſtitia Punitiua quid. ibid.
Iuſtitia Renunciatiua quid. ibid.
Iuſtitia vbi habitabit poſt iudicium. 590
Iuſtitiæ actus vt ſit legitimus quid requiratur. 440
Iuſtitiæ finis. 376
Iuſtitiæ fulcrum fides. 377
Iuſtitiæ ſimulachrum. 445
Iuſtitiæ vis. 376
Iuſtinus Martyr refellitur. 158
Iuſtini teſtimonium de Crotoniatibus. 215
Iuſtini teſtimonium de Damarato. 151

Iuſtini teſtimonium de Habide. 108
Iuuenalis preceptum. ibid.
Iuuenalis teſtimonium mirum. 66
Iuuenalis teſtimonium quid. 105
Iuuenalis teſtimonium de Aſtonomantia. 167
Iuuenalis teſtimonium de Iudæis. 191
Iuuenalis teſtimonium de iuris effectu. 134
Iuuenalis teſtimonium de Mimis. 135
Iuuenes à Conſilio arcentur. 360
Iuuenes ad iudicia inhabiles. 441

I X

Ixias morbus. 280

L A

Labia hominis cur. 4
Labiorum qualitates. 104
Labyrinthus Aegyptiaca. 250
Lactis exſiccatio. 165
Lacedæmoniorum ingenia. 85
Lacedæmoniorum mos. 113.& 335
Lacrymæ vnde. 66
Lactantius refellitur. 269
Lactantij opinio de hominis procreatione. 75
Lactantij opinio de nuditate hominis. 16
Lactantij teſtimonium de viſione. 253
Lactantio ſuperſtitio quid ſit. 189
Lacus quid. 256
Laertij teſtimonium de Platonis characteribus. 150
Lætitiæ effectus. 140
Lampadomantia. 180
Lampridij teſtimonium de Heliogabalo. 332
Lampridij teſtimonium de Seuero. 303
Lanceareorum neceſſitas. 320
Landij teſtimonium de Chamæleonte. 553
Landulphi teſtimonium de Nobilitate. 207
Lanfrancus Archiepiſcopus Ruffi Regis præceptor. 113
Langij commentum. 161
Langij teſtimonium de egeſtionis maleficio. 175
Langij teſtimonium de noctambulonibus. 94
Laniferę arbores. 540
Lapidum, & montium creatio. 533
Lappiorum magia. 161
Laruarum veſtitus. 214
Lateralis morbus. 280
Latrocinium. 352
Laurentij Surij teſtimonium. 35
Laurentij teſtimonium de Iudicijs. 501
Laus quid. 434
Laus eruditionis. 360

L E

Lecanomantia. 180
Lectio cui ſubeſt. 132
Legatus quid ſit. 205
Legati etymon. ibi.
Legati officium. ibi.
Legatorum munus. ibi.
Leloyberus de ſpeculo Pythagoræ. 169
Lemnij teſtimonium de noctambulonibus. 94
Lenticula morbus. 280
Lentuli epiſtola. 69
Leonini teſtimoniũ de Onomantia. 191
Leonis Baptiſtæ teſtimonium de Architectura. 249
Leonis Baptiſtę teſtimoniũ de tellure. 533
Leonis Papę teſtimonium de vocibus. 458
Leonis teſtimonium de Feſſanarum magia. 177
Leonis teſtimonium de maleficio venenario. 191
Leonis teſtimoniũ de Ornithomantia. 184
Leonis teſtimonium de Tribadibus. 185
Leonis clima. 122
Leonis partes. ibid.
Leonis prouinciæ. ibid.
Leonis qualitas. ibid.
Leonis vrbes. ibid.
Leonũ animoſitas vnde cognoſcatur. 100
Leonora Princeps Mariæ filia. 24
Leopoldus Archidux Epiſcopus. 24
Leouitius refellitur. 566
Lepra morbus. 281
Lethargus morbus. 279
Leuconis ſtratagema. 382
Leuini teſtimoniũ de quodam iuuene. 103

Lex quid ſit. 114.& 495
Lex Appia. 349
Lex Beneficialis. 370
Lex ciuitatis anima. 114
Lex Clericalis. 509
Lex Communis quid. ibid.
Lex Curiata quid. 497
Lex Doctorum. 509
Lex Iudicum. ibid.
Lex Papyria quid. 497
Lex Pœnalis. 509
Lex Pontificum. ibid.
Lex quæ obliget ad mortale. ibid.
Lex Regum. ibid.
Lex Tabularum quid. 497
Legis actio quid. ibid.
Legis beneficia. 115
Legis Eccleſiaſticæ varietas. 509
Legum conditores. 496
Legum finis. 114.& 465
Legum neceſſitas. 114
Legum numerus vnde. 507
Legum teſtimonium de maleficio venenario. 191

L I

Libanomantia. 180
Libellus quid ſit. 502
Libellus vitioſus. ibid.
Libellorum varietas. ibid.
Liber Mortis quid. 584
Liber Vitæ quid. ibid.
Liber vnde. 94
Libri quid ſignificent. 584
Libri qui primo impreſſi. 147
Liberalitas quid. 434
Liberalitas inſignis Regis Ægypti. 385
Liberi ferunt parentum ingenia. 73
Libertas magna periculoſa. 337
Libertas nimia damnoſa. 332
Liberum forum. 113
Libero Arbitrio nil obſtat. 39
Libidinis damna. 301
Libra quid ſit. 284
Libræ clima. 122
Libræ partes. ibid.
Libræ prouinciæ. ibid.
Libræ qualitas. ibid.
Libræ vrbes. ibid.
Lichani differentiæ. 237
Lichani vnde. 235
Lien hominis. 3
Ligaminis maleficium. 180
Ligaminis maleficium, quibus maxime noceat. ibid.
Ligaminis maleficium quot modis fiat. ibi.
Lignatorium carmen. 194
Lignum quod fit lapis, & ferrum. 80
Lilij teſtimonium de quodam ſomnolento Germano. 160
Linea quid. 246
Linea curua quid. ibid.
Linea hepatica. 97
Linea perpendicularis quid. 247
Linea menſalis. 97
Linea naturalis. ibid.
Linea reciſa quid. 246
Linea vitalis. 97
Lineæ viſuales variæ. 252
Linearum inuentor. 198
Linearum proportio vnde. 97
Linearum qualitates. ibid.
Lingua quæ omnium antiquiſſima. 458
Linguæ maleficia. 4
Linguæ præſtantia. ibid.
Linguæ qualitates. 104
Linguæ quot ſint. 458
Linguarum diuerſitas vnde. ibid.
Linimentum quid. 285
Lipyria febris. 277
Lis principium mundi. 411
Litis conteſtatio. 503
Litigantium commoda. 377
Lithiaſis morbus. 280
Litterarum inuentores. 468
Liuij teſtimonium de contemptu hoſtis. 310
Liuij teſtimoniū de ingenijs nationum. 85
Liuij teſtimonium de munimento. 286
Liuij teſtimonium de Occaſione. 292
Liuij teſtimonium de ſexus mutatione. 159
Liuij teſtimonium de Tarquinio. 153

L O

Lobi hominis. 3
Loca arida, & nuda qualia ingenia conſtituant. 84
Loca excelſa, & aprica qualia ingenia efforment. 84

for-

Loca montana, & aprica qualia ingenia procreent. ibid.
Loca paluſtria, & humilia qualia ingenia faciant. ibid.
Loca pinguia, & mollia qualia ingenia producant. ibid.
Loca ſterilia, & aprica qualia ingenia progenerent. ibid.
Locorum conflagratio iuuat. 318
Locorum diſtantia. 562
Locorum electio ad fallendum hoſtē. 321
Localis enunciatio quid. 485
Locatio quid. 433
Loch quid. 284
Locrus modus. 240
Logica quid ſit. 404
Logica an ſit Philoſophiæ pars. 406
Logica an ſit ſcientia. ibi.
Logica cur inuenta. 404
Logica, eiusq. gradus. 399
Logicæ obiectum quid. 406
Logices nomina. 404
Logicus bonus quis. 400
Loiola ſapiens diuinitus. 126
Longanimitas quid. 435
Longitudinis mediæ diſtantia quid. 272
Lógolij teſtimoniū de Gallorū igenijs. 85
Lopez teſtimonium de Neurux. 492
Loquax infidus. 356
Loquaces quales. 141
Loquaces quibus pœnis apud Romanos corrigebantur. 357
Lotharingorum ingenia. 86

L V

D. Lucæ teſtimonium de templo. 344
Lucanus laudat Cæſarem. 138
Lucani teſtimonium de Arctois. 101
Lucani teſtimonium de Charta. 147
Lucani teſtimonium de Iulio Cæſare. 293
Lucani teſtimonium de militibus. 299
Lucani teſtimonium de mundi plagis. 86
Lucani teſtimonium de Phœnicibus. 146
Lucernaria. 180
Lucianus de Corebo Phryge. 31
Luciani teſtimonium de Cleodemo dementato. 164
Luciani teſtimonium de inuentore Mathematicæ. 262
Luciani teſtimonium de tardo cōſilio. 362
Lucilij teſtimonium de Aera. 493
Lucilij teſtimonium de Emblemate. 197
Lucilli teſtimonium de Luna. 117
Lucinij teſtimoniū de ſexus mutatione. 159
Lucretius refellitur. 252
Lucretij teſtimonium de antiquis. 99
Lucretij teſtimonium de liberis. 145
Lucretij teſtimonium de ventis Septentrionalibus. 90
Lugubris mos. 232
Luitprandi teſtimonium de Ioāne X. 290
Lullij Cabala qualis. 173
Luminis diuiſio. 354
Luna cuius qualitatis. 117
Luna cur credita maxima. 542
Luna in qua parte creata. ibid.
Luna quibus dominetur. 119
Lunæ anima. 270
Lunæ effectus. 117
Lunæ facies. 88
Lunæ montes. 258
Lunæ ſpiritus. 270
Lunaris herba admirabilis. 117
Luſtrum quid. 493
Luſus cur inuenti. 212
Lutei coloris ſignificatio. 199
Lux quid ſit. 534
Lux qualis. 533
Lux cur dies, & tenebræ nox dicta. 535
Lux principium mundi. 411
Lucis domicilium. 534
Lucis etymon. 531
Luxuriæ damna. 58
Luzemburgenſis teſtimonium de Reſurrectione. 579

L Y

Lybanoſi natura. 90
Lybici à quo orti. 461
Lycanthropia morbus. 279
Lydi à quo orti. 460
Lydius modus. 239
Lydius tonus. 242
Lymbus. 590
Lypomani teſtimonium de tēpore creationis Angelorum. 532
Lyræ teſtimoniū de creatione mundi. 523

Lyricum

Lyricum carmen quid ſit. 195
Lyſiadus verſus. 196
Lyſippi diſcipulus quis. 250
Lythomantia. 180

M A

MAchiauellus refellitur. 377
Machinamenta hoſtilia. 322
Macrobij dictum de homine. 12
Macrobij teſtimonium de Oratoribus. 202
Macrobij teſtimonium de Palicorum crateribus. 177
Macrobij teſtimonium de viſione. 252
Macrocephali populi. 111
Maffei teſtimonium de quodã ſene facto iuuene. 161
Maffei teſtimonium de Correa. 378
Maffei teſtimonium de India. 260
Magia duplex. 154
Magia Dæmoniaca. 156
Magia Mathematica. 154
Magia Phyſica. ibid.
Magia Præſtrigiatrix. ibid.
Magiæ inuentor. 132. & 156
Magiæ naturalis ſpecies. 154
Magi an poſſint tenebras inducere. 157
Magi an queant animalia gignere. 158
Magi an queant animalia incantare. 157
Magi an queant beſtiarum voces intelligere. 160
Magi an queant cælorum motus ſiſtere. 156
Magi an queant cruciatus lenire. 160
Magi an queant defunctorum animas excitare. 162
Magi an queant ecſtaſim inducere. 161
Magi an queant eſſe inuiſibiles. 159
Magi an queant eſſe inuulnerabiles. 160
Magi an queant exercitum formare. 157
Magi an queant facere vt bruta loquãtur, & inanima. 159
Magi an queant flumina ſiſtere. 157
Magi an queant fructus alienos pellicere. 157
Magi an queant fulmina excitare. 156
Magi an queant inediam pati. 160
Magi an queant naturæ ordinem inuertere. 156
Magi an queant preſtigia offerre. 157
Magi an queant ſe in animalia transformare. 159
Magi an queant ſenem facere iuuenem. 161
Magi an queant ſexum inuertere. 159
Magi an queant ſimulachra obijcere. 161
Magi an queant ſomnum conciliare. 160
Magi an queant ſpeciem immutare. 159
Magi an queant theſauros oſtendere. 157
Magorum characteres. 149
Magij teſtimonium de exuſtione. 587
Magiſtratus cribrum hominis. 367
Magiſtratus detur pro cuiuſque indole. 367
Magiſtratus meta. 372
Magiſtratu bene functo ad altiora eſt eleuandus. 372
Magiſtratus qui meliores annui, vel perpetui. 371
Magnanimitas quid. 434
Magnes cur polum proſpectet. 42
Magnetis, & ferri qualitas. ibid.
Magnetis natura. 42. & 154
Magnificentia quid. 435
Magnum, & paruum principium mundi. 412
Mago Leonem cicurauit. 107
Magodus verſus. 196
Magog quid. 571
Maieſtas comes Principis. 369
Maioris teſtimonium de obiecto Phyſicæ. 410
Maius quid. 494
Manethi teſtimonium de Hieroglyphicis. 201
Manfredi teſtimonium de Romanorum luſtrationibus. 225
Mania morbus. 279
Manilij teſtimonium de figura cæli. 265
Manilij teſtimonium de gentibus cognoſcendis. 100
Manilij teſtimonium de nimia credulitate. 290
Manilij teſtimonium de Zodiaco. 263
Manlij ſententia. 444
Manſuetudo quid. 435
Mantuani teſtimonium de Nobilitate. 208

Manus. 3
Manus bilioſi. 97
Manus melancholici. 96
Manus pituitoſi. ibid.
Manus ſanguinei. ibid.
Manus index calidæ craſis. ibid.
Manus index frigidæ craſis. ibid.
Manus index temperatæ craſis. ibid.
Maozis quid ſit. 574
Manus opera. 15
Maranum opidum. 18
Marcellini teſtimonium de Oſiride. 560
Marcellini teſtimonium de valentiniano. 225
Marciani teſtimonium de vrbis munimento. 341
Marcus Polus approbatur. 148
Marci Antonij ingenium. 33
Marci teſtimonium de officio legati. 205
Marci teſtimoniũ de ſomnijs Veneris Gazæ. 191
Marci veneti teſtimonium de Tartaris. 157
Mare quid. 256
Mare Adriaticum. 80
Mare ampullatum. ibid.
Mare Liguſticum. ibid.
Mare an creatum ſit ſalſum, vel dulce. 81
Mare an ſit altius terra. 538
Mare cur ſegnius alibi, alibi celerius moueatur. 80
Maris æſtus. ibid.
Maris malacia. ibid.
Margaritha Hiſpaniarum Regina. 24
Margaritonomantia. 181
Maria Archidux fundatrix D. Claræ Clauſtri. 22
Maria Ægyptiaca ſapiens diuinitus. 126
Maria Barozzi. 20
Maria Caroli Burgundiæ Ducis filia. 17
Maria Magdalena Magni Ducis Etruriæ vxor. 24
Maria Princeps fit Monialis. 23
Maria X V. Archiducum parens. 24
Maria quo die nata. 23
Maria quorum filia. ibid.
Mariæ amor in Auctorem. ibid.
Mariæ pietas. ibid.
Mariani teſtimonium de Chriſti ętate. 581
Mars quibus dominetur. 120
Martis alea incerta. 310
Martis anima. 271
Martis effectus. 118
Martis iter. ibid.
Martis ſpiritus. 269
Marſicani oracula de Pontificibus. 185
Marſilius quid ſentiat de temperamento ad pondus. 68
Marſilij teſtimonium de Angelis. 421
Materni teſtimonium de nationum ingenijs. 85
Martialis Catella. 198
Martialis conſilium. 369
Martialis de lepore. 60
Martialis teſtimonium de ſubditorum cognitione. 359
Martialis teſtimonium de vitæ nota. 232
Martius quid. 494
Martius cur Caput anni. 523
D. Martyris teſtimonium de Mexicanenſibus. 492
Martyrium quid. 434
Maruli teſtimonium de comitibus amoris. 301
Mas ex quo ſemine prodeat. 74
Maris procreatio. 75
Maffei teſtimonium de quodam horrendo monſtro. 158
Maſiniſſæ Regis ingenium. 33
Materia corporis an eadem erit in reſurrectione. 579
Materia erit eadem in Reſurrectione. 580
Materia fons corruptionis. 564
Materni teſtimonium de Nouenario. 231
Mathematica quid ſit. 251
Mathematicæ inuentores. 262
Mathematicæ ſpecies. 263
Matres linguarum quæ. 458
Matrimonium quid. 508
Matrimonialis caſtitas. 435
Matronarum ornamenta quæ. 215
Matthæi Renaldi teſtimonium. 460
D. Matthæi teſtimonium de iudicio. 224
Matthioli teſtimoniũ de Salamandra. 550
Maximilianus Erneſtus Imperij decus. 24
Maximilianus primus Cæſar. 17
Maximus Iuliani præceptor. 113

Maximus Tyrius refellitur. 158
Maymonis teſtimonium de vectigali iudiciario. 389

M E

Medi à quo orti. 463
Medicamina. 284
Medicina an ſit ſcientia. 427
Medicina Practica cuius filia. 136
Medicinæ finis. 427
Medicinæ inuentores. 425
Medicinæ officium. 427
Medicinæ partes. 428
Medicinæ practicæ munus. 137
Medicinæ principia. 427
Medicinæ Theoricæ gradus. 400
Medicorum Theoricorum diuerſitas. ibi.
Mediocritas laudabilis. 367
Meieri teſtimoniũ de Carolo Magno. 344
Meieri teſtimoniũ de hoſtili maleficio. 176
Melæ teſtimonium de Aegyptijs. 490
Melæ teſtimonium de Septenario. 229
Melancholia morbus. 279
Melancholia vnde. 63
Melancholiæ effectus. 65
Melancholiæ effectus quoad corpus. ibid.
Melancholiæ effectus quoad ingenia. 66
Melancholiæ ſedes. 63
Melancholiæ ſpecies. ibid.
Melancoliæ prima ſpecies. 64
Melancholiæ ſecunda ſpecies. ibid.
Melancholiæ tertia ſpecies. ibid.
Melancholici vultus. 70
Melancholici in litteris præſtantes. 52
Melancholici qui lachrymoſi. 66
Melancholici qui læti. ibid.
Melancholici qui ſapientes. ibid.
Meli diuiſio. 237
Meliſſus cuius auditor. 410
Meliuitani teſtimonium de quibuſdam metris Acroſtichis. 585
Melius eſt eſſe ſub malo Principe, cui boni ſint Conſiliarij, quam ſub bono Principe, cui mali ſint Conſiliarij. 354
Melopæiæ quid ſit. 234
Melopæiæ effectus. 242
Melopæiæ quomodo perficiatur. ibid.
Memoria quid. 432. & 476
Memoria mater Muſarum. 49
Memoria pueri. 52
Memoria quorum genetrix. 49
Memoria ſenis. 52
Memoria cella diſciplinarum. 49
Memoriæ cibarium. 60
Memoriæ miniſterium. 47
Memoriæ vultus. 53
Menander cuius diſcipulus. 515
Menandri teſtimonium de Principe. 330
Menandri teſtimonium de prudentia. 290
Mens humana ſimulationibus tegitur. 99
Mens, Idea, Materia principium mundi. 412
Mentis qualitates. 104
Menſalis origo. 98
Menſis quid. 493
Menſura debet eſſe notior mẽſurato. 406
Mercana ſpecies Cabalæ. 171
Mercator refellitur. 461
Mercatoris teſtimoniũ de creatione mundi. 522
Mercatores boni. 133
Mercatorum vtilitas. 347
Mercatura poteſtatum. 387
Mercatura quibus vetita. 347
Mercaturæ laus. 387
Mercurius quibus dominatur. 119
Mercurij anima. 270
Mercurij effectus. 117
Mercurij iter. 118
Mercurij ſedes. 142
Mercurij Spiritus. 270
Meridianus quid. 265
Meridionalis ſitus. 83
Meridionalium ingenia. 86. & 87
Meridionalibus cur cutis hirſuta. 101
Meroes opulentia. 561
Meroe inſulæ vnde nomen. ibi.
Meſopotamia à quo facta. 460
Meſe vnde. 235
Meſoafrici natura. 90
Meſoaquilonis natura. ibid.
Meſolybanoſi natura. ibid.
Meſocircij natura. ibid.
Meſocori natura. ibid.
Meſoeuri natura. 89
Meſocæciæ natura. ibid.
Meſophœnicis natura. 90

Meſonis Aſtrologi ingenium. 31
Meſſagetæ à quo orti. 463
Meſſorium carmen. 194
Metalla quibus ſubſint. 164
Metallorum, gemmarumq; creatio. 541
Metamorphoſis mira. 103
Metaphyſicæ obiectum. 419
Metaphyſicæ partes. 420
Methodicorum parens. 426
Metopoſcopia. 187
Metopoſcopi reijciuntur. 105
Metratõ Serapanim Moyſis Angelus. 271
Metropolis, quid. 257
Metropolis ſitus. 338
Metropolis vt exſtrui debeat. 342

M I.

Michael Cuſtodum Princeps. 581
Michael Salomonis Angelus. 271
Michael Solis Spiritus. 270
Micocroſmus. 8
Millenarij. 516
Miles Chriſtianus. 325
Miles domeſticus qualis. 299
Miles externus qualis. ibid.
Miles non debet elabi. 311
Militis officium. 298
Militi tria neceſſaria. 303
Milites procul detinendi. 304
Milites quando inſtruendi. 302
Milites qui arcendi. ibid.
Milites qui maioris momenti. 295
Milites qui præferendi. 298
Militum characteres. 150
Militum decimatio. 304
Militum exercitia. 303
Militum pœnæ. 304
Militum præmia. ibid.
Militibus vnde canities. 103
Militia quid ſit. 138
Militia, eiuſq; gradus. ibid.
Militiæ effectus. 286
Militiæ neceſſitas. ibid.
Militiæ officium. 138
Militare Sacramentum. 305
Militare Sacramentum debet eſſe voluntarium. ibid.
Militaris diſciplina reuocanda. 303
Militaris diſciplinæ neceſſitas. ibid.
Mimorum mos. 135
Minerua vnde. 338
Minerua vnde dicta. 47
Mineruæ color. 199
Mineruæ oculi quales. ibid.
Miniſter debet eſſe vtilis. 367
Miniſtri cornua. 569
Miniſtri mors. 577
Miniſtri debent eſſe plures. 366
Miniſtri negotijs ſint pares. 365
Miniſtrorum electio. ibid.
Miniſtrorum qualitas. 366
Minuit præſentia famam. 368
Mirani teſtimonium de viſione. 253
Mirandulanus refutatur. 267
Mirandulani opinio de Pyrro. 192
Miſſæ oblatio. 574
Miſera conditio. 383
Miſericordia quid. 435
Miſericordia vnde. 141
Mithridates venenatus. 111
Mithridatis memoria. 49
Mixolydius modus. 239
Mixolydius tonus. 242
Mixtum quid. 284
Mixta principium mundi. 411
Mizaldus refellitur. 168
Mizaldi teſtimonium de noctambulonibus. 94

M O

Mochi Phœnicis ætas. 411
Mocones à quo orti. 460
Modalium æquipollentia quid. 485
Modalium conuerſio quid. ibi.
Modalium enunciatio quid. 484
Modalium materia quid. ibid.
Modalium oppoſitio quid. ibid.
Modalium qualitas quid. ibid.
Modalium quantitas quid. ibid.
Moderatio. 368
Moderatio quid. 435
Modeſtia quid. ibid.
Modus quid ſit. 488
Modus ærarium conſeruandi. 390
Modus augendi ærarium ex captura. 389
Modus augendi ęrarium ex Mercatura. 387

Modus augendi ærarium ex Penſionibus. 386
Modus augendi ærarium ex Tributis. 388
Modus augendi ærarium ex Vectigalibus. 387
Molani teſtimonium de Martyrologijs. 488
Modaluia qualitas quid. 484
Momentum temporis maximi momenti. 292
Monarchia quid ſit. 336
Monarchia in brutis. 337
Monarchiæ laudes. 336
Monaſterium Eſcoriale. 251
Monodia quid ſit. 197
Monoculi. 77
Monomachia. 507
Mons quid. 257
Montes Pietatis. 390
Monſtrum. 384
Monſtrum quid ſit. 77
Monſtra vnde. 76
Mora vnde. 139
Moræ detrimenta. 310
Morbilli morbus. 281
Morborum ſpecies. 428
Mors vnde. 65. & 224
Mors vnde, & morbi. 277
Mors Imperatoris qualis. 309
Mors Regis Hiſpaniæ. 572
Mortis nota. 231
Mortui in qua ætate reſurgent. 581
Mortui omnes an ſint ad vallem Ioſaphat venturi. 582
Mortui qua virtute reſurgent. 581
Morſuli quid. 284
Mos noſtrorum. 205
Mores diuerſi faciunt diuerſas voluntates. 344
Mores gentium. 208
Mores illaudati. 367
Moſcouitæ à quo orti. 463
Motus Decimi cæli. 271
Motus Librationis. ibid.
Motus Noni cæli. ibid.
Motus Octaui cęli. ibid.
Motus omnis refertur ad quietem. 564
Motus primi Mobilis. 271
Motus ſpecies. 234
Motus Trepidationis. 272
Moyſes Cecropis coæuus. 511
Moyſes cur à Veſpere incipiat creationem mundi. 529
Moyſes Decimas perſoluit. 232
Moyſes picturæ inuentor. 198
Moyſes primus hiſtoricus. 511
Moyſis Angelus. 275
Moyſis antiquitas. 511

MV

Multilateræ lineæ 246
Multiplicatio quid. 469
Mundus animal. 266
Mundus duplex. 410
Mundus mortalis. 393
Mundus punctum. 409
Mundus in Autumno creatus. 523
Mundus quo menſe productus. 528
Mundus an in Vere ſit factus. 521
Mundus an Hieme conditus ſit. 520
Mundus an ſit Aeſtate conditus. 522
Mundus an ſit ab æterno. 518
Mundus an potuerit eſſe ab æterno. ibid.
Mundus cur vnus tantum. 223. & 517
Mundi anima. 271
Mundi duratio. 566
Mundi ætates. 230
Mundi connubium. 229
Mundi corpus. 542
Mundi exuſtionem qui cognouerint. 585
Mundi interituri fundamenta. 563
Mundi obitus à diſſidio. 566
Mundi partes corruptibiles. 564
Mundi primus dies. 542
Mundi ſenium. 518
Munus quid efficiat. 387
Munera ſingula ſingulis deferenda. 371
Muri ſancti. 341
Murium ſpecies. 550
Muſa quid ſit. 270
Muſica duplex. 234
Muſica Choralis quid. 474
Muſica Figuralis quid. ibid.
Muſica cæleſtis. 733
Muſica morborum curatrix. 447
Muſica mundi mater. 474
Muſica ſpeculatiua quid ſit. 234

Muſica Theorica cuius filia. 136
Muſicæ diuiſio. 234
Muſicæ inuentores. 473
Muſicæ poteſtas. 474
Muſicæ practicæ gradus. 464
Muſices, & Arithmetices diſcrimen. 234
Muſices motus. ibid.
Muſices obiectum ibid.
Muſicorum characteres. 150
Muſtelarum ſpecies. 551
Mutatio quid. 56. 475. & 234
Mutationis mutatio. 307
Mutatio quot modis accidat. 242

MY

Mycetiæ quid. 416
Myconij omnes calui. 103
Mydæ ingenium. 31

NA

NAbathæi à quo orti. 463
Nabuchdonoſoris ſtatua. 570
Naclanti teſtimonium de Epiſcopis. 500
Nęniæ verſus. 197
Narbonenſium ingenia. 86
Narium qualitates. 105
Narratio quid. 477
Narrationis qualitates. ibid.
Naſonis teſtimonium de Infanticidio. 178
Naſus hominis. 4
Naſi vtilitas. ibid.
Natio ſeruorum. 84
Nationum cognitio ex coloribus facierum. 100
Natiuitatum Aſtronomantia. 167
Natorum ſimilitudo. 75
Natis vnde ſimilitudo. 76
Nattæ teſtimonium de officio medici. 427
Natura auctrix ſomniorum. 190
Natura loquitur homine ſilente. 99
Naturæ dona. 477
Naturæ propenſiones variæ. 36
Naturæ variæ nomina. 41
Naturalis origo. 97
Naturalis regio cur in imo. 12
Nauarri opinio de Curatoribus morborum. 192
Nauarri teſtimonium de officio medici. 428
Naucleri teſtimonium de Chriſti & aliorum ſanctorum apparitionibus. 162
Nauſea morbus. 280
Nauſea vnde. 141
Nautarum cantilena. 197
Nautis vnde canities. 103
D. Nazianzeni documentum. 204
D. Nazianzeni vaticinium. 187

NE

Nebriſsenſis teſtimonium de Lupide. 382
Neceſſitas curæ hominis. 115
Neceſſitas pugnandi, vt arripienda. 319
Neceſſitatis vis. 305
Nechaonis ætas. 561
Nechaonis nauigatio. ibid.
Necromantia. 181
Necyomantia. ibid.
Negotia multa ſimul amplecti difficile. 365
D. Nemeſij de loco ſenſuum internorum opinio. 46
D. Nemeſij opinio de partibus cerebri. 47
Nemetiani teſtimonium de forma. 216
Nemo inauditus condemnandus. 440
Memrod manchinamentum. 458
Neomenici verſus qui ſint. 195
Nephriticus morbus. 280
Nepotis teſtimoniũ de Epami nonda. 297
Nepotes alij Noè quo profecti. 463
Neptuni color. 19
Nero clemens. 379
Neruus opticus. 7
Neruorum origo. 4

NI

Nicandri teſtimonium de vipera. 552
Nicæi teſtimonium de vi pecuniæ. 380
Nicephori teſtimonium. 35
Nicephori teſtimonium de Chriſti pulchritudine. 69
Nicetæ teſtimonium de Iſaacio. 174
Nicetæ teſtimonium de Lecanomantia. 180

Nicolaus Honiger. 21
D. Nicolai Myrenſis Epiſcopi iudicium. 35
Nicolai teſtimonium de aliquibus male- 191
Nictilopa morbus. 279
Niderij teſtimonium de quodam Stadelein. 165
Nigri coloris ſignificatio. 199
Nil fruſtra. 29. & 96
Nil tutum. 351
Nilus cur nullas mittat auras. 80
Nili fons. 562
D. Nili teſtimonium de templo. 344
Niniue à quo facta. 460
Niphus refellitur. 269
Niphi teſtimonium de ſcientia. 406
Niſæi tyranni ingenium. 31
Nix quid. 415

NO

Nobiles vbi habitare debeant. 239
Nobilitas quid ſit. 207
Nobilitas duplex. 208
Noë Angelus. 271
Noë filijs quæ prouinciæ obtigerint. 459
Noë quid veteribus. 460
Nomades quales. 83
Nomen quid. 482
Nomen Abſolutum quid. 483
Nomen Abſtractum quid. ibid.
Nomen caſu æquiuocum quid. ibid.
Nomen conſilio æquiuocum quid. ibid.
Nomen Commune quid. ibid.
Nomen Connotatiuum quid. ibid.
Nomen Concretum quid. ibid.
Nomen Denominatiuum quid. ibid.
Nomen Diſparatum quid. ibid.
Nomen Negatiuum quid. ibid.
Nomen Non repugnans quid. ibid.
Nomen Oppoſitum quid. ibid.
Nomen Poſitiuum quid. ibid.
Nomen Repugnans quid. 283
Nomen Singulare quid. 483
Nomen Supertranſcendens quid. ibidem.
Nomen Tranſcendens quid. ibid.
Nomen vniuocum quid. ibid.
Nomina Primæ, & Secundæ intentionis quid. ibid.
Nominatio quid. 500
Nonæ quid. 494
Nonio ſuperſtitio quid ſit. 189
Normanorum ingenia. 86
Nota quid. 475
Notarius quid. 488
Notatio quid. ibid.
Noti natura. 89
Notolybici natura. ibid.
Notopeliatis natura. ibid.
Nouellæ quid. 497
Nouenarij myſteria. 231
Nox apta inſidijs. 317
Noctis partes. 494
Noctambulatio vnde. 94
Noctambulones cur ex tectis non decidant. 94

NV

Nubes cur Solem obſcurent. 415
Nubium tribunal. 582
Nuces abijciendæ. 104
Nudus vſus quid. 433
Nullus ſpernendus. 293
Numerus quid ſit. 219
Numerus Aſſis. 222
Numerus Communicans. 219
Numerus Cubus. 222
Numerus Cuneolus. ibid.
Numerus Diminutus. 219
Numerus idiomatum. 459
Numerus Impar. 219
Numerus Impariter par. ibid.
Numerus Laterculus. 222
Numerus Linealis. 221
Numerus Metiens. 219
Numerus Minor inæqualis. 220
Numerus Multiplex. ibid.
Numerus Multiplex ſuperparticularis. ibid.
Numerus Multiplex ſuperpartiens. ibid.
Numerus Par. 219.
Numerus Pariter par. ibid.

Nume-

Numerus Paralellipes. 222
Numerus Pentagonus. 221
Numerus Perfectus. 219
Numerus Pyramidalis. 221
Numerus Quadrangularis. ibid.
Numerus Quadratus quid. 471
Numerus Solidus. 221
Numerus Sphæricus. 222
Numerus Superficialis. 221
Numerus Superfluus. 219
Numerus Superparticularis. 220
Numerus Superpartiens. ibi.
Numerus Triangularis. 221
Numeri Imparis ſpecies. 219
Numeri vt ſcribuntur. 469
Numeratio quid. ibid.
Nummi coriacei. 383
Nummi papyracei. ibid.
Nutritio quid ſit. 57
Nutritio quomodo fiat. ibid.
Nutrix qualis. 108

NY

Nympha quid. 104
Nymphæus fons mirabilis. 154
D. Nyſſeni opinio de cerebri partibus. 47

OA

Oariſtus carmen. 196

OB

Obedientia quid. 434
Obedientiæ effectus. 303
Obedientiæ vtilitas. 367
Obeliſcus Semiramidis. 250
Obiectum quid ſit. 405
Obſeruantia quid. 434

OC

Occaſio non relinquenda. 292
Occaſionis emolumentum. 292
Occidentalium ingenia. 86
Oceanus quid. 256
Ochami teſtimonium de Spiritu ſancto. 452
Oonomantia. 177
Octauæ ſphæræ anima. 271
Octauo menſe nati cur non viuant. 72
Octoedrum quid. 247
Octonarij myſteria. 230
Oculi cur duo. 6
Oculi cur in alto. 5
Oculi cur ſphærici. ibid.
Oculi variegati ſolum in homine. 6
Oculorum adeps. 7
Oculorum dignitas. 6
Oculorum glandulæ. 7
Oculorum libertas. 6
Oculorum muſculi. ibid.
Oculorum qualitates. 105
Oculorum tunicæ. 6
Oculorum venæ. 7
Oculinomantia. 183

OD

Odæ quæ ſint. 195
Odaxipenos morbus. 280
Odij effectus. 444

OE

Oecumenij teſtimonium de Exuſtione. 587

OL

Olai teſtimonium de Ecſtaſi magica. 161
Oleaſtri teſtimonium de Adam formatione. 556
Oligarchia quid ſit. 336
Olophyrmum carmen. 197
Olympias. 90
Olympionici verſus qui ſint. 195
Olympus Melodiæ inuentor. 197

OM

Omen. 166
Omne promiſſum debitum. 378
Omnes corporis partes ſunt vitijs expoſitæ. 107
Omnes poſſunt ad bonam frugem perduci. ibid.
Omnes res à Deo. 516
Omnia ex nihilo. 517
Omnia prudenter facienda. 309
Omphalomantia. 183

ON

Onomantia. 183
Onophrij teſtimonium de Chriſti ętate. 581

Ony-

Onymantia. 183

O O

Oonomantia. 191

O P

Operis concluſio. 590
Operis nuncupatio. 16
Operis ſcopus. 131
Operariorum cantilena. 197
Ophalexia morbus. 280
Ophiaſis morbus. 278
Ophir à quo orta 460
Ophtalmia morbus. 279
Opinio quorumdam refutatur. 117
Opiniones diuerſæ de loco animæ. 53
Opiſthotenus morbus. 279
Oppiani teſtimonium de brutorum intelligentia. 160
Oppiani teſtimonium de vipera. 552
Opidum quid. 156
Opidi aperti incommoda. 287
Opportunitas quid ſit. 292
Oppoſitio quid. 483
Oppoſitio Aequipollens. 484
Oppoſitio Contradicens quid. ibid.
Oppoſitio Contraria quid. ibid.
Oppoſitio Subalterna quid. ibid.
Oppoſitio Subcontraria quid. ibid.
Optica cuius filia. 136
Optica duplex. 252
Opticæ obiectum. 252

O R

Oraculum. 181
Oraculum de Ageſilao. 188
Oraculum de Ternario. 226
Oratio quid. 134. & 483. & 570
Oratoria, eiusq; gradus. 134
Orator quid ſit. 202
Oratoris ars. 203
Oratoris corpus. ibid.
Oratoris exercitatio. ibid.
Oratoris figuræ. ibid.
Oratoris imitatio. ibid.
Oratoris latera. ibid.
Oratoris lingua. ibid.
Oratoris memoria. ibid.
Oratoris natura. ibid.
Oratoris numeri. ibid.
Oratoris officium. 202
Oratoris pedes. 203
Oratoris ſententiæ. ibid.
Oratoris verba qualia. ibid.
Oratoris vox. ibid.
Oratori Hiſtoria neceſſaria. ibid.
Oratori Iuriſprudentia neceſſaria. ibid.
Oratori Philoſophia neceſſaria. ibid.
Oratori ſcientia neceſſaria. 202
Oratorum diuerſitas. ibid.
Orbis diuiſio. 227
Orbis diuiſio facta filijs Noe. 460
Ordinatio quid. 250
Ordo neceſſarius. 303
Oreſtis ſtatura. 564
Organi memoriæ qualitas. 52
Organi phantaſiæ qualitas. 51
Organi ſupremi qualitas. 52
Ori teſtimonium de Anno. 488
Ori Apollinis teſtimonium de Hieroglyphicis. 201
Oriani teſtimonium de Iudice Eccleſiaſtico. 441
Oribaſij opinio de vino ſumendo. 59
Orientalis ſitus. 83
Orientalium ingenia. 86
Orifiel Saturni Spiritus. 269
Origenes refellitur. 266. & 269
Origenis iudicium. 35
Origenis opinio de anima. 9
Origenis teſtimonium de anima cæli. 266
Origo neruorum, ſenſus, & motus. 7
Originale peccatum. 76
Oris tortura. 280
Ornatus quid. 435
Ornatus, aut ſquallor corporis quid præſter. 368
Ornatus corporis à quo dependeat. 135
Ornithiæ natura. 91
Ornithomantia. 183
Orpheus Liliozara Maximiliani I. Dux. 17
Orpheus Zara Aquileię Capitaneus. 20
Orpheus Zara Ferdinandi, & Caroli Conſiliarius creatur. ibid
Orphei ætas. 419
Orphei caput abſciſſum loquitur. 160
Orphei teſtimonium de Lythomantia. 180

Orphei

Orphei teſtimonium de Senario. 229
Orthographia quid. 250

O S

Oſiridis peregrinatio. 560
Oſorius Siluenſis Epiſcopus de Elephanti ingenio. 43
Oſorij teſtimonium de India. 260
Oſtæ quid. 416
Oſtenta. 166
Oſtium quid. 256

O T

Otalgia morbus. 279
Otho caluus. 142

O V

Oues quæ bonæ. 100
Ouidius de Elementis. 37
Ouidij opinio de poeſia. 133
Ouidij teſtimonium de alea. 212
Ouidij teſtimonium de Elegia. 197
Ouidij teſtimonium de Hoſtili maleficio. 176
Ouidij teſtimonium de maleficio ſomnifico. 189
Ouidij teſtimonium de Paride. 301
Ouidij teſtimonium de poetis. 193
Ouidij teſtimonium de ſenectute in iuuentam commutata. 161
Ouidij teſtimonium de Thracibus. 85
Ouidij teſtimonium de ventorum numero. 88
Ouilium carmen. 194

O X

Oxygonium quid. 247

O Z

Ozaina morbus. 279

P A

Pactum cum dæmone. 156
Pacta mala non ſunt pacta. 379
Pagnini teſtimonium de Hieroglyphicis. 201
Palomantia. 186
Palamedis vaticinium. 59
Palinodia. 196
Palladium quid. 213
Palladius refellitur. 199
Palladij teſtimonium de quadam femina. 159
Pallidi coloris ſignificatio. 199
Palma qualitatum arcula. 97
Palmatiæ quid. 416
Palmerij oracula de Pontificibus. 185
Palmos morbus. 280
Palpebræ hominis. 5
Paludani teſtimonium de loco Iudicij. 582
Palus quid. 256
Pandectæ quid. 497
Pandoræ omnes cani. 103
Pandoræ vnde nigri. ibid.
Panegyris. 196
Panis ſtatera. 60
Panormitani teſtimonium de Alphonſo. 378
Panormitani teſtimonium de Iudice Eccleſiaſtico. 441
Panthera venatica. 43
Papa an poſſit ſuper iure Diuino diſpenſare. 499
Papinij teſtimonium de Capnomantia. 170
Papiniani teſtimonium de Iuriſprudentia. 495
Pappus quid. 104
Paracelſus refellitur. 168
Paracelſi opinio de Alchimia. 164
Paradiſus Terreſtris an adhuc exiſtat. 559
Paradiſus Terreſtris deletus. 563
Paradiſus Terreſtris vbi ſit. 558
Paradiſi fluuij cur tam procul à ſe inuicem diſſiti. 563
Paralyſis morbus. 279
Parameſe vnde. 235
Paranete vnde. ibid.
Paraphroſyne morbus. 279
Paraſelyne quid. 415
Parelios quid. ibid.
Parei opinio de Monſtris. 77
Parei teſtimonium de cuiuſdam Berneſis puerperio prodigioſo. 228
Parentum cura. 107
Parentum munus. ibid.
Parentalia. 197
Parmenides cuius auditor. 410
Parmenides cuius diſcipulus. 223

Paradia

Parodia quid ſit. 195
Parrhaſij teſtimonium de Daphnomantia. 175
Parricidium. 337
Parthenomantia. 186
Parthei teſtimonium de ſcriptione in laminis. 146
Partus difficultas. 165
Parutæ teſtimonium de potentia. 294
Paſſionis imagines. 582
Pagus quid. 257
Paſtor animus ouium. 307
Paſtorale carmen. 194
Pater principium. 451
Pathologia quid. 428
Patientia quid. 435
Patritij teſtimonium de Arithmetica ſpeculatiua. 218
Patritij teſtimonium de Geometria. 244
Patritij teſtimoniũ de Mathematica. 261
Pauеſij teſtimonium de obiecto Phyſicæ. 410
Paulus Zara creatur à Ferdinãdo tormentorum munitionumq. Generalis. 19
Paulus Zara Friderici I I. Daniæ Regis Generalis. ibid.
Paulus Zara fit Capitaneus Sancti Viti, dantur illi tres Arces. ibid.
Paulus Zara fit Conſiliarius Maximiliani I I. & ipſius Dux. ibid.
Paulus Zara Philippi II. Dux. ibid.
Paulus Zara vbi mortuus. 20
D. Pauli Apoſtoli patria. 463
Pauli Diaconi teſtimonium de Ratisbonenſibus. 344
Pauli Diaconi teſtimonium de Sanctis dormientibus. 160
Pauli doctrina. 5
Pauli Iuriſconſulti teſtimonium de conſilij proditoribus. 357
D. Pauli ſententia. 55. & 192
D. Pauli teſtimonium. 329
Pauper ægrotus. 136
Pauper cur patitur. 442
Pauper litigans. 136
Pauperes inſtabiles. 346
Pauſa quid. 475
Pauſaniæ teſtimonium de Ariſthæo. 157
Pauſaniæ teſtimonium de Pythagora. 157
Pauſaniæ teſtimonium de ſomnio Epithelis. 191
Pax bonis artibus indiget. 297
Pacis commoda. 324
Pacis nomen. 323

P E

Peanes quid ſint. 195
Peccatum quid. 507
Peccati cognitio vnde. 377
Pectoris morbi. 280
Pecunia quid ſit. 380
Pecunia Regni neruus. ibid.
Pecuniæ mutuatæ detrimentum. 332
Pediani teſtimonium de notis iudicialibus. 232
Pennæ teſtimonium de neceſſitate Geometriæ. 245
Pennæ teſtimonium de Nobilitate. 208
Penicilli inuentor. 198
Peninſula quid. 256
Peruuiæ magnitudo. 259
Papulæ morbus. 281
Pererij laus. 140
Pererij teſtimonium de Firmamento. 536
Pererij teſtimonium de Homeri ætate. 211
Pericles cuius diſcipulus. 203
Periclis conſtantia. 62
Periculum quando plures affines Magiſtratum gerunt. 370
Perigæum quid. 272
Peripychimonia morbus. 280
Periurij pęna. 378
Permiſſio quid. 434
Peroratio, eiusq. partes. 477
Perſæ à quo orti. 460
Perſarum cibus. 58
Perſarum mos. 113. & 356
Perſarum mos refellitur. 355
Perſeuerantia quid. 435
Perſei ſtemma. 201
Perſicorum virulentia. 79
Perſona quid ſit. 451
Perſonarum notiones. ibid.
Peruanæ epiſtolæ de Cianitis. 157
Peruſini teſtimonium de Iudicio. 444

Perniones morbus. 280
Peſtilentialis febris. 277
Petinenſis Epiſcopatus fundator. 289
Petrus Zara Sigiſmundi Imperatoris ſupremus Campi militaris Magiſter. 21
D. Petri teſtimonium. 329
Pettomantia. 186

P H A

Phantaſia quorum mater. 48
Phantaſiæ alimenta. 59
Phantaſiæ effectus. 132
Phantaſiæ facies. 52
Phantaſiæ partes. 51
Phantaſiæ partus. 132
Phantaſiæ quæ proſint. 59
Phantaſiæ vis in procreatione. 51
Pharmaceutica medicina quid. 428
Pharmacia. 185
Phaſiani quales. 83
Phauorini ſententia de homine. 13

P H I

Phidiæ Minerua. 12
Philippus amabat proditiones non proditores. 310
Philippi Regis Monaſterium. 251
Philippides cur mortuus. 140
Philo refellitur. 158
Philonis, & Plutarchi opinio de anima. 9
Philonis ſententia. 5
Philonis teſtimonium de Geometria. 244
Philonis teſtimonium de Iehoua. 172
Philonis teſtimonium de inuentore Mathematicæ. 262
Philonis teſtimonium de legibus. 115
Philonis teſtimonium de ſuperſtitione. 189
Philonis teſtimonium de venatione. 209
Philonis teſtimonium de vnitate. 223
Philolethis teſtimonium de gentium ingenijs. 84
Philoponi error de informatione animæ. 53
Philoponi teſtimonium de obiecto Logicæ. 405
Philoſophia quid ſit. 417. & 418
Philoſophiæ effectus. 417
Philoſophiæ obiectum. 419
Philoſophorum honores. 417
Philoſophorum ſectæ. ibid.
Philoſophorum vitia. ibid.
Philoſtratus de Attici Herodis Sophiſtæ filij ingenio. 31
Philoſtrati teſtimoniũ de Apollonio. 159
Philoſtrati teſtimonium de capite abſciſo loquente. 160
Philoſtrati teſtimonium de Dolijs Apollonij. 516
Philoſtrati teſtimonium de Menippi pręſtigijs. 184
Philoſtrati teſtimonium de Onomantia. 183
Philoſtrati teſtimonium de Vlmo loquente. 160
Philoxenis teſtimonium de ficu. 553
Philtrum quid. 104
Philtrorum exhibitio. 165

P H L

Phlegma ad ingenium inutile. 67
Phlegmatis effectus quoad corpus. 65
Phlegmatis effectus quoad ingenia. ibid.
Phlegmatici deſcriptio. 70

P H O

Phocæ ſomnolentia. 316
Phocij teſtimonium de puero Roxanes. 329
Phocionis Athenienſis nuditas. 135
Phocionis ingenium. 32
Phœnix an vllus exſiſtat. 548
Phœnices Baliſtæ inuentores. 210
Phœnicij natura. 90

P H R

Phirea morbus. 279
Phreneſis vnde. 133
Phrenitis morbus. 279
Phryges à quo orti. 463
Phrygum ingenia. 85
Phrygius modus. 239
Phrygius tonus. 242

P H T

Phthongorum genera. 235

P H Y

Phyſica an ſit ſcientia. 409
Phyſicæ, & Methaphyſicæ gradus. 400
Phyſicæ laudes. 409
Phyſicæ obiectum quid ſit. 410

Phyſiognomia. 186
Phyſiognomiæ neceſſitas. 99
Phyſiognomiæ præſtantia. ibid.
Phyſiognomiſtarum opinio de capitis partibus. 47
Phyſiologica quid. 428

PI

Picardorum ingenia. 86
Pictauorum ingenia. ibid.
Pictorij teſtimonium de Aeromantia. 165
Pictorij teſtimonium de Capnomantia. 170
Pictorij teſtimonium de Geomantia. 176
Pictura quid ſit. 198
Pictura cui ſubeſt. 132
Picturæ fabuloſa antiquitas. 198
Picturæ inuentores. 198
Picus in libris Cabaliſticis quid inuenerit. 171
Picus ſapiens diuinitus. 126
Pici Mirandulani teſtimonium. 13
Pici opinio de monſtris. 77
Pici teſtimonium de cabala. 170
Pici teſtimonium de felicitate. 431
Pierij teſtimonium de Hieroglyphicis. 201
Pietas quid. 434
Pietas impia. 441
Pigmæi. 77
Pignus quid. 433
Pilæ luſores. 212
Pilæ paruæ luſus. ibid.
Pilæ ventoſæ luſus. ibid.
Pilarum inuentores. ibid.
Pilulæ quid. 285
Pilus flauus vnde. 101
Pilus niger vnde. ibid.
Pilus ruffus vnde. ibid.
Pilus ſubflauus vnde. ibid.
Pilorum colores ſunt indices complexionum. 97
Pilorum colores virorum. 75
Pilorum ortus. 101
Pirrhonij teſtimonium de medicina. 426
Piſandri ingenium. 33
Piſces Aculeati. 544
Piſces cur non pereant. 545
Piſces læues. 544
Piſces ſquammei. ibid.
Piſces teſtacei. ibid.
Piſcium clima. 123
Piſcium differentia. 544
Piſcium generatio. ibid.
Piſcium motus. ibid.
Piſcium partes. 123
Piſcium prouinciæ. ibid.
Piſcium qualitas. ibid.
Piſcium vrbes. ibid.
Piſcatio. 209
Piſcatorum carmen. 194
Piſtorum cantilena. 197
Pituita quid ſit. 63
Pituita ſpecies. ibid.
Pituita acida. ibid.
Pituita dulcis. ibid.
Pituita ſalſa. ibid.
Pituita vitrea. ibid.

PLA

Planetæ qui quibus ętatibus pręſint. 72
Planetæ vbi validi. 118
Planetarum omnium in Zodiaco ſigna. 120
Planetarum orbes. 272
Planetarum ſtatus quintuplex. 119
Planetas cognoſcendi modus. 118
Plantæ, & animalia quare facta. 14
Plateę teſtimonium de Notarijs. 488
Plato magiſter Demoſthenis. 203
Plato refellitur. 252. & 254
Plato reminiſcentiæ auctor refellitur. 44
Platonis characteres. 149
Platonis conſuetudo. 35
Platonis dictum de alimentis. 59
Platonis ingenium. 30
Platonis lex. [illegible]
Platonis mos. 187
Platonis opinio. 54. & 393
Platonis opinio de alimentis quo ad ingenia. 56
Platonis opinio de cauſis ingeniorum. 36
Platonis opinio de inſomnijs. 190
Platonis opinio de nuditate hominis. 16
Platonis opinio de poeſia. 133
Platonis ſententia de anima. 9

Platonis ſententia de cerebri temperie. 50
Platonis teſtimonium de anima cæli. 266
Platonis teſtimonium de Architectura. 249
Platonis teſtimonium de Diana. 224
Platonis teſtimonium de ebrietate. 95
Platonis teſtimonium de educatione. 107
Platonis teſtimonium de figura cæli. 265
Platonis teſtimonium de independentia Arithmeticæ ſpeculatiuæ. 218
Platonis teſtimonium de Influxibus cæleſtibus. 116
Platonis teſtimonium de liberis. 73
Platonis teſtimonium de Mathematica. 261
Platonis teſtimonium de morte. 224
Platonis teſtimonium de Nobilitate. 208
Platonis teſtimonium de poetis. 193
Platonis teſtimonium de prudentia. 290
Platonis teſtimonium de ſaltibus. 211
Platonis teſtimonium de virtutum vnitate. 224
Platonis vaticinium de Alcibiade. 59
Platoni quid ſit natura. 41
Plauti teſtimonium de Dote. 216
Plauti teſtimonium de liberalitate. 214
Plauti teſtimonium de opidi munimine. 341
Plauti teſtimonium de ſpeculo. 215
Plauti teſtimonium de vigilantia. 316

PL

Plebiſcita quid. 497

PL

Plinius de Citinij Dentati ingenio. 30
Plinius de Meſſalæ Coruini ingenio. 31
Plinij encomium de homine. 14
Plinij opinio de alimentis quoad ingenia. 56
Plinij ſecundi dictio. 202
Plinij teſtimonium de aquis. 82
Plinij teſtimonium de Ariſtomene. 139
Plinij teſtimonium de auctoribus litterarum. 145
Plinij teſtimonium de Augurio. 166
Plinij teſtimonium de Axinomantia. 165
Plinij teſtimonium de brutorum ingenijs. 43
Plinij teſtimonium de Carneade. 34
Plinij teſtimonium de conſtellationibus 273
Plinij teſtimonium de Creſijs. 103
Plinij teſtimonium de Decimis. 253
Plinij teſtimonium de Euthimene. 99
Plinij teſtimonium de fluminum repulſu. 157
Plinij teſtimonium de Ichthiomantia. 179
Plinij teſtimonium de inuētoribus Arcus, & Baliſtæ. 210
Plinij teſtimonium de inuentore Mathematicæ. 262
Plinij teſtimonium de Magone. 107
Plinij teſtimonium de nationum ingenijs. 85
Plinij teſtimonium de neruorum origine. 96
Plinij teſtimonium de numero ſtellarum. 273
Plinij teſtimonium de Parthis. 147
Plinij teſtimonium de Septenario. 129
Plinij teſtimonium de Septenario flumine. 230

PLO

Plotini elogium de homine. 8
Plotino quid ſit magia. 154

PLV

Pluralitatis votorum commoda. 364
Plurium conſilia tutiora. 363
Plutarchus de Platonis ingenio. 30
Plutarchi teſtimonium de Antonio dementato. 165
Plutarchi teſtimonium de Baccho. 230
Plutarchi teſtimonium de bonis canibus. 107
Plutarchi teſtimonium de brutorum ingenijs. 43
Plutarchi teſtimonium de figura cæli. 265
Plutarchi teſtimonium de magnitudine ſtellarum. 273
Plurarchi teſtimonium de Perſis. 79
Plutarchi teſtimonium de Pyrrho. 104
Plutarchi teſtimonium de ternario. 46. & 225
Plutonis officium. ibid.

PO

Pœna impietatis. 452
Pœnitentia quid. 508

Poeſis quid ſit. 193
Poeſis Phantaſiæ partus. 133
Poeſis gradus. ibid.
Poeta quid ſit. 193
Poeticæ finis. ibid.
Poeticæ inuentor. ibid.
Poeticę materia. ibid.
Polemonis opinio de magno capite. 100
Polemonis teſtimonium de ingenijs gentium. 86
Politiani teſtimonium de Alcone. 210
Pollucis teſtimonium de venatione. 209
Poloni oracula de Pontificibus. 185
Polus quid ſit. 263
Polyæni teſtimonium de Attalo. 157
Polyæni teſtimonium de Polycrate. 151
Polyæni teſtimonium de Theocle. 316
Polyæmia. 64
Polybij teſtimonium de Hannibale. 153
Polybij teſtimonium de occaſione. 292
Polybij teſtimonium de Soliſtimo tripudio. 156
Polycleti norma. 12
Polycleti ſtatuæ. 336
Polycratis aſtutia. 152
Polynicis ſtemma. 201
Polypus morbus. 279
Pompei conſtantia. 355
Pompei Magni ſtemma. 201
Pomponatij opinio de Curatoribus morborum. 192
Pomponij opinio de hominis ſtatu. 56
Pomponij teſtimoniū de vrbis muris. 341
Pondus quid ſit. 284
Pontani teſtimonium de ſexus mutatione. 159
Pontis vſus,& commodum. 318
Poppeæ ingenium. 31
Populi omnes an ſint credituri. 578
Porphyrius reprehenditur. 42
Porphyrij opinio de inſomnijs. 190
Porphyrij teſtimonium de definitione Arithmeticæ. 219
Porphyrij teſtimonium de viſione. 253
Porrigo morbus. 278
Portæ hiſtoria admirabilis. 169
Portæ inuiolabiles. 341
Portenta qualia. 583
Portij teſtimonium de quadam Spirenſi puella. 160
Portus quid. 256.& 392
Poſitiones quid. 503
Poſtulatio quid. 500
Potentia in quo conſiſtat. 334
Potentia non eſt ſemper vtendum. 308
Potentia quæ maior. 294
Potentiæ naturales quot. 57
Poteſtates. 421
Potentiæ quibus qualitatibus ſtipentur. 70

PRA

Præceptorum electio quanti ſit momenti. 113
Præcurſores Chriſti an plures futuri ſint. 577
Præcurſorum laus. ibid.
Prædator præda exiſtit. 312
Prædeceſſor quod fecit, ſucceſſor non irritabit. 378
Prædicamentum quid ſit. 407
Præſtigium. 194
Præuentio quid ſit. 312
Præuentio vtilis. 306
Præuentionis commoda. 312
Prateoli teſtimonium de ſexu. 181
Praxagoras magiſter Periclis. 203
Praxedis ingenium. 33

PRE

Precautiones ante belli initium ſuſcipiendæ. 290
Pretioſior auro occaſio. 293

PRI

Primus modus congregationis. 538
Primus Sapiens quis. 418
Prima claſſis ordinum timenda. 346
Prima intellectus operatio. 407
Prima materia. 532
Primæ claſſis machinationibus vt obuiandum. 346
Primi qui animæ immortalitatem cognouerint. 10
Princeps ab heroico facinore non deſiſtat. 353
Princeps agat iudicem. 368
Princeps à nemine dependeat. 354
Princeps aſſiſtat conſilijs. 354
Princeps concordiæ ſtudeat. 364

Prin-

Princeps Conſiliariorum rationes ponderet. 357
Princeps Conſiliariorum tortura. 364
Princeps debet arma ſibi reſeruare. 340
Princeps debet habere curā Annonæ. 392
Princeps debet ſibi temperare. 331
Princeps Dei imago. 330
Princeps habeat compendia accepti, & expenſi. 391
Princeps habeat publicarum actionū breuiarium. 391
Princeps humilia non tractet. 353
Princeps indiget cuſtodia. 315
Prīceps luſtrare deberet ſuas regiones. 359
Princeps maneat in conſilijs ſuſpēſus. 357
Princeps nil noui moliatur, ſe muniat. 365
Princeps non omnia ſua fidat. 354
Princeps omnia deberet ſcire. 359
Princeps pauperibus,& ægrotis Hoſpitalia extruat. 347
Princeps permittat vt omnes ad honores adſpirent. 372
Princeps quando debeat ire ad bellū. 314
Princeps quanti facere debeat bonū Conſiliarium. 360
Princeps quid ſibi reſeruare debeat. 340
Princeps rarò Principem adeat. 368
Princeps ſit circumſpectus. 149
Princeps ſit vigilans. 316
Princeps ſpeculum. 334
Princeps ſuas vires metiatur. 353
Princeps ſuæ meditationi quædam relinquat. 357
Principis cautio. 366
Principis comites. 368
Principis error grauiſſimus. 334
Principis felicitas in quibus conſiſtat. 340
Principis habitatio. 339
Principis miſeria. 364
Principis officium. 330
Principis officium in Religione conſeruanda. 343
Principis palatium quale. 345
Principis potentia vtilis. 314
Principis propria auctoritas. 330
Principis prudentia. 335.& 376
Principis ſatellitium. 351
Principis ſcientia quæ. 337
Principis tituli. 330
Principi amor vnde. 388
Principi conſulenda. 321
Principi debet eſſe cōmēdata Religio. 343
Principi hyperbolica fugienda. 353
Principi impotentia cautè celanda. 357
Principi neceſſaria ſubditorū cognitio. 359
Principi nil debet eſſe occultum. 309
Principi quæ neceſſaria. 342
Principi quæ ſeruanda. 331.& 353
Principi quæ ſuggerenda. 391
Principes illaudati. 358
Principes laudati. ibid.
Principum characteres. 150
Principum facinus. 288
Principum quorumdam mos refellitur. 355.& 371.
Principatus. 421
Principatus fundamentum Religio. 342
Principatus inuidia. 286
Principatus peſtes. 393
Principatus qui magis diuturni. 293
Principatus qui magis laudabiles. ibid.
Principium finitum mundi. 411
Principium infinitum mundi. ibid.
Principium vnum mundi. 410
Principiorum naturalium varietas. ibid.
Priſcorum miracula. 1512
Priſcorum opiniones de felicitate. 430
Priſcorum vita. 565
Priſma quid. 247
Priuata ædificia quæ. 250
Priuatio quid ſit. 412
Priuilegium pullatorum. 232

PRO

Probatio quid. 503
Probi teſtimonium de Epaminunda. 371
Probi teſtimonium de origine Geometriæ. 244
Proceſſus. 501
Prochyla quid. 104
Procli teſtimonium de Mathematica. 261
Procli teſtimonium de plantis. 72
Procopij teſtimonium de diebus creationis. 530
Procraſtinatio quando vtilis. 365
Procurator quid ſit. 437
Prodigia. 166
Proditio quid ſit. 309

Produ-

Productio hominis quadruplex. 558
Progreſſio Arithmetica quid. 471
Progreſſio Geometrica quid. ibid.
Prohibitio. 465
Prohibitio neceſſaria. 287
Prohibitio patri, filio, fratri. 370
Prohibitiones variæ. 369
Prohibitionum cauſæ. 370
Proles parenti ſimilis. 366
Prolides morbus. 280
Prometheus quid ſit. 496
Promontorium quid. 256
Pronunciatio quid. 476
Propenticon carmen. 196
Propertius de hominum naturis. 36
Propertij teſtimonium de Lucernaria. 180
Propertij teſtimonium de maleficio amatorio. 165
Prophetæ ſapientes diuinitus. 125
Prophetia quid ſit. 184
Prophetiæ ſpecies. ibid.
Propogenion quid. 104
Proportio quid ſit. 220
Proportionalitas quid ſit. ibid.
Proportionalitas Arithmetica. 221
Proportionalitas Continua. ibid.
Proportionalitas Conuerſa permutata. ib.
Proportionalitas Diſiuncta. ibid.
Proportionalitas Geometrica. ibid.
Propoſitio quid. 477. & 486
Propoſitiones quæ. 486
Propugnaculorum neceſſitas. 286. & 340
Proſeuticon carmen. 196
Proſperi teſtimonium de Antichriſto. 568
Proſſambome nos vnde dictum. 235
Proſtomion quid. 104
Protaſis quid ſit. 194
Prouidentia quid. 432
Prouincia quid. 256
Proximis quæ debeamus. 507

PR

Prudens regimen vnde cognoſcatur. 287
Prudentis non eſt ſe fortunæ committere. 290
Prudentis officium. 142
Prudenti omnia ſubſunt. 290
Prudentia quid. 400. & 432
Prudentiæ partes. 432
Prudentia Ducis. 138
Prudentia Militaris quid. 433
Prudentia Monaſtica quid ſit. ibid.
Prudentia Oeconomica quid. ibid.
Prudentia Regalis quid. ibid.
Prudentia iungit virtutes diſpares. 308
Prudentia vnde. 138
Prudentiæ actus. 432
Prudentiæ dignitas. ibid.
Prudentij teſtimonium de Deo. 448
Pruina quid. 415
Pruina cur cælo ſereno decidat. 415

PS

Pſellus refellitur. 158
Pſelli teſtimonium de Lecanomnantia. 180
Pſelli teſtimonium de Muſica. 473
Pſeuſippi teſtimonium de vnitate. 224
Pſora morbus. 281
Pſorophthalmia morbus. 279
Pſydracia morbus. 278
Pſyllorum ingenium. 31

PT

Ptolomæus refellitur. 253
Ptolomæi teſtimonium de figura cæli. 265
Ptolomæi teſtimonium de influxibus cœleſtibus. 116
Ptolomęi teſtimonium de nationum ingenijs. 85

PV

Publica ædificia quæ. 250
Publicis rebus nulla præſcriptio. 383
Peripychimonia, morbus. 280
Pudicitia quid. 435
Puella venenata. 111
Puer ſine capite. 329
Puero cur dens renaſcitur. 43
Pueri cur imberbes. 101
Pueri in biuio. 107
Pueri in ſtatu innocentiæ an habuiſſent vſum rationis. 45
Pueri qui ſapientes. ibid.
Pueritia. 71
Pueritia quibus qualitatibus prædita. 43
Pulli coloris ſignificatio. 199
Pulmonum munus. 3
Pulſus. 283
Pulſus quid ſit. 282

Pulſus æqualis. 283
Pulſus altus. 282
Pulſus Arithmus. 283
Pulſus calidus. ibid.
Pulſus Caprizans. ibid.
Pulſus conuulſiuus. ibid.
Pulſus debilis. 282
Pulſus deficiens. 283
Pulſus denſus. ibid.
Pulſus durus. 282
Pulſus Eurithmus. 283
Pulſus fluctuoſus. ibid.
Pulſus formicans. ibid.
Pulſus frigidus. ibid.
Pulſus hecticus. ibid.
Pulſus Hetherihmus. ibid.
Pulſus inæqualis. ibid.
Pulſus inordinatus. 284
Pulſus intercidens. 283
Pulſus latus. 282
Pulſus longus. ibid.
Pulſus mediocris. ibid.
Pulſus medius. ibid.
Pulſus moderatus. ibid.
Pulſus mollis. ibid.
Pulſus Pararhythmus. 283
Pulſus plenus. ibid.
Pulſus ramoſus. 284
Pulſus rarus. 283
Pulſus recurrens. 284
Pulſus ſecans. ibid.
Pulſus tardus. 282
Pulſus temperatus. 283
Pulſus vacuus. ibid.
Pulſus vehemens. 282
Pulſus velox. ibid.
Pulſus vermicularis. 283
Punctum quid. 246
Purbachij teſtimonium de inuentoribus Arithmeticæ. 218
Purgatio quid. 285
Purgatorium. 590
Puteus quid. 256
Putrida febris. 277

PY

Pyramis quid. 242
Pyramis Ægyptiaca. 250
Pyramidis ſpecies. 222
Pyrrhi dentes admirabiles. 104
Pyromantia. 185
Pyromantiæ inuentores. 186
Pyrros coloris ſignificatio. 199
Pythagoras refellitur. 42
Pythagoræ comparatio. 71
Pythagoræ diſciplina. 35
Pythagoræ mos. 187
Pythagoræ ſpeculum. 169
Pythionici verſus qui ſint. 195

QV

QVadrangulus manus. 98
Quadratum quid. 247
Quæ mortem accelerant. 57
Quæ vitanda. ibid.
Qualitates nubentium. 75
Qualitates cui inſint. 53
Qualitates quales ab elementis procedat. 41
Quantitas an erit in Reſurrectione. 580
Quarta, & vltima Sectio. 457
Quarta mundi dies. 541
Quartana febris. 277
Quartus congregationis modus. 539
Quaternarij myſteria. 227
Quercetani teſtimonium de diuturna inedia. 160
Qui infeſtat, infeſtandus eſt. 312
Qui nec bonus Minſter, nec Aulicus. 367
Qui poſſint vendere famulatum. 438
Qui teneantur gratis ſeruire. ibid.
Quid difficile. 359
Quidquid libet, non licet. 336
Quinarij myſteria. 228
Quinta mundi dies. 543
Quotæ litis prohibitio. 438
Quotidiana febris. 277

RA

RAbani Cabala. 173
Rabani teſtimonium de Deo. 450
Rabbi Abraham teſtimonium de Miſſa. 575
Rabbi Barachiæ teſtimonium de Miſſa. ibidem.
Rabbi Eliæ teſtimoniũ de millenarijs. 566
Rabbi Cahana teſtimonium de Miſſa. 576

Rabbi Haderſan teſtimonium de Miſſa. 575
Rabbi Ionathæ teſtimonium de Miſſa. ibid.
Rabbi Iſaac teſtimonium de millenarijs. 566
Rabbi Iudæ teſtimonium de Miſſa. 575
Rabbi Moyſes teſtimonium de Palomantia. 186
Rabbi Salomonis teſtimonium de Miſſa. 575
Rabbi Simeon teſtimonium de Miſſa. ibid.
Radix quadrati quid. 471
Rameſthis ætas. 560
Ramula morbus. 280
Ranæ, & inſecta an generentur in corpore humano. 175
Raphael Iſaaci Angelus. 271
Raphael Mercurij ſpiritus. 270
Ratio quid. 432
Rationis excellentia. 15
Rationis gladius quid ſit. 139
Rationes autumnales. 526
Rationalis enunciatio quid. 485
Rationales medici. 426
Raucedo morbus. 279
Rauennatis ſententia. 444
Raziel Adami Angelus. 271

R E

Rebecca Eccleſiæ figura. 224
Rebellionis cauſæ. 370
Reconuentio quid. 502
Rectilineæ quid. 246
Rectoris neceſſitas. 329
Rectoratus in patria prohibiti. 369
Reduplicatiua enunciatio quid. 486
Regienſis teſtimonium de Aera. 493
Regimen quid ſit. 329
Regiminis finis. 338
Regiminis ſpecies. 335
Regiminis varietas vnde. 336
Regina Saba vnde. 461
Regina Semenich. 20
Regio quid. 256
Regionum diuerſitas. 101
Regmæi à quo orti. 462
Regnum quid ſit. 335
Regnum viribus paratur, iure retinetur. 297
Regni munimen beneficia. 308
Regnorum excidia. 570
Regnorum mutatio. 269
Religio quid. 434
Religio humanæ ſocietatis baſis. 343
Religio non poteſt extingui. ibid.
Religio vbi vera. ibid.
Remedium contra dęmonem. 63
Remigij teſtimonium de egeſtionis maleficio. 175
Remigij teſtimonium de Grandine procuranda. 179
Remigij teſtimonium de Necromantia. 181
Remigij teſtimonium de Sagarum præſentia ſuis conciliabulis. 178
Remigij teſtimonium de ſomnifico maleficio. 189
Remigij teſtimonium de Strigum ingreſſu. 159
Reminiſcentia. 401
Remoræ natura. 154
Remoræ vigor vnde. 42
Renes hominis. 3
Repetita prælectio quid. 497
Reprehenſio. 363. 535. 587. & 588
Reſpublica quid ſit. 336
Reipublicæ interitus in honoribus male diſtributis conſiſtit. 371
Reipublicæ vinculum. 377
Res viſibilis quid. 253
Res humanæ habent circulos. 323
Res tempeſtiuè ad conſilium deducendę. 362
Rerum creatarum congeries. 1
Rerum humanarum inconſtantia. 350
Rebus paratis non eſt procraſtinandum. 290
Reſtitutio. 505
Reſurrectio quid ſit. 578
Reſurrectio an ſit naturalis. 579
Reſurrectionis actio an ſit naturalis. 579
Reſurrectionis ætas. 231
Reſurrectionis tempore Nano addenda materia. 500
Reſurrectionem qui negabant. 578
Reticularis. 7
Retrogradatio Planetæ. 273
Reuolutionum Aſtronomantia. 167
Rex verus quis ſit. 331
Regis Hiſpaniæ potentia. 391
Regis nomen. 335
Regis temperamentum. 142
Reges illaudati. 353
Reges medici. 426
Regum liberalitas. 386

R H

Rhabdomantia. 189
Rhapſodia quid ſit. 195
Rhectæ quid. 416
Rhetorica quid ſit. 476
Rhetoricæ gradus. 464
Rhetoricæ præſtantia. 476
Rhodigini opinio de alimentis quo ad ingenia. 56
Rhodigini teſtimonium de Batanomantia. 168
Rhodigini teſtimonium de Eubulo. 59
Rhodigini teſtimonium de noctambulonibus. 94
Rhodiorum inuerecundia. 386
Rhodus à quo orta. 463
Rhomboides quid. 247
Rhombus quid. ibid.
Rhythmus quid ſit. 383

R I

Richardi teſtimonium de Angelis. 421
Ridiculum commentum. 268
Riphæi à quo orti. 463
Riſus effectus. 66
Riſus obiectum. ibid.
Rixæ vnde. 372

R O

Rob quid. 284
Roma vnde excreuerit. 339
Romæ fundatio. 270
Romani piſcatores. 209
Romani Regum heredes. 386
Romanorum certamen. 388
Romanorum diſciplina inquirenda. 304
Romanorum exercitus ordinarius. 384
Romanorum magnificentia. 386
Romanorum mos. 335
Romanorum mos pro Magiſtratibus. 371
Romanorum opinio de anni initio. 528
Romanorum prudentia. 384
Romanorum prudentia in conſeruando ærario ibid.
Romanis vnde tanta amplitudo. 385
Romanæ commiſſionis forma. 365
Romanæ vrbis ruina. 570
Romani agri diuiſio. 383
Romualdus ſapiens diuinitus. 126
Roſatij teſtimoniuu de Arithmeticis. 497
Rotula quid. 284

R V

Rudulphus Habſpurgẽſis Stuphium ſupplicio afficit. 157
Rudulphus Imperator. 270
Rudulphi II. amor in Paulum. 20
Rulli teſtimonium de venenaria. 428
Ruffini Aquileienſis teſtimonium de Cruce. 168
Ruffini teſtimonium. 42
Ruffini teſtimonium de Romanorũ exercitu. 384
Ruffus Epheſius de barbæ partibus. 104
Ruffi teſtimonium de conſuetudine. 111
Rupertus Abbas refellitur. 269
Rupertus Imperator. 270
Rupertus refellitur. 81
Rupeſt nigra. 257
Ruſticana vita quid. 350
Ruſticorum characteres. 150
Ruſticorum laudes. 350
Ruſticorum vituperia. ibid.

S A

SAbæi à quo orti. 460. & 461
Sabbata à quo orta. 462
Sabbaticus fluuius. 229
Sabellici teſtimonium de Michaele. 382
Sacculus quid. 285
Sacra Hiſtoria quid. 511. & 512
Sacræ Campanæ virtus. 179
Sacræ Hiſtoriæ gradus. 466
Sacræ Hiſtoriæ interpretatio cui cõpetat. 513
Sacræ rerũ Geneſis, & earũ Cataſtrophes gradus. 466

Sacræ Scripturæ quotuplex ſenſus. 513
Sacri Canonis ſententia. 443
Sacrorum Canonum gradus. 465
Sacramentum quid. 507
Sacramenta quæ conferant characterem. 508
Sacramentis eſſentialia, & accidentalia. ibid.
Sacramentorum modus. ibid.
Sacrificium quid. 434
Sæculum quid. 491
Sæculares ludi. ibid.
Sagæ vt grandines procreant. 179
Sagarum concilia. 178
Sagarum itineris præparatio. ibid.
Sagarum præſentia. ibid.
Sagarum volatus. ibid.
Sagacitatis inſtrumentum. 133
Sagittarij clima. 123
Sagittarij partes. ibid.
Sagittarij prouinciæ. ibid.
Sagittarij qualitas. ibid.
Sagittarij vrbes. ibid.
Sagittariorum deceptio. 321
Salenites lapis admirabilis. 117
Salij qui. 211
Salij teſtimonium de noctambulonibus. 94
Salisberti teſtimonium de ſomnijs. 189
Salluſtij dictio. 202
Salluſtij teſtimonium de Agricolis. 302
Salmonei ingenium. 32
Salomon Sapiens diuinitus. 225
Salomonis Angelus. 271
Salomonis conſilium. 402
Salomonis ſapientia. 132
Salſedo vnde pituitæ. 63
Saltus quid ſit. 211
Saltus in quo conſiſtat. ibid.
Saluandi ex omnibus nationibus ſunt aliqui. 578
Saluatoris myſterium. 230
Samaria quando capta. 231
Samaritani à quo orti. 461
Samoſateni teſtimonium de Hiſtoria. 479
Samſpon Grammaticus de Harthenæ ingenio. 31
Sampſonis Angelus. 271
Samuel Martis ſpiritus. 269
Samuelis apparitio præſtigioſa. 162
Samuelis teſtimonium de creatione mundi. 527
Sancti qui fuerint Aduocati. 439
Sancti \ tu opidum. 18
Sanguis. 64
Sanguis craſſus quid efficiat. 86
Sanguis cur tactu calidus. 65
Sanguis eſt frigidus. ibid.
Sanguis melancholici frigidus. ibid.
Sanguinis intuitus quid efficiat. 141
Sanguinis origo. 65
Sanguinei conditio. 66
Sanguinei figura. 70
Santonum ingenia. 86
Sapiens an ſit paſſionibus ſubiectus. 432
Sapiens inſipiens. 141
Sapientes vere. ibid.
Sapientia quid. 400
Sapientia memoriæ filia. 49
Sapientia non eſt quæ à iuſtitia remota eſt. 133
Sapientiæ index. 50
Saraceni à quo orti. 463
Sarchoma morbus. 279
Satiſdatio. 503
Saturnus octaui menſis dominus. 230
Saturnus quibus dominetur. 120
Saturni anima. 271
Saturni effectus. 118
Saturni iter. ibid.
Saturni Spiritus. 269
Satyra. 195
Sauromatarum ingenia. 85
Sauromatum cibus. 58
Saxoferrati teſtimonium de Septenario. 230
Saxonis teſtimonium de Enaro. 210
Saxonis teſtimonium de Haraldo curſore. 212
Saxonis teſtimonium de Ollero mago. 157

S C

Scaccheida. 212
Scaccheidæ inuentores. ibid.

Scaccheidæ luſus à quo dependeat. 135
Scala Iacob. 449
Scalenum quid. 246
Scaligeri teſtimonium de Alchymiſtis. 164
Scaligeri teſtimonium de faſcinatione. 175
Scaligeri teſtimonium de Ieduim. 179
Scaligeri teſtimonium de Iuuerna. 80
Scaligeri teſtimonium de vagis hominibus. 347
Scabies vnde. 58
Scaurus Amphytheatri auctor. 250
Scena quid ſit. 194
Scenographia quid. 250
Scholiaſtis teſtimonium de Ternario. 226
Scientia quid ſit. 337. & 400
Scientia armis potior. 214
Scientia ex inſcitia. 406
Scientiarum nomina. 131. 399. & 457
Scientiarum varietas vnde. 565
Sciopedæ. 77
Scipionis integritas. 138
Sciron. 90
Sciurus, Vulpes. 551
Sclerophthalmia morbus. 279
Scolia metra quæ ſint. 195
Scorpionis clima. 122
Scorpionis partes. ibid.
Scorpionis prouinciæ. ibid.
Scorpionis qualitas. ibid.
Scorpionis vrbes. ibid.
Scotus refellitur. 266
Scoti teſtimonium de binis pueris. 107
Scoti teſtimonium de influxibus cæleſtibus. 116
Scoti teſtimonium de Mathematica. 262
Scriba quis infimus. 148
Scribæ apud quos digniores. ibid.
Scribæ Hebræorum quales. ibid.
Scriptio, eiuſq; gradus. 132
Scriptio Agrippæ. 151
Scriptio auicularis. 152
Scriptio cabaliſtica. 151
Scriptio cerea. ibid.
Scriptio conſiliorum ſecretorum. 148
Scriptio cur inuenta. 145
Scriptio cuticularis. 152
Scriptio feneſtrata. 151
Scriptio in Charta. 147
Scriptio in corticibus. 146
Scriptio in folijs. ibid.
Scriptio in papyro quando inuenta. 147
Scriptio in pergameno. ibid.
Scriptio in plumbo. 146
Scriptio in tabellis. 147
Scriptio in veſtibus. ibid.
Scriptio inuoluta. 152
Scriptio Lacedæmonica. ibid.
Scriptio lactea. 151
Scriptio leporina. 152
Scriptio linea. 151
Scriptio placentea. ibid.
Scriptio ſagittaria. 152
Scriptio transfuga. ibid.
Scriptio Trithemij. 151
Scriptio vinea. ibid.
Scriptionis inuentores. 145. & 446
Scriptura diuina duplex. 171
Scythæ à quo orti. 463
Scytharum ingenia. 85
Scytales Lacedemonica. 152
Scytes arcus inuentor. 210

S E.

Sebaſtianus Munſterus. 21
Secunda intellectus operatio. 407
Secunda mundi dies. 535
Secunda ordinum claſſis non ita timenda. 346
Secundus modus Congregationis. 538
Securitas exercitus. 321
Securitas initium calamitatis. 310
Sedulij teſtimonium de die creationis. 529
Sefrod Cabalæ ſpecies. 172
Seghettenſe bellum. 19
Segmentum quid. 246
Segmentatum emblema. 198
Sem quid obtigit. 460
Semel alte impreſſum difficile deletur. 107
Semen an ſit ex omnibus partibus deciduum. 76
Semicanes. 77
Semicirculus quid. 246
Semidiametri Planetarum magnitudo. 273
Semod ſpecies Cabalæ. 172

Senarij myſteria. 229
Senarij ortus. ibid.
Senarij ſanctitas. ibid.
Senatus conſultum quid. 497
Senatus Romani ſilentium. 355
Seneca de Caluiſij ingenio. 31
Seneca irriſor irridetur. 156
Seneca refellitur. 253
Senecæ documentum ad Venerem vitandam. 58
Senecæ memoria. 49
Senecæ opinio de nuditate hominis. 16
Senecæ teſtimonium de Adulatione. 214
Senecæ teſtimonium de conſuetudine. 110
Senecæ teſtimonium de Extiſpicina. 175
Senecæ teſtimonium de fide ſuſpecta. 352
Senecæ teſtimonium de Hercule. 216
Senecæ teſtimonium de motu cæli. 268
Senecæ teſtimonium de ſpeculo. 215
Senecæ quid ſit natura. 41
Senectus. 71
Seni cur dens non renaſcitur. 43
Senes pueri. 360
Senonum ingenia. 86
Senſus ne an litteræ potiores. 45
Senſus, & motus reſidentia. 4
Senſus an erunt in Reſurrectione. 580
Senſus interni vbi reſideant. 46
Sententia quid ſit. 504
Sententia duplex. 584
Sententia definitiua. 504
Sententia interloquutoria. ibid.
Sententia quomodo feratur. ibid.
Sententiarum copia vnde. 141
September exitus anni. 523
Septembris nomen. 528
Septemtrionalium ingenia. 86
Septenarij myſteria. 229
Sepuluedæ teſtimonium de Æra. 493
Seraphin. 420
Sereni teſtimonium de Androgeo. 425
Sereni teſtimonium de Infanticidio. 178
Sermo digitalis. 152
Sermo geſticularis. 153
Sermo igneus. ibid.
Sermo papauerinus. ibid.
Sermo Scythicus. ibid.
Sermonis præſtantia. 15
Serpens æneus. 155
Serpens auctor boni, & mali quid. 559
Serpentes cur creati. 549
Serpentes vbi moriantur. 79
Serpentum morſus varij effectus. 551
Serpentum ſpecies. ibid.
Seruij teſtimonium de ritu mortuorum. 232
Seſoſtris iter. 560
Seſoſtris Regis ingenium. 32
Seueritas aſſidua quid efficiat. 377
Seueritas cauſa felicitatis. 441
Seueritas interdum vtilis. 309
Seueritas neceſſaria. 330
Sex litteræ quid. 574
Sexta ætas quid. ibid.
Sexta mundi dies. 548
Sexti Pompei teſtimonium de Augurio. 166
Sextilis quid. 494
Sexus an erit in Reſurrectione. 580

SI

Siculi teſtimonium de Medea. 153
Siculorum ingenia. 85
Siderum auxilia. 541
Sidonij teſtimonium de Eritlmæris. 210
Sidonij teſtimonium in Scholaſtico. 447
Sidonij à quo orti. 461
Sieff quid. 28
Simon Magus cuius diſcipulus. 515
Sigiberti teſtimonium de mercijs. 344
Sigiſmundi Herbenſtein teſtimonium de Moſcouitis. 413
Sigillis magnis cur fila inſerantur. 378
Signum interituri Principatus. 360
Signum temporis pluuioſi. 262
Signum temporis ventoſi. ibid.
Signa ex inſtituto quid. 482
Signa formalia quid. ibid.
Signa inſtrumentalia quid. ibid.
Signa naturalia quid. ibid.
Signorum diſſectio. 264
Signorum, & Planetarum effectus quoad ingenia. 123
Signorum qualitates. 120

Sigonij

Sigonij teſtimonium de Scribis. 148
Silentij Numen. 356
Silere quomodo oporteat. ibid.
Silius Italicus de figura hominis. 13
Silij teſtimonium de Pace. 324
Silij teſtimonium de ſerpentum incantamentis. 157
Siluæ carmina. 196
Siluestri teſtimonium de Epiſcopis belligerantibus. 289
Simia cur abſque cauda. 551
Simile ſimile ſibi generat. 76
Similitudo. 588
Simiotica quid. 428
Simplicij error de informatione animæ. 53
Simplicij teſtimonium de obiecto Logicæ. 405
Simplicia interualla. 236
Simplicitas quid. 435
Sinæ à quo orti. 461
Sinarum diligentia. 393
Sinarum mos. 312
Sinapiſmus quid. 285
Singultus morbus. 280
Sinopenſis ſalſum dictum. 106
Sinus quid. 256
Sinuum cerebri conciliatio. 143
Sinæſij opinio de inſomnijs. 190
Sixti teſtimonium de Præcurſoribus. 577

SO

Sobrietas. 333
Sobrietas quid. 435
Societas Ieſu. 185
Societas humana quibus rebus conſtet. 347
Societatis mos. 35
Societatum regula quid. 470
Socrates auctor Ethicæ. 430
Socrates non poeta. 134
Socratis ætas. 512
Socratis conſtantia. 62
Socratis deſiderium. 99
Sol, & homo hominem generat. 117
Sol in qua dici parte creatus. 542
Sol in quo ſigno creatus. ibid.
Sol quibus dominatur. 120
Solis, ac lunæ ſtatus. 119
Solis, ac Lunæ vis. 88
Solis anima. 271
Solis effectus. 118
Solis, & venti in conflictu vtilitas. 317
Solis locus quotidie inueniendus. 264
Solis ſpiritus. 270
Solertia quid. 432
Solertia vnde. 66
Solidum quid. 247
Solſtimum tripudium. 166
Solſtitium æſtiuale. 265
Solſtitium hiemale. ibid.
Solymanus accepit in fratrem Carolum, & Ferdinandum in filium. 18
Solymani teſtimonium de Carolo V. 213
Somnium quid ſit. 185. & 190
Somnia. 189
Somnia bilioſi. 94
Somnia melancholici. 93
Somnia pituitoſi. ibid.
Somnia ſanguinei. ibid.
Somniorum auctores qui. 190
Somniorum obliuio. 92
Somniorum ſpecies. 189
Somnus quid ſit. 92
Somnus an fuiſſet in ſtatu Innocentiæ. ibid.
Somnus leuis vnde. ibid.
Somnus profundus vnde. ibid.
Somni domus. 93
Somni emolumenta. 92
Somni limites. ibid.
Somni ſalubris cauſæ. ibid.
Somnifera quid. 284
Somnificum maleficium. 189
Soncinatis opinio de animarum æqualitate. 34
Soncinatis teſtimonium de obiecto Phyſicæ. 410
Sonnij teſtimonium de Iudicio. 584
Sonus quid ſit. 234
Soni efficacia vnde. 474
Sonorum ſpecies. 236
Soni acuti denſi. ibid.
Soni grauitate denſi. ibid.
Soni minime denſi. ibid.
Soni mobiles. ibid.
Soni ſemidenſi. ibid.

Soni

Soni ſtabiles. ibid.
Sopater Magus quare occiſus. 156.
Sorani teſtimonium de Medicina. 425
Sortes Conſultoriæ. 189
Sortes Diuinatoriæ. ibid.
Sortes Diuiſoriæ. ibid.
Sotadica carmina. 196
Soteria verſus. ibid.
Soti opinio de animarum æqualitate. 34
Sozomeni teſtimonium de femina præſtigioſa. 163.

S P.

Spartanorum mirabilis mos. 187
Spartiani teſtimonium de Catopromantia. 169
Spartiani teſtimonium de Didio. 333.
Spartiani teſtimonium de Iulia. 335
Spartiatarum mos. 112
Spaſmus morbus. 279
Speculatoris dictum de homine. 13.
Speculatoris teſtimonium de contumacia. 502.
Speculum cur inuentum. 215
Speculi vtilitas. ibid.
Speculorum varietas. 169
Specus horrendum. 81
Spengleri teſtimonium de Cryſtallomantia. 169
Sphæra quid. 247. & 263
Sphæræ diuiſio. 363
Spirenſis puellæ abſtinentia. 160
Spiritus animalis. 64
Spiritus Domini quid. 533
Spiritus Sanctus. 452
Spiritus vitalis. 64
Spiritus Sancti proceſſio. 457
Spiritalis regio cur in medio. 12
Splen cum ſit melancholiæ ſedes, vt poteſt eſſe riſus origo. 63
Spodonomantia. 191
Sprengeri teſtimonium de Egeſtionis maleficio. 175
Sprengeri teſtimonium de Epilepſia. 177
Sprengeri teſtimonium de Hoſtili maleficio. 176
Sprengeri teſtimonium de inuulnerabilitate. 160
Spurij a Beneficio arcentur. 76
Spuriorum dedecus. ibid.

S T

Stagnum quid. 256
Staphili teſtimonium de Muſica. 474
Statio Planetæ. 273
Statij ſtemma. 201
Statij teſtimonium de funda. 210
Statij teſtimonium de hominis creatione. 553
Statij teſtimonium de Thurifumia. 191
Statuaria. 213
Statuaria quid ſit. ibid.
Stephanus Anachoreta ſapiens diuinitus. 126
Stereometria quid. 245
Sternomantes. 182
Sternutamentum quid. 285
Stellarum magnitudo. 273
Stellarum mutationes. 525
Stellarum numerus. 273
Stellarum poteſtas. 262
Stellarum Arietis variatio. 525
Stipendiarius explorator. 319
Stipulatio quid. 434
Stirps. 539
Stirpes quæ diutuniores. 540
Stirpium excrementa. 539
Stirpium partes. ibid.
Stirpium propagatio. ibid.
Stobæi teſtimonium de Philippo. 310
Stoicheomantia. 189
Strabonis ætas. 561
Strabonis teſtimonium de Lituanis. 166
Strabonis teſtimonium de Rhabdomantia. 189
Strabones morbus. 279
Stranguria morbus. 280
Stratagematum neceſſitas. 315
Stratonis opinio de loco animæ. 53
Struma morbus. 281
Studioſitas quid. 435
Stulta impietas de mundi creatione. 515
Stylus quid ſit, & vnde dictus. 147

S V

Subſolani natura. 89
Subtractio quid. 469

Suburbij detrimenta. 341
Succubi dęmones. 158
Suetonij teſtimonium de Auguſto. 105
Suetonij teſtimonium de Culomātia. 174
Suffuſio morbus. 279
Suidas de Hippocritis ingenio. 30
Subfrutex. 539
Sulpitij teſtimonium de Antichriſto. 568
Sulpitij teſtimonium de Reſurrectione. 578
Superbia hominis. 5
Superficies quid. 246
Superficies plana quid. ibid.
Superſtitio quid ſit. 189
Superſtitio anilis. 77
Superſtitio vnde. 189
Surditas morbus. 279
Surdus cur ſit mutus. 5
Surij teſtimonium de Chriſti apparitione. 162
Surij teſtimonium de Ieduim. 179
Surij teſtimonium de ſeptem ſanctis dormientibus. 160
Suſpicio in externos. 370
Suſurrationes pellendæ. 364

S Y

Sybilla Cumæa. 183
Sybilla Cumana. ibid.
Sybilla Daphnes, eiuſq. meditatio. 182
Sybilla Erithrea, eiuſq; prædicatio. 183
Sybilla Helleſpontica, eiuſq. prædicatio. ibid.
Sybilla Lybica, eiuſq. prędicatio. 182
Sybilla Phrygia, eiusq. prædicatio. 183
Sybilla Sambethe, eiuſq. prædicatio. 182
Sybilla Samia, eiusq. prædicatio. 183
Sybilla Tiburtina, eiuſq. prædicatio. ibid.
Sybillæ teſtimonium de Adami nomine. 172
Sybillarum numerus. 182
Sycomantia. 169
Syllogiſmus quid. 486
Syluester II. antea Gebertus dictus. 245
Symmachi dictio. 202
Symmachi teſtimonium de cælis. 588
Symmetria quid. 250
Sympathia quid ſit. 42
Sympathia corporis, & animi. 55
Synthereſis quid. 400
Syneſis quid. 433
Syneſij teſtimonium de Regum veſtibus. 348
Synnemenon vnde. 235
Synochus febris. 277
Syriani teſtimonium de Denario. 412
Syſtoles quid. 282

T A

TAbes morbus. 280
Tabularis origo. 98
Taciti conſilium ſalubre ad vitandas inſidias. 309
Taciti teſtimonium de Augurio. 166
Taciti teſtimonium de effectu voluptatis. 301
Taciti teſtimonium de Palomantia. 186
Taciti teſtimonium de pedite. 296
Taciti teſtimonium de Tiberio. 349
Taciturni quales. 141
Taciturni ſunt facta loquacis verba. 353
Taciturnitas vnde. 66
Tacius Mercurij filius. 14
Tactus qualitates. 97
Talpa cur cæca. 551
Tamburlani ſtratagema. 382
Taranteſij teſtimonium de quadam anu iuuene facta. 161
Tarazis morbus. 279
Tartari à quo orti. 463
Tarutius Mathematicus irridetur. 119
Taurus mons. 258
Tauri clima. 121
Tauri partes. ibid.
Tauri prouinciæ. ibid.
Tauri qualitas. ibid.
Tauri vrbes. ibid.

T E

Temeritatis natura. 309
Temperamentum quid ſit. 68
Temperamentum ad iuſtitiam. ibid.
Temperamentum ad pondus. ibid.
Temperamentum ad pondus an inueniatur. ibid.
Temperamentum cholericum. 69
Temperamentum melancholicum. ibid.
Temperamentum phlegmaticum. ibid.
Temperamentum ſanguineum. ibid.

Temperamentum ſincerum vbi inuenitur. 71
Temperamenti mutatio vnde. 56
Temperatorum ingenia. 87
Temperantia quid. 435
Templum Dianæ. 251
Templum Hieroſolymitanum quando euerſum. 231
Templorum conſtructio. 344
Tempus arbores cędendi. 262
Tempus metendi ſegetes. ibid.
Tempus putandi. ibid.
Tempus potandi vites. ibid.
Temporis varietas iam vnde. 524
Temporis varietas variat temperamentum. 70
Temporalis enunciatio quid. 485
Tenebræ principium mundi. 411
Tephramantia. 191
Terapractica quid. 428
Terentij teſtimonium de Arithmetica. 167
Tereſa ſapiens diuinitus. 126
Terminus quid. 246
Termini quid. 486
Termini munerum. 371
Ternarius in cęlis. 227
Ternarius eſt Iuſtitia. 46. & 225
Ternarij amplitudo. 226
Ternarij ligamen. 227
Ternarij maleficium. 226
Ternarij myſterium. 46. & 225
Ternarij ſanctitas. 227
Ternarij vſus. 226
Terprandi teſtimonium de heptatono. 241
Terra cur arida dicta. 539
Terrra paſſiuè produxit. 541
Terra qualia corpora conſtituat. 39
Terra quomodo produxerit. 540
Terræ effectus. 38
Terræ magnitudo. 274. & 532
Terræmotus ſpecies. 416
Territorium quid. 257
Territorij impunitas. 340
Tertia hominum claſſis non eſt in otio relinquenda. 346
Tertia intellectus operatio. 407
Tertia mundi dies. 537
Tertia ordinum claſſis timenda. 346
Tertiana febris. 277
Tertius modus Congregationis. 539
Tertullianus refellitur. 158. & 269
Tertulliani teſtimonium de auctore litterarum. 145
Tertulliani teſtimonium de materia prima. 516
Tertulliani teſtimonium de præſtigio. 184
Teſſelatum Emblema. 198
Tetraedum. 247
Teueti teſtimonium de quodam Elzaro. 191
Textorum cantilena. 197

T H

Thales Ionicorum princeps. 418
Thales primus Geometra inter Græcos. 244
Thaletis ætas. 418
Thalmudi teſtimonium de igne. 435
Thebanorum mos pro magiſtratibus. 371
Thebanorum ſtatuæ. 443
Themiſon Princeps Methodicorum. 426
Themiſtius refellitur. 254
Themiſtij error de informatione animæ. 53
Themiſtij teſtimonium de Arithmetica ſpeculatiua. 218
Themiſtoclis ingenium. 139
Themiſtoclis vis, & amor. 389
Theocriti Chionis ingenium. 32
Theocriti præſagium. 188
Theocriti teſtimonium de philtris. 165
Theocriti teſtimonium de Ternario. 226
Theodoreti ſententia. 104
Theodoreti teſtimonium de figura cæli. 265
Theodoreti teſtimonium de Iuliano. 165
Theodoreti teſtimonium de Theodoſijo. 289
Theodoſij teſtimonium de ſphæra. 263
Theodoſianum quid. 497
Theomantia ſpecies cabalæ. 172

Theologia quid ſit. 446
Theologia ciuilis quid. ibid.
Theologia Demonſtrans quid. .....
Theologia fabuloſa quid. 446
Theologia naturalis quid. ibid.
Theologia poſitiua quid. .....
Theologia Scholaſtica quid. 446
Theologia ſymbolica quid. ibid.
Theologiæ auctor. 447
Theologiæ dignitas. 448
Theologiæ obiectum. 447
Theologiæ origo. ibid.
Theologiæ practicæ gradus. 466
Theologiæ Scholaſticæ etymon. 446
Theologiæ Theonicæ gradus. 402
Theologi qui. 446
Theologi quidam refelluntur. 289
Theonis teſtimoniū de extractione. 472
Theophilacti teſtimonium de Capnomantia. 170
Theophraſti inſcitia. 540
Theophraſti teſtimonium de re viſibili. 253
Therſites Homeri. 50
Theſauros ſeruādi multiplices modi. 384
Theſei Ambroſij Grammatica Armena. 149
Theurgia. 181
Thimon oſor hominum. 63
Thineſmus morbus. 280
D. Thomæ Aquinatis iudicium. 35
Thomæ Mori de Phantaſiæ efficacia. 51
D. Thomæ opinio de Phantaſiæ potentia. ibid.
D. Thomæ opinio de pueris in ſtatu innocentiæ. 45
D. Thomæ teſtimonium de influxibus cęleſtibus. 116
D. Thomæ teſtimoniū de iuſto bello. 288
D. Thomæ teſtimonium de Samuele. 162
D. Thomæ teſtimonium de Mathematica. ibid.
D. Thomæ teſtimonium de numero ſtellarum. 273
D. Thomæ teſtimonium de ſortibus. 189
D. Thomę teſtimonium de vana obſeruatione. 192
Thraces à quo orti. 463
Thraſciæ natura. 90
Threni qui ſint. 195
Threni. 420
Threnorum auctor. 195
Thucydidis teſtimonium de militum cōditionibus. 303
Thurifumia. 191

T I

Tidei ſtatura. 188
Tigris fons. 562
Timoris effectus. 442
Tineæ morbus. 278
Tiraquelli teſtimonium de Augurio. 166
Tiromantia. 191
Titus, & Veſpaſianus Duo Vrſi. 225
Titus vbi mortuus. 19
Titus Zara Philippi I. belli Dux. 17
Titus Zara mittitur orator ad Selymū. 19

T O

Toleti teſtimonium de Obiecto Phyſicæ. 410
Tonus quid ſit. 234
Toni voces. 241
Tonorum numerus. 242
Tonitru quid ſit. 415
Tonitru vnde. ibid.
Tenſionis effectus. 235
Topographia quid. 255
Tonſillæ morbus. 280
Torquemadæ teſtimonium de ſene facto iuuene. 161
Torrens quid. 256
Terſatenſis arx. 18
Toſtatus ſapiens diuinitus. 126
Toſtati teſtimonium de creatione mundi. 528

T R

Trachonitides à quo orti. 460
Tragiæ quid. 284
Tragicomędia quid ſit. 194
Tragicomędiæ partes. ibid.
Tragędia quid ſit. ibid.
Traiani laus. 369
Tralliani opinio de vino ſumendo. 59
Tranquilli teſtimonium de male præcinctis. 135
Tranſactio quid. 434
Tranſcendentia quot, & quæ. 173

Trapezia. 247
Tremor morbus. 279
Tres corporis regiones. 3
Tres Magi vnde. 461
Tria cornua quid. 572
Triangulus manus. 98
Trilatera quid. 246
Trinitas an creauerit. 517
Trinitas an naturaliter cognoſcatur. 451
Trinitas in Adamo. 555
Trinitas obiectum Theologiæ. 447
Trinitatis veſtigia. 517
Triſmegiſti opinio de anima. 9
Triſmegiſti opinio de homine. 13
Triſmegiſti teſtimonium de influxibus cæleſtibus. 116
Triſmegiſti teſtimonium de Metaphyſica. 419
Trithemius refellitur. 269
Trithyperbolæon vnde. 236
Trombettę teſtimonium de obiecto Phyſicæ. 410
Trochiſcus quid. 284
Troianum bellum. 512
Tropici quid. 265

T V

Tubarum confectio. 581
Tugurium quid. 257
Tullius de hominis ingenio. 30
Tullij encomion de homine. 13
Tullij teſtimonium. 10
Tullij teſtimonium de conſuetudine. 110
Tullij teſtimonium de figura cæli. 265
Tullij teſtimonium de Gyge. 159
Tullij teſtimonium de legatis. 205
Tullij teſtimonium de Mathematica. 261
Tullij teſtimonium de Nobilitate. 208
Tullij teſtimonium de venatione. 209
Tullij teſtimonium de virtutum vnitate. 224
Turonenſis teſtimonium de Chranno Rege. 189
Turbido fluuius ſeptenarius. 230
Turcę à quo orti. 463
Turcarum calliditas. 290
Turnebi teſtimonium de meſſis allatione. 157
Turnei teſtimonium de Hunnis magis. ibid.
Turpis quæſtus audientiæ. 369
Turræcrematæ teſtimonium de Deo. 451
Turris Argentinenſis. 251
Turris Babylonica. ibid.
Turris Cremonenſis. ibid.
Turris Viennenſis. ibid.

T Y

Tyardei teſtimonium de Muſica. 473
Tyrannis quid ſit. 335
Tyrannus. 330
Tyrannus primus quis fuit. 462
Tyranni obiectum. 335
Tyri teſtimonium de pulchritudine. 187
Tyriorum nauigatio. 560
Tyrones cum veteranis militibus miſcendi. 302
Typica febris. 277
Typographiæ inuentio. 147
Tyrenthiorum cibus. 58

V A

VAgi è ciuitate eijciendi. 347
Vagurtij natura. 90
Valentiniani Cæſaris infauſtus dies. 225
Valerij Probi libellus. 149
Valerij teſtimonium de Antipatre Poeta. 225
Valerij teſtimonium de metu Ducis. 304
Valerij teſtimonium di Pyromantia Romanorum. 186
Valeſij teſtimonium de Chiromantia. 174
Valeſij teſtimonium de exuſtione. 587
Valeſij teſtimonium de faſcinatione. 175
Valeſij teſtimonium de periodis febrium. 278
Vallę teſtimonium de elementis. 413
Vallis quid. 257
Vana obſeruatio. 192
Vana ſuperſtitio. ibid.
Vapor cuius naturæ. 4
Vari morbus. 280
Variolæ morbus. 281
Varronis teſtimonium de arce. 287
Varronis teſtimonium de legatis. 205
Varronis teſtimonium de ouibus. 100
Varronis teſtimonium de papyro. 147
Vas linteum quid. 228

Vaſęi teſtimonium de Aera. 493
Vaſcorum ingenia. 86
Vaticinium Chaldæorum. 348

V D

Vdonis ignorantia diuinitus immiſſa. 126

V E

Vectigal capitationis. 389
Vectigal connubij. ibid.
Vectigal fructuum. 388
Vectigal hereditatum. ibid.
Vectigal inutilium. ibid.
Vectigal iudiciarium. 389
Vectigal manumiſſorum. 388
Vectigal ſanctum. 389
Vectigal vænalium. 388
Vectigalia rerum augere. ibid.
Vectigalia rerum minuere. ibid.
Vegetij documentum. 138
Vegetij teſtimonium de Milite. 295
Vegetij teſtimonium de militum delectu. 302
Vegetij teſtimonium de occaſione. 292
Vegetij teſtimonium de Tyronibus Borealibus. 87
Veieri teſtimonium de faſcinatione. 175
Velleij teſtimonium de ſecuritate. 310
Vempinæ teſtimonium de Chiromantia. 174
Vena index bilis. 97
Vena index melancholiæ. ibid.
Vena index phlegmatis. ibid.
Vena index ſanguinis. ibid.
Venatio. 209
Vendit qui emit. 367
Venenarium maleficium. 191
Venti cardinales. 89
Venti non vbique ſibi ſimiles. 88
Ventris morbi. 280
Venus quibus dominetur. 120
Venus Senatij Domina. 229
Veneris anima. 271
Veneris effectus. 118
Veneris iter. ibid.
Veneris ſpiritus. 270
Vera de animis ſententia. 10
Vera Nobilitas. 207
Vera rerum principia. 412
Vera ſententia de viſione. 253
Veri inuentores Mathematicæ. 262
Verum obiectum Metaphyſicæ. 420
Verbum quid ſit. 184
Verba vnde. 458
Verba an ſignificent ex hominum voluntate. 458
Verba an ſignificent naturaliter. ibid.
Verborum copia vitanda. 363
Verecundia quid. 435
Veris qualitas. 70
Veritas quid. 424
Veritas in puteo. 410
Veritatis penuria. 364
Veritas qualis eſſe debeat. 363
Vermiculantes aures. 279
Vermiculatum carmen. 198
Verſificatores vnde. 134
Verſuties vnde. 139
Vertigo morbus. 278
Veſalij opinio de partibus cerebri. 46
Veſparum caueæ. 43
Veſpaſianus Zara mittitur Orator ad Carolum. 19
Veſpaſianus Zara mittitur Orator ad Selymum. ibid.
Veſpaſianus Zara vocatur à Carolo. 20
Veſpaſianus Zara vbi mortuus. 19
Veſputij teſtimonium de noui orbis idiomatibus. 459
Veſtium qualitas. 348
Veteres vt ingenia periclitabantur. 35
Veterum æqualitas refellitur. 363
Veterum opiniones de Deo. 450
Veteribus cur vita tam longæua. 565
Veterenaria quid. 428

V G

Vgonis Senenſis opinio de cerebri diuiſione. 46

V I

Viæ ciuitatis. 392
Viatorum carmen. 194
Victimatia. 178
Victor eſt qui ſibi bene proſpicit. 311
Victoria non mutat vmbram. 323
Victoriæ natura. 322
Victoriæ opinio de curatoribus morborum. 192

Victoriæ ſtatua aurea. 386
Victoriæ Tergilionis. 225
Victoriæ teſtimonium de iuſto bello. 288
Victoriæ teſtimonium de Samuele. 162
Victorini teſtimonium de iudicio. 583
Victorini teſtimnnium de Senario. 229
Vicus quid. 257
Vidæ Epiſcopi teſtimonium de Scaccheida. 212
Vidualis caſtitas. 435
Vigiliæ neceſſitas. 92
Vigiliæ nocumenta. ibid.
Vigilantia in Artifice. 348
Viguerij teſtimonium de iudicio. 584
Vilemij teſtimonium de ſtellis. 542
Vilium officiorum effectus. 332
Vilius conſtant domeſtici, quàm alieni milites. 299
Villa quid. 257
Villamontij teſtimonium de Crocodillis. 157
Villicum carmen. 194
Vinatorium carmen. ibid.
Vinum cui noceat. 140
Vinum cui proſit. ibid.
Vinum cur pueris olim interdictum. 59
Vinum, & Oleum quando. 527
Vir femina moribus. 75
Vir nullus frigidus. 74
Virorum electio. 343
Virilitas. 71
Verancratij opinio de curatoribus morborum. 192
Virgilij teſtimonium de aeris conſtitutione. 88
Virgilij teſtimonium de locorum propietatibus. 81
Virgilij teſtimonium de Mathematica. 262
Virgilij teſtimonium de ſcriptione in folijs. 146
Virgilij teſtimonium de temporis mutatione. 116
Virginis clima. 122
Virginis partes. ibid.
Virginis prouinciæ. ibid.
Virginis qualitas. ibid.
Virginis vrbes. ibid.
Virginalis caſtitas. 435
Viridicianus de Salis virtutibus. 60
Viridis coloris ſignificatio. 199
Virtus quid ſit. 432
Virtus maior quæ ſit acquirere, an conſeruare. 296
Virtus Princeps quæ. 431
Virtus vera. 224
Virtutis præmium quid ſit. 372
Virtutes. 421
Virtutum diuiſio. 400
Virtutum ſpurij. 368
Virtuoſus nobilis. 367
Vis oſtendenda. 287
Viſio quid ſit. 184
Viſio quomodo fiat. 252
Viſio diuiſa quid. 253
Viſio reflexa quid. ibid.
Viſio refracta quid. ibid.
Viſio vnde. 252
Viſitatio Epiſcopalis. 505
Viſus excellentia. 5
Vita ſolitaria improbata. 369
Vita ſolitaria multorũ malorũ mater. ibi.
Vitalis origo. 97
Vitia vt domentur. 62
Vitrea tunica. 7
Vitreus humor. ibid.
Vitruuij teſtimonium de ædibus exſtruendis. 88
Vitruuij teſtimonium de ſeptentrionalibus. 86
Viualdi teſtimonium de Mathmatica. 261
Viualdi teſtimonium de neceſſitate Geometriæ. 245

V L

Vlcus morbus. 281
Vlmus loquitur. 160
Vlpiani teſtimonium de homine. 329
Vlpiani teſtimonium de nationibus. 84
Vlpiani teſtimonium de Tyrijs. 491
Vlpiani teſtimonium de vrbis muris. 341

V N

Vna ſol corporis pars eſt virtuti expoſita. 107
Vnuſquiſque tenetur ſua tueri. 289
Vnius conſilium prudentius. 363
Vncia quid ſit. 284

Vnguentum quid. 285
Vnguis morbus. 279
Vngues proportionati. 98
Vnguium puncta. ibid.
Vnguium qualitates. ibid.
Vnio erit eadem in Reſurrectione. 580
Vnitas quid ſit. 219
Vnitatis myſteria. 223
Vniuerſale quid ſit. 407

V O

Volaterani teſtimonium de Theodorico Rege. 113
Voluntas imperandi, & acquirendi paucis deeſt. 294
Vopiſci teſtimonium de militum conditionibus. 303
Votum quid. 434
Vox quid. 475
Vocis muliebris qualitas. 74
Vocis virorum qualitas. ibid.

V P

Vpoceriæ natura. 89
Vpoeuri natura. 89. & 90
Vpolybanoſi natura. 90
Vpophenicis natura. ibid.
Vpoafrici natura. ibid.
Vpoaquilonis natura. ibid.
Vpſalenſis teſtimonium de Viſbur. 332

V R

Vrbani Papæ teſtimoniũ de Sophiſtis. 408
Vrbs quid. 256
Vrbis munimentum. 341
Vrbium interitus. 394
Vrget præſentia Turni. 314
Vrina quid ſit. 281
Vrina alba. ibid.
Vrina aurea. ibid.
Vrina cærulea. ibid.
Vrina craſſa. ibid.
Vrina crocea. ibid.
Vrina rubra. 282
Vrina furfurea. ibid.
Vrina laminea. ibid.
Vrina lactea. 281
Vrina liuida. ibid.
Vrina nigra. ibid.
Vrina oleacea. ibid.
Vrina optima. ibid.
Vrina pallida. ibid
Vrina ſimilacea. 282
Vrina ſubrubra. 281
Vrina tenuis. ibid.
Vrina turbida. ibid.
Vrina viridis. ibid.
Vrina vinea. ibid.
Vrinæ bullæ. 282
Vrinæ capilli. ibid.
Vrinæ corona. ibid.
Vrinæ hypoſtaſis. 281
Vrinæ nubes. ibid.
Vrinæ odor. 282
Vrinæ ſublime. 281
Vrinæ tela. 282
Vrſina à Dormberg. 21

V S

Vſusfructus quid. 433

V T

Vtrict ſapiens diuinitus. 126

V V

Vualdenſis teſtimonium de Viclepho. 517
Vualfridi teſtimoniũ de Martyrol. 488
Vuca. 6
Vueæ colores. ibid.
Vulgi iudicium. 438
Vulturni natura. 89

X A

XAntippi prudentia. 306

X E

Xenocrates Platonis auditor. 31
Xenocratis opinio de loco animæ. 53
Xenophanes cuius auditor. 410
Xenophili Muſici vitæ diuturnitas. 58
Xenophon Agricola. 210
Xenophon cuius filius. 479
Xenophontis cuius præceptor. 223
Xenophontis teſtimoniũ de decimis. 233
Xenophontis teſtimonium de Lacedęmonijs. 113
Xenophontis teſtimonium de ordine. 303

Z A

ZAbarellæ teſtimonium de obiecto Logicæ. 405
Zachariel Iouis ſpiritus. 269
ZaKiel Abrahami Angelus. 271
Zama Afrorum vrbs. 79
ZaphKiel Angelus Noe. 271

Zara quid ſignificet. 17
Zara Aethyopum Rex. 561
Zara armatorum manipulus. ibid.
Zara apud Rupertum Abbatem ſignificatio. 17
Zara etymon apud D. Chryſoſtomum. ibid.
Zaſij teſtimonium de notarijs. 488

Z E

Zeno Stoicorum parens. 418
Zenonis Athenienſis ingenium. 30
Zenonis Citici patria. 463
Zenophanis ingenium. 31

Z I

Zibeta, Moſcus. 551
Zimaræ teſtimonium de obiecto Metaphyſicæ. 420
Ziroth cabalæ ſpecies. 172

Z O

Zoar teſtimonium de Aere. 414
Zodiacus quid ſit. 263
Zodiaci ſigna. ibid.
Zoilus Martialis. 188
Zonaræ opinio de animarum æqualitate. 34
Zonaræ teſtimonium de Phoca. 316
Zonaræ teſtimonium de quadam ſtatua. 177
Zoroaſter qui ſit. 156
Zoroaſtri elogium de homine. 13
Zoroaſtri riſus portentoſus. 156
Zozimi teſtimonium de Iunonis palude. 177
Zozimi teſtimonium de ſomnio Neſtorij. 191.

F I N I S

CORRECTOR

TYPOGRAPHICVS

AD LECTOREM.

TYpographia quod mater errorum ſit, verè à prudentibus dictum eſt: quia licet ego diligenter in huius Operis impreſſione inuigilauerim: nihilominus tamen non potui etiam omni cura adhibita prohibere quin plurimi errores clandeſtinè irreperent: idq. propter præli nimium properantis feſtinationem importunam, & alia grauia, quæ me aliò diſtrahebant, taceo ingraueſcens ſenij malum, & caligantes oculos, hanc ſphalmatum farraginem induxere. Quare boni conſulat Lector beneuolus, neque ægrè ferat Illuſtriſſimus D. Auctor quādo videbit hanc ſuam Anatomiam tam multis erroribus Typographicis ſcatentem. Sūt etiam notationes in marginibus vel omiſſæ, vel tranſpoſitæ; ſpacia alba, & nigra relicta inter vnam, eādemq; ſyllabam eiuſdem dictionis, & puncta, commata, & accentus vel omiſſa, vel non debito loco collocata. Errores autem ſunt ſequentes, in quibus corrigendis obſeruandum eſt, priorem numerum Paginam indicare, ſequentem Lineam, cui ſubnectitur Error, quem immediatè ſubſequitur Correctio.

Pag.7. Lin.40. Vtrumque. Vtrimque. 12. 12. Prudentiā. Prouidentiā. 17. 20. Lilio Zara. Liliozara. 17. 30. Phanetæ. Phanetes. 25. 14. Ne. Næ. 25. 20. Celumnæ. Columnę. 26. 22. deeſt in margine Ferdinandi pietas. 20. 30. deeſt in margine Ferdinandeum. 28. 7. deeſt in margine Admonitio. 28. 30. Sereniſſimorm. Sereniſſimorum. 28. 37. Apoſtophe. Apoſtrophe. 32. 14. Ammon. Hannon. 33. 24. Format. Formet. 34. 10. Zimarra. Zimara. 39. 29. Aliquorum. Reliquorum. 42. 12. Terram. Ferrum. 43. 8. ſcribat. ſciebat. 46. 7. Aritm. Arithm. 52. 32. Ipſis. Ipſa. 58. 18. Perſuaſumq; Perſuaſum. 64. 27. Seorſum. Seroſum. 70. 8. Pillis. Pilis. 73. 12. Modo. Nodo. 74. 22. Prodent. Prodet. 80. 3. Signum. Lignum. 80. 1. Lapideſens. Lapideſcens. 80. 3. Signum. Lignum. 84. 27. Rationem. Nationem. 85. 42. Rigone. Rigore. 93. 12. Couuicia. Conuicia. 103. 38. At. Vel. 118. 12. Aſperſoſq. Aſperoſq. 118. 29. Exiſtunt. Exſiſtunt. 122. 10. Orihiniam. Orchiniam. 134. 130. 138. 18. Cæcca. Cœca. 143. 37. Bellæ. Bellè. 143. 38. Gænitibus. Garritibus. 150. 28. At. Ad. 158. Gottorum. Gothorum. 165. 33. Pictor. Pictorius. 165. 36. Amatorum. Armatorum. 169. 18. Leua. Luna. 175. 20. Perſuadeat. Perſuadent. 178. 18. Campanæ. Campani. 182. 13. Taceat. Tacent. 188. 11. Crine ruber, niger ore, lumine luſcus. Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læſus. 188. 16. Thecritus. Theocritus. 192. 20. Veracrucius. Verācratius. 194. 27. Viriſq. Viriq. 194. 33. Anguſtiores. Auguſtiores. 195. 23. Pæane. Pæanes. 197. 16. Paſtores. Piſtores. 205. 15. ciuium Romanorum. Prouinciarum. 120. 27. Sortiatur. Sortitur. 120. 33. Progenerant. Progenerent. 228. 19. Trigonis. Trigoni. 228. 42. Ratisbonenſi. Ratisbonenſi Epiſcopo. 229. 36. Sabbathicum. Sabbaticum. 234. 42. Tonſiones. Tenſiones. 235. 14. Harmonica. Harmonia. 237. 4. Titonus. Tritonus. 237. 9. Mali. Meli. 239. Oxypyenis. Oxypycnis. 240. 25. Differant. Differunt. 251. 35. Abſtracti. Abſtractè. 255. 2. Efficium. Officium. 267. 4. Vuibus. Quibus. 267. 4. Mouebor. Mouetur. 280. 41. Quoque. Qui. 280 ſectio 14. ſectio 2. 282. 42. Neruis. Neruus. 290. 17. Maciſcantur. Nanciſcantur. 291. 42. Legeq. Legeſq. 301. 34. Cœcuum. Cæcum. 303. 31. Ea. Et.

310.

Z

310.13. Sumè facili. Sumi facilè. 311.35. Ceciderit. Cæciderit. 311.37. Hortium. Hoſtiū 314.7. Prædio. Prælio. 318.23. Debiteſcere. Deliteſcere. 318.30. Exercites. Exercitus. 320.7. Lancarcorum. Lanceareorum. 321.15. Trucydides. Thucydides. 322.11. Illuſq. Illumq. 323.6. Publius. Plinius. 324.3. Silus. Silius. 324.15. Siliuus. Silius. 324.39. Lecti Herneis. Lectiſternijs. 325.26. Montem. Mentem. 326.31. Runs. Ruens. 326.38. furrit. furit. 327.4. Et. E. 328.9. De. Da. 330.32. Illius. Illis. 331.5. Sores. Seres. 339.15. Habitare vrbis commodæ. Habitatæ vrbis commoda. 341.7. Eſurgat. Exurgat. 346.27. Ambitionem. Ambitione. 347. Curat. Curet. 352.23. Deniq. Domiq. 353.31. Componendo. Componendis. 353.32. Defigendo. Defigendis. 353.34. Fabricando. Fabricandis. 353.35. Excitando. Excitandis. 356.4. Admonit. Admouit. 356.35. Decreta. Secreta. 359.15. Amoneat. Amoueat. 364.28. Pollendæ. Pellendæ. 368.28. Quiſque de ipſo. Quis de ſe ipſo. 383.2. Granetenſis. Granatenſi. 386.7. Rhodientis mira. Rhodienſis ruina. 386.23. Redicta. Relicta. 387.11. Poteſtatio. Poteſtatum. 391.23. Imperijs. Imperij. 400.3. Dimdio. Dimidio. 401.31. Illo. Illis. 414.14. Lenitur. Leniter. 427.24. Modo. Morbo. 432.39. Prudentia. Prouidentia. 434.17. Adoratio. Adiuratio. 442.24. Antonius. Antoninus. 451.19. Actualiter. Naturaliter. 451.31. Habere. Haberi. 460.34. Mœcones. Mœones. 461.34. Anæi. Aracæi. 463.26. Gomor. Gomer. 475.1. æq. eæq. 480.12. Nimius. Minus. 480.13. Aut. Vt. 482.5. Diceret. Eliceret. 502.24. Ipſa. Ipſo. 511.11. Hoc. Hæc. 512.1. Thecbas. Thebas. 513.42. Gemmas. Gemmeas. 520.14. Cęleſtes. Cęleſtis. 524.21. ſubditi. Subdici. 524.40. Amygdala. Amygdale. 532.28. Hippachum. Hipparchum. 536.26. Totamq. Totumq. 539.4. Referat. Reſerat. 553.15. Barupha. Barcepha. 554.41. Participat. Participet. 493.555.559.5. Explodendimus. Explodimus. 565.29. Cecineritit. Cecinerit. 566.20. Habituum. Habituram. 567.38. Eum. Cum. 576.32. Induruere. Ità induruere. 577.25. Prauo. Proauo. 582.33. Poſſit. Poſſet. 584.34. Conſumendum. Conſummandum. 585.6. Rupplicantem. Supplicantem. 585.37. Vnaique. Vndique. 586.2. Deliſcens. Dehiſcens. 586.5. Quicunque. Quæcumque. 590.42. Quidq. Quiq. 591.18. Cæleſtes. Cælites.

Errores commiſſi in Indice, hic non ſcribuntur.

D. Hupp. Faber Vbius, apud Venetos Corrector.

5.5.347
PH 21422

5.5.347

005651849

Mc